Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Sevilla
Biblioteca

LIGADOS
IN
EVANGE

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

COMMENTARIA

IN SACRO-

sancta quatuor Christi Euãgelia ex Chrysostomi aliorumque veterũ scriptis magna ex parte collecta, Autore quidem Euthymio Zigabono, interprete vero Ioãne Hentenio Nivellinensi Hieronymiano.

In hoc opere graphice admodum redactum est in compendium, quicquid ad Euangeliorum explanationem diffuse tractarit Origenes, Basilius, Nazianzenus, Chrysostomus, cæteríque theologi Græci.

Addidimus & in calce confutationem Iudaicæ cuiusdam impostura, sine libelli de ficto legali Iesu Christi sacerdotio, ex Suida desumpti.

PARISIIS,

Apud Guillielmum Desboys, via Iacobæa, sub Sole aureo.

1560.

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

Mart. Mesnartij Parisesi. in hos commentarios tumultuarij Elegi.

En tibi, quod sancta latitabat in arce Mineruæ,
Lector, ab æthereo cardine prodit opus.
Ecce venit tandem venit expectatus in auras
Euthymius, non vir sed monumenta viri.
Nec tibi linguacis millesima pagina glossæ
Editur, ingeniis nausea, furca, chaos.
Hoc pini strobylus concluserit. Adde quod offert
Nil nisi mel Charitum, purpureasque rosas.
Quicquid floris habent veterum digesta Camœnum,
Hic iacet, & nostra hæc secula quicquid habent.
Quinetiam propriis nata ostentabit in hortis
Plurima, quæ necdum vel schola longa tulit.
Sed neque fraudandus laude est fidissimus hermes,
Quem summe in precio mulsa trilinguis habet.
Verius haud potuit quisquam tibi Græca Latinis
Reddere, & ignotum sic celebrare virum.
Quid quod & illustrat scholiis quæ nuda videntur
Prodita, vt & cæcis cæca patere queant.
Ergo age, vel saltem vacua sub nocte libellum
Discute, quas nunquam forte, videbis opes.

Eiusdem ad librum Phaleucium Euthymij nomen primis versuum elementis colligens.

Exi, quin volita liber. liber ne?
Verum rectius aurea hercle Pallas.
Tristem siste metum, nec expauesce
Hyblæi tua plena mellis ora
Momo credere zoilisque nostris.
I per Pontica, per Getas, per Indos,
Vel Seres, animique tutus esto:
Sic fert Euthymij sonatue nomen.

Illud idem districho retrogtado.

Exilias liber, en volites mihi crede, timorem
Inde procul pellas: id sonat Euthymius.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENdissimo domino D. Francisco à Bouadilla Episcopo Cauriẽsi, Archidiacono Toletano &c. Ioannes Hentenius Nechlinien. S. D.

SI BONVM eo præstãtius esse quanto communius, nemo est vel mediocriter morali philosophia instructus q dubitet Præsul amplissime, virtutum ac literarum antistes: nuon erit etiã qui ambigat, commune bonum priuato esse præponendum. Idque adeo verum est, vt etiam Christus sacratissimam illam vitam suam, vilem habuerit, quo vniuerso generi humano salus adempta possit restitui. Verum ne dicat quispiam Christi opera, vtpote diuina, nequaquam in numerum esse redigenda: age & ab Ethnicis quoq; paucos de innumeris referamus, qui suam suorumque vitam communi bono post habuerunt. In primis autem occurrit Iunius ille Brutus, primus Romanæ libertatis assertor, qui proprios filios, quod fuissent consilij de reducendis regibus participes, securi iussit percuti: tametsi ex eorum cæde graui ipse sauciaretur vulnere: Quis enim amor æquari possit patrum erga filios amori? Nec id sane Vergilium latuit, qui de eo loquitur in hunc modum:

Vis & Tarquinios reges, animamque superbam
Vltoris Bruti, fascesque videre receptos?

Consulis imperium hic primus sæuasque secures
Accipiet: natosq; pater noua bella mouentes
Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit
Infœlix, vtcunque ferent ea fama nepotes:
Vincet amor patriæ, laudumque immensa cupido.

P. Decius Mus cũ consule T. Manlio Torquato cõtra Latinos pugnans, quum responsum esset oraculo, Vtrius exercitus imperator legiones hostiũ, seque super eas deuouisset, eius populi partisque fore victoriam: seipsum pro communi exercitus salute deuouit.

Idemque fecit filius eius, eodẽ appellatus nomine, quũ iam tertium Consul foisset, semelque Censor: quorum etiam his verbis Poeta meminit:

Quin Decios Drusosque simul, sæuumque securi
Aspice Torquatum & referentem signa Camillum.

Marcus Curtius præterea ob populi salutem sese equo inuectum in terræ hiatum iniecit. Sp. Posthumius Cõsul, qui ignominiosam pacẽ cũ Claudio Pontio Samnitiũ duce ad furcas Caudinas pepigerat ac spopondérat, autor fuit Senatui, vt se cum collega ac tribunis qui autores sponsionis fuerant, per fœciales nudos vinctosque Samnitibus dederet, quo populus Romanus ab illa pace solueretur.

Q. Ceditius Tribunus militum, quem videtur Titus Liuius Calphurnium Flammam vocare, primo bello Punico cum quadringentis militibus, vel, vt habet Liuius, cum trecentis, nisi fortasis hic alius fuerit, morti se tradidit, vt dũ in eos, tumulum quendam capiẽtes, auerterentur hostes, legiones cum Consulibus circũuentæ, incolumes ex obsidione liberatæ pertranſirent. Simile quoque egit Decius Tribunus militũ cũ Consule P. Valerio Coruino, iunctus hastatis vnius legionis (quãquam hos fortuna liberauerit) ne hostes Sãnites in eos pugnarent. Inter Lacedæmonios ingens est huiusmodi copia exemplorũ: verũ præcipui sese mihi offerunt Butis & Spartis, qui ad Xerxen Persarum regem spõte profecti sunt: daturi pœnas quas Lacedæmonij iuxta oraculũ pẽdere debebãt, eo quod Oratores à Persa missos occidissent. Hi ergo quũ ad Xersẽ venissent, iusserũt vt se quocunq; modo videretur, pro Lacedæmoniis interficeret. Quumq; rex pietatẽ in patriã admiratus, animorúmque fortitudinem, liberasset illos àp œna, peterétq; vt apud se manerent: Qui possumus, inquiunt, hic viuere, relicta patria, patrisque legibus ac viris, quorum gratia tãtum iter suscepimus morituri? Quid Codri Athenienſium regis mortem referãm? qui quum videret regionem suam ferro ignique vastari, nec alio modo iusta Apollinis oraculum tam graue bellum discuti posset, nisi ipse hostium manu occidisset, idque non solum in portis Athenienſium castris, sed etiam in contrariis percrebuisset, ideóque edictũ esset, ne quis Codri corpꝰ vulneraret: depositis imperij insignibus, familiare induit cultum, ac palantiũ globo sese obiecit, vnúmque ex his falce percussum in sui cædem cõpulit, vt pactam seruaret: huius siquidẽ interitu, ne Athenæ occiderent effectum est. Huic iam rei finem imponam, si prius hominis Ethnici, nempe Ciceronis de Somnio Scipionis dictum vere Christianum de cõmunis boni magnitudine retulero, qui sic ait, Quo sis Africane alacrior ad tutandum rempublicam sic habeto: omnibus qui patriã conseruauerint, adiuuerint, auxerint, certũ esse in cœlo ac definitũ locũ, vbi beati æuo sempiterno fruantur. Nihil est enim illi deo, qui omnem hunc mundũ regit, quod quidẽ in terris fiat acceptius, quàm cõcilia cœtúsq; hominũ iure sociati, quæ societates appellantur: harum rectores & conseruatores hinc profecti, huc reuertentur. His igitur qui vel seipsos fortiter pro republica morti tradiderũt, aut in eius vtilitatem artem aliquam quantũuis etiã illiberalẽ ac sedentariam, siue quippiam in ea præcipuũ gratúmq; posteris adinuenerunt, vices repẽdere cupiens antiquitas: &, qua liceret, perpetuam eorum memoriã ab interitu vindicare, statuas æreas seu marmorea sepulchra erexit. Præterea ethnicorũ libros ingẽti redemptos precio magna fide vel religione potius descriptos, cedrinis inclusos capsulis, tũ cedri succo oblitos, posteri in tẽplis cautissime reponebant: partim vt rei tam sacræ, támq; diuinæ custodia nõ aliis quàm ipsis numinibus concrederetur: partim ne quid situs aut caries illa monumenta vitiaret. Alij ne hac quidẽ contenti diligentia, codices ceu thesaurum incomparabilem in altissimis terræ latebris recondebant tanta cura, vt nec incẽdiis, nec bellorum procellis, quibus omnia sa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cra prophanáq; solét misceri, interirét, & posteris certe su peressent. Porrò si hic honos est habitus superstitiosis etiã voluminibus, veluti Numæ ac Sibyllæ, aut rerũ ab homini bus gestarũ memoriã cõplectẽtibus, quales erãt Aegyptiorum libri: aut aliquã humanæ sapientiæ portionẽ tradẽtibus, veluti Platonis & Aristotelis: quanto iustius est idẽ facere Christianos in seruandis illorũ monumẽtis? qui sacro afflati spiritu, nõ tã libros, quàm oracula nobis reliquerũt? quibus lectitandis, pectus non doctrina solum aut dicẽdi facultate, sed virtutibus ac pietate erga deum impleatur: quum certe Ethnicorum librorum iactura id tantum efficiat, vt minus eruditi simus, aut minus eloquentes, nõ vt minus pij. In his itaque qui veterum autorum ac patrum scripta nobis tradiderunt, maxime autem Chrysostomi (quo nemo in enarrandis sacris voluminibus dexterius versatus est, & quo neminem inuenias magis accommodũ his qui ad munus concionandi sese parant) non posteriores tulit Græcus quidam autor: qui cernens veteres sacros autores & præcipue eos qui plurimum laborauerant in enarrandis euangelicæ doctrinæ libris (ad quam docẽdam filius dei ad terram descenderat) nequaquam pro merito lectitari: siue id librorum multitudine, siue lectorum fastidio, siue temporis acciderit penuria: in vnũ collegit volumen, quicquid illi magna codicũ turba selectũ, circa euangelia reliquerant. Et tamen quũ posteris adeo vtile acamplectẽdũ reliquisset opus, tanta fuit animi modestia (quod etiam passim ex eius scriptis luce clarius est perspicere) vt sibi id adeo non vindicauerit, quod nec proprium nomen adiiciendum censuerit, sed Chrysostomi potius cum cæteris, quorum ingenuè fatebatur esse potissima, quę in vnum ipse collegisset: quãquam & ipse suo marte plurima quę & præstantissima erant, adiunxerat, vt hinc coniicias quantum animo dissideret ab iis, qui in modum cornicule alienis sese ornant ac venditant plumis. Plurimis sane autor hic fuisse videtur Oecumenius is, qui similia commentaria ex eisdem collegit autoribus, in Acta Apostolorum, in epistolas quę catholicę nuncupantur, ac in Paulinas omnes, vt certis quibusdam argumentis colligitur, etiam si nec ibi voluerit suũ nomẽ exprimere: qua de re pluribus agemus,

quum tomũ illum alterum prope diem in lucem dabimus. Hunc itaque Græca manu descriptum ante multas ætates (quod præter ipsas Euangelistarum nouo modo depictas, iámq; propemodũ vetustate deletas imagines, multis nobis argumentis innotuit) quum casu reppertissem in bibliotheca Cœnobij Deiparæ virginis à Guadalupe, ordinis diui Hieronymi in regno Castellæ, in qua etiamnum delitescit: (vt sunt eius sodalitij, præsertim autẽ celeberrimi illius monasterij cœnobitæ, non modo Christianę nostrę religionis, verum etiam præstantissimorum semper autorũ, potissimum tamen veterum, diligentissimi obseruatores ac cultores) visum est inuidi esse, ne dicam impij, re adeo frugifera pati diutius priuari Latinos. Nec tamen insciue eram quàm duram, quámque arduã aditem prouinciã: partim quidem, quod proprie conscius imbecillitatis, inculticque ingenij, habueram semper in animo, nihil in publicũ edere: partim vero quod mihi res esset cũ eiusmodi libro, quem vel legere non mediocris foret negotij, vtpote ignotis vt plurimum exarato characteribus ac cõpendiis, maxima licet cura ac diligentia: literarum etiam figuris plerũq; vel carie ac situ obliteratis, vel tinearum ac blattarũ iniuria semirosis, vel nouo adeo more depictis, vt in formis etiã noscitandis mihi foret repuerascẽdũ. Omitto quod frequenter in orationis cõtextu non sunt à se inuicẽ separatæ dictiones: & e diuerso eiusdẽ dictionis literæ aut syllabæ plus quã iusto à se inuicẽ separãtur interuallo, adeo vt nec versus syllabã sæpius finiat: commata ac incisa vix adduntur, aut vbi nihil opus est apponuntur: quæ res plerũq; difficultatem gignit nõ paruam. Sciebã præterea quanto (vt in vniuersum dicam) sese exponãt periculo, qui libros à peregrina lingua traductos in lucẽ edunt: quot & quã varios sustinent iudices, quorũ pleriq;, Græcis literis ne à limine quidem salutatis, ob id statim omnia dãnant, quod nondũ illum rhetoricũ præ se non ferant, iguorantes quibus arctetus modis, is qui alienæ linguæ depositũ fideliter reddere cogitur. Sũmopere enim cauẽdum est ei, qui ab vna lingua quippiã transfert in aliam: ne dũ sermoni quærit ornatũ, repẽte pro interprete paraphrasten agat: tursũmque ne ita verbis hæreat, vt prioris linguę idiomata aut dialectos reti

neat: sed quæque lingua quod suum est habeat: alioqui nec Græce loqui videbitur, nec Latine: idq; quod in indoctũ ia ctatum est. Comicũ, ipsi adaptabitur, & ex Græcis bonis, Latina fecerit nõ bona, Id quod de multis exulcerato hoc seculo apte quis dixerit. Quis enim sacras iam literas passim non sibi vindicat, antequã discat: torquet, lacerat: suoq; intellectui imò suis affectibus seruire cogit scripturam etiã repugnantem: Et quẽadmodũ scribimus indocti doctique poemata passim, ita & plerique, quanquã in sua arena fœlicíter versarentur, proprios egressi limites (dum sutores, relictis crepidis, ignota quæq; diiudicare conantur) nõ raro misere hallucinãtur. Quid enim medico aut iurisperito cũ versione aut interpretatione sacrorũ mysteriorũ? Quódq; longe magis desiẽdum est, dum animo prauis imbuti sunt dogmatis, quæ ex Græco vertunt in Latinum, nõ satis fideliter tractant: nunc quidem, quod frequenter accidit, cogẽte harum rerum imperitia: quod tamen, nisi illotis accederent ad contrectanda sacra manibus, facilius posset ignosci: nũc vero, ne suis repugnẽt dogmatis, aut trũcatim, aut prauè sensum nobis reddunt. Quod luce clarius ostendemus vbi alterũ tomũ deo propitio in lucẽ ediderimus &, vt spero, breui faciemus. Ob hæc igitur aliáq; plurima quæ versionẽ variis exaggerãt difficultatibus, nõ is sum qui nõ intelligam, quantũ huic autori dignitatis, quantũque splẽdoris tenebricosus interpres abstulerim. Sed vtcunque sit, sensum tamẽ me assequutum opinor, licet ipsum nullo cultu adornauerim: verũ id nemo sanæ mentis in commẽtariis requiret, maxime ab eo qui, vt præfatus sum, peregrinę astrictus est linguę. Quod si vniuersis satisfacere nõ potui, facile feram, quum ne mihi quidẽ ipsi in omnibus faciam satis. Attamen onus hoc, quanquã meis longe impar humeris, subire agressus sum, & alio sese nõ offerente, grãde cerem piaculũ, si fideles diutius tanto fraudarentur thesauro. Quid enim, quod ad euãgelicæ historiæ enarrationem attinet, in Chrysostomo potissimũ, deinde & in Origene, Basilio, aut Nazianzeno inuenies, quod hic facillime & succinctissime non proferat? Et Chrysostomo quidẽ satis patet non eum fuisse scopum, vt euangeliorum aut actionum apostolicarum, seu Paulinarũ epistolarum nudũ nobis tra-

deret intellectũ. Alioqui enim tam vasta in paucos sacræ scripturę libros nõ reliquisset volumina, sed plebis formãdos mores suscepisse magis videtur: & ideirco locos ad plębem tractat cõmunes, & enarrationẽ homiliis distinguit. Quin & Theophylactus, quanquã is ad historiæ seriẽ magis accedat, nonnihil tamen subolet dictionis illũ affectasse venustatem: quódque rhetorice dixisse satis cupiat videri, & nõ soli literæ enarrationi hærere. At noster hic autor vnicũ hunc habuit scopum, vt euangelicam succinctẽ cunctis aperiret historiã. Quod si ad mores quoq; corrigẽdos nonnihil exhortationis exoptes, id etiam breuiter quidẽ ac rarius, sed fœliciſsime tradit hic autor. Quã apte, bone deus, quũ euangelistæ plurimum dissidere videtur, ita dissidentia connectit loca, vt ab eodem plane illa videãtur esse dicta. Et huic quidem rei nullus, meo iudicio, adeo vtiliter ac serio hactenus inuigilauit. In quo tamẽ, sicut neq; in cæteris, nolim quisquã meis fidẽ habeat verbis, nisi longe plura in hoc lectitando, laude digna repererit, quàm ego possim assequi enumerando. Hoc itaq; opus, vt tibi nuncupatẽ amplissime Præsul, fecit inter innumeras tuas dotes, maxima humanitas tua: quã, præter auditam famã lõge latéq; dispersam, non semel in te sum expertus: qua, quũ omnes etiam extremæ fortunæ homines, tum studiis potissimũ deditos, benignissime semper amplecteris: ipsáq; studia, vbicunq; vel minima datur occasio, totis prouehis viribus. Præterea id magis aggredi sum ausus, quod quum tibi forte fortuna nos inuisenti, primum hunc meũ partũ omnino adhuc informem demõstrassem, vnà cũ Græco exemplari, neqoaquã vt monstrũ abhorruisti, sed veluti pulchellũ putionẽ auide deosculabaris: mirabare nõnullas quoq; occultas in eo dotes, non cuiusuis oculis expositas. Quod nisi ita contigisset, qua temeritate tentassem, tã locupleti, hac etiã in parte, viro, tantillũ offerre munusculũ? Munusculum inquã: nam licet in se munus sit, fortassis non aspernandũ, si tamen ad immensas ac preciosissimas tuas opes conferatur, indignũ censebitur, quod in tuo thesauro, vel exiguũ inueniat locum. Siquidem vt hæc interim fileam, quæ dicit Apostolus in episcopo non oportere desiderari: nẽpe vt irreprehensibilis sit, tanquã dei dispensator, vigi-

lans super gregem, sobrius, nō præfractus, non iracūdus, sed modestus, hospitalis, aptus ad docendū, pius, tēperans, tenax eius qui secūdum doctrinam est fidelis sermonis, vt potens sit etiam exhortari per doctrinam sanā, & cōtradicentes conuincere, non vinolētus, nō percussor, nō turpiter lucri auidus, sed equus ac iust⁹, à pugnis & ab auaritia alienus, qui domui suę bene præsit. (Nā si quis, inquit, proprie domui præesse non nouit, quo modo ecclesiā dei curabit?) nō in fide nouitius, ne inflatus in iudicium incidat diaboli: qui & bonum habeat testimoniū ab extraneis. Vt hæc, inquit, omnia sileā, quæ nullus qui te propi⁹ nouerit, in te desiderare poterit: quin pleraque etiā abundātius inuenier, quàm exegerit Apostolus, cū pulcherrimo quoque & fulgentissimo illo castitatis cingulo. Verū quis nō admirabitur in viro tā præclaro genere orto, cui adeo semp arriserit ex omni parte fortuna, q̄ nihil quod suarū est partiū ipsi vnquā negasse videtur, tam variā, tūmq; reconditā eruditionem, iudiciū certissimum, ingeniū tā acre, penēque diuinū, memoriā adeo tenacem? in quo præter exactā vtriusque iuris prudentiā, perfectā quoq; trium linguarum peritiā quis nō suspiciat? Nam in Græcis ac Latinis adhuc puer exercitatissim⁹ erat: in Hebræis vero deus bone quā fœliciter versatus est, quàm etiā ergā suū præceptorē liberalis. Qui his igitur comitibus ita ad sacras iandudū accessit literas, vt neq; naturalis philosophiæ, neq; Theologię, quā scholasticam vocāt, destitueretur peritia, quis ambigat ipsum mira præstaturū? Itaque nullum in eis quantūuis abstrusum inuenias locum, cuius exactissimā nō possit ex tēpore reddere rationē. Sed quid ego hęc nō creditūris frustra denuncio? de homine potissimū qui nondum quintū & tricesimū attigit annū, in præclarissimo dignitatum opūmque splendore semper constituto, quæ non parū impedimenti studiis adferre solent. Spero equidem quod cōcredita sibi talentā nequaquā in terram defodiet. Quanquam enim etiam nūc lucerna sit non subter modiū: sed super cā delabrū posita omnibus qui in ecclesiæ domo sunt, vitę ac morū integritate, librorūq; æditorū doctrina præluces, ac vt probum præster Christi ouiū sibi concreditarū pastorem, plurimis iisque maxime arduis distringatur negotiis: dabit tamen propediem, si diuinare licet, maius adhuc sui specimē in lucem, quo perspicuū omnibus fiet me, hęc assentandi gratia minime promulgasse, sed lōge adhuc intra veritatis limites calamū cōtinuisse. Quod si his è Greco vertendis vacare voluisset, superuacue nobis maximus hic labor sumeretur. Scio enim nonnulla eū quasi per ludū sibiipsi vertisse facillime, in quibus ego noctes atque dies desudans, necdū omne id quod quærebam me opinor assequutū. O vtinā tales forent omnes episcopi ac dispēsatores, quos dominus constituit super familiā suā, vt dent illi cibū in tēpore: profecto fœlicius ageretur cū Christi ouibus, imò cū tota Repub. Christiana. Prælulū nanque & pastorū vitā ac mores grex vniuersus imitatur. Quapropter omnibus ornatissime Præsul, hoc aurium ornamentum ne fastidias, te per tuam orbi cognitam humanitatē etiā atq; etiā obtestor. Nosti enim ipsi præceptum fuisse Mosi, vt ad Tabernaculum ac Sanctuarium construendū nō modo aurū & argentū, purpuram & byssum, lapides Onychinos ac gemmas acciperet: verumetiam viles inter cętera caprarū pilos. Scis & viduę duo ęra minuta non modo fuisse Christo gratissima sed omnibus quoq; splendidis diuitū muneribus ab eō pręposita: & poculum aquę frigidę Christi nomine offerentem, nequaquā præmio fraudandum. Si igitur munus hoc ad tuas domi repositas diuitias conferas, profecto vilius erit abiectissimis caprarum pilis: cui nihilominus, sicut & illis, locus erit ad exteriora tabernaculi domini asseruanda. Si vero animum quo munusculū hoc tuę illustrissimę offertur celsitudini cōspexeris, audeo asserere, auro & argento, purpura & byssо, lapidibus onychinis ac gemmis longe prestantius fore. Etenim si qua in re detur, vt propensi erga te mei animi facias periculum, nullā sibi recusauero sententiam, si me vllo modo te inueneris fefellisse. Ne ergo munus hoc in se consideres, nec ad vniuersam tui musei supellectilem conferas: sed ad offerentis animum, quo id verecunde porrigit, parumper oculos deflecte, ac munusculum hilari fronte suscipe: vt dum hęc non ingrata tibi fuisse deprehēdero, maiores ad huiusmodi studia vires assumam. Vale Præsulum decus eximium. Louanij anno à partu virgineo. 1543. sexto idus Augusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CANDIDO LECTORI

NE quid in hoc autore euoluendo hæsites candide Lector, paucis de rebus te duximus præmonendum. Id igitur primum sit, quòd in eo exemplari quod ad nostras manus peruenit, quædam annotationes interdum ponebantur in marginibus: quas, quum nequaquam pœnitendas censerem, non fuit animus penitus abiicere, ne vel hoc commodo fraudareris. Verùm ne huiusmodi annotationibus margines replerentur, nec esset spatium ponendis sacræ scripturæ locis, quæ passim ab autore citantur, eas in reliquæ scripturæ ordinẽ redeginus, atq; post eius particulæ textus enarrationem, ad quam ponebantur, locauimus: certis tamen quibusdam notulis, hinc quidem annotationem ipsam, illinc verò locum cui respondeant designantibus. Alias autem, quæ duobus verbis capitũ sententias demonstrabant, suis locis reliquimus. Quin & paucis in locis, vbi operæpretiũ visum est, nostras quoque annotatiunculas margini addidimus: præsertim quum literæ dictio aliqua Hebraicam aut Chaldaicam habet originem, quæ loca autor noster, vt qui Græcus tantũ esset, aut omnino prætermiserat, aut infœliciter tractauerat. In primo statim cuiusuis faciei initio nomen euãgelistæ, vnà cum capitis numero iuxta Latinorum enumerationem posuimus: supra ipsos autem paginæ versus, mainscullis literis, numerum capitis iuxta Græcorũ supputationem, quòd eam solã author noster toto opere prosequatur.

Loca verò è Bibliis citata, aut ea concernentia, in margine annotauimus, numeris iuxta Latinorum distinctionẽ capita designãtibus, quòd hæc opinemur esse tibi notiora. Vbi autem locus quispiã citatus, nõ fuerit in margine expressus, ad eiusdem voluminis locum antea citatũ recurrito: id enim de industria omisimus, ne idem caput eiusdem voluminis toties iteratis vicibus annotaremus. Ignoscas etiam pro tua humanitate cãdide Lector, quòd voces quasdam non vitauerimus, à quibus nostro hoc fœliciori seculo abhorrent nõnulli: veluti sunt, Saluator, saluare, Cõpati, Compassio, Incõpassibilitas, Dispẽsatio, Dispẽsatorie ac similes: potissimum quum viderem doctissimos ac eloquẽtissimos Christianæ religionis proceres ab his nequaquã abhorruisse, Tertullianum dico, Lactantium, Cyprianum, Hieronymum & Augustinum, qui etiã. 13. de trini. cap. 10. ita loquitur: Nisi infirmitas esset, medicum necessariũ non haberent, qui est Hebraice Iesus, Græce Soter, nostra autẽ loquutione Saluator: quòd verbum Latina lingua non habebat, sed habere poterat, sicut habuit quãdo voluit: Et merito hæc dicit Augustin⁹. Quis enim dubitat, quin Cicero, si nostris fuisset temporibus, nostræque fidei recepisset dogmata, plurimis vsus fuisset vocibus quibus nõ est vsus: quãquam & ipso verbo Saluare vsus est in L. Pisonẽ, & eius voce passiua. 2. de natura deorum. Quintilianus quoq; libro 12. cap. 10. vsus est eodem verbo: quod etiam annotauerũt ante nos viri doctissimi. Quanquam recentiores typographorum castigatores hæc immutare ausi sint: siue id suo fecerint arbitrio, siue aliorũ suasu, qui hæc deprauata fuisse asserebant, quòd rara essent inuentu. Ego tamen vulgo me nonnihil accommodare debui. Quia verò locum quemuis occurrentem idem autor, nullo prætermisso ita explanat, vt quæcunque circa eam materiam, aut idem euangelista alio in loco, aut cæteri recensent, pariter edisserat, ad minima vsque singulorum interdũ verba, vbi vero sese postmodum eadem res obtulerit, ad dictam interpretationem citato iuxta Græcorum supputationem capite transmittat: idcirco præstat antequã autoris verba aggrediamur præmittere ordinem ac numerum singulorum capitum, modo quo apud Græcos distincta sunt, quem & nos vnà cum autore in nostra versione seruabimus. Deinde quia in Græco, in quòd incidimus, exemplari, contextus euangelij nõ raro discrepat à nouorum testamentorũ editione, quę passim Græcis excusa typis circunferuntur: quòd vbi accidit, plerunque conforme est exẽplar Græci huius autoris editioni Bibliorum, quæ dominus Franciscus Ximenez archiepiscopus olim Toletanus, ac S.R.E. cardinalis, immensis sumptibus, laboribus ac vigiliis, maxima cũ diligentia Cõpluti curauit nostris temporibus variis linguis excudẽda: accitis vndique tetratum tum viris in linguarũ cognitione doctissimis, tũ exẽplaribus castigatissimis aç vetustissimis: vel ab ipsa Leonis decimi bibliotheca, vel à Veneto

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum ſenatu tranſmiſsis: aut aliunde, nulla expenſarum ſeu laborum habita ratione conquiſitis. Ne quis ergo euangeliorum contextum nos temere immutaſſe exiſtimet, loca diſcrepantia annotauimus: quanquã frequenter res ſit exigui momenti, quæ diſsidium faciat. Vbi autem Cõplutenſe hoc citauerimus exẽplar, Græcum intelligimus cõtextum non Latinum: nam in hoc nihil à vulgata editione immutatũ eſt. Porro in quibus diſsideat vulgata editio ab vniuerſis Græcorũ exemplaribus, ex aliorũ tum verſionibus tum annotationibus facile cuiuis perſpicuũ erit. Præterea ne quis protinus vulgatam, hac in parte damnet editionem, quod ea quæ Græce per tempus præſens aut præteritũ efferuntur, habeat in futurũ verſa, ſicut nõnulli frequenter feciſſe videntur: animaduertendũ eſt Euangeliſtas & Apoſtolos, quum genere Hebræi eſſent, hac in re ſicut & in aliis multis, Hebraicum ſequutos idioma, quo illi frequentiſsime pro præſenti, quod propriũ nõ habent, aut pro futuro, efferunt præteritum: vtque in vniuerſum dicã, tempus vnũ ꝓ alio Hebræi ſæpenumero collocant, quod etiam Euangeliſtæ non raro fecerũt, nec ſolus Matthæus, qui patria ſcripſit lingua, hoc eſt Hebræa, ſed & cæteri, qui Græce ſcripſerunt. Quædã ergo ex innumeris locis ſeorſim recẽſuimus, in quibus manifeſte preſens, interdũ etiã præteritum pro futuro locatũ eſt: quorum & nos quædam exigente ſententia, per futurum vertimus: alibi quoque id ex literæ contextu aut ex ipſis commẽtatiis planum erit: interdũ verò ob autoris noſtri enarrationẽ immutare non licuit. Eſt & alia peculiaris Hebræorum phraſis, quam non raro æmulantur Euangeliſtæ, qua ꝓ epitheto ſiue nomine adiectiuo, addunt genitiuum ſubſtantiuum, dicẽtes: Deus pacis, miſericordiæ, iuſticiæ, vltionis: hoc eſt, pacific⁹, miſericors, iuſtus vleiſcẽs: lex mortis, id eſt mortifera: filij inobedientiæ, inobediẽtes: iudex iniquitatis, iniquus: mammona iniquitatis, iniquũ: vox clamantis, clamans: fortaſſis & merces iniquitatis, iniqua. Sic Iudas dicitur filius perditionis, hoc eſt perditus, aliaq; innumera. Id plerunq; immutare non licuit ꝓpter autoris noſtri ſcholia, quę literam per genitiuum interpretantur: interdum quoque non libuit, quod apud omnes iã oli alia recepta eſſet ſentẽtia.

Adhæc ſolent Hebræi hanc dictionem Verbum aut Sermo pro re vel facto ponere: quod in veteri quidẽ teſtamẽto frequentiſsimũ eſt, vt quum dicitur, Non fuit verbum quod non oſtenderit eis Ezechias in domo ſua, vbi tamẽ paulo inferius ſubſequitur. Nõ fuit res quam non oſtẽderim eis in theſauris meis. Et alibi quũ ait Dauid puero, qui ex caſtris Iſrael ſe fugiſſe dicebat. Quod eſt verbũ quod factum eſt? indica mihi, & innumeris aliis in locis: Idẽ in nouo quoque teſtamento paſsim vſu venit: vt quũ leproſus curatus diſſeminaſſe dicitur ſermonem: & frequẽtiſsime apud Lucam. Nõ erit impoſsibile deo omne verbũ. Videamus hoc verbum quod factum eſt. Quod eſt hoc verbum, quòd cũ autoritate ac poteſtate imperat ſpiritibus? & alibi frequẽter. Quam tamen Hebræorũ phraſim autor noſter plerunq; non videtur animaduertiſſe, ſicut nec præcedentem: quod Hebraice nõ calleret, ſed tantũ Græce. Atque ob id quoque citans quippiã ex veteri teſtamẽto, ſemper iuxta ſeptuaginta profert interpretes. Cæterum etſi cunctis manifeſtum ſit me interpretẽ tantum agere, nihilq; quod meũ ſit edere, ſiue illud approbandũ ſit ſiue reprobandum: ne quis tamen hunc autorem minoris faciat, quod vno aut altero in loco à communi Latinorum Theologorum opinione diſſentire videatur, quemadmodum & alij Græci: nẽpe de die menſis quo Chriſtus myſticam celebrauerit cœnam, & de bonorum ac malorũ retributione operum: vtrum ſtatim à cuiuſque morte fiat, an ad diẽ vſque poſtremi iudicij differatur, quẽadmodũ olim ſenſerunt Græci. De Spiritu ſancto quoq; quod à ſolo patre ꝓcedat, etſi id nuſquam dicat autor noſter, idem tamen cũ cæteris Græcis ſenſiſſe videtur, quũ ſemel atq; iterũ dicat illum à patre procedere, nulla filij facta mentione. Et quãquam prædictis in locis, marginali annotatiũcula te ꝓmunierimus candide lector: ob duo tamẽ illa poſteriora tibi perpendendum eſt, quod autor noſter multis ꝓcul dubio annis tempora concilij Florẽtini præceſſerit: in quo Eugenius Pontifex quartus conſentiente Imperatore Cõſtantinopolitano, & loca tenentibus Patriarcharum, cæterisq; eccleſiã Orientalẽ repreſentãtibus, anno dominicæ incarnationis. 1439. pridie Nonas Iulij, ſui pontificatus anno

Iſa.39.

2.Re.1.

Mar.1.

Lu.1.2.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nono, literas ſanctæ dedit vnionis, quibus prędicti omnes ſua nomina ſubſcripſerunt, hæc inter cætera continentes:

Conuenientes Latini & Græci in hac ſacroſancta Oecumenica Synodo, magno ſtudio inuicē vſi ſunt, vt inter alia etiam articulus ille de diuina Spiritus ſancti proceſsione, ſumma cum diligētia & aſsidua inquiſitione diſcuteretur. Prolatis verò teſtimoniis ex diuinis ſcripturis, plurimisq; autoritatibus ſanctorum doctorū Orientalium & Occidētalium: aliquibus quidem ex patre & filio, quibuſdam verò ex patre per filium procedere dicētibus Spiritū ſanctum, & ad eandem intelligentiā aſpicientibus omnibus ſub diuerſis vocabulis: Græci quidem aſſeruerunt quòd id quod dicunt Spiritum ſanctum ex patre procedere, nō hac mēte proferrent vt excludāt filium, ſed quia eis videbatur (vt aiūt) Latinos aſſerere Spiritum ſanctum ex patre filioque procedere, tanquam ex duobus principiis & duabus ſpirationibus, ideo abſtinuerunt à dicendo quòd Spiritus ſanctus ex patre ꝓcedat & filio: Latini verò affirmauerūt nō ſe hac mēte dicere ſpiritum ſanctū ex filio procedere, vt excludant patrem, quin ſit fons ac principiū totius Deitatis, filij ſcilicet & Spiritus ſancti, aut quod id quod Spiritus ſanctus ꝓcedit ex filio, filius à patre nō habeat, ſiue quod duo ponant principia ſeu duas ſpirationes, ſed vt vnū tātum aſſerant eſſe principium vnicamq; ſpirationē Spiritus ſancti, prout hactenus aſſeruerunt: & quū ex his omnibus vnus & idem eliciatur veritatis ſenſus, tandē in infra ſcriptam ſanctam deo amabilē eodem ſenſu eademq; mente vnionē, vnanimiter concordarunt & conſenſerunt, in nomine igitur ſanctę Trinitatis, patris & filij & ſpiritus ſancti, hoc ſacro vniuerſali approbāte Florentino cōcilio definim⁹, vt hæc fidei veritas ab omnibus Chriſtianis credatur & ſuſcipiatur, ſicq; omnes profiteantur: quod Spiritus ſanctus ex patre & filio æternaliter eſt, & eſſentiā ſuā, ſuumque eſſe ſubſiſtens habet ex patre ſimul & filio: & ex vtroque æternaliter tanquā ab vno principio & vnica ſpiratione ꝓcedit. Declarātes quod id quod ſancti doctores & patres dicunt, ex patre per filium procedere Spiritū ſanctum, ad hanc intelligētiam tendit, vt per hoc ſignificetur filium quoque eſſe ſecundū Græcos quidem cauſam, ſecūdum Latinos vero principium ſubſiſtentiæ Spiritus ſancti ſicut & patrē. Et quoniā omnia quæ patris ſunt, ipſe pater vnigenito filio ſuo gignendo dedit, præter eſſe patrē, hoc ipſum quod Spiritus ſanctus ꝓcedit ex filio, ipſe filius à patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus eſt. Definimus inſuper explicationem illorum verborū, Filioque, veritatis declarādæ gratia & imminēte tunc neceſsitate, licite ac rationabiliter ſymbolo fuiſſe appoſitū. Et infra de operum retributione ſubiungit: Illorumque animas qui poſt baptiſma ſuſceptum nullam omnino peccati maculā incurrerunt, illas etiā quę poſt cōtractam peccati maculam, vel in ſuis corporibus, vel eiſdē exutæ corporibus, in pœnis purgatorij, prout ſuperius dictum eſt, ſunt purgatæ, in cœlum mox recipi, & intueri clare ipſum deū trinū & vnum ſicuti eſt, meritorum tamē diuerſitate alium alio perfectius. Illorū autem animas, q in actuali mortali peccato vel ſolo originali decedūt, mox in infernū, pœnis tamen diſparibus puniendas. Porro de prima illa diuerſitate diei quo Chriſtus agnū paſchalem ederit, & de eo quo pro nobis mortuus ſit, longa ſemper fuit inter Græcos & Latinos contentio, dicentibus Græcis ipſum decimatertia luna agnū ediſſe paſchalē, paſſum verò decimaquarta, vt veritas reſpōderet figuræ: & ꝓpter illud Ioānis. Et ipſi nō introierunt in prætoriū, ne cōtaminarentur, ſed vt ederēt paſcha: ac illud, Erat autem paraſceue paſchæ: &, Ibi ergo propter paraſceuen Iudæorū, quia prope erat monumentum, poſuerunt Ieſum. Siquidem illa paraſceue nihil aliud erat, quàm dies præparationis, quo ſe præparabant Iudæi ad edendū agnū paſchalem. Latini vero aſſerunt eū decimaquarta luna agnum quidem ediſſe paſchalē, ſicut & cæteros Iudęos: quia vt habet etiā Græcus Chryſoſtomus, ad mortem vſque ſemper ſeruauit legē: paſſumvero aiunt decimaquinta luna, propter alios tres Euāgeliſtas, qui adſtruunt fuiſſe primū diem Azymorum, quo Chriſtus poſtremā cœnam cum diſcipulis celebrauit. Et hi autem & illi repugnantem ſcripturam obtorto collo trahere quodammodo videntur ad ſuum ſenſum. Quapropter operæpretium faciturus video r, ſi in tui gratiam benęuole Lector hoc loco dilucide annotauero, quę varia lectione magniſque ſudo-

Ioā.18.19

Mat.26. Mar.14. Luca 22.

ribus hac de re in compẽdium redegi. Primum itaque notandum est, quòd naturalis dies apud Hebræos incipit ab occasu solis, & desinit in eiusdem occasum diei sequentis, iuxta illud, Factum est vespere & mane dies vnus. Mensis vero à coniunctione media Luminatium: & durat triginta diebus, duodecim horis, & duabus tertiis vnius horæ cum tribus minutis, quæ supputatio inuariabiliter cõformis est cum Ptolemæo aliisque astronomis secundum mediũ cursum Lunæ. Annus autẽ exordium sumit à Neomenia siue solis ac lunæ coitione proxima æquinoctio vernali, secũdum medium cursum solis & lunæ. Præterea omnia festa Hebræorum, quæ à Mosaica lege habentur, præter sabbathum, suam numerationem ac variationẽ per diuersos hebdomadæ dies, sumunt à primo die prædictæ Neomeniæ, à quo iuxta legem omnia sua festa numerant Hebræi: puta decimoquinto die eiusdem primi mensis festum erat Azymorum, & pridie eius diei, id est decimaquarta luna ad vesperam, edebatur agnus paschalis: A festo autem Azymorum transactis septem hebdomadis, sequenti die, nempe quinquagesimo, festum erat Primitiuorum siue Pentecostes: Post sex vero menses lunares ab eadem prima Neomenia, id est post centum septuagintaseptem dies, sequẽti die erat festum Tubarum, nempe in Neomenia proxima æquinoctio autumnali. Decimo inde die festũ expiationis celeberrimum. Decimoquinto eiusdem mẽsis die, festum Scenopegiæ siue tabernaculorũ. Et ab hoc festo, die octauo, id est post septem eiusdem festi dies, occurrebat vltimũ eorum festum, nempe cœtus vel collectę siue retentionis: quòd solum designabat fidelium in sancta ecclesia cõgregationem, ac retentionem siue perseuerãtiam, quod factũ est post veteris legis finitas figuras ac ceremonias. Deinde animaduertendũ est quod quando iuxta vernale æquinoctiũ, coniunctio luminarium secundum mediũ cursum occurrebat post decimamoctauam diei horã, quia iam peractæ erant plusquam tres quartę partes diei: & declinabat magis ad diem sequentem, ideo seruabatur quoque die sequenti, & ab hoc numerabantur omnia prædicta festa.

Gen.1.

Leui.23. Num.28 29.

Præterea si dicta prima Neomenia occurrebat secũdo, quarto, vel sexto hebdomadæ die seruãda, reiiciebatur in

diem sequentem. Nam si secundo hebdomadæ die fuisset seruata, tũc festum Expiationis, quod erat celeberrimum, occurrisset die sexto celebrandum: quod si sexto die seruaretur dicta prima Neomenia siue primus anni eorũ dies, tunc dictum Expiationis festum die primo, quem nos vocamus dominicum, occurrisset ab eis celebrandum: quorũ vtrumque admodum graue censebatur & valde oneroſum toti populo, eo quòd duobus cõtinuis diebus naturalibus, nempe festo Expiationis & Sabbato, nullo modo liceret parare cibos, aut sepelire mortuos: corpora autẽ mortua, aut cocta olera non possent in tertium seruari diem, præsertim in calidis regionibus. Quòd si sexto die seruaretur prædicta neomenia siue primum nouilunium, tunc septimus dies festi Scenopegiæ siue Tabernaculorum occurrisset die sabbathi. In hoc autem septimo die multa lætitię signa ostendebant, quę die Sabbathi facere non licuisset, septies circumeundo altare cum palmarum frõdibus, in memoriam captæ Iericho primæ ciuitatis, quã in terra promissionis filij Israel huiusmodi septenaria circuitione ceperant. In hoc præterea die lectio quoq; illa Psalmistæ publice decãtabatur: Obsecro domine salua quęso: obsecro domine prospere age: benedictus qui venit in nomine domini. Nam & hanc constitutionẽ scimus quoque in vsu fuisse Israelitis, quum adhuc in captiuitate essent Babylonica. Si quidem ex Thargum Esther colligimus quòd eo die secabant frondes palmarum, atque decerpebant Citrea poma, abscindebant Rosmarinũ, & faciebant sibi חושענא Hosana, legebantq; in libris suis & orabant, lętabantur & hilares erant in חושענא Hosana, saltabant & exiliebãt sicut hœdi. Vnde videre licet (vt hoc quoque docẽdi gratia addamus) vocabulũ Hebręũ חושיעהנא Hosia, na vulgi more apud Hebræos etiam ante Christum natum fuisse corruptum, aut illos vsurpasse ipsum more Chaldaico, & deinde abusos fuisse pro solennitate palmarum, in qua cũ ramis ceremonię fiebant. Et ita nato postmodum Christo, quum vellet populus eum honorare, & cum triumpho Ierosolyma deducere, ignorantes compleuerunt prophetiã Dauidicã, occasione sumpta ex surculis ab oliuis decerptis & in viam stratis, clamantes Hosana, id quod clamare cõ-

Psal.117.

sueuerant in solennitate Ramorum. His itaque præmissis animaduertendū est, quod anno quo passus est Christus occurrit prima Neomenia, siue coniunctio luminariū proxima æquinoctio vernali secūdum mediū cursum solis & lunæ iuxta veram & exactam supputationē peritissimorū Hebræorum, die quinto hebdomadæ post decimamnonā diei horam, cum aliquot minutis: & ita iuxta prædicta erat sequenti die seruanda. Sed quia sexto die, vt dictū est, nūquam seruabatur, idcirco Iudæi eo anno seruabāt primum illud nouilunium die sabbathi: & ita decimusquintus dies eiusdem mensis, quo occurrebat festum Azymorum, iuxta Iudæorum obseruantiam etiam erat dies sabbathi: ideoq; propter duorum festorum concursum, de illo dicit Ioannes, quod erat magnus dies ille sabbathi, vt etiā ad ea verba habet autor noster. *Ioan. 19.* Christus vero seruauit quidem Neomeniam sexto hebdomadæ die: quum enim post decimānonam horam occurrisset quinti diei, rationabiliter vt dictum est, magis pertinere videbatur ad diem sequētē. Verum à sexto die ad sabbathum cū Iudeis transferre noluit. Nam hoc propter festa septimo mense futura faciebant Iudæi, vt prædictum est: Christus autem nouerat, quod per suam passionem quę instabat, cessaret obligatio sequentiū illorum festorum, sicut & cætera legis ceremonialia. Propter hoc itaque, & etiam quia sequenti die moriturus erat Christus, typicum quidem agnum vera & legitima decimaquarta luna, quæ fuit die quito, comedit, quartadecima vero luna iuxta veterem Hebræorum numerationem etiā legitima, in cuius vespera Iudei typicum agnum erant immolaturi, ipse verus agnus fuit immolatus: & ita veritas respondit figurę. Horum autem causam, vt verisimile est, solum indicauerat patrisamilias in cuius ędibus pascha edebat, & ipsis duodecim discipulis, quorum Petrus & Ioānes *Luce 22.* ex iussu Christi necessaria parauerant, nēpe lactucas agrestes & baculos: nam agnus ipse decimo die mēsis parabatur: panes quoq; azymi, vt verisimile est, aliquot ante die- *Exo. 12.* bus, iuxta familiarum magnitudinem parati erant. Itaque nullus ex hoc passus est offendiculum, neque ob id coram iudice potuit accusari. Quin & Tertullianus Latinus autor, proximus apostolorum temporibus: de die passionis

Christi ita loquitur in Apologetico aduersus Iudeos. Quę passio intra tempora septuaginta hebdomadarū perfecta est, sub Tiberio Cæsare, Coss. Rubellio, Gemino & Rufo Gemino, mense Martio, temporibus Paschæ, die octauo calendarum Aprilium, die primo Azymorum, quo agnum vt occiderēt ad vesperam, à Mose fuerat præceptum. Neque enim ob id dici potest primo die Azymorum mortuus, iuxta prædicta Tertulliani verba, quod ea nocte captus fuerit. Siquidem omnium testimonio in cruce & non in comprehensione fuit nostra redemptio. Et procul dubio diuina id actum est prouidētia, quod eo anno duplex decimaquarta luna occurrebat, vt diuersis respectibus, & hinc veri agni immolatio typico responderet, & illinc Christus ad finem vsque vitæ legem seruaret, vt habet etiam Græcus Chrysostomus, ac typicum agnum vera & legitima decimaquarta luna ederet, sicut eum edisse dicit Hieronymus. Et de hac decimaquarta luna, iuxta Christi numerationem loquuntur indubie Matthæus Marcus, & Lucas, quum aiunt fuisse primum diem Azymorum. Nam quum hi tres euangelistę magnam facerent huius cœnæ mentionem, & confectationis Eucharistiæ, ostenderunt Christum etiam in hoc legem obseruasse, nempe iuxta veram ipsius supputationē, vt prædiximus: Ioannes vero qui de cœna, tanquā ab aliis *Ioan. 13.* latius tractata, vnico verbo absoluit dicendo, Cœna facta, aliam iuxta veterem Iudæorum obseruantiam decimamquartam lunam considerauit: ad excludendum errorē, qui nōnullis oriri potuisset ex aliis Euangelistis, nempe quod veritas non responderet figurę in veri agni immolatione: & ideo dicit, quod die quo mortuus est Christus erat para *Io. 18. 19* sceue Paschæ, & quod non introierunt in prætorium ne cō taminarentur, sed vt ederent pascha: vbi dictio Pascha nequaquam pro azymis capi potest, vt quidam volunt, tum quod nusquam alibi ita capiatur in scripturis, tum quod ad edenda azyma nusquam dicatur requiri, neque verisimile sit esse necesse, vt mundi sint, quum pœna mortis intentata, septem integris diebus naturalibus præciperetur eis vt azyma ederent, & non fermentatum panem, & tamen illā immunditiam leuissimas ob causas contrahebāt. Quod au- *Exod. 12.* tem aiunt nōnulli, Iudæos præcedenti die occupatos circa

capiendum Christum, neglexisse agnum edere paschalē, & quod ideirco nocte sequenti illum essent comesturi, nō fit verisimile. Siquidem etiam illi qui legitimo tenebantur impedimento decimoquarto die primi mensis, nō poterāt sequenti die pro libito agnum edere paschalem, vt sequentis mensis die similiter decimoquarto ad vesperā, vt habetur Numeri 10. Itaque die passionis Christi quum nōdum inchoata esset solennitas Paschalis aut Azymorum, iuxta veterem Iudæorum obseruantiam, licebat eis vsque ad solis occasum iudicialia exercere, accusare, testes adhibere & examinare, sententiam ferre, Simonē cogere vt crucē tolleret, sepelire, aromata præparare, aliáque plurima agere, quæ Iudæi nequaquam fecissent, si decimamquintā lunā & ita festum Paschæ & Azymorum eo die celebrassent, quū facta sua per legem Mosaicam iustificare niterentur, dicētes: Nos legem habemus & cætera, & maxime Ioseph ab Arimathæa vir bonus ac iustus, & Nicodemus q Dominū sepelierunt, qui propter parasceuen Iudæorū, quia prope erat monumentum, ibi posuerunt Iesum, ait Ioan. 19. capi. Circa quæ verba habet Augustinus: Accelerātam vult intelligi sepulturam, ne aduesperascceret, quum iam aliquid tale non liceret propter parasceuen, quam cœnam puram Iudæi Latine vlitatius apud nos vocant. Neque enim aut hi, aut piæ illæ mulieres adhuc cognouerant cessare in Christi morte legalia. Demum, vt epilogo concludamus, Christus suum pascha iuxta legis Mosaicæ tenorem celebrauit, Iudæi autem die sequenti iuxta patrū traditiones: quippe qui legale præceptum de Paschæ obseruatione hac sua traditione corruperunt, quam refert Historiographus eorum Sedar Olam: cuius traditionis, relictis compendij gratia Hebraicis, hæc sunt verba. Sic statuerunt magistri nostri iudices Sanhedrin magni nominis in seculo. In domo sanctuarij secunda, quum extructa esset & consummata, tunc apparuit solium igneum perfectissimum, super quod sedebat rex mundi sublimis valde stans inter porticum: & acceperunt coronam, appenderūntque sigillum reconditum, & sanxerunt, ordinauerūntque statutum perpetuum & traditū est in manu Rabbi Eliezer, qui reliquis omnib⁹ maior erat: & is ordinauit diem sortium non obseruari secundo,

quarto, septimo hebdomadę die: neq; Pascha secūdo, quarto, sexto: neque diem Retentionis tertio, quinto, septimo: neque principium anni secūdo, quarto, sexto: neque diem Expiationis primo, tertio, sexto in æternum. Hæc, si cui placeat, latius videre poterit in Paulo Burgensi sup Matthæum cap. 26. & in libro quem edidit Paulus Middelburgensis episcopus Sempronianus de celebratione Paschæ. Nihil ergo eorum quæ noster habet autor tibi nocumēto esse poterit pie Lector, si his te præmuniri curaueris antidotis. Lege itaque secure, quæ non sine maximo fructu leges. Antequam tamen accedas, quæso errata quædam, quæ operarum ac castigatorum præterfugerunt oculos, & à nobis in vnum redacta sunt locum, ad rectam lectionem reuoces.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index rerũ memorabiliũ in cõmentariis Euthymij.

A

Abba patrem significat. 165.d
Abrahæ filij qui 16. c
Abrahæ sinus quid 49.a
Acheldema, tonat prædium sanguinis 172.d
Adam mortuꝰ & sepultꝰ est in mõte Caluariæ 176.b c
Adã veteris inobediẽtia pãradisum nobis clausit, obedientia noui recluſit. 18.a
ἀδιαφθορία quid 165.a.b
Adolescentulæ nomine scriptura virginem etiam intelligit. 7.c
Adoratores veri qui 312. F.& sequen.
Aduẽtus Christi duo. 326.c
Adulterium quid 96. f
Adulteriũ sæpe pro idololatria in scripturis 98.c
Adultera gens Iudæa quare vocata 78.d.c
Adultera generatio quæ. 207.a
Adulteri lapidabantur. 357.f
Aerem cœlum nõnũquã vocat scriptura 81.c
Aetas triginta annorũ solidæ ac perfectæ prudentiæ est. 14.b
Affligitur iniuste nullus. 15 b.c
Afflictiões tolerate pro domino sunt gloria seruis. 389.b
Ager mundus dicitur 85.a 86.c
Agnus quomodo Christus appellatus 316.a
ἀγραυλῶν quid 232.f
Alabastrum quid 156.a
ἀλλαλάζειν quid 200.b
Alapa quid 170.d
ἀληθὴς aliquando significat eximiũ, incorruptibilem, spiritualem. 395.a
Amantem redamare nõ virtus est sed naturæ consentaneum 33.d
Amen quid 48.f
Angeli iustos custodiunt. 112.a.b.
Angiportus qui 31.d
Anima nonnunquã pro homine 195.a
Anima maxime propria hominis pars 350.b
Animæ morbus quis 22.c
Animæ mortuorum dæmones fiunt 53.a
Animæ est & ebrietas. 335.a
Anna figuram noui testamẽti gerebat 236.a
ἀνδρογύνου virũ & mulierem significat 51.d
Apex linea obliqua est 27.a
ἀποκρίσεως significata. 70.c F.& sequen.
Apostoli non propria potentia, sed diuina gratia dæmones eiiciebant 76.d
Apostolorum duo chori 258 f.& quid præfigurabant. 259.a
ex Apostolis duo tantũ euãgelium scripserunt 1.c
ἀποσυναγώγους 267.d
Aqua in baptismate idem est quod vterus in generatione carnali 324.a
Aqua viua 331.a
ἄρα particula confirmatiua. 45. b
Arbitrium liberum 351.e
Area orbis vniuersalis ecclesia dicitur. 17 c
Arena voluptatum amorem significat 47.a
Arentia loca quæ 79.d
Argenteus quid 157.b
ἀρχὴ plura significat. 309.d
Arundo comminuta Iudæos significat 75.b
ἀστάχεων quid 65.c
Asina Iudæum populum figurabat 126.a
Asaritia sollicitudinẽ & mœrorem adfert 268.c
Azyma pascha vocant euangelistæ 157.d
Azymorum festum dicebatur paschæ festum 299. b

B

Baptisma pœnitẽtię qđ. 16.e
Baptismata duo 413.f
Baptismatis typi 324.e
Baptismi Ioannis ritus. 17.f
Baptismatis Ioannis & Christi differentia 16.f 189.b
Baptismus Ioannis & Apostolorum idem erat ante spiritum datum 327.d
Baptizauit Christus matrẽ & Petrum. Petrus reliquos Apostolos 323.e
Baptizare in spiritu & igni 239.c
Baptizatus cur christus. 16. d e
Baptizati igni & spiritu sancto quando Apostoli. 17 a
Baptizato cuiuis datur diuina gratia 281.a
βασιλεία quid 35.a
Beelzebub princeps dæmoniorum 64.f
Beneficia conferentes ambitionem execrentur. 47.f
Bethania erat castellum Mariæ & Marthæ 263.a
Bethania iuxta Ierosolyma sita 315.f
Bethsaida oppidum situ erat ĩterra Genesaret. 94.c
Bethlehem Iudææ oppidũ 14.a
Blasphemia quid 96.f
Blasphemia spũs 77.b.c.d
Bonitas humana respectu diuinæ malitia est 45.d
Bonus nemo nisi deus. 118.b
Brachium fortitudinem significat. 229.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Brachium patris filius est. 338.a
βρῶσις quid 38.b

C

Caecus quid designet. 128.c
Cæsareæ duæ. 101.d
Calcaneus & supplãtatio insidias significat 317.f
Cananæa mulier ecclesię typum gerebat 98.d
Cananæi Phœnices dicebãtur 97.c
Canes quinam sint 42.e.f
Capernaũ oppidi situs. 21.a
Capernaum ciuitas Christi. 54.a.70. d
Capernaum situm erat ĩ terra Genneſaret 94.c
Capillorum numerus quid designet 65.d
Caput vngebant antiqui lætitiæ causa 37.e
κάρφος quid 42.a
κατάλυμα quid 158.c
Catinus lancis genus est. 159.f
Caro pro prudentia carnali. 359.c
Centenarius numerus perfectionem significat 112.d
Centurionis fides. 48.c.d
κεφαλαιῶται qui 321.f
χιτὼν dicitur intima vestis. 177.c
Christi genealogia 2.c
Christus non erubuit descẽdere ab illegitimis progenitoribus. 4.c
Christi cõceptus curiosę nõ scrutandus 6.a
Christus non sensim sed repente quantum ad formationẽ perfecte factus est. 6.e
Christus Dauid filius dict⁹. 3.b
promissus olim 3.b
Christus duobus modis dicitur panis 149.c
Christi titulus super crucem diuina prouidentia positus est 178.a
Christus habuit spiritum tãquam magistrum 241.a
Christus rex erat secundum humanitatem & diuinitatem 9.d.e
Christus Nazarenus quare dictus 191.a
Christus quomodo lux dicatur 311.a
Christus quomodo sponsus dicatur 57.a
Christus medicus quomodo dicatur ibidẽ.
Christ⁹ quare leo dicat⁹. 63.d
Christum quomodo vngemus 181.c
Christum sequuturo quid agendum 258.f
Christi & patris æqualitas ostenditur 54.c.338.a
Christ⁹ quare triginta annorum ad baptisma venit 14.b.c
Christus venit vt nostra susciperet opprobria. 4.c

vt medicus nõ iudex. ibi.
Christus complemẽtũ legis & prophetarum est. 107.b
Christi doctrina differebatà pharisæorum 47.b.c
Christi pueri miracula, libet apocryphus 321.b
Christus cur curam puerorũ qui pro ipso iugulati sunt curã non habuit 13.b.c
Christ⁹ etiã docebat operib. 23.a
Christus semper fugiebat populi plausum vbi magnũ aliqd signũ feciſſet. 374.b
Christ⁹ cur circũcisus. 233.f
Christi paupertas quãta. 51.b
Christus quot vestib. induebatur 177.a.b.c
Christiani insigne est dilectio 153.f.& seq.
De Christi aduentu 153.b 326.c
Christus cur serò miracula edidit 12.a
Christũ dedecore afficit qui indigne recipit 11.a
χριστιανοὶ vnũ χρῖσμα dicuntur 211.a.b 291. C
de Cibis 95.f.& seq.
Cibi cura non habenda. 39.a
Cincti omnes à scriptura sãcti inducuntur 15.b
Circunciſus cur Christus. 233.f
Circunciſio Hebræorum baptiſma Christianorum figurabat 234.a
Ciuitas sancta Ierusalem dicta 19.d
Claudus quid designet 128.c
Clibanus quid 40.c
Cœlum aliquando ꝓ aere. 260.d.347.c
Cogitationes deus solus nouit. 7.c
Cogitatiões malæ quę. 96.f
Cognitio ꝓ coitu honestiori vocabulo 7.f
Colaphus quid 170.d
κολαφίζεσθαι qui 128.a.321.f
Columbæ simplicitas 63.b
Columbæ specie cur spirit⁹ sanctus apparuit 18.b
Columbarum natura. 18.b
κομίσασθαι quid 192.c
κόμμι quid 335.c
Concupiscentia & ira naturaliores affectus sunt. 27.f
de Cõfessione Christi. 65.d
Cõfiteri gratias agere etiam significat 71.a
Confiteri etiam cõdemnare significat 45.c
Contrarium aliud est quam diuersum 2.b
κωφὸς & mutum & surdũ significat 59.b.127.b
κόλασις 301.a
Corbona quid 172.c
Cor etiam mẽtẽ significat. 38.c
Corde puri qui 24.b.c
Cor terræ quod & sequen.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cornu inungebantur reges, ideo regnū aliquādo designat. 251.a
de Correctione fratris. 112.f
Correctio qualis esse debet 42.b c
Corpus & sanguis Christi nō sunt figuræ. 161.D
Corporis non habenda cura. 14.F
ἐφάπαξ quid 58.a
Crastinus dies non curādus 41 d
Creati sumus nō vt edamus & bibamus & vestiamur, sed vt æternis fruamur bonis. 41.b
Creatura dei possessio est, ideo non per eam iurandum 31.a
Crux quid designet 211.a 278.f & seq.
Cubiculum orationis mens est 34.e f
Cubitus propriæ mensuræ statura est. 40 a
κωφὸς etiam manibus carentem significat. 98.e 111. f

D

Daemones libenter habitant in sepulchris. 53.a
Dæmones fiunt ex animabus mortuorum. 53.a
Dæmon multa habet nomina & ab vnaquaq; malitia sua sortitur appellationē. 190.b
Dæmoniorū princeps Satanas. 76. a
Dæmonum vasa qui dicantur. 76.f
Dæmones egrediuntur oratione & ieiunio. 109.b
Dæmonibus non credendū etiā vera narrātibus. 191.c
Dalmanutha Magdala etiā dicebatur. 100.a b
Dānati in futuro seculo vident fruitiones iustorum. 286. a b
Damnatorum tres ordines. 81.f
Dauid filiū nominari apud Iudæos honorifica appellatio. 58.d.e
Debitum peccatum dicitur. 36. b
Decimæ quales exigendæ. 140. c
Denarius numerus aliquando multitudinem significat 293. b d
Desertū quid designat. 237.f
Deus colitur maxime misericordia. 154.a
Deus quomodo visus fuit. 314.C
Deus simplex & sine figura est. 314.c
Deus solus nouit cogitationes. 7.c
Deus quomodo videatur. 112.b
Dei manus: potētia eius est.
Dei operatio duplex. 318.a
Dei pœnitentia, est propositi mutatio. 120.c
Dei scientia duplex. 45. c
Deū quomodo videre possumus. 10.f
Dei locus. 35.d
Dei filius homo factus est vt homines filij dei fierent. 312.c
Dei filij qui nam sint. 33.b
Deꝰ quomodo loquutus sit priscis patribus. 1.c
Deꝰ apostolis suis nihil scripti reliquit, sed spiritū sāctum omnia illis suggesturum promisit. 1.d
Deus omnia implet. 31. a
ex Deo qui dicantur esse. 363.c
Diabolus multas sortitur appellationes. 371.a
Diaboli desideria quæ. 362.f & sequen.
Diabolus voluntate malus est, non natura. 36.c
Diaboli vasa. 77.a
Diabolus omnis mali causa est. 36.f
Diabolus pstantiores quosque expetit ad palęstram. 301.a
διακόπτειν quid. 100. c.f 102.c
Didrachmum quid. 109.f
in Diebus illis dicere mos est scripturæ pro sequentibus. 14.b
Dilectio insigne est Christianorum. 153.f & seq.
Diligere diligentem nō est virtus sed naturæ consentaneum. 33.d
de Diligendo proximo. 32.f
Dionysiꝰ Ariopagita. 280.d
Diuersorium dicitur etiam tentorium. 10.g
Diuersum aliud quàm contrarium. 2.b
Diues epulo Niniuitis appellabatur. 285.e
Diues difficulter intrat regnum cœlorū. 119.b
Diuina essētia immutabilis & passionum expers. 312.c
Diuina natura nec videri nec cognosci potest. 391. d
Diuitum quidā pereūt quidam saluantur. 149.a
de Diuortio. 115.f & seq.
Docendi mos mala prohibere, & vtilia cōsulere. 177.d
δοκεῖ, aliquando pro ἐδόκει. 245.b
Doctorum propriū probris affici. 24.f
Doctrinę facta respondeāt. 27.c
Domus ædificata supra petrā quid designet. 46. c
Donec particulæ vsꝰ in scriptura. 7.f
Drachma humanam naturā significat. 280.c

E

ἑκατοντάρχης Centurionem significat. 180.c
Ecce, dictio idioma Hebraicum respicit. 54.b
Ecclesiæ nomine præsides aliquando intelligūtur fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

delium. 113.c
Ecclesia sponsa Christi est. 328.a
Ecclesia fideles sunt. 102.c
Electuri aliquē in oratione ad deū pernoctem⁹. 195.c
Eleemosynę varius modus. 24.b
Eleemosyna quomodo facienda. 33.c
Encænia templi circa autūnum celebrabantur. 372.c
ἐνυβρίσας quid. 419.d
ἐπιεικέστατε. 288.b
ἐπιτιμᾶν quid. 52.c 74.d 103.c d aliquando silentium imponere significat. 241.b
ἐπιτιμᾶν aliquādo deprecari significat & Iubere & vocare. 97.d 243.c 250 c 278.b 279.c 286.f
Eructo loquor etiam significat. 86.f
ἐργασία quid. 29.c
Et factum est, Hebræi p cōsuetudine ī principio narratiōis ponere solēt. 47.b
Euangelium quare sic dicatur. 2.d
Euangelium regni nouū testamentum est. 22.c 180.d
Euāgelium regni dei quod. 190.d
Euangelia quare videantur dissonare aliquādo. 2.a.b
Euangeliorum quatuor, capita precipua. 2.a
Euangelistę q dicantur. 2.e
Euangelistarum fides. 55.e
Euāgelistarū veritas in qua re appareat. 170.e
Euangelistarum mos. 180. c
Euangelistæ non eodem tē pore & loco scripserunt. 2.a
Execrari deuouere est. 171.a
Exempla non vndiquaq; aptantur rebus. 76.f
ἐξομολογεῖν quid. 299. d

F

Facies Iesu qd designet 105.c
Fames Ierosolymit. 145.d
Familiaritas parit contemptum. 314.f
Fermentum Phariseorū doctrinam eorū significat. 100.f
Fermenti natura. 85.d
Ferocitas māsuetudine vincitur. 61.f
Festuca quid designet. 42. c
Ficus synagogam designabat. 273.c
Ficus infrugifera quid significet. 129.b
Fides sola non sufficit. 45.c d 46.b
Fides sufficit loco signorū. 18.c
Fides deprecantis multū iuuat miraculum. 49.c.d
Fides partim à nobis inducitur, partim à deo datur. 287. d
Fides via est ad deū. 347.f
Fides voluntaria est. 311.d
Fieri tribus modis dicitur id quod iam est. 311.c.f
Filij dei qui nam sint 31.b
Filij non puniuntur pro parentibus peccatorib. 365.c
Filij Abrahæ qui. 16.c
Filij regni qui dicātur. 86. c
Filium nemo cognoscit nisi pater deus. 71.c
Filius hominis quomodo Christus dicatur. 86.c
Forum quid. 69.d
de Fratris correctione. 112.f
Fratres inter se mutuo omnes sunt. 186.a
Fratres Christi qui dicantur. 80.d

G

Gazophylacium quid & vnde dicatur. 215.f
Galilæa Palestinæ regio. 13.e
Galilæa à Iudæis male audiebat. 318. f
Galilæa gentium quæ. 21.b
Galilæa olim data est in sortem duabus tribubus Zabulō & Neptalim, partem tamen eius inhabitabant gentes. 21.a.b
Galilæorū supplicium à Pilato. 273. b
Gehennon quid. 28.e
Gehenna vnde dicatur. 28.f
Genealogias per mares texere moris erat. 3 e
Generationis librum cur titulū dederit Matthæ⁹. 3. a
γένεσις etiam natiuitatē significat. 2.e
Genethliaci reprehēdūtur. 8.f
Gēnesaret stagnum iunctū erat Tiberiadi. 94.d
Gentium nomine etiā Hebræi intellecti. 187.d
Gerasa ciuitas Arabiæ. 52.f
Gergesa ciuitas stagno Tiberiadi adiacet. 52.e
Gladius dolorem significat. 235. e
Gladius quid designet. 65.f & seq.a
Gloria inanis quid. 32. f
Gloriæ vanę non studendū. 50. c
Gomorrha & Sodoma libidine perierunt. 62.d
Gratia pro veteri ac nouo testamento. 313.f

H

Hebræa lingua sola inconfusa. 15.d
Hebræi vnde dicti. 15.d
Hebręi singulis annis didrachma pendebant deo in gratiarum actionē. 109.e
Hosiana quid. 127.b.c
Hospitalitatis cōmendatio. 66.f
Humilitatis modi varij. 23.c
Herodes curiam vocauerit magos. 10.a
Herodes quonam fato obierit. 13.a
Herodes infanticida primꝰ alienigena Iudæis imperauit. 74.c
Honores fugiēdi exemplo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi. 345.c
Humilitas vera quę. 71.f
Hypocrita quis 34.b

I

Iacobus frater domini vnica tantum veste vtebatur. 168.d
Iacobi duo. 60.e
Iairus archisynagogꝰ. 57.e.f
Iechonias Ioachas etiam dictus. 5.a
Ieiunare tribulationis est. 57.b
de Ieiunio. 56.f
Ieiunium. 57.d
Ieiunium magnum propugnaculum dæmoni repugnaturis. 18.e
Iesaiæ. 45. Ego faciens pacem & creans malum exponitur. 41.e
Iesus saluatorem significat. 2.f
Ignis ꝓ fide ac dilectione. 271.c
Ignis quid significet. 65.f
Imaginum tabulæ nullæ erant apud Hebræos 106.b
Imperfecti qui. 118.f
Impudicitia quid. 96.f
Incarnationis mysterium latuit diabolum. 19.a
Incredulitas mutũ reddidit Zachariam. 227.a
Infernꝰ locꝰ supplicij. 286.a
Infideles omnes simul per se condemnabuntur. 153.c
Inimicos amare virtutis vertex est. 33.a
Iniuria quomodo ferenda. 177.d
Iniuria afficitur iniustè nullus. 13.b.c
Iniustitia aliquãdo pro omni peccato. 140.d
Intellectus pro mente. 215.b
Ioachas Iechonias dictus. 5.a
Ioannes sonat gratiam vel gaudium. 226.c
Ioãnes quando scripserit euangelium suum. 309.d
Ioannes quare scripserit euangelium. 1.f
Ioannes euangelista translatus est vt Enoch. 421.d
Ioannes Baptista prophetarũ vltimus. 69.a
Ioãnes baptista amicus sponsi dictus. 317.a
Ioãnes baptista angelus domini dictus. 68.b
Ioannes baptista lucerna ardens. 342.a.b
Ioannes cur missus ad Iordanem ad prædicandum baptisma. 14.g
Ioãni baptistæ in eremo omnia diuina ꝓuisione sub ministrabantur. 14.f
Ioseph quare angelus in sõnis apparuit. 6.d
Ioseph iustus dicitur. 6.a.b
Iota, linea recta. 27.a
Ira & concupiscentia naturaliores effectus. 27.a
Irascendum quandoque sed opportune. 28.c
Israelita

Israelita vere quis dicatur. 310.a
Israel videns deum interpretatur. 9.f
Israelitæ vnde dicti. 15.d
Israel vetus & nouus. 229.f
Israeliticus populꝰ ad duodecim radices relatus. 4.f
Israel oues perditæ q̃. 61.b
In Israelitico populo tres gubernationum modi vsque ad Christum. 5.e
Iudęa Palæstinę regio. 13.e
Iudęi variè appellãtur. 15.d
Iudæi vnde dicti. 15.e
Iudas nõ quia natus malus effectus est, sed quia ignauia torpuit. 160.b
Iudicium pro condemnatione. 41.f 369.a 307.b
Iudicium iustitiã significat 75.c
Iudicium legem euangelicam etiam significat. 75.a
Iugum domini quod. 71.c f
Iugum domini quare suaue. 26.c
Iuramenta quare permissa olim. 31.b
urans facile aliquãdo fortasse peierabit. 30.e
Iusiurandum dei, confirmatio est. 231.c
Iusti aliquãdo ꝓ virtuti deditis. 225.f
Iusti habent angelos custodes. 112.a.b
Iustitia præceptum dei etiã significat. 17.c
Iustitia regni dei quæ. 41.b
Iustus quis dicatur. 6.a.b
Iustus Ioseph dicitur. 6.a.b

L

Lacus erat sub altari in tẽplo vbi recipiebatur sanguis animalium immolatorum. 213.e.f
Lampas virginea quę. 150.e
Latrões duo veteré & nouũ populũ designabãt. 178.b
Lauabãt prãsuri Iudęi. 166.b
Laudẽ fugiamus etiã si quid ea dignũ fecerimus. 191.c
à Leone comparationes ductæ. 63.d
Lepra aïę peccatũ est 47.e.f
Leprosum tangere lex prohibebat. 47.e
Lex aliquando pro veteri testamento. 285.c
Lex nõnunquã pro tota scriptura. 357.b 383.a
Lex liber psal. 373.f. 398.a
Lex vetus se seruãtibꝰ bona terręꝓmittebat tãtũ. 26.f
Lex vetꝰ quare ipfecta. 26.e
Legẽ cõpleuit Christꝰ. 26.d
Lex noua qd ꝓmittit. 27.e
Legis & gratiæ differentia. 314.a.b
Liberum arbitrium. 351.e
Linũ fumigãs Iudæorũ animum accensum aduersus Christum significat. 75.c
Locustæ cibi genus quodnã fuerit Ioãni Baptistæ. 15.a
λόγοι plura significat. 309.e
Lucas Pauli sectator. 1.e

Lucas quare scripserit euã. ibidem f
Lucæ vita. 223.b
Lucas vnde orsus est genealogiam Christi. 3.d
de Lucerna. 38.d
Lugere quõ debeam°. 23.d e
Lugẽtes scindebãt vestẽ, nigraq; induebantur stola. 172.c
Lugendi nõ sunt diu mortui 377.c
Lunatici qui. 22.c
de Lunatico. 108.a b
Lumbi sedes sunt libidinis. 270.a
Lux Christus dicta. 21.c
Lux, prædicatio. 311.b
Lucis filij qui. 284.d

M

Magdala Dalmanutha dicebatur. 100.a b
Magi Persæ erant. 8.c
Magi quomodo agnouerint Christum. 10.c
μαλακία quid. 22.c
Malũ facere deũ nõ est potentiæ sed impotẽtiæ. 119.c
Mali nomine interdũ diabolus dicitur. 36.c
Mali initiũ est negligere bonum. 119.c
Malis è duobus leuius est eligendum. 90.d
Malitia quid. 96.f
Mandatum primum & præcipuum. 236.c
Manum lauatione protestabãtur Iudæi se cædi alicui° non communicare. 174.f
Manus dei. 373.c
Man° dei potẽt. ei° est. 76.d
Manus dextra ministrũ cõmodum significat. 30.b
Marcus Petri sectator. 1.c
Marc° cognominabatur Ioannes. 180.b
per Mares genealogias texere moris erat.
Margaritæ qd designẽt. 41.c
Mare aliquando infernũ significat. 129.c
Maria virgo pt° dolores nõ sustinuit more aliarũ. 10.d
Matiæ virgĩs obedien. 234.b
μαρτύρια pro redargutione. 48.a b
Mater Christi q dicant. 80.c
Matthæus quo scripserit tẽpore & quibus, quaq; lingua. 2.c
Matt. Leui appellabat. 55.c
Matthæi vocatio. 55.c
Mel syluestre quale. 15.a
Mẽs oculus animæ est. 38.c
Mensa non attingenda nisi gratiis actis. 92.c
Messis dominus. 60.a
Messis q d designat. 219.a b
Messis nomine, qui crediturierant. 59.c
Messis mũdi cõsummationẽ significat. 84.d e. 86.d
Messis collectio iustorũ est. 198.c
Messis fides dicitur. 334.a
Messores angeli dicuntur. 84.c 86.d

Minimus in regno cœlorũ quis. 27.b
Minutũ monetæ gen°. 215.f
Miraculum iuuatur multum fide deprecantis. 49.c d
Miracula qua ratione edebat Christus. 38.f
Miracula cur Christus sero edidit. 12.a
Miracula nõ saluant, sed vita recta. 46.b
Misericordia maxime colitur deus. 154.a
Mĩdiæ varius modus. 14.b
Mites qui dicantur. 24.a
Mititas pars modestiæ. 71.f
Mõs quos designet. 138.a b
Mõtis nomine diabol° etiã significari pot. 109.a 127.c
Mõtana Iudææ ciuitas. 128.e
Morbi plurimi è peccatis oriuntur. 54.d
Mors aiæ & corporis. 349.d
Mortis vmbra peccatũ est. 231.f
Mortui nõ diu lugẽdi. 177.c
Mortui olĩ vngebãtur myrrha. 10.c
Moses linguæ tardioris erat 105.f
Multos frequẽter vocat scriptura, p omnibus. 124. e f
de Muliere dimissa. 30.c
Mulier semen fouet, enutrit ac coagulat. 5.c
Mũdi noïe aliquando mali intelligũtur. 405.m & seq.
Mũdus, pro iis qui mũdana sapiunt. 311.f
Mundus aliquando multitudinem significat. 381.b
Mundus aliquãdo malitiam denotat. 394.c
Munera magorũ mystice interpretata. 10.c
Munera quæ offerre debemus. 11.a
de Mutuando. 32.f
Myrrha vngebãtur olim cadauera. 10.c

N

Natalitia olĩ celebrabãtur à principib°. 90.b
Natiuitas Christi radix nostræ salutis. 3.a
Nazaret patria Christi. 88.c
Nineuitis diues ille appellabatur. 285.c
in Noïe domini qd. 129.c d
Nox olĩ diuisa ĩ tres aut quatuor vigilias. 270.d
Nuptias honorauit Christ°. 340.a
Nuptiæ mysticæ. 151.c

O

Obediẽtia virginis Mariæ. 234.b
Obliqua quæ sint. 238.c d
Ociosum verbũ quod. 78.b
Oculus mal° quid significet. 96.f
Oculi nomine amic° idoneus intelligitur. 30.b
Offẽdiculũ p cõsume. 111.b c
Offendiculum quomodo vitandum. 110. b c
Offeiræ quæ debeam° deo.

11.a
de Offerentib⁹ munera. 28.f
Oleum eleemosynæ virtutē significat. 150.f
ὁμολόγησις quid. 90.b
nō Omnis pro nullusin scripturis. 146.a 370.d
Operatio dei duplex. 338.a
Opera dei quæ. 347.a
Opera quomodo ostēdenda. 26.b
Operarij messis qui. 259.a
ὅπως particulæ significatio. 141.d
Orandi formula. 35.c
Orandum crebro & non defatigandum. 166.a
Orandum intente. 403.a
Orare quomodo oporteat. 14.d e & seq.
Oratio dæmoni terribilis est. 109.b
Oratio nostra qualis. 290.f
Oraturus solitudines quærat. 165.a
ἱερωσύνη quid. 93.c
Ostiū anagogicequid. 369.e
Ouis errās qd designet. 112.d
ἰὼκ subsannantis aduerbiū. 178.c

P

Παῖς filium & seruū significat. 49.f
Palęstina vbi sita. 8.f
Pallium quid. 32.b
Panis vitæ. 347.e
Panis noster cor dicat. 36.a
Panis noster duplex. 37.b
Parabolā ænigma vocat Hebræi. 96.c
Parabola p exemplo. 147.f
Parabola significat quādoq; narrationem. 86.a
Paralytici sanatio. 54.b c
Parentū cura habenda. 412.f
Parentum iniquitas nō nocet virtuti dedito. 4.c
Parentibus naturalibusnon solum obsecundādū sed & adoptiuis. 237.a
Parentū vana iactātia. 4.d e
Parētibus pponēdus Christus 11.b
παροψὶς patinæ genus est. 140.d
Pascha quādo & quomodo celebrabatur. 158. f & seq.
Pater quō maior filio. 394.d
Patrē deū nemo cognoscit nisi filius. 71.c
Patris voluntas quæ. 45.d
Patitur iniuste nullus. 13.b
Pauperes spiritu qui. 23.a b
Pauperum quidam pereūt, quidam saluantur. 149.a
Paupertas Christi quāta. 51.b
Peccata plura committim⁹ in deū q̄ alij in nos. 115.d
Peccata remittere soli⁹ dei est. 54.d
Peccatum causa est mortis. 394.c
Pedes etiam infidelitatem significant. 42.f
Pera panis conditorii. 301.c
Pera quid. 61.e f
περιάγω aliquando percurro circumeo. 139.f

in Periculū manifestū se cōiicere temeritatis irrationalis est. 352.e
de Periurio. 30.c
Persæ magicis rebus diditi erant. 8.c
Persequutiones patiētes nō omnes beati. 24.e
Petere quid quomodo debeamus. 43.b.c
Petentibus dandum. 32.c
Phares natiuitas. 4.a
Pharisæi qui 15.c
φακελλάριον quid. 30.c
φρυγάνων quid. 175.a. 121.f
Phylacteria quæ dicantur. 138.c
Pilatus à Tiberio præses pfectus Iudææ. 13.f
Pinnaculum tēpli quid. 19.e
Piscina probatica figurabat baptismum. 336.c.d
Piscium captura quid designabat. 244.a b
Pistica nardus. 179.d
Pluuia & sole omnia vegetantur. 33.c
Pluuiam impetuosam serenitas stabilior sequitur.
Pœna futuri seculi erit ęterna. 337.d
Pœnitentia dei est propositi sui mutatio. 119.c
ποιμαίνω regere & pascere significat. 9.e
πόλις quid. 192.c
Populus dei qui. 7.a
Porci quinam sint. 42.e.f
Porta angusta quæ. 43.f
Portæ inferorum quid designent. 102.c
πᾶς confirmat aliquando. 211.a
Præceptor qualis esse debeat 101.c
Præceptoris officiū est obiurgare, consolari, excitare. 40.f
in Præceptores non insurgendum. 138.a
Primogeniti significata. 7.f & sequen.
Primogenita Hebræorū cōsecrabantur deo. 234.c
Probitas aut improbitas à ppriis non alienis pendet operibus. 4.c
Probrum por miseria. 70.c
Podigia quæ sint. 335.f
Progenitorum iniquitas nō nocet virtuti dedito 4.c
Prophetias cōpleuit Christ⁹ 26.d
Prophetæ vocabātur diuini viri. 367.c
Prophetarum vltimus Ioannes Baptista. 69.a
Prophetici multi perierunt. 14.a
Prophetia quoque de præteritis est. 319.b
de Proximo diligendo. 32.f
Proxim⁹ quis dicat. 161.e.f
πτωχὸς vnde dicatur. 23.b
Publicani qui 33.d
Publicani dicti etiam peccatores. 56.a.192.c
Puerosvocare solebat disci-

pulos Iesus. 419.b
Puer pro seruo. 219.e
Pueri quo efficiamur. 111.a
Pullus figuram gerebat gentium. 123.f
Purgationis lex. 234.b
πνεῦμα quid. 94.f
πνεῦμον quid. 94.f

Q

QVadruplū reddi lex iubebat pro re ablata. 291.d

R

RAca quid 28.d.e
Rachel in Bethlehem sepulta. 13.d
Regeneratio aliquādo pro resurrectione. 119.f
Regio mortis quid. 21.c
Regis officia. 228.a
Regnum cœlorum Christus dictus. 14.d
Regni dei & cœlorūvariæ acceptiōes.14 d.e.15.e.f. 21. a 49.b 68.c 81.c.83.a.104 f.114.c.d.131.b. 150.d.162. a.b.198.a.210.e.259.f.285.b
Regni filij qui dicātur. 86.c
Remissio peccatorum præcipitur 37.c
de Repudio. 30 c.d
Rhama locus in Bethlehem. 13.d
Resurrectio alia ad requiē alia ad suppliciū. 348.b.c

S

SAbbathum omne festū vocāt Hebræi propter requiem. 245.d
Sabbatha sabbathorū. 413.d
Sabbatha sex dies ipsum sabbathū præcedentes Hebræi nominabant. 183. a
Sabbathum aliquādo pro tota hebdomada. 290. d
Sabbathi vesperā Iudæi maxime honorabant. 182.a
Sacerdotes ēpli vicissim sibi mutuo succedebāt. 225.f
Sacrificia quare permissa olim 31.b
Sadducæi qui. 15.e
Sadducæi Mosen tantū recipiebant. 115.c.d
Sal,aptus ad docendum sermo. 279.d
Sal fidē ac dilectionem designat. 210. a & ptudentiā & gratiam. Ibidem.b
Salis fatuitas quæ. 25.c
Saluati vident damnatorum supplicia. 286.b
Saluādorū tres ordines.81.a
Saluabuntur pauci. 81.c
Salutationes ambitiosæ ꝓhibentur. 132.f
Salutare quid. 62.a.b
Samaritani ꝓ dimidia parte iudaismū seruabant. 61 b
Samaritanorum historia. 239 c.f.& seq.
Sanctū quid designet. 42.c
Sancta pleraq; dicūtur tanq̄ signum sanctitatis. 406.c
Sācti omnes cincti à scriptura inducuntur 15.b
σαγήνη quid. 44.M.& seq.
Satanas aduersarius interpretatur. 20.c
Satanas ante Christi incarnationē tyrannidem summam exercebat in terra. 260.c
Satanas princeps dæmoniorum 76.a
σάτον mensuræ Hebraicæ genus 85.c
Scientia duplex apud deum. 45.c
Scripturas sanctas lecturo quid agendum 341.b
Securis mortem significat. 16.d.& Christum. Ibidē.e
Sedere dei quid. 222.f & sequen.
Seges quid 72.a
Semitæ quæ 237.f
Sepulta corpora olim vnguētis vngebant 136.d
Septem pro multis apud Hebræos accipiūtur 79.e
Septenarius numerus multitudinem apud Hebræos quandoque significat.251. e.114.b.c.287.d
Septuaginta quando interpretati sint. 7.b
in Sepulchris libenter habitant dæmones 53.a
Serpentis prudentia. 63.b natura.c
Serpentis erecti & Christi collatio 325.e.f
σίκ quid 38.b
Sicera quid 226.d
Sicut pro quia 403.c
Signa fidelib. non dantur, sed infidelib. 18.c
Signa ad commodum intuētium fieri consueuerunt. 19.b.c
Signa quæ dicantur 335.f
Signum quid 7.c
Simeon figuram veteris testamenti gerebat 236.a
Simplex pro sano accipitur. 38.d
Sinistra quos designet. 34.c
Sinus patris quomodo intelligatur 314.d
Sinus Abraham quid 49.a
συναγωγαί. 301.a
συνάγω, 301.a
Sion est Ierusalem. 126.b.d
Sodoma & Gomorrha libidine perierunt 62.d
Sole & pluuia,omnia generantur & vegetantur. 33.c
σπεῖρα ordo erat militaris. 182.d
Spinæ quid designent. 81.d
Spiritus aliquando diuinitatem significat 241.d
Spiritus etiā pro animo capitur 23.b
Spiritus pro intellectu spirituali 351.a
Spiritus blasphemia. 77. b.c.d
Spiritus sanctus quare operetur in indignis 41.f
Spiritus sanctus accedit ad nos sanctificatos 37.a
Spiritus sanctus cur specie columbæ apparuit. 18.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Spiritu pauperes qui. 23.a.b
Sponsa dicebatur antequam coniungeretur 5.d
Spōsas detinere prius apud se moris erat propter lecu titatem 5.f
Stadium quid 93.c
Stare dei quid 221.a
Stater quid 110.b
Stella quanto tempore magis apparuerit 12.f
Stella quænā fuerit quæ apparuit magis 8.f
Stella cur rursum magis apparuit. 10.b.c
συσσόρευσις ramorum congeries est. 117.a
Stultitia quid proprie. 96.f
Sudarium anagogice acceptum 293.a
Superbia diabolum deiecit & Adam 23.b
Supersubstantialis panis qs 36.a
Supplantatio insidias denotat. 389.f
Supplementum pāni rudis, est integritas 57.c
Supplicium futuri seculi erit æternum 337.d
Supplicia etiā in hoc seculo patimur vtī futuro. 77.d
συσσιτιᾶ quid 291.d
Synagoga quid 249.a
Talentorum parabola. 151.f & sequen.
Telonium quid. 55.d
Templi sacerdotes sibi mutuo succedebant. 225.f
Templi Salomonis structura. 321.d.e
Tempus presens operationis est, futurum retributionis 284.b
Tenebræ aliquando p̄ diabolo 301.c
Tenebræ errores significāt. 21.b.c.311.b
Tentatio quid. 36.c
Tentatio duplex 37.b
Tentationes fugiendæ 20.f
Tētationes à primordio ætatis fideles expectare oportet 11.f
Tentationes accedētes cur deus non prohibet. 18.d.e
Tentationes in sortem bonis operib datæ sunt 11.f
Tētatio Christi ad quod nos instituunt 20.d
Tentatio omnis à diabolo producitur 36.d
Tentare Deum quis dicat. 19.f
Tentat deus duobus modis. 344.c
Tentari nos quare deus permittat 36.d.e
Tera homines dicuntur. 25.D
Testamentum nouum euangelium regni dicitur. 21.C
de Thesauro. 37.f
Thesaurus absconditus. 87.a.b
Thesaurus in cœlo retributio est bonorum operum 119.a
Tibicines apud Iudæos adhibebantur in calamitatib. 58.c
Titus statuam sibi erexit in templo Ierosolymitano. 144.d
Tormina quid. 22.e
τέκνα particulæ significatio. 146.b
τέκνα interdum consequentiam, rerúmque ordinem significat 75.d
Trabs quid designet. 42.c
Trinitas in baptismate quare assumitur 400.f
Trinitas sola increata. 309.e 310.d
Trinitas æqualiter omnem implēs locum à seipsa nō secernitur. 360.a. & seq.
Trinitas propriis distinguitur personis, sed vnitur diuinitatis substantiæ identitate 361.a
Tunica quid 31.b
Tunica inconsutilis quid designet 177.b

V

VAllis quid designet. 237.f.& seq.a.b.
Vasa diaboli qui. 76.f & seq.a
Velum scissū quid designet. 180.a
Venter pro corde 356.b
Venti quatuor Oriētem Occident. Septen. & Meridiē significant 147.d
Ventilabrum iustum dei iudicium significat 17.e
Verbū ociosum quod. 78.b
Vermis conscientiam designat 309.e
Vetriculi parabola 87.d
Vestimenta Christi quid designent 105.c
Vestimenta scindere moris erat Iudæis triste aliquid videntib. 170.a
Vestis nuptialis quæ 133.f
Via dei quæ 14.c.134.a 237.f.
Viā domino præpare quid. 189.a
Viæ asperæ quæ 238.d
Viæ, habitationes gentium. 278.d
Victoria, perfectio. 75.c
Vigilia, quarta pars noctis est 149.d
Vindicanda sunt admissa in deum, in nos verò negligenda 363.c.f
Vindicta prohibetur. 31.f
Vinea mundum designat. 275.e
Vinum iniecto pane animo destitutis prodest. 176.e
Vinum nouū quid designet. 57.c.d
Viperarum natura 15.f
Vir prolis radix. 3.c
Virgines abscedebant cùm parituræ erāt prægnātes. 230.b
Virtus voluntaria est. 23.b 403.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virtus grauis est propter laborum molestiam, leuis propter retributionem. 44.c
Virtutes etiam miracula & signa significant. 45.c 89.a
Vita æterna quæ 118.d
Vita præsens nocti assimilata. 270.d
Vitæ partes duæ sunt laudabiles 265.b
Vita futura proprie vita futura dicitur 83.f
Vita proprie ea dicitur quæ æterna est 347.c
Vmbra mortis peccatū est. 231.f
Vmbra mortis quid 21.c
Vnigenitus quare deus. 314.c
Vocationes appellare futuras actiones prophetarum mos. 7.d
Volūtas patris in cœlis quæ 37.a
Voluntas patris quæ 45.d
Voluntas dei nostri præferenda 165.c
Voluntatem dei quis facere dicatur 80.d,e
Voluntas non potest absq; dei adminiculo. 348.a
Vox clamantis, quid designat 137.f
Vt, aliquādo nō causalis sed futuri significatiua particula. 365.f. 369.b 371.f. 381.f
Vtres veteres qd designēt. 57.d
Vulpium nomine dæmones etiam intelligūtur. 51.c
Vxorem traducere apud cōcilium quæ in suspitionē venerat adulterij moris erat. 6.b
Vxorem ducere Israelitis non licebat nisi ex sua tribu. 5.d

Y

ὑστέρησις quid. 290.a
ὑστερεῖται defectus dicitur vel indigentia 215.f

Z

Zachariæ silentiū quid significaret 227.b
Zacharias & mutus & surdᵃ fuerat 230.c
Zara typus populi Christiani 4.b
Zaræ natiuitas. 4.a
Zelus, pro indignatione. 322.b
Zonas ferre viatorib. moris erat 61.d

FINIS.

CAPITA EVANGELIORUM iuxta Græcorum supputationem.

MATTHAEI.

Numerus capitum.		Numerus paginarum.
1	De Magis.	8.a
2	De pueris interfectis.	12.b
3	Primus Ioannes prædicauit regnum cœlorum.	14.a
4	De doctrina Christi.	21.a
5	De beatitudinibus.	23.a
6	De leproso.	47.b
7	De Centurione.	48.a
8	De socru Petri.	50.a
9	De his qui curati sunt à variis morbis.	50.b
10	De eo cui non permisit vt sequeretur.	51.a
11	De increpatione aquarum.	51.a
12	De duobus dæmoniacis.	51.b
13	De paralytico.	54.a
14	De Matthæo publicano.	55.c
15	De filia Archisynagogi.	57.b
16	De muliere sanguinis profluuio laborante	58.a
17	De duobus cæcis.	58.b
18	De dæmoniaco muto.	59.a
19	De Apostolorum electione.	60.a
20	De discipulis à Ioanne missis.	67.a
21	De eo qui manum habebat aridam.	73.b
22	De dæmoniaco cæco & muto.	75.b
23	De requirentibus signum.	78.a
24	De parabolis.	81.a
25	De Herode Tetrarcha qui Ioannem interemit.	89.a
26	De quinque panibus.	92.a
27	De ambulatione Christi super mare.	93.a
28	De transgressione præcepti dei.	95.a
29	De Phœnicissa siue Chananæa.	97.a
30	De turbis sanatis.	98.b
31	De septem panibus.	99.b
32	De fermento Pharisæorum & Sadducęorum.	100.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

33 De interrogatione apud Cæsaream. 101.a
34 De transformatione Christi. 135.a
35 De Lunatico. 108.b
36 De exigentibus didrachma. 109.b
37 De dicentibus Quis maior. 110.b
38 De centum ouibus. 112.a
39 De eo qui debebat decem millia talentorum. 114.b
40 De interrogatione an liceret diuortium facere cum vxore. 115.b
41 De diuite interrogante Iesum. 118.a
42 De mercede conductis operariis. 121.a
43 De filiis Zebedæi. 122.b
44 De duobus cæcis. 125.a
45 De asina & pullo. 125.b
46 De cæcis & claudis. 128.a
47 De ficu quæ exaruit. Ibidem b
48 De principibus sacerdotum & senioribus dominum interrogantibus. 129.b
49 De duobus filiis parabola. 130.a
50 De vinea parabola. 130.b
51 De vocatis ad nuptias. 132.b
52 De quærentibus occasione census. 134.b
53 De Sadducæis. 135.a
54 De legisdoctore. 136.b
55 De interrogatione ad Pharisæos. 137.a
56 De deploratione Scribarum & Pharisæorum. 139.a
57 De consummatione. 142.b
58 De die & hora. 148.a
59 De decem virginibus. 150.b
60 De talentis. 151.b
61 De aduentu Christi. 151.a
62 De ea quæ vnxit dominum vnguento. 155.b
63 Interrogatio de præparatione Paschæ. 157.b
64 De cœna mystica. 160.b
65 De traditione Iesu. 166.b
66 De negatione Petri. 170.b
67 De Iudæ pœnitentia. 171.b
68 De petitione corporis domini. 181.a

MARCI.

1 De dæmoniaco. 191.a
2 De socru Petri. 191.b
3 De curatis à variis morbis. 191.a
4 De leproso. 191.a
5 De paralytico. ibidem.b
6 De Leui publicano. 194.a
7 De habente manum aridam. 195.a
8 De Apostolorum electione. ibidem.b
9 De semine parabola. 197.a
10 De increpatione venti & maris. 198.b
11 De legione. 199.a
12 De filia archisynagogi. 200.a
13 De muliere sanguinis profluuio laborante. ibidem
14 De Apostolorum ordinatione. 201.a
15 De Ioanne & Herode. Ibidem.b
16 De quinque panibus & duobus piscibus. 203.a
17 De ambulatione in mari. ibidem.b
18 De transgressione præcepti dei. 204.a
19 De Phœnicissa. 204.b
20 De Balbo. 205.a
21 De septem panibus. ibidem.b
22 De fermento pharisæorum. 206.a
23 De cæco. ibidem.
24 De interrogatione in Cæsarea. ibid. b
25 De transformatione domini. 207.a
26 De lunatico habente spiritum mutum. 208.a
27 De disputantibus quis esset maior. 209.a
28 De his qui interrogabant dominum, an liceret cum vxore diuortium facere. 210.a
29 De diuite qui dominum interrogabat. ibidem.b
30 De filiis Zebedæi. 211.b
31 De Bartimæo. 212.a
32 De pullo. ibidem.
33 De ficu quæ exaruit. ibidem.b
34 De obliuione iniuriarum. 213.a
35 De interrogãtibus dñm, in qua potestate hæc facis? Ibi.
36 De vinea. 213.b
37 De his qui interrogabant occasione census. 214.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

38 De Sadduceis. 214.a
39 De Scriba. ibidem.b
40 De interrogatione domini. 215.a
41 De vidua quæ duo minuta obtulit. ibidem.b
42 De consummatione. 216.a
43 De die illo & hora. 217.a
44 De ea quæ vnxit dominum vnguento. 217.f
45 De Pascha. 218.a
46 De proditione prophetia. ibidem.
47 De negatione Petri. 219.e
48 De petitione corporis Christi. 221.a

LVCAE.

1 De censu Cæsaris. 232.a
2 De pastoribus in agro degentibus. ibidem.b
3 De Simeone. 234.e
4 De Anna prophetissa. 235.f
5 De verbo quod factum est ad Ioannem. 237.d
6 De his qui Ioannem interrogabant. 238.b
7 De tentationibus Iesu. 240.b
8 De habente spiritum dæmoniacum. 241.b
9 De socru Petri. 243.a
10 De curatis à variis morbis. ibidem.
11 De captura piscium. 243.d
12 De leproso. 244.c
13 De paralytico. ibidem.e
14 De Leui publicano. 245.a
15 De habente dextram manum aridam. 245.b
16 De Apostolorum electione. 246.a
17 De beatitudinibus. 246.d
18 De Centurione. 248.b
19 De filio viduæ. 249.a
20 De discipulis missis à Ioanne. ibidem.b
21 De ea quæ vnxit dominum vnguento. 250.b
22 De seminante parabola. 251.b
23 De increpatione venti ac tempestatis maris. 252.b
24 De legione dæmonum. 251.a
25 De filia archisynagogi. ibidem.b
26 De muliere profluvio sanguinis laborante. 254.a

27 De missione duodecim Apostolorum. 255.a
28 De quinque panibus & duobus piscibus. ibidem.b
29 De interrogatione domini ad discipulos. 256.a
30 De transformatione. ibidem.b
31 De lunatico. 257.a
32 De disputantibus quis esset maior. ibidem.b
33 De eo cui non permisit vt sequeretur. 258.b
34 De designatis septuaginta Apostolis. ibidem.
35 De tentante legisperito. 261.a
36 De eo qui inciderat in latrones. ibidem.b
37 De Martha & Maria. 263.a
38 De oratione. ibidem.b
39 De ejecto dæmonio muto. 264.a
40 De muliere quæ de turba vocem extulit. 265.a
41 De his qui signum petebant. 266.a
42 De Pharisæo qui dominum inuitauit. 267.a
43 De deploratione legisperitorum. 267.b
44 De fermento pharisæorum. ibidem
45 De eo qui volebat diuidere hæreditatem. 268.b
46 De diuite cuius ager ferax fuit. Ibid.
47 De Galilæis & iis qui in Siloe, &c. 273.a
48 De muliere contracta spiritu infirmitatis habēte. 274.a
49 De parabolis. ibidem
50 De eo qui dominū interrogabat an pauci essent qui salutem consequerentur. ibidem.
51 De his qui suadebāt vt secederet propter Herodē. 275.b
52 De hydropico. 276.b
53 De non amandis primis accubitibus. 277.a
54 De inuitatis ad cœnam. 277.b
55 De ædificatione turris parabola. 279.a
56 De centum ouibus parabola. 279.b
57 De duobus filiis, quorum iunior luxurioſe vixit. 280.b
58 De dispensatore iniquo. 283.b
59 De diuite & Lazaro. 285. b
60 De decem leprosis. 288.a
61 De iudice iniquo. 289.b
62 De Pharisæo & Publicano. 290.a
63 De diuite qui dominum interrogauit. 291.a
64 De cæco. ibidem.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

65 De Zachæo. 291.a
66 De homine q̃ ꝓfect⁹ est vt acciperet sibi tegnũ. 293.a
67 De his qui decem minas acceperunt. ibidem.
68 De pullo. 294.a
69 De sacerd.& scribis ac senior.q̃ dñm interroga. 295.a
70 De vinea. ibidem.
71 De his qui dñm interrogabant occasione cẽsus. 296.a
72 De Sadducæis. ibidem.
73 Interrogatio domini ad Iudæos,quomodo dicãt Christum filium esse Dauid. 297.a
74 De vidua quæ duo minuta obtulit. ibidem.
75 De consummatione. ibidem.
76 De Pascha. 299.a
77 De contentione quis esset maior. 300.b
78 De expetitione Satanæ. 301.a
79 De contemptu Herodis. 303.b
80 De mulieribus dominum plangentibus. 304.a
81 De Latronis pœnitentia. 305.a
82 De petitione corporis domini. 306.a
83 De Cleopa. 307.a

¶IOANNIS.

1 De nuptiis in Cana. 319.b
2 De eiectis è templo. 321.b
3 De Nicodemo. 323.a
4 Quæstio de purificatione. 327.b
5 De muliere Samaritana. 330.a
6 De Regio. 335.a
7 De eo qui triginta & octo annos morbo tenebat. 336.b
8 De quinque panibus. 344.b
9 De ambulatione in mari. 345.b
10 De Cæco à natiuitate. 365.a
11 De Lazaro. 374.b
12 De muliere quæ vnxit dominum vnguento. 379.b
13 De verbis Iudę. ibidem.
14 De asello. 380.b
15 De Græcis qui accesserunt. 381.a
16 De lotione pedum. 386.a
17 De Paracleto. 398.a
18 De petitione corporis domini. 414.a

Loca

LOCA QVAEDAM IN QVIBVS nostrũ exemplar alio modo habet quàm ea quę vulgo circunferuntur Græca exemplaria.

Numer⁹ capitum iuxta Latinorũ

Matthæi primo iuxta Græcorum supputationem. Et intrantes domum (viderunt) puerum. Habet enim εὗρον non ἐφερον inuenerunt. Facit nobiscum exemplar Complutense. 2. supputationẽ.

Tertio. Ipse autem baptizabit vos in spiritu sancto, Nõ Addit καὶ πυρὶ & igni. Cõcordat etiam Complutẽsis editio. 3

Quinto. Ne videaris hominibus ieiunare &c. Post verba illa Reddet tibi, non additur ἐν τῷ φανερῷ in propatulo. Habet conformiter & exẽplar Cõplutense, & vulgata editio. Quanquam & in nostro & in Complutensi exemplari antea sit additum, quum de eleemosyna fieret sermo. 6

Eodẽ. (Ita) enim est lex & prophetæ. Siquidẽ habet ὅτως ita, vel Sic, nõ οὕτως hic. Pari modo legit Complu. exẽplar. 7

Eodem. (Quàm) angusta est porta & stricta via quæ ducit ad vitam. Habet enim τί, non ὅτι q̃, vel quoniam. Pari modo legunt & Complutẽse exemplar & editio vulgata.

Septimo. Multi ab oriente & occidente venient & accumbent (in finibus) Abraham. Habet enim ἐν τοῖς κόλποις in sinibus, non μετὰ cum. Nobiscum legisse Chrysostomum manifestum est ex homilia ipsius. 27. super Matthæum. 8

Octauo. Surrexit & ministrabat (ei) Nam habet αὐτῷ singulariter, non αὐτοῖς eis. Nobiscum facit Complutense exẽplar, & vulgata editio in quibusdã veteribus exemplarib⁹.

Decimonono. Accersitis 12. discipulis suis, dedit eis potestatẽ (aduersus) spiritus immundos. Nec in nostro nec in Cõplutẽsi exemplari exprimitur prępositio κατὰ aduersus. Et ita quoq; legisse videtur qui vulgatem dedit editionẽ: ait enim: Dedit eis potestatem spirituum immundorum. addidimus tamen, exigente id sententia.

Eodem. Iacobus Alphæi filius & (Lebeus) Nam habet vbique Ἰάκωβος simplici ς. Et ita semper habet vulgata editio.

Vicesimo. Similis est pueris sedentibus in (foro) Habet enim ἀγορᾷ singulariter, non ἀγορᾶῖς foris. Nobiscum faciunt & exemplar Complutense & vulgata editio. Similiter infra in dictione Bethsaida, non Bethsaidan. 11

Eodem. Dominus est, sabbathi filius hominis. Nõ enim 12

additur πάντα. Sic & Complutense exemplar.

13 Vicesimoquarto. Maius est (omnibus) holeribus, siue ma-
ximum inter omnia holera. Additur enim πάντων omnium
Et ita habet & vulgata editio & exemplar Complutense.

14 Vicesimoseptimo, (Gennesaret) semper habet in fine τ
15 tenue, & duplex ττ. Chananæa vero capite sequenti, & alias sæpius, semper habet in initio χ asperatū. Facit in vtroque nobiscum exemplar Complutense.

16 Tricesimotertio. Tunc præcepit discipulis suis, vt nemini dicerent q̄ ipse esset Christus. Non additur nomen ἰησοῦ. Et ita liquet Origenem legisse in suis homiliis.

18 Tricesimoseptimo. Abscinde (ea) Habet enim αὐτὰ pluraliter, non αὐτὸν singulariter. Concordat etiā exemplar Cōp.

Tricesimooctauo. Rursum (amen) dico vobis, q̄ si duo ex vobis &c. Nam additur ἀμὴν etiam in Complu. exemplari.

Tricesimonono. Procidēs ergo (seruus) ad pedes eī. Habet enī πεσὼν, nō οὖν ὁ οὖν δοῦλος ἐκεῖνος cōseruus eius, q̄q̄ vere conseruus erat. Et infra. Et, soluā tibi. nō additur πάντα omnia. Et in hoc posteriore concordat nobiscū exēplar Complu.

21 Quadragesimoquarto. Et similiter Lucæ. 68. Bethsphage,
Luca 19. scribitur interposito σ. Concordat vbiq; exemplar Compl.

Eodem. Et (sedit super ea) videlicet vestimenta. Habet enim singulariter ἐκάθισεν sedit, & αὐτῶν pluraliter. Eodē modo exemplar Compl. quo ad sensum, licet verbum habeat compositum ἐπεκάθισεν, nō autem vt alia exemplaria ἐπεκάθισε καὶ ἐπεκάθισαν αὐτῶν collocarunt super illam, puta asinam.

Quadragesimosexto. Et accesserunt ad eum claudi & cæci. Nam hoc ordine legit exemplar etiam Complutense: non vt alia exemplaria diuerso ordine, cæci & claudi.

Quinquagesimoprimo. Ecce prandiū meū (paratū est) Sigdē hȳ ἡτοίμασαι tertia psona passiua, non ἡτοίμακα paraui.

22 Quinquagesimoquarto. Et interrogauit eū vn⁹ ex eis legisdoctor, tētans eū. Nō enim additur τις quispiā, ante Tētans. Faciunt nobiscum & exēp. Cōplut. & vulgata editio.

23 Quinquagesimosexto. Et vocari ab hoīb⁹ (Rabbi Rabbi) geminata dictione. Nec est ῥαββεὶ per diphthongum, sed ῥαββί. Facit per omnia nobiscum editio Complutensis.

Eodē. Væ vobis Scribę & Pharisęi hypocritæ, qa deuoratis domos viduarū. Et post hāc deplorationē, seq̄ illa qua dicit: Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qa clauditis regnum cœlorū. Hoc etiam ordine legit exemplar Cōpl.

Quinquagesimooctauo Quis nā est fidelis seruus & pru- 24
dens, quem præfecit dominus (suus) Additur enim αὐτῶν. Similiter infra: Et cœperit percutere conseruos (suos) siquidem hoc etiam in loco addebatur αὐτῶν. Faciunt nobiscū in priori qdē exēplar Cōpl in posteriori vero, editio vulga.

Quinquagesimonono. Quinq; aūt ex eis erant prudētes, 25
& quinq; fatuæ. Hoc ordine qui naturaliori est, & iuxta precepta rhetorices, habet etiā editio Cōplut. Et similiter infra: Prudentes vero acceperunt oleū in vasis suis cū lāpadibus (suis) Addit etiā nobiscum predicta editio αὐτῶν suis.

Sexagesimoterrio Ite in ciuitatē ad quēdam, & dicite ei, 26
Tēpus meū prope est. Non habet ὁ διδάσκαλος Magister dicit: neq; vllam facit eius mentionem in commentariis. Habet tamen illud in Marco & Luca, sicut & cætera exemplaria. Et quia hoc etiam loco id habet editio Cōplutensis. vereor ne id librarij vitio sit omissum.

Sexagesimoquarto. Et ait Petro: Sic. Nō potuistis vna hora vigilare mecum? Et hæc distinctio magis quadrat: alioqui enim nihil est quod soli Petro loquut⁹ sit. Exēplar etiā Complutense addit hypostigma post dictionem οὕτως sic.

Sexagesimoseptimo. Descendat nunc de cruce, & crede- 27
mus (in eum) Neq; enim simpliciter habet αὐτῷ ei, sed ἐπ' αὐτῷ. Pari modo legit & exemplar Complutense.

Eodem Centurio autem & qui cum eo erant seruantes Iesum, quum vidissent, quæ fiebant &c. Nihil hic dicitur de terræmotu: neq; enim addebatur ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, terræmotum, &. Nec tamen id librarij vitio omissum videtur: nā Ioannis cap. 9. super eo verbo, Quum exaltaueritis filium hominis &c. hæc verba in eundem citat modum.

Sexagesimooctauo. Euntes, docete omnes Gentes. Non 28
additur οὖν ergo, post dictionem Euntes. Pari quoque modo legit exemplar Complutense.

EX MARCO.

In Procemio Marci. Vidit Simonē & Andream fratrem 1
ipsius (Simonis) Additur nanque καὶ ἀδελφὸν, etiam in exemplari Complutensi.

Tertio ca. Abiit, in desertum locum. In nostro exēplari

non exprimebatur nomen ἰησοῦς. Facit autem nobiscū hoc
in loco vulgata editio.

3 Octauo. Quīq; circūspexisset,, in circuitu circūsedētes.
Nō addit μαθητὰς discipulos, & ita generaliᵉ loquitur. Faciūt nobiscū & exemplar Complutense & vulgata editio.

4 Nono. Nū lucerna (venit) vt subter modiū ponatur? Nā
habet ἔρχεται, non κεῖται accenditur. Et hic quoque nobiscum faciunt & exemplar Complutense & vulgata editio.

5 Vndecimo. Erat autē ibi iuxta (montē) grex magnus porcorū. Siquidē habet ἀγὲλη χοίρων πολλῶν, non pluraliter ἀγέλαι χοίρων montes. Similiter & hic pari modo legūt duę ꝓdictę editiones.

6 Decimoquinto. Non licet tibi habere vxorem (Philippi)
fratris tui. additur enim φιλίππου.

Eodem. Et (egressi sunt) nauigio in desertum locum. Siquidem habet pluraliter ἀπῆλθον nō ἀπῆλθεν abiit. Hic etiam concordant exemplar Cōplutense & vulgata editio, quod etiam magis quadrat cum præcedentibus & sequentibus.

In fine eiusdem capitis. Egressi (ememus) ducentis denariis panes. Siquidem ἀγοράσωμεν habet indicandi modo, & non ἀγοράσωμεν emamus, per subiunctiuum.

Decimosexto. Erāt aūt qui man ducauerāt (ipsos panes)
Additur enim τοὺς ἄρτους. Facit nobiscū exemplar Complu.

7 Decimonono. Erat autem mulier Græca (Syra Phœnicissa) genere. non Græca Syrophœnissa per compositionem.
Pari modo legit & Complutense exemplar.

9 Vicesimoquinto. Nō eū sciebat (qd dictuᵐ esset) habet
enī ἀλλὰ ꝓ indicatiuum, & nō ἀλλὰ ꝓ subiunctiuū. Facit nobiscū Cōplu. editio: nec eadē est vtrobique sententia, vt patet ex huius dicti interpretatione. 34. iuxta Matth. cap.

10 Tricesimo. Sed quicūq;,, voluerit fieri magnus inter vos.
Nō enim additᵘ ὑμῶν post Quicūq;. Faciūt nobiscū exēplar Cōpl. & vulg. editio. Id aūt nō rectū est ꝙ neq; in fine dictorūverborū habet vulgata editio. Inter vos, aut In vobis.

11 Tricesimoquinto. At (dicamᵘ) Ab hoīb, vt subaudiat, nō.
Neq; enī additᵘ ὦν si, vt possit legi, At si dixerimᵘ. Neq; ad eo cōmode potest aptari sequēti. Facit nobiscū exēp. Cōplu.

12 Tricesimonono. Audi Israel dominus deus (vester) dñs
vnus est. Siquidē non habet ὑμῶν noster, sed ὑμῶν vester. Et infra non habet ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου & ex tota virtute tua,

quod tamē librarij vitio factū arbitror, vt ī illo loco annotauimus. Item infra. Et secundū simile est (illi) Nam habet αὕτη non ἴσχυε hoc: vt legi posit, Et secundū simile hoc est. Nobiscum legisse videtur, qui vulgatam dedit editionem.

Quadragesimo. Ipse enim Dauid dixit per spiritū sanctū (Dicit) dominus domino meo, nō εἶπεν dixit. Et in scholiis facit etiā huius mentionem: & ita habet exemplar Cōplu.

Quadragesimosexto. Sedete hic dum, orabo. Non enim 14
habet ἀπελθὼν digressus, ante Orabo. Concordant nobiscū & Complutense exemplar & vulgata editio.

Quadragesimoseptimo. Loco eius qđ alij legūt, Et īpleta 15
est scriptura q̄ dicit: Et eū iniquis deputatᵘ est, nihil habet. Nec librarij incuria omissū arbitror: alioqui citasset vtique ī scholiis vbi id scriptura dicat quēadmodū ī similibᵘ facere solet. Nescio an a studioso quopiā ꝓphetā citāte id primū margini sit additū, deīde tpe ꝓcedente, literę sit adinix

Eodē. (Vah) q destruis tēplū dei. Habet nāq; οὐά, nō εὖ (tū. 16
væ. Faciunt nobiscū Cōplutense exēplar vulgataq; editio.

Quadragesimooctauo. Loco eius q ī aliis Latinis editionibus Græcis dicitur: Et illi audito q viueret & visus esset ab ea, nō crediderūt: nihil habet nostrū exemplar. Nec mirū si hoc quispiā addiderit: quū totū hoc de resurrectione caput adiectitiū esse pleriq; Gręcorū asserant, vt habet noster autor: idémq; inter Latinos diuᵘ Hieronymus ī epistolis refert plerosq; dicere. Et ꝓterea secundo aduersus Pelagianos hoc ait de ex ꝓbrata īcredulitate cordisq; duritie.

EX LVCA.

Tertio. Et erāt Ioseph & mater eius admirātes &c. Nō ha 2
bet enim ὁ πατὴρ, sed ὁ Ἰωσὴφ. Facit nobiscū Cōplu. exēplar, imò & vulgata editio, saltē in vetetib. quibusdā exēplaribᵘ. Similiter infra ca. 4. Et nō cognouit Ioseph, & mater eiᵘ: assentiēte etiā hic Cōplutensi exēplari, quū alij habeāt καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ὁ γονεὺς αὐτοῦ, & non cognouerunt parentes eius.

Sexto. Et ipse Iesus erat ferme annorum tringinta incedens, Non incipiens. Habet nanq; ἀρχόμενος, nō ἀρχόμενος, 3
quod etiam manifestum est ex autoris scholiis.

Eodem. Qui fuit Eli, Notādū in nostro exemplari ΣΑΙ, Ienem habere ī spiritum. Præterea & ΣΑΙΜ, quotiēscunq; apud Euangelistas legitur. Idq; cōformius est linguæ Hebraicæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

in qua Elias ab Aleph litera sumit exordium: hoc autē elegantiorum, vt cōmuniter dicitur, nullā secū trahit aspirationem. Quanq; vt verum fatear, neq; Elias, sed Eliiahu scribēdum esset, si recte Hebræos velimus imitari: sicut & Iesahiahu aut Iesaeiahu, non Ysaias aut Hesaias siue Isaias.

Eodem. Qui fuit (matthan) nō mathat, vt ex communibus habetur Græcis exemplaribus. In plerisq; etiam huius genealogiæ nominibus, & similiter eius quam describit Matthæus, variatur apud autorē nostrū orthograpgia à lectione communium Græcorū exemplariū, frequenter quoq; & à Germana Hebræorū lectione. Quapropter primum erat animus horū orthographiā nominū ad verum Hebræorū fontem reducere: postmodū vero rem propius inspectāti, & q; hæc non ab Hebræis, sed à Græcis traducerem perpēdenti, satius visum est non adeo multa in litera Euangelij immutare, ne quid interdū hæreret lector, incertus de quo fieret sermo. Nec tamen Hebraicam horū nominū orthographiam penitus relinquere volui, ne quid à me studiosus lector desideraret, sed in hunc locum redegi. Breuiter itaq; vtriusq; Euangelistæ generationis seriē recta orthographia retexā. Liber, inquit Matthæus, generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham: Abrahā genuit Isshac, Isshac autē genuit Iacob, Iacob aūt genuit Iehudam & fratres eius, Iehudas autē genuit Pharez & Zarah de Thamar, Pharez aūt genuit Hesron, Hesrō autē genuit Haram, Haram aūt genuit Aminadab, Aminadab autem genuit Nahason, Nahason autē genuit Salmon, Salmō autē genuit Boaz de Rahab, Boaz autē genuit Obed ex Ruth, Obed autē genuit Isai, Isai autē genuit Dauid regem, Dauid aūt rex genuit Solomonē ex ea quæ fuit Uriæ, Solomon autē genuit Rechabeā, Rechabeā aūt ge. Abiā, Abiā autē genuit Iosaphat, Iosaphat aūt genuit Iehorā, Iehorā aūt genuit Oziā, Ozias autē genuit Iothā, Iothā autē ge. Achaz, Achaz autē genuit Hizkiahu, Hizkiahu autē ge. Manassen manasses autē ge. Amon. Amon autē gen. Iosiahu Iosiahu autē gen. Iekoniā & fratres eius in transmigratione Babylonica. Et post trāsmigrationē Babylonicā Iechonias ge. Sealtiel, Sealtiel aūt ge. Zorobabel. Zorobabel autē ge. Abihud. Abihud autē genuit Eliakim Eliakim autē genuit Azor, Azor autē ge. Zadoc, Zadoc aūt ge. Achim, Achim autē ge. Eliud. Eliud aūt gen. Eleazar, Eleazar autē genuit Mathan. Mathan autē genuit Iacob, Iacob autē genuit Ioseph virū Mariā de qua natus est Iesuah qui vocatur Christus. Lucas verō, Ipse, inquit Iesus erat ferme annorū triginta incedens, vt putabatur filius Ioseph, qui fuit Eli, qui fuit Mathan, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ianna, qui fuit Ioseph, qui fuit Mattatheiç, qui fuit Amos, qui fuit Naum, quid fuit Exel, qui fuit Naggæ, qui fuit Mahat, qui fuit Mattatheiç, qui fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iehuda, qui fuit Iohannan, qui fuit Resa, q fuit Zorobabel, q fuit Sealtiel, qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosam, qui fuit Elmodam, qui fuit Er, qui fuit Iose, qui fuit Eliezer, qui fuit Iorā, qui fuit Matatha, qui fuit Leui, qui fuit Simeō, qui fuit Iehuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Eliacim, qui fuit Milcha, qui fuit Mainan, qui fuit Matatha, qui fuit Nathan, qui fuit Dauid, qui fuit Iisai, qui fuit Obed, qui fuit Boaz, q fuit Salmō, qui fuit Nahason, qui fuit Amminadab, qui fuit Haram, qui fuit Hesron, qui fuit Pharez, qui fuit Iehudæ, qui fuit Iacob, qui fuit Iisshac, qui fuit Abrahā, qui fuit Nachor, qui fuit Serug, qui fuit Ragu, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sala, qui fuit Cainā, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noah, qui fuit Lamech, qui fuit Mathusale, q fuit Enoch, qui fuit Iared, qui fuit Mahalaleel, qui fuit Cainan, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit dei.

Decimotertio cap. Quúmque nō inuenissent, quā illum inferrent. Non exprimitur præpositio διὰ per. Facit nobiscum Complut. editio. 5

Decimoquarto Vidit publicanū nōe (Leuin) Habet enī ἀνέβλεψε. Et statim ifra: Et fecit ei cōuiuiū magnū (Lenis) λεβὶ nō per diphthongū in posteriori syllaba ἀνέβλεψε & ἀνέβλεπε. Facit nobiscū etiā exemplar Cōplutense. Possunt autē hi casus in Latinam quoq; linguam transformari, quemadmodū à nominibus Emphasis, Protasis, Epitasis, ac similibus.

Eodem. Et murmurabant scribæ (qui inter eos erāt) Additur namque ἐστῶτες. Sic & exemplar Complutense.

Decimosexto. Et qui vexabātur à spiritibus immūdis, cu- 6
rabantur. Non enim repetit coniunctionem καὶ &, antecedens verbum Curabantur. Facit nobiscum vulgata editio.

Eodem. Et ipse eleuatis oculis suis in discipulos (suos) Nam τ petitur αὐτῶν suos. Faciunt nobiscum & Complutensis & vulgata editio: quanquã hæc ad dictionem Oculis, non adiungit reciprocum suis, idque male.

Decimoseptimo. Ecce enim merces vestra multa est in (cœlo) Non ἐν τοῖς οὐρανοῖς in cœlis pluraliter. Facit nobiscũ Complutense exemplar.

Eodẽ. Væ,, quũ laudauerint vos, hoies. Nõ enim additur ὑμῖν vobis, post interiectionẽ Væ. Et hoc facit nobiscũ pter exẽp. Com. etiã vulgata editio. In eo autẽ quod nõ addit autor noster πάντες oẽs, ante Hoies, facit nobiscũ Cõp. editio, & melius cõtesspondet contrariæ beatitudini.

Eodem. (Et) nolite iudicare. Siquidem præponitur καὶ, & in exemplari quoque Complutensi.

Eodem. Perfectus autẽ ,, erit sicut magister suus. Nõ enim habet πᾶς omnis, ante Erit.

Decimooctauo. Loco eorũ q̃ apud alios habẽtur (Propter qđ & meipsum nõ sum dignũ arbitratus vt venirẽ ad te) nihil habet autor noster. Sed neq; in Matt. Euãgelistarũ dicta conciliãs, horũ facit mẽtionẽ. Nõ videtur ergo librarij negligẽtia prætermissum. In hoc enim cap. ad hæc cõtextus verba, Nõ enim sum idoneꝰ &c. loco scholiorũ ponit verba q̃ sequũtur: Hæc etiã dixit Matth. & declarata sunt prædicto cap. Quod si iudicasset hoc loco interponẽdũ, Propter qđ & meipsum &c. nequaq̃ dixisset omnia à Matth. esse dicta, & in eo declarata, quum ibi nulla fiat horum mentio.

Vigesimo. Dico enim vobis: In his qui è mulieribus nati sunt, maior,, Ioanne Baptista nemo est. Nõ addit προφήτου, nec tamen videtur per negligentiam omissum, ob eãdem causam quam superiori annotatiuncula retulimus.

8 Vigesimosecundo. Et volucres cœli (etiam) comederunt illud. Additur enim rursum καὶ &.

Trigesimoprimo. Omnibus vero admirãtibus super his q̃ faciebat (Iesus) Additur enim nomẽ Ἰησοῦς, etiã i exẽ. Cõpl.

9 Trigesimosecũdo. Cõuersus autẽ, increpauit illos. Nõ enĩ addit nomẽ Ἰησοῦς, neq; in exẽp. Cõp. neq; in vulgata editiõe. Deĩde qđ sequitur in omnibꝰ versionibꝰ, & in Græca etiã editione Cõpl. puta: Et ait illis: Nescitis cuius spũs estis vos. Filius enĩ hois non venit ad perdendũ aĩas hoĩm sed ad saluãdũ: q̃q̃ nos addidimus: vereor ne nõ sit librarii ĩcuria omissũ: maxime quũ ĩ scholiis nullã faciat horũ mẽ

Trigesimotertio. Sequar te quocũq; ieris (domine) (tionẽ. Additur enim κύριε, etiam in Complutensi.

Trigesimoquarto. (Et cõuersus ad discipulos dixit) Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Siquidem adduntur etiam in exẽplari Compl. hæc verba, καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπεν, Et conuersus ad discipulos dixit. 10

Eodẽ. Beati oculi q̃ vidẽt quę,, videtis. Neq; enĩ in autore nostro, neq; in exẽp. Compl. exprimitur ὑμῶν vos. Video & hoc, & alia quę dã huiusmodi minutula esse, & q̃ fortasis alicui annotatiõe indigna videbũtur: nolui tñ ptermittere ne q̃q̃ negligẽtia aut temeritate relicta putet seu ĩmutata.

Trigesimoseptimo. Quæ etiam assidẽs ad pedes Iesu audiebat (sermones) illius. Habet enim etiam exemplar Cõplutense τοῦ λόγου pluraliter.

Quadragesimotertio. Cœperunt (scribæ) & pharisæi gra uiter insistere. Non enim habet νομικοὶ legisperiti, sed γραμματεῖς scribæ. Et statim infrà nõ habet ἀποστοματίζειν captiose interrogare: neque cum aliis λαλοστομίζειν os obstruere, sed ἀποστοματίζειν, hoc est ab ore interrogare. Quid hoc autem sibi velit, vide in huius loci enarratione. 11

Quadragesimosexto. Et illuc congregabo oĩa quæ nata sunt mihi. Neq; enim additur τὰ ἀγαθά μου & bona mea. 12

Quadragesimooctauo. (Hypocritę) vnusquisque vestrum sabbatho non soluit &c. Habet enim pluraliter ἕκαστοι. Concordant & exemplar Complutense & vulgata editio. 13

Quinquagesimoprimo. Ecce relinquitur vobis domus vestra,, Nõ exprimitur ἔρημος deserta, quod ex enarratione patet librarij vitio factum non esse.

Quinquagesimoquarto. Beatus qui (prandium) sumit in regno dei. Neque enim habet ἄριστον panẽ, sed ἄριστον prandium. Concordat etiam exemplar Complutense. 14

Eodem. Et reuersus seruus (ille) renũciauit &c. Nã additur ἐκεῖνος ille, etiam in exemplari Complutensi.

Quinquagesimoseptimo. Et accersito vno de seruis,, Nõ additur αὐτοῦ suis, nec in exẽp. Cõp. nec in editiõe vulgata. 15

Quinquagesimonono, Et septies ĩ die cõuersꝰ fuerit, dicẽs, Pœnitet me. Nõ habet ἐπί ad te. Cõcordat editio Cõpl. 17

Sexagesimo. Neq; dicēt Ecce hic,,ecce illic. Non habet aut,sicut etiā infra vbi eadē repetuntur verba,in nullo habetur exemp.Conformiter legit & Compl.editio.

Eodem Memores,,estote vxoris Lot.Non habetur δὲ autem,nec in exemplari Cōplutensi,nec in veteri translatione.Et similiter in fine capitis:Ibi congregabuntur,,aquilę, non additur γὰρ &,nec in editione Complutensi.

13 Sexagesimoprimo.Vidua autē,,erat in ciuitate illa. Non habetur γὰρ quædā,nec id habet Cōp.editio,neq; Chrysost. in priori de ornādo deū homilia,vbi præsens citatur locus.

19 Sexagesimoquinto.Ascendit in(caprificū) In nostro & in Cōp.exē.habetur tertia syllaba per ε,ne nobis Srunica obiiciat ob id prauē versum esse Caprificū,q; per ε micrō scribatur:Attamē Comp habet penultimā per ει,quū eandē habeat nostrum exemp.per αι diphthongū αὐχεμωραίαν.

Sexagesimoseptimo.Iussit vocari ad se seruos illos,, Nō additur οὓς ἔδωκε τὸ ἀργύριον quibus dederat pecuniā,quod tamē addidimus,sicut quibusdā aliis in locis idē fecimus, q; in aliis exēplaribus & etiā in Compl. editione habeatur:& tamen vereor ne id librarij incuriā factū non sit,maxime quōd in commentariis nullam horum faciat mentionem.

20 Sexagesimonono.Si dixerimus,E cœlo,dicet:Quare,,nō credidistis illi(nō additur οὖν ergo,nec id habet exē.Cōp.

Septuagesimo.Homo,,plantauit vineam. Nō additur τις quidā.Et similiter infra:Et timuerunt. Non additur τὸν λαὸν populum.Concordat vtrobique Complutensis editio.

Eodē.Vt caperent eius(sermonem) Habet namque λόγου patrio casu:non λόγῳ,vt dicatur,in vel ex sermone.Cōcordat etiam exemplar Complutense.

21 Septuagesimoquinto.Trademini autem à parentibus & cognatis,amicis ac fratribus Hoc etiam ordine legit Cōp. editio,vt fratres vltimo ponantur loco.

22 Septuagesimoseptimo.Vt edatis,ac bibatis super mēsam meam,,Non additur ἐν τῇ βασιλείᾳ μου in regno meo:neque in enarratione sit vlla huius mentio.

Septuagesimooctauo.Quādo misi vos sine loculis & pera, Non additur καὶ ὑποδήματος & calceamētis: nec vlla sit hujus mentio in commentariis.Arguit autem adiectitiū esse, quod infra quum dicitur:Sed nunc qui habet loculos tollat similiter & peram,illud in nullo additur exemplari.

Eodem.Et appropinquauit Iesu vt oscularetur eum,,Ad ditur statim consequenter,etiam in Complutensi exēplari, τοῦτο γὰρ σημεῖον δεδώκει αὐτοῖς,ᾧ ἂν φιλήσω αὐτός ἐστι, Hoc enim signum dederat illis:Quēcunque oscolatus fuero, ipse est.

Eodē.Hūc inuenimus peruertentē gentē(nostrā) Nā in 23 nostro exēp.addebatur ἡμῶν, sicut & vulgata habet editio.

In fine euangelij non additur ἀμήν,sicut nec in fine alio- 24 rum euangelistarum in vllo habetur exemplari.

EX IOANNE.

IN Proœmio Ioannis.Hæc in(Bethania)facta sunt.Nō 1 βηθαβαρᾷ. Conformis est & Complutensis editio & vulgata: quanquam autor dicat in scholiis verius legi Bethabara.

Eodem.Non repetuntur hæc aut similia verba οὗτός ἐστιν περὶ οὗ ἐγὼ εἶπον, ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν,ὅτι πρῶτός μου ἦν, Hic est de quo ego dicebam: Post me venturus est vir,qui ante me fuit,quia prior me erat. Eadem tamen propemodum verba paulo superius posita erant.

Secundo cap.Crediderunt sermoni (eius) Nam habet 2 αὐτοῦ eius,non ἐκείνου illius,quem dixerat Iesus.

Eodem.Eo quod ipse nosset(omnia) Habet enim πάντα non πάντας omnes. Consonat exemplar Complutense.

Tertio.Et ibi morabat cū discipulis,ac(baptizabāt)Siqdē 3 pluraliter habet ἐβαπτίζοσαν,q; ex scholiis manifestū apparet.

Quinto. Interea rogabāt eū discipuli(eī) dicētes: Rabbi 4 comede.Additur enim αὐτῷ,etiam in exemp.Complu.

Nono. Quomodo potest hic nobis dare carnem,ad co- 6 medendum? Nullū Græcū exemp.quod viderim,additum habet αὐτῷ suā:quanquā verterit Erasmus, Carnē illam suā.

Eodē.Respondit eis,,Num ego vos duodecim elegi:Nō additur ὑμᾶς, neque in exemplari Complutensi.

Eodē.Nō enī(poterat) in Iudæa versari. Nō habet ἤθελεν 7 volebat,sed εἶχεν ἐξουσίαν habebat potestatem siue poterat.

Eodē.Alij vero dicebāt:Nō,sed leducit(mundū) Nō habet ἔχλου turbā,sed πλάνου mūdū,qđ etiā i scholiis declaratē.

Eodem.(Abiit) vnusquisq; in domū suā. Nō enim habet ἐπορεύθη profectus est,sed ἀπῆλθεν. Infra statim(Summo)ve- 8 ro diluculo iterum(venit)(Iesus)in templum: Additur enim βαθέως summo vel profundo, & nomen ἱεροσόλυμα: nec ha-

bet παρεγένετο accessit, sed ἀλλὰ. Et infra: (Adducunt,) mulierem. Nō habet φέροσι adferunt, sed ἄγουσι. Nec additur ἐπὶ αὐτὸν ad eum. Infra: ἐπὶ μοιχείᾳ in adulterio non, ἐν μοιχείᾳ. Itē habet εἶπον dixerūt, nō λέγουσι dicūt. Additur quoq; in nostro exēplari πειράζοντες tentantes. Nec habet αὕτη ἡ γυνὴ κατελήφθη hæc mulier deprehensa est, sed καθ' ὑμᾶς ἔφαμεν hāc inuenimus. Infra: Tu autē quid ais (de illa?) Additur enī περὶ αὐτῆς. Nec dicit infra: ἵνα ἔχωσι κατηγορεῖν αὐτοῦ vt possent accusare eū: sed ἵνα ἔχωσι κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ vt haberent accusationem aduersus eum. Præterea quū post pauca verba inter sequentia dicitur: Initio facto à senioribus: Additur ἕως τῶν ἐσχάτων vsq; ad postremos. Deinde vbi subditur: Quū autē exexisset se Iesus. Neq; hic, neq; in vulgata editione addit cōsequēter πλὴν μετὰ τῆς γυναικὸς τῆς ἐν μέσῳ οὔσης & neminē vidisset præter mulierē: qđ tamē & in Cōplutēsi editiōe & in aliis Græcis habetur exēplaribus: sed loco eius habet εἶδεν αὐτὴν vidit eā. In exēplari ergo Cōplutēsi plurima nobiscū faciunt cōtra alia exēplaria Græca: quædā vero cū aliis & nō nobiscū. Quin & illud exēplar quædā habet, quæ neq; nos habemus, neque alia exēplaria Græca: vt quū dicit: Scribebat in terrā, addit editio Cōplutēsis μὴ προσποιουμένου dissimulās. Et infra vbi dicitur, At illi quū vidissēt, addit illa, πρῶτοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἀρξάμενοι & à cōscientia redarguerentur. Multa quoq; alia hinc indevariantur, q̄ quia minutula sunt, noluimus recēsere. Tāta itaq; exemplariorū varietas, præter alia, satis arguit hanc historiā ascititiam esse, quemadmodū cum pluribus aliis asserit autor noster.

Eodē. Qui veritatē loquut' sū vobis, quā audiui à (patre) Habet nāq; παρὰ & nō ἀπὸ deo. Et infra: Sed honoro patrē. Nō addit μου meū. Statiq; Et vos cōtumelia me (afficitis) Nā habet ἀτιμάζετε p̄ præsens, nō ἠτιμάσατε cōtumelia affecistis. Cōcordat nobiscū i hoc postremo exēplar cōplutēse.

Eodē. Iesus autē occultat' est, & exiuit de tēplo. Additur statim, etiā in exēplari Cōplutensi: ἀπελθὼν δὲ καὶ μέσος αὐτῶν, καὶ παρῆγεν οὕτως ptransiens per mediū illorū, & ita præteribat.

9 Decimo. Vicini itaque, & qui viderant eum prius quod (cæcus) esset Habet enim τυφλὸς, non τυφλὸς ἐκ μήτρας κωφὸς medicus. Cōsonat etiam exemplar Complutense.

10 Eodē. Omnes quotquot venerūt, fures sunt & latrones, Non additur πρὸ ἐμοῦ ante me, neque in exemplari Complutensi, neque in editione vulgata.

Eodē. Quærebāt (ergo) rursum apprehēdere eū. Additur enī οὖν ergo, & in exēplari Cōplutēsi, & in vulgata editōe.

13 Decimosexto. Dñe nō tātū pedes, Nō additur μου meos.

Eodem. Quum ergo ille recumberet (ita) super pectus Iesu. Additur enī ἐκείνου, quod etiā in scholiis autor declarat.

Eodē. Erat aūt nox qñ, exiuit. deinde subditur: Ait Iesus. Nō enī addit οὖν ergo, ante verbū ἔξῆλθε exiuit, vt aliū possit reddere sensum. Facit nobiscum exemplar Cōplutēse.

14 Eodem, Ne turbetur cor vestrum. Ante hæc verba non præmittitur, neq; in nostro, neque in Complutē. si exemplari id quod habetur in vulgatis Græcis exemplaribus, πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε & ait discipulis suis.

Eodem. Venit enim princeps mundi, Non additur τούτου huius, neque in exemplari Complutensi.

Decimoseptimo. Et hæc facient, quia nō nouerunt. Nō additur ὑμῖν vobis, nec in editione Complutensi.

Eodem. Et nemo, interrogat me: Quo abis? Non præponitur ante verbum Interrogat ἐξ ὑμῶν ex vobis.

Eodem. De iustitia autem, quia ad patrē (meū) abeo. Additur enim μου, etiam in editione Compluten.

Eodē. Hæc per prouerbia (dico) vobis. Non enim habet Ἀλλὰ loquutus sum: sed λέγω dico.

Eodem. In mundo pressuram (habebitis). Nām habet ἕξετε futurum, non ἔχετε habetis. Pari modo legisse manifestum est eum, qui vulgatam dedit editionem.

Eodem. Pater sancte serua eos per nomē tuum (quo) donasti me. Non enim habes οὓς quos, sed ᾧ quo. Eodem etiā 17 modo habet exemplar Complutense. Ex scholiis tamē legisse videtur autor noster ἃ qđ, puta Nomē accusandi casu.

Eodē. Negauit (ergo) ille & ait: Nō sum. Repetitur enim 18 οὖν ergo. In hunc etiam modū legimus in editione Cōplu.

Eodē. Exiuit itaq; Pilatus ad eos, & ait. Non additur ἔξω foras. Ad hunc quoq; modū inuenimus in exēplari Cōpl.

Eodem. Hebraice autem Gabatha simplici β. pari modo legit exemplar Complutense.

Eodē. Acceperunt autē Iesum & (duxerunt) (in prioriū) 19 Primum itaq; nō habet ἀπήγαγον abduxerunt, sed ἤγαγον du-

Universidad de Deusto
Biblioteca

xerunt. Et in hoc cõcordat exẽplar Cõplutense. Addebatur præterea in nostro exẽplari ἐις τὸ πραιτώριον in prætorium.

Eodẽ. Et ille scit ꝙ vera dicat (sed) vt,, vos credatis. Nam habet ἀλλὰ, sed, Nec habet καὶ, & ante vos. Exẽplar quidem Cõplutense nõ habet coniunctionẽ καὶ, sed nec habet ἀλλὰ.

Decimooctauo. Et pmisit Pilat",, Statiq; addit ἔλαβον ἰησοῦν, καὶ ἦρεν τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ. Venit ergo, & tulit corpus Iesu. Concordant & exemplar Complut. & vulgata editio.

20 Eodem. Quia vidisti me,, credidisti. Nõ additur σῶμα, nec in editione Complutensi.

21 Eodem. Postea manifestauit se iterũ Iesus (discipulis) ad mare Tiberiadis. Additur enim μαθηταῖς discipulis. Cõcordant in hoc & exemplar Complutense & editio vulgata.

Eodem. Simon (Iona) diligis me plus his? Habet nanque ἰωνᾶ non ἰωαννου: & ita rursum bina vice subsequitur. Similiter etiam habet exemplar Complutense.

Numerus capitum iuxta Latinorũ supputationẽ

¶ IN HIS QVAE SEQVVNTVR MVLtisq; aliis in locis euãgelistæ phrasim imitati Hebraicã, posuerunt præsens, interdũ etiã & præteritũ pro futuro.

Matt. 11. Luce 7. Ioan. 6. Mat. 17.

¶ Matthæi cap. 20. iuxta Græcorum supputationem, & Lucę etiã. 20. occurrit in primis illud maxime vulgatũ: Tu es ille (qui venit) an aliũ expectam"? Vbi ponitur ἐρχόμενος veniens, ꝓ eo qđ est, qui venturus est, aut potius, qui vẽturus erat. Et eodẽ modo Ioan. 8. Hic est vere ꝓpheta (veniens) in mundũ, id est, qui venturus erat. Rursum Matth. 34. Elias quidẽ (venit) primum: ἐρχεται pro Venturus est, ponitur. Et sane id in hoc verbo ἐρχομαι frequentissimum est.

Matt. 10

Capite. 19. Nõ enĩ vos (estis) (illi qui loquũt) sed spũs patris vestri (q loquit) in vobis: vbi præsens ἐστὶ pro Eritis sumitur: &

Mar. 13. Matt. 22

ἀλλᾶτε pro eo qđ est, Qui loquent: & ἀλλᾶν, pro Qui loquetur. Eadem etiam habentur Marci. 42.

Capite. 53. In resurrectiõe neq; (cõtrahũt matrimonium) neque (nuptui tradũtur) sed quasi angeli dei in cœlo (sunt) Verbũ γαμοῦσιν, qđ ex sequẽtibus verbis, q manifeste præsentia sunt, etiã iudicat esse ꝑsens ꝓ futuro Cõtrahent accipi

Luce 22. Mar. 12.

tur: & γαμιζονται pro Nuptui tradentur: similiter ἐστὶ pro Erũt. Pari quoq; modo habẽtur verba hęc Lu. 72. & Mar. 58.

Cap. 35. Si (habeatis) fidem sicut granum sinapis ἐχητε pro futuro Habueritis sumitur.

Cap. 62. Pauperes enim semper habetis vobiscum, me vero non semper (habetis) Hoc in loco præsens ἐχετε pro futuro Habebitis capitur. Et eodem modo Ioan. 13. *Mat. 17. Mat. 26. Ioan. 12.*

Cap. 68. Ecce (præcedit) vos in Galilæã προάγει ꝓ futuro Præcedet accipit. Similiter etiam habet Marcus. 48. capite. *Mat. 28. Mar. 16.*

¶ Marci cap. 8. Quicunq; blasphemauerit aduersus spiritũ sanctum, (non habet) remissionẽ in æternũ, sed reus (est) æterni iudicij ἐχει pro Habebit accipitur, & ἐσται pro Erit. *Mar. 3.*

Cap. 23. Elias quũ prius venerit (restituit) oĩa. Hoc in loco ἀποκαθιστᾷ verbum præsens sumitur pro futuro Restituet. Cap. 26. Filius hois (traditur) in manus hoĩm. Similiter hoc in loco παραδίδοται verbũ ꝑsens accipit ꝓ futuro Tradetur. *Marc. 9.*

Cap. 33. Quæcunque orantes petitis, credite quòd (accipitis) & erunt vobis. λαμβάνετε pro accipietis. *Mar. 11.*

¶ Lucæ. 51 Ecce (relinquitur) vobis domus vestra. ἀφίεται ꝓ futuro relinquetur. *Luce 13. Ioan. 6.*

¶ Ioannis. 9. Quid (facimus) vt operemur opera dei? ποιῶμεν pro Faciemus. *Ioan. 7.*

Eodem. Christus quum venerit, nemo cognoscit vnde (sit) ἐστὶν pro futuro Erit.

Eodẽ. Vado ad eum qui misit me: quærętis me & non inuenietis: & vbi ego (sum) eò vos non (potestis) venire, εἰμὶ pro Ero: & δυνᾶσθε pro futuro Poteritis accipiuntur.

Eodem. Si vos manseritis in sermone meo, veri discipuli mei (estis) ἐστὲ pro Eritis sumitur. *Ioan. 8.*

Eodem. Quis ex vobis (arguit) me de peccato? ἐλέγχει pro arguet accipitur.

Capite. 16. Si non lauero te, non (habes) partem mecum. ἔχεις habes pro Habebis. *Ioan. 13. Ioan. 14.*

Eodem. Vos autem (cognoscitis) eum, quia apud vos (manet) γινώσκετε pro cognoscetis: & ἔσται ꝓ Manebit. Et hoc sicut & alia propemodũ omnia, literæ series ipsa declarat.

Eodem. Adhuc modicũ, & mundus iam me non (videbit) vos autẽ (videbitis) me. Hic sane q̃q̃ autor quidã nõ parui nominis dicat θεωρεῖ & θεωρεῖτε ꝑsentis esse tpis: sunt tamen etiã iuxta canones Grẽcę grãmatices futura secũda. Similiter ca. 17. quũ dicit: Ille testimoniũ phibebit de me, & vos (testes eritis) Etiã ait idem autor μαρτυρεῖτε ꝑsens esse indi- *Ioan. 15.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

cantis, vt significet Testes estis, aut estote, quemadmodum etiã hoc loco vertit. Attamẽ multo cõmodius dicetur esse futurum secundum: præsertim quũ Act. cap. 1. eadem ferme verba referens Lucas, dicat: Accipietis virtutem superueniẽte spiritu sancto in vos, & eritis mihi testes. Vbi apte per futurum habet Græca litera ἔσεσθε, facta etiã primum
Ioan. 16. superuenietis spiritus sancti mentione, sicut etiã hoc loco. Præterea quum eodem capite dicitur, Ad patrem vado, & posthac nõ (videbitis) me. Et post pauca: Pusillo tẽpore, & non (videbitis) me: asserit idem vtroq; horum locorũ Euãgelistam abusum tẽpore presenti pro futuro. Nos autẽ opinamur q̃ proprie futurum secundum posuerit. Quod inde facile est colligere, q̃ statim sequatur futurum ὄψεσθε videbitis. Scimus tamen quosdã grãmaticos futura secunda à verbis circũflexis in totum auferre: qui tamen fateri coguntur presens indicatiui passim pro futuro locari, quod vix fieri
Matt. 9. solet. Idẽ autor verbum ἀφίωνται frequenter vertit, Remit-
Marc. 2. tuntur, quum sit non solum Atticum præteritum, sed &
Luce 7. Ionicum & Doricum, per ablationem ι vocalis subiunctiuę, & pleonasmũ ω. Nã quod dicat interpretẽ fortasis legisse ἀφίονται vt sit præsens ab ἰῶ & ἴημι, non fit verisimile, quum hoc baritonum verbũ apud solos poetas reperiatur.
Ioan. 15. Capite. 16. Nisi quis in me mãserit (eiectꝰ est) foras sicut palmes, & (exaruit) & (colligũt) eos, & in ignẽ (coniiciũt) & (ardent). Hoc loco duo præterita & tria præsentia pro futuris posita sunt: nempe ἐβλήθη pro Eiicietur, ἐξηράνθη pro exarescet, συνάγουσιν pro Colligent, βάλλουσι pro Coniicient, & καίεται pro Ardebit.

Eodẽ. In hoc (glorificatus est) pater meus (vt fructum copiosum adferatis δοξάσθη pro futuro Glorificabitur, & ἵνα φέρητε pro eo quod est, Si attuleritis. Hoc itaque loco & pteritum & præsens pro futuro ponuntur.
Ioan. 16. Capite. 17. Et non (dico) vobis q̃ ego rogabo patrem pro vobis: ipse enim pater (amat) vos. Λέγω pro Dicam, & φιλεῖ pro Amabit, quod tamen si solum esset, futurum secũdum esse posset. Vide huius loci enarrationem.
Ioan. 17. Eodem. Et iam non (sum) in mũdo, & hi in mũdo (sunt) ἴημι pro Ero sumitur, & ἴασι pro Erunt.

EVANGELII SECVNDVM MATthæũ enarratio diligenter ab Euthymio collecta, qui maxime quidem ex interpretatione sancti patris nostri Ioannis Chrysostomi, præterea & è diuersis aliis patribus quædam in medium attulit, & hanc explanationem in vnum collegit.

PRIMVM quidem res fuisset maxime commoda, si literarum nobis non esset opus auxilio, sed talem viueremus vitam, vt corda nostra vice librorum nobis essent: & quemadmodum hi atramento, ita illa spiritu inscriberentur. Verum quia iam hanc repulimus gratiam, vtinam vel secundum amplexi fuissemus remedium, & literis ad id, quod opus erat, vsi fuissemus. His nanque, qui sub veteri fuere testamento, puta Noe, Abraham, eiúsque posteris, ipsi præterea Iob ac Mosi, non per literas, sed per seipsum loquutus est deus, nempe qui mentes eorum puras reperit. Postquam autem in ipsum vitiorum barathrum cecidit vniuersus Hebræorum populus, tum eis tabulæ ac literæ, reliquæ fuerunt, vt per has præteritorum occurreret memoria. Similiter autem & his, qui sub nouo fuere testamento, quisque videre poterit idem accidisse. Neque enim Apo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D stolis tradidit deus quicquã scriptum, sed literarum loco, spiritus sancti gratiam se eis daturum reptomisit: Ille, in-
Ioan 14. quit, vobis suggeret omnia. Vt autem discas longe id melius fuisse, audi quid per Prophetam dicat: Statuam eis te-
Iere. 31. stamentum nouum, dans leges meas in mẽtem eorum, & in corde scribam eas, eruntque omnes edocti à deo. Ipse
Heb. 8. quoque Paulus hanc indicans excellentiam, dicit acceptam esse legem non in tabulis lapideis, sed in tabulis cor-
Ioan. 6. 2. Cor. 3. dis carneis. Vbi vero temporis progressu naufragium fecerunt: quidam sane dogmatum causa, alij vero vita ac moribus: rursum memoria opus fuit, quæ à literis subministrari solet. Cogita ergo quantum fuerit malum, qui adeo pure
E viuere debuerimus, vt literis non indigeremus, sed pro libris præberemus corda spiritui. postquam honorem illum perdidimus, ac nosipsos in hanc constituimus necessitatẽ, vt ne altero quidem vtamur pharmaco, sed quasi frustra ac inuanum iacentes despiciamus literas. Id ergo ne fiat, age sane, his quę scripta sunt animum aduertamus, ac diligentius cuiusque vires scrutemur, vt & rectorum dogmatum diuitias, tanquam thesaurum effodere liceat, & sanctæ cõuersationis exemplas colligere. Quam ob causam obsecro, quum duodecim fuerint Apostoli, soli ex eis duo, Matthæus videlicet & Ioannes, Euangelia conscripsere? Siquidem reliqui duo, discipuli potius ac sectatores erant: Marcus quidem Petri. Lucas vero Pauli. Id ea causa actum est, quia nihil gloriæ causa faciebant, sed omnia exigente ne-
F cessitate. Matthæum enim, qui ex Iudæis crediderant, obsecrauerũt, vt scriptam relinqueret ipsis euangelij historiam, quam prius eos verbo docuerat. Similiter & Marcum, qui in Aegypto edocti fuerant. Lucas autem causam ad-
Luca 1. dit, cur euangelium conscripserit, dicens ad Teophilum, se hoc ꝓpter ipsius certitudinẽ facere. Ait enim, Vt agnoscas eorum, de quibus imbutus fueras certitudinẽ. Ioannes vero horum nactus euãgelia, videnſq; tres versatos in eo maxime sermone, quo Saluatoris incarnationẽ demonstrarent, & propterea dogmata, quæ diuinitatẽ eius tangebãt, silentio præterierant: ideo Christo ipsum ad scribendũ euangeliũ instigite, accessit. Vnde etiam protinus ab initio de his disserit: nam ob hæc librũ omnem confecit. Admi-

A rare autem, quod quum neque vno tempore, neq; loco eodem scripserint, neque res inter sese cõmunicauerint: tamen quasi ex vno ore quatuor loquuntur, in his præcipue dogmatibus, quæ fidei firmitatem ac statum spectant: voluti, quod deus factus sit homo, quod sit è virgine natꝰ, quod admiranda operatus sit, quod salutis ꝓcepta dederit, quod crucifixus sit ac sepultus, quod resurrexerit, & in cœlum assumptus sit, quodque omnes sit iudicaturus, quod vnige nitus sit filius & eiusdem substantiæ, similisque potentiæ ac honoris cum patre, cæteráque huiusmodi. Quod si aliquantum, in his quę necessaria non sunt, dissoni videntur,
B hæc ipsa quæ apparet dissonantia, maxima fit veritatis demonstratio, & eos omni liberat suspitione. Si enim in omnibus ad tempus vsque, locum ac verba cõformes fuissent, nullus animum inducere potuisset, quin inter se conuenissent, vt ex communi pacto scriberet quæ scripserunt. Dissonantiam autem nunc dicimus, non contrarietatem: neque enim contrarij fuerunt, etiam in his quæ cõtingentia erãt, sed ea diuersimode loquuti sunt. In quibusdam enim, Tunc, inquit ille, miraculum operatus est: hic autem alio tempore. Item, hic quidem, tali loco, ille vero, tali. Rursum hic, talem habuit orationem, ille autem, talem. De quibus, suis dicemus locis, manifeste demonstrantes, quod omnino non fuerint contrarij. Aliud siquidem est cõtrario modo loqui, aliud diuerso modo loqui.

C Primus autem scripsit Matthæus, quod nunc præ manibus est euangelium, post octo annos Christi in cœlum assumpti. Scripsit autem illud ad eos, qui ex Iudæis crediderant, vt prædiximus, Hebraica vsus lingua ac contextura, postea vero in nostram linguam traductum est.

Matthæus.

EVANGELIVM SECVNDVM MATTHAEVM.

IN Euangeliorũ inscriptionibus, Euãgelistæ narrationẽ posuerunt, quod etiã testatur Lucas, dicẽs. Quoniã cõplures aggressi sunt contexere narrationẽ earũ certissimæ fidei rerũ, quæ in nobis cõpletæ sunt. Hanc autẽ narrationẽ, Euãgeliũ vocauerunt, quod bona hominibus nunciet: puta deũ hominẽ factum, hominem vero diuinum, dæmonum dissolutionẽ, peccatorum remissionem, regenerationẽ, adoptionem, & regni cœlorũ hæreditatẽ. Euangelistæ vero dicuntur, non solũ hi quatuor, verũ etiam omnes simul Apostoli, de quibus pariter antea loquut' est Isaias: Quàm pulchri, inquiens, pedes euangelizantiũ pacem, euangelizantium bona. Verũ hi quatuor proprie Euangelistę vocati sunt, quasi qui per scripturam omnia narrauerunt ac prodiderunt, cæteri vero omnes, tanquã qui hoc ipsum sine scriptura fecerũt.

Luca 1.

Euangelium

Isa. 52.

LIBER GENERATIONIS Iesu Christi.

Caput primum iuxta Latinorũ enumerationẽ

Per generationẽ intelligit hic Ioannes Chrysostomus, natiuitatem. Dictio siquidem γένεσις, quum sit generalis, etiam hoc significat. Quidã autem dicũt, quod ex quo Christus supernaturaliter natus ex virgine, naturalẽ renouauit natiuitatem, reliquũ est, vt etiam Euangelista naturale natiuitatis vocabulũ renouauerit, generationẽ ipsam vocãs.

Iesus nomen.

† Iesus autem nomen Hebraicum est, significat autẽ saluatorem. Ipse enim, ait, saluũ faciet populum suũ à peccatis eorum. Ne autẽ fallaris in nomine varia significante cũ Iesus audis: siquidem & alius fuit Iesus: idcirco non simpliciter ipsum dixit Iesum, sed Iesum Christum, hunc ab illo distinguens. Verũ dubitare quispiã poterit, eo quod hic liber non solam contineat Christi natiuitatem, sed & omnẽ eius conuersationem, ac viuendi rationẽ. Hanc dubitationẽ dissoluimus, dicẽtes omnes eius cõuersationis, modiq;

viuendi caput, & præcipuum ac radicẽ nostræ salutis, fuisse natiuitatẽ. Id enim stupore & admiratione replet, estq; supra omnẽ spem ac expectationẽ, vt deus fiat homo: quo facto, omnia quæ post hoc facta sunt, ex cõsequenti, suoq; ordine consequuntur. Reliquum est ergo, vt ab hac magis præcipua parte, totum librum, generationis libũ vocauerit. Ita nempe Moses quoque primum suum libũ vocauit Geneseos, hoc est creationis cœli & terræ: quũ non solum de cœlo & terra, verũ etiã de omnibus loquatur creaturis. *Cap. 1.*

† *Vel. Quum Christus & supernaturaliter natus sit, puta sine semine, & ex virgine: & naturaliter, puta ex muliere, & vberibus lactatus: ideo dixit, generationis, insinuans id quod erat supernaturale. Infra autem dicit: Iesu Christi natiuitas sic fuit, manifestans id, quod fuit naturale. Quidam vero dixerunt, generationem Iesu, ipsius in mũdum descensionem, quo modo videlicet factus sit vel natus.*

Filij Dauid filij Abraham. Filium quidem Dauid vocauit Christũ, filiũ vero Abraham ipsum Dauid: auditorum mentes erigens ad promissionũ memoriãm. Olim enim promiserat deus Abraham ac Dauid è semine ipsorũ nasciturum esse Christum. Quum autẽ auditores essent Iudæi, vt prædiximus, nouerant illas promissiones. Primum autẽ Dauid posuit, quod in ore omniũ ferretur, vtpote ppheta magnus, & tanquam rex gloriosissimus: quique non tanto ante tempore obiisset. Abraham autem, quanquã insignis fuerit, nempe patriarcha, attamẽ quum ante multa secula è viuis excessisset, tanta memoria non colebatur. Etsi etiã vtrique promiserit, de illo tamen quasi vetustiori tilebatur: hoc autẽ tanquã recentius, in omniũ ore circumferebatur: propter quod etiã dicebant: Nonne è semine Dauid, & de Bethlehem castello vbi erat Dauid, venturus est Christus? Itaque nullus eum filiũ Abraham, sed omnes Dauid filiũ vocabant. Sic ergo ab eo quod notius erat incipiens, ad id quod erat vetustius ascendit. Verum Matthæus quidẽ, quũ ad eos qui è circuncisione erant scriberet, nõ altius quàm vsque ad Abraham genealogiã reduxit, sed ab hoc sumpto principio, vsque ad ipsum Christũ descendit, ostendens solum, quod è semine Abrahã & Dauid natus esset, secundũ promissa ad illos facta. Nihil enim æque delectabat eos, q ex Iudæis crediderant: atq; audire, quod è semine Abrahã *Genes. 2. Psal. 131. Ioan. 7.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dauid natus esset Christus, vtpote qui inde semper ipsum expectassent. Lucas vero quasi p̄ mediū Theophilum simul omnibus loquēs fidelibus, perfectā trahit generationem: inferne magis ab ipso inchoans Christo, & ad ipsum vsque Adā ascēdens, vt demōstraret, quot generationibus separatus sit nouus Adā à veteri: & super quot generationes regnauerit peccatū. Differētia igitur rerū demōstrataram, differentiā fecit demonstrationū. Siquidē Matthæus Abraham necessario faciens mentionē, ab hoc merito descendit ad Christum, cuius genealogia describitur. Lucas vero qui ad huiusmodi necessitatem mentionis Abrahæ faciendæ nō inducebatur, necessario à Christo inchoans, quid apud Hebræos consuetum esset, diligēter inquisiuit, & iuxta id quod inquisiuerat, genealogiam contexuit.

Luca 3.

E

† *Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Iudam & fratres eius.* Moris erat per mares texere genealogias: Vir enim semen infundit, & ita principium est & radix p̄lis, caputq; mulieris, vt inquit Apostolus: mulier autem semen fouens, enutriens ac coagulans, in adiutoriū vito data est. Iudā vero p̄ filiis aliis Iacob posuit, licet primogenitus nō esset, eo quod ex tribu eius Christus descenderet. Quū autem in generationū serie vnus semper ab vnoquoque successor ponatur: studiose obseruandū est, quādo plures ponūtur successores: nō enim frustra plurium fit additio, sed statim causa agnoscitur. Fratrū siquidē Iudæ hic fecit mentionem: quia vnus erat Israeliticus populus, ad duodecim radices relatus, qui sunt duodecim filij Iacob: & videntur etiam hi quasi progenitores Christi nuncupari, tanquam qui tribuum Israelitici generis principia sunt, à quo generatus est Christus.

F

† *Veram nominum huius genealogiæ orthographiam, & illius quam habet Lucas ad Hebræorum fontem, in nostris annotationibus de varia exemplarium lectione ante libri exordium inuenies, super. 6. Lucæ caput iuxta Græcorum supputationem, &. 3. iuxta Latinorū, ad id verbum, Qui fuit Matthan.*

Iudas autem genuit Phares & Zara è Thamar. Iudas quartus fuit filiorū Iacob. Accepit autē primogenito filio suo vxorē: quo absque liberis defuncto, iunxit eā secūdo: hoc autem similiter mortuo, promisit se tertiū filium illi con-

Gene. 38.

iunctūrū: timens autē ne & hic statim moreretur, nuptias distulit, mulier vero cupiens vehementer ex genere Abrahā, vtpote celebri ac præclaro, semē suscipere: vbi socerum Iudā promissum differre vidit, hoc pacto illū decepit. Habitū enim scorti induta, ante portas ciuitatis contecta sedit: quam videns Iudas, nec agnoscens, ingressus est ad eā, quasi ad scortum: quæ cognita, geminam cōcepit prolem. Accedentibus autē partus doloribus, quū Phares & Zara pariendi essent: vbi vidisset obstetrix Zara primū efferentem manum, volens primogenitum signo notare, coccino manū, quā extulerat, ligauit: alligatā autē retraxit infans: qua retracta, Phares processit, deinde Zara. Et hæc quidē rei gestæ historia est. Solum autem Phares accepturus erat Euangelista in genealogiam, vtpote per quē ad Dauid genus procedebat. Nūc vero cum ipso etiā Zara posuit, quasi typum populi Christiani: siquidē Phares Israēlitici typus erat. Sicut enim Zara, primum quidē manum efferens, retraxit eā: deinde Phares egresso, tūc & ipse integre exiuit. Ita quoque vitæ euangelicæ pars quidē temporibus Abraham apparuit: qua retracta, processit legalis: & post hanc perfectè apparuit euāgelica. Vides igitur nō frustra fuisse Zaram assumptū. Reliquū est ostendere, quod ipsius quoq; Thamar nō abs re meminerit, sicut & trium postea aliarū. Sed quia Thamar quidē illicite nupta erat, vtpote socero nupta: Raab autē meretrix erat, & Ruth alienigena, vxor verò Vriæ adultera, quemadmodum ipsarū docent historiæ: adduxit eas in medium, vt manifestū faceret, Christū nō erubuisse ab huiusmodi descendere p̄genitoribus: quorum vnus quidē ex illicite nupta natus erat: alius autē ex fornicaria: & rursum hic ab alienigena descēderat, ille vero ab adultera. Neq; enim virtuti dedito, nocet progenitorum iniquitas. Quisque enim à propriis operibus, non ab alienis probus iudicatur aut improbus. Nā ob id etiā venit Christus: nō vt nostra fugeret opprobria, sed vt ea susciperet, suisque virtutibus perimeret. Vt medicus nanq; aduenit Christus, nō vt iudex. Hæc igitur prima est causa. Altera vero, qa eo quod Iudæi virtutis, q̄ circa animā versatur, nulla habita cura, de progenitoribus plurimū gloriabātur, generositatē illorū sursum ac deorsum circunferentes: re-

Cap. 1.

A

B

Gene. 38.
Iosue 2.
Ruth. 1.
2. Reg. 11.

C Christi g. genitores.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.1. primit tumorem ipsorum: ostendens etiam illos ex illegitimis natos nuptiis. Statim enim patriarcha eorũ, eiusdẽq; nominis Iudas, ex ea, quæ sibi scelesto modo copulata est, progenitorẽ ipsorum Phares & Zara genuit. Dauid quoq; ille adeò celebris, ex adultera Solomonẽ generauit. Restat itaq; vanam esse de progenitoribus iactantiã. Opinor autem ob hanc etiam potissimum causam, fratrũ quoq; Iudæ meminisse. Quatuor enim ipsorum ab ancillis Iacob nati sunt, & tamẽ nulli eorũ generis obfuit differentia: omnes namque similiter & patriarchæ fuerunt, & capita tribuum. Tertia vero causa est, quod mulieres illæ fuerunt figura ecclesiæ, quæ ex gentibus congregata est. Quẽadmodũ enim illas diuersis subiectas peccatis viri prædicti duxerunt: ita quoque Christus humanam naturam, variis oppressam peccatis, sibiipsi vniuit. Et sicut genus talium mulierũ nequaquam indignum reputauit: ita nec ecclesiæ secũ desponsationem. Simul quoque per talia docemur, non de progenitorum peccatis, sed de propriis erubescere. neq; de maioribus gloriari, sed propriẽ curam habere virtutis. Neque viros egregios talibus copulatos nuptiis propter huiusmodi matrimonia vilipendere. Neque eos repellere, qui à diuersis iniquitatibus ad fidem accedunt.

Phares autem genuit Esrom: Esrom autem genuit Aram: Arã autem genuit Aminadab: Aminadab autẽ genuit Naasson: Naasson autem genuit Salmon: Salmõ autem genuit Booz è Rahab: Booz autem genuit Obed ex Ruth: Obed autẽ genuit Iesse: Iesse autem genuit Dauid regem: Dauid autem rex genuit Solomonem ex ea quæ fuit Uriæ. Solomõ autem genuit Roboam: Roboam autẽ genuit Abia: Abia autem genuit Asa: Asa autem genuit Iosaphat: Iosaphat autem genuit Ioram: Ioram autem genuit † Oziam: Ozias autem genuit Ioatham: Ioatham autem genuit Achaz: Achaz autẽ genuit Ezeciam: Ezeriæ autem genuit Manasses: Manasses autem genuit Amon: Amon autem genuit Iosiam: Iosias autẽ genuit Iechoniam & fratres eius in transmigratione Babylonica. Quartus certe Regum liber ac secundus Paralipomenõ tres Iosiæ filios ponunt Ioacham, Ioacim qui & Eliacim vocabatur, ac Sedeciam, qui & Matthanias dicebatur: ab vno autẽ horum puta Ioacham descendisse Iechoniã dicunt. Liber autem Esdræ Iechoniam filium Iosiæ fuisse dicit, sicut &

2.Pa.36. 4.Re.23.

præsens Euangelista. Quid ergo dicemus? Quod quem illi Ioacham dixerũt, hic Iechoniam appellat: binominis enim erat, sicut & fratres sui. Etenim quæcunque illi circa Ioachã dixerunt, hæc omnia Esdræ liber inuariabiliter de Iechonia dixit: & quod matrem habuit Hamital filiã Ieremiæ: & quod viginti trium annorum erat, quũ regnare cœpisset: & tribus tantũ mensibus regnauit. Ejectus est enim à Pharaone rege Aegyptii: & captiuꝰ migrauit in Aegyptũ. Cap.1.

Reliquum est igitur, vt alius fuerit Iechonias filius * Ioacim, cuius fratres nullus liber posuit. Verisimile est autem postquam Aegyptij à Nabugodonosor rege Babylonis fugati sunt, transiatum esse & Iechoniã in Babylonem, & in ea genuisse Salathiel. Iosias, inquit, genuit Iechoniam & fratres eius in trãsmigratione Babylonica. Et quidem hos ante Iudæorum in Babyloniã transmigrationẽ Iosias genuerat. Reliquũ est ergo, vt, in trãsmigratione, capiatur, propter eo quod ẽst, circa tẽpus transmigrationis. Meminit quoq; fratrũ eiꝰ: eo quod omnes ipsi similiter regnauerũt, & pariter à Nabugodonosor captiui in Babylonẽ translati sunt.

* fortè Ioachã legẽdũ est.

† *Quomodo autem circa mediam hanc partem tres præteriit reges, nẽpe Ochosiam filium Ioram & Ochosiæ filium Ioas, & ipsius Ioas filium Amasiam: Amasias enim genuit Azariam, quem secundus Paralipomenon Oziam nominauit: binominis enim erat. Quomodo ergo Matthæus ait Ioram genuit Oziam? Nam quod Ioram genuerit Oziam tanquam abnepotem aut posterum suum, non tanquam filiũ, manifestum est. Qua igitur causa tres reges, vt dictum est, prætermissi sint, nullus hactenus dixit. Valde enim perplexa est ratio his, qui nostri nati sunt temporibus. Reuerentia autem, quam erga maiores nostros habuerunt, in causa fuit, vt ab hac abstinerent quæstione.*

Et post transmigrationem Babylonicam Iechoniæ genuit Salathiel: Salathiel autem genuit Zorobabel: Zorobabel autem genuit Abiud: Abiud autem genuit Eliacim: Eliacim autem genuit Azor: Azor autẽ genuit Sadoc: Sadoc autẽ genuit Achim: Achim autẽ genuit Eliud: Eliud autẽ genuit Eleazar: Eleazar autẽ genuit Matthan: Matthan autẽ genuit Iacob: Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ, ex qua genitus est Iesus, qui vocatur Christus. Ad Ioseph deueniens, non in hoc verbo seriem terminauit, sed addidit, virũ Mariæ, docens nos, quod ob hanc ipsam, generationis ordinẽ coterxuit. Quia enim moris nõ erat mulierũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1.

D genealogias ponere, studuit, vt & morē seruaret, & alio mo do Christum demōstraret ex genere Abraham & Dauid descendere. Ideo sponsi Matris dei genealogiā contexuit: & per hunc, quod intendebat, demonstrauit. Ex quo enim Ioseph de genere illorū esse demōstratus est, manifestum quoq; est, dei matrē inde descēdere. Nā aliunde sponsam ducere nō licebat, nisi quæ ex eadē esset tribu, eadēque familia, & ita consanguinea. Ipsum autem Ioseph, virū quoque eius dicit, hoc est sponsum. Nam & postmodum in sequentibus, eam vocat vxorem, hoc est sponsam. Ita enim consuetum erat vocari etiam antequam coniungerentur.

E *Omnes igitur generationes ab Abrahā vsque ad Dauid, generationes quatuordecim: & à Dauid vsq; ad transmigrationē Babyloniam generationes quatuordecim, & à transmigratione Babylonica, vsque ad Christum, generationes quatuordecim.* Omnes generationes tristariam diuisit, & merito. Tres enim fuerunt gubernationis modi. Siquidem ab Abrahā post Mosen, & Iesum Naue vsque ad Dauid, sub iudicibus gubernabātur. A Dauid vsq; ad transmigrationē Babylonicā sub regibus: à transmigratione vero Babylonica, vsq; ad Christū, sub pōtificibus. Veniente autē Christo vero iudice, rege ac pontifice, cessauerunt dictæ politiæ. Aequū est autē quærere, quo modo in tertia parte, vbi duodecim tantū ponit personas, quatuordecim dicat esse generatiōes? Ideo videlicet, qa ipsum trāsmigrationis tēp' in ordine generationis posuit: & similiter ipsum Christū, sicut magnus docuit Chrys.

F *Iesu Christi autem natiuitas sic ita fuit: Quum esset desponsata mater eius Maria ipsi Ioseph, priusquam conuenirent, reperta est prægnans esse è spiritu sancto.* Priusquam conuenirent ad coitum. Non dixit autem, Priusquā ipsa veniret ad domū illius. Iā enim in ea erat. Multis siquidē mōris erat, vt apud se haberent spōsas, propter securitatē. Reperta est autē, hoc est, apparuit: ait autē reperta est, propter inopinatū effectū. Ne quispiam vero turbetur, eo quod dixerit, Reperta est esse prægnans, si id solū audiat: ideo orationē contexuit, addens, è spiritu sancto. Et quā ob causam non est impregnata anteq̄ despōderetur? Ne occideretur, vtpote suspitione de ea habita, quod corrupta esset. Cui enim pſuadere potuisset, cū viro se nō esse cōgressam? Propter hoc ergo post despōsa-

Cap. 1.

tionē & quū iā in domo viri esset, impōgnatur, vt verisimile sit ex ipso cōcepisse: & ita piculū euadat. Præterea, vt in necessariis habeat subministratorē & ꝓcuratorē: eo maxime tēpore, quo in Aegyptū fugiē dū erat. Tu vero ne q̄ras, quo modo cōceperit: neq; curiose scrutēris, quo pacto formet' sit Embrio. Hoc enim neq; Euāgelista docuit, neq; ante ipsum angelus, qui virgini conceptū annūciauit: Hoc siquidē ignorabāt, eo quod incōprehēsibile sit, soliq; beatę Trinitati cognitū. Verū id tantū scito, quod filius incarnatus est secundū patris voluntatē, cooperante etiā spiritu sancto.

A *Ioseph autem vir eius, quum esset iustus, & nollet eam traducere: voluit occulte dimittere eam.* Iustus quidem dicitur, qui auaritiam odit: dicitur etiā generaliter, qui virtutē colit: sicut & hic Ioseph iustus esse phibetur, quū ꝓpter alias eius virtutes, tum propter mansuetudinē ac probitatē eius. Traducere autē dicebatur, quando vir ad conciliū ducebat vxorē, de qua suspitionē habebat, ipsamq; accusabat: & ita manifeste eam à domo ꝓpria dimittebat. Quod nolēs facere Ioseph, voluit clā dimittere eā, vt & ipse nulli obnoxi' crimini, secundum legem maneret, eas iubentem dimittere, quæ aliunde in vtero haberent, & illam à malorū perpessione seruaret, quæ id quod factū erat, non manifestabat:

B *Hæc autē eo cogitante, ecce angelus domini apparuit ei in somnis.* Vide mansuetudinis excellentiā. Non solū hac de re nihil alteri manifestabat, sed nec ipsi de qua suspitionē habebat tātū apud se cogitauit clā dimittere eā. Et quare nō anteq̄ vēter intumesceret virginis dixit angelus ipsi Ioseph, q̄ facta fuerāt circa conceptionē sine semine? Quia ꝓpter magnā rei nouitatē incredulus fuisset. Quū ergo res iā appareret, indicat facilius q̄; psuadet. Præterea cur nō ipsa virgo manifestauit Ioseph, quū pri' à Gabriele esset edocta? Quia sciebat fidē sibi non habendā: magis itaq; laborabat studēs, quod impletū erat obtegere. Ad hæc: quare nō post vētris tumorē significauit angel' virgini conceptionē, q̄ p spiritū sanctū facta esset. Quia nisi prius tē didicisset, timore ac ptutbatione adeò exagitari potuit, vt mortē ipsa sibi cōsciſceret, plane sciēs quod nulli vnquā psuadere potuisset, se nulli comixtā esse viro. Propterea virgini q̄dē ante cōceptionē angel' nūciauit, Ioseph aūt puritiōis tēpore.

Nota.

Num. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.1. Et Matthæus quidem de angelo Ioseph apparente cõscripsit. Lucas vero quomodo virgini dñinus cõceptus sit annũciatus: vtrumq; enim factum est. Rursum quam ob causam in somnis ipsi Ioseph apparuit angelus, & nõ manifeste sicut virgini? Quia virgini quidem manifesta opus erat visione, propter rei quæ significabatur nouitatem: Ioseph autem videns quidem vteri tumorem, cognitã tamen habẽs vitæ virginis puritatem ac innocentiam, alio quoque modo facilius erat credituꝝ, tanquam qui somnia probe nouerat diiudicare: ideo in somnis angelum videt.

Dicens: Ioseph fili Dauid ne timueris accipere Mariam coniugem tuam. Dauid filium, ipsum nominat, mentem eius ad Dauid reducens, à quo Christum esse venturum expectabant Iudæi. Dicens autẽ, Ne timueris, eidẽ manifestat proprij cordis arcanum. Timebat siquidem retinere Dei matrẽ: ne deum offenderet, retenta contra legem adultera. Quid est autẽ accipere? Int' retinere, vel ad seipsum rursus capere. Iam enim mente abeo diuisa erat. Accipere vero non ad nuptias, sed ad custodiam. Vxorem quoque tuam dixit, vt inde certiorem eũ faceret, quod à nullo cognita esset viro.

Quod enim in ea genitum est, † à spiritu sancto est. Formatum in ea, genitũ dixit, vt discamus non paulatim modo seminis formatum esse: sed repente quantũ ad formationẽ perfecte factus est. Vide autẽ quo modo ipsum admonuit ei', quod à Dauid expectabatur: deinde manifestauit ipsi occultum cordis timorem, & quid facere decreuisse:: postea docuit puram esse eius spõsam: & ita tandem, quod rei caput erat intulit, videlicet, quod à spiritu sancto esset, vt hoc modo facilius recipi posset.

† *Quod ab aliquo esse dicitur, vel est modo generationis, iuxta illud: Ego à deo exiui: vel modo creationis, iuxta illud: Vnus deus & pater à quo omnia: vel modo naturali, sicut effectus est ab operante. Quod igitur in virgine genitum est, non generationis modo à spiritu sancto est: quia quod natum est, caro est: neque naturali modo: spiritus enim incorporeus est. Reliquum est igitur, vt ab eo sit, tanquam creatura, vel plasmatio eius.*

Pariet autem filium: & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Tu hunc vocabis Iesum, quasi lege pater. Et si (inquit) q̃ patris sunt circa ipsum non exercueris, quanuis tuum non est, quod natũ est: ideóq; nomen ipse de supernis attuli: tu tamen ipsi impones. Verum quia nomen Iesus, saluatorem significat, oportẽdit merito ita vocandum esse: Ipse enim (inquit) saluũ faciet populum suum, non à bellis sensibilibus, sed quod longe maius est, à peccatis eorum: quod nullus vnquam fecit hominum: vt hinc quoque manifestum faciat deum esse, qui gignitur. Populum autem suum, iuxta proximum quidem intellectum vocat Iudæos, ex quibus natus erat: iuxta arcanum vero omnes, qui in ipsum crederent, & sibiipsis regem hunc ascriberent.

Cap.1.

Hoc autem totum factum est, vt compleretur, quod dictum est à domino per prophetam. Etiam hoc subdit angelus. Hoc autẽ totum: tale inquam, virginem scilicet à spiritu sancto imprægnari. Deinde adducit testimoniũ, per prophetam quidem Iesaiam prolatum, non tamen quasi eius sit, sed deo dictum enim est (inquit) à domino per prophetam. Iesa.7.

Dicentem: Ecce virgo erit grauida. Hoc Iudæi deprauant, quosdam proferẽtes interpretes, qui scripserũt: Ecce adolescentula. Quibus respõdemus, cũctis illis interpretibus, multo fide dignius esse id, quod habet septuaginta, nõ solum propter eorum multijudinem & cõformitatem, verũ etiam temporis ratione. Hi siquidẽ ante centum & eo plures annos ante Christi aduentũ interpretati sunt: ideóque omni carent suspitione. Qui autẽ scripserunt, Ecce adolescentula, post Christi incarnationẽ interpretati sunt, odio magis, vtpote Hebræi, veritatem obscurantes: Alioqui nomen etiam adolescẽtulæ, pro virgine ponit scriptura. Loquens siquidẽ de virgine, quæ insidias perpessa est: Si clamauerit, inquit, adolescentula siue puella, hoc est virgo. Quod si iuxta eorum intellectum adolescẽtula nupta est, quid nouitatis habebit eam quæ nupta sit, cõcepisse ac parere. Prius enim dixit, ppheta: Dabit dominus ipse vobis signum: deinde addidit: Ecce virgo erit grauida. Signũ autem dicitur, quod supra naturam est, non quod naturale. Deut.22. Iesa.7.

Et pariet filium: & vocabunt nomen eius Immanuel, quod interpretatur, nobiscum deus. Vocabunt: qui nam? Quicunque scilicet in ipsum crediderint. Atqui nullus ipsum Immanuel nominauit. Nomine quidem nullus, re autẽ omnes. Quia

Cap. 1. enim credêtes, quum hic comprobaretur esse deus, ita es-
D se credebant: confitebãtur, quod esset nobiscum deus. Et-
enim nobiscum quasi homo conuersabatur: hoc autem est
Immanuel. Nam alias quoque, hic est prophetis mos, vo-
cationes appellare futuras actiones. Siquidem puerũ hunc
inter alia nomina prophetæ præcepit deus, vt vocet. Cito
Iesa. 8. prædabitur, cito spoliabit: non quod nomine ita vocatus
sit, sed quod statim diabolum fugauerit, & quos ille capti-
nos habebat, prædatus sit, ac spoliauerit. Rapuit itaque va-
Mat. 3. sa, quæ prauitatem eius imbiberant: dico sane Publicanos
& latrones, quique ex gentibus crediderunt. Et pleraq; si-
milia inuenietis.

E *Experrectus autem Ioseph à somno, fecit sicut præcepit ei angelus*
dominꝰ & accepit coniugem suam. Quare somnio in re tanti
momenti adeo facile credidit? Quia apparens angelus de-
texit ei proprij cordis cogitationem. Intellexit ergo vere
à deo venisse: solus enim deus nouit cordiũ arcana. Post-
quã vero ipsum admonuit prophetiæ Iesaiæ, magis in ad-
impletione confirmatus est.

Et non cognouit eam, donec peperisset filium suum primogenitum.
Posuit hic, Donec, non vt suspitio tibi suboriatur, quod po
stea cognouerit eam. Sed quia Iudæi Christum é fornica-
tione natum nugabantur, blasphemiæ eorum suspitioni
obstans euangelista de solo tempore natiuitatem præce-
dente plenam fecit fidem: de inlequenti vero tibi reliquit
coniectandum. Quomodo enim tẽtasset, vel etiã cogitas-
Nota. F set eam cognoscere, quę de spiritu sancto cõcepisset, tan-
tumq; facta esset receptaculum? Cognitionem autem hic
honeste pro carnis commistione posuit. Est præterea scri-
pturæ idioma, dictionem, Donec, ponere: non vt tempus
Gene. 8. determinet. Veluti de arca Noe: Et nõ est reuersus coruꝰ,
donec siccata est terra: neque enim postea reuersus est. Et
Psal. 109 rursum: Sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos sca
bellum pedum tuorum. Atqui etiam post inimicorũ subie-
ctionem, à dextris eius sedet: plurimáq; similia frequẽter
ponuntur. † Primogenitum quoque nunc dicit non eum,
qui inter fratres primus fuerit, sed primũ & solum. Inter
varia nanque primogeniti significata, tale etiam quippiam
continetur. Etenim primum quoq; esse eum, qui solus est

testatur scriptura, quum dicit: Ego deus primus, & post me Cap. 1.
non est alter. Esa. 44.

† *Apud sacram scripturam quatuor ponũtur significata huius no-* A
minis, Primogenitus. Denotat nanque primum inter fratres genitum.
Sic Ruben dicitur primogenitus in filiis Iacob. Significat quoque pri-
mum & solum genitum, sicut in præsenti loco. Ad hæc etiam deno-
tat egregium & honoratum. Sic dicitur ecclesia primogenitorũ in cæ-
lis descriptorum. Præterhæc autem omnia significat & eum, qui sim-
pliciter præcessit, iuxta illud: Primogenitus omnis creaturæ, hoc est, an-
te omnem creaturam habens esse.

Et vocauit nomen eius Iesum. Vocauit Ioseph, quemadmo-
dum edoctus erat ab Angelo.

CAPVT PRIMVM DE MAGIS.

Vum autẽ genitus esset Iesus in Bethleem Iudæ Cap. 2.
in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriẽte ad- B
ierunt Ierosolyma. Quare & locum dicit, & tẽpus ac Herodis dignitatẽ? Locũ quidẽ, vt
ostẽdat completã esse Michææ prophetiã, qui dixit: Et tu Bethlehem terra Iuda, ne-
quaquã minima es inter principes Iuda, ex te enim exibit dux, qui regat populum meum Israel. Tempus vero, vt si-
militer doceret, impletam esse prophetiam Iacob dicẽtis: Gen. 49.
Non deficiet principatum tenens de Iuda, nec dux de fœ
moribus eius, donec veniant, quæ ei reposita sunt. Instãte
nempe natiuitatis Christi tempore, defecit principatũ te-
nens de Iuda, ac deinceps dominari cœpit Herodes Idu-
mæus alienigena. Dignitatem quoq; posuit Herodis. Fuit C
enim & alter Herodes tetrarcha, qui præcursorem interemit. Hi autem Magi erant Persæ. Siquidem Persę maxime Magi.
inter omnes nationes magica exercebant. Considera etiã
quomodo statim à principio gentibus in confusionem Iu-
dæorum, fidei ianua aperitur. Quũ enim hi prophetas ha-
bentes, qui Christi prædixerant aduentum, parum aduer-
terent animum, ideo dispositum est: vt venirent barbari, hi
que Magi, & è longinqua regione, vt eos doceret, quod à
propriis prophetis discere non curabant, vt si postea con-
derevoluerint, non habeant quod respõdeant. Quid enim
dicere poterunt, quando Magi, viso vnico astro, credide-
runt, ipsi autem, neque tot prophetis credere voluerunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 2. *Dicentes, Vbi est ille qui natus est Rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente & venimus ad adorandum eum.* Et vnde cognouerunt stellam illam, Regis Iudæorum natiuitatem manifestare? Quia ex genere Balaam Astrologi descendebant, & scripta illius adeuntes, inuenerunt ab eo dictum:

Nu. 24. Orietur stella ex Iacob, & consurget homo ex Israel. Tali itaque prophetia permoti, agnouerunt ex Iudeis Regē nasciturum in modum stellæ, excelsum scilicet & clarum. Ex eo igitur tempore stellas obseruabant. tunc autem hāc insuetam, & recenter apparentem videntes, nihil cunctando venerunt, vt eū qui natus erat adorarēt, volentes à prima statim ætate ipsi pendere tributa, vt cognito quis esset, & in qua ortus ciuitate: vbi creuisset, amicū sibi haberent. Et quidem vsque ad Palæstinæ regionem stellæ ducatum habuerunt. Vbi autē Ierosolymis approinquassent, amplius eam non viderunt. Quod factū est, vt duce perdito, interrogare cogerentur: hieretque Iudeis manifestum, natū esse Christū, ne in posterum dicere possent, Nō nouimus vtrū natus sit. Significauit etiam stella Christum, vt Balaam ꝓphetia compleretur. Quia enim prophetæ Christum prænonstrantes, Iudæis persuasuri non erant: reliquum erat, vt gentibus stella indicaret iustitiæ solem è terra oriētem. Neque enim prophetam aut nunciū viderant, vt ab eis cognoscerent. Soli autem Persæ stellā hanc obseruauerāt: soli nanque diligentius circa Astrologiam ab infantia occupabantur. Neq; tamen omnes Persæ, quia nō omnes acris erant ingenij, neque æqualiter omnes erāt crediturī. Nūc vero dicendū est contra Genethliacos, qui stellā hanc proferunt in patrocinij artis Genethliacæ, stellam hanc non naturam stellarum, sed figuram duntaxat habuisse. Et vere diuina quædā inerat potentia in hanc figurā transformata. Et hoc quidem ex multis manifestum est. Primum à via. Nā quælibet stella ab ortu ꝓgreditur in occasum, sola hæc à septētrione in meridiem secedebat: talem nēpe sortitur Palestina situm, si ad Persidem conferas. Secundo à splendore. Siquidē nulla in die apparet, propter excessum lucis solaris: hanc solam in die apparentem sol occultare nō poterat. Tertio ex hoc, quod prout opus erat, apparebat, rursūsque occultabatur. Vsque ad Palæstinæ enim regionē ducatum illis præstans, apparuit. Ex quo autē Ierosolyma accesserūt, seipsam occultauit: rursumque à Ierosolymis exeuntibus, demonstratur. Et illis quidem euntibus, præcedebat, stantibus vero circummanebat, iuxta illorū necessitatem suum præbens motum. Quarto ex eo, quod terrę proxima incedebat, neque enim ꝑpeluncā aut diuersorū demonstrasset, si aliis proxima stellis, sublimis lata fuisset: nunc autem veniens, stetit stupra locum, in quo erat puer.

Astrologi persæ.

ꝑpetit

Cap. 2. A

Quum audisset autem hæc Herodes Rex, turbatus est, & tota Ierosolyma cum illo. Herodes quidem iure turbatus est, nēpe timens de regno suo, filiorūque suorum: tota autē ciuitas, quę Ierosolyma appellātur, quare turbata est? Atqui gaudere ipsam magis oportuit, quod ipsis Rex natus esset, quem olim prophetæ saluatorem ac redemptorē Israel prænunciauerant, & gloriari tanquam propinquos, quod statim à cunabulis Persas ad sui adorationem attraheret. Verū excæcauit illos inuidia, statimq; audiētes, turbati sunt: quasi timentes, ne forte saluté consequerentur. Persæ vero quū essent extranei, non solum nato non inuiderunt, imo à finibus suæ regionis vsque Bethlehem propter eum venerūt. Iudæi autem quum essent cognati, etiam glorię eius inuiderunt, ne forte magnus futurus esset: & quum Bethlehem prope haberent, ita inuidi fuerunt ac pigri, vt ad eam non accederent.

Herodes.

B

Et congregatis omnibus principibus sacerdotum & scribis populi, sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. Atqui Magi non dixerunt se Christum quærere, cur igitur Herodes de Christo interrogat? quia iamdudum audiebat in proximo nasciturum esse Christum Regē Israel, statimque audiens in Iudea natum esse Regē, & quod hunc stella Persis indicasset, intellexit eū esse, qui dicebatur Christus. Et cōuocat principes sacerdotū ac scribas, vtpote dicta prophetica, libróſque in ore habētes, & interrogat, vbi Christus nasceretur, hoc est, in quo terræ loco nasciturus inueniretur. Illi vero & locum dicunt, & testem citant prophetam. Scire autem oportet, quod nominatim Christum esse deū, cæteris manifestius scripsit Daniel.

C

At illi dixerunt: In Bethlehem Iudæ. Sic enim scriptum est per prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es inter Mich. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 2. *principes Iuda, ex te enim exibit dux, qui regat populum meũ Israel.*

De Michææ prophetia est, vt prædiximus. Recitant autem ipsam pontifices & scribæ sub compendium. Vide ergo quę in laudem Bethlehem dominus per prophetam annuncia uerit. Et si, inquit, vilis appares ad aspectum, quantum tamen ad idquod animo concipitur, non es minima inter omnes principes tribus Iuda. Quælibet nãq; tribus diuersos habebat in ꝓpriis ciuitatibus principes. Et vere nominatissima fuit post saluatoris natiuitatẽ. Quotidie enim ab vniuerso orbe accedũt, ipsam visuri, locuq; vbi Christus natus est adoraturi. Deinde magnæ famæ ac nominis causam ponit. Ex te enim exibit, hoc est, nascetur dux. Ducem autẽ ac pastorẽ siue rectorẽ, dixit regẽ. Nã Christus & secundum diuinitatem rex erat. Regnum (ait) meũ nõ est ex hoc mundo: & secundum humanitatem: siquidẽ regis exercebat opera: leges videlicet subditis condẽs: corrigens illos ac fouens: & ꝓ eis moriẽs: quæ maxime eũ, q vere rex est, insigniũt. Diadema enim & purpura, reliquaq; similia, fastus magis sunt & arrogantiæ. Quomodo autem eũ dixit pastorẽ siue rectorẽ Israel: (vtrunque enim significat verbum ποιμαίνω, & regere & pascere) quũ vniuersum pauerit orbem? Ne offendãtur Iudæi, quasi cæteris nihil amplius habentes: sed occasionẽ magis habeãt familiaritatis eius: quod ab ipsis genitus, & apud eos natus sit. Siquis autẽ dicat: Quomodo ergo illos non pauit, quũ sint ipsi Israel? Audiat quod etiã hoc fecit: pauit enim illos, qui ex ipsis crediderũt. Alioqui etiã Israel est omnis, qui videt deũ. Israel nãque, si quis interpretetur, idem sonat, quod videns deũ. Dicit autem Paulus: Nõ omnes qui ab Israel descendũt, hi sunt Israelitæ. Quod si non omnes pauit Hebræos, illorũ culpa est, qui ab eo pasci noluerunt. Dixit enim: non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. Euãgelista autẽ Ioannes: In sua inquit, venit, & sui eũ nõ receperunt. Hoc quoque deprauãt Iudæi, dicẽtes de Zorobabel loquutã esse prophetiã. Quibus nos ediuerso dicimus, Zorobabel nõ in Bethlehem, sed in Babylonia natũ esse. Tu vero dei admirare gubernationem: quo modo ordinauit, à Magis qui dẽ doceri Iudæos, quod ipsum stella ꝓdicauerit: à Iudæis autem Magos, quod & prophetæ ipsum prænunciauerint.

E

F

Rom 9.

Mat. 15.
Ioan. 1.

Cap. 2. *Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuerat eis.* Quare hos clam vocauit? Quia suspectos habebat Iudæos, nẽpe Christi cognatos: nec volebat, vt ipsi audirẽt, quę interrogaturus aut ꝓcepturus erat: ne forte intelligentes quod ei insidiaretur, seruarẽt ipsum tanquã propriũ regẽ. Exacte autẽ perquisiuit, siue didicit tẽpus stellę, quando scilicet eis apparuerit: vt inde tempus natiuitatis Christi numeraret. Cogitauit enim tunc procul dubio natum esse Christum, quando stella apparuerat. A

Et missus illis in Bethlehem dixit: Ite & interrogate diligenter de puero: & quum inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniẽs adorem eum. Vide dolum Herodis, & considera eius insipientiã. Si enim vere adoraturus erat, quare hoc clanculo præcipiebat? si vero ipsum occidere parabat, quo modo non intelligebat, ex secreto præcepto hos in doli suspitionem adducendos? Primũ autem de stella diligẽter perquisiuit, & tũc præcepit: vt si ei non manifestarẽt eũ, de quo sibi renũciari præcipiebat cognito tẽpore stellę, paratas insidias exercere posset. Sed ô Herodes, qui contra deum pugnã suscipis, redi quæso ad teipsum. Quomodo occidere paras immortalem? Quomodo nõ intelligis, quod quę prophetæ olim annunciauerũt, stellaq; significauit, & Magi ad adorandũ inducti sunt: huic te lupitite esse omnino sit impossibile? B

Qui cum audissent regem abierunt. Et ecce stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vsque dum progressa, staret supra locũ in quo erat puer. Postquam iam locum didicerant, quare rursum ipsis stella apparuit? vt puerũ demonstraret. Quomodo enim aliter eum agnouissent in tugurio natum, nec cubile splendidum habentem? Ob hoc igitur veniens, stetit supra locum, in quo erat puer, diuinum ostendens esse partum.

Visa autẽ stella, gauisi sunt gaudio magno valde. Gauisi sunt, vtpote reperto duce nequaquam fallaci. Ex hoc enim certam habuerunt fiduciam, quod quæsitum inuenirent.

Et ingressi domũ viderunt puerũ cum Maria matre eius. Domum hic tugurium vocat, quod Lucas diuersoriũ dixit. Domus nẽpe erat, quod vtcunq; inhabitaretur: diuersoriũ autem tanquã sedes ac mãsio ingredientiũ. Diuersoriũ enim dicimus, etiam ipsum tentoriũ. Quum enim concurrissent in ciuitatem Bethlehem omnes, q à Dauid descendebãt, *Luce 2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 2. De cuius census, quē Cæsar fieri iusserat, prout scripsit Lucas: non inuenerunt, qui cum virgine erant, domum liberā ad hospitandum, ideo ad diuersorium quoddā declinauerūt, in quo præsepe erat iumentorum. Statim autē peperit virgo Christū: & quia alius locus non erat in diuersorio, involutum fasciis infantem, reclinauit in præsepe, iuxta Lucam. Deinde, sicut ait Chrysostomus, ipsum tulit: & quando ingressi sunt Magi, ipsum super genua habebat. Nec enim more aliarum matrum partus dolores sustinuit: quia neque ex vitio pepererat.

Et prostrati adorauerunt eum. Et apertis thesauris suis, obtulerunt
E *ei munera: aurum, thus, & myrrham.* Et quomodo ipsum esse crediderunt, quum nihil viderent circa eum præter tugurium, & matrem pauperculam, vilemque puerulum fasciis inuolutum? Quomodo? Primum quidem à stella, quæ supra ipsum permanebat: deinde autem splendor quidam diuinus animas ipsorum illustrabat, & hunc manifestabat. Propterea obtulerunt ei hæc munera. Aurum siquidē regiæ dignitatis erat symbolum: subditi enim auro tributa regibus pendunt: thus autem diuinitatis: thure nanque deo adoletur: myrrha vero mortalitatis: hac enim veteres vngebant mortuos ne putrescerent, aut grauē redderēt odorem. Ab his igitur quæ protulerūt muneribus demōstrarunt eum, qui apparuit, puerum & Regem esse & deum, ac tanquam hominē propter homines morituru. Potest quo-
4. Reg. 24. et 25. F que & alio modo dici, quod quia reges Babylonis Ierusalē quondam expugnauerāt, ac diuinos thesauros deprædati fuerant, & hostias cessare fecerant, populúmque iugulauerant: regnum autem Babylonis vnà cum suis thesauris ad Persas deuolutum erat: ideo afferunt Persæ Babyloniorū hæredes domino tēpli, quod tunc contumelia affectū fuerat: aurum quidem pro sublatis auri thesauris: thus autem pro hostiis: myrrham vero pro iugulatis. Tu itidem obserua, quod quemadmodum Magi, nisi longe à proptia terra recessissent, Christum nequaquam vidissent, ita neque tu ipsum videre poteris, nisi longe à terrenis affectibus recesseris. Dimitte & tu quoque regem insidias parātem ac turbatam ciuitatem: dico sane insidiantem mundi rectoré, tu multúmque ciuitatis: & ad Christū festina. Siue enim Ma-

Aurum. Thus. myrrha.

gus fueris curiosa sectatus, siue pastor simplex, nihil id tibi obfuerit, modo tali visione teipsum dignum reddēs, ad eū venias adorandum, & non ad inhonorandū. Christū siquidē inhonorat, qui ipsum indigne recipit. Sicque offer ipsi pro auro quidem purorū operū splendorem: pro thure autem orationē: Dirigatur enim oratio mea, inquit, sicut incensum in conspectu tuo: pro myrrha vero affectionum mortificationem, quæ maxime conseruat animæ substantiam, & suaui implet odore. Considera etiā quod Magis Ierosolyma ingredientibus, & de stella loquētibus, statim tota ciuitas turbata est: prophetaque in mediū adductus est, ac locus partus manifestatus: & alia quędam facta sunt: tum circa pastores in agro degentes, tum circa angelos deum laudantes, tum circa Simeonem & Annam, quę Lucas scripsit. Hæc autem omnia completa sunt, vt quemadmodum diximus, nō possent in posterum dicere Iudæi: Nos, quando natus est, nō cognouimus. Etenim sicut dicit Chrysostomus, vsq; ad impletionem dierū purificationis, hoc est, ad quadraginta dies, mansit puer in Bethlehem: vt nisi volūtarie obsurduissent, oculósq; clausissent ad ea, quę dicta vel visa sunt, venissent vtique Bethlehē, ipsumq; vidissent. Nunc autem Persæ à finibus terræ vsque Bethlehē venerunt: Hebrei vero Bethlehem circūadiacentes, ipsam ingredi nō suerūt: neque ea videre, quæ ab his, qui viderāt, fuerant diuulgata. Nam & pastores omnibus sibi occurrētibus nunciauerunt, quæ viderant, sicut dixit Lucas. Persę quoque, qui ante populū Hebræorum Christum viderunt, quasi facto significarunt Gentes ante populum Hebræorū ipsum agnituras: quod etiā Paul⁹ dixit Iudæis: Vobis quidem oportuit primum loqui verbum dei: ex quo autē indignos vos iudicastis, ecce conuertimur ad gentes.

Cap. 2. A

Psal. 140

B

Lucæ 2.

C

Lucæ 2.

Et oraculo accepto in somnis ne redirent ad Herodem: per aliam
viam reuersi sunt in regionem suam. Antequam puerū vidissent, stella ducatum eis præstitit: postquam autē viderunt, angelus deinceps quasi iā sanctificatos alloquitur. Oraculo, inquit, accepto, hoc est, admonitione susceptā: Reuersi vero sunt, citi⁹ credētes tanquā fideles, in regionē suā: suturi doctores eorū, quæ facta sunt. Neq; ad Herodē redierūt: vt frustra se insidiari itelligeret, & ab cœpto desisteret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 2. D *Qui cum recessissent: ecce angelus domini apparet in somnis Ioseph, dicens: Surge & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum.* Completis quadraginta diebus purificationis, sicut
Luce. 2. dicit Lucas adduxerunt Iesum Ierosolyma, vt sisterent illū domino, sicut scriptū est in lege domini. Et vt perfecerunt omnia, quæ secundum legem domini erant: reuersi sunt in Galilæam, in ciuitatem suam Nazaret. Et exinde statim angelus apparet Ioseph in somnis, iubens eos in Aegyptum fugere. Quæ ergo Matthæus breuitatis amator prætermisit, hæc Lucas tanquam diligens conscripsit. Quare autem non mansit Christus Nazaret, sic vt occidi nō posset? Quia si hoc factum esset, aliqui affirmassent humanitatem iuxta phantasiam tantum assumptam fuisse, humanis videlicet
E non subiectam affectibus. Atqui eos tantum pueros occidit Herodes, qui in Bethlehem, & in finibus eius erant, nō qui in Nazaret. Sed præuiderat deus, si in Nazaret mansisset, indicandum Herodi: ideo etiam ab ipsa fugere iussit. In Aegyptum autē mittitur: simul quidē propter causam, quam dixit Euangelista, vt compleretur videlicet quod di
Oseæ. 11. ctum est à domino per prophetam dicentem: Ex Aegypto vocaui filium meum. Simul etiam, quia Babylonia & Aegyptus maximæ erant officinæ ad flammā omnis vitij, quod per orbē sparsum erat. Ab illa ergo Magos attraxit: in hāc autem intrauit: vtramque volens ad rectam viam reduci. Hinc quoque docet nos, quod & fidelem statim à primordiis tētationes expectare oporteat. Vide enim quo modo
F ipse statim à cunis appetitur insidiis, abitq; in exiliū: fugit quoque mater ac Ioseph. Sed & Magi in modum fugientiū clam discesserunt: omnésque iussi innumeras sustinuerunt tentationes: vt si quando rei spirituali operā dederis, atque in tentationes incideris, habeas exemplū: & ne moleste feras: sed agnoscas, quod tentationes in sortē bonis operibus datæ sunt: diabolo quidē in obstaculū adducēte, deo vero ad probationē eorum, qui illū diligunt ordinante. Vide autem rei nouitatē. Siquidē Palæstina insidiatur: Aegyptus vero seruat fugientē: vt discas deū tristibus lætā coniunxisse: nā ab vtrisque sanctorū vita probatur, quod sane & hic factum est. Primum suspitio habita est de virgine: deinde ex partu gaudium. Rursum fuga in Aegyptum:

postea autem illinc reuocatio. Iterū metus propter Archelaum: deinde requies in Nazaret. Necdū enim ædendi mi Cap. 2.
A racula tempus erat. Nam si à prima statim ætate stupenda demōstrasset, nequaquam homo creditus esset, vt prædiximus. In hunc enim finem nouem mensibus vtero gestatus, natus ac lacte nutritus est, cæteràq; suo facta sunt ordine: vt per hæc omnia, facile eius incarnatio susciperetur. Angelus autē deinceps virginē non nominat vxore Ioseph, sed pueri matrē, iā enim soluta erat suspitio, & Ioseph certior effectus diuinū esse partum. Dicens autem, Fuge in Aegyptum, nō promisit comitem se fore itineris: insinuās, quod magnum haberent vix comitem, puta puerū. Hæc præterea eius in Aegyptum relegatio, magnā dedit Aegyptiis occa
B sionem familiaritatis. Postea enim omnes hi, susceptā euangelij prædicatione, plurimū gloriabantur, animóque gestiebant, eo quod fugientem dominum susceperint.

Et esto ibi vsque dum dicam tibi. Futurum est enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Esto, hoc est, habita, conuersare. Hæc autem audiens Ioseph, non passus est offendiculum. Nam intellexit, quod quum angeli ministri essent ad ea, quæ circa puerum agebātur, omnia administratorie fiebant, nec in his curiosum esse oportebat: sed facile ad omnia, quæ dominus iussisset, obedire.

Ille vero excitatus accepit puerum & matrem eius nocte: & secessit in Aegyptum, & erat ibi vsque ad obitum Herodis, vt cōpleretur, quod dictum est à domino per prophetam dicentem: † *Ex Aegypto vocaui filium meū.* Dictum illud, Ex Aegypto vocaui filiū meum, ludæi de sua ipsorum reuocatione dictum asserūt. Quibus nos dicimus, hanc quoq; prophetiæ normā esse, vt multa frequenter de aliis dicantur, & in aliis compleātur. Quemadmodū de Simeone & Leui: diuidā eos in Iacob, *Gene. 49* & dispergam eos in Israel: siquidem id posteris eorū acci- *Gene. 27* dit. Similiter & illud dictū ad Iacob: Esto dominus fratrū *Gene. 34* tuorū, & adorent te filij patris tui: non est in eo completū: maxime quū ipse timeret ac tremeret, totiésq; ante fratrē suū Esau genua flecteret: sed in posteris eius cōpletū est. Sic ergo & hic dicimus. Vter enim verius dici potest dei fi *Psal. 105* lius, is ne qui vitulū adorauit, & initiatus est Beelphegor, filiósq; suos ac filias dęmoniis sacrificauit: an qui natura si

Universidad de Deusto
Biblioteca

D lius est, æqualis in honore cum eo qui genuit?

Hoc de ipso quidem Israel dicitur, vt asserit Nyssenus: verum in multis exemplaribus non habetur, post publicatum videlicet euangelium, à Iudæis reiectum.

Tunc Herodes vbi vidit, quod illusus esset à Magis, iratus est valde. Tunc, quando? Postquam videlicet, qui Iesu curam habebant, in Aegyptum fugerunt. Vsque ad id enim tem-
Vide Iosepũ. 16 & 17. li. antiq. poris circa curas alias occupatus fuit Herodes: vxore propria ac filiis molientibus contra eũ insidias: sicque Magorũ oblitus erat. Id autem diuina prouidentia factũ est, vt in Aegypto puer seruaretur. Magi itaque angelo obedientes reuersi sunt: sed hic illusisse sibi credidit, quia non indicauerant, sicut promiserant. Oportuit autem non irasci, sed
E timere, & cogitare, quòd frustra diligentiã adhiberet. Etenim prius quoq; audierat: à Magis quidẽ, quod stella natũ eum significasset, à pontificibus autẽ & scribis, quod prophetæ de illo prædixerant. Ipse tamen maximè insaniebat, vt tandem eius ostenderetur malitia ac dementia.

CAPVT SECVNDVM DE PVERIS INTERFECTIS.

ET missis satellitibus, occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius à bimatu, & infra secundum tempus quod exquisierat à Magis. Hinc ausi sunt quidem dicere Christum fuisse duorum annorum,
F quando à Magis adoratus est: & stellam tempore natiuitatis eius apparuisse: duósque annos in itinere Magorum cõsumptos esse. Chrysostomus vero silentiũ imponit hæc astruentibus. Quomodo enim vetisimile esset, ad duorũ tẽpus annorum illos iter fecisse, etiã si per gentes, locáq; extranea venissent? Qua etiã causa, qui Christi curã habebãt, duobus annis in Bethlehẽ permãsissent post censum, cuius gratia cò venerant? Sed dicit tanto tempore stellã antea apparuisse, quanto possent illi gradientes peruenire: statimq; nato Christo adfuisse. Propter hoc enim stella tempus anticipauit, vt peruenientes, in fasciis eum inuenirent: Nã hæc res erat plena mysterij. Incertum igitur venerintne hi ante pastores, an pastores ante ipsos: vtrumuis enim di-

xeris, secure dicere poteris. Quod si à bimatu & infra iussit Herodes pueros iterimi, ne miteris: suspicabatur enim nõ statim apparuisse Magis stellã, sed fortasis ei puerũ ante eius apparitionẽ natũ fuisse. Ideo securitatis causa tẽpus anticipauit, & vsque ad fines Bethlehẽ cædem extendit, vt vndique quod venabatur, concluderet, & vnà cũ interfectorum multitudine, etiã Christum interficeret. Eos ergo qui bimuli erant occidit, vt tempus ampliationẽ haberet, sicut prædiximus: illos vero qui minoris erant ætatis secũdum tẽpus quod exquisierat à Magis. Itaq; & tẽpus quod à Magis didicit, obseruauit: & latitudinem alteram ipse adiecit. Restat igitur vt verba illa, Secũdum tempus quod exquisierat à Magis: non in eo quod dicitur, A bimatu, intelligas: sed in eo quod additur, & infra. Oportet enĩ post id quod dicitur, à bimatu, distinctionem ponere: deinde totũ quod sequitur simul legere. Si enim, sicut dicũt, duorum annorum tempus expletum esse didicisset, nequaquã eos perdidisset, qui minoris erant ætatis. Dubitant autem quidam, quam ob causam, cum Christus fugam arripuisset, curam nõ habuit puerorum qui pro ipso iugulati sunt. Quibus nos dicimus multos iniuste agere: nullum autem iniuste pati. Omnis enim qui iniuste pati videtur, aut patitur, vt propria diluat delicta: & ita malum quidem sustinet, verum non iniuste, quin potius beneficio afficitur, aut vt coronæ occasionem habeat: & ita quoque beneficium, propter tempestiuam mali tolerantiam, ob quã perpetuã referet requiem. Itaque qui alteri irrogat iniuriam, facit quidem iniuriam: qui vero malum sustinet, nequaquã iniuria afficitur. Quia ergo hi pueri non propter ablutionẽ propriorum delictorum interempti sunt, manifestũ est passos esse, vt occasionem, qua coronarentur, haberent, nec passos esse iniuriam. Fortasis autem & hi pueri, probi futuri non erãt. Si enim eos qui peccãt deus in vita sustinet, ipsorum expectans conuersionem: multo magis credẽdus est, eos qui virtute magni futuri sunt, nequaquam vita priuare. Neque multo post, puerorum interfector Herodes pœnas dedit violentæ cædis, acerba morte vitam soluens, prout scribit Iosephus.

Cap. 2. A

B

C

Tunc completum est, quod dictum est ab Ieremia propheta dicen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.2. *te: Vox in Rhama audita est lamentatio, ploratus, & fletus multus:*
Iaiem.31 *Rachel plorans filios suos, noluit consolari, eo quod non sint.* Quando dicit, Tunc completum est quod dictum est, significat hoc prouidente deo factum esse, ac per prophetam prædicente, & ita fieri permittente, secundum suam gubernationē. Rhama nomen erat loci in Bethlehem. Nominauit autem Bethlehem Rachel, propter Rachel vxorem Iacob, quę in Bethlehem sepulta est. Postquam autem dixit, Vox in Rhama audita est, subdēs declarat, quæ vox fuerit: quia lamentatio, ploratus, & fletus multus, propter crudelissimā puerorum extinctionem. Et noluit Bethlehem consolationem admittere, quia pueri sui non sunt, hoc est, nō viuunt. Hinc autem calamitatis aperuit magnitudinem.

† *Mortuo † autem Herode, ecce angelus domini in somnis apparet*
Ioseph in Aegypto, dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius,
& vade in terram Israel. Defuncti sunt enim qui quærebant ani-
mam pueri. Terrā Israel simpliciter dixit Palæstinā. Quærentes autem animā pueri, vt eam auferrent, & à corpore
E separarent, dicit eos qui Herodem contingebant.

† † *Mortem acerbam habuit Herodes. Febre enim, dissenteria, sca*
bie, podagra, ac verendorum putredine, generatione vermium, spirandi
difficultate, ac tremore membrorum malam soluit animam.

Qui excitatus, accepit puerum & matrem eius: & venit in terrā
Israel, Caterum quum audisset, quod Archelaus regnaret in Iudæa
pro Herode patre suo, timuit illo ire. Volebat quidem habitare in partibus Iudææ: siquidē Iudæa & Galilæa Palæstinę regiones erāt. Verū propter Archelaū timuit illō ire, ne forte & ipse patre imitaretur. Neque enim determinate signi
F ficauerat angelus habitationis locū, vt fiduciā habere posset. Scire autē oportet, quod mortuo puerorum interfectore Herode: quatuor filiis eius electis, diuisit Cæsar Augustus regnum ipius: Archelao quidē Iudææ regionē distribuit: aliis vero partes alias, sicut dicit Lucas. Eos autem reges tetrarchas nominauit: quoniam quisque eorum quartæ
Iosephus partis principatum tenebat. Quod si Lucas Pontium Pilatum Iudææ præsidem scripsit, uihil mirū. Postmodū enim
li. 17, ant. Archelao è regno propter accusationes electo, in posterū
cap. 17. nemo rex, sed procurator dicebatur. Itaque Pilatus in prę-
& 19. fidem Iudææ sub Tiberio Cæsare à Roma missus est.

Oraculo autem accepto in somnis, secessit in partes Galilææ, & Cap.3.
profectus habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazaret. Atqui si in A
Iudæam ire metuebat propter Archelaū, oportebat & Galilæam timere, propter fratrem eius Herodem, qui in ea tetrarcha erat, sicut dicit Lucas. Verum Bethlehem sita in Iudæa, suspecta erat.

Vt compleretur, quod dictum est per prophetas, quod Nazaræus vo-
cabitur. Et vbinam hoc prophetæ dixerunt? Ne quæras: neque enim ingenies. Plurima enim propheticorum voluminum perierunt: partim quidem per frequentes captiuitates: partim autem propter Hebræorum negligentiam: nōnulla quoque propter malitiam.

Prophetica volumina.

CAPVT TERTIVM. PRIMVS IOANNES PRAEDICAVIT REgnum cœlorum. B

IN diebus autem illis, accedit Ioannes Baptista prædicans in de- Cap.3.
serto Iudææ. In quibus diebus? Neque enim quando Iesus puer adhuc, ex Aegypto venit Nazaret, sed quū jam triginta esset annorum, sicut narrat Lucas. Verum Luca.3.
scripturæ mos est, In diebus illis, dicere, hoc est, sequentibus, de quolibet tempore: manifestando solum tempus illud, quo facta sunt, quæ narrare vult: quemadmodum nunc fecit euangelista, quæ in medio sunt prętermittēs. Et quare post tricesimum annum venit Christus ad baptisma? Quia ætas hæc solidæ atque perfectæ prudentiæ est. Quia C
enim futurum erat, vt veterē transmutaret legem, nouāmque conderet: ad transmutandum autem & statuendum, tali opus erat sapientia: ideo tantam expectauit ætatem. Primum siquidem lubricas pertransiens ætates, nempe pueritiam, quæ multam habet insipientiam: adolescentiam, cuius est vehementia voluptatum: iuuentutem, in qua nimia est auaritia: postea in ætate virili, tam quo ad corpus, quām quo ad prudentiam, venit ad baptisma: vt ab hoc demonstratus, deinceps docere inciperet, signāque facere. Propter hoc enim etiam tunc Ioannes à deo mittitur ad Iordanem prædicans baptismum, vt baptismi causa multi concurrerent: & in medio multorum adstans Christus, testimonium acciperet: inferne quidem à Ioan-

Cap. 3. ne, superne vero à patre & spiritu sancto: & hinc eos attra
D hens, inciperet sacris initiare, ac miracula ædere. Vnde au
Vnde ve- tē venit Ioannes? Ab interioti eremo. Ait enim Lucas: Fa-
nit Ioan- ctum est verbum domini super Ioannem Zachariæ filiū in
nes. deserto: & venit in regionem, quæ circa Iordanem erat.
Hanc igitur regionem, quæ circa Iordanem erat, Matthęus desertum nominauit Iudææ. Duas siquidem innuit eremos: vnam interiorem, à qua venit Ioannes: alteram, quæ circa Iordanem erat, ad quam venit.

Et dicens: Resipiscite: instat enim regnum cœlorum. Pœniteat, inquit, vos errorum vestrorū: instat enim Christus, qui post me venturus est: nam hunc nominat hic, regnū cœlorum,
E vtpote cœlestem regem, secundū diuinitatē: qui si vos inuenerit resipiscentes, donabit peccatorū remissionē. Vel regnum cœlorum. dicit politiam angelicam, quā Christus paulo post conditurus erat per Euangelica præcepta. Dicitur quoque regnū cœlorū, fruitio cœlestium bonorum. Significat & alia plura nomen variæ significatiuum regnum cœlorum, prout in sequentibus erit inuenire.

Iesa. 40. *Hic est enim de quo dictum est ab Esaia propheta dicente: Vox clamantis in deserto: Parate viam domini: rectas facite semitas eius.* Vox clamantis: defectiua est oratio. Intelligitur enim: vox subaudi, est mihi viri, clamantis in deserto, illa scilicet quę est apud Iordanem. Clamantis autē, quę sequuntur: Parate viam domini, & cętera. Viam autē domini & semitas eius,
F vocat animas, ad quas venturū erat verbū euangelij: quas etiā parate exhortatur, siue mundare instrumento pœnitētiæ, affectionum spinas extrahendo: peccati lapides eiiciēdo: & ita suaues ac molles ad ipsius susceptionē efficiēdo.

† Ioannes. *Ipse autem Ioannes habebat † vestimentum suum è pilis camelorum, & † zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius locustæ erant, & mel syluestre.* Meminit & vestis, & cibi eius, ostendens & pannum, & simplicitatem eorū: & per hæc docens corporis minimam habendā esse curam, despiciendamq; sumptuositatem. Ne quęras autē, quis illi vestē texebat, aut vnde zonā habebat. Multo enim magis admirādum est, quo modo in eremo à puero aeris inæqualitati p talem ætatem assuefactus est. Id autē vnū scito, quod etiā illa, diuina ei prouisione subministrabantur: & ita afflictio

nes sufferendo perseuerabat. Locustas vero quidam herba Cap. 3.
rum esse virgulta dixerunt: quidam autem herbam dictam A
locustam: alij vero ipsum insecti genus. Dicunt enim vsq; ad hodiernum diem, in illis partibus plerolque illud edere fumo siccatum: & ipsum inter animalia munda legislatorem annumerasse: habere autem grauem odorem, malūque gustum. Primum tamen potius tenendū est. Mel quoque syluestre in petrarum scissuris, ab agrestibus apibus cōficitur: sed amarum est ac insuaue.

† *Habitu etiam prædicabat: vestem gerens lugubrem. Dicunt autem camelum, medium esse inter munda animalia & immunda: licet enim ruminet tanquam mundum, inferne tamen vngulam non habet fissam. Quia igitur Ioannes populum Iudaicum, qui misere mundus apparebat, ac Gentilem, qui immundus erat, ad deum addocebat: id-* B
circo pilos ferebat camelorum.

† *Omnes sanctis cincti à scriptura inducuntur: vel tāquam semper in opere positi, negligentes enim & delicati non cinguntur: vel quia ea cupiscentiæ affectiones mortificarunt. Pellis namque mortui animalis pars est.*

Tunc exibant ad eum Ierosolyma & omnis Iudæa, omnisq; regio vndiq; Iordani finitima, & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Primum quidem baptizantis opinio spē omnibus erigebāt. Erat enim pontificis filius: & nūc primū ab eremo descenderat, multis ornatus virtutibus, soloque visu non patū auertebat metū. Deinde autē noua prædicationis apparentia, regnum cœlorū annūciabat: de quo tūc C
primum audiebant. Tertio vero, quod etiā magis vrgebat, *Iesa. 40.*
propheta Esaias dictū illud, Vox clamantis in deserto, de illo pdixerat. Et quo modo nullus Euāgelista scribit, quod Ioannes turbis clamauerit, Parate viā domini: sicut de illo propheta ait? Manifeste quidē nullus scribit. Verisimile est tamen & hoc clamauisse, quanquam scriptū non sit, vtpote per se intellectum. Verūtamen etiam illud, Resipiscite: &, Facite fructus dignos pœnitentia, tantundē valet quātum, Parate viam domini. Est enim pręparatio ac repurgatio pdictæ viæ ipsa resipiscentia, ac virtutum fructificatio. Exibant autē ad ipsum Ierosolyma ciuitas, siue Ierosolymitę: *Mar. 1.*
ita enim dixit Marcus. Quam autem habuerit virtutē Ioannis baptisma, quāq; differentiam à baptismate, quod Chri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 3. stus statuit, diligenter apertū inuenies in explanatione euangelij secundum Marcum. Nā in ea conuenientius visum est rem hanc declarare, vbi scriptū est, Predicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

Porrò cum vidisset multos Phariſæorum & Sadducæorum venientes ad baptiſmum ſuum: dixit eis: Progenies viperarum, quis demōſtrauit vobis fugere à ventura ira? Iudæorum genus variis appellatur nominibus. Siquidem Hebræi dicūtur ab Heber, vtpote lingua eius vtentes, Solus enim eius linguā seruauit deus inconfusam: quia communicare noluerat cū illis, qui turrim ædificabant. Ab hoc autē descenderat Abrahā. Israëlitæ vero dicti sunt à Iacob, qui deum in scala vidit, & Israël appellatus est. Israël enim tantundem valet, quantū, videns deū. Iudæi autē à Dauid: quem postquā de tribu Iuda ad regnū elegit deus: eiúsq; posteris dedit, vt hæreditario iure regnarent: tribū illā clarā reddidit, vtpote ab eo tē pore regiam: ita vt etiā qui ab aliis tribubus descenderēt, postea Iudæi quoq; ab hac, communi vocabulo dicerētur. His ita distinctis, dicere etiā oportet de duabus Iudæorū sectis q̄ hic ponuntur. Sadducæi in cæteris quidē Iudæi erant: verū spiritum, & angelos, ac resurrectionē mortuorū negabāt, neq; oīno esse credebāt. Phariſæi vero & ipſi quoque in cæteris Iudæi, habebāt quasdā obseruationes cæteris nō cōmunes, vt ieiuniū bino in hebdomade die: substātiæ decimas, quas pauperib⁹ erogabāt: lotiones ac putificationes vtcorū, paropsidū, ac scyphorū, aliosque huiusmodi mores. Sicut autē scribæ siue legisperiti ac doctores, aliis præstātiores erant: ita sane & Phariſæi ac Sadducæi tanquā aliis superiores sese iactabant. Hos igitur Ioānes accedere videns: ipsosq; agnoscens, tū per inhabitantē in se gratiā, tū vero à veste habituq; insigni: liberius eos arguit: tiquidē fiduciam in eo habebat, qui se miserat. Miscet autē reprehensionis asperitati laudē: vt inde quidē humiliētur, hinc autem consolationē accipiant. Nam ipsos alloquens, progenies viperarum appellauit. Sicut enim viperatū proles, quum pariuntur, suas occidunt matres, exeso earū ventre: ita sane & Iudæi suos patres spirituales, puta ꝓphetas occiderant. Laudauit autem ipsos dicens: Quis demōstrauit vobis fugere à ventura ira? Apparebat enim, ꝙ sola ipsorum prudentia. Futuram vero iram dicit, vel quę à Romanis in obsidione futura erat: vel quæ à deo in die iudicij: quā ad pœnitentiā properando, fugiebant. Erumpendo igitur ad Phariſæos ac Sadducæos dirigit sermonē: eos autē spiritu discernens, hæc illis dicebat, qui in Christū crediturі erant. & ita prædictā irā omnino euasuri. Quod si Lucas hæc turbis illū dixisse ait, ad se vt baptizarentur venientibus: nihil inde turberis. Verisimile est enim bis hæc Ioannem dixisse: nunc quidem his, nunc vero illis. Admirabatur autem Ioannes magnā ipsorū mutationē: quomodo hi qui prophetas occiderant, ipsum quoque non occiderent, sed magis ad pœnitentiam venirent.

Cap. 5. A

Luc. 5.

Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Quia ergo resipiscitis, scitote, quod non sufficit prauitatem duntaxat fugere: sed oportet virtutem quoque operari. Declina, inquit, à malo, & fac bonum.

B

Psal. 33.

Et ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham. Ne videamini, hoc est, ne velitis. Admonet autē ne in cordibus suis dicant: Patrē habemus Abraham: & sufficit nobis ad virtutem, quod ab illo descendamus. Neque enim vllos oportet de progenitorum virtutibus gloriari: quum ipsi negligentes sint de propriarum operibus virtutum.

Dico enim vobis: Potens est deus de lapidibus istis suscitare filios ipsi Abrahæ. Ne putetis, inquit, quod si vos absque fructu virtutū perieritis, nulli reliqui erūt Abrahæ filij. Potest enim deus de inanimatis his lapidib⁹ suscitare filios ipsi Abrahę. Etenim ipsū quoq; Isaac suscitauit ei, de inanimato ac lapideo Saræ vtero. Potest & alio modo dici. Ne glorimini quod originē habeatis ipsum Abrahā. Neq; enim hoc vestrū bonū opus est, sed dei donū: qui potest, nempe omnipotens, de apparētibus his lapidibus, suscitare filios ipsi Abrahæ. Quidā autem dicunt eos, qui è Gentibus crediderunt, his verbis insinuari: qui primū ad veritatem obdurati & insensati: postea per fidē, in filios adoptati sunt. Alij vero illos designari dicūt, qui tempore passionis Christi obpetratū scissionē per fidē in filios adoptati sunt. Et hi autē & illi in Abrahæ filios cooptati sunt, vtpote cū ipso ęternæ hęreditatis participes. Proprie enim Abrahę filij sunt, qui virtutes eius imitātur, ac sorte ipsius in regno cœlorū

Gene. 22. C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 3.

digni habentur: siue ex Iudæis sint, siue ex gentibus. Nam
D tãto maior est virtutis cognatio, quãm sanguinis, quãto a-
nima corpore præstantior est.

Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittitur. Quũ iam eos terruisset dicens, quod nisi caueret, à genere Abra ham excideret, auget adhuc metũ. Non solũ, inquit, à tali genere excidetis, verũ etiam irremediabili modo, citius à præsenti vita excisi, etiam ibi in futuro pœnã luetis. Securim enim figuratiue mortẽ appellauit: arbores autẽ homines, radices vero vitã ipsorũ: ignẽ etiam dixit ipsius gehennæ. Quidã vero radicem interpretãtur ipsum Abrahã:
E arbores autẽ Iudæos, qui ab ipso pullularunt: securim quoquẽ Christum, qui ipsos quidem excisurus erat, fructũ ad euangelij fidẽ nõ ferentes: inserturus autẽ illos, qui è gentibus crederent. Postquam ergo fastum ipsorum terruit, ac cordis eorum duriciem timore cadendi à genere Abrahã, excisione ac igne emolliuit: deinceps sermonẽ de Christo cum multa dignitate inducit, vt ipsi apparenti occurreret.

Ego quidem † baptizo vos aqua ad pœnitentiam. Qui autem post me venturus est fortior me est: cuius non sum idoneus calceamẽta portare. Ipse vos baptizabit spiritu sanctõ. In pœnitentiam, hoc est, propter pœnitentiã. Ipsos enim confitentes siue resipiscentes baptizabat, quia eos pœnitebat: erat ergo tale baptisma pœnitentiæ demõstratio. Post se autẽ venturũ dicit Iesum, ante quem ipse viam illi præparabat, clamans: Parate
F viam domini, vt supra narrauimus. Dixit quoq; Christũ se fortiorẽ, vtpote diuinitati vnitũ. Illud vero, Non sum idoneus calceamenta portare, excellentẽ eius qui prædicabatur exprimit dignitatem. Tantundẽ enim est ac si diceret: Neq; inter extremos ipsius seruos numerari possum, propter magnitudinẽ diuinitatis ipsi vnitæ: posstremis siquidẽ
Mar. 1. seruis huiusmodi commissum est obsequium. Reliqui vero
Luc. 3. Euangelistæ, corrigiã calceamentorum eius soluere dixe-
Ioan. 1. runt: vt manifestum sit vtrumque dixisse: nunc quidẽ hoc, nunc vero illud. Dicẽs autẽ, Ipse vos baptizabit in spiritu sancto, palam fecit dominici baptismatis dignitatẽ. Metũ, inquit, baptisma abstinentiã à peccatis operatur: illius vero, spiritus sancti participẽ facit. Matthæus sane, Marc⁹ & Ioannes

Cap. 3.

Ioãnes dixerũt, in spiritu sancto. Lucas vero, in spiritu san A
cto & igni: vnde rursum manifestũ fit, & hoc, & aliud Baptistã variis dixisse temporibus. Nostris quidem maioribus hic sermo demonstrat, spiritus sancti sup Apostolos in i- *Act. 2.*
gneis linguis descensum. Tũc enim in spiritu sancto & igni baptizati sunt. Postea vero idem operatur constitutũ à Christo baptisma. Etenim cuiq; baptizato aduolat spiritus sanctus non solũ ipsum sanctificans verũetiã inuisibiliter animæ eius sordes consumens. Non sum autem idoneus, hoc est, non sum dignus: ita enim scripsit Ioannes.

† *Per metaphoram dictionis, gratiæ aliud antiam refert Baptista. Et ignis repetitione, gratiæ vehementia ac incomprehensibilitas demonstratur.* †

B

Qui hæc annotauit, videtur legisse, In spiritu sancto & igni.

Cuius ventilabrum in manu eius: & emundabit aream suam: & congregabit triticũ suũ in horreum, palearn autẽ comburet igni inextinguibili. Ex his demonstrat, quod iudex etiam sit futuri seculi. Et aream quidem vocat, vniuersalem orbis ecclesiã, ad quã omnes operatores à domini prouidentia cõducuntur. Ventilabrũ autẽ iustũ eius iudiciũ, quod eos sane, qui omni iniquitatis vento agitantur, quasi paleaceos, tradit igni gehennæ inextinguibili: illos vero q virtutũ habent grauitatem, in apothecam cœlestiũ tabernaculorum colligit. Nunc siquidem in area mixta sunt triticũ & palea: tunc au tem omnino discernentur, quando frumentũ in apothecã C
deferendum est. In manu autẽ sua dixit, eo quod prõptus ac paratus est ad diiudicandum. Vide autem quod postquam baptizauerit in spiritu sancto, expurgat adhuc aream suam, ne suscepto baptismo torpeas. Nota.

Tunc accedit Iesus à Galilea ad Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. Cum seruis venit dominus: sed illi quidem, vt pœnitentiæ actus demonstrarent accesserunt, ipse vero vt populo manifestaretur. Ita enim dixit Ioannes, quod vt manifestaretur Israëli.

Ioannes autem prohibebat eum dicens: Mihi opus est vt abs te baptizer, & tu venis ad me. Cognouit quis esset per inhabitã- *Ioan. 1.*
tem in se spiritum sanctum. Ait enim Ioannes euãgelista:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.3. D Videt Ioannes Iesum venientem ad se,& ait:Ecce agnus dei,qui tollit peccata mundi,& cætera. Nunc vero prohibebat ipsum dicens:mihi opus est vt abs te baptizer: ego peccatis obnoxius,ab eo qui peccare non potest: in nuda aqua baptizãs, ab eo qui baptizat in spiritu sancto & igni: seruus à domino:homo à deo,& tu tamen ediuerso venis ad me? Alij enim per interrogationem legunt verba illa, Tu venis ad me? Theologus autem Gregorius per affirmationem quasi prophetantis ac dicentis: Sequeris me qui occidar,hoc est,occideris & tu.

Respondens autem Iesus,dixit illi: Sine modo. Desine modo impeccabilitatis ac diuinitatis meæ velamenta obtẽdere: neq; enim sunt hæc præsentis temporis: sed dispẽsatorio E modo à te baptizor. Quẽadmodũ enim propter homines homo factus sum, vt tanquam homo fallam diabolũ ipsos decipientem:ita propter ipsos,sicut ipsi baptizor: vt in aquis eorum sordes sepeliam, qui regenerandi sunt per aquam & spiritum. Simul autem & hoc dispẽsatorie ago, vt videlicet per baptismum populo demonstrer.

Sic enim decet nos complere omnem iustitiam. Sic congruit vt compleam omne dei præceptum:hic enim iustitiã præceptum dei appellat. Omnia,inquit,quæ iusserit lex compleui præcepta:solum nempe id reliquum est,vt baptizer: Sic itaq; decet,vt cõpleã omnẽ iustitiã,videlicet per baptismũ: vt quia vetus Adam vnicũ non compleuit præceptum:ego nouus Adam pro ipso omnia adimpleã, illiusq; posteritatem perficiam,& à condemnatione quam ille à se descendentibus distribuit,illos liberem,qui me imitabuntur. Prę F ceptum autem erat dei,sed baptismus Ioannis. Ait enim: *Ioan 1.* Qui misit me ad baptizandum in aqua,& cætera.

Tunc omittit eum. Baptizatus autẽ Iesus statim ascendit ab aqua. Dicunt aliqui,quod vnumquemque baptizatorũ,in aquam ad collum vsque immissum detinebat, quousque peccata sua confessus esset,& post confessionem ascendebat de aqua. Christus autem quum peccatum non haberet,non est detentus in aqua: & ob hanc causam aiunt Euangelistam dicere,quod statim ascendit de aqua.

Et ecce aperti sunt ei cæli: & vidit spiritum dei descendentem tanquam columbam, & venientem super se. Et ecce vox de cælo

Cap.3.

dicens: Hic est filius meus dilectus,in quo mihi bene complacitum est. A Veteris Adam inobedientia paradisum nobis clausit: noui autem obediẽtia cœlum nobis aperuit. Maiorem enim bonorum ĩtuitionem nobis acquisiuit,quàm fuerit peditio. Et vide quo pacto Christus populo demonstratus est: clare videlicet ac manifeste. Postquam enim Ioãnes de ipso turbis prædixerat,ac sensim ad huius dicta animum aduertebant: vt viderunt etiam ipsum quasi vnum de populo baptizari,offendiculum passi sunt. Et idcirco cœli quidem aperiuntur,ostendentes, quod ab ipsis descẽderit colũba, vt super eum vocem deriuaret,ne ipsam de Ioanne testificari putarent. Et ita pater testimoniũ dedit filio: spiritus sanctus vero super eum descendit,quasi digito demõstrãs hunc esse,de quo ferretur testimonium. In specie autem B columbæ. Hoc enim animal in multis spiritum sanctũ imitatur. Siquidem homini amicum est: nec facile irritatur ad iram: pullis quoque priuatũ patienter sustinet,neq; minus ad eos,qui se priuauerunt,accedit: mundissimũ etiam est, & bono gaudet odore. Huius quoque columbæ figura erat *Gene.8.* illa,quę Noë finem diluuij nũciauit. Quemadmodũ enim tunc erat diluuium ab aqua,ita & nunc à peccato: & sicut illa denunciauit cessationem illius diluuij, ita & ista huius præsentis. Aperti sunt autem cœli: & super baptizatũ descendit spiritus sanctus: vt discamus super omnem hominem baptizatum cœlos aperiri, vocãtes ipsum ad supernã habitationem. Ad eum quoque accedit spiritus sanctus. Quod si hæc sensibilibus oculis nõ videmus, ne diffidas. C Signa nãque fidelibus nõ dantur,sed infidelibus: nobis autem signorũ loco sufficit fides. Simul etiã attende: quod si- *Mat.26.* cut in Paschate, siue cœna mystica, in vna mensa Iudaicũ *Mar.14.* pascha adimpleuit ac finiuit: & suo dedit initium: ita quo- *Luce 22.* que in baptismate,in eodem flumine fecit vtrumque. Cœlorum enim apertio,& spiritus sancti descensio,Christiani baptismatis dona erant. Quid est autem, In quo mihi complacitum est: hoc est,in quo oblector. Vel, Quia nato *Luce 2.* ipso laudes cecinerunt angeli,dicentes: Gloria in altissimis deo,& in terra pax,in hominibus beneplacitũ,id est, bona volũtas: bona autẽ voluntas erat,vt homines saluarẽtur: ideo nunc dicit: Hic est,in quo hominibus bona volu,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.4. hoc est, per quem est hominum salus.

D Cap.4. *Tunc Iesus subductus est in desertum à spiritu vt tentaretur à diabolo.* Postquam tanquam homo omnia ad hominū doctrinam & fecit,& tulit:semetipsum post baptismū spiritui sancto tradit:vt ab eo ducatur,quocunq; ille iusserit. Ducitur autē in desertū,vt à diabolo oppugnetur,vt & tu post baptismū nequaquā tuipsius ductor sis,sed ducaris potiꝰ à spiritu.Et post baptismum in tentationes incidens nō turberis.Ad hoc enim armatus es,vt prælieris.Et hinc est,quod accedentes tentationes deus nō prohibet.Primū quidem, vt virtutem armaturæ,qua indutus es,agnoscas.Deinde vt bellare discas.Ad hæc vt ꝓbatus fias.Præterea vt hoc modo non extollaris.Demū vt scias magnum tibi concreditū

E esse thesaurum.Nisi enim ita fuisset, nequaquā fruſtra tecum confligeret inimicus:Nam vbi diuitias videt,ibi aciē ex aduerso instruit.Ductus est autem in desertum inacces-

Marc. 1. sum:quod manifestans Marcus,dicit etiam fuisse ꝺbi cū bestiis:vnde maius quoque bellum demōstratur. Tunc enim magis irruit diabolus,quum hominem magis viderit solitarium, omnique priuatum consolatione.

Et quū ieiunasset quadraginta dies & quadraginta noctes,postea esuriit. Primum ieiunauit,inuenꝰ quod magnum propugnaculum sit ieiuniū,bis qui dæmoni repugnant.Non excessit autem mensuram, quam ante ipsum attigerat Elias, & ante illum Moses:ne virtutē humanæ naturæ supergrediens,incredibile faceret se hominē esse:& hinc est,quòd

F postea esuriit,hominem se esse confirmans.Siquidem homini proprium est ex ieiunio esurire.Superflue autem addi videtur de noctibus. Puto tamen propter Hebræorum ieiunia additum esse:qui diebus ieiunantes,noctibus ede-

Marc.1. bant.Marcus tamen & Lucas,noctes tanquam subintelle-

Luca 4. ctas præterierunt.

Et quum accessisset ad eum tentator,dixit:Si filius dei es,dic vt lapides isti panes fiant. Marcus autem & Lucas dixerūt, quod etiam in quadraginta diebus tentabatur : vt manifestū sit, quod in illis quidem ipsum è longinquo tentabat:nēpe ꝑ somnum,per tristitiam,per ignauiā,& similia.Postquā autem ipsum esurire cognouit,iam prope aç manifeste appetiuit:idque per vitium fami conueniens puta gulam. Con-

Cap.4. sidera vero quid faciat.Audierat & à Ioanne,&per vocem cœlitus delapsam,hunc esse dei filium:ignorās ergo quod A dei filius carnem assumpsisset: siquidem latuit eum arcanū incarnationis mysterium:suspicatus est hominem quidem esse:à deo tamen ob virtutes ipsius adoptatum. Itaque ei iam tantum inuidit honorem,sicut & veteri Adam : nisusque est hunc,velut illum ab ipso deiicere. Et idcirco pro- *Gene.3.* pius accedens,primam producit tentationem,nempe gulositatem,per quam cœpit & primum Adā. Quia ergo nullus aderat cibus,eo quod desertus nimis esset locus : sciebat autem fami conuenientemesse panem:ipse quidē non adfert,eo quod ab aduersario Christus sumptus non erat: sed iubet,vt de lapidibus panes efficiat.Et ne Christus insidias agnosceret,obserua technas eius,ac malitiç magnitudinem.Non dixit simpliciter: Facito,vt isti lapides pa- B nes fiant:sed præmisit:Si filius dei es:vt appareat,quod vt demonstraretur, an filius dei sit,petit lapidū in panes fieri transformationem.Putat enim huiusmodi verbis pungendum,tanquam rubore suffundatur,si filius dei non esse creditur:vt ignorato dolo,lapides in panes transformet, accepta certe à deo potestate:ac postmodum videns iā ipsos, magna attractus esurie,deficiatur. Sed nō latuit illum,qui sapientes comprehendit in astutia sua.

Qui respondens dixit: † *Scriptum est:Non solo pane viuet homo,* † *sed omni verbo,quod egreditur per os dei.* Intellecta illius astutia, *Deut.8.* signum non edidit requisitum.Nam signa ad commodum intuentium fieri consueuerunt:diabolus autē nullam inde C relaturus erat vtilitatem. Etenim neque vllis postmodum omnibus quæ fecit Christus,in aliquo mutatus est. Sed ad occultam ipsius respondet cogitationem:& ex libri Deuteronomij scriptura ei silentium imponit: ac si diceret: Ad qd mihi opus est panes ex lapidibus facere, propter famē quę me vrget,vt illis visus alliciat esca? Atqui nō solo pane hominū vita seruari potest,sed & alio præterea cibi genere.Omne siquidem verbū ab ore dei egrediens ad eū, qui fame premitur,loco cibi vitā eius sustinet,& sufficit ei.Ita sane gastrimargiæ dolum longanimitate ac tolerātia repulit.Obseruandum vero Mattheum pluraliter lapides dicere:Lucam vero lapidē singulariter.Frequenter enim apud *Luca 4.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.4. Euangelistar, huiusmodi quæ nihil officiant, diuersitates
D reperies.

† *A veteri testamento depromptum est. Est enim verbum Mosis. Nam & Hebræi manna comederunt: quod quum non esset panis, omnem tamen eorum supplebat indigentiam: mutatum in omnia quæ optabat quisque edere, siue pisces, siue ouum, siue caseum concupisceret Iudæus, illius gustum manna ei præbebat.*

Tunc assumit eum diabolus in sanctam ciuitatem. Assumit, hoc est, assumendo ducit. Permisit enim inimico ducere se quò
Gene.8. iuberet, & pugnare sicut vellet: vt vndiquaque victus, solus
anfugeret. Sanctam autem ciuitatem vocat Ierusalem, vtpote à deo delectam, & ideo in reuerentia habitam: aut eo
quod sanctum haberet templum.

E *Et statuit eum super pinnaculum templi.* Pinnaculum domuncula erat excelsa valde, ad latus templi superstructa.

Et dicit ei: Si filius dei es, præcipita te deorsum. Scriptum est enim
Psal.90. *Angelis suis mandaturus est de te, ac manibus tollent, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.* Prima victus tentatione, ad
secundum procedit certamen: & per vanam gloriã ipsum
nititur attrahere: ideoq; iubet, vt seipsum præcipitet ac ser
uet. Vtque ipsum rursus pungat, præmittit iterum, Si filius
dei es: quasi denuo videatur hoc signum ad hoc procedere, vt se filium dei esse demonstret, quanquam id prius nõ
fecerit: putabat nempe facilius illi posse persuaderi: & si
non ob aliud, at saltem propter illos, qui eum mirabilia o-
perantem visuri erant: tunc enim multi inferius aderant:
F & ita in expassam vanæ gloriæ nassam incideret: vtpote
seipsum ideirco præcipitando, vt ab eis laudaretur. Ipsum
quoque Dauitica attrahit scriptura: vt videretur etiã à scriptura diuina verisimiliter persuadere. Verum hi eius doli
Christum nequaquam latuerunt.

Dixit ei Iesus: Rursum scriptum est, Non tentabis dominum deum
Deut.6. *tuum.* Tentat autem deũ, qui nulla instante necessitate se-
Tentare deum. ipsum in manifestum præcipitat periculum, ob habitam in
deum fiduciam.

Iterum assumit eum diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mũdi ac gloriam eorum, dixitque illi: Hæc omnia tibi dabo, si prostratus adoraueris me. Superuacuum fuisset nomen adscribi mõtis: quę enim fuisset inde cõsequuta vtilitas? Interim frustratus secundo quoq; impetu inimicus, ad
Cap.4. tertium insuper præparatur: & per auaritiam quam nouisti A
mã seruabat, vtpote periculosiorẽ, deiicere conatur: & in
montem ducit excelsum valde: ac digito ei demonstrat, in
†mẽto temporis, quod etiam addidit Lucas, hoc est, in
Luce 4. parua tẽpore, partes orbis, in quibus mũdi regna sita erat,
dicẽs, In hac quidẽ parte positũ est regnum Romanorũ:
in ista vero Persarum: & in illa Assyriorum, ac pari modo
de cæteris. Et item: Hoc præcipuam habet gloriã, si formas spectes ac species: aliud vero in aliis: & vt semel dicã,
omnia recẽser. Deinde ait: Hæc omnia tibi dabo: puta quę
in regnis mundi continentur, si prostratus adoraueris me.
Quomodo ò dolose tot ac talia commutas vnica adoratione? Vtique: vt vbi præcepti facilitate deceperis auaritię B
hamo eum transfigas, videlicet quum amore possidẽdi regnorum diuitias te adorauerit. Manifestius autem ait Lucas, dixisse ei diabolum: Tibi dabo potestatẽ hanc vniuersam & gloriã eorum: quiã mihi tradita est, & cuicunq; volo do eam: tu igitur si prouolutus corã me adoraueris, erũt
tua omnia. Matthæus quidem hæc præteriit tanquam non
necessaria: Lucas vero addidit, quia hoc loco dicta.

Pleraſque autem huiusmodi omissiones ac additiones apud Euangelistas reperies, & in omnibus pro solutione prædictas adhibe causas.

Tunc ait ei Iesus, Abi Satana. Scriptũ est enim: Dominũ Deum Deut.6.
tuũ adorabis, & illũ solũ coles. Hoc quoque in Deuteronomio
scriptũ est. Cõsidera vero quod in prioribus quidem tenta- C
tionibus patienter respondit: vbi autem vidit ipsum impudenter dei ad se adorationẽ attrahere, diuinumq; expetere honorẽ: tunc ipsum increpauit, dicẽs, Abi Satana, hoc
est, recede aduersarie. Lucas vero scripsit, Abi post me Sata- Luce 4.
na, hoc est, è cõspectu meo te aufer, quod enim post aliquẽ
ponitur, ipsi non apparet. Neq; sustinuit, vt mendacij arguetet dicentẽ: Omnia sibi tradita esse, sed denuo ipsum à
scriptura reppulit: & versuto flagellum facta est increpatio,
neque enim amplius tolerauit. Et ideo Matthæus quidem
postremam scripsit auaritiæ tentationem: Lucas autem potius vanæ gloriæ: quia Matthæus sane etiam ordinis tẽtationum curã habuit: Lucas vero solius narrationis earum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4. In quo ergo à tentationibus saluatoris instituemur? Vt certe inimico nunquam fidem habeamus: ne si vtilia quidem ac necessaria iubeat. Siquidem per ea, quæ commoda sunt adulatur: finit vero in malũ. Vtq; nec propter famẽ, aliãue vrgentem necessitatem, faciamus dæmonis voluntatẽ, sed ad deum confugiamus: ne deum tentemus, neque diabolo signa petenti intendamus. Hæc enim occultato, Iub eis dolo postulat. Quidam autem dicunt diabolũ Christo demonstrasse omnia regna mundi, & gloriam eorum: non ad sensum localiter, sed ad intellectum designando. Hoc autem dixerunt propter id, quod scriptum est, hæc in momento temporis demonstrasse.

Tunc † omittit eum diabolus. Lucas autem scripsit, quod completa omni tentatione, diabolus abscessit ab eo vsque ad tẽpus. Apparet autem tres enumeratas tẽtationes, capita omnium esse tentationũ. Ab his namque cæteræ omnes oriuntur, vt qui hos deuicerit affectus, contra omnes victoriam obtineat. Quod autem additur, Vsque ad tempus, significat, vsque ad Iudæorum insidias. Tunc enim rursum oppugnabit, non per seipsum, sed per Iudæos, tanquã per organa quædam.

† *Tres tentationes sustinuit dominus, vempe gulæ, vanæ gloriæ, & auaritiæ. Sunt etenim hæc omnium malorum affectuum capita: qui* Tres tentationes deuicerit, in multis quoque aliis magis victor euadet. *Lucas itaq; dicit, quod omnem complenerit tentationem, eo quod tentationũ capita ẽsummauit. Quod autẽ etiã angeli ei ministrãt, significat nobis quoq;* F *angelos post victoriã ministraturos. Omnia siquidẽ propter nos & facit, & ostendit dominus, cui veluti deo semper angeli ministrant.*

Et ecce angeli accesserunt & ministrabant ei. Tempore quidẽ tentationũ non permisit eos apparere, ne prædã perderet: postquã autem aduersarium propria deuicit authoritate, ac fugere coegit, tunc iam apparent: vt noueris, q; postquã in modum eius viceris, & te suscipient ac stipabũt angeli.

Quum audisset autem Iesus, quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam. Postquam audisset quod in carcerem traditus esset ab Herode tetrarcha, sicut in sequẽtibus dicturus est.

Secessit autẽ instruẽs nos, vt tẽtationes fugiamus. Neq; em̃ vitiũ est, seipsum periculo nõ obiicere: sed vbi inciderit, nõ stare viriliter. In Galilæam vero abit, simul quidem

vt cõpleretur, quæ de ea scribitur prophetia, sicut inferius dicetur: vtque inde piscatores piscaretur, apostolos dico, qui ibi morabantur. Vnde & angeli sublevato in cœlum Christo, Galilæos, appellauerunt eos, dicentes: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cœlum? Cap. 4. A *Actor. 1.*

Et relicta Nazareth, venient habitauit in Capernaũ, quæ est ciuitas maritima, in finibus Zabulon & Nephthalim. Relicta, hoc est, præterita: tunc enim non est ingressus Nazaret.

Vt compleretur quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem: *Isa. 9.* *Terra Zabulon, & terra Nephthalim iuxta viam maris, trãs Iordanem, Galilæa Gentium. Populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnã: & qui sedebant in regione & vmbra mortis, lux orta est eis.* Galilæa quidem regio erat Palæstinæ. Olim autem data est in sortem duabus tribubus Zabulon & Nephthalim, partẽ tamen eius inhabitabant Gẽtes alienigenæ. Et videtur horum propheticorum verborum ordo difficilis, tũ propter defectum quorundam, tum propter ignoratum eorũ intellectum. Ego tamen à prophetico libro illũ requirẽs, intellexi quo modo ea ordinare oporteat: nẽpe ita conuenit. O terra Zabulon, & ô terra Nephthalim: intelligit autem Galilæam, sicut dictũ est: & ô vos qui circa viam maris, id est, circa mare Galilææ habitatis: & ô vos qui trãs Iordanem: & ô Galilæa Gentium. Vocat autem Galilæam Gentiũ, eã Galileæ partem, quam Gentes incolebant. Deinde cõprehendẽs omnes, qui in prædictis locis habitabãt, res illis salutares denunciauit, dicens: Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnã, & cætera. Et tenebras vocauit errorẽ. Errabãt enim: Iudæi quidẽ circa scripturas, Gẽtes vero circa cultũ diuinum. Lucem autem magnã Christũ nominauit, qui frequẽter lux vera appellatur: ipse etenim hos ab errore eduxit, illustrãs eos in modũ lucis. Deinde iterũ huiusmodi tenebras interpretatur regionẽ mortis, & vmbram mortis: his vocans nominibus, quia sicut mortis regio ac vmbra, est sepulchrum: regio quidẽ, quasi locus, vmbra vero, quasi tenebræ. Nã tenebræ vmbra est: Ita & mortis spiritualis regio ac vmbra, erat ille error: regio lane, veluti more sepulchri eos cõtinẽs, qui in ipsum incidissent, mortui, quo ad sensũ veritatis: vmbra vero, vtpote tenebris eos offundens. Ne mireris autẽ, si prophetica eloquia integre B C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4. non posuerit. Vniuersaliter enim scire oportet, euãgelistas
D interdum quidem integre dictorũ mẽtionem facere: quãdoque autem illa abbreuiare: & aliquando verborum quidẽ sensum integrum seruare quasdã vero dictiones mutare: quando id in nullo sermonem potest corrumpere.

Ex eo tempore cœpit Iesus prædicare & dicere: Resipiscite: instat enim regnum cœlorum. Hoc ante saluatorem Ioannes prædicauit. Incipit autem etiam inde Christus, vt ostendat principiũ suum fuisse Ioannem, & nequaquam illi contrarium esse. Operæpretium enim erat, vt primum alius de eo ferret testimoniũ: & tunc veniret ipse. Quidam autem dicũt, videri quidem eadem prædicare Christũ, quę Ioannes: puta, Resipiscite: &, Instat regnum cœlorum: non tamen ita
E esse. Ioannes siquidem dixit: Resipiscite, propter peccata, in quibus offendistis. Christus vero: Resipiscite, vt transferri mereamini à veteri testamento in nouum. Et Marcũ pro teste adducunt, qui addit: Et credite euangelio. Et Ioannes, inquiunt, Christum vocauit regnum cœlorũ: Christus autem cœlestem angelicámque politiã, quam ipse conditurus erat, vt prædiximus. Marcus sane pro regno cœlorum dixit, regnum dei. Intelligitur præterea regnũ Dei instare, vt super credentes regnet. Siquidem incredulorũ, natura rex est filius Dei & verbum: credentium vero, vtroque modo, natura videlicet & voluntate, quum sponte gubernationem eius suscipiant.

Marci 1.

F *Ambulans autem circa mare Galilææ, vidit duos † fratres, Simonem, qui vocabatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittẽtes rete in mare: erant enim piscatores. Et ait illis: Venite post me, & faciã vos piscatores hominum. At illi cõtinuo, relicto retibus, secuti sunt eum.* Matthæus quidem in hoc loco dicit, postquam traditus est Ioãnes, hos esse Christum secutos: Euangelista vero Ioannes, quod potius antequam traderetur. Præterea Matthæus asserit simul vtrumque vocasse Iesum: Ioannes autem, quod Andream quidẽ Iesus, Petrum vero Andreas vocauerit. Vnde manifestum est hanc secundam fuisse vocationem. Etenim quum eum secuti fuissent ante Ioãnis traditionem, rursum ad patriam reuersi sunt, attémqi priorem exercuerunt: vtpote videtes Ioannem quidem traditum esse, Iesum vero secessisse. Postmodũ igitur Christus,

Ioan. 1.

primum eis factũ ignoscés, venit vt rursum eos recuperet: Cap. 4.
iubétque vt se sequantur, & pro retibus quæ possidebãt, su A
mant ab eo rationalem sagenam: & in mare seculi mittentes, pro piscibus homes capiãt. Et vide quomodo statim, his q̃ possidebant relictis, obedierũt, nihil tergiuersantes. Ita nẽpe vult Christꝰ, vt cuiuis necessitati suus præponatur discipulatꝰ. Dixit autẽ: venite post me, hoc est, sequimini me.

† *Fratres fuerunt, qui primum à Christo docente vocati sunt: tum quia huic conuenit fraterno modo gubernare: tum quia fraterno modo sapere oportet eos, qui ab ipso docentur.* †

Et progressus inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi & Ioannem fratrem eius, cũ Zebedæo patre ipsorum, reficientes retia sua: & vocauit eos. Illi autem statim, relicta naui & patre suo, secuti sunt eum. Horum quoque fidem intuere, qua patrem etiam B
despexerunt. Necesse enim est, parentibus quoq; præponere Christum. Neque parua virtutis ipsorum demonstratio est: quod paupertatem adeo facile tulerint, ac propriis manibus victum quæsierint: & mutuo inter se amore colligati fuerint: patrem quoque vnà secum habuerint, illique inseruierint. Verisimile est autem, audisse eos à Petro & Andrea, promisisse Christum, quod sequentes se, redderet hominum piscatores.

CAPVT QVARTVM.

DE DOCTRINA CHRISTI.

ET circumibat Iesus totam Galilæã docens in synagogis eorum. In synagogis eorum docebat: par- C
tim quidẽ vt plures attraheret: partim vero ne quis dicere posset: quod rudes clanculo docens deciperet, palam non ausus docere.

Et prædicans euangelium regni. Marcus vero scripsit: Regni dei. Est autem euangelium regni dei, nouum testamentũ: vtpote de regnõ dei disputans: aut ad regnum dei, ipsi obedientes inducens.

Et sanãs omnẽ morbũ & omnẽ lãguorẽ in populo. Vter, quidem (pro quo nos morbũ vertimꝰ) est diutina puersio habitudinis corporis: μάλακια vero (quã diximus languorem) principiũ est laxationis corporis, morbi prænuntia. Et in corpore sane ita est. In anima autẽ morbus quidẽ est peccati actus: lãguor vero inductio cogitatiõis ad actus cõsensum.

Cap.5. D Marci 1. Lucæ.1.

Diuulgata est autem fama eius per vniuersam Syriam. Marcus vero dixit, Exiuit autē rumor de eo in totam vndique regionem Galilææ finitimam. Lucas vero: Et egrediebatur sonus de eo in omnem locum finitimæ regionis. Rumor autem & sonus significant famam eius. Præterea quam dixit Matthæus Syriam, hanc cæteri Galilææ finitimam regionē appellauerunt. Dimanauit autem de eo fama, quod talia doceret, qualia nunquam audiuissent: & quod sermones miraculis confirmaret: quodque cum autoritate doceret ac operaretur, sicut in Marco manifestius inuenies.

Et obtulerunt ei omnes male habentes variis morbis, & terminibus contractos, demonio oppressos, lunaticos, ac paraliticos, & sanauit eos. Post verba illa, Variis morbis, distinctio ponenda est. Tormina autem vocat morborum dolores. Lunatici vero E tenentur affectione corruptorum humorum. Quia enim luna quum ad plenum lumen deuenerit, naturam habet per splendorem suum attractiuam humorum, qui in corporibus sunt: fit vt hi tunc turbentur. Frequens etenim ac prauus vapor ab ipsis eleuatus, cerebrum dilaniat, hominémque contorquet: quumque hæc à luna patiātur, lunatici appellātur. Verum cur à nullo horum priusquam curaret, de fide requisiuit, quemadmodū postea fecit à pluribus? Quia nondum manifestam suæ potentiæ demonstrationem dederat: alióque modo idem producere & adhibere poterat, fide etiam non accedente.

Lunatici.

F *Et secutæ sunt eū turbæ multæ à Galilea, & Decapoli, & Ierosolymis, & Iudæa, & à locis trans Iordanem sitis.* καὶ ἀπὸ τῆς περαίας etiam videlicet à regione, quæ sita erat trans Iordanem.

†

Cap.5. *Quum vidisset autem turbas, ascendit in † montem.* In mōtem proximum ascendit: simul quidē tumultus qui in imo erat declinans. simul etiam absque vlla distractione docere cupiens. Trāsit enim à cura corporum ad curam animarum, Nam ita semper ab illa transit ad ist[illegible]sus ab hac ad illam, vt variam præstet vtilitatem.

1 † *In monte beatitudines exposuit dominus, docens ex hoc oportere cupientem attingere beatitudinem, à depressis humi rebus abstrahi, & ad sublimia eleuari.*

Quinquæ sedissent accesserunt ad eum discipuli ipsius. Simul quidem turbæ ascenderūt, discipuli autem accesserūt, tanquā familiarius ergā eum affecti, & quippiam ab eo discere cupientes.

Cap.5. A

Et aperto ore suo, docebat eos. Quam ob causam dicit, quod os suum aperuerit? Quia etiam nō aperto ore docebat eos operibus. Ad discipulos quidem dirigit sermonem, ne turbis molestus esse videatur: communiter tamen illum proponit ad vniuersos ac singulos homines.

CAPVT QVINTVM DE BEATITVDINIBVS.

† *Dicēs: beati † pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Non dixit, pauperes possessionibus, sed pauperes spiritu, hoc est, humiles animo ac B voluntate: animum nanque πνεῦμα, id est, spiritum nominauit. Neque enim qui infortunio quouis humiliatur, hic beatus est: quia nihil quod inuoluntarium est, beatificat. Omnis enim virtus per id, quod voluntarium est, imprimitur. Pauperem autem hic vocauit animo humilē, vt πτωχὸν, id est, pauper dicatur ἀπὸ τῆς κατηπλήξεως quod est timuisse siue territum esse. Siquidē humilis aut modestus animo, deum semper timet, tanquam qui nihil vnquā iuxta illius beneplacitū peregerit. Considera vero, quale fundamentum doctrinæ substernat. Quia enim superbia diabolum deiecit ac protoplastum, putantem quod postquam C de ligno comedisset, deus fieret, cōtinuo prostrauit: radixque & fons omnium facta est malorum: contrarium ipsi præparat pharmacum, animi videlicet modestiam: & hanc radicem ac fundamētum substruit virtutum: quo deiecto, reliqua omnia etiam si ad cœlum vsque pertingant, detrahuntur ac decidunt: quemadmodum in Pharisæo ostēsum est. Aptum quoque præmium huic rependitur: pro extrema videlicet abiectionē summus honor: & quo nullus maior reperiri potest. Per modum autem beatitudinum præcepta hæc induxit, inuidiosum deuitans sermonem. Oportebat enim vt in principio mansuete cum eis loqueretur: & ita paulatim ad præcipiendum deueniret.

Voluntarius.

† *Quam ob causam dixit pauperes, & non humiles? Quia pauperem esse plus est, quam humilem esse. Sunt enim variæ humilitatis mo-* †

Cap. 5. *dixit quidem mediocriter animo modestus est: ille vero cum excellentia: quam humilitatem etiam Dauid commendat, dicens: Cor contritum & humiliatum deus non despicies.*

Psal. 50.

† *Beati qui † lugent: quoniam ipsi consolationem accipient.* Quia omnes putabant eos esse beatos, q in gaudio essent: miseros vero, qui in afflictione: huiusmodi opinionē radicitus euellit, contrariam substituēs. Lugentes autē dicit, nō qui simpliciter lugent, sed q pro peccatis lugent. Miserū enim ac prohibitum est lugere ob ea, quæ quis patitur. Tristitia enim mundi, ait Paulus, mortē operatur: ea vero, quæ secūdum deum est, pœnitentiam in salutem stabilē. Quomodo ergo alio loco dicit Paul⁹, Gaudete in domino semp? Quia & ille gaudium dicit, quod ē luctu oritur. Habet nanq; luctus repensum sibi gaudium. Quemadmodū enim postquā vehemēs pluuia impetuose descēderit, serenitas stabilior esse solet: Ita quoq; deductis lachrymis, trāquillitas & gaudiū animi succedit. Vult autē hic sermo, nō modo de propriis nos lugere delictis, verum etiam de alienis: & talis erat Mosis animus, Dauidis, Danielis, Pauli, cæterorumq; huiusmodi. Consolationem vero accipient, siue lætabuntur. Vbi? Et in præsenti, & in futuro. In præsenti quidem ea spe, quod peccata sua luctu redimant: in futuro vero non sola horum remissione, verumetiam beatitudine.

Tristitia mundi.

2. Cor. 7.

Philip. 4.

† *Nam qui filios aut uxores mortuas lugent, non possessiones aut propria amant corpora, nec eo turbinis tempore, nullo modo concupiscūt, non iniuria exasperantur, nec alia obsidentur affectione: quanto magis qui suas lugent ægritudines, eo modo quo eas lugere dignum est.*

Beati † mites, quoniam ipsi hæreditatem accipient terræ. Quoniam olim ab hominibus magno studio affectabatur terræ possessio, hanc etiam pro virtutis præmio ponit. Quidā sane terram intellectualem, cœlū esse dicunt. Chrysostomus vero ait, quod & sensibilē p præmio posuerit, ppter crassiores, qui sensibilia potius quām intelligibilia quærūt. Toto nanque euangelio ad virtutē solet adhortari: quandoq; per futura, interdū quoque & per præsentia. Quanquā neque vbi intelligibilia ponit præmia, priuat sensibilibus: neq; ediuerso, quū sensibilia pollicetur, intelligibilia aufert.

Matt. 6. Quærite enim, inquit, primum regnum dei & iustitiam

eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Et rursus: Nemo est q reliquerit domū aut patrē, & cætera, qui non fruatur multo pluribus in hoc tēpore, & in futuro seculo, vita æterna.

Cap. 5. A

Luc. 18.

† *Mites dicuntur, non qui penitus non irascuntur: huiusmodi enim insensati sunt, sed qui iram quidem sentiunt, sese tamen continent: quando autem oportet irascuntur, sicut dicit Dauid: Irascimini & nolite peccare.*

Psal. 4.

Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam † ipsi saturabuntur. Quia de eleemosyna dicturus est, tollit primū auaritiam, vt pura fiat misericordia. Iustitia enim auaritiæ cōtraria est. Dixit autem, Esurientes & sitientes, hoc est, plurimū concupiscentes: vt vehemēs auaritiæ amor in iustitiā trāslata: illā perimat, Saturabuntur autē, omni videlicet bono.

†

† *Quia auari abundantes esse videntur & saturati: ideo ait iustos potius saturandos esse.*

†

Beati † misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. A deo certe, sed non tantam dumtaxat, quantam ipsi præstiterunt. Quantum interest inter malum & bonum, aut potius quantum inter hominem & deum: tantū humana misericordia distat à diuina.

B

† *Non possessionibus tantum præstatur misericordia, sed & sermonibus. Quod si nihil habuerit, etiam lachrymis præstatur: varius est enim eleemosynæ modus, latumq; præceptum. Misericordiam uero consequentur, hic ab hominibus, & in futurum à deo.*

†

Beati † mundi corde, quoniam ipsi deum videbunt. Puros corde intelligit, qui nullius peccati sibi conscij sunt: aut q cor seruant à voluptatibus impollutum, quam sanctimoniā vocat Paulus, dicēs: Pacem sectamini ad omnes & sanctimoniam, sine qua nemo videbit deum. Videbit autem deū dixit tanquam humana natura potentem. Hanc vero beatitudinē post eleemosynā posuit: nā multi iustitiam ac eleemosynam assequuti, circa voluptates deuicti sunt. Ostendit itaque solas illas non sufficere virtutes.

C

Heb. 12.

†

† *Mundi corde sunt, qui continenter degunt: sine continentia autem nemo videbit deum. Quemadmodum enim speculum si purum sit, figuras recipit: ita & anima pura dei suscipit visionem.*

†

Beati † pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. Qui non solum ipsi seditiones non mouent, sed & alios mouentes ad pacē reducunt, filij dei vocabuntur: vtpote filiū eius vnigenitū

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5. imitantes: cuius opus fuit dissidentia in vnũ reducere, ac
D inimicos reconciliare. Erit profecto etiã beatus pacificus,
hoc est, in pace seruans voluntatem propriæ carnis cũ vo-
luntate animæ suæ: & quod prauum est, meliori subiiciẽs.

1 † *Non solum pacem cum omnibus habentes, verum etiam seditiosos mutuo inter se pacificantes. Dicuntur autem pacifici, & qui per doctrinam inimicos ad deum conuertunt: qui filij dei appellantur. Nam & vnigenitus deo nos reconciliauit.*

† † *Beati qui persecutionem † patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Hoc dixit ne putes vbiq; pul-
Iustitia. chram esse pacem. Iustitiam autem hic vniuersaliter omnẽ
virtutem nominauit. Quod si huius quoque egregij facino-
ris præmiũ posuit regnũ cœlorũ: ne his indigneris, quasi
præmium alienum sumentibus. Quãquam enim variæ vi-
E dentur acceptæ retributiones, ppter nominũ varietatem,
omnes tamen regnũ cœlorum designant. Siquidem om-
nes qui his digni habentur retributionibus, regno quoque
cœlorum fruuntur: ideo etiam omnes beati dicti sunt.

† † *Non soli martyres persecutionem sustinent, sed plurimi quoque alij, quia illis sunt auxilio, qui afficiũtur iniuria, & vniuersaliter propter quancunque virtutem. Iustitia siquidem omnis virtus est. Fures vero & etiam homicidæ persequutionem patiuntur, non tamen beati dicuntur.*

† † *Regnum cœlorum, alij quidem dicunt, vitam quam in cœlis degunt: Alij vero, æqualem angelis statum in cœlis: Tertij autem, speciẽ*
Regnum cœlorum. *diuinæ visionis, quæ cuique rependitur iuxta qualitatem ac quantitatem suæ iustitiæ. Quarti vero regnum cœlorum dicunt remunerationem, quæ secundum habitam gratiam, datur his, qui ex se ad deum*
F *bonum accedunt.*

Beati estis cum vos probris effecerint, & persequuti fuerint, ac dixerint omne malum verbum aduersum vos, mentientes, propter me.

Ad Apostolos qui aderant, sermonem dirigit: ostendens
doctoribus propriũ esse probris affici. Ne autẽ suspiceris,
quod simpliciter verbis malis impeti sit beatũ: idcirco ad-
didit, quæ plane distinctionem faciũt: videlicet, vt quæ di-
cuntur, mendacia sint: & propter Christũ ea dicãtur. Quod
si hæc nõ ita se habẽt: miser potius est, q male audit, vtpo-
te plurimos suis malis operibus offendens. Quid ergo his
admonitionibus mirabilius esse potest? Vtinã vero quę ab
omnibus

omnibus euitantur, præmiorum magnitudine fiant omni- Cap. 5.
bus desiderabilia. Nam qui grauia, ac molesta, & hominũ A
consuetudini ad id vsque temporis contraria præscripsit,
persuasit tamen, & persuadet vniuerso fere orbi.

Gaudete & exultate, quoniam merces vestra † multa est in cœlis.

Gaudete & exultate spiritu, quicunque probra ac persequu
tiones sustinetis: & modo quo dictum est male auditis. Di
cens autem merces vestra multa est in cœlis: aliam quoque
consolationem induxit.

† *Nam opprobria sustinere magnum est, & graue admodum. Vnde & Iob* Iob.
postquam alias tentationes patienter tolerauerat: tunc maxime turbatus est, quando ab amicis opprobrio afficiebatur, tanquam propter peccata sua pateretur.

Ita enim persequuti sunt prophetas, qui vos præcesserunt. Hinc B
manifestum est quod illud, Beati estis & cętera, proprie ad
discipulos dixerit: & ipsis mediatribus, etiã ad omnes, qui
discipulos suos essent imitaturi. Ita enim, inquit, persequuti
sunt prophetas, q vos præcesserunt. Quo modo ita? opprobrio videlicet afficientes, & persequentes, & dicentes om
ne malũ verbũ mentiendo, propter deũ. Sicut enim vos à
me mittemini prędicaturi quęcunque prępcepero: ita & illi
à deo missi erant. Dicens autem, Prophetas qui vos præ-
cesserunt: manifestat, quod etiam hi prophetabunt. Si er-
go, inquit, non erat illis indecorum pati propter deum: ne
que omnino vobis. Ita prophetis eos adæquando, mentes
erexit ipsorum. Obsecuta autem post quot præcepta posue-
rit beatitudinẽ tolerandæ persequutionis, quæ fit propter C
iustitiam: & exprobrationis, detractionis, ac maledictorũ:
quod omnibus prædictis virtutibus oporteat adiutum esse
eum, qui hæc certamina aggreditur. Nam ideo quoque cer
to vsus ordine, aureã nobis catenã contexuit. Qui enim
animo humilis est, propria lugebit errata: qui vero luget,
etiam mitis erit: & qui mansuetus est, iustus quoque erit
omnino: iustus vero, etiam misereberitur. His autem omni-
bus opere perfectis, etiam mundus erit corde: talis vero,
pacificus quoque erit: qui autem huc vsque profecit, ad pe-
ricula etiam extendetur: ac cætera quæ sequuntur magno
animo tolerabit. Postquam ergo quæ opportuna erant ad-
monuit, rursus laudibus eos recreat, dicens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.5. D *Vos estis sal † terræ.* Terram hic homines appellauit qua si è terra formatos. Est autem tantum ac si diceret: Homines in peccatis putrefacti sunt: corrupti ab humore affectionum. Vos igitur à me electi ad curandam hanc totius mundi putredinem, estis sal terræ: accepta virtute ad constringendum ipsos & coërcendum, præterea ad occidendũ vermes inuisibiles, hoc est, vt per bonam famam, rationales affectus à graui peccatorum odore liberetis.

† *Propheta ad vnam gentem missi sunt, vos autem sal estis vniuersi orbis, per doctrinam arguendo ac stringendo dissolutos, ne æternos producant vermes. Non ergo mordacitatem reprehensionum abiicitis, sed & opprobria ac persequutiones sustinete. Ideo subdit:* Si autem sal infatuatus fuerit, in quo salietur? E *Ad nihil amplius valet, nisi vt foras proiiciatur, & ab hominibus conculcetur. Si enim is qui docet infatuatus fuerit hoc est, non arguit ac stringit sed emollitus est: in quo salietur, id est, corrigetur. Ex eo tempore igitur foras proiicitur à magistri dignitate, & conculcatur, hoc est, despicitur.*

Quod si sal infatuatus fuerit quo salietur? Salis fatuitas, est debilitas mordacitatis ipsius. Dicit ergo: Videte quale ministeriũ vobis cõmittendũ est: & contendite ne laxemini pl̃equutionibus, opprobriis, ac maledictis, vt prædictũ est: neq; vtilem mordacitatem respuatis. Si enim sal infatuatus fuerit, quo salietur? hoc est, si vos molles effecti fueritis, aut vtilem mordacitatem neglexeritis, quo alio sale saliemini
Marc.9. F sine condiemini, sicut habet Marcus? Vos enim sal electus estis, nec alius reliquus est. Quanto igitur præ cæteris ad huiusmodi ministerium electi estis, tanto amplius cauere debetis, ne ob propriam mollitiem ac inutilitatem, & putrefactorum perditionem, vt dictum est, accusari possitis.

Ad nihil valet vltra, nisi vt proiiciatur foras & conculcetur ab hominibus. Ad nihil amplius vtilis est sal infatuatus, nisi vt extra dominicam aulam proiiciatur, & cõculcetur, hoc est, despiciatur ab hominibus.

Vos estis lux mundi. Mũdum rursus dixit homines in mũdo habitates: quibus errotis caligine obscuratis, vos, inqt, electi estis, vt lux eorum sitis, vtque oculos animarũ ipsorum luce doctrinæ ac scientiæ illuminetis, & ad semitas rectas diuini cultus deducatis. Ideo nempe ministeriũ saliẽdi ac illuminandi eis commissum erat. Primũ enim oportet à putredine liberari, deinde erudiri.

Cap.5. A *Non potest ciuitas abscondi super montem posita.* Per hãc, sequentemque parabolã ad vitæ pẽrfectionẽ ac munitionẽ ipsos inducit, & certaminum præfectos esse iubet, tanquã sub omnium oculis in posterũ ponendos, & in medio huius mundi theatro certantes. Non potest, inquit, ciuitas abscondi super montem posita. Neque vos occultari potestis in doctrinæ altitudine collocati. Reliquum est igitur, vt solliciti sitis, quomodo gubernetis, & aliis oculos in vos figẽtibus, optimum sitis exemplar vitæ ac doctrinæ.

Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Neque accẽdit quisquam lucernam, &c. Restat igitur, vt neq; ego vos B eo fine diuina scientia accenderim, vt absconderem: sed ecce pono vos super candelabrum, hoc est, super excelsum doctrinæ locum, vt omnes qui in domo sunt, illuminetis.

Sic luceat † lux vestra coram hominibus, vt videant vestra opera bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Luceat sane dicit, non iubet vt in spectaculum virtus ponatur, sed vt ipsa opere cõpleatur, quæ per se lucere solet: ac seipsam vnguenti more propalare: ideo luceat puritas vitæ ac sermonis vestri coram hominibus, non ob studiũ hominibus placẽdi, sed vt videant vestra opera bona, quæ operibus ac sermonibus imitentur, & præterea vt glorificet patrẽ vestrũ, qui in cœlis est, hoc est deũ, à quo per fidem adoptati estis: filii quidem eius, fratres autem mei effecti, laudant enim C ipsum, vt qui huiusmodi politiam ordinauerit. Ipse tamen Christus hanc constituit, sed propria opera solet patri frequenter attribuere, vt in sequentibus erit inuenire: patrẽ videlicet honorans, & similiter demonstrans quod vnum sint sicut natura, ita & voluntate.

† *Vobis, inquit, bona opera facientibus, luceat ab eis lux vestra: quæ nullo etiam publicante, per seipsam triumphare solet, à bonis operibus prosiliens.*

Ne putetis quod venerim ad † soluendum legem: non veni ad soluendum legem, sed ad complendum. Quia maiora præcepta cõ † diturus erat his, quæ erãt in veteri testamẽto, dicẽs, Audistis quod dictum est antiquis: Nõ occides, qui aũt occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: Omnis q̃ teme

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5. Ephesios re iratscitur fratri suo, reus erit iudicio, &c. & diuinæ cuius
dã cœlestisq; politiæ viã incidere volebat: ne qui propter
D nouitatẽ suspicarentur, quod noua condens, vetera auferebat, eumque cõtrariũ illis esse putarent: primum huic medetur suspitioni. Sed videamus quomodo legẽ cõpleuerit ac ꝓphetas. Prophetas quidẽ cõpleuit: omnibus quæ de ipso scripserũt prophetę, opere cõpletis. Nã ob id quoq; frequenter addiderunt euãgelistæ: vt cõpleretur quod dictũ est per prophetam. Legẽ autem vno quidem modo cõpleuit, nihil transgrediendo eorũ quæ lex iusserat. Dixerat e-
Mat. 3. nim prius ad Ioannẽ: Sic decet nos cõplere omnem iustitiam. Alio autem modo: addens ipsũ quæ prætermissa erãt: quod etiam hinc magis cõgruũ est intelligere. Quũ enim lex peccatorum fines prohibeat, Christus principia quoq; vetuit. Siquidem cædes fructus est peccati, radix autẽ eius
E est ira: nisi vero quis radicem abstulerit, quandoq; tandem fructum producet. Patet igitur mancũ fuisse præceptum,
Exo. 21, quod solum occidere vetabat. Hoc autẽ Christus cõpleuit,
Leui. 24. præcipiens non irasci, quod & in aliis præceptis ꝓcedẽdo licebit inuenire. Et quate vetus lex erat imperfecta? Quia Hebræi dutæ ceruicis erant, nec ferebant graue iugũ: illos itaque velut infantes lacte potauit, nobis autem tanquam
Mat. 11. viris, solidum apposuit cibum. Quomodo vero alibi dixit
Deut. 28 Christus, Iugum meum suaue est, & onus meũ leue? Quia
Esaia 1. leue facit hoc laborum remuneratio, ac præmiorũ magnitudo. Lex enim se seruantibus bona terræ promittebat:
F Christus autem bona cœlestia.

† † *Non soluit sed compleuit potius legem veterem: neque enim euangelio contraria erat, sed potius via ad ipsum, ac præco præuius & vmbra, typusq; veniente autem euangelio, completa est ac cessauit, sicut nox appetente die, sicut vmbra additis coloribus. Oportebat enim pædagogum præceptori concedere. Alio quoque modo Christus legem cõpleuit seruatis ipsius præceptis, finemq; imposuit: quia abstracta imperfectione perfecit. Vnde contraria non sunt euangelica præcepta his quæ lex iussit, sed consona: lex enim initiũ erat, euãgeliũ vero perfectio.*

Amen quippe dico vobis, donec transeat cælũ & terra, iota vnum, aut vnus apex nõ præteribit a lege donec omnia facta sint. Dictio Amen, aduerbium est confirmatiuũ, idem significãs, quod vere. Intellectus autem eorũ, quæ ordine dicuntur, hic est:

Cap. 5. A Quandiu mundus permanserit, hoc enim indicat, dicẽdo:
Donec transeat cœlum & terra, nequaquam prætermittetur imperfectissimũ aut leuissimũ legis præceptũ, donec omnia legalia facta, siue opere completa sint à me. Per Iota siquidem, aut apicem, quod abiectissimũ est significauit: hæc enim in literis lenissima sunt, tanquã quæ cæteris facilius describi possunt. Est autem iota linea recta, apex vero linea obliqua. Modus quoque confirmationis est dicere, Donec transeat cœlum & terra, hoc non permittam. Dixit autem hoc Christus, confirmans quod legẽ non corrigeret, tanquam non potens, quæ illa iusserat opere complere: Nam vsque ad mortem ipsam compleuit.

B *Quicunque ergo soluerit vnum de mandatis istis † minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum.* Postquam † De præ-
seipsum prauæ suspitione liberauit, deinceps exterret, mi- ceptis
nasq; ponit maximas pro futura legislatione sua. Quicũq; dei.
inquit, vnum horum præceptorũ spreuerit, quæ ego stabiliturus sum: nec solũ ipse spreuerit, sed & aliis exemplo tale quid faciendi fuerit. Minima verõ hæc præcepta vocauit partim quidem modestiæ causa: partim vero ne extolleretur, qui ea seruarent: simul quoq; docẽs nos propria attenuare, quanuis magna sint & excelsa. Talis ergo minimus vocabitur, hoc est, omnium postremus, vilissimus, abiectissimus. Quod tantundẽ valet ac si diceret: In suppliciũ proiicietur. Regnum autem cœlorum hoc in loco, secundum suum dicit aduentum, in quo rex omnium apparebit.

† *De minimis, vt ne dicam de maioribus.* †

C *Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.* Vide quemadmodũ dixerit oportere primum face- De faciendo & docẽdo.
re, & postea docere: Nec solum facere, sed etiam docere, quẽadmodũ enim reprehensibile est docere & no facere, ita rursum imperfectum est facere & non docere: perfecta autem virtus est, vt non soli sibi quispiam vtilis sit, sed & aliis. Tu vero nequaquam recte docebis, quæ opere nõ compleueris: nec facile aliis persuadebis, vt faciant quod ipse non feceris. Audies enim, Medice cura te ipsum.

Dico enim vobis: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Illi si- De iusti-
quidem docent & non faciũt: vitam viuentes doctrinæ cõ tia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5. tratiã: vos autẽ & docere & facere debetis, vt verbis facta concordent. Aut etiam aliter hoc intelliges. Illi quidẽ peccatorum fines obseruant: vos autẽ principia quoq; obseruare debetis. Scribas nãq; & Phariſæos bic recte operãtes, & nõ transgredientes accipito. Iuſtitiã vero ſimpliciter dixit omnẽ virtutẽ. Conſidera autẽ quo modo & per præſentia verba, & per ea quæ ſuperius dicta ſunt, nõ calumnietur legem veterẽ, ſed ipſam potius augeat. Verum ſi illa ir reprehẽſibilis eſt, cur ſaluos nõ facit illos, qui ipſã ſeruãt? Vſque ad Chriſti quidem aduentũ ſaluos eos faciebat, qui gnauiter ipſam cuſtodiebant: poſtea vero quũ infantia in virilem iã profecerit ætatem, & copioſa gratia hominibus data ſit: maximãque propoſita ſint præmia pro honorũ retributiõe operũ (Neq; enim amplius poſſeſsio terræ promittitur, aut bonorũ terrenorũ, neq; prolis fœcũditas, aut longa vita ſeu victoria de inimicis, ſed cœli hæreditas, honorumque cœleſtium, & dei adoptatio, ac fraternitas cum vnigenito eius, victoria quoq; contra dæmones, & perpetui regni communicatio) merito ſane magna exigũtur certamina, ab omnibus qui huiuſmodi præmia ſorte ſunt acceptur: & his certaminibus ſuppoſita ſunt Chriſti præcepta, qui prædicta promiſit præmia: magnitudinem enim laborum ad magnitudinem oppoſuit præmiorum.

Audiſtis quod dictum eſt antiquis, Non occides: quicunque autem occiderit, reus erit iudicio. Ego vero dico vobis, quod omnis qui temere iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Poſtquam corda ipſorum beatitudinibus præmolliuit, & ad virtutem exacuit: maiora deinceps addit præcepta. Incipit autẽ ab affectibus, qui naturaliores ſunt, puta ira & cõcupiſcentia. Et primum de ira, diſſerit deinde etiam de concupiſcentia tractat. Dignum eſt autem vt inquiramus, quare non ab eo inceperit, quod in lege primum erat poſitum præceptum. Quia quũ illud de diuinitate loqueretur, oportebat quidem illud etiam complere, & aliquid de ſuiipſius dignitate manifeſte addere. Nondum autem tempus erat. Etenim ſi etiam poſt doctrinam atque ſigna, dæmonium dicebant eum habere, quũ tamen nihil de ipſa manifeſte diceret: quid obſecro nõ dixiſſent atq; feciſſent, ſi ante hæc omnia, tale quippiam loqui tentaſſet? Cur autem manifeſte nõ dixit ſe deũ

De libro Exodi.

Exod. 20. *Ioan.* 7. 8 & 10.

eſſe? Quia ex hoc turbãdi erant auditores. Si enim diſcipuli ipſm cognoſcẽtes, & ab eo quotidie edocti, videẽtes quoque mirabilia operantem, ac rebus ineffabilibus communicantes, tanta etiã ab eo accepta virtute, vt & mortuos ſuſcitarent, nequaquam tamen priuſquã ſpiritus ſanctus adueniret, omnia ferre poterãt: quomodo populus inſipiẽs, tãtæque expers virtutis, poterat non turbari, aut non putare ipſum magis eſſe deo contrariũ, eiuſque honorem ſibi impudenter vindicare? Ideo ſapienter ac diſpenſatorio modo, quandoq; deo proprias & admirabiles actiones operatur, hãſque relinquit, vt ſe deum eſſe prædicent: quandoq; vero doctrinæ ſuæ verba admiſcet, quæ ſuam indicẽt diuinitatem. Manifeſte autẽ & vt plurimum humilia de ſeipſo loquitur, propter auditorum imbecillitatem: ſciebat enim, quod poſtmodum ſua ipſum manifeſtarent opera, qualia nullus alius fecerat. Arrogãtis enim eſt, nec ſuſpitione careret, magna quædam de ſeipſo dicere. Sed ad propoſitũ redeuntes, videamus quomodo legem non ſoluat, ſed compleat potius tanquam imperfectam. Ait enim, Dictũ eſt à legiſlatore veteribus Hebræis: Nõ occides ô homo alterũ tui generis. Quicunque autem occiderit, obnoxius erit cõdemnationi, vt pœnam cædi conuenienterẽ luat. Ego autem dico vobis, quod omnis qui iraſcitur fratri ſuo incaſſum, nec congruo tempore: hæc enim indicat dictio hoi (quam nos temere vertimus) obnoxius erit condẽnationi. Addẽs autem temere, non omnimodã abſtulit iram, ſed intempeſtiuam tantum abiecit. quæ enim opportuna eſt, vtilis eſt. Dicitur autẽ ira opportuna, quæ ſumitur aduerſus eos, qui contra dei præcepta viuunt: quando non ad vindicandum nos, ſed ad vtilitatem eorũ, qui male viuunt, ex dilectione & amore fraterno iraſcimur, cum cõgrua honeſtate. iraſcimini enim, inquit, & nolite peccare, hoc eſt, ne in iraſcendo erretis, ira male vtentes. Nos quoque fratres inter nos inuicẽ, vocauit, vtpote eundem habentes deum, eundẽque primũ parentẽ, eandem naturam, & eandem fidem, eadẽ præcepta, & eadem promiſſa præmiorum. Vide autẽ quid addiderit. Radicem ſane cædis incidit: qui enim ita non iraſcitur, nunquam ad cædem perueniet: ſicut neq; is qui radicem amputat, ramum vnquam germinare ſinet.

Cap. 5. A

Ioan. 16.

B

Exod. 20.

C

Pſal. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ap.5. C † *In libro Exodi dicitur: Non occides: & post multa: Si quis aliquem percusserit, morte moriatur, &c.*

Quicunque autem dixerit fratri suo Raca, † *reus erit consilio.* Superius quidem eum, qui leuiter irascebatur condemnauit: hic autem eum, qui ad verba vsque procedit. Raca autē vox est Hebraica, idē significans quod Tu. Quia enim irascitur quispiam in alterū, ex nomine ipsum nollens appellare, quasi nomine indignum, loco nominis ponit Tu, in signū iræ & abominationis. Hunc autem condemnauit, veluti cōmunem naturam abominantem: & seniorum populi consilio, reum ipsum constituit, vt ab eis obiurgetur.

† † *Vide quam miserum est in aliena versari lingua: nam à* רקק *racac spuit, fit* רק *rec quod vacuū significat vel temporalibus, vel intellectualibus. Vnde 2. Regum. 6.* הרקים *harekim habemus trāslatum, scurra. Sanctes vero Pagninus transtulit fatuum.* גיהנם *Gehennem ad verbū sonat Vallis hinnom. Nā erat locus prope Ierusalem in prædio cuiuspiam qui Hinnom dicebatur, in quo primum Israelitæ filios suos vivos cremabant Idolo Moloch. De quo Ierem. 7. & 4. Reg. 23. vbi dicitur Iosias locum hunc contaminasse proiiciendo in eum cadavera fœtida, & alias quasque immunditias, & huic vsui deinceps deputatus est.*

Quicunque vero dixerit, Fatue reus erit gehennæ ignis. Hunc magis condemnauit, vtpote auferentem à fratre mentē, qua ab irrationalibus distamus: vel potius tanquam iniuriosum contra fidē. Si enim fidelis frater fatuus est, vt ille dicit, fatua est fides eius. Hic autem primum manifestatur nomen gehennæ ignis, Hanc vero gehennā vocari dicunt quidā, quasi semper καιόμενον, id est, generantem ignem. Alij vero Hebraicū nomen dicunt, huiusmodi supplicia significans. Si igitur has, quæ à nobis leues iudicātur, iniurias ita punivit, qua condemnatione digni sumus, qui graues contra fratres incessanter effundimus? Eas itaque quæ leues videntur, propter graues punivit, vt illas timendas iudicates, ducamus has formidabiliores. Tum etiam quia iratis nō magnæ solum iniuriæ sed & paruæ frequenter ad cædes provocant, iram ad scintillæ modum accendentes.

Gehenna ignis. F

De offerentib. munera. *Si ergo obtuleris munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum.* Omnia quæ superius dixit, & quæ nunc dicit, quæq; postea dicturus est, de dilectione sunt, quam frequēter ponit, ac diuersimode laudat, sicut in progressu sepiꝰ inueniemus. Quū enim esset deus, nostri amore homo factus est, omniáq; passus, vt & nos deum, ac nos inuicem amaremus, & per dilectionem nobis mutuo colligaremur, vnumq; corpus efficeremur, caput habentes Christū. Ideóq; pugnæ neruos præcidēs, quæ dilectionē corrūpunt aufert. Cōsidera ergo amoris erga homines magnitudinē. Despicit honorē, qui sibi exhibetur præ amore erga fratrē tantū nō dicens: Auferatur seruitus mea, vt tu fratri recōciliaris: Nā sacrificium etiā est, erga fratrem recōciliatio: neq; illam absq; hac suscipit. Restat igitur, vt siue laudes deo reddas, siue orationē (siquidem etiam hæc sacrificia sunt) siue aliud quodcunque: ne proferas illa, fratri tuo irrecōciliatus, sciēs quod nihil horum sit suscepturus, nisi prius reconcilieris. Fertur autem indifferenter sermo, & ad eū qui affectus est iniuria, & ad eum qui iniuriam irrogauit. Et si quidem male passus es, iniuriā illi remitte, & patiens esto: quod si iniuriam irrogasti, medere iniuriæ, nihilque relinquas eorum, quæ ad reconciliationem faciunt. Docuit igitur, quod cuius sacrificium propter inimicitiam non suscipitur, huius quoque vita omnis deo est abominabilis.

Esto benevolus erga † *aduersarium tuum cito, quandiu es in via cū eo: ne forte tradat te aduersarius iudici: & iudex tradat te ministro, & in carcerem conicieris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* Quemadmodum ad virtutem exhortari solet, non solum per ea quæ futura sunt, sed etiam per præsentia. sicut in beatitudinibus diximus: ita rursum à malo solet auertere, non per futura solum, sed etiam per præsentia. Postquā enim ab odio reuocauit per futurā gehennam: nunc idem dissuadet & territat per præsentē iudicem, & ea quæ quotidie accidunt. Dicit ergo, Si etiā ad tribunal traharis, esto benevolus erga aduersarium tuū, hoc est, fias ipsi amicus, quandocunq; cū ipso fueris in via, quę te ducit ad iudicem: priusquam videlicet ad iudicē venias, tunc enim tibi licet reconciliari exoluēdo pecunias, quas Lucas ἐργασίαν, id est, operam dixit, quia operantur quæ volumus, ac perficiunt quod optamus. (Nam & ἐργασία ab

Cap.5. A

B

C

Luc.12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5. ἰατὸν μὲν dicitur, sicut opera ab operando.) Melius est e-
D nim debitum siue mulctam exoluere, quam iudicio contẽdere: mulctatus enim tria maxima referes commoda: puta, in carcerem non proiicieris, nec ad vltimum pœnæ aut mulctæ exactio à te fiet, & inimico reconciliaberis. Iudicio autem contendens, tria e diuerso pessima sustinebis incõmoda: videlicet, in carcerem proiicieris, ac nouissimũ reddes quadrantem, quem Lucas postremum minutum dixit,
Luc. 12. hoc est, minutissimum genus, ad quæ soluenda fueris condemnatus: & tertium, quod nec ità reconciliaberis. Verisimile est enim aduersarium permanere, quãtumcumque te vicerit. Sunt autem quidam, qui ea quæ dicta sunt, anagogice interpretantur, quod Chrysostomus ad præsens non
E recipit.

† † *Aduersarium quidam conscientiam dicunt, quasi malæ voluntati semper oppositam & accusantem eum, qui male operatur: vitam autem præsentem vitam, in qua benevolum esse oportet siue obedientem, honesta concedenti, & à malis deterrenti.*

De visa muliere

Auditis quod dictum sit: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quod omnis qui videt mulierẽ ad concupiscendum eam, iã mœchatus est cum ea in corde suo. In lege quoque postquam dictum
Exod. 20 est, Non occides, ponitur etiam, Non committes adulteriũ. Restat igitur vt postquam prius expleuit præceptum, transeat ad sequens: & postquã iram correxit, etiã concupiscentiam moderetur. Sicut autem in priori præcepto addens,
F Temere, distinxit iram opportunã ab intempestiua: ita & in præsenti addens, Ad concupiscendum, distinxit aspectũ sine affectu, ab eo quivitio afficitur. Neq; enim simpliciter dixit, q videt: sed, Qui videt ad cõcupiscẽdũ, hoc est, qui curiosè videt, & cũ animi ægritudine, quasi coitũ cõcupiscẽdo: talis enim iã cor suum animi affectione impleuit: idcóque voluntate adulterium commisit. Vel qui ad hoc videt vt concupiscat. Iste nempe affectionum perturbationem quæ sunt, & ad concupiscentiã transfugit, ac seipsum animi perturbationi tradidit. Quod si corpore alterius vxorẽ non tetigit, at saltem voluntate. Qui autem in transitu videt, aut alia quapiam necessitate, crimine vacat. Mulierem vero dixit, siue viro coniunctam, siue ab eo solutã, siue virginem. Scire autem oportet, huiusmodi præcepta, & si ad

vîros dirigi videntur, mulieres quoque respicere. Siquidẽ Cap. 5.
vir caput est mulieris, caput autem & membra vnita sunt. A
Prohibuit ergo aspectum curiosum: à tali enim affectio ad 1. Cor. 11.
cor defluit: quod vbi ægrotat, incendit & corpus ad coitũ. Itaque radicem abscidit, ne producto ramo fructum quoque proferat.

Si autem oculus tuus dexter offendiculo tibi est, erue eum, & proice abs te. Vtile est enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, et non totum corpus tuum proiiciatur in gehennam. Et si dextra manus tua offendiculo tibi est, amputa eam, & proice abs te. Vtile est enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, & non totum corpus tuum proiiciatur in gehennam. Non de corporis membris loquitur: illa enim culpa vacant: Nam corporis membra ab anima ducuntur, & quocunque illa iusserit mouentur. Sed dex- B
trum quidem oculum vocat idoneum amicum, qui instat oculi amatur: manum autem dextram, ministrum cõmodũ, qui in modum manus vtilis est, siue viri sint, siue mulieres. Dicit igitur, quod si hi tibi fuerint offendiculo, aliquã afferentes mentis perturbationem: nec eis parcas, sed amputa ipsos omnique aduersus te est affectione: & proiice abs te. Neque dixit, Percute, sed amputa, manifestãs omnimodam separationem. Dicens quoque, Amputa, non ibi permansit: sed vlterius sermonem extendit, addens: Et proiice abs te: ne in proximo remanens, fiat rursus familiaris. Quia autem rem duram præceperat, lucrum in posterum demonstrauit ab eo quod vtile est. De oculo malo.

Dictum est autem: Quicunque repudiauerit vxorem suam, det ipsi libellum repudij. Ego autem dico vobis: Quicunque repudiauerit vxorem suam, nisi stupri causa, facit eam adulteram esse: & quicunq; repudiatam duxerit, adulterium committit. Ecce & aliud adulterij genus demonstrat. Iubebat enim lex vetus, vt quomodocunque odisset quispiã vxorem propriam, ne eam retineret, sed dato ipsi libello repudij, dimitteret. Iubebat autẽ abiicere siue repudiare, ne occiderent eam: ægre enim reconciliabantur Iudæi, non modo erga vxores, sed etiam erga filios. Vnde & Christus quadragesimo capite dixit ad eos Moses, propter duritiam cordis vestri permisit vobis repudiare vxores vestras. Iussit autẽ date libellũ repudij, ne postea, alteri iam nuptã viro, posset rursus apprehẽdere, C De dimissa mu liere. Deut. 24 br lege re pudij. Infra 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.5. quam propriũ:& hinc oriretur turbationes ac seditiones.
D Christus vero prædictis verbis mansuetius eos instituẽs, iubet ne vxorem repudient, nisi stupri causa. Stuprum autẽ vocat hic adulteriũ: sed neq; dimissam permittit alteri viro nubere. Qui enim extra stupri causam, suam repudiat, facit eam adulteram esse, quum alteri viro cõmisceatur. Qui vero sic ab altero repudiatam duxerit, adulterium cũ aliena committit. His autem datis præceptis, vxorem etiã cordatiorẽ ac modestiorem reddidit. Audito namque quod se repudiatam nullus in vxorẽ ducturus est, propriũ amabit virum, eiq; inseruiet: & ita criminis adulterij admonens, tam eum qui sine causa propriam repudiat vxorem, quam
E eum, qui ab alio repudiatam ducit, pacem coniunctorũ cõstrinxit: magisq; ne cõmitteretur adulterium curauit. Qui enim suam nõ abiicit, sed amat potius, alienam nequaquã concupiscet: similiter & qui ab alio repudiatã prohibetur ducere, suam non facile repudiabit.

De periurio.

Rursum audistis quod † dictum sit antiquis: Non peierabis: persolues autem domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis: Ne † iuretis
Exod.14 *omnino.* Vetus quidem lex dicit, Non peierabis: offeres autem domino iuramenta tua: quod addit vt iuranti timorẽ
Deute.5. incuteret, ne peieraret, sciens deũ ipsum, qui omnia nouit,
Leuit.19. iuramẽtũ suscipere. Ego autẽ dico vobis, Ne iuretis omnino. Qui enim facile iurat, aliquando fortasse peierabit ob iurandi consuetudinem: qui autem nullo modo iurat, non peierabit vnquam. Præterea quoque iurans ita ne peieres,
F cultum diuinũ obseruas: at nullo modo iurans, ipsum maxime prouehis: & illud mediocris & imperfectæ philosophiæ est, hoc autem summæ ac perfectæ.

† *Illud quidem, Non peierabis, in libro Exodi scribitur: hoc autem, Reddes domino iuramẽta tua, in lib. Deuteronomij, sed per alia verba. Præcepit autem hoc, ne per falsi nominis deos iurarent.*

† *Non iurare, & iuramentum non petere, ad idem inducunt. Quomodo enim ad id quod tu fugis, fratrem tuum induces, si tamen fratris amator es, & non magis pecuniæ?*

Neque per cœlum, quia thronus dei est: neque per terram, quia scabellum pedum eius est: neque per Ierosolyma, quia ciuitas magni regis est. Ne putarent quod aduersus deum solum iurare prohiberet, dicendo μὰ τὸν θεὸν, id est, per deum: addit & alias

iuramentorum species, quibus tunc Iudæi iurabant: qui e- Cap.5.
nim per hæc iurat, rursus per deum iurat, qui hæc implet, A
eisque dominatur. Nam hæc propter eum in honore habentur, & non per seipsa. Dicit autem per prophetam: Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorũ: *Iesa.66.*
manifestans per hoc propheta, quod omnia deus impleat. *Iere.23.*
Ait enim, Nonne cœlum & terram ego impleo? Dauid *Psal.47.*
quoque dicit, Ciuitas regis magni.

Neque per caput tuum iures, quia non potes vnum capillum album facere vel nigrum. Neque vilissimum ideóque paratissimũ iuramẽtum iuraueris, dico sane per propriũ caput, ne etiã ad maiora prócedas. Alio quoque modo. Creatura nãque etiam dei possessio est: & rursum per deũ sit iuramentum, qui ipsam in sua habet potestate. Licet enim tuum quoque sit, non est tamen tuum opus: quod ex eo manifestum est, quia non potes vnum capillum album facere vel nigrum. B

Sit autem sermo vester, Est est, Non non. Quod autẽ vltra hæc additur, à malo est. Sit inquit sermo vester quando affirmatis, Est: quando vero negatis, Non: hisque solis pro iuramẽtis ad confirmationem vtamini, & nullo alio quàm est & Nõ. Quod præter hæc adiungitur, dicit iuramentũ. Si autẽ iuramentum à diabolo est, quomodo ipsum lex vetus pmittebat? Quia & animaliũ sacrificia à malo quidẽ erãt & deceptione Idolorũ, ea tamen permisit lex propter Hebræorum infirmitatẽ. Quũ enim glutones essent ac lurcones, Idolothyta amabant. Et item quũ essent increduli, iuramẽtum quoque diligebant. Vt autẽ deinceps neque Idolis sa- C
crificarent, neque per Idola iurarent, permisit quidẽ lex sacrificare ac iurare, & si quid aliud est simile: omnia vero ad deum transtulit. Futurum autẽ erat, vt successu tẽporis, etiã hæc sublimiori legislatione amputaret. Quia & lactere infantibus quidem vtile est, viris autẽ admodum ineptũ: ideóque infantiũ more viuẽtibus hoc eõcedimus: † viriles
vero ab eo abducim⁹ ac prohibemus. Quid igitur agendũ, si quis iuramentũ expetat, imo iurare cogat? sit tibi dei timor violentior, quàm hæc necessitas: omnino pati eligas potius, quàm præceptum transgredi. In omni siquidẽ præcepto vis ac violentũ periculũ tibi sæpius occurret: & nisi vbique violentius ducas diuinũ præceptũ, omnia à te va-

Cap. 5.

cux & infecta discedent. In sequentibus autem dicit dominus, Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

De oculo & dente.

† *Eo intellectu quo Christus iurare prohibuit, nempe rationabili nõ subexistente causa: etiam hic vult tali casu nullo hominum impulsu aut metu esse iurandum.*

Audistis quod dictum est, Oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis, ne resistatis malo. Quidã veteri legi indignantur, iubenti oculũ pro oculo, ac dentẽ pro dẽte eruere, & sine compassione contra eum qui oculum aut dentẽ quempiam eruit, eandem denuncianti calamitatẽ. Est autẽ hæc lex homini maxime amica. Id enim fuerit, vt timore similis afflictionis cauerent, ne illius tẽporis homines, q ad plagas mutuo inferendas anhelabãt, oculos aut dẽtes sibi inuicem eruerent. Christus autẽ homini beneuolẽtior quàm legislator, huiusmodi mala nõ similis metu afflictionis sed futuræ dãnationis timore disſuasit. Quum enim in præcedentibus dixerit, quod quicunque dixerit fratri suo Fatue, reus erit gehennæ ignis: manifeste innuit eũ q verberaret, plusquam desipere: qui autem membro mutilaret, adhuc amplius. Vnde iussit non resistere malo. Malũ vero quidam hic illum dixerunt, qui verberasset. Chrysost. vero diabolũ intelligit. Hoc autem dixit Christus, docens quod eo instigante hæc attentata sunt: & in hunc transmittit irã eius, qui iniuria affectus est, exasperatam aduertus eũ, qui hæc ausus fuerat. Quid ergo, neque diabolo resistere licebit? Vtique, sed non in vlciscendo fratre: hanc enim resistẽtiam prohibuit: sed in patiendo ac sustinendo. Neq; enim per iram extinguitur ira: sicut nec ignis igni, sed contraria fiunt contrariis medicamentis.

Sed quisquis alapam impegerit in dexteram tuam maxillam, obuerte illi & alteram. Iubet vt non solum nõ vindicemus, sed potius, vt nosipsos cædenti præbeamus: & per patientiã ac magnanimitatẽ ipsum refrenemus. Hæc enim ille videns, non solum nõ infliget plagam alterã, sed de prima quoq; resipiscet ac reuocili abitu: quod si restiteris, accẽdetur magis, & exasperabitur. Quare autem quũ multa sint corporis membra, de solo oculo ac dẽte distinxit lex? Quia his præcipue partibus solẽt pugnãtes plagas inferre, vtpote min-

seruatis, quoque magis in promptu sunt, ac facilius vulnerantur. Per hæc autem ad cætera quoque membra lex extenditur. Dextra quoque maxilla maxime idonea est ad sustinendam iniuriam, quæ & cõmodius pulsatur manu dextra iniuriam irrogantis: & de hac est præceptum, quod etiam ad reliqua membra similiter pertingit. Cap. 5. A

Et si quis vult te in ius trahere, & tunicam tuam tollere, relinque ei & pallium. Vult vt tolerantiam ac magnanimitatẽ hãc, nõ ad plagas solum, & iniurias, sed ad possessiones quoq; & opes præbeas: ad ista nempe pertingit etiã sermo, qui fit de tunica, vtpote cõmodiori vt auferatur. Dicit enim, Volenti te in ius trahere, tuãque auferre tunicã, relinquas etiam pallium: ac vincas illius auaritiam: non tantũ substantiæ quam petit cessione, verum etiã addendo id quod non petit. Quum enim hæc feceris, vel relinquet quod petebat, tantã veritus Christianã tuam philosophiam: vel eo quod petit ablato, non attinget quod nõ petebat: frequenter autem auaritiam suã redarguet. Si autem cũ eo ad iudicium quidem nõ accesseris, verum id tantũ quod petit dederis: quod tibi ipsi solũ vtile est, fecisti. Si vero addideris & aliud, animã quoque illius lucrifeceris, duplexque bonũ perfeceris. Nam & tribunal deuitasti, & auaritiam conuertisti. B

† Pallium quidem est, quod super alias vestes gestamus, tunica vero quam interius. Et licet dicat Lucas, Ab eo qui aufert à te pallium, & tunicã ne prohibeas, nulla tamen est contradictio. Hæc enim vtraque dixit Christus: hoc quidẽ in monte: quod vero apud Lucam est, in loco campestri. Quid ergo, nudum oportet incedere? An tibi magnum videtur, vt ob fratris vtilitatem nudus incedas? Neque tamẽ ad tantam impellet inhumanitatem: tuam enim, vt dictum est, verebitur magnanimitatem. † *Luc. 6.* C

† *Sæpiũ autem ὁ χιτὼν τὸ ἱμάτιον dicitur & contrario, id est, tunica pallium, ac pallium tunica. Interdum quoque omnis vestis nunc ἱμάτιον nunc χιτὼν, modo pallium, modo tunica appellatur.*

Et qui te coegerit ad miliarium vnum, abi cum illo duo. Vetus quidem testamentum iuxta solã grauitatẽ, vitij species distinguens, leuia præteribat. Christus vero de his quoque legem tulit, incipiẽs sane à grauiori, & desinẽs in id, quod leuius est. Grauius siquidẽ est oculi aut dentis excussionẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5. pati, quàm vię ducem se prębere, aut cibum subministrare:
D deinde in maxillã iniuria, quę maximo ducitur opprobrio:
posteà vestis ablatio: his autem leuius est violenta coactio.
Quemadmodũ autẽ in aliis vexationis speciebus: cũ addita mẽto virtuti vacare iusserit: ita & in coactione iubet vincere desiderium eius, qui praue facit iniuriam, patique amplius, quàm ille facere volebat. Agnouisti in corpore patibili insertam ad affectionis immobilitatẽ? consideraſti angelicam in hominibus disseminatam politiam? Non cõcupiscere enim iuxta affectus, neq; secundũ perturbationes iraſci, cœlestis sunt politiæ, de quibus p dicta p̃cepta Christus legem dedit. In eo enim quod iusſit fratri temere nõ iraſci, neq; ipſi dicere Raca, neque fatuum hũc appellare,
E neque deo munus offerre ante recõciliationẽ erga fratrẽ, ac benevolũ esse aduersario: affectui animi commoti nervos amputauit. In eo vero quod præcepit mulierem laſciuis oculis non respicere, & abiicere eos, eáſq; qui sunt offendiculo: neque propriam sine cauſa repudiare vxorẽ, neque ab altero repudiatam ducere: ægrotantis concupiſcẽtiæ radices auulſit. Rurſum in eo quod iusſit omnino non iurare, cupiditatem circa affectiones ac pecunias expulit. Præcipiendo vero non reſistere malo, & aliam quoque maxillam obuertere, ac pallium etiam dimittere, duóque mil lia abire: animum ab vlciſcendo continuit.

De eoq; dicitur: Petenti abs te F dato.

Petenti abs te dato. Quando certe in loco cãpestri docẽs ſtetit, manifeſtiꝰ dixit, Omni abs te petẽti dato, veluti ſcripſit Lucas. Iubet autem non diiudicare dignũ ab indigno. Eo enim quod petit, indignus eſt, qualiſcunq; ſit. Nã & deus omnia ad vitæ ſuſtentationẽ æqualiter omnibus contulit hominibus, bonis & malis, fidelibus ac infidelibus.

Luce 6.

De mutuando. *Ibidem.*

Et volentem à te mutuo accipere, ne auerſeris. Nunc quidem abſque fœnore mutuare iusſit: quãdo autem ſicut diximus in loco campeſtri docebat, iusſit neq; id quod mutuatũ eſt repetere. Si enim, inquit, mutuum dederitis his, à quibus vos recepturos ſperatis, q̃ vobis eſt gratia? Sed hoc quidẽ ad impfectiores dirigitur: illud vero Lucæ ad pfectiores.

Leuit. 19.

De diligendo p̃ximo.

Audiſtis quod dictum ſit, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autẽ dico vobis: Diligite inimicos veſtros: Bene precamini detestantibus vos: Beneficite his, qui vos oderũt: & orate pro

te pro offendentibus & perſequentibus vos. Poſtquam, vt dictũ Cap. 5.
eſt, iram ac concupiſcentiam extirpauit, omnique ſimili A
affectu ſibi obẽdientes liberauit, deinceps etiã benefacere iubet, dando videlicet petentibus, ac mutuando indigẽtibus. Deinde p̃cedendo, ad extremã perduxit virtutẽ. Omnis enim virtutis coronis ac vertex eſt, inimicos amare, & cætera q̃ ſequuntur. Amare inquã ipſos, non quatenus inimici ſunt, ſed quatenus homines. Nec ſolũ amare, ſed & p̃ eis obſecrare. Ad amorẽ autem inimicorum cõſequuntur & aliã dico ſane, bene precari denouẽtibus, ac benefacere his qui oderunt: & orare pro lædentibus: Nã hæc perfectæ ſunt dilectionis. Conſidera vero & p̃miũ huiuſmodi virtutis. Quia enim tam præclarum facinus omni alio maius B
erat, p̃miũ quoque omni maius ipſi rependit. Ait enim.

Vt efficiamini filij patris veſtri qui in cœlis eſt: quia ſolem ſuum oriri facit ſuper malos ac bonos: & pluit ſuper iuſtos ac iniuſtos.

Pater quidem hominum deus eſt tanquã plaſmator eorum (Nam patres quoque dicimus operũ aliquorũ poetas hoc eſt effectores) tanquam etiam prouiſor ac procurator ipſorum: patris ſiquidem propriũ eſt filio ſuo prouidere ac p̃curare. Filij autem dei ſiunt, qui per virtutẽ ſimiles ipſi efficiuntur, quantum eſt homini poſsibile: nam filij propriũ eſt, ſuo aſsimilari patri. Vt ſitis, inquit, filij dei: nõ natura, ſed ſimilitudine, amando videlicet inimicos veſtros: quia & ille à malis ac iniquis, blaſphemiis tanquam iaculis petitus, & contumelia affectus, p̃rioq; honore priuatus: tamẽ C
ob amorem, quo eos proſequitur, ſolem ſuũ oriri facit ſup malos ac bonos, & pluit ſuper iuſtos ac iniuſtos. At tu quidem à conſeruis pateris: ille vero à ſeruis. Et tu ſane pauca ac modica eis p̃ſtabis bona: ille autẽ plurima ac maxima: & tamen tribuit tibi, vt ob talẽ imitationẽ ipſi ſimilis efficiaris, eiuſque filius nomineris. Per ſolẽ ſane ac pluuiam, omnia ad vitam conuenientia ſignificauit: his enim omnia è terra generantur, nutriuntur, augentur, ac perficiuntur. Poteſt quoq; & alio modo dici. Vt ſitis filij dei, aſsimilati videlicet filio eius, qui innumeras ab inimicis ſuis paſſus iniurias, ipſos amabat, & beneficia eos docẽdo cõferebat: linguarum ſagittis petitus, & tandem ab eis crucifixus, p̃ ipſis orabat dicens, Pater dimitte illis, nõ enim ſciũt quid

Nota.

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

Cap. 6. faciunt. Volt itaque Christus amiciste reconciliati, Abi inquit prius, reconciliare fratri tuo: inimicos vero iubet diligere, ac pro eis orare, vt prædictum est.

De dilecto co q diligit. *Si enim dilexeritis eos qui vos diligunt, quod præmium habetis? nõne & Publicani idem faciunt? Et si complexi fueritis fratres vestros tantum, quid supra cæteros facitis? num & Publicani ita faciũt?* Nõ est virtus amantem se redamare, sed naturæ consentaneũ. Nam & Publicani hoc faciũt, apud quos ne vestigiũ quidẽ est virtutis. Sunt autẽ Publicani, qui vectigalia colligũt, ac commerciarij (vt sic loquamur) qui scilicet mercibus viuũt commutandis. Erant autem maxime infames, qui artes huiusmodi exercebãt, tanquã iniusti, auari, ac scelerati. Vnde
Luce 6. E & in doctrina, quæ in loco cãpestri data est, p̃ publicanis, dixit peccatores. Quum autem neq; diligentes nos diligamus, sed inuideamus potius his, qui nobis bene cupiunt, qua tandem obsecro digni erimus condemnatione? quum super Scribas & Pharisæos in iustitia abundare iussi, etiam illis inferiores simus, qui apud eos infames erant?

Eritis igitur vos perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est. Qui diligentes se diligũt, hi certe in dilectione imperfecti sunt: qui vero etiam inimicos amant, hi sane perfecti sunt.

Cap. 6. De elemosyna. *Attendite ne eleemosynam vestram præstetis coram hominibus vt conspiciamini ab eis: alioquin præmium non habetis apud patrem vestrum qui in cœlis est.* Plantatis iã virtutibus, tollit deinceps affectum, qui eis adnascitur & molestus est, puta inanẽ gloriam, quam etiã auellit, postquam egregia plantauit virtutũ
F opera: nõ enim prius pullulat, sed post ipsa. Est namq; inanis gloria bene quippiam operari ad hominũ ostẽtationẽ. Et vide vnde eam incipiat expellere: ab eleemosyna videlicet, oratione & ieiunio: quia his maxime bonis operibus libẽter insidiatur. Sicut Pharisæus cũ inani gloria orabat, demõstrato Publicano: & se etiã iactabat, dicẽs: Ieiuno bis in sabbato: decimas do omniũ q̃ possideo. Dicit autẽ, Attendite: insinuãs fera hanc latẽter in modũ furis irrepere. Dicens vero, Attendite ne eleemosynã vestrã præstetis coram hominibus, non ibi permansit, quasi vellet vt indigentẽ prætereas, ne qui hoc videant: sed addidit: vt cõspiciamini ab eis. Ac si diceret, Attẽdite ne propter hoc eã coram hominibus tribuatis, vt conspiciamini ab eis: si enim nõ pro-

pter hoc eam dederitis, nihil vetat etiã coram ipsis eã tradere. Finis namque eius quæritur, non modus. Contingit enim & coram hominibus tribuentem, non ad ostentationẽ præbere, quando quis sola motus cõpassione præbet, & non tribuentem coram hominibus, ad ostentationem tribuere, quando non inductus compassione præbet, sed vt pro compassiuo prædicetur. Præmium, inquit, non habetis apud deum, quia apud homines talis eleemosynę p̃mium quæsiuistis, puta laudem propter ipsam. Ponit autẽ semper inter alia verba patrẽ qui in cœlis est admonẽs ipsos, vt patrem in cœlis habentes, terrenum despiciant. Simul etiam incitãs, vt huiusmodi patre digne cõuersentur.

Quum ergo præstas eleemosynam, ne tuba canas ante te, quemadmodum hypocritæ faciunt in conuenticulis, & in vicis, vt glorificentur ab hominibus. Amen dico vobis receperunt mercedẽ suam. Auget dehortationem eleemosynæ ad ostentationẽ præstitæ. Ne tuba canas, id est, ne publices, vt ab hominib⁹ agnoscatur. Qui enim tuba canũt, vt à multitudine audiãtur, buccinãt. Quidam autem dicunt, quod illo tempore hypocritæ tuba conuocabant indigẽtes. Est autem hypocrita qui alius est, & alius apparet propter humanam comitatem. Vultus siquidem, aut potius larua illorum, misericordiæ est, natura vero personæ, insanam glorię appetentiam indicat. Receperunt autem, hoc est, auferunt, habent mercedem suam.

Te vero præstante eleemosynã, nesciat sinistra tua, quod facit dextera tua, vt sit eleemosyna tua in occulto, & pater tuus qui videt in occulto reddet tibi in propatulo. Postquam dixit, quomodo oporteat non præbere, nunc dicit quomodo præstare oporteat.

Per sinistram autẽ manũ, eos qui in proximo sunt ac familiares intelligit: nihil enim manu tua vicini⁹ ac familiarius est. Neque hi, inquit, dexteræ tuæ eleemosynam agnoscant. Aut per hyperbolen est sermo, quod & ipsam sinistrã lateat dextera: per quod manifestatur plurimum oportere latere. Cõsequenter vero addidit, quod deũ habeas cõspectorẽ ac testẽ, qui more patris gaudet videns bona filiorũ opera: quodq; non pdes q̃ dederis, sed ab ipso recipies omnino eleemosynæ præmium. Non dixit autẽ vnde facere oporteat, puta quod è iustis sæculis hoc nẽpe omnibus notum erat. Præterea superius quoque beatos prædicauit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.6. De esurientes & sitientes iustitiam.

Et quum oraueris, nõ eris quemadmodũ hypocritæ, nam illi fõlẽt in cõuenticulis & in angulis platearũ stantes orare, quo videãtur ab hominibus. Amen dico vobis, referũt mercedẽ suã. Angiportus quidem sunt vici angusti, p quos pauci possunt incedere. Platee vero vię publicę, p quas multi simul incedere possunt.

Tu autẽ quum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrẽ tuũ, qui est in occulto: & pater tuus qui videt in occulto, persoluet tibi in propatulo. Similiter & hic quum dixisset, quomodo oporteat non facere, dicit etiã quo pacto facere oporteat, & hoc docẽdi modo frequẽter vsus est. Patri vero q est in occulto, hoc est, in inuisibili loco. Rursum etiã dicit, quod q videt in occulto, p̃soluet tibi in propatulo: manifestãs, quod si spectatores quęris, habes p omnibus deũ ipsum. Si vero & homines habere cupis contẽplatores, habebis etiam hos tẽpore præconij ac retributionis præmij: nec multos solũ, sed omnes: nec homines tantũ, sed etiam angelos & archangelos, omnesq; cœlestes virtutes. Quod si nũc manifestas bona opera tua, & præmiũ quod expectabas à deo, perdis: & homines ipsi te condẽnabunt, tanquã inanis gloriæ appetitorem. Quũ ergo liceat & mercedem bonorum operum accipere, & publice orã tot tantisq; p̃dicari, si paululũ sustineas, quomodo nõ omnino stultum ac irrationabile erit vtrisque his excidere, & p̃senti theatro illud permutare? Hic autem sermo per anagogẽ accipiendus est. Cubiculum siquidem mens est, pulcherrimũ cogitationum domicilium. Ostiũ vero sedes sensuũ, oculus, auris, & cætera, per quæ malæ ingrediuntur cogitationes, quę virtutum prædantur diuitias. Quid ergo non oportet in ecclesia orare? Maxime quidem, sed non vt appareas hominibus: hoc enim, tanquam hypocritarum opus condemnauit, sed vt tibiipsi deum reddas propitium. Contingit enim aliquẽ inter plurimos orare, nec tamen peccare, quãdo non ad ostentationem orat. Et contingit in cubiculo clauso orantem peccare, quũ ediuerso fecerit. Deus enim qui vbique est, facti discutit finem. Hypocritas autẽ & hos vocauit, formam quidem orantium habentes, mentem vero anhelantium ad inanem gloriam.

De occulte orando.

E

F

Ioan.1.

Orantes autem ne sitis multiloqui sicut Ethnici. Multiloquij

vitium βαττολογία dicitur: quum pluribus verbis petitio fit de his quæ non conueniunt: puta de diuitiis, gloria, potẽtatu, aliisque similibus, quæ nec animæ prosunt nec ad corporis cõsistentiam sunt necessaria. Ethnicos vero dicit infideles. Quia autem hi non solum ea petunt quæ non conueniunt, sed & longas faciunt de huiusmodi rebus petitiones, putantes verborum multitudine persuadere: hanc ipsorum opinionem hoc modo condemnat.

Cap.6 A De multiloquio in oratione.

Putant enim quod in multiloquio suo exaudiendi sint. Putant quidem, at non recte.

Ne ergo assimilemini ipsis: nouit enim pater vester, quibus vobis opus sit, priusquã ab illo petatis. Nouit quæ vobis expediant, priusquã ab illo quicquã omnino petatis. Nõ oportet itaque petere, q nec vtilia sunt, nec necessaria, sicut diximus, quod est battologię vitium. Quia enim pater est, indignatur filiis petentibus quæ nõ conueniunt. Verũ si nouit quibus nobis opus sit, cur hæc omnino ab eo postulam? Plane non vt ipsum doceamus, sed vt demõstremus, quod eũ habemus educatorem ac dominũ, vtq; ab ipso solo pẽdẽtes, facilius eum flectamus, qui spes est salutis ac prouidentiæ nostræ. Tãquam pater enim & nouit quibus nobis opus sit, & tribuere paratus est, quæ necessaria sunt aut vtilia: exigit tamẽ, vt ob dictas causas nos illa petamus. Hæc postquam docuit, præbet etiam modum orationis, non vt hac tatum oratione precemur, sed vt habito hinc orationis fonte, ab ipso precationum intelligentiam hauriamus.

B

Sic ergo orate vos. Quo nam modo?

C De oratione Pater noster.

PATER † NOSTER QVI ES IN COELIS. Singulæ dictiones ponderandæ sunt. Iubet enim vt dicamus, Pater, vt cœlestem cognationem ad memoriã reuocemus, & quo munere affecti simus, puta diuina adoptione: & vt digne tali patre cõuersemur: qui enim praue viuẽs deum vocat patrem suum, & in deũ, & in seipsum mẽtitur. Nostrum autem dicimus patrem, vt agnoscamus quod fratres inter nos mutuo simus fideles omnes: communiter ab vno sólóque deo adoptati, & vt de hoc continue colloquẽtes, ob humilia nõ extollamur: neque omnino aduersus fratres nostros vel cogitemus quippiam, vel loquamur, vel faciamus, sed pro nobis inuicẽ precemur. Additur autẽ, qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.6. es in cœlis: vt cœlum semper prospiciamus, audito q; ibi
D sit pater noster: magis autē vt idipsum dicamus nos, ac ter
rena despiciamus, & eò ascēdere per virtutum scalas festi-
nemus, vbi est pater noster. Dicētes autem deū esse in cœ-
lo, nequaquam ipsum in cœlo cōclusum circumscribimus:
non enim loco capi aut circumscribi potest. Nam vbiq; es-
se dicitur deus, maxime tamen in locis dignioribus, quod
ipsius magis susceptibilia videātur. Propter hoc igitur de⁹
in cœlo esse dicitur, quia illud purissimum est, in quo sunt
astra, virtutes ac turmæ sanctorum, quibus datur requies.

Nota. † *Chrysostomus sane totam hanc orationem traditam, ad filium re-*
E *fert. Siquidem & hic pater noster dicitur, tanquam creator ac procu-*
rator, provisor & magister. Iuxta hunc autem sermonem dici quoque
potest & spiritus sanctus pater noster. Itaque & proprie ad singu-
las personas, & communiter ad trinam vnamque deitatem referri hæc
possunt.

Sanctificetur nomen tuum. Sanctificetur, hoc est, glorifi-
cetur: si enim iuxta virtutis normam conuersamur, glori-
Supra.5. ficatur deus ab his, qui nos conspiciunt. Luceat, inquit, lux
vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, &
glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Quum igitur
in se gloriosum sit nomen tuum, glorificetur etiam per no
stram conuersationem.

Adueniat regnum tuum. Regnum nūc vocat secundū ad-
uentum ipsius, in quo cum multa gloria apparebit. Hoc au-
F tem petendum addidit, vt quod petimus agnoscentes, præ
parati ad eius occursum per omnia simus. Præparata em
est optare vt veniat iudex. Potest quoque & alio modo di-
ci. Veniat ad nos regnum tuum, id est, impera tu nobis, &
non diabolus: tu nobis suadeas, ac per tua mādata iubeas,
& non ille.

Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, sic & in terra. Fiat volūtas tua
Psal.102 in terra ab hominibus, quemadmodum in cœlo fit ab an-
gelis: de quibus dixit Dauid, Ministri eius, qui faciunt volū
tatem ipsius. Aduenias autem & Fiat, licet per verba dicā-
tur imperatiua ἐλθέτω, & γενηθήτω, sumūtur ta mē pro optati
uis: optamus enim ac precamur hæc, eo quod etiā ad ea di
uino nobis opus est auxilio. Sic & reliqua quæ sequuntur
verba, optatiua sunt, quanquam videantur imperatiua.

Panem nostrum † *supersubstantialem da nobis hodie.* Scies qui- Cap.6.
dem naturam angelica nequaquā cibo indigere, humana A
vero huius esse indigentem, iussit quod naturæ necessariū
est peti. Panem autem nostrū dixit, hoc est, propter nos for
matum. Supersubstantialem vero appellauit, quia ad corpo
ris substantiam, vitam, ac constitutionē conueniens est. Vel
iuxta Chrysostomū, ἐπιούσιον dixit, id est, quotidianum. Ad-
dit etiam, Hodie: à cura nos abducēs insequētis temporis.
Vult enim fideles panem tantum petere, & hunc tantū ho
diernum: nec angi de insequenti die: quum neq; sciamus,
an etiam in ipso viuemus. Superfluum est itaque solicitum
esse de die: ad cuius spatiū vtrū pertingemus ignoramus.
Hoc quoque in sequentibus iubet pluribus verbis, dicens Infra ea.
inter cætera: Ne soliciti sitis in crastinum. Ita nempe expe B
diti erimus, pauca naturæ necessitati concedendo: reliqua
vero ad operationem spiritualem tribuendo. Aequum e-
tiam est, animæ quoq; panem petere. Indiget enim & ipsa
supersubstantiali cibo: dico sane illuminatione cœlesti: vt-
que diuina ei cognitio præbeatur.

Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus
nostris. Scies quam lubrica esset natura nostra ad peccatum:
agnoscens quoque & post regenerationis lauacrum, tur-
sum nos esse offensuros, iubet pro peccatis deprecari: quæ
etiam debita nominauit: debitum enim & peccatum quasi
eadem res, obnoxium reddunt hominem: sicut & æs alie- C
num. Deprecantes autem pro ipsorum remissione, remini
scimur eorum, & humiliati conterimur. Docet quoque &
modum, quo deum flectere possimus: dico sane vt & nos il
lis ignoscamus, qui in nos peccauerūt: nam hos dixit debi
tores. Et hoc iubet pro omni forma supplicandi proferri:
tanquam id solum potens sit nos liberare. Ideóque cōple-
ta de oratiōe doctrina, iterato repetit de hac re sermonē.
Nunc autē addidit, orationi: vt nobis hoc quotidie deo di-
cētibus, necesse sit illis qui in nos deliquerunt, ignoscere.

Et ne nos inducas in tentationem. Tentatio est omne certa-
men, quod dæmonis fraude quomodocunque nobis indu-
ctum est, quo animæ nostræ fortitudo comprobatur. Hoc
itaq; sermone nos instruit, ne de nobis ipsis cōfidam⁹, neq;
temerarie tentationibus nos ingeramus, sed precemur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 6. ne in tentationem inducamur. Hæc autem docens, nos
D quoque inducit ad imbecillitatis nostræ agnitionẽ, & mo
destiam apponit. Atqui deus neminem tentat, sicut inquit
Iacobi. 1. Iacobus Apostolus: quomodo ergo dicit, Ne nos inducas
in tentationẽ? Illud sane, Ne inducas nos, tantundẽ valet,
ac si diceret, Ne permittas nos induci. Hoc autẽ scripturę
idioma est: In eo enim quod permittit, ipse inducere vi
detur. Omnis siquidem tentatio à diabolo producitur. Ve-
Mat. 8. rũ nullũ attingit hominẽ, nisi deus permiserit: quum neq;
porcis nocere potuerit, nisi ipso permittente, veluti mani-
Nota. festius in progressu inueniemus. Sæpius autẽ permittit ten
tatiões in nos induci, aut propter peccata nostra, autvt ma
E nifesta fiat animæ nostræ fortitudo, quemadmodũ docuit
ipsius Iob historia. Iubet ergo nos quidem precari, ne in tẽ
tationem inducamur: ipse vero quum sit animarũ nostra-
rum moderator, interdum quidem permittit, quandoq; ve
ro prohibet, iuxta quod vtrunque expediens est. Quare nõ
inductis quidem tetationibus, ab iis cauere debemus: vbi
autem inductæ sunt, viriliter contrastandum est, vt & mo-
destiæ, & fortitudinis specimen præbeamus.

Sed libera nos à malo. Malum quidem hoc in loco diabo-
F lum nominauit: non quod natura malus sit, sed voluntate.
Per antonomasiam autem malum eum appellauit, tanquã
in extremo positum malitiæ. In eo vero quod nos precari
iubet vt ab eo liberemur, ostendit quod atrocissimum ac
irreconciliabile contra nos gerat bellum: nobisque diuino
sit opus auxilio. Solum autem explicauit, vt ab eo liberari
precemur: docens omnis mali hunc esse causam: & ita solũ
contra eum inimicitias conuenit exercere, & non contra
eos, qui ex inconsiderantia ab eo inducti sunt, nobisque
nocuerunt: quorum misereri potius oportet, vtpote ab eo
superatorum.

Iob. 1. et 2. *Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula, Amen.*
Extrema oratiõis pars est, eorũ qui orãt animi gratitudo,
vtque deũ benedicant. Sic ergo intelligitur. Compleantur
hæc quæ postulamus: tu enim rex noster es, potẽs ad ea cõ
ferẽda, sempérque glorioſus. Et hoc indicat quod additur,
In secula. De dictione Amen, superius dictum est. Alio
quoque modo possumus anagogice interpretari quædã in

dominica oratione, vt nomẽ patris sit filius. Nomẽ enim, Cap. 6.
eius eius est nomen declaratiuũ est: & ita filius patrẽ ma- A
nifestat. Regnũ autem spiritus sanctus dicatur, ob diuino-
rum donorum diuitias. Quia igitur Christus est caput no-
strũ, nobis qui mẽbra eius sumus, per vitę puritatem sancti
ficatis etiam ipse sanctificatur: vbi vero sanctificati sumus,
accedit ad nos spiritus sanctus. Voluntas autem patris quę
fit in cœlis, est rationalis cœlestium virtutum cultus. Dixit
enim & ad Dauid: Quid mihi est in cœlo, ab angelis vide- Psal. 72.
licet? neque enim aliud præter rationalem cultum: & à te
homine quid volui super terram? nihil aliud præter eun-
dem cultum, qui est id quod necessariũ est, cæteris præemi
nens. Rationalis autem cultus est, mentẽ ad deum tendere
intensam, ac supernorũ desiderio succensam, cum animi B
impetu aduersus mẽtis perturbationes ac dæmones. Panis
vero noster duplex est: vnus quidẽ cõgruus substãtiæ ani-
mæ, puta scientia, & hic præbetur iuxta recipientiũ virtutẽ.
Alius vero naturę corporis, sensibilis videlicet. Et ille qdẽ
supérne ministratur, hic autem inferne. Tentatio quoque
duplex est, voluptatis videlicet ac doloris, & illa quidẽ na-
turalis est, ac perturbationum innatarũ, hæc vero inuolũta
ria est, & perturbationum naturæ aduersantium. Voluntа-
riam igitur fugere oportet: inuoluntariam vero deuitare
quidem propter nostram imbecillitatẽ: at vbi venerit, tan-
quam purgatiuam viriliter sustinere. Est quoque & aliud
tentionum genus, sumendæ videlicet experientiæ. A ma- C
lo autem, dæmone scilicet, vel opere.

Si enim remiseritis hominibus errata eorum, remittet & vobis pa- De re-
ter vester cœlestis: quod si non remiseritis hominibus errata eorũ, nec mittẽdis
pater vester cœlestis remittet vobis errata vestra. Iterauit vt dixi- erratis.
mus de hac re sermonem, ipsumque dilatat, ostendens hu
iusmodi opus esse deo maxime acceptabile. Considera e-
tiam mihi obsecro humanitatis magnitudinem. In nostra
constituit potestate peccatorum nostrorum remissionem.
At dices fortassis, quod in multis delinquẽs, iniuria te af-
fecerit. Verum tu in pluribus & maioribus: & ille quidem
in conseruum, tu vero in dominum: tu indigẽs remissione
remittes, deus vero nullius indigens est. Si itaque remise-
ris, teipsum liberasti: iram siquidem extinxisti, malorũ me-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 6. moriam expulisti, benignitatem induisti, deum tibi propitium reddidisti, propriámque remissionem procurasti.

De ieiunio. *Quum autem ieiunaueritis, ne sitis velut hypocritæ tristes: obscurãt enim facies suas, vt videantur hominibus ieiunare.* Ne tetricam tristitiam affectetis, velut hi qui ob laudem humanam, palorem procurant: occultant enim naturalem formam fictio pallore.

Amen dico vobis referunt mercedem suam. Superius de hoc nobis dictum est.

Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua. Quemadmodũ quando dicit, Si autem oculus tuus dexter
Supra. 5. tibi fuerit offendiculo, erue eũ: & si dextera manus tua tibi fuerit offendiculo, amputa eã: nõ de corporis mutilatione loquutus est, veluti eo in loco declarauimus: Ita neq; nunc
E simpliciter vngi ac lauari iubet. Neq; enim ipse hoc fecit, quũ quadraginta diebus ieiunaret: sed per hæc aliud quippiam admonet: occultare videlicet eam quę ieiunium cõsequitur tristitiam, quum alacer ac festiuus appareas. Nam quia apud veteres signum erat lætitiæ, caput vnctum esse oleo, facie vero aqua lotã: ad hoc gaudij signum adhortatur, quo & homines lateat quod ieiunes, & ieiunij laborẽ, auferente dolorẽ lætitia alleues. Alio quoque modo. Impingua capitis tui mentẽ eleemosynæ oleo: faciẽ vero tuã, lachrymarũ aqua abluito. Vnde & alibi sæpius per ea quæ ponit, adhortatur ad alia: instruens nos, ne semper in præceptis id tantum attendamus, quod prima facie apparet,
F sed & sensus quoque ipsorum perscrutemur.

Ne videarũ hominibus ieiunare sed patri tuo qui est in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Ad spectaculum hominibus exponere eam, quæ ex ieiunio prouenit molestiam, cupiditatis gloriæ opus est. De his autẽ quæ sequuntur, iam dictum est.

De thesauro. *Ne recondatis vobis thesauros in terra, vbi tinea & corruptio perdit, & vbi fures perfodiunt ac furantur. Sed recondite vobis thesauros in cœlo, vbi neque tinea, neque corruptio perdit, & vbi fures non perfodiunt nec furantur.* Eiecta iam inanis gloriæ ægritudine, opportune deinceps legem de inopia statuit. Nihil enim adeo diuitiarum inducit amorẽ, quemadmodum vana gloria. Ob hanc siquidẽ & mancipiorum greges, & eunucho-

rum examina, & equos auro adornatos, ac mẽsas argẽteas, Cap. 6.
omnémq; fastũ alium excogitant homines: non ad neces- A
sitatem, sed ad ostẽtationem. Quia vero non facile recipe retur, si iũctim de despiciẽdis facultatib⁹ admoneret: ideo nunc in partes secuit sermonem. Et primum quidẽ dixit, Beati misericordes: Deinde: Esto, inquit, beneuolus aduersario tuo. Postmodum ait: Si quis tecũ iudicio voluerit contendere, & auferre tunicam tuam, dato ipsi & pallium. Tãdem vero quod his omnibus maius est, intulit. In illis etenim & misericordiæ pauperũ, & aduersarij, & litis in iudicio imminentis fecit mentionẽ: hic autẽ nullo simili posito, ipsum per se stabilinit facultatum contemptum: ostendẽs, quòd neq; illa propter se tantum inferat, imò quãquã nul- B
lus illorum tibi molestus sit, tu tamẽ ea quæ mũdi sunt despicies: ipsáq; pauperibus distribues. Quod vt facili⁹ persuadeat, dãnũ ostendit, quod à thesaurorum recoditione prouenit, & commoda quę ex eorũ in cœlis coaceruatione sequuntur. *æs autem* (quod nos tineam vertimus) vermẽ significat, qui plerisq; possessionibus innascitur. *βρῶσις* vero, (quod nos corruptionẽ diximus) significat putrefactionẽ, ad rubiginem mutationẽ, omnémque huiusmodi à seipso corruptionem indicat. Quid ergo, etiam aurum perdunt vermes? Etsi non vermes, attamẽ fures. Omnes igitur spoliantur? Plurimi sane. Incertum est autem, qui à violẽtia tuti permaneant. Quæ vero pauperibus distribuũtur, quo nã C
pacto in cœlo reconduntur? Quo pacto? In eo quod horũ retributiones ac remunerationes ibi reponuntur: quæ autẽ ibi reposita sunt & collecta, secura permanent. Allegorice autem tinea & corruptio significat inductã in animo opinionẽ, quæ latẽter corrodit bona, circa quæ ipsa versatur: fures autẽ perfodientes, laudes sunt, q̃ extrinsecus sub ingrediũtur, perfodiẽtes leuia proposita, & compilãtes reconditas virtutum diuitias. Deinde & aliam inducit consiederationem, quæ ab hoc maxime abstrahat, dicens.

Vbi enim est thesaurus vester, ibi erit & cor vestrum. Cor in hoc loco mentem appellat. Dicit autem quod & si nihil horũ fuerit, omnino tamen vbi est thesaurus vester, ibi erit & mens vestra. Neque paruum id animæ nocumentum est, mentem videlicet suam ibi captam esse, & circa the-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 6. D

De lucerna.

sanri custodiam multimoda cura distringi, talique subiectã esse tyrannidi: neque audere ad aliam trãsire cogitationẽ.

Lucerna corporis est oculus. Si igitur oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuũ tenebrosum erit. Lucerna est luminare. Postquã ergo dixit de indigna seruitute mentis, quæ oculus est animæ: vult demonstrare manifestius, quod huiusmodi mentis seruitus, pestis sit animæ. Sumit autem exemplũ ab oculo corporeo, à quo, & quę illius sunt, nobis dat intelligere. Obseruandum autẽ hic, quod simplex appellat id quod sanum est. Malum vero quod ægrotum. Dicit ergo. Si oculus tuus sanus fuerit, totum corpus tuũ illuminatũ erit, à proprio videlicet luminari lucem habens: si autem oculus tuus E ægrotus fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit, nõ habens ab ipso lucem. Ita igitur & mens, quæ oculus est animę, defossi thesauri solicitudini seruiés, ęgrota est, ipsa eñ solicitudo infirmitas est, & ideo obscurata est & anima.

Si ergo lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ? Si ergo lumen quod in te est, hoc est, mens, quæ ad hoc data est, vt animam illuminaret ac regeret, tenebræ sunt, hoc est, obtenebrata est: tenebræ quæ ab affectionibus prõcedunt quantæ sunt ad animam obscurandam, ipso lumine quod illi oriebatur obtenebrato? †

Nemo potest duobus dominis seruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vni adhærebit, & alterum contemnet. Aliam præterea cõsiderationem adducit formidabiliorẽ, F vt fortius ab amore temporalium rerum auertamur: ostendens hunc dei expellere seruitutem, & in diuitiarum reducere seruitutem. Simpliciter autem, & absque nomine primum duos dicit dominos, vt auditores dicti veritatem cogat cõfiteri. Deinde nominatim illos ponit, de quibus erat sermo. Duos vero dominos, dicit contratia iubentes. Adhærebit autem, hoc est, parebit.

De mãmona.

Non potestis deo seruire & † mãmonæ. Ecce nominatim quoque duos prædictos dominos manifestat. Mammona autem ab Hebræis diuitiæ dicuntur, quas etiam dominũ appellauit propter imbecillitatem illorum, qui earũ sustinẽt dominium. Quid igitur, nonne Abraham diues erat? nõne Iob, aliique similes? Vtique diuites quidem erãt: at nõ ser-

Cap. 6. A

niebant, sed dominabantur diuitiis: & ipsas in egenos insumebant. Non potestis deo seruire & Mammonæ: quia deus non modo iubet ab alienis abstinere, sed & propria elargiri: Mammona vero contratium, non modo videlicet propria nõ elargiti, sed nec ab alienis abstinere: & ille dominus ventrem iubet astringere, iste vero ventri indulgere: ille continentem esse, hic autem scortari, aliaq; similia.

† ממונא *Mammona Chaldaicum potius est, & diuitias significat.* †

Propterea dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ, quid edatis, aut quid bibatis, neq; corpori vestro quid induamini. Postquam locum absoluit de non recondendo super terram thesauro, & ea quæ contigerunt, pauperibus distribuere suasit: docet deinceps de necessario ysu non esse solicitum. Ait enim, Ne B sitis soliciti animę vestę, id est, propter animã vestrã, quid edatis, aut quid bibatis. Quanquam enim anima mea neq; edat, neq; bibat, propter animam tamen edunt ac bibunt homines, quæ corpus inhabitare non potest, quod non comedit & bibit, donec ipsum quoque corpus incorruptibile reddatur. Alio quoque modo id aptari potest: quod quum homines interdum in anima anxij sint, quandoque autem sola mente soliciti: quandoque vero in corpore: aliquãdo & ad possessiones, quas in animo habent, hoc extendunt: & ab hac, & ab illa cura, dominus illos abstrahẽs, dixit, Ne anxij sitis, neque in anima vestra, neque in corpore, de cibo & potu, ac vestimento.

Nónne anima plus est quàm alimentum, & corpus plusquam vestimentum? Hoc dixit manifestans, quod is qui quod amplius est præstat nobis, vtique & quod minus est, præstabit. Plus, autem dixit, hoc est pretiosius. C

Aspicite volatilia cæli, quod non seminent, neque metant, neque congregent in horrea: & pater vester cælestis pascit illa. Ne quis dicat: Quomodo autẽ viuemus, de rebus necessariis nõ curantes? Soluit huiusmodi obiectionem ab exemplo auium: quas, quum nihil solicitæ sint, pascit deus. Posset autem & ab hominibus exemplum sumere, & dicere, quod Elias & Ioannes, aliiq; similes, nihil tale curabãt. Verũ id nõ fecit, sed ab auibus potius dictã repressit obiectionem, omnem prætextũ maiori confusione arguens ac tollens, Nã & ve-

De võ lucrib.

4. Re. 17.

Supra 3.

Eccles. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 6. tus scriptura, volens homines amplius sese deiicere, ad ex-
D pem ac formicam, cæteraque animantia mittit. Aues ergo
Prou. 6. eodem statu, quo à principio fuerunt, permanentes, cibo
qui eis iuxta naturam conuenit, etiam abundant: homo ve
ro à deo auersus, eo priuatur. Veruntamen quæ abstulit a-
lienatio à deo, hęc rursum reddit reuersio. Iubet itaque ne
horum curam habeamus, sed ad deum peculiari modo re
uertamur.

Nónne vos longe præcellitis illis? Nónne vos longe melio-
res estis auibus? Quod si viliora alit deus, multo magis eos
Iosue. 6. qui meliores sunt. Qui enim corpus cibo indigens vobis
E aptauit, ipsius quoque alimentum omnino prębebit. Quid
ergo, neque seminare licitum erit? Non dixit, Ne semi-
netis: sed, Ne soliciti sitis. Perfectorum siquidem est non
seminare, sed operari cibum qui non perit: dico sane vir-
tutes, sicut Apostoli, horumque vitam imitantes, ac pete-
re à deo alimentum. Panem, inquit, nostrum supersubstan
Sup. eodē tialem da nobis hodie. Mediocrium vero est seminate qui
dem, at non anxios esse, & seipsos totos in huiusmodi cu-
Notm. ras deiicere, vt ob has animæ curam negligant. Ideoque
seminare neque prohibuit, neque concessit, sed in vniuscu-
iusque voluitate illud reliquit. Neque enim id de auibus
dixit, vt seminare prohiberet, sed id tantum demonstra-
re voluit, quod illas deus alat. Nam quid tibi proderit, si
te ita curis cōficias? quanquam enim tu millies studiū ad-
hibeas, non dabis tamen pluuiam aut solem, statusque vē-
F torum, quibus semē fructum proferat. Nam hæc solus de-
tribuit. Ita ergo & de potu, & de indumento, aliisque simi-
libus. Quomodo autem potest quispiam viuere, qui talia
non curat? Quomodo? Sicut prædicti viuebant sancti. Ne-
que enim propriam imbecillitatem faciamus precepti im
possibilitatem. Nihil siquidem impossibile præcepit de-
nouit enim possibilitatis humanæ mensurā: non solum vt
creator ipsius, sed tanquā is quoq;, qui eā in se suscepit. Ve
rum illis quidem facile erat præceptum, quasi separatis à
mundo, omnique habitu corporeo: nobis autem impossi-
bile videtur, eo quod ab ipso non sumus auulsi. Aues vero
nutrit deus, immittens illis naturalem instinctum vnde
cibum colligant.

Quis autem vestrum solicite cogitando, potest addere ad statu- Cap. 6.
ram suam cubitum vnum? Nullus. Sicut ergo hoc studio ve- A
stro assequi non potestis: ita nec cibum congregare, nisi
deo annuente. Quanquam enim millies studium adhibeamus, nihil tamen absque eius prouidentia proficiemus. Et certe neque palmum, neque digitum addere potest. Dixit tamen cubitum, quia propriæ mensuræ staturæ est cubitus.

Et de vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri, quomodo De vesti-
crescant. Non laborant, neque nent. Lilia hoc loco flores om- mento.
nes nominauit, quod ex eo manifestum est, quia dixit, Si-
cut vnum horum. Quum autem esset sermo de indumen-
to, quo modo facit mentionem de cremento? Quia dictio
nem illam, Crescant, propter folia dixit eorum, quæ ho- B
rum vnicuique sunt indumentum. Considerate, inquit, li-
lia agri quomodo crescant in foliis, quę quantum crescūt,
tantum decorem ostendunt.

Dico tamen vobis, quod neque Solomon in omni gloria sua amic-
tus est sicut vnum horum. Quod si herba agri, quæ hodie est, & cras
in clibanum mittitur, deus sic vestit, quanto magis vos.
Quare non rursum à volucribus duxit exemplum, aut ab
aliis animalibus? Poterat enim multa ponere adornata ac
pulcherrima. Quia vult hic & vilitatem herbæ ostendere,
quæ sic à deo adornatur, & decorem pulchritudinis adeò
vili herbæ datæ. Et nota quod liliorum adaugens vilita-
tem, herbam in progressu ea vocauit: magisque quum ad- C
dit, Quæ hodie est, & cras in clibanum mittitur: quæ ambo
ad augendam vilitatem dicta sunt. Decorem quoque pul-
chritudinis ipsorum similiter amplificans, nō dixit simpli-
citer, quod ea deus vestiat, sed quod sic vestiat. Nam dic-
tio, Sic, hoc loco crementum denotat pulchritudinis. So-
lomonem autem posuit, tanquam pulchritudinis amatorē,
& ad illam cognoscendam sapientem. Clibanus vero lo-
cus est ad coquendum panem. Pronomen, Vos, vt honoris demonstrationem sit, accipito. Nam amantis amore loquitur, ac si dicat: Nónne longe magis vos, qui estis precio-
sa eius possessio, quibus corpus, animam, acmentē gratis contulit, propter quos mundum formauit, propter quos prophetas misit, propter quos vnigenitum quoque filium

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 7. suum tradidit.

D *O homines modicæ fidei.* Increpatiuum est hoc. Postquam enim ostendit, quod volebat, deinceps ipsos obiurgat, Parũ fidentes appellans: vtpote qui nõ absque ambiguitate crederẽt, quod deus ipsorum cura haberet, & idcirco soliciti essent. Ita obiurgãs, eos confundit, ac fidentiores reddit. Docuit quoq; dicto exemplo non insolescere de preciosis vestibus, quibus longe preciosiores sunt, magisque decori herbarũ flores. Quemadmodũ autem quum superius de auibus diceret, quod non seminent, nõ prohibuit seminare, sicut ibidem diximus: ita neque hic laborare, aut nere: sed ita loquutus est, volens tantum ostendere, quod deus illa vestiat. Quare autẽ tãto decore flores amiciuit? Quia vult,

E vt ex hoc discas sapientiæ ac potẽtiæ suæ magnitudinẽ. Si ergo lilia, quę ,ppter te facta sunt, preciose induit: quo modo nõ multo magis te vestiet: propter quem illa formauit? Et licet filius ipse omnium si creator ac prouisor: ad patrẽ tamen, creationem ac prouidentiam refert: ostẽdens hinc eandem cum illo sibi esse scientiam ac prouidentiam. Nõdum enim tempus erat suam manifeste detegere diuinitatem, quemadmodum declarauimus, exponẽtes partem illam: Audistis quod dictum sit antiquis. Non occides.

De solicitudine quid manducemus.

Ne sitis igitur soliciti, dicentes, Quid edemus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Rursum iterauit de solicitudine sermonem, propter curæ violentiam, quę vix abiici potest. Tu vero considera, quod si nobis iussum est, ne de rebus etiã necessariis simus soliciti: quam sperabimus veniam, quũ de

F his etiam quæ necessaria non sunt anxij simus?

Omnia enim hæc Gentes inquirunt. Inquirunt, hoc est, soliciti sunt de his. Considera: Gentes irrationalium more, solo mouentur voluptatum amore. Quando ergo neque gẽtibus præstantiores sumus, quibus iussum est, vt & scribis & Pharisæis virtute simus eminentiores, quo supplicio digni non erimus.

Scit enim pater vester cælestis, quod his omnibus indigetis. Postquam satis ipsos corripuit, tursus aliunde eos adhortatur. Est enim præceptoris officium, & obiurgare dum expedit, & consolari, ac vtrinque excitare. Non dixit autẽ, Scit deus: sed, Scit pater vester: quo maximam habeant fiduciam

Cap. 7. A etiam. Ex quo enim pater est, & talis pater, filios despicere non poterit, & pati vt rerum necessariarum indigentia deficiant, quum neque terreni patres id sustineant. Et quia omnibus his scit vos indigere, dabit vtique. Nõ sunt enim superflua edere, bibere, aut vestiri, vt posset negligere, sed corpori vtilia, atque naturæ ipsius necessaria. Itaque quam tibi existimas esse causam sollicitudinis, magis causa est securitatis. Quia enim hæc necessaria sunt, ideo magis confidere oportet. Quis enim pater, etiam necessaria filiis denegabit?

De quærẽdo regno dei.

Quærite autem primum regnum dei & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis. Primum, hoc est, ante ea quæ corpori sunt necessaria: vel Præcipue, siue maxime. Regnum vero dei vocat hic bonorum æternorum fruitionem. Iustitia autem eius, hoc est, iustificationem quæ à deo est, vt vos ipse iustificet †. Si enim hæc petieritis, quæ sunt animæ necessaria, etiã ea dabit & adiiciet, quæ corpori necessaria sunt. Nam superi" quoq;, vbi docuit quomodo orare oporteat: primum quidẽ dicere præcepit: Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum: adueniat regnum tuum: fiat voluntas tua sicut in cœlo, sic & in terra. Deinde vero: Panẽ nostrũ supersubstantialẽ da nobis hodie. Neque enim ad hoc facti sumus, vt edamus & bibamus ac vestiamur: sed vt illi complacentes, æternis fruamur bonis: & ad hoc maxime cõuenit viuere, idque magis postulare. Nisi enim hoc petierimus, nequaquam dabit: ea vero quæ corpori necessaria sunt, & petentes, & non petentes accipiemus, propter corporis sustentationem, quemadmodum & gentes incredulæ. Nam idcirco dixit, Adiicientur. Non ergo de hoc solicitum esse oportet, quod etiam absque solicitudine sumus accepturi, sed de altero priori ac potiori. Verũ si ea quæ corpori sunt necessaria, nobis etiam non petentibus præbet, quare ergo iusit, vt panem petamus supersubstantialem? Non aliam ob causam, quam vt tali petitionẽ fateamur ipsum esse qui nos alat: vtque hoc confitetes, tali animi gratitudine familiares efficiamur.

B

Supra 6.

C

† *Vel operationem iustitiæ, siue virtutis vniuersalis, per quam iustificamur.* †

Cap. 7. D De non curando de crastino.

Ne sitis ergo soliciti in crastinum. Crastinus enim dies curam habebit sui ipsius. Quum superius simpliciter dixisset, Ne soliciti sitis, videbatur vniuersaliter omnem eorũ, quæ corpori necessaria sunt, amputasse curam. Itaq; manifestius hic docet, quod eam sane, quæ de hodierno die est, curam permittat, tanquam propter corporis imbecillitatem necessariam: eam vero quæ de crastino est, tanquam superfluã denegat. Crastinus enim dies, & ipse rursus suiipsius curam habebit, siue eorum, quibus in ipso opus erit homini. Quidam autem dicunt, superius quidẽ omnẽ vniuersaliter amputasse curam, idque ad perfectiores dirigi: hic autem eã concedere, quæ præsentis est diei, propter imbecilles.

Sufficit diei malum suum. Malum hic vocat curam miseriam & calamitates, quæ vndiq; occurrunt, ipsiq; subeunt. nec oportet diei crastino etiã addere solicitudinẽ, ipsumque aggrauare, quũ id nobis vtile esse non possit ad operã spiritualem. Dicitur enim malũ & quod hic κακία dicitur, non solum vitium, sed & ea, quæ modo dicta sunt. Siquidem in aliis quoque locis dicitur & κακία, ira, siue flagellum à deo incitatum. Non est, inquit, malũ quod dominus nõ fecerit. Et rursus: Ego ait faciens pacem & creans malum, hoc est, fames, pestes, ac similia. Tristia enim & afflictionem adferentia, consueuimus dicere mala.

Amos 3. Isa. 45.

Cap. 7. † De eo q̃ dicit: Ne iudicetis, F vt nõ iudicemini.

Nolite iudicare, † ne iudicemini. Iudicium hoc loco pro cõdemnatione accipito. Sic enim interpretatur Lucas, dicens: Nolite condemnare, & non condemnabimini. Verũ nisi condemnet quis eum qui peccauit: veluti is qui præest subditum, pater filium, aut dominus seruũ: augebũtur omnino vitia, eritq; rerũ confusio. Sed hic nõ loquitur de huiusmodi condemnatione, quę bonũ amat, & quod prauum est corrigit. In sequentibus enim iubet etiam arguere hoc modo ac ligare. Abi, inquit, & argue eũ. Et rursum. Quæcũq; ligaueritis super terrã, erunt ligata & in cœlo. Hic autem sermo non ad eos qui ipsunt dirigitur, sed ad subditos: monens ne qui, peria debẽt inspicere, ac seipsos diiudicare, inspiciant aliena, ac diiudicent alios. Nã & Paulus Apostolus dicit, Si nosipsos diiudicarem⁹, nequaq̃ diiudicaremur. Dirigitur quoq; sermo & ad eos, qui quũ in maioribus offendant, condenant eos qui in paruis labuntur. Dicit enim

Luc. 6. Infra 18. Eodem. 1. Cor. 11.

statim in sequentibus. Quid inspicis festucam in oculo fratris tui, trabẽ autem quæ in oculo tuo est, non conspicis? κάρφος autẽ (quod vertit interpres festucã aut stipulã) proprie ligni particula breuissima est, & pulchre trabi opponitur. Cap. 7. A

† *Dicit Chrysostomus in expositione epistolæ ad Hebræos illud, Nolite iudicare ne iudicemini, de vita dicit, nõ de fide. Similiter & illud, Quæcunq; dixerint vobis vt seruetis, seruate & facite: verbum, Vt seruetis, de operibus esse, non de fide.*

Quo enim iudicio iudicatis, iudicabimini. Eadem condemnatione, qua condemnabis fratrem, cõdemnaberis & tu: hoc est, si leuem eius lapsum curiose inquisieris, etiam & tu cõdemnaberis, & leuia errata tua anxie disquirentur, ac tẽpore tremendi iudicij condemnabuntur.

Et qua mensura metiemini, remetientur alij vobis. Et mensura qua curiosa exactione metiris, puta quod tuæ vtilitatis debuisset habere respectũ, aut cauere ne te offenderet: eadẽ mensura remetientur & tibi tuã conuersationẽ. Vult autẽ sermo, quod quantam expetis ab eo exactionem, tantã & deus expetet à te. Aduertere autẽ oportet quod quẽadmodum si remiserimus debitoribus nostris, remittet nobis & deus: Ita si fratrem non condemnauerimus, neq; deus nos condemnabit. O admiranda præceptorum virtus, quæ facilia quidem sunt ad exequendum, magnam tamen nobis cõciliant salutẽ. Quid igitur, si frater fornicatus fuerit, aut aliud tale quippiam deliquerit, an hunc nõ corrigã, sed tacebo? Corrige sane salubriter, & quasi medic⁹. Neq; enim dixit, Ne cohibeas delinquentẽ: sed, Ne iudices. Dixit autem & Paulus, Tu cur iudicas fratrem tuũ, aut tu cur spernis fratrem tuum? Et certẽ non subditum condemnare, animæ est pharisaicæ, & seipsum iustificantis. B C

Rom. 14.

Quid autem inspicis festucam in oculo fratris tui, trabẽ autem quæ in oculo tuo est non conspicis. Per festucam peccatum minimum indicauit: per trabem vero maximum. Est enim trabs lignum oblongum. Vult autem dicere: Quomodo lapsum minimum in anima fratris tui acute conspicis, grauissimum vero in tua non intueris? quisq; enim q̃ sua sunt magis nouit, quàm ea quæ alterius: & maiora magis videt, quàm ea quæ minora sunt. De festuca fratris.

Aut quomodo dices fratri tuo: Sine eiiciam festucam ex oculo tuo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 7. *& ecce trabs est in oculo tuo?* Siue, Quomodo tentabis eum curare, quū ipse maxime indigeas salute? ecce enim trabs in oculo tuo est.

Hypocrita eijce prius trabem ex oculo tuo, & tunc perspicies, vt educas festucam ex oculo fratris tui. Hypocritam nominauit talem, vtpote medici munus vindicantē, ægroti vero locū retinentem. Vel, tanquam prætextu correctionis alienū lapsum curiose indagātem, sed id proposito condēnandi agentē. Si enim curandi fratris desiderio hoc agis, cura prius teipsum, qui plus illo deliquisti: quod si temetipsum despicis, manifestū est, quod neq; illū amas: Magis enim seipsū quisque amat, quàm fratrē. Itaque nō ad emendandū, sed ad condemnandū conuiciaris. Vides ergo quod alios curare nō prohibuit, si id omnino tibi cordi est: sed admonuit, vt te prius cures, deinde illos: Medicum namque sanū esse oportet. Hæc atq; similia statuit: non auertēs, vt dictū est, à mutua correctione, sed propriorum delictorum negligētiam reprimens. Duplex enim condemnatio illum expectat, qui quum maiùs reus teneatur malis, leuia aliorum errata curiose scrutatur.

Ne detis sanctum canibus, neque proiiciatis margaritas vestras ante porcos. Sanctum & margaritas vocauit fidei nostrę mysterium. Sanctum quidem vtpote diuinū: Margaritas vero, propter preciosa quæ in eo recōdita sunt dogmata. Et rursum, Canes & Porcos nominauit eos, qui immedicabili tenentur impietate. Canes quidem tanquam Christo oblatrātes: Porcos vero, quasi perturbationum luto obuolutos. Iubet igitur ne talibus tradamus dogmatum fidei mysteria. Ne proiiciatis autem, hoc est, ne apponatis. Indigni sunt enim qui talia audiant. Deinde addit & cautam.

Ne quando conculcent ea pedibus suis, & illi conuersi lacerent vos. Melius enim est eos hæc ignorare, q cognoscere, ne quando postquā simulata probitate à vobis ea didicerint, ludibrio habeant ac detrahāt ipsis. Id enim indicat quod additur, Conculcent. Pedes vero ipsorum dicit infidelitatē eorum, qua ad perditionē gradiuntur. Deinde cōuersi à ficta probitate ad manifestā repugnantiam, lacerēt vos, hoc est, impetū faciant ac resistant vobis. Nō potentes nāq; diuina dogmata, sacra quadā, vt decet, maiestate itelligere,

affectus humanos illis attribuunt, & inde armati, illa quidem suggillant, vox autem affligunt. Cap. 7. A

Petite, & dabitur vobis: quærite & inuenietis: pulsate & aperietur vobis. Postquam magna quædam & admiranda iusserat, puta vt discipuli cūctis animi affectibus superiores effecti, deo in diiudicādis dignis assimilētur, ne grauia videātur mandata, aptas addidit considerationes, quæ hæc esse facilia persuadeant. Maxime autē facilitatis adposuit coronidē siue apicē: dico sane, quod ab orationibus est auxilium. Certantes enim non tantum satagere oportet, verum etiā superne auxiliū poscere: quod omnino veniet, & aderit, ac adiuuabit, omniāque reddet facilia: ideóque etiam petere iussit, & quod dabitur promisit: Non tamen vtcunq; petere, sed cum perseuerantia, & assiduitate. Nam hoc manifestat quod additur, Quærite. Nec solum cum perseuerantia, & assiduitate, sed etiam cum feruore ac vehementia. Id enim indicat quod subiungit, dicens, Pulsate. B

Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. † Hæc in confirmationem promissionis addidit: vt si non statim acceperis, ne desistas, sed perseueres ac incalescas. Ideo enim non statim dat quod petis, vt quæras: & idcirco non statim aperit ianuam, vt pulses. Apud homines enim, si vrgens petitionibus insistas, eos ad iram prouocas: apud deum vero, potius eum irritas, nisi hoc facias. Nam exquirit à te assiduitatem & vehementiam: tēque vult perseueranter simul ac feruenter petere. Qui enim petit, nec accipit: aut indigne petit, aut non perseuerat, aut repide petit. Nam tria hæc oportet concurrere. Deco q̄s † oīs q petit accipit. de prēdo. C †

† *Qui absque animi ægritudine quippiam ad bene operandum petit, gratiam accipit virtutis ad operationem præceptorum. Et qui absque animi perturbatione, quærit aliquid in naturæ speculatione, inuenit rerum veritatem. Præterea qui animo non commoto, scientiæ ianuam pulsat in theologica disciplina, aperietur ei cognitio reconditorum mysteriorum. Qui vero animo, aliqua affectione perturbato petit, quærit aut pulsat, non consequetur. Petitis enim, inquit, & non accipitis, Iaco. 4. eo quod male petatis.*

An quis quam est ex vobis homo: qui, si filius eius petierit panem, Lapidem dabit illi? aut si petierit piscem, num serpentem porriget illi? Ponit rursum considerationem facti humani: & ab ex- De petē te filio à patre.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 7

D emplo auditorem inducit, vt his quæ dicta sunt assentiat. Oportet autem & petentem filium esse, & petere quæ patrem quidem dare, filium autem accipere deceat.

Si ergo vos quum sitis mali, nostis bona dona dare filijs vestris: quãto magis pater vester cœlestis dabit bona, si ab eo petieritis? Malos ipsos dixit, non humanam calumniando naturam, sed ad differẽtiam bonitatis diuinę: humana namque bonitas ad diuinã, malitia esse videtur. tantúque est harum distinctio, quantum homo differt à deo. Considera vero, quomodo nunc quidem exhortatur ad studiose operandum, nunc autem orare admonet rursum nunc ab hoc ad illud transire, nunc vero ab illo ad istud. Hoc autem facit docens, quod neque de solo bono opere securos esse oportet, neq; rur-
E sum de sola oratione, sed & quæ nostra sunt conferamus, & cœlitus auxilium imploremus. Hæc enim mutuo auxilio pugnantia, prosperum habebunt successum.

Omnia ergo quæcunque volueritis vt faciant vobis homines, hæc & vos facite ipsis. Omnia quæ prius de dilectione statuerat, breui nunc verbo summatim collegit, ac succincte docuit: ponens rem facilem ac iustissimam. Omnia, inquit, quæcũque volueritis vt faciant vobis homines & vos facite ipsis. Ita autem hæc ipsis facite, sicut vultis vt ipsi vobis faciant. Et hoc idem est, quod amare proximũ sicut seipsum: ideò etiam subdidit.

Leuit. 19. Matth. 22. Rom. 13. Galat. 5.
F *Ita enim est lex & prophetæ.* Ita lex vetus & prophetę determinant. Lex siquidem dicit, Diliges proximũ tuũ sicut teipsum: Prophetæ quoque multa de fraterno amore Iudæos exhortati sunt: sed & Christus in sequentibus interroganti legisperito, quod esset mandatum magnum in lege: vbi de dei ac proximi amore respondisset, subdidit: In his duobus mãdatis vniuersa lex pendet & prophetæ, hoc est, his duobus magis appensa sunt: circa hæc duo magis egregie tractant ac narrant: id pro scopo habentes, vt homines doceant deum colendo amare ac se inuicem, in nullo alteri nocendo. Potest quoque & alio modo dici, quod omnis lex ac prophetæ hæc duo præcepta habent, tanquã radicem, causam, & argumentum.

Porta angusta
Intrate per angustam portam. Angustam portam vocat, virtutum operationem. Portam quidem, tanquam ad vitam

æternam introducentem: angustam vero, vt quæ ingredi- Cap. 7.
tes præparet ad labores ac afflictiones, donec ad finẽ per- A
ueniant. Quia enim arcta est ob suam perfectionem, dicũtur illãm non posse ingredi, qui crassi sunt peccatis: donec peccatorum à se pinguedinem expellant.

Quia lata est porta & spatiosa via, quæ abducit in perditionem: & multi sunt qui ingrediuntur per eam. Similiter viam ac portam nominauit voluptatum amorem tanquam in suppliciũ abducẽtem: id enim vocat hic perditionem. Latam autem & spatiosam, quia nullum præbet laborem ingredientibus per eam: quum indulgens sit, nullo clausa termino, nullo obseruata custode.

Quàm angusta est porta, & stricta via quæ ducit ad vitam. Tl, B
quàm, pro valde ponitur. Exaggerat enim angustiã ac cõstrictionẽ ipsius, vt his cognitis ad certamen excitemur, & præparemur ad laborum tolerantiam ac constãtiam. Nam quod ex se triste est, si præcognitum fuerit ac præcogitatũ: vbi cõtigerit, facilius ac leuius tolerari solet. Volẽs itaq; discipulos, certaminũ gualidos fieri præfectos, manifestauit viam prædictam esse angustã, ac dolore plenã. Cupiẽs autem eos cõsolari, ob eam quæ inde sequitur afflictionẽ: & alleuiãs q̃ in ea laboriosum est, manifestat quo ducat puta ad vitam, videlicet æternam vt dum visis laboribus anxiaris, in finem ipsorum respiciens exciteris, viribus à spe retributionis additis. Neq; minima cõsolatio est, vocare ipsã C
portam ac viam: neutra siquidem permanet, sed transit.

Et pauci sunt qui inueniunt eam. Ibi quidẽ multi, quia incũda est & sine labore: hic autẽ pauci, quia difficilis est ac laboriosa. Scire autem conuenit, quod nũc angustã ac strictã vitã cœlestis vitæ dixit, propter tẽporariã ipsius afflictionem. Alibi vero suaue dicit iugum mandatorum suorũ, & infra. 11.
onus præceptorum suorum leue, ob spem æternorum bonorum. Virtus enim grauis quidem est propter laborũ mo- virtus.
lestiam, leuis autem propter retributionem: sensimq; doloris mitigat ac extenuat futuri expectatio gaudij.

Cauete à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Postquã de via dixit, addit & de his, quæ per viã in insidiis ponuntur, vt attẽtiores ac vigilatiores simus. Et in præcedẽtibus quidẽ, de canibus ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.7. poreis docuit: hic vero aliud quoq; genus periculosius in-
D ducit, luporũ videlicet ouina pelle cõtectorũ: quià illi certe manifesti, hi autem abscõditi sunt & occulti. Dicũt ergo quidã hos esse prodigiosa & falsa loquentes, ac homines quosdam sine deo, qui fallẽdo plurimos, obãbulant: nũcupari vero falsos prophetas, vtpote futura subindicantes ac prædicentes: venire autem in vestimẽtis ouiũ, tãquã in figura rationaliũ ouiũ, quæ sub Christo pastore procedũt: esse vero lupos rapaces, hoc est, tacite & clanculo simpliciũ animas fallentes, & in perditionem surripientes. Chrysostomus autem hos dicit esse Christianos, vitã quidẽ habẽtes nociuã ac perniciosam, simulantes autẽ bonitatẽ ac pietatem, quorum colloquia corrumpunt mores bonos. Expri-
E 1.Cor.15. mens itaq; Christus differentiam à prædictis canibus ac porcis, iussit illis quidem mystica dogmata non cõcredere: ab his autem cauere ne perniciem ipsorum participemus, tanquam à feris venenatis. Ne turbentur autem audi tores, eo quod non facile cognoscantur huiusmodi homines, docet etiam quo pacto ipsos cognoscant, dicens.

A fructibus eorum cognoscetis eos. Quanquam inquit latere videantur, attamen facile argüentur. Ea enim via qua meos discipulos incedere iussi, laboriosa est ac difficilis, nec possunt hypocritæ per eam incedere. Quẽadmodũ enim bona ac generosa arbor, non à floribus, sed à fructu cognoscitur ita sane & hos nõ à sermonibus, sed ab opibus eorũ cognoRoma.16 scemus. De quibus & Paulus Apostolus dixit, quod per dul-
F ces sermones decipiũt corda simpliciũ. Deinde ponit etiã cõsiderationem ab exemplo, vt hi facilius dignoscantur.

Nunquid colligunt de spinis vuam, aut de tribulis ficus? μὴ τι, nũquid, id est, vtrum, modo interrogatiuo. Dicit ergo: Vtrum colligunt homines de spinis vuam? &c. Est autem & tribulus spinarum genus.

De arbore bona & mala, earúmq; fructu.

Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: vitiosa autem arbor fructus malos facit. Vbi rem præter naturam, factúque impossibilem interrogasset: subdit, quod sicut illud fieri nõ potest, eo quod spinæ ac tribuli inutilia sint, hoc est, inepta ad ferendum fructum, qui sit aptus esui: vua autem ac ficus ad cibum conueniunt. Ità quoque omnis arbor bona fructus bonos facit, & cætera. οὕτως (pro quo vulgata æditio habet

malum, & potius marcidum significat aut putridum) nõ solum dicitur putridum, verum etiam quicquid vitiosum est & inutile. Nunc ergo vocat arbores marcidas aut vitiosas prædictos hypocritas, quorum fructus, hoc est, actiones æquales sunt marcedini, aut inutilitati ipsorum, Cap.7. A Hypocrit.

Non potest arbor bona fructus malos facere: neque arbor vitiosa fructus bonos facere. Ne quis suspicaretur quod posset bona arbor malos quoque fructus aut inutiles producere, & arbor vitiosa bonos: manifestat, quod hoc fieri non possit.

Verum Dauid quum bona esset arbor, quomodo fructus 2.Reg.11. bube malos produxit, adulterium videlicet ac homicidiũ? Paulus autem quum vitiosa esset arbor, fructus bonos protulit, effectus Christo vas electum? Quo modo? Quia mutati B sunt, hic quidem à prauitate ad virtutem, ille vero à virtute ad prauitatem. Donec autem manserũt Dauid quidem in virtute, Paulus vero in prauitate, non potuerunt huiusmodi fructus producere. Dixit ergo hoc esse impossibile in his, qui immutati permanerent.

Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Illos quidem punire non iussit, sed tantum ab eis cauere. Ipsis tamẽ metum incussit atrocissimæ ex hac vita excisionis impendentis, ac supplicij ignis inextinguibilis: simul quidem illos qui male ab eis accipiuntur consolando, & simul ipsos exterrendo. C

Itaque ex fructibus eorum cognoscetis eos. ἄρα γε itaque, vtique, sane, confirmatiuum est, ac si diceretur, omnino. Positis enim exemplorum considerationibus, ac demonstrato quo modo tales cognoscẽdi essent, subdit: Omnino sicut prius demonstratum est, cognoscetis ipsos à prauis actionibus eorum.

Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatẽ patris mei, qui in cælis est. Vide quid nunc dicat. Nõ omnis qui credit in me, ingredietur ad bonorum cœlestiũ fruitionem, nisi etiam fecerit quæ dico: ita quippe addidit Lucas. Neque enim sola fides ad salutẽ sufficit, nisi & vita fide digna adiungatur: neque vita solũ virtuti conformis, si non etiam fide diuinescamus: sed vtrunque simul adiunxit, vt non separetur alterum ab altero. Nam ipsum appellare dominum, fidei tantũ est. Quomodo autẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.7 D non dixit, Sed qui facit voluntatem meam? Vt patrem honoraret: & quia non alia est patris voluntas ab ea quæ filij est: voluntas autem patris, filij præcepta sunt.

Multi dicent mihi in illo die: Domine, domine, nõne per nomen tuũ prophetauimus, & per nomen tuum dæmonia eiecimus, & per nomen tuum virtutes multas edidimus? Et tunc confitebor illis: Nunquam noui vos. Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. In præcedentibus quidem docendo innuit, quod peccatores excepturum sit supplicium: nunc vero apertius id dicit. Quis est autem qui punit impios, nisi ipse? Sed quum antea dixisset: Nõ omnis qui credit in me ingredietur regnũ cœlorũ, nisi & vitam cõdignã habere curauerit: nunc & aliud quod mirabilius est addit: quod neque signa & miracula ædenter, eo regno digni habebuntur: nisi etiam & vita correspõ E deat fidei. Ecce enim & hi multa talia operati fuerant, abijcientur tamen, eo quòd vitam suam neglexerint. Multi inquit ab eo quod rectum est excidentes, hæc & illa mihi dicent. Illum quidem diem, dixit diem iudicij: nempe cognitum & expectatum. Virtutes autem nominauit signa & miracula. Confitebor sane eis, hoc est, condemnabo eos. Quum autem etiam per nomen eius multa fecissent, quomodo eos ignorat: Quia vitam habebant contrariam. Scire enim oportet, quod apud deum duplex est scientia: Vna quidem naturalis, qua omnia nouit: vtpote omnium conspector omniúmque priusquã fierent cognitor. Altera vero magis peculiaris, qua solos iustos cognoscit. Nouit, in F quit, dominus viam iustorum. Et: Cognoscit dominus vias innocentũ. Et: Nouit dominus qui sunt eius. Eos autẽ qui vitam habent contaminatam, ignorare se simulat: vtpote cognitione sua indigne conuersantes. Alibi quoque negat illos, vt qui eum operibus negauerunt. Dixit enim per prophetam: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorũ lõge est à me. Qui enim præcepta ipsius spernit, ipsum spernit: ideo quoque merito spernitur. Verũ si indigni erant, quomodo in eis operabatur spiritus sanctus? Omnino propter duo fiebãt ista: puta vt gratiæ dei liberalitas etiam in indignos diffundi demonstraretur: & vt per ipsum aliis beneficiũ cõferretur, qui videlicet ab eis curabãtur, vel qui opera illa admiranda intuentes credebant in Christũ. Nõ

ergo eos admirari oportet, qui miracula operabãtur: neq; enim quicquam à seipsis conferebant, sed deum, qui quũ illi tales essent, gratiã tamen illis præstiterat. Talis erat qui dæmonia eiiciebat, nec tamen ipsum sequebatur: talis erat & Iudas proditor. Nã licet indigni essent, gratiam tamẽ ac ceperant. In veteri quoq; testamẽto in multis indignis gratia operabatur: vt per eos aliis beneficium præstaret. Sed hi quidem fidem interim habebant, quanquã vita reprehẽsibiles essent. Balaam autem quum à fide & conuersatione bona esset alienus, prophetabat. Quin & Pharaoni & Nabugodonosor & filio eius Baltasar, quum esset impiissimi ac sceleratissimi, deus futura demõstrauit, propter aliorũ gubernationẽ. Sed quid de hominibus dico, quum & iũ asina Balaam suã demonstrauerit virtutem? voce primũ humana collata, vt eã ipsius ascẽsor intelligeret: Quia ergo recta vita deficiente, neq; fides, neque miracula saluos facere possunt: nobis de vita magis curãdũ est: Quod si facere quoq; signa detur, suscipiendũ est: si autem non detur, contristari nõ oportet. Nam qui virtute præditus est, & si miracula nõ ædat, nihil inde patitur detrimenti: bona siquidẽ vita fidelem omnino saluum facit: miracula vero non semper. Præterea bonæ vitæ remunerationem nobis debet deus: miraculorum autem, nos potius ipsi debemus. Causas verò propter quas, neque sanctis omnibus præbet deus gratiã miraculorum, neq; ediuerso omnibus indignis, solus ipse nouit, qui omnia iusta ratione facit.

Omnis ergo qui audit hos sermones meos, & facit eos, assimilabo eũ C *viro prudenti.* Expleta doctrina adhortatur deinceps discipulos, vt per viam angustam & strictam gradiãtur: promittens illis sufficientem affore securitatem, nẽpe ipsam præceptorum obseruationem. Omnis, inquit, qui audit hos sermones meos, siue hæc quæ iussi præcepta: quædam siquidẽ exemplaria ὑποτυπώσεις sunt, id est, assimilabitur habẽti rectum tamen est & ὁμοιώσεως assimilabo: sine auxilio enim eius nullus quicquam boni potest operari. Deinde etiam prudẽtis opera ponit.

Qui ædificauit domum suam super petram. Domum quidem appellat, intelligentis animæ operationem, quæ variis ædificatur virtutibus. Petram autem, præceptorum eius firmi-

Cap.7. A *Matth.9 Luc.9.*

Num.22 Gene.41. Daniel.2. & 5.7.8. B

Num.22

Præcepta dei

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatem, quæ fundant ac firmant ea, quæ superædificata sunt & ad omnes tentationum insultus, ne euertantur custodiunt: suadendo omnes contumelias, multiplicésque illecebras, etiam mortem ipsam despicere, nec ob vllum dispẽdium mollescere, aut terga dare.

Et descendit imber, & venerunt flumina flauerúntq; venti, ac irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat super petram. Ad intellectum quidem communem, per imbrẽ, fluuios ac ventos, varias innuit tentationes: Anagogice vero per imbrẽ intelligimus cõmoti animi cogitationes, quas immittunt dæmones animis: fluuios autẽ affectiones ad perditionem detrahentes: vẽtos verò dæmones, qui nequitiæ spiritus dicuntur. Siue igitur sensibiles, siue intelligibiles dixerimus tentationes: omnes hæ in prædictã domũ irruẽtes, siue insiliẽtes, aut illi ruinam minitantes, nõ potuerũt deiicere aut dissoluere eã, quia fundata erat firmiter super petram, siue super soliditatẽ, vt dictũ est. Statim itaq; apostolos mihi intuere, in quos plurimẽ defluxerũt insidiæ, ac innumeræ calamitatum hyemes decidetunt: nec valuerunt animarum eorũ turrim euertere, sed perditis certe corporibus, animo permãserũt inexpugnabiles ac insuperabiles.

Et omnis qui audit hæc verba mea, & non facit ea, assimilabitur viro fatuo. Quia nonnulli auditorum laudaturi erant quæ dixerat, nec tamen ea facturi: per parabolam hos anticipãdo deterret. Positis autem prudentis atque fatui operibus: illius quidem rationi consonis & honestis, huius autẽ vanis: vtrinque discipulorum confirmauit salutem, & per zelum prudentiæ, & per odium vani laboris. Hoc autem frequenter facit: ad virtutem adhortans, & ab imitatione bonorum, & ab odio malorum.

Qui ædificauit domum suam super arenam. Et descendit imber, & venerũt flumina, flauerúntque venti, ac irruerunt in domum illam, & cecidit. Merito stultum illũ nominauit. Quid enim insipiẽtius eo, qui domũ suam super arenam ædificat, & quum laborem sustineat, priuatur tamen fructu, quẽ inde colligere oportuit? Est ergo tantundem, ac si diceret: Omnis qui post quã præcepta mea didicit, super ea, quasi super solidũ fundamẽtũ, suas actiones non ædificat, hoc est nõ conuersatur iuxta id quod illa admonẽt, sed alia incedit via, stultus

est & vane laborat, hoc est, variis tentationibus, afflictionis tẽpore facile superabitur. Quũ autem talis ob aliud nihil prætermittat salutis præcepta, quàm propter viã arctã & angustam, erit sane arena voluptatum amor, super quã, suã ædificat conuersationem: ideoque ingruente tentatione, in negationem cadit, non ferens acerbitatem, eo quod laboribus, durisque asperitatibus non sit assuetus.

Et fuit ruina ipsius magna. Magna vtique. Neque enim ab honore excidit aut diuitiis, seu alia huiusmodi humana properitate: sed à fide in Christum. Nam qui infidelis est, nõ cadit, sed iacet penitus in foueã erroris: qui vero ab hac extractus, & ad fidei altitudinem subleuatus, postea reuocatur: hic cadit, & à vita excidit æterna.

Et factum est quum finisset Iesus hos sermones, obstupuerunt turbæ super doctrina ipsius. Habent Hebræi pro consuetudine in principio alicuius narrationis simpliciter ponere, Et factum est. Tu autem admirare mihi turbarum attentionem ac tolerantiam in audiendo: quæ donec complerentur omnia doctrinæ verba, libenter perseuerabant. Obstupuerunt vero, tanquã ab inuidia ac malitia alieni. Deinde causam quoque ponit stuporis.

Erat autem docens ipsos tanquam autoritatem habens, & non sicut Scribæ. Docebat cum increpandi fiducia, & non cum metu, quẽadmodum Scribæ. Vel, quia Scribæ à lege & prophetis proferebant ea quę docebant: vtpote dicentes: Hęc iubet lex: Ista dicunt prophetæ: Christus vero accepta à seipso autoritate, docebat, ac legem ferebat, & continue addebat, Ego autem dico vobis: & tanquam futuri iudex seculi, bonis quidem promittebat salutem, malis vero comminabatur supplicium.

Quum autem descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ. A doctrina transit ad miracula. Quia enim tanquã autoritatem habens docebat, ne iactabũdus esse putetur & arrogans, operibus quoque suam ostendit potestatẽ, & sermones re ipsa confirmat. Considera etiam turbarum beneuolentiam: ipsi siquidem doctrinam sublimem auribus percipiebant & admirabantur, credebant ac sequebantur. Principes autem ipsorũ & scribæ promulgantibus quoque virtutem eius signis, offendebantur ac irritabantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

MATTHAEI CAPVT SEXTVM DE LEPROSO.

D

ET ecce leprosus quum accessisset adorabat eū dicens: *Domine si vis, potes me mundare.* Non dixit: Si deū inuocaueris: Sed si vis: quod argumentū est indubitatæ fidei. Quum enim audisset de doctrina ac potētia eius, credidit deū esse, q omnia posset. Ideo etiā cum seruore accessit. Nā quod simpliciter dixit Matthæus, Adorabat, manifestius ait Marc⁹, genibus prouolutus. Lucas vero similiter, quod procidit in faciem, & deprecabatur ipsum.

Mar. 1. Luce 5.

Et extenta manu, tetigit eum Iesus, dicens: Volo, Mundare. Et cō festim mundata est lepra eius. Volens sane leprosi cōfirmare iudiciū, quod recte opinatus esset ipsum esse deū omnipotentē: turbisque ostēdere potētiam suā, sicut diximus, ait: Volo. Mundare. Hic autem, Volo, benignitatis indiciū est: Mūdare vero, potentiæ. Quū autē hunc verbo sanaret, quā ob causam manu quoque extenta tetigit eū? Quia lex erat quę leprosum tāgere prohibebat. Volens autē Christus ostendere, quod tanquā deus supra legem esset. Nā hęc aduersus nudos homines statuta erat: audacter tetigit, nec vllus è turba contradixit. Ex præmissis enim certi erāt, quod omnia legitime faceret. Simul etiā docebat, nō abominādam esse corporalem lepram eorum, qui eiusdē sunt generis. Solam namque lepram animæ cōuenit execrari, quæ est peccatum. Non solum enim manus ipsius, impuritatē non contraxit ad contactū corporis leprosi, quin potius illud emundauit. Quia igitur pulchritudine animæ nostre lepra deletur peccati, accedamus ad sermonem præceptorum Christi: vt postquam nos tetigerit, ipsam emundet.

E

F

Et ait illi Iesus: Vide nemini dixeris. Præcepit vt taceret, & ipse laudem fugiēs apud homines, & eos instrues q beneficia in aliquem cōferunt, vt ambitionem execrentur. Atqui manifeste sciebat Christus, quod tacitorus nō esset, sed benefactorem palam prædicaturus: attamen quod suū est facit & præcipit. Oportet enim eos qui beneficia cōferūt, modestiæ causa præcipere silentium: eos vero qui beneficio sunt affecti, prædicare propter gratitudinem.

Sed abi, ostende teipsum sacerdoti, & offer munus quod præcepit illis Moyses. Iussit lex, ne is qui à lepra mundatus esset, sui ipsius oculis crederet, sed oculis sacerdotibus iudiciū emēdationis committeret. Neque prius his qui mundi essent cōmiscereturn, quàm se illi manifestasset: & ab eo fuisset mūdus iudicatus. Deinde munus p purificatione adduceret, sicut in libro Leuitici scriptum est. Quomodo ergo dicit, Munus quod præcepit Moses, quum id iusserit deus? Quia Moses legislator dicitur, vtpote qui scripsit, quæ deus statuerat. Sanitatem itaque ipse operatus est, approbationem vero ipsius, sacerdoti commissitiæ sacerdotum munus sibi latenter rapere videretur.

Cap. 8. A

Leui. 14.

In testimonium illis. Ad redargutionem illorū dico sane sacerdotum. Nam μαρτύριον, id est, testimonium, vocat nūc redargutionem. Quia enim illi transgressorem legis eū docebant: emūdatum leprosum admonet vt seruaret legē, & faceret quęcunque lex præceperat. Hoc autem ad redargutionem illorum admonet. Nam quomodo legem seruare admoneret, si legis esset transgressor. Obseruandum vero quo pacto interdum quidem legem soluit, viam aperiens philosophiæ atque conuersationi Christianæ, quam post mortem suam vigere oportebat: ac præparans cessationē legi veteri, iamq; senescenti. Quandoq; vero illam seruat, demittēs se ad imbecillitatē Iudæorū, ne eos offenderet.

B

CAPVT SEPTIMVM DE CENTVRIONE.

QVum autem ingressus esset Capernaum, accessit ad eum Centurio deprecans eum, & dicens: *Domine puer meus iacet in domo paralyticus, & grauiter discruciatur.* Iacet, hoc est, proiectus est.

C

Et ait illi Iesus, Ego veniam & curabo eum. Quare non vocatus in domum, sua sponte venturum se dicit? Quia præcognouit illum iam credere quod deus esset: & ita voluit magnam eius fidem, his etiam qui sequebantur detegere. Intende ergo iis quæ sequuntur.

Et respondens Centurio, dixit: Domine non sum dignus, vt sub tectum meum intres, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.8. Nō sum, inquit, dignus, quia tu deus es: sed tanq̄ omnipo-
D tens dic nudō verbo quod vis, & ipsum quoq; verbū opus
fiet. Vides fidei magnitudinē? Propter hoc ergo dixit Chri
stus, Ego veniā & curabo eū, vt dicat Cēturio, Nō sum di-
guus & cætera: & ita manifestetur omnib⁹ magna fides e-
ius. Nisi enim Christ⁹ illud dixisset, nequaquā hoc Cēturio
respōdisset, & eos qui sequebantur omnino latuisset quāta
erat viri fides. Vide quoque Centurionis verba quæ sequū
tur ad id directa, quod nudo etiam verbo sanare posset.

Nam & ego homo sum sub alterius potestate constitutus, habens
sub meipso milites: & dico huic vade, & vadit: & alij veni, & venit:
& seruo meo fac hoc, & facit. Ab exemplo eius quod circa se
contingebat, cōfirmabat, quod solo etiā verbo sanare pos-
E set. Postquam enim dixerat, Dic verbo, subiūnxit, Nā & e-
go homo sum, sub ducis exercitus potestate cōstitutus, hā-
bens sub me milites & seruos, & quod cuique dico, is incū
ctanter hoc facit. Hæc autē dicebat, ostendens, quod si ego
homo alteri subiectus, ob modicam principatus dignitatē,
solo verbo potēs sum, multo magis tu qui deus es, infinitę
potestatis ac dignitatis. Itaq; si dixeris morti vt abeat, abi-
bit. si vero vt veniat, veniet. Neque enim simpliciter subdi-
ta est, verum etiam ancilla, quæ maiorē habet subiectionē.

Hoc audito Iesus admiratus est, & ait his qui se sequebātur: Amē
dico vobis, neque in Israel tantam fidem inueni. Admiratus est,
Quū enim neque Israelita esset, neq; scripturas quę de ip-
so erant legisset, adeo facile credebat. Nec solum admira-
F tus est, verum etiam fidem eius præconio promulgauit, vt
alij hunc imitarentur. Neque inter Israelitas, inquit, tantā
inueni fidem: qui quotidie scripturarum legūt testimonia,
quæ de me loquuntur. In præcedentibus autem diximus,
quod Amen dico, tantundem est, ac si dicatur: Vere ac fir-
miter dico: neque opus est hoc deinceps interpretari.

Dico autem vobis, quod multi ab Oriente & Occidente venient, &
accumbent in sinibus Abrahā. Quidā dicunt quod sicut quę-
dā ꝓfundiora maris loca, aut curua litora tales vel tales si-
nus appellati sunt: ita sane & abditi fruitionū recessus, in
qbus est Abrahā, sin⁹ Abrahā dicti sunt. Nā quia insignior
erat Abrahā apud Hebræos, ideo eos proprie ipsius Abra
ham nominauit. Multi tales, hoc est, ē gentibus. Per Orien
vero

vero & Occidens, omnia loca totius vniuersi significauit. Cap.8.
Venient autem, ad me videlicet per fidem. Præterea Ac- A
cumbent, id est, requiescēt. Abraham vero in mediū adduxit, quo maxime Iudæos morderet, adoptādo scilicet ipsi Abraham eos, qui à gentibus procederent. Sinus ité Abraham, dixit requiem ac fruitionem iustorum, mutuāmq; societātem & conuersationem; quæ regnū est cœlorū. Quia autem iam credebant Abrahā in ineffabilibus degere bonis, ꝓ regno cœlorum sinus Abraham posuit, tanquā rem notiorem. Simul etiam ne his cōtrarius esse videretur, qui in veteri testamento virtutem secūtati sunt. Nam qui Abraham ita honorabat, vt etiam sinus illius requiem æternam nominaret, omni huiusmodi suspitione carere debebat.

Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & B
stridor dentium. Regnum nunc, deum intelligimus: filios autē eius, Israelitas. Filius inquit primogenitus meus Isra- Exo.4.
el. Vel, Regnum quidem, æternam requiē: Filios vero eius vocari nunc Iudæos, tanquā hoc existimantes, eo quod semen essent Abrahā. Qui inquit sese putāt esse filios, eiicie tur propter suā incredulitatē. Eiicientur autē, id est, expellentur. Tenebræ vero exteriores, locus est supplicij miserrimus. Hæc autem dixit, tantum comprimens Iudeorū, qui sese iactabant, quōd ē genere essent Abraham: & consolās eos, qui ē gentibus erant: attrahensque ad suam fidē. Nam multi quoque gentiles ꝓpter signa sequebantur eū. Et his autem & illis vtilitatē procurabat: ne illi cōfiderent, quasi stantes, neque hi desperarēt quasi iacentes. Cōsidera vero C
quod Centurio verbum expoſcit: leprosus autem solā voluntatē, quod maioris est fidei. Quare ergo magis admirationi habitus est Cēturio? Quia leprosus quū esset Iudæus, nouerat libros, qui de Christo testificabātur: & inde multa habebat, quibus facile ad fidē induceretur. Centurio vero quum Ethnicus esset, à nullo aliunde ad fidem ducebatur, quàm à sola recta mente: ideo etiam præpositus est credē tibus ex Israēl. Quum autem de introductione gentiū, & reiectione Iudæorum facta sit mentio, confirmat hanc p signum. Vide ergo quid sequatur.

Et ait Iesus Centurioni: Abi & sicut credidisti fiat tibi. Hinc ostendit Christus, quod plurimū conferat ad miraculi ope

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 8.

D

rationem fides deprecantis. Sicut credidisti, inquit, fiat tibi: hoc est, quia credidisti me posse ægrotum curare, licet domum tuam non ingrediar, ita fiat.

Et sanatus est puer eius in illa hora. Sicut de leproso dixit euangelista, quod confestim mundatus est, ita & nūc quod sanatus est in illa hora. Hæc autem ad augmentum addidit miraculorum. Neque enim solum admirāda operatus est, sed etiā in brevissimo temporis momēto suam demōstrauit potentiam. Quidam autem dicunt alium esse hunc Cēturionē, & alium cum de quo apud Lucam. Huius siquidē filius erat paralyticus, illius autē seruus. Et hic venit ad Iesum: ille vero primum quidē misit seniores Iudæorū: deinde amicos suos. Præterea ille non solum in domū suā non

Luca 7.

E

vocauit Christum, sed & venire volentē prohibuit: Ille autem primū quidem per seniores vocauit, postmodū vero p amicos prohibuit. Quū autem huiusmodi insint diuersitates: accedūt quoq; & multæ similitudines. Ambo enim Cēturiones, & Capernaū cōmorantes, & pro paralytico mœrentes animo: eandēq; fidem suis verbis demonstrātes: & æquali beneficio affecti. Dicit autem Chrysostomus eundē esse & apud Matthæum & apud Lucam. Siquidē Lucas diligentiæ causā omnia minutula exequutus est, præter Cēturionis præsentiā: Matthæus vero brevitatis gratia, seniorum atq; amicorū missiones prętermisit, quas non necessarias. Solam autem Centurionis fidē, & laudem quam p̄pter eam promeruit, & miraculū in paralytico factū aperte

F

descripsit. Oportet tamen eas quæ videntur, vt dictum est, soluere diuersitates. παῖς (pro quo hic puerum habemus) dicitur nō solum filius, sed & seruus: Habebat enim, inquit,

Gen. 30. & 31.

πάιδας καὶ παιδίσκας, hoc est, seruos & ancillas. Quod autem Matthæus dixit accessisse Centurionem ad Christū: Lucas vero misisse ad ipsum seniores, & postmodū amicos: oportet intelligere & hoc, & illud factū fuisse. Primum quidem misit seniores deprecātes ipsum vt veniret, Deinde scīens eū venire, & sese indignum iudicans eius susceptione, rursum amicos misit, prohibēs ne veniret, ac significās q̄ dixit Lucas. Postmodum quum paralyticus vehemētius dissolueretur dolorib⁹: Etenim sicut Lucas dixit, erat iam iamque moriturus, nō ferens Cēturio cucurrit & ipse post

Cap. 8.

amicos, sperans per seipsum obniziur se deprecaturum. Postquam autē amici nunciauerant quæ eis præceperat dū respōderet Christus q̄ scripsit Lucas, statim superuenit Cēturio, & priusquā amicis occurrisset, viso Christo, feruore accēsus est, & rursus quasi ab exordio obsecrabat eū, dicēs: Domine, puer meus iacet in domo paralytic⁹, &c. Deinde Christus volens amplius manifestari fidem eius, respōdit: Ego veniā & curabo eū. Rursum subintulit Cēturio: Domine nō sum dignus, vt sub tectū meū intres, & alia q̄ sequūtur, veluti Matthæus cōscripsit. Manifestū est ergo, quod ea quæ cōtigerūt priusquā veniret Cēturio, scripserit Lucas, & inde Matthæus quę secuta sunt docuerit. Ná & in his, & in illis fides monstratur Cēturionis, ac miraculis operatio à Iesu facta. Quod autem Lucas dixit quod reuersi, qui missi fuerant, inuenerunt ægrotantem seruum sanitati restitutum: ppendere oportet, quod Cēturio certus iā de salute illius, tardior ac securior reuertebatur: illi autē difficulter credētes, p̄cucurrerunt, scire cupientes an sanus esset.

A

B

restitutum.

CAPVT OCTAVVM DE SOCRV PETRI.

QVumque venisset Iesus in domum Petri, vidit sorū eius in lecto decūbentem, ac febricitantem: & tetigit manum eius, ac reliquit eā febre, surrexitq; & ministrabat ei.

Marcus autē & Lucas dixerūt etiā vnde illuc venerat, videlicet à synagoga Iudæorū, in qua sabbato docuerat. Addidit quoque Marcus, quod cum Iacobo & Ioanne venerit. Verisimile est enim Petrum, quū hoc didicisset p̄cucurrisse. Præterea Marcus & Lucas dicūt, quod discipuli rogauerūt illū p̄ ea, q̄ in lecto decūbebat. Matthæ⁹ vero etiā hoc tacuit. Nō est autē hoc dissonantiæ signum, sed quod illi fecerūt, diligētiæ fuit, quod autē hic, brevitatis. Ingress⁹ est aūt cibi sumēdi causa, vocāte iā hora. Illa vero q̄ in lecto decūbebat, surrexit, & ministrabat ei. Tu quoque mihi admirare, quātū sese domin⁹ deiecerit. Nō dedignat⁹ est vilē piscatoris domū ingredi: hinc qdē & discipulū honorās, & simul docēs nos, ne vanę glorię studeam⁹. Quū autē manu illā tetigisset, nō solū febrim extinxit, verūetiā

Matt. 8. Luca 4.

C

Cap.8. integrā ei tradidit sanitatē. Surrexit enim, & cōtinuo mini
D strabat. Atqui ablata etiam febri, laborantibus longo opus
est tempore vt priorē recipiant sanitatem. In mari quoq;
non solū tempestatem sedauit, sed etiā fluctuum cōmotio
nē cohibuit, quū tamē post tempestatē diuti⁹ maneat aqua
rū cōmotio. Ita enim nouit Christus, simul & quod ægritu
dine affectum est soluere, & in priorem statum reponere.

CAPVT NONVM DE CVRATIS A VARIIS INFIRMITATIBVS.

E *Vespera autem facta, obtulerunt ei multos dæmoniacos, &*
eiiciebat spiritus verbo. Velperam finem diei nomi
Marc.1. nauit, ideo Marcus & Lucas mentionem quoque
Luc.4. fecerunt de occasu solis, manifestius demonstrā-
tes tempus. Popularis enim turba expectato solis occasu
propter sabbati obseruationē, morbis tunc laborantes ad-
duxit: discipuli vero etiam ante solis occasum deprecati
sunt eum pro salute febricitantis, vt qui primū viderant eū
sine delectu sabbato curantē, ac didicerant iā ab illo, à qui
bus operibus abstinere iuberet lex, quæ de sabbati quiete
statuta erat, & qualia aggredi permitteret. Obserua quoq;
quo pacto interdum quidem extenta manu curat, vt in so-
cru Petri: interdum autem verbo loquens, vt in puero Cen
turionis, & in his dæmoniacis: quandoque vtrunque faci-
F ens, vt in leproso. Ostendit enim se omnipotentem esse.

Et omnes male habentes curauit, vt compleretur quod dictum est per
Isa.53. *prophetā Isaiam, dicentē: Et ipse languores nostros assumpsit & morbos*
portauit. Per languores & morbos hic mihi intellige lan-
guorū ac morborū reatus. Quū enim languores ac multos
patientes morbos curauit, in seipsum eorū reatū trāstulit:
dico sane labores & mortē: ideo etiā multos ppessus labo-
res tepore acerbę passionis mortuus est. Sed Matthęus de
corporalibus lāguoribus ac morbis metaphorico verbo lo
quitur: Isaias vero lāguores & morbos peccata appellauit:
quæ Christus sumere ac portare dicitur in modū victimæ.
Leuit.16. Nam animal quod pro peccatis ad victimā producebatur,
Victima. quodāmodo peccata omniū in seipsum susciebat ac por-
tabat, & populū quidē his liberabat, ipsum vero ppter hęc

iugulabatur. Pulchre autem propheticum dictum trāsum- Cap.8.
psit euangelista. Plurimi siquidē languores ac morbi cor- A
porales à peccatis oriuntur, sicut in progressu docebimur:
nihilque vetat hæc quoque vocari peccata.

Quum autem vidisset Iesus circum se turbas multas, iussit vt abi-
rent in vlteriorem ripam. Iussit hoc discipulis. Simul quidē ne
gloriæ cupidus videretur, simul etiā vt iuidiæ ludæorū me-
deret. Præterea istruēs nos, vt admirationi haberi fugiamꝰ.

CAPVT DECIMVM DE EO CVI NON PERMISIT VT SE SEQVERETVR.

Et quum accessisset quidā scriba, dixit ei: Præceptor sequar te
quocunq; ieris. Hic scriba quum pecuniæ auidus es- B
set, suspicabatur Iesum ex miraculis diuitias mul-
tas colligere, & sperabat, quod si in morem discipu
li illum sequerentur, copiosas collecturus esset diuitias.
Christus ergo cognito quid vellet, ad intentum eius respō
det. Et vide quid dicat.

Et ait illi Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius
autem hominis non habet vbi caput reclinet. Et vulpibus inquit
& volucribus cœli sum pauperior: neque enim receptacu-
lum habeo, nec quantum sufficiat ad caput tantum reclinā-
dum. Tales autem esse volo & eos, qui me sequuntur. Ita-
q; frustra suspicatꝰ es, & inuanū speraſti. Et hoc pacto dupli
citer illum iuuit: & manifestādo quod animæ illius arcana C
nosset: & illū non manifeste arguēdo, sed ipsi soli reprehē
sionem aperiendo: vt & pudorē effugeret, & si vellet corri-
geretur. Hoc autem dicēdo, non vetuit se sequi, sed docuit
quod sequēs nō inuēturus esset lucrū quod quærebat. Cę-
terum ille intelligēs, quod cognitus esset, ac inēto frustra-
tus, siluit. Quidā vero dicunt, quod præcognoscēs eū Chri
stus, non solum pecuniarū amori seruiente, sed aliis quoq;
affectibus anagogice respōderit: vulpes ac volucres appel
lans dæmones propter dolum illorū, & quod seminibus ac
fructibus virtutū insidientur, ac si diceret: Dæmones quidē
foueas ac nidos in te habent: ego autē neq; breuissimā re-
quiem apud animā tuam inuenio. Foueæ vero ac nidi dæ-
monū, affectiones sunt, in quibus occultātur ac requiescut.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 8. D

lium autem hominis ſeipſum vocat, confirmás quod vere & non phantaſtice ſit incarnatus, vt quidam ſuſpicabantur: hominem dicens nunc matrem ſuam. Nam ἄνθρωπος, id eſt homo, vocatur non tantum vir, ſed & mulier.

† *Volebat autem vt poſtpoſita huiuſmodi ſpe, ſequeretur.* At ille ſimul vt audiuit, tanquam pecuniæ amator, abſceſſit.

De eo cui non permiſit vt patrẽ ſepeliret.

Alius vero ex diſcipulis ipſius dixit ei: Domine permitte mihi priꝰ vt abeam ad ſepeliendum patrem meum. Quis certe fuerit hic diſcipulus, non ſignificauit euãgeliſta: verum quiſquis fuerit, prohibiſſimꝰ erat. Vide enim quòd in re etiã quæ iuſta ac neceſſaria videbatur, poſtulat vt ſibi liceat: nolẽs ſua ipſius autoritate abſcedere. Dicit autem, Prius: manifeſtãs quod poſtmodum quouis ſequeretur.

E *Ieſus autem dixit ei: Sequere me, & dimitte mortuos, vt ſepeliant mortuos ſuos.* Prohibuit eum: non vetans honorare parentes, ſed docẽs oportere eũ qui cœleſtia appetit, nõ cõuerti ad terrena: neque viuidis relictis, ad mortifera recurrere, aut ſupra deũ honorare parentes. Sciebat eñ quod alij illũ eſſent ſepulturi: nec æquum erat, vt ab his quę magis neceſſaria erant, recederet. Opinor autem eũ qui mortuus erat infidelem fuiſſe: ideoq; dixiſſe Chriſtũ, Dimitte mortuos, hoc eſt, recede ab his, qui in fide mortui ſunt, vt ſepeliant mortuos qui ipſos contingunt: Nam hic mortuus, non eſt tuus mortuus: Neque enim fideli pars eſt cum infideli. Tu vero ſi admiraris quo modo non ſua ſponte abierit, ſed petiuit, vt tibi liceret: admirare etiam quo modo prohibitus manſerit. Quod ſi illum neque ad modicum dimiſit Chriſtus vt à ſua doctrina diſcederet, qua pœna digni erimus, qui omni tempore à præceptis eius diſcedimus?

F *Quinimmo aſcendiſſet in nauim, ſequuti ſunt eum diſcipuli ſui.* Turbas quidem propter cauſas prædictas dimiſit, diſcipulos autem ſuos aſſumpſit, propter miraculum quod in mari facturus erat. Quum enim turbis beneficia contuliſſet, ſanando languores ac morbos eorum: videbantur diſcipuli nullo affecti beneficio. Et in hos itaque ſuã exercet munificentiam: ac poſtquam eos permiſit in demerſionis periculum incidere, demum mirabiliter eripit.

Nota.

1. Cor. 6.

CAPVT VNDECIMVM, DE INCREATIONE AQVARVM. Cap. 8. A

E *Tecce motus magnus factus eſt in mari, adeo vt nauis operiretur à fluctibus.* Hic quidẽ, motum dixit. Marcus autem & Lucas, procellam dixerũt. Maris enim tẽpeſtas, & motus, & procella dicta eſt, eo quod aquas commoueat ac conturbet. Rurſum Matthæus & Marcus in mari nauem periclitatam eſſe dicunt: Lucas vero in ſtagno. Neq; eſt cõtradictio: nam & hic, & illi Tiberiadem ſignificant, quæ natura quidem ſtagnum eſt: ſitu vero, mare propter magnitudinem. Vnde & eam quãdoq; ſtagnũ, interdum autem mare nominant. Facta eſt, inquit, tempeſtas, vt videlicet factus comprimeretur diſcipulorum: imaginabantur enim magna de ſeipſis, vtpote qui cæteris dimiſſis, ſoli ipſi cum præceptore ingreſſi eſſent: & vt quaſi orbis athletæ, periculo exercitarentur ad timores, & tanquam mundi gubernatores ad procellas tentationum. B

Ipſe vero dormiebat. Marcus etiam locum deſignat in quo dormiebat. Dixit enim quod erat in puppi ſuper ceruical dormiens. Erat autẽ ceruical illud ligneum, in puppi fabri catũ. Dormiebat vero diſpenſatorie, vt vehementer timerent. Nam ſi vigilaſſet: aut nullo modo timuiſſent, aut parum territi fuiſſent. Oportebat autẽ eos magnum timoris ſenſum concipere, vt etiam ad magnũ potentiæ illius ſenſum peruenirent, & maiorem de eo fidem conciperent. C

Et accedentes diſcipuli excitauerunt eum dicentes: Domine, ſerua nos, perimus. Marcus vero dicit: Præceptor non eſt tibi curæ quod perimus? Lucas autem, Præceptor præceptor perimus. Quidam nempe hoc, quidam illud dicebant: & alij vnum, alij aliud: aut etiam omnes omnia.

Et ait illis: Quid timidi eſtis modicæ fidei homines? Timorẽ primum animæ eorum ſoluit: oſtendens quod animæ imbecillitas timorem cauſare conſueuerit. Modicam autem eorũ fidem improperauit, nempe imperfectã hãc fidem in eũ habitam. Sperabant enim quod eos ſeruare poſſet, ſed vigilans: non autem dormiens: Ideo quoque excitant illum.

Tunc excitatus increpauit ventos ac mare: & facta eſt tranquillitas magna. Ἐπετίμησεν increpauit, hoc eſt, imperauit. Di-

Vide miraculum.

Mare. 4. Luc. 8.

Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 8.

D cit enim Marcus, quod etiã dixerit mari: Tace obmutesce.
Homines autem admirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quod & venti & mare obediunt ei? Lucas autẽ discipulos hoc dixisse ait: Matthæus vero homines turbas vocat, sicut ait Chrysostomus. Siquidẽ verisimile est, & ipsas audito à discipulis hoc miraculo, similiter admiratas esse, & pariter hæc dixisse. Quod si discipuli propter imperfectam fidem suã, quasi hominem adhuc illum admirabantur, multo magis turbæ. Nã vti nauigio ad transferationem, ac dormire, hominẽ hũc prædicabant: obedientia autem ventorum ac maris, nouã quandã eius naturam testabatur. Ideo etiam conturbati dicebant. Qualis est hic? Magis autem in admirationẽ duxit hoc miraculum, quàm præcedentia: quia nullus vnquã tale
E quippiam operatus est. Neque enim virgam extendit, vt Moses: neq; se aquis admouit vt alij: sed cũ autoritate præcepit, vt dominus seruis, & vt creator creaturis.

CAPVT DVODECIMVM.

DE DVOBVS DAEMONIACIS.

Vnúq; venisset ad vlteriorem ripam in regionem Gergesenorum, occurrerunt ei duo dæmoniaci. Euangelia secundum Marcum & secundum Lucam Gadarenorum scribunt. † Verum stagno Tiberiadi
4 adiacet ciuitas Gergesa, & non Gadara. Quidam autem di-
Mar. 5. cunt binominem esse illam ciuitatem, & hoc, & illo vocari
Luca. 8. nomine. Præterea Matthæus duos habet dæmoniacos, Marcus autem & Lucas vnius tantum meminerunt, vtpote notioris, qui legio dicebatur, de quo formidanda multa dicunt, cui etiam alter subseruire dicebatur: propter quod etiam illi eum præteriere. Matthæus vero etiam hunc scripsit tanquam pariter dæmoniacum.

4 † *Imo emendatiora exemplaria habent Gergesenorum, non Gerasenorum, neque Gadarenorum etiam apud Marcum. Gadara enim ciuitas est apud Iudæos, cui præceps adiacet stagnum, & nullo modo mare. Item Gerasa ciuitas est Arabiæ, non habens mare aut stagnum propinquum: neque autem adeò manifestum mendacium dixissent etiã ostitantes Euangelistæ, viri adeò studiosi in cognoscendis locis, quæ circa Iudæam erant. Gergesa igitur vnde dicti Gergesæi, vetus est ci-*

Cap. 8.

uitas iuxta eam quæ nunc Tiberias appellatur, & in declini loco stagnum habet adiacens: in quod demonstratur porcos à dæmonibus esse deiectos. Poterit autem interpretari habitaculum egredientium, vt prophetice forsasse ab euentu nomen acceperit. A

Potest hoc vocabulum גרגשה *Gergesa, si Pagnino credimus, significare peregrinationem, habitationem, vel congregationem, ruminationem, ac prouocationẽ, vt videlicet deriuetur vel à* גור *ger, id est, id est peregrinari, congregare, seu habitare. Vel à* גר *gar, id est, ruminauit. Aut etiam à* גרה *gara, id est, litem miscuit.*

Et monumentis exeuntes. In sepulchris libenter morantur dæmones, prauã opinionẽ hominib⁹ immittere volẽtes, q̃ mortuorũ animæ dæmones fiãt, sed circa propriorũ corporũ monumeta remaneãt, imò q̃busdã adhæreãt. Sed nequa q̃ id orthodoxo persuadebunt. Si enim hoc verũ esset, nullo modo cruciatus diues orasset Abrahã vt Lazarum mitteret in mundum, quo fratribus suis significaret, quæ circa se gerebantur, sed ipse per seipsum hoc eis indicasset. B

Saui admodum, sic vt nemo posset transire per viam illam. Et ecce clamauerunt, dicentes: Quid nobis & tibi Iesu fili dei? Quia & discipuli & turbæ hominem ipsum dicebant: veniunt nunc dæmones diuinitatem illius prædicantes: Occurrente enim illis diuino radio, statim cum cognouerunt: & non ferentes virtutem impetus, inuisibiliter eos inflammantem, clamauerunt, dicentes: Quid nobis & tibi, hoc est, Quæ est nostra potentia, si ad tuam conferatur? tu enim ignis es intolerabilis, nos autem fœnum quod facile accenditur.

Venisti huc, vt ante tempus affligas nos? Quia deprehẽderat eos creatura suam omnino tyrannice vexãtes ac perdentes, peccatũ quidẽ negare nõ possunt: quandam autẽ causæ suæ defensionẽ prætexunt, quod non nunc pœnas dare debeãt, sed tempore vniuersalis iudicij, & grauiter discrutiati dicut: Venisti huc, id est, in terrã, vt affligas nos ante definitum tempus? Audierant siquidẽ à prophetis, quod Christus post mundi consummationem descensurus esset in terram, ac iudicaturus mundum, & afflicturus dæmones.

Erat autem procul ab illis grex porcorum multorum pascens. Dæmones vero rogabant eum dicentes: Si eicis nos permitte nobis vt demigremus in gregem porcorum. Quandoquidem iam homi- De por-
nibus nocere non possunt, ad irrationalia quę illi possidẽt cis.

Cap.8. cõuertuntur: vt ostẽdatur furor, quem aduersus nos gerũt.
D Nec solum hoc, verũ etiam aliud adniodum malũ machinantur. Student enim porcos occidere, vt horum dãno cõ tristati domini gregis, Iesum non suscipiãt, & ita, Euãgelij prædicatione non susceptа, maximo afficiantur dãno. Etenim neque eiecti cessant nocere. Quid ergo Christus?

Et ait illis: Abite. Illi vero exeũtes demigrauerunt in gregem porcorum. Et ecce ferebatur per præceps totus grex in mare & mortui sunt in aquis. Vides malitiam illorum? Quum non ignoraret quid tentarent, permittit tamen, non vt illis cõplaceat, sed dispensatorie alia intendens. Primum vt discat hi qui liberantur quot & quales habuerint inhabitatores. Deinde
E vt sciãt oẽs quod neq; in porcos immigrare possent, nisi illis ipse permitteret. Tertium quod atrociora in illis exerceret quàm in porcis, nisi etiam in eo quod tyrãnice agũt, à deo impedirentur, non permissi facere quæ volunt. Cuilibet enim manifestũ est quod homines magis, quàm irrationalia oderunt: quum etiam irrationalia propter homines perdere studeãt & per illorum perditionẽ, his inferre tristitiam. Quarto vt mors porcorum omnibus confirmaret exisse dæmones. Et vide sapientissimã Saluatoris cogitationẽ oppositam. Nam nocere volẽtes, magis ipsi nocumentũ acceperunt. Siquidem Christi potentia apparuit, & illorũ imbecillitas ac malitia deprehensa est. Per præceps autẽ ferebatur grex in mare, hoc est, præcipitãter & facto
Marc.5. impetu. Marcus vero numerum etiam porcorum scripsit,
F quod erant ferè bis mille. Tu quoq; mihi per anagogẽ intellige, quòd dæmones eiiciũtur ab hominibus, quibus sermone succurritur. Ingrediuntur autẽ porcos, eos videlicet qui irrationabiliter conuersantur, & in cœno voluptatum volutantur, ac illos in perditionem præcipitant.

Qui aũt pascebãt fugerũt: & digressi in ciuitatẽ renũciauerũt omnia. Fugerũt timẽtes, ne se pariter occiderẽt dæmones, q suos pemerant porcos. Renũciauerunt aũt omnia quæ à dæmonibus & à Christo dicta fuerãt ac de perditione porcorũ.

Et quæ acciderant dæmoniacis. De immutatione & honesta modestia ipsorum.

Et ecce vniuersa ciuitas exijt in occursum Iesu. Veniebat enim ipse ad ciuitatem.

Et viso eo rogabant, vt discederet à finibus ipsorum. Dolentes, Cap.9.
A vt dictum est de perditione porcorum, ac etiam territi, vt
Luc.8. dixit Lucas: timebãt enim ne malit quippiã eiecti dæmones etiam in ipsos perpetrarent. Christus autem statim paruit: neque enim digni erant doctrina ipsius. Quanquam præceptores quoq; eis reliquit, illos videlicet qui à dæmonibus liberati fuerant, & qui porcos pauerant.

Et ingressus nauem Iesus traiecit, & venit in ciuitatem suam. Cap.9.
Ciuitatem suam dicit Capernaum. Siquidem Bethlehem ipsum protulit: Nazaret ipsum enutriuit. Capernaum deinceps incolam habuit.

CAPVT DECIMVMTERTIVM,

DE PARALYTICO.

B

Et ecce offerebãt ei paralyticũ in lecto decumbentem. Dictionem, Ecce, scriptura Hebraica frequenter ponit, tãquam linguæ idioma, sicut & alia multa. Dicendum est autem alium esse hunc paralyticum ab eo cuius
Ioan.5. meminit Ioannes: nam ille ad Bethesda decumbebat, hic autem Capernaum: & ille quidem triginta & octo annos morbo tenebatur, de hoc vero nihil tale scriptũ est: præterea ille non habebat hominẽ, hic autẽ baiulos habebat: huic quoq; ait, Remissa sunt tibi peccata tua: illi vero, Vis sanus fieri? Ad hæc, illum sabbato curauit, vnde etiam murmurabant Iudæi: hunc autem alio die, ideóque tacuerunt.
C

Intuitus autem Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili: Remissa sunt tibi peccata tua. Sicut enim dicunt Marcus & Lu- *Marc.2.*
cas, quum ingredi nõ possent, propter eorum multitudinẽ *Luc.5.*
qui congregati erant, ascenderũt in tectum domus in qua docebat Iesus: eóque perfosso, per ipsum demiserunt grabatum in quo iacebat paralyticus: quæ omnia magnę fidei erant: hæc nãq; illis ne desperarent, persuasit, vtq; omnia & facerent, & paterentur, quo ipsum conspectui Saluatoris præsentarent, credentes continuo illum assequuturũ esse sanitatẽ. Fidem, inquit, eorũ: non solum demittentium, sed eius quoque qui demissus erat. Neque enim se demitti sustinuisset, nisi salutem consequi speràsset. Intuitus autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 9. Iesus tantam illorum fidem, primum quidem lãguido peccata remittit, deinde vero corpus sanat: simul docẽs plurimos morbos è peccatis orirí, & ptius oportere causa curare: Vnde etiã paralytico, de quo scribit Ioannes, dixit, Ecce sanus factus es, nõ pecces deinceps, ne quid deterius tibi contingat: simul quoq; deũ se esse ostendẽs. Corporeas siquidẽ curare infirmitates, etiam sanctorum est: peccata vero remittere solius dei. Ideo etiam scribæ turbabantur.

Morbos è peccatis orii.

Et ecce quidam de scribis dicebant intra sese: Hic blasphemat. Marcus manifestius dixit: Erant quidam Scribarũ ibi sedentes & cogitantes in cordibus suis: Quid hic ita loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata præter vnum, nempe deum? Offendebantur autem præ inuidia & malitia. Nam frequenter eum viderant etiam cum authoritate morbos fugantem, dæmones eiicientem, vento marique imperantem: & hæc omnia modo humanas vires superãte factitãtem. Sed hi proprias vlciscentes affectiones, dei videbantur iniuriam vlcisci.

Quumque vidisset Iesus cogitationes illorum dixit: Quare vos cogitatis mala in cordibus vestris? Hic aliud quoque suæ diuinitatis & ad patrem æqualitatis signũ ostendit, cui contradici non possit, cognoscendo videlicet cogitationes cordium ipsorum, quod similiter solius erat dei. Scriptum est enim: Tu nosti corda solus omnium. Et rursum: Scrutans corda & renes deus. Et alibi: Homo videbit in faciem, deus autem intuebitur in corda. Nam quia illud, quum sibi videretur impossibile, non recipiebant, inducit hoc tãquam indubitatum, per hoc ptobans etiam illud, ac quodammodo dicens: Vere nullus potest remittere peccata, nisi vnus, qui intuetur cogitationes hominum.

1. Par. 6. Psal. 7. 2. Reg. 16

Vtrum enim est facilius dicere: Remissa sunt tibi peccata tua, an dicere: Surge & ambula? Quandoquidem, inquit, blasphemus vobis videor, vtpote remittens peccata, & æqualem faciẽs meipsum deo: respondete mihi, Vtrum est facilius vt opere perficiatur, an dicere hoc, vel dicere illud? Erãt autẽ ambo de quibus interrogabat, deo quidẽ possibilia, hominibus vero impossibilia. Nã & remittere pcta solius dei erat: & similiter sua authoritate erigere ac cõfirmare palyticũ. Quum autem illi tacerent, eo quod neutrum altero facilius dicere poterant, ait ipse.

Cap. 9.

Vt autem scias quod potestatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata. Defectiuus est hic loquendi modus. Deficit enim, Respicite. Vt, inquit, cognoscatis, quod qui vobis apparet homo, potestatem habeat tanquam deus, respicite. Quod autem additur, In terra, simplici sensu ponitur: aut valet tantundem ac si dicatur: In conuersatione quam habet in terra. Dicebat itaque hoc de seipso.

Tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & abi in domum tuam. Surrexitque & abiit in domum suam. Quia remittere peccata latentem habebat demonstrationem: ad erigendũ autem sua authoritate paralyticũ, manifesta opus erat demõstratione: facit quod manifestum est in signum eius quod erat occultum: & per hoc, & p illud plenã facit fidẽ, quod & hoc possit & illud. Ad confirmationem autẽ quod cõrpus robustũ relinqueretur, iussit vt tolleret grabbatũ suũ: ne phãtastico quodam modo fieri videretur. Dimittit etiã illum in domum suam: tum ne præsens ac visus, laudem sibi conciliaret: tum etiam, vt sanitatis testes haberet, quibus contradici non posset, ipsos nempe, qui morbi testes erant, vtque ipsis fidei fieret occasio.

Quum vidissent autem turbæ, admiratæ sunt: & glorificauerunt deum, qui dedit potestatem talem hominibus. Admirabantur quidem, quod quasi deus miraculum operatus erat: hominem tamen eum esse opinabantur, habentem potestatem super hominem.

CAPVT XIIII. DE MATTHAEO PVBLICANO.

ET præteriens inde Iesus, vidit hominem sedentem ad telonium, Matthæum nomine: & ait illi: Sequere me. Præteriens, hoc est, pergens. Considera autem Euangelistam quomodo non erubuerit ob priorem vitam suam. Sed Marcus quidem & Lucas, ob condiscipuli reuerentiam, prætermittentes manifestum eius nomen, Leui hunc vocauerunt: sic enim etiam appellabatur: ipse vero aperte seipsum publicanum fatetur. Siquidem neque Christum eius puduit. Simul autem hinc illius ostẽdit vit-

Marc. 2. Luc. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 9. tutem, qui se ad discipulatum vocauit: quam facile è me-
D dio telonio lucri maxime auidos impudentissime cauponã
tes abstraxerit. Telonium vero dicit huius commerciatij
(vt ita loquamur) prætorium aut domum. Quum autem
prius ostendisset Christus, quod peccata remittere posset,
tũc etiã ad Publicanũ venit, ne turbentur aliqui, videntes
eũ discipulis annumeratũ, sed cogitent potius, quod qui
soluit aliorũ peccata, multo magis suorũ peccata absoluit.

Ait ille: & surgens secutus est eum. Admirare perfectã eius
qui vocatus est obedientiam: quomodo neque consultauit
apud se quomodo nullum super ea re consuluit amicũ: quo
modo nõ disposuit quæ domus atque substantiæ suæ erãt:
E sed cõfestim surgens, secutus est, relicto vniuerso mũdo:
solam autem adduxit mentem ad omnia paratam, quæ insu-
fficeret is qui eũ vocauerat, sicut & qui antea vocati fuerant.

Verum quã ob causam de Petro & Andrea, Iacobo, Io-
anne ac Matthæo, nõ solum ipse Matthæus, sed & Marcus
ac Lucas scripserunt, vnde & quomodo vocati sint: de reli
quis vero discipulis nihil tale docuerũt: Quia hi inter alios
abiectissima habebant vitæ instituta: neque enim quippiã
peius Publicano, neque vilius piscatore. Propter quod etiã
Euangelistæ in omnibus fide digni habentur, quia neq; ea
quæ probrum adferre videbantur prætermiserunt, nec id
solum de discipulis, verũetiã de præceptore faciunt. Sta-
tim namq; plurima reliquerunt miracula: nihil autẽ de his
quę passus est prætermiserũt: quũ de discipulis ostẽderint
F quod adeo abiecti, tãta gratia digni habiti sunt: de præcep
tore vero, quod quũ tãtus esset, talia ꝓpter nos passus sit.

† *Tanquam de altero narrat, quæ circa se contigerunt, iactantiam abhorrens: magna siquidem laude dignus erat, quod continuo sequutus est eum.*

Et factum est quum ipse in domo accumberet, ecce etiam publicani multi & peccatores qui venerant, simul accumbebant cum Iesu & discipulis eius. Intuitus Christus syncerissimam ac promptissimam huius obedictiam accedit, vt & illũ honoret, & se illi familiarẽ præbens, libereque tribuẽs, his qui eo venerant aliquam correctionẽ tradat. Ille autem tantũ assequutus bonũ, liberalior efficitur: & sicut ait Lucas, fecit ei conuiuium magnum in domo sua, id est, officiosum epulũ.

Publicanos vero appellat etiam peccatores, propter ob- Cap. 9.
trectationem qua male audiebant: ipsi enim calumniã sus- A
tinebant, tanquã iniusti & auari ac raptores, omnique eũ-
passione carentes, & impudentes. Aut fortassis & alij qui-
dem erant, nobiliora quidem vitę instituta habentes, eisdẽ
tamen obnoxij affectibus: nã simile suo cõgaudet simili.

Et hos ergo Matthęus conuiuio accepit, vtpote qui sibi in
gaudio communicabant, & eius artis, eorundemque erant
morum. Christus autem tolerabat, vt etiam pariter cũ eo
tales accumberent, propter venturam simul accũbentibus
vtilitatem: & particeps cum eis erat forculorũ iniuste pa-
ratorum, ob grande lucrũ, quod inde erat prouenturũ: nec
curabat multorũ indignationem, sciens quod nisi medicus B
putredinẽ toleret, ab ea non liberabit ægrotantes. Atqui pla
ne nouerat prauã inde suspitionem de se exoriturã, quod
ad epulum venisset, & quod ad publicani epulũ. quodque
simul cum multis publicanis accũberet. Vide enim post-
modum Iudæos improperantes ei, ac dicentes: Ecce homo
vorax, & potor vini, amicus Publicanorum & peccatorũ: *Infra 11.*
sed tamẽ hæc omnia despicit, vt quod conatur efficiat. Vt
autem scias quod simul accumbendo, tem maximã operę-
tur, audi quid dicat Zacchæus Publicanus. Postquam enim *Luce 19.*
Christum audiuit dicente, Hodie in domo tua oportet me
manere: animo gestiens, & præ gaudio in sublime eleuat'
ait: Ecce dimidiũ substantiæ meæ domine do pauperibus:
& si quid alique defraudaui, reddo quadruplũ. Dixit autẽ C
ad eũ Iesus: Hodie sal' huic domui facta est. Quomodo er
go dicit Paul'. Si quis dictus frater est fornicator aut auar' *1. Cor. 5.*
cũ huiusmodi nec cibum sumatis? Paulus in hoc non præ-
ceptores, sed simpliciter fratres adhortatur. Præterea de
fratre hoc dicit ille: hi autem Publicani nondũ facti erant
fratres. Ad hæc, dum permanserint in peccatis hoc facien-
dum est: isti vero potius ex hoc conuertendi erant.

Et videntes Pharisæi dixerunt discipulis eius: Quare cum Publica nis & peccatoribus cibum capit magister vester? Marcus autẽ dicas
dixerunt etiam Scribas simul cum Pharisæis hoc dixisse. *Infra 12.*

Vide autem, quod quando discipuli peccare videntur, præ-
ceptori aduersus illos dicũt: Ecce discipuli tui faciũt, quod
non licet facere sabbatis. Quando vero præceptor, vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 9. nunc, apud discipulos illum calumpiantur: dolose agẽtes,
D vt chorum discipulorum à præceptore separent. Quid ergo ait profunda sapientia?

Quo audito Iesus, dixit: Non opus est validis medico, sed male habentibus. A communi exemplo os illis oppressit: & accusationem hanc potius ad virtutis opus conuertit: ostendẽs non solum irreprehensibile esse, sed magis laude dignum.

De misericordia & sacrificio. Deinde à scriptura quoque prophetica persuadet, dicens.

Euntes autem discite quid sibi velit: Misericordiam volo, non sacrificium. Improperat quoque illis scripturarũ ignorantiam, reuocans ad modestiam fastum ipsorum, & id quod agit supra sacrificia extollens. Est autem tãtundem ac si dicat:

Osee 6. E Non est cõtra scripturam sacram, quod facio. Deus enim: per prophetam dicens, Misericordiam volo nõ sacrificiũ, ostendit meliorem esse misericordiam quàm sacrificium. Ideo & ego misericordiam præstans his, qui peccatis sunt morbidi, infero me illis: & cum eis conuersans, omnem curandi modum adhibeo.

Neque enim veni vt vocem iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Non veni vt cum iustis conuersetur: nam ipsi sibi ad salutem sufficiunt: sed fateor propter solos peccatores me venisse, qui pœnitentia indigent: quomodo ergo hos abominabor propter quos veni? Dicit autem Chrysostomus hoc ironice Christum dixisse, Non veni vt vocem iustos, quales vos estis iustificantes vosipsos.

F *Tunc accedunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: Quare nos & Pharisæi frequenter ieiunamus, tui autem discipuli non ieiunant?*

De ieiunio. Et hoc quoq; Marcus & Lucas scribas & Pharisæos dixisse aiunt. Itaque manifestum est hos primũ illud dixisse: deinde & Ioannis discipulos concitasse, acsi etiã illi aduersus Christum quasi æmuli affecti essent. Et quia à Saluatore os illis obturatũ erat, transferunt indignationẽ ad eius discipulos, & accedentes accusabant eos. Est autem tantũdem ac si dicerent: Si tu hæc quasi medicus ita agis, quare discipulos non iubes ieiunare, & nõ genio indulgere? Primum autẽ seipsos laudant, gloriantes quod frequẽter ieiunarẽt. Nam ieiunabant: hi quidẽ à Ioanne id accipiẽtes, illi vero à lege. Deinde autem discipulis eius detrahebãt. Et vide Christi mãsuetudinem. Neq; enim arguit eos quasi arro-

Mar. 2. Luc. 5.

rogantes, sed per parabolam illis hilariter respondet. Cap. 9.

Et ait illis Iesus: Non possunt filij sponsi lugere quam diu cum eis est sponsus. Superius seipsum medicum nominauit, hic autem sponsum. Et merito medicum quidem, vtpote ægrotas animas curantem: sponsum vero tanquam eas quæ in virginitate degunt, sibi desponsantem. Filios autem sponsi dicit domesticos eius quæ desponsata est. Dixit autem hoc reducens illis ad memoriam Ioannis verbum, qui dixit. Qui habet sponsam sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. *Ioan. 3.*

Est ergo verborum intellectus iste. Ego veni vt ecclesiã fidelium per fidem mihi desponsandam & coniũgam: & hoc tempus est nuptiarum: Non ergo tẽpus est luctus, sed gaudij. Itaque non possunt ieiunare familiares ac propinqui sponsæ: nam ieiunare tribulationis est, & his congruit, qui imperfecto modo adhuc affecti sunt. Hos vero gaudere oportet, quamdiu cum eis sum, quamdiu mecum versantur, & vocem meam audiunt.

Venient autem dies quando auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Hic significauit se occidendum: illos autem postmodum frequenter ieiunaturos, ac multa mala passuros.

Nemo immittit assumentum panni rudis in vestimento veteri. Volens ostendere, quod tanquam adhuc imbecilles discipulos non oneret pondere ieiunij, per parabolam hoc significat, dicens: Nullus refarciens detritam vestem veterem, assuit fragmentum panni rudis, hoc est noui, in parte veteri. Deinde addit & causam. C

Aufert enim supplementum eius à veste, & peior ruptura fit. Supplementum siue plenitudo eius, id est, integritas panni rudis, quum sit fortis & dura, tollit, ac detrahit à veste quæ detrita erat, quantumcunque acceperit, & maior ruptura fit. Itaque neque ego nunc vetustati ac debilitati discipulorum immitto duritiem ac robur ieiunij: ne amplius deterantur, non potentes ferre quod immissum est: sed cõ descendo imbecillitati eorum, donec per spiritum sanctũ renouentur.

Neque mittunt vinum nouum in vtres veteres. Aliam quoque accipit similitudinem: vinum nouũ vocans austeritatem ac vehementiam præceptorum: vinum quidẽ, quod lætificet De vtre veteri.

Cap. 9. D perfectorum animas: nouum autem, quod assueta non sit inexercitatis. Preterea vtres veteres dicit discipulos: vtres quidem tanquam disciplinæ capaces: veteres vero, quasi imbecilles.

Alioqui rumpuntur vtres: & vinum effunditur, ac vtres pereunt. Rumpuntur vtres siue dissoluuntur, quum ferre non possint vini noui fortitudinem: vinumque non retentum effunditur, ac vtres pereunt, facti in posterum inutiles.

Sed mittunt vinum nouum in vtres nouas, & vtraq; conseruantur. Optimum enim œconomium diiudicare oportet vini naturam, & vtrium fortitudinem, ac vetustatem. Nunc siquidem veteres adhuc sunt discipuli, quod ad fortitudinem E vtrium ac vetustatem spectat, nondum videlicet renouati. Propter quod etiam alio loco dixit eis: Multa habeo quæ vobis dicam, sed nunc portare non potestis. Vtraque, inquit, conseruantur, vinum videlicet & vtres, illud quidem retentum, hi autem retinentes.

Ioan. 16.

CAPVT XV. DE FILIA ARCHISYNAGOGI.

Hæc illo eis loquente, ecce princeps quidã ingressus adorauit eum dicens: Filia mea modo defuncta est, sed veni & impone manum tuam super eam & viuet. F

Mar. 5. Luca 8.

Hic princeps erat synagogę Iudęorum, Iairus appellatus, vt dicũt Marcus & Lucas. Reliquerat autẽ filiam suam iamiam morituram. Nam Marcus eũ dixisse cõmemorat: Filiola mea in extremis est. Lucas vero, quod etiam moriebatur. Itaque, Modo defuncta est, dixit coniectando. Suspicabatur enim, quod tunc iam omnino mortua esset. Verisimile est autem primum dixisse eũ, In extremis est: deinde, Modo defuncta est, siue iam expirauit. Duo autem petebat: vt veniret, & manum imponeret, vtpote crassius affectus.

Et surgens Iesus sequebatur eum & discipuli eius. Marcus & Lucas dicunt, quod etiam turba multa sequebatur. Plures siquidem eorum carnaliter viuentes, non tantum animæ vtilitatem concupiscebant, quantum carnis siue corporis sanitatem.

CAPVT XVI. DE MVLIERE SANGVINIS PROFLVVIO laborante.

Cap. 9. A

Et ecce mulier sanguinis profluuio laborans duodecim annos, accessit a tergo, & tetigit fimbriam vestimenti eius. De presenti capite latius & planiꝰ scripsit Lucas: quære ergo apud illum enarrationem vicesimisexti capitis. κράσπεδον fimbria est vestis extrema pars quæ pedes contegit, & ambulando terram attingit. B

Vide miraculum.

Luce 8.

Dicebat enim intra se: Si solum tetigero vestimentum eius, salua ero. Magnam habebat fidem: credebat enim quod vbi solam vestimenti fimbriam tetigisset, salua fieret, id est, sanaretur. Hanc tamen imperfectam habebat: putabat namque latere illum, qui occultos quoque animi motus intuetur.

Iesus autem conuersus ac intuitus eam dixit: Bono animo esto filia, fides tua te saluam fecit. Matthæus tanquam breuitatis amator, quę in medio contigerunt prætermisit, miraculum solum manifestãs. Lucas vero omnia accurate proposuit. In dicto ergo capite inuenies.

Et salua facta est mulier ex illa hora. Salua facta est, hoc est, curata. Lucas siquidem dixit sanata. Ex hora inquam, non qua dixit ei Iesus, Bono animo esto filia, sed qua fimbriam tetigit, sicut Marcus & Lucas scripserunt.

Quumque venisset Iesus in domum principis, & vidisset tibicines, turbamque tumultuantem, ait illis: Secedite, non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum. Moris enim erat in huiusmodi calamitatibus tibicines inducere, qui lamentationes excitarent. Hoc autem caput latius scripsit Marcus. Quære ergo expositionem tertij decimi capitis apud eum. C

Tibicines ad lugubrem mortuum.

Mar. 5.

Et quum ejecta esset turba, ingressus tenuit manum illius, & surrexit puella: exiitque fama hæc in vniuersam regionem illam. De his omnibus in prædicto tertiodecimo capite nullo prætermisso inuenies.

Aliud miraculum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XVII. DE DVOBVS CAECIS.

Cap. 9. D

QVumque inde procederet Iesus, secuti sunt illū duo cæci clamantes & dicentes: *Miserere nostri fili Dauid.* Quū audissent miracula q̄ ædiderat, & credidissent eū esse Christū q̄ expectabatur, de quo sæpius audierāt, veniūt ac sequuntur clamantes. Miserere, siue sana. Filium autem Dauid hunc dicunt, vtpote qui etiam audierāt è genere Dauid illum oriundum. Ad honorem vero eius E hoc dicunt. Honoratissima siquidē apud Iudæos erat huiusmodi appellatio. Credebant itaque quod omnia posset: quod autem deus esset, nondū plena fide tenebant: ideoq; tanquā hominem decenter honorabant, sicut & alij multi.

Intrasso autem eo domum, accedunt ad eum cæci. Protraxit eos vsque ad domum ne reprehendendi occasionem quærentibus, videretur ad miraculorum operationem se ingerere, quasi gloriæ amator. Omnia enim sapienter disponit, omnem auferens accusationis occasionem. Verisimile est autem domum fuisse cuiusdam fidelis, in qua retentus sit.

Et ait illis Iesus: Creditis quod possim hoc facere? Quod videlicet petitis? Sciebāt certe illos credere quod posset: neque enim aliter sequuti fuissent eum. Obsecrantes interrogat tamen, vt manifestaretur illorum fides: aliique per hos attraherentur. F Miracula namque non propter eos tantum q̄ curabantur, sed propter eos potissimum ædebantur, qui videbant & audiebant.

Dicunt ei: Vtique domine. Iam non filium Dauid, sed dominum eum appellabant: ab eius interrogatione in fidei celsitudinem tubleuati.

Tunc tetigit oculos illorum, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi illorum. Fidei eorum sanitatem attribuit, quod frequenter facere consueuit, alios quoque excitans ad fidem. Tangit autem & manu, ostendens sanctissimā esse suam carnem, quæ vitam conferat. Magna vero Iudæorū hinc oritur accusatio: quod cæcis solo audito credē tibus, ipsi miracula videntes increduli permanebant.

Et interminatus est illis Iesus, dicens: Videte ne quis sciat.

hortatus, interminatus est austere videlicet intuens, cō- Cap. 9. A tractis supercilijs, commoto capite: veluti facere solēt, qui aliquos de continendo secreto admonent.

Illi vero egressi diuulgauerunt famam eius in vniuersam regionē illam. In sexto quoq; capite mundato leproso præcepit vt taceret. Quære in illius expositione, cur tacere præceperit, quodque omnino præcipiat, sciens illos no esse tacitu- *Supra. 8.* ros, illāmque solutionem pro omnibus habeto similibus.

CAPVT XVIII. DE DAEMONIACO MVTO.

B

Ecce obtulerunt ei hominē mutum dæmoniacum. Quanquam dicatur sæpius surdus, nūc tamen capitur pro muto, qui fari nequit, sicut etiam alibi quandoque. *Aliud miraculum.*

Et eiecto dæmonio, loquutus est mutus. Non erat natura mutus, sed dæmon linguam eius ligauerat, & ante hāc, animā: ideoque ab aliis adducitur. Nec fidem exigit: siquidē nec fari, nec intelligere poterat: quod agnoscens Saluator, protinus dæmonem eiecit, ipso etiam ignorante. Quūmque vinculis absolutus esset, intellexit, & loquutus est homo.

Et admiratæ sunt turbæ dicentes: Nūquam apparuit sic in Israel. C Nunquam apparuit sic, id est nunquam visa sunt huiusmodi mirabilia. Omnibus autem qui ab exordio mirabilia operati sunt sublimiorem prædicabant: quia omnem morbū curabat, & velocissime propriāque authoritate: interdum quidem verbo, nonnunquam tactu, quandoque vero tactu & verbo: & vt semel dicam, sicut volebat: in omnibus suā pandens omnipotentiam.

Pharisæi autem dicebant: Per principem dæmoniorum eiicit dæmonia. Turbæ quidem admirabantur: Pharisæi vero calumniabantur, dicentes quod quum amicum haberet principē dæmoniorū, per hunc dæmonia expellebat. Nec verebātur nugari in his, quæ facile redargui poterant. Nā qui dæmoniorū principem habet amicum, quæ illi sunt grata perficit: dæmoni autem gratū est, vt quis semper noceat hominibus, doceat omne peccatū, abstrahat omnes à deo. Christus vero contraria his operatus est, beneficia semper cōfe

Cap. 9 D

rens in homines, omnem docens virtutem, ad deum omnes adducens. Et tamen hos non solum non puniuit, sed neque arguit eos: docens nos magno animo calumnias sustinere, & potius benefacere nocentibus, ac iniuriam inferentibus. Vide enim quid fecerit.

Et circumibat Iesus ciuitates omnes & vicos, docens in synagogis illorum, & prædicans euangelium regni, ac curans omnem morbum,

Supra 4. Marci. 1. *omnemque lãgorem in populo.* Hæc etiam quarto dixit capite, & ibi declarata sunt. Quære autem & apud Marcum finẽ tertij capitis ipsius, & in eius capitis enarratione inuenies differentiam ciuitatis à vico. Circumibat autem ciuitates omnes & vicos Iudæorum, ne quis eorum dicere posE set, Ad nos non venit.

Intuitus autem turbas misertus est earum: eo quod defessæ essent, ac dispersæ, quasi oues non habentes pastorem. Destitutæ, quod nullus eas respiceret: Dispersæ, hoc est omnino neglectæ, in modum ouium pastore carentium: quarum hæ quidem vexatæ sunt, ac seductæ huc & illuc: aliæ autem dispersæ siue abiectæ, eo quod non sit qui earum curam habeat. Iudæorum enim principes non solum non conuertebant, aut respiciebant eos qui peccauerant, neque abiectorum curam habebant: sed & peius ipsi affecti erant quàm populus.

Tunc ait discipulis suis: Ipsa quidem messis copiosa, verum operarij pauci. Messẽ hic vocat eos, qui crediturí erant, taquã paratos vt ad fidẽ colligantur: quia iã eis disseminata erat fama miraculorum eius. Exiuit enim fama eius, inquit, in vniuerF sam Syriã. Operatores vero aut messores dicit discipulos suos, quos mittere volebat ad talẽ collectionẽ. Ne eñ ascita multitudine videretur propter hoc circũire ciuitates & vicos, discipulos ꝓ se emittit. Potest autẽ & alio modo exponi, q̃ messẽ dixerit, facilitatẽ ostẽdẽs huiusmodi ministerij: vtpote maiori labore prꝰoccupato iã ac perfecto à prophetis, qui tanquam semina quædã fidei, Iudæis ea quę de Christo erant auspicati fuerant: quod etiã in euangelio

Ioan. 4. Ioannis dicebat. Alij laborauerũt, & vos in laborẽ illorum introistis. Messem præterea & operarios nominans, Baptistæ verba ad memoriã reducit. Siquidẽ ille de Christo loquẽs, agricolã illũ induxit, facta videlicet mẽtione de area

Supra. 3. eius & tritico ac palea: veluti tertio capite prædictũ est.

Rogate ergo dominum messis, vt emittat operarios in messem suam. Cap. 10 A

Dominum messis seipsum vocat, cui videlicet seruantur huiusmodi segetes, & ad quem colligendæ sunt, quiq; potestatem habet illas metere. Rogate ergo, inquit, non quasi opus ei sit, vt illi obsecrent. Quis enim homines magis amat quàm ipse: sed vt discipulos instruat, vt deum pro errantibus deprocentur.

CAPVT XIX. DE APOSTOLORVM ELECTIONE.

Et accersitis duodecim discipulis suis, dedit eis potestatẽ aduersus spiritus immundos, vt eicerent illos, & vt sanarent omnẽ morbum & omnem languorem. Quomodo ergo quum Cap. 10 B

pauci essent discipuli, non addidit etiam dignitatem? Addidit vtique illis: at non in numero, sed in virtute. Dedit, inquit, eis potestatem, ita vt paucos etiam dixerit illos, non secundum defectum virtutis, sed numeri. Primũ ergo constituit eos medicos corporum, postmodum quod maius est etiam comittit, curam videlicet ánimarũ. Eiiciebãt autem dæmonia & morbos curabãt, per nomẽ Christi.

Duodecim Apostolorum nomina.

Duodecim autẽ Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simõ qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius. Quia de Petro & Andrea, Iacobo & Ioane, ac seipso in præcẽdibus docuit, quod sequuti fuerint Christũ: de aliis vero nihil manifeste scripsit: nũc illorũ quoque nomina recẽset, vt ea cognoscam⁹, C & à falsis apostolis diiudicemus: multi enim fuerũt pseudapostoli. Hoc autem & Marcus & Lucas fecerunt. Primũ vero dixit Petrũ: non solum tanquam Andrea fratre suo natu maiorem, verum etiã tanquam cæteris omnibus firmitate excellẽtiorẽ. Ideo etiã nomẽ Petrus ei Christus imponẽs, dixit: Super hanc petram ædificabo eccleſiã meã. Qua re autem addidit, Qui dicitur Petrus? Omnino vt discam⁹ quod Simon primũ nominabatur: & vt eum ab altero Simone distinguamus, qui cognominatur Cananeus.

Marci. 3. Luc. 6. Infra. 16.

Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius. Iacobum præposuit, vtpote Ioanne natu maiorem: nam virtute Ioannes præcellebat.

Philippum & Bartholomæum. Hi post prædictos Christum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.10. D sequuti sunt: ideo etiam hoc ordine numerantur.

Thomas & Matthæus Publicanus. Marcus & Lucas Matthæum Thomæ præposuerunt, tanquam ante eum effectū discipulū: Matthæus vero hic seipsum modestiæ causa dejecit: Nam etiam Publicanum sese rursum in propriū contemptum appellauit.

Iacobus Alphæi filius, & Lebæus cognomento Thaddæus. Iacobus hic frater erat Matthæi: Siquidem Matthæus, quoq; Alphæi filius erat, non solū dictus Matthæus, sed & Leui. Vidit, inquit, Leui filium Alphei sedentē in telonio. Lucas vero loco eius qui hic Thaddæus dicitur, Simonē Zeloten siue Cananeum ordinauit. Postea autem Thaddæum coniungit Iudæ Iscarioti, & hūc Iudam nominauit: Iudam, inquit, Iacobi, & Iudam Iscariotem. Coniungit autē hos propter nominum similitudinē. Duo itaque, Simon dicebātur Simon qui vocabatur Petrus, & Simon Zelotes, qui & Cananeus. Duo similiter nomē habebant, Iacobus, puta Iacobus filius Zebedæi, & Iacobus Alphæi filius. Duo quoque Iudas dicebātur, Iudas Iacobi qui & Lebæus & Thaddæus, & Iudas Iscariotes. Verum propter nominū similitudines addūt Euangelistæ & alia cognitiōis indicia ad distinctionē. Ceterū si Lucas propter nominum similitudinē Thaddæum Iudæ Iscarioti coiungit, quare nō pari modo Simonem Petrū cū Simone Cananeo ordinat, & cum Iacobo filio Zebedæi Iacobū Alphæi filiū? Quia Petrus cū Andrea F fratre suo, & Iacobus cū Ioanne fratre suo Christū sequuti sunt: & oportebat eos simul ordinari, non solum quia fratres, sed etiam quia simul sequuti fuerant. Sed quare nō similiter Iacobus Alphæi filius cum Matthæo fratre suo cōiunctus est? Quia ille postmodum sequutus est.

Simon Cananeus, & Iudas Iscariotes qui tradidit illum. Tradidit illum insidiatoribus.

Et ait duodecim emisit Iesus, quibus præcepit. Quales hos? piscatores & Publicanos: Siquidem Petrus & Andreas, Iacobus & Ioannes piscatores erant: Matthæus & Iacobus Alphæi filij, publicani. Lucas vero locum quoq; dixit, in quo ipsos ad apostolatum segregauit. Ait enim quòd egressus est in Luc. 6. mōtē ad orandū: erātque pernoctās in oratione dei. Quūq; factū esset dies, aduocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex eis, quos & Apostolos nominauit, & cætera. Verum non dixit quando eos emisit. Marcus autem modum quoque dicit, quòd cœpit eos mittere binos: omnino propter mutuam consolationem.

Cap.10. A Marci 6

Dicens: In viam gentium ne abieritis: & in ciuitatem Samaritanorum ne ingrediamini. Ite autē potius ad oues perditas domus Israel. Ad Iudæorum ciuitates & vicos primum mittit discipulos, vt sint illis in magistros ac medicos, ostendēs vim amoris quem ad illos præ omnibus habebat, quódque supra modū curam illorū gereret quoniā iniuriis ab eis appetitus, illarum nō meminit: sed omni modo corrigere eos ac sanare nititur. Ideo quoq; illos quos emisit, viā quæ ad gētes ducat tangere prohibet. Iubet etiā ne ad ciuitatē Samaritanorum accedāt, quæ sita erat inter Iudæorū ciuitates. Siquidem Samaritani pro dimidia parte Iudaismū seruātes, inimico animo ad Iudæos affecti erant. Et vndiq; ingratorum oppilat ora: quanquam supra omnes ab eo honorati, ipsum supra omnes honore priuauerunt. Oues autē perditas domus Israel merito ipsos nominauit: oues quidē, vtpote quos olim deus pascebat: Qui pascis, inquit, Israel intēde: perditas vero, eo quod destitutæ essent ac disperſæ, vt prædictum est. Domus etiam Israel, puta Israelitas. Ita autem Iudæos appellans, discipulorum iram mitigabat: & potius pia curæ viscera ipsis immittebat.

B

Euntes autem prædicate, dicentes: Instat regnum cœlorum. Instat fruitio quæ habetur in cœlis: hoc est, apud vos est, si ea accipere volueritis: accipere inquam illam, credētes, & præcepta seruantes. Tertio autem capite de regno cœlorum pulchre dictum est. Oportet ergo & illa nosse, & inde adaptare quod aptius videbitur.

C

Infirmos curate, leprosos mundate, dæmonia eicite: gratis accepistis, gratis date. Dedit illis gratiā sanitatū: vt qui prædicationi non crederent, saltem miraculis adducerentur. Simul & eos per ipsam promptiores ad prædicationē facit. Ne autē extollantur quasi magna præstātes, aut terrenas quærāt retributiones, præmunit ipsos, dicēs: Gratis accepistis à me gratiā hāc sanitatū, nullo vestro præcedente labore: gratis date eas hominibus, nihil tēporale ab ipsis requirētes. Intendens autē vt hæc incorrupte seruēt, iubet ne prætextu

Gratis à Christo Apostoli data.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 10.

D etiam vix quicquam accipiant. Ait enim.

† *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque æs ad Zonas vestras*†. Moris enim erat his qui per viam gradiebãtur, † crumenas ferre zonis appẽsas, in quibus æreos nũmos habebant. Dat autẽ primũ discipulis legẽ perfectæ inopiæ †, volens vt nõ solum sine suspitione, sed etiã in admiratiõe sint. Nihil em̃ ita admirandos reddit, sicut vita frugalis ac quibuslibet obuiis contenta. Deinde omni eos cura liberat, quæ frequenter impedimento esse solet: suámque vult

Luca. 22. ostendere potentiam, quæ eis ad omnia sufficiat. Ideóque postmodum dicebat: Quando misi vos sine loculis & pera, † num aliquid defuit vobis?

† *Hæc dicit saluator Apostolis: nolens vt sub hoc prætextu facultates congregent. Neque ergo aurum, vel argentum, aut æs, neque panẽ, neque peram nos habere vult, neque calceamenta, neque vestem, neque*

E *baculum vsus causa, aut opum cupiditate per viam accipere: nõ ad Zonam æs, neque vt duabus induamur tunicis, sed per viam omnia facillime & frugalissime accipiamus.*

† *Aliqui loculos ipse ferebat: non tamen quasi pecuniæ cupidus, sed quasi dispensator eorum quæ offerebantur: possidens potius hæc, ad necessitatem suam & discipulorum ac pauperum.*

Neque peram ad viam, neque duas tunicas, neque calciamẽta, neq; baculum. Quia regnũ cœlorum annunciabant, oportebat eos quasi angelos de cœlo descendentes, leues ac expeditos incedere, omni terrena cura liberos, & ad solum mini

F sterium sibi cõmissum respicientes. Peram autem dicit mansionũ, quod ad iter immittendo pani vtebantur. Dignum

Luca. 10. est autẽ vt quæramus, quomodo Matthæus & Lucas dicunt

Marci. 6. iussisse, vt illi neq; calceamẽta, neque baculũ haberẽt: Marcus vero ait sola hæc eis permisisse. Quid ergo dicendum est? Quod primum quidẽ ita iusserit, sicut Matthæus & Lucas dixerunt: postmodum autem permiserit eis, vt calcearentur tantum sandaliis, & retinerent baculum ad pedum custodiam & sustentamentum corporis, demittens se ad imbecillitatẽ eorum: propter laborẽ qui ab itinere prouenit. Lucas vero pro eo quod est, Nolite possidere: habet, Nolite portare: sicut etiam refert Marcus. Ne autem dicãt, Vnde alemur si nihil tulerimus. Ideo dicit.

Dignus est enim operarius cibo suo. Nullo, inquit, vobis opus

est viatico: digni enim estis qui alamini ab his, qui à vobis Cap. 10
iuuantur, apud quos operamini, apud quos laboratis: Nam A
hoc non donum, sed merces est operis vestri, ac necessariũ
tanquam debitum.

In quamcunque ciuitatem aut vicum intraueritis, inquirite quis in ea dignus sit, & ibi manete donec exeatis. Ne putent quòd omnium qui ab eis iuuarentur ianuas ingredi debeant, iubet vt in quacunque ciuitate & vico, quærant vnum dignũ, qui eos suscipiat, videlicet honestum dei cultorem: & apud eũ maneant, donec è ciuitate exeant: ne domum in domum permutantes, & eum qui se susceperat cõtristent, & gastrimargiæ suspitionem incurrant.

Ingredientes autem in domum, salutate illam. Salutate, hoc est, B Pax.
pacem illi precamini. Hæc enim postmodum septuaginta
discipulis præcipiens, dixit: In quamcunque domũ intra- Luca 10.
ueritis, primum dicite: Pax huic domui.

Et si quidem fuerit domus digna, veniat pax vestra super illam: si autem indigna fuerit, pax vestra ad vos conuertatur. Quia is qui suscipit, sæpius digni nomen habet, vitam autem indignã, ideo dicit: Si quidem fuerit, domus digna, veniat super illam pax quæ à vobis datur, id est operetur in illam, fruatúrque pace & tranquillitate: si vero fuerit indigna, pax vestra ad vos conuertatur, siue nihil operetur: sed hæc vobis cũ sumpta, exite. Vide quod nõ dederit eis præcognitionẽ digni & indigni: vt re maxime necessaria destituti, sese deprimant tanquã imperfecti. Admirandum est autẽ, quomodo postquã omnibus eos nudauit, rursum illis omnia submiserit. Quis enim læta fronte non suscipiat hospitio quibuslibet obuiis contentos, ac solicitudine carentes, fulgẽtes non verbo tantum & miraculis, verum etiam quod magis est, bona vita? C

Et quicunque non susceperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes de domo aut ciuitate illa, excutite puluerem pedum vestrorum. Marcus dixit: Excutite puluerem qui est sub pedi- Marci. 6
bus vestris, in testimonium illis, siue ad redargutionem illorum. Manifestabant enim per talem excussionem, quod non solum nihil inde acceperant, sed etiam puluerem qui inde adhæsisset, à pedibus suis excuterent, tanquam propter illos impium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 10.

Amen dico vobis: Tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhorum in die iudicij, quam ciuitati illi. Per ciuitatem etiam vicum significauit. Sodoma autem & Gomorrha ciuitates olim magnæ ac populosæ erant: quæ propter nimiam libidinem inhabitantiū maxima calamitate redactæ sunt in puluerem, igne cœlitus conflagrante: & horū supplicium à deo illis immissū, quouis alio formidabilius videbatur, ac si terra illa ad hoc vsq; tempus inflāmata videatur, suāq; prædicet calamitatem. Hic vero dicit Christus grauius eos puniendos, qui non exceperint, neq; audierint verba Apostolorū. Sodoma enim & Gomorrha neq; miracula viderant, sicut isti innumera: neque ad terram illorum discipuli à saluatore missi fuerant. Quum autem dixit: Tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhorū in die iudicij, significauit etiā in futuro seculo Sodomitas & Gomorrhitas esse puniendos: & hinc manifestum est quædā peccata & hic & ibi esse punienda. Timeamus ergo & nos huiusmodi minas, scientes quod omnis qui non seruat, neque facit quæ docuerunt Apostoli, manifestum est, quod neque suscipit eos, neque illorum audit sermones. Quare autem vno non suscipiente, vniuersa ciuitas punienda est? Quia cæteri quoque videntes non prohibuerunt illum. Qui autem non suscipiebant Apostolos, publice eos expellebant.

Sodoma et Gomorrha.

Ecce ego mitto vos tanquam oues in medio luporum. † Postquam illis audaciam iniecit per ea quæ denunciauerat, & duros ac adamantinos reddidit: prædicit etiam nunc quæ illis vētura sunt, non solum quæ paulò post, verum etiam quæ longo post tempore. Primum quidem vt vim præscientiæ ipsius cognoscant. Deinde vero ne patiētes, suspicentur sese hæc pati, ob eius qui illos misit imbecillitatem. Tertio vt audito primum quod mala passuri sint, facilius postmodū ferant. Ecce, inquit, ego mitto vos, tāquā oues in medio luporū. Ego qui omnia possum, mitto vos vt mordeamini, ac dilaniemini: neq; vt ciciamini, aut manū repugnātes obiicia tis. Quāobrē? Quia magis ita vincetis, & lupos in oues trāsmutabitis. Quo? Mea virtute quæ oīa vincit, vestrāq; māsuetudine, quæ vt plurimū ferocitatem ac truculentiā infidelitū submittit. Neq; enī ferocitas per ferocitatē, sed per māsuetudinē submitti solet. Nā oportet eū, qui medetur insanis, patienter illorum ferre iniurias, solā præ oculis habendo liberationem ab insania. Et nos ergo nisi ouium mansuetudinem aduersus ferocitatem illorum qui nos læduntproposuerimus, nequaquam pastoris nostri auxilium habituri sumus. Siquidem ouium non luporum pastor est.

† Tanquam oues in medio luporum, vt videlicet ouium mansuetudinem ostendatis coram lupis prostrati, nec ouium tantum mansuetudinem habeatis, sed & sedulam syncerit. atem, id est simplicitatem ac innocentiam: vt verberati ac persequutionibus appositi, non cessetis bene facere verberantibus. Vt autem vtrumque fiat secundum virtutem, adsit prudentia serpentum in seruando capite, hoc est fide: & simplicitas columbæ, in non sumenda vltione, de his qui iniuriam irrogant. Nec hoc ad quinque seu decem annos seruandum, sed vsque ad extremum spiritum: hoc enim significat quod dicitur: Qui sustinuerit vsque in finem, hic saluus erit.

Estote ergo prudentes sicut serpentes, † & simplices sicut columbæ. Vult solos & prudentes esse, ne lethaliter vulnerētur: & sine vitio, ne iniuriarum meminerint. Nam quia prudens est serpens, ideo quum verberatur, alias quidem corporis partes obiicit, solū autē caput seruat: sciēs in solo eo lethale inferri vulnus. Iussit ergo prudentiam imitari serpentū, vt alia quidem & corpora & animas cæteraq; obiiciāt, solam autem fidē seruēt illæsam, in qua sola sit vulnus lethale. Et rursum quia columbæ quum eis pulli auferuntur, malorū non meminerunt, aduersus eos q abstulerunt: sed denuo ad eos accedunt, licet sæpius auferant: iubet horū quoque simplicitatē imitari, hoc est, innocentiā, in non vindicandis iniuriis: sed accedendo ad eos qui læserunt, illosq; amando. Et vide sapientiam. Siquidem non solam serpentum prudentiam iussit imitari, neque solam colūbarū simplicitatem, sed vtranque miscuit. Nam ambæ vnā simul efficiunt virtutem. Nulla enim ipsius prudētiæ est vtilitas, si defuerit innocentia. Nos vero & aliā serpentis imitemur prudētiam. Nam sicut ille vbi senuerit, per locum angustū trāsiens, scipsum leberide, hoc est, suo exuuio ac pelle spoliat, & ita validus efficitur: ita quoq; nos qui vetustate affectuum senuimus, iniiciamus nos ipsos in angustū strictūq; viuendi modū: & per hunc exuta veteri animæ veste, robusti efficiamur. Nunc itaque in bonum, serpentes atque eo-

Cap. 10. A

†

B

C

† Nota.

Serpentis prudentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.10. lumbas exemplo accepit: alibi vero in malum potius sumpta sunt. Nã reprobantur Iudæi tanquã serpentes & viperarũ progenies: & male audit Effraim quasi colũba demẽs quæ non habeat cor. Solet enim frequẽter scriptura, ab eodem animali differentes ostendere cõparationes, quando illud bonas simul & malas habet conditiones. Nã & Christus dicitur leo propter regiam dignitatem, & inexpugnabilitatem. Recumbens, inquit, dormiuit vt leo, quis suscitabit eum? Iustus etiam leo vocatur, propter fortitudinem, Iustus ait, quasi leo confidit. Præterea & diabolus leo dicitur, eo quod immitis sit ac sanguinem voret. Vt leo, inquit, ob ambulat quærens quem deuoret.

† *Et hic in serpentibus, & alibi in œconomo iniquo, Prudentiã intellige obseruantiam eorum quæ cuique sunt vtilia.*

Attendite autem ab hominibus. Tradent enim vos ad consilia: & in synagogis suis verberabunt vos. Prædicit eis futuras tentationes, exacuẽs ad certamina. Attẽdite, inquit, ab homini. hoc est, obseruate homines: suæ pericula ab illis expectate.

Et ad reges & præsides ducemini propter me. Postquam dixit quę à Iudęis passuri erãt, nũc etiã dicit quæ ab aliis gẽtib.

In testimonium ipsis & gentibus. Ad redargutionẽ Iudęorum & Gẽtium, ne postmodum dicere possint quod prædicationem non audierint: intantum enim audient, vt etiã prædicatores innumeris malis afficiant.

Quum autẽ tradent vos, ne soliciti sitis quomodo aut quid loquamini. Ne dicant: Et quo pacto idiotæ ac illiterati persuadere poterimus rhetorib. ac philosophis? primũ hãc eorũ soluit dubitationẽ, dicẽs: Ne soliciti sitis quo, aut quid loquamini.

Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Dabitur à me videlicet. Hæc autem iterum dixit eis instante crucis passione, quando de mundi consummatione illum interrogauerunt. Ait enim Lucas, quod tunc etiam subiunxerit: Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt contradicere aut resistere omnes, qui aduersantur vobis.

Non enim vos eritis illi loquẽtes. Hoc est, qui tũc loquentur.

Sed spiritus patris vestri loquens in vobis. Sed spiritus sanctus qui loquitur in vobis.

Prodet autem frater fratrem ad mortem, & pater filium. Illi non credentes, hos prodent fideles.

Et insurgent filij in parentes, & morte eos afficient. Et similiter de his dicendum est. Per hos autem amicissimos etiam alios cognatos & familiares intelligit. Cap.10.

Et eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum. Ab omnibus, id est, à plurib⁹: nam multi ipsos dilexerunt. Est autem & hoc scripturæ idioma, vt omnes, dicat pro plurib⁹. Quum autem superius addiderit, Propter me, nunc addẽs etiam, Propter nomen meum, magnam eis cõsolationem ac animi alacritatem iniecit, quũ persuasum habeant quod illis adsit & auxilietur, qui propter ipsum patiuntur.

Qui autem sustinuerit vsque ad finem, hic saluus erit. Tria innuit præsens verbum. Primum quod nõ solum eis opus sit ipsius auxilio, sed & propria fortitudine: vt non illius solũ, sed & ipsorũ bona sint opera. Et quod defatigari nõ oporteat. Nã quæ vtilitas est principij quod finem non habet? Præterea quod ad finem vsque vitæ addẽda sunt pericula. Dignum est autẽ vt hos admiremur: quomodo ad tanta ac talia emissi pericula, audientes quod vniuersum orbẽ inimicũ haberẽt, totaq; vita sua tentarentur: nõ detrectarunt periculum, neq; liberationẽ à malis popoſcerunt. Parebãt enim tanquam morigeri magistro: & confidebant, vtpote fideles, de potentia emittentis. Quũ autẽ didicissent, quod tantam haberet fidei prædicatio fortitudinẽ, vt adamantinum quoque naturæ amorem dissolueret, variis affectibus se mutuo vincẽtibus, magis incitati sunt, additisq; viribus, indubitata spe deinceps egregia opera exhibẽdi: soli duodecim aggressi sunt orbem vniuersum: cum quo aduersus illos se diabolus opposuit, iunctis secum innumeris dęmoniis. Illi vero obtinuerunt victoriã, non interficientes aduersarios, sed sibi connumerantes: & quos dæmonibus æquales acceperunt, angelis similes reddiderunt. De patientia. Fort. Apostoli

Quum autem persequuti vos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliã. Postq̃ dixit quæ post ascensionem suã erant euentura, sermonem ad ea reduxit, quæ ante crucem futura erãt. Iubet autem fugere, non tanquam timidos, sed tanquam eos qui expelluntur. Verum sicut Gregorius Theologus interpretatur, iubet vt misereantur persequentium & imbecilliorũ: nec longe fugiant, sed ab hac ciuitate in illam, ne vllam prætereant, ad quam non perueniant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 10. *Amen dico vobis: non perambulaueritis ciuitates Israelitic æ prius quam veniat filius hominis.* Priusquam veniat ad vos. Hoc autem ad solatiū & refrigeriū eorū dixit, cōfirmans, quod citius eos esset sibi adiūcturus, quàm ipsi omnes Iudæorū ciuitates circumirent, siue antequā ad vniuersam Palæstinā accederent. Sufficiebat enim pro omni cōsolatione, vt illis adeo exagitatis appareret: quod sane tūe etiā fecit, sicut promisit. Quia autem futurū erat, vt ab his qui se perse querentur, calumniam sustinerent, & ideō molestè ferrēt: super hoc etiam consolationem adfert, partim à proprio exemplo, & ab his quæ sibiipsi accidebant, dicens.

De magistro & discipulo. *Non est discipulus supra magistrum suum, neque seruus supra dominum suum.* Communem profert sententiam, quæq; omnibus nota est: & huic adaptat quæ circa se acciduūt, vt nullus possit contradicere. Vere enim ita est, quod neque discipulus suo magistro præstantior est, neque seruus suo domino: dum ille discipulus fuerit, & iste seruus. nā subiectio quædam est docerī ac seruire, & secundū hoc ipsum omnino subiecti sunt. Itaque nequevos supra me estis, quū sim magister ac dominus vester.

Sufficit discipulo, vt fiat sicut magister suus. Satis est vobis discipulis ad consolationem, vt contumelia afficiamini, sicut & ego qui sum magister vester: Idque magnum est, vt etiam in talibus mihi similes sitis.

Et seruus sicut dominus suus. Rursum etiam huc trahendū est quod dixit, Sufficit vt fiat.

Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Beelzebub nominabant principem dæmoniorū. Et licet manifeste scriptum non sit vocatum esse Christum Beelzebub à Iudæis, verisimile tamen est & hoc conuitiū aduersum illum iactatum esse. Vel etiā alio modo, vocatū esse dicit Beelzebub, quia amicū illius vocabant eū, dicētes: Hic non eiicit dæmonia nisi per Beelzebub principem dæmoniorū, vt in processu inueniemus. Atqui multa quoque alia conuitia iactabant in eum: verum hoc solum apposuit, tanquam omnium pessimum. *Infra 12.*

Detecto & occulto. *Ne ergo timueritis illos.* Cōuitiantes videlicet ac mordētes. *Nihil enim tectum est, quin sit detegendum: & occultum est, quin futurum sit vt sciatur.* Vniuersalis quidē sermo videtur. est tamen

Cap. 10. est tamē & proprius: de virtute enim apostolorū loquitur: quod hanc impossibile sit abscondi: quanquam enim nunc abscondita sit, & ideo vos obiurgant: suo tamē tēpore detegetur. Etsi ergo nunc ab omnibus arguamini, ne timueritis tamen eos qui redarguunt: sed illos potius expectate, qui in posterum sunt laudaturi. neque præsentia contristēt, sed futura potius ad confidendum adducant.

Quę dico vobis in tenebris, dicite in luce: & quod in aurem auditis, prædicate in tectis. Postquam hos tristitia liberauit, quę propter conuitia causatur: nunc de prædicatione differit. Atqui neq; tenebræ erant quando hæc dicebat: neq; in aurē eis loquebatur. Sed quia priuatim hæc & non publicè dicebat: & solis eis, non omnibus, ideo ait: Quod dico vobis priuatim, dicite publice: & quod soli audistis, prædicate omnibus. In tenebris ergo nominauit, quod priuatim dicebatur. In aurem vero, quòd solis. Et rursus. In luce, quod publice: in tectis autem, quod omnibus.

Et ne ab his timueritis, qui occidunt corpus: animam autē non possunt occidere. Sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehenna. Quū prius de aliis periculis differeret, subiecidit & sermo de interfectione ipsorū: hanc ergo etiā prædicit, iubetq; eā paruipendi: ne timueritis, inquiens, ab his qui occidunt corpus, hoc est, ne timueritis occidentes corpus: neq; ppterea ꝑdicatione relinquatis: sed eū timete qui vos ad huiusmodi ministeriū emisit: & facite quod iussum est. Siquidem illi, & si corpus occidant, nequaquam tamen animā superabunt: hic autē & animā & corpus potest pdere in gehēna, hoc est, punire. Timorē igitur hominū, dei timore repellite, minore videlicet maiore. Aliūde quoq; hos de interfectionis metu cōsolat: & vide qd dicat.

De passerculis. *Nónne duo passerculi pārulo asse veneunt: & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro?* ἀσσαρίου genus oboli, diminutiuum est ab asse, cuius tamen vilitas, puerbio celebris est. Dicit ergo nunc Christus interrogādo: Nónne tāte vilitatis sunt passerculi, vt duo vendātur assario, hoc est, minimo oboloꝰ & tamē neq; vnus ex his capitur laqueo absq; deo, non tanquam cooperante, sed tanquam permittente.

Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. Vos autē tanti estis, vt omnes quoq; capilli vestri numerāti sunt à

Cap.10. D deo. Significat autem capillorum numerus exactã notitiã, quod valde cogniti sitis ab eo, & ad minutum quoqi nouit ea quæ circa vos sunt, propter magnam vobiscum familiaritatem. Quod si ne vnus quidem vilissimorum passerum laqueo capitur, absque eius consensu, sicut dictum est, multo magis vos qui pretiosi estis, non interficiemini, nisi ipse consenserit. Non oportet ergo formidare.

Ne igitur timueritis, pluris estis vos quàm multi passeres. Ad timoris abiectionem sæpius adhortatur, propter magnitudinem tentationum.

De confessione Christi. E *Omnis ergo qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor & ego in illo coram patre meo, qui in cælis est. Quisquis autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego illum coram patre meo, qui in cælis est.* Confessionem vocat testimonium: prouocans eos ad sui testimonium. Dicit ergo: Omnis qui testimoniũ tulerit de mea diuinitate corã hominibus, & ego testimonium feram illi coram patre meo, hoc est, qui prædicauerit me esse deum, prædicabo & ego eum esse fidelẽ. Quisquis autem me repulerit, repellam & ego illum. Quod ergo dicitur, In me, Idẽ est, ac si dicat, mihi. Et quod dicitur, In illo ac si dicat, illi. Chrysostomus vero ait, quod non dixit, Quisquis confitebitur, siue testimonium dederit mihi, sed in me siue per me, hoc est, à me adiutus. Vnde consequẽter etiam intelligimus quum dicitur, Confitebor & ego in illo, perinde esse ac si dicat, A gratitudine ipsius motus. Quia autem futurum erat, vt turbatione ac cæde impleretur prædicatio, de hoc quoque tractat, dicens:

F De pace & gladio † *Ne putetis quod venerim pacem mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium.* † Atqui nato eo dicebant angeli: Gloria in altissimis deo, & in terra pax. Et prophetæ pacẽ eius annunciauerãt. Ipse quoqi discipulis iussit, vt qlibet domũ ingredientes, pacẽ ei optarẽt. Quo ergo nũc dicit, Non veni missurus pacem, sed gladium? Quia gladius hic, pacem illã facturus est de qua dixerunt angeli, & ante illos prophetæ. Gladiũ autem vocat dilectionem erga se, vtpote fideles ab infidelib⁹ diuidentẽ: cuius inexpugnabili virtute ipsi quoqi genere amicissimi, citius à mutua cõiunctione sunt diuisi, facileqi abstracti. Alibi pterea vehementem eius actiuitatẽ demonstrans, dixit: Ignẽ veni mittere in terram. Siquidẽ primũ abscindere oportebat quod erat immedicabile: deinde pacificare cætera, & erga seipsum & erga deum. Propter hoc ergo durius ita loquutus est, vt his cognitis, postea non turbentur. Adhuc autem sermonem qui de hoc factus est explanat, breui verbo auditum eorum exercens, ne ob rerum difficultatẽ reclament. † *Quid per gladium significatur, nisi sectio verbi, diuidẽs prius à meliori, & separans fidelem ab infidele: excitans filium & filiam ac nurum, aduersus patrem & matrem ac socrum: & noua ac recentia, aduersus antiqua & inueterata.*

Luca 12.

Cap.10. A *Veni enim vt dissidere faciam hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam.* Rursus per hos charissimos, cognationẽ omnẽ significauit. Propriissime autem dixit, Vt hominem siue filiũ dissidere faciam aduersus patrem suum, filiam autem aduersus matrem suam. Siquidem chariores sunt: filius quidem patri, filia vero matri, propter naturæ similitudinem. Ad hæc nurum apte dixit aduersus socrum suam diuidendam esse: magnum enim cum obseruantia pudorem, reuerentiã, ac obsequium exhibebant nurus socribus. In nuru autẽ significauit & generum aduersus socerum suum separandũ. Superius itaque simpliciẽ fecerat enumerationem dicẽs: Prodet frater fratrem in mortem, & pater filium: hic vero alio modo enumerauit naturaliori, magisque proprio. Quod si dissidere facit hominẽ aduersus eũ, qui ipso superior est, multo magis aduersus coniugẽ, quæ ipsi subiecta est: illud enim naturale, hoc autem ascititiũ est. Proinde hoc quasi manifestum reliquit intelligendum. In sequentibus vero etiam expresse de coniugibus cõmemorabit, dicens: Omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centupla accipiet, & vitæ æternæ sortietur hæreditatem.

B

C

Et inimici hominis domestici eius. † Hoc propheticum est verbum, dictum olim aduersus Iudæos, quando contra se inuicem dissentiones habebãt. Christus autem opportune aptauit his quæ dicta sunt, significans quod omnes domestici eius qui crediturus est, inimici eius efficientur.

† *Michæ. 7. Filius contumeliam faciet patri, & filia consurget* †

Cap.10. D *aduersus matrem suam, nurus aduersus socrum suam, & inimici hominis omnes domestici eius.*

Qui amat patrem, aut matrem supra me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam supra me, non est me dignus. Hic quoque de solis ascendẽtibus & descendentibus in vnoquoq; disse ruit, tanquam magis propriis & familiaribus. Qui amat, in quit, illos supra me: nam quando illi pij sunt, honestũ est il los amare. Semper autẽ malum est amare illos supra deũ.

Et qui non accepit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. Crucẽ vocat mortẽ ad ea quę mũdi sunt: quia mortis instru mentũ erat crux. Oportet enim eũ q. Christũ sequitur, est, mortuum esse ad mundanas voluptates, sicut ille. Sequitur autẽ illũ, quisquis per vestigia cõuersationis eius incedit.

E *Qui inuenerit animam suam, perdet eam.* Qui inuenerit, hoc est, lucratus fuerit tempore martyrij, & nõ perdiderit per mortem, hic perdet eam in futuro seculo, hoc est, in suppli cium iniiciet, nempe perdita fide.

Et qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Cui ablata fuerit mea causa ab infidelibus, hic potius inuenict illam, siue luctabitur, id est, seruabit. Hæc autem dicebat abducens illos ab ignauo vitæ amore, & ad martyrium ꝓ-
Infra 16. uocans: quod etiam tricesimotertio capite facit. Rursum
Luca 14. alibi vario modo Christus mentem impellit: sæpiusque id in multis facere solet.

Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Hæc dixit aperiens discipulis domos fideliũ. Quis
F enim læta fronte illos non excipiet hospitio, per ipsos su-
Nota. scepturus filium, & per filium, patrem?

Qui recipit prophetam nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum nomine iusti, mercedem iusti accipiet.

Etiam hęc propter eandem dixit causam. Generaliter autẽ primo simpliciter de ꝓpheta sentit, ac simpliciter de iusto intelligit: & deinde de discipulis infert. Dicit enim: Qui
† ꝓphetã aut iustũ hospitio excipit, non ad demõstrationẽ, aut alio quopiã simulato modo, sed ob nomẽ prophetę vel iusti, id est, propter hoc ipsum, quod nominatur & sunt, ille propheta, & hic iustus: mercede ꝓphete & iusti accipiet. Id autẽ duplicẽ habet interpretationẽ. Vel quod æqualib⁹ cũ his honorib⁹ dignus habebitur: Nã magna res est hospitã-

litas: & præcipue si dei sint cultores qui excipiuntur. Aut Cap.11.
quod dicendo, Mercedẽ prophetæ & iusti, ostenderit disci A
pulos, & prophetas & iustos futuros. Ne quis vero paupertatis velamẽtũ obtendat, vide quouslq; sermonẽ demittat.

Et quicunque ad bibendum dederit vnum ex his pusillis poculũ aquæ frigidæ tantũ, nomine discipuli, Amen dico vobis, non perdet mercedẽ suam. Pusillos dixit discipulos, docens eos modestiã seruare. communiter dicunt aquam frigidam, quanquam simpliciter aquam significare potest. Vnde & Marcus Nota.
id est, poculum aquæ absolute dixit.

Et factum est quum finem fecisset Iesus præcipiendi duodecim discipulis suis, progressus est illinc, vt doceret & prædicaret in ciuitatibus illorum. Progressus est inde ad docendum & prædican Cap.11.
dum in ciuitatibus discipulorum, à quibus illi orti erant: siue in ciuitatibus Iudæorum. B

CAPVT VICESIMVM DE DISCIPVLIS A IOANNE MISSIS.

Quum autẽ Ioannes audisset in carcere opera Christi, missis duobus e discipulis suis: dixit illi: Tu es ille qui venturus erat, an alterum expectamus? Lucas vero dicit, quòd *Luca. 7*
ipsi renunciauerunt signa Ioanni, & tunc duos quosdã ex illis misit, quod æmulationẽ siue inuidiam manifestat, quã habebant isti aduersus Christũ. Misit autẽ illos Ioannes interrogans, an ipse esset, quẽ venturũ esse di cebant libri prophetarũ, non tanquã ignorans: quo eũ pa- C
cto dubitaret, qui antea eũ prædicauerat, & propriis manibus baptizauerat, at desuper testimoniũ de eo audiuerat, diuinúmq; spiritũ super eum descendentẽ quasi columbam cõspexerat: sed scies discipulos suos inuidia moueri aduer *Ioan. 3.*
sus Christũ: siquide prius quoq; accesserant, dicentes, Rabbi, qui erat tecũ trans Iordanẽ, cui tu testimoniũ perhibuisti, ecce is baptizat, & omnes veniunt ad eũ: vehementer enim præceptorẽ suum amãtes, & pariter gloria illius frui cupientes, indignabantur, videntes Christum celebrẽ fieri. Verũ quia sæpius eos admonẽdo, persuadere nequiuerat, nunc autẽ breui moriturus erat: delectis duobus qui prudẽtiores essent, hos mittit ad Christũ, prætextu quidẽ interrogandi, an ipse esset ille qui venturus erat: vera tñ causa erat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

D vt conſpectis miraculis quę faciebat, crederēt: ſciebat nāq; teſtimoniū ab opibus credibilius eſſe, magiſq; ſuſpitiōe carere. Ideo etiā Chriſt⁹, cognito quod ob id potius Ioānes eos miſiſſet, ſtatim in illa hora multa operat⁹ eſt miracula, Luc.7. ſicut dicit Lucas. Nā ſi Ioānes manifeſte miſiſſet eos quo ſpectatores fierēt, nequaq; perſuaderi potuiſſēt, vt illuc abirent. Ob hāc ergo cauſam prætextū finxit interrogationis.

Et reſpondens Ieſus dixit illis: Ite & renunciate Ioanni quæ videtis & auditis. Cæci viſum recipiunt, claudi ambulant, leprоſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſuſcitantur, pauperes lætum euangelij nuncium accipiunt. Vide quomodo non ad effictam eorum interrogationem reſponderit, ſed ad veram cauſam, propter quam miſsi erant. Pauperes autem qui lætum euangeE lij nuncium accipiunt dixit apoſtolos. Quid enim eo pauperius qui artem exercet piſcatoriam?

Et beatus eſt quicunque offendiculum non acceperit in me. Hoc præſertim propter ipſos dixit Ioānis diſcipulos, detegēs illis cordis eorū arcanū: oſtēditq; quod ſe nō lateret ipſos quoque offendi, quia cum publicanis & peccatoribus māducabat: & manifeſte prius gaſtrimargiā ipſi obiecerant aduerSupra.9. ſus diſcipulos eius, vt dictum eſt de eiusdem quarto capite.

His autem abeuntibus cæpit Ieſus dicere turbis de Ioanne. Illi quidē meliores redditi abſceſſerunt. Quare autē non ipſis præſentibus loquutus eſt de Ioāne: Ne ei videret adulari.

Quid exiſtis vt videretis in deſertum? arundinem vento agitatam? Audita à turbis Ioannis interrogatione, quū intentū ignorarent illius, turbatæ ſunt: quomodo is qui de hoc tot ac tā
F ta teſtatus fuiſſet nunc dubitabat, & immutatum eū eſſe ſuſpicabantur, quē cognito Chriſtus, huiuſmodi medetur ſuſpitioni: docens ſimul, & quod cordium eſſet cognitor, & confundendo eos redargues. Ait ergo: Quid exiſtis in deſertum, vt videretis arundinem quæ à vento agitatur? hoc eſt leuem & inſtabilem hominem, & ad modum arundinis facile mente mutabilem, vt nunc ſuſpicamini? aut ediuerſo ſtabilem, ſaxóque ſolidiorem, vt tunc veſtrum ſtudium ac concurſus teſtabantur?

Sed quid exiſtis ad videndum? hominem mollibus veſtibus amictū? Delitiis ſcilicet gaudētem, vt etiā ex hoc mollis videatur faciléq; mutabilis? aut potius econtrario, duris exercitatū,

vt etiam veſtis eius ac cibus confirmarunt? A

Ecce qui mollia geſtant in domibus regum ſunt. Hic vero primum quidem in deſerto verſabatur, nūc autē in carcere retinetur. Quia vero quidam à domo leues eſſe monſtrātur, & quidam à delitiis hoc patiuntur: poſuit Chriſtus & hoc & illud: ac probauit neutrum poſſe dici de Ioāne. Deinde quod verum eſt inſert, & veritati atteſtatur, ac Baptiſtæ elegantem contexit encomij coronam.

Sed quid exiſtis ad videndum? prophetam? vtique dico vobis, & excellentiorem prophetа. † Excellentiorem, hoc eſt maiorem. Deinde dicit in quo maiorem: videlicet in eo, quod venerit, circa Chriſti aduentum. Nam maiores aliis inter præcones ſunt hi, qui prope regem præcedunt. B

† *Excellentiorem prophetа, vtpote qui ſuis vidit oculis à ſe prophetatum, quem prophetæ ipſum præcedentes in enigmate conſpexerant.*

Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui apparabit viam tuam ante te. Poſt ſuum teſtimonium adfert & prophetici: eſt enim Malachiæ verbum. Dictum eſt autem quaſi à patre & deo, ad filium etiā deum. Ioannem vero angelum ſuum deus nominauit: ſiue quia ἄγγελος dicitur nuncius, & Ioannes quæ ſibi dicta erāt de Chriſto, annunciauit populo: Factum eſt, inquit, verbū dei ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto: ſiue quaſi angelicam degentem vitam, eo quod ſuper terrena eleuabatur, ac cœleſtia ſapiebat. Ante faciem tuam, hoc eſt in cō ſpectu tuo præcedentem, tanquam domeſticum tuum, qui etiam coram te parabit viam tuam. Via autem Chriſti antiC mæ erant hominum per quas oportebat verbum procedere prout tertio capite latius diximus. Poteſt etiam dici exSupra.3. cellentior propheta, quia eum quem vidit prophetabat: quod nulli contigit prophetarum. Nec vidit tantum, verū etiam baptizauit.

Amen dico vobis: Non exortus eſt inter eos qui è mulieribus naſcuntur, maior Ioanne Baptiſta. Non natus eſt, inquit, inter homines, qui è mulieribus nati ſunt, maior illo. Quis enim alius in veteri tenebris abſconditus, lucē veniſſe agnouit, & illam exultatione adorauit? Nullus alius præter hunc ſolū, qui merito ſane cunctis maior eſt. Et rurſus, quis ab infantia ita ſolitariam ac eremiticā duxit vitā, taleq; elegit ex-

De Ioanne.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D cecitium: Certe nullus omnium. Postquam ergo Baptistã laudauit à concursu Iudæorum ad ipsum: deinde à virtute illius: & tertio à suo suffragio: quarto quoq; à prophetę testimonio: & maiorem prophetis eum prædicauit, ac vniuersaliter omnibus maiorem hominibus: curat hanc laudũ magnitudinem, ne propter hæc, ipso etiam Christo honoratiorem ducerent. Et vide quid dicat.

Qui autem minor est in regno cœlorum maior est illo. Minorem se ipsum dicit, eo quod ita videretur apud Iudæos: Nam Ioannem eo maiorem habebant, vtpote qui ab infantia in eremum secesserat, & admirabili vitæ instituto vsus fuerat. Christum vero tanquam communi modo conuersantem,
E deiiciebant. Qui inquit minor est, id est, qui videtur minor illo, maior eo est in regno cœlorum, hoc est, imperando cœlis: vtpote non homo solum, sed etiam deus.

A diebus autem Ioannis vsque nunc, regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Chrysostomus dicit, quod hic regnum vocat fidem in ipsum, vtpote attributionem ad regnũ cœlorum, ad fruitionem inquam bonorum quæ habẽtur in cœlis. Vim autẽ patitur, hoc est violenter ab hominibus arripitur, dum illi sibiipsis vim inferũt, ac certe necessitatẽ propriorum vincunt affectuũ, aut etiã infidelitatis tyrãnidẽ. Ideóq; hoc manifestans, subiunxit quod violẽti rapiãt illud. Hanc vero laudabilem violentiã, incepisse dicit à diebus prædicationis Ioannis, qui populo clamauit. Resipiscite: instat enim regnum cœlorum. Hoc autem nunc dixit Christus, simul quidem in laudem Ioannis, quasi hominũ salutem sit auspicatus: simul quoque excitans auditores, vt & ipsi similiter vim inferrent sibiipsis.

Omnes enim prophetæ & lex, vsque ad Ioannem prophetauerunt. Legem vocat veterem legislationẽ. Siquidem etiã in hac multa de Christo prædicta sunt: & maxime in legibus de sacrificiis, figuram aut præsagiũ habẽtibus eius, qui pro mũdo erat offerẽdus. Dicit ergo: Omnes prophetæ, qui videlicet de vẽturo Christo prophetauerãt, & lex quę ouiũ & agni immolatione, prophetabat de Christo immolãdo, huiusmodi prophetias ad Ioannem vsq; protẽderunt. Hæ siquidem prophetiæ erant vsque ad Ioannẽ: deinceps vero cum illo iam non prophetiæ manserunt, sed operũ exhi

bitiones factę sunt. Nam horũ ipse vidit euẽtum: ideóque A
agnito Christo, agnum eum appellauit, dicens: Ecce agnus *Ioan.1.*
dei qui tollit peccatum mundi. Christus autem hũc loquutus est sermonem, simul Ioannem hinc laudans, tanquam primum qui harum prophetiarum cognouit euẽtum, quasi & ipsum prophetam: simul quoque docẽs, quod aduenerit iã qui prophetabatur, nec deinceps alterum oporteat expectare. Est autẽ & alia quædã expositio, quod omnes simpliciter prophetæ, & lex prophetandi, vsque ad Ioannẽ Iudæis prophetauerant, & hic vltimus est prophetarũ: deinceps vero nullus alius eis prophetabit. Huic ergo quasi postremo, omnino credere oportet, qui multa de me testatus est: & venit vt omnium animas tanquam sponsas ad me *Sup. eo.*
adducat: Nam & hunc Malachias propheta missum dixit, B
vt appareret viam ante me.

Et si vultis recipere, ipse est Elias qui venturus erat. Expectant Iudæi Christum tunc vẽturum quum venerit Elias, vt precurrat aduẽtum eius. Malachiæ namque prophetia est quæ *Malac.4*
dicit: Mittam vobis Eliam Thesbyten, qui restituet cor patris ad filium. Et certe vẽturus est Elias, vt præcurrat Christi aduentum, sed secundum: Ioannes namq; primũ præcurrit. Dicit ergo Christus: si vultis recipere quod futurũ esse dictũ est de hoc tẽpore: siue susscipere, id est rebus animũ aduertere: ipse est Elias qui vẽturus erat, vtpote ipsum illius ministeriũ perficiẽs. Sicut enim ille secundum meũ aduentum præcurrens, cõuertet corda Iudæorum illius tẽporis ad apostolos: patres siquidẽ apostolorũ sunt Iudæi: C
ita & hic conuertit, præcurrens meum aduẽtum, corda eorũ qui credituri sunt Iudæorum, ad me qui sum filius eorũ. Nam secundum humanitatem Christus à Iudæis descendit. Et sicut primus Elias, secundus præcursor dicitur: ita sane & primus præcursor, secũdus Elias appellatur propter simile ministerium, vt dictum est.

Qui habet aures ad audiendum audiat. Aures nunc dicit intelligibiles: omnes siquidẽ auditores habebant sensibiles. Dicit autẽ: Qui habet aures intelligibiles ad intelligẽdũ, intelligat quod dictum est, puta quod Ioãnes sit Elias: videbatur enim ænigmati simile. Nam demonstrando quod Ioannes esset Elias, simul quoque demonstrauerat aduc-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.11. niſſe Chriſtum. Dicens autē, Qui habet aures ad audiendū
D audiat, excitat eos ad interrogandum de eo quod ænigma
videbatur.

Luc.7. *Cui autem aſſimilabo generationem hanc?* Lucas habet, Cui aſsi-
milabo homines generationis huius? Aſsimilabo vero, id
eſt comparabo. Vult autem eſſe difficile cōuincere Iudæos.

Pueruli Iudæi. *Similis eſt puerulis in foro ſedentibus & acclamantibus conſo-
dalibus ſuis.* Pueruli Iudæos comparauit, propter eorū in-
ſipiētiam. Forum autem locus eſt publicus in quē multitu-
do vndique confluit negotiationis gratia. Conſodalibus
vero, hoc eſt amicis ſuis: & ſeipſum ac Baptiſtam intelligit,
quibus acclamabant ſiue colloquebantur Iudæi.

*Et dicentibus: Tibia cecinimus vobis, & non ſaltaſtis: lugubria ce-
cinimus vobis, & non planxiſtis.* Dicunt prædicti conſodalibus
E ſuis, Tibia cecinimus vobis, &c. Habent autem hunc ſen-
ſum: Oſtendimus vobis facilem viuendi normā, & nō pla-
cuit: ac difficilem, & rurſus diſplicuit. Tibia namque læta
canere, facile eſt: lugubria vero canere, difficile. Et rurſum
ſaltare, altero læta canente tibia, delectat: ſimiliter plan-
gere ſiue lugere, aliquo lugubria canente complacet. De-
inde ſubdens interpretatur prædicta dicens:

De Chriſto & Ioanne. *Venit enim Ioannes neque manducans neque bibens, & dicunt: Dæ-
monium habet. Et venit filius hominis manducans & bibens, & di-
cunt: Ecce hominem comedonem ac vini potorem, publicanorum amicū
& peccatorum.* Ioannis viuendi modus difficilis erat & a-
ſper: neque enim panē edebat, neque vinum bibebat: Chri
F ſti verō, facilis ac lenis: panem ſiquidem edebat vinūmq;
bibebat: & erant inuicem contrariæ hæ viuendi rationes,
neutrius tamen conuerſatio placuit: ſed Ioannem quidem
propter eſcarum, vinique abſtinentiam, dæmonium habe-
re dicebant: Chriſtum vero, quod ederet ac biberet, come
donem, vinique potorem nominabant: quanquam manife
ſte horum calumnias non ſcripſerit Euangeliſta, præſen-
tem ſermonem arbitratus ſufficere. Quemadmodū enim
duo venatores, animal captu difficile venari conātes, quod
ſolis duobus modis capi poteſt ſibi mutuo contrariis, diui
dentes hos inter ſe, vt alterū quiſque eligat: oppoſito qui-
dem inter ſe inuicem modo venanturidem tamē faciūt.
Ita quoque hic diſpoſitum eſt, vt Ioannes quidem durio-

Cap.11. rem viuendi regulam haberet, Chriſtus vero mollioré: vt
A ſiue hunc, ſiue illum eligentes, obediret eis: & vel per hūc
vel per illum caperentur. Et erant ſane hæ viæ inter ſe in-
uicem contrariæ: ſimile tamen erat opus. Verum hi, tāquā
fera captu difficilis, vtrumque fugientes, vtrique detrahe-
bant. Interrogemus ergo illos. Eſt ne proba vita aſperior?
quomodo ergo non obediſtis Ioanni Chriſtum vobis de-
monſtranti? At fortaſsis vita mollior ac ſuauior magis pla
cet. Et quare nō obediſtis Chriſto viam ſalutis vos docēti?
Verum quam ob cauſam Ioannes potius aſperam viuendi
normam habuit? Quia oportebat pœnitentiæ prædicatorē
triſtem quandam grauitatē præ ſe ferre: & remiſsionis pec
B catorum largitorem, humanum atq; benignū eſſe. Et quia
Ioannes nihil amplius, quàm ſolam vitæ normam Iudæis
demonſtrauit: Siquidem Ioānes, inquit, nullum fecit ſignū:
Chriſtus vero etiam à diuinis miraculis teſtimoniū ade-
ptus eſt. Præterea quoq; ſciēs imbecilles eſſe homines de-
mittit ſeſe, vt illos magis lucrifaceret, & propter hoc ad mē
ſas etiam publicanorū diſpenſatorie accedebat: & indignā
tibus cauſam reddebat, dicēs, Non veni ad vocādū iuſtos,
ſed peccatores ad pœnitentiam. Neque tamen duram vi-
uēdi normā neglexit, in deſerto cum feris verſatus, ac die
bus quadraginta ieiunās, vt ſupra dictū eſt. Præterea quo-
que ad menſas accedens verecunde, temperate, & prout
ſanctos decet, religioſe edebat ac bibebat.

Et iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis. Iuſtificata eſt, id eſt, iu
ſta habita eſt, ſiue admirationi habita eſt dei ſapientia, quę
diſpoſuit vt Chriſtus ac Ioannes oppoſitis viis incederet,
propter ipſam hominum vtilitatem. Admirationi autē ha-
bita eſt à filiis ſuis, ſiue ab intelligētibus illā: filij nāque ſa-
piētiæ ſunt ſapientes aut intelligentes. Vel iuſtificata eſt,
hoc eſt iuſta ac irreprehēſibilis habita eſt: vtpote quæ fecit
quicquid debuit: & omni modo vſa eſt ad illorum ſalutem.

*Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus in quibus editæ fuerant pluri-
mæ virtutes eius, quod non reſipuiſſent.* Exprobrare, hoc eſt mi-
ſeras dicere ac deplorare. Nā probrum miſeria eſt. Virtu-
tes autem dicit miracula.

*Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone fa
ctæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in ſacco & cinere*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.11. D

respuissent. In sequentibus Sodoma & Gomorrha ponit, vtpote in libidine nouissimatissima: Tyrum autem & Sidona tanquam maxime in idololatria insignes.

Attamen dico vobis, Tyro & Sidoni tolerabilius erit in die iudicij quàm vobis. Attamen id est propter hoc. Significat autem miseriam ac minas, vt vel erubescant vel paueant.

Et tu Capernaum vsque ad cœlum exaltata, vsque ad inferos detraheris: quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, permansissent vsque in hodiernum diem. Capernaũ celebris fuit, eo quod habitauerit in ea Christus, multáque miracula in ea ediderit. Dicit ergo: Et tu per gloriam vsque ad cœlum exaltata, vsque ad inferos detraheris per ignominiã. Sunt autẽ quæ dicuntur alterius rei significatiua. Siquidem vsq; E ad cœlum, gloriæ demonstrat magnitudinem: vsque ad inferos autem, ignominiæ. Augmentum vero criminis & demõstratio extremæ prauitatis est, nõ solum peiores esse peccatoribus qui tunc erant, sed & illis qui vnquã fuerant.

Attamen dico vobis quod Sodomis tolerabilius erit in die iudicij, quàm tibi. Vobis, ad ciuitatis illius ciues dictum est: Tibi vero ad ciuitatem.

In illo tempore respondens Iesus, dixit: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quod abscondens hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. ἀποκρίνομαι vocabulum (quod nos cõmuniter responsionem vertimus) varia significat: Mitto nunc separationem ac digestionem secundum medicos: & quę ad hoc fit, terminationem. Interdum quidem principij locum habet, vt quum dicitur, Respondens Iesus dixit, Cõfiteor tibi pater domine cœli & terræ, de quo nunc est sermo: nulla enim præcesserit interrogatio. Quandoque vero ad interrogationẽ redditur, vt est illud, Respondens Simõ Infra.19. Petrus dixit, Tu es Christus filius dei viui: præcesserit enim Infra.15. interrogatio. Interdum quoque sermonis cõtinuationẽ significat, vt capite vicesimonono huius, quũ Cananæa dixisset, Vtique domine, nã & Catelli edunt de micis, quæ cadunt à mensa dominorũ suorum: consequenter statim subiungitur, Tunc respondẽs Iesus dixit illi: O mulier magna Infra.13. est fides tua: Fiat tibi sicut vis. Ad hæc quoq; significat exhortationem siue deprecationẽ: vt quum dicitur, Respondens autem petrus dixit ei: Edissere nobis parabolã hanc. Infra.26.

Quandoque autem abundat: vt quum dicitur, Respondẽs autem Petrus dixit illi: Et si omnes offendãtur per te, ego tamen nunquã offendar. Siquidem Marcus prætermisit Respondẽs, & dixit: Petrus autem ait illi, &c. Interdum vero significat etiam interrogationem: vt quum dicitur, Respõdit eis Iesus, Num ego vos duodecim elegi? Confiteor autem dicit nunc gratiarum actionẽ. Sapientes vero & prudẽtes, eos q tales populo videbãtur, puta Scribas & Pharisęos. Paruulos vero, Apostolos, propter simplicitatẽ & innocentiã, ac synceritatẽ. Gratias tibi ago, inquit, quod abscõderis fidei mysteria, à sapientibus & prudentibus, illa cognoscere noletibus: & reuelaris ea paruulis, læto animo ipsa susciptibus. Gratias autẽ agẽs patri, demõstrauit se filiũ eius esse ab illo missum. Egit ergo gratias credẽtiũ nomine, significans quẽ erga homines haberet amorẽ. Hanc autem gratiarũ actionẽ deo obtulit etiam pro septuaginta quos emiserat, quãdo ad eũ reuersi sũt, sicut dixit Lucas. Cap.11. A Mar.14. Ioan.6. Apostoli. B Luca 10.

Vtique pater, quia sic fuit bona voluntas apud te. Vtique gratias tibi ago pater, quia ita fuit bona volũtas, siue beneplacitum coram te, hoc est, quia ita bene placuit tibi, vt hæc repelleres ab iis qui ea repellunt tanquam indignis, reuelares autem ea his, qui ad illa accedunt tanquã digni: idque iustum est. Ne tamen patri gratias agens, videatur hominibus minus illo potẽs, & à natura paterna alien⁹ dixit, Ioan.16. *Omnia mihi tradita sunt à patre meo.* Omnia videlicet quę C patris sunt. Siquidem etiã alibi dicit, Omnia quę pater habet, mea sunt. Quod si omnia ei tradita sunt, omniũ vtique dominus est: si vero omniũ dominus est, æqualis certe est patri. Id autem, Tradita sunt, prout deum decet intellige: non quod primum ea non habens, postmodum acceperit: nihil enim illum præcesserit, ne ipse quidem pater, sed simul pater & simul filius, simulque omnium dominus. Verũ cõsueuit dispensatorie hæc sæpius dicere, patrem honorãs. Hanc ergo in similibus habeto solutionem.

Et nemo cognoscit filium, nisi pater: neque patrem quisquam cognoscit, nisi filius. Cognitionem dicit non vulgarẽ, sed iuxta naturam ipsorum. Quod enim sint pater & filius, cognoscimus omnes credentes. Quis autẽ sit pater iuxta naturã, & quis filius, nemo cognoscit. Dicit enim Lucas: Nemo co- Luca 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.11. gnoscit quis sit filius, nisi pater: & quis sit pater, nisi filius.
D Hoc ergo dixit Christus, manifestius docens æqualitatem ad patrem. Nam si soli omnium æqualem habent de se inuicem cognitionem, æquales vtique sunt.

Eodem. *Et cuicunque voluerit filius reuelare.* Etiam hoc æqualitatem indicat. Si enim reuelat pater, vt supra dictū est, reuelat & filius: æquales certe sunt: Reuelabit autem naturam patris iis, qui digni fuerint in futuro seculo. Quod si patris naturam reuelabit, vtique & suā & spiritus sancti. Vna enim & eadem est triū. Dicendo vero: Nemo cognoscit, creaturas significauit: spiritum sanctum autem, vtpote increatū non comprehēdit. Et quam ob causam de hoc etiā manifestius
E non est loquutus? Quia nondum tempus erat vt de eo doceret. Primum siquidem oportebat filii cognitionem mentibus discipulorum insinuari: deinde etiam illis ea reuelari, quæ sunt spiritus sancti.

Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo vos. Qui laboratis in opere peccati, & eius pondere onerati estis. Vides quomodo ostenderit peccatum, & laborem & pondus habere? Nam laborem habet priusquā perficiatur: habet pondus postquam perfectum est. Potest autem & alio modo dici: Qui laboratis ad vana, & horū curis onerati estis. Et ego refocillabo vos, siue liberabo tali labore, talique pondere.

Tollite iugum meum super vos. Iugum nominauit euangelica præcepta sua, quod in iugi modum superponantur acce-
F dentibus ad ea: & ipsos colligent, ad se inuicem, & ad auriga Christum.

Et discite à me quod mitis sum, & humilis corde. Mititatē hic dicit modestiam: pars siquidem modestiæ est mititas. Ideo postquam dixit. Quod mitis sim, interpretatur quod dixit: & vide quid addat: Neque enim dixit, humilis tantū, sed humilis corde, hoc est humilis animo & electione. Humilitas namque ab infortunio procedens, infructuosa est, vtpote leuis & inuoluntaria: Præterea humilitatem eis attulit, tanquam omnis radicem virtutis. Seipsum in exemplū constituit, vt facilius sermo susciperetur.

Et inuenietis requiem animabus vestris. Humilitas enim cordis quęcunque patitur: verbo solum pati videtur, neq; tur-

batur. Quidam vero Requiem, eam quæ æterna est interpretantur. Cap.12. A

Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Iugū quoque vocauit onus: sed iugum quidē propter dicta caūsam: onus autē, eo quod graue sit inexercitatis. Vide ergo quomodo & iugum dixerit, & suaue vocauerit: onus quoq; dixerit, & leue appellauerit: vt neque despicias, quasi facilia: neque fugias, tanquam laboriosa. Quære autem in quinto capite interpretationem eius quod dicitur de angusta porta & stricta via quæ ducit ad vitam. *Supra 7.*

In illo tempore ibat Iesus sabbatis per segetes. Sabbatis, hoc est, die sabbati. Segetes, hoc est, agros seminatos frumētis. Cap.12.

Discipuli vero eius esuriebant, & cœperunt vellere spicas & comedere. Marcus autem dixit: Cœperunt discipuli eius inter ambulandū vellere spicas. Quia enim per medias segetes transibant, vnà spicas auellebant, vt pregredi possent, & auulsa grana edebant, confricantes manibus, sicut dixit Lucas, hoc est, terentes: nam esuriebant, tanquam fame compulsi hoc facientes: siquidem minimam corporis curam gerebant, sed omni tempore auditu & assiduitate saluatoris detinebantur, & ideo fame premebantur. *Mar.2.* *Luca 7.* B

Pharisæi autem quum vidissent, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbato. Lucas vero ait, quod ita dixerint discipulis: Quid facitis quod nō licet facere sabbatis? Siquidem & Christo & discipulis hæc dixerunt, anxie circa minutula occupati, ac carpendi quærentes occasionem: & de hoc quidē dixit Matthæus, de illis autē Lucas, taliaque frequenter inuenies. Indignabantur autem quod C vellerent, ac si opus esset, non quod manducarent.

Iesus autem dixit eis: Non legistis quid fecerit Dauid quando esuriit, & qui cum eo erant: quomodo ingressus sit domum dei, & panes propositionis ederit, quos non licebat illi edere, neque his qui cum eo erant, sed solis sacerdotibus. Primo Regū volumine scriptum est, quod Dauid insidiis appetitus Saul socri sui, ac fugiēs, esurijt: & ingressus Nobe ciuitatem sacerdotum dei, finxit quod quadam necessitate missus esset à rege Saul, panes sū petiuit, quumque casu alios non inuenisset, accepit à sacerdote fame compulsus propositionis panes. Propositio autem illa, erat mensa, super quam panes oblationis in templo De Dauid. *1.Re.21.* † Panes propositionis.

Cap. 12. positi erant: & acceptos comedit ipse, & pueri qui cum eo
D erant. Hæc itaque est historia. Illud autem, Non licebat, id est, non erat à lege concessum. Hãc vero historiã Christus pharisæis obiecit in patrocinium discipulorum suorum: ostendens quod venia digni essent propter famem, propter quam ipse quoque Dauid famatissimus soluit legẽ panum propositionis: neque solũ correptus non est à sacerdote, q tũc forte sua ministrabat, imò potius ipsos ab illo accepit.

† † *Non videtur autor hic phrasim considerasse Hebraicam, quam in plerisque sequutos fuisse euangelistas in principio libri diximus: per quam & hic dicuntur panes propositionis, id est propositi, quia vecantes super mensam coram propitiatorio proponebantur singulis sabbatis, vt habes Leuit. 24.*

E *Num legistis in lege quod sabbatis sacerdotes in templo sabbatum prophanant, & sine crimine sunt?* Ipsis frequenter recensebat, Num legistis? exprobrans illis vanum laborẽ, vt qui nõ intelligerent quæ legebant. Nam lex erat, quæ præcipiebat nullum opus fieri in sabbato: & rursus altera lex permittẽs sacerdotibus vt sacrificarent sabbato, & propter sacrificiũ ligna scinderent, ignem accenderent, animalia pascerent, & alia quædã similia facerẽt. Et certe omnino operabãtur: & ita sabbatũ prophanabant siue contaminabant, sed tanquam res sacras operantes, sine crimine erant. Historiã ita que Dauid posuit, discipulos venia dignos iudicans, vt ꝓdiximus. Præsens autem sumpsit exemplũ, abunde ostendens quod omnino sine crimine erant. Et vide à quot par
F tibus hoc confirmauerit. Primũ à persona: Sacerdotes inquit. Deinde à loco, quia in tẽplo. Tertio à re ipsa, quia ꝓphanant: Non enim dixit, Irritum reddunt sabbatum, sed quod grauius est, prophanant. Deinde induxit quod rei caput erat, Quod etiã sine crimine sunt. Præposuit itaq; leuiorẽ respõsionẽ, ac postmodũ adduxit & fortiorẽ. Dauid siquidẽ propter casum inopinatũ semel legẽ soluit de panibus ꝓpositionis, & per veniã dimissum est ei crimẽ. Sacerdotes vero quotidie sine huiusmodi casu legẽ de sabbato soluentes, per legẽ suæ transgressionis fructũ referunt.

Dico autem vobis quod templo maior est hic. Ipse enim templi dominus, hic præsens est. Quod si sacerdotes tẽpli, sabbatũ soluẽtes sine crimine sunt, multo magis discipuli domini

mini templi: Nam sicut illi propter causam rationabilẽ crimine vacant, eo quod sacrificent, & sacra faciãt opera, ita etiã isti. Hebreis siquidem propter suã imbecillitatem vnũ hebdomadæ die attribuit, quo ab operibus cessarent, puta sabbatum: vt in eo & ipsi ab aliis vacarẽt operibus: & serui sui ac iumenta requiescerent: darent autem operã legis lectioni & sacrificiis. Christianis vero tanquã fortioribus, tota hebdomada iussit operam dare lectioni ac spiritualibus sacrificiis: & illis quidẽ alia prohibuit, vt operã darent lectioni ac sacrificiis: hos autẽ spiritualibus vacãtes, ne ab aliis quidem abstraxit. Non enim illorum manus alligari oportebat, qui eas ad nihil prauum extendebant: neque de paruis legem ferre his, qui de magnis philosophabantur, aut imperfectos qualiter sese in modo viuendi habere cũ perfectis. Nos vero dominicum diem præcipue honoramus, tanquam proprie requiem, in quo à mortalitate requieuit is, qui nostræ massæ primitias accepit, & innouauit nobis resurrectionem, vitamque immortalem.

Cap. 12. A

Hoſea.

B

Quod si sciretis quid sit, Misericordiam volo & non sacrificium, neq; quam condemnassetis innocentes. Quia odiosũ videbatur quod dixerat, Templo maior est hic, sermonem ad veniã mutauit, sed cum increpatione: nã rursum illis ignorantiã improperat scripturarũ, dicens: Si sciretis quid significet prophetæ dictum, quo misericordiã præponit deus sacrificio, miserti vtique fuissetis adeo esurientium, vt immaturũ ederent triticum: nec eis indignati fuissetis, quum culpa vacarent: & si non ob aliud, at saltem propter famem. Si enim propter sacrificium soluitur sabbatum, vt prædictũ est, multo magis propter misericordiam: maior est enim misericordia sacrificio, iuxta dictam sententiam. Oſee 6.

C

Dominus enim est sabbati, filius hominis. Rursum diuinitatem suam ostendit. Interdum siquidem hanc obumbrat, ꝓpter obtusum aspectum quærentiũ carpendi ansam: quandoque vero manifestat ob acutum visum modestiorũ. Dominus est, inquit, sabbati qui incarnatꝰ est, vtpote effector ac legislator eius: itaq; me domino præsente ac tolerate, vos frustra meos condemnastis. In euangelio autem iuxta Marcum aliam quoque inuenire est responsionem, vbi ait Christus: Sabbatum propter hominẽ factum est, nõ homo

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.12. propter sabbatum, hoc est, sabbati ociũ ad hominis vtilitatem statutum est, & nõ ediuerso: Aut etiam sabbatũ ipsum, cunctique dies illud præcedentes, ad hominis vtilitatẽ facti sunt. Non autem admirandum est, si quæda vnus euangelista ꝓponit, alius vero prætermittit. Neq; enim simul, vt Christus loquebatur, euangelia scripserunt, vt omnium etiã verborum illius possent meminisse: sed multis postmodum annis: & ita verisimile est, quũm homines essent, quorundã oblitos fuisse: hanc ergo ad similia additamenta aut prætermissiones habeto solutionem. Sepius quoque breuitatis causa quædam aliqui reliquerunt: interdum etiã tanquam non necessaria.

Et progressus inde, venit in synagogam illorum. Marcus autem dixit, quod rursum ingressus est synagogam. Lucas vero manifestius loquutus est, dicens: Factum est autem, vt altero quoque sabbato ingrederetur synagogã & doceret.

CAPVT XXI. DE EO QVI MANVM HABEBAT ARIDAM.

ET ecce homo erat manum habens aridam. Lucas autem dixit etiam vtra manus fuerit, quũ scriberet: Et manus eius dextera erat arida.

Et interrogauerunt eũ, dicentes: An licet sabbatis curare? vt accusarent eũ. Suspicates quod rursus sabbatis quosdam curaturus esset, interrogatione eum anticipant: vt quum respondisset licitũ esse, sum erent occationem illum iam accusandi tanquam transgressore: & ita prohiberent, & illum ne curaret, & alios qui propter infirmitates fuissent crediturí. Malebant enim suæ gentis homines morbis corrumpi, quam Christum glorificari.

Ille autem dixit eis: Quis est ex vobis homo, qui habebit vnam ouem, & si ea inciderit sabbatis in foueam, nónne apprehendet eam & eriget? Vide quomodo illos hoc exemplo concluserit: ostendens possessionum potius amatores esse quàm hominũ: & quod iumentis parcentes, hominum non misereatur. Obserua etiam quo pacto diuersas variis in locis dederit de sabbati solutione rationes, ꝓut res expetebat: vt rationabiliter legem solueret, nec tamen Iudæos ꝓturbaret.

Quanto ergo est homo præstantior oue. Quum illi suo silẽtio ei assentirent: id enim quod ipse interrogauerat lex permittebat, nec contradicere poterant: enunciatiue dixit, quod homo longe dignior est oue. Cap.12. A

Licet itaque sabbatis benefacere. Quũ exemplo ab oue sumpto illorum ora obturasset, deinceps ad id quod ab eis interrogauerat respondet. Siquidem Marcus & Lucas dicũt, quod etiam hominem statuerit in medium, & interrogauerit eos: Vtrũ licet sabbatis benefacere, an malefacere? Postquam enim eis responderat, statuit illum in mediũ, vt à miserabili aspectu dissolueret cordis illorũ duritiem, eisque persuaderet vt inuidiam abiicerent, cõspiciẽtes quod semper bonũ sit eos qui dira patiuntur curare. Deinde contra, etiã illos inexplicabilem interrogat quæstionem. At illi veritate redarguti, tacebant quidem, sed ob prauam voluntatem non plene ei acquiescebant: ideoque cũira circũspiciebat eos, sicut dicit Marcus, quo illos confunderet, contristatus super duritia cordis ipsorum. Nam ab inuidia induratum, nec aspectu miserabili placabatur, nec sermonem cui contradicere non poterant, recipiebat. *Mar. 3. Luce 8.* B

Tunc ait homini: extende manum tuam, & extendit: restituta est sanitati sicut altera. Suo hũc iussu curauit: & illos exterrens & deum se esse ostendens. Gestat autem dextram manum aridam, quisquis dexteram operationem non exercet: dico sane virtutem. Vide mira culam. C

Pharisæi vero egressi, cæperunt consilium aduersus eum, quo modo illum perderent. Consilium cœperunt inter se inuicem. Marcus autem dicit quod cum Herodianis consulterunt, qui & ipsi genere quidem erant Iudæi, vehementer autẽ Herodem colebãt, & ipsum esse dicebãt Christũ à prophetis ꝓmissum. Nam quia prophetatũ erat tunc venturũ esse Christũ quãdo deficeret qui ex Iudæis imperaret: defecerat autem diebus Herodis qui infantes necauerat: primus siquidem hic alienigena Iudæis imperauit: ideo hunc esse suspicabantur q̃ venturus expectabatur: & coniuncti inuicẽ, ꝓpriam fecerunt sectã. Et quia Herodem plurimũ amabant, Herodiani cognominati sunt. Hęc itaq; de Herodianis dicta sunt: De Iudæis autem dixit Lucas, quod dementia repleti sunt, & mutuo colloquebantur, quidnã ipsũ Iesu face- De Herodianis. Herodes. Luce 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.12. rent. Neque enim solum perterriti non erant, sed invidia
D obtenebrati, & dementia repleti erãt: & primum quidem
colloquebantur quidnam ipsi facerent mali, deinde con-
sultauerunt, vt eum interficerent.

Quo cognito Iesus secessit inde. Oportet enim à prauis rece
dere: nec, le periculis obiiciendo, eorum insaniæ permitte
re. Simul etiam, quia nondũ aduenerat tempus mortis ip-
sius, multosq; adhuc oportebat curari ac frui doctrina ei⁹.

Et secuti æ sunt eum turbæ multæ, curauitq; eos omnes, & interdi
natus est eis ne se facerent manifestum. Hoc in loco verbũ ἐπι-
τιμᾶν interminatus est, tantundem valet, ac si dicas, præce
pit & variis verbis suasit. Vide autem quomodo & ægro-
torum curam habet, & Iudæorum deuitat inuidiã, precipi-
ens ne se manifestum facerent quod curaret: pleruque e-
E nim futurum erat, vt hoc audientes exasperarentur. Quia
autem huiusmodi præceptum præ magna mãsuetudine ac
lenitate faciebat, malens suam gloriam penitus occultari,
quam hos ad maiorem insaniam accendi, inducit prophe-
tam euangelistã, qui de tanta eius lenitate ac tolerãtia o-
lim fuerat loquutus, & dicit.

Vt compleretur quod dictum est per Iesaiam prophetã, dicentẽ: Ecce
filius meus quem elegi. Hæc sub persona patris dicit, Ecce fi-
lius meus vnigenitus, quem elegi, hoc est omnib⁹ prætuli.
Iesa.42. Quia autem duo continet in se Christus: in eo quod dicit,
Filius, diuinitatem significat. In eo vero quod addit, Quẽ
elegi, humanitatem. Et similia sunt quæ sequuntur.

Dilectus meus in quo bene complacuit sibi anima mea. Pari mo
do, Dilectus meus, de diuinitate dictum est: In quo bene
F cõplacuit sibi anima mea, de humanitate. Est enim dilect⁹
vnigenitus. In ipso vero bene sibi cõplacuit, vtpote in quo
oblectatus est: vel tãquam in eo, per quem bona voluit, di-
co sane hominum saluté. Ipso quoque baptizato, huiusmo-
Supra 3. di vocem pater desuper emisit, dicens: Hic est filius meus
dilectus in quo mihi bene cõplacitũ est: similemq; ibi de-
dimus enarrationẽ: lege ergo & illã, vt planius intelligas.
Quod auté dicitur, In quo bene cõplacuit sibi anima mea,
idem est quod, In quo bene mihi cõplacitũ est: Multa item
huiusmodi quæ hominum sunt, veteris testamẽti scriptura
dicit de deo, propter crassam Hebræorum mentẽ: quę om-

nia intelligere oportet quatenus deo conueniunt. Cap.12.

Ponam spiritum meum super eum. De filio incarnato hoc di- A
xit, tanquam de homine proficiente per accessum spiritus
sancti: de quo etiam dicit Lucas: Puer autem proficiebat &
corroborabatur spiritu, plenus sapientia, & gratia dei erat Luc.2.
super illum.

Et iudicium gentibus annuntiabit. Iudicium vocat legem e-
uangelicam, quam per Apostolos prædicauit gentibus. Vel
iustum iudicium suum, quo repellentibus eum Iudæis, as-
sumpsit gentes. Hoc enim vere iustum est iudiciũ, ne om-
nino pereat opus manuum eius.

Non contender, neque clamabit, neque audiet quisquam in plateis
vocem eius. Propter hæc verba tota posuit prophetiam. Nã
quum mansuetus esset ac mitis, non cõtendit aduersus cõ
tradictores, neque clamauit, dum ei heret iniuria: neq; fo- B
ris docuit, vt faciunt hi qui gloriã ab hominibus venãtur:
sed in templo, & in synagogis Iudæorũ, ac in desertis mõ-
tibus & litoribus. Deinde prophetat etiam de imbecillita-
te eorum, qui huic omnipotenti deo insidiabantur.

Arundinem comminutam non confringet. Arundinem voca
uit Iudæos, tanquam valde imbecilles ad diuinã & inexpu
gnabilem eius potentiam: nec tamen simpliciter arundi-
nem, sed etiam comminutam, ad augmentum imbecillita-
tis eorum. Dicit ergo quod potens sit eos tanquam arundi
nem comminutam facillime confringere: nec tamen hoc
C faciet propter suam tolerantiam ac modestiam.

Et linum fumigans non extinguet. Hic Iudæorum accensum
aduersus Christum animum significat: quę etiam linũ fu-
migãs appellat, vt quod facile extingui possit à Christi vir
tute: sicut facile quis extinguit linũ fumigans, id est accen
sum. Linum autẽ in hoc loco intelligimus pannũ lineum:
hunc tamen non extinguet vt patiatur: & patiendo demõ-
stret eximium, quem erga nos gerit amorem suum.

Donec eiciat ad victoriam iudicium suum. Donec ad finẽ ac
perfectionem deducat iustitiam suam. Siquidem victoriã
nominauit perfectionem: iudiciũ autem, iustitiã. Quousq;
adimpleat iustitiam suam, quousque suas ostẽdat iustifica-
tiones, quibus Iudæos cõdemnet: & eorũ impudẽte amputet
causationem. Post hæc autẽ tanquã vasa figuli, confringet Psal.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 12. illos in virga ferrea, principatu Romanorum Vespasiani & Titi, qui eos obsederunt ac exterminauerunt.

Et in nomine eius gentes sperabunt. Sperabũt quod solus ipse in afflictionibus inuocatus, sperantes in se liberabit.

CAPVT XXII. DE DAEMONIACO CAECO ET MVTO.

TVnc adductus est ei daemoniacus caecus & mutus, & curauit illum, ita vt qui caecus & mutus fuerat, & loqueretur, & videret. Dictio τότε tunc, interdum consequentiam, rerũmq; ordinem significat: sicut etiam particula ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ. In illo tempore: quandoque vero vtraque harum tempus solũ denotat, quo facta sunt ea quæ dicenda sunt. καιρὸς autem hoc in loco mutum accipimus non surdum, vt alibi.

Et obstupuerunt omnes turbæ, ac dicebant: Num hic est filius ille Dauid? Audierant enim prophetas annunciantes, quod de semine Dauid venturus esset Christus.

Quo audito pharisæi dicebant: Hic non eiicit daemonia nisi per Beelzebul principem daemoniorum. Inuidia nanq; ad gloriam illius mordebantur: ideo etiam sua praua æmulatione, non verebantur diuinæ naturæ opera Beelzebul ascribere, dicẽtes: Hic non eiicit dæmonia propria virtute, sed per Beelzebul: illum sibi familiarem habens & amicum. Nam alibi quoque dicebant: Beelzebul habet.

Iesus autem sciens cogitationes eorum dixit illis. Apud seipsos enim hæc dicebant timentes turbam, ipse vero secretũ cordis eorũ publicauit, hinc etiam deum se esse demonstrans. Vide autem quod primũ ob id accusatus nõ obiurgauit illos, cognoscendam tradens suam potentiam, tũ à pluribus signis, tũ à doctrina quæ ide sequuta est. Quia vero rursum idem dicẽtes, perseuerabãt in nullo meliores esse, ideo ceps eos obiurgat, ac redarguit illorum insaniam. Id tamẽ cum mãsuetudine facit, instruens nos, vt peccantes mã sue te arguamus. Et ab his quæ cõmuniter accidunt formatiõnẽ, sũmitq; tria exempla notissima & indubitata. Primũ quidem supremæ potentiæ, alterum mediæ, tertiũ vero infimæ, confirmans quod siue magnum quippiã, siue mediũ siue infimum sit, quod aduersus seipsum exerceat seditionem, peribit.

Cap. 12

Omne regnum diuisum aduersus seipsum desolatur. Seditionem inter se inuicem agentibus his qui diuisi sunt.

Et omnis ciuitas vel domus diuisa aduersus seipsam non stabit. Non stabit propter dictam causam.

Et si Satanas Satanam eiicit, aduersus seipsum diuisus est: quomodo ergo stabit regnum eius? Si Satanas qui princeps est dæmoniorũ, aperte ac violenter Satanam persequitur, neque enim suũ domicilium vltro vnquam relinqueret: sed omnino inimicus est is qui patitur, persequutionem inferenti. Itaq; contra seipsum diuisus est, separatis ab eo dæmonibus, qui subiecti erant: & quomodo stabit regnum eius, quod in illos habet? Si ergo princeps illorum est, nequaquam eos expellendo seditionem aget aduersus illos: nequaquam homini contra dæmonem auxiliabitur: nec hominem vnquam amare poterit, qui ab initio homicida est.

Et si ego per Beelzebul eiicio daemonia, filij vestri per quem eiiciũt? Posit prima accusationis dilutionem, ad secundam procedit manifestiorẽ. Nam quia discipuli quoq; eius iam dæmones eiiciebãt, sumpta ab ipso potestate, ab his magis Pharisæos arguit, qui sola moti inuidia eum accusabãt. Siquidẽ nihil huiusmodi illis obiicientes, sed ũipsum ita accusabãt. Filios autẽ Pharisæorũ Apostolos nominauit, eo q; Pharisæi patrum ordine retinerent inter Iudæos, à quibus descẽdebant Apostoli: vel quia illis iuniores erant. Interrogat ergo: Per quem eiiciunt? an etiam per Beelzebul? & quare illos quoq; non accusatis? Si autẽ per diuinam gratiã, vtiq; deus ego sum: Nam per nomen meum dæmonia eiiciunt.

Ideo ipsi iudices vestri erunt. Quia ergo ipsi quoq; dæmonia eiiciũt, nec accusantur à vobis: propterea ipsi iudices vestri erũt: & cõdemnabũt vos non de omnibus quæ in vita perpetrastis. Nã id soli deo est: sed de hac blasphemia, quo niã illis relictis, moti inuidia me solũ accusatis. Vel propter hoc, quia quũ sint filij vestri, & agnouerint veritatẽ, condẽnabunt vos patres suos, qui hanc cognoscere noluistis,

Si autem per spiritum dei ego eiicio daemonia, profectò peruenit ad vos regnum dei. Postquã demonstrauit, quod nõ per Beelzebul eiiceret dæmonia, simul etiã ex consequenti ostẽdit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 12. quod ea per spiritum dei eiiceret. Spiritum autem dei nūc
D potentiam vocat. Nam & Lucas, per digitum dei dixit, hoc
Luc. 11 est, per manum. † Manum vero dei, potentiā dei dicimus.
potentiam. Si vero ego per potentiam, inquit, diuinā eiicio dæmonia,
nō quasi nudus homo, sed quasi dei filius, profecto puenit
ad vos regnum dei. Suū autē dicit regnum, quod videlicet
per Christum esse venturū, prophetæ prænunciauerūt. Nā
solius dei est per potentiā diuinam dæmones eiicere. Apo
stoli nanq; non propria potentia, sed per diuinā gratiā il-
los eiiciebant. Neq; enim potuerūt tanquā deus, sed gra-
tiam à deo habebant. Christus siquidē solo iussu dæmones
fugabat: illi vero per nomen eius ipsos expellebant. Si ve-
ro peruenit ad vos regnum dei, quare illud repellitis? quā-
re contra vestra bona pugnatis? hoc nāque tempus est ve
F stræ salutis, quod olim prædixerunt prophetæ.

† † *Digitus dei hic dicit potest spiritus sanctus. Quum enim cæteri euā-
gelistæ dixerint, Si ego per spiritum dei eiicio dæmonia, Lucas dixit:
Si ego per digitum dei eiicio dæmonia.*

De domo fortis. *Alioqui quomodo potest quispiam domū fortis ingredi, vasaq; eius
diripere, nisi prius vinxerit fortem, & tunc domum eius diripiet?* Ab
exemplo sermonem producit. Per fortem autem, principē
dæmoniorum subindicat: nō q̄ nātura fortis sit, sed quod
nūquē tunc tyrannice regnauerit: eōsq; qui præ segnitie im
becilles erant, oppresserit. Vasa vero eius subiecta dæmo-
nia erant, quæ & arma eius dici possunt: Nam *& sacra* etiā
arma dici solēt. Ideo quoq; Lucas arma eius ipsa vocauit:
F per quæ miseros homines in seruitutem redigebat. Hoc
ergo exemplo consideratiōnē inducit, quæ offendat nō so
lum quod principem dæmoniorū amicum non habeat, sed
potius quod fortitudinem eius tanquā inimicissimi alliga
uerit. Est autem considerationis scopus, quod sicut nō po-
test quisquam domū fortis ingredi, vasaq; eius diripere, ab
illo conseruata, nisi primū fortē vinxerit: ita neque hic ra-
puisset dæmonia, hoc est dispersisset, nisi primū vinxisset
principē illorū, qui eis fortitudinē præstabat. Scire autem
oportet, quod nō vndiquaque exēpla ad omne propositum
aptantur rebus adquas assumuntur: sed vt plurimū in ma-
gis propriis ac principalioribus partib⁹. Quidā vero dicūt
vasa dæmonū esse dæmoniis agitatos, quos Christus ab il-

Cap. 12. lis rapuit, vinctis eorum virtutibus. Possunt quoq; dici va-
A sa diaboli, omnes qui opera diaboli exercent, eiusque vo-
luntatibus subseruiunt.

*Qui non est mecum, aduersum me est: & qui non congregat mecum,
spargit.* Altera quoque consideratiōne confirmat, quod po
tius sit ei inimicissimus princeps dæmoniorū. Quod enim
non sit cum Christo, nec cum eo congreget, manifestū est
ab vtriusque operibus. Christus siquidem omnē docet vir-
tutem: quūmque omnes amet, ægrotos sanat: Ille vero edi
uerso omnem docet prauitatem: & quū homines odio ha-
beat, sanos corrumpit. Quod si neque cum eo est, nulla vi-
delicet in re ei conformis, sicut demonstratum est, neque
cum eo congregat ad fidem: omnino aduersus eum est, &
B spargit quos Christus congregat, quantum in se est. Quum
autem dixisset, Qui non est mecū, aduersum me est, ac ob-
scure loqui visus esset: sermonem interpretatus est, addēs:
Et qui non congregat mecum, spargit: diabolo vero coniū
xit Iudæos, qui aduersum se erant: & quæ ipse congrega-
bat, quantum in eis erat spargebant,

Propter hoc. Quia talia aduersus me dicitis.

De spiritu blasphemię. *Dico vobis: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus:
at in spiritum blasphemia non remittetur eis.* Non simpliciter
omne peccatum, & omnē blasphemiam dicit: per ea enim
quæ sequuntur, manifestauit quam omnem dicat blasphe-
miam & quod omne peccatum. Ait enim:

C *Et quicunque dixerit verbum aduersus filium hominis, remittetur
ei: quicunque autem dixerit aduersus spiritum sanctum, non remitte-
tur ei, neque in præsenti seculo, neque in futuro.* Quicunque, in-
quit, peccauerit aduersus humanitatem meā, hoc est, quis-
quis dixerit blasphemū verbū aduersus eam, offensus quod
tanquā homo edam, bibā ac dormiam, aliāque quæ humā-
næ sunt propria naturæ, vt homini conueniunt, & faciā &
patiar, confirmās quod vere humanam susceperim naturā
huic omnino ignoscetur, quasi nō ex īdustria male egerit,
sed per veritatis ignorātiā blasphemauerit. Qui vero deo
dignas vidēs operatiōes, quas solus facere potest de⁹, ipsi
quoq; Beelzebub illas ascripserit, vt vos etiam nūc facitis,
& ita aduersus spiritū sanctū blasphemiā dixerit, hūc ad-
uersus diuinitatem (nā hanc vocat nūc spiritum sanctum)

Cap. 12. D hic quasi ex industria manifeste ac scienter peccans, & deū iniuria afficiens, ac inexcusabiliter delinquens, veniā non consequetur. Quod autem sequitur, Neq; in præsenti seculo, neque in futuro: addidit, docens maximam ac tremendam esse aduersus deum blasphemiam: & quod hominū quidam hic & in futuro seculo supplicia sustinent, vt Sodomitæ & Iudæi. Et de Sodomitis quidem prædiximus decimonono capite: Iudæi vero & hic pœnas dederunt, à Romanis miserabiliter afflicti: & ibi miserabilius cruciati dabunt. Quidam vero hic solū puniuntur, vt fornicarius ille apud Corinthios Satanæ traditus. Aliqui autē ibi tm, vt dives ille in flamma cruciatus. Præterea nonnulli neque hic neq; ibi, vt Apostoli & prophetæ ac Iob. Nam quæ ipsi patiebantur, non vltionis erant à deo immissæ, sed certaminū ac luctarum. Quod ergo minatur, aduersus illos est, qui immutabiliter in peccato remanent. Manifestum est autē, quod eis qui resipiscūt, & hic & ibi remittetur. Multi enim qui tunc ita deliquerant, quum postmodū credidissent, veniam omnino sunt adepti.

Supra. 10 *Iosephus loco supra dicto.* *1. Corin.* 5 *Luc.* 16. *Iob.* 12. E

De bona & mala arbore.

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonū: aut facite arborem vitiosam, & fructum illius vitiosum. Ex fructu enim arbor cognoscitur. Facite, hoc est, dicite. Rursum autem confundit illos, tanquam ea deducentes in accusationem, quæ sibi mutuo non constabant, sed præter naturā erant. Nā quia opus abigendi dæmones non improbabant, quanquam admodum impudentes essent, eum vero calumniabantur qui illos abigebat ab exemplo illos redarguit, vt qui opus quidē iudicarent bonum, eum autem qui operaretur, malum: quod impudentiæ est ac repugnantiæ. Et arborem sane appellat seipsum: fructum vero, opus suum. Ait ergo: Aut dicite operatorem bonum, & opus eius bonum: aut operatorē malum, & opus eius malum. Nam si opus bonum est, operator quoque eius bonus erit. Ex opere siquidem cognoscitur operator: si boni operis bonus: si praui, prauus. Quinto enim capite docuit, quod nō potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor vitiosa fructus bonos facere.

F

Nota.

Supra. 7.

Progenies viperarū, quomodo potestis bona loqui, quum sitis mali? Non mirum est si huiusmodi conuitia iactatis. Nam quum mali sitis, non potestis bona loqui. Deinde naturali quoq;

Iudæi.

ratione demonstrat, quod hoc non possint.

Cap. 12 A

Ex abundantia enim cordis os loquitur. Siquidem quum in corde vitium scaturiat, necessario ab eo quod abundat, effunditur prauitas quæ est sermo malus. Et quemadmodū medici circa principia quidē, exilientes humores intus remanere cogunt: quum autem illi subscaturiunt, iam vincuntur, & sic illi abundantes prosiliūt: Ita sane & qui praua nutriunt consilia. Ipsos vero progenies viperarum appellauit, sicut etiam Ioannes baptista tertio capite. Ibi ergo & huius quæ re expositionem.

Supra. 3.

Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Docet nunc id quod dictu est, puta os ex abundantia cordis loqui, non in malis tantum fieri hominibus, verum etiam in bonis. Et thesaurum quidē vocat scaturiginem fontémque bonitatis ac prauitatis: bona autem & mala, bonos malósque sermones.

B

Sed dico vobis quod de omni verbo otioso quod loquuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Otiosum dicit calumniatorium & vanum, vel superfluum ac nociuum: rationē vero, examen & responsionem. Nō est autem modica correctionis pars, non solum respondere & redarguere, sed & comminari, quod sane plerunque facit.

Verbum otiosum.

Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condēnaberis. Ex bonis quidē iustificaberis, ex malis vero cōdēnaberis.

C

CAPVT VICESIMVM TERTIVM DE REQVIRENTIBVS SIGNVM.

Tunc responderunt quidam Scribarum ac Pharisæorum dicentes: Magister volumus à te signum videre. Quum admirari ac succumbere oporteret, tunc rursum impudenter loquuntur: & quem paulo ante dæmoniacū temerario ausu vocabant, nunc adulatorie magistrū vocant: & post tot miracula, signum videre quærunt: non vt credant, sed vt eum opprimant. Quum enim nō possent ei contradicere, dum facile illos conuinceret: ad opera trāseunt. Lucas autem dicit quod alij tentantes signum de cœlo quærebant ab eo. Suspicabantur siquidem quod signa in terra, præstigiis falledo, ædaret: signū vero de cœlo ne-

Nota.

Luca. 11. *Ioan.* 9.

Cap.12. D quaquam facere posset, quum à deo non esset. Etenim alibi quoque dicebant: Hic homo non est à deo.

At ille respondens dixit eis: Generatio prava & adultera signum querit. Quum illi contumelioſi essent, patienter eos ferebat: dum autem adularetur, aspere respõdit, vtpote qui neque animi vehementia vinceretur, neque adulatione molesceret: hos vero à progenitorum carpit prauitate, tanquã dignam illis sobolem. Prauam quoque dixit hanc progeniẽ quasi iam olim incredulam ac tentãtem. Ait enim Dauid: Et non crediderunt in mirabilibus eius. Ac rursum: Et tẽtauerunt & exacerbauerũt deũ excelsum. Adulteram vero propter progenitorum à deo defectionẽ: qui olim fide à deo disiuncti, fidei dæmonum adhæserunt. Adulterium quippe etiam nominauit idololatriam veteris testamenti scriptura, idque frequenter in propheticis libris inuenies.

Psal.77. & 105.

E

Ezech.16 Osee.1. & 4.

Et signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Non dabitur ei, quia non ex fide, sed ex dolo, tentando signũ quẽrit. Quid ergo, non fecit deinceps signum vllũ? fecit vtiq; at non propter illos, nam ipsi obdurati erant: sed ad aliorũ vtilitatem. Signũ vero Ionæ prophetæ, vocat resurrectionẽ suam è sepulchro post tres dies & tres noctes. Iam enim hanc Iudæis prædicit: vt quum resurrexerit, ad memoriam reducant quod hanc illis prædixerit, diebus etiam ac noctibus propriæ sepulturæ ad minutum designatis. Propter hoc siquidem ipso sepulto, congregati sunt summi sacerdotes & pharisæi ad Pilatũ, dicentes: Domine recordati sumus quod impostor ille dixit adhuc viuens, Post tres dies resurgam. Hunc vero, signum Ionæ prophetæ nominauit, propter similitudinem, quam etiam manifestat dicens.

F

Infra.27

Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit & filius hominis in corde † terræ tribus diebus ac tribus noctibus. Hoc vere signum erat, & signorum omnium maxime admirandum: nullius enim facta est vnquam talis à mortuis resurrectio. Datum est autẽ huiusmodi signum Iudeis infidelibus, hoc est opere impletũ est apud eos hoc miraculum: quo certiores sint hunc deum esse omnipotentẽ: & deinceps quasi deo repugnantes, conscientiã habeãt acerbe illos torquentem, & futura quæ eos cõprehẽsura sint mala præsagientẽ. Cor vero terræ intelligit illius profun-

Ionæ.1.

ditatem. Nam in profunditate illius, lapidibus incisum erat sepulchrum. Tres autem dies cum noctibus sub terra permansit, vt crederetur fuisse mortuus. Cap.12. A

† *Cor terræ sepulchrum vocat.* †

Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabũt eam: quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ: & ecce plusquam Ionas est hoc loco. Simul tanquam omnia præcognoscens & horum prædicit impœnitentiam, quæ etiam post suam futura erat resurrectionẽ: & simul ipsos exterret. Dicere solemus hunc aut illum in futuro iudicio nos condemnaturum: non quasi ille futurus sit iudex: siquidẽ omniũ iudex vnus erit Christus: sed quod illius operatio nostris collata confundet nos. Hanc quoq; consuetudinẽ sequutus est Christus. Plus autem ait, quàm Ionas est hoc loco. Ionas enim seruus erat, Christus vero dominus: Ille è certo egressus est, iste ab inferno: ille inuitꝰ prædicauit, iste sponte: ille peregrinus erat, iste cognatus secũdum carnẽ: ille subuersionem prædicauit, iste regnum cœlorũ: ille nullum fecit signum, iste innumera: de illo nullus prædixit, de isto omnes prophetæ. Præterea Niniuitæ barbari erant, Iudæi diuinis enutriti scripturis. Et illi quidem nihil à Iona audierunt præter id tantum, † Adhuc tres dies & Niniue subuertetur, & statim ei crediderunt: isti vero variã à Christo ac profundissimam audierant doctrinam, nec ei crediderunt. Multa quoq; & alia inuenire poterimus, quæ Christus maiora habuit. B † C

† *Ne nos accuses quod tres dies hic posuerimus, imo nec authorem nostrum: vide translationem. 70. interpretum Ionæ. 3. qui τρεῖς ἡμέρας legunt. In Hebræo tamen legitur* אלבעים *arbahim, hoc est quadraginta. Verum author noster proculdubio linguam ignorabat Hebræam, sequutus semper. 70. interpretes.*

Regina austri surget in iudicio cum generatione hac, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ ad audiendam sapientiam Salomonis: & ecce plusquam Solomon est hoc loco. Austrum dicit regionẽ à qua flat Auster, dico sane Aethiopiam, quam Saba vocauit tertius Regum liber. Sita est autẽ hæc regio ad finẽ orbis habitabilis. Plus inquit est hoc loco q̃ Solomon. Nã Solomon solius Iudææ rex erat, Christus vero rex cœli & terræ, ille de sapiẽtia humana ipsi dil- De regina Austri. 2.*Re.*10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 12. seruit, hic de sapientia diuina sermones habuit. Postquam
D ita prauitatis illorum excessum à comparatione demon-
strauit, prædicit deinceps per paraboläm quæ eos compre
henſura essent mala.

De spiritu immundo.

Quum autem immundus spiritus exierit ab homine, perambulat loca arentia, quærens requiem, & non inuenit. Arentia loca dicit deserta. Significat autem sanctorum animas nullum affectionis humorem habentes, quæ etiam desertæ sunt, nec vllius vitij fœcundæ.

Tunc dicit, Reuertar in domum meam vnde exiui. Domum suam vocat hominem à quo egressus est non volens, sed iussu diuino.

E *Et quum venerit, inuenit eam vacantem, scopis purgatam & ornatam.* De liberatis à dæmone hoc dixit, qui ob segnitiē ac negligentiā facile rursus à dæmone inuaduntur & capiuntur. Inuenit, inquit, priorem domū suā vacantē ac vacuam spiritu sancto seu virtute. Præterea scopis purgatam & mundatam, hoc est instructam ad ipsius susceptionē: insuper & ornatam siue delectabilem sibi.

Tunc vadit & assumit secum alios septem spiritus scelerationes se
† *, & ingressi habitant ibi.* Scelerationes, hoc est fortiores ad malefaciendum. Timuit enim ingredi, ne forte tanquam solus ac imbecillis rursus eiiceretur. Septem vero, Hebræi simpliciter pro multis accipiunt.

Septem spiritus intelligimus septem peccata mortalia.

† *Spiritus malus qui assumit septem spiritus se scelerationes, est cogitatio gastrimargiæ siue gulæ, quam sequuntur cogitatio fornicationis, auaritiæ, inuidiæ, iræ, tristitiæ siue pigritiæ, vanæ gloriæ & superbiæ.*

Et sunt nouissima hominis illius peiora primis. Prius enim ab vno dæmone torquebatur, postmodum vero à multis.

Sic erit & generationi huic peruersæ. Sicut qui à dæmone inquit, agitabantur, si postquā ab eo liberati fuerint, negligentes sint, facile rursus vexatione sustinent: Ita erit & generationi huic incredulæ & impsuadibili. Et vere ita illi contigit. Prius siquidem Iudæi dæmonibus agitabātur, colentes idola, eisque filios suos ac filias immolantes: ab his autē p prophetas liberati sunt. Sed quia salutis domū neglexerunt, suumque Saluatorem occiderent, facile rursus à dæmonibus capti sunt: ideoq; insanientes, mouerunt aduer-

sus se inuicem seditiones: cædibusque sue gentis hominū, Ierosolyma impleuerunt, prout scripsit Iosephus. Et iā factæ sunt nouissimæ eorū calamitates grauiores prioribus. Nam quæ sub Vespasiano & Tito passi sunt, longe miserabiliora fuerunt his, q̄ ab Aegyptiis & Babyloniis ab Antiocho sustinuerant. Ideo etiam Christus dicebat: Erit afflictio magna qualis nunquā fuit neq; erit. Dicta igitur parabola nos quoque docemur, quod quisquis à malo liberatus est, nec melior efficitur, duram sustinebit vltionē: & ei qui postquam à peccato tyrannice primum imperante liberatus est, rursus illi sese accessu facilem præbet, miserior erit posteriori condemnatio priore. Hac enim causa dixit Christus paralytico: Ecce sanus factus es, non pecces deinceps, ne quid deterius tibi contingat.

Cap. 12. A *Libro de bel. Iuda. potissimū. 6. & 7. Exo. 1. 5. 4. Re. 17. 24. 25. 1. Ma. 1.* *Infra 24.* Hæm. B *Ioan. 5.*

Adhuc autem eo loquente ad turbas, ecce mater & fratres eius stabant foris quærētes ei loqui. Dixit autem illi quidam: Ecce mater tua & fratres tui foris stant, quærentes tibi loqui. Foris, id est, extra domum in qua docebat, stabant: eo quod propter turbam ad eum accedere non poterant, sicut dixit Lucas. Miserūt autem ad illum qui euocarēt illum, vt ait Marcus, siue extra vocarent. Fratres autē eius dicit filios Ioseph, eo quod horum pater esset, & matrem illius sibi desponsauerat.

De matre & fratribus domini. *Lucæ 8. Marc. 3.*

At ille respondens, ait dicenti sibi: Quæ est mater mea, & quinam sunt fratres mei? Hoc dixit non abnegās matrem suam. Qui enim hoc facere potuit, qui morti suæ vicinus magnam illius curam habuit: neque dedignatus est ipsam habere matrem? Quo modo inquā hoc fecisset, qui propter reuerentiā quam erga illā gerebat, aquā in Cana conuertit in vinum: & subditus erat non ipsi solū, verum etiam ei qui pater suus dicebatur: Et erat inquit subditus illis. Si enim negaturus illā fuisset, aut ob eā pudore afficiēdus, nequaquā ab ea natus fuisset. Sed quia tunc multitudinē docebat, nec æquum erat vt hos relinqueret, & ad matrē ac fratres procurreret, ait: Quæ huiusmodi mater mea est, aut qui huiusmodi fratres mei sunt, vt propter illorū obsequium, tantæ multitudinis vtilitatē paruipenda? Non ergo vilipendens illos hūc loquutus est sermonem: sed docens quod præponendā iudicet perditorū salutem parentū ac consanguineorū obsequio. Nec mirum, quum propter hos, parentes ac con-

Ioan. 19. C *Ioan. 2.* *Luce 2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.12. sanguineos habere sustinuerit.

D *Et extenta manu ad discipulos suos dixit: Ecce mater mea & fratres mei.* Matrem eos nominauit, quasi doctrinæ verbum in intelligibili animæ utero suscipientes, & congruo tempore ipsum parientes. Fratres vero tanquam à patre cœlesti ad optatos per fidem, quam in Christū habebant, factosq; regni illius cohæredes. Deinde sermonē hūc interpretatur.

De eo q facit dei volūtatē *Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, soror & mater est.* Ipse meus frater, soror & mater est: hoc est propinquus ac domesticus meus, utpote eadē faciēs quæ ego: siquidem & ego facio voluntatē patris mei. Sororis autē mentionē fecit, quia filias etiā habebat

E Ioseph: aut propter uxores hoc dixit. Dei autē voluntatē facit, qui euangelica præcepta seruat & custodit. Itaq; neque mater eius aut fratres eius fuissent mater eius, nisi dei voluntatē fecissent. Nō est ergo hic sermo abnegātis cōsanguinitatem illorū iuxta carnem: neq; enim dixit, Nō sunt, sed præponentis eā quæ secundum virtutem est, ac docentis nullam illius esse utilitatē, nisi & hæc adsit. Quod si nec dei matri genuisse illū profuisset, nisi virtutē sequuta fuisset, cui alteri proderit, viri sancti esse cognatum, si virtutē non habeat. Contingit enim & cognatos non haberi pro cognatis, & non cognatos pro cognatis haberi: illud quidē propter vitam dissimilē, hoc autē propter conuersationis similitudinem. Quia & alibi quum mulier quædā dixisset,

Luce 11. Beatus venter qui te portauit, & ubera quæ suxisti, nō negaF uit, sed pari modo dixit, Beati qui audiunt verbū dei & custodiunt illud. O admirandam virtutem, quæ ad se accedētes ad tantum extollit honorē, ut ipsos Christi faciat esse cognatos. Chrysostomus autem dixit quod mater eius humanum quiddam & ipsa tunc patiebatur, uoleus turbis demōstrare quē erga se Christus haberet honorem: ideo etiā quū ille doceret, importune accessit, & mittens accersiuit eum extra domum, tanquam videlicet sua authoritate ad interpellandū eum accederet: Nam sperabat illū cōtinuo relictis omnibus ad se egressurum, quasi ad matrem. At ille hoc cognito contrariū potius fecit: & non solum ad illā nō est egressus, sed magis verbis suis intentionē illius qua gloriolam venabatur confudit, & tyrānicum vanæ gloriæ

affectum

affectum abegit. Cap.13.

In die autem illo egressus Iesus de domo sedebat iuxta mare: & congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita ut ipse nauim ingressus sederet. A Cap.13.
Domus erat alicuius qui in illum crediderat. Sedebat ergo iuxta mare propter loci amplitudinem: magna vero multitudine innibi aggregata, ingressus nauim quę in portum adducta erat, sedens piscabatur eos qui erant in terra.

CAPVT XXIIII. DE PARABOLIS.

Misque turba in litore stabat: & locuta' est illis multa in parabolis. Per parabolas omnem hunc texit sermonē: eo quod maximæ turbæ, immixti essent plures Scribæ & Pharisæi, quibus nolebat doctrinæ nuda proponere secreta, propter insanabile illorum vitium. B

Dicens: Ecce exiit qui seminabat ad seminandū. Lucas autem addidit, Semē suū. Qui seminabat erat Christus docēs: semen vero suum, sermo doctrinæ illius. Exiuit ergo in ciuitates & vicos Iudææ ad ipsum seminandū in terrā intellectualem animarum humanarum, siue in mentem illorum. De semi nato semine.

Et dum ipse seminaret, alia quidem cecidерunt iuxta viam: & venerunt volucres cœli & comederunt illa. Interpretatus est Christus ipse hanc parabolam, & eas quę in sequentibus ponūtur: dicemus tamen & nos de ipsis iuxta vires. Via dicitur C q segnis est: qui verbū doctrinæ auditu quidem pepit, verū illud in corde suo prę segnitie non abscondit: sed quasi via cōculcata, ideoque dura, ipsum fere leuiter impositum. Via.

Volucres autem cœli dæmonia sunt in aëre habitantia (nam & aërem cœlum appellauit scriptura) quæ super ipsum deuolantes, quod in corde eius seminatum erat tollunt, utpote non occultatum: quod enim dicitur, Comedерunt, idem est ac si dicatur, abstulerunt & corruperunt. volucres cœli. Psal.8.

Alia vero ceciderunt in loca petrosa, ubi non habebant terrā multam: & statim exorta sunt, quia non habebant terræ profunditatem: quum autem exortus esset sol, exusta sunt: & quia non habebant radicem, exaruerunt. Petrosa loca pusillanimis est aut parui hoc animi, qui semen quidem in corde suo abscondit, verū Petrosa loca.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.13. D non habet terrã multam siue profunditatem: in quo protinus exorta est fides, non tamen firmiter solidata, eo quod stabilitatem, vt dictum est non habeat. Non quæ modica terra occultantur, velociter exoriuntur: sole autẽ exorto, dico sane proposita tentationis probatione, exuruntur ac inflammãtur: & quia radicem non habent, qua refrigerentur siue stabiliantur, exarescunt, fidemque produnt.

Alia autem ceciderunt in spinas, & ascenderunt spinæ ac suffocauerunt illa. Spinæ sunt vitæ solicitudo, pũgens animã ac deiiciens: præterea & deceptio diuitiarum, sicut & delitiæ ac vana gloria, vinolentia aliæque huiusmodi, quæ omnia sunt mera deceptio: bona siquidem videntur, verum pungunt E & hæc in modũ spinæ, ac molesta sunt. Ascenderunt autem, hoc est creuerunt, potentiores effectæ sunt.

Alia vero ceciderunt in terram bonam. Terra bona est anima bona, & prædictis affectibus libera, ac conuenies ad frusfectum virtutis ferendum. Vide autem quãm rara sint bona, quamque pauci sint qui saluẽtur. Ecce enim sola quarta seminis pars fructificat, tres autem pereũt. Et quidem is qui seminabat, sup omnes seminabat, hũc ab illo nõ discernes: attamẽ semen in quibusdã periit, apud alios vero plurimũ multiplicatũ est: & hoc factũ est non ob seminis naturam: nã ipsum æqualiter ac super omnes iactatũ est: sed ob dissimiles hominum mentes, super quos semen proiectũ est. Et quare indifferenter seminabat super viã, super petrosa & super spinas? Omnino propter bonitatis ac iustitiæ suæ F magnitudinẽ, ne dicere possent in die iudicij, quod si etiã super eos seminasset, fructũ vtiq; attulissent. Sciebat nẽpe illos infrugiferos fore: attamẽ quod suum erat effecit, tanquã hominũ amator, vt dicere posset. Quid me facere oportuit & non feci? Hanc autem parabolã loquutus est, discipulos exhortans ne defatigentur si plures inueniãt qui pereãt, quã qui saluẽtur, neq; ob id seminare desinant: præceptorem suum in exemplum habẽtes, qui etsi infructuosos præcognosceret, seminabat tamen etiam super ipsos.

Et dederunt fructum, aliud quidem trigecuplum, aliud autem sexagecuplum, aliud vero centuplum. Quemadmodum inter se differunt hi qui pereunt, ita rursus differunt illi qui saluãtur. Tres siquidem eorum qui pereũt enumerauit ordines:

puta segnes, pusillanimes & seculi curis occupatos, simul & diuitiarũ fallacijs seruientes. Et rursum tres cõstituit ordines eorum qui saluantur: dico sane ferentium fructũ cẽtuplum, sexagecuplũ & trigecuplum. Per Cẽtuplum enim significauit perfectam virtutis fructificationẽ, per sexagecuplum mediam, & per trigecuplum minorem. Nã ad triginta duplum sunt sexaginta: centum vero triplum, imo & supra triplum propter perfectionis excellentiam: vt illud quidẽ ferat centũ, hoc est quandoque in hoc homine centũ: interdũ vero quæ sequuntur, in aliis & aliis. Suscipit tamen & primos & secundos & tertios. Ne ergo ob segnitiẽ semẽ perdamus: aut ob pusillanimitatem ipsum prodamus: vel propter seculi curas, seu diuitiarum fallacias: illud suffocemus. Oportet enim primũ vigilem esse ad eius susceptionẽ: deinde tentationes longanimiter ferre: atque deinceps ab omni solicitudine seculari, ac diuitiarum vanitate separari: & ita terram bonã fieri, fructumq; iuxta virtutem ferre siue perfectum siue medium siue minorem, & nequaquam perire. Nam si hæc quidem negligimus, illorum autem curã habemus, omnino perimus: vnde enim oriretur dissimilitudo? Certe si non per segnitiem, attamen per pusillanimitatem, & si non per pusillanimitatem, tamen per auxiam curam & vanitatem perire poterimus.

Qui habet aures ad audiendum audiat. Hoc quoque vicesimo dixit capite, ibi ergo quære & huius expositionem.

Quum ue accessissent discipuli, dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris illis? Intuiti turbas ægre ferentes, accesserũt tanquã magis familiares, & de illis hoc dixerunt.

At ille respondens dixit eis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum. Vobis recte videntibus & audiẽtibus, ideoque credentibus. Mysteria vero, hoc est arcana & ineffabilia quæ sunt regni cœlorum, siue regis cœlorum datum est autem à deo.

Illis vero non est datum. Doloſe videntibus & audiẽtibus, & ita non credentibus: eos autem dicit, qui erant immutabiles. Quid enim prodesset nosse & non credere? Hęc itaque conformia sunt his quæ prius dixit: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quod absconderis hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelaris ea parulis.

Cap.13. *Qui enim habet dabitur ei & abūdabit: qui vero non habet, etiam id quod habet auferetur ab eo.* Qui fidem habet, dabitur ei secretorum cognitio idque abunde: qui vero fidem non habet, auferetur ab eo etiā id quod habet à deo donum. Vniuersi enim donū à deo habent: hic quidē hoc, iste vero illud: qui autem sese digne præparant: nō solū accipiunt huiusmodi notitiam, verū etiam abunde accipiunt: cæteri vero qui ita se non habent, non solum hanc non accipiunt, sed ab illis quoque auferūtur gratiæ quas prius acceperāt.

Propterea in parabolis loquor illis, quia videntes non cernunt, & audientes non audiunt, neque intelligunt. Quia videntes corporeis oculis quæ à me fiunt miracula, claudunt animæ oculos: & corporalibus auribus meos audiētes sermones, claudunt eas quæ sunt animæ, ideoq; omnino increduli remanent. Vt autem sciasquod animæ cæcitatem ac surditatem dicat, addidit: Neq; intelligunt. Intelligere siquidē est secundū animā videre & audire. Talibus ergo merito, ac dispensatione quadam in parabolis loquebatur, ita vt ipsi q̄dem audirent, verum nō intelligerent: merito quidē, quia propter voluntariā prauitatem suā indigni erant, qui nuda audirent mysteria: quadam vero dispensatione, ne secretorum cognitionem, redderent contradictionis materiam: & ita graviorem sibi inducerent condemnationem.

Iesa.6. *Et completur in illis prophetia Isaiæ.* Huiusmodi ꝓphetia iam ex parte completa erat in prioribus Iudæis, qui duri cordis fuerant: nunc autem perfectè complebatur in istis.

Quæ dicit: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non cernetis. Auditu corporali audietis sermones, & non intelligetis veritatem, quasi sponte obsurdescentes, quod ad animā spectat: & corporaliter videntes videbitis miracula, nec tamen veritatem cernetis, pari modo tanquā voluntarie quo ad animā cæcutientes. Deinde addit quoque propheta causam, ob quam hæc passi sint.

Incrassatum est enim cor populi huius. Incrassatum est, hoc est induratum est, excæcatum est inuidia, aliisque iniquitatibus: & ideo intellectu carent.

Et auribus grauiter audierunt: & oculos suos concluserunt. Aures ac oculos dicit animæ. Grauiter autem audierunt, hoc est obsurduerunt.

Nequando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligāt, ac conuertantur & sanem eos. † Inuidiæ magnitudine, aliisq; vt dictum est prauitatibus, excæcati sunt ad intellectū, & obsurduerūt ad supernaturales sermones: oculos vero clauserunt ad stupenda opera, quasi præ ignauia timentes, ne quomodo audiant, videant, & intelligant à me quod opus est, vnde conuertantur & sanem eos. Nam ex Christi persona dicuntur verba hæc. Addidit autem ista ad carpendū eos, quod ad extremam deuenerint dementiam.

† *Dictio μήποτε nequando intelligi potest, vt tantundem valeat, quantum, Ne quo modo: quale est & illud Apostoli: In mansuetudi* 2.Timo.2
ne instruite eos qui obsistunt, nequando det illis deus intellectum ad sa B
lutem. Adduxit autem deus hoc prophetæ dictum tanquam existi
mantis frustra ad huiusmodi populum prædicari.

Vestri autem beati sunt oculi, quia vident: & aures, quia audiunt. Felices quia recte vident & audiunt.

Amen quippe dico vobis, quod multi prophetæ & iusti desiderauerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Multi, & non omnes: quidam enim hæc & viderunt & audierunt, quanquā id supernaturaliter, vt Abraham & qui insigniores fuerunt. Aut multi, hoc est omnes: veluti quum dicitur, Et curauit multos, omnes nāque tunc curauit, vt habet alius euangelista. Et rursum ibidem, Et dæmonia multa eiecit. Tunc enim omnia eiecit. Desiderauerunt autem deum videre incarnatum, Christique miracula, & eius audire doctrinam. Prophetas vero appellauit etiam iustos. Aut iustos intelligit & alios sanctos, qui ea quæ de Christo erant à prophetis audientes, desiderauerunt videre & audire quæ dicta sunt.

Vos ergo audite parabolam eius qui seminabat. Vos qui creditis.

Quum quis audit verbum regni, nec intelligit, venit ille malus & rapit quod seminatum est in corde ipsius. Verbum regni dicit verbum dei, vel verbum fidei. Regnum enim est & fides. Nam qui credit, affectibus imperat, Christoque cōregnat. Non intelligit, hoc est in cordis profundum non recipit verbum: sed illud duntaxat auribus percipit. Malum vero, *Supra.6.* dixit diabolum, quemadmodūm quinto capite precationē interpretātes tradidimus. Rapit autem quod seminatū est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 13. tanquam in superficie positum nec occultatum.

D *Hic est qui iuxta viam seminatus fuit.* Seminatur semen, hoc est in terram proiicitur: seminatur & terra id est semen suscipit. Ideo quod hic dicitur, Qui seminatus fuit, no de semine intelligimus, sed de terra: ac si dicat: Hic est iuxta viã seminata terra, & idem in reliquis dicendum.

Qui vero super petrosa seminatur, hic est. Quæ vero iuxta petrosa seminatur terra, hic est de quo dicturus est.

Qui verbum audit, & protinus cum gaudio recipit illud: nõ habet autem radicem in seipso, sed temporarius est. Antea radicem diximus esse firmitatem. Temporarium vero dixit, facile mutabilem. Qui enim dum docetur facile verbum suscipit, etiam quum tentatur facile reiicit.

E *Facta autem afflictione aut persequutione propter verbum, statim offenditur.* Verbum nunc dicit illud, quod est de fide. Lucas
Luca. 8. autem, afflictionem ac persequutionem, vno verbo tentationem appellauit: & loco verbi, Offenduntur, dixit, Recedunt.

Qui autem in spinas seminatus est, hic est. Terra quæ circa spinas seminata est, hic est quem dicturus est.

Qui verbum audit, & solicitudo seculi huius, ac deceptio diuitiarũ suffocant verbum, & infructuosum efficitur. Marcus vero deceptioni addidit. Et cæterarum rerum cupiditates, cõplectẽs
Marc. 4. omne nociuum desiderium. Lucas quoq; similiter solicitudini voluptatem coniunxit. Seculi autem huius, hoc est vi-
Mundi cupiditas F tæ huius. Est enim & alia vita, futura vita, quæ proprie vita dicitur, vtpote quæ semper durat, nec finem habet,

Qui autem in terram bonam seminatus est, hic est. Terra vero quæ iuxta terram bonam seminata est, hic est qui significabitur.

Qui verbum audit & intelligit. Qui intelligit, siue in profundo cordis abscõdit, vbi nullas pati possit insidias. Ideo quoque Marcus dixit: Qui verbum audiunt & recipiunt.

Rursum Lucas, Qui in corde honesto ac bono auditum sermonem retinent. Cor vero animam vt plurimum sacra appellat scriptura.

Qui fane fructum reddit, facitque: hic quidem centuplum, ille vero sexagecuplum, ille autem trigecuplum. Hæc in præcedentibus perfecte sumus interpretati.

Cap. 13 A Alia parabola de zizaniis agri.

Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Assimilatum est regnum cælorum homini, qui seminauit bonum semen in agro suo. Regnum cœlorum nunc seipsum nominat, qui assumpta carne homini assimilatus est. In similitudine, inquit hominũ factã. Semẽ autẽ bonũ alio modo filios regni vocauit, prout ipse interrogatus à discipulis interpretatus est, quemadmodũ dicemus, quum eò peruenerimus. Ager vero eius, mundus est, tanquam creatura ac possessio eius.

Dormientibus autem hominibus venit illius inimicus ac seminauit zizania inter triticum & abijt. Hæc parabola alteras diaboli insidias denuntiat. Quum enim terram bonã viderit fructũ producere aut centuplum aut sexagecuplũ, aut trigecuplũ nec posse se aut semen rapere, aut quod germinatum est vrere vel suffocare: secundas aggreditur insidias: & tanquam eius qui seminauit inimicus, nititur illius laborẽ pB dere: dormientibúsque hominibus, siue curam circa agri custodiã remittentibus (indicat autem præceptores & magistros, qui orthodoxorum sunt custodes) inter seminat zizania, hoc est hæreticos inter orthodoxos: nam hos tritici nominauit, tanquam ei qui seminauit vtiles.

Quum autem germinasset herba, fructumq; fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Quemadmodũ zizania tritico similia sunt in arũdine, dissimilia vero in fructu, eique nocua sunt: ita & hæretici orthodoxis sunt similes habitu, sed virtute dissimiles, q̃ est fructus: Virtus autẽ & primus omniũ fructus est, dogmatũ veritas. Et quemadmodũ zizania vsq; ad fructificationem occultata crescunt, tũc autẽ dignoscũtur: ita fane & hæretici quousq; doceãt, latentes permanẽt: vbi vero magnã assumpserit fidutiã, tunc venenum effundunt ac dignoscuntur. Ideo quoque in præcedentibus dixit, A fructibus eorum cognoscetis eos. Præterea & aliter: quãdo seminauit Christus, tunc non apparuerunt hæretici: quum autem creuissent orthodoxi, tunc demonstrati sunt.

Accedentes vero serui patrisfamilias dixerunt ei: Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo? vnde ergo habet zizania? Patrisfamilias ipse est Christus tanquã mũdi dominus: serui vero suos qui hæc dicant effingit orthodoxos, qui feruentiorẽ erga cultũ suũ gerunt zelum, qui frequenter admirãtur eũ indignatione, quod deus zizania nasci permittat.

D *Ille autem dixit eis: Inimicus homo hoc fecit.* Hominem dixit diabolum tanquam nihil ab hominibus differentem, in eo quod est affectionibus ac voluptatibus esse subiectum; & tanquam æque vt homo res amantem corporeas, terrenisque admixtum esse.

At serui dixerunt illi: Vis ergo vt egressi colligamus ea? Colligamus, violenter euellentes, ac gladiis demetentes.

Ille autem dixit eis: Non, ne quando colligentes zizania eradicetis cum eis simul & triticum. Prohibuit autem tertii hæreticos, ne etiam pariter orthodoxi auferrentur. Futurum enim erat vt bella inuicem ac cædes orirentur,

Sinite ergo vtraque simul crescere vsque ad messem. Vtrunque genus Messem autem dicit mundi consummationem. Iubet ergo vt vtriusq; generis homines sinant viuere crescentes, auctosque numero in mundo vsque ad consummationem. Verisimile siquidem est, ante id tempus multos conuertendos hæreticos: nec tamen ob hoc illis commiscerí oportet: spatiosus enim est hic mundus: & illos per se viuere oportet, non ablatos quidé, sed separatos, ne docendo corrumpant quod seminatum est triticum.

Et in tempore messis dicam messoribus. Messores nunc angelos nominat.

Colligite primum zizania. Metite falce mortis inuenta tũc vizania. Quare autem primum? Ne etiam tunc viuẽtes orthodoxi simul cum hæreticis mixtim demessi, prauam cõcipiant spem.

F *Et ligate ea in fasciculos.* Colligate eos inuicem. Ostendit autem sermo quod hi qui in eodem peccato cõmunicant, etiam in supplicio communicaturi sunt eodem, simúlque vltionem sustinebunt.

Ad comburendum autem triticum vero congregate in horreum meum. Similia quoq; Baptista Sadducæis ac Pharisæis comminatus est tertio capite, dicens de Christo, quod etiam tritici suum congregabit in horreum suum, palcam autem cõburet igni extinguibili. Quære ergo ibi, & inuenies quid appellet combustionem, quid horreum. Superfluum enim est semel declarata, rursum eodem modo interpretari.

Aliam parabolam adiecit eis dicens: Simile est regnum cœlorum grano sinapis †, quod acceptum homo seminauit in agro suo. Regnum cœlorũ nunc dicit sermonem fidei, tanquã regni cœlorum arrhabonem. Cõparat autẽ illũ grano sinapis: quia brevis & paucis inclusus seminabatur, eo quòd nõ possent discipuli in principio maiora ferre. Hinc est quod & propheta sermonem abbreuiatũ olim illum appellauit. Verũ postquam ab agricola cultus, diuini spiritus irrigationibus creuerit, omnem alium excedit sermonem, ac omnibus excelsior apparet. Per hanc vero parabolam prædicationis augmentum prænunciat. De homine autem qui seminauit & de agro, in præcedenti parabola disseruimus. Dicitur autem mundus ager, ob hanc etiam causam, quia seminatur ac colitur in eo rationale frumentum.

† *Grano sinapis prædicationem comparauit, & ob parvum apparẽtiam, & ob vilitatem dictionis seu phrasis: quæ in tantum creuit, vt attica ac mirabilis ad ratiocinandum Græcorum philosophia, occultata sit magnitudine euangelij, quod rusticitatem præ se ferebat.*

Quod minimum est omnium seminum: vbi autem creuerit, maximũ est inter omnia olera. Minimum quidem est quantitate, sed maximum qualitate siue virtute: ideo quoq; in magnitudinem excrescit. Ad huius seminis similitudinem & discipuli cum paruus grex essent, in magnum excreuerunt.

Et fit arbor ita vt veniant volucres cœli, & nidificent in ramis eius. Hæc dixit ad demõstrationẽ magnitudinis ac firmitatis eiꝰ. Quida vero ramos sermonis fidei, dixerũt hoies credentes, in quibus aues cœli siue angeli nidificãt, seruantes eos. Alij autẽ dicunt ramos esse virtutes quas germinare solet fidei sermo: aues vero eos qui terrena supergrediuntur, atque ala mentis eleuantur ad cognitionis altitudinẽ.

Aliam parabolã locutus est eis: Simile est regnum cœlorũ fermẽto. Per sinapis parabolam, fidei crementum prius demonstrauit, quod fit additione eorũ qui quotidie credunt: per parabolam vero, fermenti vim eius prodit. Regnum enim cœlorum rursum pro fidei sermone sumendum est.

Quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus. Satum (quod etiam Græci σάτον dicunt) genus erat mesuræ apud Hebræos. Tria vero nũc dixit multa: nã sæpius per numerum triũ, multa significare solent. Et mulier intelligitur, sapientia, siue ipse Christus, eo q; fertilis sit ac nutriat. Fideles siquidem per baptismũ generat, cósq; cibo dogmatũ fi-

Cap. 13. A

Isa. 10. *Roma. 9.*

Mundus.

†

B

C

Alia parabola de fermento.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.13. D dei enutriuit. Fermẽto autem cõparatur sermo fidei. Sicut enim fermentum quum sit modicũ, in multa tamẽ farinã absconditũ, per conspersionẽ totam farinã in vnum simul corpus vnit, & in alteram speciẽ, ab ea quã prius habebat, trãsmutat: quãmq; farina res sit mortua, eam quodãmodo viuificat, ac vim habens actiuam, sursum ascẽdere facit. Ita quoque fidei sermo, quum vt dictũ est, quantitate sit modicus, in multorum hominũ animabus occultatus per doctrinã, omnes in vnum vnit ecclesiæ corpus, ac in alterã conuersationis speciem transmutat: quũq; mortui sint ad opera virtutis, viuificat ad eius operationẽ: & sursum ascendere facit ad cœlum, omniaq; efficit sua ineffabili potẽtia.

Fidei sermo.

Donec fermentetur totum. Neque enim in hominũ animabus occultatum quiesceret, donec omnes in vnum vnierit, E quos sapientia illa præfiniuit, quæ omnium mentes præcognouit. Nã tria iam quanquã significatione multitudinẽ demonstrent, attamen numero tandẽ definita sunt. Magna ergo est prædicationis virtus: quòdque semel fermentatum est, rursum reliquæ parti fermentum fiet. Quidam autem farinam dicunt homines: iam vero tria siue tres mẽsuras, Iudæos, Samaritanos & Græcos.

Nota.

† Dicipsis parabolis.

† *Hæc omnia loquutus est Iesus turbis in parabolis* †, *nec sine parabolis loquebatur eis: vt compleretur quod dictum est per prophetã qui ait: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione seculi.* Sine parabola non loquebatur eis, tempore illo videlicet: multa enim sepius illis loquutus est sine F parabolis: tunc autem per parabolas loquebatur eis, vt cõpleretur quod dictum fuerat per Dauid. At translatio septuaginta interpretum habet φθέγξομαι προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς, loquar problemata siue propositiones obscuras ab initio. Qui vero præsens euangelium in Græcam transtulit linguã, dixit ἐρεύξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, eructabo absconditа à constitutione seculi, Hebraicis hærẽs dictionibus, quæ & hæc & illa significant. Sicut Eructo significat etiam loquor: & illi προβλήματα dixerunt αἰνίγματα, sicut & Aquila testatus est. Aenigmata vero sunt etiam euangelicæ parabolæ. Quemadmodum enim ænigmata abscõditaru habent veritatem, ita sane & illæ. Quod autem dicitur, A cõstitutione seculi, idem significat quod, Ab initio

Pſal.77.

Parabolæ siue problemata, siue propoſitiones obſcuræ.

Aenigmata

mundi. Marcus vero dixit, Et huiusmodi parabolis multis Cap.13. A loquebatur eis sermonem, prout poterant audire, hoc est quatenus digni erant ad audiendum Scribæ & Pharisæi. Nam quia non ad sumendam vtilitatem audiebant, sed ad struendam sermonibus eius calumniã: in parabolis loquutus est eis: vt & ipse suum opus adimpleret, & illi non intelligentes quæ diceret, per illa nihil proficerent.

Marci. 4

† *Hæc dictio parabola, significat quãdoque narrationem, vt quum dicitur: Posuit nos in parabolam in Gentibus. Interdum autem ænigmaticum sermonem, vt est istud: Intelligere parabolam & obscurum sermonem. Significat præterea similitudinem, veluti sunt hæ, quæ hic proponuntur. Ad hæc designat tropologiam, vt est illud: Fili hominis dic illa parabolam hanc: Aquila magna magnarum alarum, vocans aquilam regnum Assyriorum. Insuper significat figuram, vt quando dicit Paulus de Abraham quod obtulit filium, qui iuxta promissiones susceptus erat, Vnde in parabolam, inquit, recepit eum.* †

Pſal.43. Prouer.1. Ezech.17 Hebr.11. B

Parabolę ſiue quæſtiones.

Tunc dimissis turbis venit Iesus in domum. In domum vbi hospitabatur.

Et accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri. Seorsim libere interrogabant, vt qui prius audierant datum illis esse vt nossent mysteria. De sola vero hac parabola interrogant, vtpote reliquas duas intelligentes, puta de sinapi & de fermento, tanquam manifestiores: hæc autem formidabiliores circa finẽ minas habebat, quæ ipsos exterrebant.

Explanatio parabolę.

Respondens autem dixit eis: Qui seminat bonum semen, est filius hominis. Filium hominis seipsum nominat, propter humanitatem suam quæ apparebat: & hoc frequenter dicit, confirmans quod vere humanitatem assumpserit. Erit ergo tibi hoc deiuceps manifestum. C

Ager vero est mundus. Superius de hoc prædictum est.

Bonum vero semen, hi sunt filij regni. Filij regni dicuntur, qui rectam seruant fidem: vtpote à rege Christo seminati ad colendam virtutem, & ad possidendum eius regnũ. Filij vero mali illius, sunt hæretici, tanquam à diabolo seminati ad colendam prauitatem, & similiter ad possidẽdum ignem ipsi præparatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.13.

D *Zizania vero sunt filij illius mali.* Modo de illis dictum est.
Inimicus autem qui seminauit ea est diabolus: Messis vero cõsummatio est seculi: messores autem sunt angeli. Etiam de his prædiximus. Te autem meminisse oportet, quod decimooctauo capite messem vocauerit eos qui credituri erãt, veluti paratos vt colligerentur: messores autẽ qui illos colligebãt, Apostolos: in presenti vero loco messẽ dicit seculi cõsummationem, propter excisionẽ à vita mortali: messores autẽ angelos, qui ab ea sunt illos excisuri. Similiter & semẽ superius sermonẽ fidei nuncupauit: in hac vero parabola eos qui credidernnt, iuxta alium videlicet & alium intellectũ. Qui enim credit & triticum dicitur, tanquam fructus primi seminis, verbi scilicet fidei: poterit nihilominus dici semen, vtpote rursus alterum ad fidem fructificans. Nõ est autem interpretatus qui nam sint dormientes homines, & qui serui patrisfamilias, sed illos prætermisit, aut tanquam manifestos: aut etiam docẽs quod non oporteat parabolas ad verbum interpretari, vt ait Chrysostomus, sed tantũ in locis maxime necessariis, propter quæ etiã assumũtur: Nã reliqua eo tantum fine pariter adduntur, vt apte effingantur. Nec iam vacat periculo, etiam hæc curiose scrutari.

Supra.9.

E *Sicut ergo colligantur Zizania, atque igni comburuntur, ita erit in fine seculi huius. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno ipsius omnia offendicula, & eos qui operantur iniquitatem.* Regnum suum vocat mundum, vt qui natura illi imperet iuxta diuinitatem: aut tãquam data sibi omni potestate in cœlo & in terra. Offendicula vero, eosdem dicit quos & operantes iniquitatem. Colligent autem eos, quum illi exmortuis resurgent. Scire enim oportet, quod simul cum his resurgent & iusti. Verum antequam illi colligantur, rapientur hi in nubibus in occursum domini in aera, sicut dixit Paulus: illi vero deorsum relicti quasi indigni, colligẽtur postquam ipse descẽderit. Et primum quidem boni ac iusti comprobabuntur, deinde mali condemnabũtur. Post has vero datas sententias primo lane peccatores reiicientur in supplicium æternum: deinde iusti in vitam æternã, sicut dicit Ieremias sexagesimo primo capite.

Hæc fiunt in secundo die Iudicij.

1.Thess.4

Infra.25.

Et mittent eos in caminum ignis. Per se quidem seminat, ostendens quod sibi propriũ est beneficia præstare: per alios

vero suppliciũ infert, demõstrans q; sit à se alienũ punire. Cap.13. infer. A

Ibi erit fletus & stridor dentium. Ibi in camino ignis sempiterni: vel in illis qui punientur. Per fletum autem stridoremque dentium, vehementem dolorem demonstrauit.

Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Verum quum tunc futurum sit vt dei splendor illos circundet: vtique ipsi conformes erunt ac diuini reddentur: & consequens est, vt sole splendidiores efficiantur, quomodo ergo dicit, Sicut Sol? Quia noto apud illos exemplo vtendum erat: nec quicquam illis notum erat, quod esset sole splendidius. Fulgebunt justi.

Qui habet aures ad audiendum audiat. Hoc frequenter dictis addit, excitans illos quo reddantur perspicaciores.

Rursum simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo abscondit: & præ gaudio illius abit, & omnia quæ habet vendit, emitq; agrum illum. Quare turbis non ꝑsentibus, io parabolis adhuc loquebatur discipulis? Quia sciebat iam illos p ea quæ dicta sunt sapiẽtiores effectos, ita vt possent intelligere. Ideo etiam post finem parabolarum ait eis: Intellexistis hæc omnia? dicunt ei: Etiam domine. Sicut autẽ in duabus suprapositis parabolis dẽ sinapi & de fermento, regnũ cœlorũ dicebat fidei sermonẽ: ita quoque in ista. Cõparat autẽ ipsum thesauro ꝓpter spiritus sancti diuitias, quæ in illo sunt. Ager autẽ est mundus vt prædictum est. Scito ergo in mundo absconditam esse fidem: in fide vero diuitias spiritus. Et cætera quidẽ parabolę, ꝑut dicta sunt relinque. Considera autem quo modo is qui hunc ditantem thesaurũ reperit, siue cognouit illũ, studio se conatur (nam hoc indicat quod dicitur, Abit) & cũ gaudio cuncta quæ habet distrahit, vt hũc solum lucrifaciat. Et intellige quod omnes doceat huiusmodi parabola, nõ solum ne contristentur abiectis siue erogatis omnibus quæ possident pro fide, sed etiam vt cum gaudio hoc faciant: & hanc abiectionem siue amissionem, lucrum ducant maximum: quodq; is qui aut illa non respuit, aut non cum gaudio respuit, non potest fidei lucrifacere thesaurum. In omnibus autem quæ habet, intelligũtur quę in opere ac sermone, & in mente sunt peccata: quæ omnia similiter vendere oportet, hoc est, relinquere. Alia pa- B rabola de thesauro abscõdito.

C

De homine negotiatore.

Iterum simile est regnum cœlorum homini negotiatori quærenti

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 13. *pulchras margaritas, qui vbi inuenit vnã pretiosam margaritã, † abiens vendidit omnia quæ habebat & emit illam.* Regnum cœlorum proprie intelligimus de fideriũ regni cœlorũ: & hominem quidẽ illud appellauit, eo quod in homine operatur. Negotiatorẽ vero, quia propriã negotiatur salutẽ. Vide enim quod vbi inuenit vnã pretiosam margaritã, sermonem videlicet fidei qui vnus est propter vnã fidei veritatem, & quia nullus alius est huiusmodi: πολύτιμος autem, id est, pretiosus, quia multi precij, & quia multis honorabilis, qui videlicet illũ cognouerunt: Abit, quod diligẽtiam ac festinationẽ manifestat: & relinquit omnia quibus antea fruebatur: eumq; solũ adipiscitur. Hæ autẽ duæ parabolæ in multis inuicem sunt similes: & breuiter in hoc solo differunt, quod illa fidei sermonẽ thesaurũ vocabat, hæc autem margaritã: sicut & duarum præcedentiũ parabolarum, vna quidem granũ sinapis illum appellabat, altera vero fermẽtum. Et sicut per duas illas significauit incrementũ vimq; fidei, ita rursum p has duas, illius significauit diuitias & excellentiam. Crescit siquidẽ quasi granũ sinapis: vim habet vt fermentum: ditat veluti thesaurus: eximia est tanquam margarita pretiosissima. Reliqua vero quæ in parabola habentur, non sunt nobis magnopere curanda. Ne autem de sola fide præsumamus, aut luthcere eam ad salutem credamus, addit & aliam parabolã, qua discimus quod non omnes q credunt salui fiũt, sed multi eorũ pereunt: Ait enim

† *Margarita etiam dominus appellatus est, quia diuinitatis profunditas vnitur, & solis piscatoribus suis; discipulis cognitus est.*

Rursum, simile est regnum cœlorum verriculo iacto in mare, & ex omni genere congreganti. Regnum cœlorum iterum vocat fidei sermonem: mare vero mundum propter amaritudinẽ vndasque tentationum. Omnimoda autem piscium genera sunt, variæ multitudines inhabitantium in eo hominũ, virorum, mulierum, puerorum, senum, cœlibum, coniugatorum: aliorumque similium: aut etiam differentiæ variæ gentium.

Quod quum implatum fuisset, subduxerunt in littus: & sedentes collegerunt bona in vasa, praua vero foras abiecerunt. Quum impletum fuisset, hoc est, quando omnes credidẽrãt: quidam voluntarij, quidã autem nõ voluntarij, Littus vero intelligit locum in quo iudicaturus est dominus: colligentes autem angelos. Porrò bona quę capta sunt iustos significant, prauа autem malos: vasa vero ea quæ solis iustis in hæreditatem sunt reposita. Reliqua autem huius parabolæ similiter non sunt magnopere curanda.

Cap. 13.

Sic erit in consummatione seculi. Sic, sicut dicturus est.

Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus & stridor dentium. Atqui in sexagesimoprimo capite ait, quod ipse se parabit eos à se inuicem. Quid ergo dicendum est? Quod ipse quidẽ separabit eos suo iussu: angeli vero separabũt eos operatione, præceptum domini tanquam ministri exequentes. Est autem separare, diuidere. Quia vero in fine parabolæ dixit quod prauа foras abiecerunt: ne quis suspicetur sine periculo esse eiusmodi eiectionem: interpretatur dicens, quod etiam mittent eos in caminum ignis, & cætera.

Dicit illis Iesus: Intellexistis hæc omnia? Quæ videlicet in parabolis necessaria sunt: Atqui sciebat tãquam deus quod ea intellexerant. Reliquum est ergo, vt hoc more humano interrogauerit.

Dicunt ei: Etiam domine. Ille autem dixit eis: Propterea omnis scriba edoctus ad regnum cœlorum, similis est homini patrifamilias, qui depromit de thesauro suo noua & vetera. Quum illi falsi essent se intelligere, parabolam subinsert quæ doceat, omnes legitime ab ipso edoctos, intelligẽtia ditescere. Omnis, inquit, scriba siue sapiens edoctus à rege cœlorũ qui est Christus, intelligẽtia diues est: edoctus inquam ab eo prinsquã scilicet tallatur: & similis factus est homini patrifamilias, id est, diuiti, qui depromit quãdo vult de thesauro suo noua veteresq; res aureas. Intelligitur autem per noua, intellectus noui testamenti: per vetera autem, veteris. Quod vero dicit: Propterea, nõ est nunc causæ redditiuũ, sed confirmationum, id est, vere.

Et factum est quum finiuisset Iesus parabolas has, digressus est illinc, & venit in patriam suam: docebatque eos in synagoga illorum. Patriam eius vocat Nazaret tãquam patriã matris eius, & illius qui putabatur pater eius: & tanquam locũ vbi nutritus erat. Dicit enim Lucas quod venerit Nazaret vbi fuerat nutritus. Docebat autem eos. Quos? Eos videlicet qui

Luca 4.

Cap. 13. D

è patria sua erant. Causam vero propter quam in synagoga docebat, prædiximus in principio quarti capitis.

Supra 4.

Ita vt stuperent ipsi ac dicerent: Vnde huic sapientia hæc & virtutes? Sapientia sermonum & virtutes verborum. Aut virtutes vocat miracula. Videntes enim eum docentem quæ excelsiora erat, magisque opposita ad persuadendū quàm quæ docuerant viri quondam insignes: facientem etiā maiora miracula: & ignorantes eum dei esse sapientiā ac virtutem, mirabantur & sermones eius & miracula. Offendebantur autem per eum, qui talia doceret ac miracula huiusmodi æderet, ob aliud nihil, nisi quod humilibus ortus esset parentibus. Sed vere cæca & insensata res est inuidia. Vnde enim magis admirari eūq; adorare oportuit, quod ab eiusmodi parentibus talis progenitus esset filius, inde per eum offendebantur.

E

Num hic est fabri filius? nónne mater eius vocatur Maria, & fratres eius Iacobus & Ioses & Simon & Iudas, sorores q; eius nónne omnes apud nos sunt? Hæc omnia per interrogationem legenda sunt: nam hæc hæsitantes inuicem dicebant.

Vnde ergo huic omnia ista? Vide extremam dementiam. Dicunt enim. Parentibus ortus est tenuibus, vnde ergo huic omnia ista prouenerunt? Atqui ò vani, non ob parentū generositatem, neque ob diuitiarum affluentiam, aut aliud quippiam huiusmodi, sed ob egregiam vitam intelligentia ac miracula diuinitus his qui digni sunt donantur.

F

Et offendebantur per eum. Hoc est super illo.

Mar. 6.

Iesus autem dixit illis: Non est propheta sine honore nisi in patria sua & in domo sua. Marcus autem dixit, nisi in patria sua, & inter cognatos, & in domo sua. Ab exemplo autē seipsum significauit Christus, & in patria, dixit propter totā Nazaret: Inter cognatos vero, propter eos qui quomodocunq; cognati eiuserant: In domo autē, propter solos fratres ei: Omnes enim despiciebāt eū: illi quidem tanquam patriotam, isti vero velut cognatum, hi autē quasi frattem. Ideo etiam quū supernaturaliter magnificaretur, offendebantur super eo, hoc est, propter inuidiā ei credere non poterant: & si quidam magis, quidā autem minus inuiderent. Nō est ergo, inquit, ꝓpheta sine honore apud quos videtur ꝓpheta, nisi in patria sua, & inter cognatos & in domo sua. Hi enim

enim quanquam prophetā eum esse nouerūt, tamē despiciunt eum propter causam dictā: & quia assueta facile despiciūtur. Lucas autē dixit, Nullꝰ propheta acceptus est in patria sua, vocans etiā ipse acceptū, id quod in honore est.

Cap. 14. A

Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum. Virtutes dicit miracula, tanquam diuinę virtutis opera. Et vide sapientiam. Fecit siquidem aliquas, ne dicere possent, Quia odio nos habet, nō curat eos, qui sunt apud nos: ꝙ si etiam apud nos hęc egisset, credidissemus vtiq; & nos: Nō multas autem, propter incredulitatē eorū, quia nec his quę factæ sunt credebāt. Propterea Marcus quoq; dixit: Et mirabatur propter incredulitatem eorum, tantam videlicet impudentiam. Sed Matthæus quidem dixit, Non fecit ibi virtutes multas: Marcus vero: Nec potuit ibi ne vnā quidem virtutem operari, nisi quod paucos infirmos impositis manibus curauit. Quomodo ergo dixit quod non potuit? Quia impotentiam vocare solemus nō solum defectū potentiæ, verū etiam impedimētum huius aut illius causę: sicut etiam nūc. Impediebat enim incredulitas illorū quibus beneficiū præstabatur. Nō poterat ergo, hoc est, impediebatur: & non oportebat eos inuitos beneficio afficere.

B

CAPVT VIGESIMVMQVINTVM, DE HERODE TETRARCHA QVI Ioannem interemit.

C

Cap. 14. †

IN illo tempore audiit Herodes † Tetrarcha famā Iesu, & dixit pueris suis: Hic est Ioānes baptista: ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes agūt in illo. Similia dicit & Marcus: Lucas vero ait: Audiit Herodes Tetrarcha vniuersa ꝙ fiebāt ab eo: & herebat eo quod diceretur à quibusdā quod Ioannes surrexisset à mortuis: à quibusdā vero quod Elias apparuisset: ab aliis autē, quod propheta quispiā ex antiquis surrexisset: & dixit Herodes, Ioānē ego decollaui: quis est autē iste de quo ego talia audio? & cupiebat videre eū. Quomodo ergo Matthæus & Marcus scripserunt quod affirmabat Herodes ipsum esse Ioannem: Lucas vero, quod dicētibus hoc quibusdā, Herodes potius asserebat nō esse illū: Ioānē,

Mar. 6. Luca 9.

m

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.14. inquit, ego decollaui, itaque cõsequens est non esse ipsum
D Ioannem? Quid ergo dicemus? Quod suspicatus hunc à
mortuis surrexisse, ac miraculorum gratiã ob iniustam sui
cædem à deo accepisse: eis tamen qui hoc dicebant, assere
bat non esse Ioannem, ne ad eum concurrerent, & cõtra se
seditionẽ concitarent: suis autem famulis cõsiderter dete-
gebat secretum. Nã κάθεδρα hoc in loco pro ministris posu-
it Euangelista. Id autem eis considit, q̃ hũc maxime time-
ret tanquam fortiorem iam effectum, & quasi futurũ esset,
vt deinceps vehementius eum argueret: Et vide rẽ admi-
randam. Is qui interemerat timet interemptũ. Talis est e-
nim qui iniquus est, vt & mortuos timeat: & talis est q̃ vir-
tutem colit, vt pauorem etiam post mortem immittat vi-
E uentibus. Incidente autem occasione de Ioanne, narrat
consequenter Euangelista quo modo mortuus sit.

† *Herodes iste fuit filius eius qui infantes in Bethleem interemit.*

Quum enim apprehendisset Herodes Ioãnem vinxerat eum, ac po-
suerat in carcere, propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui.
Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. Quumque vel-
let eum occidere, metuebat multitudinem: quia tanquam prophetam eũ
habebant. Marcus autem dixit quod Herodias insidiaba-
tur ei, hoc est, molesta illi erat: volebatq̃ eũ occidere, nec
poterat. Deinde causam quoq̃ addidit, cur illa nõ poterat
eũ occidere. Ait enim q̃ Herodes metuebat Ioannẽ, sci-
ens eũ virũ iustum & sanctũ, ac obseruabat illũ, & audiens
eum multa faciebat, libenterq̃ eũ audiebat. Hæc sane scri-
F psit Marcus. Quod si sciens eum virum iustum & sanctum,
obseruabat illũ, quomodo dixit Matthæus, quod volebat
eũ occidere, timebat autẽ multitudinẽ? Præterea si multa
faciebat eorũ quæ Ioãnes admonebat, & si libenter eũ ad-
monentem audiebat, quare vinxit eũ ac reclusit? Quia quæ
dicit Marcus primum facta fuerant: quæ autem dicit Mat-
thæus, postmodum facta sunt. Primũ enim Herodias nego
tium facessebat Ioãni, volebatq̃ illum occidere: Herodes
vero non permittebat, sciens eum virum iustum & sanctũ,
ideo quoque audito eo multa faciebat & libenter eũ audie
bat. Quum autẽ vehementer illũ vrgeret, arguens ac inere
pans eum, tãdem Herodes hinc quidẽ denictus molestia,
hinc autẽ vim quodãmodo ab Herodiade perpessus, iã pu

dorem in iram cõmutauit: nec omninõ quiescens volebat Cap.14.
eum occidere, timẽs vero multitudinem vinxit eum quasi A
puniens: & ligauit eũ, ne varia loca circumiens obiurgaret
eum. Arguebat autem illum Ioannes, vt qui contra legem
haberet vxorem fratris sui. Duabus vero de causis eum in-
crepabat: primum quidem, quod viuente fratre suo abstu-
lerat violenter & illius vxorem & tetrarchiã. Deinde quod
etiam, quum ipsa filiam ex illo peperisset, duxerat eã: quo-
rum vtrumque cõtra legem erat. Iubebat enim lex fratris
vxorem ducere, non tamen adhuc viuentis, neque eã quæ
ab illo prolem suscepisset.

Quum autem agerentur Herodis natalitia, saltauit filia Herodia-
dis in medio: & placuit Herodi: vnde cum iuramento pollicitus est se B
daturum illi quicquid peteret. Marcus autem dicit quod iura-
uit ei: Quicquid à me petieris dabo tibi vsq; ad dimidiũ re
gni mei. Quum autem agerentur natalitia, hoc est, celebra
rentur. Moris nãq; principibus erat, ppria festiue celebra-
re natalitia. Hanc autẽ promissionẽ appellat hic ὁμολογίαν,
quod tamen vocabulum sæpius assensum, pactum, aut cõ-
fessionem significat. Verum ô magnam dementiam: & da
turum se iurauit, & petitionem in manu puellæ posuit, &
dimidium regni sui breui saltatiuncula commutauit.

Illa vero à matre sua præmonita, Da mihi inquit, hic in lance ca-
put Ioannis baptistæ. Præmonita, id est, edocta. Dicit ergo:
Da mihi hîc, id est, nunc in conuiuio. Marcus autẽ eã dixis-
se ait: Volo vt des mihi cõfestim, hoc est, statim, repẽte. Na
cta siquidem Herodias tẽpus opportunũ, sicut iterum scri-
psit Marcus, q̃ dixit, Quũ dies opportunus accidisset, quũ C
ad se ingressa esset filia interrogans quid petitura esset, p-
cepit illi vt statim in cõuiuio peteret dari sibi caput Ioan-
nis: metuẽs ne si tẽpus illud præterlaberetur, Herodẽ omni-
no pœniteret, vbi decocto vino ad sobrietatẽ rediisset: vel
etiam ne amicorum quidã deprecati, Ioannem liberarent.

Et contristatus est rex. Cõtristatus est, tũ quia magnũ virũ
occisurus erat, tũ quia multitudinẽ in sui odiũ cõcitaturus.
Attamen propter iusiurandum, & propter eos qui simul discumbe-
bant iussit dari. O mulierbre mancipium: periurij testes habe
re timuisti, iniustæ autem cædis tã multos habere specta-
tores nõ formidasti. Te enim temere iurasse nõ oportuit:

Cap.14. quia tamen incitecūspecte iurasti, melius erat peierare: è
D duobus nanque malis, leuius est eligendum.

Quumq; misisset, amputauit caput Ioannis in carcere. Quum misisset, videlicet speculatore aut carnifice, sicut dixit Marcus. Clam illū occidit, ne interfectus quoq; publicaret obscœnum concubitum: & ne multitudinē haberet, factū hoc prohibentem. Deus autem id sustinuit: simul quidem vt iustum amplius coronaret, simul etiam vt his qui iniuste patiuntur, consolationis exemplum relinqueret.

Et allatum est caput eius in lance. O fœdum ac ferale conuiuium: quomodo non vociferati sunt qui simul accumbebant, conspicientes hominis adhuc calidi caput, quod etiamnum sanguinem stillabat, super mensam adductū quasi ferculum: quomodo non exhorruerunt?

E *Datumque est puellæ.* Execranda merces impudentis operis. Vere talis matris digna filia: q̄ vbi semel abiecit pudorē, & in cōspectu tot vitorū seipsam in theatrū exposuit, ac varie indecoros exercuit motus, crudelem sibi parauit animū lanceamque ausa est contingere cæde plenam: nec solū contingere, verum etiam quasi donum aliquod gratissimū perferens, lætissime obtulit matri. Ait enim:

Et illa obtulit matri suæ. Neque enim satis erat execrādę matri, quod interfectus esset: sed optabat quoq; in manus sumere caput, quod in suā inuehebatur lasciuiā ac libidinē, vt illud cōtumelia afficeret, ac insectaretur cōuitiis. Huiusmodi sunt mulieres adulteræ, omniū improbissimę crudelissimę ac sceleratissimę. Et vide quot perpetrauerit mala. Seipsam dedecore affecit, suumque virum Philippum & adulterū Herodem ac filiam. Deinde occidit quidem adulterij insectatorem, vt adulterium cōmittens, eos qui tūc erant lateret: sed quia ipsum occidit, non solum illos non latuit, verum etiam posteris publicatum est: semperque in vniuerso mundo publicatur.

Et quum accessissent discipuli eius, tulerunt corpus eius & sepelierunt illud. Marcus autem dicit, quod tulerunt σῶμα eius. vocauit autem corpus eius σῶμα κεκολοβωμένον, id est, à cædēdo in pauimentum post capitis amputationem.

At venientes renunciauerunt Iesu. Iam erga illū beneuolentiam demonstrantes: magis enim eos flexit calamitas.

Quúmque audisset Iesus secessit inde nauigio in desertum locum seorsim. Quum audisset occisum esse Ioannē. Siquidē etiam quum audiuit traditū esse in carcerē, secessit: cuius causam tertio capite diximus: quod etiam factum est, vt seipsum in tēpus passioni cōueniens reseruaret. Quidam autem interpretantur: Quum audisset quod Herodes arbitraretur illū esse Ioannem: huius nanque interfectionē dicunt per interpositionem nunc ad memoriam esse reductam, illiusq; narrationem ad præsens vsque verbum terminari. Deinde rursum sermonem ad priorem sui consequentiam restituit. Verisimile est autē vtrunque eo tēpore audisse, & propter vtramque causam secessisse. Præterea tertiam quoq; huius secessionis causam scripsit Marcus puta q̄ requiescere vellet discipulos à prædicatiōe reuersos. Ita enim dixit: Et cōgregantur Apostoli ad Iesum, ac renunciant illi oīa, quæq; fecissent, quæq; docuissent. Et dixit eis: Venite vos soli seorsim in desertum locū, & requiescite paulisper. Erāt enim qui veniebant & abibant multi, sic vt nec comedere vacaret: & egressi sunt nauigio in desertum locū seorsim. Hæc sane Marcus. Proxima his sunt quæ dicit Lucas addēs etiā signum quo desertum nosceretur. Ait enim quod secessit seorsim in desertum locū ciuitatis quæ vocatur Bethsaida. Scire etiam oportet Christum humano more & audire & secedere, & ea quæ circa se erant dispensare. Omnia enim tanquam deus sciebat, nec illi fuga opus erat. Cap.14. A Marci. 6 B Lucæ. 9 C

Et audierūt turbæ, & sequutæ sunt eū ab vrbibus pedestri itinere. Marcus vero ait quod etiā viderunt eos abeuntes. Quidā enim viderunt illos, quidam autē audierunt hoc ab his qui viderant: omnésque pedestri sequuti sunt itinere: huiusmodi enim desiderium, omne repellit impedimentum.

Et egressus Iesus vidit turbam multam, & misertus est illorum, curauitque eos qui inter illos infirmi erant. Vidisti desiderium, vide & eius præmium. Nec ab his fidem expetebat: illam enim demonstrauerant pedestri itinere absque alimentis sequētes in desertum locū. Marcus vero & Lucas dixerunt quod etiam cœpit docere illos multa, quódque loquebatur illis de regno dei. Vnde autē egressus sanabat & docebat: Certē dubiū nō est quin à monte. Ait enī Ioannes: Abiit Iesus trans mare Galilææ quod est Tiberiadis: & sequebatur Ioan. 6.

Cap. 14. eum turba multa, quia videbant eius signa quæ edebat in
D his qui infirmabantur. Ascendit autem in montem Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. Differoit enim in naui cum discipulis: quúmque ascendissent in montem, requieuerunt: Deinde egressus est & sanabat & docebat.

Vespera autem apparente accesserunt ad eum discipuli ipsius dicentes: Desertus est locus, & hora iam præterijt: dimitte turbas, vt egressi in vicos emant sibi cibaria. Dies declinare cœperat sicut dixit Lucas: ipsi tamen ieiuni permanebant, audiendi amore famis, necessitatem vincente. Christus vero quum idcirco eos cibare vellet, expectauit tamen vt ab aliis occasionem
E sumeret, ne videretur ad miraculi operationem assilire: neque hic solum, verum etiam alibi idem frequenter obseruat. Præterea, vt etiam qui esurierant, maiori miraculi sensu mouerentur.

Iesus autem dixit eis: Non est illis necesse egredi, date vos illis quod edant. Non dixit: Ego pascam illos: hoc enim arrogantiæ videbatur, sed discipulos adhortatur, vt dent illis quod edant, vt ipsis inopiam obtendentibus, iã tum ipse necessitate coactus faceret quod suum erat. Sed Matthæus quidẽ
Mar. 6. Marcus & Lucas dicunt discipulos suggessisse Christo de
Luca 9. turbarũ dimissione, quo cibaria emerent. Ioanes vero ait: Quum sustulisset oculos Iesus & vidisset quod turba multa veniret ad se, ait ad Philippũ: Vnde ememus panes, vt comedant hi? Hoc autem dicebat tẽtans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque eorum pusillum quippiam accipiat. Hæc sane scripsit Ioannes. Verisimile est autem primum discipulos suggessisse: deinde eum dixisse illis: Non necesse est illis egredi: date
F vos illis quod edant. Postmodũ sustulisse oculos ac vidisse turbam aliam multam venientẽ: & tunc humano more tentasse Philippũ, siue probasse an crederet ipsum posse omnes pascere. Tentabat autẽ illum tanquam cæteris eo tempore imperfectiorem: aut etiam per hunc, sermonem & ad alios dirigebat, tentans quoque & illos. Manifestum est ergo quod ea quæ alij dixerunt euangelistæ, prætermisit Ioannes: quæ vero illi prætermiserunt, hæc iste narrauit.

CAPVT XXVI. DE QVINQVE PANIBVS.

Cap. 14 A

AIunt illi dicunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes & duos pisces. Ioannes vero ait Andream dixisse: Est puerulus hic vnus, qui habet quinque panes ordeaceos & duos pisces, sed hæc quid sunt inter tã multos? Proculdubio autem puerulus ille discipulis hæc vẽdebat, ideoque tanquam illa iam habentes, responderunt se aliud non habere præter hæc tantum. Ita neglectui illis erant corporalia dum mordicus spiritualibus inhærerent: B duodecim enim, solis quinque panibus, iisque ordeaceis cibandi erant.

Ipse autem dixit, Afferte mihi illos huc. Iussit quidẽ panes ac pisces afferri, docens quod etiam illa pauca oporteat præbere indigentibus, eósque sibiipsis præponere. Illi vero quanquam similiter fame cruciati, nihil aliud haberent, sine vlla tamen contradictione obediunt.

Quumque iussisset turbas discumbere super gramina. Marcus autẽ dixit, quod iussit vt discumbere facerent omnes distributis conuiuiis in viridi gramine: & discubuerunt distributi in areolas cẽteni & quinquageni. Quod autem dicitur, † distributis cõuiuiis, in litera habetur συμπόσια συμπόσια, † hoc est per distributa conuiuia: siue vt hic sit vna congregatio, ibi alia congregatio, & alibi alia & alia. Idẽ quoq; signi C ficat quod additur, Distributi in areolas, quod litera habet πρασιαὶ πρασιαί, hoc est per distributas areolas. Potest quoque & alio modo dici quod συμπόσια fuerint congregationes in circuli speciem ordinatæ, πρασιαὶ vero in quadranguli speciem. Huiusmodi enim sunt hortorum areolæ. Lucas vero talia vocauit discubitus à discumbendo, κλισίας videlicet à κλίνειν, id est, reclinari suo quoque certo ordine.

† *Huiusmodi sane phrases sunt Hebraicæ. In veteri siquidem testamento qui Hebraice norunt: talia frequentissime reperiunt pro numero videlicet distributiuo, geminari dictiones.* †

Acceptis quinque panibus duobusque piscibus, quum suspexisset in cœlum, benedixit. Suspexit in cœlum patrem honorans, ac ostendens deo se non esse cõtrarium. Præterea docens nõ prius mẽsam esse attingendã, donec deo gratias agamus,

Cap. 14. D qui nobis alimẽtum suppeditauit, eiúsque benedictionem cœlitus trahamus. Interdum ergo quasi deus propria authoritate miraculum operatur: quandoque vero deprecatur ob prædictas causas, ne malos offendat.

Et fregit, dedítque discipulis panes: discipuli vero turbis. Dedit discipulis tum quasi magis familiaribus, tũ etiã ne eos lateret miraculum, ad quod suis manibus subministrauerant.

Et comederunt omnes & saturati sunt. Qui prius eos spiritua-
vide mira- culum. li alimento saturauerat, docendo vt dictum est, & loquendo de regno dei: nunc quoque satiat illos & corporalibus non id solum, verum etiam multa docet eos. Ab accubitu quidẽ super gramen, animi modestiam. Ab eo quod nihil præter
E panes & pisces præberet, temperantiam. Ab eo vero quod omnibus pari modo distribueret, æquitatem.

Et sustulerunt quod superfuerat de fragmentis duodecim cophinos. Quinque panes quos fregerat dedit, horum autẽ fragmẽta in manibus discipulorũ nouo miraculo multiplicabat. Ne-
Nota. que enim solum fuerũt satis donec satiaretur populus, sed & diffundebantur donec superesset: superesset inquam, ad duodecim plenos cophinos: vt etiam duodecim Apostoli suos perferrent cophinos: & sicut manus ita & humeros haberent ministros ac testes huiusmodi miraculi. Marcus vero dixit, quod duos quoque pisces diuisit eis, & quod etiam ab illis sustulerunt quæ superfuerant.

Qui autem comederant fuerunt virorum circiter quinque milia præ-
F *ter mulieres ac pueros.* Hoc & augmentum est miraculi, & laus turbarum, quod etiam cum vxoribus & pueris assidebant. Et, quia cum tota familia sequebantur, cum tota etiam familia beneficij fructum perceperunt.

Statimque compulit Iesus discipulos: vt conscenderent in nauigium, & præcederent se in vlteriorem ripam, donec dimisisset turbas. Quum ab ipso distrahi nollẽt, compulit illos in nauigiũ cõscendere, & præcedere in vlteriorem partẽ: hoc quidẽ prætextu, vt ipse relictus dimitteret turbas: in veritate autẽ, vt secũ habentes fragmentorũ cophinos, per otiũ absente illo curiose fragmẽta scisciatẽtur, ac confirmarentur, quod nõ phantastice factum esset miraculum. Nã & propter hoc superfuerãt, & oportebat discipulos de ea re certiores fieri supra cæteros, vtpote qui tanquã communes omniũ ma-

gistri in orbem erant ingressuri. Et hæc quidem vna causa Cap. 14.
est cur discipulos præmiserit. Altera vero, quia volebat so- A
lus in montẽ ascendere, prout statim subiungitur, docens hinc quod neque oporteat continue multitudini immisceri, neque semper fugere multitudinem: sed vtrumque vtiliter efficere. Iam itaque & nos relictis vrbibus earũmque distractionibus, pedites ac leues Christum sequamur, ad solitudinem siue quietem & silentium ac otium abeũtem, eique assistamus salutaria docenti, vt affectionum abstinẽtia ieiunantes, diuina gratia repleamur.

Quumque dimisisset turbas ascendit in montem seorsum ad orãdum. Facta autem vespera solus erat illic. Aptus est enim mons ad orationem: nox præterea & solitudo, silentium ac indistractionem præbent, & immobilitatem in oratione. B

Nauis autem iam in medio maris erat, & afflictabatur ab vndis: Supra. 8.
erat enim ventus contrarius. Nunc rursum discipuli fluctuant ac periclitantur sicut & prius. Verum tunc quidem quũ essent imperfectiores, aderat & ipse ad consolationẽ, quanquam dormiebat: nũc vero quũ iam profecissent aberat, vt nusquam habentes consolationem efficiantur fortiores.

CAPVT XXVII. DE AMBVLATIONE CHRISTI super mare.

Quarta autem vigilia noctis abiit ad illos Iesus ambulans C
super mare. Marcus autem dixit quod etiam vidit Marc. 6.
eos laborantes in remigãdo. Ioannes vero quod Ioan. 6.
remigassent ferme stadia vigintiquinque aut triginta. Stadium autem locus est siue mensura centum vlnarum, quæ vlna Græce ὄργυια dicitur, & est manuum cum pectoris latitudine extensio, continens sex pedes. Quartã vero noctis vigiliam nominabant antiqui, qui in exercitibus nocte vigilabant, quartam noctis partem, postremas videlicet tres horas: Permisit ergo Christus discipulos ad id vsque tempus fluctuare, docens vt fortes efficiamur ad pericula, quæ dispensatorie inducuntur: nec facilẽ aut velocẽ quæramus liberationem. Præterea vt mortẽ præ oculis habentes, & ab ea mirabiliter liberati, agnoscerent deũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.14. esse eum, qui se seruasset: Nondum enim perfectam habe-
B bant certitudinem: ideo quoque post liberationem ado-
rauerunt eum dicentes, Vere dei filius es.

Et ascendentibus eis in nauiculi super mare ambulantem turbati sunt dicētes: 1. Phantasma est.
Spectrum est, & præ timore clamauerunt. Timorem qui ab vn-
dis erat excipit alter timor: nec hūc soluit donec clamaue
runt, vt exercerentur ad ferēdas tentationū successiones.

At protinus locutus est eis Iesus dicens: Bono animo estote: ego
sum, nolite terreri. Quia nocte impediente, à persona eum co
E gnoscere nequiuerunt, sui nunc indicium puta vocem eis
inducit, quæ illos vtroque timore liberaret.

Respondens autem Petrus dixit ei: Domine si tu es, iube vt veniam
ad te super aquas. At ille ait: Veni. Peruenire ad illum super
aquas quærit, vt hinc certior efficeretur, an ipse esset Chri
stus. Potius tamē dicendum, quod quum vocem eius per-
cepisset, supra modum gauisus est, & optabat ante alios ad
eum accedere.

Quinque desēdisset è naui Petrus, ambulabat super aquas vt ve-
nire, t ad Iesum. *Videns autem ventum validum, territus est: & quum*
cœpisset demergi, clamauit dicens: Domine serua me. Mare quidem
non timuit, quanquam fureret: sed de iubentis potentia
confisus, audacter ambulabat super aquas, & recte gradie-
batur: vento autem magis territus est, ne forte circumagē-
F do eum euerteret. Huiusmodi enim est humana natura, vt
plerunque in magnis recte se gerat: magis autem cōuinca-
tur reprehensione digna esse in minoribus. Cōsequēs ita-
que est, vt debilitata fide, per quam contra fluctus audē-
tior erat illius destitueretur gratia, quæ leuem ipsum effi-
ciebat, & demergeretur.

Et continuo Iesus extendens manū apprehendit eum: & ait illi, O
homo modice fidei, cur hæsitasti? Hæc improperās ostenditquod
nequaquam venti violentia illum deiiciebat, sed exigua fi
ducia, hoc est infirmitas dictæ fidei. Exiguæ ergo fidei ho-
minē illum appellauit, vt qui ventum timēs, magnam eius
partem abiecisset. Dicit itaque illi: Cur hæsitasti? siue, quæ-
re primum fiduciam habēs, postmodū timuisti? id enim ap-
pellauit hæsitationem: nam qui contra fluctus te fortē red
debat, vtique & contra ventum te fortem reddidisset.

Quumque nauim essent ingressi, conquieuit ventus. Non statim

nauim ascenderūt, sed vento vehemēter vrgente, lōgo ad- Cap.14.
huc spatio ambulauerunt, vt Petrus certior redderetur, & A
de sua exigua fiducia conuinceretur. Dicit enim Ioannes
quod voluerunt eū sumere in nauim & illico nauis appulit
terræ ad quā ibant. Et inde manifestum est quod quum na
uis terræ proxima esset, tum demum in eam intrauerunt.

Cæterum qui in naui erant, venerunt & adorauerunt eum dicen-
tes: Vere dei filius es. Miraculi magnitudo perfectiorem eis
indoxit fidem. Mare siquidē increpare minus est, quàm su-
per illud ambulare: nec solū eū super illud ambulare, sed
etiam alteri id præstare: neque hæc tantum, verum etiā fa-
cere illud quum venti violentia impetuose flaret, ac mare
à suo statu submoueret. Sed præsens quidē Euangelista di B
cit, quod cōmuniter omnes confessi sunt esse ipsum dei fi
liū. Marcus autē dixit, quod admirati sunt, verū non intel-
lexerunt. Ait enim: Et vehementer supra modū intra se stu
pebant & admirabantur: neque enim intellexerūt de pani-
bus: nam cor eorū obcæcatum erat. Est autē sensus dicto-
rum huiusmodi, quod supra modū admirabantur eū veluti
hominem qui talia posset, quū maxime illū adorare opor-
tuisset, tanquam deū omnia potentem. Volens autem ostē
dere quod neque in prædicto panum miraculo se conuer-
tissent ad id quod oportuit, addidit quod nō intellexerūt
neque de panibus. Adduxit autē causam cur non intellexe
runt, dicens: Erat cor eorū obcæcatum. Nos tamē dicimus
quod simul vt ingressus est nauim Iesus, contigerūt ea quæ C
dixit Marcus: deinde dissoluta cæcitate, facta sunt ea quæ
scripsit Matthæus. Scire enim oportet, quod interdū qui-
dem tenebatur cor discipulorum, nec poterant intellige-
re, quandoque vero soluebatur & intelligebant: verunque
autem diuina dispensatione contingebat. Et nos ergo quū
sum inuocemus: & continuo porriget etiam nobis auxi-
liarem manum, & extrahet nos.

Et quum traiecissent venerunt in terram Genesaret. Marcus
autem dixit, quod cōpulit discipulos suos conscendere na
uim & præcedere in vlteriorem ripam ad Bethsaidā. Ioan
nes vero quod venerūt traiecto mari ad Capernaū. Sūt au
tem & Bethsaida & Capernaum in terra Gēnesaret: stagnū

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.11. vero Gennesaret vnitum erat Tiberiadi.

D *Quumque agnouissent eum viri loci illius, miserunt nuntios in totam vndique finitimam regionem illam: & obtulerunt ei omnes male habentes, ac deprecabantur eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerēt: & quotquot tetigerūt, salui facti sunt.* Vidisti quomodo discipuli paulatim profecerint? vide & multitudinē. Non iam ipsos in domum trahunt, neque vt manus imponat quærunt, neque verbi iussum expetunt, sed excelsius ac lōge diuinius salutē accersunt: illa enim quæ sanguinis profluuio laborauerat maiorem illis fidem induxerat.

Cap.15. *Tunc accedunt ad Iesum ab Ierosolymis Scribæ & Pharisæi dicētes: Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? Non enim lauant manus suas quando panem edunt.* In vniuersis qui-

E dē duodecim tribubus erant Scribæ & Pharisæi: cæteris tamen iniquiores erant qui ab Ierosolymis erāt, vtpote metropolim inhabitātes, ideóque fastum maiorē præ se ferētes. Viderant magnam populi fidē, & illam minuere conabantur: verū in Christo nihil erat quod carpere possent: sed discipulorū accusabant non iniquitatē, sed humani præcepti transgressionē. Neque enim iubebat lex diuina ne ede

Marci.7. rent priusquā lauarent, sed seniores populi. Ait enim Marcus: Pharisæi omnésque Iudæi nisi crebro lauerint manus, non capiunt cibum, obseruantes mordicus traditionē seniorū: & à foro reuertentes, nisi aspergantur, nō comedūt, multáque sunt alia quæ seruanda acceperūt, nēpe lotiones poculorum & vrceorum, & æramentorū, & lectorum. Hæc

Iudæorū lauacra, & superstitiones. F quidē ait Marcus. κυγμὸς autē lauari (quod habet Marcus) est vsque ad cubitū lauari. (Aduerte quod vbi in Marco cū cæteris omnibus interpretibus vertentes dicimus, Crebro lauerint, loco dictiōis Crebro, habēt Græca κυγμὸς, ideo dicit autor noster quod κυγμὸς lauari, est vsque ad cubitū lauari: idque ab etymologia deduci videtur. Est enim κυγμὴ, id est pugnus, & κυγμὸν, δν & cubitus.) Lauabant autem pocula, vrceos, æramenta & lectos, existimantes ea hoc modo sanctificari: aliáque multa huiusmodi tradebant obseruāda, legem quidem transgredientes, hæc autē ridicula obseruantes. Discipuli vero frequēter illotis manibus edebāt, nō sectantes ista. Quomodo enim facere poterant, quū nunquā tale quippiam obseruassent: sed solius virtutis curam habe-

rent, corporales consuetudines despicientes, eo quod earū transgressio nullum animæ posset adferre nocumentum?

Cap. 15. Note. A

CAPVT XXVIII. DE TRANSGRESSIONE PRAECEPTI DEI.

AT ille respondens dixit eis: Quare & vos trāsgredimini præceptum dei propter traditionem vestram? Non dixit, Benefaciunt transgrediēdo, ne Iudeis cōtētionis occasionē præberet. Nec dixit, Malefaciūt, ne huiusmodi traditionē confirmaret. Neque eos calūniatur qui illā tradiderant, ne tanquam contumeliosum eum auerlarentur. Sed statim ediuerso de maiori peccato accusat: ostendens non oportere eos qui dei præceptum transgrediuntur, accusare illos, qui hominum traditionem prætereunt. Deinde etiam dicit, quod dei præceptum transgrediūtur, & propter quam traditionem suam: ac illam præcipue in medium adducit iniquitatem, quæ tunc inde emergebat.

B

Nam deus præcepit dicens, Honora patrem & matrem. Et, Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. In libro Exodi ambo hæc præcepta habentur. De patre & matre. Exo. 20. & 21.

Vos autem dicitis: Quisquis dixerit patri vel matri: Munus, quodcunque ex me in tuum vertitur commodum. Difficilis est horum ordo verborū, nisi primū rem enarremus. Seniores Iudeorum docuerant iuuenes, vt prætextu diuini cultu parētes cōtemnerent. Si quis enim parentū peteret à filio ouē aut vitulū, aut aliud quippiā, præcipiebāt illis, vt dicerent: Munus est deo, quodcúque ex me in tuum vertitur cōmodū, hoc est deo consecratum est quodcunqi à me lucrifacis: & ita docebant eos despicere parentes ac legem transgredi. Ignominia siquidem est, legisqi trāsgressio, filios reūstere parentibus. Nā & ipsos parentes dei prætextu fraudabant re debita, & nec deo illā offerebant. Hec itaque rei narratio est. Nunc vero oportet & dicta interpretari. Vos autem dicitis: hoc est vos interpretamini, vos docetis deceptionē illam humanam: Quisquis dixerit patri vel matri, Munus est deo consecratum quicquid ex me in tuum vertitur cōmodum, siue quicquid ex me lucrifacere cupis †

Nota.

C

†

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.15. † *Quidam autem per defectum interpretantur hoc dictum dicentes*
Deum quidem hæc vel illa præcepit: vos autem hæc reuertentes dicitis,
D *Quicquid dixerit patri vel matri, Corban siue munus est deo quæcun-*
que, quodcunque ex me in tuum vertitur commodum, liberatus est.
Hoc enim dicunt defecisse vtpote Iudæis notum ad quos dirigebat ser-
monem.

Et non honorabit patrem suum vel matrem suam. Et talis homo iam impudens effectus, deinceps non honorabit parentes suos.

Et irritum faciſtis præceptum dei propter traditionem veſtram. Quum manifeste demõstrauerit illos iniquitatis esse præceptores, ex consequenti quoque discipulos suos accusatione liberauit quod illorum non seruatẽt traditionem, q̃ dei præceptum non seruabant.

Iesa.29. *Hypocritæ bene prophetauit de vobis Iesaias.* Hypocritas il-
E los dixit, quia legẽ seruare videbantur, ipsam tamen transgrediebantor. Prophetam autem in medium adducit, qui iam olim illos accusabat de his, de quibus ipse nũc eos accusat: & se eum esse ostẽdit, qui etiam illa per prophetam loquebatur.

Populus iudæor. *Dicens: Appropinquat mihi populus hic ore suo, & labiis suis me*
honorat, cor autem eorum procul abest à me: sed frustra colunt me do-
centes doctrinas, præcepta hominum. Postquam dixit appropinquat mihi ore, interpretatus est hoc, addens: Et labijs me honorat, deum me esse confitens & creatorem ac dominũ vniuersi: Cor autem eorũ longe abest à me, non appropinquans meis volũtatibus. Frustra autẽ colũt me, quum mea non seruent præcepta, sed doceant doctrinas quę sunt pre-
F cepta hominum & non dei. Timeamus ergo & nos qui sumus Christi populus, ne etiam aduersum nos hæc dicatur.

Et aduocata turba dixit eis. Illos tanquam incurabiles reliquit, vbi silentium eis imposuisset, eosque confudisset: conuertit autem sermonem ad turbam tanquam digniores quæ audiat.

Audite & intelligite. Audite quod dico & intelligite illud. Hoc autẽ ait honorãs illos, vt facilius suscipiatur quod dicturus est.

De escis *Non quod intrat in os, immundũ reddit hominẽ.* Hoc est, Nõ sordes manuũ illotarũ quæ vnà cum escis in os ingrediuntur,

contaminant aut conspurcant hominẽ, quia nec tangunt animũ: solũ nanque peccatum fœdum est, quod animę nocet. Talis autẽ dicti huius interpretatio in prõptu est. Aiũt autem & alterã profundius esse recludam, puta quod nihil factum à deo, natura impurũ est. Ait enim Moses: Et vidit deus quecunque fecerat, & ecce bona valde. Dicunt ergo hãc profundiori interpretatione ciborũ reiici obseruationẽ, quã Iudæi seruabãt. Nam quum lex, quæ de cibis erat, allegoricum haberet intellectũ, Iudæi qui nihil excelsum cogitare poterant, corporaliter & prout in conspicuo erãt, omnia excipiebant. Cap.15. A Peccatum. Gen.1.

Sed quod egreditur de ore, hoc immundum reddit hominem. Egreditur de ore omnis sermo: sed nunc de malo loquitur, qui cor pro sonse habet. In sequentibus autẽ manifestiora reddit, quæ hic obscure dicta sunt. B

Tunc accedentes discipuli dixerunt ei: Nosti Phariſæos audito ser-
mone offensos fuisse. Quo sermone? Eo videlicet quo dicebat, Nõ quod intrat in os immundum reddit hominem: subuertebat enim traditionem seniorum.

Traditiones hominũ. *At ille respondens dixit: Omnis plantatio quam non plantauit pa-*
ter meus cœlestis eradicabitur. Plantationem nunc dicit traditionem seniorum & præcepta hominum.

Sinite illos. Tanquam incurabiles. Ideo enim neque ipse curauit illorum offensionem, sciens nihil illis profuturum esse quicquid diceret.

Duces sunt cæci cæcorum. Cæcos vocat eos tanquam animæ oculo à fluxu affectionum excæcatos, & quasi non potentes oculos intendere in lucem veritatis. Nec solũ hoc, sed & duces eorum, qui ab ignorantia scripturarum excæcati sunt. Grande siquidem malum est aliquem esse cæcũ: eum vero qui cæcus est, ducatum alteri cæco præstare duplex certe malum est. De incurabilib⁹ cæcis. C

Porro si cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadunt. Hoc manifestum est.

Parabola. *Respondens autem Petrus dixit ei: Edisſere nobis parabolam hãc.*
Marcus autem dixit: Et quum ingressus esset domũ semotus à turba, interrogauerunt eũ discipuli eius de parabola. Mar.7.
Quum enim Petrus inchoasset, alij quoq; pariter interrogauerunt. Parabolam autem vocãt Hebræi ænigma & ser-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.15. monem obscurũ. Nã quia superius dixerat Christus, Quod
D egreditur de ore hoc impurũ reddit hominẽ. Deinde sicut
refert Marcus, subiũxerat, Si quis habet aures ad audiendũ
audiat, visus est eis sermo obscurus, & ideo parabolam il-
lum vocantes de ipso interrogant.

Iesus autem dixit: adhuc & vos intelligentia caretis? Non intelligitis quod quicquid intrat in os, in secessum † emittitur? Omnia
† hæc per interrogationem legenda sunt. Marcus autẽ post-
quam dixit, & in secessum egreditur, addit, *Quod purgat*
omnes escas, hoc est puras relinquit. Dictæ enim sordes
in secessum egressæ, puta relinquunt quæ intus remanent
alimenta, quæ videlicet natura retinuit.

† *Ἐφεδρὼν quidem inter alia significat etiam corporis partem qua sedetur. Eius autẽ compositum ἀφεδρὼν, ὅπερ sonus est vel stercus quod*
E *secernitur.*

Quæ vero de ore egrediuntur, à corde exeunt, & illa impurum reddunt hominem. Dixit enim etiam vicesimosecundo capite,
Sup.12. quod ex abundantia cordis os loquitur. Primum enim in
corde cõcupiscimus: deinde quod desideratum est, per os
educimus, & ita quod foris ingreditur, rursum foras pro-
cedit: quod autem ab interioribus egreditur, adhuc intus
manet & contaminat.

Peccata ex corde egredi. *A corde enim egrediuntur cogitationes malæ, cædes, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ.* Marcus vero la-
tius enumerat & alia: auaritiam, malitiam, dolũ, impudici-
tiam, oculum prauum, superbiam, & stultitiã. Vt autẽ bre-
F uiter & aperte dicam, cogitationes malæ sunt nociuæ cõ-
cupiscentiæ: cædes vero, furtum falsum testimoniũ, auaritia
dolus & superbia nota sunt: adulteriũ autem est, ad alienã
vxorẽ accedere: fornicatio vero ad eam quæ virũ non ha-
Varię homicidiorum imagines. bet: blasphemia autem esse deo cõtumelioso umvel ingratũ,
aũt illum accusare: Malitia est cogitare mala aduersus ali-
quem, aut suspicari de illo quæ nõ oportet: impudicitia est
cõcubitus cum masculo, aut si quæ est huiusmodi lasciuia:
oculum autem malum vocat inuidiã: Stultitia vero, ppriè
Psal.13. est non nosse deum: Dixit stultus, inquit, in corde suo, nõ
est deus. Sunt autẽ & alia mala innumera, quę nunc prętermisit Christus, eo quod sufficiant ea quæ dicta sunt, ad habendam etiam illorũ notitiã. Hæc ergo à corde dixit egredi, quoniam

di, quoniam ab illo principium habẽt. Horum autem prin- Cap.15.
cipia cõcupiscentiæ sunt, quæ à corde solet emanare. Quia A Concupisc. hę.
vero à corde, omnino etiam ab ore egrediuntur: quando
in corde ebullierẽ in modum mali humoris, quod super-
fluum est cuomi cogitur.

Hæc sunt quæ immundum reddunt hominem: illotis autem manibus comedere, non immundum reddit hominem. Scientes & nos deinceps quæ sint ea quæ hominẽ contaminant, hanc sane im-
munditiam abiiciamus, quæ sordidam reddit animam. Si
enim ipsa sit impura, etiam si totis fluminibus corpus la-
ueris, nihil tibi proderit: illa vero, aqua lachrymarum & pu
rificatione virtutum abluitur.

Et egressus inde Iesus secessit in partes Tyri & Sidonis. Hæc ci- B
uitates Cananæorum erant. Quomodo ergo qui discipulis
præcepit ne in viam gentium abirent, ipse abit? Non abit *Supra* 10.
prædicatorus, sed vt paululum requiesceret. Ideò etiã post *Mar.7.*
quam abiisset, ingressus domum, prout Marcus ait, nemi-
nem scire voluit, nec potuit latere.

CAPVT XXIX. DE PHOENICISSA SIVE CANANAEA.

ECce mulier Cananæa à finibus illis egressa clamabat ad eum. Marc⁹ ait: Erat autẽ mulier Græ-
ca, Syra, Phœnicissa †: hoc est Græca quidem C
religione, Syra vero lingua, Phœnicissa vero
genere siue gẽte. Phœnices enim Cananæi
dicebantur, eo quod metropolim Phœnicẽ haberent. Hæc
ergo quum famam quidem eius iam olim audisset, nunc
vero quod eò accessisset, sequuta est eius vestigia.

† *Syra Phœnissa est cuiusque anima, mentem quasi filiam habens, quæ materiæ tenetur amore: & ideo comitiali morbo laborat, ac*
† Sensus anagogicus. *dæmoniari dicitur.*

Dicens: Miserere mei domine fili Dauid: Filia mea male à dæmonio torquetur. Filia quæ à dæmonio torquebatur relicta,
eo quod omnino sensu careret, seipsã, pferat quasi maxime
indigeat vt sui misereatur, quia morbum sentiebat, & ideo
innumera sustinebat incommoda. Filium autem Dauid eũ
vocat, quod didicerat à genere Dauid Christum oriundum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 15. Omnibus siquidem nominatissimus erat Dauid. Male, inquit, à dæmonio torquetur, hoc est misere.

Ipse autem non respondit ei verbum. Illa quidem alte vociferatur, dolorem qui latebat in corde significans: ipse vero penitus silet, sustinens donec omnis illius fides, animi mo destia ac prudentia manifestaretur: quod vario modo facere solet in multis. Simul etiam vt ediuerso Iudæis ostenderet, qualem erga illos gereret affectum, quum infirmos eorum semel tantum rogatus, imò nec semel quidem statim curabat: gentilium vero non ita.

Et accedentes discipuli eius rogabant illum dicentes: Dimitte illam quia clamat post nos. Quod hic dicitur, Rogabant, litera habet ἠρώτων, quod verbum licet vt plurimum interrogare significet, interdum tamen significat deprecari. Nam & hoc loco Marcus eo vtitur, quum de muliere loquens ait: ἠρώτα, hoc est, deprecabatur eum vt dæmonium ejiceret à filia sua.

Luce 14. Et Lucas quinquagesimoquarto capite ἐρωτῶ, hoc est deprecor te habe me excusatum. Est & vbi iubere significat, vt quum circa finem decimi capitis apud Lucam dicitur: Ingressus autem in vnam nauim quæ erat Simonis ἠρώτησε, id est iussit eum vt à terra abduceret pusillum. Tanquam præceptor enim iussit. Nam & paulo post quasi autoritatē habens dixit, duc in altum.

At ille respondens dixit: Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. Sufficiebat quidem silentium, vt eam in desperationē conijceret: at responsio multo etiam amplius desperationē intendit. Respondit enim: Non sum missus nisi ad Iudæos, hos enim appellauit oues pditas dom' Israel.

Supr. 10. Nā decimonono quoq; capite rursum ita dixit Apostolis: Ite autem potius ad oues perditas domus Israel. Quid ergo mulier? Quum seipsa videret esse despectam, repudiatos etiam illos qui pro ea deprecarentur, non desperauit: magnam habebat fidem ac prudentiam: sed impudens est honesta impudentia? & iam relicto clamore qui eminus fiebat, propius accessit. Nos autem non ita, sed vbi statim non assequimur, desistimus: quum propius oporteret accedere, & feruentius orationi incumbere.

Porro illa quum accessisset, adorauit eum dicens: Domine adiuua me. Vsquetunc enim neque in illius conspectū ausa fuerat accedere indignam seipsa reputans.

Cap. 15.

Ille autem respondens dixit: Non est decens sumere panem filiorum & obijcere catellis. Quantum illa augebat petitionem, tantum ipse repulsionem. Marcus ait quod dixerit ei: Sine prius saturari filios. Vndique enim ostendebat familiaritatem ac dilectionem erga Iudæos, eorumque procurabat honorem. Filios quidem eos vocauit tanquam suos ac dilectos: Ethnicos vero catellos tanquam impuros ac scelestos. Panem autem dicit sanitatem non corporum tantum, verum etiam animarum. Et vide mulieris prudentiam: Christi enim verbis perculsa, suum ab illis texit patrocinium.

At illa dixit: Vtique domine. Nam & catelli edunt de micis quæ cadunt à mensa dominorum suorum. Certe domine vere dixisti. illi quidē sunt filij, ego vero vna è catellis: ideóque mei potius misereri oportet. Nam & catelli edūt de micis quæ cadunt à mēsa dominorum suorū. Quia ergo catella sum, non aliena sum, neq; de micis participare prohibeor, sicut neque catelli de micis inquā intellectualibus, id est sanitatibus collatis ab eo, qui nūc casu sese obtulit. Quod ergo adeo repulsa non discesserit, fidei erat: quod vero se catellā esse confessa, humilitatis: quod autem à Christi sermonibus patrocinium sibi aptauerit, prudentiæ. Propterea enim Christus sanitatem distulit, vt hæc manifesta fierent: atque per illa huius philosophiam demonstraret, vtque confunderentur Iudæi, adeo fide, humilitate ac prudentia à gentili muliere superati: præterea vt hæc videntes Apostoli, sume C reant audaciam, quūm postmodum ad gentes emitterentur. Iam itaque Christus illius fidem promulgat.

Tunc respondens Iesus dixit illi: O mulier magna est fides tua. Fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ab illa hora. Marcus autem ait Christum ad illam dixisse: Propter hunc sermonem, abi: exijt dæmonium à filia tua, hoc est propter hūc sermonem quo sapienter admodum vsa es ad patrocinium. Etenim Saluator & fidem eius laudauit & prudentiam. Et ideo Matthæus quidem laudem fidei eius scripsit: Marcus vero prudentiæ. Tu autem considera, quomodo quum Apostoli pro illa deprecati fuissent, nihilque effecissent, ipsa potius perfecit. Hinc enim docemur, quod deus mauult

Cap. 15. D nos pro nobisipsis obsecrare: discipuli enim maiori libertate vtebantur, sed mulier magnâ demonstrauit constantiâ ac perseuerantiâ. Et vere magna potest precationis assiduitas. Præfigurabat autem iuxta allegoriam Cananæa hęc mulier ecclesiam è gentibus congregandam, quæ dum in finibus suarum obseruantiarum permansit, filiã habebat à dęmonio agitatam, videlicet operatione dęmonibus subiectam. Vbi autem egressa est à finibus suis, oblita scilicet populi sui, ac domus patris sui, Christi sermone digna effecta est, & à dæmonum violentia liberata.

Et progressus inde Iesus venit iuxta mare Galilææ, conscensoque monte sedebat illic. Interdum quidem ipse circumit, sanans eos qui male habent: quandoque autem sedet expectans
E eos quibus cura opus est: illud quidem sua bonitate, hoc vero, vt de infirmorum fide sumat experimentum. Frequẽter autem in montem abscondit, propter suæ altitudinem diuinitatis: ac decens à solo eleuari eos, qui deo appropinquare cupiunt.

CAPVT XXX. DE TVRBIS SANATIS.

Infra 18. F ET accesserunt ad eum turbæ multæ habentes secum claudos, cæcos, mutos, mutilos, alios(q; multos. κυλλοὺς (p quo Mutilos vertimus) proprie dicuntur, qui manibus carent, sicut tricesimoseptimo capite manifestius patebit.

Et proiecerunt eos ad pedes Iesu: & sanauit illos. Vide proficientem illorum fidem. Neque enim amplius tangũt fimbriam vestimenti eius, sed proiiciũt solum ad pedes eius: & repente curat illos: non quod maioris sint fidei quàm Cananæa, sed quod Iudæi sint: vt ingratorum obturet ora Iudæorum, demonstrãs illos maiori dignos supplicio. Ingratus enim quanto maioribus pluribusque afficitur beneficiis, tanto ad maiorem pœnam luendam est obnoxius.

Ita vt miraretur turba, videntes mutos loqui, mutilos esse sanos, claudos ambulare, & cæcos videre. Mirabantur propter eorum multitudinem qui curabantur, & propter curationis velocitatem.

Et glorificabant Deum Israel. Deum ipsius Israel, hoc est, Cap. 15. A qui ab Israelitis colebatur.

Iesus autem aduocatis discipulis suis dixit illis: Misereor super turbam, quia iam triduum perseuerant mecum: nec habent quod edant. † Admiranda erat tanta turbæ perseuerantia. Quare autẽ tacent discipuli, nec dicunt vt prius, Dimitte turbas, idq; tribus iam elapsis diebus? Quia videbant illos perseuerãtes, ac gaudentes super sanitatibus infirmorum, nec famẽ penitus sentiẽtes. Fortassis autem & ad tertium vsque diem escas detulerant: ideo tũc demum ad miraculum accedit, quando in ciborum indigentia constituti sunt. Quare autẽ rursum illos in deserto pascit? Vtique ne in via deficerent, sicut ipse consequenter dicit: & vt confirmaret signũ præcedentium quinque panum: vndique enim diuulgatũ erat, B vt quod publice factum fuerat.

† *Desertum intelligi potest humana natura, aut mundus iste: in quo assidui sunt ad sermonem virtutis & cognitionis, qui propter fidẽ ac spem futurorum bonorum, mala patiuntur. Tres autem dies, tres animæ potentiæ per quas assidui sunt: per rationalem quidem inquirentes: per concupiscibilem vero, quod quæsitum est desiderantes: per irascibilem autem, pro eo quod concupitum ist decertantes. Aut tres dies sunt tres leges generaliores: naturalis, scripta & euangelica, ad modum diei illuminantes, & ad eius quod expedit operationem excitantes. Qui ergo secundum hos etiam tres dies, ad dei sermonem perseuerant, & pro vnoquoque Labores prompto sustinent animo, nequaquam ieiuni relinquuntur, sed suscipiunt splendidum ac diuinum cibum: pro* C *naturali quidem lege, promptissimam efficaciam eorum quæ naturali instinctu effici possunt: pro scripta vero, ne affectiones quæ præter naturam insurgunt sequantur: pro euangelica autem, vniuersam ad deum ac deificationem.*

Et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Marcus autẽ addidit: Quidam enim eorum è longinquo venerũt. Vide ergo domini humanitatem. Nam sciens naturã humanam cibo indigere, prouidet ei etiã non requisitus, cibũq; præbet. Communicat autem cum discipulis, vt recordati miraculi quinque panũ, offerant ei panes quos habẽt, & dicant: Multiplica etiam hos: sed nõ intellexerunt illi causam interrogationis: ideo rursus indigentiam obiiciunt. Marci. 8.

Et aiunt illi discipuli eius: Vnde nobis in deserto tam multi panes

Cap.15. D *ad saturandam multam turbam?* Et prius & postea in deserto loco longe à ciuitatibus ac vicis hoc facit miraculum, ne turbis videatur à propinqua ciuitate ac vico cibos deferre.

CAPVT XXXI. DE SEPTEM PANIBVS.

Marci.6 ET dicit illis Iesus: *Quot panes habetis? At illi dixerunt: Septem & paucos piscsiculos.* Io quinque panibus hoc etiam interrogauit, sicut dixit Marcus, & ne sic quidem intellexerunt. Quod si tantæ eorũ cæcitati indignaris, quod quum adeo recès præterisset illud miraculum, adeo velociter obliti sunt: admirare tamen quod veritatem ita colant, vt fetibentes, suos etiam defectus non abscondant. Aduerte etiam quantum ventri dominabantur. Quum enim essent in deserto, & tres dies demorarentur, septem tantum panes attulerant?

E *Et iussit turbæ vt accumberent super terram: sumptósque panes & pisces benedixit ac fregit, dedítque discipulis suis, discipuli vero turbæ. Et comederunt omnes ac saturati sunt.* Similia prioribus & dicit & facit, vt prius miraculum ex omni parte eis ad memoriam reducat.

Et sustulerunt fragmentorum quæ superfuerant septem sportas plenas. Qui autem manducauerant erant quater mille præter mulieres & pueros. Quomodo ibi duodecim cophini superfuerant, hic autem sportæ septem, quũ oporteret hic magis superesse? plures enim erant hic panes, & pauciores qui mãducauerãt. Dicit Chrysostom' sportas cophinis fuisse fortasse maiores. Vel alio quoq; modo. Ita dispositũ erat, vt huiusmodi fragmẽtorũ diuersitas ac inæqualitas, in delebilẽ vtriusq; miraculi memoriã cõseruaret. Præterea & aliter. Ibi quidẽ cophinos æquali numero cum Apostolis fecit: hic autem sportas æquali numero cum panibus: vtrinque docens facile ei esse quod velit facere. Iam vero secretius etiã considerare oportet de illis quidẽ millib', & de his quatuor millibus. Quinquies mille sunt imperfecti in virtute: quater aũt mille sunt perfectiores. Multi siquidẽ sunt & isti & illi: semper tamen imperfectiores numero vincunt perfectiores. Edunt autem iuxta CHRISTVM, hoc est spiritualiter

intelligunt: imperfectiores quidẽ pauciora documenta propter imbecillitatem, perfectiores vero plura propter eorũ fortitudinem. Superant tamẽ plura ab imperfectioribus, eo quod pauciora edant: à perfectioribus autem pauciora, eo quod plutibus alantur. Hæc sane diximus nos simplicius ac manifestius: alij vero seipsos in subtiles disputationes demittentes, multam & anxiam contraxerũt de minimis rebus disceptationem ac molestiam: nec id in præsenti tantum loco, verum etiam in aliis multis considerationibus quas pro molestis habentes prætercurrimus. Cap.16. A

Et dimissis turbis conscendit in nauim. Non abiit pedestri iti nere, ne sequentes glorificarent eum.

Et venit in fines Magdala. Marcus autẽ dicit quod statim nauim ingressus cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha: vtrumque enim cognomen regio illa habebat. B

Quumque accessissent Pharisæi & Sadducæi, tentantes rogabant eum vt signum aliquod de cœlo ostenderet ipsis. Hic rursum verbũ ἐπερωτᾶν nõ interrogare, sed deprecari significat, vt prædiximus. Signum autẽ de cœlo videre quærebant, quod prodigiose circa solẽ fieret, aut circa lunã, aut in stellis. Hoc vero tentãtes quærebãt: neque enim vt crederet, sed vt quasi Magũ apprehenderent. Et alij quoque tẽtatores ante hos signum de cœlo quæsiuerunt ab eo, sicut vicesimotertio capite prædictum est, & ibi aliam etiam quærtas causam. Cap.16.

At ille respondens dixit eis. Marcus vero dixit quod etiam ingemuit spiritu suo, hoc est, ingemuit à spiritu, ab animo, quod nos possumus dicere ab intimo cordis. Nam quum tentantes ipsos cognouisset, ingemuit propter incurabilem illorum malitiam, & dixit eis. C

Quum vesperascit dicitis: Serenitas erit, nam rubet cœlum, & mane: Hodie tempestas, rubet enim cœlum triste. Hypocritæ faciem cœli nostis diiudicare, signa vero temporum non potestis? Hypocritas hos nominauit, non solum tanquam alia dicentes, & alia sentientes, verum etiam tanquam habentes se pro sapientibus, quum essent insipientes. Dicit ergo: Apparentiam à cœlo nostis diiudicare, quando serenitatem indicat, & quando tempestatem: signa vero temporum nõ potestis diiudicare? Quod si sapientes essetis, cognoscere tis vtiq; quod hæc signa quæ in terra fiũt, præsentis sunt tẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

D poris: signa vero quæ de cœlo fiunt, temporis sunt cõsummationis seculi. Tunc enim sol obscurabitur, & luna non dabit splendorem suum, stellæque cadent de cœlo.

Infra.24 *Et respondens dixit eis: Generatio prava & adultera signum requirit,* *Supra.12* *& signum non dabitur ei nisi signum Ionæ prophetæ.* Hæc eodem modo dixit vicesimotertio capite, & in eo declarata sunt. Tu vero eorum excæcationem cõsidera: quod quum Ionam nossent, ac præsentia verba & prius & nunc quoq; audissent, noluerũt interrogare, ac discere quod esset hoc signum quod diceret: tentatores enim erant sicut dictum est: ideo etiam ipse relictis illis abscessit.

Et relictis illis abiit. Marcus autẽ ait, quod conscensa naui rursum abiit in vlteriorem ripam.

E *Et quum venissent discipuli eius in vlteriorem ripam, obliti sunt*
† *panes* † *sumere.* Marcus autem dicit, quod vnum tantum pa-
Marc.8. nem habebant secum in naui:
† † *Qui videlicet eis sufficerent.*

CAPVT TRICESIMVMSECVNDVM, DE FERMENTO PHARISAEORUM & Sadducæorum.

I *Esus autem dixit eis: Videte & cauete à fermento Phariseorum & Sadducæorum.* Marcus vero dixit, quod etiam præcepit eis dicens: Videte & cauete à fermento Pha-
F risæorum & fermento Herodis. Verbum autem Marci ἐνετείλατο (pro quo vertimus, præcepit) improprie capitur, sicut alia plurima apud Marcũ. Significat enim vt plurimum distinguere, disputare vel explicare. Illa autem reduplicatio, Videte, cauete, præcepti siue admonitionis exaggerationem demonstrat. Fermẽtum vero Phariseorum, Sadducæorum ac Herodis, vocat doctrinam Pharisæorũ, Sadducęorum ac Herodianorum. De Pharisæis quidem & Sadducæis tertio capite, prædiximus: de Herodianis autem vicesimoprimo capite. Hanc vero doctrinam vocauit
Supra.3. *Supra.12.* fermentum, vtpote acetosam ac marcidam.

At illi cogitabant intra sese dicentes, Panes non sumpsimus. Christus quidem fermentum appellabat prædictorum doctrinam, & ab hac abstinere præcipiebat: discipuli vero fermẽ-

tum, Iudaicos panes intelligentes, & de illorũ abstinentia Cap.16.
præcepisse putantes, cogitabant apud sese, hoc est, turbabã A
tur, prohibiti quidẽ Iudaicos edere panes, vt opinabantur, quum tamen alios non adferrent: dicentes tanquã pœnitẽtia ducti: Panes non sumpsimus à fidelibus q nos excipiũt hospitio, vt eis pascamur si moram facere contingat. Quid ergo Christ*, qui cogitatiões illorũ nouerat? Merito, ppter vtrũq; reprehẽdit illos, & quia existimabant eum præcepisse de ciborũ obseruatione, quã vtpote Iudaicã ipse antea reiecerat, quãdo docuit, quod nõ id quod in os ingreditur, B
impurũ reddidit hominẽ: & quia de cibo soliciti erant, quũ secum haberent eum qui cibum omnem subministraret.

Quo cognito Iesus dixit eis: Quid cogitatis apud vosipsos exiguæ fidei homines, quod panes non sumpsistis? Primum cibi solicitudinem illis improperat dicens: Quid turbamini quod panes alicunde non sumpsistis. Rursus autem vocat eos exiguæ fidei homines, quia non crẽdebant quod ab ipso possent alii, sed ipsi sui curam habebant.

Nondum intelligitis neque recordamini quinque panũ quum homines essent quinquies mille, & quod cophinos sustuleritis? neque septem panũ quum homines essent quater mille, & quot sportas sumpseritis? Marcus vero grauius eos increpasse ait, addẽs: Adhuc excecatum habetis cor vestrũ? oculos habentes nõ videtis, & aures habetes non auditis? Et quare non tunc improperauit potius eis quãdo dixerũt, Vnde nobis in deserto panes tã multi? Quia non erat æquum vt hos coram multis confunderet. Simul etiã expectans donec ædito duplici miraculo, grauior ac efficacior redderetur accusatio. C

Quomodo non intelligitis quod non de panibus dixerim vobis, Cauete à fermento Phariseorum & Sadducęorum? Ecce iam obleuationem quoq; ciborum illis improperat.

Tunc intellexerunt quod non dixerit vt cauerent à fermento panis sed à doctrina Phariseorum & Sadducæorum. Vidisti præmissam increpationem: vide etiã fructum eius: excitauit enim *Supra.15*
mentem illorum quæ dormiebat, & intellexerunt. Siquidẽ oportet non vbique mitem esse præceptorem, sed quãdoque asperũ fieri: & interdum quidem libere se tradere discipulis ad refocillationem: interdũ vero increpare ad correptionem: & hac varietate illorum procurare salutem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.16.

CAPVT XXXIII. DE INTERROGATIONE APVD CAESAREAM.

D

Quum autem venisset Iesus in partes Cæsareæ Philippi, interrogabat discipulos suos dicēs: Quē me esse dicūt homines filiū filiū hominis? Cæsareā hāc Philippus in honorē Cæsaris construxit. Erat autē & alia Cæsarea Stratonis. Et procul à Iudæis abductos discipulos interrogauit, vt sine timore libere responderent ad id quod interrogabantur. Nec de Scribis & Pharisæis rogabat: illi enim ipsum manifeste contumelia afficiebant: sed de populari turba, quæ ab inuidia & malitia libera erat. Nā & Lucas dicit, Et factū est quū esset ipse solus, orans, erāt cū eo & discipuli: & interrogauit illos dicēs: Quē me dicunt esse turbæ? Marcus vero ait, quod in via interrogauerit eos. Est enim verisimile quod quū venisset in partes Cæsareæ simul orabat & ambulabat. Filiū vero hominis ait, hoc est, cū, qui hominibus apparet nodus homo. Interrogauit aūt nō quasi ignorās, sed dispēsatorio modo, vt Petrus diceret quod sibi reuelatū erat: & cæterorū omniū opiniones quæ de ipso erāt, reprobarētur tāquā erroneæ. Sciebat nanq; ꝙ deus ac pater reuelauerat Petro de se, aperiēs mentē eius. Vide aūt quod nō circa prædicationis initia interrogauerit, sed postquā multa magnāq; signa ediderat, postq; multa magnāq; docuerat: postquā sufficientes de sua diuinitate ac æqualitate ad patrē, probationes euidentes tradiderat.

F

Luce.9. Marc.8.

F

At illi dixerunt: Alij quidem Ioannem Baptistā: alij autē Eliā: alij vero Ieremiā, aut vnū prophetarum. Ait illis: Vos autē quem me esse dicitis? Vos, inquit, qui mecum semper conuersamini, & multam habetis experientiam meæ potentiæ, quæ & opere & sermone eluceſcit. Quum ergo diceret illis, Vos autē quem me esse dicitis, significauit turbas non recte dicere.

Nota.

Respondens autem Simon Petrus dicit: Tu es Christus filius ille dei viuentis. Rursus Petrus vbiq; feruens prosilit & præcedit. Viuentis autem dixit, quia scriptum est, Deus viuens ego sum. Et: Viuo ego dicit dominus: multāque similia, ad oppositam distinctionem mortuorum idolorum.

Iosue.3. Ezech.18

Et respondens Iesus dixit ei: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. At-

Cap.16

qui prius etiam discipuli sedata tempestate filiū dei esse cōfessi sunt, dicētes, Vere dei filius es, nec tamē beati prædicati sunt: Et alij quidam deum esse crediderūt vt prædiximus, sed nullum illorum beatificauit. Quid ergo dicēdum est? Quod omnes qui ipsum esse dei filiū confessi sunt, aut deum esse crediderunt, non natura & proprie hæc illū esse opinabantur, sed adoptione, & secundum excellentiā virtutis, veluti etiā oēs sanctos, dei filios esse dicūt. Solus aūt Petrus vere Christū, & natura & proprie filiū dei hunc esse intellexit. Ideo quoq; volēs Christus discipulis demōstrare, ꝙ solus hic recte cognouerit, & sine errore cōfessus sit, ipsum beatificat, tanquam assequutum diuinā dese reuelationem. Caro enim, inquit, & sanguis, hoc est homo, nō initiauit te ad sacrā hanc de me confessionē, sed pater meus, tanquam huiusmodi confessione dignum. † Quod autem dicitur Bar, Hebraica dictio est, significans filiū: erat siquidem filius cuiusdam Iona. Postquam ergo Petri opinionē confirmauit, & hunc à deo edoctū esse demonstrauit, vide quibus eum dignetur bonis.

Supra.14 Supra.8.

B

† *Aiūt enim Hebræi* בר יונה *bē Iona. Sed Chaldæi* בליונא *bar Iona sonat latinis filium columbæ.*

Et ego dico tibi quod tu es Petrus: & super hanc petram ædificabo ecclesiam meā. Tu es Petrus, vt qui post abnegationē, fidei petra futurus es: vel tanquam iam prudentia firmus. Itaq; super hanc firmitatem ædificabo ecclesiam meā, siue te ponam fundamentum credētium: Ecclesia enim fideles sunt. Hoc autem dixit, excitans eius prudentiam ad artem pascendarum ouium.

C

Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Nō dominabūtur ecclesiæ Portas aūt inferorum dicit blasphemias, quæ à gētibus ac hæreticis proferūtur, vtpote ad æternū introducentes cruciatū, vel supplicia ab illis inflicta, quasi ad mortē carnis inducētia. Deinde alium quoque ponit honorē.

Blasphemiæ gentium.

Et dabo tibi claues regni cœlorum. Quum confessus esset ipsum dei filium esse legitimum, iam ei demōstrat suæ diuinitatis dignitatem, dicens: Ædificabo super te ecclesiam meam: & dabo tibi claues regni cœlorum, videlicet vt ad illud introducas: siquidem clauigeri est introducere. Atqui donum hoc, cæterorum etiam fuit Apostolorū: sed primū

Cap.16. huic datum est, quia primus hic filium dei legitimum esse Christum fassus est: ideo quoque post Saluatoris in cœlum assumptionem, præ omnibus longo docuit tempore, multósque introduxit ad fidem.

Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum in cœlis. Etiam & hoc claniger proprium est. Ligare autem, dicit nō ignoscere: soluere vero, ignoscere. Promittit ergo: Quodcūq; peccatum non condonaueris super terram, neque in cœlo cō donabitur à deo: & quodcunque condonaueris hic, erit & ibi condonatum. Sed & Marcus & Lucas breuitatis causa fieri responsionem per cōpendiū dixerūt: ideo & beatitudinem eius & alium honorem tacuerunt: simul etiam scientes eum abunde honoratum. Matthæus verò diligentiæ gratiā hæc omnia conscripsit, pariter etiam Apostolorum principem honorans.

Tunc præcepit discipulo suis, vt nemini dicerent, quod ipse esset Christus. Marcus autem dixit, Et interminatus est illis ne cui de se dicerent. Lucas vero, Interminatus præcepit eis ne cui hoc dicerēt. Vnde liquet quod hic in Matthæo sumitur verbum ἐπιτιμᾶσθαι pro præcepit: & apud Marcum ἐπετίμησεν, hoc est interminatus est, pro, Cōfirmando præcepit: & similiter eius participium ἐπιτιμήσας apud Lucam. Vt nemini diceret, quod ipse esset Christus, naturalis videlicet dei filius, sicut Petrus confessus est. Necessarium siquidē erat, vt hoc ab ipso patre reuelaret, ab ipso autē filio ante mortem suā confirmaretur, & à solis discipulis cognosceretur, vtpote qui popularibus perfectiores erant, & quasi cōmunes orbis magistri: populares verò id nūc scire noluit vsq; ad resurrectionem suā à mortuis: ne si nūc discerent illum natura esse dei filium, & natura deum: postea videtes eum ignominiosè contumeliis affectū, & indigna patiētem, ac acerbe interemptū, offenderentur: & rursum ad priorem incredulitatē recurrerent, ægrēque ab ea reuocarētur. Nā si discipulos etiam, qui popularibus perfectiores erāt, offenderunt non solum hæc cōspecta, verū etiam de his rebus habiti sermones: quid nō passiæ fuissent impfectæ turbæ dū hæc cōspexissent, maxime ignorantes passionis mysterium, quod ipsis quoq; discipulis erat receptu difficile?

Nam & hi, quando post Saluatoris in cœlum ascēsionem, venit super eos spiritus sanctus, tūc demum diuina gratia repleti, humanis cogitationibus abiectis, omnia cognouerunt mysteria. Verū semper ad id vsq; tēpus omnia ad humanitatē pertinentia offendebant illos. Propter hoc ergo vt dictū est, noluit à popularibus sciri, quod natura dei filius esset, & natura deus: idque multis modis præcepit discipulis. Quando vero cōpletis ac finitis omnibus quę offendere poterant, prædicaturus illum erat natura deū esse sol obscuratus, velum templi dississum, terra concussa, petræ diruptæ, & corpora sanctorū q dormierant excitata, ipsēque glorioſe à mortuis resurgens, tunc sane effulsit virtus diuinitatis eius, & indubitata erat demōstratio. Simul quoque immissurus erat spiritus sanctus intellectū, non solis discipulis, sed omnibus etiā credentibus: & tūc iā demū omnib⁹ publicari volebat & diuinitatis & passionis suę mysterium, vt absque vllo offendiculo prædicatio ꝓcederet.

Ex eo tempore cœpit Iesus indicare discipulis suis, quod oporteret eū abire Ierosolyma: multaque pati à senioribus & principibus sacerdotum ac scribis, & occidi, tertiaque die resurgere. Ex eo tempore, ex quo firmiter cognouerunt discipuli, quod naturalis esset dei filius: tunc enim demū cœpit demonstrare siue prædicere illis quæ passurus erat: vt hæc ꝓscientes, tēpore passionis non offenderentur, neque suspicarētur quod ꝓpter naturæ imbecillitatē pateretur. Quo enim pacto id fieret de eo, qui prænouit & ꝓdicit, ac festinat potius vt patiatur.

Et assumens eum Petrus cœpit reprehendere illum. Assumens, hoc est seorsum accipiens. Audito enim quod moriturus esset, grauiter tulit: Nā id sua diuinitate indignū putauit: ideoq; quasi iā sumpta libertate, eo quod beatificat⁹ esset, seorsum increpauit illū siue reprehendit. Scire enim oportet quod hoc verbum ἐπιτιμᾶν (pro quo vt plurimum vertimus increpauit aut interminatus est) apud Euangelistas interdū quidē significat silentiū imponere siue os obstruere: vt de dæmone qui dicebat se nosse Christum, quod sanctus ille dei esset. Ait enim ἐπετίμησεν, hoc est increpauit illum, siue silentium imposuit. Interdū autem significat Refrenauit siue imperauit: vt est illud ἐπετίμησεν, id est, imperauit vētis & mari, siue refrenauit. Quandoq; verò denotat,

Cap.16. A

B

C

Mar.1. Supra 8.

Cap. 16. D Confirmauit: vt quum dicitur ἐπετίμησεν eis, hoc est confirmauit illos ne cui de se dicerēt. Quandoque autē Reprehendit: vt est id de quo erat sermo. Interdum quoq; Increpauit vel corripuit: vt est illud ἐπετίμησεν id est increpauit Petrum, vt statim consequenter dicemus: Est & vbi significat, Prohibuit, vt in fine quadragesimi capitis inuenietis.

Dicens: Propitius tibi sis domine, non erit tibi hoc. Tanquam consulens hoc ait, vt ingenuus amicus. Quod autē dicitur, Propitius tibi sis, cōsueto more loquutus est. Moris enim erat hoc dicere eum, qui indignaretur absurdū quippiā dicentis vt, Propitius tibi sit deus ob talem sermonem. Id vero quod addit, Non erit tibi hoc, tantūdem est ac si diceret: Ne contingat tibi hoc quod dicis.

E *At ille conuersus dixit Petro: Abi post me satana.* Marcus autē dixit quod cōuersus & intuitus discipulos suos, increpauit siue corripuit Petrum. Etenim voluit illos quoq; increpationem audire ac castigari, qui idem quod Petrus patiebantur. Satanā autem eum vocat, quasi in hoc satanam imitantem, quod Christum occidi nolebat. Siquidem neq; satanas Christum occidi volebat, vt mendaces viderentur prophetiæ quæ de morte eius loquebantur: & ne mors carnis huius, fieret mors suæ potestatis: quanquā ipse propria victus malitia Iudæos ad eius cædem incitauit. Potest autē & aliter dici: quod quia Satanas aduersarius dicitur, Petr' F autem prohibens Christum mori, non sequebatur eius voluntatem sed aduersabatur, ait ei Saluator: Abi post me Satana, hoc est sequere me aduersarie.

Obstaculo mihi es. Impedimēto mihi es, aduersari' meæ voluntati. Deinde dicit etiam causam propter quam aduersabatur.

Quia non sapis ea quæ dei sunt, sed ea quæ sunt hominum. Hoc inquit pateris, quia nō diuino sed humano modo sapis. Etenim si diuina gustares, vtique dignū me iudicares qui moriar p mundo: quia vero humana sapis, potius indignum me iudicas qui moriar. Tu vero mihi considera eū qui paulo ante maxime beatus prædicatus est, nūc maxime increpatum, & ad correptionem suæ audaciæ: & vt intelligas quod Saluator non sit personarum acceptor: quū enim recte loquutus est, beatum prædicauit illum: quando autē

Cap. 18. A nō recte, increpauit. Recte quidem loquutus est in his quę per reuelationem diuinitus accepit: non recte vero loquutus est, in his quæ à seipso dixit.

Tunc Iesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Marcus & Lucas aiunt etiā ad turbas & simpliciter ad omnes hæc illum dixisse. Dixit autē hæc, confirmans non solū nō esse indecens vt ipse moriatur, sed neque posse quēpiam suum esse discipulum, nisi & ille moriatur p honesto. Si quis inquit vult post me venire, siue sequi me tanquam discipulus & imitator, abneget semetipsum, dico sane suiipsius voluptatē, voluptatū ac vitæ amorem, aut suū proprium corpus, nō parcēs illi laborāti & afflicto, sed exponat illud periculis: B & tollat crucem suam, siue ferat in memoria suam mortē. Per crucem enim mortem significauit: quia tūc mortis instrumentum erat crux: semper suiipsius cędē expectet, semper ad mortem paratus sit, & quotidie voluptate moriatur. Alio etiam modo præsens dictū interpretati sumus decimonono capite. Vide autē quomodo dixerit. Si quis † vult, siue vir siue mulier, siue præsidens, siue cui alius præsidet: Si velit: neminem enim inuitum cogit. Ne putes autē quod mala pati solū sufficiat: nā & latrones & deprædatores ac magi, aliique praui homines innumera mala patiuntur, addidit: vt sequatur me: docens non solū oportere talia pati, sed etiam se sequi, hoc est per vestigia conuersationis ipsius incedere.

C † *Nec enim Græcis tam fœmininum est quam masculinum: vt etiam Quis interdum apud Latinos.*

Qui enim voluerit animam suam saluare perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Dixit etiam hæc decimonono capite: quære ergo ibi horum interpretationem. Marcus autem dixit, Propter me & euangelium, hoc est propter me & meam doctrinam.

Quid enim prodest homini si totum mundum lucrifecerit, animæ vero suæ detrimentum faciat? Impossibile quidem est quempiam totum mundum lucrifacere: si tamen possibile foret, nulla esset vtilitas. Siquidē omnia q̄ mundi sunt, mortalia sunt, anima vero immortalis: & horū sane delectatio tēporalis illius vero supplicium sempiternū. Deinde auget & terro-

Cap. 17. rē. Inde enim plerūque meliores reddere solet auditores.

Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua? Si enim neque mundus totus correspondens est animæ rationali, qd dabit quispiā cōmutationis vt hāc ab æterno supplicio eripiat? Certe nihil. Omnibus itaque relictis, huī curā habere solius oportet, cuius iactura est maxime mortalis, & ob quam perditam nulla potest dari commutatio. Vt autē discant quod segnibus non sine vltione erit sua segnities, neque sedulis prēmio carebit sua sedulitas: vtq; illi amplius terreantur, hi vero maiorē accipiant consolationem, dicit.

Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique iuxta id quod operatus est. Simul demonstrauit quod eandem habeat cū patre gloriā. In gloria inquit patris sui. Quod si eādem habet gloriā, eiusdem vtiq; substantiæ est & potentiæ ac diuinitatis: quorū enim gloria est eadem, horum & cætera quoque sunt eadem.

Amen dico vobis: Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec viderint filium hominis venientem in regno suo. Postquam de seipso dixit, quod futurū est vt veniat in gloria cum satellitio ac comitatu & prēmissione angelorū: cognito quod discipuli de hoc sermone diffiderēt, cōfirmat illum: præmittens quod non multo post, quidam se visuri essent in gloria: hanc enim regnū nunc vocauit. Significabat autē suæ transformationis splēdorem, quē post breue tempus demōstraturus erat Petro, Iacobo & Ioanni: Nā de his dixit, Sunt quidam hic stantes. Regnū autem suum siue gloriam suam, splendorem illum nominauit, cū quo postmodū descēsurus est, quādo reddet vnicuiq; iuxta id quod operatus est. Venientem vero dixit, hoc est apparentem.

Et post sex dies assumit Iesus Petrum & Iacobum ac Ioannē fratrem eius. Lucas autem dixit, Post octo: nec tamen contrarius est. Siquidem annumerauit ille & duos dies alios, hūc videlicet quo prædicta loquutus est Iesus discipulis, & eū quo illos assumpsit: Matthæus vero vtroq; ptermisso, medios tantum enumerauit. Quare autē solos hos tres assumpsit, non modo tātum, sed & alias frequentius, sicut in progressu inueniemus: Quia cæteris discipulis pstantiores erant: Petrus quidem eo quod valde diligeret eū, ppter fidei feruorem, Ioannes vero quia plurimū diligebatur ab illo, propter virtutum excellētiam, Iacobus autē quia grauis admodum erat Iudæis, intantū vt Herodes occiso illo maximam præstiterit gratiam Iudæis. Vide autem quo modo Matthæus non occultauerit illos qui sibi ppositi sunt. Hoc autem & Ioannes pleriſq; in locis facit, præcipua Petri encomia libenter describens: Apostolorū nāq; chorus expers erat inuidiæ. Ideo autē quū dixisset Christus, Sūt quidā de hic stantibus, horū occultauit nomina, ne cæteros contristaret: nam indignos sese arbitrati, doluissent se despici.

Cap. 17. A

Et subduxit illos in montem excelsum seorsum. Lucas autem dicit, quod assumpsit illos, ascenditq; in montem vt oraret.

CAPVT XXXIIII. DE TRANSFORMATIONE CHRISTI.

ET transformatus est coram illis: resplenduitque facies eius sicut sol, vestimenta vero eius facta sunt candida sicut lumen. Subducit illos in montem excelsum, vt à nullo alio conspici posset: ideo etiam addit, Seorsum. Nihil enim faciebat ad gloriam, sed omnia ad vtilitatem. Præterea vt discamus oportere à terrena subleuari humilitate eum, qui diuina contemplatione dignus habendus est. Et transformatus est, corpore quidem in propria figura manente, diuino vero splendore modicum quiddam in eo detegente, ac faciem eius illustrante, speciemque illius ad maiorem dei similitudinem immutante. Coram eis autē, ne transformatum ipsum intuiti alterum esse suspicarentur: vtque scirent eum facillime quod velit facere posse. Spleduit vero facies eius sicut sol, qa ita illis apparuit: ille enim supra solem erat, diuinus quidam & ineffabilis. Vestimenta autē eius facta sunt candida sicut lumen, diffuso etiam in illa splendore: Itaque si nostrū quoque aliquis Iesum vt Petrus amauerit, & amat⁹ ab eo fuerit vt Ioānes, ac inimicis illius grauis fuerit vt Iacobus: inimici vero illi⁹ pcipui sunt dæmones: subducetur ab eo in montē excelsum, siue in altitudinem cognitionis: & gloriā illius intuebitur, quantū homini pmissum est: dico sane mysteria quæ multis occultata sunt ac inuisa. Non erit autē præter intentum aut intempestiuum, vt dicamus faciem Iesu intellectū sermonum illius: vestimenta vero eius dictiones sermonum, quibus occultatus in eis intellectus tanquā vestimētis in-

B

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 17. D duitur: taliſq; eius facies apparebit, ſplendens ac illuminãs eos qui in illã defigũt oculos: & rurſum talia eius veſtimẽta candida ſunt, nihilq; tenebroſum aut obſcurũ habentia.

Et ecce viſi ſunt Moſes & Elias cum eo loquentes. Propter multas cauſas ſecum aſtare fecit Moſen & Eliã. Quia enim *Supra 16.* turbæ dicebant: hi quidem Ioannem eſſe Baptiſtã, alij autem Eliam, alij vero Ieremiam, aut vnum veterũ prophetarum: conſtituit coram ſe tanquam ſeruos, eos qui in veteri teſtamẽto inſignitores refulſerant, vt diſcerimẽ quod eſt inter ſe & illos appareat, & quantũ ipſe ab illis differat. Hæc itaq; vna fuit cauſa. Altera rurſum: quia accuſabãt illum de *Ioan. 10.* E legis tranſgreſſione dicentes, Nõ eſt hic à deo, quia ſabbatum non cuſtodit: Rurſuſque blaſphemiæ eum accuſabant, & quod dei gloriã ſibi vendicaret dicentes, De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, & quia homo quũ ſis facis teipſum deũ: aſtare fecit corã ſe Moſen, vt oſtẽderet quod ſi legis tranſgreſſor eſſet, nequaquam in modum ſeruũ legiſlator ſibi aſtitiſſet: Eliã vero, vt appareat quod ſi blaſphemus eſſet, nequaquã is qui ſemp dei gloriã vehemẽter amauerat ac tuit⁹ fuerat, tanquã ſeru⁹ illi aſtaret q deo cõtrarius eſſet. Tertia quoq; cauſa, vt mortis vitæq; dominus cognoſceretur. Moſes enĩ mortu⁹ erat, Elias autẽ viu⁹ & vt vidẽtes poſtmodũ diſcipuli illũ morientẽ, intelligerẽt quod hæc volũtarie pateretur, & cogitarẽt quod nequaquã moreretur inuitus, q mortis vitæq; eſſet domin⁹. † Poteſt F & alia addi cauſa quod hos ꝓpter diſcipulos adduxit, vt ad eorũ imitationẽ excitarẽtur. Siquidẽ Moſes linguæ tardioris erat. Elias vero durior ac aſperior: iambo etiã inopes erãt, & aduerſ⁹ tyrãnos magna loquẽdi libertate vſi ſũt, Moſes qdẽ aduerſ⁹ Pharaonẽ, Elias vero aduerſ⁹ Achab: & à p uertis hominib⁹ q à ſe magnis affecti erãt beneficiis, pluri ma paſsi ſunt pericula, & nec ſic deſtiterũt eos ad bonũ ſẽ per dirigere. Vtq; vehemẽtius imitarẽtur Moſis quidẽ clementiam, Eliæ vero zelum quem pro deo gerebat: vtriuſq; autem adminiſtrationem, laborũque tolerantiam: millies namque quod in ſe erat pro dei beneplacitis moriebãtur, & ꝓ populo ſibi cõcredito, ſuaſque ꝓdendo animas inuenerunt eas. Colloquebantur autẽ cũ eo, oſtendentes quod lex quæ per Moſen data erat, ac ſermo qui p ꝓphetas de

Exo. 6. 7. 8.

3. Re. 18.

morte eius fuerat, conformiter cũ illo præſignauerãt: ille quidẽ in figuris victimarũ, hic autẽ in diuerſis vaticiniis. *Luca 9.* Lucas vero dicit quod etiã hi in gloria ſiue ſplẽdore apparuerunt: vt diſcamus quod omnes qui ſecundũ deum vixerunt diuinũ induunt ſplendorem. Quid autẽ colloquebãtur cum eo? Rurſus hoc docuit Lucas, dicens quod dicebãt exceſſum eius quẽ cõpleturus erat Ieroſolymis: exceſſum vocans ab hac vita exitum ſiue tranſitũ. Quidam autẽ exemplaria non ἔξοδον, id eſt, Exceſſum ſed δόξαν, id eſt, Gloriam habent: nam gloria quoque appellatur crux ipſa. Aliis ſiquidem omnibus probrũ erat vtpote malorũ pœna criminũ: ſoli vero Chriſto gloria facta eſt, magni videlicet er B gà nos amoris præmiũ. Quis enim gratum habens animũ, audiens quod qui omni dignus erat honore, huiuſmodi ꝓ noſtra ſalute perpeſſus eſt ignominiam, non glorificabit illum? Eſt & altera ratio iuxta quã dicitur, Crux gloria eius, quã ſuo referemus tẽpore. Interim vero Moſes & Elias dicebant exceſſum eius, & gloriã eius, hoc eſt loquebãtur de exitu, vel de gloria eius, ſiue de cruce eius, quomodo crucifigendus erat. Dignũ eſt autẽ, vt inquiramus vnde diſcipuli poſt tã multos annos Moſen & Eliã agnouerũt. Neq; enim apud Hebræos erant imaginũ tabulæ. Dicimus ergo quod in libris quidã vetuſtiorũ Hebræorũ ſpecies inſignium *Species inſignium virorũ.* virorũ poſteris reliquerant, quas legentes, inde eos agnoſcebant. Veriſimile quoque eſt, ex traditionibus viua voce traditis, in memoria habitas fuiſſe illorũ ſpecies aut figuras. Fortaſſe autẽ & ex diuina reuelatiõe illos agnouerũt. C

† *Aut etiam aliter: iuxta Chriſtum apparent Moſes & Elias, ſignificantes quod myſteria legalia ac prophetalia in vnum intendunt Chriſtum, & ea quæ Chriſti ſunt præſignant.* †

Reſpondens autem Petrus dixit Ieſu: Domine bonum eſt nos hic eſſe: ſi vis faciamus hic tria tabernacula, † *tibi vnum, & Moſi vnum, & Eliæ vnum.* Quum Petrus vehemẽter præceptorẽ amaret, nec vellet eum abire Ieroſolyma, ne eò digreſſus pateretur, ſicut ꝓdixerat: palã quidem non audet eum progredi, ne rurſum increparetur: viſo autem quod mõs magnam haberet ſecuritatẽ, vtpote inſidiatoribus incognit⁹: ſimul autẽ Moſen & Eliam idoneos qui vleiſcerẽtur. Nã *4. Re. 1.* ille plurimas Gentes deuicerat, hic vero ignẽ ſuper quin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.17. quagenarios de cœlo detraxerat: cõsulit illi dicens: Bonũ, D
est nos hic esse. Cognito autẽ quod male loquutus fuisset ex propria mente statuens, addidit, Si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, & Mosi vnum, & Eliæ vnum. Quid ais ô Petre? Paulò ante naturalem hunc dei filiũ confessus es, nunc autem cum seruis dominum cõnumerans, etiã ab ipsis seruandum eum speras? Vide quomodo ante passionem imperfecti admodũ erãt discipuli. Simul autẽ Petrus duplam tunc mentis cõmotionẽ sustinebat: hinc quidem trepidans ꝙ magistro, illinc vero à supernaturali illo aspectu turbatus est & confusus, taliaq; loquebatur nescies qd
E diceret, sicut dixit Lucas, hoc est quod incõsiderate loqueretur. Marcus autẽ ait: Neq; enim sciebat quid loquuturus esset, id est, nõ nouerat quid aliud melius loquuturus esset vel loqui posset. Deinde addidit & causam dicens, quod erãt exterriti. Lucas vero scripsit, quod erãt somno grauati: Exterriti quidem visa specie plusquã humana: Granabãtus autẽ somno prelopore qui à splẽdore ꝓcedebat: neq; enim nox erat sed dies, splendoris tamẽ excessus obscurabat illorum oculos, ac mentem aggrauabat, donec perfecte experrecti, sicut dixit Lucas, siue ad se à tali sopore & obtenebratione reuersi, viderunt, quantum possibile erat, gloriam eius. Petrus itaque confusam adhuc mentem habẽs, inconsiderata & incongrua loquebatur.

† Tria tabernacula intelligi possunt tres ad salutem dispositiones, videlicet operationis, contemplationis, & theologiæ. Operationis itaque typus fuit Elias fortis ac temperatus. Contemplationis Moses legislator ac iuris dator. Theologiæ vero Christus vtpote vnimode perfectꝰ. Hæc autem tabernacula sunt, comparatione futurarum quietum incomparabiliter meliorum.

Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit illos, & ecce vox de nube. Nubes & vox, vt certiores redderentur dei esse
Psal.103. vocẽ: didicerant enim quod deus in nube veheretur: Po-
Exo.19. nens inquit nubes ascensum suũ multaque huiusmodi frequenter habet scriptura. Considera vero quo pacto dũ minatur, obscuram ponit circa se nubem, vt Super Sina: nunc autem filium ostendere volens, lucidam illam habet.

Dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacuit est-
Supra 3. Hęc tertio etiã capite quũ Saluator baptizaretur dixit ex-

Cap.17. Ntus pater: sed ibi propter circumstantiũ multitudinẽ, hic autẽ maxime propter Petrũ ac si diceret vox patris: Quid A
times ô Petre de Iesu hic est filius meus: nec simpliciter filius, vt hi q ꝑ virtutẽ à me sunt adoptati, sed dilectꝰ siue electus tãquã vnigenitus: nec id tãtũ, verũ etiã in quo mihi cõplacitũ est, hoc est in quo requiesco, in quo oblector, vt in vnanimi & æquali mihi: ne ergo illi timeas. Quãtũcũq; enĩ illũ diligas, nõ adeo eũ diligis vt ego. Triplex est nanq; apud me vis amoris erga illũ. Siquidẽ tãquã filiũ illũ diligo, & tãquã dilectũ, & tãquã me recreãte mihique placẽtẽ. Reliquũ est igitur, vt si huius nõ fidis potentiæ, at meæ fidas. Nemo enĩ adeo dilectũ irrationabili causa destituit.

Ipsum audite. Huic obedite: huic credite, si quid aut dixerit aut fecerit. Quod si etiã cruciligi voluerit, nemo illi ob- B
sistat: vos enim ignoratis dispensationis suæ mysteriũ. Nã quicquid ipse & dicit & facit, mea volũtate & dicit & facit. Ipsum itaque audite, lege Mosaica, propheticisque sacrorũ initiationibus relictis: complemẽtum siquidẽ legis ac prophetarum est Christus: & iam omnia illa completa sunt, vtpote quæ vsque ad hunc solum protendebantur.

Et audita voce, discipuli procciderunt in faciẽ suã, & timuerunt vehementer. Atqui prius etiã in Iordane vox facta est huiusmodi: & post hæc rursum quãdo tonitru dicebant factũ esse: & Ioan.12.
nullus quicquã tale passus est: quomodo ergo nũc hi prociderunt in faciem suam? Quia altitudo magna erat, profundaque solitudo ac multum silentium. Præterea trãsformatio facta est horroris plena, & lux immortalis eluxit, ac subito desuper circũpolita nube, vocẽque super eos delapsa, merito perculsi sunt & exterriti. Potest quoque & aliter dici quod prociderunt in faciem suam, hoc est adorauerunt.

Et accedens Iesus tetigit eos dicẽs: Surgite & nolite timere. Miseratus est imbecillitatem eorum, & cito soluit timorem.

Eleuatis autẽ oculis suis neminẽ viderunt nisi Iesum solũ. Vt certiores redderetur ꝙ de ipso facta esset vox, solꝰ iã illis videt.

Et descendentibus illis de mõte præcepit eis Iesus dicẽs: Nemini dixeritis visionẽ, donec filius hominis à mortuis resurgat. Quanto enim maiora de eo dixissent, tãto difficilius credibilia viderẽt. Iubet ergo visionẽ hãc ab illis occultari, quia futurũ erat, vt neq; ipsi ꝙsuadere possent: & Iudæi magis exasperaretur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.17. D *Et interrogauerunt eum discipuli eius dicentes: Quid ergo Scribæ dicunt quod Eliã oporteat venire primũ?* De diuinitate eius iã ad plenũ edocti, & à Petri cõfessione, & à trãsformatione, & à cœlesti voce, interrogãt: Quũ tu sis Christus, quare Scribæ dicunt q̃ Eliã oporteat venire ante Christũ? quomodo nõ venit hic ante te? Hoc itaq; interrogauerũt discipuli. Scire aũt oportet, q̃ scripturæ duos Christi aduentus dicunt, eum videlicet qui factus est & futurũ. De vtroq; docuit Paulus: de priori quidẽ, Apparuit inquit gratia dei saluatoris. De posteriori vero: Expectãtes beatã spẽ & apparitionem magni dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. Et prioris q̃dẽ factus est Ioannes præcursor: posterioris vero fiet præcursor Elias, de quo dicit propheta Malachias: Mittã vobis Eliam Thesbitẽ, qui restituet cor patris ad filiũ, hoc est qui cõuertet corda iudæorũ q̃ tũc superfuerint, ad Apostolos, vt obediãt doctrinis eorũ, credãtq; Christo. Patres enim Apostolorũ erant Iudæi. Sed Scribæ duos Christi aduẽtus in vnũ cõfundẽtes, & posteriorẽ in priorẽ cõtrahẽtes, de solo posteriori docebãt populũ: & propterea Christũ nõ suscipiebãt dicẽtes, quod Eliã oportet venire primũ, & mox Christũ. Sed nũc Christus de duob⁹ aperte docet. Aduerte ergo.

Iesus autem respondens dixit eis: Elias quidem veniet primum, & restituet omnia. Dico autem vobis quod Elias iam venit, & nõ cognouerunt eum. Elias quidem prior siue Thesbites nondũ venit: veniet autẽ circa secundum meum aduẽtũ: & restituet omnem qui ei crediderit: hoc est cõuertet cor patris ad filiũ, vt ait propheta Malachias. Dico autẽ vobis quod Elias secundus siue Baptista iam venit circa primũ meum aduẽtum, vt dicunt scripturæ: & non cognouerunt scribæ quod etiam hic esset Elias tanquam præcursor. Non cognouerunt autem eum vtpote male intelligentes scripturas.

Sed fecerunt in eo quæcunque voluerunt. Herodes videlicet: multa enim in eum fecit, in carcerem illum iniiciens: deinde amputatum caput deferri iubens in lance.

Ita quoq; futurum est vt filius hominis ab eis patiatur. Ita quoq; non cognitus scilicet quod sit Christus: Non cognitus autem propter prauam mentem ipsorũ. Sed quo nam modo fiet, vt quũ præsentes Hebræi Christo nõ crediderint, qui tunc erunt credãt Eliæ? Quia agnoscunt eũ, sciũtq; de illo

prædixisse Malachiam. Simul etiam tam longum tempus quod in medio intercidet, tantãque virtus prædicationis, emollient duritiem cordis eorum. Cap.17. A

Tunc intellexerunt discipuli quod de Ioanne baptista dixerat eis. Nam vicesimo quoque capite prædixerat eis, quod ille sit Elias qui venturus esse dicitur. Sup. 12. Nota.

CAPVT XXXV. DE LVNATICO.

Q Vumque venissent ad turbam accessit ad eum homo, procidens ad genua eius & dicens: Domine miserere filij mei, quia lunaticus est, & male affligitur. De lunatico prædictum quidem est modo naturaliori insistendo, quarto capite: dicetur autem & nunc perfectius, B quod dæmonum quidam secedentes, aduersus quosdam homines tempus certum lunæ obseruabant: & tunc insultum in illos faciebant, vt dum luna mali causa videretur, eius creator calumniæ exponeretur. Supra. 4.

Frequenter enim cadit in ignem, & frequenter in aquam. Itaq; si non etiam tunc dei virtus dæmonem cohibuisset, iamdudum eum perdidisset. Marcus autem dicit, quod dæmonium quod ineo erat, mutum erat ac surdum: non quod natura esset huiusmodi, sed quia dæmoniaci vocem ligauerat & auditum.

Et obtulit eum discipulis tuis, nec potuerunt curare illum. Nõ potuerunt propter offerentis incredulitatem. Licet enim eũ adduxerat, non tamen indubitanter credebat, quòd dæmonẽ fugare possent. Hoc autem & ex eo manifestũ est quod dixit Christus, O generatio incredula: & rursus ab eo quod dixit adducẽs, Si quid potes adiuua nos: & ex eo quod interrogauit Christus, Si potes credere: & iterum ab eo quod ipse respõdit, Credo domine auxiliare incredulitati meæ. Nam hæc latius scripsit Marcus. Marci. 9. C

Respondens autem Iesus dixit: O generatio incredula & distorta. Generalius increpat propter Iudæos quosdã similiter incredulos, licet innumera huiusmodi conspexissent, nõ per ipsum tantum, sed & per discipulos facta miracula. Distorta autem, id est tortuosa, non recte intelligens.

Cap.17. *Quousque ero vobiscum? quousque patiar vos?* Indignatur, & mortem quærit, eo quod essent ipsi infidelitate immedicabiles.

Afferte illum mihi huc. Ne ipse quoque impotens videatur, elicit dæmonium. Iubet autem adduci dæmoniacum, vt manifesta fiat sua potentia his, qui etiam ipsum impotentem esse putabant.

Marci. 9 Luc. 9. *Et imperauit ei Iesus.* Hoc est præcepit Marcus autē & Lucas dicunt, quod imperauit spiritui immundo. Siquidem vtrique imperauit: dæmoniaco quidem vt resipisceret, dæmoni vero vt fugeret: Hic enim verbum *increpauit* idem significat quod præcepit.

E *Exiitque ab eo dæmonium: & sanatus est puer ab illa hora.* Hæc certe manifesta sunt. Verū à dæmone quoque muto & surdo possidetur, quisquis non loquitur neque audit diuinos sermones. Hunc autem proiicit dæmonium: interdū quidem in ignem iræ & concupiscentiæ, interdum vero in aquam commotionis aliarum affectionum.

Tunc accedentes discipuli ad Iesum seorsim dixerunt: Quare nos non potuimus eicere illud? Iesus autem dixit eis: Propter incredulitatem vestram. Marcus vero dixit, quod quum ipse domum ingressus esset interrogauerunt. Interrogant autem, timentes ne forte perdiderint, quam acceperant virtutem, aduersus spiritus immundos. Verum Christus corā multitudine incredulitatem offerētis pro causa reddit: seorsum vero discipulorum causātur incredulitatem. Etenim hi etiam priusquā F aggrederentur, diffidebant se posse laborātem curare, quū tamen alios multos curassent: & ita quum conarentur, non potuerunt. Optime ergo coram multis multorum incredulitatem reprehendit: semotis autem arbitris suorum diffidentiam. Neque enim æquum erat, vt coram multis cōfunderet communes orbis præceptores.

Amen quippe dico vobis: Si habeatis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc, & transibit. Fidem nunc dicit, nō de hoc q̄ ipse sit deus, sed ad faciendā signa. Dicit enim: Si habeatis fidem adeo acrem & vehemētem ac feruētem sicut granum sinapis: illud enim talis est qualitatis: credētes sine vlla trepidatione quod facturi estis signa: tā tam habebitis virtutem, vt ipsos etiā mōtes transferatis, si

volueritis. Tāta autem fidem aliquē habere, videtur quidem facile, est tamē etiam excelsum valde. Nascitur siquidem ex libertate ad deū: rursum talis libertas est ex mēte placide cōposita. Est autem magni certaminis ex placabilitate acquirere talem erga deum libertatem, vt credat illū daturum quicquid postulabitur. Petite, inquit, & dabitur vobis. Quod si palā non fecerunt trāsmigrare mōtes Apostoli, ne miseris: non enim hoc ideo fuit quòd nō possent, sed quia noluerūt, vtpote huiusmodi necessitate aut vtilitate sese illis non offerente: post hos nanque sancti alij Apostolis longe inferiores, vrgente necessitate mōtes demigrare fecerunt, iuxta dominicā sententiā. Potest quoq; B mons dici diabolus propter opinionis suæ elationem, quē facile sancti à sua sede commouent, quando volunt.

Et nihil impossibile erit vobis. Non solum, inquit, montes transferetis, imò nihil etiam aliud impossibile erit vobis.

Hoc autem genus non egreditur nisi per orationem & ieiunium. Genus dæmonum omniū non alio modo egreditur, nisi per orationem & ieiunium: non solum eius qui sanat, sed eius etiam qui patitur. Oratio siquidē dæmoni admodum tertibilis est. Hanc autem fortiorem reddit, & valde potētem efficit ieiunium, non sinens corporis satietatē remittere firmitatem, aut fumos qui ab ea ascendunt turbare cerebrum, mentémque confundere: itaq; corpore firmo, mēteque sine distractione operante, vehementius igne, omnique re terribilius ascendit oratio: ideo has semper coniunctas esse oportet.

Quum autem conuerterentur in Galilæa dixit illis Iesus: Futurū est vt filius hominis tradatur in manus hominum, & occident eū, & tertio die resurget: Et contristati sunt vehementer. Discipulis de sui occisione frequēter prædicit: vt præexercitati monitionis frequētia, facile ferant quū acciderit: & vt vno verbo dicā, propter causam, quā tricesimotertio capite tradidimus. Vide ergo quomodo licet ibi Petrus fuerit increpat⁹, & postmodum iusserit pater vt eum audirent, ipse quoq; resurrectionē post tres dies promiserit: nec sic tamen ferre potuerunt, sed contristati sunt: & non vtcunque sed vehemēter. Hoc autem factū est, eo quod ignorarent virtutem eorum quæ dicebantur, sicut Marcus & Lucas dixerunt. Nam ille

Cap.17. A

Nota.

Supra.16

Marci. 9 Luc. 9

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luc. 9. dixit quod ignorabãt verbum,& timebant eũ interrogare:

D Hic autem,Et erat absconditum ab eis vt nõ intelligerẽt illud. Diuina autem dispẽsatione occultabatur ab illis verbi cognitio tanquam ab imperfectis,& qui necdũ poterãt ad supernaturale eius penetrare mysteriũ. Verũ si illud ignorabant,quomodo contristati sunt vehemẽter? Nõ penitus ignorabant,sed de morte eius intelligebant,quũ de ea sæpius audissent,& de hac contristati sunt vehemẽter:de resurrectione vero ignorabãt,de qua etiam sæpius audierãt, nec tamen poterãt intelligere quid ea essent. Dicit enim Marcus inter alia,quod conquirebãt inter se quid esset, A mortuis resurgere. Suspicabãtur nanque hanc etiam quandam esse parabolam. Siquidem post resurrectionẽ aperuit mentem illorum ,vt intelligerent scripturas de omnibus.

E

CAPVT TRICESIMVM SEXTVM DE EXIGENTIbus Didrachma.

T quum venissent Capernaum accesserunt ad Petrum qui didrachma † accipiebant: & dixerunt: Præceptor vester num soluit didrachma? ait: etiam. Primogeniti omnes Hebræorum singulis annis didrachma pẽdebant deo in gratiarum actionem: eo quod olim Aegyptiorũ primogenita perdiderat. Quia ergo Christus etiam primogenitus erat, qui hæc congregabant, ad ipsum quidem accedere verebantur, honorantes eum propter miracula: ad Petrum autem tanquam principem iam discipulorum accedunt: nec exigunt, sed cum mansuetudine interrogant. F Est autem didrachmum genus numismatis.

† *Didrachma minæ Atticæ pars est centesima: sex continens obolos: didrachmum, duodecim.*

Quumque domum ingressus esset, præuenit eum Iesus dicens: Quid tibi videtur Simon: reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum, à filiis suis an ab alienis? Priusquam loqueretur Petrus de didrachmo præuenit eũ Iesus: demonstrans non opus esse sibi vt ab alio disceret, quum sciret non tantũ quæ dicebãtur, verum etiam quæ cogitabantur. Per exemplum autem ostendit quòd quum naturalis sit dei filius, non debet pendere patri didrachmum. Nam reges non à propriis filiis, sed ab alienis tributum vel censum accipiunt. Idem autem significat τέλος (quod tributum vertimus) & κῆνσος census: sed illud apud Græcos, hoc apud Romanos.

Cap. 17 A

Dicit ei Petrus: Ab alienis. Ait illi Iesus: Ergo liberi sunt filij.
Liberi ne pendant tributum vel censum.

Verum ne simus illis offendiculo, proficiscere ad mare mitte hamum, & eum piscem qui primus prodierit, tolle: & aperto ore illius inuenies staterem: illum acceptum da eis pro me & te. Demonstrato primum quòd ipse non debeat pendere propter diuinitatẽ, tamen dare iubet propter humanitatem, ne offendiculum paterentur, quasi ipse Deum despiceret, volens & ipse deo pendere didrachmum. A mari autem dat tributum hinc quoque ostendens quòd tanquam omnium dominus præcipit & mari, quod quasi præcepto eius subiectum, mittit piscem qui tributum domino deferat: nec pro ipso solum, sed & pro primo eius discipulo: Nam Petrus quoque primogenitus erat. Prius siquidẽ etiam hoc diuersimode demonstrauit: & quando ipsi furenti imperauit: & quando per ipsum quasi per aridam pedes ambulauit. Et nunc quoque idem rursum aliter ostendit, vario modo subiectionẽ illius significãs. Est & stater numismatis genus duo didrachma, id est quatuor drachmas continens. Vide autem quomodo nunc Iudæis offendiculo esse noluit: alibi vero Pharisæorum despexit offendiculũ, quando de cibis disputabat. Docet enim quòd aliquando offendiculum cauere oportet, interdum vero illud despicere, & cum iudicio hoc & illud facere. Vniuersaliter enim in his quæ iuxta dei præceptũ dicuntur aut fiunt, offendiculum oportet despicere: in his autem quæ iuxta voluntatem nostram, offendiculum curare conuenit, prout præcepit Magnus Basilius.

B

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.18. D

CAPVT TRICESIMVMSEPTIMVM,
DE DICENTIBVS QVIS MAIOR.

Cap.18. IN illa hora accesserũt discipuli ad Iesum dicẽtes: *Quis nam maximus est in regno cœlorum?* Humanum quiddam discipuli tunc patiebantur. Intuiti siquidem præpositum fuisse Petrum: nam & Iacobus primogenitus erat & alij: sed nihil tale pro eis dixit, doluerunt: & tamen affectũ suũ cõfiteri erubuerunt, sed indistincte præceptore interrogãt, quisnã maximus esset eorum. Nec id solum affectum hunc excitauerat, sed & alia multa. Nã & prius quoq; beatificauit eũ, multáque illi promisit: alibi etiã visa illius libertate subtristes effecti sunt, Marcus vero ait, quod primum inter se disputauerant, quis maximus esset. & huic consonat etiã Lucas: & id quidem priusquam ad Petrum accessissent qui didrachma accipiebãt, sed tunc videntes rursus Petrũ præhonorari, magis irritati sunt, & ita demũ interrogauerũt. Videntur autem de eo interrogare quod iam nouerãt, nõ tamen est ita. Siquidem ex his quæ videbant, sciebãt quod in terra Petrus sibi præponeretur: volebant autem scire vtrum etiam in cœlo præhonorandus esset. Sed tunc quidẽ de his dolebant: verum postmodum quum effecti essent perfecti, primos honores inuicem concedebant.

E *Marci. 9.* *Luce. 9.*

Et accersito puero statuit eum Iesus in medio illorum. Marcus autem ait. Et amplexatus illum dixit eis. Lucas vero quod statuit eum iuxta se. Omnia autem facta sunt. Primũ siquidem statuit eum in medio illorum: deinde iuxta se: postmodum amplexatus est illum. Vult autem per exemplum de puero sedare hunc illorum affectum.

F De puero 10.

Et dixit: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut pueri, non intrabitis in regnum cœlorum. Vos quidem de primatu in regno cœlorum interrogatis: ego autẽ dico vobis quòd nisi conuersi fueritis à prauitate ad synceritatẽ, & efficiamini innocẽtes vt pueri, in illud omnino nõ ingredimini. Puer siquidem est simplex, non curiosus, neque vanæ gloriæ cupidus, sine fastu, liber est & ab inuidia, æmulatiõe, sui amore, contentione, & vt semel dicã, solutus est ab omni voluntario affectu, non per exercitiũ sed per simplicitatem. Si quis ergo discesserit à voluntariis affectionibus, efficietur sicuti puer, habens per exercitiũ quod habent pueri per simplicitatem.

Simplicitas.

Quisquis ergo se ipse demiserit sicut puer iste, hic est maximus in regno cœlorum. Quisquis voluntarie seipsum vehemẽter dejecerit, sicut puer iste non voluntarie vehemẽter dejectus est: oportet enim, vt dictum est, imitari puerũ, qui multas habens virtutes, ob nullam illarum extollitur.

Et quicunque susceperit vnum talem puerum in nomine meo, me suscipit. Et quicũque hospitio exceperit vnum talem puerum qualem dixit, videlicet vnum aliquem factũ sicut talis puer, dico sane humilẽ, vilem & abiectum. Quod autẽ dicit, In nomine meo, hoc est, ꝓpter me, & quia talis est meꝰ. Vide ergo quãtum talem amet: hunc, inquit, suscipiẽs, me suscipit. Mareꝰ vero addidit, Quisquis autẽ me suscipit, nõ me suscipit, sed eum qui misit me. Est autem sensus omniũ dictorũ talis. Quicunque susceperit eũ qui factus est veluti puer, per illum quidem me suscipit, per me autem patrẽ meum qui misit me. Pater siquidem appropriat sibi eũ, qui mihi defertur, honorem: ego vero delatũ illi qui factus est veluti puer. Quid igitur tali susceptione beatius, per quẽ suscipit quis beatam trinitatem? Nam si filium & patrẽ, vtiq; & spiritum sanctum: inseparabilis siquidem est beata trinitas. Nondum autem tempus tunc erat docendi de spiritu sancto. Quod vero addit. Non me suscipit, per vsum loquẽdi dictum est. Frequenter enim dicere solemus: Quod mihi facis, non mihi facis, sed deo. Ideo etiam Lucas reliquis positis illud reliquit tanquam loquẽdi proprietatem.

Cap.18. A B C

De offẽdiculo quod exhæreticis vocant.

Quicunque autem offendiculo fuerit vni de pusillis istis qui credunt in me, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collum eius, & demergatur in profundum maris. Offendiculum vocat hic contumeliam. Dicit enim: Sicut qui hos honorantes suscipiũt illos propter me, excelsa digni sunt beatitudine: ita sane & qui ipsos contumelia afficientes despiciũt illos, extremum luent supplicium. Vni autẽ de pusillis istis, videlicet q pusilli apparent & viles. Dicit autem de illis q facti sunt veluti pueri. Dicens vero quod expedit ei vt miseram sustineat vltionẽ, ostẽdit quod miseriorẽ passurꝰ est ī futuro seculo.

de scandalo.

Væ mundo ab offendiculis. Prædicit damnum quod ab of-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 18. fendiculis proueniet, vt expectantes ea, semper vigilēt nō
D soli Apostoli, sed & omnes. Mundum siquidem eos dicit, qui in mundo sunt. Offendicula vero impedimenta rectæ conuersationis. Deplorat autem mundum propter offendicula, vt qui ab illis multa passurus sit.

Necesse est enim vt veniant offendicula. Propter hoc dicunt quidā. Si necesse est vt veniant offendicula, necesse est vt offendicula
fiant peccata. Si autem necesse est vt fiant peccata, iniuste pœnas luunt peccatores: Nā quod ex necessitate fit, culpa caret. Quibus dicimus, quod necesse est vt veniāt offendicula, ꝓpter necessitatem dæmonū: non est autē necesse, vt virtuti dediti offendiculū patiantur: id enim in sua voluntate situ est quum liberum habeāt arbitriū. Vt ergo veniāt
E offendicula non in nobis situ est: vt autem offendiculum patiamur, omnino in nobis situm est. Sciens ergo Christus quod omnino futura sint offendicula, prædicit de illis, vt sicut dictum est caueamus: non tamen ideo ventura sunt, quod prædixerit: sed propterea ꝑdixit, quia ventura erant.

Verumtamen væ homini illi per quem offendiculū venit. Offendiculum quidem a dæmone seminatur: ab homine vero alitur & augetur ac recipitur, q prauā & corruptā habet voluntatē, quē etiam nunc deplorat, tanquā dæmonis ministrum. Deinde etiā docet quomodo offendicula deuitem⁹.

Si autem manus tua vel pes tuus est tibi offendiculo, abscide ea, & proiice abs te. Melius tibi est ingredi ad vitam claudum aut mutilum,
F *quàm duas manus vel duos pedes habentem proiici in ignem æternum.* Non de membris corporis hoc dicit, sed de cognatis & amicis ac ministris, quos horum membrorū loco habemus: Sup. 5. quemadmodum quinto capite particularius coarguimus. Nam & hæc in illo dicta sunt: quære ergo ibi expositionē. hoc consorte prauitum. Sed ibi de affectu erat sermo, hic autē de qualicunque nocumēto. Vide autem nunc quod κυλλὸν, hoc est mutilū, vocat eum qui manibus caret.

Et si oculus tuus offendiculo est tibi, erue eum & proiice abs te.
Mat. 18. *Melius tibi est vnoculum ad vitam ingredi, quàm duos oculos habētem proiici in gehennam ignis.* Dictum est etiam de his in illo capite, & superfluū foret repetere. Vere ergo nihil est adeo noxiū sicut prauorū consortiū. Quod si etiam in membris nostris amputamus frequēter quædā ex illis quādo &

ipsa immedicabilia manserint, & cætera corrūpunt: multo magis in cognatis & amicis ac ministris facere hoc oportet, vbi nobis obstaculo fuerint aut impedimento ad rectā conuersationem. Præstat enim sine illis saluum fieri, quàm cum illis perire. Postquam ergo prauos fugere admonuit, bonos honorare iubet. Ait enim. Cap. 18. A Nota.

Videte ne contemnatis vnum ex pusillis istis. Qui hominibus quidem pusilli videtur propter abiectionē & simplicitatē, vere tamen magni sunt ꝓpter virtutē. Ne vnum quidē horum despicere oportet: manifestū est ergo quod neq; duos oīno neq; plures. Deide etiā aliūde venerādos illos facit.

Dico enim vobis quod angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in cœlis est. † Inde manifestum est iustos habere angelos custodes. Dicit enim Dauid: Castrametabitur angelus domini in circuitu timentium eū. & eripiet eos. Quos autem seruant angeli, qui tantam apud Deum habent libertatem, vt semper videant Deū qui in cœlis est, vere hos despicere non oportet: & si non propter illorum virtutē, Psal. 32. at saltem propter custodes eorum. Faciem vero patris, hoc est patrem meum: Deinde aliam quoque ponit rationabiliorem causam, cur eos despicere non oporteat. † Angeli custodes. B

† *Vident autem illum non perfectè sicut est in essentia, sed prout eis permittitur. Deum enim (ait) nemo vidit vnquam, non materialis solum creatura, sed etiam immaterialis.* † Ioan. 1.

Venit enim filius hominis ad saluandum quod perierat. Venit inquit in mundum, siue incarnatus est, vt saluaret eos qui antea perditi erant. Quod si ego tantam illorum habui curam, quomodo vos despicietis illos? Deinde vero ponit & C parabolam, qua demonstrat amoris sui magnitudinem.

CAPVT XXXVIII. DE CENTVM OVIBVS.

Parabola de ou.

Quid vobis videtur. Si fuerint homini cuipiā centū oues, & aberrauerit vna illarū, nōne relictis nonaginta nouē, profectus in montes quærit eā ꝙ aberrauerit? Homine seipsum significat: centū vero oues, omnem rationale creaturā, hominē videlicet: oues quidē propter ipsorū subiectionem, & quod ab eo pascantur: centum vero propter p-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.18. D fectionem ordinũ rationalis huius creaturę: tot enim sunt quot oportet. Numerum autem centenariũ in perfectione solet ponere, vt in terra frugifera, quod vnum dedit centuplũ, sicut vicesimoquarto capite prędictũ est. Quis autẽ errans ordo est hominũ qui à dei ouili abiectus est, & sequutus fallaces dæmones. Montes vero secundũ aliquos cœlum est propter altitudinem, in quo alios ordines dereliquit. Iuxta alios autem terra, propter agrestes dæmones, q in ea cõmorari gaudent, tanquã fere in montibus: & quia fructum non defert lenem & suauẽ, qui suauẽ dominũ nostrum delectet, sed agrestem & acerbũ, qui acerbo satanæ suauis sit. Ad hos profectus est, vt quærat ouem errantem. Quod si homo errantem irrationalem ouem nõ despicit, quũ tamen multas habeat non errantes, multo magis deus rationalem non despicit, cuius misericordia ad humanam est, sicut mare totum ad vnam aquæ guttam.

Et si contingat vt inueniat eam: amen dico vobis gaudet super illa magis quàm super nonaginta nouem, quæ non aberrauerunt. Neque enim tantũ gaudemus de his quæ secure possidemus, quantum de eo quod postquam perditum erat inuentũ est. Etenim quum illa semper habeamus, non adeo sentimus gaudium quod de ipsis habemus: quum autem illud perdiderimus, ac vehementer contristati simus, tanquam damno affecti: vbi inuenerimus, vehementer gaudemus, tanquam illud lucrati.

Ita non est voluntas coram patre vestro qui in cœlis est, vt pereat vnus pusillorum istorum. Ita, sicut docuit parabola, Patrẽ vero discipulorum seipsum nominat: non solum tanquã ipsorum præceptorem, sed etiam tanquam creatorem. Scire enim oportet quod interdum patrem suum dicit patrem discipulorum, interdum vero seipsum. Corã patre vestro autem, hoc est, in patre vestro. Nam & hic sermo linguæ proprietas est. Verum quomodo signum non dedit quo pusillos cognituri simus: Vt eum qui dignus est ignorantes, nullum despiciamus, sed omnium curam habeamus.

De correctiõe fratris.

Si peccauerit in te frater tuus: abi & argue eum inter te & ipsum solum. Quia vehementi sermone differuit aduersus eos qui sunt offendiculo vel obstaculo, & vndiq; eos terruit: tãdem ad eos quoque transit, qui patiuntur offendiculũ, & iubet

bet nõ aspernari eos, qui sunt offẽdiculo. Fratrem autẽ dicit, eiusdem gentis ac fidei hominẽ. Et quia is qui fuit offendiculo non facile veniret ad confessionem aut purgationem, rubore ac cõfessione detectus: ducit illũ qui offendiculum passus est ad eum: Abi inquit & argue eũ, hoc est, suggere quòd fuerit offẽdiculo: doce quod iniuste egerit: fraterne tamen & in modum corrigentis, non quasi inimicus aut increpans: & vt facilius recipi possit correptio, exhortatur vt fiat inter duos tantum, ne forte publicatus improbior fiat ac incorrigibilis. Cap.18. A

Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si tibi obedierit corrigenti, relinqueritque, ac seipsum condemnauerit, magnũ feciſti lucrum, ipsum videlicet fratrem tuum, membrum tuum: hunc enim perdideras propter offendiculum, diuulsum à fraterna coniunctione tua, quod grande damnum est his qui vere fratres sunt. B

Si autem non audierit, assume tecum adhuc vnum aut duos: vt in ore duorum testium vel trium stet omne verbum. Quia solus nõ valuisti curare, assume tecum adhuc nõ multos, ne ille publicati se reputans, durior efficiatur: sed vnũ aut duos auxiliatores: vt si perdurauerit nõ mollescens, sint etiã testes tuæ mansuetudinis & duritiei illius. Vtque iuxta veteris legis sententiam, in ore siue per os duorum testium vel triũ ster, hoc est confirmetur omne verbũ, puta te feciſſe quod in te est, nihilque prætermisisse: primum enim solus abiisti ad eum, deinde aliis quoque assumptis. Testimonium in ore duũ vel trium. Deut. 19.

Quod si nec illos audierit, dic ecclesiæ. Ecclesiam nunc vocat prædes fidelium ecclesiæ. Renuntia illis quæ circa hunc aguntur: Fortasse illi immutabunt eum veritum dignitatẽ ipsorum. C Ecclesia.

Porrò si nec ecclesiam audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus. Sit tibi deinceps incommunicabilis, cũ quo nullam tẽ infidelibus coniunxit publicanos, ppter pecuniæ amorem & auaritiam, incopalsibilitatem & iniustitiam. Audiamus ergo qui huiusmodi affectionibus sumus obnoxij. Vide autẽ quantũ adhiberi iusserit vt corrigantur hi, qui fuerint offendiculo: quũ neque illos curare sustineamus, quibus præstitimus offendiculũ. Quid ergo, hæc sola erit vitio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.18.

D illorum qui sunt incurabiles? Nequaquam, sed audi etiam quæ sequuntur.

Amen dico vobis: Quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata in cælo: & quæcunque solueritis in terra, erunt soluta in cælo. Vbi tandé ecclesiæ dicere iussisset, præsidibus videlicet ecclesiæ: nunc ad eos sermonem intendit, dicens: Quæcunque ligaueritis in terra, &c. Hoc autem & ad Petrum dixit tricesimotertio capiteribi ergo quære enarrationem. Est autem nunc orationis sensus iste. Quicquid vos in terra censueritis, aut sententia decreueritis, hoc Deus in cœlo ratum habebit: siue eos qui sunt incurabiles ab ecclesia amputaueritis, siue postmodum resipiscentes receperitis. Hæc autem comminatus est, non vt hæc fiant, sed vt quilque territus & ecclesiæ amputationem & Dei sententiam mutet ac libeE tur, & eam emendat. Nam & propter hoc, primũ, secundum, ac tertium tribunal constituit, & tandem iudicauit eum abiiciendum: vt si primum non audiret, obediret secũdo: si autem & hoc despiceret, timeret vel tertium: quod si etiam hoc contemneret, iam tunc abiectionem formidaret amaram, superbamque sententiam, quæ hac abiectione magis formidanda est: & ita omnino corrigeretur.

Rursum, Amen dico vobis quod si duo ex vobis consenserint in terra, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo qui in cælo est. Papæ quantum ponit de dilectione studium, variis euangelij locis de hac iterans sermonem. Nunc siquidem postquã magna minitatus est his qui ponunt offendiculum: & his qui non corriguntur, eorum studio qui offendiculum passi sunt: rursum magna promittit his qui diligunt: vt tu minis, tum promissis ad amorẽ congreget Christianos. Dicit ergo: Si duo ex vobis videlicet in amore viuentes, cõcordiF ter petierint à Deo de qualicunque re, exaudiẽtur: quod si duo multo magis plures. Quomodo ergo frequenter aliqui duo in dilectione existẽtes, & Deũ concorditer de aliquo postulantes, non exaudiũtur? Quia nõ sunt similes Apostolis. Neq; enim simpliciter dixit, Si duo cõsenserint: sed, Si duo ex vobis, hoc est similes vobis, virtutẽ colentes: vel quia nõ ea præstant q̃ possunt: vel inutilia petũt: vel aduersus eum qui molestia affectus est deprecantur: vel p̃ indigno postulant: vel omnino aliqua alia ratio adest quę causet re-

Cap.18.

pulsam: qua sublata, qui vitam degunt secundum virtutẽ & A in amore viuunt, ac cõcorditer petunt, statim cõsequũtur: mentiri enim non potest qui promisit. Atqui etiã vnus virtuti deditus si tic petat exaudietur. Sed non tantum quantum duo cõformes. Quia vero dixit, Fiet illis à patre meo: Docet consequenter, quod non solus pater dat, sed etiam ipse: ideo consequenter dicit.

Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. In nomine meo, hoc est, propter me, propter mea præcepta, & non propter aliã causam. Vbi ergo ita cõgregati fuerint, ibi sum in medio eorũ, colligans & custodiens eos, ac complens eorum petitiones. Non autẽ dixit Ero, sed Sum protinus. Deus vero inter hos quidẽ esse dicitur, inter illos vero non esse: non tanquam loco circũscriptus: B neque enim loco circumscribi potest, sed quod virtus eius inter dignos libenter commoretur.

Tunc accedens ad eum Petrus dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus & remittam ei? Quum de dilectione ac iniuriarũ obliuione docuisset dominus: interrogat rursus discendi cupidissimus Petrus, ignorans quòd semper oporteat ignoscere peccantibus.

Nũ vsque septies? De hoc tanquam per additamentũ interrogat: arbitratus videri hoc magnanimi ac patientissimi animi. Quid igitur Christus?

Ait illi Iesus: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Septuagies septies inquit Chrysostomus, non signifiC cat hic numerum, sed immensum, continuũ & semper. Nã sicut *μυριάκις*, hoc est, decies millies, significat frequenter, apud Græcos, ita sane & septies apud Hebræos: & multo magis Septuagies: ac insuper quod ex vtroque compositũ est Septuagies septies. Quia ergo infinities in Deum peccamus, infinitis vicibus iussit ignoscere his qui in nos delinquunt, si semper resipiscant: eum namque qui non resipiscit, post tertiam monitionem repelli iussit tanquam ethnicum & publicanum: quo modo enim remittet quis ei, qui remissionem non quærit?

Propterea assimilatum est regnum cælorum homini regi qui voluit conferre rationem cum seruis suis. Propterea, quare? Quia oportet ei semper ignoscere qui semper resipiscit. Regnũ autẽ

Cap.18. D cœlorum seipsum nunc appellat tanquam regem cœlestẽ, ptout sæpe diximus. Cõferte vero rationẽ, hoc est, sumere ac subducere cõputũ inter seruos suos, qui sunt homines. Fingit autem hanc parabolã, volens ostendere, quòd is qui non ignoscit in se peccãti, priuat seipsũ Dei misericordia.

CAPVT XXXIX. DE EO QVI DEBEBAT DECEM MILLIA talentorum.

Vumque cœpisset cõferre rationem: oblatus est ei vnus, debitor decem millium talentorum. Vnus vi delicet seruus. Quod autem est apud Græcos Μύρια, hoc est libra auri, id apud Hebræ os est talentũ. Erat enim numismatũ põdus maximi pcij, cætera oĩa excedens põdera.

Et quum non posset ille soluere, iussit eum dominus eius venundari & vxorem illius, & filios ac omnia quæ habebat, fierique solutionem. Vt omnino solueretur debitũ. Non tamen hoc ex crudelitate iussit, sed ex compassione, vt tali sentẽtia territus deprecaretur, ac remissionẽ cõsequeretur. Nisi enim eo fine talem protulisset sententiam, nequaquã deprecanti remisisset debitum. Nam si valde facile remissionẽ percepisset, futurũ erat vt gratiæ magnitudinem non cognosceret: ꝓpter hoc ergo in magnam necessitatem eũ redegit, vt ad memoriam in posterum reuocare posset, qua condemnatione absolutus esset: & compassiuus etiam ipse erga suũ fieret debitorem, propriis edoctus calamitatibus.

Prostratus ergo seruus ille adorabat eum dicens: Domine patiens ac lenis esto erga me, & omnia tibi reddam. Misertus autem dominus serui illius absoluit eum, & æs alienum remisit illi. Vide pœnitentiæ vires ac domini humanitatem. Pœnitentia liquidẽ fecit seruũ à malitia cadere: stãs enim firmus in prauitate, nõ poterat remissionẽ accipere. Dei vero humanitas siue benignitas omnino ignouit, & æs alienũ remisit. Atqui seruus non omnimodam remissionem, sed longanimitatẽ ac protelationem quærebat. Discere ergo Deum plura cõferre ꝙ nos postulemus: tanta est Dei benignitas & humanitas etiam quum durior videtur, puta iubendo venũdari eũ, &

omnia quæ illius erãt. Neq; enĩ hoc ex asperitate dicebat, Cap.18. A
sed vt seruũ terreret & persuaderet, eũq; ad humiliter deprecãdũ adduceret, & ad respiciẽdũ quomodo inuitaretur.

Egressus autem seruus ille inuenit vnum de conseruis suis qui debebat ipsi centum denarios & apprehensum eum suffocabat dicens: Solue mihi quod debes. Non post longum tempus sed statim: beneficentiam faciens tramitem, ad id quòd neque Deo grãtum est, neque hominibus.

Prostratus ergo seruus ad pedes eius rogabat eum dicens, Patiens ac lenis esto erga me & soluam tibi. Ille autem noluit: sed abiit & coniecit eum in carcerem, donec solueret debitum. Neque formã supplicationis veritus est, qua & ipse misericordiã percepit: neque sermone placatus est, per quem & ipse seruatus erat: neque à simili, propriæ meminit calamitatis, sed permãsit omni fera crudelior. Atqui nõ pro æqualibus erat supplicatio ipse enim ꝓ talẽtis, hic pro denariis rogabat: & ipse ꝓ decem millibus, hic autem pro centum: & ipse dominũ, hic autem conseruum: & dominus tantum debitũ ipsi vniuersum remiserat, ipse vero neque dilationẽ conseruo dedit. B

Videntes autem serui quæ fiebãt, contristati sunt valementer, & venientes manifestauerunt domino suo cuncta quæ fiebant. Incompassibilitas enim non à deo solum habetur odio, sed neq; mansuetis hominibus grata est.

† *Tunc accersiuit eum dominus eius & dixit ei: Serue scelesta totum debitum illud remisi tibi, quia obsecrasti me. Nonne oportebat & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum?* O immensam mansuetudinem: † Ex æquo di sceptat eũ eo qui omni sermone indignus est: & patienter ac leniter eum conuincit, qui per se condẽnatus est, ostẽditque quòd ipse sibiipsi priorem etiam gratiam subuertit, & ex eo vltionem adduxit. Et quum non posset soluere, non eum scelestum nominauit, sed eius potius misertus est: quando vero erga conseruum non est motus compassionis affectu, tunc & scælestum appellauit & puniuit. Audiamus nos qui non compatimur & horreamus: sciamus quòd ipsi nosipsos omnino condẽnamus, Dei misericordiam quam erga nos exhibuit subuertentes, æternúmque supplicium attrahentes. † C

† *Quantum excedit aquæ gutta ab inexhausto maris pelago, tanto & multo amplius excedit nostra humanitas & benignitas à* †

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.19. *dei humanitate & benignitate.*

D *Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus quoadusque solueret ei omne debitum.* Hoc est, cõtinue & semper: postea enim nunquã soluet. Tu vero reliqua parabolæ ne curiose scrutaris, quæ persuasibilitatis gratia sunt coassumpta: sed hoc solũ ex ea manifeste accipito: peccata quæ in deũ cõmittimus infinitis modis plura esse, bis quę delinquũt in nos fratres nostri. Nã quisq; nostrũ Deo debitor est decẽ milliũ talenti totũ, hoc est, multi ac magni reus debiti: debemus enim illi multas grauesq; pœnas, propter magna grauiaq; peccata. Quisq; autẽ eorum qui in nos deliquerũt, nobis debitor est centũ denariorum, videlicet parui viliſque debiti, si cõferatur ad decem millia talentorũ. Quum ergo Deo tanta

E debeamus, nisi ergo nostros debitores misericordia vsi fuerimus, subuertemus etiam quæ iam nobis supplicantibus remiserat: & postmodum omnium pœnæ à nobis sine vlla compassione expetentur. Vide enim quæ sequuntur.

Sic & pater meus cæleſtis faciet vobis, niſi remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris delicta illorũ. Propter hũc sermonẽ totam cõposuit parabolã, exemplo illum confirmans, quo facilius reciperetur. In principio siquidẽ parabolę seipsum posuit regem ac legislatorem: post finem vero ipsius, patri vltionis autoritatem attribuit, ne iactabundus ipse videretur: simúlque ostendens vnã vtriusque esse autoritatẽ. De cordibus vestris autẽ, hoc est, ex corde, & nõ tantũ ab ore.

F *Et factum est vbi finiuisset Ieſus ſermones hos, tranſiuit à Galilæa & venit in fines Iudææ trans Iordanem.* Venit in extremas Iudææ partes: quia instabat tempus passionis ipsius.

Et ſequutæ ſunt eum turbæ multæ, curauitque illos ibi. Rursum

Cap.19. vt frequenter diximus, à doctrina transit ad miracula: quãdoque curans animas, interdum vero corpora, & nihil vnquam negligens.

CAPVT XL. DE INTERROGANTIBVS VTRVM LICEAT HOMINI DIVORTIVM FACERE CVM VXORE.

Et accesſerunt ad eum Phariſæi tentantes eum, & dicentes ei: Vtrum licet homini dimittere vxorem ſuam qualibet ex cauſa? Rursum visis miraculis ac virtute illius, efferati fuerant: & quia facta eius

reprehẽdere non poterant, accedũt tẽtantes, an in sermonibus eum possent coprehẽdere: quumq; id sæpe fecissent, & vbique mirabiliter impositũ ipsis fuisset silentiũ, impudens tamen ac improba erat eorũ inuidia. Interrogant ergo si liceat homini dimittere vxorẽ suã ex qualibet causa. Et considera mihi astutiã: quia enim de hoc quæsito in præcedẽtibus docuerat, quinto videlicet capite, dicens, Quicunque repudiauerit vxorẽ suã excepta causa fornicationis, facit eam adulterã esse, &c. putauerunt eum doctrinam illam obliuioni tradidisse. Ideo etiam non dicũt, Quare hoc docuisti: sed quasi de hoc nondũ docuisset prauo more suo interrogant: vt si licere diceret, opponeret dicentes: Et quomodo in præcedentibus docuisti nõ licere? Si vero diceret non licere, opponerent ipsi legem. Quære autẽ prædicto quinto capite dicti illius enarrationẽ. Quicunque repudiauerit vxorem suam excepta causa fornicationis, facit eam aduleram esse: ibique & legem facile discees & causam ob quam statutum erat. Quid ergo Christus qui horum astutias ac dolos perfectẽ nouerat?

At ille reſpondens dixit eis: Num legiſtis quod qui fecit ab initio, maſculum & fœminam fecit eos? Eos videlicet homines. Hoc autẽ verbum in libro Geneſis scriptũ est. Tu vero admirare domini mansuetudinẽ: quomodo sciẽs quod eum tentarẽt, non dixit: Quid me tẽtatis? quod alibi dixit ad eos. Nẽque exaspat: est sicut alio loco: neq; omnino arguit eos, vt suã ostẽdat lenitatẽ, & vt discipulos doceat iniurias leniter ferre. Nõ tamẽ semper exhibet lenitatẽ, ne putẽt scelesti hæc illũ latere, vtque refrenaret malitiã. Et vide sapientiã. Interrogat: an liceret, nõ statim dixit nõ licere, ne daret eis occasionẽ cõtentionis ac tumultus, sed hoc alio modo apte admodum astruit ab ipsa creatione quę ab initio facta est. Quid ergo ait? Num legistis quod qui fecit ab initio, masculũ & fœminã fecit eos: hoc est vnum masculũ vnámque fœminã vt vnus vnam haberet. Nam si voluisset masculũ hanc relinquere, rursúmque hanc ducere, plures vtiq; formasset ab initio fœminas: quia ergo plures non formauit, restat vt voluerit virum non repudiare vxorem suam.

Et dixit: Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, erunt que duo in carnem vnam. Ostenso à

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.19. creatione quod non liceat repudiare, ostẽdit hoc & à diuino iussu. Scire autem oportet, quod in libro Geneſis appareat presens verbũ ipsius Adã esse prophetãtis de vxore: sed Christus nũc docet quod hoc dei fuerit præceptũ, & nõ ipsius Adã prophetantis apparet. Nihil tamen vetat idẽ dictũ & ipsius Adã fuisse prophetiã à deo inductã, & rursum dei præceptũ dictum per Adam: vt id dixerit & Adã inductus à deo, & rursus dixerit etiã deus loquutus per Adã. Ait ergo q; etiã dixerit creator: Propter hoc videlicet, qa formata est vxor de latere viri sui, (nã & hoc ante prædictũ præceptũ scriptũ est) relinquet homo patrem suum & matrem, &c. Erũntque duo coniuncti in carnẽ vnã siue corpus vnũ propter coniunctionem vnitatis, siue coniunctiuã formã. Quia ergo vnum corpus hos esse iussit, nõ licet repudiare. *Itaque iam non sunt duo sed vna caro.* Postquã tentatoribus diuinũ recitauit præceptum, interpretatur nũc quod post coniunctionem vnum corpus fiant duo coniuges. Deinde suam quoque infert sententiam. Ait enim:

Quod ergo deus coniunxit homo ne separet. Ecce id subintulit quod non licet: blande quidẽ modóq; persuasibili vt diximus: ostendens præter naturam ac præter legẽ esse diuortium. Præter naturã quidẽ: nã vna caro diuiditur, præter legẽ vero, quum enim deus vnum esse iusserit, distrahũtur.

Dicunt ei: Quid ergo Moses iussit dare libellum repudy ac dimittere eam? Quid, id est quare vel quomodo. Libellũ vero repudij dicunt scripturam repudiationis, quod etiam quinto capite diximus.

Ait illis: Moses quidem ad duritiã cordis vestri permisit vobis repudiare vxores vestras: ab initio autem non ita factum est. Causam in caput illorum conuertit, quod frequenter facere cõsueuit. Propter duritiã cordis vestri inquit hoc permisit, iuxta diuersas causas eorum qui sibi nuptas oderant, neque illis reconciliabantur: Siquidem illas repudiare statuit, ne occiderentur. Cur autem libellus repudij daretur, manifeste diximus prædicto quinto capite. Ab initio autem non ita factum est. Nam si deus id ab initio voluisset, nequaquam vnum fortuallet masculum vnamque fœminã: neque iussisset duos esse in carnem vnam.

Proinde dico vobis: quisquis repudiauerit vxorem suam nisi ob stu-

Cap.19. *prum, & aliam† duxerit, adulterium committit: & qui repudiatã duxerit, adulterium committit.* Siue non repudiatam ab alio, siue repudiatã duxerit, adulteriũ committit. Hæc autẽ Marcus ait ad discipulos esse dicta. Primũ namque ad Phariseos dicta sunt, deinde etiã ad discipulos in domo seorsim. Dictũ est autẽ & de his quinto capite, & ibi quære enarrationẽ. Solam vero eam iussit eiici, quæ stuprũ siue adulterium cõmisisset, propter fœtus confusionem, & propter dubitationem eius quod Pariẽdum esset: quasi alia quæuis causa curari posit, hæc autem sola non recipiat cutationem.

Mar.10.

† *Intelligi quoque potest sermo de virgine secunda ducta, hoc est post relictam vxorem.*

Dicũt ei discipuli eius: Si ita se habet causa hominis cum vxore, nõ expedit cõtrahere matrimoniũ. Nunc tandẽ intellexerunt præcepti grauitatẽ, tanquã rei quæ molestia afficiat. Siqdẽ graue admodum videbatur, difficilẽ prauámq; tolerate mulierem, nec eã posse repudiare quæ fera sæuior est ac molestior. Ideoq; dicũt: Si ita se habet causa hominis cũ vxore: id est si vnica causa est vel mẽdiũ separãs virũ & vxorẽ, dico sane fornicationem, non expedit venire ad nuptias.

Ille autem dixit eis: Non omnes capaces sunt huius dicti. Non omnes suscipiunt hunc sermonẽ de non contrahendo matrimonio: non omnes ferunt. Magna enim res est cœlibatus: nec ab omnibus ferri potest.

Sed quibus datum est. Soli illi sermonem hunc suscipiunt & ferunt, quibus datum est hoc donum à deo: datũ est autẽ his qui petiuerunt. Petite enim, ait, & dabitur vobis: petentibus (inquã) non simpliciter, sed feruenter & perseuerãter: & vt semel dicam, sicut oportet. Significatũ est ergo virginitatem, dei donum esse, datum his hui petunt vt oportet.

Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt†, & sunt eunuchi qui castrati sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum. Quia de cœlibatu incidit sermo, docet nunc de innuptis: & tria enumerat genera eunuchorum: quorum primum nullam sustinet calumniã: secundum autem vituperatur, tertiũ vero laudabile est: eorum videlicet qui seipsos castrauerunt, vt regnum cœlorũ cõsequerentur: nõ nouacula ferrea execantes genitalia, sed continentia insaniã concupiscentiæ amputantes: & amore

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.19. D virginitatis, coitus amore emarcescere finentes. Quorum enim natura manus humana trasformauit, ferrumque depra uauit, non tantum obseruatam virginitate laudantur, quã tum hi qui veluti libidinis accusati, vltionem susceperunt, quæ id etiam vincat, quod à ferro est auxilium.

† Gregor. Theol. *Hi quidem natura inclinantur ad bonum. Quum autem dico naturam, non obsequio voluntatem: sed virtutem, pone: & inclinationem ad id quod honestum est, & quæ ad opus bonum ducit naturam. Quibusdam vero à præceptoribus amputantur affectiones, quidam autem per seipsos illas amputant, vt qui præceptores non assequuti, seipsos docent quæ conueniant: & radicem vitiorum excidentes, & membra pranitatis exterminantes.*

E *Qui potest capere capiat.* Tandem vbi cœlibes laude dignos demonstrasset, & ita talem cœlibatũ laudasset, ac eo modo lateret auditores ad virginitatem prouocasset: sciẽs id magnũ esse, & à paucis deligi, relinquit rem in hominũ volũtate. Qui potest inquit capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat.

De infantibus ac pueris. *Luc.18. Marc.10*

Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus imponeret eis, & oraret: discipuli vero increpabant illos. Infantes dixit Lucas, qui offerebãtur in fide parentum. Discipuli vero eos increpabant qui offerebant, sicut scripsit Marcus, hoc est prohibebant: Verisimile est autem quod & pueros increpabant. Nã & hos, & illos, præceptorem honorando prohibebant.

Iesus autem dixit: Sinite paruulos, & ne prohibueritis eos venire ad me: talium est enim regnum cœlorum. Marcus dixit, quod etiã indignabantur prohibentibus. Recipit autem pueros, significans se recipere simplices, ac docens oportere fastum qui à sublimitate procedit conculcare: & se susceptere despicabiles. Non dixit autem: Horum est regnum cœlorum, sed talium, imitantium videlicet horum simplicitatem: de quibus latius dictum est trice simo septimo capite.

Supra.18

Et impositis manibus super illos profectus est inde. Marcus dixit quod etiã cõplexatus est illos, ac impositis manibus super eos benedicebat illis. Hoc autem faciebat illorum adimplens petitionẽ qui eos adduxerãt. Oblati sunt enim, inquit ei paruuli, vt manus imponeret eis & oraret. Simul etiã ostendit iterum quod amplectitur, sibique familiarẽ efficit eũ, qui dolo ac malitia caret: & ponit super eũ manus siue excubantem suã virtutẽ, ac benedicit, eúmque sanctificat.

CAPVT XLI. DE DIVITE INTERROGANTE IESVM.

Cap.19. A

ET ecce vnus accedẽs dixit ei: *Præceptor bone quid boni faciam, vt habeã vitam æternam?* Principẽ dixit hunc Lucas, videlicet Iudæorũ. Nõ erat autem hic adolescens dolosus aut fictus, vt aiunt quidam: neque enim intuitus illum Iesus diligeret eum, quod dixit Marcus, sed in cæteris quidem bonus erat, vitæque cupidus æternæ: sed auaritiæ spinã pingue suæ animæ aruum perdiderat.

Ipse autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus, nempe deus. Nullus neque corporeus, neque incorporeus, proprie bonus est, nisi solus deus: quia deo secundũ naturã conuenit bonitas, ideoque mutari non potest: cæteris autẽ omnibus visibilibus & inuisibilibus secũdum voluntatẽ, & ideo mutabilis est. Quia ergo hic Christum hominẽ tantũ esse suspicabatur, bonúmque vocabat eum, non tanquã deum sed tãquam hominem, & vnum quempiã præceptorum apud Hebræos: ad huiusmodi suspitionem eius nunc etiã ipse quasi homo cum eo differit, dicẽs: Quid me dicis bonum, qui homo sum iuxta tuã suspitionẽ? Nam tãquam homo non sum bonus: tanquam deus autem, etiam maxime bonus sum: solus namque deus proprie bonus est. Hoc autem dixit nõ homines priuans bonitate, sed de ea quæ proprie bonitas est docuit: simúlque adulationem reppulit & instruxit nos ne laudibus assentiamur. C

Quod si ad vitam vis ingredi, serua mandata. Ait illi: Quæ? Nõ tentando dixit, Quæ? sed putabat præter legalia esse alia, quæ ad talem inducerent vitam.

Iesus autem dixit: Non occides homicidium: non committes adulterium: non furtum facies: non falsum testimonium feres: honora patrem tuum & matrem: Et diliges proximum tuũ sicut teipsum. Dicit ei adolescens, Omnia hæc custodiui ab infantia mea. Principaliora præcepta legalia dispensatorie ipsi profert †, simul ea honorans, & ex ipso respondente, Hæc omnia opere complebat: nam id significat Custodiui, & ab infantia. Sciebat enim & quod ope cõpleuisset, & quod ita respõsurus esset: auditoribus manifestaretur cõuersatio illius virtuti consentanea.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D Deinde tandem prolato ei vno euãgelico præcepto, *dico* sane diuitiarum abiectione, facilius conuinceret eũ esse auarũ: & ita bona occasione demonstraret manifeste auaritiam corrũpere omnem virtutem: & ita demonstrato dãno deuitari posset huiusmodi affectus. Quare autẽ nõ protulit illi primum & maximũ præceptum, puta, Diliges dominum deũ tuum? Quia alia huius bona opera occulta erant: pietas vero huius ad deum omnibus nota erat. Dubitabit autẽ aliquis, vtrũ proposita legalia præcepta cõciliẽt vitam æternam? Cui dicere possumus, quod conciliãt quidẽ, at nõ talem qualẽ euangelica. Nam vita æterna accipiẽ
E da est fruitio quæ est in cœlis, quæ varia est & multiplex: multæ enim apud solum deũ fruitiones sunt. Rursum dubitabit aliquis, vtrum vere dicebat adolescens? Siquidem quũ multas haberet possessiones, quomodo diligebat proximum sicut seipsum? Vtrum enim diuidebat has parum aut nihil habentibus? Quid ergo dicendum est? Quod hoc quoque præceptum compleuerat, quatenus ipsum cõpleri tunc permissum erat. Diligebat nãque proximum sicut seipsum: sed quasi nullum ei inferendo nocumentum, nõ quasi diuidendo suas cum eo possessiones. Nam id excelsum est & supra Iudaicam in humum depressionem.

† *Quæ eo tempore maxime erant necessaria. Cætera quidem in vna*
3.Ex.20 *Exodi parte statuta sunt. Illud autem: Diliges proximum tuum sicut*
3.Leu.19 *teipsum in alia & manifeste ita habetur in Leuitico. Assumpsit autem & hoc tanquam maxime necessarium.*

F *Quid adhuc mihi deest?* Quid adhuc habere me oportet quo careo? Hoc autem dicens manifestabat quod maiorẽ desiderabat virtutem. Ideo quoque, vt ait Marcus intuitus illũ Iesus dilexit eum, & dixit ei, Vnũ tibi deest. Lucas autẽ dixit, Vnum tibi deficit. Intuitus siquidem est illum mansuetum: dilexit autem eum quasi vehementer salutem appetẽtem: quãquam auaritiæ tyrannide præpediebatur. Quid est autem quod deficit? Vt sequatur eum. Audi ergo.

Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, abi, vende quæ habes, & da pauperibus, habebis thesaurum in cœlo: & veni sequere me. Quia ea quæ habebat, id est, diuitiæ impedimẽto erant ne sequeretur, iubet hæc vendi, dariq; pauperibus. Dicit ergo: Si vis perfectus esse: imperfecti enim sunt, qui sola legalia cõplet

præcepta: quia & ipsa imperfecta erant propter Iudæorũ imbecillitatẽ. Habebis thesaurũ autem, dixit cõsolans eius auaritiã: ac promittens quod iterum thesaurũ reconderet: nec id tantũ sed & melius, quia in cœlo. Vocat autẽ thesaurũ in cœlo bonorum retributionẽ operũ, quę ibi his qui digni fuerint, reposita sunt. Quod autem addit, Veni, sequere me, tantundẽ est ac si dicat: Gradere iuxta vestigia meæ conuersationis, sequere mea præcepta: hoc enim tibi deficit, qui legalia adimpleti. Cap.19. A

Audito autem hoc sermone adolescens abiit contristatus: habebat enim multas possessiones. Quo plura habebat eo magis seruo eorum effectus erat: additio siquidem diuitiarum, additio nem facit auaritiæ. Opulentia itaque causa fuit tristitiæ & incredulitatis. B

At Iesus dixit discipulis suis: Amen dico vobis, Diues difficulter intrabit in regnum cælorum. Quod si diues difficulter, auarus nullo modo. Si enim condemnatur qui non dat quæ sua sunt, multo amplius qui rapit aliena.

Rursus autem dico vobis. Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Quũ rẽ dixisset difficilem, hanc subiunxit impossibilem: nec simpliciter impossibilẽ, sed & impossibili magis impossibilẽ. Impossibile siquidẽ est camelũ viuum transire per foramen acus: hoc autem impossibilius est illud. Fertur autẽ hic sermo p exaggerationem ad auarorũ terrorem. Quidã autẽ camelum vocant funem nauis crassioré. Verũ hæc dicẽs Christus nõ vituperat diuitias, sed sequitur diuitiis. Est autẽ optimum exemplum: nam sicut foramẽ acus non est capax cameli propter nimiam sui angustiam, & propter grandẽ illius molem ac tumorem. Ita quoque via quæ ducit ad vitã non capit diuitem propter sui angustiam, & propter huius tumorem. Oportet ergo omnem repellere tumorem iuxta Apostolum, & attenuari per voluntariam paupertatem. C

Quum autem audissent hæc discipuli, exterriti sunt valde dicentes: Quis ergo potest saluus fieri? Exterriti sunt, id est, turbati sunt, non tamen pro seipsis, quum pauperes essent, sed pro diuitibus. Cœperunt enim præceptorum assumere viscera, ac dolere plurimum pro perditione hominũ dicentes, Quis ergo diuitum potest saluus fieri?

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.19. D

Intuitus autē Iesus, dixit eis, Apud homines hoc impossibile est, apud Deum omnia sunt possibilia. Primum miti aspectu exterritam eorū mentē consolatus est. Deinde dixit: Apud homines diuites, hoc puta saluū fieri, impossibile est: fortiter enim auaritiæ vinculis alligati sunt, factiq; impotentes, vt à seipsis solis huiusmodi tyrannide liberentur. Deus autē no solū saluare hos potest, sed etiā omne aliud potest. Saluabit ergo hos, si quod possunt studiū adhibentes ac diuitias in pauperes euacuātes, igneēmque cupiditatis diuitiarū extinguentes, hunc inuocauerint auxiliatorē ac libertatis assertorem. Docuit ergo omnis hic sermo, quod auarū impossibile est saluum esse, niſi quod in se est adferat studiū, vt dictum est: & Deū habeat adiutorē ad liberationē illius E miserrimæ affectionis. Aiunt autem quidam, quod si Deo omnia sunt possibilia, vtiq; & facere malū Deo possibile est. Quibus nos dicimus, quod facere malū nō est potētiæ, *Psal.15.* sed impotentiæ. Ideo etiam Dauid peccata appellauit imbecillitates siue infirmitates dicens: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum. Et Paulus ait, Quum nos essemus infirmi *Rom.5.* siue peccatores. Præterea & alio modo iuxta Gregorium Theologum, principium mali est negligere bonum: quomodo autem bonum negliget, qui est ipsa bonitas?

De interrogatione

Tunc respondens Petrus dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Quæ omnia beatę Petre? An arundinē, rete, nauim, atémque piscatoriā? Vtique inquit, quę & quanta habebam: mea siquidē voluntas integra fuit. Quum ergo dixisset Saluator adolescenti, Si vis perfectus esse, abi, vende quæ habes, & da pauperibus, habebisq; thesaurum in cœlo: timuit Petrus sibi ac cōdiscipulis quasi ipsi minus fecissent, quia non vendiderant quæ habebant, nec dederant pauperibus: ideo etiam ait, Ecce nos nō vēdidimus, nec pauperibus dedimus, sed simpliciter omnia quæ habebamus reliquimus, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis retributionis?

Iesus autem dixit eis: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione quum sederit filius hominis in sede gloriæ suæ, sedebitis & vos super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Regenerationem dicit nunc à mortuis resurrectionem, quasi iteratam viuificationem. Quid ergo, sedebunt tunc

Apostoli & iudicabūt? Nequaquā: solus enim Christus se- Cap.19.
debit, & solus ipse iudicabit. Sed p duodecim sedes innuit A
fruitionem siue requiem ac præcellentiā duodecim discipulorū, & regni sui cōmunicationem. Iudicantes autem dicit, hoc est condemnantes. Ait ergo: Fruemini tunc siue requiescetis, & præcelletis ac cōegnabitis mihi, condēnantes Israelitas: nō quod ipsi iudicaturi sint, sed sicut vicesimotertio capite dicebat Niniuitas ac reginā Austri condēnaturos generationem illam: ita & hos nunc condēnaturos ait duodecim tribus Israel. Ideo enim nō dicit Gentes aut Orbē, sed solos Israelitas suos contribules, suos cognatos. Condēnabunt enim eos non quasi iudicantes, sed quia *Supr.12.*
is qui iudicabit, à fide horum sit condēnaturus illos. Siquidē quum eisdem moribus ac legibus & hi & illi sint enu- B
triti: hi tamen crediderūt, illi vero credere noluerūt. Quid ergo, Iudas ne etiā sedem habebit & cōdemnabit? Nequaquam: cōmunis enim facta est promissio ad duodecim discipulos, ne per hanc Iudas in vllo exteris deterior haberetur: ipse vero animæ prauitate seipsum hac priuauit. Est enim dei lex à Ieremia promulgata ad Iudæos, quæ dicit, Si cōuersa fuerit gens illa ab iniquitatib⁹ suis, pœnitebit & *Ierc.18.*
me malorū quæ cogitauerā facere illis. Deinde ait, Et si fecerit malū coram me, vt nō audiat vocem meā, pœnitebit & me de bonis quæ decreuerā facere illis. Quid ergo ait ista lex? Si cōminatus fuero vt faciam tibi malū, & tu corriga- Nota.
ris: solues meā sententiā: & si promisero tibi bona, & ignauiter egeris, solues meā promissionem: tua enim causa factus es ea indignus. Pœnitentiā ergo in deo intelligimus propositi mutationē, cuius nos omnino causa sumus. Scire autem oportet, quod discipulis connumerat eos, qui postmodū in chorū duodecim discipulorū subingressuri sunt, vtpote eandem fidem idemque ministerium suscepturi.

Et omnis qui reliquerit domum aut fratres, aut sorores, aut patrem aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomē meū, centupla accipiet, & vitam æternā hereditate accipiet. Vobis quidē duodecim cōtingent quæ dixi, cæteris vero credētibus erunt hæc & ista. Matthæus itaq; dixit, Propter nomen meū, id est propter me. Marcus autem addidit, Et propter euā- *Mar.10.*
gelium, hoc est propter prædicationem. Lucas vero ait, Pro- *Luca.18.*

Cap. 19. pter regnum dei, vt scilicet illud cõsequatur. Quemadmodum autem quãdo dicebat, Qui perdiderit animã suã mea causa, inueniet eam: non hoc dicebat, vt nosipsos interimamus, sed vt ipsi etiam animæ nostræ, fidē quæ in ipsum est præponamus. Ita & nunc dicens, Qui reliquerit vxorē: nõ hoc dixit, vt nuptias penitus diuidat, sed vt ipsi quoq; cõiugi præponamus & ipsum & euangelium, & regnum dei. Hoc autem & in omni alia cognatione & familiaritate dicendum est. Marcus præterea & Lucas manifestius de his recitantes, centuplam retributionem hoc tempore repẽdi dicunt, in hoc videlicet seculo, vitam autem æternã ventu ro siue futuro. Cẽtupla vero, hoc est, varie multiplicata, aut multo plura, sicut dixit Lucas. Sed quomodo varie multiplicatã accipiet quis hanc retributionẽ in præsenti seculo? Quomodo? Sicut acceperunt Apostoli & martyres cęteriq; omnes iusti. Vide enim quod omnium fidelium domus sibi habebant apertas: fratres etiã & sorores parauerũt omnes sanctos & sanctas: patres vero omnes ipsos colentes, ipsorũque curã habẽtes, ac erga ipsos compassionis affectu tactos: nã hæc sunt propria patris: matres quoque omnes pari modo se habentes: vxores vero omnes ministrãtes, subseruientes ac curantes eos: hæc siquidẽ vxoris sunt opera: filios, præterea omnes discipulos. Ad hęc omnes fidelium agros in sua potestate habebant: quodque omniũ est maxime admirabile, omnia hęc habebant cũ persequutionibus, prout addidit Marcus, hoc est à fidei inimicis persequutionẽ sustinentes. Potest etiam esse multiplicatio, gratia sanitatum, aut prophetia, aut aliud quippiam simile.

De primis & nouissimis.

Multi autem primi erunt nouissimi: & nouissimi primi. Multi qui hic videntur primi, erunt ibi postremi. Hoc autẽ & simpliciter de omnibus dictũ est, vt nunquã hi qui præponũtur in vita, extollantur: neque qui hic despiciuntur, animũ despondeant: & pcipue ad Phariſeos eisque similes sermo refertur, qui primatus totis vendicabãt viribus. Quia vero non omnes eo tẽpore credebãt, sed alij quidem prius, alij vero postea, ponit parabolã quæ posteriores consoletur animæque inijciat alacritatem, quã totã pariter necesse est primum accipere, ita exposcẽte eius enarratione, & demũ ea quæ videbuntur similiter de ea dicere: quanquam enim longiuscula

longiuscula sit, apta tamen est vt facile capi possit. Cap. 20. A

CAPVT XLII. DE MERCEDE CONDVCTIS OPERARIIS.

Cap. 18. Deuica.

Simile enim est regnũ cœlorũ homini patrifamilias, qui exijt primo simul diluculo, vt mercede conduceret operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario per diem, emisit eos in vineã suam. Et egressus circiter tertiam horã videt alios stãtes in foro ocioſos, & ait illis: Abite & vos in vineam meam, & quodcunque fuerit iustum dabo vobis. Illi autem abierunt. Rursus egressus circiter sextam & nonam horam fecit similiter. Circiter vndecimam vero horã egressus, inuenit alios stantes ocioſos, & ait illis: Quid hic statis toto die ocioſi? dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Ait illis: Abite & vos in vineam meam, & quic quid iustum fuerit accipietis. Facta autem vespera dixit dominus vineæ procuratori suo: voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à postremis vsque ad primos. Quumq; accessissent qui circiter vndecimã horam venerant, acceperunt singuli denarium. Venientes autem primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singuli denarium. Et quum accepissent, murmurabant aduersus patremfamilias, dicentes: Hi postremi vnam horam fecerũt in opere, & pares nobis illos fecisti, qui portauimus pondus diei & æstum †. Ipse autem † 5 *respondens, vni eorũ dixit: Amice non facio tibi iniuriam: Nõne denario pactus es mecũ? Tolle quod tuũ est & abi. Volo autẽ & huic postremo dare sicut & tibi. An non licet mihi quod volo facere in rebus meis?* C

† *Intelligi potest pondus & æstus diei, grauitas tentationum, & ignea indumenta rerum voluptatum, ac fœcundum affectionum quæ portauerunt siue sustinuerunt, ne ab eis vincerentur.* †

Huius omnis parabolæ solum exponenda sunt quæ opportuna videtur, veluti monet Chrysostomus: cætera vero non sunt curiose scrutanda, sicut vicesimo quarto capite pdiximus. In hac enim regnũ cœlorũ intelligitur ipse Christus, sicut in parabolis frequẽter diximus. Vinea autẽ eius, euãgelica ipsius pcepta sunt. Operarij vero huiusmodi vitiones, homines operatores taliũ præceptorũ. Tẽpus operavndecima, variæ hominum ætates quibus ad fidẽ veniunt,

Hora Parabolæ. Supra 13. Hora exposit. Parabolæ.

Cap. 20. & probi facti deo placent. Diluculum siquidē siue prima
D hora, ætas est eorum, qui ab infantia vocati sunt ad dicta
præcepta. Tertia autem hora, ætas epheborum. Sexta vero,
virorum. Nona, senum: & vndecima, decrepitorum, quibus
breue est reliquū vitæ tempus. Exiit ergo Christus in mū-
dum, tum per seipsum, tum per Apostolos, eosque præpto-
res qui illos sequuti sunt, vt mercede cōduceret operarios
in vineam suam, quæ bonos fructificat virtutū, lætifican-
tes patremfamilias, qui dominus est vniuersi. Merito autē
dixit, Vt mercede cōduceret: merces enim reposita est p̄-
ceptorum operariis, puta cuiusq; salus: hanc enim intelligi
mus esse denarium. Effingit autē parabola primos murmu
rantes, impositumque illis silentiū: non quòd in regno cæ
E lorum futura sit inuidia. Nā si hic adhuc viuentes iusti suas
animas pro hominibus ponunt, multo magis ibi', videtes
eos saluos esse gaudent. Sed tale figuratū est murmur, im-
positumq; silentiū, ad solam demonstrationē diuinæ beni-
gnitatis erga eos, q̄ postremi veniunt, vt cōfidant quod ni
hil illis oberit postremos veniſſe, si deinceps operati fue-
rint. Et nos siquidē vbi aliquē multo dignati fuerimus ho-
nore, & postmodū voluerim⁹ huiusmodi magnitudinē de-
monstrare, solemus dicere quod quidam ob tantū honorē
murmurabāt. Hoc autē dicimus nō illū reprehēdentes, sed
hunc ad gratiarum actionem excitantes. Quare autem nō
omnes simul vocauit ad vineam? Quia nō simul omnes in-
E uenit: impossibile enim erat eodem tempore, vt prædixi-
mus, eademque ætate omnes accedere. Tunc autem vnū-
quemque inuenit, quū ille obediēs efficitur. Ait enim Pau-
Gala. 1. lus: Vbi vero beneplacuit ei, vt me separaret ab vtero ma-
tris meæ. Tūc autē beneplacuit, quādo hic obediuit. Docet
itaq; parabola, ne cos q̄ extrema senectute accedūt repro-
bemus: sed sciamus quod possibile sit breui etiā studio ac
diligētia saluari. Hic siquidem scopus eius est. Oportet au-
tem nos solo ipsius scopo adepto, cætera nō magopēdere:
reliqua enim omnia, ppter finale intentū composita sunt,
vt facilius excipiatur: neq; periculo vacat, etiam illa scruta
ri, veluti tradit Chrysostomus capite de parabolis.

Supra 13. *Si oculus tuus malus est, quod ego bonus sum.* Quod, pro Sed, hic sumitur. Ait enim, Si oculus tuus inuidus est, atqui ego

bonus sum, seruans & te & illū. Tu vero ne ex hoc turberis Cap. 20.
quasi æqualia dentur brabia his qui à prima ætate vsque ad A
finem euangelica seruauerūt præcepta, & his qui in postre
ma ætate acquieuerūt. Solum enim docuit parabola quòd
æqualiter salui fiunt, non quod etiam equaliter glorificen-
tur: salus siquidem est non perire: gloria vero cōsequi bra-
bia quę varia sunt iuxta proportionē data his qui sernātur.

Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Nō hoc ex pa-
rabola concluſit: nam impertinens est. Ibi enim primis æ-
quales sunt postremi, hic autem postremi dicuntur primi.
Sed aliūs est hic sermo, docens quod sicut illud accidit, vt Nota.
qui à prima ætate operati sunt, æqualem accipiant mercē-
dem his qui in postrema acquieuerunt: ita sanē & hoc cō-
tingit, vt nouissimi appareant primi, & primi nouissimi.
Possunt autem hi esse Christiani & Iudæi: aut fideliū qui- B
dam in principiis negligentes, postmodum vero serio o-
peram dantes: quidam autem in principiis diligentes, post
modum vero negligentes: neque enim in fide solum, sed
in vita quoque fiunt huiusmodi transitus.

Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. Multi quidem ad
fidem vocati sunt, pauci vero acquieſcunt.

*Et quum ascenderet Ierosolyma, assumpsit duodecim discipu-
los suos seorsum in via, & ait illis: Ecce ascendimus Ierosolyma: & C
filius hominis tradetur principibus sacerdotum ac scribis, & condem-
nabunt eum morte, & tradent eum gentibus vt illudatur, & flagelle-
tur, & crucifigatur.* Ascendēs iam ad passionem rursum p̄-
dicit discipulis quæ futurū est vt ipsi contingant, vt crebro
illis prædicendo, auferat vehementem eorum tristitiā. Se-
ortim autem de his disserit illis. Siquidē non multos hæc
scire oportebat ne offenderentur. Nā si hæc audientes di-
scipuli turbabantur, multo magis turbæ. Cur ergo non di-
ctum est de his & ad turbas? Dictū est quidem, sed nō ma-
nifeste: Sic erit, inquit, filius hominis in corde terræ trib⁹ Sup. 12.
diebus & tribus noctib⁹: & alibi similia illis obscure dice-
bat, sicut in sequētibus inueniemus. Verū quū hæc non in-
telligerent, quare omnino ea dicebat illis? Vt quum post-
modum ea cognoscerent, scirent quòd quæ passurus erat
præcognouerat, & volūtarie ad passionē venerāt. Sed ne-
que discipulis principio particulariter de his loquutus est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 20. D sed primũ quidem obscure, deinde manifestius. Nunc vero quum tandem passionis opinione exercitati sunt, etiã alia particularius addit: quod tradent eũ gentibus siue militibus Romanis, præsidem agente Ierosolymis Pilato, quódque hi illudent eum, & flagellabunt ac crucifigent.

Et tertio die resurget. Vbi tristia dixisset, addit etiã quod consolationem adferat: vt quum illa viderint, etiã hoc exLuca 18. pectent. Lucas vero Christum quoq; eis dixisse ait: Et cõsummabũtur omnia quæ dicta sunt per prophetas de filio hominis, & quod ipsi nihil horum intellexerunt. Prophetę siquidẽ particulariter de omnibus quæ passurus erat pdixerunt: & nisi in longũ protrahendus esset sermo, omnes E de his affertem in medium prophetias: discipuli vero tũc nihil hotũ intellexerũt, quæ videlicet p prophetas scripta erant, sed erat sicut idem scripsit Lucas, verbũ hoc absc̃ditum ab eis, siue ignoratum: hoc inquã, Tertio die resurget: nec intelligebant quæ dicebantur de illo, sicut etiã diSupra 17 ximus in fine tricesimiquinti capitis. Addit quoq; & aliam huius ignorantiæ causam Chrysostomus: quia de alio quidẽ qui ab alio excitatus esset, & audierant & viderant: de mortuo vero q seipsum excitasset, neque audierant, neque viderant. Præterea & de eo quod occidendus esset Christus, vbi ad humanas respiciebant operationes, credebant hoc & contristabantur: vbi vero diuinas in mentem assumebant, incredduli permanebant, nec intelligebant quę dicebantur de hoc, id est non suscipiebant tales de hac re ser F mones, suspicantes & hos aliquam esse parabolam.

CAPVT XLIII. DE FILIIS ZEBEDAEI.

TVnc accessit ad eum mater filiorum zebedæi adorans & petens aliquid ab eo. Ille autem dixit ei: Quid vis? Ait illi, Dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus à dextris tuis, & alter à sinistris tuis in regno tuo.

Quum quadragesimo primo capite dixisset saluator discipulis, Quũ sederit filius hominis in sede gloriæ suæ, sedebitis & vos sup. 19. duodecim sedes, audissentq; filij Zebedæi Iacobus & Ioannes arbitrati sunt sedẽ glorię dici thronũ re

gni, quo Ierosolymis regnaturus esset. Quúmq; paulò ante Cap. 20. rursum dixisset, Ecce ascẽdimus Ierosolyma, & quæ sequũ- A tur: non ea de afflictionibus intellexerunt, vt superius significauimus, sed sperabant instare iam regnũ eius. Siquidem prophetas quoque audiebant appellantes Christũ regem Israel. Statim ergo præeminentiæ amore capti sunt: nam se præ cæteris honorari sciebãt: sed Petrum timebãt. Ideo primum quidem, vt ait Marcus, ipsi soli ad eum accedunt dicentes: Magister volumus vt quicquid petierimus Marc. 10 facias nobis. Illc autem dixit eis: Quid me vultis facere vobis? At illi dixerunt ei: Da nobis vt vnus à dextris tuis, & alter à sinistris tuis sedeamus in gloria tua. Verum non cognoscentes ideo se passos esse repulsam, quod indigna pe- B tererint ad supplicationem assumunt & matrem. Interrogat autem Christus primum quidem illos, deinde & matrem illorum tanquam homo: simul etiam vt eorum responsio fieret quodammodo affectus sui confessio.

Respondens autem Iesus dixit: Nescitis quid petitis. Deinceps illis respondet, vt qui matrem suã submiserant, vt pro ipsis postularet, & ait: Nescitis quid petitis. Sedere enim à dextris aut à sinistris in regno meo, magnũ est, & supra dignitatem non hominum tantum, verum etiam supernarũ virtutum. Siquidem regnum meum non est ex hoc mundo, Ioan. 18. prout vos putatis. Quia vero opinabantur tempus illud nõ regni solum esse, sed etiam requiei: hoc quoque, quod in se est, corrigit: demonstrans hoc potius esse tempus afflictionis & cædis. Ait enim. C

Potestis bibere poculum quod ego bibiturus sum, aut baptismo quo ego baptizor baptizari? Poculum dicit mortis: & baptismũ qui fit per sanguinem. Nam & poculum & baptismum vocat eadem: poculum quidem, vtpote læto animo pro hominibus susceptam: baptismũ vero, tanquam purificationem ipsorum. Addens autem, Quod ego bibiturus sum, & Quo ego baptizor, subindicat, quod qui afflictionibus eius non communicat, neque regno suo communicabit.

Dicunt ei: Possumus. Omnia promittunt, petitionem consequi cupientes. Chrysost. autem dicit, quod neque poculo & baptismo intellectis, à sola animi promptitudine gratiam quærebant. Quid ergo Christus?

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 20.

Et ait illis: Poculum quidem meum bibetis, & baptismo quo ego baptizor baptizabimini. Prophetabat eis, quod ipsi quoque occidendi essent, ac martyrij morte honorādi. Et de Iacobo quidē nouerunt omnes, quod ab Herode Tetrarcha sit interemptus. De Ioanne vero quæstio est apud multos. Aiūt enim quod quia infallibile est Christi vaticiniū, & ille nōdum martyrij mortem sustinuit, nondum mortuus est, sed adhuc viuit: & cum Enoch & Elia circa seculi consummationem occidēdus est. Chrysostomus autem manifeste docet, quod mortuus est & interemptus. Nam interpretando eius euangelium, ait de illo secunda homilia: Euangelio totum comprehendit orbem, corpore vero mediā obtinuit Asiam, dico sane Ephesum: anima autem ad illum secessit locum qui sanctis congruus est. In prima vero dicit, quod etiam Christi bibit poculum, & baptismo eius baptizatus est: voluntate enim & hic interemptus est, plagis martyrij susceptis, & passus innumera propter Christum pericula. Nam athleta ac martyr dicitur non solū qui violente mortuus est propter Christum, verum etiam qui flagellatus est, aliāque multa passus propter eum. Inuenimus siquidem & post hunc plerosque certasse quidem, verum ānimam in pace deo commendasse: nec propter hoc dicet quispiam eos a martyrij excidisse dignitate. Quod autem mortuus sit, ipse idem ait: in euāgelio quidem dicens: Nō dixit ei Iesus, Non moritur. In libro autem Apocalypsis sub persona Saluatoris: Et dabo duobus testibus meis & prophetabunt tot diebus amicti saccis. Hi autem sunt Enoch & Elias.

† *Scio communia exemplaria habere, Dicitur mille ducentis sexaginta: non fuit tamen animus quicquam immutare ab eo quod in nostro reperitum est exemplari.*

Sedere autem a dextris meis aut a sinistris, non est meum dare, sed iis continget, quibus paratum est a patre meo. In præcedentibus diximus, quod sedere a dextris eius aut sinistris, excedit dignitatem non hominum solum verum etiam supernatū virtutum: nullus itaque sedebit. Et quomodo hic dicit, Nō est meum dare, sed iis continget quibus paratum est a patre meo? Ostendit enim quosdam sessuros. Diximus ergo quod quum præeminentiam inter discipulos peterent,

nūc Christus cathedrā à dextris & sinistris, dicit primā inter ipsos sedē, qua Petrus & Paulus digni habiti sunt principes discipulorū, vt qui plus cæteris laborauerunt. Et quomodo qui omnipotens est, ad hanc dādam reddit̄ur impotens? Quod dixit, Non est, non impotentiæ est, sed iustitiæ. Nam quia gratis sibi dari primatum petebāt: Nō est inquit meum dare gratis primatū siue primam sedem: id siquidē significat. Date: iustus enim sum, nō personarum acceptor: sed hoc (ait) est illorū, quibus paratum est à patre meo. Paratum est autem his, qui digni sunt vt hoc consequātur. Nō enim sola mihi cæde communicare, primam cōciliat sedē: sed primas omniū ferre etiā in cæteris virtutibus. Inde autem maxime traduxit illos. A patre meo autem dixit, tū vt patrem honoraret, tum vt seipsum demōstraret tanquā idē cum patre potentem. Ego inquit & pater vnum sumus.

Et quum audissent decem indignati sunt de duobus fratribus. Duo quidem supra decē discipulos elati fuerant: decem vero de duobus inuidebāt, eo quod primas sedes desiderauerāt: & ita omnes imperfecti erant. Nondū enim spiritus sanctus descenderat. sed postmodū ipsos perfectē cognoscito, & videbis omni affectu liberos, ac inuicē extollētes, & mutuo primatus concedentes. Tūc itaque indignati sunt, siue graiter tulerunt. Siquidem quando frequenter Christus illos præ cæteris honorauerat, non ægre tulerāt, ipsum scilicet veri. i. Quando autem per se primatum petierunt, indigna ti sunt: & maxime cognito quod exauditi non essent: ex præceptoris enim responsione intellexerūt quid petiissent.

IESVS *autem aduocatis illo dixit.* Quia duo ab aliis diuisi ad eum accesserant, & astantes colloquebantur, aduocat & alios: ac primum quidem turbatos placat, per coadunationem quæ inter se & illos erat. Deinde ait:

Scitis quod principes Gentium dominantur eis: & qui magni sunt potestatem in eas exercent. Non ita autem erit inter vos. Cognito quod hoc fine duo illi petierant primatum, vt cæterorum haberent principatum: hoc intentum carpit quasi à Gentibus sumptum. Principes inquit Gentium, & qui magni sunt inter illas, dominantur, & potestatem exercēt in alios. Non ita autem erit inter vos qui mei estis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.18. D Deinde docet etiam quo pacto oporteat parare primatū. Audi ergo quid dicat.

Sed quisquis voluerit inter vos magnus fieri, sit vester minister: & quicunque voluerit inter vos esse primus, sit vester seruus. Sicut superius eosdem dixit Principes & Magnos: ita & nunc eundem vocat Magnum & primum. Hæc autem omnia ad subiectionem dixit, vt quæ singulis vtilis est. Dicit ergo: Potestatem in alios exercere, Gentium est: ego vero legem vobis statuo parandi principatus, à ministrando aliis, eisque seruiendo. Qui enim hoc facit, illum ego magnum ac primum declaro, & hic apud me primatum habebit. Deinde seipsum quoque ponit in exemplum, qui nō solum omnibus ministret, sed etiam pro omnibus moriatur.

E *Sicut filius hominis non venit vt sibi ministretur, sed vt ministret, & tradat animam suam redemptionem pro multis.* Sit inquit hic aliorum minister & seruus, quemadmodū ego non veni in mundum vt aliqui mihi ministrarēt. Quāquam enim socrus Petri & Martha soror Lazari, aliæq; mulieres ministrabāt ei, non tamen quasi ipse harū ministeria cuperet. Nō ergo veni vt ministretur mihi ab aliquibus, sed potius vt ipse aliis ministrem, curans ac sanās quorundam animas, quorū dam corpora, quorundam & animas & corpora: quoq; ministerio ac seruitio maius est, vt tradam animam meā redēptionē pro multis, qui serui facti erāt diaboli. Multis autē, dicit nūc, p omnibus. Frequēter enim scriptura multos dicit pro omnibus. Itaque pro omnibus tradidit animam suā omnésq; redemit: quanquā multi sua sponte in seruitute remanserunt. Quodam etiam modo animā suam tradidit pa-
Luce.23. tri. Exclamauit enim moriens, Pater in manus tuas commendabo spiritum meum. Atqui nō à patre, sed à diabolo detinebamur. Aduertendū autē ad difficultatis solutionē, omnem redemptionem siue precij liberationis in aliis, sitā esse aut venire in potestate eius qui aliquos retinet, eósque qui detinentur per illius manum liberari. Pretium verō quod à Christo datū est, vtpote differēti modo & omni alio pretio supernaturalius, liberauit sane eos qui detinebātur: ipsum vero non venit in potestatē eius qui illos retinebat, quum illud nō posset accipere. Patri autē hāc tradidit, tanquā animam filij sui: ideo etiam quasi dato iā pre-

tio, quanquam nō potuerit illud tyrannus accipere liberati sunt qui detinebantur. Et quomodo tradidit animā suā redemptionē pro multis? Quia voluntarie seipsum in mortem obtulit pro libertate hominum: moriens enim, apta occasione tyrannum perdidit, tanquam occidentem illum qui peccato carebat. Peccati siquidem mulcta, est mors: solus autem Christus peccatum non fecit. Scire autem oportet, quod non sola Christi anima vocatur redemptio nostra, verum etiam sanguis ipsius. Itaque quæ nunc de anima eius dicta sunt, de sanguine quoque eius dicuntur.

Cap.20. A

CAPVT XLIIII. DE DVOBVS CAECIS.

B

Egredientibus illis ab Iericho sequuta est eum turba multa: Et ecce duo cæci sedentes iuxta viā, audito quod Iesus transiret, clamauerunt dicentes: Miserere nostri fili Dauid. Similia quoq; scripta sunt decimoseptimo capite, ibi ergō quære enarrationem integre conscriptam. *Supra.9.*

Turba autem increpabat eos vt tacerent. Imponebat illis silentium in honorem Iesu, quem illi molestia afficiebant.

Illi vero amplius clamabant dicentes: Miserere nostri fili Dauid.

Vide perseuerantiam. Hos imitemur & nos, qui animæ oculis excæcati sumus: & clamemus ad eum ex toto corde. Quod si ab aliquibus impediti fuerimus, intentiorem reddamus deprecationem, nec desistamus: & eum omnino flectamus sicut & isti. C

Et stans Iesus vocauit eos, dixitque: Quid vultis vt faciam vobis? Dicunt illi: Domine vt aperiantur oculi nostri. Quare interrogauit illos? Ne putaret quispiam quod alia volentibus accipere, ipse daret alia. Et cur non requisiuit ab eis fidem? Quia fidei demōstratio erat clamor, & perseuerantia in eo, quū alij silentium eis imponere conarentur.

Misertus autem Iesus tetigit oculos eorum, & protinus visum receperunt oculi illorum, & secuti sunt eum. Non solum perseuerātes erant, sed & grati sequebantur eum, repēdentes beneficium. Aiunt autem quidā vnum horū cæcorum insignioreth fuisse, de quo à Marco facta est mētio tricesimoptimo *Marc.10.*

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 21. D cuangelij sui capite, qui Bartimeus dicebatur: à Luca vero sexagesimoquarto sui euāgelij capite: alterum autē, ab his silentio præteritum tāquam illius ministrū: quemadmodū sane & de duob⁹ dæmoniacis duodecimo capite prædictū est: idque coniectura assequūtur, eo quod eadē & dixerint & audiuerint, ac similiter sequuti fuerint. Ego vero re attētius cōsiderata, alterum ab his duobus esse dico eū, de quo habet Marcus: rursumq; alterū ab eo, de quo Marcus, illum de quo loquitur Lucas. Is siquidem de quo Marcus, vestē præ nimia festinatione proiecit: & sine contactu sanitatem accepit. Is autem qui apud Lucam est, Christo potius ingrediente Iericho, & non egrediente, sanitatem est consequutus. Huiusmodi etiam opinionem mihi confirmat Chrysostomus, qui de illis vtpote aliis nihil omnino significat.

Luc. 18.
Supra. 8.

E

CAPVT XLV. DE ASINA ET PVLLO.

Cap. 21. F *ET quum appropinquassent Ierosolymis, venissentque Bethphage ad montem Oliueti: tunc Iesus misit duos discipulos dicens illis: Ite in castellum quod contra vos est, & confestim inuenietis asinam alligatam & pullum cum ea: soluite & adducite mihi. Et si quis vobis quippiam dixerit, dicite: Domino his opus est, & protinus emittet eos.* Iam morte sua appropinquante, maiori autoritate negotia attingit: & quia de asina & pullo prophetatum erat, nunc tanquam omnium dominus iubet his quos emittebat vt dicāt, Domino his opus est, & post habitum vsum reduci hos ad dominum eorum. Sed Matthæus asinam dicit & pullum: Marcus vero pullū solum. Inuenietis inquit pullum alligatum, super quē nullus hominum sedit. Similiter autem scribit & Lucas. Ioannes vero pullum asinæ hunc appellauit, tāquam tenellum asinum. Quid ergo dicemus? Quod vtroq; opus erat Christo: sed pullo vt super eum veheretur: asina autem vt pullū sequeretur: explebat enim mysterium quod futura præfigurabat. Et erat pullus in figuram noui è Gentibus populi, ventori ad hdem quæ est in Christum: qui ad diuinæ legis iugum inexercitatus erat: super quem nullus hominū

Marc. 11.
Luc. 19.
Ioan. 12.

figura pulli.

federat, propheta videlicet vel apostolus. Asina vero in ty Cap. 21.
pūveteris è Iudæis populi sub iugo legis degentis. Et pul- A *Asina typus.*
lus quidem Christum vehit insidentem: asina vero sequitur: docente re ipsa, quod postquam Christus Gentibus insederit, & in eis tanquā in se credētibus requieuerit, sequētur & Iudæi. Dicit enim & Paulus: Cæcitas ex parte facta est in Israel, donec plenitudo Gentium intrauerit: & tunc omnis Israel saluus erit. Propterea ergo Matthæus exacta diligentia vtriusque iumenti meminit: cæteri autem breuitatis causa pullum quidem scripserunt, eo quod super illum vectus sit Saluator: asinam vero silentio præterierunt, vt quæ tantum sequebatur. Vectus est itaque super pullum Christus: simul præfigurans, vt dictum est, quod futurorum B erat: simul etiam, quia contingebat quosdam imbecilliores indigere iumentis, etiam in hoc modum posuit, ostendens nō oportere discipulum suum equo aut mulo vti, sed asino: vt vbique sola id fieri necessitate.

Rom. 11.

Zacha. 9.

Hoc autem totum factum est: vt completetur quod dictum est per prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, ascendens super asinam & pullum filium subiugalis. Hoc, Quid: Discipulos missos esse vt asinam & pullum adducerent. Prophetam autem dicit nunc Zachariam. Completa est itaq; huiusmodi prophetia: eius vero completio rursus facta est alterius rei prophetia, puta fidei Gētium vt diximus. Filia autem Sion † est ipsa Siō, sicut filius hominis ipse homo. Nam & hoc idioma est Hebraicæ phrasis. Et Siō quidem est Ierusalem: rex autem Sion ipse Christus, vel tā quam Deus, vel tanquā è regia Dauid radice progenitus: vel etiam tāquam is qui in eam plurima cōtulit beneficia. C Venit ergo ad eam mansuetus: neque satellites habēs, neque qui lanceam, gladium, aut faces ferant. sed multā præ se ferens mansuetudinem ac humanitatem. Sedēs vero super asinum & pullum, non diuisim, modo super hunc, modo super illum: neque tanquam super bigam ab his tractā, sed asinum & pullum, intelligite ipsum pullum, asinū quidem natura, pullum vero ætate. Tu ergo interroga Iudæū quis rex venerit Ierusalem asino & pullo vectus: pullum enim alium dicere poterit præter Christum.

†

†

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 21.

† *Non te turbet quod in hac prophetia asinũ masculino genere verterimus. Ad id enim & autoris enarratio nos coegit & Græcũ vocabulum πῶλος, quod tam asinum significat quàm asinum id permittit, maxime quum hic careat articulo. Præterea apud Zachariam litera 70. Interpretum non habet πῶλος sed ὑποζύγιος, id est, subiugale. In Hebraica autem origine hæc dictio* תמור *hamor, asinum masculino genere vbique significat.*

† *Aliter quoque filia Sion est Ierusalem, eo quod subiecta sit illi quæ vocatur Sion. Dicitur quoque ipsa Ierusalem Sion, propter montem Sion qui supra ponitur, vt sit metaphorica appellatio.*

Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Iesus, & duxerunt asinam & pullum. Marcus autem particularius recitat id quod fecerunt. Ait enim: Abierunt & inuenerũt pullum alligatum iuxta ianuam foris in biuio: soluúntq; illũ. E Et quidam eorum qui ibi stabant dixerũt eis, Quid facitis soluentes pullũ? At illi dixerunt sicut præceperat Iesus, & dimiserunt eos. Hæc sane Marcus, ianuã dicẽs domus dominorum pulli. Considera autẽ quod omnia ad præfigurationem faciant. Sicut enim asina & pullus funiculis alligati erant foris in biuio, ita quoq; antiquus Iudæorũ populus, nouúsque Gentiũ, peccatis alligantur extra ecclesiã in vita: Nam hanc per biuium intelligimus. Et quemadmodum Apostoli soluta illa animalia adducunt ad Christum, ita sane & istos. Ad hæc sicuti tentauerunt quidã prohibere hos, F puta domini ipsorum, sicut dicit Lucas: audito autẽ quod domino his opus esset, concesserunt: ita sane & in his: tentant quidem, qui dominantur eis dæmones prohibere: audito vero quod deo his opus est, permittunt.

Et posuerunt super eos vestimenta sua. Posuerunt & super asinam & super pullum, ignorantes super quem illorum vehi veller.

Et sedit super ea. Super ea † puta vestimenta quæ pullo erant superposita. Ponunt autem discipulorũ vestimẽta recõditioni intelligẽtia dici virtutes, quæ intelligibilia sunt animæ vestimenta, illos adornãtia qui Christo adducũtur. Lucas autẽ dixit, quod discipuli imposuerunt Iesum super pullum: discipuli enim verbum Gentibus superimponunt.

† † *Hæc cõmode adiunxit expositionem, quod apud Græcos ἀνεζεύξεις sensum faciat ambiguum, vide autem in nostris additiunculis, quas de varia exemplariorum lectione in principio libri adiunximus.*

Cap. 21.

Plurima autem turba straurit in via vestimenta sua. Ostenderunt quod plusquam prophetam eum habebant: ideo etiã excellenti modo ipsum honorauerunt. Nã & modico ante tempore quum Lazarum resuscitasset, magnam apud eos reuerentiam acquisiuit. Abiiciamus ergo & nos corporis ornatum propter Christum, & ornemus viam eius, abiiciẽtes opes ac affectiones quibus induimur aut circũdamur.

Alij autem cædebant ramos de arboribus & sternebant in via. Marcus vero στιβάδας dixit. Est autem στιβὰς ramorum congeries. Oliuarum nempe rami erant. Nam tunc montem oliuarum præteribant.

Turbæ autem quæ præibant, & quæ sequebantur clamabant dicẽtes: Hosanna filio Dauid. Hosanna Hebraicum est, & significat interdum † hymnum siue laudẽ: quandoque vero serua. Nunc ergo tantundem est ac si dicat, Hymnus filio Dauid. B †

† *Hinc plane liquet autorem nostrum vtpote Hebraicarum literarum ignarum ad eundem cum Hilario impegisse lapidem. Nam* תושיעתנא *hosia na, dictiones duæ sunt, quarũ prior hosia imperatiui est tertiæ Hebraorum coniugationis significans idẽ quod saluum facere siue fores siue radix quam vocant est* ישע *iasa, id est, saluauit: altera pars interiectio est efflagitãtis vel obtestantis, ac si dicas: Saluum fac obsecro, vt habetur psalmo. 117. Potest etiam dictum verbum in prædicta imperatiui persona habere* תושע *hosa, vt dicatur* תושענא *hosana: & ita nostri verterunt. Quod autem dicitur, Hosiana filio Dauid, & Hosiana in excelsis, phrasim opinamur esse Hebræorum, qui hosiana tanquam particularem bene omnantis vel precantis & acclamantis, variis addere solent dictionibus, vt τῷ υἱῷ capiatur pro τῷ υἱῷ: quemadmodum* ל *apud Hebræos articulus dativi, nonnunquam etiam designat accusatiuum: Et* ἐν τοῖς ὑψίστοις *capiatur pro* ἐν τοῖς ὑψίστοις *qui es in excelsis: sicut* ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς *qui es in cœlis. Est ergo sensus: Saluum fac obsecro filium Dauid: & saluum fac obsecro te qui es in excelsis.* Hosanna

Benedictus qui venit in nomine domini. In nomine domini, hoc est à domino benedictus qui venit à deo, benedict⁹ q̃ missus est à deo. Marcus autẽ addidit: Benedictũ quod venit regnum in nomine domini patris nostri Dauid. Existimabãt enim, quod erigeretur abiect⁹ thron⁹ regni Dauid:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 21. D vnde gaudentes dicebant, Benedictum quod redit regnũ primi patris nostri Dauid. Quod venit in nomine domini autẽ, hoc est à deo. Ioannes vero dicit, Benedictus qui venit in nomine domini rex Israel. Verisimile enim est tunc omnia fuisse dicta à turbis quę præcedebant & quæ sequebãtur: quęqi egressę erant in occursum eius. Intelligitur etiã, In nomine domini, in maiestate domini, in ordine regio.

Hosanna in excelsis. Laus in excelsis. Laudent etiam qui sunt inter excelsas virtutes siue angelos deũq nobis misit regem, ac instaurauit regnũ Dauid. Lucas vero loco Hosanna in excelsis, dixit, Gloria in excelsis. Hic autem & de discipulis scribit, quod dicebat Benedictus qui venit rex
E in nomine domini, pax in cœlo & gloria in excelsis. Cõsidera vero quomodo in tali plausu tantoque clamore, pullus quanquã omnino indomitus, mãsuetissime tamen incedebat, præfigurans plane Gentium obedientiam, & omnimodam eorum ad disciplinam immutationem.

Quo usque intrasset ipse Ierosolyma, commota est vniuersa ciuitas dicens, Quis est hic? Commota est, id est, turbata est, excitato tumultu propter plausum & fauores.

Turbæ vero dicebãt, Hic est Iesus propheta à Nazaret Galilææ. Etsi plusquam prophetam eum habebant, ꝓphetam tamẽ eum dicebant: quia nihil excelsius concipere poterant ꝓpter humana eius opera. Lucas autem dicit, Et quidã phaF risæorum de turba dixerunt ad eũ, Magister increpa discipulos tuos. Et respõdens ait illis, Dico vobis, quod si hi tacuerint, lapides clamabunt. Inuidia enim moti dicebant, Prohibe discipulos tuos, ne te huiusmodi plausibus ac fauoribus prosequantur. Dicens autem, Si hi tacuerint, lapides clamabunt: ostendit, quòd impossibile sit suam taceri gloriam. Possunt quoque lapides dici, qui ex Gentibus crediderunt, tanquam prius mente indurati ac insensibiles ad diuinam dei cognitionem, qui postquam Apostoli morte tacuerunt, iam clamant prædicantes.

Et ingressus est Iesus templum dei, & ejecit omnes vendentes ac ementes, mensas q; nummulariorum euertit, ac sedilia eorum qui columbas vendebant. Similia quoque dicit Ioannes: sed ille quidem circa principium euãgelij: Matthæus autem & cæteri
Ioan. 2. circa finem. Manifestũ ergo quod bis hęc fecerit Christus,

variisque temporibus. Et rũe quidem dicũt ei Iudei. Quod Cap 21.
signum ostẽdis nobis? modo autem tacẽt. Et vide abiectio- A
nem eorum. In templo siquidẽ cauponabantur: & hi quidẽ vendebant indigentibus, quæ ad sacrificiũ apta erãt, oues dico, boues ac colũbas: sicut Ioãnes manifestauit, & si quid est simile. Alij vero emebant. κολλυβισται autem pro quibus vertimus Numularios, sunt mẽsarij siue trapezetę, & quos multi καταλλακται uocant, hoc est vt vulgus dicit, Cambiatores. Nam κολλυβος obulus, & κολλυβιζω commuto dicitur. Ingressus est ergo Christus templum cũ magna libertate, tanquam patersamilias domum suã, & eos qui iã dicti sunt eiecit, ac potentiam quam vt deus ad omnes habebat manifestans, & propter immunitatẽ à peccato cõsidens, hinc B quidem ornatus templi sui curam habet, hinc autem sacrificiorum quæ per sanguinem fiũt reiectionem manifestat. Præterea instruit nos, vt pro ecclesia libere agamus.

Et ait illis, Scriptum est: Domus mea, domus orationis vocabitur. Scriptum est in Propheta Iesaia.

Vos autem fecistis illam speluncam latronum. Latrones no- *Iesa. 56.*
minauit eos, qui in illo cauponabantur, quod ad modum latronum lucris inhiarent: latrones siquidem lucri auidita te tenentur. Aut quia ea quæ vendebantur ex rapina vel auaritia erant. In Ieremia autem scriptum est, Num spelunca latronum domus mea est? C

CAPVT XLVI. DE CAECIS ET CLAVDIS.

Et accesserunt ad eum claudi & cæci in templo, & curauit eos. Claudus est quisquis non recta ad virtutem incedit. Et cæcus est omnis, qui quod bonum est ac honestum non intuetur.

Videntes autem principes sacerdotum & scribæ mirabilia quæ fecerat, ac pueros clamantes in templo & dicentes, Hosanna filio Dauid, indignati sunt. Dispensatorie ordinauit deus, vt pueri quoque laudarent eum: quo ab omni contradictione excluderentur Iudæi, videntes filios qui apud se fuerãt enutriti ac instructi, mirabiliter ac supernaturaliter motos ad Christi laudem. Verum illi fiunt ex hoc multo impudẽtio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 21. D

res, atque inuidia dirupti insaniunt.

Et dixerunt ei, Audis quid isti dicunt? O impudentiam: æquum potius erat vt diceret eis Christus: Auditis quid dicant hi filij vestri, qui me nunquam viderunt?

Iesus autem ait illis: Vtique. Omnino inquit audio. Et quia plurimum impudentes erant sicut diximus, increpatoria vsus est responsione, dicens.

Psal. 8. *Nunquam legistis: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.* Dauid dictum est, quo ea quæ tunc fiebant prophetauerat. Itaque stupore plenissimum est hoc miraculũ. Tunc enim chorus puerorum lactentiũ clare loquutus est. Siquidem non simpliciter pueri erant, sed pueri infantes ac lactentes. Perfecisti vero, id est perfectam ex imperfecto ore

E fecisti. Bene autem dixit, Ex ore infantium. Nã os erat infantiũ: id autem quod dicebatur, potentiæ ipsius erat quæ disertam reddebat immaturam lactentiũ linguam. Et hoc quoque miraculose factum est ad discipulorum consolationem, vt de seipsis considerent, quod qui disertam fecerat balbutientem linguam, sapientem etiam facturus erat eorum ruditatem. Erat & hoc figura Gentium, quæ quũm ad Theologiam & diuina verba balbutirent, repente ita perfecte resonarunt, vt ab omnibus exaudiri possent.

Et relictis illis exiuit è ciuitate in Bethaniam, & demoratus est illic. Exiuit vt affectus tumorem in illis remitteret, & accen

F sum inuidiæ eorum ignem extingueret.

CAPVT XLVII. DE FICV QVAE EXARVIT.

MANE vero reuertens in ciuitatem esuriit: & visa ficu † quadam in via, venit ad eam: nihilque inuenit in ea nisi folia tantum, & ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum: & protinus exaruit ficus.

Quia frequenter demonstrauerat potentiam suam, qua beneficia præstabat: fecerat autem & vltionis inflictiuam, ne semel quidem: iam etiam demonstrare eam intendit, vt hic quoq; discipuli cõsiderent, quod potens esset vlcisci insidiantes Iudæos, quodq; non pateretur nõ volens. Hac autem in hominẽ nõ exercet, vtpote hominũ amator, sed

in plantam.

in plãtam. Ideo se finxit esurire, & venit ad ficũ, si forte in ea quippiam inuenitet, sicut dixit Marcus. Atqui sciebat se nihil in ea inuenturum. Nam & hoc dixit Marcus, addens quod non erat tempus ficuum. Dispensatorie autẽ hæc effinxit, vt apta occasione ad miraculi operationẽ descẽdat, soloque verbo ficum arescere faciat, & suam punitiuã ostẽdat potẽtiam, sicut eius intentum erat. Arefacit quoq; plãtam, quæ præ cæteris maiorem habet humorem, vt maius fiat miraculum. Ne ergo inquiras, cur punita sit planta, quę nihil offenderat sed solum intuere miraculum, eumq; admirare qui operatus est. Punita est enim, non quod peccauerit, sed vt discerent qui sequebantur, quod etiam vltionem sumere posset Christus. Cap. 21. A B †

† *Ficus solis ornata foliis, Iudæorum erat synagoga fructum non habens iustitiæ, sed consuetudinum efficiarum ostentationem, tanquam folia producẽs: Vel etiã aliter: cultus diuinus qui in umbris & figuris corporalibus erat, ac Iudaicæ obseruationes possunt dici ficus illæ.*

Et videntes discipuli admirati sunt dicentes: Quomodo repente exaruit ficus? Videntes: nõ statim, sed die sequenti. Ait enim Marcus: Et quum iam facta esset vespera, egrediebatur extra ciuitatem. Et mane prætereuntes, viderunt ficum exaruisse radicitus. Recordatusque Petrus ait illi: Rabbi ecce ficus quam execratus es, exaruit. Recordatus enim execrationis ostendit ei ficum.

Respondens autem Iesus dixit eis: Si habueritis fidem, nec hæsitaueritis, non solum quod de ficu contigit facietis, verum etiã si monti huic dixeritis, tollere & proiice te in mare, fiet. Similia quoque his dixit trigesimoquinto capite. Quære itaque ibi enarrationẽ, per quam scire & hæc manifeste poteris. Marcus vero Iesum dixisse refert. Quicumq; dixerit monti huic, Tollere & proiice te in mare, & non dubitauerit in corde suo, sed crediderit quod quæ dicit fient: erit illi quicquid dixerit. Mons tamẽ etiam diabolus intelligitur propter elationẽ: mare vero abyssus & chaos siue vorago inferni. C *Supr. 17.* de Fide.

Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Marcus autem dixit: Et quæcunque orantes petitis, credite quod accipieris, & erunt vobis. Omnia autem non simpliciter intelligit, sed quæ digna sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.21. D

CAPVT XLVIII. DE PRINCIPIBVS SACERDOTVM ET SENIORIBVS dominum interrogantibus.

Quumque ipse venisset in templum, accesserunt ad eum docentem principes sacerdotum & seniores populi dicentes: In qua potestate hæc facis? & quis tibi dedit potestatem hanc? Quia miracula carpere non poterant, de ejectione conqueruntur eorum, qui in templo emebant ac vendebant, dicentes. In qua potestate hæc facis, prohibēs quæ nos non prohibemus? & quis tibi dedit potestatē hāc, cui nullus templi principatus commissus est? Atqui bonum opus fuerat operatus repurgato templo. verum inuidia, etiam bona calumniari solet.

E

Respondens autem Iesus, dixit eis: Interrogabo vos & ego vnum sermonem, quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua potestate hæc faciam. Baptisma Ioannis vnde erat è cælo an ex hominibus? E cœlo, hoc est cœlitus à deo. Ex hominibus, id est ab hominum præcepto. Vide autem quo modo non statim respondit eis: ne seipsum magnificare videretur, & ne ipsum carperent, quasi dei aduersarium. Quia autē Baptista multa de eius magnitudine testatus fuerat: inde eos eluersō interrogat: & in perplexitatem eos concludit: ita vt etiam ipsi agnoscentes turbati sint.

F

At illi cogitabant intra se dicētes: Si dixerimus: E cælo: dicet nobis: Quare ergo non credidistis ei? Hæc est perplexitas. Dixisset enim eis: Quare non credidistis ei, quum multa & magna de me diceret? Nā si his quæ dicebat credidissetis, cognouissetis vtique in qua potestate hæc faciam. Nunc itaq; cō uincimini, quod frustra Ioannem habueritis prophetam, quum illi non credideritis.

Si autē dixerimus: Ex hominibus: timemus turbam. Omnes enim habent Ioannem tanquam prophetam. O miseram hominibus placendi captiuitatem. Deum contemnunt, homines vero timent: & ad eorum gratiam omnia operantur.

Et respondentes dixerunt Iesu: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc faciam. Oportebat quidem eos dicere, quod baptisma Ioannis à deo erat, & quod Ioānes à deo missus erat. Quia vero argui timebant, vt qui nō

credidisse illi visi fuerant, veritatem abscondebant. Ait ergo: Neque ego dico vobis quod scire cupitis: non sicut vos veritatem abscondens, sed responsione iudicans vos indignos, qui ita dolose versamini. Cap.21. A

Quid autem vobis videtur? De his quæ dicam. Quum enim dicere noluissent vnde erat baptisma Ioannis, ne arguerentur quod ei non credidissent, per parabolā eos aggredi parat, vt seipsos ipsi condemnent tanquam incredulos, & dicit.

CAPVT XLIX. DE DVOBVS FILIIS PARABOLA.

B Parabola ad Iudæos.

Homo habebat duos filios: & accedens ad priorem dixit: Fili abi hodie, operare in vinea mea. At ille respōdēs dixit: Nolo. Postmodum vero pœnitentia ductus abiit: Et accedens ad alterum dixit similiter. Ille vero respondens dixit: Eo domine: Et non abiit.

Hominem significat deum, tāquam videlicet humanū aut hominum amatorem. Duos autē filios eius, populum Gētilem & Iudaicum, qui sunt facturæ ipsius. Et is qui nō promisit sed tamen abiit, populus est Gentilis: qui vero promisit nec tamen abiit, Iudaicus. Gentes siquidem nō promiserunt se deum audituras, & tamen postea audiuerunt, obedientes Christo ac deo, & in eum credētes: Iudæi vero promiserunt, dicentes in libro Deuteronomij: Omnia quæ dixit deus faciemus & audiemus: postmodum autem obaudierunt, ipsi permanentes Christo ac deo increduli. Hæc tantum de parabola elige & intellige, reliqua vero pertereas, quemadmodum & in reliquis parabolis admonuimus, tanquam hoc solo fine in ea posita quo firmior esset, & Iudæi nihil de seipsis intelligentes, rectam proferrent sententiam.

Quis horum fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus.

Coegit illos vt dictum est, sententiam qua condemnarentur proferre. Deinde ad publicanos transit & meretrices, hos plus quàm illos arguens.

Ait illis Iesus: Amen dico vobis, Publicani & meretrices præcedunt vos in regnum dei. Publicanos dicit qui pœnitentiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.21. egerant, baptizatique fuerant prædicante Ioanne, & mere
D trices similiter præcedunt, hoc est priora sumunt. Deinde
& rationem docet, quomodo priora sumunt, dicens.

Venit enim ad vos Ioannes per viam iustitiæ: & non credidistis ei: Publicani vero & meretrices crediderunt illi. Venit ad vos non per ignauam vitam, sed per viam virtutis, vt inde dignus haberetur, & nō credidistis ei, quum resipiscere admoneret, pararique ad susceptionem regni dei.

Vos autem videntes, nec resipuistis postmodum ad credendum ei. Vos autem videntes, quo modo publicani & meretrices ad prædicationem Ioannis conuerti erant, non resipuistis ad credendum?

E

CAPVT L. DE VINEA
PARABOLA.

Parabola ad Iudæos.

Aliam parabolā audite: Homo quidā erat paterfamilias qui plantauit vineā: & sepē circumdedit ei: fodit que in ea torcular: & ædificauit turrim: tradiditque eam agricolis: ac peregre profectus est. Hominē similiter enigmatice significat deū & patrē, propter hominū amorē, & ꝓpter pa-

Psal.79. rabolę motē. Plantata autē vinea ab illo, populus est Iudaicus, quā plātauit in terra promissionis. Dicit enim Dauid, Vineā de Aegypto transtulisti, eiecisti Gētes & plātasti eā.

F Sepes vero lex, nō sinens eam cōmisceri Gentibus. Potest quoque dici sepes, dei custodia, quæ vineā hanc ab omniū circumiacentium Gentiū insidiis custodit. Destruxisti inquit sepem eius, & vindemiāt eam omnes qui prætergrediuntur viam. Lacus siue torcular est altare in quo sanguis effundebatur. Turris vero templum, propter structuræ fortitudinem ac sublimitatem. Agricolæ autē, sunt principes sacerdotum & scribę, senioresque populi. His enim tanquā præceptoribus concredidit deus hanc vineam. Protectionem autem patrisfamilias, dicit Chrysostomus longanimitatem ac patientiam eius in his qui peccauerunt.

Quum autem appropinquasset tempus fructuum, misit seruos suos, vt acciperent fructus illius. Et agricolæ apprehensos seruos eius, hunc quidem ceciderunt, illum autem occiderunt, alium re-

Cap.21. *uo lapidauerunt. Rursum misit alios seruos plures prioribus, & fecerūt*
A *illis similiter.* Fructus dictæ vineæ obseruatio erat legalium præceptorum ac virtutes. Serui autem prophetæ: quos diuersos, diuersisque temporibus missos ad repetitionem huiusmodi obseruationis mandatorum ac virtutum, vt dictū est, variis modis punierunt. Marcus autem & Lucas tres missiones describpserunt dicētes missos esse: primo vnum seruum, deinde alterum, postmodū tertium. Nec id cōtradicit his, quæ scribit Matthæus. Nam & hic per duas missiones comprehendit omnes: & similiter illi per tres: hic tamē generalius, illic vero particularius, qui etiam per vnū seruū omnes significant, qui vna missione missi sunt eodēque tempore. Quid est autem quod dicit Marcus, Et hunc lapidantes ἐκεφαλαίωσαν? Quidam dicunt tantundem significari, ac si dicatur, quod iniuriam in hoc collegerāt siue impleuerūt. Ego autem puto ἐκεφαλαίωσαν significare, Caput illi comminuerunt. B

Postmodum vero misit ad eos filium suum dicens: Reuerebuntur filium meum. Hoc dixit non quasi futurum: sciebat namque quōd hunc reuersuri non essent, sed tāquam id quod fieri deberet, ac si diceret, Oportet vt reuereātur filium meum. Lucas autem ait, quod dixerit dominus vineæ: Quid faciā? mittam filium meum dilectum: fortassis hunc intuiti reuerebuntur. Dixit autem, Quid faciam? non ex ambiguitate, sed ex humani generis amore. ostendens quantum sint illi curæ ingrati, nondum eos punire volendo, sed modū quærendo, quo hos exasperatos, reddaret mansuetos. Dictio autem ἴσως apud Lucam (pro qua vertimus Fortassis) id quod decens est & æquum innuit. C

Agricolæ autem viso filio dixerunt intra se: Hic est hæres, venite occidamus eum, & occupemus hæreditatem eius. Cōsidera quam diligēter prædicit ea quæ ventura erant. Atqui nō occiderunt hunc tanquam dei filium. Non occiderunt eum vt dei filium, sed occiderunt tanquam vineæ hæredē siue tanquā regem Israel. Aspicientes siquidē ad ea quæ operabatur miracula, & audientes ea quæ sapientissime differebat: cognouerunt quidē apud semetipsos hunc esse quē prophetę regem Israel annunciauerunt: verum inuidia deuicti & ab ea

Cap.21. D exœcati, id sane occultauerunt: consilium vero cepetũt vt eum occiderent, & ita occuparent, deinceps eius hæreditatem, hoc est populũ. Occidamus, inquit Marcus, eum, & nostra erit hæreditas. Nihil autem de eo quod in posterũ suo cederet suspicabantur. Etenim viuẽs adhuc arguebat eos, & exprobrabat illis, non tamen ei fides habebatur.

Et apprehensum eum eiecerunt extra vineam & occiderunt.

Extra terminos vineæ suæ, extra ciuitatem. Nam hũc extra illam crucifixerunt. Marcus autem dicit, quod hũc primum occiderunt, deinde foras extra vineã eiecerũt. Quid ergo dicemus? Quod ille Foras eiicere, iuxta aliud dixit sE gnificatum, vt tantundẽ sit sicut Hæreditate priuare, prout illis videbatur.

Quũm ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

Rursum eos interrogat: vt contra semetipsos ipsi concitarentur, ac sese prolata sententia condemnarent.

Dicunt ei: Malos male perdet. Mali quum sint, acerbe illos puniet.

Et vineam locabit aliis agricolis, qui reddent ei fructus temporibus suis. Nolentes prophetant & ipsi quod futurum est. Veniens enim dominus huius vineæ, puta Christus hæres à mortuis resurgens, ac propria potestate reuersus, tradidit eos Romanis in perditionem & interitum. Locum autẽ vineæ locauit Christianorũ Episcopis, qui temporibus suis, quando videlicet Christianorum tempora florebant, varias virtutes fructificabant. Verum Matthæus quidem ipsos ait contra sese protulisse sententiam. Marcus autem & Lucas dicunt ipsum contra illos sententiam tulisse. Verisimile ergo est primum illos tulisse sententiã: deinde Christum dixisse quod illi dixerant, confirmando dictũ ipsorũ. Proprijssime autem dixit Lucas, quod quum audissent dixerunt: Absit. Antea enim ignorantes, quod de ipsis esset parabola, condemnauerant seipsos: postmodum vero sententiam, confirmante Christo, intellexerunt & dixerunt, Absit.

Psal.117. *Dicit illis Iesus: Nunquam legistis in scripturis: Lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli?* Dauidica prophetia est. Ostendit autẽ per hanc Christus, quod omnino futura sunt quæ dixit, quæ etiã à spiritu sancto olim

prænunciata fuerant. Et quidem ab eis occidetur Christus, Cap.22.
siue reprobabitur: verum à mortuis resurgẽs, fiet in caput A
anguli. Quid est autẽ hoc? Dicimus quod pro phetia Christum appellauit lapidẽ: ædificantes vero, magistros Iudæorum, quos etiã agricolas nominauit præcedens parabola. Reprobauerunt autem siue repulerunt hunc lapidem, primum quidem dicentes: Hic non est à deo. Et rursum: Hic seducit mundum, aliáque similia: vltimo vero crucifigẽtes. Caput autem anguli, est lapis angularis. Itaque Christus factus est in caput anguli, siue factus est lapis angularis, quũ assimilatus est huiusmodi lapidi. Nam sicut ille cõiũgit in seipso duos parietes: ita & Christus in seipso duos coadunat populos, gentilem videlicet & Iudaicum, ac per fidẽ facit vnum. Quidã autem angulum intellexerũt ecclesiã, vtpote fideles colligatem, in cuius caput factus est Christus, caput videlicet siue principium & dominator. B

A domino factus est hic, & est mirabilis in oculis nostris. Etiam hoc, pars est dictæ prophetiæ, docens, quod dei quoq; voluntate fiet huiusmodi angulus, id est coniunctio populorum: & quod admirationi apud omnes erit hic angulus, non solum quia variis adornabitur virtutibus, sed etiã quia omnibus insidiis erit superior.

Ideo dico vobis, quod tolletur à vobis regnum dei, & dabitur nationi facienti fructus ipsius. Regnum dei dicit custodiam eius qua seruabantur: Nationem vero facientem dignos eius fructus, vocat genus Christianorum.

Et qui ceciderit super hunc lapidem, confringetur. Offendens in C
illum, sibiipsi nocebit, & non illi: quod passi sunt principes sacerdotum & scribæ ac seniores populi.

Super quem vero ceciderit, conteret eum. Super quemcunque aggrauauerit se, hoc est cui iratus fuerit, comminuet & dispergetur, ac exterminabit eum, quod factum est in totũ genus Iudæorum: traditum namque est Romanis militibus in direptionem.

Et quum audissent pontifices ac pharisæi parabolas eius, cognouerunt quod de se diceret: & quærentes eum apprehendere, timuerunt turbas: quoniam tanquam prophetam eum habebant.

Vbique hominem timent, Christus autẽ & parabolas sane dixit, & prophetiam adduxit: vt timore correpti mali-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.21. tiam relinquerent: ipsi vero occidere magis illum quære-
D bant. Atqui sciebat quod mutandi non essent: attamen v-
bique quod suum est facit, nihilque prætermittit eorũ quę
conueniunt.

CAPVT LI. DE VOCATIS AD NVPTIAS.

Cap.22. E T respondens rursum Iesus, dixit eis in parabolis, & ait: Si-
mile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nu-
ptias filio suo, & emisit seruos suos vt vocarent inuitatos ad
nuptias, & nolebant venire. Parabola præcedens ea
E tractauit, quæ ad passionẽ vsque contigerũt, puta dei prou-
idẽtiam qua erga Iudæos vsus est, prophetarum cædem,
& tandem ipsius Saluatoris occisionem. Hæc autem quæ
nunc proponitur, ea quæ post crucem contigerunt indicat:
regnum cœlorum vocans deum & patrem: nuptias vero
mysticam filij coniunctionem ad ecclesiam credentiũ. Du-
plicem autem intelligimus huiusmodi coniunctionem: &
quæ hic fit per fidem ac virtutes cæteras: & quę illic magis
Ioan 3. supernaturaliter perficienda est. Id autem vocat Nuptias,
Nuptię. tum propter desiderium quod habet ad ecclesiam, tũ pro-
pter ipsius ecclesiæ gaudium. Siquidem & Baptista spon-
sum illum appellauit. Seruos quoque dicit Apostolos, qui
primum Ierosolymis docuerũt. Inuitatos vero, Iudæos qui
primum ad huiusmodi nuptias fuerant inuitati: olim qui-
dem à prophetis, postmodum vero à Baptista: siquidem ad
F hunc populum ipsos seruos transmisit. Præterea quoque &
ab ipso sponso. Et vide hinc quidem Iudæorum prauitatẽ:
illinc autem saluatoris bonitatẽ. Illi enim occiderunt: ipse
vero quum essent homicidæ, rursum vocat eos ad gaudiũ
sempiternum, illi autem ab eo resiliunt.

Rursum emisit alios seruos dicens: dicite inuitatis, Ecce prandium meum paratum est: tauri mei & altilia mactata sunt, & omnia parata: venite ad nuptias. Priores quidẽ seruos intelligit Petrũ, & qui cum eo erant: Posteriores vero Paulum & suos. Prã-
dium autẽ & tauros ac altilia mactata siue parata dixit iux
tã morẽ qui seruari solet in nuptiis. Ed hic quidẽ dici pos-
sunt delitiæ diuinorum dogmatum: in futuro autẽ cœleste

gaudium ac fruitio. Per tauros vero & altilia, pretiositas ac Cap.22.
magnificentia conuiuij declaratur. A

*Illi vero neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam, alius ve-
ro ad negociationem suam.* Despexerunt inuitationẽ: abierunt
ad propria opera: hoc est, detenti sunt his, quæ priora ac
potiora habebant:

*Reliqui vero apprehensos seruos eius, contumelia affecerunt & oc-
ciderunt.* O impudentiam. Non solũ non venerũt, sed & eos
qui ad se missi erant, contumelia affecerunt & occiderũt.
Et in præcedenti quidem parabola illi iugulati sunt, qui
fructus repetebant, in hac autem qui ad nuptias vocabãt.
Quid huic insaniæ æquari poterit? quo magis rex patiens
est & humanus, eo duriores efficiuntur hi ac ferociores.

*Quumque audisset rex ille, iratus est: & missis exercitibus suis,
perdidit homicidas illos & ciuitatem eorum succendit.* Vide guber- B
nationem ac tolerantiam ineffabilem. Plãtauit vineã & ad
perfectum perduxit: tradidit eã agricolis, & peregre pro-
fectus est. Emisit in tempore seruos repetens fructus: his
interfectis, emisit alios: etiam his iugulatis, suum misit fi-
liũ dilectũ: quo etiã iugulato, patienter sustinuit: imo mis-
sis seruis homicidas ad gaudiũ æternum inuitauit: noluer-
unt venire: rursus alios misit: illi autẽ & hos interfecerũt. Ioseph⁹ de bel. Iu. li. 6. & 7.
Tunc demum quasi insanabiliter ægrotantes, occidit sce-
lestos ac perditos illos. Exercitus vero eius, intellige exer C
citus Romanorum (Omnes enim dei sunt ratione crea-
tionis) qui sub Vespasiano & Tito homicidas iugularunt,
ac ciuitatem eorum Ierosolyma succenderunt.

*Tunc ait seruis suis, Nuptiæ quidem paratæ sunt, qui autem voca-
ti erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quotcunque
inueneritis, vocate ad nuptias.* Exitus viarũ dicit ciuitates & vi-
cos gentium, quæ vocauit exitus viarum, significans abie-
ctionem gentium: in exitibus enim ãbiecti commorantur. Act. 13.
Primum siquidem Apostoli Iudæis prędicabant, quum ad- Matt. 28
huc apud eos essent: postquam autem illos eiecerũt, dicit
eis Paulus, Vobis oportuit primum loqui verbum dei: quia Acto. 1.
autem indignos vos iudicastis, ecce cõuertimur ad gẽtes.
Atqui postquã resurrexit Christus, statim hos ad gẽtes emi
sit dicens: Euntes docete omnes gentes. Quomodo ergo
primũ Iudæis prædicauerunt? Scribit Lucas libro Actorũ,

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.22. D quod quum ascensurus esset Christus in cœlũ, dixit Apostolis: Accipietis virtutẽ superueniẽte spiritu sancto super vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad extremum terræ. Ecce quomodo significauerit quod à Ierosolymis inchoaturi essent.

Et egressi serui illi in vias congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos. Malos nominat malis assuetos, aut intemperantes in affectionibus: bonos vero simplices ac temperantes ad irrationales impetus, quibus simul omnibus prædicauerunt Apostoli, omnes ex æquo inuitantes ad coniunctionem cum Christo, & eam quæ in præsenti est seculo, quæ erit in futuro.

Et impleta sunt nuptiæ discumbentibus. Ingressus autem rex vt videret discumbentes, vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali †, E
& ait illi: Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? Dicens quod impletę sunt nuptię siue domus nuptiarum, significauit quod multi ingressuri sunt vsque ad mundi consummationẽ. In sequenti vero parabola docet de futuro iudicio. Tu autem nihil profũdius scruteris, puta quis sit sponsus: & quo modo simul cũ decenter ornatis ingressus est is, q nuptiali ornatu carebat, & si quid est simile. Periculosa enim est taliũ indagatio, & propter profunditatẽ speculationis illorum, & propter libertatẽ parabolæ, suãq; legem. Siquidem id solum trahẽdũ est hinc, quod neminẽ securũ esse oporteat, eo quod ad nuptias intrauerit, sola videlicet in Christum fide: sed postquam baptismate ablutus est, opus est veste etiam nuptiali indui: hoc est, ornatũ esse ac dignum futuris nuptiis. Est autem hæc vestis & ornatus, vita pura ac splẽdida, in modum vestis virtutibus cõtexta. Hominem itaque nõ vestitũ veste nuptiali, appellauit omnem hominẽ indigne ornatum. Vestis vero non nuptialis, vita est sordida & impura. Amicum aũt dixit vtpote Christianum, quãquam indigne tali appellatione conuersantẽ. Atqui per gratiam omnes vocauit: quomodo ergo eos scrutatur? Quia conuenit etiam eũ qui ad nuptias vocatus est, regio ornatu omnino ingredi, & decẽti stola, gratiæ vocationis respõdere. In corruptibilibus enim nuptiis respõdere quispiam posset, q; digna stola difficilis inuẽtu foret: in his aũt incorruptibilibus nuptiis ablata est omnis excusatio.

In proximo nãq; est ornatus ac inuẽtu facilis: si modo illũ vere quęsierimus. Iuste itaq; illũ eiicit qui ornatus nõ erat, tãquã segnẽ ac negligentẽ. Siquidẽ sicut iniuste erga illũ egerunt, qui nõ venerunt, ita & qui sordidi ingressi sunt. Cap.22. A

† *Sordida nanque gerit vestimenta, qui indutus nõ est viscera misericordiæ, benignitatem, fraternum amorem, & similia.* †

At ille obmutuit. Vtpote nihil habens quod respõderet, dũ is qui peccauit seipsum cõdẽnat. Tacere enim, nec posse aliquo modo respõdere, condemnationis est indicium.

Tunc dixit rex ministris. Angelis qui ad puniendum submi- Angeli.
nistrant. Tanquam facta autem dicit ea quæ futura sunt in modum prophetiæ.

Ligatis illi manibus & pedibus, tollite eum, & mittite in tenebras extremas. Catenam vocat detentionem siue cessationẽ operationis quæ manibus ac pedibus perficitur. Tunc enim cessabit omnis peccatorum operatio, nec amplius vel vna actio ad iudicem placandum dabitur. Operationis siquidẽ præsens tempus est, futurum vero retributionis. Ligantur autem manus, quæ iniqua perpetrabãt: pedes vero, qui ad peccatum gradiebantur. B Nota.

Ibi erit fletus & stridor dentiũ. Ne putet quispiam quod solæ tenebrę sint huiusmodi punitio, hoc est sola lucis priuatio, addidit, Ibi erit fletus & stridor dentium: acerbos demonstrãs ac doloribus plenos, qui erunt ibi, cruciatus. Audiamus & horreamꝰ quotquot post diuini baptismatis ablutionẽ, animã perdita vita sordidauimus, eo quod nõ tãtum à nuptiis eiiciendi sumus, verum etiam in miserrimũ C
suppliciũ detrudendi. Habẽda est itaq; cura de stola interiori & non de exteriori: quãdiu enim de externa curauerimus, de interna curã habere nõ poterimus. Quæret autẽ fortassis aliquis, quomodo non patri potius cõiũgatur ecclesia quam filio? & audiet omnino quod filius qui carnem assumpsit, cum ea conuersatus est: & quod filio coniuncta, etiam patri coniungitur. Dicit enim filius. Ego & pater vnum sumus. Et: Qui vidit me, vidit & patrem. Cruciatus infernus. Ioan.10. Ioan.14. Supra,20

Multi enim sunt vocati: pauci vero electi. Hoc etiam dixit in fine parabolæ de operariis mercede conductis.

Tunc abeuntes pharisæi consilium cæperunt, vt illaqueerent eum in sermone. O profundam cæcitatem. Nihil eorum quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 22 D dicta sunt tetigit animum illorum: sed inuidia ebrij, ad insidias conuertuntur: & quia propter turbam apprehendere eum non poterant, vt dictum est: simul deliberant, vt eũ interrogatione illaquearent.

Et mittunt ad eum discipulos suos cum Herodianis. Dictum est de Herodianis vicesimoprimo capite: hic autẽ dicit Chrysostomus per Herodianos intelligi milites Herodis, qui tũc eò accesserãt, & simul à Pharisæis emissi sunt tãquã testes, si quid fortassis contra Cæsarẽ respõderet. Erat enim Herodes amicus Cæsaris. Lucas vero de emissis eorũ discipulis manifestius scripsit: insidiatores illos appellans, & quod iustitiam simulabãt, propter quam videlicet eum interrogabant, & quod miserũt vt captarent sermonem eius: E & traderent eum principatui & potestati præsidis. Sperabant enim quod contra Cæsarem responsurus esset.

Dicentes: Magister, scimus quod verax sis. Vide impudẽtem adulationem qua vsi sunt, inflare eum cupientes ac emollire, vt omnino responderet. Verum si verax est, quomodo alibi dicitis, quod seducit mundum?

Et viam dei in veritate doces. Et quomodo rursum dicitis, quod no est à Deo? Viam autem dei dicunt virtutem per quam progreditur quispiam ad Deum.

Et non curas quenquam: Non enim respicis ad personam hominis. Et hoc dicunt, incitantes eum ne Cæsarem vereretur: aut eius timore omitteret ad interrogata respõdere. Vera certe erant quæcunque de eo testificati fuerant: ea tamen in- F uiti falsi fuerant ad insidiarum apparationem.

CAPVT LII. DE QVAERENTIBVS OCCASIONE CENSVS.

Dic ergo nobis, quid tibi videtur? De hoc videlicet quod te interrogaturi sumus.

Licet censum dari Cæsari: an non? κῆνσος latina dictio est, idem significans quod tributum aut vectigal. Licet autem, hoc est fieri potest aut iustum est. Olim siquidem Iudæi dum leges suas obseruarent, omni fruebantur libertate: postmodum vero quũ eas prætergrederentur, seruierũt Romanis, quorum princeps erat Cæsar,

& illis tributa pendebant. Interrogant autem maligne ac dolose: vt si licere dixerit, cõmoneant aduersus eũ etiam turbas: vtpote suadentem seruire Cæsari, & subiicientẽ homini populum Dei. Si vero non licere responderit: tradãt eum præsidi, tanquam defectionem à Cæsare, bellumque consulentem. Quid ergo is qui fons est scientiæ? Cap. 22. A

Cognita autem Iesus malitia eorum dixit. Marcus simulationem dixit. Lucas autem versutiam. Mar. 12.

Quid me tentatis hypocritæ? Simulantes quidem interrogare, vt quod iustum est cognoscatis: foueam autem fodientes per interrogationem, in quam me præcipitetis. Quum B ergo ostendisset quod sibi cogniti essent: respondet tamẽ & ad interrogationem: & vide quomodo.

Ostendite mihi numisma census. Apud Marcum ait: Afferte mihi denarium vt videam: & similiter apud Lucã. Numisma enim dicebatur etiam denarius. Quæsiuit autẽ videre numisma vt responsionem mirabiliter ab eo fabricaret. Numisma census erat denarius

At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis: Cuius est imago hæc & inscriptio? Dicunt ei Cæsaris. Non ignoras interrogauit: sed vt ex illorum responsione suam fabricaret sententiam.

Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari. Quia Cæsaris est, reddite itaque Cæsari quæ sua sunt. Ideo enim nõ dixit, Date, sed Reddite, tanquam ea quę eius sunt. Ne autem dicant, Homini nos subiicis & non Deo, addidit:

Et quæ sunt Dei Deo. Licitum est enim & hominibus da C re quæ conueniunt, & deo quæ debentur: illis quidem tributa, & si quid est simile: huic autem pietatem & obseruãtiam mandatorum. Potest autem dici Cæsar diabolus, qui mundi princeps est, coi reddenda sunt quæ sua sunt, puta omnis malitia, omnisque carnalis affectus.

Et audientes admirati sunt, ac relicto eo abierunt. Admirati quidem sunt, verum non crediderunt, quod apud ipsum magna est eorum accusatio.

CAPVT LIII. DE SADDVCAEIS.

IN illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicũt nõ esse resurrectionem. Dictum est de secta Sadducæorum tertio capite: hi ergo resurrectionẽ ex mortuis negabãt, eo qd in Mosaicis scripturis huius manifeste nõ fiat mẽtio: Nã has so Supra 3. opinio Sadducæorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 22. las agnoscebãt, aliis libris nõ receptis. Sed ô demẽtiã. Imposito phatisæis filẽtio, qui inter Iudæos diligentissimi & acutissimi erant. Sadducei his inferiores quasi succedẽtes occurrũt. Quũq; maxime oporteret eos animo reprimi ac mœstos esse, audacia impudẽtes facit ac temerarios, & impossibilia tẽtates. Et qa in ꝓphetícis scripturis manifestiꝰ cõtinebatur dogma in resurrectionis: suspicabãtur illud docere quod tales resurgerẽt homines, quales erãt priusquã morerẽtur: eũ eisdẽ habitibꝰ & affectibꝰ: ideoq; ad subuersionẽ huiusmo. dogmatis, efficta apud se occasiõe accedũt.

Et interrogauerant eum dicentes, Magister Moses dixit, Si quis mortuus fuerit non habens liberos, ducat frater eius uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Ex lege Mosaica occasionẽ commẽti sumũt, vt verisimile appareat quod quæritur. In scriptura siquidem Deuteronomio. præcepit Moses, vt uxore mortui ablq; liberis, rursũ ducat frater eius, & quicquid primũ natũ fuerit nominetur id filiꝰ fratris mortui, ad eius memoriã. Hæc itaq; sunt legis. Vide autẽ quid hi machinentur.

† *Erant ergo apud nos septem fratres* †, *& primus ducta uxore mortuus est, & non habens semen reliquit uxorem suam fratri suo: similiter & secundus & tertius usque ad septimum: nouissime autem omnium mortua est & mulier. In resurrectione ergo cuius ex septẽ erit uxor? omnes enim habuerunt eam.* Septem eos supponũt, vt magis intricatum videatur problema. Intentum autẽ Sadducæorum erat, vt siue vnius, siue omnium respõderet, ista tim opponerent quod quũ iterũ futurę essent nuptiæ, certe essent & puerperia & nutritio infantum, quæstus pecuniarum, iudicia, bella, ac ęgritudines, rursumque mores, & omnia quæ in præsenti vita habentur, & ita vita illa nõ erit alia ab ista: quod si eadem erit, ad quid futura est resurrectio? Itaque non erit resurrectio. Quid ergo Christus?

† *Mulier quidem esse potest humana natura: septem autem viri, septem leges variis temporibus à Deo ei traditæ ad institutionem & productionem fructuum institiæ (nam dictio virgæ quæ legem significat, apud Græcos masculina est, ideo conuenienter illa viros denotat) cum quibus quasi cum viris successiue cõuersata est, nec tamen ab vlla rerum habuit fructum. Hi sũ prima fuit, quæ Adæ in paradiso tradita est. Secũda rursus eidem data extra paradisum in statu pœnarũ. Tertia quæ Noe data est de arca: Quarta quæ Abrahã data est de*

Cap. 22. *circumcisione. Quinta quæ eidẽ de Isaac immolatione. Sexta quæ Mosi. Septima quæ per prophetas. Itaque dæmones qui docent non credere resurrectionem, interrogant maligne per cogitationes. Si inquiunt futura est mortuorum resurrectio, iuxta quam harum septem legum humana tunc natura conuersabitur: vt si secundum aliquam harũ dixerimus: inferant, Non ergo sine fructu ibi erit aut vana humana vita, prioribus rursus obnoxia malis. Sed vera ac salutaris ratio pietatis, silentium his imponit: docens alteram esse vitam post resurrectionem. Quod si quis etiam septem millia annorum præsentis mundi accipiat, siue septem secula quibus vixit hominũ natura à veri simili non aberrabit. Nullius autem erit vxor post resurrectionem, quum hæc finem habeant sed aliud seculũ ostendum quod finem non habet, accipiet illã.*

A *Respondens autẽ Iesus dixit eis, Erratis nescientes scripturas neque virtutem Dei.* Fallimini, vt qui non intelligitis prophetícas scripturas, q̃ non talem, qualem vos suspicamini, docẽt resurrectionem: & veluti ignorantes virtutẽ Dei, quę mortuos resuscitare potest, siue prioribus habitibꝰ & affectibꝰ.

B *In resurrectione enim neque cõtrahent matrimonium, neque nuptui tradentur.* Neq; viri matrimoniũ contrahẽt, neq; mulieres nuptui tradentur, hoc est nõ coniungẽtur viris, vtpote non existente ibi affectu nuptiali. Apud Lucam autẽ addidit, Neq; amplius mori poterunt: ostendens quod nuptiæ propter mortem factæ sunt, vt loco mortuorum alij generentur: vbi autem non est mors: iam neque nuptiæ sunt. Luce 20.

† *Sed quasi angeli Dei* † *erunt in cœlo.* De solis iustis dicit hic, quod deinceps quasi angeli erũt, quantũ ad affectionũ ac voluptatũ carentiam: præterea etiã quo ad immortalitatẽ, lucemq; ꝑpetuã. Quod autẽ dicit, Quasi angeli Dei in cœlo, hoc est, quasi angeli Dei, q̃ sunt in cœlo: Ita enim dixit Marcus. Lucas vero qđ maiꝰ est dicit, Et filij erũt Dei quũ futurũ sit, vt sint filij resurrectionis, hoc est, regenerati per resurrectionẽ, q̃ est iterata generatio. De iustis enim etiã ab eo dictum est, Qui vero digni habebũtur, vt seculum illud consequãtur, & resurrectionem ex mortuis, & cætera.

† *Angelorum naturã diuisionem in masculum & fœminam non suscipit, quia mortalis naturæ est huiusmodi diuisio, vt per filiorũ procreationem, quæ in nuptiis est, repleat id quod morte euacuatur.*

De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicẽte: Ego sum Deꝰ Abrahã, & Deꝰ Isaac, & Deus Iacobi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 22. D Quia illi Mosen obiecerũt, iam etiã Mosaica scriptura eorum obturat ora. In libro enim Exodi scripta sunt, quæ hic dicuntur. Et considera rationem. Ego sum Deus Abrahã, & Deus Isaac, Deus Iacob, non penitus mortuorũ: nam si penitus mortui fuissent, dixisset vtiq;, Ego erã Deus, nũc autem quia dixit, Ego sum Deus Abraham, & cætera, ostẽdit quod eorum qui resurrecturi erant, tanquam viuorũ Deus esset. Sicut enim Adam licet viuebat post ligni illius esum, & attamen in die quo comedit, mortuus est per mortis sententiam: sic & isti quanquam mortui erant, attamen viuebant per resurrectionis promissionem.

Exo. 3. Gen. 2. & 3.

Non est Deus mortuorum sed viuentium. Deus siquidem & est & viuit: mortuus vero nec est nec viuit. Atqui alibi scriptum est, Vt & mortuorũ & viuorum dominetur. Sed ibi quoque Mortuos intellige eos, qui resuscitãdi sunt. Lucas autem addidit, quod omnes illi viuunt siue apud illum.

E Rom. 14.

Quumque audissent turbæ stupuerunt de doctrina eius. Turbæ simplices & incorruptæ. Vt autem dixit Lucas, quidã etiã dixerunt: Magister bene dixisti: ibi enim resurrectionẽ quidem confitebantur: attamen admirati sunt & ipsi argumẽti modum, & interpretationem illius sermonis, Ego sum Deus Abraham, & cætera: nec amplius audebant eum quicquam interrogare. Nam etiam hoc dicit Lucas.

CAPVT LIIII. DE LEGIS DOCTORE.

F *Pharisæi autem quum audissent quod silentium imposuisset Sadducæis, conuenerunt in vnum & interrogauit vnus ex eis legisdoctor tentans eum & dicens: Magister quod est mandatum magnum in lege?*

Silentio illis imposito rursum irruunt hi, ac legisdoctorem proferunt: non discere volentes, sed dolose agentes. Quia enim id erat primũ præceptum, Diliges dominum Deum tuũ & cætera, opinati sunt quod aliquid etiã de seipso additurus esset, eo quod se quoque Deum diceret, & ita tãquã blasphemus, occasionem ipsis calumniandi præberet.

Iesus autem ait illi, Diliges dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est primũ & magnum

magnum mandatum. Secundum † autem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Cognita eorũ malitia, respõdit q dẽ irreprehensibiliter, quod interrogabatur, sed addidit & secundum præceptum, per hoc illos obiurgans, vtpote qui se nõ amabãt, sed inuidia ac insidiis ꝓsequebantur: eoque fine etiã nũc rogabat: nam si diligerent non tẽtarent. Similie autẽ primo dixit secũdum, quo ad magnitudinẽ: magnum est enim & hoc. Nã sibi mutuo hærẽt, ac se inuicem ferũt hæc duo præcepta. Siquidẽ qui deũ diligit, etiam ꝓximum diligit, seruãs illius præceptum, qui autẽ proximũ non diligit, nec Deum diligit, trãsgredies eius præceptũ.

Cap. 22. A

Nota.

† *Secundum, non ordine legislationis, sed virtute. In alia enim parte ponitur hoc præceptum.*

In his duobus præceptis vniuersa lex & prophetæ pendent. Dictum est de hoc manifeste quinto capite. Quære ergo ibi dictũ illud, Ita enim est lex & ꝓphetę. Sed apud Matthæũ tentator dicitur hic legisdoctor: apud Marcũ vero potius laude dignus habetur. Quare? Quia primũ certe tẽtauit, vt dictũ est, à Pharisæis directos: animaduersa autẽ respõsione suscepit eam, & couersus, rem ita se habere cõfessus est: & deinde Iesus intuitus eum, quod adhibita mẽtis ratione respõderet, ait illi, Nõ lõge es à regno Dei, hoc est approximas fidei, qui veritatẽ cõfessus es: hoc autẽ dixit adhortãs illum ad perfectam fidẽ. Et hæc apud Marcũ inuenies.

B Supra 7.

Mar. 12.

CAPVT LV. DE INTERROGATIONE DOMINI AD PHARISAEOS.

C *Congregatis autem Pharisæis interrogauit eos Iesus dicens: Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est?* De Christo inquit qui annunciatus est à prophetis. Nondum autem aduenit vt vos dicitis, sed expectatur à vobis. Et vide sapientiam. Putabant illi, vt dictum est, Christum additurum quippiam & de seipso in primo præcepto, vt se quoque Deum esse demonstraret. Hoc autem ipse non fecit, vt euitaret illorum vafritiem, sed seorsum de sua disputat diuinitate, nec id ex manifesto sed oblique vt omni careret suspitione: & quãtum ad id quod apparet, de Christo q expectabatur & interrogat & enũciat: in rei

Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 23. veritate autem hæc de seipso dicit.

D *Dicunt ei Dauid.* A propheticis sermonibus hoc cognoscebant. Simpliciter autem filium Dauid, siue nudum hominem Christum suspicabantur: quũ tamen prophetæ hũc non simpliciter filium Dauid, sed & deum prædicarent.

Psal. 109 *Ait illis, Quomodo ergo Dauid in spiritu dominũ eũ vocat dicẽs, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?* In spiritu videlicet sancto, sicut dixit Marcus, & non à seipso.

Si ergo Dauid vocat eum dominum, quomodo filius eius est? Hoc dixit non tollẽs Christum filium esse Dauid, sed erroneam illorũ arguens opinionẽ, quia non est eius filius talis, qualem ipsi suspicabãtur: hoc est, nudus homo: sed & dominus

E eius. Dicitur enim filius eius, vtpote ex radice eius, iuxta humanitatẽ generatus: dominus autẽ eius tanquã Deus illius. Ob id itaq; vsus est Dauidico verbo ad Pharisæorũ cõfutationẽ, ostendẽs quod nõ solũ filius esset Dauid, sed & dominus eius. Nos vero etiã hoc interpretari oportet. Ait enim Dauid: Dixit dominus pater, domino meo filio suo

Hora. Christo, post assump. in cœlũ: sede à dextris meis, siue fruere meo regno, pari i throno, pari i honore mecũ pmanẽs. Inimici autẽ Christi liter sẽsibiles qdẽ primi sũt Iudei, deide Gẽtes ac hæretici. Intelligibiles vero sũt dæmones. Matẽ autẽ ait, quod hoc dixerit docẽs in tẽplo, & qđ multa turba libẽter eũ audiebat. Verisimile est enĩ de hoc primũ iter rogasse Pharis. deinde etiã de hoc in tẽplo docuisse turbã.

F *Et nemo poterat ei respõdere quicquam: neque ausus fuit quisquã ab eo die amplius illum interrogare.* Ad mortem enim appropinquans de perfectis disseruit cum illis, nec solum os eis

Cap. 23. obturauit, sed & timorem in futurum ipsis incussit.

Tunc Iesus loquutus est turbis ac discipulis suis. Tunc, quando? Postquam tentantes refrenauit: postquam effecit, vt ampliꝰ non auderent illum interrogare: postquam demonstrauit eos immedicabiliter ægrotare.

Dicens: In cathedra Moſi sedent scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis vt seruetis: seruate & facite, iuxta opera vero eorum ne feceritis. Mosaicæ inquit sedis quæ doctorum est, facti sunt successores: ideo quæcunque dixerint vobis vt seruetis, seruate & facite. Non enim quæ sua sunt dicũt

quando docẽt, sed quæ Dei, & quę per Mosen statuta sunt. Cap. 23. A
Quum autem dicit omnia, non omne intelligit statutũ, puta de sacrificiis quoque ac cibis, aliisque similibus. Quo enim pacto id iuberet quũ in præcedentibus finẽ his imposuerit: sed omnia simpliciter quæ mores corrigũt, ac meliores reddunt, nec euãgelicis dogmatibus cõtraria sunt. Iuxta opera vero eorũ ne feceritis. Suis namque doctrinis aduersantur, easq; coarguũt. Decuit ergo non oportere in præceptores insurgere, etiã si prauam haberent conuersationẽ: sed doctrinæ quidẽ eorũ obedire, vitam autem eorũ indignam non imitari. Docentes nãque fide digni sunt, at nõ sunt imitatione digni cõuersantes. Potest autẽ & aliter dici, quod quia ad seruandam turbã, tandẽ manifeste reprehẽsurus erat malas illorum operationes: ne putarẽt quidã, B
quod amore principatus eorũ calũniaretur illos, huiusmodi primum curat suspitionẽ, dicens: Omnia quæcunq; dixerint vobis vt seruetis, seruate & facite: & si non propter vitã illorũ, at propter dignitatem ac doctrinæ sedẽ. Ne tamen quidam adhærẽtes doctrinis eorũ, imitarentur quoque ipsorum vitã, addidit, Iuxta opera vero eorũ ne feceritis. Et ita vbi sese suspitione liberauit, incipit reprehensionẽ.

Dicunt enim & non faciunt. Vide vnde incipiat. Quicũq; certe legem transgreditur, cõdemnatione dignus est: præceptor tamen triplici dignus est: tũ quia transgressor est: tum quia alios debet corrigere: tũ quia nocet etiam discipulis.

Alligant enim onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum. Onera grauia portatuque difficilia, vocat C
altissima & exquisita præcepta circa conuersationem. Humeros vero operationem hominum. Apparet autem quod præter legem quoque aliqua iubebant.

Digito autem suo nolunt ea mouere. Non solum humeris suis portare nolunt, quæ aliorum humeris ferenda imponunt, vt suo exemplo promptiores illos reddant, sed nec digito suo ea mouere volunt: hoc est in parte, & summis, vt aiunt, digitis attingere. Dicit enim & Lucas: Vno digitorum re- Luca 11.
strorum onera non attingitis. Subditis siquidem iubent ex actissima, sibiipsis autem omnem permittunt licentiam, quum contrarium fieri oporteret: vt seipsos potius arctarent, aliis vero multa ignoscerent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.23. *Omnia autem opera sua faciunt quo videantur ab hominibus.*
D Omnia, quænam? Quæ sibi bona vidētur. Et obserua quod prædictæ accusationes de crudelitate & segnitie erāt: hoc vero crimen est insanientium ob vanæ gloriæ appetitum. Deinde ostendit quod neque de magnis glorietur, vtpote egregiis operibus destituti, sed de paruis quibusdam & vilibus, quod ipsum auget etiam accusationem.

Dilatant phylacteria sua, & magnificant fimbrias palliorū suorū. Hæc erant de quibus tanquam de egregiis operibus vane gloriabātur. Oportet autem & de his dicere. Quia cōtinue Dei beneficiorū obliuiscebātur, iussit ea Deus libellis inscribi, & Magistrorū appēdi manibus: vt semper viderētur, & in memoria haberētur. Huiusmodi vero libelluli phylacteri dicebātur, eo quod ab obliuione seruarēt ac protegerēt
E ἀπὸ τῶ φυλάττειν Rursum ne præceptorum Dei obliuiscerētur, iussit Deus fragmentum hyacintinū assui iuxta pedes oræ palliorum eorum: vt semper apparēs, hos præceptorū Dei memores efficeret: & hæc vocabāt τζιτζιθια, hoc est, fimbrias. Scribæ itaque & Phariſei præcepta quidē negligebāt, huiusmodi autē latis phylacteriis sese ornabāt, dilatatque fimbrias palliorum suorū plurimum distendebāt: his gloriantes ac stulte sese iactantes. Hæc autē Marcus stolas
Mar.12. appellauit dicēs: Prospicite siue cauete à Scribis qui amāt in stolis ambulare. Similiter autem dixit & Lucas. Nec in his tantum amore gloriæ infirmi erant. Audi itaque.

Amant autē primos accubitus in cœnis, & primas sedilia in synagogis. Primos accubit⁹ dixit in cœnis, ac prima sedilia in synagogis. Nā in cœnis accūbebāt, ī synagogis vero sedebāt.
F

Ac salutationes in foris & vocari ab hominibus Rabbi Rabbi. Amāt salutatiōes, siue corpore hāt, siue appellatiōe. Amāt & vocari ab hoīb⁹ magistri, quod Hebraice dicitur Rabbi.

Vos autem ne vocemini Rabbi. Vnus est enim magister vester Christus: Omnes autem vos fratres estis. Cætera quidem, vsque ad illorum duntaxat perduxit accusationē tanquam vilia, nec ad sui correctionem, longiorem requirētia sermonē. Principatus autem amorem, vtpote multorum causam malorum, in medium adducit, ac diligentius castigat. Ne vocemini, id est ne vocari cupiatis. Nam si vos ita vocent alij, non erit id ad vestram condemnationem.

Et patrem nē vocetis vobis in terra: vnus enim est pater vester qui est in cœlis. Hoc dixit non prohibens vocari patres eos qui iuxta carnem genuerunt, aut etiam iuxta spiritū, sed vt sciamus quis sit præcipue & tāquam prima causa pater noster. Nam hic solus est nobis qui in cœlis est Deus: qui vero iuxta carnem ac iuxta spiritum sunt, cooperatores magis aut ministri natiuitatis nobis sunt. Dicit ergo: Patrem vobis præcipuum & tāquam primam causam ne vocetis vobis in terra. Is enim est vnus qui in cœlis est, qui in trinitate personarum vnus est Deus.

Nec vocemini magistri, vnus est enim magister vester Christus. ῥαββὶ *& καθηγητὴς* (quod hic interpretamur magister) vnum sunt. Repetit ergo priorem sermonem ad augmētum detestationis huius modi mali. Sicut ergo quanquā vnus magister dicatur Christus, non excluditur pater, quin etiā dicatur magister: ita quoque licet vnus pater noster dicatur ipse pater, non excluditur filius quin etiam dicatur pater noster. Nam vnus & vnus ad oppositam distinctionē dicta sunt hominum & angelorum.

Qui autem maximus est vestrum, erit vester minister. Abiegata misera seruitute amoris principat⁹, docet etiam deinceps quo pacto id effugere poterimus, puta ministrādo siue deprimēdo nosipsos. Deinde ponit etiā elatiōis præmiū simi liter & propriæ deiectionis, vt illa abiecta hanc assumant.

Quisquis autem sese exaltauerit, humiliabitur: & quisquis sese humiliauerit, exaltabitur. Maxima possessio est animi modestia: ideo frequenter de ea differit, cotinua monitione hāc ædificans in animis discipulorū. Iubet autem non solū prima nō amare sedilia, sed magis postrema prosequi, illud enim deprimit amantem, hoc autem exaltat prosequentem.

CAPVT LVI. DE DEPLORATIONE SCRIBARVM ET PHARISAEORVM.

VAE autē vobis Scribæ et Phariſei hypocritæ. Vniuersali⁹ accepto vocabulo, hos appellat hypocritas, vtpote simulātes pietatē ac virtu-
Quia deuoratis domos viduarū. Quib⁹ au-(tē. xiliari oportebat. Ad eas enim sub prætex

Cap. 23. D tu defensionis accedentes, magis atterebãt, substantiã earum consumendo.

Et occasione prolixe precantes. Occasione deuorandi domos viduarum, siue quæ in domibus earum sunt, prolixe exaggerata orantes, vt viderentur sancti ac reuerentia digni.

Ideo accipietis grauius iudicium. Quia tanquam tutores earum ingredimini, sed veluti corruptores egredimini, propter hoc grauius condẽnabimini. Iudiciũ enim vocat condẽnationẽ. Siquidẽ quilquis peccat, supplicio dignus est: qui autem virtutem facit peccati occasione, grauius punietur. Deplorat autẽ eos ac redarguit, populum instruẽs ne falla tur, ac ne propter illorum dignitatẽ velit etiã eos imitari.

E *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnũ cælorum coram hominibus: vos enim non intratis, nec ingredientes sinitis introire.* Claudit is inquit iplum ante homines, puta ante vosipsos, & eos qui vobis subsunt: vt neq; ipsi ingrediamini per fidẽ quæ est in me: neq; alios sinatis ingredi. Ingredientes autẽ dicit eos, qui parati sũt ac possent ingredi. Grauis est autẽ hæc accusatio. Nã si nulli prodesse, sufficit ad condẽnationem, qui etiam nocet, nequaquam veniã percipiet, quum sit hominum pestis. Apud Lucã vero ait, Tulistis clauẽ scientiæ ita vocans fidem quę in se est, vtpote introducẽtem ad sciẽtiam rectorũ dogmatum ac ineffabilis sapientiæ, quam clauem tulerunt siue abstulerũt à populo.

F *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia circumitis mare & aridam, vt faciatis vnum proselytum: & vbi factus est facitis eũ filium gehennæ duplo magis quàm vos estis.* Circumitis, percurritis. Nam id significat hoc loco περιάγετε. Proselytum autẽ appellabat lex eum, qui ab idololatria ad religionem accedebat Iudæorum. Dicit ergo Christus: Infinitis vix tãdẽ laboribus vnum efficitis proselytũ, & nec ideo illi parcitis, adeo estis & ad saluté idololatrarũ inutiles, & ad eius qui iam aduenit legues, imo potius proditores, corrũpetes eũ vitæ vestræ nequitia: & facientes eum filium gehẽnæ, id est, familiarem gehẽnæ, & ea dignũ. In duplo autẽ dixit: Quisquis enim præceptorem habet prauum, non illius sistit malitia, sed eius vtens exemplo, solet vlterius procedere.

Væ vobis duces cæci. Quære vicesimooctauo capite dicti illius enarrationem, Cæci sunt duces cæcorum. *Supra. 15*

Qui dicitis, Quicunque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit per aurum templi, reus est. Nihil est, puta hoc: Reus est, videlicet debiti. Si quis enim aliquid se donaturum iurauerat: siquidem per templum id iurasset, dicebant hunc ad nihil obligari. Quod si per vas aliquod aureum id iurasset, dicebant illum debito teneri. Hæc autem propter insipientiam docebant: ideo etiam horum irridet fatuitatem. Cap. 23. A de tẽplo & altari & auro.

Stulti & cæci: Verum enim maius est aurum, an templum quod sanctificat aurum? Cæcitatem illis exprobrat non corporis sed animæ.

Et quicunque iurauerit per altare, nihil est: quicunque autem iurauerit per donum quod est super illud, reus est. Stulti ac cæci: Vtrũ enim maius est donum an altare quod sanctificat donum. Altare dicit super quod iugulabant adductas victimas.

Qui ergo iurauit per altare, iurat per ipsum, & per omnia quæ sunt B *per illud sunt: & qui iurauit per templum, iurat per illud, et per eum qui habitat in illo: et qui iurauit per cælum, iurat per thronum dei, & per eum qui sedit in illo.* Hæc dicit non quod iurare permittat: quinto enim capite prohibuit omne iuramentum, sed quod Iudæi per talia iurarent.

Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia decimatis mentham & anethum, ac cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam, ac fidem. † Quum lex populo iuberet, vt darent decimas omnium fructuum, ipsi etiam circa menthæ, anethi, ac cymini vilissimarum herbarũ decimas, exactam subducebant ratione, legem prætendentes. Hos ergo irridet tãquã circa minima legis præcepta exactissime seruantes, magna vero negligẽtes. Iudiciũ autem dicit, quod C fieri debet pro his qui iniuste afficiuntur iniuria: misericordiam quam fieri conuenit in egenos: & fidem, quæ est in deum. Lucas autem dilectionem etiam dei ponit.

† *Oportet vnumquemque doctorum à populo suo decimare, hoc est petere à decẽ sensibus puta quinque corporalibus, & quinque qui sunt animæ, iudicium, misericordiam ac fidem.*

Hæc autem oportuit facere, et illa non omittere. Hæc primum quæ grauiora sunt, exequi oportuit: & rursum leuiora illa non relinquere, si exacte legem seruare vultis.

Duces cæci excolãtes culicẽ, camelum vero glutientes. Qui parua quidẽ curiosẽ seruatis, in magnis vero peccatis cõsuetis. Nom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.23. D

Ex poculo & paropside. Lucæ.11.

Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia purgatis exteriorem poculi patinæque partem: cæterum interiora plena sunt rapina & iniustitia. κάρος id est lancis aut patinæ genus esse dicunt. Vnde Lucas huius loco πίνακα, hoc est, catinum, posuit quadragesimotertio capite. Est autem hic sermo ænigmaticus, id innuës. Corpora quidem vestra purgatis: illa enim vocat exteriorem poculi ac patinæ partem: interiores autē animæ, plenæ sunt rapina & iniustitia affectionum, hoc est, corporalis quidem purificationis curam habetis, eā vero quę animæ est negligitis. Iniustitiam autem nunc dicimus etiā omne peccatum, eo quod iustitia quoque dicatur omnis virtus. Lucas autem manifestius dixit: Quod intus est vestri, plenum est rapina & malitia.

E

Pharisæe cæce munda primum interiorem poculi & patinæ partē, vt munda fiat etiam pars exterior. Quum enim purificatur anima, simul etiam & corpus purificatur: quum autem purificatur corpus, non simul purificatur & anima. Animam itaque purificare conuenit, vt pariter purificetur & corpus.

Ac Animę purificatę

Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris quidem apparent speciosa, intus autem sunt plena ossibus mortuorum & omni spurcitia. Sic & vos foris quidem apparetis hominibus iusti, intus autem plens estis fictione & iniquitate. Lucas autem dixit: Quia estis vt monumenta quæ nō apparent, & homines ambulantes super ea nesciunt. Sepulchra enim quę non apparent, intus plena sunt spurcitia, foris autem apparent terra munda ac via publica.

Scribę et Phę

F

Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum ac dicitis, Si fuissemus in diebus patrum nostrorum nequaquam fuissemus socij eorum in sanguine prophetarū. Væ inquit vobis, nō quod hæc facitis & hęc dicitis quum bona sint, sed quod hæc facientes & hæc dicētes, ac vtrinq; patrum vestrorū homicidiū accusantes, ad illud vos quoque curritis, festinantes & me & discipulos meos occidere: & quia vane & in fictione hæc facitis ac dicitis: nā & vos eorum quos accusatis homicidiū imitamini.

Itaque testimonio estis vobismetipsis, quod filij estis eorum qui prophetas occiderunt. Itaque, ex eo quod confitemini homicidiū patrum vestrorum: & ex eo præterea quod illud imitamini, demonstratis vosipsos filios esse eorum, qui prophetas

occiderunt. Lucas vero addidit, Comprobatis facta patrū vestrorum, hoc est, ea quodammodo suscipitis: vtpote ædificando his qui occisi sunt splendida monumenta, prædicatis audaciam homicidarum: id enim de ea gloriantiū est eamque approbantium. Videremini siquidem in honorē eorum qui occisi sunt, ornare monumenta ipsorū, & ad accusationem patrum vestrorum prædicta facere, nisi homicidium eorum imitaremini. Cap.23. A

Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Mensuram malitiæ. Non dixit autem hoc præcipiendo, sed quod futurum erat prædicendo.

Serpentes, progenies viperarum, quomodo effugietis iudicium gehennæ? Serpentes ipsos nominauit, tanquam nocuos & insidiatores ac pestiferos. Progenies autem viperarum, vtpote similes patribus suis in veneno malitiæ & in truculentia. Progenies quoque viperarum appellauit eos Ioannes Baptista tertio capite, sed iuxta alium intellectum. Iudiciū vero gehennæ dicit condemnationem & supplicium gehennæ, siue quod mittit in gehennam. Supra.3.

Propter hoc, ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes ac scribas, & ex illis occidetis ac crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, ac persequemini de ciuitate in ciuitatem. Propter hoc: propter quid? Quia impleturi estis mensuram malitiæ patrum vestrorum. Mitto autem dixit, ostēdens diuinitatis dignitatem. Prophetas autem & sapientes ac scribas dicit Apostolos, & qui eos sequuti sunt pastores ac doctores ecclesiarum, vtpote dignos habitos prophetica gratia, & quasi ab eo edoctos & tanquam scripturam intelligētes. Quod autem dicitur ex illis: significat quod non omnes occisuri erant, neque omnes flagellaturi. C

Apostoli, et Doctores ecclię

Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram. Sanguinem, intellige sanguinis siue cædis condēnationem. Vt veniat inquit, super vos condēnatio cuiuslibet iusti sanguinis qui effusus est super terram. Lucas autem dixit, Vt exquiratur sanguis omnium prophetarū, qui effusus est à constitutione mundi à generatione ista. Docet autem quiddam tremēdum sermo iste. Qui enim peccatorū nouit pœnas, & nihilomin⁹ eos imitatur, reus est vt ab eo exigātur omniū supplicia, hoc est pro vnoquoq; pœnam luat: eo

Universidad de Deusto Biblioteca

quod exemplo eius sese non refrenauerit. Et ex illis occi-
D detis inquit, vt expetator à vobis vltio cuiuslibet cædis,
Gene. 4. quæ prius contra iustos fuerat perpetrata. Audierant enim quod Cain septem supplicijs dignus fuerat: Lamech vero septuaginta septem eo quod sese non refrenasset exẽplo. Dictionem autem *vsque* vt, aiunt quidam, non capi caute, sed vt significet id quod futurum est.

A sanguine Abel iusti, vsq; ad sanguinẽ Zacharie filij Barachie, quem occidistis inter tẽplum & altare. Opportune Abel meminit, ostendens quod etiã cædes illius per inuidiã perpetrata est. Zachariã autem quidam dicunt eum qui fuit vnus duodecim prophetarũ: quidam vero eum, qui filius Ioiadę dicebatur, qui etiam Zacharias appellabatur. Plures autem patrem Baptistæ. Scribunt enim se accepisse à patrũ tradi-
E tione: quæ circa scriptum per manus peruenit ad posteros (quę traditionum genera ἄγραφα nominantur) quod erat in templo locus virginibus destinatus: à quo stantem quondã in eo dei matrem post partum, non eiecit, dicens virginẽ esse, & ideo occisus est inter templum & altare exterius.

Amẽ dico vobis, veniẽt omnia hæc super generationẽ istã. Quia ri-
more gehẽnæ q̃ eis impẽdebat eo q̃ ventura esset, hos nõ cõmouebat, exterret ac propulsat eos calamitatibus, q̃ non lõge post futurę erãt: ideo cõfirmat quod etiã ventura sunt omnia hæc, videlicet quæ miserrimæ sunt vltionis, sup generationẽ istã, siue super hosipsos. Sub Vespasiano enim & Tito apprehenderũt eos quæ à Romanis prouenere mala.

Iosephus debel. lo. li 7. & etiã præcedentibus.

Ierusalem Ierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt. Ad ciuitatem conuertens sermonem deplorat hanc. Reduplicatio autem appellationis, demonstratio est
F miserationis. Eius etenim miseretur, vt quæ olim dilecta erat, nũc vero extrema passura est, propter iniquitates inhabitantium in ea. Cõsequenter autem exprobrat ei, quod interemerit prophetas quos ipse ad eam miserat.

Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum congregat gallina pullos suos sub alas, & noluisti. Volui inquit congregare filios tuos sub mea protectione, quos peccata disperserant à diuina custodia. Exemplo autem gallinæ tuum in Iudęos amorẽ ostendit. Quidã ante sermonẽ intelligũt de Iudæis p
c varias regiones dispersis sub prioribus captiuitatib⁹. Et no

luistis: me nõ recipiẽtes, sed persequẽtes & occidere festinates. Ad ciuitatis habitatores rursus sermonem cõuertit. Cap. 24. A

Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Domus vestra siue templum relinquitur vobis desertum ab inhabitante in ea diuina gratia. Hoc autem, domus illorum erat, vtpote in ciuitate eorum ædificatum.

Dico enim vobis, nequaquam me posthac videbitis donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine domini. Et quando hoc dicturi sunt? Volentes quidem, nunquam: nolentes autem tempore secundi aduentus eius, quando venturus est cum potestate & gloria magna: quando nulla erit eis vtilitas cognitionis. Amantis vero dictum est, Nequaquam me posthac videbitis: Vehemẽter siquidem amabat, verum despicieba
B tur, & idcirco maxime dolebat. Posthac autem dicens, non solum tempus illud significauit, sed totum vsq; ad passionis tempus: post quod amplius nõ viderunt eum, quanquã enim visus est quibusdam post resurrectionem, at non inhabilibus Iudæis. Quod vero additur, Benedictus qui venit in nomine domini, Dauidicũ est, & eius data est interpretatio quadragesimoquinto capite. Psal. 117.

Et egressus Iesus exiuit de templo, sequutique sunt eũ discipuli eius, vt ostenderent ei structuras templi. Quum audissent, Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta, admirabantur si tale tẽplum desolandum esset: & ideo accesserunt vt ostenderẽt ei structuras templi tanquam admirandas. Supra. 21. Cap. 24.

Iesus autem dixit eis: Num hæc omnia videtis? Amẽ dico vobis: Nõ relinquetur in hoc loco lapis super lapidem qui non diruatur. Interrogat primum eos: Num hæc omnia videtis tam admiranda? Deinde prædicit eorum perditionẽ: & iam nõ amplius de desolatione, sed de omnimoda demolitiõe prophetat. Marcus autem dicit: Et egredięte eo de tẽplo dicit ei vnus discipulorũ suorum: Præceptor vide quales lapides, & quales structuræ. Iesus autem respondẽs ait illi: Vides magnas has substructiones? Non relinquetur lapis super lapidẽ qui non diruatur. Lucas vero scribit. Et quibusdã dicentibus de tẽplo, quod pulchris lapidibus & donis ornatũ esset, dixit, Ex his quæ videtis veniẽt dies quando nõ relinquetur, lapis super lapidem qui nõ diruatur. Siquidẽ accesserũt discipuli omnes, vt ostenderẽt ei structuras: quibusdã autem C Marc. 13 Luca. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 24. D dicentibus apud sese de templo, quod pulchris lapidibus ac donis ornatum esset, vnus discipulorum ait Christo, Præceptor vide quales lapides & quales structuræ. At ille etiã ad cæteros omnes dixit ea quæ respõdit. Aiũt autẽ quidã, Atqui in his quos significauit diebus relictus est lapis sup lapidẽ qui non est dirutus. Quibus respõdemus, quod omnia quæ demonstrata sunt, & admiratione digna erãt, vsq; ad fundamẽta diruta sunt iuxta domini sententiam. Quod si quid adhuc residuum à Romanis relictum est, etiam hoc à posteris diruitur, vt ad alias structuras transferatur.

CAPVT LVII. DE CONSVMMATIONE.

E

Sedente autem eo in monte oliuarum accesserunt ad eum discipuli seorsim dicentes: Dic nobis quando hæc erunt? & quod signum aduentus tui & consummationis seculi: Marcus autem nomina quoque dixit eorum qui interrogauerunt: Petrus, inquit, & Iacobus, Ioannes & Andreas. Omnes siquidem accesserunt vt discerent: hi autem quatuor interrogauerũt, vtpote maiorem habentes fiduciam. Interrogant autem non tantum de templi vastatione discere cupientes, quantum de tempore secundi aduẽtus eius: ideo etiam seorsum accesserũt ne Iudæis hoc manifestum fieret. Sed Matthæus duo hæc eos interrogasse dicit, puta: F Quando hæc erunt? quæ videlicet de templi euersione dixisti: Et, Quod signũ aduentus tui & cõsummationis seculi? Marcus vero vnicam fuisse dicit interrogationẽ, de templo solum. Ait enim, Dic nobis quãdo hæc erũt, & quod signum quando hæc omnia consummãda sunt? Similiter autem scripsit & Lucas. Quid ergo dicendum est? Quod vna quidem fuit interrogatio, sicut scripserũt Marcus & Lucas: intentio autẽ discipulorũ erat, vt de his duobus certiores fierent: puta de euersione templi & de secũdo Christi aduentu: existimãtes autem quod simul hæc duo cõtingeret, fecerunt vnam de vtroq; interrogationẽ. Verũ Matthæus intentionem eorum manifestans, illam in duas diuisit.

Et respondens Iesus dixit eis: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus, & multos

seducent. Nihil ad has interrogationes respõdit, sed primũ Cap. 24. A illa dicit eis, quæ primum eos scire oportebat: quæ videlicet futurum erat, vt ante illa occurrerent. Lucas autẽ dicit, Videte ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego sum, & Tempus instat. Ne igitur sequamini illos. Venient, inquit, nomine meo vtentes ad deceptionem eorum, q illis credituri sunt, & dicentes, quisque videlicet eorũ, Ego sum, nempe Christus. Et, Tempus instat, puta mei secundi aduẽtus. Ne ergo sequamini eos, siue aliquem illorum. Marcus autem dixit: Et multos seducent. Fuerunt autem huiusmodi seductores, Simon & Menander Samaritani, & alij. *Eusebius ecclesiasti ca. ri. & li. 3 cap. 26. Omnibus li. de bel. Iu. libri.*

Futurum est autem vt audiatis bella & rumores bellorum. Bella dicit quæ mota sunt cõtra Ierosolyma: rumores autẽ bellorum, qui cõtra alias Iudæorũ ciuitates, quos factos fuisse scribit Iosephus antequã caperetur Ierusalem. Siquidẽ erexit se natio Iudæorum, nec tributum exoluebat, Romani vero no ferẽtes iniuriam, expeditionẽ in illos parauerũt. *Videte ne turbemini: oportet enim omnia fieri, sed non dum est finis.* Ne terreamini, inquit, quasi prædicatio sub seditione & turbatione dirimenda sit. Siquidem ventura sunt hæc omnia quæ de his bellis dixi, sic tamẽ vt nihil illi noceãt. Aut ne terreamini, quasi iã instet finis siue perditio tẽpli ac ciuitatis. Oportet enim hæc omnia fieri: sed nõdum est finis siue perditio eorum. Nam postmodũ capta sunt Ierosolyma. Dicit autem Chrysostomus, quod discipuli quũ in præcedẽtibus de extrema Iudæorũ vltione audissent, tanquã ad alienam calamitatem, quæ nihil eos tangeret, negligẽter se ad eam habebant, & sola ea tunc somniabant bona, quæ absque tumultu in secundo Christi aduentu ventura C erant: propter quæ etiam interrogationem produxerant. Christus vero rursum illis laboriosa pronuntiat, constituẽs eos certaminum præfectos: & duplicem ob causam vigilare iubet, tum ne à seductoribus fallantur, tum ne à bellorum tumore turbentur. Duplex siquidem ait instare bellũ, & à seductoribus, & à Romanis, multãmque ac variam cõmotionem, & interius, & exterius.

Exurget enim gens in gentem, & regnum in regnum. Gentes sociæ Romanorũ in gẽtes Iudæis fœderatas: & regna au-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 24. D xiliaria Romanis, in regna auxiliaria Iudæis: & propterea fortia erunt horum bella.

Et erunt pestilentiæ & fames ac terræmotus per loca. Hoc est singulis Iudæorum locis. Apud Lucam ponitur: Terroresque & signa à cœlo magna erunt, vt cognoscant Iudæi ea quæ fient diuinæ esse iræ: & intelligant quod propter Saluatoris interemptionem hæc patiantur.

Omnia autem hæc initium erunt dolorum. Principium malorum & primordia calamitatum quæ Iudæis imminent.

Tunc tradent vos in afflictionem. Tunc: Quando? Ante defectionem: nam in illud tẽpus sermonẽ traduxit, quod & Lucas significauit dicens. Ante hæc omnia iniicient manus suas in vos, & persequentur, tradẽtes in synagogas & carceres, tractos ad reges ac præsides propter nomen meum. Plurimas enim calamitates post Saluatoris assumptionẽ Iudæi induxerunt Apostolis: interdum quidem synagogæ principibus tradentes, vt punirentur. Interdum vero ad reges trahentes, veluti ad Herodem & Agrippam, ac similes. Præterea ad præsides ac ciuitatũ præfectos, & consulis aut principis munere fungentes, quemadmodum liber apostolicarum actionum testatur.

Et occident vos. Hoc solis eis dicit, qui per Iudæorum improbitatem ac versutiam occidendi erãt: puta Stephanus, Iacobus frater Ioannis, & si quis alius.

Et eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum. A parentibus, à cognatis, ab amicis, à cõtribulibus, à familiaribus, ab hospitibus, à principibus, à subditis, & vt semel dicam, ab omnibus qui alieni sunt à prædicatione. Vbi autẽ tristia prædixit, consolationem deinceps subiunxit, dicẽs, Propter me: Nam id significat, Propter nomen meum. Et vere magna discipulis erat consolatio pati propter ipsum.

Et tunc offendicula patientur multi. Erunt inuicem suspecti propter fidei diuersitatem: siue, non credentes apud eos qui credent.

Et alius alium inuicem tradent, & inuicem habebunt odio. Marcus autem manifestius dixit quod tradent frater fratrẽ in mortem, & pater filiũ: & insurgent filij in parẽtes, & morte eos afficient. Verisimile est itaque omnia facta esse, etsi liber Actorũ particulariter de omnibus nõ differat. Lucas

vero etiam dicit: Trademini autem à parentibus & cognatis, amicis ac fratribus, & morte afficient quosdam ex vobis. Prædixit enim & hoc Christus discipulis, quod omniũ est miserrimum, videlicet quod etiã à familiarissimis impugnandi erant: vt præscirent parati essent ad tolerantiã: & ita periculum facilius sustinerent. Hæc autẽ omnia prædixit eis decimo nono capite. Quære ergo & ibi horum expositionem. Cap. 24. A *Supr. 10.*

Et multi pseudoprophetæ surgent ac seducent multos. Superius de iis dixit, qui se Christos esse fingent: nunc autem de his dicit, qui se prophetare simulabunt. Tunc enim multi tales fuerunt, quum adhuc initia essent prædicationis.

Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet dilectio multorum. B Et hoc miserrimum est, quod neque ab amicorũ dilectione consolationem habituri sunt. Quidam autẽ ἀγάπην nominari dixerunt hospitalitatem: alij vero compassionem. Vide quot pericula eis prædixerit, ad omnia exacuens, & ad magnanimitatem roborans, ac confortationibus adamanti nos reddens.

Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hoc etiam dictũ est decimonono capite, & ibi manifesta admodum data est interpretatio.

Et prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe. Hinc demonstrauit, quod nulla pericula prædicationem superabunt: & ita magnam prædicatoribus iniecit consolationẽ, quod voti sui compotes erũt: quia nihil eis erit obstaculo, C si modo tolerauerint. Marcus autem manifestius dixit: Et in omnes gentes primum oportet prædicare euãgelium.

In testimonium omnibus gentibus. Ad redargutionem, ad accusationem eorum, qui non crediderint: ne dicere possint in die iudicij, Prædicationem nõ audiuimus. Dictum est etiam de hoc decimonono capite.

Et tunc veniet consummatio. Consummatio templi & Ierusalem, vt prædiximus. Dicit ergo: Postquã facta fuerint vniuersa quæ dicta sunt, & postquam prædicatum fuerit euãgelij in vniuerso orbe: tunc veniet Iudæis omnimoda pditio. Quod autem priusquã caperentur Ierosolyma prædicatum sit euangelium per totũ mundum, dixit Paulus: Fructificauit, inquit, accreuit in omni creatura q̃ sub cœlo est. *Coloss. 1.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.24. Si enim ipse à Ierosolymis vsque ad Hispaniã prædicauit,
D cocipe etiam de exteris Apostolis quousque percurrerint.
Rom.15. Idcirco enim postquam prædicatum est euangelium vbique terrarum, pereunt Ierosolyma, ne vmbram quidé responsionis habeant Iudæi tantam videntes prædicationis virtutem, vt breuissimo tépore vniuersum percurrerit orbem, & vbique splendorem dederit: quum tamen ipsi permanserint in infidelitate & ingratitudine sua.

Dani.9. *Quum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat.* Abominationem dicit Titi statuam, quam capta ciuitate statuit in adytis templi. Siquidem abominationes appellabat lex
E huiusmodi imagines. Desolationis vero dixit, quia illa deserto tẽplo ac ciuitate erecta est: aut quia eius erat imago qui hæc deserta fecit. Quod autẽ ait, Quũ videritis, videtur quidẽ dictũ esse ad Apostolos, sed tamen fertur ad Iudæos, vt sciãt quod non longe post, sed eis adhuc viuentibus abominatio stabit. Plures siquidem Apostolorum ante id tempus mortui sunt: cæteri vero qui remanserant, in aliis tunc orbis partibus versabãtur. Misit autem eos ad Danielem, qui de huiusmodi abominatione & strage prophetauerat. Tunc inquit, qui legit Danielis librum, intelligat ac considerat erectam abominationem. Lucas vero aliud dicit signum, Quum videritis circundari ab exercitibus Ierusalem, tunc scitote quod imminet desolatio eius. Appa-
F ret ergo quod vtrunque dixerit Christus.

Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes. Postquam de malis dixit, quæ comprehensura erant Ierosolyma: de multis præterea ac variis Apostolorũ tentationibus: insuper & de pspero prædicationis successu, quod absque vllo impedimẽto vniuersum percurret orbem: loquitur iterũ de Iudeorum calamitatibus, ostendẽs quod postquã ipse & discipuli sui vbique in opinione celebri habiti fuerint, tũc hi vndique perdentur. Per ea vero quæ parua videntur, demõstrat plagarum illarũ intolerabilitatem. Considera enim. Tune, inquit, qui in Iudæa sunt, vbi Ierosolyma sita sunt, fugiant ad montes: nullam salutis spem in remanẽdo habẽtes, neque enim erit omino reuocatio aut mali mutatio: ideo id amplectẽdum erit, vt nudo etiam corpore, nec versa retrorsum

trorsum facie fugiant. Cap.24.

Qui in tecto, non descendat vt tollat quicquam de domo sua. A
Propter incuitabile periculum, ne incidat in perditionẽ.

Et qui in agro, non reuertatur vt tollat vestimenta sua. Si enim qui in ciuitate sunt, fugiunt eam quæ intus est stragẽ, multo magis qui in agris. Apud Lucam vero dicit etiã causam vehementiæ plagarum: quia dies vltionis hi sunt, vt cõpleantur omnia quæ scripta sunt in libris videlicet Danielis & aliorũ pphetarũ de huiusmodi expugnatione. Dies autem vltionis cædis dominicæ erunt. Sed hæc quidem iuxta historiam. Iuxta anagogen vero, qui in Iudæa sunt, hoc est, in diuino cultu: nam id significat Iudææ nomen: fugiãt ad mõtes, id est ad excelsum dei auxiliũ: aut ad excelsa vir B
tutum. Qui vero in tecto, siue qui conuersatione eleuatus, & excelsior per vitam effectus fuerit, nõ descendat, vt tollat mundi affectus quos reliquerat. Et qui in agro siue in solitaria vita: non reuertatur vt tollat vestimenta sua, quæ sunt operimenta peccatorum, ab eo iamdudum relicta.

Væ autem prægnantibus & lactantibus in illo die bus. Illis quidem propter onus interius, his vero propter exterius: Ille enim pondere embrionum grauantur, hę autem onere lactentium. Siquidem facile est pro salute pecunias & vestimenta contemnere: fieri autem leuem & fugam expeditam eam quæ in vtero habet, aut abiicere infantem eam quæ lactat, prorsus impossibile est propter naturæ vinculum. Væ ergo illis, quia facile comprehendentur: & simi- C
liter embrionibus ac lactentibus, vt qui simul peribunt. Iuxta anagogen vero prægnantes dicimus animas, quæ virtutem nondum pepererunt: lactantes autem quæ pepererunt quidem, verum puerilis est fœtus & admodum pusillanimis.

Orate autem, ne fiat fuga vestra hyeme aut sabbato. Manifestum & hinc, quod quanquam ad Apostolos protendebant huiusmodi sermones, attamen vel isti ad Iudæos respiciebant: neque enim amplius obseruabant Apostoli sabbatum, quando capta sunt Ierosolyma. Quare autem nõ hyeme neque sabbato? Hyeme quidẽ propter temporis difficultatem: sabbato vero propter legẽ, quæ non permittebat sabbato iter facere vltra statutos lege pass. Anagogice au-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 24. tem fugam intelligimus exitum animæ à corpore: hyemẽ vero cõmotionem ac turbationem cogitationum: sabbatũ autem ocium à virtute. Iubet itaque sermo vt oremus, ne fiat exitus animæ nostræ in commotione aut turbatione cogitationum, neque in ocio à virtutibus, sed in tranquillitate cogitationum & operatione virtutum.

Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit à principio mundi ad hoc vsque tempus, neque fiet. Si quis in Iosephi scripta incidat, certior omnino de his efficietur. Siquidem quuũ etiã Iudæus esset, affirmat de huiusmodi dei ira quod omnem excesserit calamitate, omnemque supergressa sit tragœdiã. Nam præter tremendam illam obsidionem erat fames, vt ipsis quoque matribus pugna fuerit pro esu filiorum. Ob quam ergo causam, miserabiliorem ac horribiliorẽ passi sunt afflictionem omnibus quæ fuerunt à seculo? Quia magis execrandam ac horribilius perpetrauerunt flagitiũ omnibus qui fuerunt à seculo, dei filium occidẽtes: Lucas autem planius dicit: Erit enim afflictio magna super terrã, & ira in populo hoc: cadentque acie gladij, & captiui ducentur in omnes gentes: & Ierusalem calcabitur à gẽtibus, donec impleantur tempora gentium. Iram quidem dei dicens: tempora vero gentium, ea quæ durabũt vsque ad cõsummationem eorum, totiusque mundi.

Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fuisset salua omnis caro: propter electos autem breuiabuntur dies illi. † Dies ait belli & obsidionis, dicens, quod nisi diminuti fuissent dies illi dispẽsatione diuina, nequaquam salua fuisset, nequaquã morte euitasset omnis caro, id est nulla remansisset caro, Iudaica videlicet: Omnes enim mortui fuissent homines, & q intus, & q extra erant: quidã fame, quidã vero peste aut gladio, omnibusq; mortis generibus. Aduersus omnes siquidẽ Iudæos Romani furore accensi erãt, etiam aduersus eos, qui vbique terrarum dispersi ferebãtur. Electos autem vocat fideles, qui ex Iudæis erãt, propter quos citius quieuit bellum, ne perirent vna cum infidelibus, sed potius increduli aliqui per hos seruarẽtur: ne posset quispiã dicere, quod propter eos qui crediderãt, hæc à deo immissa vltio supeniisset: sed qui reliqui erant videres omnes q inter ipsos crediderãt pmansisse, intelligerẽt causam, ac certiores

redderentur, quod non solum non perierãt propter illos, qui mortui erãt, sed potius & ipsi propter eos seruati erãt. Quod autẽ non Omnis caro, pro Nulla caro sumatur, manifestũ est quoq; à dicto Dauidico quo dicitur. Nõ dominetur mei omnis iniustitia, id est, nulla. Nã & hoc idioma est veteris scripturæ. Tu vero considera mihi diuini spiritus dispensationem, quomodo Ioãnes qui in vinis adhuc erat dũ hæc facta sunt, & multo adhuc tempore post expugnationem vixit, nihil horum scripsit, ne quasi olim prædicta scribere videretur, quę iam facta erant. Qui vero priusquam hæc fierẽt mortui sunt, manifeste omnia scripserũt, vt suspitione carere videretur Christi de his vaticinium. Postquam ergo hactenus ad plenum prædixit, quæ de captiuitate Ierosolymorum futura erant, transit etiam ad reliquam quæstionem puta de secundo aduentu suo, & huius signa prædicit, quæ Christianis futura sunt vtilia.

† *Decreuerat autem deus afflictiones & omnino bellum: si enim bellũ amplius durasset, omnes qui intus erant penitus fame perissent.*

Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut ille, nolite credere. Dictio vero tunc, interdũ non significat consequentiam prædictorum, sed initium tantum eorum quæ dicenda sunt: sicut etiam, In diebus illis: de quo diximus tertio capite. Et ita hoc in loco dictio, Tunc, ordinem temporis non significat, sed quando fient quæ dicenda sunt. Similiter & hæc ad Apostolos dici videntur: ad eos tamen dirigitur Christianos, qui tunc futuri erant.

Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ. Surgent, hoc est venient. Sunt autem pseudochristi, qui se Christum esse fingunt: pseudoprophetæ vero, qui se fingunt esse prophetas.

Et dabunt signa magna & prodigia. Etiam ante expugnationem Ierosolymorum dixit futuros esse pseudochristos & pseudoprophetas. Multi enim, inquit, veniẽt in nomine meo dicentes, Ego sum Christus. Et rursus, Et multi pseudoprophetę surgent. Sed qui ante secundum suum aduentum venient, hi longe grauiores erunt illis, qui fuerũt ante captiuitatem Ierosolymorum. Nã hi signa quoque magna ac prodigia facient: pseudochristi quidẽ, miracula ædẽtes: pseudoprophetæ vero quædam futura prædicentes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 24.

Ita vt in errorem inducantur si fieri potest etiam electi. Si fieri potest, eis dicitur. Inter pseudochristos autē vnus est Antichristus, postremus eorū venturus, cuius prophetæ qui dicitur, hi sunt pseudoprophetæ: de quo etiā Paulus scripsit. 2. Thes. 2. Antichristus. Postquam enim vocauit eū hominem peccati, filiumque perditionis addidit. Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni virtute & signis ac prodigiis falsis. Hi ergo signum sunt secundi aduentus.

Ecce prædixi vobis. Testatur quod manifeste prædicēdo munierit. Apud Marcum vero ait: Vos autem videte: Ecce prædixi vobis omnia, quæ videlicet cōtingent de seductoribus. Per Apostolos vero hæc etiam dicit ad posteros, vt prius significatum est. Obserua enim quod etiam ad Apostolos prædixerit ea quæ de Ierosolymorū captiuitate dicta sunt, quæque de secundo suo aduentu, tanquam ad præceptores nom populi: sciens quod etiā hæc docturi essent ac scripturi: & ad demonstrationem eorum quæ prophetauit de captiuitate, & ad munitionem fidelium, qui futuri sunt ante secundum eius aduentum.

Si ergo dixerint vobis: Ecce in deserto est, nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere. Qui tunc hæc dicent, prænuncij erunt ac ministri Antichristi. Penetralia autem nunc intelligit loca in domibus magis recondita. Nota.

Sicut enim fulgur exit à partibus Orientis: & apparet vsque ad partes Occidentis: ita erit aduentus filij hominis. Sicut, inquit, fulgur egreditur, & omnibus in conspicuo est, nullo egente præcone aut prænunciante: sed excelsitate suo splendore minimo temporis momēto, vniuerso apparet orbi: Ita quoq; erit aduentus ille, propter magnitudinem sui splendoris, omnibus simul apparens, & factus hominibus ipse sui nūcius. Neq; enim quēadmodū primus aduentus in paupertate & nominis obscuritate factus est, ita erit & secūdus, sed ediuerso hic cū potestate & gloria magna het, stipāte omni cœlesti exercitu: ideo nullus hunc ignorare tunc poterit. Aduentus Christi.

Vbicunque enim fuerit cadauer: ibi congregabuntur & aquilæ. Hoc dicit propter satellitiū quo tunc circundabitur. Et stipātes quidem assimilauit aquilis, tanquā alatos ac regios: seipsum vero cadaueri, tanquam congregante huiusmodi aquilas, & quasi cibum spiritualem eorū, vitamque sempi-

ternam. Lucas autem pro cadauere posuit corpus, hoc est pro σῶμα, σῶμα. Cap. 24 A

Statim autem post afflictionem dierum illorum, sol obscurabitur: & luna non dabit splendorem suum: & stellæ cadent de cœlo. De his dixit & Lucas: Et erunt signa in sole, & luna, & stellis. Vide autem quomodo dixerit, Statim, demonstrans quod simul fere omnia, & quæ dicta sunt, & hæc & quæ dicentur, fient. Breuiabit siquidem & hanc tētationem deus propter electos suos. Afflictionem autē dicit eam quæ ab Antichristo mouebitur, eiusque seductoribus: & pios afliget. Sol vero obscurabitur: non è medio subtrahetur, sed Christi venientis luce superatus: luna autem non dabit splendorem suum: & stellæ cadent, tanquam nulli amplius vsui futuræ. Nulla enim tūc erit nox. Lucas vero scripsit: Et super terrā anxietas gentium, per defluxum † resonante mari ac fluctuarescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient orbi terrarum. Anxietatem gentium, appellauit turbationem: Defluxum autem, tranquillitatem ventorum. Nam absque ventis resonabit præter naturam mare ac fluctus eius. Arescentiam vero dicit mortem. Nota. B † †

† *Quorum omnia, quæ hactenus videram exemplaria habeant ἀπορίας, apud Lucam, hoc est, desperatione aut consilij inopia: & sic iungi videatur præcedentibus: autor hic legisse videtur ἀπὸ ξηρᾶς, hoc est defluxu, et iungit sequentibus.*

Et virtutes cœlorum cōmouebuntur. Et cœlestes exercitus horrebunt videntes huiusmodi creaturæ mutationem: deū in terram descendentem, homines autē vniuersos qui ab initio fuerunt, à mortuis suscitati, vt rationem reddant cunctorum quæ in vita operati sunt. Status mūdi in die iudicij. q. dies?

Et tunc apparebit signum filij hominis in cœlo. Signum eius dicit crucem, quæ tunc longe clarius sole fulgebit: enam ille obscurabitur, hæc autem apparebit. Ob quam autem causam apparebit? Vt exterreat præcipue quidem Iudæos, deinde etiam gentiles, qui Christo imporabant crucem, & vt sciant quod hic ipse tanquam deus descendit, C Signum Crucis.

Et tunc plangent omnes tribus terræ. Tunc lugebit omnes gentes, infidelium videlicet. Hi quidē, quod deū crucifixerint: illi autē, quod Christianos punierint: rursum isti, quod nō crediderint. Neq; enim alia est eis opus accusatiōe præter

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 23. crucem. Tunc autem planctus erit eis inutilis.

Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum potestate & gloria multa. Præcedet quidem eum crux, tanquam iustificatis aduersus illos, qui eum crucifixerunt. Deinde ascendet autem in nubibus sicut assumptus est.

Et mittet angelos suos cum voce magnæ tubæ, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum, vsque ad terminos eorũ. Priusquam appareat crux mittet illos: neque enim vsus est ordine narrationis, sed simpliciter dicit quod futurum est. Per quatuor autem ventos, quatuor orbis extremitates significat, Orientem, Occidentem, Septentrionem, & Meridiẽ. Ab vnaquaque enim extremitate proprius spirat ventus: & li quatuor dicuntur proprie venti. Per extrema vero, etiã media significauit. Quod autẽ dicit, A summis cœlorũ vsq; ad terminos eorũ, declaratiuũ est eius quod dixit, A quatuor ventis: significãs idem importare terminos, Ventos, & Extrema. Apud Marcũ vero ait, Ab extremo terræ, vsq; ad extremum cœli: docẽs eadẽ esse extrema terræ & cœli. Et nota quod tuba mortuos excitabit: excitatos autẽ congregabunt angeli: congregatos vero rapient nubes, sicut dixit 1. Thes. 4. Paulus, in occursum domini in aera. Quod autem etiã peccatores congregabunt angeli, docuit Christus interpretatus quartam parabolã vicesimi quarti capitis. Dixit enim, Supra. 13 Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia offendicula, & eos qui operantur iniquitatem. Quære ergo ibi declarationem.

A ficu autem discite parabolam. Parabolam vocat exemplũ quod dicturus est, ad demonstrandum, quod non sit magnum discrimen inter hoc signum significatiuum secundi aduentus & ipsum aduentum.

Quũ iam ramus eius tener fuerit, & folia egerit, scitis quod propinqua sit æstas: ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote quod prope sit in foribus. Apud Lucam autem manifestius dixit: His autem fieri incipientibus, puta quæ de pseudochristis & pseudoprophetis dixi: suscipite & leuate capita vestra, quoniam appropinquauit redemptio vestra. Deinde ait: Et dixit illis similitudinem. Videte ficulneam & omnes arbores, quũ protrudunt iam gẽmas, cernentes ex vobisipsis scitis quod iam prope sit æstas: sic & vos quũ videritis hæc fieri, scitote

quod instet regnũ Dei. Quũ videritis inquit, hæc fieri, quæ Cap. 24. videlicet dicta sunt de manifestatis seductorib', scitote q̃ A prope sit secundus Christi aduentus: Hunc enim dicit nunc regnum Dei, ac redẽptionem iustorum: regnũ quidẽ, quia iam quam rex appropinquat: redemptionem vero eorũ, quia seruat eos. Sumpsit autem à ficu exemplum: ostendẽs quod sicut quando hæc protruserit iam gemmas: sine quũ enata fuerint folia, necesse est, vt instet tempus æstatis: ita etiam quando signum secundi aduentus factum fuerit, necesse est ipsum in proximo esse. Solet siquidem naturalia sumere exempla, ad ea quæ vere ventura sunt.

Amen dico vobis: non præteribit generatio hæc, donec omnia ista fiant. Omnia ista, quæ videlicet prædixit de captiuitate Ierosolymorũ, & de his quæ circa secundum suũ aduentũ erunt vsq; ad ipsum. Quomodo ergo dixit Generatio hæc? Generationẽ vocauit religionem ipsorum qui ere diderãt. Ne enim suspicaretur Apostoli, quod prædicta pericula penitus delerent prædicationẽ ac fideles: certiores eos facit, q̃ nõ sit delenda religio fidelium vsque ad secundũ aduentum, sed vsque ad consummationem seculi permãsura, nec vllo periculo intercidẽda. De hoc autem etiã prius diuersimode eis prædixit & confirmauit: sed quia tunc facile à corde excidebant, amplius adhuc facit certiores.

Cœlum & terra præteribũt, verba autem mea non præteribũt. Fide digna astruens esse ea quæ dixit, ait: Hæc adeo compacta & immobilia potius demolientur, quam excidãt sermones mei, quos de his quæ interrogastis respõdi. Alibi quoque hoc confirmationis modo vsus est dicens: Facilius est Supra. 5. cœlũ & terram præterire, quam à lege vnũ iota excidere.

CAPVT LVIII. DE DIE ET HORA.

De die autem illo & hora nemo scit, ne angeli quidem cælorum. Cætera quidem omnia prædixit eis, quæ scire proderat: solum autem diem & horam consummationis seculi dispensatorie occultauit, vt qui tunc viuebant, hæc ignorantes vigilarẽt, & animum adhiberent, sempérque expectarent. Et vide quomodo mirabiliter repulerit vehementẽ eorum discedi cu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.24 D piditatē de die illo & hora: ne enim super his amplius tur
Exod. 3. barctur, ait: Ne angeli quidē cœlorum de his norūt quādo
ventura sunt ac si diceret: Si angeli cœlestes hæc ignorāt,
multo magis homines terrenos ea scire non expedit.

Nisi pater meus solus. Dictio solus, in ordine ad creaturas
intelligitur, non ad filium. Si enim omnia quæ habet pater
Ioan. 16. filij sūt, sicut dixit filius: inter omnia autē est vnū, scire diē
Marc. 13. & horam: filij proculdubio etiam hoc erit. Apud Marcum
vero scriptum est, Neque filius, nisi pater. Et quidam intel
ligunt, quod neque filius nouit diem illum & horam vt ho
Ioan 10. mo: nam vt Deus nouit æqualiter cum patre. Aptius est au
tē vt ità dicatur: Neque filius scit, nisi pater videlicet sciat:
Nota. quia vero scit pater, scit vtique & filius: Ego enim inquit
E & pater vnum sumus. Cōsidera vero quomodo apud Mat
thæum quidem ponitur Solus sed nulla fit mentio filij, ne
etiam ad eum referatur. Apud Marcum autē non habetur
Solus, sed fit mentio filij, vt intelligatur sicut dixi, vnus.

Sed sicut erant dies Noe, ita erit & aduentus filij hominis. Exē
plo manifestat quod repente erit & inexpectatus.

de diluuio. *Sicut enim erant in diebus qui præcesserunt diluuium edentes, & bi
bentes, contrahentes matrimonium, & nuptum dantes, vsque ad eum
diem quo intrauit Noe in arcam: nec cognouerunt donec venit diluuiū,
& tulit vniuersos: ita erit & aduentus filij hominis.* Declarando
exemplum docuit, quod multis versantibus in deliciis ac
securitate veniet. Hoc autē & Paulus scribens in hunc mo
1. Timo. 5. dum, ait: Quum dixerint pax & securitas, tunc repentinus
F eis superueniet interitus. Verū si tunc in delitiis erūt, quo
modo dixit, Post afflictionem illorū dierum? Afflictio qui
dem erit colentium Deum ac iustorū: deliciæ vero malorū
& insensatorum. Aptum autem posuit exemplū. Sicut enim
tempore Noe videntes aliā fabricari, quę ventura ac pro
pinquam eorum subuersionem prænūciabat, nō sentiebāt:
ita quoque hi videntes Antichristum sedulo laborantē, &
cōsummationis signa, sine solicitudine permanebūt. Obser
ua etiā quomodo particulariter omnia prædicit, quę vsq;
ad aduentum suum ventura sunt: ostendes quod diē quo
que illū & horam nouerit, sed dispensatorie, vt dictū est,
illum conticuerit. Quære autem secundo libello Gregorij
Theologi de filio, caput decimum, & gratissimā inuenies

solutionem. Cap.24.

*Tunc duo erunt in agro † vnus assumetur, & alter relinquetur: duæ A
molentes in mola, vna assumetur, & altera relinquetur.* Per eos de duo-
qui in agro sunt, diuites intelligit: per eas autem quæ mo bus in a
lunt in mola, pauperes, ac docet quod & de diuitibus, & de gro &
pauperibus quidam saluantur, quidā vero pereunt. Ideo e duabus
tiam de diuitibus sermonē masculine induxit, excelsum ac in mola.
forte demonstrans quod in eis est: de pauperibus autē fœ
minine, subindicans debile ad depressum q̄ in illis est. Si
quidem quotquot vel diuitias bene sectantur, vel paupertatē bene ferunt, assumuntur in occursum domini, tanquā
illi familiares: quotquot autem contrario modo se habent,
deorsum tanquā indigni relinquūtur, vt ibi iudicem expectent. Lucas vero de his alio modo dicit capite sexagesimo. Erūt (inquit) duo in lecto vno: vnus assumetur, & alter
relinquetur: duæ erunt molentes simul: vna assumetur, & B
altera relinquetur. Per eos qui in lecto sunt significās illos *Lucæ. 17.*
qui in requie degunt: per eas autem quæ in mola, eos qui
aduersa tolerant. Manifestum est ergo, quod diuersimo
de alio atque alio tempore dicta sint: prius quidem ea quæ
apud Lucam, postmodum vero quæ apud Matthæum.

† *Agrum vocauit mundum. Assumitur ergo qui seruatur, relin-* † Mundus.
quitur qui condemnatur. Discamus igitur ex hoc loco, quod & pauperes & diuites, & serui & domini assumuntur ac relinquuntur. Ostendit autem quod nec omnes diuites pereunt, nec pauperes saluantur omnes. Vnde & postmodum ait: Vigilate ergo quia nescitis quæ hora dominus vester veniet. Non dixit diem, volens eos continue ad certamen C
esse paratos.

Vigilate ergo quia nescitis quæ hora dominus vester venturus sit. Marc. 13.
Marcus autē scripsit, Vigilate, & orate, nescitis enim quā
do tempus sit: secundi videlicet aduentus eius. Per vigiliā Nota.
autem siue vigilantiam, intellige non solam somni tempe
rantiā: verum etiā omnimodam attentionem & custodiā.
Dicit enim & Lucas, Attendite vobismetipsis ne quādo grauē
tur corda vestra crapula & ebrietate, ac curis huius vitæ, &
repentinus superueniat vobis dies ille. Tāquā laqueus enī
superueniet in omnes qui sedēt super faciē vniuersę terrę.
Tanquā laqueus sane propter non apparentiam & impre
meditationē. Facies autē terræ est superficies & apparitio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 24. illius. Sedentes vero, sunt viuentes, aut in mundo degētes.
D Deinde dicit etiā de oratione. Vigilate omī tēpore precā-
tes, vt digni habeamini effugere oia hęc quæ vētura sunt, à
seductoribus videlicet, & quæcunque alia erunt pericula.

*Illud autem scitote quod si scisset paterfamilias qua vigilia fur ventu-
rus erat, vigilasset vtique, & non fuisset perfodi domum suam.*

Supra. 14 Vigilia sine custodia dicitur quarta pars noctis, prout etiā
alibi diximus. Parabolice autē nūc dicit, quod si sciisset ho-
Nota. mo quo tempore finis vitæ suæ futurus esset, vtiq: circa il-
lud tempus vigilasset, & nequaquā periisset. Sed propterea
& communem omnium finem, & eum qui cuique proprius
E est, fecit Deus vt ignorarent, ne ad illud solū tempus vigi-
larent, omni reliquo male viuētes: sed vt, quū incertus sit
finis, semper illū expectēt, semper sint ad certamē parati.

*Ideo & vos estote parati: quia qua hora non putatis, ea filius homi-
nis venturus est.* Ideo. Quare? Quia tempus ignoratis. In vni
uersali siquidem fine mundi manifestum est, quod domi-
nus veniet. De proprio autem fine dicunt quidā, quod vno-
quoque Christiano morieute adest dominus cū sanctis an
gelis: quādo etiam rationem reddit anima. Quidā vero ad
uentum proprium illius, dicunt impetrum eius quo iubet
vt anima separetur. Quia autem in futuri iudicij memoriā
incidit, ad præceptores conuertit sermonem, & dicit.

*Qui putas est fidelis seruus & prudens, quem præfecit dominus super
familiam suo, vt det illis cibum in tempore.* Famulitium dicit
ipsos famulos ac Dei seruos: Cibum autem, rationalem do
F ctrinam.

*Beatus seruus ille quem cum venerit dominus eius, inuenerit sic fa
cientem.* Sic, sicut iussit.

Amen dico vobis quod super omnia bona sua constituet eum. † In
magnum honorem constituet eum, vt bonis suis dignū du
cat illū. Tu vero huiusmodi ne vlterius curiose scruteris.
Parabolica namque ita tractanda sunt, quasi significātia so-
lum ea quæ necessaria sunt. Vide autē quod duo hęc habe-
re oporteat eū qui præpositus est: puta fidē, ne retineat ea
quæ sunt conseruorū, aut inutiliter consumat: & prudētiā,
vt dēcēter, ea diuidat, quæ sibi tradita sunt, & cum iudicio
tam in qualitate, quām in quantitate. Cōuenit autē hic ser-
mo nō his tantū qui diuites sunt in sermone, sed & his qui

pecuniis ac possessionibus diuites sunt. Omnes † enim cō Cap. 24
stituit Deus dispensatores eorū quæ possidet, voles vt om A Nota.
nes fideliter ac prudēter cūcta diuidāt. Præterea illis quo- †
que aptatur hic sermo, qui principatum quemcunque acce
perunt: oportet enim & ipsos non iuxta propriam beneuo
lentiam aut inimicitiam administrare (quod fraudis est &
infidelitatis) neque stulte & imprudenter.

† *Instissime sane tanquam prudentem & studiosum. Id autem non
de sola pecunia ac possessionibus dictum est, sed & de sermone erga mē
tem, omnique dispensatione quam quisque nactus est.* †

† *Dominum constituens vnumquemque erga eos, qui ipsorum indi-
gent liberalitate. Studeamus itaque cum omni gaudio ac promptitudi-
ne ea quæ acquisiuimus spargere in pauperes.* †

*Quod si dixerit seruus ille malus in corde suo: Cunctatur dominus
meus venire: & perisse pueros & ancillas seruos suos: edat autem & bibat
cum ebrijs: veniet dominus serui illius die qua non expectat, & hora
qua ignorat.* Seruus ille malus, qui videlicet ediuerso in- B
fidelis & imprudens exaistit: si putās cunctari dominum suū
eo quod diem ignorat & horam, vt dictū est, cœperit ver-
berare cōseruos suos, hoc est quouis modo illis nocere, si-
ue corporaliter siue spiritualiter. Edat autē & bibat cum e-
brijs, hoc est, conuertetur cum peruersis & corruptis ho-
minibus, improuise deprehendet eum dominus suus.

Et diuidet eum. † Separabit ab eo dispensandi dignitatem. †
† *Diuisionem eius dicit omnimodam & perpetuam gratiæ spiritus* †
*sancti ablationem. Quod si ne hoc quidem commiserit animabus eā cō-
taminantibus: at saltem adest his, qui semel ea sunt insigniti, expectās
conuersionem ipsorum: tunc autē omnino & perpetuo alienabitur. Partē* C
ei⁹ eum hypocritis ponet vbi erit fletus & stridor dentium. Partē
eius dicit eum ipsum, vtpote iam diuisum à dispensatoria
dignitate: aut diuidet eum à suis cultoribus, eiusque sortē
ponet cum hypocritis, tanquam fingentem se dispensare
ac præpositum esse, quum potius nociuus sit. Pifariā itaque
excitauit ad semper vigilandum: & ex honore qui seruo fi-
deli ac prudenti reponitur, & ex supplicio quod malū ex-
pectat seruum. Hanc autē parabolam Lucas quoq; scripsit Luc. 12.
quadragesimo sexto capite, i quo de malo seruo ait: partēque
eius cū infidelibus ponet. Infideles autē vtiq; etiā hy-
pocritæ sunt: promittūt enim se nosse Deū, sed mentiūtur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.25. D Et ita consonãt quæ dicta sunt: quod si etiam dissona sunt, nihil mirum: variis enim dicta sunt temporibus.

CAPVT LIX. DE DECEM VIRGINIBVS.

Cap.25. Parabola. T*V*nc simile fiet regnum cælorum decem virginibus. Regnum cœlorum suo more nunc vocat ea quæ tũc circa regnum cœlorum contingent. Virgines autem seruantes virginitatem, siue viri sint siue fœminę. Scire ergo oportet, quod in precedente parabola generalius de omnium vtilitate docuit quam conseruis debent: in hac autem de ea sola particularius differit, quæ est in pecuniis & possessionibus. Virgines autẽ huic parabolæ supponit non vtcunque sed quia magnum quippiam est se virginitatem docuit, quum dixit, Sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum. Vere etenim magnũ est, ideo neq; sub legis necessitate cõstitutũ est †, sed in propria hominũ volutate permissum est. Qui potest inquit capere capiat. Nunc vult ostendere, quod neq; preclarum hoc facinus sine eleemosyna possessum proderit.

Supra.19 E

† *Siquidem laudat id exequentem: non autem cogit nolentem.*

Quæ acceptis lampadibus suis exierunt in occursum sponsi. Virginea lampas est munditia quæ à virginitate procedit. Sponsus vero Christus vtpote amans & qui amatur. Exierunt autem in occursum eius: expectatione occursus eius.

Quinque autem ex eis erant prudentes, & quinque fatuæ †. *Fatuæ vero acceptis lampadibus suis, non sumpserunt oleum secum: prudentes vero acceperant oleum in vasis vnà cum lampadibus suis.* Oleum vocat eleemosynæ virtutem. Has ergo merito stultas vocauit, quia quum acrem ac vehementem corporis amorẽ deuicissent, maioremq; sustinuissent laborem: tenacitate deuictæ sunt. Illud enim bellum multo violentius est, magisque tyrannicum. Rursum vero sapientes nuncupauit ceteras, vtpote non passas, quod stultæ passæ sunt.

F virtus oleo nuncupat

† *Dicit ergo quod virgo etiam si in cæteris bene se habeat, sit tamen eleemosynæ vacua destituta, vnà cum scortis eiicitur, & merito. Vnde virginitatem dicit vitæ puritatem: oleum autem vocat humanitatem, eleemosynam, auxilium egenis præstitum.*

† *Aliter Theologice quædam predictorum verborum sumis in adhortatione ad baptismum: verum & hæc, & illa pulchre dici possunt.* †

Tardante vero sponso dormitauerunt omnes & dormierunt. Tardante propter cunctationem secundi aduentus. Dormitatio autem in hoc loco ꝓ refrigescentia accipiẽda est: somnus vero pro morte.

Secundus ꝓpi aduẽtus.

Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite in occursum ei. Medium noctis dixit, vel rursum improuisum & inexpectatum demonstrans: vel significans quod in nocte fiet resurrectio mortuorum. Eum vero qui hic clamor dicitur, Paulus iussum ac vocem archangeli dixit, Exite autem, videlicet è monumentis.

Resurrectio.

1.Thes.4

Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt lãpades suas. Omnes quidem surrexerunt: quæ vero ornauerunt lampades suas erant prudentes. Ornauerunt autem olei ornamento. B

Fatuæ autem prudentibus dixerũt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur. Et hoc stultitiæ fuit, sperasse se ibi oleum ad ornatum accepturas, quod tunc ab aliis possideretur. Extinguuntur autem, obscuratæ tenebris inclementiæ. solent enim multi tenebrosos quoque vocare inclementes.

Responderunt vero prudentes dicentes, Nequaquam ne non sufficiat nobis & vobis. Et hoc prudentiæ fuit. Docet autem sermo, quod nullus à propria virtute alterum tunc iuuare poterit. Vix enim sibiipsi ad salutem sufficiet, eo quod in malis delinquat etiam is, qui plurimum virtuti deditus est. Vide autem quomodo prudẽtes etiam ibi eleemosynam demonstrent: volentes quidem fatuis tradere, sed non potẽtes. Hoc enim responsio illarum significat. De virginibus prudentibus. C

Ite potius ad vendentes & emite vobismetipsis. Quum ob rationabilem causam tradere non possent: tamen præ humanitate consulunt. Vendentes quidem sunt pauperes: verum tunc non vendunt.

Euntibus autem illis vt emerent, venit sponsus. Tentauerunt quidem abire, sed non potuerunt. Ostendit autẽ & hic sermo, quod tunc vanus erit ad virtutem conatus.

quid ꝓ Nupt. as sig.

Et quæ parate erant introierunt cum eo ad nuptias: clausaque est ianua. Nuptiæ sunt communicatio regni cœlorum, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 25. conuersatio cum Christo.

D *Postea vero veniunt & reliquæ virgines dicentes, Domine domine aperi nobis.* Putant enim quod tanquam virgines intrabunt.

At ille respondens ait, Amen dico vobis, nescio vos. Non cognosco inquit vos extinctis videlicet lampadibus vestris. Cognitionē autē nūc eā intellige, quæ à familiaritate ꝓcedit. Nullus enim immisericors familiaris est misericordi Christo. Heu post tantos labores, post tanta certamina, post tāta trophæa, quæ illæ aduersus insanientē naturam exerexerant, repudiatæ sunt propter eleemosynā. Vbi ergo quis immisericors virginitate etiā non habuerit, qua tunc

E cōdemnatione dignus nō erit? Nō est autem curiosè scrutādum quare decem sint virgines, & quæ sint vasa earum, quæue sit ianua nuptiarū, cæteraque ipsius parabolæ similia, vt alias quoque frequenter præceptum est. Verū sexagesimoprimo capite scriptū est, quod primum abeunt peccatores in suppliciū æternū: deinde iusti in vitam æternā: in præsenti vero capite contrarium apparet, quū ingressis primum prudentibus virginibus, postmodū reprobatę sint fatuæ. Ne suspiceris contrarietatem inesse capitibus: illud siquidē exactè tractat de ordine: hoc autē aliud habet intentum, quod videlicet neque virginitas saluabit, non habens sibi etiam coniunctam eleemosynam, & quod vnius virtus alij tunc non proderit: quodque tunc motus ad vir-

F tutem vanus erit. Item quod licet plurimū deprecētur qui condemnati sunt, nequaquam flectūt iudicē. Cætera vero omnia nullo delectu composita sunt, vt probabilis fiāt parabola. Nam neque dixit quod ablegatæ sunt in suppliciū, eo quod nunc huiusmodi non exactè disquirat.

Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam, in qua filius hominis venit. Frequenter id subinfert, ostendens quod maxima sit vtilitas, vt in hoc attendatur, propter finalis dixi & horæ incertitudinem.

CAPVT LX. DE TALENTIS.

Sicut enim homo qui peregre proficiscitur vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua: & huic quidem dedit quinque talenta, alij autem duo: alij vero vnum: vnicuique secundum propriam facultatem. Etiam hæc parabola similis est ei

quæ superius de fideli ac prudente seruo posita est: verum alio modo figurata est: & de his disserit, qui à deo gratias acceperunt docendi (nam has nunc talenta vocat propter honorem illarum) & vel per earum vsum lucrum attulerunt, vel defodiendo nihil lucri fecerunt. Dicit ergo quod vocauit seruos suos filios videlicet hominis, vtpote homo qui peregre profecturus erat, & vni quidem dedit quinque talenta, siue multa: Nā varia sunt doctrinæ dona, quę Paulus enumerauit: alij autem duo, hoc est pauca: alij vero vnū 1.Cor.12. solum. Hi autem esse possunt episcopi & præceptores ecclesiarū. Deinde addit & causam inæqualitatis in diuisione, quod scilicet fuerit secundum cuiusque facultatem & idoneitatem.

Et profectus est statim. Hoc est, & reliquit eos vt operarē B tur. Sicut enim de vinea dixit, quod locauit eā agricolis, & peregre ꝓfectus est: ita dicit & nunc, vt eius discas lōgani mitatem, quomodo non continuo repetat. Quidā autē dicunt peregrinationē esse saluatoris in cœlū assumptione.

Abiit autem qui quinque talenta acceperat, & negotiatus per ea confecit altera quinque talenta. Similiter & qui duo, lucratus est & ipse altera duo. † Duplicant ea quę sibi concredita sunt omnes qui proficiscuntur ad salutem discipulorum, facientes eos rursus præceptores aliorum. †

† *Qui bene operatur & rectè docet, duplicat concredita sibi talenta.* †

Qui vero vnum acceperat, egressus fodit in terram, & abscondit pecuniā domini sui. Terram ipsummet intellige: in scripto C nim retinuit, quod ad operationem datum erat, sic vt nec sibi, nec aliis vtilis fieret.

Post multum vero tempus venit dominus seruorum illorum, & ponit rationem cum eis. Venit iuxta secūdum aduentum: ideo etiam dixit, post multum tempus.

Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit altera quinque talenta, dicēs: Domine quinque talēta tradidisti mihi: ecce altera quinque talenta lucratus sum per ea. Lucrum sunt qui per illius diligentiam acquisiti sunt, vt dictum est, & fructificati deo.

Ait illi dominus eius: Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis: super multa te constituam. Multis gratiis dignum faciam: multa bona tibi tradam.

Intra in gaudium domini tui. Requiem & beatitudinem,

Cap.25. per nomen gaudij significauit.

D *Accedens autem & qui duo talenta acceperat dixit: Domine duo talenta tradidisti mihi: ecce alia duo talenta lucratus sum per ea. Ait illi dominus eius: Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam. Intra in gaudium domini tui.*

Quanquam diuersæ fuerunt gratiæ, æqualis tamen est honor: quia & æquale in illis studium. Siquidem vterque accepta duplicauit. Vel etiam aliter dici potest, quod æqualiter quidem laudantur, & æqualiter introducuntur, sed diuersimode remunerantur iuxta proportionem lucrorum, quæ ab eis facta sunt.

Accedens autem & qui vnum talentum acceperat dixit: Domine noui te quod homo durus es, metens vbi non seminasti, & colligens vbi non sparsisti: & timens

E *vbi non sparsisti: & timens abij, abscondique talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est.* Durus, hoc est austerus. Putabat enim quod sola diligentia eorū qui negociabātur, sine dei auxilio, omne lucrum efficeret. Hāc autem responsionem effinxit parabola, volēs ostēdere quod tales nihil rationabile respōdere poterunt: & quod quæcunque respōdebunt contra seipsos omnia cōuertentur. Audi ergo quę sequūtur.

Respondens autem dominus eius, dixit ei: Serue nequam & piger, sciebas quod meto vbi non seminaui, & colligo vbi non sparsi: oportuit

F *ergo te committere pecuniam meam mensarijs, & veniens ego recepissem vtique quod meum est cum vsura.* Non quali ille vera dixerit hæc ait dominus: nihil enim recte fit sine ipso, sed supposito sermone procedit, ac si diceret: Si etiam talis essem, quod verum non est, tamen quia talem me nouerat, ideo magis oportebat te exposuisse donū meū, his q nossent bonū à prauo diiudicare: hos enim appellat mēsarios: oportuit te docuisse, admonuisse, consuluisse, q equid in te erat fecisse, reliquū autem mihi permisisse, dico sane repetitionē: oportuit te quod facilius est interea perfecisse: quod autem difficilius est mihi reliquisse. Aes itaque alienū, doctrina est: vsura vero talis æris, additio virtutum. Vsuram vocauit simpliciter omne lucrum, more communi vtens.

Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur & abundabit: ab eo autem qui non habet, etiam id quod habet auferetur ab eo. Iussit eum nudari doctrinæ dono: hoc enim dixit talentum: & honorem huc in additionem

additionem dari ei qui habebat decē talenta. Omni enim Cap.25.
qui diligentiam & curam habet, dabitur honor, etiā supra A
eum qui ipsi adiectus erat. Ab eo vero qui diligentiā non habet, vt dictum est, neque curam auferetur etiam id quod habet doctrinæ donū, tanquam ab eo cui nulli est vsui.

Seruum quoque inutilem eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus & stridor dentium. Non in ablatione finem pœnæ posuit, sed in supplicium quoque intolerabile ablegauit. Inutilē autem dixit pigrum, & nullius bonæ frugis. Vide ergo rem tremendam. Punitur siquidem nō quod mala fecerit, Psal.33.
sed quod bona non fecerit. Declina enim inquit à malo Luce 19.
& fac bonum. Illa vero parabola, quę apud Lucam ponitur sexagesimoseptimo capite de decem minis, alia est ab illa, B
etsi in pluribus sit similis. In illa enim data quidem æqualia fuerunt: lucra vero & honores inæquales. Nam hæc de diuersis doctrinæ gratiis non æqualiter datis differit: illa vero de diuersis æqualiter datis.

CAPVT LXI. DE ADVENTV CHRISTI.

Cum autē venerit filius hominis in gloria sua, & omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit super sedem gloriæ suæ. Narrat etiā deinceps de secūdo aduentu suo, ad terrorem & correctionem auditorum. Suam autē gloriā dicit, quę deo propria est. Primus enim aduentus eius inglorius factus est. Sedebit vero, tanquam iudex. Sedes autē siue thronus dicitur gloriæ, hoc est gloriosus & regius. Narrat de secundo suo aduentu. C

Et congregabuntur ante eum omnes gentes. Postquam videlicet à mortuis resurrexerint: prædixit enim variis in locis de resurrectione earum.

Et separabit eos, alteros ab alteris, sicut pastor segregat oues ab hœdis. Nunc etenim commixti sunt omnes: tunc vero diligenter separabuntur. De solis autem Christianis loquitur hic sermo, veluti inferius manifestabitur.

Et statuet oues quidem à dextris suis, hœdos vero à sinistris. Oues bus comparantur iusti, propter mansuetudinē, modestiam, ac fructificationē in virtutibus, sicut illæ in lacte &

Cap. 25. iana: Hœdis vero peccatores, propter inclementiam, & im-
D modestiã, ac infructuositatẽ. Poteris quoque addere, quod
Hœdi peccatores. etiam propter grauem peccati odorem: & quod non recta
gradiantur, sed à recto discedant itinere: quodq; per præ-
cipitia incedant. Verum illa sane animalia, ea quę habent,
à natura possident: iusti vero & peccatores à voluntate. I-
deo quoque illi honorantur, isti autem puniuntur. Diuidit
Ioã. 19. etiã eos, nõ quod testibus egeat, ipse eni testis est & iudex.

Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete præparatum vobis regnum ab exordio mundi.

Benedicti O vocem optabilem: ô honorẽ ineffabilem. Benedicti in-
quit patris mei: laudati, electi. Non dixit autem, Accipite,
E sed possidete, tanquam paternũ, tanquam debitũ, tanquã
præparatum vobis à constitutione mundi. Priusquã enim
homines hierent, paratũ erat iustis, cognoscente deo, quod
futurum erat. Deinde dicit & causam tanti honoris.

Esurim enim & dedistis mihi edere: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus eram,
Opera Christianorũ. *& visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me.* Hinc mani-
festum est, quod ad solos Christianos verba facit, ad quos
euãgelij sui præcepta facta sunt: nã ad infideles nullus tũc
erit ei sermo: omnes enim simul pĩe codemnati erũt. Ideo
enim dicit: Non resurgent impij in iudicio, hoc est, nõ re-
surgent vt iudicentur, sed vt puniatur. Siquidẽ manifestatũ
est etiam superius, quod quãdo apparebit signũ filij homi-
F nis in cælo, tũc plangent omnes tribus terræ, solã habentes
cõdemnantem cõscientiam. Nũc ergo ad Christianos
Christiani. vt diximus sermo est. Vide autem quomodo de sola huma
nitate siue amore erga proximos differat, & ab hac sola iu
stos honore dignos iudicat, peccatores vero supplicio. Nõ
quod cætera vel iustorũ bona opera, vel peccatorũ delicta
sine examinatione vel discussione relinquẽda sint: omniũ
siquidẽ cuncta inquiret & opera, & verba, & cogitationes,
vt ipsemet frequenter sua doctrina manifestauit, & à mul
tis diuinæ scripturæ locis discimus, & bonis quidẽ operib⁹
præmia repedet, delictis autẽ pmias. Sed nũc de sola hac,
vt dictum est, vtute differit, cõsimare volẽs quod hanc
maxime requirit, & hanc ꝑ omnibus expetit, vtpote Chri-
stianis maxime necessariã. Cuiusq; enim Christiani insigne

quo dignosci potest, est dilectio. In hoc inquit cognoscẽt Cap. 25. bilario
A omnes quod mei discipuli estis, si dilectionẽ habueritis in- proxim.
Ioan. 13. ter vos mutuã. Huius autẽ optima pars est pauperũ amor,
& erga proximum misericordia ac cõpassio, iuxta Gregorium Theologum. Nulla enim alia re inquit, inter omnes ita colitur deus, vt misericordia: neq; alij cuiquã magis rependetur humanitas q̃ humanitati. Præcipue ergo differit de præcipuo Christianorũ opere, hoc modo nos & exterrẽs & attrahẽs, vt qui homines sumus, humani efficiamur, vtentes ea, qua ipse tunc vtetur humanitate. Iustissima est autẽ merces, vt inhumanis inhumanitas, & misericordib⁹ misericordia rependatur. Etenim ipse qui misericors est, patuis operibus magnũ retribuit ꝑmiũ: quid enim regno illi æquale esse poterit? Manifestum est autem quod ex his B
quę possumus, humanitatem requiritihis enim qui nõ pos-
sunt, sufficit quod velint. Varias enim humanitatis partes recensetvt siquidem possumus, omnes impleamus: sin autem, at saltem eas quas possumus.

Tunc respondebunt ei iusti dicentes, Domine quando te vidimus esurientem, & cibauimus: aut sitientem, & dedimus tibi potũ? Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te? Quãdo vero te vidimus infirmum, vel in carcere, & venimus ad te? Et respondens rex dicet eis, Amen dico vobis, quatenus fecistis vni de his fratribus meis minimis †, mihi fecistis. Regem vocauit
seipsum, tãquam omnibus iam subiectis. Quatenus autem, id est in quantum. Fratres autem vocauit pauperes, vt qui similem cum eis susceperit naturam & abiectionẽ: vel e- C Pauperes.
tiam tãquam eos, qui cõmunicauerunt paupertati ipsius.
† *Fratres minimos vocat pauperes, quia humiles, mendici, & abiecti sunt: & eos qui viles ac despicabiles habentur; Non dico monachos solos, & eos qui montes inhabitant, sed vnumquenque fidelium esurientem siue sitientem pressum, nudum aut peregrinum: his inquam fratres vocat. & primum eos laudat, qui his subuenerunt, vt sententiæ suæ iustitiam demonstret. Venite inquit benedicti patris mei, &c. Quanto bono poterit nomen hoc pensari, vt benedicti hos sis, Idq; à patre.* Fratres. Pupi pauperes.

Tunc dicet rex etiam his qui à sinistris erunt, Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Maledicti.
Vides? Regnum quidem hominibus paratũ est, ignis vero dæmonibus. Insipientissimi autẽ homines, relictis his quę

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.26. D regno digna sunt, præferunt ea quæ ignem promerentur, ideo etiam ab illo excidentes, ad hunc condenantur. Deinde rursus causa etiam vltionis ponitur.

Esurui enim & non dedistis mihi edere: sitiui, & non dedistis mihi bibere: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: infirmus & in carcere, & non visitastis me. Non dixit, Nō liberastis me paupertate, infirmitate, ac carcere, sed, Quæ necessaria sunt non præbuistis, quæ facilia sunt non fecistis. Primum autem misericordes prædicat, ostendens boni operis facilitatem, vt ab illo hos condemnet.

Tunc respondebunt ei, & illi dicentes, Domine quando te vidimus esurientem aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum vel E *in carcere: & non ministrauimus tibi: Tunc respondebit illis dicens, Amen dico vobis, quotiens non fecistis vni de his minimis, nec mihi fecistis.* Merito qui misericors fuit, regnū possidet, quia charitatem quæ virtutum caput est opere cōpleuit: eius enim pars est eleemosyna. Qui vero fuit immisericors, in ignem ablegatur: quia loco dilectionis odium possedit, quod caput est vitiorum, & eius præcipua pars est inhumanitas. Ille quoque misericordem humanumque deū imitatus est. hic autem immisericordem inhumanumque diabolum.

Et abibunt hi in supplicium æternum: iusti vero in vitam æternā. Væ omnibus quidem peccatoribus, maxime tamen immisericordibus.

Cap.26. *Et factum est postquam finisset Iesus omnes hos sermones: Dixit di* F *scipulis suis: Scitis quod post biduum pascha fiet: & filius hominis traditur vt crucifigatur.* Quū legale pascha decimoquarto mēsis incideret, sicut lex quæ de illo statuit, disponebat: manifestū est quod hęc duodecimo die mēsis dixerit discipulis. Hoc siquidē duodecimo die in domo Simonis Leprosi cœnauit: decimotertio vero apud eū in cuius domo instratū est cœnaculum, veluti paulo post demonstrabitur: decimo quarto autem incidit pascha. † Dixit autem hoc significās propinquam esse mortem suā: nam ipso legalis paschæ tēpore passurus erat & ipse. Non antē simpliciter dixit, Traditur, sed addidit, Vt crucifigatur. Iudæis enim apte quidē traditus est post vnū diem, videlicet decimotertio. Nā hoc adhuc duante, postquā cum discipulis mystica cœna communicauerat, traditus est insidiatoribus: vt autē crucifigeretur, tradit⁹ est post duos dies, duodecimū scilicet ac decimum-tertium. De decimoquarto enim licit euāgelista, Tūc absoluit illis Barabbam: Iesum autem flagellis cæsum tradidit vt crucifigeretur.

† *Memente autem nostrum in his omnibus sequi dogma Graecorum, quum ipse Graecus esset.*

Tunc congregati sunt principes sacerdotum & scribæ ac seniores populi in atrium principis sacerdotum qui dicebatur Caiaphæ: & consilium fecerunt vt Iesum dolo apprehenderent & occiderent. Quum lex iuberet, vt vnus princeps sacerdotū constitueretur quoad viueret: hoc autem mortuo, alter loco eus crearetur. Iudæi legem euerterunt, & annuā fecerunt summi sacerdotij dignitatem. Vnde verisimile est quod multi tunc erāt, qui summo functi fuerant sacerdotio, sed iam cōpleuerāt ministeriū quod fuerant sortiti, quos nunc principes sacerdotum euangelista nominauit. Scribas autem dicit legisdoctores: seniores vero populi, antiquos ac sapientiores, qui omnes simul tunc congregati sunt ad Caiaphā, qui tūc sorte pontificatum gubernabat, ab hoc volentes cædis ansam capere, à quo potius eos prohiberi oportuit. Dolosam autē apprehensionem dixit occultam captionem: eam enim quæ in propatulo fieret timebant, propter eius discipulos, & eos qui alias illum sequebantur.

Dicebant autē: Non in die festo ne tumultus fiat in populo. Dicebant autē, Non in die festo, videlicet fiat. Omnibus enim in festo paschę vndiq; cōgregatis cōtingeret multos adesse qui Iesum sequerentur. Præterea quoq; nisi factum esset occultum, certum eis erat turbandū populū, qui illos abominaretur, nō solu quod insontem occidissent, sed etiā quod in festo fecissent, quo consuetum erat etiam condemnātū, in eius honorē absoluere. Itaq; nō deū sed homines vbiq; timent. Verum quāquam ita statuerūt, non tamē expectauerunt, sed inuēto proditore occasionem rapuerūt, & inuidiæ rabie ad insaniā redigente, quid expediret, nō viderūt: sed hunc in festo immolantes, furoris magnitudinē, quem aduersus eū gerebāt, demōstratūt. Oportebat enim, oportebat inquam salutatem agnū in die immolationis legalis agni immolari: vtēte in hoc malitia illorū Saluatore ad suā gubernationē: vt figura, modo hoc, modo illud disponēdo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 26. sumeret vnoino cuctum. Præterea intelligere oportet, ꝙ frequenter eū apprehendere voluerunt, nec potuerūt, quia ipse noluit: vbi autem ipse voluit, tūc etiā nolentes (siquidē ipsi diem festum cauebant vt dictum est) comprehenderūt eum. Eadē & Marcus de hoc dicit. Lucas vero breuiter loquens, ad Iudā transiuit. Ioannes autem hoc caput tanquā ab aliis dictum præteriit, quod etiam in multis aliis fecit: nam quum longæuus admodum fuerit, libros illorum assequutus est, veluti in procœmio præsentis libri significauimus: reliquum vero sermonem prosequitur, & de pelui quoque narrat, vtpote ab his prætermissum.

Marc. 14
Luc. 22.
Ioan. 13.

CAPVT LXII. DE EA QVAE VNXIT DOMINVM VNGVENTO.

Cū autem esset Iesus Bethaniæ in domo Simonis Leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguēti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Scire autem oportet tres fuisse mulieres quæ dominum vnguento vnxerunt. Prima quidem apud Lucam, quæ etiā peccatrix erat, & medio prædicationis tempore hoc fecit in domo Simonis Pharisæi, quando etiam solus ex hoc offendiculum sumit Pharisæus, cui mercedem rependit Saluator, peccatorum videlicet remissionem. Secunda vero apud Ioannem est, quæ erat Maria soror Lazari vitam habens probatam: & ante sex dies paschæ legalis in propria domo hoc fecit, & in gratiarum actionem resurrectionis fratris, protulit vnguentum, propter quod illi mercedem promisit, quando etiam solus murmorat Iudas.

Luca 7.

Ioan. 12.

Tertia autē est hæc, de qua Matthæus & Marcus similiter tractāt: quę ante duos dies paschæ accessit in domo Simonis Leprosi: ad distinctionē enim Pharisæi, à lepra insigne illi apposuerūt: simul etiā ostendentes, quod corporis eius immunditiā nō abominabatur Christ', ꝓpter puritatē animæ illius: & super caput Christi vnguentū effudit, nō super pedes vt illæ, quando discipuli quoq; indignabātur. Cuius etiam memoriam in mundum promisit prædicandā. Manifestę sunt itaque trium differētiæ. Hæc autem quę animā lepra infectam habebat, vbi Simonem Leprosum curatum vidit, fiduciam sumpsit, quod & ipsa salutem cōsequeretur.

Alabastrum vero, genus est vasis vnguentum continentis. Marcus autem vnguenti quoque genus addidit: Nardi, inquit, pistice pretiosæ: pistícum vocans purum, vel non tēperatum seu mixtum, vt apparet, & ad puritatem seruatū: aut forte hæc appellatio quædam erat vnguenti. Dicit etiam quod vas comminuerit præ festinatione videlicet, quia angustum erat, & in caput dominicum infudit.

Cap. 26.

Intuitę autem discipuli eius indignati sunt dicentes: ad quid perditio hæc? Potuit enim hoc vnguentum venundari multo & dari pauperibus. Indignati sunt, verum apud sese, sicut dixit Marcus, qui addidit eos dixisse: Potuit hoc distrahi pluris quàm trecentis denariis: & quod infremebat aduersus illam, hoc est obiurgabant eā & indignabantur illi propter abusum vnguēti. Ad hoc aūt adducti sunt humanitate: quū frequenter præceptorem audissent multa de eleemosyna differente, & iam magnam pauperum curam haberent: scientes etiam quod deus misericordiam vult & non sacrificium. Est autē admiratione digna hæc mulier, quæ tanto sumptui non pepercerit ob animæ salutem: neque enim propter corporalem hoc fecit sanitatem.

Quę cognita ait illis Iesus: Quid molestiam præbetis mulieri? Quū illa effundere vnguentum festinasset, deinceps tuetur eam Christus, non quod vnguento sibi opus fuerit: sed ne illius fidem retunderent. Et quia discipuli mulierem increpabāt impellentes eam ad pœnitentiam eius quod fecerat, audientem ab eis quod vane consumpserit pretiosam substātiam: conuersus illos obiurgat: Molestiā dicens dolores qui à pœnitentia sequuntur, docens quod non oporteat obtundere hominum fidem quæ germinare incipit, sed pariter eam potius enutrire, neque citra principia exacte disquirere, aut excelsiora ab infirmioribus exigere. Deinde consolatur etiam mulierem, dicens:

Opus enim bonum operata est in me. Vbi simpliciter opus illius laudauit, primum quidē soluit discipulorum de pauperibus prætextum: postea vero defendit etiam opus eius.

Pauperes enim semper habetis vobiscum, me vero non semper habetis. Quod enim hæc misit vnguentum hoc super corpus meum, ad sepeliendum me fecit. De pauperibus scripsit Marcus: Quum inquit, voluerit is potestis illis benefacere. Dicēdo autem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 26.

D Me vero non semper habetis, cædis suæ quæ paulo post futura erat mentionem eis iniecit. Ad sepeliendum me fecit, hoc est ad sepulturam meã, tanquã quæ prophetizauit mortem meam breui futurã. Et hoc etiã manifestius dixit Marcus. Quod habuit hæc, fecit: præuenit vt vngeret corpus meũ ad sepulturam. Moris enim erat cum vnguentis sepelire corpora, vt diutius incorrupta perdurarent. Quod habuit, id est quod potuit. Et tu ergo si aliquos construentes ecclesias aut monasteria, siue sacras imagines videris, ne factum dirui iubeas: ne animi illorum promptitudinem rotundas: si vero priusquam ædificet, te quispiam interrogauerit, iubeto dare pauperibus.

E *Amen dico vobis: Vbicunque prædicatum fuerit hoc euãgelium in toto mũdo, hoc quoque quod hæc fecit narrabitur in memoriam ipsius.* Hoc & laus est ac consolatio mulieris, & discipulorum solatium: illius quidem: quia per vniuersum orbem decantabitur: horũ autem, quia prædicatio totũ cõprehendet mũdum. Hoc euãgeliũ, id est, opus meum & narratio facta de me. Et vere quotquot cognoscunt ea quæ circa Christũ cõtigerunt, etiam id norunt quòd hæc fecit: & simul cũ euãgelio prædicatum est huius opus, & in vniuersum percurrit orbẽ huius memoria. Sed quomodo nihil spirituale mulieri promisit, sed perpetuam duntaxat memoriã? Ex hoc sane, vt illius quoque fidutiam haberet dedit. nam si bonũ illius fuisse opus testatus est, manifestũ est quod etiã repẽdet ipso mercedẽ. Præfigurauit autem hæc mulier ecclesiã, quæ prius erat peccatrix: Vnguentum vero, fidẽ quã in Christũ effudit. Commemorationẽ autẽ discipulis vt diximus suggerendo propinquæ cædis suæ, etiam Iudã clam percussit, vtpote quod Christũ non lateret, ipsum iniqua tractare: rã quam pœnitentiæ ianuam illi aperiendo. Ille autem etiam pri' de sorore Lazari murmurauerat, dicẽs: Quare hoc vnguentũ nõ vẽnit trecẽtis denariis & datũ est egenis? Dixit autem hoc, inquit Ioannes, non quod de egenis solicitus esset, sed qa fur erat & loculos habebat, ac ea quę mittebãtur, portabat. Loculi autẽ erant mansupium in quo recõdebat ea quæ pauperum gratia ascita erant. Quo autem loculos seruaret, volebat etiam vnguẽti precium in loculis recondi, quo furari inde posset. Siquidem auaritia captus in

furtum intendebat. Et tunc quidem illi responsum est, sed Cap. 26. A
quia nũc idem factũ vidit, ac furandi occasione rursus fraudatus est, iam in iram exarsit: quũmq; ingressus esset in eũ Satanas, sicut dixit Lucas, insidias appetit.

Tunc abiit vnus de duodecim qui dicebatur Iudas Iscariotes ad principes sacerdotum, & ait: Quid vultis mihi dare & ego vobis eũ tradã? Quum aliena est effecta domestica, tunc domesticus alienatus est, & ad illos abiit, non ab illis vocatus est. Additũ est etiam patriæ cognomẽ, quia alius etiam Iudas erat qui Iacobi dicebatur. Non dixit autẽ Iesum Christum, sed Eũ: iam enim & nomen eius oderat. Lucas vero dixit quod etiam loquutus est cum magistratibus quemadmodum illũ tradat eis. Principes enim sacerdotum persuaserant quoq; magistratibus, vt sibi essent auxilio aduersus Iesum, tanquã contra eum qui vulgus ad seditionem solicitabat.

B *At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et ex eo tempore quærebat opportunitatem vt eum traderet.* Principes autem sacerdotum appenderunt ei triginta argenteos: nam argenteus certum libræ pondus erat, sicut etiam denarius, stater, talentum. Marcus vero dicit quod promiserunt ei argentum se daturos. Lucas autem quod pacti sunt. Verisimile est autem quod primum pacti sunt & promiserunt: postmodum vero appenderunt siue constituerunt. Quidam tamẽ intelloxerunt. Constituerunt, hoc est, pacti sunt & decreuerunt. Argentum vero singulariter dicitur etiam multitudo argenteorum. Lucas autem de Iuda quoq; addidit, quod spoC
pondit, siue firmiter pactum fecit, è corde promittendo se factorum, quod statutum erat: ita enim capitur apud eum Ἐξομολόγησις. Opportunitatem vero intellige tempus conueniens quo propter eum comprehensum, non esset futurum, vt exoriretur tumultus. Necesse est autem ab hoc loco ad finem vsque euangeliorum, omnimodam atque exactã adferre diligentiam, quo dicta euangelistarum inter se cõcordemus, in his quæ consona non apparent, sed potius non aduertentibus multam præbent difficultatem. Ob hoc ergo ea quæ Matthæi sunt tractantes, etiam quæ aliorum sunt, vbi res exposcerit in medium adferemus, tãquam ad enarrationem necessaria, quo sermo conformis ac manifestius reddatur.

Primo autem azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes ei: Vbi vis paremus tibi ad edendum pascha? Azyma quidem ipsum pascha vocant euangelistæ Matthæus & Marcus, quia circa pascha cum agni carnibus etiam azyma edebant: & ab his azymis ipsum quoq; pascha cognominabatur azyma. Confirmat hoc & Lucas dicens: Appropinquauit festus dies azymorum, qui dicebatur pascha. Primum autem azymorum dicunt diem qui pascha præcedit, decimumtertium videlicet mensis & quintum septimanæ, vocantes hunc primum azymorum, quasi præcedentem ipsa paschæ azyma. Et huius sermonis manifestus testis est Ioannes qui ait, Ante diem festum paschæ *Ioan.13.* scieus Iesus quod veniret hora eius & cætera. Hunc ergo diem quem Matthæus & Marcus primum azymorũ vocauerunt, hic Diem ante festum paschæ nominauit. Sed hæc quidem hactenus. Quod autem de hoc die, videlicet decimotertio mensis, quinto autem hebdomadæ Marcus dixit: Et primo die azymorum quando pascha immolabãt: Lucas vero: Venit etiam dies azymorũ, in quo necesse erat immolari pascha: illud, Quando pascha immolabant: & *Luc.13.* hoc, In quo necesse erat immolari pascha, ne ad primum azymorum coniungas. Non enim decimotertio, sed decimoquarto immolabatur. Dicit enim lex, In primo mense, in decimoquarto die mẽsis ad vesperam per mediũ vesperarum pascha erit domino. Verũ si ad vesperã per mediũ vesperarũ pascha immolabant, quomodo diem appellãt pascha & azyma? Quia vesperam, diei præcedenti cõiungere solent Iudæi. Itaq; à vespera paschæ & azymorũ, diẽ quoq; ipsius vesperæ vocant azyma. Quomodo autẽ de decimotertio die mẽsis dixit Lucas, Venit dies azymorũ? Quia dictio ἦλθε venit, significat etiam instabat, imminebat: & hoc nunc vsus est significato. Scire autẽ oportet, quod etsi azyma decimoquarto die mensis incipiebant, festũ tamẽ azymorũ decimoquinto perficiebãt. Dicit enim lex: Decimoquinto die mensis festũ azymorũ erit domino. Et hunc etiam primum azymorum vocabant, vtpote prenumeratum

septẽ determinatis diebus, quibus nihil fermẽtatum edebatur. Sed non de hoc festo azymorũ, neque de hoc primo azymorum dixerunt euangelistæ, vt demõstratũ est. Illud siquidẽ decimoquinto die mẽsis accidebat, illi vero de decimotertio die scripserunt. Dicẽtes vero discipuli, Vbi vis paremus tibi ad edendũ pascha, demonstrauerũt quod proprium habitaculum nõ habebat. Puto autẽ quod neq; ipsi, quũ prius omnia reliquissent: alioqui cum illuc inuitassent vt veniret. Perficit vero pascha, ostendens quod vsque ad mortem legẽ obseruabat. Ait autem Lucas primum dixisse Christum discipulis, Eũtes parate nobis pascha vt edamus: deinde discipulos interrogasse, Vbi vis paremus?

At ille dixit: Ite in ciuitatem † ad quendam & dicite ei: Tempus meũ prope est: apud te facio pascha cum discipulis meis. Marcus numerũ quoque dixit eorũ qui missi sunt, puta quod duo. Lucas vero etiam horum addidit nomina dicens, quod miserit Petrum & Ioannem. Ciuitatem autem pro Ierosolymis accipito. Et vide quomodo dicẽs, Quendam in obliquo, viri nomen cõticuerit: ne Iudas cognita domo ad insidiatores excurrat, & illos ad se introducat, priusquam cœnam mysticam discipulis tradiderit. Pro domo vero dedit aliud indicium, quod scripsit Marcus dicẽs, Occurret vobis homo hydriam aquæ baiulãs, sequimini eum: & quocunq; ingressus fuerit, dicite patrifamilias, Magister dicit, Vbi est diuersoriũ in quo pascha cum discipulis meis edam? Et ille vobis ostendet cœnaculum grãde instratũ: illic parate nobis. Proxima his etiã scripsit Lucas. Tẽpus autẽ eius propinquũ, intelligimus tempus mortis ipsius. Cũ discipulis meis addidit, vt pro his quoque sufficiẽs præpararetur cõuiuiũ: κατάλυμα vero quod Marcus dixit (& nos vertimus diuersorium) est cœnaculum. Apparet autem quod fidelis hic paterfamilias, siue diuina reuelatiõe, siue corporali Saluatoris colloquutione, nouerat quod apud se faciũ esset ille pascha: & ideo ad susceptione præparatũ habebat cœnaculũ. Præterea in hoc etiã loco cum autoritate significat, tanquam omniũ dominus. Mystice vero significatur, quod ad quẽcunq; diuinum baptisma ingressum fuerit. Nã id hydriæ aqua figuratur: apud hũc Christ° requiescit, maxime si instratum habeat cœnaculum, siue purificatam mentem, &

Cap. 26. adornatam splendore cõtemplationum supernaturaliũ: Illic inquit parate nobis: ea videlicet quæ ad paschæ festum conueniunt, agnum, azyma, lactucas agrestes ac baculos.

† *Ciuitas quidam iuxta anagogen, sensibilis est mundus. Homo vero, generaliter natura est humana. Duo autẽ qui ad hunc mittuntur discipuli, lex vetus ac nouus testamẽti: tanquam præcursores quidã Christo mystica conuiuium præparantes: illa quidem per philosophiam practicam eos ab omni inquinatione expurgans: hæc autem per theoricam sacrorum disciplinam à corporalibus ad cognata ac intelligibiles visiones, animæ mentem attollens. Practice quidem signum est Petrus, theorice vero Ioannes. Præterea illa, Lagenam aquæ baiulans esse potest, quæ per operationem in humeris virtutum, tanquam in lagena, id est, mortificatione membrorum corporis quæ sunt super terram, exubias seruat, puta gratiam spiritus sancti, quæ per fidem purificat: hæc vero paterfamiliæ intelligi potest, quæ per contemplationis altitudinem, seipsam excelsa intelligentia instruxit, vt Deo digna cogitationibus ac dogmatibus, diuinum suscipiat sermonem. Aliter ad idem. Ciuitas cuiusque anima est, ad quam à Deo mittuntur: hic quidem, sermo de virtute: ille autem de cognitione. Qui vero Lagenam aquæ baiulat, est fortis cogitatio, quæ temperantiæ humeris defert datam sibi in baptismate gratiam. Domus autem, quæ ex multis ac variis firmis ac viribus moribus & cogitationibus, tanquam lapidibus ædificatur, est status habitusque virtutum. Cœnaculum est sublimis intelligentia & aptitudo ad sentiam, quæ seruitur diuinis & ineffabilibus sermonibus ac reuelationibus. Paterfamilias mens est quæ ipsius domus per virtutem constructæ, clara celsitudine, & cognitionis magnitudine dilatatur: apud quem facit dominus pascha, hoc est transitum: accedens ad eum vnà cum discipulis suis, id est, sublimibus sermonibus ac institutionibus, quæ de Deo, & à Deo sunt.*

Et fecerũt discipuli sicut constituit illis Iesus, ac præparauerũt pascha, Sicut constituit, hoc est præcepit. Parauerunt pascha id est, ea quæ ad paschæ festum opus erant, sicut dictum est. Manifestum ergo est Christum tunc legale pascha manducasse: neque enim frustra quæ necessaria erant præparatur.

Vespera autem facta discumbebat cum duodecim. Lucas autẽ dixit: Quũq; hora aduenisset, videlicet serotina siue vespertina. Hinc affirmant quidam nõ comedisse tunc Christum legale pascha, & causas adducunt, quod decimustertius tũc dies mensis esset: oportebat autẽ decimoquarto pascha comedere. Quodque lex stantes edere iuberet: ipse vero discubuit. Præterea omnis panis fermẽtatus ante immolationẽ abiiciebatur, igneq; cõburebatur: nunc autem & panis adest, & diuiditur. Ad hæc assatũ tãtum edere fas erat: hic vero etiã iusquo intingitur panis, apponitur. Respondendũ ergo est ad vnãquamque hæsitationem. Tẽpus quidem dispẽsatiue anticipauit vno die. Quia enim nouerat se decimoquarto die moriturũ: siquidẽ equũ erat vt die quo immolabatur figuratiuus agnus, & verus quoq; agnus immolaretur, vt inuicẽ respõderent figura & veritas. Edit igitur decimotertio die pascha, rebus aliter nõ sinentibus: nã ita & legale impleuit pascha, & spirituale tradidit, statimq; in ea nocte à Iudæis cõprehensus est. Ideo etiã dixisse eum discipulis scribit Lucas, Desiderio desideraui hoc pascha comedere vobiscũ antequã patiar, hoc est festinatione festinaui hoc anno pascha edere vobiscũ antequã patiar, id est, non expectaui tẽpus à lege statutũ, ne passio crucis prohiberet legalẽ cœnam ac mysticam. Et hæc quidem de tempore. De modo autẽ manducandi, verisimile est quod ſtãtes primum manducauerunt pascha secundũ legẽ: deinde discubuerunt & cœnauerũt. Panis autẽ & ius apposita sunt postquã illi pascha manducauerant, & in cœna discubuerant: nondũ enim venerat decimusquartus dies, quo omne fermentatum abiectũ erat. Nec quicquam vetabat iurulenta quoque edere. Et quã ob causam tacuerunt euangelistæ paschæ mutationẽ? Quia necessariũ non erat de hac re dicere: qd enim Christianis cõferebat huius rei narratio? hãc ergo ptermiserunt: sermones tamen cœnæ mystice diligẽtius pertractarunt, vtpote maxime necessarios ac plurimũ conducentes ad fidem nostrã. Et vbique regulam hanc obseruant, vt quæ necessaria nõ sunt prætercurrãt, vel in trãsitu solum mentionem eorũ faciant, omnem diligẽtiam ac studiũ circa vtilia dirigẽtes. Verum quum ante legitimum tempus Christus pascha fecerit, quomodo Iudæi manifesta hac accusatione relicta, ausi sunt falsum testimoniũ aduersus Iesum? Quia sciebant nullã esse legem, quæ condẽnaret eũ qui pascha ante tempus celebrasset: præuidẽte olim Deo quod futurũ erat, nihilque de hoc statuẽte. Et videndũ admiratione dignam, quod cõtra eum, qui post legi-

Cap. 26. A

Nota.

B

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 26. D timum tẽpus celebrasset statutum erat, nisi talis occasionẽ maxime necessariam prætexisset: contra eum vero qui tẽpus præuenisset, nulla erat definita pœna. Ioannes autem dicit, quod quum à cœna surrexisset, pedesque discipulorum lauisset, rursus discubuit: Nam hoc caput ab aliis euãgelistis est prætermissum: & ideo scripsit ille quemadmodũ in enarratione euangelij eius Deo donãte referemus.

Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis quod vnus vestrum me traditurus est. Marcus vero addidit, Qui mãducat mecum: ne suspicarentur quod vnũ diceret eorum qui credidérãt, qui non esset vnus de duodecim discipulis. Simul quoque Iudæ clanculũ testabatur se nosse cor eius. Et enim pedes etiã eius lauit, ad pœnitentiã eũ reuocans, quanquã ille in E duritia permãsit. Traditionẽ autem intellige proditionẽ. Tradidit enim eũ in mortẽ, & insidiatoribus hũc ꝓdidit.

Et contristati admodum cœperunt singuli dicere ei: Nunquid ego sum domine? Hæc etiam Marcus dixit, Elegit autem Christus, vt ceteri omnes timerent ac contristarentur, quo perditus discipulus conuerteretur. Quare autem cæteri anxij erant, quum nihil tale sibi conscij essent? Quia præceptori maxime credebant tanquam veracissimo, & timebat quisque ne forte talis euaderet mente excæcatus.

At ille respondens dixit: Qui intinxit mecum manum in catino, hic me tradet. Ponit quoq; insigne quo posset ille dignosci, Marcus vero dixit, Vnus ex duodecim q intingit mecũ in F catinum. Hoc autem Saluator ad Iudæ cõfusionẽ adduxit. Adeo enim præceptorem despexerat, vt iam eum non vereretur, sed cũ eo intingeret. Catinus autẽ est lõgis genus.

Iesa. 50. 53. Iere. 11. 12. *Filius quidem hominis abit sicut scriptum est de ipso: Væ autem homini illi per quem filius hominis proditur.* Abit, hoc est, vadit, trãsit ab hac vita, sicut scriptum est à prophetis de ipso, quo modo videlicet morituus est.

Bonum esset ei si natus non fuisset homo ille. Vtile fuisset ei quum in vtero matris creseeret omnino nõ nasci, qui tale flagitiũ perpetraturus erat, vt tali dignus esset futurus supplicio. Dicunt autem quidã culpa carere eũ, qui quod prædefinitũ erat, peregit. Quibus nos dicimus, quod non quia prædefinitũ erat, tradidit: sed quia tradidit, ideo ꝓdefinitũ erat, Deo præuidente quicquid euenturũ erat. Talis enim

euasurus erat nõ à natura, sed ex volũtate. Et quare omnino suscepit Christus in discipulum eum, qui talis euasurus erat? Vt manifesta fieret magnitudo bonitatis Christi & malitiæ proditoris: quomodo ille suũ proditorẽ salutaria docuit ac dilexit: gratiisque dignũ duxit: nec ab aliis segregauit, sed omnia quæ ad conuersionem ac correctionem eius erãt, induxit: ne dicere posset, quod præceptorẽ nactus nõ fuerat, qui volentes posset seruare. At ille quũ omnia hæc cõsequutus fuisset, nihilominus malus pmansit. Ex quo enim animã suã domiciliũ diabolo fecerat, auaritia ei aperiente, illũque introducẽte, nõ effugit scelus. Vnde tanquã non coacte, sed volũtarie factũ proditorem, deplorat hũc dominus, cõmiseratus potius eũ, qui multos suos de inopia sermones frustra audiuerit, & sese auaritiæ ac diabolo facile capiendũ tradiderit: nõ sane ob inefficaciã verborũ præceptoris, quæ & publicanos attraxerũt & meretrices, sed propter illius segnitiem & malitiam. Verũ dicet rursus aliquis, Si bonum erat Iudæ si natus nõ fuisset, cur eũ passi permisit? Quia nõ malus natus est, sed mentis nequitia ac volũtatis prauitate malus effectus est: nullũ autẽ cogit fieri bonũ, ne inuolũtarie sit bonus, sed salutaria suggerit, & ea eligentem coadiuuat: permittit autẽ vnumquẽque ferri quò voluerit, vtpote liberũ habentẽ arbitriũ. Et Iudas ergo nõ qa natus est, malus effect' est, sed quia ignauia torpuit. Qui autẽ mali efficiũtur, duplicẽ meretur vltionẽ: & quia mali facti sunt, & quia à bonis nullã ceperũt vtilitatẽ. Similiter & q boni efficiũtur, duplici digni sunt honore, & qa boni facti sunt, & quia à malis nullũ reportauerũt damnũ. C

Respondens autẽ Iudas qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum Rabbi? O impudentiam, interrogat tentãs interim latere discipulos. A principio siquidẽ nõ interrogauit quãdo dixit Christus, Vnus ex vobis: putabat enim latere præceptorẽ: vbi vero indicio addidit, nouit iã quod cognitus esset: sed cæteris interrogãtibus, interrogat & ipse, cõfidens de præceptoris benignitate, quod palam eum omnino nõ argueret: ideo quoque Rabbi illum vocat, hoc est magister.

Dixit illi, Tu dixisti. Vide quàm clementer arguat eũ, terminos nobis ac regulas lõganimitatis describẽs. Ait enim, Tu testatus es te esse. Auferẽdo enim, Nũquid, relinquitur,

Cap. 26. Ego sum Rabbi, quod depositionem ac confessionē significat. Christus itaque nihil prætermisit eorū quæ ad correctionē spectant: ob hoc enim diuersimode suggessit ac retinuit, & per opera, & per sermones, per timorē & per obsequiū. Quoniā vero nihil illū ab ægritudine reuocauit, sed penitus incurabilis pmanuit: eo iā relicto pergit ad cętera.

CAPVT LXIIII. DE COENA MYSTICA.

E Dentibus autē illis sumpto Iesus pane quum gratias egisset fregit, deditque discipulis & dixit: Accipite, comedite: hoc est corpus meum. † Postquā legale pascha comedissent, discumbētes cœnabāt, vt prędictū est: deinde quū surrexisset lauit pedes eorū, vt ait Ioannes: & rursus discūbentes edebant. Postmodum cœnam mysticam tradidit interim discipulis. Edentibus inquit illis, sumpto pane, qui videlicet appositus erat: aut altero qui similiter ei tanquā magistro erat appositus: fregit siue comminuit, & tradidit illis. Lucas vero postquam scripsit, Hoc est corpus meū, addidit: Quod pro vobis datur, siue traditur in mortem. Egit autē gratias & nūc ante panem, & postmodum ante poculū: docens quod gratias agere oportet ante huiusmodi mysteriū, quod pfectū est ad præstandū naturæ nostræ beneficium. Si enim agni figuratiui immolatio ab interfectione liberationē, & à seruitute libertatē Iudæis præstitit, quanto maiora præstabit Christianis veri agni immolatio. Simul etiam ostendens, quod vltroneus ad passionem veniret, & præterea docēs nos gratias agere in omnibus quæ patimur. Sicut autē pictores in vna tabula & lineas supponunt, & picturas adumbrant, & colores superinducunt ac formā: ita quoq; Christus in eadem mensa & figuratiuum ac vmbratile pascha subscripsit, & verum ac perfectum apposuit. Et quia cædes agni legalis cædem rationalis agni præfigurabat: oportebat omnino vmbram euanescere, apparente sole, & figurā cedere, aduenīente veritate.

† *Dicitur hoc mysterium etiā Participatio, quia participamus hæc sacramēta. Dicitur & Communio, quia communicamus & Christo & nobis inuicem per ea: & incorporamur Christo, & membra inter nos inuicem efficimur. Non autem corrumpuntur ista, neque in secessum abscedunt, sed in substantiam coassumuntur spiritualem eius qui participat. Et sicut non aliud corpus & sanguis sunt à corpore & sanguine eius qui participat: ita rursum neque aliud corpus & sanguinē dicimus à corpore & sanguine domini: Hoc enim est corpus meum in quit. Et rursus: Hic est enim sanguis meus. Est autem supernaturale verbum. Et quanquam Magnus Basilius exempl. tria hæc esse dixit: hoc tamen est priusquam sanctificentur & gratiam accipiant. Vide autem quomodo à naturalibus supernaturalia fiant. Naturalis siquidē cibus est ac potus panis ac vini quæ proponuntur: supernaturalis vero, efficax horum operatio. Primum autem lauit pedes discipulorum, deinde eos mysterij huius fecit esse participes: vt discamus: quod primum purificari eos oporteat, deinde participare. Carbonem vidit Iesaias: Carbo autem non est simpliciter lignum, sed lignum ignitum. Illuminat quidem carbo huius mysterij eos qui digni sunt: indignos vero inflammat: iuxta duplicem ignis operationem. Inflammat autem, puniendo & absumendo.*

Et sumpto poculo quum gratias egisset, dedit eis dicens: Bibite ex eo omnes. Hic est enim sanguis meus qui est noui testamenti. Noui testamēti, siue nouæ legislationis. Siqdē sanguis figuratiui agni, veteris erat testamēti: sanguis autē veri agni, est noui.†

† *Vel hoc dixit, propter sanguinem de quo in veteri testamento fit sermo. In exodo enim dicitur quod postquam Moses vitulos immolasset, dimidium sanguinem effudit in craterem: sumptumque testamenti librum legit audiente populo: & dixerunt: Omnia quæcūque locutus est dominus faciemus, & obedientes erimus. Sumpto autem Moses sanguine aspersit populum, & ait: Ecce sanguinem testamēti quod pepegit vobiscum dominus de omnibus his sermonibus. Erat itaque sanguis ille sigillum siue signaculum testamenti ac testimonium & confirmatio fœderis populi.*

Qui pro multis effunditur. Ille quidē sanguis pro solis effundebatur Hebræis: hic autem pro omnibus hominibus. Multos siquidem hic dicit omnes: nam omnes multi sunt. Vel multis, dixit comparatione gentis horum Hebræorū: illis enim plures sunt hi, qui ex omnibus liberantur & saluantur, propter quos Christus mortuus est.

In remissionem peccatorum. Ille siquidem in salutem tantū primogenitorū effundebatur: hic autē in remissionē pec-

Cap. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 26.

catorum omnium hominum. Vide ergo quanto veteribus maiora sint noua mysteria. Aptissime vero nominauit hic testamentū propter appropinquante morte testatur enim qui moriuntur. Itagi sicut vetus testamentum hostias & sanguinem habebat: ita sane & nouū, corpus videlicet & sanguinē domini. Nō dixit autē, Hæc sunt signa corporis mei & sanguinis mei: sed, Hec sunt corp⁹ meū & sanguis me⁹. Oportet ergo nos ad naturā eorum quæ proponūtur aspicere, sed ad virtutem eorū. Quemadmodū enim supernaturaliter assumptā carnem deificauit (si ita loqui liceat) ita & hæc ineffabiliter transmutat in ipsum viuificum corpus suum & in ipsum preciosum sanguinē suum, & in gratiam ipsorum. Habent autē similitudine quādam, panis ad corpus, & vinum ad sanguinē. Nam & panis, & corpus terrea sunt: vinum autē & sanguis aerea & calida. Et quēadmodū panis cōfortat, ita & Christi corpus hoc facit, ac magis etiā corpus & animā sanctificat. Et sicut vinum lætificat, ita & sanguis Christi hoc facit, & intup prefidiū efficitur. Quod si de vno corpore & sanguine omnes fideles participam⁹, omnes vnū sumus p ipsam horum mysteriorum participationem: & in Christo omnes, & Christus in omnibus. Qui edit inquit meam carnem & bibit meum sanguinē in me manet & ego in illo. Verbū siquidem, p assumptionē carni vnitum est: hæc rursus caro vnitur nobis p participationē. Facta autē sanguinis & testamenti mētione, rursum mortem suam repsentauit, vt hęc facile ab eis susciperetur, frequentissima mentione efficiens. Nā si hac, licet sæpius annuntiata, ad passionis tamen nomen turbabātur quid nō passi fuissent, si hāc primum nō didicissent. Ait autem Lucas hoc quoque dixisse Christū, Hoc facite in mei recordationem: hoc inquit nouū mysterium, & nō illud vetus. Siquidem vetus illud mysterium in recordationem inductū est salutis Hebræorū primogenitorū in Aegypto, ac libertatis Hebræorum: hoc autē in recordationem domini. Per tale enim sacrificium reminiscimur, quod corpus suū pro nobis in morte tradiderit, & sanguinē suum effuderit, ac ita continuitate memoriam renouamus. Vidisti quo pacto discipulos à veteri sacrificio in nouū trāstulerit? nā quæ est deinceps imaginis vtilitas, vetum iā exemplar habetibus?

Ioan. 6.

Cap. 26.

Dicit autē Chrysost. quod Christus tūc primus participauit mysteriū, ne molestū eis esset, quod carnē & sanguinē participare eos horta retur: cuius etiā signū erat quia dixit.

Dico autem vobis, quod non bibam posthac ex hoc fructu vitis vsq; in diem illum, quum illum bibam vobiscum nouū in regno patris mei.

Quod si poculum participauit, vtique & panē. Posthac vero, id est, ab hac hora. Diem autem illū vocat tempus post resurrectionem, quando edit & bibit cum discipulis: quod etiā ipsi sumētes p certo resurrectionis iudicio, dicebāt, Qui manducauimus & bibimus cū eo. Nouum vero, id est, nouo & admirando modo. Quū enim corpus haberet immortale, nec amplius cibo egeret aut potu, comedit tamē & bibit: nō ob necessitatē, sed ob certitudinē, ne phātasma videretur. Regnū autem vocat potestatem datam sibi tanquā homini post resurrectionem. Data est mihi inquit, omnis potestas in cœlo & in terra. Patris tamē mei dicit, hoc est, quod à patre mihi datū est. Hoc autem dixit, quia ad illū refert omnia quæ sunt. Similiter & Marcus scripsit, Quā do bibā illum nouū in regno Dei. Præterea Lucas, Donec regnum Dei veniat: vocātes hi similiter Regnum, prędictā potestatem. Lucas etiam de legali pascha Christū ait dixisse. Non edam ex eo donec cōpleatur in regno Dei, quod videlicet erit in seculo venturo: tunc enim pascha plūciet & perfectius & purius immolans ineffabile verbi diuinitatis & humanitatis suæ, gladio doctrinæ dissecās illud ac diuidens his qui sacrorum suorum doctrina digni erūt. Quod autem vel quantum gaudium est, vt nos quidē discamus, illo vero doceat: & vnā cū eiūdem eius discipulis verbū participemus, sicut ait Gregorius Theologus. Pulcherrima est de tali pascha philosophia Sed de hisha ctenus. Nunc autē Lucæ verba tractanda sunt ac cōciliāda, quatenus possibile fuerit. Ait enim ille Christū primo quidē sumpsisse poculum & gratias egisse ac dixisse: Accipite hoc & diuidite inter vos. Deinde sūpsisse panē & gratias egisse ac diuisisse: Similiter autē & poculū ipsum. Vnde videtur de duob⁹ loqui poculis. Nō est autem ita, sed primū quidem sumpsit poculū & benedixit ac dixit: Accipite hoc & diuidite inter vos. Deinde quum addidisset, Nequaquā bibam de hoc fructu vitis donec regnū Dei veniat: timore mortis suę turba

Act. 10.

Infra 28.

Luc. 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.26. nit eos. Vt autem verisimile est, facta cõcertatione ac cõfu
D sione, repositum est poculum. Deinde aliquãto post tẽpo-
re facta sunt quæ sequũtur, siue panis siue poculi traditio.
Quũ enim dixerit euãgelista de pane, quod vbi gratias e-
gisset fregit ac dedit eis: deinde subiũxerit, Similiter & po-
culũ ipsum: ostẽdit quod illud ipsum fuit poculũ quod pri⁹
acceperat: Nõ enim simpliciter dixit, Similiter & poculũ:
sed, Similiter & poculum ipsum, addito videlicet articulo,
& rẽ de qua facta est mentio significando. Præterea quod
subiũgitur, Hoc ipsum poculũ nouũ testamentũ est in meo
sanguine: & si scabrosa loquutio videatur, nihil tamen dif-
fert à dicto sermone, quẽ Matthæus & Marcus scripserũt.
Illi siquidẽ dixerunt, Hic est sanguis meus qui est noui te-
E stameti, hoc est, qui nouũ tradit testamẽtum. Hic autẽ ait,
Hoc ipsum poculum nouum testamentũ est, quod ego nũo
testor præcipies vobis, vt ita faciatis. Hoc autem nouũ te-
stamentũ est in meo sanguine. vetus enim testamentũ irra
tionalis animalis sanguinẽ habebat. Similiter & quod se-
quitur: Vetũtamẽ ecce manus tradẽtis me mecũ est in mẽ-
sa, simile est illi quod dicitur. Qui mãducat mecũ: aut: Qui
intinxit mecum manum in catino. Hoc autẽ posuit Lucas
post panis & poculi diuisionẽ: Matthæus & Marcus ante il
lam. Vnde apparet, quod hoc bis dixerit Christus, & ante
mysteriorũ traditionẽ quando in catinum intingẽtes edebant: & post traditionẽ quãdo rursus appositus est catinus.
Et hoc etiã magnam habet dubitationem: quo modo quũ
F Matthæus dixerit Christũ ante traditionem mysteriorum
manifestasse proditorem, respõdens illi, Tu dixisti. Rursus
Ioan.13. Ioannes post mysteriorũ traditionẽ ignorantes scribit di-
scipulos ac hæsitantes: quando & seipsum à Petro incitatũ,
interrogasse dicit præceptorẽ, & sibi datum esse signũ in-
tinctam offulam. Manifestũ enim est, quod hoc postea fa-
ctum est. Nã accepta, inquit, ille offula, exiit cõtinuo: Ce-
teris quidẽ enarratoribus nulla cura digna apparuit ꝓsens
Nota. quæstio: nos autẽ quod post multos labores intellexim⁹, in
medũ afferemus. Percepimus saue quod ante panẽ & po-
culũ discipulis pariter interrogantibus, Christus signũ de
dit cõmune, Qui intinxit inquit mecum: & qui intingitur.
Siquidẽ omnes & intinxerãt, & adhuc intingebãtur. Dein-

de proditore singulariter interrogãte, addidit particulari⁹ Cap.26.
dicens, Tu dixisti. Sed prius quidem indicium magis obũ- A
brauit: secundum autem, minus quidem, attamen etiã hoc
benignitate obumbrauit: vt Iudas cognito tã à cõmunio-
ri signo, quàm à particulariori quod nõ lateret, pœnitẽtia
duceretur antequã cæteris discipulis manifestaretur. Verũ
hi neque à priori indicio, neq; à posteriori intelligere po-
tuerũt quis esset proditor: illud enim, Tu dixisti, ænigmati
simile erat. Nec enim manifeste cõfessus erat, Ego sum, sed
per interrogationem. Nunquid ego sum? Itaque tacuerũt,
ne quo modo tãquam insensatis exprobraret Christus: Nã
& hoc alibi pãsi sunt. Iudas vero à secundo quidẽ indicio Supra.15.
intellexit, quod à Christo cognitus esset: putans tamẽ se di
scipulis nondũ manifestatũ esse, quũ illi nõ intellexissent,
ignorãtẽ se finxit, sumpta à clemẽtia præceptoris fiducia.
Post diuisionem autẽ mysteriorum rursus saluator de pro-
ditione testatur siue protestatus est, veluti scripsit Ioãnes, B
vt vel sic Iudas tãtã expertus longanimitatẽ, nec manifeste
traductus, neque mysteriis frustratus, sed æque cũ discipu-
lis horũ particeps effectus, melior ac mẽte sanior efficere-
tur. Statim ergo discipuli, iam vlterius tolerare nequeũtes:
plurimũ enim anxij erant, & ad se inuicẽ respiciebant, hę-
sitantes de quo diceret: ipsi quidem interrogationẽ facere
ausi non sunt, ob eam quã paulo ante diximus causam: sed
hanc Petrus Ioanni cõmisit, tanquam maxime à præcepto-
re dilecto, & tunc in eius sinu recumbenti: at ille cõuersus,
& cum reuerentia super pectus eius recidẽs: in aurẽ inter-
rogauit. Et tunc saluator cognito q⁹ Iudas incurabilis per- C
maneret: nec sic quidem publicauit eũ: sed respõdit & ipse
in aurem, Ille est, cui ego intinctum panẽ porrexero: & in-
tinctum panẽ dat Iudæ Simonis Iscariotæ. Sciẽs ergo Iu-
das quod hoc signum erat, tum à secreta Christi ad Ioannẽ
colloquutione, tũ quia soli ipsi talis offula data erat: hæc e- Nota.
nim alia erat à pane, qui omnibus diuisus est. Præterea quũ
audisset, Quod facis, fac citius: hoc est, quod cogitatiõe fa-
cis, perficito & opere: siquidẽ tempus iam appropinquabat.
Quanquam adhuc discipulis ignota erant & quæ de offula
erant, vtpote soli Ioãni secreto dicta. Alius itidẽ sermo in-
cert⁹ erat ad quid dictus esset: quidã enim, inquit, putabãt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.26. D quia loculos habebat Iudas, quod diceret ei Iesus, Eme ea quæ ad festū nobis necessaria sunt, aut pauperibus, vt aliquid daret. Tunc itaque nō ferens infamiā, suspicatus est enim, quod omnib⁹ manifestat' esset, & discipulos quoq; timēs, ne se forsitā discerent perem̄t, exiuit continuo: & ad insidiatores abiit. Hæc autem omnia solus Ioānes retulit, vtpote ab aliis prætermissa. Illud vero, Quæ ad festum nobis necessaria sunt, multis enarratoribus difficultatem ingessit. Diem enim paschæ iam celebrauerant, vt prædictū est: Ergo manifestum est quosdā discipulorū cognouisse quam ob causam magister præuenerat tempus celebrādi paschā: quidā vero intentū eius ignorantes putabant quòd ipsum adhuc E celebraturus esset in ipsa parasceue. Aut festum, intelligendum est de festo azymorum. Quare vero dicatur dominus Ioānē diligere, & quare in sinu ei⁹ recubuerit, dicetur annuente domino in enarratione euangelij secundum Ioannem. Quod si Lucas ait in Iudam ingressum esse satanam priusquam loqueretur cum principibus sacerdotum & magistratibus de proditione: Ioannes vero post acceptā offulam, nulla est contradictio. Primū enim satanas experimētum sumebat, miserūmque explorabat: postmodum vero cognito quæ designata erant iam velut incorrigibilem magna fiducia ingressus est. Nec tamen despiciendo diuina mysteria ingressus est: id enim nequaquam fieri potuit, sed quòd hunc sciret indignum qui in his versaretur, & quòd inde nullam sumpturus esset vtilitatem.

F *Et dicto laudis exierunt in montem oliuarum.* Gratias quidē egit ante distributionem, laudes autem dixerunt post distributionē: vt & nos ita faciamus, gratias Deo agentes, ipsumq; glorificātes, qui nos huiusmodi bonis dignos duxit. Exiuit autem in mōtē oliuarum, ne occultari videretur, & ne propter eum in ciuitate fieret seditio. Mōs vero oliua-
Ioan.18. rum vltra torrētem Cedron erat, iuxta Ioannis scripturā: vbi erat hortus in quem ingressus est ipse & discipuli eius. Sciebat autē inquit & Iudas, qui tradebat eum, locū, quod frequenter cōueniret illuc Iesus cū discipulis suis. Manifestum est ergo quod sepius foris pernoctabat in mōtibus, tū vt absque vlla distractione oraret, tum etiā vt discipulis secretiores sermones communicaret. Siquidem priusquam

exiret in montem plurima dixit, quorum quædam scripsit Cap.26. A Lucas, quædam vero Ioannes.

Tunc ait illis Iesus: Omnes vos offendiculum patiemini mea causa in hac nocte Scriptum est enim, Percutiam pastorem & dispergentur oues gregis. Offendiculum patiemini, hoc est exagitetur a vobis fides quam in me habetis, siue fugietis. Est autem prophetæ Zachariæ dictum quod sequitur. Dicitur autem pater percussisse filium, vtpote permittens vt ipse vulneraretur siue occideretur. Hinc itaque manifestū est, quod voluntate patris ac diuina dispensatione occisus est. Zach.13.

Postquam autem resurrexero præcedam vos in Galilæam. Vbi tristia prædixit, prædicit etiam consolatoria. Præcedā, hoc est præueniam vos in Galilæam, ibi vos excepturus.

Respondēs autem Petrus dixit ei, Et si omnes offendātur tui causa, ego tamen nunquam offendar. Quum maxime deprecari opus B fuisset, ac dicere, Domine auxiliare nobis. Ille in tribus ex- Error Petri. rauit. Primū quod prophetæ ac Christo cōtradixit. Secūdo quod se aliis præposuit. Tertio quod in seipso solo, & nō in diuino auxilio fiduciam habuit: ideo etiā cadere permittitur, vt corripiatur ac discat non nimis in seipso confidere: & cæteri quoq; corripiantur. Quod autē ait Lucas, Simon Simon ecce satanas expetiuit vos, & cætera alio dixit tempore, priusquam videlicet egrederetur in montem oliuarum: ideo etiam alterius sunt illa propositi ac sermonis.

Ait illi Iesus, Amen dico tibi, quod in hac nocte priusquā gallus canat, ter me abnegabis. Priusquam gallus canat, id est, antequā vllius temporis expleat sonos. Solet nāque gallus, variis tēporibus sepius canere, deinde cessare, & post aliquā- C tum temporis rursus ab altero principio canere. Hoc autē Marcus planius significauit dicens, Tu hodie in hac nocte priusquam bis gallus cecinerit, ter abnegabis me. Negā- A Abnegatio Petri. tionem vero dicit, assertionem, quod se non nouerit Petrus. Dicit enim Lucas, Non canet hodie gallus priusquam ter abneges, te nosse me.

Dicit ei Petrus: Etiam si oporteat me mori tecum, nequaquam te abnegabo. Quanto firmius affirmat Christus, tanto Petrus e diuerso maiorem ostendit fortitudinem: vehemēs enim erat in ipso affectus propriæ confidentiæ, ideo miserū patitur naufragiū a diuino auxilio solos relictus, vt eius arguatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.26. infirmitas. Vide autem quomodo post hæc sit ad modestiã
D reuocatus. Siquidem quum post resurrectionem de Ioanne
Ioan.3. dixisset, Domine hic autem quidẽ & impositũ esset ei silẽ-
Actu.1. tium, ilico obticuit. Et ante assumptionem quum audisset,
Actu.10 Non est vestrum nosse tempora vel occasiones temporũ,
similiter conticuit. Et post hæc de linteo quum audisset,
Quæ deus purificauit, tu communia ne dixeris, quanquam
non intelligeret manifeste quod dicebatur, non tamen au
sus est respõdere. Hæc autem omnia casus ille negationis
correxit. Et ante hoc quidẽ, quicquid erat fidei in se repo-
nebat, dicens: Ego tamen nunquam offendar: &, Nequa-
E quam te abnegabo: quum addẽdũ fuisset, Si te habuero ad-
iutorem. Postmodũ autem de claudi sanatione palam dice
Actu.3. bat, Quid nos intuemini quasi nostra virtute aut pietate ef
fecerimus vt hic ambularet? Hinc ergo magnum discimus
documentum, quod neque humana promptitudo quicquã
Nota. efficiat absque diuino auxilio, neque diuinum auxiliũ pro-
sit absque promptitudine humana. Vtriusq; rei exẽpla sunt
Petrus & Iudas. Oportet ergo neq; obdormire, omi nego
tio in deũ reiecto: neq; rursum putare seipsos omne opus
efficere. Siquidẽ nec totum operatur deus, ne ociosi perma
neamus: nec totũ nobis pmittit, ne gloriemur, sed ab vno-
quoque quod nociuũ est auferens, quod vtile est, nobis re-
liquit. Permisit itaq; cæterorũ principem cadere, non pro-
pter dictas tantũ causas, verum etiã vt amplius amaret: cui
F enim dimissum fuerit amplius, hic amplius diliget. Et nos
itaque credamus vbique deo, nec contradicamus, etiã si ip
ab eo dicitur contrariũ esse videatur nostris cogitationi-
bus & aspectibus: sit tamẽ firmior sermo eius nostris cogi-
tationibus & aspectibus. Ita quoq; in adorandis mysteriis
faciamus, non ea solum quæ proponuntur intuentes, sed
sermonibus eius credentes. Quúmque ille dicat, Hoc est
corpus meum: &, Hic est sanguis meus: & pareamus & cre-
damus. Siquidem etiam in baptismo, sensibilis quidem est
aqua, sed intelligibile donum est regeneratio. Quia enim
corpori conserta est in nobis anima, in sensibilibus intelli-
gibilia tradidit nobis deus.

Similiter & omnes discipuli dixerunt. Imitantes & ipsi
Petrum.

Tunc venit cum illis Iesus in villam quæ dicitur Gethsemane, † & ait discipulis: Sedete hic donec vadam & orem illic. Solus abit ad †Cap.26
A
orationem, docens oportere eum qui feruenter oraturus Oratio.
est, solitarium orare.

† *Quod Hebrais sonat vellem pinguedinum. Siquidẽ* גיא *Geval-*
lem significat, & שמן *Semen pinguedinem vel oleum: Vnde*
גישמנים *Gesemanin vallem olearum vel pinguedinum.* †

Et assumpto Petro, duobusq; filiis Zebedæi cœpit contristari & mœ-
stus esse. Nõ ad orationem eos assumpsit, sed antequã ora-
ret: vt seorsim separatis ab aliis discipulis suam ostenderet
tristitiam. Marcus autem dicit, quod cœpit expauescere, id
est timere. Permisit enim naturæ pati quod suum erat. *ἀδη-*
μονεῖν autem (pro quo Mœstũ esse vertimus) significat nũc Nota Graece
acerbo esse animo. Mœstitiam itaque & animi acerbitatẽ non in Xpo.
B demonstrat: ostendens quod sicut omnino deus est, ita om
nino homo est: proprium est autem humanæ naturæ mœ
stitiam pati propter mortem maxime violentam, hánequi ti
mere. Solis antẽ his demonstratur, vt qui soli spectatores
fuerant diuinæ gloriæ ipsius in transfiguratione, & qui
magis inter omnes poterant non turbari aut decidere.

Tunc ait illis Iesus: Tristis est anima mea vsque ad mortẽ: Manete
hic, & vigilate mecum. Manifestius naturæ pandit infirmi-
tatem tãquam homo. Quod autem ait, Vsque ad mortem,
tantundem est ac si dicat, Sicut in morte. Vigilare vero
secum iubet eos consolationis gratia, sicut moris est in af-
flictionibus. Deinde etiam hos ibi relinquit, & solus abit
ad orandum.

Et progressus pusillum procidit in faciem suam. Lucas vero etiã C
spatij dixit mensuram, quod nullus est ab eis quantum ia-
ctus est lapidis.

Orans & dicens: Pater mi si possibile est, transeat à me poculum
istud. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Dicens, Si pos- Nota.
sibile est transeat à me poculũ istud, humanũ demõstrauit
timorem, poculum vocans mortẽ. Dicens autem, Veruta-
men nõ sicut ego volo, sed sicut tu, docuit quod natura li-
cet retrahente, sequi oporteat dei voluntatẽ, illiq; ꝓpriæ
voluntati pręponere, tanquam maxime vtilem. Quod vero
ait, Veruntamen nõ sicut ego volo, sed sicut tu: planius re-
tulit Lucas dicẽs, Veruntamẽ nõ mea volũtas sed tua fiat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.26. D Marcus autē dicit quod orabat, vt si possibile esset, trāsiret à se hora, videlicet mortis. Et q. dicebat, Abba pater omnia tibi possibilia sunt, transfer poculū hoc à me, sed nō quod ego volo, sed quod tu. Dictio Abba Hebraica est, significās idē quod pater: ideo quoque sua interpretatio apposita est. Quod autem additur, sed nō quod ego volo, sed quod tu, defectiua oratio est: deficit enim, Fiat: nam completa oratio est: Fiat non quod ego volo, sed quod tu. Apud Lucam vero scriptum est, Pater si vis trāsferre poculum hoc à me: & similiter est oratio defectiua: deficit enim, Transfer. Vt homo autē dicebat, Si possibile est, hoc est quatenus fieri potest: humanū est enim timere. Verisimile est autem omnia per partes dicta esse. Solemus enim in precationibus vnum & idem vario modo dicere.

† *Imo* אבא *abba Chaldaicum potius est: nam Hebraei* אב *ab dicunt.*

Et venit ad discipulos, & reperit eos dormientes, & ait Petro: Sic? Sic per modum interrogationis legendum est. Pudore nāque affecit eum. Atqui etiam alij dormiebant. Sed hūc vehementius obiurgauit tanquam magis temeratium, dicēs: Sic te promisisti facturum?

Non potuistis vna hora vigilare mecum? Mecum mori promisistis, & non potuistis vna hora vigilare mecū? Marcus autem ait dixisse Petro: Simon dormis? Non potuisti vna hora vigilare? Præcipue enim ad illum direxit sermonem, deinde etiam ad alios.

Vigilate & orate vt non intretis in tentationem. Non vobis ipsis confidatis, neq: magna promittatis, sed attēdite & orate ne intretis in tentationem. Quidam vero, Tentationē interpretantur hic de negatione.

Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Anima quidē prompta est, & audenter accedit periculum: caro vero quū infirma sit, formidat, nec adeo constans est: ideo conuenit ne promptitudine animæ attendentes infolescant, sed carnis infirmitatem aduertentes modesti sint.

Rursus secundo abiit & orauit dicens: Pater mi si non potest hoc poculum transire, nisi bibam illud, fiat voluntas tua. Marcus autem scripsit quod eundem dixerit sermonem. Verisimile est ergo & hunc & illum dixisse.

Cap.26. A *Et venit & reperit eos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati.* Grauabatur non tantum somno, sed & mœrore, sicut dixit Lucas. Iam enim certiores facti erant de morte ipsius, Marcus vero dixit, Et nesciebant quid ei responderent.

Et relicto illo abiit iterum, & orauit tertio eundem sermonē dicēs. Secundo & tertio orauit, docens quod sæpius orare oporteat, & non defatigari. Venit autem secundo ad discipulos conuincens infirmitatem illorum, qui post correptionem meliores redditi non fuissent, sed adeo somno demersi essent, vt neque respondere ei possent: ideo tunc non obiurgauit eos. Lucas autem latius dixit, quod apparuit illi angelus de cœlo confortans eum: dicens videlicet ei tanquam homini vt confortaretur ac roboraretur. Quodq: factus in agonia, hoc est angore correptus protēdebat orationē: docens nos, vt in necessitatibus orationem protēdamus. Et quod factus est sudor eius sicut grumi sanguinis decurrentes in terram. Grumi sanguinis, hoc est, crassissimæ sanguinis guttæ: significans non quod sanguinem sudauerit, sed quod crassos deduxerit sudores. Ne fictio videatur quod factum est, non in facie tantum mœstitiā demonstrat, sed & manifestius hunc prodit: & orat frequentius: angelusq: ei apparet, ad fortitudinem exercēs: & angore corripitur, ac protendit orationem: crassique defluunt sudores. Hæc autem omnia facit & patitur confirmans, quod non phantastice humanitatem assumpserit, sed iuxta veritatem. Et enim si etiam his ita factis quæ ad humanitatē pertinebant, quidam adhuc eius incarnationem nō credunt, quāto magis increduli essent, si hæc facta non fuissent? Dignum est autē, vt inquiramus, vnde didicerint euangelistæ, quid tūc orans dixerit, & quoties orauerit: ac vt semel dicam de angelo & cæteris quæ ab hoc loco sequuntur: Siquidem discipuli omnes tunc dormiebāt, postmodū vero eo relicto fugerunt. Mihi sane apparet quod post resurrectionem præceptor ipse etiam hæc discipulis dixerit, quando per dies quadraginta eis apparuit, sicuti refert Actorum liber.

Tunc venit ad discipulos suos & ait illis: Dormite iā & requiescite. Pudore suffundens eos ac obiurgans hoc dicit, quod in articulo periculi dormitarēt, quum tamē multis eos vigilare

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 26 D

præcepisset & orare: illi autem obliuioni cuncta tradidissent, ac si diceret: Ex quo hactenus non vigilastis, iam deinceps dormite & requiescite, si potestis.

Propterea nos Marco traduximus, Cōpletū est.

Ecce appropinquabit hora. Hora proditionis. Marcus autē ait eum ante hunc sermonem dixisse ἀπέχει auferri, hoc est, accepit aduersum me diabolus potestatem. Vel abscedunt quæ de me sunt, siue finem habēt. Nam etiam apud Lucā dixit, Ea quæ sunt de me finem habent.

Et filius hominis traditur in manus peccatorum. Hoc manifestum est.

Surgite eamus: ecce appropinquabit qui me tradit. Etiam hinc ostendit, quod voluntarie pateretur. Prescius enim eos qui cū proditore venirēt, nō fugit, sed potius in occursum eorum exire festinat, dicens, Eamus ad illos. Lucas autem ait eum dixisse discipulis, Vt quid dormitis? surgite & orate, vt non intretis in tentationem. Verisimile est ergo hæc primum dixisse, deinde addidisse, Surgite eamus.

E

CAPVT LXV. DE TRADITIONE IESV.

F

Ioan. 18.

Nota.

Et adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis & fustibus, missa à principibus sacerdotum & senioribus populi. Vnus de duodecim additur pro indicio ad significandum quod è primo discipulorum choro erat. Et positum est hoc in Iudæ accusationem. Tangit autem hoc & alios discipulos, non tamen pudefiunt scribentes ea euangelistæ: Vbique enim veritati studēt. Ioannes vero de Iuda dicit, quod sumpta cohorte & à pontificibus & pharisæis ministris, venit illuc cum laternis & facibus ac armis.

Qui autem tradebat eum dedit illis signum dicens, Quemcunque osculatus fuero, ipse est, apprehendite eum. Post tanta argumenta occultare studebat quod ipse eum proderet, ideo palā quidem nō prodit, sed osculum effingit, fiduciā habēs de māsuetudine saluatoris, quod eū nō repelleret, quū id magis sufficeret, vt eū confunderet, omnique venia priuaret, qui adeo humanū prodebat. Timēs autem ne forte insidiatores effugeret, quod frequenter fecerat, admonet dicēs: Ap-

Cap. 26. A

prehendite eū & abducite caute: hoc enim addidit Marcus. Sed Christus hūc euincens, quod frustra se ficto tigno muniserit, ac ostendens quod se inuitum nequaquā possent cōprehendere, egressus dixit eis, sicut scriptū est Ioannes, Quē quæritis? Respoderunt ei, Iesum Nazarenū. Dicit eis Iesus, Ego sum. Stabat autem & Iudas qui tradebat eum, cum ipsis. Vt ergo dixit eis, Ego sum, abierūt retrorsum, & ceciderunt in terrā. O verbi potentiam. Non potuerunt sustinere tantum, Ego sum: ideo quum & faces haberent & lāpades, excæcati sunt vnā cum proditore. Cæterea quū gladiis & fustibus armati essent, dissoluti sunt & ceciderunt. Postquam autem suam ostendit virtutē, deinceps permittit, ac iterum interrogauit eos, Quem quæritis? At illi dixerunt, Iesum Nazarenum. Respondit Iesus: Dixi vobis, quod ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Iudas vero his quoque ita tactis, non est mutatus: nec minimo quidem puncto ab his quæ dispositerat, discessit.

g

Et confestim accedens ad Iesum dixit, Aue rabbi: & osculatus est eum. Ait autem Lucas dixisse Christum Iudæ quum accederet, vt oscularetur eum, Iuda osculo filium hominis tradis? Patienter enim expressit ei, quo fine fuerit ille osculatus: & exprobrauit quod amoris signum, fecisset signum proditionis: & tamen non repulit, sed & osculum suscepit, & se vt abduceretur præbuit. Ille autem quum tantum accepisset experimentū virtutis illius & humanitatis ac māsuetudinis, omni tamen permansit fera crudelior.

Nota.

C

Iesus autem dixit ei, Amice ad quod † venisti. Vide misericordiam inenarrabilē. Siquidem donec traditus est, fuit illi cura de proditore. Ideo etiam nunc amicum nominauit eum, qui erat inimicus. Quod autem addit, Ad quod venisti, non est per modum interrogationis legendum: sciebat enim ad quid venerat: sed enuntiatiue: significat enim: Ad id propter quod aduenisti, id est iuxta intentum tuum operare relicto velamento. Finis siquidem erat proditio, velamentum autem, osculum & sermo.

†

† *Quod Grace habetur ἐφ' ᾧ, capi potest pro ad quid & pro ad quod, vel propter quod, interrogatiue videlicet, vel relatiue capto ᾧ.*

Tunc accedentes iniecerunt manus in Iesum, & apprehenderunt eum. Secundum datum signum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 26. D *Et ecce vnus ex his qui erant cum Iesu extenta manu exemit gladium suum, & percutiens seruum pontificis, amputauit illius auriculã.* Lucas autẽ scripsit, Videntes hi qui circa ipsum erãt quod futurum erat, dixerũt ei, Domine percutiemus ne gladio? Et percussit vnus quispiam ex eis seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dextram. Ioannes vero eum quoq; manifestauit qui percussit dicens: Simon ergo Petrus quum haberet gladium, exeruit eũ, & percussit pontificis seruum, amputauitque auriculam eius dextram. Erat autẽ nomen seruo Malchus. Nã cum adhuc cæteri interrogarent, ipse non expectata responsione, vtpote feruentissimus: percussit quidẽ in caput, sed auriculã amputauit. Habebant enim duos gladios, sicut dixit Lucas, quos vt verisimile est à cœna sumpserãt: quibus vtpote magnis vti possent in auxilium aduersus eos q̃ inuaturi erant. Videns autem Iesus quod factum erat, dixit, Sinite huc vsque, tactaq; illius auricula sanauit eum. Nam & hoc addidit Lucas. Dicit ita q̃ Christus, Sinite huc vsque, ostendit quod iusta dispẽsationem ablata sit seruo principis sacerdotũ auricula, in signũ quod principes sacerdotũ p̃ inuidia auditu priuati essent, ne audirent & intelligerent eas quæ de ipso erãt ꝓpherias. Sanans autem illum, ostendit misericordiã quã erga illos haberet, quodq; de illis si libuisset, pœnas sumpsisset: verũ ostendit oportere potius beneficio allicere malefaciẽtes. Sed quomodo is, q̃ de nõ vlciscendo mandatũ acceperat, gladio pcutit? Primũ quidem non pro seipso hoc fecit, sed pro præceptore: deinde, nõdum perfectus erat: postmodũ autem videas hunc sexcentas pati iniurias, atq; omnia mã suete tolerantem. Admirari etiã quispiam poterit, quomodo non cõprehenderint discipulos ac trucidauerint, ꝓpter id quod factum est in seruũ principis sacerdotũ. Sed vere ipsa virtus q̃ hos excæcauerat ac ꝓstrauerat, illa etiã tunc iram, quã de auriculæ amputatione conceperant, dispersit.

Tunc ait illi Iesus. Conuerte gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui accipiunt gladium, gladio morientur. Vbi cum increpasset docuit, negr etiã pro deo defendendo vtendũ esse gladio ſ. Per gladiũ vero omnia arma, prohibuit. Quod autem dicit, Omnes q̃ accipiunt gladium, prophetia est perditionis Iudæorũ, qui aduersus ipsum venerãt. Ioannes vero ait eum dixisse: An non bibã poculum quod dedit mihi pater? ostendens hæc non à potestate illorum fieri, sed patris permissione, quodq; patri sit obediens vsq; ad mortẽ.

ſ Loquitur de priuata persona.

An putas quod non possem modo rogare patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones angelorum? Legio agmẽ est militare maximi numeri. Nõ dixit autem, Possum eos ꝓdere, ne absurda loqui videatur, ꝓpter susceptas affectiones: mœrorem videlicet, pauorem, agoniã, sudores, & q̃cunque paulo ante tanquã homo passus est. Nõdum enim eam quã decebat, cõceperant de eo opinionem, & idcirco humilia de se loquitur. In tãto autem numero legiones dixit angelorum, vt abunde cõfortet eos, qui timore erant pene emortui. Vnus siquidẽ angelus quõdam centũ octoginta quinque millia hominum breui tempore interfecit.

Quomodo ergo complebuntur scripturæ, quod sic oportet fieri? Nisi ita interemptus fuero, inquit, quomodo cõplebuntur scripturæ prophetiçe, quotquot de morte mea loquũtur? q̃ scribũt quod ita oporteat fieri, quod ita oporteat me mori.

In illa hora dixit Iesus turbis, Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus, vt comprehenderetis me: Quotidie apud vos sedebam in templo docens, & non apprehendistis me. Ostendit his quoque, quod non sua virtute apprehenderint eum. Sicut enim tunc nõ potuerunt eum apprehẽdere, ita neq; nunc nisi omnino voluisset. Lucas vero ait hæc eum dixisse his, qui venerãt ad ipsum, principibus sacerdotũ ac magistratibus tẽpli & senioribus. Verisimile est autẽ, & his & illis eũ dixisse. Appareat ergo quòd Iudas quidẽ sumpta cohorte, & à põtificibus & pharisæis ministris, præcesserit. sequuti sunt autem eum quidã etiam summi sacerdotes ac magistratus templi & seniores, quos nunc Lucas significauit: simul quidem vt eos qui missi erant incitarent: simul etiam ne muneribus allicerentur. Magistratus vero templi dixit eos, qui illud cum militibus seruabant, cum quibus etiam superius loquutus esse dicitur Iudas.

Hoc autem totum factum est vt complerentur scripturæ prophetarũ. Hoc totũ, puta quod me voluerim apprehendi, factum est, vt complerentur ac perficerentur scripturæ prophetarum, quotquot narrant de morte mea.

Tunc discipuli eius omnes relicto eo fugerunt. Audito quod

Cap. 26. A

B

C

Nota.

Isa. 50. 53. Ier. 11. 12

discipuli fugerunt.

Cap. 26. D voluntarie seipsum traderet secundū scripturas: & viso quod deinceps futurū non erat vt effugeret, tunc fugerūt iuxta infallibile ipsius vaticiniū. Marcus vero addidit, quod vn' quispiā adolescentulus sequebatur illum circūamictus sindone super nudum, & apprehendunt eum adolescetuli. At ille relicta sindone, nudus fugit ab eis. Quidā itaque aiūt à domo illa fuisse adolescentulū, in qua Christus pascha mā ducauerat. Alij autem hunc fuisse dicunt Iacobum fratrem domini, qui etiam tota vita sua vnica veste vtebatur. Circū amictus autē erat sindone super nudum, videlicet corpus.

At illi apprehensum Iesum adduxerunt ad Caiapham pōtificem, vbi scribæ & pharisæi congregati erant. Similia quoque scripse runt Marcus & Lucas: at Ioannes latius ac diligētius scri- E bens ea quæ ab hoc loco sequuntur, vtpote qui rebus illis adfuit, dicit. Cohors igitur & tribunus ac ministri Iudęorū comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum, ac duxerunt eum ad Annam primum: erat enim socer Caiaphæ, qui erat pontifex anni illius. Deinde vbi particulariter recitauit quæ in domo annæ facta sunt, quæ alij prætermiserunt euangelistæ, tandem dicit, Et misit eum Annas ligatum ad Caiapham pontificem.

Petrus autem sequebatur eum procul vsque ad atrium principis sacerdotum. Reuersi statim, ipse & Ioannes sequebantur: Ioannes vero permissus quoq; est appropinquare, vtpote notus pontifici, sicut ipse scribit. Cæteri autē tres euangelistę concorditer Petri tantum meminerūt, necessitate ducti, vt F ostēderent Saluatoris vaticiniū de illius negatione fuisse completum: vtque ostēderent quantū sit malum in seipso quempiam, non in deo cōfidere. Ioannes vero suiipsius etiam fecit mētionem diligentiæ causa: ne tamen seipsum laudare videatur, vtpote quod in eiusmodi periculis sequutus sit, nomen proprium conticuit & dixit: Sequebatur autem Iesum Simon Petrus & alius discipulus.

Et ingressus intro, sedebat cum ministris vt videret finem. Tres quidē euangelistæ tres Petri negationes in Caiaphæ domo factas esse dicut: Ioānes autē in domo Annæ soceri ipsius, nec tamē ob hoc inter eos est dissonātia. Siquidē amborū vna domus erat, idemq; atriū, habens in se duo habitacula ase inuicem separata. Scire autē oportet, quod Matthæus dicit

dicit ancillam primū tertuisse Petrum: exinde alterā: postmodum vero astantes. Marcus vero primū ancillā, exinde rursus eandem ipsam, postmodū astāres. At Lucas primum ancillam deinde alterum, & postmodū alium quēdam. Ioannes autem primum ancillam ostiariā: exinde quosdam: tertio vnum ex seruis pontificis, eius cognatum cui Petrus auriculā abscideraT. Si tamen aduertamus, nec sic dissonātia vlla reperitur. In prima siquidē negatione eadem ancilla apud quatuor euangelistas fuisse memoratur: in secūda vero quosdam ostendit Ioānes interrogasse Petrum: at hi quidā, erant ancilla de qua dixit Matthæus, & prior ancilla de qua ait Marcus, & alter de quo scripsit Lucas. In tertia autem negatione eodem modo Marcus & Lucas dixe- B runt, astantes scilicet interrogasse Petrū, in quibus erat & alius de quo apud Lucam, & hic est qui à Ioanne dicitur seruus pontificis. Postquam ergo ea quæ necessaria erant significauimus, declaranda sunt quæ vlterius sequuntur. Quæ in domo Caiaphæ facta sunt, non sunt recitata à Ioanne, eo quod à cæteris dicta essent.

Principes autem sacerdotum & seniores totumq; concilium, quærebant falsum testimonium aduersus Iesum, vt eum morti traderent, & non inueniebant. Vt illis quidem videbatur, verum testimonium: vt autem rei veritas erat, falsum testimonium. Vel etiā quū scirēt, quod aduersus innocentē verum testimoniū non inuenirent, iam falsum quoque exquirebant testimoniū. Volebant sane tanquam reum cōdemnare illum, ideo C etiam eorum iudiciale ethngunt, ac falsum testimoniū quę runt: ipsi & iudices & accusatores effecti, & studebant eum apud se condemnare: nam apud iudices diffidebant, quod huius negotij essent reportaturi victoriam.

Quumque multi falsi testes accessissent, non inueniebant. Nam contraria sibi mutuo testabantur. Ait enim Marcus: Et idonea testimonia non erant. Completa est autem & Dauidica prophetia quæ dicit, Quæretur peccatum illius & nō inuenietur. *Psal. 9.*

Postmodū vero accesserunt duo falsi testes & dixerunt: Hic dixit, Possum dissoluere templū dei, & in triduo ædificare illud. Dixit at non dixit soluā, sed, Soluite: negi de templo manufacto, sed de proprio corpore. Propter hoc enim etiā hos cuāgelistā *Ioan. 2. Nota.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 26

falsos testes appellanit. Marcus vero ait: Et quidam assurgebant, & falsum testimonium aduersus illum ferebãt, dicẽtes: Nos audiuimus ipsum dicentem, Ego dissoluã templum hoc manufactum, & in triduo aliud non manufactũ ædificabo. Et nec sic idoneum erat testimonium illorum. Multi siquidem de tali materia testabantur, duo vero concorditer ferebant, quos dixit Matthæus: alij vero duo diuersa loquebantur, propter quod dixit Marcus, quòd non erat idoneum testimonium illorum.

Et surgens princeps sacerdotum ait illi: Nihil respondes? Cur isti aduersum te testimonium ferunt? Iesus autem tacebat. Videns & iudicij forum iniquum: nam latronum iudicio simile videbatur, & tyrannicum tribunal. Sciens etiam quod apud huiusmodi frustra responsurus esset, tacebat.

Et respondens summus sacerdos, dixit ei, Adiuro te per deum viuũ, vt dicas nobis, an tu es Christus filius dei. Adiurauit volens eum ad responsionẽ attrahere: vt hac facta, hunc ex ea condemnaret. Addidit autẽ filius dei, quia etiam reges & prophetæ Christi dicebatur, hoc est vngi. Marcus vero ait, Filius benedicti, siue, dei q benedict' est & laudat'.

Dixit ei Iesus, Tu dixisti. Etiã hic ablata dictione, An, relinquitur, Tu es Christus filius dei. Ait autẽ Marcus eũ dixisse, Ego sum: vtrunq; enim dixit, Tu dixisti quod ego sũ. Sciens ergo quod non crediturus esset, tamen veritatem deponit, ne postmodum dicere possent: Si posteaquam adiuratus est confessus fuisset, vtique credidissemus.

Verumtamen dico vobis: Amodo videbitis filium hominis sedentẽ à dextris virtutis †, & venientem in nubibus cæli. Amodo, hoc est, non longo post tempore. Significat autem tempus post resurrectionem. Videbitis me qui à vobis interimor sedẽtem à dextris virtutis quæ est dei, hoc est, breue erit tẽpus insidiarum quæ in me incitatæ sunt: Paruo enim expleto tempore superior omnibus inimicis meis efficiar.

† Eodem videlicet throno cum deo & patre. Insuper Venientem quoque secundo suo aduentu in nubibus cæli tanquam deum. Videbitis autem dixit, non quod hi eum essent ita visuri: sed protestatus est quod ita venturus esset: aut ad eo dirigitur sermo qui ex eis crediturus erant. Præterea verbum, Videbitis, significat etiam Cognoscetis. Dicit autem apud Lucam: Ex hoc tempore erit filius hominis sedens

Cap. 26.

à dextris virtutis dei.

Tunc summus sacerdos discidit vestimenta sua dicens, Blasphemauit: quid amplius egemus testibus? Moris erat Iudæis quum aliqd triste vidissent, vel audissent discinderevestimẽta sua: quod etiam nunc summus sacerdos fecit, tanquam audita blasphemia intolerabili. Et hoc facto, licet inuitus, simul apphetauit quod discindẽdus esset pontificatus Iudæorũ.

Ecce nunc audistis blasphemiam eius. Quid vobis videtur? Auxit etiam suo dicto accusationem, & blasphemiam vocans responsum, & præiudicio damnans eum, & exinde cæteris viam faciens ad eum condemnandum, quasi scilicet manifestato eis delicto, cogens eos ad pronuntiandam sententiam, vt ita roboretur condemnatio, & ex hoc, tãquam reũ Pilato tradant ve interimatur.

At illi respondentes dixerunt, Reus est mortis. Quod volebãt statuerunt. Nam corrupta mens, corruptam fert & sententiam. Lucas vero scripsit, quod duxerunt illum in concilium suum dicentes, Si tu es Christus, dic nobis. Ait autem illis, Si dixero vobis non credetis: quod si etiã interrogauero, non respondebitis mihi, neque absoluetis. Ex hoc tempore erit filius hominis sedẽs à dextris virtutis dei. Dixerũt autem omnes: Tu ergo es filius dei? Ipse vero ait ad illos, Vos dicitis quod ego sum. At illi dixerunt, Quid amplius nobis opus est testibus? ipsi enim audiuimꝰ ex ore eius. Verisimile est enim & summũ sacerdotem & confessores interrogasse & examinasse eũ: rursumq; ipsum & illi & istis respondisse. Quare autem occulte ipsum non occiderunt? Ne inuidia morti occidisse eum viderentur. Studebant ergo publice illum tanquã maleficum occidere: perdere nitentes opinionem quam de eo turbæ conceperant. Ideo etiam petierunt, vt crucifigerent eum: & simul cum eo latrones crucifixerunt. Ediuerso autem factum est quàm illi optauerant. Nam quia publice interemptus est, magis resplenduit gloria eius. Rursumque in sepulchro sigilla, militumque custodia veritatem magis effulgere fecerunt.

Tunc exspuerunt in faciem eius. Horreto cœlum & terra, vniuersaque creatura, in quam faciem, quam intulerunt iniuriam.

Et colaphis eum cæciderunt. Alij autem alapas in faciem eius de-

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.26. derunt, dicentes, *Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?*
D Quia à multis propheta dicebatur, verberabant eũ tanquã fassum prophetã; facie eius veste contecta, ne videret, ticuti Marcus & Lucas dixerunt. Nunc autem cædebant, nunc vero alapas dabãt dicẽtes, Prophetiza nobis Christe, quis est qui te pcussit? Est autẽ colaphus verberatio quæ in collo sit vacua manu vt sonũ ẽdat: alapa vero in faciem datur.

Post injustam enim condemnationem tanquam abiectũ quempiam & triobolatẽ in medio sumentes, hi quidẽ quicquid in buccam veniebat debacchabantur in eum, nõ liberi tolum, sed & serui: alij vero omnimodam aduersus eum mouebãt insaniam, gaudentiq; animo rabiem euomebãt. Vniuersa autem magno animo sustinebat, docens nos in-
E iurias tolerare. Et erat apud illos vehemens prauitatis abũdantia, apud hunc vero tolerantia. Est autem admiratione dignũ, quomodo euangelistæ tanquã veritatis amatores, quæ etiam maxime probrosa videntur, referunt, & neque Iudã aut Iudeos tanquã inimicos cõuitiis lacessunt: neque magistrũ tanquam præceptorẽ, sublimẽ efferunt, sed quasi nullo moti affectu omnia narrant, ac solius curam habent veritatis, & vbique ad id quod res postulat se conferunt.

CAPVT LXVI. DE NEGATIONE PETRI.

F *Petrus autem sedebat foris in atrio. Et accessit ad eum vna ancillula, dicens: Et tu erat cum Iesu Nazareno. Ille autẽ negauit coram omnibus dicens, Nescio quid dicas.*

Vide quomodo eum, qui paulo ante adeo sese iactabat, infirma ancillula præceptorem negare fecit, vtpote diuinã destitutum gratia.

Quum autem exisset in vestibulũ, vidit eum altera ancilla, & ait his qui erant ibi, Et hic erat cum Iesu Nazareno. Rursumq; negauit Negatio Petri. *eũ iuramento dicẽs, nõ noui hominem.* Heu qualem reddit eũ timor. Non solum eum negauit, sed etiã cum iuramẽto. Exiit autem non extra vestibulũ, sed in vestibulum, hoc est, priorem atrij partem. Nam Marcus προαυλιον dixit.

Et post pusillum accesserunt astantes & dixerunt Petro, Vere & tu ex illis es: siquidem loquela tua manifestum te facit. Tunc cœpit

execrari & iurare, quod non nosset hominem. Marcus autem di- Cap.26.
A xit: Nam & Galilæus es, & loquela tua conuenit. Habebãt enim quippiam insigne Galilæi in veste, & quasdam præterea idiomatis proprietates. Execrari autem est denouere. Vnde Marcus scripsit ἀναθεματιζειν. Ambo vero hæc, mala dictiones inferre significant.

Statimque gallus cecinit. Et recordatus est Petrus verbi Iesu, qui dixerat ei, Priusquam gallus canat, ter me negabis. Marcus autem dixit, quod cum Petrus semel negauit, tunc gallus primũ cecinit: quando vero tertio negauit, tunc secundo cecinit. Notauit autẽ hoc, manifestans quod primũ gallicinium non admonuit eum. Rursum autem Lucas scribit, quod postquã Conuersio Petri ad Petrum. gallus cecinit, cõuersus dominus respexit Petrũ, per aspectum ad memoriã eum reducens. Adeo enim illũ deuice-
B rat timor, vt paulominus fuerit emortuus: quũq; gallus nõ semel tantum, sed & bis cecinisset, neque ita ad sensum redierat, sed opus etiam fuerat saluatoris aspectu. Vide ergo infirmitatem in quam breui tempore tertio negauerit, & successiue tres emiserit negationes, non quæstionibus examinatus, sed forte fortuna in transitu requisitus.

Et egressus foras fleuit amare. Egressus est foras, ne forte ſiẽs, Amaritudo Petri. & ipse apprehenderetur. Fleuit autem, non vtcunq;, sed acerbe. Marcus autem dicit, quod adiiciens fleuit: adiiciẽs, hoc est incipiens. Ioãnes vero hoc, tanquam ab aliis dictũ prætermisit. Vidisti peccatum? vide & pœnitentiam. Ob hoc enim peccata & pœnitentiæ sanctorum scriptæ sunt. Permissus est autem cadere Petrus, non propter dictas tan-
C rum caulas, sed etiam vt ignoscere discat his quoque qui labuntur, horum imbecillitatem ex sua cognoscens: nã pastor constituendus erat. Et vt magnorũ factus operator miraculorum, modestius tũr, ac sui casus recordatus, deo rem 2. Cor. 12. omnem asscribat. Siquidẽ & Paulus cum tẽtationibus permissus est pugnare, ne extolleretur, vt ipse ait. Potissimũ autẽ, vt peccatoribus clarum esset pœnitentiæ exemplũ. Si enim cæterorũ princeps Apostolorũ, q tales virtutes & viderat & fecerat, tãdẽ in negationẽ lapsus est: deinde agnito delicto illũ pœnituit, & nõ solũ breui tempore maculã omnẽ absterſit, sed & cæterorũ pastor discipulorũ creatus est, & multorũ ac magnorũ operator miraculorũ appellat⁹

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.27. D est: nullum qui ceciderit desperare conuenit, sed ilico pœnitentiam agere, quum diuitias cognoscat mansuetudinis domini. Et hic quoque obseruandum, quod Matthæus quidem & Marcus scripserunt, primum factam esse à principe sacerdotum interrogationem, deinde Iudæorum iniurias, & postmodum Petri negationes. Lucas vero primum Petri negationes, deinde iniurias, postmodum facto iam die interrogationes. Illi siquidem non solum ea quæ facta sunt retulerunt, sed & ordinis rerum gestarum curam habuerunt: hic autem facta tantum relatione rerum perpetratarum, ordinis cutam non habuit.

Mane autem facto concilium inierunt omnes principes sacerdotum ac seniores populi aduersus Iesum, vt eum morti traderent: ligatumque eum abduxerunt, & tradiderunt eum Pontio pilato præsidi. Similiter & Marcus & Lucas dixerunt: Ioannes vero ait, Ducunt Iesum à Caiapha ad prætorium. Erat autem mane, & ipsi non introierunt in prætorium, vt non contaminarẽtur, sed vt ederent pascha. Per totam enim noctem examinauerãt eum, & nunc transferebant. Sed ô insaniam. Cædem perpetrantes & ad mortem tradentes, non putabant se inquinari: ingredi autem ad tribunal, contaminationem ducebãt, culicem liquantes, & camelum glutientes

Marc.15. Luca.23. Ioan.19.

CAPVT LXVII. DE IVDAE POENITENTIA.

Vnc videns Iudas qui tradiderat eum, quod damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum & senioribus dicens: Peccaui tradens sanguinem innocentem. Videns quod ad mortem condemnatus esset à Iudæis Christus. Oportebat autem ante proditionem pœnitentia duci. Sed talis est diabolus: ante peccatum non permittit videre malum, ne sequatur resipiscentia: postquam autem peccatum omnibus numeris est expletum, videre permittit, vt mœrore afficiat, & in desperationem præcipitet. Peccaui, inquit, tradens sanguinem innocentem, vt effunderetur.

At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris. Etiam Iudas dicẽs, Peccaui tradẽs sanguinẽ innocẽtẽ, iniuste eũ mori testatus est. Iudæi quoq; respõdẽtes. Quid ad nos, tu videris: testimonio eius assensérũt, & veritatẽ licet inimici, cõfessi sunt instigante autem furore, omne crimen in Iudã declinantes, ipsũ affectione iam ebrii, ad eẽdem Christi impellũtur.

Et proiectis argenteis in templo recessit, & abiens laqueo se suspendit. Peccatum quidem coram omnibus confiteri, ac proiicere argenteos, resipiscentiæ fuerunt: laqueo vero se suspẽdere, desperationis. Agnouit siquidẽ & pœnituit eũ, ac confessus est: veniam autẽ ab eo qui hanc dare poterat, nõ requisiuit: neque enim permisit eũ diabolus hic pœnitẽtia duci, quo ad Christum iret in quẽ peccauerat: sed hunc ante perfectam pœnitentiam abduxit, vtpote cõscientiæ remorsum non ferentem. Quũ ergo ad hunc clementissimũ cõfugere oporteret, ille ad mortẽ potius cõfugit, vt à desperata tristique vita citius liberaretur. Et neque id cõtinuo assequutus est, prout cupiebat: agonitus enim à quibusdã depositus est ne prefocaretur: deinde postquã in secreto quodam loco, modico vixisset tẽpore, præceps factus siue præcipitatus, inflatus, diruptus ac diffusus est medius: & effusa sunt omnia viscera eius, sicut ait liber Actorũ. Quod si etiam in eo scriptũ est, quod prædium cõparauit de mercede iniquitatis, non tamẽ hoc fuit post strangulationẽ, vt quidam putant. Id enim declarans Chrysostomus, agrũ figuli fuisse dicit prædium illud. Triginta siquidẽ argentei quibus hic paratus est ager, ipsi Iudæ merces erat iniquitatis, quã aduersus præceptorẽ perpetrauit. Quid enim huius proditione iniquius? Intelligamus ergo qui argenti sumus amatores, quomodo Iudas & peccatum perpetrauit, & pecuniæ fructum non accepit, & propriam animam perdidit.

Principes autem sacerdotum acceptis argenteis, dixerunt, Non licet ipsos mittere in corbonam quia precium sanguinis est. Impudẽter tẽtant preciũ esse sanguinis siue cædis emptionẽ. Corbona autem erat thesauri repositorium in templo, hoc est, donorũ receptaculũ. Puto autem id fuisse quod dicebatur Gazophylacium. Gaza enim Romanis diuitiæ appellantur.

Consilio autem inito emerunt ex illis agrum figuli in sepulturam peregrinorum. Propter hoc vocatus est ager ille, ager sanguinis vsque in hodiernum diem. Multo melius eis fuisset hos in corbonam mittere: nequaquã enim quod perpetratũ est adeo diuulga-

Cap.27. A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 16

tum fuisset. Ipsi vero ad redargutionē fœdi homicidij sui agrum emerunt, cuius nomen tuba clarins, illud publicaret. Neque hoc vtcunque faciunt, sed sumpto inter se consilio: vbique enim consilium ineunt, vt nemo immunis relinquatur. Liber quoque Actorum ait, prædium illud vocatū esse Acheldema †, hoc est, prædium sanguinis. Hic itaque est ager de quo ille liber loquitur.

† *Syris enim* חקל *hacal agrum sonat, &* דמא *dema sanguinem, & ita dicit se legisse Munsterus in Græcis & vetustis latinis exemplaribus.*

Tunc impletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentem, Et acceperunt triginta argenteos precium appretiati, quem appretiauerunt à filiis Israel, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus. In libro quidem Ieremiæ qui communiter legitur, hoc scriptum nō est †, restat ergo vt in apocrypho eius † scriptū sit. Acceperunt ergo summi sacerdotes precium Christi pretiosissimi, quē æstimauerunt qui sunt à filiis Israel, videlicet Israelitæ. Dicit autem eosdē summos sacerdotes, quādo ad eos dixit Iudas, Quid vultis mihi dare, & ego vobis eū tradā? At illi cōstituerunt ei triginta argenteos. Constituit mihi, hoc est, dixit mihi dominus.

† *Verisimile etiam est postmodum abiecta hæc esse ab eo libro qui legitur, dolo ac malitia Iudæorum, sicut etiam in multis aliis verbis factum est.*

Ab hoc apocrypho dicit Origenes locum hunc posse peti. Quin & Hieronymus hunc enarrans locum, ait Iudæum quendam factionis Nazarenæ exhibuisse sibi Ieremiam apocryphum, in quo hæc erāt ad verbum, vt ab euangelista citantur.

Iesus autem stetit coram præside. Vbi eū adduxissent ad prætorium, dicit Ioannes, quod exiuit ad eos Pilatus, & ait, Quā accusationē affertis aduersus hominē hūc? Respōderunt & dixerūt ei, Nisi esset hic malefactor, nō tibi tradidissemus eū. Dixit ergo eis Pilatus, Sumite eū vos, & secūdum legem vestram iudicate eū, & cætera. Illi itaq; tradiderant eum Pilato ad interficiendū, non ad inquirendū. At ille non tulit vt priusquā perquireret occideretur: ideo discere vult quæ sit accusatio. Ipsi autem fiduciā de seipsis non habentes, accusationē quidē nō dicūt, sed respōdent: Nisi esset hic malefactor nō tibi tradidissemus eū, vtpote q

nihil iniuste agimus. Pilatus vero grauiter ferens, q̄ ipsum occidere vellent absque sua inquisitione, intersectionē eis permittit. Itaque spe sua frustrati, iam inuiti etiā accusant eum, de his quæ scripsit Lucas, qui ait, Cœperūt autem illū accusare dicentes: Hunc inuenimus peruertētē gentē nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari, dicentē se Christum regem esse. Et vide dolum ac malitiam. Volētes enim Pilati iram exacuere aduersus Christum, & abducere quo eum citius occideret, defectionis ac tyrannidis crimē huic affingunt. Simul etiam vt timens Cæsarem Pilatus, etiam si vellet, hunc à morte eripere non posset. Cap. 27.

Et interrogauit eum præses dicens: Tu es Rex Iudæorum? Iesus autem ait illi: Tu dicis. Illud, Tu dicis, &, Tu dixisti, aliāq; huiusmodi, similis cuiusdam sunt rationis irreprehensibilis plenæque modestiæ Ioannes de hoc quoque capite latius scribēs ait, quod ingressus est rursum in prætorium Pilatus: & vocauit Iesum, dixitque ei, Tu es rex Iudæorum? Respōdit ei Iesus: A temetipso tu hoc dicis: an alij tibi dixerunt de me? Respondit Pilatus, Nunquid ego Iudæus sum? Gēs tua & pontifices tradiderunt te mihi. Quid fecisti? Respondit Iesus: Regnum meum non est ex hoc mundo, si ex hoc mūdo esset regnum meum, ministri vtiq; mei decertarent, ne traderer Iudæis, nunc autem regnum meum non est hinc. Dixit ergo ei Pilatus: Nū itaq; rex es tu? Respondit Iesus, Tu dicis quod rex sum ego. Pilatus ergo audita de defectione & tyrānide accusatione, ac timēs, priuatim eū interrogauit, secretius aliquid ab eo discere cupiēs. Christus vero rursus eū interrogauit, A temetipso tu hoc dicis, an alij tibi dixerūt de me nō quod ignoraret, sed obiurgās eū, q̄ accusatores simul præsentes esse non faceret: neq; cogeret eos vt signa defectionis exhiberent, quo magis confunderentur. Pilatus autē dicit, quod hoc à semetipso non diceret: Num ego Iudæus sum vt res tuas cognoscā? Qui gētis tuæ sunt tradiderunt te mihi, & horum primi magiq; honorati, & ipsi hoc dicūt. Deinde interrogat. Quid fecisti, q̄d de talibus te accusent? Et deinde soluit Christus tyrānidis suspitionē, dicens regnum suum nō esse ex mundo hoc: & Pilatū timore soluit. Ponit autem & considerationem, quæ & hoc demonstret. Nam regnū quod ex hoc mundo est, in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 27. ministris habet fortitudinem huius autē regnum, quū cœleste sit, à seipso robur obtinuit. Dicens vero, Regnū meū
D non est ex hoc mūdo, non detrahit regno mūdano suā fortitudinem, sed ostendit quod suū nō sit vt regna mūdi huius, ministris indigens, timorisq; subiectum, ac finē capiēs. Deinde egressus Pilatus tetauit liberare eū. Ait enim Lucas q; dixerit ad principes sacerdotū & turbas: Nihil inuenio noxiæ in hoc homine. At illi inualescebāt dicētes, Cōmouet populū docens per vniuersam Iudæā exorsus à Galilæa vsq; ad hunc locū. Pilatus autē audita Galilæa, interrogauit vtrum homo Galilæus esset. Et vt cognouit quod ad Herodis ditionē pertineret, remisit illū ad Herodē, qui & ipse Ierololymis erat in illis diebus, & cætera. Pilatus itaque quū audisset à Christo de regno ipsius quod ex mūdo
E hoc nō esset: & cognito quod non haberet apparatū aliquē tyrannicū siue insigne terreni regni: & cognoscēs nō esse probabilem accusationem inculpatum eū declarauit. Ipsi vero quū dictarum accusationum signa non possent ostēdere, ad alteram digrediuntur accusationē dicētes, Cōmouet siue perturbat populū, docens. Et quidem quod doceat astruūt: nō dicunt autē quid doceat, ne rideātur. Vbi autem fecisset Herodes quæ refert Lucas, rursus eū remisit ad Pilatū, insequentibus etiam principibus sacerdotū ac scribis, & aduersus eū vociferātibus. Pilatus vero conuocatis principibus sacerdotū & magistratibus, ac plebe, dixit ad illos: Nā id quoq; refert Lucas: Obtulistis mihi hunc hominē, tā quam auertentē populū: & ecce ego coram vobis, quū in-
F quisissem, nihil inueni criminis in homine isto ex his de quibus accusatis eum: sed ne Herodes quidē: Nam remisi vos ad ipsum: & ecce nihil dignum morte actū est ei. Correptum ergo ipsum absoluū: Correptionē hic vocans mediocrem flagellationem, ad solatiū & repressionē iræ illorū, vt visi illū deuicisse cohiberētur ab vlteriori insania. At illi nec sic in aliquo minus efferati, immobiliter ad id spectantes, vt velociter interficeretur, rursus oblatrant.

Et cum accusaretur à principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Quum enim vehementer ad eius cædē insanirēt, nec omnino reuocari possent, sciebat frustra dādam iri deinceps omnem responsionem.

Tunc ait illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? Hoc ait concitans eum vt responderet, ac sic liberaretur: sciebat enim quod facile posset illorū diluere calūnias. A

Et non respondit ei ad vllum verbum. Deinceps enim superfluam fore ducebat responsionem quæ ipsi daretur, quum non posset illos comprimere. Siquidem malum oderat Pilatus: & Iesum maxime optasset liberare: quum mollis esset, illorum cedebat affectionibus.

Adeo vt miraretur præses supra modū. Admiraretur quomodo demōstraret tantā mansuetudinē: quomodo quū respōdere posset, illōsq; cōfundere, volūtarie fileret ac sustineret.

In festo autem consueuerat præses absoluere turbæ vnum vinctū quē volebant. Habebant autē tunc vinctum insignem qui dicebatur Barrabbas. Quum ipsi ergo congregati essent dixit eis Pilatus, Quem vultis absoluam vobis, Barabbam, an Iesum qui dicitur Christus? In festo paschæ videlicet Ait enim Ioānes dixisse Pilatum: Est autem consuetudo vobis, vt vnum absoluā vobis in pascha. De Barabba vero manifestius dicit Lucas quod propter seditionem quandam factam in ciuitate & cædem coniectus erat in carcerem. Pilatus ergo quum non posset tanquā innocentem liberare Christum, tentauit eum saltem vt iudicio damnatum donare ipsum festo. B

Sciebat enim quod propter inuidiam tradiderant eum. Sciebat hoc, & sperabat quod nequaquam præponeret ei homicidā Barabbā. Propter hoc ergo sumpta fiducia interrogat, Quē vultis absoluā vobis? Vt autē dicit Marc⁹, ante interrogationē quū acclamasset turba cœpit petere, sicut semp faciebat eis. Petere videlicet vt fieret sicut semper faciebat eis. Erat aūt petitio, vt vnus ex vinctis absolueret turbæ. Vnde nactus occasionē Pilatus, tētauit, vt dictū est, & interrogauit. C

Sedente autem eo pro tribunali, misit ad eum vxor eius dicēs, Nihil tibi cum iusto illo, multa enim passa sum hodie in somnis propter ipsum. Ipse quidē huiusmodi somniū nō viderat, vel tanquā indignus, vel quia taciturus fuisset, vtpote Iudex, vel quia fides ei adhibita nō fuisset, quasi id ad eū liberādū effingēti. Vxor autē potius videt, vel tanquā melior, vel tanquā apud Iudæos fide dignior: vt huic quasi nō suspectę fidē habētes, refrenarētur. Nec videt solū, sed & patitur, hoc est, tormēto afficitur, vt vxoris copulsione, illis etiā nō acquiescē

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 27. D tibus, vir eius prohiberet cædē. Nihil tibi cū iusto illo, hoc est, nihil cōtentiosum sit inter te & illū, abstine abillo. Notandum est autem, quod ἐκπαιζειν hodie, de nocte dicitur.

Principes autem sacerdotum & seniores persuaserūt turbis, vt peterent Barabbam: Iesum vero perderent. Homicidæ homicidam ei qui vitam tribuit præposuerunt: nec simpliciter homicidā, sed insignem siue diuulgatū in malitia: adeo insūmauit eos inuidia. Corrupti autem ipsi, corruperunt & turbas, vt illæ quoque fraudis suæ pœnas luerent. Marcus vero dicit, quod conciauerunt siue agitauerunt turbam.

Respondens autem præses dixit eis, Quem vultis vt de duobus vobis absoluam? Primum interrogauerat, sed antequam respondisset occupatus est ad suggestionem vxoris suę: itaque nunc E rursus interrogationem repetit.

At illi dixerunt, Barabbam. Sicut edocti erant.

Ait illis Pilatus, Quid igitur faciā de Iesu qui dicitur Christus? Spe frustratus rursum de eo interrogat, poueps rem in illorum potestate: ita obsequio illos captans ac mitigās: ipsi tamen æque truces permanent.

Dicunt ei omnes, Crucifigatur. Omnes, non turbæ solum, sed & principes sacerdotum & seniores. Nec dicunt, Occidatur, sed, Crucifigatur, vt mortis quoque genere male secum eum esse conuincant.

Præses autem dixit, Quid enim mali fecit? Quum placare eos non posset, aperte contradicit.

F *At illi vehementer clamabant, dicentes: Crucifigatur.* Vehemēter, hoc est vehementius, ita enim scripsit Marcus. Lucas autem dixit, quod instabant vocibus magnis postulantes, vt crucifigeretur. Et inualescebant voces eorum ac summorum sacerdotum.

Videns autem Pilatus quod nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, sumpta aqua abluit manus coram turba dicens, Innocens ego sum a sanguine iusti huius, vos videritis. Manus aqua purgauit, ostēdens quod purus esset, & non particeps cædis. Nam id Iudæi moris erat, hoc modo protestari eos qui nollent alicuius cædi communicare. Ait enim & Dauid, Lauabo inter Psal. 25. innocentes manus meas.

Et respondens vniuersus populus dixit, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Sanguinem vocant sanguinis condemnationem. O scelestam vocem, ō extremam audaciam. Atqui non solum aduersus seipsos, sed etiam aduersus filios suos trahunt imprecationem. Christus vero & de eis, & de filiis eorum respicientes suscepit: nec solum huiusmodi liberat imprecatione, sed & mille bonis dignos ducit. Nam & Paulus ex eis erat, & inumeri eorum qui postmodum Ierosolymis crediderunt.

Cap. 27. A

Tunc absoluit illis Barabbam, Iesum autem flagellis cæsum tradidit vt crucifigeretur. Marcus dixit, quod volens populo satisfacere. Lucas vero, quod adiudicauit fieri petitionē eorū. φραγελλοω autem (quod nos flagellum dicimus) verber erat è funiculis aut loris contextum, quo dorsa condemnatorū verberabant. Flagellationem vero manifestauit dicēs, Accepit Pilatus Iesum & flagellauit. Hæc autem fecit, vt rigorem insaniæ Iudæorum arte retraheret, vt vila iniuria quę in eum facta esset, auditaque sententia qua eum tradiderat voluntati eorum, vt dixit Lucas, siue vt crucifigeretur. Nā hæc eorum voluntas erat, mitigarent iram, ac vel sero tandem venenum euomerent. Propter, hoc enim etiam quæ sequuntur fieri permisit, videlicet vt circundarent ei chlamydem, & imponerent coronam, darentque arundinem, ac reliquam explerent illusionem. B

Tunc milites præsidis accipientes Iesum in prætorium, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem: & exuerunt eum, ac circundederūt ei chlamydem coccinam, & coronam de spinis contextam imposuerunt super caput eius, arundinemque in dextram eius. Chlamydem hanc Marcus dixit purpuram: Ioannes vero vestem purpuream. Erat autem vestis purpurei coloris. Matthæus autem absque differentia, coccinam vocauit huiusmodi tinctura, vtpote purpuræ similem. neque enim vera erat purpura. Quia autem rex Iudæorum dictus erat, ideo tanquam regi illudebant, purpura illa circundātes pro veste purpurea: & coronam de spinis contextam superponentes pro diademate: ac arundinem pro sceptro in manum porrigētes: & ita quanquam nolentes, veritatem figurauerunt. C

Et genu flexo ante eum illudebant ei dicentes, Aue rex Iudæorū: quumque exuissent eum, acceperunt arundinem & percutiebant caput eius. O incomparabilis patientia, ō innocentia quæ omnem superat sermonem. Ioanes autem dicit, quod etiā

dabãt ei alapas. Omnem enim inferebãt ei scelesti iniuriã, cum gratã Iudæis dei obsequio exhibere cupiẽtes. Ipse vero Ioannes q̃ ab hinc sequuntur scripsit, tanquã ab aliis prætermissa, dicens, Exiuit ergo iterũ foras Pilatus, & ait illis: Ecce adduco vobis eũ foras, & cætera quæ sequuntur vsque ad eum locũ, Tunc ergo tradidit eis illũ vt crucifigeretur. Apparet itaq; quod bis eũ tradiderit vt crucifigeretur: sed primum quidem in simulatione propter supradictã causã. Quia vero postquã omnia excogitasset, vidit eos omnino immobiles, tandemq; audiuit ab illis, Si hũc absolueris, nõ es amicus Cæsaris. Quicunq; se regẽ facit, cõtradicit Cæsari: tunc iam in veritate tradidit eũ illis vt crucifigeretur. Ideo quoque primũ simpliciter tradidit eum: secũdo vero tradidit eũ illis. Mille itaq; modos excogitauit Pilatus, vt Christũ omni pœna liberaret, & omnino ne occideretur laborauit. Verũ oportuit eum fortius more iudicis resistere, nec iniustis assentire: aut eũ pdere, qui ab ipsomet Pilato testimoniũ acceperat, quod mortis noxia carebat. Quod enim potuerit eũ non tradere manifestum est ex eo quod ipse dixit, Nescis quod potestatẽ habeam crucifigendi te, & potestatem habeã absoluendi te? Ideo etiam Christus à condemnatione eũ non absoluit, dicens, Qui tradidit me tibi maius peccatum habet: maius videlicet quàm tu tuum. Neq; enim sermo de tyrãnide liberat eũ: oportebat enim quũ id audisset, vt accusatores aduocaret, ac demonstrationes inquirere, & quæcunque tyrãnidis signa essent, vtpote si exercitũ conscriberet, si pecunias colligeret, si arma fabricaret, & si quid est huiusmodi. Ille autem statim vt audiuit ignauiter timuit, & indiscussam relinquens talẽ accusationem persuasus est & pcullus. Quanto enim duriores erant Iudæi & audaciores, tanto ille mollior erat ac timidior, & ideo leuis facileque mobilis. Quære quoque enarrationem eorum, quæ, vt dictum est à Ioanne proponuntur. Plurimum enim conferunt ad ea quæ proposita sunt,

Et postquam illusserunt ei, exuerunt eũ chlamyde, & induerunt eũ vestimentis suis, abduxeruntque eum vt crucifigerent. Ex quo chlamyde eum exuerunt, vtique etiam coronam deposuerunt. Ioannes autem dicit, quod acceperunt Iesum & duxerunt in prætorium: Iudæis & hoc optantibus, vt inde eductus condemnatus videretur.

Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem: Hunc coegerunt vt tolleret crucem eius. Marcus quidem addidit, Patrem Alexandri & Rufi. Lucas autem, Veniente ab agro. Ioannes vero dixit, Baiulans crucẽ sibi exiuit. Primum siquidẽ imposuerunt ipsi crucem tanquam condemnato, & baiulans eam, exiuit. Deinde Simoni obuiant: hũc coegerunt vt eã tolleret. Lucas vero insuper addidit, quod sequebatur eũ magna multitudo mulierum, quæ etiam plãgebant & lamentabantur eum. Cõuersus autem ad illas Iesus dixit: Filiæ Ierusalem ne fleueritis super me, sed super vosipsis flete, & super filiis vestris: quoniam ecce veniẽt dies, & cætera. Dicens ne fleueritis super me, hoc est propter me, sed propter vosipsas, & pp̃ter filios vestros: quia ecce veniẽt dies: significauit dies captiuitatis Ierosolymo.

Quumque venissent in locum qui dicitur Golgotha. † Hic locus ciuitati propinquus erat, sicut scripsit Ioannes.

† גולגלתא *golgoleth, hoc est, caput aut cranium, siue caluaria: quã quidam Monasterius asserit esse Chaldaicum ac dicit* גולגלתא *golgoltha, & ita dicit se inuenisse in vetustis exemplaribus latinis. Nam Christus vsus est inquit lingua vulgari inter Hebræos, quæ tũc Chaldæa erat, seu Syriaca magis quàm Hebræa.*

Quod est Caluariæ locus. Quod, videlicet nomen Golgotha dictum siue versum ab Hebraica lingua in latinam, est & dicitur, Caluariæ locus. Aiunt autem quidam ibi Adam mortuum esse ac iacere: & dispositum est, vt vbi vetus Adam cecidit in mortem, ibi etiam noui Adam trophæum erigeretur contra mortem, dico sane crucem.

Dederunt ei ad bibendum acetum cum felle mixtum: quumque gustasset, noluit bibere. Marcus autem dicit, quod etiã dederũt ei ad bibendum vinũ myrrha mixtum: at ille non accepit: vtrumque autẽ obtulerũt ei Iudẽtes, & tanquam animo deficientẽ refocillantes. Aceto itaq; fel miscuerunt, vt acrior esset & amarius: hæc autẽ manifestant Iudæorũ acerbitatem, & amaritudinẽm: nã ipsa etiam myrrha amarissima est. Sed prædicta quidẽ priusquã in crucẽ ascenderet, obtulerũt ei sicut Matthæus & Marcus dixerũt: Postquam verò ascẽdit, solum acetũ vt hi ipsi rursus simulque Lucas ac Ioannes dicunt. Obseruandum est autem, quod quum vinũ

Cap. 27. myrrha mixtū, tanquam intempestiuū non accepisset, nūc mixturam aceti & fellis gustauit propter solum fel: vt compleretur quod dictū est, Et dederunt in escam meā fel: et crucifixus vero solū acetum potandū accepit, propter id quod sequitur, Et in siti mea potādum dederunt mihi acetū. Atqui in vno & eodē fel & acetum gustauit, & in vno & eodē videtur terminum accepisse vtrunq; dictū. Verū quia scriptum est, In siti mea: non sitiebat autē priusquam in crucē ascenderet, sed postquā ascendisset. Ait enim Ioannes, Intuitus Iesus quod omnia iā cōsummata essent, vt cōpleretur scriptura, dicit: Sitio. Primū siquidē à seipsis ipsi dictas potiones lusus gratia obtulerāt, vt diximus. Postmodū autē audito quod sitiret, produxerunt acetū. Sed quū scriptū sit, Dederunt in escam meā fel, siue vt ederē: quomodo idē fel ipsi dederunt vt biberet? Arbitror fragmēta aridi fellis in aceto emollita fuisse: vt acetū quidē loco vini esset, illa vero fragmenta p buccella panis. Et præcipue sane potū dederunt, consequutiue vero etiam cibū. His enim qui animo destituuntur, vinum præbere solemus, iniecto pane: vt primū bibentes, postmodum etiam possint edere. Quod si nō ita intellexerimus, nō inueniemus alibi datum ei fel in cibum. Nisi quis fel, anagogice interpretetur, amaritudinē quam ei in cibum dederūt, hoc est, loco cibi eius, quotidie eum irritantes & ad iram prouocantes.

Psal. 68.

Quumque crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius sortē mittentes. Proxima his ait & Lucas: Marcus autem dixit, Mittentes sortem super illa quis quid tolleret. Sed hi quidē euāgelistæ simpliciter & indistincte scripserūt, quod diuisa sint, quodq; sortē miserint: Ioānes vero manifestius de hac re scribēs ait: Milites ergo cū crucifixissent Iesum, acceperunt vestimēta eius, & fecerūt quatuor partes, vnicuiq; militi partē: & tunicam. Erat autem tunica incōsutilis, à summo cōtexta per totū. Dixerunt itaq; inter sese, Ne scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit. Vt scriptura cōpleretur, quæ ait, Partiti sunt vestimēta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortē. Sola ergo Christi vestimenta diuisa sunt, cum tamē latronum vestimentis essent viliora: vt Dauidica prophetia quæ de his erat, cōpleretur. Siquidem in his quoq; subsannantes, quasi regis vestimēta essent, ea diuiserunt:

Psal. 21.

uiserunt: & ita ordinatū est vt prophetia quæ de his fuerat, Cap. 27.
vt dictum est, cōpleretur. Et vestimēta quidem diuisa sunt: A
de tunica vero inconsutili, quam prophetia ἱματισμὸν appellauit, sorte miserūt. Sed quot fuerint vestimenta nullus euangelistarū significauit. Ideo quidā fuisse dixerunt quinque, quatuor quidē, quatuor militibus diuisa: quintū vero tunicā incōsutilem. Videtur autem incredibile dictum, eo quod indecens saluatori fuisset: nemo enim, ne stolidorū quidem hominū tot vestibus induitur. Cōiectantes ergo dicimus, nec procul fortasse ab eo quod congruū est, tria fuisse vniuersa: vnū quidē fuisse tunicam corpori applicatam in modum subuculæ: dico sane tunicā hanc inconsutilem: alterum autem quo super primum vestiebatur: & tertiū exterius indumentum. Hanc vero tunicā è traditione patrū accepimus opus fuisse dei matris à superioribus partibus cōtextā, veluti sunt apud nos capitis aut pedū hyemalia operimenta. Vnde cōmode de ea allegorice loquūtur, q dicūt solū id quod à dei matre sumptū est corpus, desuper fuisse contextum: hoc est, à cœlo coaptatā sibi habuisse diuinitatem: vel à deo fuisse in rerū natura productum, & nō à semine humano. si duobus autē reliquis vestimentis quatuor partes fecerunt dissecantes ea. Siquidem quū de inconsutili tunica dixissent, Ne scindamus eā: significauerūt, quod reliqua sciderant. Neq; enim tanquam preciosa diuiserūt ea, vt à faciendis partibus abstinerent, sed illudentes, vt prædictum est. Et hi quidē ignominiosē quæ preciosa erāt diuiserunt: p quæ talia facta sunt miracula, sed tūc virtus eorum detinebatur. Quidam vero dubitant, quomodo Christus qui legē dedit Apostolis, ne duas possiderent tunicas, ipse plures inuētus est possidere? Quibus respōdendū est, quod ipse quoq; vnicam habebat tunicam, quę corpori adhærebat: cętera enim tunicę nō erāt, sed pallia. Proprie enim χιτὼν (quod nos tunicā vertimus) dicitur quæ intima est vestis. Et de his quidem ita. Considera vero totum saluatoris corpus iniuriis affectum. Caput quidē per spineā coronam, & arundinis percussionem, faciem per sputa, maxillas, autē per alapas, os vero per fel & acetum, aures per blasphemias, collū p colaphos, dorsum & pectus flagellis & verberibus, manus autem & pedes clauis, latus vero lā-

B

C

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 27. cea, veluti scribit Ioannes, cæteras quoq; partes chlamyde
D ac nuditate, & vt semel dicam, totum corpus, quod in cruce spectaculo est expositū. Quādo ergo blasphemiæ nobis ingeruntur, aut contumelia afficimur, siue spectaculo exponimur: hęc considerantes, omnem abiiciamus ab anima tumoris flammā: cogitātes simul, quod ipse quidē deus erat, nos autē homines: ipse dominus, nos autē serui: ipse sine peccato, nos autem peccatores: ipse à seruis patiebatur, nos autē à cōseruis: ipse ,pter nos, nos autē propter nosipsos: ipse quidē spectantibus Iudæis, Romanis, & Græcis, nos vero corā paucis, etsi coram pluribus, at non tā multis.

Et sedentes seruabant eum ibi. Custodiebant eū ne à quo-
E quam deponeretur.

Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam: Hic est Iesus rex Iudæorum. Causam ob quam esset crucifixus: illā enim in tabula inscriptā supertposuit Pilatus, vt ab omnib⁹ legi posset, & qui ꝑsentes erant, & qui prēteribant. Marcus sane dicit, Et erat inscriptio causæ eius scripta, Rex Iudęorum. Lucas vero, Erat autē & inscriptio scripta super eum literis Græcis & Latinis ac Hebraicis: Hic est rex Iudæorū. Hoc autē tribus inscriptū est linguis, eo quod tūc multi ad ciuitatem venerant Iudæorū Græci ac Latini: Ioannes vero dicit: Scripsit autem & titulū Pilatus, posuitque super crucem. Erat autem scriptū: Iesus Nazarenus rex Iudęorū.
Hunc ergo titulū multi legerunt Iudæorum, quia prope ci
F uitatem erat locus vbi crucifixus est Iesus: & erat scriptum Hebraice, Grēce & Latine. Dicebant ergo Pilato pōtifices Iudęorum, Noli scribere, Rex Iudæorū, sed, quod ille dixerit, Rex sum Iudæorū. Respondit Pilatus, Quod scripsi, scripsi. Titulus itaq; apud Romanos causa dicitur †. Scripsit ergo Pilatus dictam causam: instituitque vt scripta, cūctis nota fieret, ne possent sua malitia Iudæi Christo aliā causam affigere, aut diuulgare: simulque & hos notauit & illi patrocinatus est, quod propter inuidiā esset crucifixus. Quum autem literæ in altum positæ regnū eius clare promulgarent, conātur pontifices Iudæorum inscriptione inuertere, dicentes Pilato, Noli scribere, Rex Iudæorum, ne vera videatur inscriptio: Sed quod ille dixerit, Rex sum Iudæorum, vt ille mendax appareat: sed nequaquam persua-

serūt ei. Respōdit enim. Quod scripsi, scripsi: hoc est, quod Cap. 27.
scriptū est non immuto. Iuxta diuinam autem omnino, pA
uidentiam titulus super sōlam Christi crucem positus est. Quum enim tres cruces simul terræ tunc obruerentur multis temporibus, requisita postmodum domini crux, à titulo potissimum fuit cognita.

† *Hinc apparet autorem nostrum nec latine calluisse. Dicitur enim titulus à tueor, scriptura videlicet libro, statuæ, aut cuiquam alij appositā: quę autorem aut eum cui apponitur à plagiario, vel aliis quibusuis tuetur.*

Tunc crucifiguntur cum eo duo latrones, vnus à dextris, & alter à
sinistris. Et hoc Iudæorum opera factum est, vt in medio † Nota.
duorum maleficorum pendēs, & ipse maleficus putaretur: vtque participatio supplicij participem quoque eū prædicaret maleficij. Ob hoc siquidem cum cunctis videntibus B
publice crucifixerūt. Dicit autē Lucas quod stabat populus spectans, vtque militū manibus crucifigeretur laborans, & modis omnibus faciēs, vt praua de eo opinio apud omnes diffunderetur. Cōpleta quoq; est hic Iesaiæ prophetia quæ Iesa. 53.
dicit, Et cum iniquis deputatus est. Duo vero latrones duos populos ænigmatice figurarunt, veterem scilicet ac nouum: horum siquidem ille blasphemiis eum appetens mortuus est: hic autem deum in fine tandem hunc agnouit: ipse vero medius inter hos pepēdit: vtpote medius effectus inter vetus nouumque testamentum.

Qui autem prætereibant, conuitia iaciebant in eum, mouentes capita
sua, & dicentes, Tu qui destruis templum, & in tribus diebus ædificas, serua temetipsum: si filius dei es, descende de cruce. Qui prete- C
ribant, puta illa via Iudæi. Marcus vero ait quod dicebāt, Vah qui destruis, &c. Est autem vah irridentis ac subsannātis aduerbium (quod in vah, vertimus). Hęc autem ei quasi mendaci dicebant suggillantes.

Similiter autem & summi sacerdotes illudentes cum scribis & se-
nioribus, dicebāt, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere? Similiter, propter blasphemiam dicit. Nam & hi quoque blasphemiis eum appetebant, etsi aliis verbis. Dixerunt autem, Alios saluos fecit: miracula eius calumniantes, tanquam prælligiis facta fuerint.

Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credemus in eum.

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 27. D Hoc dicebant propter tituli inscriptionem. Quum enim non potuerint eam subuertere, falsam nituntur illam argu ere, eo quod sibi impossibilia quæsierit. Et vtique desce disset, si ipsi credituri fuissent.

Confidit in deum: liberet nũc eum, si vult eum. Dixit enim: Filius dei sum. Quod prædixit Dauid in persona eorum, hoc ipsi nunc dicũt, huiusmodi prophetiam ad finem perducẽtes. Psal. 21. Scriptum est enim, Sperauit in dominũ, eripiat eum, saluũ faciat eum, quoniam vult eũ. Dicebant ergo conuiciantes. Cõfidit in deum, tanquã filius eius: seruetur ab eo. Hoc autem dicebant, non quod deus eũ seruare non posset, sed quod non esset ipse dei filius, vt ipsi putabant. Sed ò scelesti ac pessimi: ergo nec prophetæ erant prophetæ, aut iusti, ex quo deus illos à periculis non eripuit. E Verum & prophetæ & iusti erant, nec minus tamen periculis subiacuerunt secundum variam dispensationem.

Id ipsum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo, exprobrabant ei. Id ipsum, id est eodem modo. Non enim Iudæos tãtũ inflammauit diabolus, sed & Romanos milites furore agitauit, & ipsos etiam latrones, quanquã cũ eo crucifixos, aduersus eum exacerbauit. Matthæus itaque & Marcus vtrunque aiunt exprobrasse ei. Lucas vero vnũ quidem conuitiis illum agitasse dicit, alterum autem blasphemantem magis increpasse. Primum siquidem ambo priorũ obliti laborum, ex crudelitate exprobrabant ei, vtpote & ipsi Iu- F dæi. Forte autem etiam id in gratiam Iudæorum faciebãt, vt propter hoc ipsos deponerent. Postmodum vero alter pœnitentia ductus est: tum quidem Christi signa ad memoriam reuocans, eiusque conuersationem inculpatam: tum vero audito quod etiam pro his qui ipsum crucifigebant intercessisset, veluti scripsit Lucas: videns præterea & aerem præter naturam obscuratum.

A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super vniuersam terram vsque ad horam nonam. Post petulantiæ ac scommatum satietatem id factũ est, vt quiescente iã furore, aliquid à miraculo luerifieri posset. Admirabilius enim erat hæc facere eum qui in cruce pẽdebat, quam à cruce descẽdere. Quod si hæc eũ facere non suspicabantur, sed quod deo hæc operãte pueniren t, timere sane oportebat, & intelligere qđ

propter hunc ad iram commotus esset. Neq; enim dicere Cap. 27. potuerunt, quod solis ecclipsis secundum naturam esset: A Nam ipsa & in vno temporis accidit momento, & in vna parte terræ, & non in decimoquarto die lunæ: hæ vero tenebræ & ad trẽs horas perseuerarunt, & super vniuersam terram: & decimoquarto die lunæ, quando impossibile est secundum naturam contingere solis eclipsim.

Circiter horam vero nonam clamauit Iesus voce magna, dicẽs: Eli Eli lamazabtani, hoc est, deus meus, deus meus vt quid dereliquisti me? Dauidicum est verbum. Hebraice autem ipsum clamauit, vt solis Hebræis notum fieret, qui soli Dauidica nouerãt. Marcus vero Eloi Eloi scripsit. Significat autẽ Eli, deus mi. Eloi vero, Deus meus. Clauorũ ergo doloribus deprẽssus, ait: Deus meus, deus meus, vt quid dereliquisti me? hoc est propter quid me dimisisti vt sustinerem dolores. Hoc autem dixit, confirmans quod sicut in veritate humanam assumpsit naturam, ita quoque vere crucifixus est, & non B phantastice prout multi hæretici deliraruut. Neque enim nisi dolens ita clamasset. Potest autem & aliter dici, quod † iam pro hominibus moriens in persona generis humani dicta clamauit voce. Ait enim Gregorius Theologus, quod in seipso figurat quod nostrum est: nos siquidem primum derelicti eramus ac despecti: deinde nunc assumpti ac seruati sumus illius afflictionibus.

Vide obsecro quanta sit miseratione dignus qui in ignota versatur lingua. Quanquam enim apud Marcum scriptorum incuria legatur Eloi Eloi: apud quem etiam eadem causa pronomen Meus semel tantum ponitur, haud dubium tamen est quin vterque aut Hebraicis aut Græcis literis scripti reliquerit, quod psalmo vicesimoprimo dixit Dauid: puta אלי אלי למה עזבתני *Eli Eli lama azabtani: Deus meus, deus meus, quare dereliquisti me. Munsterus tamẽ dicit in vetustis exemplaribus Græcis ac Latinis se incorruptam inuenisse dictionem Chaldaicam* שבקתני *Sebaclani: Nã à reditu Iudæorũ è captiuitate Babylonica ad Christum natũ vix, 515. anni intercesserunt, & ita vulgo adhuc Chaldaice magis quàm Hebraice loquebãtur. Itaque Christus sermoni vulgi suum accommodabat sermonem.* C †

Quidam autẽ ibi adstantium quum audissent, dixerunt: Eliam vocat iste. Milites hi erant Romani, vocẽ Hebraicã ignorantes.

Statimque currens vnus ex eis quum acceptam spongiã implesset

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 27. *arcto, imp fuit arundini, dabátque ei vt biberet.* Hoc etiam ludẽs
D fecit admodum consolantis, sicut & præcedentes: aut etiã
vt aceti acerbitas, additio fieret illi doloris.

† *Cæteri vero dicebant: Sine, videamus an veniat Elias seruaturus*
eum. Marcus vero ait, quod hic dixerit, Sinite videamus an
veniat Elias ad deponendum eum. Verisimile est autem
& hunc & illos hoc dixisse.

Iesus autem quum iterum clamasset voce magna, emisit spiritum.
Quæ autem fuerit vox, significauit Lucas, videlicet, Pater
in manus tuas commendabo spiritum meum. Clamauit au
tem voce magna: vt omnes audirẽt, omnesque scirẽt, quod
ad extremum vsque spiritum patrem deum appellaret, &
† vniuersa in eo reponeret: nec esset ei contrarius: vtque di-
scerent quod sua potestate quãdo voluit mortuus est. Quũ
E enim dixit, Pater in manus tuas commẽdabo spiritũ meũ:
tunc demum morti permisit, vt ad se accederet. Non autẽ
dixit, Commendo, sed, Cõmendabo: significans quod pau-
lo post expiraturus sit. Vnde & Ioannes quæ post dictã vo-
cem facta sunt, refert, tanquam etiam ab aliis prætermissa
dicens, Stabat autem iuxta crucẽ Iesu mater eius, &c. Vbi
autem dixit, quomodo dilectam matrem ac virginem di-
lecto commendauerit discipulo ac virgini, & quomodo si-
tienti datum sit acetum ad potandum: tandem ait: Quum
ergo accepisset Iesus acetum, dixit. Consummatum est:
& inclinato capite tradidit spiritum, de quibus omnibus
F quære in Euangelio secundum Ioannem

Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo vsque ad
imum: terraq; mota est, ac petræ scissæ sunt. Sol quidẽ tenebris in-
dutus est, templũ vero scidit velũ suũ, significando q propter absurdũ ac irrationabile spectaculũ lugeret: Lugentiũ
enim est vestẽ scindere, nigráq; indui stola. Per terrã autẽ
motã, petrásq; scissas obẽdit quod potẽs esset in aggerem
eos cumulare & obruere: sed nõ vellet propter suã mãsue-
tudinẽ, & ꝓpter illos qui ex eis erãt credituri, lucẽq; datu
ri. Proprie autẽ velũ templi scissum est ad eorũ redargutionẽ, cui cõtradicere nõ possent: vt si niterẽtur causari, & ad
ea q̃ naturaliter accidũt, passiõs obscurati solis, terræ mo
tę, petrarũq; scissarũ reducere: os illis obturaret ꝓ veli scis
sionẽ: quũ tale quid esse vnquã factũ demõstrare nõ posset.

Cap. 27. Scisso autem velo, ostendit deus, quod à templo diuina auo
A lasset gratia: quódque interiora, puta sancta sanctorũ om-
nibus peruia ac cõspicua cõstituẽda essent: quod etiã post-
modum ingredientibus Romanis factum est. Quod autẽ
mihi magis placet accipe. Quia interiora veli figura erant
cœli, exteriora vero terram figurabat. Scissum iam velum,
significauit diuisum iam esse medium parietem inter cœ-
lum & terram (puta inimicitiã) qui inter deum erat & ho-
mines: & factum esse cœlum hominibus peruium, soluto
iam per Christum obstaculo medio, talique nobis ascensu
innouato. Vniuersaliter autem quæ facta sunt, diuinæ iræ
signa erãt, Iudæorum insensibilitatem reprehẽdentia, ho
rúmque perditionem prædicantia. B

Et monumenta aperta sunt, multaque corpora sanctorum qui dor-
mierant surrexerunt. Ad demonstrationem potentiæ suæ, &
hoc factum est, terroremque Iudæorum: vt perpenderent,
quod is qui adeo facile mortuos viuificaret, facilius posset
viuos morti dare. Præterea etiam ad futuræ resurrectionis
confirmationem.

Et egressi de sepulchris post resurrectionem eius, venerunt in sanctã
ciuitatem: & apparuerunt multis. Egressi sunt & apparuerunt:
ne phantastica videatur sepulchrorum apertio, ac dor-
mientium resurrectio. Post resurrectionem autẽ eius egres
si sunt de sepulchris, ac venerunt in sanctam ciuitatem, &
apparuerũt multis, vt ex eorũ resurrectione certiores red-
dantur & de resurrectione illius, cogitantes quod qui hos
resuscitauit, multo magis seipsum resuscitauit. Sancti vero
surrexerunt, vt fide digni videantur, qui de Christo loquũ
tur. Postquam autem apparuerunt, iterum dormierunt.

Centurio autem & qui cum eo erãt seruãtes Iesum, quũ vidissent
quæ fiebant, vehementer timuerunt, dicentes, Vere dei filius erat iste.
Hunc Marcus voce latina Centurionem vocat: Matthæus
vero Græca ἑκατόνταρχον, idem significante. quod enim
Græci ἑκατον, hoc Latini centum vocant. Videns, in-
quit Centurio, qui ex aduerso eius adstabat, quod sic emis-
so clamore expirasset, dixit, Vere homo hic filius dei e-
rat, intuitus siquidem quod cum libertate deũ patrem vo-
casset, & in manus eius spiritũ suum commẽdare se testa-
tus esset, ac paulo post expirasset: intuitus quoque adeo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.27. horrenda quæ fiebant, credidit filium esse dei. Lucas vero
D de eo dicit, Videns Centurio quod factū erat, glorificauit
deum dicens, Vere homo hic iustus erat: iustū vt opinor
diuinum nominans. Vel etiam primum quidē dixit, quod
iustus erat: deinde tandem quod filius dei erat. Addit
autē Lucas, Et omnes turbæ quæ simul accesserant ad spe-
ctaculum illud, percutientes pectora sua reuertebātur: do-
lorem videlicet interiorem significantes. Intelligebant e-
nim à præcedentibus signis, & ab his quæ accidebāt, quod
& creatura passionem illius non ferens cōpatiebatur ei.

*Erant autem ibi mulieres longe spectantes, quæ secutæ fuerant Ie-
sum à Galilæa ministrantes ei.* Suppeditantes quæ ei neces-
saria erant. Chorus enim erat discipularum apud dei ma-
trem coniunctarum, & expensas de suis facultatibus suppe
E ditantium. Et vide conuersum ordinem: discipuli siquidem
fugerant, discipulæ vero assistentes permanebant.

*Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Ioſe ma-
ter, ac mater filiorum Zebedæi.* Quum multæ essent, ih signio-
res enumerat. Quidam itaque dicunt, quod dei mater est,
quæ apud euangelistas nunc quidem Iacobi & Ioſe mater
nominatur, quandoque autem Maria Iacobi, interdum ve
ro Maria Ioſe: Nam hi filij erāt Ioseph: & quemadmodum
pater illorum vir eius dicebatur propter dispensationem,
ita rursus ipsi filij virginis. Verum sermo hic absurdus vi-
detur. Primum siquidem, quid prohibebat eam appellare
F matrem Iesu? præsertim quum in præcedentibus narra-
tionibus vt plurimum ita eam appellauerint. Deinde ab-
surdum quoque foret in locis sequentibus vbique Magda-
lenen ei præponi, & ostendere illā fuisse matrē dei feruē-
tiorem. Vnde suspicamur alteram quandā fuisse hanc Ma-
riam, quæ mater erat Iacobi Parui & Ioſe, non filiorum Io
seph, sed aliorum, qui erant è septuaginta discipulis. Nam
multæ tales similis erant nominis apud Iudæos. Verisimi-
le est autem tunc dei matrem propinquius cruci adstitisse
quàm cæteras mulieres: idque viscerum inflammatione Iu
dæorum vincente timorem: fortasis vero etiam circūisse,
quum propter naturæ aculeos in eodem loco manere nō
posset: postmodum autem apud monumentum mansisse &
singula conspexisse. Quod si hoc recipimus, quærendum

est, quomodo ipsius non meminerunt euāgelistæ? Quia de Cap.27.
A ea notum erat, quod adfuerit, & quæ matrem sunt demō-
strauerit. Ideóque neque plāctum eius scripserunt: abunde
enim satisfecerunt pronunciantes, quod filium docentem
sequebatur. Oportet autem & hoc & illud scire, quodque
naturæ conformius est suscipere. Marcus vero ait, Erāt au-
tem & mulieres eminus aspicientes, inter quas erat Ma-
ria Magdalene, & Maria Iacobi Parui & Ioſe mater, & Sa-
lome. Hanc autem Salomen quidam eam esse dixerūt, quæ
apud Matthæum dicitur mater filiorum Zebedæi.

*Quum sero autem factum esset, venit homo diues ab Arimathæa
nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Ieſu.* Ioannes vero e-
tiam alia quædā priusquā ad horum accederet narrationē
scripsit, dicens: Igitur Iudæi ne remanerēt in cruce corpo-
ra sabbato, quia parasceue erat, & cætera de crurū latronū B
cōfractione, & de apertione lateris domini. Hunc autē Io
seph Marcus honestū senatorem scripsit, ac expectante re-
gnum dei. Honestū quidem, vtpote grauem & modestum:
senatorem vero nēpe vnum senatorum ciuitatis: erant au-
tē senatores decuriones, cōsiliarij, ac officiales curiæ. Ex-
pectans itē regnum dei. quod videlicet circa secundū do-
mini aduentum futurū erat. Lucas autem virū iustū & bo-
num eū nominauit, & quod nō cōsenserat cōsilio ac facto
Iudæorū: oriūdus ab Arimathæa ciuitate Iudæorū. Ioānes
vero discipulū quidē eum fuisse dicit Iesu, occultum autem
propter metum Iudæorū, & erat ex septuaginta discipulis. C

CAPVT LXVIII. DE PETITIONE CORPORIS DOMINI.

Hic accessit ad Pilatū & petiit corpus Ieſu. Eo quod
illi notus esset. Marcus vero dicit quod sum-
pta audacia ingressus est ad Pilatum, & petiit
corpus Iesu. Priorem enim timorem sequenti
audacia mirabiliter abluit, & seipsum in mor-
tem tradidit, ob beneuolentiam quam gerebat erga præce
ptorem, suscipiēs in se cunctorum inimicitiā Iudæorum.

Tunc Pilatus iussit reddi corpus. Marcus autem dicit, quod
Pilatus admirabatur si iam mortuus esset: & accersito Cen

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 27. D turtione, interrogauit eum, an iandudum mortuus esset: & re à Centurione cognita, donauit corpus ipsi Ioseph. Sperabat enim tarde illum morituum, tanquam diuinū quendam hominem qui exteros excederet. Ipse vero lege naturæ mortuus est tanquam verus homo.

Mors.

Sumptumque corpus Ioseph involuit illud sindone munda. Ioannes autē latius scripsit dicēs, Venit ergo & tulit corpus Iesu. Venit autē & Nicodemus is qui venerat ad Iesum noste primum, ferens mixturā myrrhæ & aloes ad libras ferme cētum. Acceperunt itaq; corpus Iesu, & obuinxerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. Insignis ergo erat & antea Ioseph, sed insignior factꝰ est eo qꝺ Christi corpꝰ ausus fuerit accipere, illudq; honorare. Neq; enim solum tulit, sed & preciose ac honorifice cum Nicodemo sepeliuit. In myxtura autē myrrhæ & aloes illud sepelierunt, vt sine corruptione & in bono odore permaneret: adhuc enim vt nudum hominem ipsum honorabāt. Et nos ergo domini corpus per participationem in altari accipientes, odoramentis illud vngamus, suauibus videlicet virtutum operibus, ac opere & contemplatione.

Mos iudæor in sepeliē-Do. E

Et posuit illud in monumento suo nouo, quod excederat in petra, & adoluto saxo magno ad ostium monumēti, abiit. Hic quidem euangelista ipsius Ioseph dicit fuisse monumentum: cæteri vero non significauerūt cuius fuerit. Ioānes enim ait, Erat autem in loco vbi crucifixus est hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nōdum quisquam positus fuerat, &c. Verisimile ergo est ipsius Ioseph fuisse hortum in quo erat monumētum. Ordinatum est autem vt illud fuerit nouum, ne postquā resurrexisset saluator, suspitio haberi posset aliū resurrexisse. Aduoluit quoque saxū magnum, auxilium ipsi præstante & Nicodemo. Monumentum autem in speluncæ modum erat excisum.

F

Monumentum fuit.

Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria sedentes ex aduerso sepulchri. Marcus vero ait: Maria autem Magdalene, & Maria Iose aspiciebāt vbi poneretur. Lucas autē, Subsequutæ, inquit, mulieres, quæ cum eo venerāt de Galilea, viderunt monumentum, & quomodo positū erat corpus eius: reuersæ vero parauerūt aromata & vnguēta. Quū enim eos qui sepeliebāt subsequi & cū eis reuerti decreuisset se-

Mulieres.

debāt ex aduerso sepulchri, aspiciētes vbi poneretur corpꝰ, & quomodo poneretur: vt reuersæ, paratis aromatibꝰ & vnguētis, venirēt die dominico, & aromatibus ac vnguētis illud vngerent. Siquidē quando sepultus est iā vespera appetebat, in qua nō licebat ad monumētū accedere. Iudæi enī vesperā illius parasceues maxime honorabant: nō solū tanquā sabbati festum præcedens, sed etiam tanquā festū propter pascha: in hac enim opottebat pascha immolari. Sabbato vero quieuerunt propter legem. Adhuc enim consuetudinē & legē seruabāt. Cæterū die dñico ad sepulchrū venire disponebāt, quod sane etiā fecerunt, veluti paulo post dicetur. Quū enim nōdū quicquā excelsum de resurrectione cognouissent, sepultum corpus se inuēturas sperabant.

Cap. 27. A

B

Postero autē die qui sequitur parasceuē, conuenerūt principes sacerdotū & pharisæi ad Pilatū dicentes: Domine recordati sumus, quod impostor ille dixit adhuc viuēs: Post tres dies resurgā. Iube ergo munīri sepulchrū vsq; in diē tertiū, ne quando venientes discipuli eius furētur ipsum, dicantq; plebi, Surrexit à mortuis: & erit postremus error peior illo priore. Munīri sepulchrum, puta sigillū apponi & custodiam. Quia autē credi oportebat, quod mortuus esset & sepultus, quòdque resurrexisset: videtria hæc inimicorū testimoniis approbata: considerāda sunt enim verba eorū. Quod enim aiunt, Recordati sumus, quod impostor ille dixit adhuc viuēs, attestatur quod mortuus sit. Quod autē sequitur, Iube munīri sepulchrum, attestatur quod sepultus sit. Porrò quòd subiungunt, Ne quando venientes discipulus furētur ipsum, plenā facit fidem, quod munito sepulchro, nō sit furto sublatū corpus, & ita resurrectioni cōtradici no potest. Dignum est autē vt inquiramus vbi dixerit, Post tres dies resurgā. Siquidem variis in locis dixit discipulis, Tertia die resurgam. Id autē, Post tres dies resurgā, nusquam dixit. Hoc itaque Iudæi ab exemplo Ionæ quod ad eos dixerat, colligebant. Postremum vero errorem dicebant, quod à mortuis resurrexerit: priotē vero quod sit filius dei. Sed ô insensati quo tandē fine essent ipsum furto sublaturi. Nisi enim tertio die resurrexerit sicut prædixit, manifestū est quod decepti, & propter eū ab omnibus gētibus odio habiti, sine domibus & extorres facti, potius auersabūtur eū, & odio habebūt tanquā impostorem, & ita nolēt

Nota.

C

Probat resurrectionem.

Sup. 12. et Luc. 11.

Cap.27. eum furari. Sed neque populo persuadere poterũt, quod à
D mortuis surrexerit. Cui enim inniteturr an vehementiæ ser
monũ atque illiterati sunt. An forte abundantiæ rerũ? At
qui sunt omniũ paupertimi. Generis fortasis claritati. Ve
rũ ignobiles sunt, & ab ignobilibus progeniti. Vtrũ suiipso
rũ multitudini? At non plures sunt quàm duodecim. Vtrũ
patriæ iplendori? Verũ à regionibus sunt obscuris & igno
bilibus. An putatis quod præceptoris promissionibus?
Quibus? Si enim non resurrexerit, neq; illis crediturí sunt.
Demonstratum est igitur quod vane suspicamini hũc fur
to auferendum esse: ob dictas enim causas est incredibile.

Ait illis Pilatus, Habetis custodiam: ite, munite sicut scitis. Sicut
E ἐκεῖθεν, id est, cohors, ita & κουστωδία ordo erat militaris. Non
permisit autem, vt soli milites munirent sepulchrum, sed
principibus sacerdotum ac pharisæis præcipue commisit
ea quæ muniminis erant, sequente eos custodia. Ita enim
deus ordinauit: ne post resurrectionẽ dicere possent, quod
qum soli milites sepulchrum muniuissent, tradiderant cor
pus discipulis.

*Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, obsignato lapide, adhi-
bitaque custodia.* Non solũ ostij lapidem obsignarunt, sed &
electis quos voluerunt militibus, huic in custodes adhibue
runt, sicut paulò post manifestabitur. Et hæc sabbatho ope
rati sunt ob insaniæ suæ furorem, soluentes illud. Quia ve
ro nunc dicturi sumus quomodo mulieres ad monumẽtũ
F peruenerint: non intempestiuũ fuerit dicere, quod quũ di
uersimode de apparitionibus scripserint euãgelistæ, maxi
mam præbent non animaduertentibus difficultatẽ. Et qui
dem Chrysostomus de huiusmodi differentia nihil curiose
scrutatus est. Cæteri vero quum dicta euangelistarũ circa
hæc conciliare non possent, multos his de rebus inuanũ ef
fuderunt sermones: hi quidem quatuor ad monumentũ ac
cessus diuersis temporibus factos esse dicentes, non casdẽ
fuisse mulieres aiunt, quarum meminerunt quatuor euãge
listæ, sed alias & alias similium inter seinuicem nominum.
Alij vero de quatuor accessionibus conformiter dicũt: sed
hos ab eisdem mulieribus factos esse asseuerãt. Et hi autẽ,
& illi facile conuincuntur, quod leuia, faciléq; cõfutabilia
dixerint: si quis diligẽtius ad euãgelistas aduertet. Sed nos

ab eo qui sepultus est, quique resurrexit, postulata gratia, Cap.28.
dicta concordare nitemur, ac manifeste ostendere eandẽ A
apud omnes euangelistas esse consonantiam.

Vesperæ autem sabbathorum, quæ lucescit in vnum sabbathorum, Cap.28.
venit Maria Magdalene & altera Maria vt viderent sepulchrum.
Hebræi sabbathũ honorantes, septimum videlicet hebdo
madæ diẽ, etiam sex dies ipsum præcedentes in honorem
eius sabbatha appellabant, nominantes diem dominicum,
vnum siue primum sabbathorum: secũdum autẽ sabbatho
rum, & tertium sabbathorum, secundũ ac tertium septima
næ diẽ & similiter alios sequentes. Dicens ergo Matthæus
vesperã sabbathorum, finẽ significauit omnium sabbatho
rum, siue septẽ hebdomadæ dierum. Nam & nos vesperã B
aut serum diei dicentes siue serum noctis, vltima ipsorum
significamus. Finis autẽ septẽ dierum hebdomadæ nõ so
lum ipsum proprie dicitur sabbathũ, sed & ipsius sabbathi
finis. Ne autẽ putes, quod in fine ipsũ sabbathi venerint pdictæ mulieres ad monumentũ, sed in principio diluculi,
addit: Quę lucescit, hoc est, appetente ia die, prospectante
& oriente. Et sermonem magis adhuc explicas, adiecit, In
vnum sabbathorum, Vnus autem sabbatorum, siue primus
septem dierum, dominicus est, sicut prediximus. Quũ autẽ
ita scripsit Matthæus, principiũ dominici diei manifesta-
uit. Omne vero diluculum post sextam noctis horã incipi- Mar. 16.
tur, quando primum galli canunt. Idem quoque tẽpus scri C
psit & Marcus dicens, Et valde mane vno sabbathorũ ve
niunt ad monumẽtum orto sole. Valde mane enim prin
cipium est diluculi. Verũ si valde mane erat, quomodo di
xit orto sole? Quia tunc proprie sol oriur, etsi nobis nõdũ
appareat, demoratus adhuc circa pfundissimas extremas
que orientis partes, & paulatim exurgens, cuius testimo
nium est gallicinium. Nam galli primi inter omnia animã
tia sentientes illius calorem, repete clamant, eiusque præ- Luce 24.
sentiam hominibus prænunciãt. Idem quoque tempus si
gnificauit & Lucas dicens: Sabbatho quidem quieuerunt
secundum præceptum. Vno autem sabbathorum profundo
diluculo venerunt ad monumentum ferentes quæ parauerũt aromata. De Maria autem Magdalene, cuius meminit
Ioannes in sequentibus suo loco dicemus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 28.

Et ecce terræmotus factus est magnus: angelus enim domini qui descenderat de cælo, quum accessisset, reuoluit lapidem ab ostio, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & indumentum eius candidum tanquam nix. Christus quidem surrexerat priusquam angelus descenderet. Quemadmodū enim natus est seruatis integris claustris virginis, ita quoq; resurrexit seruatis integris monumēti signaculis. Terræmotus autē factus est propter assidētes sepulchro custodes, vt timore terræmotus erecti, & horrore aspectus eius q lapidē reuoluerat consternati, fugerent & hæc Iudæis nunciārēt, ac testes ipsi fierēt veritatis: hæc enim maxime fulgere solet, quando ab inimicis suis prædicata fuerit. Lapidē vero reuoluit angelus propter mulieres, vt sepulchrū viderent vacuū, ac surrexisse crederēt. Marcus autem de his mulieribus ait, quod dicebant inter sese. Quis reuoluet nobis lapidē ab ostio monumenti? quūq; respexissent, vident quod reuolutus esset lapis: erat enim grandis valde. Dū itaq; venirent, ita dicebant inter sese: interim vero dū hæc colloquerentur, factus est terræmotus: quūq; accessisset angelus reuoluit lapidē: & iam ad monumentū respicientes, vidēt quod reuolutus esset lapis. Marcus sane breuitati studens, neque terræmotū scripsit, neque quis lapidē reuoluerit docuit. Similiter & Lucas narrationē de his abbreuiauit, dicens, Inuenerunt lapidē à monumento reuolutum. Itaque quando ad monumentū venerint mulieres significauerūt euangelistæ, quādo vero resurrexerit Christus, nullus eorū indicauit: solus enim hoc nouit. q solus surrexit vt nouit. Omnes autem vnanimiter sancti patres & doctores tēpus resurrectionis eius fuisse dicunt circa primū gallicinium, qui iā dominici diei lucem præferebat. Ideo quoque post sextam noctis horā virtutis sectatores, soluto ieiunio lętitiam auspicantur. Surrexit autem tertio die prout dixerat. Ex quo enim hora nona parasceues mortuus est, numeratur primus dies parasceue: secundus sabbathū: tertius dies dominicus, in quo incipiēte diluculo, surrexit, paulo antequā mulieres accederent: & cōnumerātur ipsius finis parasceues, & dominici principiū. Quod autem in exemplo de Iona dixit, Ita erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctib': de diebus quidē nō est quod hęsi-

Angelus sedens ad monumēti

Quare terræmotus factus.

Tempus resurrectionis.

temus: iā enim enumerati sunt: de noctibus vero dicemus, quod Iudæi ad tertium vsque diem sepulchrum munierāt, videlicet ab ipsa parasceue vsque ad diem dominicū occidente sole: ita enim decreuerāt. Tertiā vero noctē absque munitione relinquebant: nā si etiam hanc expectasset, suspecta habita fuisset resurrectio: respondissent enim, quod ex quo intra tēpus munitionis nō resurrexerat: hac soluta, fide carebat resurrectio: furto enim sublatus erat, nullo eu stodiente. Itaque quum adhuc custodirēt resurrexit, omnē tollens cōtradictionem: & neque totum tertiū expectauit diē, sed statim quum inciperet, surrexit. Quod enim intra tempus munitionis resurgeret, argui non potetat: quod si id postmodū faceret, suspectum erat. Nā quod citius quàm sit constitutum efficitur, potentiæ est: quod autē tardius, imbecillitatis. Etenim rex quoque qui ad certum diē beneficium quibusdam cōferre promisit, si ante statutum diem beneficium eis conferat: non solum promissum cōpleuit, sed & aliam gratiam velocitatis addidit. Nihil autē aliud Iudæi appositis signaculis ac custodibus apparabant, quàm vt resurrectio publicaretur, sumeretque ab ipsis custodib' testimonium. Sed rursum ad dictorum enarrationis ordinem reuertendum est.

Cap. 28.

A

B

Præ timore autem eius concussi sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Præ timore terræmotus, fuit enim magnus: aut angeli, fuit enim aspectu terribilis. Concussi sunt autem, hoc est tremuerunt, deinde ad se reuersi fugerunt, & ita mulieribus data est securitas.

Timor custodum.

C

Respondens autem angelus dixit mulieribus: Ne timueritis vos. Ne, inquit timueritis vos, sed hi puta custodes, omnesque inimici domini. Primum itaq; timore illas liberauit & sermone & habitu, deinde de resurrectione differit.

Scio enim quod Iesum crucifixum quæritis. Non confunditur dicere dominum suum crucifixum: quia his quidē qui ante ipsum crucifixi sunt, crux ignominia erat, quum argumentum esset maleficij eorum: huic vero potius gloria, quum fuerit demonstratio beneficij in homines collati, propter quod ad crucem condemnatus est.

Non est hic, surrexit enim sicut dixit: accedite, videte locū vbi positus erat dominus. Dicēs, accedite, videte locum vbi positus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.28. erat dominus, significauit quod propter eas vt viderent,
D lapidem reuoluerat.

Et cito euntes dicite discipulis eius, quod surrexit à mortuis, & ecce præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis. Præcedet: hoc est, præueniet vos. Iubet autem abire eos in Galilæam, in qua sine Iudæorum timore ad eum accessuri erant, & cum eo colloquuturi.

Ecce dixi vobis. De omnibus videlicet. Vel aliter, Ecce admonui vos de discipulis. Nolite itaque admonitionem negligere. Hic ergo angelus extra sepulchrũ super lapidẽ sedens, prædicta dixit mulieribus. Quia vero nõ ausis appropinquare præcepit, vt sepulchrũ ingrederentur. (Nã hoc significat, Accedite, videte locũ vbi positus erat dominus)
E ingressæ sunt. Sed Matthæus quidẽ vsque ad ingressum sepulchri narrauit, reliqua prætereuns: cæteri vero relictis his,
Nota. quæ vsque ad sepulchri ingressum acciderant, q̃ in eo facta sunt conscripserunt. Et hoc est quod maximã præbet nõ aduertentibus hesitationẽ. Ait enim Marcus. Et ingressæ in monumentum viderunt adolescentulũ sedentẽ in dextris amictum stola candida, & obstupuerunt. Ille autem dicit eis, Ne obstupescatis. Iesum quæritis Nazatenũ crucifixũ surrexit, non est hic. Ecce locus vbi posuerunt eũ. Sed abite: dicite discipulis eius & Petro, quod præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis. Quia enim is qui foris sedebat angelus præceperat eis ingredi, ingressæ in
De duabus Angelis fœminis. monumentũ viderunt alterum angelũ sedẽtem à dextra
F ipsius parte: & vt verisimile est, viso repẽte eo obstupuerũt. At ille dixit eis, Ne obstupescatis, &c. Et sicut exterior angelus, ita & interior, primũ quidẽ stupore eas liberat: dein de ea quæ de resurrectione erãt, disserit. Et certe exterior timendus erat, ppter custodes: interior vero talis nõ erat, propter mulieres. Ideo illo quidẽ viso, istę timuerunt: Hoc autem viso, obstupuerunt. Nominatim autem Petrum addidit: vt sciret remissum sibi esse trinæ negationis lapsum, ppter feruentẽ pœnitentiã, & respiraret: absorptus siquidẽ erat immenso mœrore. Addẽs autẽ, Sicut dixit vobis, reduxit eis ad memoriã id quod in mõte oliuarũ dixerat. Postquã autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam, sicut
Supr.26. dixit Matthęus sexagesimoquãrto cap. Lucas vero scripsit:

Et in-

Et ingressæ non inuenerunt corpus domini Iesu. Et factũ Cap.28.
est dũ mente consternatę essent super hoc: Et ecce duo viA
ri steterunt iuxta illas in vestibus fulgurantibus. Quumque expauissent, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad
Nota. illas, Quid quæritis viuentẽ cum mortuis? Non est hic, sed surrexit. Mementote quomodo loquutus sit vobis, quũ adhuc esset in Galilea dicens: Oportet filiũ hominis tradi in manus hominũ peccatorũ, & crucifigi, ac tertio die resurgere. Et recordatæ sunt verborũ illius. Angelus itaque qui sedebat à dextris, quiq; ad eas dixerat ea quæ retulit Marcus, disparuit. Quod etiã, quia à Marco silentio prætermissũ est, cũ his quæ à Luca narrata sunt, similiter obscuritatẽ pe
B perit. Quũ autem ipsæ corpus domini Iesu nõ inuenissent, expauerunt cogitantes, quid de eo factum esset. Nondũ enim credere poterant quod resurrexisset: ita consternatis ipsis apparuerunt duo pdicti angeli, & is videlicet quẽ extra sepulchrum viderant, & quẽ in ipso conspexerant, trãsfigurati in vestibus fulgurantibus, vt etiam ob splẽdorem transformationis apertius angeli dei viderentur. Quũ autem nouo aspectu conterritæ essent, nec possent ob vestiũ coruscationẽ in eos respicere: dixerunt ad eas non iã mãsuete vt prius, sed obiurgandi modo propter ipsarũ incredulitatem: Vt quid quæritis viuentẽ cum mortuis? tanquã videlicet mortuum: nam id est esse cum mortuis. Vt quid cum qui resurrexit, quæritis ac si non resurrexisset? Nõ est hic, sed surrexit. Deinde vbi eas ad maiorem resurrectioC nis fidẽ induxissent, admonuerunt verborum domini, dicentes: Mementote quomodo loquutus sit vobis, quum adhuc esset in Galilæa, dicẽs: Oportet filiũ hominis tradi in manus hominũ peccatorũ, & crucifigi, ac tertio die resurgere. Post modũ ait euangelista, quod recordatæ sunt ver-
Sup.17. borum eius, significans, quod deinde crediderunt. Scripsit enim Matthæus trigesimoquinto capite, quod quũ versarentur in Galilæa, dixit illis Iesus: Futurum est vt filius hominis tradatur in manus hominum & occidẽt eum, ac tertio die resurget. Nihil autem præcipiunt hic angeli de Apostolis: vt qui iam quæ dicta sunt de illis præceperant.

Et egressæ cito cum timore & gaudio magno cucurrerunt vt nunciarent discipulis eius. Etsi nullam fecerit mentionem Mat-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 28. theus quod in monumentū intrauerunt, nunc tamen dicēs
D quod egressæ sunt, ostendit primum fuisse ingressas. Cum timore itaq; egressæ sunt ob admiranda quæ viderant: cū gaudio vero, ob lætum nuncium quod audierant. Marcus autem dixit: Quumque exissent fugerunt à monumento: habebat enim eas tremor ac stupor, & nemini quicquā dixerunt, timebant enim. Considera ergo quomodo non repugnent quæ dicuntur. Egressæ enim cito à monumento, secundum Matthæum: fugerunt secundum Marcum, propter Iudæos, ne conspectæ viderentur ipsæ furari Iesum. Quod si dixit ille, quod timebant & gaudebant: hic autem quod tremebant ac stupebant: non est cōtradictio: tremor nempe illis è timore processit: gaudium vero tacuit Mar-
E cus, vel etiam per stuporem significauit: ipsum liquidē quā doque vertit in stuporem. Nemini autem quicquam dixerunt, nulli videlicet hominum, qui sibi per viam occurrerunt. Nam Apostolis vniuersa retulerunt, vbi ad eos reuersæ sunt, sicut scribit Lucas. Causa autē quod nemini quicquam dixerint, erat timor Iudæorum, ne ipsas occideret, audito quod Christi prædicarent resurrectionem.

Quum autē irent vt discipulis nunciarent: & ecce Iesus occurrit eis. Quæ ante omnes diluculo surrexerant, ante omnes vidēt dominum, & hoc in mercedem sui studij suæque festinationis referunt.

Dicens, Gaudete. Gaudete eis tribuit, quæ ob veterem in-
F obedientiam condemnatæ erant ad habēdum mœrorem. Loquutus est autem, vt à voce magis cognosceret eum: & prima eius vox lætum gaudij nuntium fuit.

Illæ vero accesserunt, ac tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Illę quidem ex desiderio & reuerentia† os tenuerunt: ipse vero non prohibuit, præstans vt per tactum certiores efficerentur, quod phantasma non esset.

Tunc ait illis Iesus, Nolite timere. Rursum & ipse quoque tepellit primo timorem earum: deinde de discipulis præcipit: confirmans suos, fuisse angelos eos qui prius apparuerant, & eadem præceperant.

Ite renunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt. Mulieribus ꝓ Apostolis vlus est ad Apostolos, honorans genus quod ex serpentis seductione infame factū

fuerat. Et quia olim mulier vito facta est ministra mœroris: nunc mulieres fiunt vitæ ministræ gaudij. Fratres vero appellauit Apostolos: simul quidem propter incarnationē: fratres siquidem sunt inter se mutuo omnes homines, simul etiam ad honorem ipsorum. Cap. 28. A

Illis autem abeuntibus, ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatem, & renunciauerunt principibus sacerdotum vniuersa quæ acciderant. Quidam: in videlicet, qui ab eis custodes relicti erant: vel qui ex eis insigniores erant. Custodes.

Et cōuersi cum senioribus accepto consilio, pecunias multas dederunt militibus dicentes: dicite: Discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Prius quidem emerunt exdē eius: nunc vero etiam veritatem emunt resurrectionis illius: & propriam conculcant conscientiam: nec pudet, ipsos deprauare custodes, sed effecto mendacio simul cū eis veritatem occultant: vtentes iis, qui veritatis testes erant, vt mendacij fierent ministri. Nota. B

Et si hoc auditum fuerit à præside, nos illi persuadebimus, & securos vos faciemus. Persuadebitis ei, vt qui facile poterit falli: Nam si stabilis esset, nequaquā ei persuaderetis: Valde enim absurdus est sermo vester. Quo etenim lucro erant ipsum furto sublaturi? Quomodo in tāto periculo ausi fuissent viri adeo timidi: quorū is qui præcipuus erat, mulierculæ metu præceptore negauit: cæteri autem, cū vidissent quod ligatus esset, aufugerūt? Quomodo etiam quū prima nocte absque periculo furari eū potuissent, quando nullus seruabat sepulchrum: elegerunt potius secunda nocte magno cum periculo ipsum furati, præsentibus iam custodibus? Sed vide quomodo aduersus seipsos diligentiam adhibuerunt vane sapientes Iudæi, veluti etiam superius significauimus. Nisi enim custodes apposuissent, aliquid de furto dicere potuissent: nunc autem apud æquos iudices nihil mutire possunt: vndique impositio eis silentio. C

Illi autem sumptis pecuniis fecerunt sicut edocti erant: & diuulgatus est hic sermo apud Iudæos vsque in hodiernum diem. Si discipulum vicerunt pecuniæ, multo magis milites. Vere itaque magnum est malum pecuniæ amor, & magnorū causa malorum. Sermonem autem diuulgatum dicit, quod furto sublat⁹ sit Iesus. Lucas vero de mulieribus ait: Et reuersæ

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.28. à monumento nonciauerunt hęc omnia ipsis vndecim,cęteris{q;} omnibus,videlicet septuaginta.Deinde enumerat eas dicens:Erant autem Maria Magdalene,& Iohanna,& Maria Iacobi,ac cętęrę quæ cũ eis erant,quæ dicebant ad Apostolos hæc. Verum Matthæus quidem Mariam Magdalenen,& Mariã Iacobi & Iose conscripsit:non quasi solas,sed tanquã cęteris quæ cũ eis erant insigniores.Marcus autem etiam Salomen significauit.Lucas vero Salomẽ quidẽ absque expresso nomine reliquit, manifestauit autem Iohannam:Addens vero,Et cęterę quę cum eis erãt, significat & ipsam Salomen,& alias quasdam.Post dictam itaq; mulierum enumerationem, rursum subiunxit Lucas: Et visa sunt coram illis tanquam deliramentum verba eorum,nec crediderunt ipsis.Hinc ergo sumũt initium,quæ de Maria Magdalene solus scripsit Ioannes,veluti ea quorum apud reliquos nulla est facta mentio. Quia enim visa sunt coram Apostolis tanquam deliramentum verba mulierum: ipsa cogitauerunt intra se quod vere deceptæ essent, quodque per phantasiam vidissent quæ viderant,& audissent quę audierant:neque enim aliter tanquam deliramẽtum apparuissent cordatioribus ac sapiẽtioribus: nõ quieuit,sed sola protinus ad monumentum cucurrit,quum adhuc tenebræ essent,opinata quod ipsum clausum esset repertura. Videns autem quod sublatus esset lapis à monumento,nihil meminit eorum,quæ prius facta fuerant, vtpote renũciatione quam de his fecerat,à discipulis reprobata: lutpicata est autem trãspositum esse corpus à Ioseph in tutiorem locum.Currit ergo & venit ad Simonẽ Petrũ, & ad alium discipulum quẽ diligebat Iesus,& ait illis, Tulerunt dominum meum de monumento, & nescimus vbi posuerunt eũ,& cętera quæ deinceps facta sunt, sicut scripsit Ioãnes.Demonstratum est igitur vnam esse apud omnes euangelistas concordiam,& corpus historiæ vnũ, ipsis scilicet conuenienti ordine enarratis, quod enim hic euangelista prætermisit, hoc ille ita diuina disponẽte gratia dixit, vt etiam hinc manifestum esse possit, quod non ex composito aut pacto scripserint.

Vadentes vero discipuli profecti sunt in Galilæam. Non statim abierunt in Galilæam: siquidẽ in ipso die quo resurrexit à mortuis visus est eis, quum esset adhuc Ierosolymis. Et hoc sane Marcus & Lucas ostendunt, manifestius tamẽ his scripsit Ioannes.Postquam enim ad discipulos reuersa esset Maria Magdalene,ait: Quum esset sero die illo qui erat vnus sabbathorum,& fores essent clausæ,vbi erant discipuli congregati,propter metum Iudæorum:venit Iesus, stetitque in medio,& ait illis,Pax vobis.Quumque hoc dixisset,ostendit eis manus ac latus suum. Gauisi sunt ergo discipuli viso domino,& cętera.Manifestum est itaque,quod postmodum abierunt in Galilæam. Non autem mentitus est Christus,quod stulte dixit apostata Iulianus, quasi promiserit se in Galilæa videndum esse,& Ierosolymis se eis videndum præbuerit.Sed & hoc compleuit promissum:visus ab eis postmodum in Galilæa: donauit autem & alterã gratiam, prius eis apparens Ierosolymis: vt & mœrorem eorum solueret,& mulierum verba confirmaret,aliorũmq; qui eum viderant postquam resurrexerat. Matthæus ergo prætermisit ea quæ acciderunt donec abirent discipuli in Galilæam:cæteri vero euangelistæ etiam illa conscripserunt. Marcus quidem breuius:Lucas autem latius:Ioannes vero adhuc fusius.

In montem in quo constituit eis Iesus. In quo constituit eis,hoc est,vbi per mulieres præcepit eis vt proficiscerentur, sicut prædictum est:vel vbi promisit eis quando dixit, Postquã autem resurrexero,præcedam vos in Galilæam. Atqui in Galilæam quidem constituit illis vt abirent: de monte vero nihil scriptum est. Verisimile est tamen & de hoc vel dixisse illis,vel nunc per mulieres significasse,quanquã scriptum non sit. Præterea familiaris etiam illis erat mõs iste: ibi enim propter quietem maxime versabantur.

Quumque vidissent illum,adorauerunt eum. Quum vidissent illum ibi:id enim subintelligendum est.

Quidam vero dubitauerunt. Quidam vero eorum dubitauerunt de ipso,timẽtes errorem. Non autem quærere oportet qui nam hi fuerint.Nam silentio prætermissi sunt, sed scire tantum oportet,quod & hi,quum accessissent ad ipsos Iesus,confirmati sunt.

Et accedens Iesus loquutus est eis dicens, Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Data est mihi,inquit, tanquam ho-

Cap.28. A

Iesus apparuit discipulis suis.

B

Nota

C

Nota.

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 28. D mini, potestas quam habebam tanquam deus.

Euntes docete omnes gentes. In data mihi potestate fiduciam habentes. Dicens autem omnes Gentes, etiam Hebræorũ genus significauit. Siquidem apud Marcum dixit eis manifestius: Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ. Apud Lucam vero adhuc expressius sit: Prædicari nomine eius pœnitentiam ac remissionem peccatorum in omnes Gentes, facto ab Ierosolymis initio. Non enim meminit dominus malorum, eorum qui resipiscent. Siquidem postquam à mortuis resurrexit, & discipulos alloquutus est, non solum mentionem non fecit de malis, quæ à Iudæis passus est, sed ne Petro quidem exprobrauit negationem, aut fugam cæteris discipulis.

Baptismus. † E *Baptizantes eos in nomine † patris & filij & spiritus sancti.* Hoc præceptum de baptismo est ac dogmatibus.

† *Vnum nomen trium, denotat vnam sanctæ trinitatis naturam. Nomen autem, puta, Qui est vel deus, vel aliud ineffabile: sed eo etiam in nomine tantum dicunt qui baptizant, nullo in specie addito.*

Docentes eos seruare omnia quæcunque præcepi vobis. Hoc rursum præceptum de conuersatione est: Neque enim sufficiunt ad salutem baptismus & dogmata, nisi etiam deo digna conuersatio accedat.

† F *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus.* Maiorem eis adiiciens fiduciam, dixit, Et ecce ego vobiscum sum, cooperãs, impedimenta complanans, ac seruans vos.

Nota. *Vsque ad consummationem seculi.* † Hoc ostendit, quod non solum cum discipulis qui tũc erant, sed cum his etiam qui illos erant sequuturi, futurus esset. Neque enim Apostoli vsque ad seculi consummationem erant permansuri, sed mediantibus iis qui tunc erãt, etiam illis qui postmodum futuri essent, hanc promisit gratiam, tanquam vni corpori cum omnibus loquens fidelibus. Non est autem statim assumptus in cœlum, sed post aliquantum temporis, sicut ex aliis euangelistis licet cognoscere. Et enim à resurrectione eius, vsque ad assumptionem, per quadraginta dies permansit, apparens discipulis, & cũ eis conuersans: deinde ab vno monte qui in Iudea erat, & dicebatur mõs Oliuarum, assumptus est, veluti narrat liber Apostolicarũ actionum.

Assumptus est in cœlum.

Mons assumptionis.

† *Hoc dixit, non quod post hoc non sit cum eis futurus, sed quod non eodem modo futurus, sed excelsius ac deo congruentiori modo quàm nũc.* Cap. 1. A

Petur quæso nobis digne euangelio docentibus & cõuersantibus, tandémque morientibus, vt regnum illud quod per euangeliũ perfectis promittitur, assequamur, per gratiam perfecti ac vniuersalis regis Iesu Christi, quem decet gloria & adoratio simul cum æterno ac perpetuo patre, & coæterno simúlque perpetuo spiritu, nunc & semper & in secula seculorum. Amen. *Act. 1.*

PROOEMIVM EVANGELII SECVNDVM MARCVM. B

MARCVS filius fuit Mariæ, quæ in domo sua benigne Apostolos excipiebat. Vocabatur autem & Ioannes, quemadmodum in Actis Apostolorum inuenimus. Petrus, inquit, re cognita venit ad domũ matris Ioannis, qui cognominabatur Marcus: vbi erant multi congregati & orantes. Et circa principia quidé coniunctus est Barnabæ auunculo suo & Paulo, sicuti liber Actorum testatur, & Paulus in epistolis mentionem eius faciens: vt in epistola ad Colossenses, & in secunda ad Timotheum. Deinde cum Petro Romę conuersatus est, quẽadmodum prior eius epistola demonstrat, qua etiam hic filium suum iuxta spiritum Marcum appellauit: à quo insuper totum euangelij sermonem Marcus didicit, & postmodum euangelium conscripsit, secundum Clementem Stromaticum, hoc est qui varia in vnum contexuit, in ipsa Roma: iuxta Chrysostomum autem in Aegypto, rogatus à fratribus qui ibidem morabantur, post decimum à Saluatoris assumptione annum. Plurimum autem cum Matthæo consentit, nisi quod latius ille cuncta describit. Vbique autem scire oportet quod euangelistæ interdum quidem Christi doctrinam ac miracula ordine describunt in modum historiæ, quandoque vero ordinem non seruant: id solum studẽtes, vt quod dictum aut factum est annuntient. *Act. 12* *Marcus.* *Act. 13* *Coloss. 4.* *2. Tim. 4.* *1. Petri. 5.* C Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1.

Caput primū iuxta latinorum enarrationem.

NITIVM euāgelij Iesu Christi filij dei, sicut scriptum est in prophetis. Euangelium nūc Marcus appellauit nouum testamētum, nouā Christi legislationem. Cur autē ita nominauerit, dictū est in principio enarrationis euāgelij iuxta Matthæum, vbi de euangelio tum inscriptione tractatum est. Ait ergo præsens euangelista, principium nouæ Christi legislationis ita fuit sicut in prophetis scriptum est: dicit autem Iesaiam & Malachiam. Deinde ea quoq; ponit, quæ à prophetis dicta sunt, vt videas tale fuisse euangelij principium, quale dicunt prophetæ. Aiunt autem hi Ioannem fuisse principium, veluti dicta eorum explicata demonstrabunt. Quia enim omnes prophetæ & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt, iuxta dominī verbum: oportebat hunc qui finis erat veteris testamenti, nouī quoque esse principium. Verum distinguenda sunt propria duorum prophetarum oracula.

E

Prophetæ

Matth. 11.

Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam coram te. Malachiæ vaticinium est. De hoc autem manifeste dictū est vicesimo capite euāgelij iuxta Matthæū, vnde superfluum esset eadem rursum in medium adducere.

Malac. 3.

† *Vox clamantis in deserto, Parate viam domini, rectas facite semitas eius.* † Iesaiæ testimonium est, quod etiam explanatum est in enarratione tertij capitis euangelij iuxta Matthæū, ibi ergo quærito. Hæc itaque prophetica dicta concorditer clamant, quod Ioannes præcessurus erat Christū viamq; ei præparaturus euāgelij, & quod inde nouæ legislationis futurum erat initium, quæ omnia ita facta sunt. Quū enim Ioannes ante Saluatorem ad Iordanē venisset ac pœnitētiam prædicasset, in animabus hominum fundamentorum loca fodit: veniens autem Christus, fidei posuit fundamenta, nouamq; ædificauit legislationem. Quum autem dixisset Initium euangelij ita factum esse, quemadmodū scriptū est in prophetis. Deinde prophetica quoque dicta adduxisset: consequēter nititur quod proposuit demōstrare, & incipit ea dicere, quæ circa Ioannem fuerūt: quomodo

Iesa. 40. Matt. 3.

Ioannes præcursor Xpi

venerit ad Iordanē: quomodo prædicauerit, & vt semel dicam, quomodo initium euāgelij fuerit. Et quia Marcus admodū Matthæo conformis est, sicut in principio indicauimus, quæ apud illum declarata sunt prętermittemus, tāquā iam manifesta: hoc tantū in vnoquoque loco significātes, quod de eo incerto quodam capite dictum sit. Tu ergo caput statim quærito, ac donec qđ quæris inuenias plegito.

Cap. 1. A

Ad ea igitur in quibus varius est, expositionem deinceps deducamus.

† *Præparat quidem domino viam, qui virtutem operatur. Verum non rectas facit semitas eius, qui non ad dei beneplacitum, sed ad studium hominibus placendi, aut aliquem alium finem non bonum, hanc operatur. Hic enim laborem quidem præparationis sustinet, deum autem non habet huiusmodi semitas perambulantem.*

†

† *Idem quoque & de cæteris euangelistis dicendum.* B

Fuit Ioannes Baptizans in deserto, & prædicans baptismum pœnitentiæ, & remissionem peccatorum. Fuit, hoc est, erat. Quod autem hic baptismum pœnitētiæ prædicauerit, manifestū est, tum ab his quæ operatus est, Præcipiens enim vt ipsos pœniteret baptizauit eos qui resipiscebant. Quod tamē baptismus quo baptizabat, nō cōferebat peccatorum remissionē, similiter manifestū est: siquidē baptismus Ioannis pœnitētiæ solum erat: Christi vero baptismus remissionis erat. Quam eorum differentiam ipse præcursor docuit dicēs, Ego quidem baptizo vos in aqua, videlicet nuda: ipse autē baptizabit vos in spiritu sancto. Ante saluatorem enim nulquā apparet data remissio peccatorum, sed primus Christus hoc donum largitus est per seipsum, & per suū baptisma. Manifestū est ergo baptisma Ioannis præparationem fuisse ad peccatorum remissionē. Oportet enim vt peccatorem primū pœniteat, deinde remissionem adipiscatur. Sed iam videamus quid euāgelista dicat: Fuit, inquit, Ioannes baptizans in deserto, & prædicās baptismum pœnitentiæ in remissionē peccatorū. Non dixit, Pœnitētiæ & remissiōis peccatorū: ne putes illud baptismū remissionē quoque tribuisse, sed addidit, In remissionē peccatorū: hoc est, propter remissionē. Nam prædicabat pœnitentiam causa remissionis, vt per pœnitētiam de peccatis redarguti ac cōpuncti, eū feruenter quærerēt,

† Ioannis Baptismus et Christi Baptismus Matt. 3.

C Remissio peccatorū

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.1. qui tollit peccatum mundi, quo apparente procurreret, ac
D peccatorum remissionem ab eo acciperent.

Et exibāt ad eū, tota regio Iudæa ac Ierosolymitæ, & baptizabātur omnes ab illo in Iordane flumine, confitentes peccata sua. Hæc declarata sunt in expositione prædicti tertij capitis.

Erat autem Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lūbos suos, ac vescebatur locustis, melleque syluestri. Et hæc in enarratione dicti capitis manifesta sunt. Induebatur autem pilis cameli, non simpliciter incompositis, sed contextis. Dixit enim Matthæus quod habebat vestimentum suum de pilis camelorum. Dictio autem Vestitus erat, subintelligitur etiam in eo quod additur, Et zona pellicea.

E *Et prædicabat dicens: Venit is qui me fortior est post me, cuius non sum idoneus, vt procumbens soluam corrigiam calceamentorum ipsius.* Hoc quidem propter excellentiā eius qui prædicabatur dictum est, quemadmodū prædicto capite tradidimus. Quidam autem dicunt per calceamenta carnem intelligi, qua calceatus siue vestitus est dei filius. Corrigiam vero ineffabilem coniunctionis suæ rationem: quomodo videlicet naturis inconfusis, vnita sit humanitas diuinitati. Iuxta planā vero interpretationem, corrigiam vocat è corio factū vinculum. Est autem hic dictorum ordo. Cuius ipsius corrigiā calceamentorum non sum idoneus soluere procumbens. Procumbit enim qui vult illud soluere. Calceamenta vero
F dicit sandalia. Et quod dicitur, Cuius ipsius, frequens est apud Hebræos: vt illud, Cuius tollens os eius impleb. Simi-
Psal.83. liter &, Cui ipsi, vt quod dicitur, Beatus vir cui est auxilium ipsi abs te.

Ego quidem baptizaui vos in aqua: ille vero baptizabit vos in spiritu sancto. Similiter & de hoc superius dictum est in prædicto capite.

Et factum est in illis diebus: Venit Iesus à Nazaret Galilææ, & baptizatus est à Ioanne in Iordane. Dictio quoq; Et factū est, particula est apud Hebræos in frequēti vsu. Et factum est, inquit in illis diebus. Deinde incipit dicere quid factū sit. Dicit autē nunc dies quibus prædicabat Ioannes baptismū pœnitentiæ. De his vero q̄ sequūtur prædicto capite dictū est. Sed Matthæus quidē simpliciter dixit, A Galilea: Marcus vero ciuitatem etiam addidit in qua habitabat.

Cap.1.

Et statim ascendens ab aqua, vidit diffindi cælos: & spiritum tāquā columbam super se descendentem. De his quoque eodem capite inuicem. Verum Matthæus quidem & Lucas, Aperiri cælos dicunt: hic autem diffindi, hæc tamen pro eodem accipiuntur. A Cæli aperiuntur in Baptismo Christi.

Et vox facta est de cælis, Tu es filius meus dilectus, in te mihi bene complacitum est. In euangelio iuxta Matthæum scriptum est, Hic est filius meus. Marcus autem & Lucas habent, Tu es filius meus. Quid ergo dicemus? Nihil aliud quàm quòd apud Matthæum diximus: quod euangelistę interdū quidē integre huiusmodi verborum mentionem faciūt: quādoq; vero sententiā quidem seruant integram: quasdam autem dictiones non curantes immutāt, dū hoc sermoni nihil potest obesse, quod pro vna dictione alia idē significās adducitur. Nam idem demonstrant Hic & tu. Rursum simile est q̄ Matthæus & Marcus scripserunt, In quo mihi bene complacitū est, & quod Lucas, In te mihi bene cōplacitum est. Et hic tibi canon generalis esto ad omnia similia. Luca.3. Euangelistę B

Statimque spiritus expellit eum in desertum: & erat illic in deserto diebus quadraginta, ac tentabatur à satana. Dictum est de his tertio iuxta Matthæum capite. Ille tamen simul & Lucas dixerunt, A diabolo: hic autem à satana. Quoniam enim dæmon multa habeat nomina, & ab vnaquaque malitia sua recipiat appellationem: illi quidem vnum posuerūt, hic vero aliud. Dictus est autem satanas, hoc est contrarius. Nam deo cōtrarius est dæmon, & contraria statuens. Satanas C

Et erat cum bestiis. Matthæus & Lucas genera quoque tentationum scripserunt. Marcus vero quū supra cæteros brevitatis esset amator, satis putauit dicere, Et tentabatur. In hoc enim genera quoque complexus est. Quod autem erat cum bestiis, propter magnam loci solitudinem accidit: vt etiam ab hoc discas, quod is qui tuetur animę dignitatem, bestiis potius formidabilis est. Ante inobediētiam enim iussum erat vt omnibus homo dominaretur. Matt.4. Luc.4.

Et angeli ministrabant ei. Post tentationes videlicet, & post manifestam de tentatore victoriam, quemadmodum significauit Matthæus.

Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæā prædicans euangelium regni dei. Dictum est & de his eodem

Cap. 1.

capite. Euangelium autem regni dei dicit nunc nouum testamentum, vtpote annuntians de regno dei, & inducens ad regnum dei.

Et dicens, Completum est tempus. Tempus à deo constitutũ conuersationi noui testamenti, de quo dicit Apostolus: Vbi venit completio temporis, misit deus filium suum.

Galat. 4.

Et appropinquauit regnum dei. Appropinquauit vt regnet super credentes, sicut manifestius interpretati sumus prædicto capite.

Resipiscite & credite euangelio. Rursum euangelium nominauit hic testamentum nouum, adhortans vt nouo testamẽto credant. Vel, sicut illud credere suadet.

Ambulans autem iuxta mare Galilææ, vidit Simonem & Andream fratrem ipsius Simonis mittentes rete in mare: erant enim piscatores. De his eodem capite dictum est.

Nota.

Et dixit eis Iesus, Venite post me & faciam vos fieri piscatores hominum. Et statim relictis retibus, secuti sunt eum. Similiter & de his eodem capite dictum est.

Apostoli sequuntur Xpm.

Et progressus inde paululum vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, qui & ipsi in naui reficiebant retia: & statim vocauit eos, Et relicto patre suo Zebedæo in naui cum mercenariis, secuti sunt eum. Dictum est & de his ibidem.

Et ingrediuntur Capernaum: & statim sabbatis ingressus in synagogam docebat. Hæc etiam Lucas scripsit. Venerunt autem Capernaum à Nazaret, sicut ille significauit. Sabbatis vero, hoc est, diebus sabbatorum, quando videlicet sabbatũ erat. In his enim diebus, dum illis otium erat, permittebat lex vt congregarentur ac leges recitarent. Tunc ergo ingressus est, vt per otium omnes audirent ipsum.

Et stupebant super doctrina eius: erat enim docens ipsos quasi auctoritatem habens: & non sicut scribæ. Hæc Matthæus quoq; posuit in fine quinti capitis. Verum ille Christum in montem ascendisse dicit, ibique tedentem discipulos suos docuisse, adstantibus & turbis: deinde post longum sermonem inducit, quod etiam turbæ stupuerunt super doctrina ipsius, &c. Manifestum ergo est vtrunque factum esse.

Matt. 7.

CAPVT PRIMVM DE DAEMONIACO.

Cap. 1. A

ERat in synagoga eorum homo in spiritu immundo, & clamauit dicens: Sine, Quid tibi nobiscũ est Iesu Nazarene? Venisti vt perdas nos. Noui te quis sis sanctus dei. Hæc etiam dixit Lucas. Vocant autẽ dæmoniũ immundũ, quasi immunditiis ac sceleribus gaudentẽ. Clamauit sane homo, nõ ferente quod in eo erat dæmonio vim diuinitatis. Sine, hoc est dimitte nos. Quid tibi nobiscum commune est? Christũ quoque vocauit Nazarenum, eo quod in ciuitate Nazaret nutritus esset, quemadmodum scripsit Matthæus. Perditionem autem, vocat hic dæmon cohibitionem suæ potestatis, virtutemque contrariam, ac sui persequutionem. Id etiam quod additur, Noui te quis sis, adulãdo ei dixit, vt ipsi parceret. Non solum autem dixit Sanctus, sed, Ille sanctus cum articuli additione. Siquidem & prophetæ sancti sunt, sed per participationem: solus autem deus proprie & natura sanctus est. Ob id ergo dixit, Sanctus ille, hoc est natura & proprie sanctus.

B

Nota.

Et increpauit ipsum Iesus dicens: Obmutesce & exi ab eo. Increpauit, hoc est os obturauit. Vide autem quod non fuisse perit Christus à dæmone testimonium, quanquam vera diceret. Primum quidem quia non vult veritas, vt sibi à falsitate perhibeatur testimoniũ. Deinde docuit nos ne dæmonibus vnquam credamus, etiam vera dicentibus: quum enim ament mendacium, sintque nobis inimicissimi, nũquam vera loquuntur, nisi vt ad fallendum, veritate quasi esca quadam vtantur.

C Natura dæmonũ.

Et quum discerpsisset eum spiritus immundus, & clamasset voce magna, exiuit ab eo. Pro discerpsisset dicit Lucas, Proiecisset in medium: addens quod nihil illi nocuit. Et siquidem permisit dominus, vt hominẽ proiiceret, quod demonstratur proiicientis malitia: nocere autem non permisit, vt appareret expellentis potentia. Clamauit etiam voce magna flagellatus imperio dominico. Non dixit tamen quid clamauerit, eo quod voces nihil significantes ædiderit.

Et admirati sunt omnes, ita vt conquirerent inter se dicentes:

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 1. D *Quid est hoc? Quæ doctrina nova hæc, quod cum autoritate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei?* Quid est hoc quod videmus? Dicebant autem etiam nūc Christi doctrinā, vtpote differentem à doctrina scribarū, aut etiam à doctrina Ioannis Baptistæ. Illi siquidem docebant tantum: Christus vero etiam dæmones eū potestate expellebat. Autoritatis nanque est, Obmutesce & exi. † Lucas vero loco eius quod dicitur. Quæ doctrina nova hæc, dixit: Quod est hoc verbum? nominans verbum, doctrinam quæ per verbū fit: aut dicens Verbum, illud quod ad dæmonem factum est, puta, Obmutesce & exi. Vnde etiam addidit. Quia cum autoritate ac potestate Imperat spiritibus immundis & exeunt. Cum autoritate quidem, eo quod iuberet: cū potestate vero, eo quod efficeret quod vellet.

E † † *Phrasis est potius Hebraica, vt verbum pro re vel facto ponatur, quemadmodum ante libri exordium præfati sumus.*

Exiuit autem rumor de eo in totam undique regionem Galilææ finitimam. Dictū est de hoc quarto iuxta Matthæū capite.

CAPVT SECVNDVM DE SOCRV SIMONIS.

Mat. 8. *ET statim quum exisset à Synagoga venit in domum Simonis & Andreæ cum Iacobo & Ioanne.* Qua de causa eò venerit superius dictum est octauo iuxta Matthæum capite.

F *Socrus autem Simonis decumbebat febricitans, & statim dicunt ei de illa: & accedens erexit eam apprehensa manu illius, & continuo reliquit eam febris, ac ministrabat ipsis.* De his quoque dictū est eodem capite. Vide autem quod Christus sæpius ob aliorum fidem confert aliis sanitatem, quando futurum est, vt is quoque credat qui curatur, & non potest ad se venire aut propter ægritudinem, aut propter intempestiuam ætatem, aut etiam propter ignorantiam. Nam & hic alij eum deprecati sunt. Suscipiamus igitur & nos Christū siue sermonem eius, vt febrim affectionū in nobis extinguat. Susceptō autem beneficio ministremus ei, cūrādo pauperes.

Mat. 25. Quicquid enim, inquit, fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis: ministremus & his q eū imitantur

quasi discipulis ipsius, vt & illi pro nobis deprecentur. Cap. 3. A

CAPVT TERTIVM DE CVRATIS A VARIIS LANGVORIBVS.

FActa autem vespera quum sol occidisset, afferebant ad eum omnes male habentes, & qui à dæmonijs vexabantur: & vniuersa ciuitas ad ianuam congregata erat.

Dictum est & de his capite nono iuxta Matthæum. Mat. 3.

Et curauit multos male habentes variis infirmitatibus: & dæmonia multa eiecit. Marcus quidem dixit, quod multos curauerit Matthæus vero quod omnes. Similiter autem & de dæmoniis dixit Marcus, quod dæmonia multa eiecit: Matthæus vero quod Spiritus eiecit. Quid ergo dicimus? Quod Multos & Multa, addidit hic euangelista, non quòd aliquos prætermiserit dominus quin curauerit, aut dæmonia aliqua reliquerit, sed tantū vt ostendat Marcus, quod multi fuerint qui sanati sunt, multaque eiecta dæmonia. Considera autem quomodo dæmoniacum esse, non cōiungat aliis infirmitatibus, sed hoc per se ponat tāquam id quod miserrimum est. A a B

Et non sinebat loqui dæmonia quod ipsum nossent. Prohibebat ipsa de se loqui, clamantia sicut dixit Lucas, & dicētia, Tu es Christus filius dei. Loquebantur vero de eo quoniā nouerāt ipsum esse Christū, sicut rursum dixit Lucas. Cognoscebant autem per tadium diuinitatis, qui in eos ad modū ignis iaciebatur. Non sinebat etiam ea loqui propter causam quam superius reddidimus, vbi obmutescere fecit spiritum immundum hominis in synagoga vexati. Dæmonum ministerium reiecit. Luc. 4. C Supr. eod.

Et summo mane quum in crepusculo surrexisset, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat. In crepusculo, hoc est quum adhuc nox esset: summum manē enim crepusculum est siue diluculum. Sic enim alibi quoq; dixit Ioānes, quod Maria Magdalene venit summo mane, quū adhuc tenebræ essent. Verum Marcus quidem hoc loco dixit, In crepusculo: Lucas vero, Facto die. Non est autem contradictio: Nam valde mane & crepusculum est, & diei principium. Abiit autē in desertum locum, vt nos doceret: quod si quando admiratione digna fecerimus, laudē ab hominibus fugiamus: & Ioan. 20.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1.

D ab aliis segregati, deo qui nobis beneficium contulit gratias agamus, ac deprecemur vt illud in posterum cõfirmet. Vnde locus desertus orationi conuenientissimus est, eo quod distractionem non adferat.

Et prosequuti sunt eum Simon & qui cum illo erant: & quum inuenissent eum, dicunt ei. Omnes quærunt te. Marcus quidẽ ait, Simon, & qui cum illo erant, prosequuti inuenerunt eũ. Lucas autem, quod turbæ. Verisimile ergo est, vtrunque factũ esse, & primum quidẽ discipulos hoc fecisse, deinde vero turbas. Etenim discipuli, vt qui feruentius eũ amabant anticipauerunt, dicentes de turbis, Omnes quærunt te. Vide autem quomodo secessio desiderabiliorẽ eũ reddiderat.

E *Et ait illis, Eamus in proxima municipia, vt & ibi prædicẽ, quia in hoc egressus sum.* Oppidum vel ciuitas est, quę muros habet: pagus autem siue villa aut vicus, quę muris caret: κωμόπολις vero quod hic ponitur, vicos significat maiores, aut oppidula rusticana, quæ & vici & oppida videri possunt, partim quidem muris cincta, partim autem muris carẽtia. Abeamus, inquit, in hos etiam vicos, siue ad hęc oppidula, vt in illis quoque prædicem. Lucas vero genus quoq; prędicationis addidit dicens, Oportet me annuntiare regnũ dei, quod videlicet appropinquauerit, vt super credentes regnet, quemadmodũ circa principia prædicationis Christi in euangelio iuxta Matthæum dictum est. Sed marcus quidem habet Egressus sum: Lucas vero, Missus sum. Sed

F verisimile est vtrunque dictum fuisse, nunc hoc, nunc autem illud. Et quia duo quædam erant in Christo, quod dicitur, Missus sum, intelligitur tãquam homo: quod autem, Egressus sum, quasi deus.

Et prædicabat in synagogis eorum per totam Galilæam, & dæmonia eiiciebat. A doctrina transibat ad miracula, vt quos non attrahebat sermo, attraheret miraculorum potentia, & vt sermonem confirmaret. Simul etiam figura nobis fuit, vt non solum de virtute loquamur, verum etiam operemur.

Caput

CAPVT QVARTVM DE LEPROSO.

Cap. 2.

A

VEnit ad eum leprosus obsecrans eum, qui genib⁹ prouolutus, ait illi, Si vis potes me mundare. De hoc leproso dictũ est sexto iuxta Matthæũ capite. Videntur autẽ euangelistæ aliquantulũ circa tẽpus sanationis huius discrepare. Matthæus siquidem antequam Petri socrum curaret, ponit ea quæ de leproso sunt. Marcus vero & Lucas postea. Verisimile est autem hos miraculum tantũ perscrutatos esse, & de tempore non magnopere curasse, re videlicet nõ necessaria: quod & alias frequẽter fecerũt.

Iesus autem misericordia motus, extenta manu tetigit eum, & ait illi: Volo, Mundare. Quo dicto discessit confestim ab eo lepra, & mũdatus est. Similiter & de hoc ibidem dictum est.

B

Et comminatus ei statim illum emisit, & ait: Vide nemini quicquam dixeris, sed abi, ostende teipsum sacerdoti, & offer pro emundatione tui, quæ iussit Moses in testimonium illis. Cõminatus est & duobus cæcis. Quære autem enarrationem decimi septimi capitis iuxta Matthæum, in quo de comminatioñe dictum est. Emisit verò eũ à cõspectu suo, hoc est amãdauit. De his autem quæ sequuntur data est interpretatio prædicto sexto capite.

Ille autem egressus cœpit prædicare multa, & disseminare verbum ita vt amplius non posset Iesus palam ingredi ciuitatem, sed foris in desertis locis erat: & veniebant ad eum vndique. Quum gratus

C esse vellet leprosis, non tulit vt beneficium silentio tegeretur, sed prædicabat multa de Christi potestate, & disseminabat verbum †. quod ad eũ dixerat Christus, pura, Volo, Mundare: tanquã per autoritatem factum, statimque in opus deductum. Veniebat autẽ vndique ad Christũ, vtpote fama ad omnes percurrẽte. Dicit enim Lucas, quod per uagabatur magis de illo rumor, hoc est fama: & laborẽ vincebat cupiditas videndi eum, qui adeo diuulgatus esset.

† *Et hic quoque phrasis est Hebraica, vt verbum pro facto ponatur.*

Et ingressus est iterum Capernaum post dies aliquot. Post dies hoc est præteritis aliquot diebus. Cap. 2.

Cap. 2.

Et auditum est quod in domo esset. In domo quadam.

D *Et statim congregati sunt multi, adeo vt iam non caperent eos, nec illa loca quæ circa ianuam erant.* Vbi audissent quod in domo erat, cõcurrerunt putantes quod ita facilius ad eum accederẽt. Tot autem congregati sunt, vt iam neque loca quę circa ianuam erant (hoc est vestibulũ domus) capetent reliquos, impleta iam ipsa domo.

Et loquutus est eis verbum. Videlicet doctrinæ.

CAPVT QVINTVM DE PARALYTICO.

E *Et veniunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur, & quum non possent appropinquare illi propter turbam, nudauerunt tectum domus in qua erat, & perfosso tecto demittunt grabbatum in quo paralyticus iacebat.* Similia quoque his posuit Lucas: Matthæus vero de tecto tacens, reliqua similiter retulit.

Intuitus autem Iesus fidem ipsorũ ait paralytico, Fili remissa sunt tibi peccata tua. Dictũ est de his decimotertio iuxta Matthæum capite. Est autem paralyticus similiter quicunque animæ potentias ad virtutis opus habet immobiles. Quod si per quatuor euangelistas à terrenis eleuetur, & demittatur, siue humilietur coram Christo, audiet & ipse, Remissa sunt tibi peccata tua.

F *Erant autem quidam scribarum illi sedentes, & cogitantes in cordibus suis, Quid hic ita loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata præter vnum nempe deum?* Dictum est de his ibidem.

Et statim vbi cognouisset Iesus spiritu suo, quod ita cogitarent intra semetipsos, dixit eis. Spiritum vocat hic diuinitatem: tanquam deus enim cognouit cogitationes eorum.

Vt quid hæc cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius dicere paralytico, remissa sunt tibi peccata tua: an dicere, Surge ac tolle grabbatum & ambula? Similiter & de hoc dictum est.

Vt autem sciatis quod filius hominis habeat potestatem remittendi in terra peccata: dicit paralytico: Tibi dico, Surge ac tolle grabbatum tuum, & abi in domum tuam. Et de his quoque data est prædicto capite interpretatio.

Et confestim surrexit, ac sublato grabbato, exiit coram omnibus,

adeo vt stuperent omnes, & glorificarent deum dicentes, Numquam sic vidimus. Et hæc ibidem explanata sunt. Numquam autem sic vidimus, videlicet ab alio, qui admiranda operaretur. Cap. 2. A

Et egressus est iterum ad mare, omnisque turba veniebat ad eum, ac docebat eos. Egressus est fugiens plausum de miraculo, & cupiens à turba separari.

CAPVT SEXTVM DE LEVI PVBLICANO.

ET præterijens vidit Leui filium Alphæi sedentem ad telonium, & ait ei, Sequere me. Qui quum surrexisset, secutus est eum. Leui hic est Matth. B erat enim binominis, de quo particularius dictum est decimoquarto capite euangelij secundũ Matthęũ. Vide autẽ quomodo eos q digni sunt eligat, quasi Margaritas in luto iacentes.

Et factum est dum accumberet in domo illius, multi quoque publicani & peccatores simul discumbebant cum Iesu & discipulis eius: erant enim multi, & secuti fuerant eum. Etiam de his omnibus in eo capite require.

Et scribæ ac pharisæi videntes eum cum publicanis & peccatoribus edentem, dicebant discipulis eius: Quidnam est quod cum publicanis & peccatoribus edit ac bibit? Quo audito Iesus, ait illis, Non opus habent qui valent medico, sed qui male habent. Non veni ad vocandum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Etiam hæc in eo capite declarata sunt. Reprehendebant autem Christum, quasi nihil discriminis facientem inter sanctum & eum qui extra C legem prophanus habebatur, non agnoscẽtes quod supra legis consuetudinem præstaret humanitatis gratiam. Lex siquidem prauum eiiciebat: Christus vero immutabat. Ostendit ergo quod non quasi iudex, sed quasi medicus aduenerit: ideo etiam cum infirmis versabatur.

Et erant discipuli Ioannis & pharisæorum ieiunantes: & venientes, dicunt que ei: Quare discipuli Ioannis & pharisæorum ieiunant, tui autem discipuli non ieiunant? Et ait illa Iesus: Num possunt filij sponsi quam diu cum eis est sponsus ieiunare? Quanto tempore secum habent sponsum, non possunt ieiunare: venient autem dies dum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Etiam de his

Cap. 2. D inuenies supradicto capite.

Et nemo commissuram vestimenti rudis assuit vestimento veteris alio quin auferet supplementum eius nouum à vetere, & peior scissura fit. Et hæc quoque parabola eodem capite declarata est.

Nullus præterea mittit vinum nouum in vtres veteres, alioqui rumpit vinum nouum vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt: sed vinum nouum in vtres nouas mittendum est. De hac similiter parabola quære eodem capite.

† *Factum est quum transiret sabbatis per segetes, cœperunt discipuli eius inter ambulandum vellere spicas* †, *& dixerunt ei pharisæi: Ecce cur faciunt sabbatis quod non licet?* Quære de his circa finem vicesimi capitis in euangelio secundum
Mat. 12. Matthæum.

† E † *Qui post operationem in immobilitate animi constituti sunt, sermones decerpunt ab his quæ facta sunt, hisq; pie aluntur: Sabbatum enim ad otium factum, immobilitatis animi signum est, quemadmodum dies præcedentes, operationis propter laborem.*

Et ait illis, Nunquam legistis quid fecerit Dauid quum in necessitate fuit, & esurijt ipse & qui cum eo erant, quomodo ingressus est domum dei sub Abiathar † *summo sacerdote, & panes propositionis comedit, quos non licebat edere nisi sacerdotibus: & dedit etiam his qui secum erant?* Hanc quoque historiam eo loco quære. I-
1. Re. 21. stum autem Abiathar Regum historia Achimelech vocat: liber autem Psalmorum Abimelech. Manifestum ergo est quod binominis fuerit, vtroque modo appellatus Achimelech, vel Abimelech quemadmodũ & alij Hebræi. Cognomen vero Abiathar habuit à progenitoribus deductum. Idcirco filius quoque eius similiter Abiathar vocatus est.

† † *Abiathar iste princeps sacerdotum dicitur: Regum autem historia Achimelech sacerdotem fuisse tradit. Verisimile ergo est Abiathar requisisse, quum Dauid in domum dei ingressus est, vel propter summi sacerdotij præstantiam, vel ob imbecillitatem præ senectute. Achimelech vero tunc ea quæ diuini cultus erãt exercuisse: aut quod alijs sacerdotibus præfuisset, aut quod sua sorte illis debitum curam haberet.*

Dixitq; eis, Sabbatum propter hominem factum est, non homo propter sabbatum. Itaq; dominus est filius hominis etiã sabbati. Etiam hæc in dicto capite declarata sunt.

CAPVT VII. DE EO QVI HABEBAT MANVM ARIDAM.

Cap. 3. A

ET rursum ingressus est synagogam, & erat ibi homo manum habens aridam, & obseruabant eũ, an sabbatis sanaturus esset ipsum, vt accusarent eum. Dictum est de hoc vicesimoprimo iuxta Matthæum capite. Cap. 3.

Et ait homini aridam manum habenti: Surge in medium: dicitque illis, Licet sabbatis benefacere an malefacere: animam seruare an occidere? Illi vero tacebant. Horum interpretatio data est præ dicto capite. Animam autem dicit nunc hominem, à parte totum intelligens. Interrogat enim an hominem liceat à morte seruare, an occidere. B

Quumque circumspexisset eos cum ira, contristatus super duritia cordis ipsorum, dicit homini, extende manum tuam. Et extendit: ac restituta est manus eius sana vt altera. Iam hæc similiter dicto loco explanata sunt.

Egressi vero pharisæi statim cum Herodianis consultarũt aduersus eum, vt ipsum perderent: & Iesus secessit cum discipulis suis ad mare. Præterea etiam hæc:

Et multitudo magna secuta est eum à Galilæa, & ab Iudea, & ab Hierosolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum & Sidonem habitabant hominum multitudo magna: qui cum audissent quæ faciebat, venerunt ad eum. Trãs Iordanem, id est qui habitabãt vltra Iordanẽ. Secuti sunt autem: hi quidem lãguidos deferentes: illi vero vt ipsi salutem conseq̃rẽtur, aut miracula viderẽt. Nec soli Hebræi, verũ etiã alienigenæ Idumæi, Tyrij, & Sidonij. Alienigenæ ergo veniebãt ad eũ, cognati vero Iudæi ad se venientẽ magis persequebãtur. C

Et dixit discipulis suis, vt nauicula sibi deseruiret propter turbam ne ipsum premerẽt: multos enim sanauerat: ita vt irruerent ad ipsum, quo eum tangerent quotquot infirmabantur. Vt tibi deseruiret, ad ascendendum in illam, ne eum turbarent.

Spiritus quoque immundi vbi ipso procidebant illi, clamabãtque dicentes, Tu es filius dei. Et multum cõminabatur eis, ne se manifestũ facerent. Quum diuinam eius potentiam cognouissent de mones, procidebant ac prædicabant eum esse dei filium: il lud quidem, imperium illius manifestando: hoc autẽ, ne se

Universidad de Deusto
Biblioteca

D torqueret deprecãdo. Silentiũ ergo illis imponebat, ne se manifestum facerent, ludæorum inuidiam accendentes.

Supra.7. Quære autem in principio primi capitis, quare immundo spiritui sit interminatus, & alias inuenies causam: sed & vicesimo capite iuxta Matthæum interminatus est turbis, ne se manifestum facerent: quære ibi quoque enarrationem.

CAPVT OCTAVVM DE ELECTIONE APOSTOLORVM.

Apostoli eliguntur.

ASCENDIT in montem, & aduocat quos ipse voluit, E
Luc.6. *venerunt que ad eum, & fecit duodecim vt essent secum, & vt mitteret eos ad prædicandum, vtque haberent potestatem curandi ægritudines, & eiiciendi dæmonia.* Lucas autem dicit, quod exiuit in montẽ ad orandum: & erat pernoctans in oratione dei. Quúmq; factus esset dies aduocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex eis, quos & Apostolos nominauit, & cætera. Pernoctabat enim in oratione ad deum instruens nos, vt si quando aliquem electuri sumus, in oratione pernoctemus, quo is qui dignus est inuotescat: ne cõmunicemus peccatis alienis. Elegit autem ex omnibus credentibus in ipsum quos voluit, puta digniores. Elegit ité & Iudam Iscarioten, vt qui tunc bonus erat: ostendens se bonum recipere, donec malus efficiatur, et quanquam præcognoscat quod futurum est, non tamen obturam prauitatem eum abicit, qui nunc bonus est, sed propter virtutem præsentem, sibi familiarem facit illum etiam qui malus futurus est. Potestatem vero intelligit virtutem curandarum ægritudinum, eiiciendorúmque dæmonum. Deinde propter falsos apostolos, nomina quoque ponit Apostolorũ.

Iudas. F

Et imposuit Simoni nomen Petri. Atqui in euangelio iuxta
Ioan.1. Ioannem discimus, quòd quando primum frater eius Andreas duxit illũ ad iesum, intuitus eum iesus dixit. Tũ es Simõ filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod est, si quis interpretetur, Petras. Verisimile est ergo tunc dixisse, vocãdũ esse Petrum, nunc autem vocare eum Petrũ. Quære autem decimonono capite iuxta Matthæum expositionẽ enumerationis nominum duodecim Apostolorum, & omnia

Cap.5.

suo inuenies ordine.

A *Et Iacobum Zebedæi ac Ioannem fratrẽ Iacobi.* A communi cognomen asciscitur: & propter eos qui sequuntur hoc assumitur.

Et imposuit illis nomina Boanerges, quod est filij tonitrui. † Sicut filius iniquitatis dicitur qui iniquus est, & filius perditionis, perditus: & filius pacis, pacificus. Ita quoque filij tonitrui qui tonant: tanquam tonitruum enim de cœlo auditũ, hi diuina tonatunt dogmata: Iacobus quidem hanc scripturam, Ioannes vero scribendo. Boanerges autem Hebraicum nomen est, quemadmodum & Cephas.

† *Nam* בני *bene filios sonat Hebraice, et* רגש *vero tonitruum aut fremitum. Ioannes tamen longum est,* בניארגש *bene ais reges, & est Chaldaicum ac sonat filios tumultus.* B

Et Andream & Philippum & Bartholomæum & Matthæũ & Thomam & Iacobum Alphæi filium & Thaddæum & Simonem Cananæum & Iudam Iscarioten qui & prodidit illum. De his omnibus dictum est prædicto. 19 cap. iuxta Matthæũ.

Et veniunt in domum, ac rursus cõuenit turba, ita vt ipsi neque panem manducare possent. In domum cuiusdam fidelis.

Et quum audissent qui ad illum erant, exierunt vt tenerent eum. Quum audissent domestici eius multã conuenire turbam, exierunt vt eam † cohiberent, ac prohiberent ne amplius sanaret. Fortasis autem erant hi fratres ex Ioseph, aut alias cognati.

† *Potest ergo dictio ἐξῆλθον, cum referri ad Iesum & ad turbam: nomen enim τὸ ὄχλος quod turbam significat, etiam masculinum est.* C

Dicebant enim, In excessum versus est. Dicebant quidam inuidi, quod desperet, quia se totum ad dandas sanitates tradiderat: humanitate ducentes furorem; & misericordiã facientes crimen. Et vere sic infamiebãt. Sic ergo intelligitur hic sermo, quòd exierunt sui, vt prohiberẽt eum. Alij vero quæ dicta sunt aliter interpretãtur, q̃ exierũt sui vt tenerẽt eum ne discederet: dicebant enim quidã, q̃ excessisset sine discessisset † a se propter turbam. Vel, Exierunt vt tenerẽt eũ sine adiuuarent: dicebãt enim quòd excessisset sine dissolutus esset à vigore corporis præ nimio labore.

† *Verbum quidem ἔξω significat in excessum versus est: vel, in furorem versus est: vel, excessit.*

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 4. D *Scribæ etiam qui à Ierosolymis descenderant, dicebant: Beelzebul habet, & per principem dæmoniorum eiicit dæmonia.* Hoc & pharisæi dicebant 12. iuxta Matth. c. & ibi qtē expositionem.

Quibus ad se vocatis dicebat illis in parabolis. In exemplis & similitudinibus.

Nota. *Quomodo potest satanas satanam eiicere?* Dictum est de his eodem capite.

Et si regnum contra seipsum fuerit diuisum, non potest stare regnū illud: & si domus contra seipsam fuerit diuisa, non potest domus illa stare. Etiam de his ibidem disputatum est.

Matthæus eodem libr. *Et si satanas in seipsum insurrexit & diuisus est, non potest stare sed finem habet.* Quære etiam de his prædicto capite.

E *Nemo potest vasa fortis ingressus domum illius diripere, nisi prius fortem ligauerit, & tunc vasa eius diripiet.* Hæc quoque ibidem integre declarata sunt.

De his qui blasphemāt in spiritū sanctum *Amen dico vobis, Cuncta peccata filiis hominum remittentur, & blasphemiæ quibus blasphemauerint: quicunque autē blasphemauerit contra spiritū sanctum, nō habebit remissionem in æternū, sed reus erit æterni iudicij.* Hæc præterea optima ibi nodosa sunt interpretatione. in æternū, hoc est, nunquā. iudiciū vero dixit nunc condēnatione. Deinde addit etiā quare prædicta dixerit.

Quia dicebant, Spiritum immundum habet. Dicebant hoc, affirmantes, quod Beelzebul haberet.

Et veniunt mater eius & fratres, & foris stantes miserunt ad illū qui vocarent eū, & sedebat turba circa eum: dixerūt autē ei, Ecce mater tua & fratres tui, sorores tuæ foris quærunt te. Quære de his circa finē vicesimitertij capitis secundū Matthæū.

F *Et respondit eis dicens: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Circumspexisset in circuitu eos qui sedebāt, ait, Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatē dei, hic frater meus & soror mea & mater est.* † Rursum sane & de his omnibus exacte inuenies supradicto capite.

Nota. † *Hæc aūt dixit non abiiciens omnino matrē & fratres, sed ostēdēs quod omnis cognatione corporali præponi debet animæ familiaritas.*

Cap. 4. † *Et iterū cœpit docere circa mare, & congregata est ad eum turba multa, ita vt ipse ascendens nauē sederet in mari, ibi etiam de his quære. Sedit autē: voces ita omnes in cōspectu habere, nullumq; post tergum: & à mari piscabatur cor qui in terra erant.*

Omnisque turba circa mare in terra erat. Hoc est, stabant in littore, sicut dixit Matthæus.

Cap. 4. Docebat in Parabolis Matt. 13.

A *Et docebat eos in parabolis multa.* Dictum est de his parabolis vicesimoquarto cap. iuxta Matthæum.

Et dicebat eis in doctrina sua, Audite. Siue, Animaduertite.

CAPVT IX. DE SEMINE PARABOLA.

Nota parabolam. *Ecce exiuit qui seminat ad seminandū: & factū est dum seminaret, aliud quidē cecidit secus viā, venerūntque volucres cæli & comederunt illud. Aliud autē cecidit super petrosam terram, vbi nō habebat multam terrā: & statim exortum est, eo quod terræ altitudinē nō habebat: orto autē sole, æstu effectum* B *est: & eo quod nō haberet radicē exaruit. Et aliud cecidit in spinas, et creuerunt spinæ ac suffocauerunt illud: & fructum nō dedit. Et aliud cecidit in terram bonā fructūque dabat emergentem atque crescē tem: & afferebat vnū triginta, alterum sexaginta, tertium vero centū.* De his omnibus dicto capite ad verba singula diximus.

Et dicebat, Qui habet aures ad audiendum audiat. Qui habet aures intellectuales ad intelligendum intelligat.

Septuaginta discipuli. *Quum autem solus esset, interrogauerunt eum qui circa ipsum erāt cum duodecim parabolam.* Qui circa ipsum erant, hoc est, septuaginta discipuli. Interrogabant autem de parabola, quę videlicet esset hæc parabola, sicut scripsit Lucas.

Et dicebat eis, Vobis datum est nosse mysterium regni dei. Dictū est de hoc, eodem capite.

C *Illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt.* Foris esse dicit eos qui sunt extra fidem in ipsum. In parabolis vero sunt omnia, quæ videlicet ad doctrinam pertinent.

Vt videntes videant & non cernant: & audientes audiant, & nō intelligant. Illud, vt videntes videant, reduplicatio est, pro eo quod est, Vt videant. Similiter illud, audientes audiant, hoc est, Audiant. Dicit ergo: Vt videant quidem doctrinā, tanquam attenti ad eam: Non cernant autem eā, vtpote parabolę obscuritate contectā, eo ꝙ cognitione eius indigni essent, quasi immedicabiles. Hæc ita manifestat etiā id ꝙ sequitur. in dicto autē secundū Matthæū capite, alia ponitur responsio, & verisimile est vtrūq; dictū fuisse à Christo.

Ne quando conuertantur: & remittantur eis peccata. Dictum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4

est de hoc, loco supradicto.

Et ait eis, Nescitis hanc parabolam? & quomodo omnes parabolas cognoscetis? Omnes parabolas, quas scilicet in processu dictu rus erat. Si hanc nescitis, quomodo illas cognoscetis? Hoc autem dixit, quo attentiores eos redderet, ipsosque excitaret. Deinde interpretatur dictam parabolam.

Qui seminat, verbum seminat. Scilicet doctrinæ.

Hi autem sunt qui secus viam. Hi, quales? quos dicturus est.

Vbi seminatur verbum: & quum audierint, confestim venit Satanas & aufert verbum quod seminatum est in cordibus eorum. Vbi seminatur verbum, hoc est, in quos seminatur. Dictum est autem de his prædicto capite.

E *Et hi sunt similiter qui super petrosam terram seminantur: qui dum audierint verbum, statim cum gaudio suscipiunt illud, & non habent radicem in sepsis, sed temporarij sunt. Deinde facta afflictione aut persequutione propter verbum, repente offenduntur.* Dictum est de his dicto capite.

Et hi sunt qui in spinis seminantur, qui audierunt verbum: & sollicitudines seculi huius, ac deceptio divitiarum, cæterarumque rerū cupiditates, intrantes suffocant verbum & infructuosum efficitur. Similiter quoq; de his dictum est.

Hi præterea sunt qui in terram bonam seminati sunt, qui verbum audiunt ac recipiunt, fructumque afferunt, hoc triginta, illud sexaginta, illud vero centum. Dictum est de his.

Et dicebat illis: Num lucerna venit ut sub modio ponatur, aut sub lectum? Nonne ut super candelabrum ponatur? Venit, hoc est adducitur, affertur. Dictum est autē de hoc, capite quinto euangelij secundum Matthæum post beatitudines.

Non est enim quicquā occultū, quod non manifestetur, neq; factum est secretum, sed ut in palam veniat. Neque fuit, inquit, secretum, vt omnino secretū esset, sed vt quandoque in ppatulum veniat. de hoc autem dictum est 10 cap. secundū Matt.

Si quis habet aures ad audiendum audiat. Superius de hoc tractatum est.

Et dicebat eis: Videte quid audiatis. Videte, hoc est, Attendite.

Qua mensura metimini, metietur vobis. Qua mensura metimini attentionem, in eadem metietur vobis in cognitione, hoc est, quantum intuleritis attentionis, tantum conferetur vobis cognitionis.

Cap. 4.

A *Et addetur vobis qui auditis.* Nec solum per hanc mensuram, verum etiam amplius.

Quicunque enim habuerit dabitur ei: & qui non habet, etiā quod habet auferetur ab eo. Quicunq; habuerit attentionem dabitur ei cognitio: & qui nō habet, semē cognitionis auferetur ab eo. Quemadmodum enim studium auget tale semē, ita segnities corrumpit. In euangelio autem secūdū Matthēū hæc alio modo dicta sunt, & iuxta alium intellectum.

Et dicebat. Sic est regnum dei quemadmodum si iaciat homo semen in terram ac dormiat & illa excitetur nocte ac die: seges autem germinet surgatque in altum dum nesciat ille. Regnum nunc dei seipsum appellat, tanquam regem & deum. Similiter & hominem se vocat, vtpote incarnatum. Semen autem euangelica præcepta. Terram vero homines terrenos, attamen bonos cum de solis his sit hic sermo. Somnum quoq; requiē.

B Excitatur ergo nocte quidem, dum permittit induci tentationes, quæ nos ad gratum deo obsequium provocāt. Nox enim tentationes sunt propter obscuritatē tristitię. Dic vero, dum per vtiliora cōsolatur, quę nos ad virtutē exacuit: Nam hæc diem significant, propter illuminationē lætitiæ. Germinare vero segetem, & in altum surgere dixit, dum ignorat is qui seminauit: spontaneum opus manifestās germinationis atque crementi: quòdque iuxta voluntatem & non iuxta necessitatem germinat ac crescit: & hoc manifestum est ex his quæ sequuntur.

C *Vltro enim terra fructificat primum herbam, deinde spicam, exinde plenum in spica frumentum.* Herbam quidem germinant, qui virtutis principium demōstrantes, ad certamina sunt adhuc delicati. Spicā vero, qui in bono progressi, & ad sustinendas contumelias duriores effecti sunt: spica siquidē internodiis distinguitur, & recta in altum erigitur. Plenū autem frumentum, qui perfectam virtutem fructificant.

Quum autem produxerit fructus, statim mittit falcē, quoniā adest messis. Quum productus fuerit, siue quum matuuerit: hoc est, vbi omnes qui fructum sunt allaturi fructificauerint. Falcem vero dicit verbum, quo mundi imperabit consummationem. Messis autem collectio iustorum est: hi enim fructus sunt euangelicæ segetis.

Cap. 4. D *Et dicebat, Cui assimilabimus regnum dei? aut qua comparatione conferemus illud?* Conferemus, hoc est exemplo manifestabimus.

Matth. 13. *Est sicut granum sinapis.* Quære autem totius huius parabolæ expositionem vicesimoquarto capite euangelij iuxta Matthæum.

Alia parabola. *Quod dum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus quæ sunt in terra: & postquam seminatum fuerit, exurgit, fitq; maius omnibus oleribus, & facit ramos, ita vt possint sub umbra illius aues cæli inhabitare.* Tertio loco parabolam hãc inuenies inter parabolas dicti vicesimiquarti capitis.

Loquebatur? parabolis. *Et huiusmodi parabolis multis loquebatur eis sermonem prout poterant audire.* Prout digni erant & apti ad audiendum. Dictum est autem de hoc prædicto capite circa finem parabolarum.

E *Sine parabola vero non loquebatur eis: seorsum autem discipulis exponebat omnia.* Ibidem omnia hæc declarata sunt.

Et ait illis in die illo quum facta esset vespera, Transeamus in vlteriorem ripam. Et dimissa turba assumunt eum vt erat in nauicula. Vt erat, hoc est sicut sedebat in nauigio. in eo enim, sicut dictum est, sedens docebat. Quod autem dicitur, In die illo, perinde est ac si dixisset, In vno dierum, sicut habet Lucas: neque enim illum innuit in quo dixit parabolas, sed alium quo facta sunt ea quæ dicentur, sicut etiã in principio tertij capitis iuxta Matthæum significauimus.

F *Sed & aliæ naviculæ erant cum illo.* Cum illo puta nauigio (nam πλοῖον quod nauim siue nauigium significat, Græcis neutrum est). Addidit autem de aliis, nõ absque causa, sed vt ostenderet quod sua dispositione solum hoc nauigium periculum sustinuerit.

Nota. *Et exsurgit procella venti magna: fluctusque inuadebant nauim, ita vt iam impleretur.* Matth. 8 Dictum est de hoc capite, decimo iuxta Matthæum.

CAPVT X. DE INCREPATIONE VENTI ET MARIS.

Vide miraculum. E *T erat ipse in puppi super cervical dormiens, & excitant eum, dicunt que illi: Magister nõ est tibi cura quod perimus?*
Et excitatus increpauit ventum, dixitque mari: Tace, obmutesce. Et facta est tranquillitas magna.

Dictum est ibidem de his omnibus. Cap. 5.

Et dixit eis: Quid ita timidi estis? Vt quid ita timetis? quũ nõdum vobiscum habeatis, qui possum de morte seruare, & omnia possum.

Quomodo fidem non habetis? Firmam ac indubitatam.

Et timuerunt timore magno, dicebantque ad se inuicem, Quis nam est hic? quia & ventus & mare obediunt ei. Etiam de his ibi dictum est.

Et venerunt trans fretum maris in regionem Gadarenorum. Dictũ est de his duodecimo euangelij iuxta Matthæum capite. Cap. 5.

CAPVT VNDECIMVM DE LEGIONE.

B

E *T egressus illi de naui statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis.* Ibi etiam hæc quære.

Et neque catenis quisquam poterat eum iam ligare, eo quod sæpe compedibus & catenis vinctus, discerpserat catenas, & compedes comminuerat, nullusque eum poterat domare, & semper die ac nocte in montibus & in monumentis erat clamans, & concidens seipsum lapidibus. Quum vidisset autem Iesum eminus, occurrit & adorauit eum. Clara sunt hæc & manifesta.

Nota. *Et clamans voce magna dixit, Quid tibi & mihi est Iesu fili dei excelsi?* Quære in dicto loco.

C *Adiuro te per deum ne me torqueas.* Sane hoc quoque licebit vt inde cognoscas.

Dicebat enim ipsi: Exi spiritus immunde ab homine. Multis dæmonibus imperat quasi vnus esset, propter imbecillitatem ipsorum.

Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Respondit que dicens: Legio mihi nomen est, quia multi sumus. Hominem quidem interrogabat, sed peruenit quæstio ad multitudinem dæmonum, qui in ipso erant: ideo quoque respondit multitudo illorum. Legio autem propter multitudinẽ dicti sunt. Proprie enim legio militum agmen est. Interrogabat vero, vt cognoscerent qui præsentes erant, quod multorũ dæmonum habitaculum erat vnus homo.

Et deprecabatur eum multum, ne se emitteret extra regionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5. D Lucas vero dixit, quod etiam deprecabantur eum ne iubere ret ipsis, vt in abyssum irent. Verisimile est autem quod & hoc & illud deprecabantur.

Erat autem iuxta montem grex magnus porcorum pascens, & deprecabantur eum omnes dæmones, dicentes: Mitte nos in porcos, vt in eos ingredi amur, & confestim permisit eis Iesus. Quumque exissent spiritus immundi ingressi sunt in porcos, & impetum fecit grex per præceps in mare. Erant autem circiter bis mille, & suffocati sunt in mari. De his particulatius dictū est prædicto capite duodecimo.

Qui vero pascebant porcos fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem ac in agros: exierunt que vt viderent quid esset quod acciderat.

E Similiter & de his dictum est.

Et veniunt ad Iesum, vident; illum qui à dæmonio vexabatur sedentem ac vestitum, sanaque mente, eum inquam, qui habuerat legionem: & timuerunt. Lucas autem dixit etiam vbi inuenerunt eum sedentem, puta ad pedes Iesu.

Narrabant autem eis qui viderant, quomodo accideret dæmoniaco. Quomodo facta fuerat in eo mutatio ac sana mens.

Et de porcis. Quomodo hi perierant.

Cœperuntque eum deprecari, vt discederet à finibus eorum. Similiter & de his docet capitulum illud.

Quumque ascendisset nauim, deprecabatur eum is, qui à dæmonio vexatus fuerat, vt esset cum eo. Gratus, simul & dæmones timens, ne sine illo inuentus, rursum eis traderetur.

F *Iesus autem non dimisit eum, sed ait illi, Abi in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi dominus fecerit, ac misertus sit tui.* Dimisit eum, abiecto sane ab eo huiusmodi timore, quod non auderent ad eum dæmones accedere, & vt illos qui erant in domo & patria sua doceret miraculum. Non dixit autem, Quanta tibi fecerim, sed, Quanta tibi dominus fecerit: patri miraculum adscribens: ac docés nos, vt egregia virtutum opera deo attribuamus.

Et abiit, cœpitque prædicare in decapoli, quanta fecisset illi Iesus, omnesque mirabantur. Christus modestiæ causa patri miraculum attribuebat: qui autem curatus fuerat, quum gratus esset, Christo adscribebat.

CAPVT XII. DE FILIA ARCHISYNAGOGI.

Cap. 5. A

Vumque Iesus naui traiecisset rursus in vlteriorem ripam, conuenit ad eum turba multa: eratque circa mare: & ecce venit vn⁹ principū synagogæ nomine Iair: ac viso eo pidit ad pedes eius, & deprecabatur eū multū dicēs: Filiola mea extremis est. De hoc disputauimus decimoquinto capite euangelij secundum Matthæum. In extremis est, hoc est nouissimum exhalat spiritum. Mat. 13.

Vt veniens imponeret illi manus, quo seruaretur ac viueret. B
Per hyperbaton est ordo verborum: quod videlicet deprecabatur eum multum, vt veniens, imponeret illi manus, &c. Deinde addatur quod in medio est.

Et abiit cum eo: sequebaturque eum multitudo magna, & comprimebant eum. Coarctabant eum, ait Lucas, siue impellebāt.

CAPVT XIII. DE MVLIERE SANGVINIS PROFLVVIO laborante.

Et mulier quædam quæ fluxum patiebatur sanguinis ab annis duodecim, multaque passa erat à complurib⁹ medicis, & omnia sua consumpserat, nec quicquam adiuta fuerat, sed magis in deterius venerat: quum audisset de Iesu, venit in turba à tergo, tetigitque vestimentum eius. C Luca 8.

Caput hoc manifestius proposuit Lucas: quære ergo apud eum enarrationem vicesimosexto capite.

Dicebat enim, Si vel vestimenta eius tetigero, salua ero.
Dictum est de hoc decimo sexto capite euangelij secundū Matthæum.

Et continuo siccatus est fons sanguinis eius: sensitque corpore quod sanata esset ab eo flagello. Cognouit in corpore, quod ex quo iam non fluerent guttæ sanguinis, sanata esset. Flagellum vero infirmitatem nominauit, vt quæ ipsam tum labore, tum pudore flagellauerat.

Statimque Iesus quum in semetipso cognouisset virtutem quæ à se egressa erat, conuersus in turba dixit: Quis mea tetigit vestimen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5.

ta? *Et dicebant ei discipuli eius: Vides turbam te comprimentem & dicis, Quis me tetigit? Circumspiciebat vt eam videret, quæ hoc fecerat.* Quære etiam de his in expositione vicesimisexti capitis euangelij secundum Lucam.

Mulier autem timens ac tremens, quum vidisset quod in se contigerat: venit & adorauit eum: dixit que ei omnem veritatem. Ipse vero ait, Filia fides tua te seruauit. Vade in pace. Hæc quoque omnia declarata sunt in prædicto vicesimosexto capite.

Et esto sana à flagello tuo. Neque Matthæus, neque Lucas hoc addiderunt: nec mirum. Siquidem dictum est, quod ea quæ necessaria non erant, quidam euangelistæ prætermittebant breuitatis gratia: quidam vero etiam hæc adscribebant diligentiæ causa. Verisimile quoque est eos miraculorum quidē meminisse, non autem omnium verborum.

Nota ordinem suibi di Euangelistarum.

Adhuc eo loquente veniunt ab archisynagogo dicentes: Filia tua defuncta est: quid adhuc vexas magistrū? Veniunt à principe synagogæ, hoc est à domo ipsius. Vexas autē, hoc est molestas, turbas. Domestici enim principis synagogæ, quū imperfectam in Christum fidē haberent, suspicabantur quod omnem certe ægritudinem sanare posset, mortuū autē suscitare nō posset. Nondū enim factū ab eo huiusmodi miraculū viderant: ideoq; dicebant, Filia tua mortua est, quid adhuc vexas magistrum, quum eam non possit suscitare?

Iesus autem protinus audito sermone qui dicebatur, ait archisynagogo: Ne timeas, solum crede. Cognito quod archisynagogus circa fidem dubitaret, vtpote sermonibus illorū seductus: confortat eum, ac refouet fidei illius imbecillitatem.

Et non permisit quenquam se sequi, nisi Petrum & Iacobū ac Ioannem fratrem Iacobi. Solos hos inter alios discipulos coassumpsit, quasi cæteris præstantiores. Nam & in sua transfiguratione solos hos spectatores secum assumpsit. Quære etiam trigesimoquarto capite euangelij iuxta Matthæum causas ob quas istos præponeret & præter illas etiam præferebat eos, vt & cæteri tales efici conarentur.

discipuli præstantiores, qui

Mat. 17.

Et venit in domum archisynagogi, videtque tumultum ac flentes multumque ululantes. Tibicines luctuosum cantum pulsabant, (qui hic dicitur eiulatus, quanquam proprie ἀνακλαυθμὸς est perpetuo sonitu strepere ac tinnire: sono sonum excipiente, quēadmodum fit in lebetibus) de his diximus decimosexto

Cap. 5.

iuxta Matthæum capite.

Et ingressus ait illis, Quid tumultuamini ac plāgitis? Puella nō est mortua sed dormit. Primum quidem hoc dixit tristitiam eorum consolando. Deinde etiam quod illi quidem mortua erat, sibi autem dormiebat: illi namque suscitare eam non poterant, ipse vero perfacile. Tribuens præterea confidentiam, quod mortem quasi somnum abigeret, vtpote mortis ac vitæ dominus.

A

Mat. 9.

Et irridebant eum. Quasi dormire dicentem illam quæ mortua erat, scientes quod mortua esset, sicut dicit Lucas. Voluit autē & ipse irrideri, vt & tibicines, & qui irrisissent aliaque similia, demonstratio fierent manifesta, quod mortua fuisset puella. Nec posset dicere quisquam postmodū, quod mortua non fuerit. Nam propter hoc quoque immoratus est circa miraculum factum in muliere quę sanguinis fluxum patiebatur: vt manifeste puella moreretur, & tibicines inferrentur: cæteraque suo fierent ordine.

B

Et ejectis omnibus assumit patrem puellæ ac matrem, eosq; qui secum erant. Eos qui secum ingressi erant. Dicit autem Petrum, Iacobum & Ioannem. Patrem siquidem matremque puellæ, miraculi spectatores assumpsit, tanquā puellæ magis domesticos: discipulos vero tanquam sibiipsi magis familiares: cæteros autem omnes eiecit, fugiens eorum laudem. Quum enim nunquam tale quippiam vidissent, applausuri erant, & supra modum laudaturi.

Et ingreditur vbi puella iacebat, ac manu puellæ apprehensa dicit ei, Talitha cumi †, quod est, si interpreteris: Puella tibi dico, surge. Statimque surrexit puella & ambulabat. Apprehendit manū eius & vocauit: vt vox animam quæ discedebat reuocaret, manus autem corpus disponeret. Vel etiam aliter. Tenuit manum eius, vt ostenderet quod sanctissima quoque caro eius mortuos viuificaret.

C

Miracul resurrectionis puellæ

† *Potius legendum esset* טליתא *taliatha vt, i. sit consonans, & est Chaldaica dictio, atque hoc modo scriptum inuenitur in nonnullis vetustis exemplaribus tam Græcis, quàm Latinis.*

†

Erat enim annorum duodecim. Quia eam superius modo puellam appellauit, modo puellulam: nunc etiam ætatem eius manifestat.

Et obstupuerunt stupore magno: ipse vero præcepit eis vehementer,

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.6. D *vt nullus hoc sciret.* Præcepit, hoc est admonuit: sic enim habet Lucas. Ob hoc enim etiã alios omnes eiecit. Et quãquam sciret futurum esse, vt miraculi sermo vbique diuulgaretur: Nam & Matthæus dixit, quod exiuit fama hæc in vniuersam regionem illam, tamẽ quod tuũ est vbiq; facit.

Dixitque vt darent illi ad manducandum. Hoc iussit ne eis phantastice suscitata videretur. Vnde propter hanc causam neque ipse dat illi ad manducandum, sed parẽtibus vt hoc faciant permittit.

Cap.6. *Et exiuit inde, venitque in patriam suam, & sequuntur eum discipuli eius: factoque sabbatho cœpit in synagoga docere, & multi audientes obstupescebant, dicentes, Vnde huic istæc? & quæ est sapientia quæ data est illi, & virtutes tales quæ per manus eius fiunt? Num hic est faber filius Mariæ, frater autẽ Iacobi & Ioſe, & Iudæ & Simonis? sorores quoque eius nõne hic apud nos sunt? Et offendebantur per illum.* Ascendit in patriam suam, non ignorãs futurum vt se despicerent, sed ne postmodum dicere possent, quod non docuisset eos. Simul etiam inuidiam eorum conuincens: quũ enim de eo potius ipsis esset gaudendum, qui patriam suã doctrina & miraculis ornaret: magis offendebantur per eum ob genetis ipsius ignobilitatem. Quod autem additur, Et virtutes tales quæ per manus eius fiunt, defectiua oratio est. Deficit enim, Vnde, vt dicatur: Et vnde virtutes tales quæ per manus eius fiunt. Dictum est autem de his vicesimoquarto capite euangelij secundum Matthæum circa finem post expletas parabolas.

Mat.13. F *Dicebat autem eis Iesus, Non est propheta sine honore nisi in patria sua, & inter cognatos, & in domo sua.* Etiam de his eodẽ capite disputatum est.

Nec potuit ibi ne vnam quidem virtutem operari nisi quod paucos infirmos impositis manibus curauit: & mirabatur propter incredulitatem illorum. Etiam de his manifeste tractatum est. Intelligitur autem: Nõ poterat, hoc est, tanquã impossibile ducebat. Ait enim Gregorius Theologus, quod simul vtrũq; necessarium est ad perficiẽdas sanitates, & fides eorum q curandi sunt, & potentia eius qui curate debet: nec pdest vnum si deficiat alterum, quod illi cõiunctũ esse debet. Itaq; nec scio sit ne etiã hoc addendũ, vt iusta & rationabilis sit sanitas. Neque enim iusta sanitas est quę his cõfertur, quibus per incredulitatem nocumentum est allatura.

Cap.6. A

CAPVT XIIII. DE APOSTOLORVM ORDINATIONE.

Et circumibat vicos, vndique circumsecutes docens: & conuocat duodecim, cepitque eos emittere binos. Ad mutuam consolationem, vt dictum est decimonono iuxta Matthæum capite. Mat. 10.

Et dabat eis potestatem spirituum immundorum. Matthæus autem addidit, Et vt ipsos eiicerent, & curarẽt omnem ægritudinem, omnemque languorem. Lucas autem scripsit, quod dedit eis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & vt morbos curarent. Luce 9. B

Et præcepit eis vt nihil portarent per viam nisi baculum tantum, non peram, non panem, non æs ad zonam, sed calciarentur sandaliis. De his singulatim dictũ est prædicto decimonono capite.

Et ne induerentur duabus tunicis. A communi supplenda est dictio, Præcepit.

Et dicebat eis, Vbicunque introieritis in domum ibi manete, donec illinc exeatis: Ibi etiam hæc declarata sunt.

Et quicunque non susceperint vos, neque audierint vos, exeuntes illinc excutite pulueres, qui est sub pedibus vestris, in testimonium illis. Dictum est de his prædicto capite.

Amen dico vobis, Tolerabilius erit Sodomis & Gomorrhis in die iudicij, quam ciuitati illi. Similiter & de hoc. C

Et quum exissent, prædicabant vt resipiscerent, & dæmonia multa eiiciebant, vngebantque oleo † multos infirmos, & curabant. †

De vnctione olei solus Marcus loquitur. Admonet autem & de hoc Iacobus in epistola sua catholica, dicens, Aegrotat quis inter vos: asciscat seniores ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei seruabit laborantem, & eriget eum dominus. Verisimile est autem dominum etiam docuisse Apostolos. Erat autem oleum signũ hilaritatis corporis, & alacritatis animę. Iaco.5. de oleo vnctione.

† *Vnctum oleum & laborem mitigat, & luminis causa est, ac hilaritatem excitat & egritudinis salutem ac cordis illuminationem.* †

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XV. DE IOANNE ET HERODE.

Cap. 6. D

IT audiuit rex Herodes: manifestum enim factū est nomen eius, & dicebat: Ioannes qui baptizabat exci tatus est à mortuis: & ideo virtutes operantur in eo. Alij dicebāt, Elias est. Alij autē dicebant, Propheta est vel tanquā vnus prophetarū. Quūque audisset Herodes dixit: Quē ego decollaui Ioannes iste est, ipse excitatus est à mortuis. De hac materia diligēter tractatū est vicesimoquinto capite iuxta Matthæū. In quodā autē exēplari dictio Propheta, habet articulum, vt sit: Propheta ille est, aut tanquā E vnus prophetarum. Intelligebāt autem illum prophetam, de quo ipsis Moses vaticinatos fuerat: & is erat Christus.

Mat. 14.

Deut. 18.

Ipse enim Herodes missis satellitibus cepit Iohannem, & ligauit eum in carcere propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam in vxorem. Dicebat enim Ioannes Herodi, Non licet tibi habere vxorem Philippi fratris tui. In eo capite etiam de his dictum est.

Herodias autem insidiabatur ei: volebatque eum occidere, nec poterat. Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum & sanctum, ac obseruabat illum, & audiens eum multa faciebat, libenterque eum audiebat. Præterea & de his.

Et quum dies opportunus accidisset, quando Herodes in natalitiis suis cœnam præbebat primatibus suis & centurionibus, ac primis Ga F lilææ: quū ingressa filia ipsius Herodiadis saltasset, ac placuisset Herodi simulq; discumbentibus: dixit rex puellæ: Pete à me quodcunque volueris, & dabo tibi: iurauitque illi dicens: Quicquid à me petieris dabo tibi vsque ad dimidium regni mei. Similiter & de his.

Illa autem quū exisset, dixit matri suæ: Quid petam? Quæ ait, Caput Ioannis Baptistæ. Et ingressa protinus cum festinatione ad regem petiit dicens: Volo vt des mihi confestim in disco caput Ioannis Baptistæ. Et doloro affectus rex, propter iusiurandum simulque discumbentes noluit eam repellere: sed statim misso speculatore, iussit rex inferri caput eius. Qui egressus decollauit eum in carcere, & tulit caput ipsius in disco, & dedit illud puellæ: puellaque dedit matri suæ. Etiā de his omnibus capitis illius enarratio cōmemorat.

Et quū audissent discipuli eius venerūt, & tulerūt corpus eius, posuerunt q; illud in monumēto. Dictū etiā est de his in illo loco.

Et congregantur Apostoli ad Iesum, ac renuntiant illi omnia quæ Cap. 6.
que fecissent, quæque docuissent. Et dixit eis: Venite vos soli seorsim i de A
sertū locū, & requiescite paulisper. Erāt enim qui veniebāt & abibāt multi, sic vt nec comedere vacaret. Ibi etiā de his quæ te. Hinc autē docemur oportere ecclesiæ magistros nō semper exponere ceptos multitudini, sed quū datur opportunitas, retrahi ac solitarios esse, mētémq; ab exteriori distractione reuocare, & quod eos qui ministrant conueniat requiescere, & post ministerium etiam corporaliter cōsolari.

Et egressi sunt nauigio in desertum locum seorsim, & viderunt eos abeuntes, multique eos cognouerunt, ac pedestres ab omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc. Atq; etiam & de his. Ab omnibus autem ciuitatibus, quæ videlicet circumcirca adiacebant. B

Et egressus Iesus vidit turbam multam, ac misericordia motus est super eos: erant enim tanquam oues non habentes pastorem. Etiam de his prædicto capite disseruimus. Pastorem autem dicit eū, qui de salute earum curam haberet.

Et cœpit eos docere multa. Quūmque iam multū diei præteriisset, accedentes ad eum discipuli eius dicunt, Desertus est locus, iamque longum præterijt tempus: dimitte illos, vt abeuntes in proximos vicos ac villas, emant sibi panes: neque enim habent quod edant. Ille autem respondens, ait illis, Date eis vos ad edendum. Et hæc quoque inde cognita facilia sunt.

Et dicunt ei, Egressi ememus ducentis denarijs panes, & dabimus eis ad comedendum? Hoc per interrogationē legendū est. Est autem huiusmodi sermo eorum, qui se grauari queruntur. C

CAPVT XVI. DE QVINQVE PANIBVS ET DVOBVS PISCIBVS.

ILle aūt dicit eis, Quot panes habetis? Ite videte. Quū que cognouissent, dicūt, Quinque & duos pisces. Et præcepit eis vt discumbere facerent omnes per conuiuia super viridem herbā. Et discubuerunt distributi in areolas centeni & quinquageni. De his dictum est vicesimosexto capite euangelij secundum Matthæum.

Et acceptis quinque panibus duobusque piscibus: suspiciens in cœlum benedixit, ac fregit panes: dabātque discipulis suis vt apponerent illis: & duos pisces diuisit omnibus. Et comederunt omnes, ac saturati

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.7 D sunt: tulerúntque fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erant autem qui comederant ipsos panes ferè quinque millia virorum. Ibidem de his quoque omnibus dictum est.

Statimque compulit discipulos suos conscendere nauim, & præcedere in vlteriorem ripam ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret turbam: & quum dimisisset eos, abiit in montem vt oraret. Similiter & de his.

CAPVT XVII. DE AMBVLATIONE SVPER AQVAS.

E *VEspera autem facta, erat nauis in medio maris, & ipse solus in terra, & vidit eos laborantes in remigando: erat enim ventus contrarius, & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans super mare.* Quære de his vicesimoseptimo capite iuxta Matthæum.

Volebátque præterire illos. Vt fortius esset eis certamen.

Illi autem quum vidissent eum ambulantem super mare, putauerũt spectrum esse, & clamauerunt: omnes enim eum viderunt ac conterriti sunt: statimque loquutus est cum eis, & ait illis, Confidite, ego sum, nolite timere. Etiam de his ibidem dictum est.

Et ascendit ad eos in nauim, cessauitque ventus. Omisit Marcus quæ de Petro acciderunt: similiter & Ioannes. Matthæus vero diligenter illa conscripsit.

F *Et vehementer supra modum intra sese stupebant & admirabantur. Neque enim intellexerunt de panibus: nam cor eorum obcæcatum erat.* Etiam hæc eodem capite sunt explanata.

Quúmque trajecissent, venerũt in terrã Gennesaret, & applicuerũt in portum, & quum egressi essent de naui, statim agnouerunt eum, ac percurrentes totam regionem illam cœperunt in grabbatis male habentes circumferre, audito quod ibi esset. Et quocunque introisset in vicos aut in ciuitates, vel villas, in plateis ponebant infirmos, ac deprecabantur eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent, & quotquot tãgebant, salui fiebant. Ibi etiam de his omnibus inuenies. Sanos autem intelligit hic sanos.

Cap.7. *Et conueniũt ad eum pharisæi, & quidam scribarũ, qui venerãt ab Ierosolymis, quumque vidissent quosdam discipulorũ eius cõmunibus manibus, hoc est illotis, comedentes panem, reprehendebant. Pharisæi siquidem omnesque Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non capiunt ci-*

bum, obseruantes traditionem seniorum: & à foro venientes, nisi aspergantur non comedant. De his quoque differit capitis illius enarratio. Cap.7. A

Multáque sunt alia quæ seruanda acceperunt, nempe lectiones pocularum & vrceorum & æramentorum & lectorum. Ibi quoque de his dictum est.

CAPVT XVIII. DE TRANSGRESSIONE PRAECEPTI DEI.

DEinde interrogant eum pharisæi & scribæ, Quare discipuli tui non incedunt iuxta traditionem seniorum, sed illotis manibus panem edunt? Ille autem respondens dixit eis, Bene prophetauit Esaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe abest à me: frustra vero colunt me, docentes doctrinas præcepta hominum. Relicto enim dei præcepto tenetis constitutiones hominum, lectiones vrceorum & poculorum, aliáque multa similia facitis. Horum intellectus vicesimooctauo capite euangelij secundum Matthæum positus est. Esa.29. B Matt.15

Et dicebat eis, Bene irritum facitis præceptum dei, vt traditionem vestram seruetis. Per ironiam hoc dicit.

Moses enim dixit, Honora patrem tuum & matrẽ tuam: & Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, Si dixerit homo patri aut matri Corban, quod est donum, quodcunque ex me in tuum vertitur commodum. Etiam de his in illo capite singillatim dictum est. De maledicẽtibus patri aut matri. C

Et præterea non sinitis eum quicquam facere patri vel matri. Quicquam, quod illis gratum sit.

Irritum facientes verbum dei propter traditionem vestram quam statuistis, aliáque similia multa facitis. Verbum dei dicit legem quæ parentes honorare iubet. Quære etiam de his in dicto capite.

Et adnocata omni turba dixit eis, Audite me omnes & intelligite. Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum inquinare, sed quæ ab homine egrediuntur, illa sunt quæ inquinant hominẽ. Ibi etiam de his dictum est.

Si quis habet aures ad audiendum audiat. Hoc frequenter declaratum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 7. D

De edu litis.

Quumque introisset domum seorsum a turba, interrogauerunt eum discipuli eius de parabola: & ait illis, Sic & vos rudes estis? Non intelligitis quod quicquid in hominem foris ingreditur, non potest eum inquinare? quia non ingreditur in cor eius, sed in ventrem: & in secessum egreditur, quod purgat omnes escas. Ibi etiam de his exacte traditum est.

Dicebat autem, Quod ab homine exit, illud inquinat hominem. Ab interioribus enim a corde hominum cogitationes malæ exeunt, adulteria, stupra, homicidia furta, auaritiæ, malitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus prauus, blasphemia, superbia, stultitia. Omnia hæc mala ab interno egrediuntur, & coinquinant hominem. Similiter & de his.

Et inde surgens abiit in confinia Tyri & Sidonis. In partes, dixit Matthæus. Quære autem explanationē finis vicesimi octaui capitis illius. E

Et introisset domum neminem scire voluit, nec potuit latere. Ibi causam diximus.

CAPVT XIX. DE PHOENICISSA.

Quum enim audisset de eo mulier, cuius filia spiritum habebat immundum, ingressa procidit ad pedes eius. Erat autem mulier Græca Syra Phœnicissa genere. De hac dictum est vicesimonono capite euangelij secūdum Matthæum. F

Et rogabat eum vt dæmonium eiiceret à filia sua. Iesus autem ait illi: Sine primum saturari filios. Neque enim decens est sumere panem filiorum, & proicere catellis. Illa vero respondit, & ait illi, Vtique domine. Nam & catelli comedunt sub mensa de micis filiorum. Et dixit ei, Propter hunc sermonem abi, exiit dæmonium à filia tua. In illo capite omnia ista declarata sunt.

Et reuersa in domum suam inuenit dæmonium exisse, & filiam iacentem super lectum. Iacentem, in pace ac salute.

Quumque rursum exisset à finibus Tyri & Sidonis, venit ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos. Non immoratur in finibus gentilium, ne à iudæis accusaretur, quod gentibus cōmisceretur.

CAPVT XX. DE BALBO.

Cap. 7. A

Et adferunt ei surdum ac impedite linguæ, & deprecabantur eum vt imponat illi manum: Quumq; apprehendisset illum de turba seorsum, misit digitos in aures eius: & vbi spuisset, tetigit linguam eius. Miracula.

Apprehendit eum à turba seorsum, hoc est, assumpsit, separauit: ne miracula viderentur spectaculo exponere, & maxime cognoscens multitudini quosdam immixtos esse qui reprehenderēt. Præterea quādoque miracula coram multis operabatur, propter spectantium vtilitatem: interdum vero separatim, vt laudem fugeret, tanquam generatiuam superbiæ. Misit autem digitos suos in aures eius: vnum quidem dextræ manus in dextrā B aurem, vnúmque sinistræ in sinistram, propter angustiā ac profunditatem auditus vt hunc acuat. Poterat quoq; & alio modo hunc curare: sed ita curauit, vt sciremus omnem partem sancti corporis ipsius diuina plenam esse virtute. Ecce enim sputum etiam immaculati oris sui, quo linguam tetigit impeditam, diuinam quoque participabat virtutem, ac omnino excrementa diuini corporis omnia sancta erant, vtpote talis corporis: solum autem operabantur dum vellet. Præterea vicesimotertio præsentis euangelistæ capite, sputo etiam vsus est ad cæci curationem. Ad hæc Ioannis capite decimo, quādo cæcum à natiuitate curauit. Hoc autem agebat vt fidem faceret vnitæ sibi diuinitatis: quo enim pacto hæc operaretur nisi deus esset? C

Infra. 8.

Ioan. 9.

Et suspiciens in cœlum ingemuit, & ait ei, Ephpheta, † quod est, Adaperire. Statimque aperta sunt aures eius, ac solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur recte. Suspexit in cœlum, docens eos, qui alios erant sanaturi ad deum aspicere: & virtutem ab eo petere. Ingemuit autem, motus hominis afflictionibus, ac humanæ miseriæ naturæ, quæ tū à dæmonibus, tum ab infirmitatibus adeo impetitur propter præcepti transgressionem. †

אפתח *Apertus esto, † imperatiuus passiui est primæ Chal daorum coniugationis.* †

Et præcepit eis vt nemini dicerent. Quanto autem ipse magis eis præcipiebat, tanto potius amplius prædicabant, & supra modum admi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D rabantur dicentes, Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui. Causam ob quam tacere præcipiebat variis in locis diximus.

Cap.8

CAPVT XXI. DE SEPTEM PANIBVS.

IN illis diebus quum turba plurima esset, nec haberent quod comederēt, cōuocatis Iesus discipulis suis, ait illis. Misereor super turbæ, quia ecce triduo sustinēt me, nec habent quod edant: & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via: quidam enim eorum de longinquo venerunt. Dictum est de his in fine tricesimi iuxta Matth. capi.

E Et respondērunt ei discipuli eius. Vnde hos poterit quis saturare panibus hic in solitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? At illi dixerunt, Septem. Et præcepit turbæ, vt discumberent super terram: acceptis que septem panibus, quum benedixisset, fregit deditque discipulis suis vt apponerent, & apposuerunt turbæ. De his facta est mentio tricesimoprimo capite euangelij secundum Matthæum.

Et habebāt pisciculos paucos, & quum benedixisset, dedit vt hos quoque apponerent. Comederunt autem & saturati sunt, ac sustulerūt quæ superfuerant fragmentorum septem sportas. Erant autem qui comederant ferme quater mille, & dimisit eos. Etiam hæc ibi declarata sunt.

F Et statim ascendens nauim ingressus cū discipulis suis venit in partes Dalmanuthæ. Et egressi sunt pharisæi, cœperuntque cū illo disputare, quærentes ab eo signum de cœlo, tentando eum. Ibi quoque de his dictum est.

Quumque ingemuisset spiritu suo, ait: Quid generatio hæc signum requirit? Similiter & de his. Et vero significare potest Quid: id est ad quid, quare? aut potius Quod: hoc est, quale signum? sciebat namque ob quam causam huiusmodi signū requirerent.

Amen dico vobis, si dabitur generationi huic signū. Si dabitur, id est non dabitur: hoc enim linguæ Hebraicæ idioma est.

Et dimissis eis conscensa naui rursum abiit in vlteriorem ripam. Præterea & de his in illo capite disputatum est.

CAPVT XXII. DE FERMENTO PHARISAEORVM.

Cap.8 A

OBliti sunt panes accipere: & nisi tantū panem habebant secum in nauī. Et præcepit eis dicens, Videte & cauete à fermēto pharisæorum & à fermēto Herodis. De his plene inuenies tricesimosecundo capite euāgelij secundum Matthæum.

Et conse ebant inter sese dicentes: Panes non habemus. Quo cognito Iesus, ait illis: Quid confertis dicentes, quod panes non habetis? Nondum intelligitis, neque animaduertitis? Adhuc excæcatum habetis cor vestrum? Oculos habentes non videtis, & aures habentes non auditis, B nec recordamini? Præterea & de his.

Quando quinque panes fregi in quinque millia, quot cophinos plenos fragmentorum sustulistis? Dicunt ei, Duodecim. Quando vero septem in quatuor millia, quot sportas ex reliquiis fragmentorum sustulistis? Illi autem dixerunt, Septem. Et ait eis, Quomodo non consideratis? Præsens caput manifestius scripsit Matthæus: quære ergo ibi de omnibus.

CAPVT XXIII. DE CAECO.

Miracula

IT venit in Bethsaida, adferuntque ei cæcum, ac deprecantur vt tangat eum. Et accepta manu cæci, eduxit eum extra vicum. Non enim, digni erant vici illius incolæ vt fieri videret huiusmodi miraculum. Nā quum alia multa vidissent, manserant increduli. C

Et quum exposuisset in oculos eius, impositis manibus suis interrogabat eum, si quid videret. Sputo ac manibus hunc sanat: ostendens quod sermo coniunctus operibus miraculum operari potest. Sermonis quidem signum est sputum: vtrumque enim ab ore egreditur: operis vero manus. Sermonem autem dico laude dignum: similiter & operationem. Dictum est autem de simili altero quoque modo, vicesimo capite præsentis euangelij. Primo vero cæcum hunc imperfecte curauit, vtpote imperfecte credentem: ideo etiam interrogauit eum si quid videret, vt qui parum adhuc respiciebat, per modicum aspectum crederet perfectius ac sanaretur perfectius: sapiens enim erat medicus.

Nota.

Supra. 7.

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 8. *Et respiciens dicebat, Video homines.* Obscure videlicet.
D *Quoniam velut arbores cernio ambulantes.* Propter visus obscuritatem.

Deinde rursus imposuit manus super oculos eius, ac fecit eum respicere, & restitutus est, videbatque omnes clarè. Augmentum fidei augmentum promeruit sanitatis.

Et dimisit illum in domum suam, præcepitque ei dicens, Neque in vicum ingredieris, nec cuiquam dicas in vico. Propter eorum incredulitatē qui in illo erant, & ne fidem eius perverterēt.

CAPVT XXIIII. DE INTERROGATIONE IN CAESAREA.

E

Exciuit Iesus ac discipuli eius in vicos Cæsareæ Philippi: & in via interrogabat discipulos suos dicens illis, Quem me esse dicunt homines? Illi autem responderunt, Ioannem baptistam: & alij Eliam: quidā vero vnum prophetarum. Dictum est de his tricesimotertio cap. iuxta Mattheum.

Mat. 16.

Et ipse ait illis, Vos autem quem me esse dicitis? Respondens autem Petrus dicit ei, Tu es Christus. Et interminatus est illis ne cui de se dicerent. Etiam hæc ad vnguem declarata sunt eodem cap.

Cœpit que docere illos, quod oporteret filiū hominis multa pati, & reprobari a senioribus & principibus sacerdotum ac scribis, & occidi: ac post tres dies resurgere. Ibi quoq; de his dictum est.

F *Et palam sermonem loquebatur.* Manifeste ac sine vllo tegumento hunc dicebat sermonem.

Et apprehendit illū Petrus, cœpitque increpare eum. Ille vero conversus ac intuitus discipulos suos increpavit Petrum dicens, Abi post me satana, quia non sapis quæ dei sunt, sed quæ hominum. Similiter & de his.

Et advocatis turbis cum discipulis suis, dixit eis: Quisquis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, ac sequatur me. Quicunque enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eā: quicunque autem perdiderit animam suam propter me & evangelium, hic servabit eam. Præterea & de his dictum est.

Quid enim proderit homini si mundum vniuersum lucrifaciat, & animæ suæ iacturam faciat? Aut quid dabit homo cōmutationis pro anima sua? Etiam de his.

Quemcunque enim puduerit mei meorumque sermonum in generatione hac adultera ac peccatrice, huius quoque pudebit filium hominis, quum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. Quisquis pudore tactus non ausus fuerit confiteri me esse deum, meosque sermones esse dei, propter incarnationis humilitatem, afflictiones ac crucem: me quoque pudebit confiteri illū esse meum, quū venero, nō iam abiectus vt nunc, sed glorioſus sicut pater meus. Oportet enim non modo credere, verum etiam libere prædicare. Adulteram vero impiorum generationem appellauit: vtpote à deo qui pietatis ac virtutis sator est deficientem: ac dæmoni adhærentem qui impietatem ac malitiam seminat. Cap. 9. A

Et dicebat eis, Amen dico vobis, Sunt quidam de hic stātibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum dei venisse in virtute. B De his quoque prædicto capite disputatum est.

Hoſta.

CAPVT XXV. DE TRANSFORMATIONE DOMINI.

Et post dies sex assumit Iesus Petrum & Iacobum ac Ioannem & subduxit illos in montem excelsum seorsum solos, & transfiguratus est coram eis, vestimenta eius facta sunt splendentia, alba admodum quasi nix, qualia nō potest alba reddere fullo in terra. Et apparuit illis Elias cum Mose, & colloquebantur cum Iesu. Dictum est de his tricesimoquarto iuxta Matthæum capite. Cap. 9.

Mar. 17.

Et respondens Petrus ait Iesu: Magister bonum est nos hic esse, & faciamus tria tabernacula, tibi vnum & Mosi vnum ac Eliæ vnū. Neque enim sciebat quid diceret, erant enim exterriti. De his præterea subtiliter ibi tractatum est. C

Factaque est nubes obumbrans eos, & venit vox de nube dicens. Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et repente circumspicientes, non amplius quenquam viderunt, sed Iesum tantum secum. Similiter & de his.

Descendentibus autem ipsis de monte præcepit eis, vt nemini narrarent quæ viderant, nisi postquam filius hominis à mortuis surrexisset. Præterea quoque de his.

Et continuerunt verbum apud se. Verbum quod erat de resurrectione ei à mortuis: tenuerūt apud se, nulli alij nar

Cap.9. rantes. Vel, Verbum quod erat de transformatione illius.

D *Disputantes quid nam esset, A mortuis resurgere.* Quū enim neminem vidissent seipsum à mortuis suscitasse, neque etiam audissent, opinabantur & hoc parabolam esse, & disputabāt quid signiſicaret. Dictum est autem de hoc etiam in fine enarrationis tricesimiquinti capitis euangelij secundum Matthæum.

Et interrogabant eum dicentes, Quid est quod scribæ dicunt, quod Eliam oportet primo venire? At ille respondens dixit eis, Elias quidem quum primo venerit, restituet omnia. Dictum est autem & de his prædicto tricesimoquarto iuxta Matthæum capite.

Et quomodo scriptū est de filio hominis, vt multa patiatur & con-
Iesa.53. *temnatur?* Hoc dixit coniiciens in dubitationem respōsionis ipsos scribas. Si enim secundum ipsos quum nondū venerit Elias, nondum venit Christus: Elias autem quū primo venerit restituet omnia: hoc est, veniet & conuertet omnē Iudæum ad Christum: quomodo scriptū est de filio hominis, siue de Christo, vt à Iudæis multa patiatur: si enim ad ipsum cōuertendi sunt, quomodo ab ipsis multa patietur? Itaque Elias Thesbites ante secundū Christi aduentū vēturus est, quando hi qui tunc erunt Iudæi conuertentur ad ipsum. Nūc autē primus Christi aduentus est, quū à Iudeis multa patitur, cuius precursor nō Thesbites, sed Ioannes.

Sed dico vobis, quod etiam Elias venit, & fecerunt ei quæ voluerunt. De hoc manifestius loquutus est Matthæus: quære ergo prædicto tricesimoquarto capite.

F *Sicut scriptum est de eo.* Prædixit enim Iesaias de Ioannis
Iesa.49. etiam passione.

Quumque venisset ad discipulos suos, vidit turbam circa eos & scribas disputantes cum illis. Discipulos dicit nunc nouem reliquos qui cum eo in montem non ascenderant: quū enim hos solos inuenissent scribæ, circumueniebāt interrogationibus, futurum sperantes, vt illos cōpedirent seu fallerent.

Statimque omnis turba visa eo obstupuit. Obstupuit aut propter accessus opportunitatē quasi præcognouerit scribarū inuationem, ideoque ad discipulorum auxilium aduenerit. Vel propter splendorē aspectus eius. Etenim verisimile est à transformatione gratiam quandam cōtractā esse.

Et accurrentes salutauerunt eū. Qui videliget è turba erāt

desiderantes eum quasi benefactorem ac saluatorem: non autem inuidi scribæ. Cap.9. A

Et interrogauit scribas, Quid disputatis aduersus eos? Quum illē interrogasset, nullus illorum respondere ausus est.

CAPVT XXVI. DE LVNATICO HABENTE SPIRITVM mutum.

Et respondens vnus de turba dixit, Magister attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum: & vbicunque apprehendit ipsum lacerat eum, atque ille spumat, ac stridet dentibus suis, & arescit. B Miracul.

Mutum dixit spiritum, vtpote impedientem filij sui loquelam: nec id tantum, sed & auditum eius, sicuti posteà declarabitur. Lacerat autem, hoc est deiicit in terram. Arescit, id est, sine sensu est. Matthæus vero tricesimoquinto capite ait ipsum dixisse, Domine miserere filij mei, quia lunaticus est & misere afligitur. Verisimile ergo est, & hoc & illud ipsum dixisse.

Et dixi discipulis tuis vt illum eiicerent, nec valuerunt. At ipse respondens ait illi: O generatio incredula, quousque apud vos ero, quousque patiar vos? affer illum ad me. In illo capite de his disputatum est.

Et attulerunt ipsum ad eum: visoque illo statim spiritus discerpebat eum, & prolapsus in terram voluebatur spumans. Permisit hæc ipsum pati, vt viderent quī præsentes erant, à quibus calamitatibus liberandus esset, vtque postquam vidisset pater eius dæmonium viso Christo turbari, ad fiduciam de eius virtute induceretur. C

Et interrogauit patrem eius: Quantum temporis est ex quo hoc ei accidit? Ille autem dixit, A pueritia: sæpiusque eum in ignem deiecit, in aquā vt perderet eū. Interrogauit vt illo respondente cognoscerent audiētes, quod iam olim perdidisset eum, nisi diuinitus fuisset cohibitus. Nota.

Sed si quid potes adiuua nos misertus nostri. Vides quod fidē non habeat indubitatam.

Iesus autem dixit ei, Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Potentiam in fide illius reposuit: hinc quidem diri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 9. gens eum ad fidem: illinc vero de seipso modeste sapiens
B ac loquens.

Statimque exclamans pater pueri cum lachrymis dixit: Credo domine, auxiliare incredulitati meæ. Quod hactenus fuit.

Quum vidisset autem Iesus accurrentem simul turbam, imperauit spiritui immundo. Statim exanlit dæmonem, ne diutius ille vexaretur.

Dicens ei, Mute & surde spiritus ego tibi præcipio, exi ab eo. Ego quem nosti, tibi præcipio.

Et amplius in eum ne ingrediaris. Hoc dixit præuidens qđ futurum erat vt dignus esset, ppter suam incredulitatem, vt rursum ad eum reuerteretur. Prohibet ergo eũ, ne cuiquam videatur quòd prius non fuerit eiectus.

E *Et quum clamasset spiritus, multumque eum discerpsisset, exiit: & factus est quasi mortuus, ita vt multi dicerent, Mortuus est. Iesus autem apprehensa manu eius erexit eum, & ille surrexit.* Clamauit, significans quod violenter expelleretur.

Quumque ingressus esset domum, interrogabant eum discipuli eius seorsum. Quare nos non potuimus eicere illum? Vt, nunc significat. Quare: ita enim dixit Matthæus. Aut ἀντὶ τοῦ ἀλλὰ, capi potest ac si dicas, Dicebant ei. Multæ siquidem huiusmodi improprietates apud Marcum reperiuntur. (& vt significat φ, vel abundat quod frequens est apud Græcos) Dictum est autem de hac interrogatione prædicto capite.

Et dixit eis, Hoc genus dæmoniorum per nihil potest exire, nisi per orationem & ieiunium. Per nullum alium modum. Ibi autẽ & de hoc disputatum est.

F *Et quum inde exissent, fecerunt iter per Galilæam, noluitque vt quisquam sciret.* Quare noluit? Quod sequitur manifestat: ne videlicet quisquã intelligeret ea de quibus loquebatur.

Docebat enim discipulos suos, & dicebat eis: Filius hominis tradetur in manus hominũ, & occident eum, ac mortuus tertio die resurget. Dictum est etiam de hoc in fine dicti tricesimiquinti capitis euangelij secundum Matthæum.

At illi ignorabant verbum, & timebant eum interrogare. Similiter & de hoc.

Caput

CAPVT XXVII. DE DISPVTANTIBVS QVIS ESSET MAIOR.

Cap. 9. A

ET venit Capernaum: quumque esset in domum interrogabat eos: Quid per viam inter vos disputabatis? At illi tacebant: inter se enim disputauerant per viam quis maior esset. Tacebant præ pudore quasi iam condemnati. Significatum est autem de hoc tricesimoseptimo capite euãgelij secundum Matthæum. Mat. 18.

Quumque sedisset vocauit duodecim, & ait illis, Si quis cupit primus esse, sit omnium ministrans, & omnium seruus. Dixit quoq; hoc quadragesimotertio capite euangelij iuxta Matthæũ. Mar. 10. Quære ergo ibi de hoc capite.

B *Et sumpto puerulo statuit eum in medio eorum: & amplexatus illum dixit eis: Quisquis vnum ex huiusmodi puerulis susceperit nomine meo, me suscipit: quisquis autem me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.* Aute hoc alia quoque dixit quæ Matthæus conscripsit: de quibus simul omnibus tricesimoseptimo capite euangelij illius dicturus. Mat. 18.

Respondit autem ei Ioannes dicens, Magister vidimus quendam per nomen tuum eicientem dæmonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum, eo quod non sequatur nos. Addidit & causam prohibitionis, Eo quod non sequatur nos. Quidam enim eorum qui crediderant gloriæ amore capti imitabantur Apostolos: & per inuocationem nominis Christi expellebãt dæmones. Non sequebantur tamen propter continentiã & asperum viuendi modum ipsorum. Nota.

C *Iesus autem dixit, Ne prohibueritis eum. Nemo est enim qui edat virtutem per nomen meum, & possit facile male loqui de me.* Qui enim per nomen meũ glorificatur, non cito maledicet mihi: hoc est, dum gloriam amat, & virtutem ædit per nomẽ meũ, nequa quam me calumniabitur. Permittit autẽ & his vt mirabilia operentur: simul quidem ad prædicationis suæ confirmationem: & præterea ad emẽdationem eorum qui miracula operabantur. Quære etiam de his quinto iuxta Matthæũ capite, vbi circa finem habetur: Multi dicent mihi in illo die, Domine domine, nonne per nomen tuum prophetauimus, & per nomen tuum dæmonia eiecimus? Mat. 7.

Qui enim non est contra vos, pro vobis est. Idipsum enim, il-

D

Cap.9. lum non resistere vobis, vestrum est auxilium. Aliud est au
D tem quod alibi dicitur, Qui non est mecum, cõtra me est.
Nam illud de dæmone dicitur, & alium habet intellectũ:
Mat.12. prout vicesimosecundo iuxta Matthæum capite declaraui
mus.

Quicunque enim dederit vobis ad bibendum poculum aquæ in nomine meo, quia Christi estis, Amen dico vobis non perdet mercedem suam. Hoc etiam dixit in fine deciminoni capitis euan-
Mat.10. gelij iuxta Matthæum.

Et quicunque offenderit vnum ex pusillis qui in me credunt, melius illi foret si circundaretur lapis molaris circa collum eius, & dei-
ceretur in mare. Dictum est de hoc tricesimoseptimo capi-
Mat.18. te euangelij secundum Matthæum.

E *Et si offenderit te manus tua, amputa eam. Bonum est tibi vt mutilus ad vitam ingrediaris, potius, quam duas manus habens abeas in gehennam, vbi vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguitur.* Etiam de his illo capite dictum est. Vermis autem eorum, qui videlicet abeunt in gehennam. Quidam
Vermis conscientiæ. vero Vermen & ignem, conscientiam intellexerunt peccatorum, tanquam in modum vermis & ignis rodentem ipsos, ac inflammantem.

Et si pes tuus offenderit te, amputa eum. Bonũ est tibi vt claudus ad vitam ingrediaris, potius, quam duos pedes habens mittaris in gehennam in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Similiter & de his.

Nota. *Et si oculus tuus offenderit te erue eum. Bonum est tibi, vt vnoculus ingrediaris in regnum dei, potius, quam duos oculos habens proiiciaris in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Præterea & de his.

F *Omnis enim igne salietur.* Omnis fidelis: Igne, fidei que ad
Nota. deum est: vel dilectionis quæ est ad proximum. Salietur, vt videlicet putredinem abiiciat. Vel, Condietur, vt suauis deo reddatur.

Et omnis hostia sale salietur. Omnis hostia spiritualis siue fiat per orationem, siue per eleemosynam, siue per aliud quippiam Sale, fidei vel dilectionis. Salietur, siue saliri debet. Hoc autem à libro Leuitici translatũ est. Ibi enim scri-
Leuit.2. ptum est. Omne munus hostiæ vestræ salietur.

Bonus est sal. Per qualitatem quam habet, vt cibos red-

dat suaues, & ne corpora putrefiant efficit. Cap.10.

Si autem sal ipse insulsus fiat, in quo illum condietis? A
Si perdat id quod in ipso est laudabile. Sal autẽ hic iuxta sublimiorem intellectum fides est aut dilectio. Lucas ve-
Luc.14. Nota sensum mystici. ro dicit, Quod si sal ipse insulsus fuerit, per quid condietur? Salem ibi vocans doctrinæ verbũque insulsus fit quãdo corrumpitur. Differenter autem iuxta diuersas occasiones Christus salis significatũ transtulit. Etenim apud Mat-
Mat.5. Salis significatus. thæum ipsos quoque Apostolos salẽ nominauit, veluti quinto apud illum capite post beatitudines inuenies: vbi etiam manifestius declarauimus, quæ de sale dicuntur.

Habete in vobismetipsis salem, & pacem habete inter vos.
Salem dilectionis qui in vnum continet, & ad vnitatem & concordiam constringit. Dicitur quoque sal, prudentia & B
gratia, quemadmodum dicit Paulus, Sermo vester semper Coloss.4.
per gratiam sale condiatur.

Et quum inde surrexisset, venit in fines Iudææ per regionem quæ Cap.10.
est trans Iordanem. & conueniunt rursus ad eum turbæ, & sicut consueuerat, iterum docebat eos. Et accedentes Pharisæi interrogabant eum, vtrum liceat viro dimittere vxorem, tentantes eum. Quære quadragesimum caput euangelij secundum Matthæum. Mat.19.

CAPVT XXVIII. DE HIS QVI INTERROGABANT DOMINVM an liceret cum vxore diuortium facere.

Ille autem respondens dixit eis, Quid præcepit vobis C
Moses? At illi dixerunt, Moses permisit scribere libellũ repudij & dimittere. In illo capite de his quoque dictum est.

Iesus autem respondens ait illis, Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis hoc præceptum. A principio vero creationis masculum & fœminam fecit eos deus. Similiter & de his.

Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, eruntq; duo in carnem vnam. Itaque iã non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo deus coniunxit, homo non separet. Aeque & de his actum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.10. D *Et in domo rursus discipuli sui de hoc interrogauerunt eum.*
De hac eadem quæstione.

Et ait illis, Quicunque dimiserit uxorem suam & aliam duxerit mœchatur aduersus eam. Mœchatur aduersus eam, videlicet inducendo alteram.

Et si mulier dimiserit virum suum & alteri nupserit, mœchatur. Matthæus vero ad pharisæos hæc esse dicta ait, addens etiam quando possit fieri diuortium. Verisimile autem est primum ad illos, postmodū vero ad discipulos ea dixisse.

Et offerebant ei pueros, vt tangeret eos: discipuli verò increpabāt offerentes. Quos visa Iesus indignatus est, & dixit eis: Sinite pueros venire ad me, & ne prohibueritis eos, talium est enim regnum dei.
De his subtiliter dictum est in fine prædicti capitis.

E *Amen dico vobis, Quicunque non acceperit regnum dei tanquam*
Luca 18. *puerulus, nequaquam intrabit in illud.* Hoc dicit & Lucas. Regnum autem dei vocat hic prædicationem regni dei quā ipse prædicauit. Quisquis ergo illā non susceperit vt puer, videlicet nihil de ea hæsitans aut dubitans, nequaquam intrabit ad eam.

Et amplexatus illos, ac manib⁹ super eos impositis, benedicebat illis.
De his quoque finis illius capitis dixerit.

CAPVT XXIX. DE DIVITE QVI IESVM INTERROGABAT.

F *Et egresso ipso per viam quum accurrisset quidam, genuaque ante ipsum flexisset, interrogabat eum, Magister bone quid faciam, vt vitam æternam possideam?*

Dictum est de hoc quadragesimoprimo capite euangelij secundum Matthæum.

Iesus autem dixit ei, Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus quispiam deus. In eodem loco hæc manifeste ac diligenter examinata sunt.

Præcepta dei. *Præcepta nosti, Ne occidas, Ne adulterium committas, Ne furaris, Ne falsum testimonium feras, Ne fraudes, Honora patrem tuum & matrem. Ille autem respondens ait, Magister hæc omnia seruaui ab infantia mea.* Similiter & hęc.

Iesus vero intuitus illum dilexit eum. Ibi quoque hoc declaratum est.

Cap.10. *Et ait illi, Vnum tibi deest. Abi, quæ habes vende & dato pauperibus, habebisque thesaurum in cœlo, & veni sequere me.* Similiter A & ista.

Nota. *Sublata cruce.* Hoc est interitu carnalis voluntatis, depositione affectionis nos voluptatis: sensus doloris, & fletu qui cruciatur à terrenis.

At ille inuenisset abiit tristis: habebat enim multas possessiones.
Etiam de his ibidem quære.

Quumque circumspexisset Iesus ait discipulis suis. Quam difficulter qui pecunias habent in regnum dei introibunt. Hoc dicit & Lucas. Est autem πῶς (quod in Quàm vertimus) cōfirmationis: hoc est vere. Habentes vero, siue retinentes. Nam qui recondunt nequaquam vtuntur. χρήματα autem (pro quo habemus pecunias) dicuntur ἀπὸ τῶ χρᾶσθαι, hoc est, ab expendendo vel consumendo, propter χρῆσιν, id est, vtum, q̄ his B Pecunię. Nota. omnino vti oporteat ad ea quæ opus sunt, & nō recludere.

Discipuli vero admirabantur propter verba ipsius. Cur admirarentur paulò post dicturus est.

Iesus autem rursus respondens dixit eis, Filij quàm difficile est ⁊c qui fiduciam habent in pecuniis, regnum dei ingredientur. Eodem modo hic intelligitur dictio πῶς, quàm.

Facilius est camelum per foramen acus ingredi, quàm diuitem intro ire in regnum dei. De his quoque caput illud dixerit.

Illi vero supra modum obstupescebant dicentes intra sese: Et quis potest saluus fieri? Ecce causam etiam addidit admirationis ac stuporis.

Intuitus autem eos Iesus ait, Apud homines impossibile est: at non C Nota. *apud deum. Omnia siquidem possibilia sunt apud deum.* Dictum est & de his ibi.

Cœpit autem Petrus dicere illi, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Præterea & de his.

Respondens Iesus dixit, Amen dico vobis, Nemo est qui reliquit domum aut fratres, aut sorores, aut patrē, aut matrem, aut agros mei causa & euangelij, qui non accipiat centuplum nunc in hoc tempore: domos & fratres & sorores, & matres & liberos & agros cum persequutionibus: & in futuro seculo vitam æternam. Horum similiter omnium alia amussim data est interpretatio. Quæ autē nunc in secunda enumeratione relicta sunt, ea brevitatis causa, & quasi iam nota sunt prætermissa.

D *Multi autem primi erunt postremi, & postremi primi.* Et de his pari modo.

Ascendebant autem in via Ierosolymam, & præcedebat eos Iesus. Præcedebat eos: ostendens quod voluntarie abiret vt occideretur propter hominum salutem.

Erantque stupefacti. Propter illa quæ dicebat. Vel quia sua sponte ad passionem progrediebatur.

Et sequentes timebant. De eius occisione, de qua in præcedentibus dixerat illis.

CAPVT XXX. DE FILIIS ZEBEDAEI.

E *ET assumptis rursum duodecim, cœpit eis dicere quæ sibi essent eventura: Ecce, inquit, ascendimus Ierosolyma & filius hominis tradetur principibus sacerdotum ac scribis, & condemnabunt eum morti, tradentque eum gentibus, & illudent illi ac flagellabunt eum, & conspuent illum, & occident eum, & die*
Mat.20. *tertio resurget.* Dictum est de his omnibus in fine quadragesimisecundi capitis euangelij secundum Matthæum.

Et accedunt ad eum Iacobus & Ioannes filii Zebedæi dicentes: Magister volumus vt quicquid petierimus facias nobis. Ille autem dixit eis: Quid me vultis facere vobis? At illi dixerunt ei: Da nobis vt vnus à dextris tuis, & alter à sinistris tuis sedeamus in gloria tua. De his clarissime habetur 43. iuxta Matthæum ca
F pite.

Iesus autem ait illis, Nescitis quid petitis. Potestis bibere poculum quod ego bibo, & baptismate quo ego baptizor baptizari? At illi dixerunt ei, Possumus. Ipse autem ait illis: Poculum quidem quod ego bibo bibetis, & baptismate quo ego baptizor baptizabimini. Verò sedere mihi à dextris aut sinistris non est meum dare, sed his dabitur quibus paratum est. Similiter de his omnibus.

Et quum audissent decem, cœperunt indignari de Iacobo & Ioanne. Præterea & de his.

Iesus autem quum eos ad se vocasset, ait illis, Scitis quod qui gentibus imperare videntur, dominium exercent aduersus illas: & qui primates sunt inter eas, potestatem exercent in illas. Non autē sic erit in vobis, sed quicunq; voluerit fieri magnus inter vos, erit vester minister & quicunque voluerit primus esse vestrū, erit omnium seruus. Nā & filius

hominis non venit vt sibi ministraretur, sed vt ipse ministraret, ac daret animam suam redemptionem pro multis. Dictum est & de his in fine dicti capitis. Cap.11. A

CAPVT XXXI. DE BARTIMAEO.

ET veniunt Iericho, & egrediente eo Iericho & discipulis ac turba copiosa, filius Timæi Bartimæus cæcus sedebat iuxta viam mendicans. Nomen addidit, eo quòd multis notus erat.

Quumque audisset quod Iesus Nazarenus esset, cœpit clamare ac dicere: Fili David Iesu miserere mei. Et increpabant eum multi vt taceret: ille vero multo magis clamabat: Fili David miserere mei. B *Et stans Iesus dixit vt vocarent eum. Et vocant cæcum dicentes illi, Bono animo esto, surge, vocat te. At ille reiecto pallio suo, quum surrexisset venit ad Iesum. Et respondens ait illi Iesus: Quid vis faciam tibi?* Miraculum. *Cæcus autem dixit ei, Rabboni, vt videam. At Iesus dixit illi, Abi, fides tua te saluum fecit. Et confestim vidit, & sequutus est Iesum via.* Lege totam enarrationem integri quadragesimiquarti capitis iuxta Matthæum. Etsi enim ille de duobus cæcis loquatur, cætera tamen proxima sunt his, quæ hic dicuntur: & illorum interpretatio etiam ista manifestat, ac ad finem eius apposita est dubij solutio gratissima.

CAPVT XXXII. DE PVLLO.

C Cap.11. *ET dum appropinquant Ierosolymis ad Bethsphagē & Bethaniam iuxta montem Oliuarum: mittit duos è discipulis suis, & ait illis: Abite in vicum qui contra vos est, & statim ingredientes in illum, inuenietis pullum alligatum, super quem nullus hominum sedit: soluntum eum adducite. Quod si quis vobis dixerit, Cur hoc facitis? dicite quod domino opus est eo, & continuo ipsum emittet huc.* Dictum est de his omnibus quadragesimoquinto capite euangelij secūdum Matthæum. Mat.21.

Abierunt autem & inuenerunt pullum alligatum iuxta ianuam foris in biuio, soluuntque illum. Et quidam eorum qui ibi stabant dixerunt eis. Quid facitis soluentes pullum? At illi dixerunt eis, sicut præceperat Iesus. et dimiserunt eos, duxeruntque pullum ad Iesum. Similiter & de his.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 11. *Et iecerunt illi vestimenta sua, sedit que super eum. Plurimi au-*
D *tem vestimenta sua sternebant in viam. Alii vero ramos arborum multitu-*
dinem caedebant de arboribus, & sternebant in viam. Et qui praeibāt, & qui sequebantur clamabant dicentes, Hosanna, Benedictus
qui venit in nomine domini: Benedictum quod venit regnum in nomine domini patris nostri David, Hosanna in excelsis. Etiam haec ibi declarata sunt.

Et ingressus est Iesus Ierosolyma ac in templum: & circumspectis omnibus, sacta iam vespera exiuit Bethaniam cum duodecim. Circumspexit omnia quae in templo erant, tanquam dominus illius habitaculi: & tunc quidem siluit, dans tempus correctionis his qui ipsum delpiciebant: postmodum vero quū
E redisset, ulterius eos puniuit tanquam incorrigibiles.

CAPVT XXXIII. DE FICV QVAE EXARVIT.

Ostera autem die quum exissent a Bethania esuriit,
& visa sicu procul habente folia, venit si forsitan in
ea quippiam inueniret: quumque venisset ad eam,
nihil inuenit praeter folia, neque enim erat tempus
ficuum. Dictū est de hac, quadragesimoseptimo iuxta Matthaeum capite.

Et respondens Iesus ait illi, Posthac ex te in aeternum nullus fructus
edat. Etiam de hoc.

F *Et audiebant discipuli eius.* Propter eos enim & famem simulauit, & heu execratus est, vt scirent q̄ potens etiā esset ad puniendū, veluti dicto capite diligēter manifestatū est.

Et veniunt Ierosolyma: & ingressus Iesus in templum coepit eiicere vendentes & ementes in templo, mensas, nummulariorum, & sellas vendentium columbas euertit. De his differit finis quadragesimiquinti capitis euangelij secundum Matthaeum.

Nec permittebat vt quis deferret vas per templum. Nam & id in cōtemptum erat. Per hoc etiam docebat, quod nihil per neglectum admitti debeat, quod indecens sit in templis.

Et docebat dicens eis, Nonne scriptum est, Domus mea domus ora-
Iesa.56. *tionis vocabitur cunctis gentibus? vos autem fecistis illam speluncam*
latronum. Ibi quoque horum data est interpretatio.

Et audierunt scribae ac principes sacerdotum: & quaerebant quo-

modo illum perderent. Audierunt quomodo libere & audaCap. 11.
A cter loquutus esset ac fecisset.

Timebant enim eū, quia omnis turba stupebat super doctrina eius. Verebantur propter turbam temere eum occidere.

Et quum iam facta esset vespera egrediebatur extra ciuitatem. Egrediebatur in suburbia propter quietem.

Et mane praetereuntes viderunt ficum exaruisse radicitus. Recordatusque Petrus ait illi, Rabbi ecce ficus quam execratus es, exaruit. In praedicto quadragesimoseptimo capite euangelij secundum Matthaeum, etiam de his disputatum est.

Et respondens Iesus ait illis, Habete fiduciam in deum. Possidete inquit fiduciam erga deum: fiduciam autem puram &
B indubitatam.

Amen enim dico vobis, Quicunque dixerit monti huic, Tollere & proiicere in mare, & nō haesitauerit in corde suo, sed crediderit quod quae dicit fiunt, erit ei quicquid dixerit. Eodem capite de his quoque actum est.

Ideo dico vobis, Quaecunque orantes petitis, credite quod accipietis, & erunt vobis. Similiter & de his.

CAPVT XXXIIII. DE OBLIVIONE INIVRIARVM.

Et dum steteritis orātes, remittite si quid habetis adversus aliquem, vt etiā pater vester qui in coelis est,
remittat vobis errata vestra. Haec in praecedentibus quoque dixit dominus Matth. 5. cap. C
postquā docuit orationē, pater noster q es cęlis. Quęre ergo ibi horū interpretationē.

CAPVT XXXV. DE INTERROGANTIBVS DOMINVM, IN qua potestate haec facis.

Et veniūt rursus Ierosolyma: quūmq; ambularet in
templo, veniunt ad eū principes sacerdotum & scribae ac seniores, dicuntq; illi, In qua potestate haec facis? & quis tibi dedit hanc potestatē vt ista facias?
Haec quae nā rogare videlicet vendētes &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.11. Nota. D ementes in templo: euertere præfatas mensas ac sellas: nō permittere deferre vas per templum, ac similia. Quære autem quadragesimumoctauum caput secundum Matthæū, & omnia inuenies.

Respondens autem Iesus ait illis: Interrogabo vos & ego vnū verbum, & respondete mihi, ac dicam vobis in qua potestate hæc facio: Baptismus Ioannis erat è cælo an ab hominibus? respondete mihi. In illo etiam de his inuenies.

Et cogitabāt intra sese dicentes, Si dixerimus è cælo, dicet, Quare ergo non credidistis ei. At dicamus: Ab hominibus. Deficit non.

Timebant populum. Omnes enim habebant Ioannem, quod vere propheta esset. Habebant Ioannem, hoc est, certi erant de E Ioanne. Dictum est autem & de his ibidem.

Et respondentes dixerunt Iesu, Nescimus. Iesus quoque respondens ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio. Similiter & de his exactissime.

CAPVT XXXVI. DE VINEA.

Cap.12. Parabola. *ET cœpit illis in parabolis dicere: Vineam plantauit homo & circundedit sepem, ac fodit lacum, ædificauitque turrim, & locauit eā agricolis, ac peregre profectus est.* Alia quidē huius parabolæ declarata sunt quinquagesimo capite euangelij secundum Matth. Lacū vero dicit, qualis erat sub altari, vbi recipiebatur sanguis animalium quæ immolabantur. F

Et emisit ad agricolas tempore opportuno seruum, vt ab agricolis sumeret fructus vineæ. In illo etiam de his inuenies. Vide autem quomodo ab agricolis fructus repetūtur, tanquam à procuratoribus ac custodibus vineæ.

At illi arreptum eum cæciderunt ac vacuum remiserunt: rursumque emisit ad illos alium seruum: & comectis in eum lapidibus, vulnerauerunt in capite, ac contumelijs affectum remiserunt: rursumque alium emisit, & illum occiderunt. Præterea multos alios, quorum hos quidem cæciderunt, illos vero occiderunt. Hæc quoque omnia similiter ibi declarata sunt.

Adhuc autem vnicum habens filium suum dilectū, emisit & ipsum postremum ad illos, dicens: Reuerebuntur filiū meū. Illi vero agricolæ dixerunt intra sese: Hic est hæres, agite occidamus eum, & nostra

erit hæreditas: arreptumque illum occiderunt ac eiecerunt extra vineā. Cap.12. A Et hæc similiter proxime accedunt ad eam quę ibi data est enarrationem.

Quid ergo faciet dominus vineæ? Veniet ac perdet agricolas, & vineam tradet aliis. Præterea & hæc. *Psal.117*

An nec scripturam illam legistis, Lapidem quem reprobauerunt hi qui ædificabant, hic factus est caput anguli: à domino factus est hic & est admirabilis in oculis nostris. Similiter & hæc.

Et quærebant eum apprehendere, timebantque turbam: sciebāt enim quod ad eos dixerat parabolā. Ad eos, hoc est, de ipsis: ita enim dixit Matthæus, apud quē prædicta oia manifestata sunt.

Et eo relicto abierūt. Ne & alia aduersus eos diceret: vtque insidias aduersus eum præpararent.

Et emittunt ad eum quosdam pharisæos & Herodianos, vt ipsum B *captarent sermone.* Dictum est de his quinquagesimoprimo iuxta Matthæum capite circa finem. *Matt.22.*

CAPVT XXXVII. DE INTERROGANTIBVS DOMINVM occasione census.

QVi quum venissent dicunt ei, Magister scimus quod verax es, & non curas quenquam, neque enim respicis ad personam hominum, sed in veritate viam dei docet. In veritate, hoc est vere. Dictū est & de his ibid.

Licet censum dare Cæsari an non? Demus, an non demus? At ille C *visa eorum simulatione, ait illis: Quid me tentatis? Afferte mihi denarium vt videam. Illi autem attulerunt. Et dicit illis: Cuius est imago hæc & inscriptio? At illi dixerunt ei, Cæsaris. Et respondens Iesus dixit illis, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei deo. Et admirati sunt de eo.* De his quoque omnibus data est ibi interpretatio.

CAPVT XXXVIII. DE SADDVCAEIS.

Sadducæi. *ET veniunt ad eum Sadducæi, qui dicūt resurrectionem non esse.* Dictum est de his quinquagesimoterтio capite euangelij secundum Matthæum.

Et interrogauerunt eum dicentes, Magister: Moses scripsit nobis, quod si cuius frater mortuus fuerit, relin-

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.12. D

queritque uxorem, nec filios dimiserit, ut accipiat frater eius uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. In illo dictum est de his.

Septem fratres erant, & primus accepit uxorem, & mortuus non dimisit semen: & secundus accepit ipsam, ac mortuus est, & neque ipse dimisit semen: ac tertius similiter: & acceperunt ipsam septem, nec dimiserunt semen: postremo omnium mortua est & mulier. In resurrectione quando resurrexerint, cuius erit uxor? siquidem septem habuerunt ipsam uxorem. Similiter & de his omnibus.

Et respondens Iesus dixit eis: Nonne propter hoc erratis, non scientes scripturas neque potentiam dei? Propter hoc: Quidnam? Propter hoc quod carnaliter de resurrectione sentiatis. Vel propter hoc, quod nesciatis scripturas, neque potentiã dei. De quibus similiter ibi dictum est.

Nota.

E

Quum enim a mortuis resurrexerint, neque ducent uxores, neque nubentur, sed erunt tanquam angeli qui sunt in cælis. Quum resurrexerint, omnes videlicet homines. Et de his quoque eodem capite quære.

De mortuis autem quod resuscitentur non legistis in libro Mosis: quomodo ei sermo locutus est ei deus dicens, Ego sum deus Abrahã, & deus Isaac, & deus Iacob? Non est deus mortuorum, sed uiuentiũ. Et hæc ibi per singula sunt explanata.

Exod.3.

Vos ergo multum erratis. Non utcunque, sed multum. Hoc autem addidit tanquam eorum insipientiam manifeste arguens.

F

CAPVT XXXIX. DE SCRIBA.

ET accessit unus ex scribis, quum audisset eos disputantes, & sciret quod bene illis respondisset, interrogauit eum, Quod est primum omnium mandatorũ? Primum omnium quæ sunt in lege. Dictũ est autem de hoc quinquagesimoquarto capite euangelij secundum Matthæum.

Deut.6. I.

Iesus autem respondit illi: Primum omnium mandatorum est: Audi Israel, Dominus deus noster dominus unus est. Et diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Hoc est primum mandatum. Et secundum simile est illi

Diliges proximum tuum sicut teipsum. Etiam de his in illo dictum est. Illud autem, Audi Israel. Dominus deus noster dominus unus est. Matthæus nõ scripsit, utpote proœmium primi præcepti. Hoc vero tres demonstrat hypostases. unaque deitatis naturam. Quũ enim dicitur, Dominus, deinde, deus, & rursum, Dominus, tres personæ manifestantur: quod autem additur, Unus, naturæ declarat unitatem. Alio quoque modo dici potest, quod videlicet Hebræis frequens sit hæc reduplicatio dominus dominus, & deus deus, propter eius sublimitatem.

Cap.12. A

† *Quanquam in uestro exemplari non habeatur* τοῦτο, Hoc τῆς locutionis: arbitror tamen id librarij uitio omissum esse, maxime quum in sequentibus uerbis ipsius scribæ, inter alia repetatur. Ex tota uirtute: & id etiam habent editio Complutensis, & translatio uulgata. †

Maius his aliud præceptum non est. Hoc conformatiuum est eius quod dixit, præcepta illa primum ac secundũ esse.

B

Et ait illi scriba, Bene præceptor cũ ueritate dixisti, quod unus est deus, & non est alius præter ipsum: & quod diligere ipsum ex toto corde & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota uirtute: & diligere proximum sicut teipsum, plus est quam omnia holocaustomata & uictimæ. Vide quomodo tũc Iudæi victimas siue sacrificia pro præclaris facinoribus ducebant: cæteras virtutes non curantes. Intellectum autẽ, scribam appellauit mentẽ ipsam.

Nota.

At Iesus intuitus illum quod prudenter respondisset, ait ei.

Non longe es a regno dei. De hoc docet finis enarrationis prædicti capitis.

Et nemo deinceps audebat illum interrogare. De hoc dictum est quinquagesimoquinto capite euãgelij secundum Matthæum, postquam ipse interrogauerat pharisæos.

C

CAPVT XL. DE INTERROGATIONE DOMINI.

ET respondens Iesus dicebat docens in templo: Quomodo dicunt scribæ, quod Christus filius est Dauid? ipse enim Dauid dixit per spiritũ sanctũ, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorũ. Ipse ergo Dauid dicit eum dominũ, & unde filius eius est? De his manifeste di

Cap.12. D † ctum est prædicto quinquagesimoquinto capite. Ne autē tibi insolens videatur quod habeat, Dicit. Siquidem Hebraica dictio † & Dicit significat & dixit. Ideo hic quidem illam, ille autem hanc significationem indifferenter accipit: & pleraque similia frequenter inueniemus.

† † *Hæc videlicet Hebraica dictio psalmi. 110. iuxta Hebræorum diuisionem,* נאם *ueum.*

* *Et multa eorum libenter eum audiebat* Tanquā suauiter sermocinante: vel tanquam facile illos deuincentem, & quod ab inuidia sese ipse liberauerit.

Et dixit eis in doctrina sua: Prospicite à scribis. Prospicite, hoc est, cauete.

Mat.23. E *Qui amant in stolis obambulare.* Dicit de ipsis Matth. circa mediū quinquagesimiquinti capitis: Dilatant phylacteria sua, & magnificant fimbrias palliorum suorū, q̄ Marcus nunc stolas nominauit. Quære ergo ibi horū enarrationē.

Et salutationes in foro, primasq; sellas in synagogis, ac primos accubitus in cœnis. A præcedentibus supplendum est, Qui amant, hoc videlicet aut illud. De quibus ibidem quære.

Qui deuorant domos viduarum, & sub tegmento longo tempore orationis accipient grauius iudicium. De his exacte disputatum est in principio quinquagesimisexti cap. euāgelij secūd. Mat.

CAPVT XLI. DE VIDVA QVAE DVO MINVTA OBTVLIT.

† F ET quum sederet Iesus ex aduerso gazophylacij †, aspiciebat quomodo mitteret turba æs in gazophylacium.

Gazophylacium erat arca vbi thesaurus in templo seruabatur, in quam omnes qui habebant & volebant, pro viribus iniiciebant ad pauperum alimentum.

† † *Nam γάζα thesaurus est & φυλάκιον custodia.*

Et multi diuites iactabant multa. Quumque uenisset quædam vidua paupercula misit minuta duo, quod est quadrans. Quod puta minutum, est apud Hebræos siue dicitur quadrās. Dicitur quoque alio modo obolus siue Λεπτόν.

Et aduocatis discipulis suis ait illis, Amen dico vobis, quod vidua hæc pauperc ula plus misit, quàm omnes qui miserunt in gazophylacium. Omnes enim ex eo quod supererat sibi miserunt: hæc autem ex penuria sua. Ὑστέρησις, defectus dicitur vel indigentia, nunc

autem pro eo quod necessarium est & vtile vt opinor accepit. (nos Penuriam vertimus.) Cap.13. A

Omnia quæ habuit misit, totam substantiam suam. Etsi pauper erat possessionibus, diues tamen animo ostenditur: ideo Saluator qui non donum ponderat, sed voluntatem eius, plusquam omnes misisse dicit. Vtinam vero & anima mea vidua efficiatur, abiecto diabolo cui adglutinata est atque subiecta: quæ mittat in dei thesaurum duo minuta †, corpus videlicet ac mentem: comminuta, illud quidem per tē perantiam, hanc autem per animi modestiam.

† *Minuta comminuta siue attenuata, apud Græcos pulchra est allusio quum dicunt,* Λεπτὰ λεπτύνειν. † B

CAPVT XLII. DE CONSVMMATIONE. † Cap. 13.

ET egredienti eo de templo, dicit ei vnus discipulorum suorum: Præceptor vide quales lapides, & quales structuræ. Iesus autem respondens ait illi, Vides magnas has substructiones? Nō relinquetur lapis super lapidem, qui non diruatur.

De his dictum est in fine quinquagesimisexti capitis euāgelij secundum Matthæum.

Quumq; ipse sederet in monte Oliuarum è regione templi, interrogabant eum seorsum Petrus & Iacobus & Ioannes & Andreas dicentes, Dic nobis quando hæc erunt? & quod signum quando hæc omnia consummanda sunt. Quære de his quinquagesimoseptimo capite euangelij secundum Matthæum. *Mat.24.* C

Iesus autem respondens eis cœpit dicere: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus ac multos seducent. Quum autem audieritis bella, & rumores bellorum, ne turbemini: oportet enim fieri, sed nondum finis. Insurget enim gens aduersus gentem, & regnum aduersus regnum: & erunt terræmotus per loca, & erunt fames ac turbationes. Principia dolorum hæc. Eodem capite de his omnibus dictum est.

Vos autem cauete vobisipsis. Seruate vosipsos à seductione quæ tunc erit.

Tradent enim vos in concilia & in synagogas: cædemini, & sub præsidibus ac regibus ducemini causa mea. Ibi quoque & de his inuenies.

In testimonium ipsis. Ad accusationem & increpationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 13. ipsorum, ne possint dicere tempore vniuersalis iudicij: Nō
D audiuimus prædicationem. Intātum enim ipsam audituri
sunt, vt eius etiam præcones extremis supplicijs subiiciāt.
Et in omnes gentes primum oportet prædicari euangelium.
Matthæus vero scripsit prædicto capite, quod prædicabitur hoc euangelium in vniuerso mundo. Quære ibi huius intellectum.

Quum autem duxerint vos tradentes, ne solliciti sitis quid loquamini: neque cogitetis, sed quicquid datum vobis fuerit in illa hora, hoc loquimini. Non enim vos estis qui loquuntur, sed spiritus sanctus.
Nota.
Dispensatorie spiritus sanctus tunc loquetur, vtens ore ipsorum, ne rusticitas illorum videatur incredulis abiectio
Mat. 10. & minoratio prædicationis. Dixit quoque & hęc decimo-
E nono iuxta Matthæum capite circa medium: quære ergo ibi enarrationem.

Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insurgent filij in parentes, ac morte eos afficient: & eritis odio habiti ab omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Etiam hæc omnia in prædicto decimonono capite declarata sunt.

Quum autem videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem vbi non oportet, qui legit intelligat.
Dictū est de hoc, dicto quinquagesimoseptimo iuxta Mat
Mat. 24. thæum capite.

Tunc qui in Iudea sunt fugiant in montes, & qui in tecto fuerit nō descendat in domum, neque ingrediatur vt tollat quippiā de domo sua: & qui in agro, non conuertatur ad ea quæ post tergum sunt, vt tollat pallium suum. Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis diebus.
F In eo loco etiam de his dissertum est.

Orate autem ne fiat fuga vestra hyeme. Erunt enim dies illi afflictio, qualis non est facta à principio creationis quā creauit deus, vsque nunc, neque fiet. Et nisi dominus abbreuiasset dies, nequaquam salua fieret omnis caro: sed propter electos quos elegit abbreuiauit dies.
Similiter & de his. Illud autem, Erūt dies illi afflictio, hoc est, in diebus illis erit afflictio.

Et tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut ecce ibi, ne credideritis. Excitabuntur enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa & prodigia vt decipiant, si fieri potest, etiam electos. Vos autem videte: ecce prædixi vobis omnia. Etiam & de his ibi dispu-

ibi disputatum est. Cap. 13.

A *Porro in illis diebus post afflictionem illam sol obscurabitur, & luna non dabit splendorem suum, ac stellæ cœli decident, & virtutes cœlorum concutientur. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute magna & gloria. Et tunc mittet angelos suos & congregabit electos suos à quatuor ventis, ab extremo terræ vsque ad extremum cœli.* Et de his similiter.

A ficu autem discite parabolam. Quum iam ramus eius tener fuerit, & producta folia, scitis quod prope sit æstas. Sic & vos quum hæc facta videritis, scitote quod prope sit in foribus. Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec fiant hæc omnia. Cœlum & terra præteribunt, verba autem mea non præteribunt.
Præterea & de his omnibus ad verbū in dicto capite subtiliter disputatum est.

B

CAPVT QVADRAGESIMVM TERTIVM DE DIE illo & hora.

De die autem illo & hora nullus nouit, neque angeli qui sunt in cœlo, neque filius nisi pater. Dictum est de hoc quinquagesimooctauo capite euangelij secundū Matthæum.

Attendite, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.
Ibidem etiam de his dictum est.

Sicut homo qui peregre agens reliquit domum suam, & dedit seruis suis substantiam, & suum cuique opus, ac ianitori præcepit vt vigilet.
De Christo ac Christianis sumptum est hoc exēplum. Est autem defectiuum: deficit enim, Est. Dicit ergo quod est C
sicut homo qui peregre agit: hominem quidem seipsum Nota.
innuens, quemadmodum in multis dictum est parabolis. Peregrinationem vero, in cœlos assumptionem. Domum autem suam, præsentem mundum. Seruos quoque suos, dicit Christianos. Cuiusque autem opus, est custodia mandatorum, & operatio virtutum. Ianitor vero, mens vniuscuiusque, quæ ianuis animę præest, hoc est sensibus, per quos intellectualis fur ingredi solet.

Vigilate ergo: nescitis enim quando dominus domus venturus est: sero, an media nocte, an gallicinio, an mane: ne quum venerit repen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.14. te, inueniat vos dormientes. Serum quidem dicitur ætas senũ: D medium noctis, eorum qui in medio sunt ętate constituti: gallicinium vero, eorum qui iam sapere incipiunt: quum prudentia in modum galli gallinacei excitat eos ab insensibilitate. Mane autem, ætas est puerorum. Quære autem prædicto quinquagesimooctauo iuxta Matth. capite declaratione illius dicti. Ideo & vos estote parati, quia qua hora non putatis, ea filius hominis venturus est.

Quæ autem vobis dico, omnibus dico. Omnibus Christianis qui futuri sunt vsque ad mundi consummationem. Hinc moti quidam dicunt prædictas ætates iis aptari Christianis qui tunc reperientur. sub illis enim fiet secundus aduentus.

E Vigilate. Hoc rursum addidit, tanquam id quod futurũ Cap.14. erat protestatus.

Erat autem pascha & azyma post biduum. Pascha & azyma vocat nunc euangelista ipsum paschæ festum: quia in ipso Mat.26. carnes agni & azyma comedebãt, sicuti sexagesimotertio capite euangelij secundum Matthæum significatum est. Quære autem prope finem etiam sexagesimiprimi capitis dictum illud. Et factum est postquam finisset Iesus omnes hos sermones dixit discipulis suis, Scitis quod post biduum pascha fit.

Et quærebant principes sacerdotum & scribæ quomodo eum dolo apprehensum occiderent. Dicebant autem, Ne in die festo, ne quando tumultus fiat populi. Ibi quoque de his inuenies.

F

CAPVT QVADRAGESIMVM-QVARTVM DE EA QVAE vnxit dominum vnguento.

ET quum esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi & discumberet, venit mulier habens alabastrum vnguenti nardi pistici præciosæ: & comminuto alabastro effudit super caput eius. De hac dictum est sexagesimosecundo capite euangelij secundum Matthæum.

Erant autem quidam indigne ferentes apud sese, & dicentes, Ad quid perditio hæc vnguenti facta est? Potuit enim hoc distrahi plusquã trecentis denariis, & dari pauperibus. Et infremebãt aduersus illam.

Cap.14. Similiter & de his. A

Iesus autem dixit, Sinite illam. Quid ipsi molesti estis? Bonũ opus operata est in me. Semper enim pauperes habetis vobiscum, & quum volueritis potestis illis benefacere: me autem non semper habebitis. Quod habuit hæc fecit: præuenit vngere corpus meum ad sepulturam. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc euangelium in vniuerso mundo, etiam id quod ista fecit, narrabitur in memoriam ipsius. Præterea & de his subtilites tractatum est.

Et Iudas Iscariotes vnus de duodecim abiit ad principes sacerdotum, vt proderet eum ipsis. At illi quũ audissent gauisi sunt, & promiserunt ei argentum se daturos. Et quærebat quomodo opportune illum traderet. Etiam de his ibi quære. Gauisi sunt autem, non solum quia ipsum sine tumultu comprehensuri erant, B opportune à Iuda traditum, verum etiam quòd à suis discipulis odio haberi inciperet.

CAPVT QVADRAGESIMVM-QVINTVM DE PASCHA.

T primo die azymorum quando pascha immolabãt dicunt ei discipuli eius, Vbi vis vt abeũtes parem^o tibi vt edas pascha? Et emittit duos è discipulis suis, & dicit eis: Abite in ciuitatem †, & occurret vobis homo hydriam aquæ baiulans, sequimini eũ, & quocunque ingressus fuerit, dicite patri familias, Magister dicit, Vbi est diuersorium in quo pascha cum discipulis meis edam? Et ille vobis ostendet cœnaculum grande instratum, illic parate nobis. Et exierunt discipuli eius, ac venerunt in ciuitatem, & inuenerunt sicut dixit eis, ac parauerunt pascha. A sexagesimotertio capite euangelij secundum Matthæum hæc facile intelliguntur, quum ibi sint exacte disputata. C

† Vide annotationem quæ habetur super illud Matth. 63. Ite in ciuitatem ad quendam & cætera. †

CAPVT XLVI. DE PRODITIONE PROPHETIA.

ET facta vespera venit cum duodecim: & discumbentibus ipsis ac edentibus dixit Iesus: Amen dico vobis: Vnus ex vobis tradet me, qui edit mecum. At illi cœperunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 14. contristari, & dicere ei singillatim, Num ego? Et alius, Num ego? Ille autem respondens ait eis, Vnus ex duodecim qui intingitur mecum in catinum. Filius quidem hominis abit sicut scriptum est de illo. Væ autem homini illi per quem filius hominis traditur: bonum esset ei, si natus non fuisset homo ille.

Ibidem hæc etiam explanata sunt.

Et edentibus illo, quum accepisset Iesus panem, ac gratias egisset fregit ac dedit eis, & ait, Sumite, comedite, hoc est corpus meum. Et sumpto poculo quum gratias egisset, dedit eis: & biberunt ex eo omnes. Et ait illis, Hic est sanguis meus qui est noui testamenti, qui pro multis effunditur. Amen dico vobis, Non bibam amplius de fructu vitis vsque ad diem illum, quando bibam illum nouum in regno dei. De his diximus sexagesimoquarto iuxta Matthæum capite.

Et dicto hymno exierunt in montem Oliuarum, & ait illis Iesus. Omnes offendiculum patiemini propter me in hac nocte: quia scriptum est, Percutiam pastorem & dispergentur oues. Sed postquam resurrexero præcedam vos in Galilæam. Petrus autem ait illi, Etsi omnes offendiculum patiantur, at non ego. Et dicit ei Iesus, Amen dico tibi, quod tu hodie in hac nocte priusquam bis gallus cecinerit, ter abnegabis me. At ille vehementius multo dicebat, Si oportuerit me commori tibi, non abnegabo te. Similiter & omnes dicebant.

Etiam de his in eo capite per ordinem dictum est.

Et veniunt in prædium cui nomen Gethsemane: dixitque discipulis suis, Sedete hic dum orabo. Et assumit Petrum & Iacobum ac Ioannem: cœpitque expauescere & angi, ac dicere eis, Tristis est anima mea vsque ad mortem: manete hic & vigilate. Et progressus pusillum prostratus est in terram, & orauit, vt si possibile esset transiret à se hora, ac dicebat, Abba pater omnia tibi possibilia sunt, transfer poculum hoc à me: attamen non quod ego volo, sed quod tu.

Similiter & de his.

Et venit ac inuenit eos dormientes, & dicit Petro, Simon dormis? Non potuisti vna hora vigilare? Vigilate & orate ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Et rursus digressus orauit, dicto eodem sermone. Reuersusque iterum inuenit eos dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, & nescibant quid responderent illi. Venitque tertio, & ait illis, Dormite iam & requiescite. Completum est. Venit hora: ecce traditur filius hominis in manus peccatorum. Surgite, eamus: ecce qui me tradit appropinquat. Præterea & de his caput illud docuit. Cap. 14.

Et statim adhuc eo loquente, accedit Iudas vnus de duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis & fustibus, à principibus sacerdotum & scribis ac senioribus. Dictum est de his sexagesimoquinto capite euangelij secundum Matthæum.

Dederat autem proditor eis commune signum dicens, Quemcunque osculatus fuero, ipse est, apprehendite eum & abducite caute. Ac protinus quum venisset, & ad eum accessisset, dicit illi, Rabbi rabbi, & deosculatus est eum. Illi vero iniecerunt in illum manus suas, & apprehenderunt illum. Vnus autem quispiam eorum qui adstabant, exerto gladio, percussit seruum summi sacerdotis, & amputauit eius auriculã. similiter & de his: lege ergo totam enarrationem quæ ibi accurate posita est.

Et respondens Iesus dixit illis, Quasi ad latronem existis cum gladiis & fustibus vt comprehenderetis me? Quotidie eram apud vos in templo docens, & non comprehendistis me, sed vt impleantur scripturæ. Et relicto eo omnes fugerunt. Et vnus quispiam adolescentulus sequebatur eum amictus sindone super nudum, & apprehendunt ipsum adolescentuli. At ille relicta sindone, nudus fugit ab eis. similiter & de his ibidem actum est. Nota.

Et abduxerunt Iesum ad summum sacerdotem, et conueniunt ad eum omnes principes sacerdotum & seniores ac scribæ. Petrus etiam eminus sequebatur illum intro vsque in atrium summi sacerdotis: ac sedebat vnà cum ministris & calefiebat ad lumen. Ad lumen, quod ab igne producebatur: ita vt in propatulo esset his qui vnà cum eo sedebant, ac omnibus qui in atrio erãt. Dictum est autem & de his ibi.

Summi vero sacerdotes & totum concilium quærebant aduersus Iesum testimonium, vt interficerent eum, nec inuenebant. Multis enim falsum testimonium ferebant aduersus eum, & idonea testimonia non erant. Et quidam assurgebant, & falsum testimonium aduersus illum ferebant, dicentes: Nos audiuimus ipsum dicentem, Ego dissoluam templum hoc manufactum, & in triduo aliud non manufactum ædificabo. Et nec sic idoneum erat testimonium illorum. Ibi quoque hæc declarata sunt.

Quumque surrexisset summus sacerdos in medium, interrogauit Iesum dicens, Non respondes quicquam? Quid hi aduersum te ferunt testimonia? At ille tacebat, nihilque respondebat. Rursus sum-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D mus sacerdas interrogabat eum, & ait illi, Tu es ille Christus filius benedicti? Iesus autem dixit, Ego sum: Et videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis, & venientem cum nubibus cæli. Similiter & hæc. Quod autem dicitur, Cum nubibus, idem est ac si dicas, In nubibus.

Summus vero sacerdos discissa veste sua dicit, Quid adhuc nobis opus est testibus? Audistis blasphemiam. Quid vobis apparet? Omnes autem condemnauerunt eum esse reum mortis. Et cœperunt quidam conspuere in eum, & obuelare faciem illius, & colaphis eum cædere, ac dicere illi: diuina. Et ministri alapis illum impingebant. Similiter & hæc.

E

CAPVT QVADRAGESIMVM SEPTIMVM DE negatione Petri.

T quū esset Petrus in atrio inferius, venit una puella summi sacerdotis: quumque vidisset Petrum calefacientem se, intuita illum dixit, Et tu cum Iesu Nazareno eras. Ille vero abnegauit dicens, Non noui, neque scio quid dicas. De his dictū est sexagesimosexto iuxta Matthæum capite.

F Exiuitque in vestibulum, & gallus cecinit. Lege sexagesimoquarto capite euangelij secundum Matthæum enarrationem dicti illius, Priusquam gallus cecinerit, ter me abnegabis.

Et rursum puella viso eo capite dicere adstantibus, Hic ex illis est. At ille iterum abnegauit. Et paulo post, rursus adstantes dicebant Petro, Vere ex illis es. Nam & Galilæus es, & loquela tua conuenit. Ille vero cœpit detestare & deierare dicens, Non noui hominem istum quem dicitis. Et iterum gallus cecinit. De puella & adstantibus accurate dictum est sexagesimoquinto capite euangelij secundum Matthæum: & ibi lege dicti illius interpretationem. Et ingressus intro sedebat cum ministris, vt videret finem. De reliquis autem pari modo dictum est sexagesimosexto illius euangelij capite.

Et recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei Iesus, Priusquā gal
Mat. 10. lus bis cecinerit, ter me abnegabis: & adiiciens flebat. Ibidē quoq;

de his dictum est. Non solum autem hoc dictum verbum Cap.15.
A præ timore ac imbecillitate exciderat, verum etiam illud quod dixerat, Quicunque abnegauerit me coram hominibus, & ego abnegabo eum, &c.

Cap.15. Et statim diluculo initio consilio, summi sacerdotes cum scribis ac seuioribus, totóque concilio, vinctum Iesum abduxerunt ac tradiderunt Pilato. Præterea & de his.

Et interrogauit eum Pilatus, tu es rex Iudæorum? At ille respondens dixit ei: Tu dixisti. Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. Pilatus vero rursum interrogauit eum dicens, Non respondes quicquam? Ecce quanta aduersum te testantur. Iesus autem deinceps nihil respondit, ita vt miraretur Pilatus. Quære sexagesimumseptimum caput euangelij secundum Matthæum: inde enim facile est & hæc intelligere.

Mat.27. B In festo autem absoluebat illis vnum vinctum quem petebant. Erat autem qui dicebatur Barrabas, qui cum seditiosis erat vinctus, qui per seditionem homicidium perpetrauerant. Et quum acclamasset turba cœpit petere (vt fieret, sicut semper faciebat ipsis). Respondit autem eis Pilatus dicēs: Vultis absolvam vobis regem Iudæorum? Sciebat enim quod per inuidiā tradidissent eum summi sacerdotes. Principes autem sacerdotum concitauerant turbam, vt potius Barabbam absolueret ipsis. Pilatus vero iterum respondens ait illis, Quid igitur vultis faciam ei quem dicitis regem Iudæorum? At illi rursus clamabant, Crucifige eum. Pilatus autem dixit illis, Quid enim mali fecit? Ipsi vero vehementius clamauerunt, Crucifige eum. Et hæc omnia dicto capite conuenienter declarata sunt.

C Pilatus autem volens cum populo benigne agere, absolvit illis Barrabbam, & tradidit Iesum flagellis cæsum vt crucifigeretur. Milites vero abduxerūt eū intro in atriū quod est prætorium: & conuocant totam cohortem, ac induunt eum purpura, & circumponunt illi contextam spinis coronam: cœperūtque eum salutare, Aue rex Iudæorum: & percutiebant caput eius arundine, ac spuebant in eum, & ponentes genua adorabant eum. Manifestius scripsit de his Matthæus prædicto capite, in quo etiam de omnibus dictum est. Salutare vero significat hoc in loco, Compellare.

Quumque illusissent ei, exuerunt ipsum purpura ac induerunt vestimentis suis, abduxerūtque eum vt crucifigerent. Et coegerunt prætereuntem quendam Simonem Cyrenæum venientem ex agro patrem Alexandri & Rufi, vt portaret crucem eius, & ducunt eum in Gol

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 15. D gotha locum, quod est, si interpretaris, Caluariæ locus. Et dabant illi ad libendum vinum myrrha mistum: at ille non accepit. De his quoque ibidem declaratum est. Patrem vero dicit Alexandri & Rufi, vtpote qui adhuc viuebant, notique erant dum hæc scriberet. Aiunt enim hos sequutos esse Apostolos, quum in Christum credidissent.

Et postquam crucifixerunt eum, partiti sunt vestimenta ipsius, mittentes sortem super illa, quis quid tolleret. Præterea & de his.

Nota. *Erat autē hora tertia, & crucifixerūt eum.* Atqui hora sexta crucifixus est sicut dicit Ioannes. Quid ergo dicendū est? Quod id quod dicitur, erat autē hora tertia, nō trahitur ad id quod additur, Et crucifixerunt eum: sed refertur ad principiū eorum quæ passus est saluator. Erat autē, inquit, hora tertia, quando videlicet pati cœpit à militibus Pilati. Dein de quod sequitur, per se legendum est, Et crucifixerunt eū, sexta videlicet hora. Mentio ergo tertiæ horæ quæ fit à Marco, principiū manifestat eorū quæ passus est dominus: sextæ vero, à Ioanne, finem ostendit, qui fuit crucifixio.

Soto. *Et erat inscriptio causæ eius scripta, Rex Iudæorum.* Et cū eo crucifigunt duos latrones, vnum à dextris, & alterum à sinistris eius. *Et qui præteribant conuitiabantur illi, mouentes capita sua, ac dicentes, Vah, qui diruis templum, & in triduo illud extruis: serua teipsum, ac descende de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes inter se cū scribis dicebant: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere? Christus rex Israel descendat nunc de cruce, vt videamus & credamus. Et qui cum eo crucifixi fuerant, conuitia iactabant in eū.* Etiam de his prædicto capite dictum est.

Facta autem hora sexta tenebræ ortæ sunt super totam terrā vsque in horam nonam. Et hora nona clamauit Iesus voce magna dicēs, Eli Eli lama azabtani? quod est, si quis interpretetur, Deus deus meus vt quid dereliquisti me? Et quidam eorum qui adstabant quū audissent, dicebant, Ecce Eliam vocat. Cucurrit autem quidam, & implata spongia aceto, impositaque arundini potum offerebat illi dicens: Sinite, videamus an veniat Elias ad deponendum eum. Iesus autem emissa voce magna expirauit. Et velum templi scissum est in duas partes à summo vsque deorsum. Videns autem Centurio qui ex aduerso eius adstabat, quod sic emisso clamore expirasset, dixit, Vere homo hic filius dei erat. similiter & de his omnibus data est ibidem explanatio.

Erant autem & mulieres eminus aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi Parui & Ioſe mater, & Salome: quæ etiam dum esset in Galilæa, sequebantur eum & ministrabāt illi: ac aliæ complures quæ simul cum eo ascenderant Ierosolyma. Cap. 16. A De his etiam ibi quæritur expositionem.

CAPVT QVADRAGESIMVMOCTAVVM DE PETITIONE CORporis Christi.

IAm facta iam vespera quum esset parasceue, quæ præcedit sabbathum, venit Ioseph ab Arimathæa bene B *stus senator, qui & ipse expectabat regnum dei.* In fine illius capitis etiam de his subtiliter actum est.

Et sumpta audacia ingressus est ad Pilatum, ac petiit corpus Iesu. Corpus Iesu. *Pilatus autem admirabatur si iam mortuus esset: & accersito Centurione interrogauit eum an iamdudum mortuus esset. Et re à Centurione cognita, donauit corpus ipsi Ioseph. Isque mercatus sindonem depositum inuoluit sindone, & deposuit in monumento quod erat excisum è petra: aduolutoque lapidem ad ostium monumenti.* Sexagesimooctauo capite euangelij secundum Matthæum hęc omnia prout conuenit patefacta sunt.

Maria autem Magdalene, & Maria Ioſe aspiciebant vbi poneretur. Et quum pertransisset sabbatum, Maria Magdalene & Maria Cap. 16. C *Iacobi & Salome emerunt aromata, vt venientes ungerent Iesum.* Mat. 28. similiter & hæc.

Et valde mane vna sabbathorū veniunt ad monumentū exorto sole. Et dicebant inter se, Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Quumque respexissent, vident quod reuolutus esset lapis: erat enim magnus valde. similiter & hæc.

Et ingressæ in monumentum viderunt adolescentulum sedentem à R. sorrentia *dextris, amictum stola candida, & obstupuerunt. Ille autem dicit eis, Ne obstupescatis, Iesum quæritis Nazarenum crucifixum. Surrexit, non est hic. Ecce locus vbi posuerunt eum. Sed abite dicite discipulis eius & Petro, quod præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis sicut dixit vobis.* Etiam ibi de his actum est.

Quumque exissent fugerunt à monumento: habebat enim illas tre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.16. *mor ac stupor, & nemini quicquam dixerunt: timebant enim.* Præ-
D terea & de his.

Nota Quidam autem interpretum asserunt hoc in loco completum esse Marci euangelium: quæ vero sequuntur recentiorem esse additionem. Oportet tamen & hanc explanare, quum veritati nihil repugnet.

Quum autem surrexisset mane primo sabbathorum apparuit primum Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat septem dæmonia. Postquam dictum est, Quum autem surrexisset, statim pone distinctionem: deinde lege. Mane primo sabbathorū apparuit primum Marie Magdalenę. Incertum est siquidē quādo surrexerit: quando autem apparuerit, certum est: sicut etiā dicto capite prædictum est. Similiter quod primus sab-
E bathorum, dies dominicus dicatur, quódque mane huius, Christus apparuerit, pariter ibi declaratum est. Quærendū autem quomodo hoc loco scriptum est, quod apparuerit primum Mariæ Magdalenæ? Siquidem apparuit primum non soli Magdalenæ, sed etiam alteri Mariæ Iacobi & Ioſe, veluti narrauit Matthæus. Dicendum ergo est, quod per Magdalenem, alteram quoque significauit. Frequenti est enim in vsu apud euāgelistas, per personam quæ insignior est eam etiam intelligere, quæ minus nota est. Insignior autem erat Magdalene, in hoc quod festinauit & præces-
F sit ad monumentum: multo enim fidei in Christum calore feruebat, vtpote magno ab eo affecta beneficio: quū ipsam à septem dæmoniis liberauerit.

Illa profecta renunciauit iis, qui cum eo fuerant, lugētibus ac flentibus. Hoc est, discipulis qui cū eo versati fuerant, qui ipsum sequuti fuerant: non solum vndecim, verum etiam septuaginta duobus. Hoc itaque illis renunciauit ista sane & altera Maria. Attestabantur autem & aliæ mulieres, sicut scripsit Lucas: de quibus quære prædicto euangelij iuxta Matthęum capite enarrationem illius dicti. Illi autem sumptis pecuniis fecerunt prout edocti erant.

Post hæc autem duobus ex ipsis ambulantibus apparuit in alia forma, euntibus rus, & illi abierunt ac renunciauerunt cæteris: verum nō credidērunt illis. Hi duo ex septuaginta discipulis erant. Et quidam dicunt eos esse Cleopam & eum qui cum ipso pergebat in castellum nomine Emmaus, de quibus nar-

rauit Lucas. Sed hoc videtur dictu absurdum. His siquidē Cap.16
quū renunciassent, non est habita fides: illi vero magis in- A
uenerunt Apostolos dicentes: Surrexit dominus vere & vi- Luc.24.
sus est à Simone. Manifestū ergo est alios esse illos, & alios istos: fuisse tamen & hos & illos ex septuaginta. Primū itaque apparuit Christus Magdalenæ & alteri Mariæ: deinde his duobus: postmodum Petro: demū vero illis duobus. Sane his non est habita fides: Petro vero tanquam summo ac principi cæterorum creditum est. & ita duo qui apud Lucā ab Emmaus reuerti sunt, inuenerunt apostolos dicentes, Surrexit dominus vere, & visus est à Simone. Et hæ omnes Nota.
apparitiones in die resurrectionis factæ sunt.

Postea discumbentibus illis vndecim apparuit, & exprobrauit illis incredulitatem eorum, cordisque duritiem, quia his qui viderant eum B
postquam resurrexerat, non crediderant. Postea: Posteaquā videlicet certiores facti fuerant à Petro, veneránt que Cleopas & comes eius, ac narrauerant quæ sibi in via acciderant: & quomodo ab eis cognitus fuerat in fractione panis, sicut dixit Lucas. Ait enim ipse: Hæc illis loquentibus ipse Iesus stetit in medio eorum, & ait illis, Pax vobis, & cætera. Hoc autem etiam in eiusdem diei vespera accidit. Scripsit enim & Ioannes, Quum serum esset die illo, qui erat vnus sab- Ioan.20.
bathorum, & fores essent clausæ vbi erant discipuli cōgregati propter metum iudęorū, venit Iesus, stetitque in me- Apparuit domin. discipulis.
dio, & ait illis, Pax vobis, & cætera. Tunc enim exprobrauit incredulitatem eorum, cordisque duritiem, siue imper- C
suasibilitatē: quia his qui viderant eum postquam resurrexerat, non crediderat, puta Magdalenæ & alteri Marię, ac his duobus de quibus scripsit Marcus. Itaq; Marcus dictā exprobrationem scripsit. Lucas vero & Ioannes hac prætermissa, aliarum rerum quæ tunc factæ sunt meminerunt.

Et dixit eis, Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ. Hoc est, in vniuersum orbem. Dixit autem il- Nota.
lis hunc sermonem non tunc sane, sed postmodum quum profecti sunt in Galilæam in montem in quo constituit illis Iesus, veluti circa finem Euangelij secundum Matth. scriptum est. Quæ vero sequuntur Matthæus quidem reliquit, horum narratione abbreuiata. Marcus vero retulit dilatato de his sermone.

Cap. 16. D De fide, et baptismo.

Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit modo fidem ac baptismum impolluta conseruauerit aut post contractas sordes emundauerit ac purificauerit. Intelligitur autem verbum hoc & alio modo, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: si ea quæ fidei sunt per baptismum susceptæ, demonstrauerit: illa vero sunt operatio mandatorum dei, ac suipsius custodia. Non dixit autem, Qui solum crediderit: neque, Qui baptizatus fuerit tantum: sed vtrunque coniunxit: alterum enim sine altero non saluum facit hominem.

Nota.

Signa vero eos qui crediderint hæc prosequentur. E Eos qui crediderint: non impliciter, sed sicut diximus. Deinde ponit & signa siue miracula.

Signa credentium.

Per nomen meum dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, Linguis peregrinis: idiomatis aliarum gentium.

Serpentes tollent. Delebunt, occident, aut etiam in manibus absque periculo tenebunt.

Et si mortiferum quippiam biberint, non eis nocebit. Multa talia plurimis contigerunt sanctis, sempérque contingũt fidelibus, qui videlicet exercẽtur in euangelicis præceptis: nam fides sine operibus mortua est iuxta magnum illum Iacobum.

Nota.

Iacobi. 2.

Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Per dicta signa, etiam ea innuit quæ prætermissa sunt. Dixit enim in præcedentibus, quòd omnia possibilia sunt credenti.

F

Dominus itaque postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum. Postquam loquutus est non hæc solum, sed & omnia verba quotquot eis loquutus est à die resurrectionis suæ, donec cõpleti sunt quadraginta dies, in quibus apparebat discipulis, & cõuersabatur cum eis. Dictum est autem de assumptione sua etiam in fine euangelij iuxta Matthæum.

Assumptio. Act. 1.

Et sedet à dextris dei. † Atqui deus & pater eius quum sit incorporeus, nequaquam dextra habet aut sinistra: hi pãque habitus sunt corporũ. Reliquum est ergo, vt sedere ipsius, requiem manifestet ac fruitionẽ diuini regni. Quod autem additur, A dextris dei, familiaritatem denotat ac equalem cum patre honorem.

† *Non tantum in dextris patris sedere dicitur filius, verum etiam*

Sedet ad.

stare: quemadmodum in libro Actuum dixit Stephanus: vt illud quidem requiem designet intransmutabilem, hoc autem firmam ac diuinam in bono confirmationem. Vnde nulla huiusmodi verborum immutatio reddit aliquam sententiæ diuersitatem. Præterea quum dixit stare filium, non dixit sedere patrem: ne ex hoc intelligamus differentiam dignitatis. Restat igitur, vt & considere patri dicatur, & simul cum eo stare.

Cap. 16. Act. 7. A

Illi vero egressi prædicauerunt vbique domino cooperante, & sermonem confirmante, subsequentibus signis. Sermonem, prædicationis. Vtinam autem & sermo doctrinæ nostræ confirmetur per subsequentia debitæ virtutis signa, vt in fine vitæ nostræ perfecti inueniamur, per gratiam & benignitatem domini nostri Iesu Christi. Amen.

Prædicatio Apostolorũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SIMILIS ENARRATIO IN EVANGELIVM SECVNdum Lucam.

Cap.1. A

BEatus Lucas Antiochensis fuit genere. Omnem autem sermonis disciplinam adeptus, medicinam etiam corporũ didicit, ac postmodum animorum quoque medicinam assequutus est. Primum quidem Christo adhesit, & ab eo pietatis semina suscepit. Postea vero Paulo duci coniunctus, maximeque familiaris effectus est, ac discipulis eius comesque itineris: quemadmodum & Marcus Petri cæterorum principis. Dicunt autem quidam, & maxime Origenes, quod Marcus & Lucas ante dominicam passionem inter septuaginta discipulos connumerati sunt. Post quindecim vero annos à Saluatoris assumptione, permissu Pauli conscripsit euangeliũ ad Theophilum fidelissimũ deique amãtissimũ. Multa autẽ quæ ab aliis euangelistis silentio fuerant prætermissa, iste commemorat.

Luang. B Fo. discipuli. Theophilus.

QVandoquidem multi tentauerunt retexere narrationẽ earum rerum, quæ nobis certissima fide comprobatæ sunt. Demonstrat quosdam tentasse euangelium conscribere, sed à veritate longe aberrasse. Non enim de Matthæo & Marco hoc dicit: hi enim non tentauerunt, sed scripserunt Certissima fide comprobata, hoc est, confirmata. Nobis: qui Christi sumus discipuli. Rerum: hæc autem sunt opera & sermones eius, miracula ac dogmata, & vt semel dicam, conuersatio eius in carne.

Cap.1. iuxta Latinorũ enumerationem. C

Sicut tradiderunt nobis qui à principio ipsi viderunt, ac verbi ministri fuerunt. A principio miraculorum & dogmatũ. Hoc autẽ scribens ostendit quòd ipse illis posterior ad ipsum accessisset: ideoque hęc ab illis didicerat, q semper cũ Christo fuerant, ac singula viderant & audierant: dicit autẽ eos discipulos, qui è duodenario fuerunt numero. Verbũ vero intelligit hic Christũ, qui ab his per incarnationem ac humanitatẽ visus est. Ministros quoq; hos nominauit, vt sore

Nota.

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.1. auditores, & ad fidei prædicationem emissos.

D † *Visum est & mihi qui cuncta diligenter ab exordio sum assequutus, ordine tibi scribere strenue Theophile*† Assequutio hoc loco pro cognitione sumēda est. Cūcta, videlicet opera Saluatoris ac sermones. Dicit ergo, Visum est & mihi, hoc est, æquū appatuit mihi, qui cūcta à principio accurate cognoui, ordine tibi scribere. Deinde etiā scribēdi causam addit.

† *Hic senatoriæ erat ordinis & fortassis præfectus. Strenuus enim nomen ad præsides ac primates dicebatur: sicut & Paulus ait ad præsidem Festum, Strenue Feste. Omnis etiam homo qui deum amat, sumpta aduersus affectiones fortitudine, dici potest strenuus Theophilus, si dignus qui doctrinam audiat euangelicam.*

Act. 26

E *Vt agnoscas de quibus imbutus fueras certitudinem.* Vt agnoscens, vehementius sermonum fidei certitudine rapiaris. De quibus imbutus fueras, siue de quibus edoctus es, ne te fallat narratio quam multi tentauerunt retexere, sicuti superius declaratum est.

Fuit in diebus Herodis regis Iudææ sacerdos nomine Zacharias. Patrē dicit Baptistæ. Primū autem admiranda exponit quæ circa præcursoris conceptū ac natiuitatē acciderūt: demōstrans ꝙ statim ab exordio vitæ dignus erat, q̄ Christū annuntiaret, populoq; demōstraret. Quia vero ea narraturus est, quæ apud Iudæos cōtigerunt: merito quoq; ponit præ oculis tēpus Herodis regis, vt & tempus illarū rerum hat manifestū. Herodem autē intelligit eum, qui infantes occidit, patrem illius Herodis qui præcursorem interemit.

De Zacharia.

Herodes.

F *Ex vice Abia.* Vicem appellabant hebdomadariū ministerium. Tunc siquidē duo erāt tēpli sacerdotes sibi mutuo succedētes. Abia videlicet & Barachias. Ex vice igitur Abia, siue post vicem Abia, id est, succedēns ipsi Abia.

Et uxor eius de filiabus Aaron. E posteris Aaron. Demōstrauit ergo quòd præcursor à sacerdotali descendit tribu, non secundum patrem tantum, sed etiam secundum matrem: & vtrinque sacerdotalis erat.

Et nomen eius Elizabet. Addidit & hoc diligētiæ causa.

Erant autem iusti ambo coram deo. Iustos dicit nunc virtuti deditos. Erant autem iusti non coram hominibus, sed coram deo, hunc habentes suæ iustitiæ inspectorē: hæc enim est vera iustitia.

Incedentes in omnibus præceptis & iustificationibus domini sine Cap.1.
reprehensione. Legalia præcepta vocauit eiā iustificationes, A
vtpote iustitiæ plenas: & quę incedētes in ipsis iustificarēt.

Et non erat ei filius eo quòd esset Elizabet sterilis†: *& ambo pro* †
efferant in diebus suis. Processerant, hoc est senuerant & prætereā erant ætatis.

† *Sæpenumero iustorum uxores etiam iusti, liberis carueruñ, vt hinc discere liceat non exigere carnalem propagationem, sed spiritualem.*

Factū est autē cū sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ coram deo secundum consuetudinem sacerdotalem sortem: accidit vt incensum poneret ingressus in templum domini: & multitudo erat foris orans eadem quo incredebatur thymiama. Apparuit autē angelus domini stans à dextris altaris thymiamatis. Intus erat altare thymiamatis: extra vero altare super quod offerebantur animalia & oblationes. A dextris autem stetit, vt qui prospera & bona nuntiaturus venerat. B

Et Zacharias uidit eo turbatus est, ac timor cecidit super eum. Turbatus est, suspicatus se protinus moriturum.

Dixit autē ad eum angelus, Ne timeas Zacharia. Primū abiecit animi illius timorem, vt sine turbatione audiret, & animum aduerteret ipsius sermonibus. Dicens autem, Ne timeas, innuit vt gaudeat: deinde causā quoq; ponit gaudij.

Quia exaudita est oratio tua. Quā pro salute populi fudisti. Pro hac enim sacerdotes quotidie precabantur. Exaudita est autē, eo ꝙ iā saluator sit humanitatē susceptur⁹, & populum suū à peccatis eorū saluū facturus. Ad demōstrationē vero & cōfirmationē ꝙ eius oratio exaudita esset, ait. C

Et uxor tua Elizabet pariet tibi filiū. Et hunc vtilē ad populi salutē. Offensurus enim erat populo saluatorē. Nā quia pœnitentiā præcedere oportet ad salutē: opus etiam erat, vt pœnitentiæ prædicator eū præcederet, qui salutē erat collaturus. Ideo quoque primum nascitur præcursor.

Et uocabis nomen eius Ioannem. Vtpote à ventre matris gratia donatum, siue à deo amatū, vel tanquā causam gratiæ suis parētibus multisq; aliis, veluti postea manifestū erit. Ioannes enim Hebraicum nomen est, quod si quis ad Latinam vocem interpretetur, sonat gratia vel gaudium. Nomen Ioannis.

Et erit tibi gaudium & exultatio. Qui talis puer factus sit pater, cuius & conceptus, & quæ sequentur, supernaturalia

Cap. I. erunt ac admiranda, sicut in sequentibus patebit.

Multique in nativitate eius gaudebunt. Non cognati solum & vicini, verum etiam quibuscunque diuinitus innotuerit, quod ministerium ipse sit expleturus.

Erit enim magnus coram domino. Magnus apud deum, quia magnus virtutibus.

Et vinum ac siceram non potabit, Siccera vocabatur quicquid in modum vini inebriare poterat †: maxime vero potio à palmarum fructu confecta.

† *A verbo* שכר *sachar, quod inebriare sonat.*

Et spiritu sancto replebitur iam inde ab vtero matris suæ. Postquam per vini ac siceræ abstinentiam, de suarum rerum abstinentia fecit certiorem: vbi etiam ab hoc innuit durum conuersationis eius exercitium, docuitque quod magnus futurus erat coram domino: ad firmam deinceps persuasionem, dicit id quod maius est, videlicet quòd à puero inducetur virtute ex alto, præuidente deo cõuersationem eius, & in quod diuinum vas erat euasurus.

Multosque filiorum Israel conuertet ad dominum deum ipsorum. Qui ab eo perfuasi confugient ad Christũ: hunc enim vocat hic dominum deum.

Et ipse præcedet coram eo. Præcurret coram eo prædicans pœnitentiam, & annuntians aduentum eius.

In spiritu & virtute Eliæ. Spiritum appellauit gratiã spiritualem: virtutem autem, efficaciã. Dicit ergo quòd gratiam quoq; & efficaciã habebit Eliæ, quas videlicet habebit Elias præcurrens secundum Christi aduentum: & hic nunc faciet quæ postmodũ facturus est Elias. Apponit autem & quæ futura sit eius virtus siue potentia.

Mala. 4. Mat. 11. *Vt conuertat corda patrum in filios.* Prophetauit hoc & Malachias, & accurate declaratum est vicesimo capite euangelij iuxta Matthæum vbi dicitur, Et si vultis recipere, ipse est Elias qui venturus erat.

Et inobedientes ad prudentiam iustorum. Hos eosdem dicit inobedientes, quia ad id vsque tempus fuerant inobedientes. Conuertet ergo hos ad prudentiam bonorum, ad intelligentiam perfectorum.

Vt paret domino plebem præparatam. Præparatam per pœnitentiam: vel præparatam ad salutis susceptionem.

Cap. I. *Dixitque Zacharias ad angelum, Per quid hoc cognoscam? Ego enim sum senex, & uxor mea progressa est in diebus suis.* Ad lenitatem ac naturæ imbecillitatem. Verum non attenta dei virtute, tardus erat ad suscipiendam fœtus promissionem.

Et respondens angelus dixit ei, Ego sum Gabriel qui adsisto coram deo, & emissus sum vt loquar ad te, tibique hæc annuntiem. Et ecce eris mutus, nec loqui poteris vsque ad diem quo hæc fient. Quæ nam? nativitas videlicet, ac nominis impositio.

Eo quod non credidisti verbis meis. Quæ de his erant rebus.

Quæ complebuntur in tempore suo. Tempore videlicet nativitatis ac nominis impositionis. Vide autem quod propter vocem incredulitatis, retenta ac cohibita est illi vox.

Et expectabat populus Zachariam, ac mirabatur quod moram faceret in templo. Egressus autem non poterat loqui illi: & cognouerunt quod visionem vidisset in templo. Ipse autem innuebat illis, permansitque mutus. κωφὸς (pro quo hic habemus mutum) significat etiam surdum. Neque enim sola vox illi ablata est, sed & auditus, eo quod cum incredulitate audisset ac loquutus fuisset. Significabat autem silentium sacerdotis senis, veteris sacerdotij cultúsque taciturnitatem.

Et factum est postquã completi sunt dies ministerij sui, abiit in domum suam. Post hos autem dies concepit Elizabet uxor eius. Oportebat namque sacerdotem omnino abstinere à propria vxore in diebus ministerij sui: hoc enim & diuina lex præcepit. His autem completis cõgressus est Zacharias cum vxore sua propter promissum fœtum, silentij flagello edoctus, vt angelicis verbis crederet.

Et occultabat sese menses quinque. Erubescens eo quòd esset senior ac intempestiua quæ prægnans fieret, donec virgo etiam concepit.

Dicens, Sic fecit mihi dominus in diebus quibus aspexit, vt auferret opprobrium meum inter homines. Quando beneplacuit vt auferret opprobrium meum, quod apud homines erat eo quod prole carerem. Apud Hebræos siquidem probro dabatur corporũ sterilitas, vtpote qui magis carnales erãt ac corporales: apud Christianos vero probro datur animarũ sterilitas, tanquam magis spirituales.

Sexto autem mense missus est angelus Gabriel à deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth ad virginem desponsatam viro, cui no-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.1. men Ioseph, de domo David, & nomē virginis Mariæ. Sexto men
D se, postquā præpotēs effecta fuerat Elizabet, quum eius ve-
tus intumesceret, Desponsata autem erat virgo, vt diabolū
lateret Christi nativitas. Audierat enim prophetas annū-
ciasse quod esset è virgine nascitur: ideoque virgines ob-
Isa.7. ternabatur si quam in vtero gestare videret, circa hāc frau-
dulētiæ suæ laqueos apponeret. Placuit itaque deo, vt vir-
go quæ in habitaculum suum segreganda erat, viro despō-
sata esset, vt hac relicta, indesponsatas improbus ille obser
uaret. Dictum est autem de sponso matris dei in prooemio
Matt.1. euangelij iuxta Matthæum: Quod vero additur, De domo
Dauid, intelligitur & de virgine & de Ioseph. Nam & hæc
E & ille è genere Dauid descenderant.

Et ingressus angelus ad eam dixit: Gaude gratiosa dominus tecum. Gaudium hoc, Heuæ soluit maledictionē. Illa siquidem iussa est habere mœrorem. (Nā id proprie significat Ἐτζ vo-
Annunciatio Mariæ cabulum, quod Geneseos tertio capite in ærumnas & do-
lorem vertitur) hæc autem gaudium, quod mœrori cōtra-
rium est. Gaude inquit, vtpote inter omnes virgines in
dei matrem electa. Gratiosam vero nominauit illam, tan-
quam videlicet gratia supernaturali dignam. Dominus
tecum, hoc est, deus in te est.

Benedicta tu in mulieribus. Hoc est, laudata, beata.

Illa vero quum vidisset, turbata est in sermone eius. Timuit ne
F forte dololus esset.

Et cogitabat qualis esset illa salutatio. Vtrum diuina an à dæ-
mone. Salutationem autem dicit, compellationem.

*Et ait angelus ei, Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud
deum.* Beneuolentiam, familiaritatem.

*Et ecce concipies in vtero & paries filium, & vocabis nomen eius
Iesum. Hic erit magnus.* Magnus, propter magnitudinem o-
perum aeternorum suorum.

Et filius altissimi vocabitur. Erat quidem filius altissi-
quia ab. mi ita autem postea etiam vocatus est ab his qui in ipsum
crediderunt.

Et dabit illi dominus deus thronum Dauid patris ipsius. Thro-
num siue regnum & potestatem super Hebræos.

*Et regnabit super domum Iacob in æternum, & regni eius non erit
finis.* Populus dei quandoque Israel vocatur, interdū vero

Iacob. Vnus enim idémq; homo & Israel & Iacob erat. Et Cap.1.
natura quidem Iacob vetus erat populus, vtpote à Iacob A
per sanguinis cognationē descendens: adoptione vero, Is-
rael nouus erat populus: Nā pro veteri inductus est nouus
populus. Super hunc itaque nouum populū regnabit in æ-
ternū, id est semper, qui videlicet ex operibus ac sermoni-
bus ipsum agnouit, seseq; illi voluntarie subdidit. Christus
siquidem & inquantum deus rex erat, Regnū, inquit, meū Ioan.19.
non est ex hoc mundo: & inquantū homo: habebat enim re
gis opera: puta subditis leges condere, dirigere, excolere,
ac pro eis morti sese exponere: Nam hæc potissimum eum
qui rex est insignirunt. Ita autem dicta sunt etiam capite
primo euangelij secundum Matthæum, vbi habetur: Qui Mat.2.
regat (siue pascat) populum meum Israel. B

*Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo erit hoc, quum virū nō
cognoscam?* Quomodo erit hoc, vt videlicet concipiam in v- Responsio
tero & pariam filium? Et hæc itaque non credidit sicut Za- Mariæ.
carias, nō tamen incredulitatis admonita est per pœnam:
ille siquidem multa habuit exempla susceptionis liberorū:
Sarram, Rebeccam, Rachel, Annam: virgo autem nullum.
Nulla enim virgo ad id vsque tempus sine viro concepe-
rat & pepercat.

Et respondens, angelus dixit illi, Spiritus sanctus superueniet in te.
Qui ineffabiliter operabitur & conceptū sine viro, & par-
tum supernaturalem. C

Et virtus altissimi obumbrabit tibi. Idem quoque indicat hic
sermo, Virtus dei proteget te: potentem faciet te ad huius
rei operationem.

Ideo & quod nascetur sanctum, vocabitur filius dei. Ideo quo-
sanctus infans, inquit, qui ex te nascitur, vocabitur à fide-
libus filius dei, propter diuina opera vnitæ sibi diuinitatis.
Quidam autē vbi legerint, Quod nascetur, faciunt ibi sub-
distinctionem, dicentes quòd quia spiritus sanctus superue
niet, & virtute altissimi obūbrabit, ideo quod nascetur, erit
sanctum siue diuinū: deinde quod sequitur absolute legūt.

*Et ecce Elizabet, cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute
sua: & hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis: quia non erit im
possibile deo omne verbum.* Vt certiorem eam reddat, exem-
plum Elizabet illi proponit, docens quòd qui vētri sterilis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.1.

D fructu carenti dedit fructū, ipse quoque in se faciet, quod per me tibi loquūtus est. Omne enim verbū, id est, quicquid dicit, quicquid annuntiat, vel quicquid aliquis dicit. Sed quomodo erat Elizabet cognata Mariæ? Illa quidem ex Leuitica siue sacerdotali tribu descenderat, hæc autem de Iudaica siue regia. Variæ fuerunt harū duarum tribuū cognationes: quum enim Aaron primum, & postmodum Ioiada, qui ambo summi sacerdotes erant, vxores è regia tribu duxerint, & post hos alij: consequutum est, vt ex tali permixtione hæ duæ essent inter se cognatæ. Quia enim in diuinis rebus primas ferebat sacerdotale genus, in humanis vero regale: merito commixta sunt, vt & sacerdos regalis esset, & rex esset sacerdotalis.

Petius. i. eiusdē familiæ, vel eis vt fit frequentissime hebraicē. Exod. 6. 1. Par. 23

Hora. E *Dixit autem Maria, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Iam non solum credidit, sed etiam optabat, vt sibi contingeret sicut dixerat angelus.

Et discessit ab ea angelus. Simulac iam per verbum suum cō erperat.

Exurgens autem Maria in his diebus abiit in montanā cum festinatione in ciuitatem Iuda. Mōtana erat Iudææ ciuitas, in qua habitabat Elizabet. Abiit autem illuc diuino prægnans spiritu, vt infante in vtero Elizabet exultante, & illa prophetante, maiorem acciperet celsitudinem.

F *Et intrauit in domum Zacharie, & salutauit Elizabet.* Compellauit vt moris erat.

Et factum est vt audiuit Elizabet salutationem Marie, exultauit infans in vtero eius. Christus quidem loquutus est per os suę matris: Ioannes autem audiuit per aures suæ matris: & agnito supernaturaliter domino suo, exultatione illum prędicauit: infans enim qui in vtero ferebatur virginis, prophetica statim gratia donauit infantem, qui in vtero gestabatur sterilis.

Et impleta est spiritu sancto Elizabet, exclamauitq; voce magna ac dixit, Benedicta tu in mulieribus & benedictus fructus ventris tui. Ab infante qui erat in sterili, prædicatur infans qui erat in virgine: sterili vero virgo. Christo siquidem reuelato ei qui in vtero Elizabet implet' erat spiritu sancto, impletur & ipsa: & quæ propheram in vtero gestabat etiam vaticinatur, ac benedicit & virginem, & fructum ventris virginis.

Et vnde hoc mihi vt veniat mater domini mei ad me? Vnde mihi res hæc inopinata? Sicut enim postmodum filius Elizabet veniente ad ipsum Christo, indignū se tali domini accessu dicebat: ita quoque nunc mater ipsius indignam se fatetur tali dominæ accessu. Matrem autē etiam ante partum eam nominauit, & dominum eum qui ex illa nasciturus erat: attestante angeli verbis, idque efficiens, vt sermonibus eius firmius vero crederet.

Cap.1. A De Elizabet.

Ecce enim vt peruenit vox salutationis tuæ ad aures meas, exultauit præ gaudio infans in vtero meo. Præ gaudio, vtpote sentiēs iam hominum salutem, ac de ea gaudens.

Et beata est quæ credidit, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt illi a domino. Beatam prædicat Mariam quæ his fidem habuerit quæ sibi à domino per angelum dicta sunt. Præcognouit enim Elizabet etiam ea quæ dicta erant, & quod virgo crediderat. Itaque aliæ quoque steriles genuerant, at nunquam earum infans prophetica gratia dignus habitus fuerat, quū adhuc in vtero matris gestaretur. Facta sunt ergo circa hanc sterilem admiranda, vt etiam crederentur quæ circa hanc facta sunt virginem maxime supernaturalia.

B Hora.

Et ait Maria, Magnificat anima mea dominum. Magnificat, hoc est, benedicit, glorificat. Est autem hic sermo credētis ac gratias agentis.

De Maria.

Et exultauit spiritus meus in deo saluatore meo. Spiritum rursus animam intellige. Gauisa est, inquit, anima mea in deo, qui me saluam fecit: iam enim salua facta sum, quæ digna habita sum, vt fierem mater Dei. Deinde etiā causam dicit cur gratias agat.

C

Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ. Ad vilitatem: seipsam enim deiicit quasi tanta te indignam: vel etiam propter abiectionem humanæ naturæ comparatæ ad sublimitatem diuinæ.

Ecce enim posthac beatam me dicent omnes generationes. Credentium videlicet.

Quia fecit mihi magna qui potens est. Quia fecit in me magna, & supernaturalia miracula, qui ad huiusmodi faciēda potens est.

Et sanctum nomen eius. Eximium, magnum.

Et misericordia eius in progeniem & progeniem timentibus eum,

Cap.1. Quod dicitur, In progeniem & progenie: &, In generationes generationū, aliaque similia, idem significat quod Sæpe, apud Hebræos. Dicit ergo, quod etiam misericordia eius semper est in his qui timent: similia loquens cum
Psal.102 Dauid, qui ait, Misericordia domini ab æterno & vsque in æternum super timentes eum. Deinde recenset & alias dei virtutes, vt moris est his qui gratias agunt.

Fecit valur per brachium suum. Fecit magnificentiam, fecit victoriam per fortitudinem suam. Nam brachium hoc in loco significat fortitudinē. Qui enim in certaminibus
Nota. pugnant, in brachio fortitudinem habent.

Dispersit superbos cogitatione cordis sui. Superbos in cogitatione cordis sui, superbos apud seipsos.

Deposuit potentes a sede sua, & exaltauit humiles. Esurientes implenit bonis, & divites dimisit inanes. Similia sunt his quæ di-
1.Reg.2. xit Anna mater Samuelis, Dominus pauperem facit & ditat: humiliat & sublevat. Deinceps ergo vaticinatur & de misericordia erga Christianos: dicit enim.

Auxiliatus est Israel puero suo. Vilitauit Israeliticum populum suum, seruum suum: Puerum enim dicit nunc seruum.

Vt memor esset misericordiæ. Sicut loquutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius in seculum. Auxiliatus est & vilitauit vt memor esset misericordiæ in seculum: siue misericordiæ sempiternæ, continuæ. Sicut loquutus est, sicut annūciauit ad patres nostros. Deinde dicit etiam, quibus loquutus est de huiusmodi misericordia, quod videlicet Abrahā & semini eius scilicet Isaac & Iacob: profecto & Dauid. His enim vtpote maximè insignibus ænigmatice de hoc annūciauit. Misericordia vero dicitur incarnatio diuina: vtpote per misericordiā qua misertus est deus, hominibus facta ex semine Abrahæ dictorūmq; filiorum, ac ab eo progenitorū, iuxta promissionē ad eos factam. Dubitabit aliquis, quomodo auxiliat' sit deus Israeliticō populo, vt memor esset dictæ misericordiæ? Christianis nāq; potius auxiliatus est, quàm Iudæis. Cui respōdemus, quod vetus Israel antiqu' est populus: nouus autē Israel, nouus populus pro illo inductus, hoc est Christianus, qui ex omni gente cōsistit: hūc ergo Israel hic intellige. Quod si etiam veterē intellexeris,
Populus Christianus.

ita quoq; sermo cōstabit: propter illū enim potissimū incarnatus est deinde & ab eis matrē elegit, ac cognatus illorum nūcupatus est, & apud illos docuit, ac miracula operatus est: ideoque dicebat, Nō sum missus nisi ad perditas
Mat.15. oues domus Israel. Quia vero in sua venit & sui eum non
Ioan.1. receperunt, ideo gentes misericordia dignæ habitæ sunt.

Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus. Per voluntatem videlicet sponsi: Ioseph enim & Zachariam & Elizabet sanctos esse sciebat, & animo lætissimo virginem eis tradidit: non solum quia cognati eius erant, verū etiā quia irreprehensibiles. Mansit autem vsque ad partum Elizabet apud illam, vtpote cognoscentem quod in se agebatur mysterium: & ob id amantem hanc, & ab hac amatam.

Et reuersa est in domum suam. Deuitans eos qui ob natum infantem ad domum Zachariæ concurrere debeant. Erat autem & moris vt abscederent virgines quum parituræ erāt prægnantes.

Ipsi autem Elizabet impletum est tempus pariendi, & peperit filiū. Et audierunt vicini & cognati eius quod magnificasset dominus misericordiā suam cum illa, & congratulabantur ei. Factumque est in die octauo venerunt vt circumciderent puerum. Secundum legem.

Et vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Plurimi enim filii, patrum nominibus vocati sunt.

Et respondens mater eius dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioānes. A spiritu sancto ipsa quoque nomen pueri didicerat: ideo etiam conabatur vt ipse vocaretur Ioannes.

Et dixerunt ad illam, Nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. Innuebant autem patri eius, quid vellet vocari eum. Nutu illum interrogabant, vt qui etiam audire non posset, veluti superius manifestatū est. Aiunt enim vno quodā nexu colligatas esse audiendi loquendiq; vires: ideo neque audire posse eos, qui à natiuitate muti sunt. Zacharie ergo ita fuit ablata loquela, sicut iis qui à natiuitate illa priuati sunt.

Et postulatis tabellis scripsit dicens, Ioannes est nomen eius. Postulatis, non per vocem, sed similiter per nutum.

Et mirati sunt vniuersi. Mirati sunt quomodo qui nec audire ab Elizabet, nec ei dicere hoc potuerat, cùm ea cōueniebat. Verisimile est enim Elizabet certiores illos fecisse, quod non per scripturam hoc vel dixisset vel audisset.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D *Apertum est autem repente os eius ac lingua eius, & loquebatur benedicens deum.* Apertum est, hoc est, in vocem solutum est. Manifestū est autē quod & auditus pariter solutus est. Sicut enim pariter ablatus fuerat, ita quoque pariter solutus est.

Et factus est timor super omnes vicinos eorum. Timor præ admiratione.

Et in tota montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc. Quæ erant circa miracula facta in impositione nominis pueri, quomodo inopinate in eo patentes conuenerāt: & quo pacto à Zacharia mirabiliter ablata erat loquelæ carentia: similiter & quæ à principio ad huem vsque contigerant.

Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo. Posuerunt hæc tanquam admiranda.

E *Dicentes, Quisnam puer hic erit.* Dicentes dubitantium more, aut cogitates. Operæprecium est autem quærere, quare ablata non est à Zacharia loquelæ carētia quando puer natus est, sed potius quādo nomē accepit? Dicimus quod propter angeli vaticinium. Dixerat enim, Et ecce eris mutus nec loqui poteris vsque ad diem quo hæc fient. Siquidē dicens, Hæc, duo vtique manifestauit, natiuitātem videlicet ac nominis impositionem, non autem solam natiuitatem: vt conuenientia in nomine fit etiam miraculum.

De Zacharia

Et manus domini erat cum illo. Virtus ac gratia dei.

F *Et Zacharias pater eius impletus est spiritu sancto, & prophetauit dicens: Benedictus dominus deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebi suæ.* Hæc de Christi incarnatione prophetat: per hanc enim visitauit ac redemit populum suum, non solum à tyrannide hostium inuisibilium, sed etiam visibiliū, vt videlicet fidem eius superare nō possint. Populum suū autem: primo quidem veterem: illo vero nō credēte, postmodum nouum. Dicit autem ea quæ futura sunt, tanquā ea quæ facta sunt more prophetiæ. Verum quomodo dicitur deus solius Israel, quum nō tantum Iudæitarū deus sit, sed & omnium hominum: vtpote omniū creator? Quia cæterorum quidem omnium hominū deus erat, ipsis etiā nolentibus: solorum autem Israelitarū, vltroneorum, & per cognitionem. Ne turberis autem propter difficultatem eorū quæ à Zacharia dicuntur: nam huiusmodi sunt prophetica:

Prophetia de Christi incarnatione.

tentabimus tamen ea iuxta datam nobis intelligentiam explanare. Cap. 1. A

Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum prophetarum suorum, qui à sæculo fuerunt. Per cornu regnum hic intelligit: quia per cornu reges inū gebantur ac designabatur. Aut significat potentiā. In cornu enim fortitudinem habent omnes animantes cornua gerentes. Cornu vero non simpliciter, sed salutis siue salutare. Regnum autē & potētiam salutarem dicit Christum, vtpote regem regnantium, & potentiam patris, ac saluatorem in se credentium. Domum etiam intelligit domū Dauid. Dicit ergo quod iusserit nobis populo suo regnum & potentiam salutarem è genere Dauid serui sui. A genere enim Dauid descendebat virgo ex qua Christus natus est. Fecit autem hoc sicut promiserat per os sanctorum, videlicet prophetarum, qui olim fuerunt. Per ipsos enim promiserat regem exoriturum potētem in domo Dauid saluatorem Israël. Et hoc docent multi psalmi Dauid. Hoſan. B *Psal. 88. & 131.*

Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. Et exit autem hoc cornu, salutem & redemptionem ab inimicis nostris visibilibus & inuisibilibus.

Vt faceret misericordiam cum patribus nostris, & memor esset testamenti sui sancti. Faciendo misericordiam cum patribus nostris, siue miserendo patrum nostrorū, ad quos facta est promissio salutis nostræ, & per illos habendo huius memoriā. Testamentū enim vocat promissionem: huius autem memoriam, terminationem ac complementum. C

Iusiurandi quod iurauit ad Abraham patrem nostrum. Vt etiā memor esset iusiurandi quod iurauit, hoc est, confirmationis quam confirmauit ad Abraham patrem nostrum, iusiurandum enim dei, confirmatio est. Indifferenter autem verbum μνησθῆναι à genitiuo trāsit ad accusatiuum: id enim frequenter in scripturis accidit propheticis, sicut & in ænigmaticis & figuris (idemque fit apud Latinos in vulgata translatione, quum primo dicitur testamenti, & postmodum iusiurandum.) Deinde dicit ad quid fuerit hoc testamentum & confirmatio.

Vt daret nobis quo sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi, in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus die-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1.

bus vitæ nostræ. Per hyperbaton est horum ordinatio verborum. Primum autem dicendum est, Vt daret nobis quo sine timore seruiamus illi, in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus vitæ nostræ. Deinde quod in medio remanet, De manu inimicorum nostrorum liberati. Sanctitatem itaque vocat cultum diuinum: iustitiam vero, reliquarum perfectionem virtutum. Deinde in vaticinio ad filiū quoque suum Ioannem digreditur, & ait:

Et tu puer propheta altissimi vocaberis. Et vere omnes prophetam eum nominabant.

Præibis enim ante faciem domini ad parandum vias eius. Dominum hic Christum appellat, quem præcedens Ioannes, vtpote præcursor ac præco eius, quando ad desertum venit Iudææ parauit vias eius. Quæ autem sint viæ eius diximus tertio capite euangelij secundum Matthæum, vbi habetur. Vox clamantis in deserto, Parate viam domini.

Ad dandam scientiā salutis plebi eius. Præibis, inquit, ante faciem domini, & cætera, vt des populo ipsius cognitionē salutis, hoc est, ad indicandum ac demonstrandum Iudæis Christum: hic enim salus ipsorum est.

Per remissionem peccatorum eorum. Salutis, inquam, quæ est per remissionem peccatorum eorum, siue quæ fit quum remittuntur ac soluuntur illis peccata sua. Sic enim & angelus ad Ioseph loquutus est, interpretans nomē Christi: Ipse enim inquit, saluū faciet populum suū à peccatis eorū.

Per viscera misericordiæ dei nostri. Per remissionem peccatorum, quæ est per viscera misericordiæ dei nostri, siue quæ datur per compassionem misericordiæ ipsius, & non per opera eorum.

Quibus visitauit nos oriens ex alto. Per quæ viscera misericordiæ, vel propter viscera misericordiæ visitauit nos, siue apparuit oriens solis intellectualis ex alto diuinitatis. Dicit autem Christi apparitionem, quæ nondum erat.

Vt appareret his qui in tenebris & in umbra mortis sedent. Visitauit, inquit, nos, vt appareret, hoc est, vt illucesceret lux veritatis his qui in tenebris erroris sedent. Vmbra vero mortis peccatum esse dicunt & hoc mortem significat. Sicut enim hæc animæ separatio est ita quoque peccatū est spiritus sancti expulsio.

Mat. 3.

Mat. 1.

Peccat.

Cap. 2. A

Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Vt dirigeret iter conuersationis nostræ in viam pacis & secundū deum est.

Puer autem crescebat & confortabatur spiritu. Spiritu diuino.

Et erat in desertis vsque ad diem quo demonstrandus esset Israel. Vsque ad diem quo ipsum Israelitis demonstrari oporteret: quando venit in omnem quæ circa Iordanem erat regionem, prædicans baptismum pœnitentiæ. Oportebat enim eum à teneris, quod aiunt, vnguibus ad virtutem exercerit: vt & libere argueret, & Christi qui à se annunciaretur testis fide dignus esset.

CAPVT PRIMVM DE CENSV CAESARIS.

B

Cap. 2.

FActum est autem in diebus illis. *Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.* Vt censum penderent, vt tributum exoluerent, qui iam Romanorum subiecti erant potestati, quorum princeps erat Cæsar. Præfigurabat autem vniuersi orbis erga Cæsarem subiectio ac descriptio, totius mundi ad Christū subiectionem, ac recensionem eorum qui in cœlos describuntur. Facta est autem huiusmodi descriptio, quum nasciturus erat Christus: vt dum omnes in sua metropoli describi oporteret, abiret & virgo in Bethlehem, ac ipsum in ea pareret: & prophetia impleretur quæ ait, Et tu Bethlehē terra Iuda nequaquam minima es inter principatus Iuda: ex te enim exibit dux q regat populū meū Israel, de qua manifeste dictum est capite primo euāgelij iuxta Matthæum.

C

Mich. 5.

Mat. 2.

Et ac descriptio prima facta est. Quæ vsque illud tempus facta non erat.

Præside Syriæ Cyreno. Principatum descripsit Cyrenij, ad significandum quod ipse fecerit Syriæ descriptionem in qua sita est Palæstina.

Et ibant omnes vt describerentur quisque in suam ciuitatem. In tribus suæ metropolim, vt nota fieret cuiusque tribus multitudo.

Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam ad ciuitatem Dauid quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset ipse de domo & familia Dauid, vt describeretur cum Maria desponsata

Cap. 2. D *sibi vxore.* Quum Dauid in Bethlehem imperasset, suam appellauit ciuitatem. Simul autem descriptus est Christus, vt eos qui descripti essent in seruitutem principis Cæsaris, liberaret à seruitute diaboli, qui princeps est mundi.

Quæ erat prægnans. De spiritu sancto videlicet, sicut dictum est.

Factum est autem quũ essent ibi, completi sunt dies vt ipsa pareret, & peperit filium suum primogenitũ. De significatione nominis Primogenitus, tractauimus in fine proœmij euan-
Mat. 1. gelij iuxta Matthæum, vbi dicitur, Et non cognouit eam donec peperit filium suum primogenitum.

† *Et fasciis eam involuit ac reclinauit eum in præsepe †, quia non erat eis locus in diuersorio.* Diuersorium dicitur hospitiũ, in
E quo quum non esset locus propter domus angustiam, reclinauit ipsum in præsepe irrationalium quod ibi erat. Futurum enim erat vt verbum pasceret nos verbo euangelij
† † & ab irrationalitate ac brutalitate affectionũ liberaret: Quære autem primo iuxta Matthæum capite enarrationem eius quod dicitur. Et intrãtes domũ viderunt puerũ.
† † *Præsepe est mundus, nos vero irrationalia. Vt ergo nos ab irrationalitate liberaret, ideo voluit ibi reclinari.*
† † *Non potuimus vno verbo eam reddere consonantiam vel allusionem quæ pulchre apud Græcos apparet quum dicunt* λόγος καὶ ἄλογος, *hoc est, verbum siue ratio, & irrationale.*

F CAPVT II. DE PASTORIBVS IN AGRO DEGENTIBVS.

Et pastores erant in eadem regione in agro degentes & excubantes excubias noctis super gregem suum. Verbum ἀγραυλέω quidam interpretantur ἐν ἀγρῷ αὐλίζω, agro tibia canere siue fistula vti. Alij vero ἐν ἀγρῷ αὐλίζεσθαι, in agro degere, siue pernoctare.

Et ecce angelus domini adstitit illis, & claritas domini circumfulsit illos. Claritatem domini intellige hic diuinum lumen. Circunfulsit autem illos vt angelum domini esse scirent eum qui illis adstaret.

Et timuerunt timore magno. Propter visionis nouitatem.

Dixitque

Dixitq; illis angelus, Ne timueritis. Ecce annuncio vobis gaudiũ, Cap. 2.
magnum, quod erit omni populo. Quod autem sit nuntium audito. A

Quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus in ciuitate Dauid. Natus est vobis in ciuitate Dauid saluator qui est Christus, vtpote vnctam habẽs humanitatem suam diuinitate. Dominus autem, vtpote deus. Scribis vero & pharisæis non annunciauit hoc gaudium: quum enim peruersi essent & inuidi, non erant credituri: sed pastoribus, qui versutia ac inuidia carebant, quique veterem patriarcharum viuendi modum apprehenderant. Quia etiam pastor ac dux factus est populi, pastoribus primum ea quæ de se erant mysteria manifestauit. Significatur quoque & aliud: quod videlicet pastoribus rationalium omnium diuina mysteria primum ante alios reuelantur.

B

Et hoc vobis signum. Hoc vobis argumentum quod vera dicam.

Inuenietis infantem fasciis involutum iacentem in præsepe. Fasciis alligatum vt fascias nostrorum soluat peccatorũ. Iacebat autem, vt eos qui in peccata ceciderant erigeret.

Et subito facta est cum angelo multitudo cœlestis militiæ. Facta est cum angelo, id est, coniuncta est illi angelo.

Laudantium deum. Laudes canentium vni sanctæ trinitatis diuinitati, propter ordinatam hominum salutem.

Et dicentium, Gloria in altissimis deo. Laus in cœlis deo.

Et in terra pax. Vt hæc hymno siue laudi correspõdeat. Quia & in terra pax facta est, quæ in cœlis versabatur, hominibus pacem iam ad deum habentibus. Vel quia etiam in terra dei filius apparuit, qui est pax mũdi, mediator dei & hominum factus: qui pacificauit terrestria cœlestibus, dissidentia coniungens, eosque qui inuicem hostes erant reconcilians. Vel, Et in terra pax: quia omnipotente Christo nato, bellum omne dissolutum est omnibus simul gẽtibus Romanorum ditioni subiectis.

C

In hominibus beneplacitum. In hominibus nunc est quòd olim patris erat beneplacitum: hoc autem est vt incarnatus dei filius, ac saluaretur homo perditus. Nunc enim cõpletum est quod olim illi beneplacuit, siue quod definiuit aut voluit.

G

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 2.

D *Et factum est postquam discesserunt ab illis angeli in cœlũ, & homines pastores dixerunt inter se invicem: Transeamus iam vsque Bethlehem: & videamus hanc rem quæ accidit, quam dominus notam fecit nobis.* Videamus rem, hoc est, inquiramus factum de nato nobis hodie saluatore. Inquiramus autẽ hoc, per datum nobis signum.

Et venerunt festinantes, & invenerunt Mariam & Ioseph ac infantem iacentem in præsepe. Quum vidissent autem cognouerunt de verbo quod dictum erat eis de puero hoc. Cognouerunt siue certiores facti sunt de verbo quod dictum erat eis de puero hoc, quod natus erat populo saluator. †

E † *Potest tamen ἐγνώρισαν, hoc est, notum fecerunt, Vel diuulgauerunt. ob id potissimum quod proximus sequitur, Et omnes qui audierunt, mirati sunt, &c.*

Et omnes qui audierunt mirati sunt de his quæ dicta erant ipsis a pastoribus. Statim enim annunciauerunt Ioseph & matri pueri quæcunq; dicta erant ipsis ab angelo, & de multitudine cœlestis militiæ. Nec his solũ, verũ etiã omnibus quibus occurrebant, qui etiã mirabantur de his quæ audiebãt.

Maria autem conseruabat omnia verba hæc. Quæ à pastoribus dicta erant. Conseruabat autem apud sese.

Conferens in corde suo. Examinãs hæc apud seipsam, & cõparans ad Gabrielis ab exordio salutationem, ac sine semine conceptum, & absque doloribus puerperium, partũque sine corruptione: & paulatim certitudinem suscipiebat perfectiorem.

F *Et reuersi sunt pastores glorificantes ac laudantes deum super omnibus quæ audierant & viderant sicut dictum est ad ipsos.* Reuersi sunt ad gregem suum.

Quumque completi essent dies octo vt circumcideretur puer, & vocatum est nomen eius Iesus quod vocatum est ab angelo priusquam in vtero conciperetur. Quemadmodum apud nos sacerdotes, quando baptizant, tunc etiam nomen imponũt: ita & apud Hebræos quando circuncidunt, tunc etiã nomẽ imponunt. Dubitabit autem aliquis, quare Christus circunciſus est, qui circunctione finẽ erat impositurus? Cui respondendum est q; hoc secundũ dispesationem actum est. Nisi enim circunciſus fuisset, nequaquã eius doctrina suscepta fuisset, sed omnino repudiata, tanquã alienigenæ: neq; ere

Sobre la circuncisione de Christo.

didisset quispiam ipsum esse Christũ, de semine Abraham expectatũ. Omnes enim qui ab Abraham descendebãt signũ ac signum habebant circunciſionis q̃ distinguebat illos ab aliis gentibus. Ob hoc itaque circunciſus est. Legem etiam in hoc adimplens, sicut in aliis quoque præceptis legalibus: ne legis transgressor videretur. Hãc autẽ cessare facit, & valde rationabiliter: Hebræorũ enim circunciſio Christianorum baptisma figurabat, ac prefignabat. Quemadmodum enim illa signabat eos, & ab omni gente distinguebat: ita & hoc Christianos †. Oportebat autẽ cessare figuram, veniente exemplari: & quiescere signum, adhibito significato. Nam hoc per seipsum adimplet: & superfluum est, quicquid reliquum est.

B † *Et sicut illa superfluam amputat corporis particulam, ita & hoc amputat peccatum superfluum.*

Et quando completi sunt dies purgationis eorũ iuxta legem Mosi. Lex quidem dei erat, vtpote ab eo data. Dicebatur autẽ & Moũ tanquam ab eo scripta. Iubebat autẽ vt quę semen suscepiſſet ac peperiſſet masculũ, impura haberetur vsq; ad quadraginta dies. Hoc autem ordinabat ad requiẽ matris, ne statim viri suis, quæ peperiſſent, vxoribus cõmiſceretur: nõdũ curato labore, qui parietes cõsequitur. Verũ dei genitrix huic certe legi subiecta non erat, eo q; semẽ non susceperat: obediit tamen, ne legem trãsgredi videretur. Purgationis autẽ eorum, puta matris pueri ac sponsi eius: appropriabantur enim & viris purgationes vxorũ suarum.

C *Adduxerunt illũ Ierosolyma, vt sisterẽt eũ domino: sicut scriptum est in lege domini: Omne masculinũ adaperiens vulvã, sanctũ domino vocabitur.* Sisteret siue adsisteret domino in templũ quod erat Ierosolymis. Scriptũ erat enim in lege: Omne masculinũ adaperiẽs vulvã: primũ videlicet, hoc est, primogenitũ: sanctũ domino vocabit: siue separatũ domino vocabit: Cõsecrabãtur autẽ Hebræorũ primogenita deo, q̃a olim primogenita Aegyptiorũ mortẽ tradidit, p̃ libertate Hebræorũ. Sed hęc q̃dẽ primogenita iã aperta adaperiũt vulvã aperitur eis in viri cõgressu, quãdo semẽ infundit. Solus autem Christ⁹ nõdũ apertã supernaturaliter aperuit, & clausã naturaliter seruauit: quia etiã solus hic, p̃prie sanct⁹ est domino, & secundũ diuinitatẽ, q̃a filius eius: & secundũ humana-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 2.

D nitatem, vtpote vnius filio eius. Itaque licet propter dictam causam de omnibus primogenitis præsens verbum statutum est, solum tamen Christum directè respicit.

Et vt darent hostiam secundum quod dictum est in lege domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Adduxerunt eũ, inquit, vt sisterent domino sicut dictũ est, & vt darent hostiã pro eo, illa scilicet quæ dicta sunt. Iussit enim lex vt darẽt par turturum, propter pueri temperantiã: est enim turtur animal castissimum: aut duos pullos columbarum, propter eius fœcunditatem: columba namque fœcundissima est. Erãt autem & hæc & illa duplicia. Vnum enim offerebatur in placationẽ, alterũ in oblationẽ. Verum sicut Christi mater prædictæ legi subiecta non erat, sic nec ipsi præsenti.

Leui. 12.

Nota.

E

CAPVT III. DE SIMEONE

T ecce erat homo in Ierusalẽ, cui nomen Simeon: & homo hic iust⁹ & pius, expectãs cõsolationẽ Israel. Id est, reuocationem, redemptionẽ Israëlitici populi à seruitute. Expectabat autem hanc ex libris propheticis Christum annũciantibus, qui noui Israëlitici populi reuocatio est, reuocans eum ab erroris seruitute.

Et spiritus sanctus erat super eum. Spiritus sanctus prophetiæ. Non erat autem sacerdos, vt mihi interim videtur: alias enim & hoc omnino manifestasset euangelista tanquã magnam viri dignitatem.

Et responsum acceperat à spiritu sancto, non visurum se mortem F *priusquam videret Christum domini.* Legens enim quodã tẽpore prophetias quæ de Christo erant, quũ inuenisset ꝙ deus incarnãdus esset, ad supernaturale mysteriũ tanquã homo anhelabat: ideo etiã oraculũ siue responsum accepit, se non moriturũ, donec ipse Christum oculis videret corporeis. Christum autem domini dixit, propter eius ad patrem similitudinẽ. Dominum enim intelligit nũc patrem.

Et venit per spiritum in templum. Motus à spiritu sancto.

Et cum inducerent parentes puerum Iesum, vt ipsi facerent iuxta consuetudinem legis pro eo: & ipse accepit eum in vlnas suas. Statim enim cognouit eum perspicacissimis oculis.

Et benedixit deum. Qui incarnatus erat.

Et ait: Nunc dimittis seruum tuum domine secundum verbum tuũ. Cap. 2.
Nunc omnino me absoluis à vita, quemadmodum olim A
dixeras mihi requirenti de tua incarnatione.

In pace. In pace cogitationum. Nunc enim quæ me turbabãt de diuina incarnatione cogitatiões pacificatæ sunt. Vel, In pace intrepiditatis: quia deinceps mortem nũ metuam, propter profundam senectutẽ. Vel, In pace gaudij, quia deinceps non contristabor propter libertatem Israëlis: iam enim vidi liberatorem.

Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Nunc dimittis me, inquit, quia vidi incarnationem tuam: hanc enim vocat salutare, vtpote pro hominum salute factam.

Quod parasti ante faciem omnium populorum. Quod salutare dispoſuisti coram omnibus, vt omnibus manifestum esset, B
non Iudæis tantum, verum etiam aliis gentibus.

Lumen † ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel. †
Lumen: quod gentibus errore cæcis visum restituat. Reuelationem enim vocat visus restitutionẽ. Ad gloriã id quidẽ & nominis celebritatem populi tui Israëlitici. Nam gloria illorum est quod secũdum humanitatem sis ab eis progenitus. Et vere salutaris incarnatio, gentes quidẽ illustrauit illustratione diuinæ cognitionis ac virtutis: Iudæos vero glorificauit, quia cognatus eorum fieri dignatus est.

† *O qui vere lumen es & diceris, ad reuelationem gentium,* †
ad manifestationem affectuum, ad increpationem dæmonum, & gloriam populi tui Israelis, noui videlicet: tuo per te est destructio malorum quæ sunt præter naturam, & possessio bonorum quæ sunt secundum naturam, & acquisitio bonorum, quæ sunt supra naturam. Vel, C
virtus & cognitio diuinitatis.

Et erant ioseph & mater eius admirantes super his quæ dicebantur de illo. Mirabantur, non quod tunc primum de illo audissent, sed quod præter ea, quæ prius didicerat adhuc mirabiliora præcipiebant.

Et benedixit eis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius, Ecce †
situs est hic in casum † & in resurrectionem multorum in Israel. In casum his qui ad ea offendunt quæ hominis sunt, qui cadunt in incredulitatẽ diuinitatis eius: resurrectione vero his q adhærent rebus quæ dei sunt. Situs est autẽ vtpote lapis angularis coniungẽs ad seipsum duos populos, veterẽ ac nouũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D Nam & per Iesaiam prædixit deus, Ecce pono in Sion lapidem offensionis & petram scandali.

Iesaæ. 8.

Is ergo sum quidem carnis siue carnalis prudentiæ & affectionum ac cogitationum malorum & dæmonum ac legis literalis. Erectionem vero spiritus siue spiritualis prudentiæ ac naturalium potentiarum, virtutisque & cognitionis ac legis spiritualis.

Et in signum, cui contradicitur. Et in miraculum cui ab infidelibus contradicitur, siue contradictionem sustinés: miraculum enim erat, vtpote neque homo tantū, neque deus tantum, sed deus simul & homo (quod Græce vnico dicitur vocabulo θεάνθρωπος) ideoque quasi rei quæ supra naturam est contradicunt ij, qui omnia secundum naturam inquirunt, nec quicquam supernaturale intelligere possunt.

E Quidam vero, Signum cui cōtradicitur, dicunt crucifixionem: signum quidē, quasi symbolū amoris ergā homines: nam hanc propter homines sustinuit: huic vero ab infidelibus contradicitur vtpote rei probrosæ.

Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, Gladium nominauit dolorem acutissimum maximéque diuidentem, qui penetrauit cor matris dei, dum filius eius cruci affixus est. De hoc enim cruciatu nunc vaticinatus est.

Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Eorum qui suspicabantur hanc non esse illius matrem. Sicut enim multi ad ea respicientes quæ hominis sunt, dicebant hominē tā tum esse filium Mariæ: ita rursum alij attendētes ad ea quę

F diuinitatis eius erant, suspicabātur quod esset tantū deus, nec esset hæc mater eius: tunc autem intuētes eā amarè dolentem, ac plurimum lugentem, naturæque cedere, crediderunt quod mater esset eius: & retegebant siue prodebāt cogitationes cordiū suorum, quæ à suspitione processerāt.

CAPVT QVARTVM DE ANNA PROPHETISSA.

ET erat Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis. Proiecta admodum ætatis siue anus.

Et vixerat cū viro annis septē à virginitate sua. Et hæc vidua erat ferme annorū octoginta quatuor: quæ nō

discedebat de templo, ieiuniis ac orationibus seruiens nocte ac die. Cap. 2.

Ob hoc enim prophetica etiā gratia dotata fuit, quia non A discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus deo seruiens nocte ac die.

Et hæc ipsa hora supueniens vicissim confitebatur domino. Gratias agebat deo incarnato.

Et loquebatur de eo omnibus qui expectabant redemptionem in Ierusalem. Loquebatur de eo, quod hic esset redemptio. Verum Simeon quidem figura erat veteris testamenti, Anna autem noui: inter quos medius positus Christus, illud absoluebat, hoc verò retinebat: ostendens quod vetus quidē cessat, nouum autem venit.

Et vt perfecerunt omnia quæ secundum legem domini erant, B *reuersi sunt in Galilæam, in ciuitatem suam Nazaret.* Omnia quæ erant circa pueri præsentationē, ac circa hostias de quibus iubebat lex. Quæ te autem primo capite euangelii secundum Matthæum dicti illius expositionem: Ecce angelus domini apparet in somnis Ioseph dicens, Surge & accipe *Matt. 2.* puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum.

Puer autem crescebat & corroborabatur spiritu, plenus sapientia, & gratia dei erat super illum. Quo ad humanitatem hæc omnia intellige. Tanquam puer enim crescebat ætate: corroborabatur autem aduersus malitiam, spiritu, siue vnita sibi diuinitate. Nam spiritus vocatur & diuinitas: implebatur vero sapientia, tāquā diuinitati vnita: gratia quoq; vnita sibi dei erat super illum, quæ ipsum moderabatur, regebat & C cōponebat. Vel etiā alio modo. Corroborabatur spiritu, videlicet sancto gratia autē dei siue patris erat super illū. Sicut enim incarnatus est ex patris beneplacito, ac superueniente spiritu sancto: ita etiā conuersabatur ac operabatur per beneplacitum patris & cooperationem spiritus sancti.

Et ibant parentes eius per omnem annum Ierosolyma in die festo paschæ. Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolyma secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus, cum ipsi redirent, remansit puer Iesus in Ierusalem. Finitis diebus, videlicet die festo paschæ, diebusque azymorum. Remansit autem siue relictus est in Ierusalem volens cōmisceri doctoribus.

Et non cognouit Ioseph & mater eius Iuxta diuinam pro-

Cap.2. uidentiam hoc factum est, ne prohiberent eum quasi pue-
D rum & sine literis.†

† *Ex his verbis, similique & alibi quæ paulo post habentur super eo verbo, ut viso eo obstupuerunt, apparet autor sentire, quod virgo hoc tempore non cognouerit Iesum fuisse deum: non tamen ita sentit, quod patet ex illius dicti enarratione: ut mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo, quod paulo post prædicta sequitur.*

Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt itinere diei, et requirebant illum inter cognatos & notos. Quumque non inuenissent eum, reuersi sunt in Ierusalem quærentes illum. Et factum est post tres dies, inuenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum. Vnum quidem diem consumpserunt, quando venerunt itinere
E dici, & requirebant illum inter cognatos & notos: alterum quando non inuento eo reuersi sunt in Ierusalem quæren tes illum: circiter tertium vero tandem inuenerunt illum. in templo inuenitur Christus, siue in sacro loco, & in sacro negotio, ac in sacro homine.

Audientem illos, & interrogantem eos. Audientem & interrogantē de legalibus, vt à puero intelligētia eius cognita foret. Timeamus ergo qui preceptores sumus, quomodo in medio nostrum est Christus, attendens quo pacto doceamus.

Stupebant autem omnes qui audiebant eum super intelligentia & responsis eius. Oportebat enim hoc fieri, vt quum postea doceret, facile ab illis reciperetur.

Et *viso eo obstupuerunt.* Ioseph videlicet & mater eius. Ob-
F stupuerunt autem, non propter intelligentiam tantū & responsa illius, verum etiam propter audaciam.

Et *dixit mater eius ad illum, Fili cur fecisti nobis sic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te.* Patrem, Ioseph nominauit, vt pote sponsum suum, & illius nutritium. Dolentes autem quærebant illum, propter longam moram & desiderium. Si quis ergo præ desiderio dolens quærat eum, inueniet illum.

Et *dixit ad illum Quid est quod me quærebatis?* Quasi errantem videlicet: deus enim non erat.

Nesciebatis quod in his quæ patris mei sunt oportet me esse? Id est, in domo patris mei. Dicebat autē de templo, quod deo patrique suo à Solomone ędificatum erat. Verū mater

eius de adoptiuo patre loquuta fuerat: ipse autem eum qui A Nota.
natura sibi pater erat manifestabat.

Et *ipsi non intellexerunt verbum quod loquutus est illis.* Quod erat de templo.

Et *descendit cum eis, venitq; Nazaret, & erat subditus illis.* Doceps vt subditi simus, non solum naturalibus parentibus, verum etiam adoptiuis.

Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo. Quæ de templo dixerat ac similia, tanquam verba non simpliciter Nota.
pueri, sed etiam filij dei. Conseruabat autem examinās apud sese, vtpote quæ non vulgariter dicta erant.

Et *Iesus proficiebat† sapientia & etate ac gratia apud deum atque homines.* Tanquam puer lege humanæ naturæ paulatim ad hæc proficiebat. Nam vt deus omnino perfectus erat. † B †

† *Grego. Theolo. Proficiebat inquit vt etate, ita & sapientia & gratia. Nū hæc accipere oportet per augmentum? Quid enim? Nunc qui ab initio perfectus erat, perfectior fieri poterat? sed quod hæc paulatim denudaret ac demonstraret.*

Anno vero decimoquinto principatus Tiberij Cæsaris. Post prę- Cap.3.
dictum Augustum Tiberius fuit Cæsar Romanorum, hoc est, Imperator. Tunc enim Cæsar rege maior erat: postea vero Cæsaris dignitas depressa est. Significat autem euangelista & tempus Cæsaris qui tunc imperabat, & præsidū, more historiæ, Id enim historicis mos erat. Nota.

Pontio Pilato præside Iudæa, Tetrarcha Galilæa Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituræa & Trachonitidis regionis, & Lisania Abilenes Tetrarcha. De his accurate dictum est C
capite secundo euangelij secundum Matthæum, vbi de Io Mat.2.
seph dicitur, Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo timuit illò ire.

Sub Pontificibus Anna & Caiapha. Atqui eo tēpore solus Annas pontifex erat: Caiaphas enī pontifex factus est circiter annum quo crucifixus est saluator. Verum euāgelista coniunxit & Caiapham tāquā adiutorem. Erat enim gener eius, & communem inter sese gubernationē habebāt, Mat. 6.
veluti diximus sexagesimoquinto iuxta Matthæum capite, vbi de Petro dicitur. Et ingressus intro sedebat cū ministris. Siquidem etiam Annas postmodum opitulabatur Ca

Cap. 3. D iaphæ in pontificatu ipsius.

CAPVT QVINTVM DE VERBO QVOD FACTVM est ad Ioannem.

Factum est verbum dei super Ioannem Zachariæ filium in deserto, & venit in omnem regionem quæ circa Iordanem erat. Quære tertio capite euãgelij secundum Matthæum dictum illud, In diebus illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ: & lege totã illius verbi enarrationem.

E *Prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.*

Marc. 1. De his manifeste dictum est in procœmio euangelij secundum Marcum, vbi dicitur, Fuit Ioannes baptizans in deserto, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

Iesa. 40. *Sicut scriptum est in libro sermonum Isaiæ prophetæ dicentis: Vox clamantis in deserto† Parate viam domini, rectas facite semitas eius.*

† Hæc propheræ verba declarata sunt tertio capite euangelij iuxta Matthæum. Quæ vero sequntur, prophetia est docens, quod æquabit Christus inæqualitatem mundi, tortuositatem ac asperitatem hominum corrigens, ac delens aratro euangelicorum præceptorum. Ait enim.

Matt. 3. † F † *Desertum est hic mundus aut humana natura siue ruinosæ animæ propter infructuositatem bonorum, quæ à veteri transgressione processit. Vox autem clamantis dicitur morbi sensus, quasi per conscientiam clamans contra ea quæ quisque deliquit, arguendo corda occulta, & adhortando ad respiciendum, & etiam ad parandam viam domini. Præparatio autem est morum & cogitationum ad melius mutatio. Via vero domini, est vita quæ virtuti secundum deum instituitur. Semitæ quoque variæ sunt studia secundum deum. Has rectas faciunt, qui recte atque irreprehensibiliter virtutem sectantur. Bonum enim, inquit, non est bonum nisi recte & bene fiat.*

Sensus Anagogicus.

Deute. 6.

† † *Omnis vallis† implebitur, & omnis mons & collis deprimetur.* Vallis & mons ac collis loca sunt inæqualia & accessu difficilia. Significãtur autem per vallem præfracti & ad prauitatem allicientes: vallis enim præcipua est. Per montem & collem elati, duri, ac infructuosi ad virtutẽ. Impletur autẽ omnis vallis, iniecto eo quod deerat, videlicet pietate ac virtute: deprimitur vero omnis mons & collis, ablato superfluo, puta impietate ac prauitate. Quod autem dicitur Omnis, etsi vniuersale sit, sæpius tamen apud Hebræos nõ vniuersum significat, sed simpliciter multitudinem. Potest & alio quoque modo vallis quidem illos innuere, qui in profundum perditionis deiecti sunt: qui implentur per euangelicam prædicationem. Mons & collis, elatos demones, qui deprimentur & euertentur à Christo.

Cap. 3. A

Nota.

† B *† Vallis est animalium caro, quæ multo ac vehementi fluxu affectionum, in modum torrentis demissa, spiritualem animæ tensionem atque coniunctionem ad dei colligantis legem diuidit. Potest autem & anima vallis intelligi, quæ frequenti ac veloci malarum cogitationum defluxu cauatur, & spiritualis planitiei pulchritudinem per prauitatem abiicit. Omnis ergo huiusmodi vallis per eos implebitur, qui viam domini parant, hoc est, ad debitum statum perueniet, per prauitatis & ignorantiæ abiectionem, & virtutis ac scientiæ adiectionem, recipiéque decentem naturalium virtutum ornatum.*

Nota.

† *Mons est scientia omnis falsi nominis, elata contra veram dei scientiam. Collis vero est omnis iniquitas, contra virtutẽ erecta. Aut mons significat spiritus, qui falsam producunt scientiam: Collis vero eos qui operantur malitiam, qui omnes deprimentur, deiicientur, diruentur, & auferentur per contrariam scientiam, & oppositam virtutem. Item alio quoque modo, qui falsæ scientiæ habitum in veram scientiam, & prauitatis efficaciam in actum virtutis immutauerit, hic per montium & collium subuersionem, vallium conuexitates replenerit.*

C

Et obliqua sient directa: & aspera sient via plana † Obliqua sunt viæ peruersæ hominum, & asperæ viæ, opiniones ipsorum: hæc sient recta & plana, ita vt per ea æquabiliter pergant ad Christum. Aut etiã obliquitas & asperitas prauitatis, in rectitudinem & planitiẽ virtutis immutabitur. Vel alio quoq; modo obliquitas & asperitas veteris legis, in rectitudinem ac perfectionẽ euangelij conuertetur. Veteris quidem legis obliquitas, erat obscuritas ac varietas:

† †

Nota.

Cap.3. asperitas vero, austeritas & incompassibilitas. Rursus euan
D gelij rectitudo est claritas ac simplicitas: lenitas autem, mã
suetudo & compassibilitas.

† *Obliqua sunt sensuum motiones quæ præter naturam sunt: directa vero secundum naturam. Rursum asperæ viæ sunt tentationum impe tus, quæ nobis inuitis accidunt: planæ autem sunt attractiones, quæ per has sunt in patientia & gratiarum actione: explanat enim & mutat laboriositatem illarum gratiarum actio cum patientia. Obliquare vo manifestius dici possunt tentationes voluntariæ, quæ per voluptatẽ accidunt: est enim varia & mutabilis voluptas. Aspere autem viæ dicuntur, quæ per dolorem inuitis nobis accidunt.*

Et videbit omnis caro salutare dei. Salutare lumen euangelij, vel salutarem incarnationẽ, quæ ambo præparauit deus aute faciem omnium populorum.

E *Dicebat autem populis qui egrediebantur vt baptizarentur ab eo: Progenies viperarum, quis ostendit vobis vt fugeretis à ventura ira?* Hæc etiam scripsit Matthæus capite tertio sui euan gelij, & in eo declarata sunt.

Facite ergo fructus pœnitentiæ dignos, & ne cœperitis dicere a pud vosipsos, Patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quod po test deus ex lapidibus his suscitare filios ipsi Abrahæ. Similiter & hæc.

Iam autem & securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittitur. Pari modo & hæc quære ergo ibi omnium enarrationem.

F CAPVT VI. DE HIS QVI IOAN-
NEM INTERROGABANT.

Interrogabant eum turbæ dicentes, Quid igitur faciemus? Iusti facere fructus pœnitetia digna interrogant.

Respondens autem dicit eis: Qui habet duas tunicas tradat non habenti. Tradat nullam omnino habenti aut habenti quidem, sed inutilem.

Et qui habet escas, similiter faciat. Per traditionem vestis ac cibi inducitur hi ad pauperum subsidium, communicationem & mutuum amorem. Nihil ergo nũc quod grauius est, illis præcipit: sciens quod non multo post Christus euã

Cap.3. gelica stabiliturus esset præcepta.

A *Venerunt autem & publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad eum, Præceptor quid faciemus? Ille autem dixit eis: Nihil amplius quam quod constitutum est vobis exigite.* Habebant enim constitutum de exactionibus, de quantitate & qualitate exactorum.

Interrogabant autem & milites dicentes: Et nos quid faciemus? Dixitq; illis: neminem concutiatis, neque calumniemini. Concutiebant enim & calumniabãtur multos quasi à Cęsare deficientes aut insidiatores: eo quod vitam turpiter quæstuosam ducerent.

Et contenti estote stipendiis vestris. Tesseris frumentariis.

B Omnes ergo admonebat diuersimode vt expediebat, perfectiorem doctrinam Christo reliquens.

Expectante autem populo. Suspicante deinde interpretatur verbum.

Et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, num ipse esset Christus. Respondit Ioannes omnibus. Cogitantibus omnibus num ipse esset Christus, quẽ prophetæ annunciabant. Obstupefaciebat enim eos conuersatio ac sermo ipsius. Sciẽs autem Ioannes hanc eorum opinionem acumine sui spiritus, respondit illam corrigens.

Dicens. Ego quidem aqua baptizo vos: venit autem is qui me fortior est, cuius non sum idoneus, vt soluam corrigiã calceamentorũ eius.

† Dictum est & de his capite tertio euangelij iuxta Matthæum. Lege quoque in proœmio secundum Marcum enarrationẽ illi' verbi, Venit is qui me fortior est post me.

C † *Quod Ioannes ait, Non sum dignus vt soluam corrigiam calceamentorum eius: quantum ad manifestiorem intelligentiam, significat se non esse dignum', qui vel numerari dignus sit postremus eius seruus. Quantum autem ad reconditum sensum duo calceamenta domini sunt, duæ eius peregrinationes, puta à cœlo in terram, & à terra ad infernum. Harum enim peregrinationum modos nemo potest solaere, ne si Ioanni quidem sit similis. Quis enim poterit dicere, aut quo modo sit incarnatus, aut quo modo ad infernum descenderit.*

Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni †. Prædicto tertio capite euangelij secũdum Matthæum etiam de eo inuenies.

† *Baptizat Christus in spiritu sancto fideles, in igne vero infi-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1. D

deles: & illud quidem in præsenti vita, hoc autem in futura.

Cuius ventilabrum in manu ipsius, & purgabit aream suam, & congregabit frumentum in horreũ suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Hæc etiam scripsit Matthæus, & similiter enucleata sunt tertio capite euangelij ipsius.

Multa quidem & alia exhortans nuntiabat populo. Multa præterea & alia de Christo annuntiabat populo, adhortans vt ad eum accurrerent, & in eum crederẽt qui iam veniebat. Vel, Multa de salute illorum adhortans eos, vt pœniteret ipsos ac resipiscerent.

Herodes.

Herodes autem Tetrarcha quum arguaretur ab eo de Herodiade vxore fratris sui, & de omnibus malis quæ fecerat Herodes: addidit & hoc super omnia, & reclusit Ioannem in custodia.

E Postquam videlicet baptizatus fuerat Christus. Dictum est Mat. 14. autem de Ioannis incarceratione vicesimoquinto capite euangelij secundum Matthæum.

Baptizatus Christus.

Factum est autem quum baptizatus esset ab eo populus, & baptizato Iesu ac orante, aperiretur cœlum, descenderetq; spiritus sanctus corporali specie quasi columba super eum, & vox de cœlo fieret dicens, Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacitum est.

Baptizatus orabat docens eos qui baptizati sunt orare. Spiritus sanctus autẽ corporali specie descendit, vt oculis corporalibus hominũ videri posset: & etiam in honorẽ corporis Christi. Sed de eius baptismate planius scripsit Matthæus tertio capite. & ibi sunt omnia ad verbũ explanata.

† *Et ipse Iesus erat ferme annorum triginta.* †. De his palchre

F dictum est in principio dicti tertij capitis vbi habetur. Venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ.

† † *Tricenarius hic numerus & temporis & naturæ sensibilis, naturæq; intelligibilis, creatorem ac gubernatorem inducit dominum. Temporis quidem per septem, tempus enim per septem dies procedit. Naturæ autem sensibilis per quinque: sunt enim quinque sensus. Naturæ vero intelligibilis per octopaulum: enim supra tempus, quod per septem procedit, est intelligibilium generatio. Gubernatorem vero per decem, propter denarium præceptorum numerum, qui homines ad beatitudinem iudicit. Aut ideo, quia littera iota quæ decem significat, principium est hebraicæ appellationis domini, scilicet nomi: ab hac. x. incipiens itaque septem, quinque actis & decem tricesimum effigies numerum, qui prædictas res mystice ac enigmatice designat.*

Incedens. Veniens, seſe demonstrando ad populum manifesta conuersatione, per signa videlicet & doctrinam. Cap. 3. A

Vt putabatur, filius Ioseph. Vt putabatur à Iudæis, vt enim veritas habebat, non erat filius eius. Vbi autem de Ioseph fecit mentionem, ascendit & ad patrem Ioseph, deinde etiam ad auum eius, & ad proauum ac abauum: & ita consequenter regrediens ascẽdit vsque Adam. Dictum est autem de huiusmodi genealogia in primordiis genealogiæ quæ apud Matthæũ est, vbi dicitur, Filij Dauid, filij Abraham: & ibi quære eadem diuersitatis earum. Mat. 1.

Qui fuit &c. Ioseph filij Eli. Verum quomodo Matthæus Ioseph filium dixit Iacob, Lucas autem nunc filium Eli? Quia mortuo Eli sine prole, Iacob qui frater eius ex eadẽ matre erat, sumpta illius vxore iuxta legis præceptum, ge- B nuit Ioseph, & factus est Ioseph lege quidem filius Eli, natura vero filius Iacob. Itaque Matthæus naturalẽ eius patrem scripsit, Lucas vero legalem, vtrinque enim Ioseph inuenitur generis relationem habere à Dauid.

Qui fuit Matthan. Ipsius Eli filij Matthan †. Sed quomodo rursum Matthæus Matthã dicit patrem Iacob, Lucas autem nunc patrem dicit Eli? Quia alius fuit Matthan iste & alius ille. Matrem siquidem ipsius Eli & Iacob primum duxit in vxorem hic Matthan, de quo Lucas, & genuit Eli: deinde iam viduam duxit hanc Matthan ille qui apud Matthæum ponitur, quum esset de eadem tribu, quãquam de alia cognatione, & genuit Iacob. Eli itaque & Ia- C cob ab eadem nati sunt matre, diuersis tamen patribus. Reducunt autem genus, Matthan quidem pater Eli ad Resa filium Zorobabel, Matthan vero pater Iacob ad Abiud similiter filium Zorobabel, & vterque ad Zorobabel, à quo duo hæc genera diuisa sunt. Alia quoque similia in euangeliistarum genealogiis habentur.

† *Verum nominum huius genealogiæ orthographiam ad Hebræorum fontem reducam in nostris annotationibus de varia exemplarium lectione in huius libri exordio inuenies circa hunc locum.* †

Qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ianna, qui fuit Ioseph, qui fuit Mattathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Nahũ, qui fuit Esli, qui fuit Naggæ, qui fuit Naath, qui fuit Mattathiæ, qui fuit Semei, qui fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4. *Ioseph, qui fuit Iuda, qui fuit Iohannan, qui fuit Resa, qui fuit zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri.* Salathiel Matthæus filiũ Iechoniæ nominauit, vtpote naturalem eius filium: Lucas vero nunc filium Neri tanquã legalem. Reducunt autem & hi genus, Neri quidem ad Nathan filium Dauid, Iechonias vero ad Solomonem filium similiter Dauid, & rursus vterque ad Dauid.

Qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosam, qui fuit Elmodã, qui fuit Er, qui fuit Iose, qui fuit Eliezer, qui fuit Ioram, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit Simeõ, qui fuit, Iudaqui fuit Ioseph, qui fuit Ionã, qui fuit Eliacim, qui fuit Melea, qui fuit Mainã qui fuit Mattatha, qui fuit Nathã, qui fuit Dauid, qui fuit Iesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmõ, qui fuit Naasson, qui fuit Aminadab, qui fuit Arã, quẽ fuit Esrõ, qui fuit Phares, qui fuit Iuda qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahã, qui fuit Nathor, qui fuit Seruch, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Eber, qui fuit Sala, qui fuit Cainã, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sẽ, qui fuit Noe, qui fuit Lameth, qui fuit Mathusalẽ, qui fuit Enoch, qui fuit Iared, qui fuit Maleleel, qui fuit Cainan, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit Adam. A nouo Adam incipiens ascẽdit generationem texendo vsque ad veterem. Causam autem didicisti in primordiis genealogiæ quam retexit Matthæus, vbi dicitur, Fili Dauid, fili Abraham.

Genealogie Adam.

Qui fuit dei. Ipsius Adam qui fuit à deo. Neque enim ipsi Adam fuit pater homo, sed deus formauit eum. Vide autem quòd à Christi inchoans humanitate, sermonem reduxit ad eius diuinitatem: demonstrans Christum vt hominẽ quidem incepisse, vt deum vero carere principio.

CAPVT VII. DE TENTATIONIBVS IESV.

Cap. 4. *Iesus autem plenus spiritu sancto reuersus est à Iordane, & ductꝰ est à spiritu in desertũ: ac diebus quadraginta tentabatur à diabolo.* Plenꝰ spiritu sancto, vt sciamus quod spiritũ sanctũ accipimꝰ in diuino baptismate. Lege autẽ tertio capite euãgelij secundũ Matthæum expositionẽ illius dicti, Tũc ductus est Iesus in desertũ à spiritu vt tẽtaretur à diabolo.

Mat. 3.

Scire

Scire autem oportet, quod humanitas Saluatoris tanquam magistrum habuit spiritum sanctum, non quod vnita sibi diuinitas non sufficeret, sed quemadmodum patrit beneplacito incarnatus est, ita cooperatione Spiritus sancti totius vitæ ipsius curriculum peractum est, vt demonstraretur quod eiusdem sint inter se naturæ. Cap 4. A

Nihilq; comedit in diebus illis: & completis eis postea esuriit. Dixitque ad eum diabolus: Si filius dei es, dic lapidi huic vt panis fiat. Et respondens Iesus ait illi: Scriptum est: Non in solo pane viuet homo, sed in omni verbo dei. Ibi & hæc omnia ad verbum declarata sunt. Deut 8. Mat. 4.

Et subduxit eum diabolus in montem excelsum: & ostendit ei omnia regna mũdi in momento temporis, dixitq; ei diabolus: tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam eorũ: quia mihi tradita est, & cuicunque volo, do eam. Tu igitur si procidens coram me adoraueris, erunt tua omnia. Et respondens dixit illi Iesus, Abi post me satana. Scriptum est enim, Dominum deum tuũ adorabis, & illi soli seruies. Etiam de his omnibus illo capite manifestissimè dictum est, vbi habetur, Iterum assumpsit eum diabolus in mõtem excelsum valde. B Nota. Deut. 6.

Duxitq; eum Ierosolyma, ac statuit eum super pinnaculum templi, & ait illi, Si filius dei es, mitte teipsum hinc deorsum. Scriptum est enim, Angelis suis mandauit de te, vt seruent te, & in manibus portabunt te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum. Et respondens dixit illi Iesus, Dictum est, Non tentabis dominum deum tuum. Similiter & hæc illo capite conuenienter explanata sunt, vbi dicitur, Tunc assumit eũ diabolus in sanctã ciuitatem. Psal. 90. Deut. 6. C

Quibꝰq; expletis omnem tentationem diabolus, discessit ab eo vsq; ad tempus. Dictum est & de hoc ibidem, vbi habetur, Tũc dimisit eum diabolus.

Et reuersus est Iesus in virtute spiritus in Galilæam. In virtute vnitæ sibi diuinitatis, vel etiam sancti spiritus: vt discamus quod qui diabolum vicerit, deinceps confirmatur diuino spiritu ad facienda signa.

Ex fama exiuit per vniuersam regionem vicinam de illo: ipse autẽ docebat in synagogis eorum, & glorificabatur ab omnibus. Laudabatur à turbis quæ malitia ac inuidia carebant.

Et venit Nazaret vbi erat nutritus. Dictum est de hoc vicesimoquarto capite euangelij secundum Matthæum post si- Mat. 13.

H

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4. nem parabolarum.

D *Et ingressus est iuxtà consuetudinem suam in synagogam, surrexitq; vt legeret.* Adhortantibus eum præceptoribus populi, quòd & ipse præceptor esset: vel vt cognoscerét verum legere nosset, quum literas non didicisset.

Nota.

Isa. 61. *Et traditus est ei liber Isaiæ prophetæ: apertoq; libro inuenit locum in quo scriptum erat: Spiritus domini super me.* Per prouidentiam suam inuenit istatim, quę de diuinitate sua dicta erant: prius enim ipse hęc per prophetam fuerat loquutus. Dicit autem tanquam homo: Diuinitas domini siue filij super me Iesum, hoc est, deus vnitus est mihi. Hoc namque loco per spiritum intellige diuinitatem. Spiritus autem domini super me, vt homines saluos faciam: id enim deficit & subauditur, sicut manifestum est ab eo quod sequitur.

Spiritus Dni. Unitus.

E *Propter quod vnxit me.* Cuius causa, cuius gratia, vnxit me hominem deus: vnxit autem me non oleo, sicut reges ipsos vngebant, sed diuinitate.

Vnctio Xpi.

Ad euangelizandũ pauperibus misit me. Pater videlicet. Pauperes autem vocat gentiles, vtpote diuini cultus diuitias non habentes, omnique bono carẽtes. Aut etiam Iudæos, qui virtute pauperes erant, quibus simul omnibus euangelizauit cultum diuinum ac conuersationem quæ secũdum virtutem, idque per euangelium.

Ad sanandum contritos corde. Eosdem, quibus grauitate peccatorum cor contritum erat.

Ad prædicandũ captiuis remissionẽ & cæcis visum. Captiuis quorũ anima à diabolo ducta est in captiuitatẽ. Cecis vero

Nota F hoc est, exercetis mẽte ab affectionibus. Prędicabat autẽ, his quidẽ libertatẽ, illis vero intelligentiá, quãdo tradebat euãgelica præcepta. Siquidẽ illa sunt prędicatio saluatoris.

Ad dimittendum confractos per remissionem. Ad absoluendum per libertatem contractos tyrannide dæmonum.

Ad prædicandum annum domini acceptum. Annum vocauit tempus quo docebat ac miracula operabatur. Acceptũ vero dixit, vtpote super omnẽ annum patri acceptabilem. Eo enim tempore salus omnium hominũ germinauit. Aut saluare euangeliũ. Prædicabat autem hunc annum postquã tentatus fuerat ac tẽtatorem superauerat & reuersus erat.

Mat. 3. Ab eo enim tẽpore cœpit, inquit, Iesus p̃dicare & dicere,

Resipiscite, instat enim regnum cœlorum. Nam instat, tẽporis significatiuum est. Cap. 4. A

Quumq; clausum librum reddidisset ministro, resedit. Ministro scilicet doctorum.

Et omnium qui erant in synagoga, oculi defixi erant in eum. Vt audirent quomodo interpretaretur ea quæ legerat.

Cœpit autem dicere ad illos, Hodie completa est scriptura hæc in auribus vestris. Scriptura hæc vt subaudiatur, Quæ scripta est, in auribus vestris. Hodie vero, hoc est his diebus. Hoc autem dicens, significabat sese eum esse de quo loquebatur, quæ lecta erant. Nota.

Et omnes testimonium illi dabant, & admirabantur super sermonibus gratiæ, qui procedebant de ore eius. Dixit enim & alia admiranda, de quibus mirabantur, & testimonium ei dabant de gratia diuina. B

Et dicebant, Nonne hic est filius Ioseph? Quære de hoc dicto capite vbi hæc clare ponuntur. Mat. 13.

Et ait illis, Omnino dicetis mihi parabolam hanc: Medice cura teipsum: Quæcunque audiuimus facta in Capernaum fac & hic in patria tua. Parabolam, dicit hic prouerbium, prouerbium in quam, quod dici solet de medicis ægrotantibus: Medice cura teipsum. Dixit autẽ hoc, cogito quod cupidi essent videndi signa. Ait ergo, Omnino dicetis mihi, Medice cura teipsum, siue patriam tuam quæ ægrotat, non solũ prauis corporis habitibus, verum etiam infidelitate animæ, nec credere valet signis, quæ à te facta esse audiuit, nisi etiam oculis similia videat. Nota. C

Dixit autem, Amen dico vobis, Nullus propheta acceptus est in patria sua. Prædicto vicesimoquarto capite euangelij iuxta Matthæum accurate etiam de hoc dictum est. Propheta.

In veritate autem dico vobis, Multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cælum annis tribus & mensibus sex, sic vt facta sit fames magna super vniuersam terram, & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarephtha Sidonis ad mulierem viduã. 4. Re. 1. Oĩ dit hoc signo quòd indigni sint signorũ, propter insensatã illorũ incredulitate. Quẽadmodũ enim & Elias quum multę essent apud Israelitas viduę, ad nullã illarũ missus est à deo, quod ĩdigne essẽt vt ad eas accederet: ad solã aũt illã venit, q̃ in Sarephtha ciuitate Sidonis regiõis habitabat, Nota.

Cap.4. D propter illius honestatem & promptitudinem ad virtutē, licet alienigena esset: & miraculum apud eā operatus est, sicut ostēdit tertius liber Regū. Ita quoq; ipse ad nullū horum qui indigni erāt veniebat signa facturus: q̄ nō solum inutile esset, verū etiā blasphemiæ occasio, sed nō solōs eos, qui p ea iuuandi erāt, & quos futurū erat vt pœniteret.

Et multi leprosi erant tempore Elisei prophetæ, & nullus eorum 4. Re.5. *curatus est, nisi Naaman Syrus.* Idem quoque præsenti manifestauit exemplo.

Et repleti sunt omnes qui in synagoga erant ira audientes hæc: & surgentes eiecerunt eū extra ciuitatem, duxerūq; illum vsq; ad verticē E *montis, super quem ciuitas sua ædificata erat, vt præcipitarent eum.* Hinc ostenderunt seipsos esse signis indignos: & Saluatoris sermonem qui de hoc factus erat, ab eo quod facere cohabantur, confirmarunt.

Ipse autem transiens per medium illorum ibat. Seruatus ab vnita sibi diuinitate.

Et descendit Capernaum ciuitatē Galilææ, docebatq; eos sabbatis, Mat.7. *& stupebant super doctrina eius, quia per autoritatē erat sermo illius.* Scripsit & hoc Matthæus in fine quinti capitis: quære ergo ibi enarrationem.

CAPVT VIII. DE HABENTE SPIRITVM DAEMONIACVM.

F

IT in synagoga erat homo habens spiritum dæmonij immundi, & exclamauit voce magna dicens: Eia quid tibi nobiscū est Iesu Nazarene? venisti vt per Mar.1. *das nos? noui te quis sis, nempe sanctus ille dei.* Hæc & Marcus primo scripsit capite, & in eo ad verbum declarata sunt.

Et increpauit eum Iesus dicens, Obmutesce & exi ab eo. Et quum proiecisset illum in medium, exiit ab eo, nihilq; illi nocuit. Similiter & hæc.

Et factus est pauor super eos, ac colloquebantur inuicem dicentes, Quod est hoc verbum, quod cum autoritate ac potestate imperat spiritibus immundis & exeunt? Similiter & hæc.

Nota *Et exyedichatur sonus de eo in omnem locum finitimæ regionis.*

Mat.4. Dictum est de hoc, quarto iuxta Matthæum capite.

CAPVT IX. DE SOCRV PETRI. Cap.5. A

QVinaque surrexisset de synagoga ingressus est domum Simonis: socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogauerunt eum pro illa. Et astans præcepit febri: et dimisit illam, ac continuo surgens ministrabat illis. ἠρώτησαν, non significat interrogauerunt, sed rogauerūt, sicut alibi dictum est. Similiter ἐπετίμησεν non est hic proprie increpauit, sed præcepit, quod etiam alio loco dictum est. Quæ vero sunt de socru Simonis Petri, manifeste declarata inuenies octauo capite euangelij secundum Matthæū. Mat.8.

CAPVT X. DE CVRATIS A VARIIS MORBIS. B

QVum sol autem esset in occasu, omnes qui habebant infirmos variis ægritudinibus, ducebant illos ad eū. At ille singulis eorum manibus impositis curabat eos. Dictum est de his in principio noni capitis euāgelij secundum Matthæum.

Exibant autem et dæmonia à multis clamantia et dicentia, Tu es Nota *Christus filius dei. Et obiurato illis ore, non sinebat ea loqui, quod nossent ipsum esse Christum.* ἐπετίμα non est hic proprie increpans, sed silentium illis imponens. Lege autem tertio capite euangelij secundum Marcum dicti illius expositionem, Marc.1. C Et non sinebat loqui dæmonia.

Factō autem die egressus iit in desertum locum. Dictum est de hoc eodem loco.

Et turbæ requirebant eum: venerūtque vsque ad ipsum, ac detinebant illum ne discederet ab eis. Illo capite de his dictum est.

Ipse autem dixit eis, Aliis etiam ciuitatibus oportet me annūtiare regnum dei: quia ad hoc missus sum. Et prædicabat in synagogis Galilææ. Similiter & de his omnibus.

Factum est autem quum turba immineret ei, vt audiret sermonem Cap.5. *eius: ipse stabat iuxta lacum Gennesaret, et vidit duas naues stantes iuxta lacum.* Vna quidem erat Simonis & Andreæ, altera vero Iacobi & Ioānis: hi siquidem socij in piscatione erant, prout in sequentibus inueniemus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5.

Piſcatores autem deſcenderant ex illis, & abluebant retia. Nempe Simon & Andreas, Iacobus & Ioannes. Atqui Matthæus ait hos in principio prædicationis reliquiſſe piſcatoria omnia, & ſequutos eſſe Chriſtum. Verum die quidem ſequebantur Chriſtum, nocte vero piſcatoria exercebant: nondū ingenue in Chriſti familiam aſciti: eo quod propria detinerentur verecundia. Verisimile eſt autem id vna nocte factum aut duabus, & non amplius.

Nota.

Ingreſſus autem in vnam nauiū quæ erat Simonis, rogauit eū vt à terra abduceret paſtillum. Verbum *deducere*, nec hic ſignificat interrogauit, ſed iuſſit.

Nota.

Et ſedens docebat de naui turbas. Docebat de naui ne in eum docentem irruerent: videréque omnes coram facie ſtantes. Hoc autem aliàs etiam fecit, veluti dixit Matthæus vicesimotertio capite.

F

Matt. 13.

CAPVT XI. DE CAPTVRA PISCIVM.

ET autem ceſſauit loqui, dixit ad Simonem, Due in altum, & laxate retia veſtra in capturam. Sciens quod tota nocte nihil ceperant, adhortabatur vt nūc laxarēt retia: quo cognita firmius eius potentia, maiorem de eo fidem conciperent: relictāque deinceps captuæ magnitudine, continue eum ſequerentur.

Et reſpondens Simon dixit ei: Præceptor tota nocte laborantes nihil cepimus: ad verbum tamen tuum laxabo rete. Quamquæ hoc feciſſet, F

Miraculū.

concluſerunt multitudinem piſcium copioſam: rumpebatur autem rete eorum, & annuerunt ſociis qui erant in altera naui, vt venientes adiuuarent eos: et venerunt ac impleuerunt ambas naues, ita vt ipſæ mergerentur. Nutu eos vocauerunt, quum præ ſtupore & timore loqui non poſſent.

Videns autem Simon Petrus, accidit ad genua Ieſu, dicens, Exi à me domine, quia vir peccator ſum. Intellexit quòd præceptum eius admirando modo operatū erat, quódq; diuinus ac ſupernaturalis homo eſſet: & magna illius reuerentia, ſuiq; correptione repreſſus, indignum ſeſe ducebat. Eius itaque deuitabat præſentiam, timens ne quādo periclitaretur, eo quod talis talem auſus fuiſſet ſuſcipere.

Stupor enim circundederat eum & omnes qui cum eo erant, ſuper Cap. 5.
captura piſcium quam comprehenderant. Veriſimile enim eſt A
nō ſolum fratrem Andream ſecum habuiſſe, verum etiam mercenarios: ſicut etiam de Iacobo & Ioanne docuit Mar- Mar. 1.
cus circa finem ſui procœmij.

Similiter autem & Iacobum ac Ioannem filios Zebedæi qui erant ſocij Simonis. Et dixit ad Simonem Ieſus: Noli timere poſthac homines captabis. Abundans captura piſcium, typus erat copioſæ hominum capturæ, ac præſignatio magnæ illorum multitudinis, qui ab Apoſtolis irretiendi erant, quorum ſenſibilē capturā ad intellectualē tranſtulit Chriſtus. Poſthac, inquit, mutata tibi piſcatione, homines captabis. Conſideran B
dum autē & iuxta anagogen, quæ ad præſens faciunt propoſitum. Ante Chriſti ſane peregrinationē, nox erat erroris & ignorantiæ rectæ fidei: in qua prophetæ laborantes nullum obedientem acceperant: eo quod eſſent facinoroſi rationales illi piſces & fugerēt. Quando autē ortus eſt ſol iuſtitiæ, hominū illuminans animas: tunc ab Apoſtolis laxata ſunt retia doctrinæ prædicationis euangelicæ: & cōcluſerunt multitudinem copioſam rationalium piſciū, greges videlicet gentium. Participes vero ac ſocij capturę apoſtolicæ ſunt epiſcopi ac magiſtri ſingularum eccleſiarū, qui ſuo labore coopitulantur Apoſtolis.

Nota.

Et deducentes naues in terram relictis omnibus ſequuti ſunt eū. C
Nunc perfectè ſequuti ſunt eum.

CAPVT XII. DE LEPROSO.

FActum eſt dum eſſet ipſe in vna ciuitatum: ecce vir plenus lepra viſo Ieſu procidit in faciem: & deprecabatur eum dicens: Domine ſi vis potes me mundare. De hoc dictum eſt ſexto capite euangelij ſecundum Matthæum. Mat. 8.

Et extenta manu tetigit eum dicens, Volo, Mundare. Et confeſtim diſceſſit ab eo lepra. Et ipſe præcepit ei, vt nemini diceret. Ibi etiam hæc declarata ſunt.

Sed abi & oſtende te ſacerdoti, ac offer pro emundatione tui ſicut conſtituit Moſes. Sed abi inquit: Deficit enī inquit, extrinſecus ſumendum. Inuenies autem horū quoq; enarrationē

Cap.5. prædicto capite.

D *In testimonium illis*, Similiter & præsentis verbi.

Perambulabat autem magis rumor de illo: & conueniebant turbæ multæ vt audirent ac sanarentur ab illo de infirmitatibus suis. Ipse vero in secessu agebat in desertis & orabat. Oportet ergo & nos qui præclari aliquid agimus fugere, ne ab hominibus celebremur: orare vero vt nobis donum & gratia conseruetur.

Factum quoque est vno dierum, & ipse sedebat docens. In hac oratione, Et ipse erat docens: abundat. &, Hebraice autem lin-
Mat.1. guæ hoc peculiare est, & sæpius apud Lucam. Marcus vero etiam addidit vbi tunc erat docens, nempe in domo.

E *Et sedebant pharisæi ac legis doctores, qui venerant ab omni vico Galilææ & Iudææ ac Ierusalem.* Qui vndique aduenerat propter famam eius.

Et virtus domini erat ad sanandum eos. Virtus dei erat cum eo ad sanandum turbas. Virtutem autem domini dixit ob cõtinuam & autoritatis plenam sanationem.

CAPVT XIII. DE PARALYTICO.

F *ET ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus & quærebant eum inferre ac ponere coram illo.* De hoc manifeste dictum est decimoter-
Mat.9. tio capite ioxta Matthæum.

Quumque non inuenissent qua illum inferrent præ turba. Qua via, per quem ingressum.

Conscensa tecto per tegulas demiserunt eum cum lectulo in medium ante Iesum. Et intuitus fidem illorum, dixit ei, Homo remissa sunt tibi peccata tua. In illo etiam de his dictum est.

Cœperuntque disceptare scribæ & pharisæi dicentes, Quis est hic qui loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata nisi solus deus? Similiter & de his.

Cognita autem Iesus disceptatione eorum respondens dixit ad eos, Quid disceptatis in cordibus vestris? Vtrum est facilius dicere.

Remissa sunt tibi peccata tua, an dicere, Surge & ambula? Pari modo & de his.

Vt autem sciatis quod potestatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata, dixit paralytico, Tibi dico, Surge & sublato lecto

A *lo tuo, vade in domum tuam. Et repente surgens coram eis sublato eo in quo iacebat, abiit in domum suam glorificans deum. vt stupor apprehendit vniuersos, ac glorificabant deum.* Ibi etiam hæc omnia diligenter enucleata sunt.

Impletique sunt timore dicentes, Vidimus admiranda hodie. Admirãda quippe timorẽ solent immittere peccatoribus: ne quo modo patiantur aliquid mali propter peccata sua.

CAPVT XIIII. DE LEVI PVBLICANO.

ET post hæc egressus est, viditque publicanũ nomine Leuin sedentem in telonio: & ait illi: Sequere me. Et relictis omnibus surgens secutus est eum. Dictum est de hoc decimo- B
quarto capite euangelij secundum Matthæum.

Et fecit ei conuiuium magnum Leuis in domo sua. Et erat turba magna publicanorum ac aliorum qui accumbebant cum eo. Eodem capite etiam hæc manifestata sunt. δοχὴ autẽ quod hic ponitur idem significat quod ἄριστον vel δεῖπνον, conuiuiũ epulum, vel prandium.

Et murmurabant scribæ qui inter eos erant & pharisæi ad discipulos eius dicentes, Quare cum publicanis & peccatoribus editis & bibitis? Ibi & de his disputatum est.

Et respondens Iesus dixit ad eos, Non opus est sanis medico, sed male habentibus. Non veni vt vocem iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Præterea & de his omnibus.

At illi dixerunt ad eum, Quare discipuli Ioannis crebra ieiunãt, C
& precationes faciunt, similiter & pharisæorum, tui vero edunt ac bibunt? Eodem capite hæc enarrationem sortita sunt.

Ille vero dixit ad eos, Num facere potestis vt filii sponsi, quamdiu cum eis est sponsus, ieiunent? Per interrogationem hoc legendum est. Dictum est autem & de hoc in eodem loco.

Venient autem dies quum auferatur ab eis sponsus, tunc ieiunabũt in illis diebus. Similiter & de his.

Dicebat autem & similitudinem ad eos: Nemo immissuram vestimenti noui immittit in vestimentum vetus: sin autem, & nouũ scindit, & veteri non conuenit immissura à nouo. Etiam hæc inde facile cognoscuntur. Nouum autem nõ scinditur, sed ipsum potius scindit vetus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D *Et nullus mittit vinum nouum in vtres vetores: sin autem, rumpit vinum nouum vtres, & ipsum effunditur, vtresque perent: sed vinũ nouum in vtres nouas mittendum est, & vtraque conseruantur.* Similiter & hæc omnia.

Et nemo qui biberit vetus, statim vult nouum: Dicit enim, Vetus melius est. Ostendit quod nullus vetustati legis assuetus, statim potest euangelij ferre nouitatem. Putat enim illud melius esse ac vtilius, propter consuetudinem.

Cap.6. *Factum est autem in sabbatho secundo primo, vt ipse transiret per*

Sabbathum. *sata.* Sabbathum simpliciter omne festum vocãt Hebræi propter requiem. Nunc autem dicit festum azymotũ. Hoc itaq; sabbathum vocabatur secundo primum, tanquã secundum quidem à pascha, primum vero ab azymis. Post festũ enim paschæ festum azymorum peragebant quod primus

E erat septem dierum quibus vescebantur azymis.

Et vellebant discipuli eius spicas, edebantque confricantes manibus. Quære vicesimo capite euangelj secundum Matthæũ

Mat.12. enarationem illius dicti, In illo tempore ibat Iesus sabbathis per segetes. Non oportet autem propter tempus hæsitare. Quum enim calidissima sit Palestinæ regio, fructus producit præcoces.

Nota. *Quidam autem phariseorum dixerunt eis, Quid facitis quod non licet facere sabbathis? Et respondens dixit ad illos Iesus. Neque hoc legistis quod fecit Dauid quando esurijt ipse & qui secum erant? quomodo ingressus est domum dei, panesque propositionis accepit, & comedit,*

1.Reg.21. *deditque & his qui secum erant, quos non licet edere nisi solis sacerdo-*

F *tibus?* Eodem capite de his omnibus inuenies.

Et dicebat illis, Dominus est filius hominis etiam sabbathi. Ibi & hoc post pauca positum est.

CAPVT XV. DE HABENTE DEXTRAM MANVM aridam.

Factum est autem vt alterũ quoque sabbathis ingrederetur synagogam & doceret. Et erat ibi homo, manusque eius dextera erat arida. Obseruabant autem scribæ & pharisæi an sabbatho curaret, vt inuenirent vnde accu-

sarent eum. De hoc dictum est vicesimoprimo capite euan- Cap.6.
gelij iuxta Matthæum. A

Ipse vero sciebat cogitationes eorum, et ait homini manum aridam Miraculum.
habenti: Surge et sta in medium. Ille vero erectus stetit. Dixit ergo Iesus ad eos, Interrogabo vos: Quid? Licet sabbathis benefacere an malefacere? animam saluam facere an occidere? et circumspectis omnibus ipsis, dixit illi: Extende manum tuam. Ille autem fecit, et restituta est manus eius sana sicut altera. In eodem etiam de his omnibus diligenter diximus. Animam vero intellige hominem, à parte videlicet totum.

At illi dementia repleti sunt, et mutuo colloquebantur, quidnam ipsi Iesu facerent. Ibi quoque de his dictum est in enarratione dicti illius. Pharisæi vero cœperunt consilium aduersus B
eum.

Factum est autem in his diebus, exiuit in montem ad orandum: et erat pernoctans in oratione dei. Quumque factus esset dies, aduocauit discipulos suos. Quere in euangelio iuxta Marcum enar- Marc.3.
ratione principij octaui capitis, vbi & hæc pulchre ac succincte habentur.

CAPVT XVI. DE ELECTIONE DVODECIM APOSTOLORVM.

ET elegit duodecim ex eis, quos & Apostolos nominauit: Simonem quem & Petrum nominauit, et Andream fratrem C
eius: Iacobum et Ioannem: Philippum et Bartholomæum: Matthæum et Thomam: Iacobum Alphæi filium, et Simonem qui dicebatur Zelotes: Iudam Iacobi, & Iudam Iscariotem, qui etiam proditor exstitit. Decimonono capite euangelij secun-
dum Matthæum inuenies de ordine horum nominum A- Matt.10.
postolorum, vbi dicitur, Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc.

Quumque descendisset cum eis, stetit in loco campestri, et turba discipulorum eius, copiosaque populi multitudo, ab omni Iudæa et Ierusalem, ac maritima Tyro et Sidone, qui venerant vt audirent eum, ac sanarentur ab infirmitatibus suis, et qui vexabantur à spiritibus immundis curabantur: omnisque turba quærebat eum tangere: quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes. Virtus ab illo egrediebatur diuina, sanans illos, qui vel tetigissent ipsum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 6.

CAPVT XVII. DE BEATITVDINIBVS.

D

ET ipse elevatis oculis suis in discipulos suos dicebat: Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum dei. Aliæ sunt hæ beatitudines ab his quæ supra scriptæ sunt in euangelio iuxta Matthæum. Illas siquidem dixit, vbi in montem conscendisset ac resedisset: has vero quum descendisset, stetisseque in loco campestri. Et ibi quidem pauperes spiritu, siue animo humiles beatos dixit: hic autem simpliciter pauperes, eos videlicet qui diuitiarum amore non tenentur, eos qui voluntarie pauperes sunt.

Matt. 5.

E

Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Similiter quoque esurientes ac sitientes iustitiam beatificauit, siue iustitiam vehementer appetentes: hic autem simpliciter esurientes, eos videlicet qui voluntatia esuriunt paupertate, gratóque sustineat animo, qui æternis saturabuntur deliciis.

Nota.

Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Qui flent non vtcunque, sed vel pro suis peccatis, vel pro aliorum afflictionibus: & vt vno absoluam verbo, qui secundum deum flent. Hi autē in futuro ridebunt seculo, hoc est, spiritualiter gaudebunt: gaudij enim signum est risus.

F

Beati eritis quum vos oderint homines, & quum separauerint & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam malum propter filium hominis. Quum prædicta vobis fecerint, nō propter aliquod malum quod in vobis sit, sed propter me, & quod vos mei estis.

Gaudete in illo die & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cælo. Gaudete spiritualiter.

Secundum hæc enim faciebant prophetis patres eorum. Secundū ea quæ dicta sunt, puta odio habentes, & separantes siue segregantes sese ab illis, & cætera quæ sequuntur. Patres autem eorum, puta Iudæorum, qui vobis hæc factori sunt.

Verumtamen væ vobis diuitibus quia habetis consolationem vestrā. Postquam beatificauit pauperes & esurientes ac flentes, & odio habitos ac segregatos, opprobriisq; ac cōuitiis ppter se affectos: deplorat deinceps eos qui cōtrario modo se habent, vt per beatificationē ad illa adhortetur, per deplorationem vero ab his auertat. Diuites autē dicit nūc auaros,

Nota. de sui sermone.

diuisiis intabescentes, maleque tabescētes. Væ autem, habetis siue aufertis sonat: vel ab hoc tempore siue ab ipsis diuitiis accipitis. Cap. 6. A

Væ vobis qui implesti estis, quia esurietis. Qui saturati estis in præsenti vita, quia esurietis in futura, ne vna quidem consolatione fruentes. Nota.

Væ vobis qui nunc ridetis, quia lugebitis & flebitis. Qui ridetis nunc immoderate, quia flebitis. Intensio autem ipsius luctus est fletus: aut luctus est tacita lamentatio: fletus vero, ea quæ auditur.

Væ quum laudauerint vos homines. Quum mali sitis, Væ vobis, inquit, quum laudauerint vos tanquam illis placentes & non deo. Sicut enim beatus est, qui iniuste contumeliis afficitur, ita contra miser est, qui iniuste laudatur. B

Secundum hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum. Secundum hæc, videlicet eodem modo laudantes, tanquā ad beneplacitum suum prophetantes.

Sed vobis dico qui auditis. Qui mihi assentitis & obedientes estis.

Diligite inimicos vestros. Dixit hoc quoque capite quinto euangelij secundum Matthæum vbi habetur, Audiistis quod dictum sit, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

Benefacite his qui vos oderunt: benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Hæc etiam ibi dixit.

Percutienti te in maxillam præbe & alteram: & ab eo qui aufert pallium tuum, etiam tunicam ne prohibueris. In illo capite etiā horum quæ enarrationē, vbi ante prædicta habetur, Audistis quod dictum sit, Oculū pro oculo, dentem p dente. C Nota.

Omni autem exigenti ab te tribue. Similiter & huius data est interpretatio.

Et ab eo qui aufert quæ tua sunt, ne reposcas. Hoc manifeste expositum est.

Et quemadmodum vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Rursus in eo capite quære dicti illius interpretationē. Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines, hæc & vos facite ipsis. Mat. 7.

Et si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? etenim etiam peccatores diligunt diligentes se. Ibi quoque hoc inuenies Mat. 5.

Cap. 6. D *Et si beneficeritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? siquidem peccatores hoc ipsum faciunt.* Nam id retributio est, nō beneficium.

† *Et si mutuum dederitis his à quibus speratis vos recepturos, quæ vobis est gratia?* | *Siquidem & peccatores peccatoribus dant mutuum, vt paria referant.* Et hoc manifestum est.

† † *Et quale mutuum est à quo non expectatur spes receptionis?* Erga eum quidem qui mutuum accipit donum est, eo quod non sit spes receptionis: erga deum vero mutuum est propter spem retributionis. Quī

Prou.19. *misereturinquit pauperis, fœneratur, sine mutuum dat deo.*

Verumtamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa. Nihil ab illis E sperantes vos accepturos. Repetiuit autem sermonem, cōfirmans huiusmodi præceptum.

Et eritis filij altissimi, quia ipse benignus est erga ingratos ac malos. Bonus est simul erga omnes. Dicto autem capite ait,

Nota. Vt efficiamini filij patris vestri qui in cœlis est, quia solem suum oriri facit super malos ac bonos, & pluit super iustos ac iniustos.

Estote ergo misericordes, sicut & pater vester misericors est. Et hoc manifestum est.

Et nolite iudicare, vt non iudicemini: nolite condemnare, vt non cō-

Mat.7. *demnemini: remittite, & remittetur vobis.* Dictum est etiam, Nolite iudicare, prædicto capite.

Date & dabitur vobis. Date ac præstate omne genus be- F neficij.

Mensuram bonam, confertam, & concussam, ac super exundantem dabunt in sinum vestrum. Metaphorica loquutio est. Solet e-

Nota. nim qui triticum bene metiuntur, superpositis modio manibus, deorsum illud premere, concutere vt descendat, & adiicere donec supereffundatur. Reddent autē huiusmodi mensuram beneficij, ij sane qui beneficio affecti sunt, Deo enim pro ipsis rependente, ipsi rependere videntur. Hanc vero illis reddent, qui liberaliter eis mutuum dederunt.

Eadem enim mensura qua metiemini, metientur alij vobis. Eadem beneficij mensura qua metimini, mutuo illud dantes his qui indigent.

Dixit autem illis similitudinem, Nūquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foueam cadūt? Dixit etiam hoc vicesimo-

octauo capite euangelij secundum Matthæum, sed de pha- Cap. 6.
risæis, hic autem de omnibus dixit simpliciter, qui obscura A
tos habent animæ oculos, & eos docere conantur, qui si- Mat. 15.
militer affecti sunt: primum enim videre opus est, deinde ducatum aliis præstare.

Non est discipulus super magistrum suum. Et hoc rursum de- Matt. 10
cimonono iuxta Matthæum capite de seipso dixit: hic autē de discipulis hoc ait, quos præceptores cōstituit, vt nullus super eos efferatur, putans supergredi virtutem illorū.

Perfectus autem erit sicut magister suus. Dixit enim prædicto quoque decimonono capite. Sufficit discipulo vt fiat sicut magister suus.

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem vero quæ in B
proprio oculo est non considerans? aut quomodo potes dicere fratri tuo, Nota. de Hy-
Frater permitte eiciam festucam de oculo tuo, quum ipse trabem in o- pocrita.
culo tuo non videas? Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo, &
tunc perspicies vt eicias festucam de oculo fratris tui. Dicta sunt Matt. 7.
omnia quinto iuxta Matthæum capite: ibi ergo quære explanationem.

Non est enim arbor bona quæ fructum facit vitiosum: neque arbor Nota.
est vitiosa, quæ fructum facit bonum. Vnaquæque enim arbor à proprio
fructu cognoscitur. Similiter & hæc. Attamē ibi de seductoribus: hic autem de his qui purgati sunt, & alios purgāt: & de his qui quum immundi sint, alios tamē mūdare tētant. Hos autē per similitudinē appellauit arbores: fructus vero operationes illorū. Et admonēt, vt ad horum operationes attēdamus, q̄ sunt fructus, & non ad verba quæ sunt folia. C

Non enim è spinis colligunt ficus, neque è rubo vindemiant vuam. Non colligunt neq; vindemiant talia è talibus homines. Rursum autem exemplo confirmat sermonē. Sicut enim hoc præter naturam est & impossibile: ita sane & illud.

Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: & malus Nota.
homo de malo thesauro cordis sui profert malum. Ex abundantia nā-
que cordis loquitur os eius. De his qui benedicunt aut maledi-
cunt fratribus nunc loquitur. Dixit autem hęc etiam vige- Mat. 12.
simosecundo capite euangelij iuxta Matthæū: & ibi quære de his.

Quid autem vocatis me domine domine, & non facitis quæ dico?
Quære quinto iuxta Matthęum capite dicti illius enarra- Matt. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.7. tionem, Non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatẽ patris mei qui in cœlis est.

Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, facitque eos, ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini ædificanti domũ, qui fodit in altum, posuitque fundamentum super petram. Inundatione autem facta illisum est flumen domui illi, nec valuit eam mouere: fundata enim erat super terram. Hæc etiam dixit circa finẽ quinti capitis euangelij secundum Matthæum: & in eo lege interpretationẽ loci illi": Omnis ergo qui audit hos sermones meos, & facit eos, assimilabo eum viro prudenti. Sed ibi quidẽ compendiosè dictũ est, Qui edificauit domum suam super petram, hic autem latius. Qui fodit in altũ, quod ad iaciendum fundamentum, præcedens est: & ad solã acceptum est emphasim diligenter fundamentũ ponentis. Inundatio vero fluminis est multitudo ac vehemẽtia tẽtationu.

Qui autẽ audiuit & non fecit similis est homini qui ædificauit domũ suã super terrã absq; fundamento, cui illisum est flumen, statimq; cecidit: & facta est ruina domus illius magna. Etiã hæc ibi manifestata sunt. Ruina vero casus est ac dissolutio.

Cap.7. *Quum autem consummasset omnia verba sua audiente populo, intrauit Capernaum.* Omnia verba sua, quæ videlicet dicta sunt. Ait enim Matthæus, Et factum est quum finisset Iesus hos sermones.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM
DE CENTVRIONE.

Centurionis autem cuiusdam seruus male habens, erat iamiamque morituus, qui erat illi charus. Quum vero audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudæorum, deprecans eum vt veniret ac sanaret seruum ipsius.

Et hic ἐρωτᾶν idem significat quod deprecans. De hoc autem dictum est septimo iuxta Matthæum capite. Lege ergo totius capitis illius enarrationem, & potissimum in fine, vt scias quod non repugnent euangelistarum dicta etsi videantur.

Mat.8.

Qui quum venissent ad Iesum studiosè deprecabantur eum dicentes, Dignus est vt hoc illi præstet. Hoc, quid nam? puta venire ac

re ac sanare seruum eius. Cap.7.

Diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. A.
Synagoga hæc habitaculum erat, in quo congregabantur statutis à lege diebus.

Iesus autem ibat cum illis. Quumque iam non longe à domo abesset, misit ad eum Centurio amicos dicens, Domine noli vexari.
Ne distrahatis, ne molesteris.

Non enim sum idoneus vt sub tectum meum intres: sed dic verbo, & sanabitur puer meus. Hæc etiam dixit Matthæus, & declarata sunt prædicto capite.

Siquidem ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites: & dico huic, Vade, ac vadit: & alij, Veni, ac venit: & seruo meo fac hoc, & facit. Similiter & hæc. B

His autem audiens Iesus admiratus est eum, & conuersus sequenti se turbæ ait: Dico vobis, Ne in Israel quidem tantam fidem inueni.
Pari modo & hæc.

Et reuersi qui missi fuerant in domum, inuenerunt seruum, qui ægrotauerat, sanum. De hoc rursum inuenies in calce enarrationis, quæ posita est ad finem dicti capitis.

CAPVT XIX. DE FILIO VIDVAE.

ET factũ est deinceps ibat in ciuitatẽ quæ vocatur Naim, & ibant cum eo discipuli eius multi ac turba copiosa. Vt autem appropinquauit porta ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, qui fuerat filius vnigenitus matri suæ: & hæc vidua erat: turbaque ciuitatis multa cum illa. Nota. miser. calum. C

Condolebant enim illi, vt quę non modo virum perdiderat, sed nunc quoque filium, & hunc vnigenitum.

Et intuitus eam dominus misericordia motus est super illam.
Intuitus eam inconsolabiliter flentem. Si enim turba miserebatur, quanto magis qui fons erat misericordiæ?

Dixit illi, Noli flere. Et accedens tetigit locultum. Arculam in qua iacebat mortuus.

Qui vero portabant, substiterũt. Et ait, Adolescens tibi dico, surge. Et resedit qui fuerat mortuus, cœpitque loqui, & dedit illum matri suæ. Quemadmodum ferrum quod in igne aliquãto tempore mãsit, habet ignis operationes: ita quoq; sancta ip-

Cap.7. D

fius caro diuinitati vnita, quę diuinitatis sunt operabatur. Ideo magnus quidem mortuum ac defectum corpus continuit: vox autem recedentem animam reuocauit.

Accepit autem timor vniuersos, & glorificabant deum dicentes, Propheta magnus surrexit in nobis, & visitauit deus plebem suam.

3. Re. 17. Olim siquidem propheta Elias filium Sarephthanæ viduæ

4. Re. 4. suscitauit, sed deplorando erga deum, ipsumque deprecãdo. Et propheta Elisæus filium Somanitidis. Sed extensus

Nota. super eum, totus super totum. Hic vero tangens solum ac iubens, statim excitauit. Propter hoc itaque dicebant, Propheta magnus, sed ingrati postmodum ipsum occiderunt.

Exiit autem hic sermo in vniuersam Iudæam de illo, & in omnem finitimam regionem. Sermo miraculi, & quod propheta magnus surrexisset.

E

Et nuntiauerunt Ioanni discipuli eius de omnibus his: & aduocatis duobus ex discipulis suis, misit ad Iesum dicens, Tu es ille qui venturus erat, an alium expectamus? De his exacte dictum est

Mat.11. vicesimo iuxta Matthæum capite.

CAPVT XX. DE DISCIPVLIS MISSIS A IOANNE.

Cum venissent autem viri ad eum, dixerunt, Ioannes Baptista misit nos ad te dicens, Tu es ille qui venturus erat, an alium expectamus? In ipsa vero hora curauit multos à morbis ac plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis donauit visum. Et respondens Iesus ait illis, Euntes renuntiate Ioanni quæ vidistis & audistis: quod cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperibus annuntiatur euangelium: & beatus est quicunq; non acceperit offendiculum mei causa. De his quoque omnibus in illo capite dictum est manifeste. Plagas autem siue flagella, intellige dolores. Sunt enim morbi quidam dolore carentes: veluti sunt cæcitas, surditas, mutum esse, ac multi huiusmodi.

F

Quumque discessissent Ioannis nuntij, cœpit ad turbas dicere de Ioanne. Dictio ἀπελθόντων significat hic internuntiantes, siue nuntia perferentes à Ioanne ad Christum.

Quid existis vt videretis in desertum? arundinem vento agitatam? Sed quid existis vt videretis? hominẽ mollibus vestibus amictum? Ecce

qui vestitu splendido vestiuntur, & in deliciis agunt, in aulis regum sunt. Sed quid existis vt videretis? prophetam? vtique dico vobis, & plusquam prophetam. Hic est de quo scriptum est, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Mala.3. Similiter & de his omnibus ad verbum dictum est.

Dico enim vobis: inter eos qui è mulieribus nati sunt, maior Ioanne Baptista nemo est. Qui autem minor est in regno dei, maior est illo. Et hæc quoq; pulchrã ibi de lottita sunt interpretationem.

Cap.7. A

Omnis q; populus qui audiuit & publicani, iustificauerũt deũ, baptizati baptismate Ioannis. Iustificauerunt siue gratias ei egerunt, qui baptistam sibi miserat, quidẽ ipsorũ salutẽ. Christi autẽ & hic sermo est, sicut etiam dictum quod sequitur.

Pharisæi vero & legisperiti consilium dei spreuerunt in semetipsis, B *non baptizati baptismate Ioannis.* Consilium dei vocat ipsum baptisma tanquam dei præcepto factum. Factũ est, inquit, Supra 3. verbum domini super Ioannem Zachariæ filiũ in deserto: & venit in omnem regionem, quę circa Iordanẽ erat, prędicans baptismum pœnitẽtiæ in remissionem peccatorũ. In semetipsis autẽ. Nam εἰς ἑαυτοὺς capitur pro ἐν ἑαυτοῖς.

Cui autem assimilabo homines generationis huius, & cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, & acclamantibus inuicẽ, ac dicentibus: Tibia cecinimus vobis, & non saltastis: lugubria cantauimus vobis, & non planxistis. Venit enim Ioannes neque panem edens, neque vinum bibens, & dicitis, Dæmonium habet. Venit filius hominis edens ac bibens, & dicitis, Ecce hominem comedonem, ac vinipotorem, amicum publicanorum ac peccatorum. Et iustificata est sapientia à filiis suis omnibus. Præcedit vigesimo capite de his omnibus ac singulis inuenies. C

Inuitabat autem illum quidam è pharisæis, vt ederet cum ipso. Similiter & hic ἐρωτᾷ non significat interrogabat, sed vocabat: nam tanquam propheram, eum ad conuiuium vocabat vel inuitabat.

Et ingressus domum pharisæi accubuit. Non denitauit hunc, ne daret occasionem dicendi, quod cum publicanis & peccatoribus vnã cibum caperet: pharisæos autem fastidiret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 7. D

CAPVT XXI. DE EA QVAE VNXIT DOMINVM VNGVENTO.

ET ecce mulier quæ erat peccatrix in ciuitate, vt cognouit quod Iesus accubuisset in domo pharisæi, allato alabastro vnguenti, & stans ad pedes eius à tergo flens, lachrymis cœpit rigare pedes eius.

Matt. 26. Quærre in euangelio secundum Matthæum enarrationem sexagesimi secundi capitis. Hæc autē mulier quum Christi miracula partim ipsa vidisset, partim ab his qui viderant audisset: deum esse credidit eum, qui hæc operabatur: ideo etiam venit, sperans remissionem peccatorum suorum se E accepturam. Confidenta vero magnam huius reuerentiam. Stetit enim ad extremas corporis illius partes, tanquam extrema: & à tergo, tanquam audacia carēs: fiebat quidem propter peccata: suarrigabat autem pedes illius lachrymis, vtpote ad pedes eius inclinata.

Et capillis capitis sui extergebat. Extergebat eos, quos lachrymis madidos reddiderat. Christus qui sei caulam non fecit, sustinebat: vt etiam fides eius seruorq; pœnitētiæ appareret, & vt merito p his rebus, quod querebat acciperet.

Et deosculabatur pedes eius ac vnguento vngebat.

Osculabatur quidem ipsos, tanquam eius qui petitionem suam adimplere poterat, siue tanquam dei: vngebat vero vnguento, plusquam humano modo hunc honorans, qui F plusquam homo erat.

Intuitus autem pharisæus qui vocauerat eum, ait intra se dicens: Hic si esset propheta sciret vtique quæ & qualis sit mulier quæ tangit eū, quia peccatrix est. Offendiculū passus hæc dicebat, ignorans quod qui deus esset, propter peccatores homo factꝰ erat. Neque autem Iudas hic murmurabat, neque cæteri discipuli: siquidē ille morbo auaritiæ nōdum captus erat: isti vero necdum sermones de pauperibus infixos habebant.

Et respondens Iesus dixit ad eum, Simon habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait, Magister dic. Phariſæus intra semetipsum de eo offensus erat, quod meretricē admitteret, nec sciret esse peccatricē ipse vero hoc cognito, maius quiddā facit, quàm sit prophetæ, detegens ei arcanum cogitationis suę. Itaque exemplo demonstrat quod etiam hoc nosset ac iuste

Nota.

eam admitteret propter magnam ipsius dilectionem, quæ Cap. 7. A à fide & pœnitentia procedebat.

Duo debitores erant cuidam creditori: vnus debebat denarios Parabola. *quingentos, & alter quinquaginta: Quum autem illis non essent soluendo, condonauit vtrique. Dic ergo, Vter horum plus eum diliget? Et respondens Simon dixit: Existimo quod is cui plus condonauit. At ille dixit ei: Recte iudicasti.* Hinc intelligendum dedit, quod veluti narrat exemplum, ita sane & tu tāquam is qui paucis obnoxius es supplicis, parum me dilexisti: hæc vero vt quæ multis erat obnoxia, vehementer me dilexit, vt multum sibi remitteretur: ideo quoque congruum mihi est, vt ei tanquam vehemēter diligenti, multum remittam. Multum autem, intellige hic vniuersum debitum. B

Et conuersus ad mulierem ait Simoni: Videsne hanc mulierem? Intrauī in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui extersit. Osculū mihi non dedisti: hæc autem ex quo intrauī, non cessauit deosculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Tu quidem ea etiam quæ facilia erant nō fecisti: hæc vero quæ etiam difficilia sunt operata est. Vide autem quòd ab his vnde prius ipsa venabatur perditionē, ab eisdem nunc venata est salutem: lachrymis enim amatoriis, & capillis curiosius concinnatis ac vnguento lasciuos iuuenes dementabat: quæ vero primum fuerūt instrumenta peccati, ea nunc fecit instrumenta virtutis. C

Propter quod dico tibi: Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Multa equidem, quum illa multa haberet, & omia remissa sunt.

Cui autem minus remittitur, is minus diligit. Hoc dixit reprehendens Simonem.

Dixit autem ad illam: Remissa sunt peccata tua. Dixit hoc illi, vt certior ipsa redderetur, & ipse donaret indigenti quod illa petebat.

Et cœperunt qui simul accumbebant dicere intra sese: Quis est hic qui etiam peccata remittit? Hoc & alij dixerunt quando paralyticum curauit. Supra. 5.

Dixit autē ad mulierem: Fides tua te saluam fecit: Vade in pace. Eodē modo loquutus est ad eam quæ sanguinis profluuio laborabat, quemadmodū vigesimosexto præsentis euāgelij

Cap.8. capite inuenies. Vtinam autem contingeret, vt & anima
D mea fornicaria, siue voluptatum amatrix, penitentia pun-
Infra.8. geretur, & lachrymis ablueret fœtorem ipsius peccati, ac
suauem ad deum deferret odorem vngueti ipsius virtutis.
Cap.8. *Faciumque est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates ac vicos, annuncians regnum dei.* Denuntians quod fruitio diuina, requiésque sempiterna declarentur in ipsum credentibus.

Et duodecim cum eo. Simul erant cum eo.

Ac mulieres quædam quæ erant a spiritibus malis & infirmitatibus: Maria quæ vocatur Magdalene de qua septem dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chuzæ procuratoris Herodis, ac Susanna, aliæque non paucæ quæ ministrabant ei de facultatibus suis. Quū enim
E beneficijs ab eo affectæ essent, non discesserunt ab eo. Septem dæmonia quidam pro multis interpretantur. Cōsuetum est namque apud Hebræos Septem vocare quæ multa sunt. Procuratorem vero Herodis intellige œconomum & dispensatorem rerum ipsius.

CAPVT XXII. DE SEMINANTE PARABOLA.

Parabola. *Cum autem turba multa conueniret, & de singulis ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: Exiit qui seminabat ad seminandum semen suum. Et dum seminaret, aliud cecidit iuxta viam, & conculcatum est, & volucres cœli etiam comederunt illud. Et aliud cecidit super petram: & enatum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter spi-*
F *nas: & simul enatæ spinæ suffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam: & enatum fecit fructum centuplum.* De hac sementis parabola latius scripsit Matthæus vigesimoquarto capite:
Mat.13. & ibi de his omnibus quære.

Hæc dicens clamabat: Qui habet aures ad audiendum audiat. De his etiam ibi dictum est.

Interrogabāt autē eū discipuli eius quæ esset hæc parabola. At ille dixit: Vobis datū est nosse mysteria regni dei. Similiter & de his.
Mat.13. *Cæteris autem in parabolis:* Marcus vero planius scripsit dicens: His autē qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt. Et horum quære expositionem nono eius capite.

Vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Ibi & hæc declarata sunt.

Est autem hæc parabola. Hæc, id est talis iuxta interpretationem. Cap.8. A

Semen est sermo dei. Sermo fidei euangelicus.

Qui autem iuxta viam: hi sunt, qui audiunt: deinde venit diabolus, & tollit sermonem de corde eorum, ne credentes salui fiant. Prædicto vigesimoquarto capite ait Matthæus: Quum quis audiuit verbum regni, nec intelligit, venit ille malus, & rapit quod seminatum est in corde ipsius: hic est qui iuxta viam seminatus fuit. Et lege vniuersam illorum expositionem, vnde & præsentia facile erit cognoscere. Expo Para bole.

Qui vero super petram. Qui ad petram, hi sunt videlicet de quibus dicturus est.

Qui quum audierint, cum gaudio excipiunt sermonem, & hi radicem non habent, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Eodem capite etiam hæc inuenies. B

Quod autem in spinas cecidit hi sunt. Hoc est, In his est. Qualibus his? Audi.

Qui audierunt verbum, & sub sollicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus eunte suffocantur, nec referunt fructum. Sub sollicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus: hoc est cum sollicitudinibus ac voluptatibus euntes siue conuersantes. In eo etiam de his dictum est. Nota.

Quod vero in terram bonam, hi sunt qui in corde honesto ac bono auditum sermonem retinent, & fructum afferunt per patientiam. Similiter & de his.

Nemo autem accendens lucernam, operit eam vase, aut sub lecto ponit sed super candelabrū ponit, vt intrantes videant lumen. Hoc debito modo declarata sunt quinto cap. euangelij secundum Mat. vbi post beatitudines ponitur, Vos estis lux mūdi: ad Apostolos enī dicta sunt, quanquā ad oēs communia videāt. C Mat.5.

Non est enim occultum, quod manifestum nō sit futurum, neque absconditum, quod nō sit cognoscendū, & in propatulum venturū. Decimonono capi. dicit Matthe⁹, Nihil tectū est, quin sit detegendum: & nihil occultum est, quin futurū sit vt sciatur. Et lege eorum enarrationem. Verūtamen hic est autē quod variis temporibus Christus similia dixerit: ideo etiā diuersis euangeliorū locis posita sunt. Quida autem dicunt sermonem hūc de occulta dei virtute, quæ omnino manifestāda est tempore retributionis: quanquam in præsenti quoque. Mat.10

Cap. 8.

vita frequentius hoc fiat.

Videte ergo quomodo audiatis. Attendite quomodo his quæ à me dicuntur animum aduertatis: oportet enim diligenter & cum studio hæc audire, quũ allegorica sint ac sublimia, & non temere aut casu dicta.

Quicunque enim habuerit, dabitur illi. Quicunque habuerit studium ac diligentiam, dabitur illi horum cognitio.

Quicunq; vero nõ habuerit, etiam quod habere videtur, tollatur ab eo. Nono capite dicit & Marcus, Quicunque habuerit, dabitur ei, & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo: illorum ergo lege interpretationem.

Venerunt autem ad illum mater & fratres eius, & non poterant accedere ad eum propter turbam. Dictum est de his in hoc vige
Mat. 12 simi tertij capitis euangelij secundum Matthæum.

E *Et nunciatum est illi dicentibus, Mater tua & fratres tui stãt foris volentes te videre. At ille respondens dixit ad eos, Mater mea & fratres mei hi sunt, qui sermonem dei audiunt, ac faciunt.* Ibi etiam de his omnibus exacte disseruimus.

CAPVT XXIII. DE INCREPATIONE VENTI AC TEMPESTATIS maris.

E *Factum est autem in vnum dierum, & ipse ascendit in nauim ac discipuli eius, & ait ad illos, Transeamus in vlteriorem ripam stagni.* Et *solverunt. Nauigantibus autem illis, obdormiuit & descendit procella venti in stagnũ, & implebantur periclitabantur.* Horum interpretationem quære in enarratione vn decimi capitis euangelij secundum Matthæum. Implebantur autem, puta aqua.

Mat. 8. *Porro accedentes excitauerunt eum dicentes, Præceptor præceptor pereimus. Ipse vero exsitatus increpauit ventum, ac tempestatem aquæ, & cessauerunt, factaque est tranquillitas.* Omnia in eo capite conuenienter manifestata sunt.

Dixit autem eis, Vbi est fides vestra? Quæ de hoc est, quod seruem à periculis quodque perire non possint, qui saluatorem secum habent.

Timuit vero admirabantur dicentes inter se, Quisnam est hic? quia & ventis imperat & aquæ, & obediunt ei. Etiam de his similiter ibi disputatum est.

CAPVT XXIIII. DE LEGIONE DÆMONIVM. Cap. 8.

A *Et nauigauerunt ad regionem Gadarenorum, quæ est à regione Galilææ. Quum autem exisset ipse in terram, occurrit ei vir quidam è ciuitate, qui habebat dæmonia à temporibus multis: & vestimento non induebatur, neq; in domo manebat, sed in monumentis. Intuitus autem Iesum quum exclamasset procidit ante eum, & clamauit voce magna dicens, Quid mihi rei tecum est Iesu fili dei excelsi? obsecro te ne me torqueas.* In enarratione duodecimi iuxta Matthæum capitis de hoc manifeste dictum est. Multitudo vero inhabitantiũ B in eo dæmonum, tanquam vnum propter communicationem, obsecrabat vtens ore hominis.

Præcipiebat enim impuro spiritui, vt exiret ab homine. Tanquã vni imperabat multis dæmonibus, propter illorum imbecillitatem: vel etiam quia omnes simul, legio vocabantur: siue quod vnus esset princeps cæterorum: qui etiam obsecrabat, & cui Christus imperabat, tanquã aliis cum sequentibus.

Frequenter enim corripuerat illum: & vinciebatur catenis, ac compedibus custodiebatur: & vincula rumpens, agebatur à dæmone in deserta. A dæmone qui cæterorum, qui secum erant, princeps erat.

Interrogauit autem eum Iesus dicens, Quod tibi nomen est? At ille C *dixit, Legio. Quia dæmonia multa ingressa erant in eum. Et deprecabantur eum ne iuberet ipse vt in abyssum iret.* Hæc omnia scripsit Marcus, & horum enarrationem quære vndecimo Mar. 5. capite euangelij quod ille conscripsit.

Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte, & rogabant eum, vt permitteret ipsis in illos introire. Et permisit ipsis. Mat. 8.
Egressa vero dæmonia ab homine, intrauerunt in porcos, & impetu abiit grex per præceps in stagnum, & suffocatus est. Prædicto duodecimo capite euangelij secundum Matthæum de his omnibus inuenies.

Quum autem vidissent pastores quod acciderat, fugerunt, ac renunciauerunt in ciuitatem ac villas. Similiter & de his.

Exierunt autem vt viderent quod contigerat: venerunt ad Iesum: & inuenerunt sedentem hominem à quo dæmonia exie-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D rant, prostratum ac suæ mentis, ad pedes Iesu, & timuerunt. Matthæus dixit quod exierunt in occursum Iesu: siquidem ipse veniebat in ciuitatem, Lucas vero nunc ostendit, quod ipse non ambulabat: nam si progrediebatur, nequaquam is, qui à dæmoniis liberatus fuerat, ad pedes Iesu sedebat. Manifestum ergo est, quod dum iret in ciuitatē stetit quodam in loco docentis: autem qui curatus fuerat, tanquam tyrannide dæmonum misere afflictus ac defatigatus, sedere iussus est.

Nuntiauerunt autem eis & qui viderant, quomodo sanus factus esset is, qui à dæmonio agitabatur. Et rogauerunt eum omnis multitudo circumcirca regionis Gadarenorum, vt discederet ab ipsis, quia magno timore tenebantur. Duodecimo iuxta Matthæum capite, hæc pulchre declarata sunt. Et hic ἠρώτησαν, idem est quod roga
E bant.

Ipse vero conscensa nauicula reuersus est. Orabat autem eum vir, à quo dæmonia exierant, vt esset cum eo. At Iesus remisit eum dicens, Reuertere in domum tuam, & narra quanta tibi fecerit deus. Et abiit per totam ciuitatem prædicans, quanta sibi fecisset Iesus. De his scripsit Marcus vndecimo capite, & ibi inuenies quare orabat eum vir vt cum ipso esset, & quam ob causam remisit eum Iesus, ac de aliis diligenter tractata.

Factum est autem dum reuerteretur Iesus, excepit eum turba: erant enim omnes expectantes eum. Tanquam bene de eis meritum ac saluatorem.
F

CAPVT VICESIMVMQVINTVM DE FILIA Archisynagogi.

Memoriam. *Et ecce venit vir cui nomen Iairus, & ipse princeps erat synagogæ, & procidens ad pedes Iesu, deprecabatur eum, vt introiret in domum suam, quia filia vnigenita illi erat fere annorum duodecim, & hæc moriebatur.* De his pulchre dictum est decimo-
Mat.9. quinto iuxta Matthæum capite.

Inter eundem autem turba coartabant eum. Constringebant, comprimebant impellentes circa eundem.

CAPVT XXVI. DE MVLIERE PROFLVVIO SANGVInis laborante.

Cap.8. A

Et mulier quæ erat in profluvio sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos impenderat omnem substantiam, nec ab vllo potuerat curari: accessit retro, ac tetigit fimbriam vestimenti eius: & protinus stetit fluxus sanguinis eius. Ab annis duodecim, id est annos duodecim: hoc enim significauerunt priores euangelistæ. Marcus vero addidit, quod nō solum à medicis in nullo adiuta fuerat, verum etiam magis in deterius venerat. Quid sit autem fimbria, dictum est decimosexto capite euangelij secundum Matthæum. Præterea dicit Matthæus venisse ipsam in turba à tergo, hoc est B immiscuisse se turbæ, quod latere niteretur. Sed cur manifeste non tetigit? Quia seipsam immundam esse sciebat, & cum qui mundus erat palam tangere formidabat, quum à lege prohiberetur. Quare autem à longinquo stans non petebat sanitatem? Quia verebatur huiusmodi morbū publicare. Simul etiam timebat, ne quo modo agnita à turba repelleretur propter suam impuritatem.

Et ait Iesus, Quis me tetigit? Interrogauit, non quod ignoraret, sed vt illa, cognito quod nō lateret prout sperauerat, sanitatem furtim nō subripueret, sed hanc ab ipso vltroneo C auferret, confitendo quæ circa se facta essent: & ita nota fierent his qui Christum sequebantur, & mulieris fides, & Christi virtus, quem nihil latere posset ac multi & fidem illius imitarentur, & timerent huius omnipotentiam, omniumque scientiā. Præterea vt archisynagogus à præsenti miraculo maiorem conciperet fiduciam.

Negantibus autem omnibus, dixit Petrus & qui cum eo erāt: Præceptor turba comprimunt te ac coarctant, et tu dicis, Quis me tetigit? Petrus de simplici contactu Christū loqui existimabat, quo omnes qui sequebantur tangebant eum, impulsi ac coarctati circa ipsum, & ita constringebant eum: ipse vero de tali non loquebatur, sed de eo qui fide factus erat. Quum enim tunc multi casu eum comprimendo tangeret, solum huius sensit contactum, qui à fide procedebat.

Iesus vero ait, Tetigit me quispiam. Quia nondum con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 8. D fessa erat mulier timore perterrita, expectabat ipse dicēs, Tetigit me quispiam: vt videns ipsa huius quasi stuporem, sua sponte quòd factum erat confiteretur, & ipsa miraculū prædicaret.

Ego enim sensi virtutem quæ à me exiit. Virtutem, videlicet sanandi, quam attraxit fides mulieris. Dixit autem hoc vt magis confirmaretur, quod eum non lateret, quæ esset ea quæ ipsum tetigerat. Marcus vero dixit, quod etiam circūspiciebat, vt videret eam quæ hoc fecerat.

Quum ergo videret mulier quod non latuisset, tremens accessit, Tremens, tum propter illius virtutem, tum propter legē, quod quū immunda esset, eum qui mundus erat tetigisset.

Miracula. E *Ac procidit ad pedes eius: & ob quam causam illum tetigisset indicauit ei coram omni populo: & quemadmodum sanata protinus fuisset.* Per hyperbaton est ordo verborum. Procidit ad pedes eius, & indicauit ei coram omni populo ob quā caulam illum tetigisset, puta clam sine occulte: hanc autem causam superius prædiximus.

Iesus autem dixit ei: Confide filia, fides tua te seruauit. Ne aut me aut legem timeas. Ex fide enim & nō ex cōtemptu tetigisti: & certe fides tua à me quidem conciliauit tibi sanitatem; opera fidei. lege vero remissionem. Fidei autem illius totum attribuit negotiū, vt & alij ad fidē attraherentur, sicut prædiximus. Ostendit itaque per hoc Christus, quòd nullus ob morbum vel affectionem quā inuitus patitur, immūdus est F apud deum. Filiam vero ipsam vocauit, vtpote per fidē sibi adoptatam: simul etiam huiusmodi appellatione timorem penitus ab ea repellens, ipsamque sibi familiarem reddēs.

Vade in pace. Qua deinceps à morbo non impugneris. Iuxta anagogen vero intelligi potest sanguine fluens, natura humana; Scansa anagogicum. † quæ priusquā veniret Christus, manabat peccati imputitate sanguinaria † siue mortifera: nec quicquā adiumenti senserat à spiritualibus animorum medicis, qui eius curā habuerant puta philosophis: sed detrimentū potius susceperat, per extraneas ac absurdas eorū doctrinas. Vt autem Christi tetigit vestimentū, hoc est, incarnationē eius per fidem, repente sanata est. Eius siquidem tāgit vestimentum quisquis credit ipsius incarnationem,

† † *Absūm est apud Græcos quando dicunt pouvcic, Ezei pon-*

cic, id est, sanguinarius siue mortifer.

Cap. 9. *Adhuc eo loquente, venit quidam à domo principis synagogæ dicēs illi: Mortua est filia tua, noli vexare magistrum. Quod quum audisset Iesus, respondit illi dicens, Ne timeas, crede solum, & salua erit.* A Mata.

Hæc etiam scripsit Marcus decimotertio capite, & in eo quæte interpretationem.

Quum autem venisset Iesus in domum, neminem intrare permisit nisi Petrum ac Ioannem & Iacobum, ac patrem matremque puellæ. miracula. *Flebant vero omnes, & plangebant illam. At ipse ait, Nolite flere, non est mortua, sed dormit. Et irridebant illū scirent, quod mortua esset.*

Similiter & hęc omnia illo capite explanata sunt.

Et apprehensa manu eius clamauit dicens, Puella surge. Reuersusque est spiritus eius, & repente surrexit, ac iussit illi dari cibum. Et stupuerunt parentes eius: ipse vero admonuit eos vt nemini dicerent B *quod factum est.* De his quoque nullo prætermisso ibi inuenies.

CAPVT XXVII. DE EMISSIONE DVODECIM APOSTOLORVM.

Cap. 9. *Conuocato autem duodecim, dedit eis potestatem & auctoritatem super omnia dæmonia: & vt morbos curarent.*

Mat. 10. Dictum est de his decimonono iuxta Matthęum capite.

Et misit illos vt prædicarent regnum dei, ac sanarent infirmos.

Eodem capite de his quoque dictum est, vbi ponitur, Euntes autem prædicate, dicentes: Instat regnum C cœlorum.

Et ait ad illos, Nihil feratis in viam, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque binas tunicas habeatis.

Similiter & de his.

Et in quamcunque domū intraueritis, ibi manete, atque illinc exite.

De his quoque latius scripsit ibi Matthæus.

Et quicunque non susceperint vos: exeuntes de ciuitate illa etiam pulueren à pedibus vestris excutite in testimonium aduersus illos.

Pari modo & de his.

Egressi vero circumibant per vicos euangelizantes, & curantes vbique. Iuxta præceptum eius qui miserat illos.

Audiuit autem Herodes tetrarcha vniuersa quæ fiebant ab eo: &

Cap. 9. D

hæreba[t] eo quod dicerẽtur à quibusdam, quod Ioannes surrexisset à mortuis, à quibusdã vero quod Elias apparuisset: ab aliis autẽ quod propheta quispiam ex antiquis surrexisset. Et dixit Herodes Ioannem ego decollaui: quis est autem iste de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum. De his exacte disputatũ est vicesimoquinto capite euangelij secundum Matthæum.

Mat. 14.

Et reuersi Apostoli narrabant ei quæcunq; fecerant. Et assumptis illis secessit seorsum in desertum locum ciuitatis quæ vocatur Bethsaida. quod vbi cognouerunt turbæ secutæ sunt eum. Decimoquinto capite euangelij secundum Marcum dictum est de his latius vbi ponitur, Et congregantur Apostoli ad Iesum.

Mar. 6.

Et suscipiens illos loquebatur eis de regno Dei: eos quibus cura opus erat sanabat. De his vicesimoquinto iuxta Matthæum capite diligenter disputauimus, vbi dicitur, Et egressus Iesus vidit turbam multam: & misertus est illorum.

E

Dies vero cœperat declinare: & accedentes duodecim dixerunt ei: Dimitte turbas, vt euntes in castella villasque vicinas diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Prædicto capite horum data est explanatio. Diuersorium vero dicit nunc receptaculum.

CAPVT XXVIII. DE QVINQVE PANIBVS.

F

Vos autem ad illos, Vos date illis quod edant. At illi dixerunt, Non sunt nobis plures quàm quinque panes & duos pisces: nisi forte nos eamus & emamus in omnem hunc populum escas. Erant enim viri fermè quinquies mille. Similiter & de his.

Dixit autem ad discipulos suos, Facite illos discumbere in singulo quoque diuisibiliter quinquagenos. Et fecerunt omnes discumbere. Pari modo & de his.

Acceptis autem quinque panibus & duobus piscibus respexit in cœlum, ac benedixit eos, fregitque ac distribuit discipulis, vt apponerent turbæ. Et comederunt & saturati sunt omnes. Et sublatum est quod superfuit illis fragmentorum cophini duodecim.

Præterea & de his.

CAP. XXIX. DE INTERROGATIONE DOMINI AD discipulos. Cap. 9. A

ET factum est quum esset ipse solus orans, erant cum eo & discipuli. Et interrogauit illos dicens, Quẽ me dicũt esse turbæ? At illi respondẽtes: Ioannẽ Baptistã alij autẽ Eliã alij vero quod propheta quispiã de antiquis surrexit. Dixit autẽ eis, Vos autem quẽ me esse dicitis? Respondens vero Petrus ait Christũ Dei. Horum omnium interpretationem inuenies tricesimotertio capite euangelij secundum Matthæum.

Mat. 16.

Et interminatus præcepit eisque ne hoc dicerent. Lege totam enarrationem eorum quę in illo capite dicta sunt, vsque ad eum locum vbi dicitur: Ex eo tempore cœpit Iesus indicare discipulis: & inde simul omnium diligentissimam sumito explanationem.

B

Dicens: Oportet filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus ac principibus sacerdotum & scribis, & occidi, tertioq; die resurgere. Ibi de his quoque loo ordine disputatum est.

Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Sed & de his quoq; ibidem post pauca omnino inuenies.

Quisquis enim animam suam seruare voluerit, perdet eam. Quicunque voluerit animam suam à morte seruare tẽpore martyrij, factus animæ amator, at non Christi amator: perdet eam in futuro seculo, hoc est, in supplicium proiicietur. Hæc autem ibidem etiã, suoq; dicta sunt ordine, videlicet decimonono capite euangelij secundum Matthæum.

Mat. 10.

Quicunque vero perdiderit animam suam propter me, hic seruabit eã. Quicunque illa priuatus fuerit per martyrium, hic seruabit eam in futuro seculo.

Quid enim proderit homini, si mundum vniuersum lucretur, seipsum autẽ perdat, aut suipsius iacturam faciat? Hoc & Matthęus scripsit in fine tricesimitertij capitis: & ibi quære enarrationem. Quod autem addit, Aut suipsius iacturam faciat, declaratiuum est præcedentis, puta, Seipsum perdat. Perditionem vero & iacturam nominat æternam condemnationem & supplicium.

Mat. 16.

Cap. 9. D *Quicunque enim me puduerit, meorumque sermonum, huius & filium hominis pudebit, quum venerit in gloria sua & patris, sanctorumque angelorum.* Horum & Marcus meminit vicesimo Mar. 8. quarto capite, & ibi explanata sunt. Verū quomodo & patris & sanctorū angelorum? Quia gloria patris, gloria est ipsius, quum vnum sint. Ego & pater, inquit, vnum sumus: Ioan. 10. gloria vero angelorum, etiam ipsius est: dominus enim illorum est.

Dico autem vobis vere sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec viderint regnum dei. Dictum est de his, in fine tricesimitertij capitis euangelij secundum Matth.

CAPVT XXX. DE TRANSFORMATIONE. E

Factum est autem post hæc verba circiter dies octo. Videlicet pertransierunt.

Assumpsit Petrum & Iacobum ac Ioannem, ascenditq; in montem vt oraret. Et facta est dum oraret, species vultus eius altera & vestitus eius candidus ac coruscans. Et ecce duo viri loquebantur cum eo, Moses videlicet & Elias, qui apparentes in gloria dicebant excessum eius, quem completurus erat Ierosolymis.

Mat. 17. De hac trāsformatione manifestius scripsit Matthæus tricesimoquarto sui euangelij capite, in quo etiā hæc ad verbum declarata sunt. Oranos autem transformatus est, vt discamus, quod oratio transformat ac illustrat hominem, si fiat quemadmodum oportet.

F *Petrus vero & q̄ cum eo erant, somno grauati erant. Perfecte autem experrecti, viderunt gloriam eius, & duos viros qui stabant cum illo.* Ibi etiam de his dictum est. Gloriam vero intelli-
Nota. ge splendorem.

Factum est autem, quum illi ab eo discederent, dixit Petrus ad Iesum, Præceptor bonum est nos hic esse, & faciamus tria tabernacula: tibi vnum, Mosi vnū, & Eliæ vnum, nesciens quid diceret. Hæc autem eo dicente, facta est nubes, & obumbrauit eos, timuerunt que intrantibus illis in nubem. Moses quidem & Elias intrauerant in spissitudinem nubis, ad loca omnino inter se separata: discipuli vero quū etiā propter domini transformationē
Mar. 9. essent exterriti, veluti dixit Marcus: videtes etiā quod hoc modo

modo ipsi supernaturaliter in nubem reciperentur, maxime timuerunt. Cap. 9. A

Et vox facta est de nube dicens: Hic est filius meus dilectus: ipsum audite. Quumque fieret vox, inuentus est Iesus solus. Prædicto capite euangelij secundum Matthæū subtiliter de his disputatum est. Quæ ergo præteriit Matthæus, ea Lucas expressit: quæ vero prætermisit Lucas, ea scripsit Matth.

Et ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquam eorum quæ viderant. Dixit enim Matthæus, quod dum descenderent de monte præcepit eis Iesus dicens: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat. Et ibi lege horum interpretationem.

CAPVT TRIGESIMVMPRIMVM B
DE LVNATICO.

Factum est autem sequenti die, dum ipsi de monte descenderent, occurrit ei turba multa: & ecce vir de turba exclamauit dicens: Magister obsecro te respice ad filium meum quoniam vnicus est mihi: & ecce spiritus apprehendit eum subitoque clamat ac discerpit eū cum spuma: vixque ab eo discedit dilaniatus eum. Et orauī discipulos tuos vt illum ejicerent, nec potuerūt. Filium hunc lunaticum fuisse scripsit Matthæus tricesimo quinto capite: & omnino de his ibi dictum est.

Respondens autem Iesus dixit: O generatio incredula & peruersa, vsquequo ero apud vos & patiar vos? adduc filium tuum huc. In C illo horum omnium declarationes inuenies.

Quum ille vero adhuc accederet, lanauit eū dæmoniū ac dissipauit. Hæc latius scripsit Marcus vicesimosexto capite: & ibi enarrationem horum quære.

Increpauit autem Iesus spiritum immundum, sanauitque puerum, & reddidit illum patri suo. Prædicto tricesimoquinto capite euangelij iuxta Matthæum de his dictum est.

Stupebant autem omnes super magnificentia dei. Putabant enim non propria sed dei virtute hæc eum operari mirac- Nota. cula.

Omnibus vero admirantibus super his quæ faciebat Iesus, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in auribus vestris sermones istos. Quos Sup. ved.

Cap. 9. D dixit vicesimonono capite præsentis euangelij de sua pas
sione & occisione ac resurrectione: ideo etiã quũ hos quasi
significare incepisset, cætera reliquit tanquã iã intellecta.

Futurum est enim vt filius hominis tradatur in manus hominum. Ipsi vero ignorabant verbum istud, & erat absconditum ab eis, sicut non intelligerent illud: timebantq; interrogare eum de verbo hoc.

Hora. Verbum non quod erat de passione & occisione, sed de re
surrectione. Dictum est autem de hoc in fine enarrationis
tricesimiquinti capitis euangelij secundum Matthæũ: le
ge ergo quæ ibi dicta sunt.

E CAPVT XXXII. DE DISPVTANTIBVS QVIS ESSET MAIOR.

Mat. 18. *NAtauit autem cogitatio inter eos, quis eorum maior esset. At Iesus videns cogitationẽ cordis ipsorũ, assumpsit puerum, & statuit illũ iuxta se.* Matthæus vero tricesimoseptimo capite ait, quod accedẽtes discipuli, de hoc interrogauerũt eum. Verisimile ergo est quodvbi cogitationẽ illorũ cognouisset, & interrogasset, Quid in via tractabatis? sicut dixit
Mar. 9. Marcus, postmodũ etiã ipsi, quũ iã cognita esset cogitatio sua, interrogauerũt de hoc: deinde Iesus apprehendit puerũ qui ibi præsens erat, & statuit illũ iuxta se, dixitq; cætera q̃ sequũtur. Itaq; Matthæus scripsit: quod interrogauerũt discipuli: Marcus vero & Lucas hoc relicto scripserũt, quod cognouit cogitationẽ eorũ: & ille quidẽ posteriora
F dixit, hic autem priora. Lege ergo dicto capite euangelij iuxta Matth. explanationem tota quæ admodum vtilis est.

Et ait illis, Quicunq; susceperit puerum hunc in nomine meo, me suscipit: & quicunq; me susceperit, suscipit eum qui me misit. Alia quoque ante hæc dixit, quæ Matthæus coscripsit, per quæ etiam hæc facile cognoscuntur: quære ergo illa. Per puerũ vero humilitatem & abiectionem significauit.

Nomen pueri.

Nam qui minimus est inter omnes vos, hic erit magnus. Hic finit est intensionis propter quam puerum iuxta se statuit. Minimum autem dixit humillimum. Similia quoque dixit
Mat. 20. quadragesimotertio euangelij secundum Matthæum capite, & quære iuxta medium eius capitis.

Cap. 9. A *Respondens autem Ioannes dixit: Præceptor vidimus quendam per nomen tuum eiicientem dæmonia, & prohibuimus eum: quia non sequitur nobiscum. Et ait ad illum Iesus, Nolite prohibere: qui enim non est aduersus nos, pro nobis est.* Hæc etiam scripsit Marcus vicesimoseptimo capite, & ibi horum lege explanationẽ.

Factum est autem dum complerentur dies assumptionis suæ, & ipse faciem suam obfirmauit, vt iret Ierosolyma. Dies assumptionis ipsius dicit præfinitum tempus dum à terra assumeretur in cælum: iam enim instabat sui interemptio ac resurrectio & assumptio. Obfirmauit faciem suam, hoc est, direxit vt iret Ierosolyma, progrediens ad passionem, ne respiciendo quidem in tergum. Scriptum est enim in libro quoque psalmorum: Obfirmabo super te oculos meos: siue Psal. 31.
infigam, dirigam, indeclinabiliter aspiciam. B

Misitque nuncios ante conspectum suum. Hic etiam dictio ἀγγέλους simpliciter nuncios significat.

Et euntes intrauerunt in oppidum Samaritanorum. Quod in transitu eius ritum erat.

Vt pararent illi. Hospitium videlicet, ad susceptionem ipsius, & illorum qui cum eo erant.

Et non receperunt illum, quia facies eius erat pergens Ierosolyma. Facies eius, hoc est, ipse, à parte totum. Non receperunt, inquit, eum, quia pergebat Ierosolyma ad inimicos ipsorum. Nam Samaritani inimico animo affecti erant ad Ierosolymitas.

Quod cum vidissent discipuli eius Iacobus & Ioannes, dixerunt: Domine vis dicamus vt ignis descendat à cælo & perdat illos, sicut etiam fecit Elias? Conuersus autem increpauit illos & ait, Nescitis cuius spiritus estis vos. Filius enim hominis non venit ad perdendum animas hominum, sed ad saluandum. Suspicor hos fuisse præmissos. Itaque irati sunt quod præceptore spreuissent: interrogauerunt ergo an cõtemptores vlcisci oporteret, vtpote Zelotẽ Eliam imitantes. Increpauit autẽ illos Christus tanquam clemens: instruens eos, vt incredulorum iniurias patiẽter ferrẽt. Siquidẽ sciebat quod se susceperi nõ essent Samaritani: missis tamen discipulos, vt illis nõ parẽtibus, & his ascendentibus obiurgaret ac doceret eos nõ insurgere in illos q cõtenerent. Futurũ enim erat, vt quũ euangeliũ annũciarent, à multis repudiarẽtur. Nõ sibiipsis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.10. D autem, sed de illius potentia confidentes dixerunt, Vis dicamus, vt ignis de cœlo descendat.

CAPVT TRIGESIMVMTERTIVM
DE EO CVI NON PERMISIT vt sequeretur.

Et abierunt in aliud oppidulum. Factum est autem dum irēt per viam dixit quidam ad illum: Sequar te quocunque ieris domine. Et Iesus ait ad illū: Vulpes latibula habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. De hoc & Matthæus scripsit duodecimo capite, & ibi posita est interpretatio. Nota pauperiem Apō. Mat. 8.

E *Ait autem ad alterum: Sequere me. At ille dixit: Domine permitte mihi vt prius abeam, ac sepeliam patrem meum. Iesus autem ait illi: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu vero abiens annūcia regnum dei.* Ibi etiam plane de hoc disputatum est. Hunc vero Christus vocabat sciens eum dignum.

∫De aratro. *Dixit autem & alter: Domine sequar te, sed permitte mihi prius vt valedicam iis qui sunt domi meæ. At Iesus ait illi: Nemo qui manum suam admota aratro respexerit à tergo, apt̄ est regno dei.* Qui arare conatur, & à tergo respicit, corrumpit conatum promptitudinem, segnitie qua à tergo respicit. Parabolice ergo saluator dixit Aratrum, & Sequi se: & tantundem est ac si dicat: Nemo qui me sequi conatur, si à tergo respiciat, hoc est, mentem adhuc ad temporalia habeat, aptus est ad regnum dei. Oportet enim eum qui eligit sequi Christum, confestim omnia despicere, & sequi, nē oculos quidem ab eo diuertendo, ne forte habitu ac specie eorū quæ à tergo sunt, retineatur. Quid enim deo optabilius ac præstantius. Nota exposit.m

† CAPVT XXXIIII. DE DESIGNATIS SEPTVAGINTA APOSTOLIS.

Cap.10. To. Apostoli. *Post hæc autem designauit dominus & alios septuaginta.* Apost. videlicet. Multi enim credituri erāt, & pluribus pdicatoribus opus erat. Duodeci quidē Apost. primus erat chor̄: septuaginta vero, secūd̄. Hos autē duode-

cim & septuaginta præfigurabāt duodecim fontes aquarū & septuaginta trunci palmarum in Aelim, ad quam venerunt Israelitæ, vbi mare rubrum pertransissent Cap.10. A Exod.15.

Et misit eos binos ante conspectū suū, in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse venturus. Similiter & duodecim coniunctim emisit, sicuti dixit Marcus decimoquarto capite: sed duodecim in omnes ciuitates ac pagos Israël emisit tanquam perfectiores: septuaginta vero in solas eas, quæ in transitu erant, per quas iter factus erat, vt prædicarent remissionem peccatorum, eiúsque aduentum qui remissionem illorum tribueret. Mare.6. Prædicatū Apostolorū.

Dicebat ergo ad eos, Messis quidem multa, operarij vero pauci. Messem dicit illos, qui ab infidelitate demetendi, & ad fidem suam erant comportandi: operarios vero Apostolos, & quicunque ad hoc subministrarent. Hic autem manifestata causa promotionis ipsorum septuaginta, & tamē pauc̄ eos adhuc esse dicit omnes Apostolos ad multitudinem illorum qui crediturī erant. B

Rogate ergo dominum messis, vt producat operarios in messem suā. Hoc & id quod ante istud præcessit, etiam dixit in fine decimioctaui iuxta Matthæum capitis: sed ibi messem multā appellat eos, qui de Iudæis erant crediturī: hic autem eos qui ex gentibus: & ibi admonet duodecim, vt orent pro emissione horum septuaginta: hic vero ipsos septuaginta admonet, vt orent pro promissione episcoporum ac præceptorum per singulas ciuitates ac regiones. Lege autem enarrationem præsentis dicti in memorato capite euangelij secundum Matthæum. Mat. 9. C

Ite, ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Hoc etiā ad duodecim dixit, & quære decimonono iuxta Matthæum capite dicti illius interpretationem. Ecce ego mitto vos tāquā oues in medio luporum. Poterit quiuis hoc etiam loco dicere, quod duodecim appellauerit oues tanquā perfectiores, septuaginta vero agnos tanquam teneriores. Mat.10.

Nolite portare sacculum neque peram, neque calciamēta. Hoc interdicto iubet, vt de necessariis corporis spem in illum habeāt qui ipsos emisit. Quū autem iubet ne sacculū ferāt, ab auaritia auocat: dicēs, ne eqs perā, dehortatur à recōdēdo cibo: quū vero addit, ne eqs calciamēta, ad exercitiū ipsos eru

Hora.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.4. dit. *Et neminẽ per viã salutaueritis.* Hoc iussit, non iohumanos eos fieri volens, aut moribus asperos, quos nemo possit compellare, sed impedimento carentes. Solet enim salutatio per viam, vehementiæ studij vt plurimũ obstare. Præcipit itaq; illis, vt soli operi eis commisso intendãt: & oblatam prædicationis occasionẽ non insumant in ea, quæ necessaria non sunt, sed præter intentum sese offerũt. Elisæus quoq; olim emisso Giezi famulo ad opus quod festinationem requirebat, præcepit dicens, Si inueneris virũ, non benedicas ei: & si tibi benedixerit vir, ne respondeas illi: indicans opus esse vt indistractus ac omnino sine impedimẽto procederet.

In quamcunque domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. Hanc alloquutionem Matthæus salutationem nominauit prædicto capite. Est autem huiusmodi salutatio signũ dilectionis, significans quod pacifici & amici aduenerint.

Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra. Hoc est gratia datæ à vobis pacis, vel efficacia huiusmodi sermonis. Filius quoque pacis dicitur pacificus, sicut variis in locis diximus.

Sin minus, ad vos reuertetur. Lege quoque decimonono capite euangelij iuxta Matthæum dicti illius enarrationem. Et si quidem fuerit domus digna, veniat pax vestra super illa: si autem indigna fuerit, pax vestra ad vos conuertatur.

In eadem autem domo manete, edentes et bibentes quæ ab illis offeruntur. Dignus est enim operarius mercede sua. Similiter & de his in illo capite manifestè dictum est paulò superius. Edere autem ac bibere permisit quæ ab illis porrigerentur: non simpliciter, sed sicut discipulos suos decebat: hoc enim ipsis notum erat.

Nolite transire de domo in domum. In illa enarratione huius caulam inuenies.

Et in quamcũq; ciuitatem ingressi fueritis, & receperint vos, comedite quæ apponũtur vobis, & curate infirmos qui in ea sunt, ac dicite illis, Appropinquauit in vos regnum dei. Regnum dei nunc seipsum appellat, tãquam regem ac deum. Appropinquauit, inquit, & iam diuersatur vobiscum: digni habemini qui præparemini ad eius susceptionem.

In quamcunque autem ciuitatem ingressi fueritis, & non receperint

vos, exeuntes in plateas eius, dicite: Etiam pulueremq; qui adhæsit nobis de ciuitate vestra extergimus in vos. Ibi de his etiam quære, vbi declaratum est illud, Et quicunque non susceperit vos.

Tamen hoc scitote quod appropinquauit in vos regnum dei. Hoc protestari præcepit incredulis, ne dicere possent: Non cognouimus aduentum tuum domine.

Dico vobis quod Sodomis in die illo tolerabilius erit, quàm ciuitati illi. Prædicto capite etiã hæc conuenienter declarata sunt.

Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes peccatorum eos pœnituisset. Quære vicesimo capite iuxta Matthæum vbi dicitur, Tũc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus æditæ fuerant plurimæ virtutes eius, quòd non resipuissent: ibi enim & de his dictum est. *Matt.11.*

Verumtamen Tyro & Sidoni tolerabilius erit in iudicio, quàm vobis. Vobis puta incredulis. Hoc quoque dixit decimonono capite euangelij iuxta Matthæum, & ibi lege dicti illius declarationem, Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhorum, quàm ciuitati illi. *Matt.10*

Et tu Capernaum vsque ad cœlum exaltata, vsque ad infernũ detraheris. Vicesimo capite euangelij secundum Matthæum etiam de hac dictum est, ibi ergo quære. *Matt.11.*

Qui vos audit, me audit et qui vos reiicit, me reiicit: qui autem me reiicit, reiicit eũ qui misit me. Reiectionem hanc vocat incredulitatem & auersionem. Ne enim mœrore afficiantur quum spernuntur, dicit: Vestra iniuria per vos in me recurrit, qui missi vos: per me autem, in patrem meum qui misit me.

Reuersi sunt verò septuaginta cum gaudio dicentes, Domine etiam dæmonia subijciuntur nobis per nomen tuum. Gaudebãt quod digni haberetur & miracula edere, & dæmonia sibi subiicere.

Dixit autẽ illis, Videbã satanã tanquã fulgur de cœlo, cadentẽ. Causam significauit subiectionis dæmoniorũ, quia ceciderit princeps eorum, qui fortes illos reddebat ac confortabat, & iã facile deiicerẽtur. Siquidem ante saluatoris incarnationẽ in sublime ferebatur, & tyrannum agebat, ac potens erat: quum autem deus in terra per carnẽ diuersaretur, cecidit, nõ à cœlo: olim enim inde ceciderat, nec amplius eò ascendit, sed à dicta celsitudine, tyrãnide ac potẽtia. Dicit ergo, Videbam satanam, posthquã videlicet humanitatem assum-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.10.

D pſi,cadentem vt fulgur quod de cœlo cadit. Quidam autē Cœlum intelligunt hoc loco aerem in quo versari gaudet Nota. Psal.8. satanas. Nam & aer cœlum dicitur: Volucres inquit cœli. Visus est autem fulguris exemplo, ostendens vehemētiam ac velocitatem casus illius.

Ecce do vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones. Serpentes ac scorpiones intelligibiles, qui animas mordēt ac devorant. Ita autem dæmones appellauit, non solum propter insidias, veneni iaculationem ac infectionem, sed & propter debilitatem ac ignauiam. Verum quod de dæmonibus loquatur manifestat id quod subditur.

intelligo dæmones.

Et super omnē virtutē inimici. Videlicet intelligibilis draconis. Quum ergo vidisset eos gaudentes de subiectiōe dæmoniorū, dat quidē continuā aduersus illa potestatē, quā E prius ad tempus acceperāt quū mitterētur: sed adhortatur ne de hac gaudeāt, qa nō ex certamine eis pcessit, sed ex dono, propter eos qui adiuuādi erāt. Potest autē virtus inimici dici, non solū ipsi dæmones, sed & multiformes eorū tentationes. Quidā vero & feras quæ homines perdunt, virtutem illius dicūt, quod etiam his aduersus nos vtatur.

Et nihil vobis nocebit. Nec dæmon, nec tentatio, nec fera venenata.

Verumtamen in hoc nolite gaudere, quod spiritus subiiciuntur vobis. Non enim vestrum est opus, sed mea gratia. In hoc ergo ne gaudeatis, ne tanquam de egregio facinore gaudē- F tes, in elationem eleuemini.

Gaudete autē quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Quia propter fidem vestram in ciues conscripti estis in æterna ciui- Nominā scripta in libris viuentiū. tate non atramēto, sed memoria: neq; vt homines scribūt, sed sicut deus scribere nouit. Dicit enim de iustis Dauid, Psal 138. Et in libro tuo oēs scribentur. Siquidē subiicere dæmonia, propter alterius vtilitatē vobis datū est: quod autē nomina vestra scripta sunt in cœlis, propter salutem vestrā: ideo fortioum quidem illud gaudiū tumore causare nouit, hoc vero gratiarum actione potius: & illud quidē cauendū tāquā superfluum, hoc autē proponēdū est tāquam necessarium.

In illa hora exultauit in spiritu sancto. Animo exultauit tāquā homo propter eoru salutem qui à discipulis iuuandi erāt.

Et dixit: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quod abscon-

Cap.10. A *derit hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelarit ea parvulis. Etiā pater, quia sic bēneplacitum fuit coram te.* Hæc quoque dixit de duodecim discipulis vicesimo capite euangelii secundum Matthæum: & ibi quæte expositionem.

Et conuersus ad discipulos dixit, Omnia mihi tradita sunt à patre meo: & nemo scit quis sit filius nisi pater, & quis sit pater, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. In eo loco etiam hæc diligenter explanata sunt.

Et conuersus ad discipulos seorsim dixit: Beati oculi qui vident quæ videtis. Dico enim vobis, quod multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & nō viderūt: & audire quæ auditis, & nō audierunt. Matt.13. Hæc quoque dixit vigesimoquarto iuxta Matthēū capite, & in eo lege ipsorum interpretatione, vbi dicitur, Vestri autem beati oculi. Hac autem auiditate captus est B Dauid propheta simul & rex: ideo etiam dixit, Psal.84. Ostēde nobis domine misericordiam tuā: saluatoris videlicet incarnatione appellans misericordiā, vtpote propter hominū Nota. misericordiā factum. Verū obserua quod ad discipulos saluator conuertitur, & ipsis seorsim loquitur, ab iis qui discipuli nō sunt auersus. Ideo & nos quoq; si discipuli eius fuerimus, per obedientiam mandatorum ipsius, & animæ simul & corporis habuerimus oculos recte intuentes, auresque recte audientes, ad nos etiam omnino conuertetur, & mysteriis à vulgo absconditis dignabitur.

CAPVT XXXV. DE TENTANTE LEGISPERITO. C

Et ecce legisperitus quidam surrexit tentans eum, & dicens: Magister quid faciendo, vitam æternam possidebo? Illaqueare putabat Christum, si quispiam legi cōtrariū vllo pacto doceret. Dicit ergo: Quid faciendo vitam æternam possidebo, quā populo annuntias? Cognita autem illius versutia saluator, ad legē ipsum remittit: simul quidem conatum illius repellens, simul etiam arguens illum, quod sele pro virtutis cultore gereret quum non esset, veluti finis indicabit parabolæ.

Ipse verò dixit ad eum: In lege quid scriptum est? Maius præceptum. † †

† ex hoc autoris scholio videtur iuxta mentem eius legendum in

D. *litera. Quod, vt pro substantiuo habeat, præceptum, quod facile subaudi-*
tur. Nam Græci eadem dictione τί efferunt Quid & quod.

Quomodo legis? Maiora legis præcepta: de maioribus nanque ipsum interrogauit.

Nota. *At ille respondens ait, Diliges dominum deum tuum ex toto corde*
tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, & ex tota mẽte
tua: ac proximum tuũ sicut teipsum. Dixit autẽ ei: Recte respondisti.
Recte illum respondisse dixit: vt qui duo recitauerit præce
E pta quæ ad se inuicem connectũtur, sicut quinquagesimo-
quarto iuxta Matthæum capite manifestatum est. Alius au-
tem erat hic legisperitus ab eo, de quo à Matthæo & Mar-
co facta est mentio.

Hoc fac & viues. Hoc quod nunc recitasti, hoc inquã fac
& viues vita æterna, qua viuunt iusti, qui hæc præcepta ser
uauerunt. Docuit siquidem prædicto capite euangelij secũ
Mat. 22. dum Matthæum, quòd in his duobus præceptis vniuersa
lex & prophetæ pendent: quorum enarrationem perfecte
Matt. 5. inuenies quinto iuxta Matthæum capite, vbi dicitur, Ita
enim est lex & prophetæ.

At ille volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus
F *proximus?* Conatu suo frustratus, effudit quẽ apud se occul-
tabat tumorem. Putabat enim se cunctis esse præstantiorẽ:
Nam lex proximum † nominauit eum, qui alterius egeret
auxilio: ipse vero illum dici opinabatur, qui virtute æqualis
esset: ideo etiam volens seipsum iustificare siue aliis præ-
ponere, interrogat: Quis mihi est æqualis? Deinde Christꝰ
per parabolam demonstrat illum esse proximum, qui alte-
rius indiget auxilio.

† *Proximus dicitur omnis homo, quod omnes inter nos propinqui si-*
mus secundum naturæ commoditationem.

Suscipiens autem Iesus, dixit. Suscipiens: hoc est excipiens
sermonem.

CAPVT XXXVI. DE EO QVI INCIDERAT IN LATRONES.

Parabola. *Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho.*
Parabola hæc etsi efficta sit, vt ostẽdat quis sit
proximus, paucis tamẽ verbis ostẽdit humanã
& benignã saluatoris nostri gubernationẽ. Ho
minem siquidem intelligimus Adã, & qui ab

Adam descenderunt vniuersos: descensum autẽ ab Ierusa- Cap. 10.
lem in Iericho, viam à virtute ad vitium, & ab obedientia ad A
inobedientiam, & à sublimi vitæ instituto ad terrenam cõ
uersationẽ est enim Ierusalẽ sublimis, Iericho vero humilis.

Et incidit in latrones. Id est dæmones qui in via residebãt.

Qui etiam exuerunt eum. Vestimentis virtutis, timore dei,
quo in modum vestis circundatus erat.

Et vulneribus impositis abierunt. Animæ plagis, vulneribus
peccatorum.

Relinquentes semimortuũ. Ex dimidio factũ mortalem: iuxta
anima enim manſit immortalis, corpore vero mortuus est.
Quod autem dicitur, Abierunt, & Relinquentes, nõ est de
hoc curiosè scrutandum propter normam parabolæ.

Casu autem sacerdos quidã via illa descendebat. Sacerdos, hoc B Lex.
est lex data per Mosen, vtpote de sacrificiis disputans.

Viso que illo præterijt. Pertransiit illum, quum ita male affe-
ctus esset.

Similiter Leuites quum iret iuxta locum, veniſſetque ac vidiſſet præ-
terijt. Per Leuiten hoc loco accipiendus est sermo prophe-
tarum, vtpote dei iussionibus subministrans.

Samaritanus vero quidam iter faciẽs venit ad eum: & viso eo, miſe-
ricordia motus est. Samaritanus intelligitur nunc Christus, vt- Nota.
pote ab incredulis Iudæis Samaritanus appellatus. Vel e-
tiam non Iudæorum tantum, sed & cunctarum gentiũ na-
turam per carnis assumptionem amplectens. Samaritani
enim sunt quædam natio gentium.

Et accedens obligauit vulnera eius. Vinculo doctrinæ.

Infundens oleum & vinum. Lenitatem ac mordacitatem Do C Nota.
ctrina enim eius alibi quidem mansuete procedit & exhi-
larat: interdum vero perstringit ac mordet: & ita pulchre tẽ
perata est, ac vndique iunat.

Et imponens illum in iumentum suum. In proprium corpus
quod occidendum erat †, hoc est, portans infirmitates eius
per assumptam humanitatem.

† *Nã κτείνω, pro quo hic habemus iumẽtum, dicitur à τὸ κτῆνος,*
quòd non id est occidi, quia pecus siue iumentum macta tionẽ nascitur: vel
mactari et immolari solet. †

Duxit in diuersorium. Diuersorium est ecclesia, quæ omne
genus hominum recipit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.10. *Et curam illius egit.* Rationem eius habuit, & de eo pro-
D nidit.

At postero die egressus. Post aliquod tempus mortuus & de mundo egressus.

Depromptos duos denarios dedit hospiti, & ait illi: Curam illius habe. Donec viuebat, ipse curã habebat infirmorum: vbi vero mortuus est ac resurrexit, & ad peregrinandum in cœlum diuertit, hanc curam Apostolis commisit: hospes enim est, quisquis ecclesiæ præest, puta omnis episcopus, vel quisquis Apostolorum successor est. Duo vero denarij sunt no-
uũ ac vetus testamentum, quæ infirmis medicinã suppeditant. Dixit enim vigesimoquarto capite euangelij secun-
E dum Matthæum. Omnis scriba edoctus ad regnum cœlorũ similis est homini patrifamiliæ qui depromit de thesauro suo noua & vetera. Vel, duo denarij duæ sunt interpretationes scripturæ euangelicæ, aut etiã omnis diuinæ: illa videlicet quæ iuxta historiam est, & quæ iuxta anagogen.

Et quodcunque præterea insumpseris, ego quum rediero persolvam tibi. Si etiam de tuo quippiam insumpseris, quod in eius cedat vtilitatem. Nam de suo quoque præceptores apponunt, dilatantes diuinorum sermonum interpretationes. A duobus siquidem testamentis sumunt quidem argumẽtum: propriis autem sermonibus abundantiorem curam exhibent laborantibus. Reuertio vero CHRISTI, secundus est aduentus eius, in quo persoluet omnibus retributiones.

F *Quis ergo horum trium proximus tibi fuisse videtur illi qui incidit in latrones?* *At ille dixit, Qui fecit misericordiam cum illo.* Cum illo, hoc est in illum.

Dixit ergo ei Iesus, Vade et tu fac similiter. Curam eius habe qui auxilio indiget. Qui enim hoc non facit, non diligit proximum suum, sicut seipsum: qui vero proximum nõ diligit tanquam seipsum, neque deum diligit ex toto corde suo, & ex tota anima sua, & ex tota fortitudine sua, & ex tota mente sua, quæ dilectionis vehementiam ac intentionem manifestant.

CAPVT XXXVII. DE MARTHA ET MARIA.

Cap.10. A

FActum est autem dum irent, vt ipse intraret in quoddam castellum: mulier autem quædam nomine Martha excepit illum in domum suam: & huic erat soror nomine Maria, quæ etiã assidens ad pedes Iesu audiebat sermones illius.

Castellum hoc Bethania erat: hanc enim Ioannes castellum dixit Mariæ & Marthæ. Ioan.11.

Martha vero distrahebatur circa frequens ministerium. Preparans quæ necessaria erant ad conuiuium & obsequium eius ac discipulorum ipsius.

Quæ adstitit, & ait: Domine non est tibi curæ quod soror mea reliquit me vt sola ministrem? Dic ergo illi vt me adiuuet. Tanquã B præceptor curam illi committe, vt vnã mecum ministerio manuum admoueat.

Respondens autem dixit illi Iesus, Martha Martha sollicita es & turbaris erga plura. Tumultus hoc loco distractio est & turbatio. Circa multa vero, puta quæ ad conuiuium & obsequium necessaria sunt, vt dictum est.

Atqui vnum est necessarium. Videlicet mentũ auscultatio sermonũ. Neq; enim vt epuler veni, sed vt vos doceã. Hora.

Maria vero bonam partem elegit quæ non auferetur ab ea. Duæ partes conuersationis laudabiles sunt, nẽpe practica siue operatiua, & theorica siue contẽplatiua: has duæ sorores illæ elegerant: Martha quidem operatiuam, ministrãdo circa corporale domini obsequium: Maria vero contẽplatiuam audiẽdo sermones illius. Et quia bipartitus erat Christus: illa quidẽ refocillabat partem eius visibilem, hæc autem colebat partem eius inuisibilem: ipse vero illius quidem promptitudinem non vituperauit, huius autẽ electionem laudauit. Siquidem illius opus vtile certe admodũ erat, huius tamen sublimius. Tu ergo quã volueris imitare, aut curam habe corporis domini, dico sane panperũ. Nam Matt.25. quatenus, inqt, vni de his minimis feciſtis & mihi feciſtis. Aut occupare circa auscultationem sermonũ ipsius, circa contemplationem dogmatũ illius. Aut etiam vtrũque exerce cõgruis temporibus. Bonã vero partẽ dixit, non quod altera mala sit, sed bonam hic appellauit eã quæ melior est.

Cap.11. Potest enim fieri, vt duorum bonorum vnū alterō melius
D sit. Bonum siquidem est hospitalem esse, verum melius est
deo assidere: illud enim corporale est, hoc autē spirituale.

CAPVT XXXVIII. DE ORATIONE.

Cap.11. *Factum est autem cum esset in quodā loco orans, vt cessauit, dixit quidam ex discipulis eius ad eū: Domine doce nos orare sicut & Ioannes docuit discipulos suos.*
Discipul⁹ hic erat ex septuaginta. Nā duodecim docuerat quinto capite euāgelij iuxta Matthæū. Quū videret enim quæ ceptosem nouū vitæ institutum & exercere & admonere: nouā quoque orationē quæsiuit, vitæ studio conuenientē. At ille quam ipsos duodecim docuerat, hāc etiam nunc exponit.

Mat.6. E Modus orandi.

Sit autem cū orauerit, dicite: Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnū tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo, sic & in terra, panem nostrum quotidianum da nobis quotidie, & remitte nobis peccata nostra, siquidē ipsi remittimus omni debenti nobis, & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo.
Horum omnium ad verbum data est interpretatio prædicto quinto capite. Quod si dictiones quædam his permutantur, eandem tamen & istæ seruant significationem, & F in similem conueniunt interpretationem. Postquam autē orare docuit, vult ostendere, quod orationis perseuerantia tribuit id, quod quis expetit: & parabola vsus est, quæ hoc demonstret, quæ etiam accuratius formata est, vt persuadibilior reddatur.

Nota.

Et dixit ad eos, Quis vestrum habebit amicum? & ibit ad illum media nocte, dicetque illi: Amice da mihi mutuo tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, nec habeo quod apponam illi. Et ille intus respondens dicat, Noli mihi molestus esse, iam ostiū clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere & dare tibi.
De amico. Dicunt quidam per amicū anagogicē deum intelligi hominum amatorem. Vadit autem ad ipsum media nocte & petit tres panes, qui conuenienti tempore petit triplicē diuinū sermonem, patris videlicet & filij ac spiritꝰ sancti, vt apponat amico q ad se venit de instabili ac cōculcata via,

& huiusmodi indiget cibo. Cæterū deus intus, siue inuisibiliter respondet, Noli mihi molestus esse, iā ostiū diuini sermonis clausum est, nondū tēpus est huiusmodi gratiæ: & cetera etiā quæ in parabola sequūtur conati sunt quidā huc reducere, nec potuerunt suo aptare propositoridcirco horū anagogē tanquā minus conuenientē prætermisi, videlicet quod ad emphasim cōposita sint, vt rationabilis videatur repulsio. Pater nanque qui cū filiis suis dormit, rationabiliter recusat intempestiue surgere, ne illos expergefaciat. Cap.11. A
Apparet autem mihi tota hæc propositā parabola nihil aliud demōstrare, nisi petitionē esse maxime necessariā, & repulsionē esse iustissimā: vt videatur propter perseuerantiā exaudiꝰ esse is qui petit, & pſuadibilis fiat admonitio. Parabole est. B

Dico vobis: etsi non dabitur ei surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit ei quantum illi opus fuerit. Hoc est, cuius gratia hæc parabola facta est. Improbitatem tamen suæ impudentiam vocat assiduitatem ac perseueratiam petitionis. De pſeuerātia petitionis.

Et ego vobis dico, Petite & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Hæc similiter ipsis quoque duodecim præcepit, quemadmodū scripsit Matthæus quinto capite: & ibi quære enarrationem optime traditam. Mat.7.

Quis autem vestrum patrem, à quo si petierit filius panem, num lapidem dabit illi? aut si piscem, num pro pisce serpentem dabit ei? aut si petierit ouum, num porriget illi scorpium? C
Ibi etiam de his consequenter inuenies.

Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona dona dare filiis vestris, quāto magis pater qui de cœlo est, dabit spiritum bonum petentibus se?
Similiter & de his. Malos vero eos dixit, non solum propter causam ibi dictam, sed etiam propter humanam naturam, quæ malitiæ capax creata est.

CAPVT XXXIX. DE EIECTO DAEMONIO MVTO.

Erat eiiciens dæmonium, & illud erat mutum.
Nec ipsum loquebatur vel audiebat, nec hominē sinebat loqui vel audire: non ex natura, sed ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.11. malitia. Huius autem apud Matthæum facta est mentio
D decimooctauo capite, in quo de ipso manifeste disputa-
Mat.9. tum est.

Factum est autem, vt egresso dæmonio loquerentur mutus, & admirata sunt turbæ. Ibi etiam de his dictum est.

Quidam vero ex ipsis dixerunt: In Beelzebul principem dæmoniorum eiicit dæmonia. Similiter & de his. Pharisæi autem hoc dixerunt, veluti scripsit Matthæus.

Alij autem tentantes signum ab eo petebant de cœlo. Non nūc tantum, sed frequenter hoc fecerunt, sicut aliis Matthæi capitibus significatum est. Quæ autem potissimum trigesimoprimo capite euangelij eius vbi dicitur iuxta finem:
Mat.16. Quumque accessissent pharisæi & sadducæi tentantes rogabant eum, vt signum aliquod de cœlo demonstraret sibi: & lege eius enarrationem, ac disces causas fraudulenti
E eorum conatus.

At ipse sciens cogitationes eorum. Cogitationes, tum suspitionis, quod in Beelzebul eiiceret dæmonia, nā hoc apud se dicebant, timentes turbam, tum conatus quo signū petebant. Et nunc quidem de vno respondet, post pauca vero de reliquo. Quære autem vigesimosecundo capite euā-
Mat.12. gelij secundum Matthæum interpretationem quoque illius quod dicitur. Iesus autem sciens cogitationes eorum. Frequenter autem à nobis dictum est, quod euangelistæ interdum quidem temporis aut ordinis eorum quæ dicta aut facta sunt curam habeant, quandoque vero id tantum
F studeant, vt rem quæ gesta est enarrent.

Dixit illis, Omne regnum aduersus seipsum diuisum desolatur, & domus aduersus domum cadit. Domus aduersus domum, videlicet diuisa. Prædicto vigesimosecundo capite etiam de his consequenti ordine data est interpretatio.

Quod si Satanas quoque aduersus se diuisus est, quomodo stabit regnum eius? Similiter & de hoc.

Quia dicitis per Beelzebul eiicere me dæmonia. Manifestat etiam eis, quid apud se dicentes suspicabantur.

Si autem ego per Beelzebul eiicio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum dei. De hoc quoque apertissime ac diligentissime ibidem inuenies.

Quum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ
possidet:

possidet: at vbi fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa eius arma Cap.11.
auferet in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Pari modo A
& de his caput illud disserit: & ex his quæ ibi dicta sunt, etiam hæc facilius cognosci poterunt.

Qui non est mecum aduersum me est: & qui non colligit mecum dispergit. Præterea & de his.

Quum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia quærens requiem, & non inueniens dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et quum venerit, inuenit eam scopis mundatam atque ornatam. Hæc Matthæus quoque scripsit vigesimotertio capite, & in eo declarata sunt.

Tunc vadit & assumit septem alios spiritus nequiores ipso: & ingressi habitant ibi, fiuntq; extrema hominis illius peiora primis. B
Similiter & hæc.

CAPVT XL. DE MVLIERE QVAE DE TVRBA VOCEM EXTVLIT.

Factum est autem quum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi, Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. Elata siue eleuata voce. Quū enim vehementem in eam impressionem sermones illius fecissent, magna & exaltata voce eam beatificauit quæ illum pepererat, vtpote quæ talis filij mater fieri digna fuerat. Notes.

At ille dixit, Quinimmo, beati qui sermonem dei audiunt, illumq; custodiunt. Quinimo, hoc est vere dico vobis. Quære aute vigesimotertio iuxta Matthæum capite vbi dicitur, Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis C
est, ipse & meus frater & soror & mater est: ac lege totam dicti illius enarrationem. Custodia vero sermonis dei, eius est adimpletio.

CAPVT XLI. DE HIS QVI SIGNVM PETEBANT.

Turbis autem condensantibus se, cœpit dicere: Generatio hæc prauа est, signum quærit. Nunc etiam de reliqua eorum cogitatione respondet. Prauam autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 11.

D nominauit generationem pharisæorum, ac sadducæorum tanquam tentantem ipsum. De hac autem dictum est vigesimotertio cap. euangelij secundum Matthæum.

Et signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Ibi etiam hæc manifeste declarata sunt.

Sicut enim fuit Ionas signum Niniuitis, ita erit & filius hominis generationi isti. Quemadmodū ille fuit signū apud Niniuitas, hoc est res nunquam audita, quod supernaturaliter è vētre ceti tertio die liberaretur: ita hic erit signū apud generationē infidelium Iudæorū, siue res inaudita, quod supernaturaliter è vētre terræ tertio die surrexerit. Sed Niniuitæ sane crediderūt auditæ nouitati, ac obedierūt his q̄ Ionas prædicauit: hi vero nec crediderūt nec obedierunt, ideo

E quoq; illi cōdēnabūt istos, sicuti paulo post manifestabitur.

Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos: quia venit à finibus terræ ad audiendum sapientiam Salomonis: & ecce plusquam Salomon hic in loco. Hæc & Matthæus prædicto loco proposuit: & ibi quære horum enarrationem.

Viri Niniuitæ surrent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, quia ad pœnitentiam adducti sunt prædicatione Ionæ: & ecce plus quàm Ionas hic in loco. In illo capite etiam hæc scripsit Matthæus antequam de regina Austri: lege ergo ibi horum quoque interpretationem rationabiliter enarratam.

De lucerna.

Nemo postquam lucernam accendit, in abscondito ponit illam, aut subter modium, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen vi-

F *deant.* Dictum est de his quinto capite euangelij iuxta

Mat. 5. Matthæum, vbi dicitur. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Ex iis enim quæ ibi dicta sunt, etiam hęc plenissime tibi nota fient. Absconditum autem dicit occultum domicilium.

Oculus Lucerna corporis.

Lucerna corporis est oculus: quum igitur oculus tuus fuerit simplex totum quoque corpus tuum lucidum erit: quod si malus fuerit, & corpus tuum tenebrosum erit. Hanc etiam considerationem scripsit Matthęus quinto capite, & ibi quære interpretationē

Mat. 6. diligenter expositam.

Vide ergo ne lumen quod in te est tenebræ sint. Obserua ne

Nota. mens, animæ tuæ fenestra, affectionibus obtenebretur.

Cap. 11.

Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, nullam habens aliam partem tenebrosam, erit lucidum totū, sicut quando lucerna fulgore suo illuminat te. Ab exemplo eius quod circa corpus accidit, facit vt de anima intelligam, cuius illi maior cura est. Sicut enim in corpore, ita & in anima: si hæc tota lucida fuerit, Nota. non habens quicquā affectione tenebrosum, neque rationale, neq; irascibile, neq; concupiscibile, erit lucida tota, sicut quando lucerna fulgore suo illuminat te, hoc est splē didissima ac lucidissima.

CAPVT XLII. DE PHARISAEO QVI DOMINVM INVITAVIT.

ET quum loquutus esset, rogabat eum quidā pharisæus, vt prandaret apud se. Quum loquutus esset quæ B iam dicta sunt. *Rogabat*, hoc est deprecabatur, sicut frequenter diximus, aut inuitabat. Hoc autē faciebat ostendens se splantiorē esse cæteris pharisæis, & ab illorum inuidia liberum. Christus vero paret, cupiens mensa vti ad conuiuatoris admonitionem.

Ingressus autem accubuit. Pharisæus vero admirabatur quum vidisset quod ante prandium non lauisset. Quemadmodum moris erat, non tantū pharisæis sed & Iudæis omnibus. Ait enim Mar. 6. Marcus in fine decimiseptimi capitis, quod pharisæi & omnes Iudæi nisi crebro lauerint, non cāpiunt cibū, obseruantes mordicus, traditionem seniorum: & à foro reuertē- Mos Iudæor. tes nisi lauerint, non comedunt. Etenim deus posquā huiusmodi lotionem eis præcepit, sed seniores illis tradiderunt cum cæteris nationibus cōmunem: idque faciunt putantes se abluere omnē maculā, quæ ipsis in foro adhæsit.

Et ait dominus ad illum, Nunc vos pharisæi exteriora poculi cattinique mundatis, quod autē intus est vestri plenum est rapina & malitia. Offerente se rationabili occasione arguit omnes pha- De poculi mūdatiōe. risæos inter capiendū cibum, tanquā eos qui se superiores arbitrarentur cæteris Iudęis, quanquā etiā ipsi insipientes essent. Hic autē in ductis poculis & catinis, apte sumpsit ab Nota. ipsis exemplū: vnumquēq; pharisæorum per hæc insinuās. Et exteriorem quidem eius partem dicit corpus tanquam apparens: interiorem vero, animam tanquam absconditā. Obiurgat autem eos, vt qui corpora quidem mundabant,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.11. animam vero immundam relinquebant. Prædictum enim
D baptisma siue lotio, corporales tantũ sordes mundare po-
Matt.23. test. Hæc quoque aduersus pharisæos dixit quinquagesimo
sexto capite euangelij secundum Matthæum.

Stulte nónne qui fecit quod foris est, etiam id quod intus est fecit?
Eiusdem artificis aut figuli opus sunt corpus & anima: qua
re ergo & hanc non mundatis? Prædicto capite manifestius
dixit: Pharisæe cæce munda primum interiorem poculi
& patinæ partem, vt munda quoque fiat & pars eorum ex-
terior: & ibi quære enarrationem.

De elee mosyna. *Verumtamen de his quæ adsunt date eleemosynam, & ecce omnia*
munda sunt vobis. Vbi superstuam ac vanam esse ostendit
dictam ablutionem, deinceps procedit aduersus auaritiã,
E quæ his maxime dominabatur: & per eleemosynã adhorta
tur corpus purgare & animam, dicens: De his quæ adsunt,
videlicet de repositis diuitijs, date pauperibus eleemosy-
nam, & simul omnia mundabũtur, & corpus & anima. Hoc
autem maxima dixit prouidentia, volens ipsos emergen-
te affectione liberare. Soleo[t] namque ingenioli præcepto-
res virtutem extollere ad quam exhortãtur: & præsertim
quod per eam, qui penitus in tenebris versantur, omnia
perspicacissime videant.

Sed væ vobis phariſæi quia decimatis menthum & rutã & quod-
uis olus: & præteritis iudicium ac dilectionem dei. Hæc oportuit fa-
cere, & illa non omittere. Prædicto quinquagesimosexto ca-
pite euangelij secundum Matthæum de his exacte disputa-
tum est.

F
De primis cathedris. *Væ vobis phariſæis, quia diligitis priorias cathedras in synagogis*
& salutationes in foris. Quinquagesimoquinto capite euange-
lij secundum Matthæum de his quoque dixit: Amant pri-
mos accubitus in cœnis, & prima sedilia in synagogis, ac sa
lutationes in foris: & horum lege interpretationem.

Væ vobis scribæ & phariſæi hypocritæ, quia estis vt monumenta
quæ non apparent, & homines superambulantes nesciunt. Dictum
est de his quinquagesimosexto capite euangelij secundũ
Matthæum, vbi illud declaratum est, Væ vobis scribæ &
phariſæi, quia similes estis sepulchris dealbatis, &c.

CAPVT XLIII. DE DEPLORATIONE LEGISPERITORVM.

Cap.11. A

RESpondens autem quidam ex legisperitis ait illi Magister,
hæc dicens etiam nos affectis contumelia. Quum simili-
bus ipse affectibus esset obnoxius, cognouit quod
hæc aduersus omnes diceret qui æqualiter erra-
rent.

At ipse dixit: Et vobis legisperitis væ: quia oneratis homines oneri-
bus quæ portare non possunt: & ipsi vno digitorum vestrorum onera
non attingetis. Quinquagesimo quinto iuxta Matthæum
capite etiam de his dictum est, vbi habetur: Alligant onera gra
uia & importabilia & imponunt in humeros hominũ: quæ
re ergo ibi enarrationem. Vtilis est autem opportuna re-
dargutio, quæ arrogantium detrahit vanum fastum. B

Væ vobis quia ædificatis monumẽta prophetarum: patres autem ve-
stri occiderunt illos, profecto testamini quod comprobatis facta patrũ
vestrorum, quoniam illi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis
monumenta eorũ. Manifestius de his scripsit Matthæus quin
quagesimosexto capite: & in eo lege explanationem, à qua
etiam hæc tibi captu facilia erunt.

Propterea etiam dei sapientia dixit, Mitto ad eos prophetas & Apo-
stolos, & ex illis occident ac persequentur. Sapientia dicit suam:
aut etiam seipsum vocat dei sapientiam. Prædicto enim ca Nota.
pite ait Matthæus eum dixisse, Ecce ego mitto ad vos pro-
phetas & sapientes ac scribas & cætera: vbi enarrationem
aptissimam ad singula verba inuenies. Nunc autem more
prophetiæ vtens, prædicit quod futurum est. C

Vt exquiratur sanguis omnium prophetarum, qui effusus est à con-
stitutione mundi, à generatione ista, à sanguine Abel, vsque ad san-
guinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem. Ibi etiam hæc
rationabiliter declarata sunt.

Profecto dico vobis, exquiretur à generatione ista. Similiter &
hæc.

Væ vobis legisperitis, quia tulistis clauem scientiæ, ipsi non introi-
stis, & eos qui introibant prohibuistis. Prædicto 56. capite quæ-
re vbi dicitur, Væ vobis scribæ & phariſæi hypocritæ, qa
clauditis regnum cœlorum coram hominibus, vbi mani-
festa ponitur enarratio.

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.12. *Quum autem hæc ad illos diceret, cœperunt scribæ & pharisæi grauiter insistere, & ab ore interrogare eum.* Insistere, hoc est molesti esse siue irasci. Quædam vero exemplaria ἐνέχειν scribunt, id est arguere siue disputare. Quod autem sequitur ἀποστοματίζειν, significat extemporales & non consideratas responsiones dolosarum interrogationum expetere: ideó que vertimus Ab ore interrogare.

Nota. *De multis insidiantes ei.* In multis problematis insidiantes ei. Deinde additur & causa talis technæ seu conatus.

Quærentes venari quippiam ex ore eius, vt accusarent eum. Putabant enim repente & de improuiso in errorem omnino illum inducere. Verum sapientissime dissoluebat omnia, faciléque respondebat.

E

CAPVT QVADRAGESIMVM-QVARTVM. DE FERMENto Phariſæorum.

Cap.12. *INter quæ quum conuenisset innumera turba multitudo, adeo vt se inuicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos primum, Cauete vobis ipsis a fermento phariseorum, quod est hypocrisis.*

Hypocrisis phariseorum. Quia etiam nunc per hypocrisim interrogabant, apparenter quidem discere quærentes, occulte vero insidiantes, discipulos suos omnino munit, vt caueant sibi ab hypocrisi illorum, ne imprudenter in eam incidant. De hoc autem fermento etiam illis præcepit trigesimosecundo capite euangelij secundum Matthæum.

Mat.10. *Nihil enim opertum est, quod non reuelabitur: nec occultum, quod nõ cognoscetur.* Etiam hæc de hypocrisi dixit eorum, docens quod arguetur in die vniuersalis iudicij. Et quia tunc omnia cognoscétur, & opera & sermones ac cogitatus, superflua nunc est & inutilis hypocrisis.

Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine audientur: & quod in aurem loquuti estis in conclauibus prædicabitur super tecta. Factus quidē est ad discipulos sermo, verum & hic potius de illis dictus est, quod quicunq; apud sese cogitarent, vel etiã inter se mutuo clam communicarent, omnia tũc à deo publicabuntur, qui cuncta cognouit. Lumen enim & tecta, publicationem nominauit. Quoniã, id est propterea, quia nihil

Nota.

occultũ erit. Hæc etiam decimonono iuxta Matthæum capite tractauit, quanquam secundum alium intellectum. Cap.12. A

Mat.10. *Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent quid amplius faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum qui postquam occiderit, habet potestatem coniiciendi in gehennam, vtique dico vobis, hunc timete.* O immensitatem humilitatis ac dilectionis. Amicos vocat seruos, sciens quod se ament ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Quod autem dicit, Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & extera: dixit etiam prædicto capite decimonono euangelij secundum Matthæum: & ibi horum quæsito enarrationem. Variis enim opportunitatibus ac temporibus, Apostolos de eisdem frequenter admonebat: volens hæc animabus eorum infigi tenacius. Nota. B

Nonne quinque passeres veneunt pœnis assibus duobus: & vnus ex illis non est in obliuione coram deo. Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis. Similiter & hæc dixit eodem capite. Attamen ibi duos paruulos asse siue assatione venire dixit: hic aut quinq; passeres pueis assibus duobus. Et verisimile est tũc aliter venisse, nũc vero aliter. Lege ergo & eã quæ ibi posita est enarrationẽ.

Dico autem vobis, Omnis quicunque in me confessus fuerit coram hominibus, & filius hominis confitebitur in eo coram angelis dei: qui vero negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis dei. Pari modo & hæc cõsequenter dixit eodem capite: sed ibi dixit Coram patre meo qui est in cœlis: hic autē Cora angelis dei. Est autem indifferens. Nam patri eius & ipsi sanctóque spiritui, tempore iudicij assistent simul & angeli. C

Et quicunque dixit verbum contra filium hominis, remittetur ei: cui vero contra spiritum sanctum blasphemauerit, non remittetur. Quere 22. capite euangelij secundum Matt. interpretationem illius dicti. Quicunq; dixerit contra filium hominis, remittetur ei, omnia bene ac nullo prætermisso continentem. Mat.12.

Quum autem adduxerint vos ad synagogas & magistratus ac potestates, nolite solliciti esse quo aut quid respondeatis, vel quid dicatis: spiritus enim sanctus docebit vos in illa hora quæ oporteat dicere. Hæc etiam dixit decimonono capite euangelij iuxta Mat. & in eo lege dicti illius enarrationem, Quũ autē tradiderint vos, nolite soliciti esse quomodo aut quid loquamini. Mat.10

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 12. D

CAPVT XLV. DE EO QVI VOLEBAT DIVIDERE HAEREDITATEM.

AIt autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem. Ipse vero dixit ei, Homo quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Mansuete illum, tũquam de minimis verba facientem, reiecit. Quum enim auarus esset, ac pecuniæ desiderio flagraret: quod animæ necessarium erat, eiúsque saluti vtile, petere omisit: corporale autem requisiuit, maiorem habens curam corporis quàm animæ. Reprehendit ergo petitionem illius Christus, respondens quod non pecuniarum aut possessionum diuisor, sed regni cœlestis tanquã hereditatis dator aduenisset.

I

De auaritia.

Et ait ad illos, Videte & cauete vobis ab auaritia. Opportune sumpta occasione apud discipulos protestatur: Auaritiã vocans plus habere quàm quod sufficiat aut sit necessarium.

Quia non in abundantia cuiusquã vita eius est ex his quæ possidet.

Nota.

Nõ quia homo quispiã diuitiis abũdat, vita eius abũdat ex tali abundantia eius. Admonet itaq; ab auaritia fugiendũ, quia nõ secundũ hanc accedit vitæ mẽsura. Deinde etiã parabolam profert, ostendente q̃ auaritia solicitudinẽ quidẽ adfert ac mœrorem: vitam vero addere non potest. Itaque auarum esse non solum inutile est, verum etiam nociuum.

F

CAPVT XLVI. DE DIVITE CVIVS AGER FERAX FVIT.

DIxit autem ad illos similitudinem dicens: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus prædium attulit. Prædium vocat, terram siue agrum.

Et cogitabat intra se dicens, Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? Quum omnes fructus præ auaritia habere vellet, sed præ multitudine non posset, hæret & angitur tanquam admodum pauper, qui nimium erat locuples. Cognoscit enim quod non nimia tantum penuria, sed nimiæ quoq; diuitiæ angere solent: ibi quidẽ ob rerũ necessariarũ penuriam: hic autẽ ob facultates superfluas, vbi rationem nõ habuerint quæ gubernet. Cõsidera

De auaritia.

etiam mihi profundam insipientiã. Quũ enim veteres fructus euacuare oporteret in ventres pauperum: aut etiã de his qui nuper culti erant partem erogare pauperibus, & ita locum facere etiam abunde patentẽ, ac deo gratias agere ob fertilitatem: hoc ille non cogitauit, auaritia obtenebratus, sed alium locum extruere meditatur conuenientem.

Cap. 12. A

Et dixit: hoc faciam: Diruam horrea mea, & maiora extruam: & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi. Imprudenti vsus cõsilio, considerauit quo pacto solus omnia reciperet, vt omnes vtilitate, quæ posset à fructibus prouenire, fraudaret: non perspiciens quod non ipsi soli, verum etiam indigentibus ager suus vberes fructus attulerat: neq; vt fructus lucrifaceret, sed vt ipsos dispensaret, ac pauperibus diuideret. Si enim ipsi soli fertilis fuisset, certe ea tantum produxisset, quæ illi satis foissent.

B

Et dicam animæ meæ, Anima habes multa bona reposita in annos multos, requiesce, comede, bibe, gaude. O diues habes quidẽ multa bona: vnde autem nosti quod reposita sint in annos multos? ipsi enim fructus tũq; cum ipsis, corruptibiles estis ac temporales: ideóque merito fluitus vocatus es.

Nota.

Ait autem illi deus: Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te. Hæc ei dixit per conscientiam: tunc enim cõscientia mortem sentiens talia differit. Et vide quo modo non in abũdantia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet, & quomodo superfina solicitudinem quidem ipsi concilii auerũt, vitam vero addere non potuerunt.

C

Quæ vero parasti, cui cedent? Non solum quæ recondidisti tibi non cedent; tua non erunt, sed nec tibi manifestũ est cuius hæc erunt, vtrum hæredis, an peregrini: amici, an inimici: quod ipsum etiam mœrorem adauget.

De malo thesauro.

Sic est qui sibi recondit, nec apud deum ditescit. Qui thesauro fidit, & in deum non habet fiduciam, qui sibi in futurũ temporalia reponit, & secundum deum non ditescit: diuitiæ vero secundum deum, sunt acquisitio virtutum.

Nota.

Dixit autem ad discipulos suos: Propterea dico vobis, Ne solliciti sitis animæ vestræ quid edatis, neque corpori vestro quid induamini. Anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm indumentũ. Hæc quoque dixit quinto iuxta Matthæũ capite: & in eo quære dicti illius expositionẽ: Propterea dico vobis ne soliciti si- *Matt. 6.*

Cap. 12. tis animæ vestræ quid edatis aut quid bibatis, neque cor-
D pori vestro quid induamini &c.

De corvis. *Considerate corvos, quia non seminant neque metunt, quibus penu non est, aut horreum, & deus pascit illos: quanto magis vos pluris estis quàm volucres?* In illo etiam de his inuenies.

Quis autem vestrum solicitudine sua potest adiicere ad staturam suam cubitum vnum? Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de cæteris soliciti estis? De hoc quoque ibi dictum est. Minimum autem vocat adiectionem quãtitatis cubitalis ad staturam.

De liliis agri. *Considerate lilia quomodo crescunt: non laborant neque nent. Dico autem vobis, neque Salomon in omni gloria sua vestitus est sicut vnũ ex istis. Quod si herbam quæ hodie in agro est, & cras in clibanũ mittitur deus sic vestit, quanto magis vos o parum fidentes?* De his etiam prædicto capite disputauimus.

E *Et vos nolite quærere quid edatis aut quid bibatis, & ne extollamini: hæc enim omnia Gentes mundi requirunt: pater autem vester nouit quod his indigetis. Verumtamen quærite regnum dei, & hæc omnia adijcientur vobis.* Præterea & de his: ibi ergo lege omnium horum enarrationem diligenter expositã. μετεωρίζεσθαι autem (pro quo extolli vertimus) hic mihi intellige à cœlestibus distrahi ad terrena.

De pusillo grege. *Netimeas pusille grex.* Postquàm à corporali solicitudine abduxit, iubet non timere indigentiam corporalis necessitatis: pusillum gregem vocans congregationem fidelium, collatam ad magnitudinẽ angelicæ multitudinis. In parabola siquidẽ, angelos, nonagintanonẽ oues appellauit, fideles verò, vnã. Vel etiã ad magnitudinẽ multitudinis infideliũ. Aut propter voluntariã deiectionẽ huiusmodi gregis. Deinde causam etiam addit, cur timere non oporteat.
F

Quia complacuit est patri vestro dare vobis regnum. Quod si adeo magnam ac præcellentem fruitionem tribuit, dabit vtique & necessaria, vitæque sufficientia.

Vendite possessiones vestras, & date eleemosynam. Hoc præceptum ad eos qui habent, dirigitur.

Facite vobis ipsis saculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis, quò fur non accedit, neque tinea corrodit. Βαλλάντιον est ipse thesaurus. Nõ veterascens, idem est quod nõ deficiẽs: secunda itaq; particula interpretatiua est primæ. Lege

præterea quinto iuxta Matthæum capite interpretationem Cap. 12.
eius quod dicit, Ne recõdatis vobis thesauros in terra &c. A
vbi etiam de his quæ sequuntur inuenies.

Vbi enim est thesaurus vester, ibi & cor vestrum erit. Consequenter ibi etiam de his dictum est.

Sint lumbi vestri præcincti & lucernæ accensæ. Quum præcinctos esse iubet, practicam siue operatiuam proponit virtutem: quum vero lucernas accendi præcipit, contemplatiuã. Solẽt enim qui aliquid operãtur, lumbos habere præcinctos: & qui casti, modesti ac sobrij degunt, lucernas incẽde retilli quidẽ, vt expedite operẽtur: hi vero, vt in luce permaneant. Aliter quoq; per lumborum præcinctionẽ ad cõ B
cupiscibilis alligationẽ adhortatur: nam in lumbis cõcupiscibile situm est: per lucernarum vero accẽsionem, splẽdorẽ interioris ac eloquẽtis sermonis statuit. Oportet enim vt hic semper illuminet, tum nos, tũ eos qui à nobis docẽtur.

Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptiis. Per similitudinẽ significauit, vt ad occursum suũ prepatẽtur, in omnibus bene dispositi, & expectãtes eũ qui rursum è cœlo vẽturus est. Propter hoc enim descensum suũ, quo, lõgo expectatus tẽpore, veniet, reuertionẽ nominauit: nuptias vero supernã lætitiã & exultationẽ.

Vt quum venerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. Hoc est, vt cognoscentes eius aduentũ, prompte & cum gaudio oC
currant, nullius sibi malè conscij. Præter hæc autem nihil est curiosè scrutandum de parabola.

Beati serui illi, quos, quum venerit dominus inuenerit vigilãtes. Vigilantes item, eo q; in vigilantia moriantur: quũ enim animæ virtus sit vigilantia, simul cum ea permanet. Quidã vero ex hoc reditu & aduentu ac pulsatione intellexerunt, q; Christus aduenit ad mortem iustorum: nec horum tãtum, verum etiam peccatorum: & hoc ex eo confirmant quod dixerit deus diuiti, Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te. Alij vero hunc accipiunt intellectum, vt dicant Christi aduentum esse sermonem eius, qui tunc iustos accersit ad gaudium, peccatores autem ad mœrorem.

Amen dico vobis quod præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Præcinget se, iustitia retributionis: & faciet illos discumbere, ad requiem sempiternã, tanquã

Universidad de Deusto
Biblioteca

D eos qui propter ipsum laborauerunt: ac ministrabit illis, dī stributionem dignarum retributionum.

Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit: beati sunt serui illi. Quia nocti præsens vita assimilatur propter infusam ei caliginem ac errore à dæmonib⁹ & affectibus: merito in diuersas vigilias seu custodias ipsam diuidit. Veteres enī q nocte vigilabāt, in tres excubias ipsam diuidebant: quidam vero in quatuor. Et primā quidem dicit statum eorum, qui ad virtutē sunt perfectiores, secundam mediocriorem, tertiam postremorū: qui omnes si ita inuenti fuerint sicut ante dixit, videlicet parati mortis tēpore, beati erūt, vtpote vitæ beatæ pariter participes.

E *Hoc autem scitote, quod si sciuisset paterfamilias qua hora fur venturus erat, vigilasset vtique, & non permisisset perfodi domum suam.* Mat. 24. Quinquagesimo octauo etiam capite euangelij iuxta Matthæum dixit, Illud autem scitote quod si sciisset paterfamilias qua vigilia fur venturus erat, vigilasset vtique & cætera: lege ergo ibi enarrationem.

Et vos ergo estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis venturus est. Ibi quoq; hæc dicta sunt ac declarata.

Ait autem ei Petrus, Domine ad nos dicis istam parabolā, an etiam ad omnes? Dixit autem dominus, Quis putas est fidelis dispensator ac prudens, quem præficiet dominus familiæ suæ, vt det in tempore demē sum cibum? Scies Petrus quasdam parabolas electis proprie aptari discipulis, quasdam vero cōmuniter omnibus, meri to de parabola interrogat, qua videlicet dixit, Sint lumbi vestri præcincti, & cætera. Quid ergo Christus? Requisito fi deli ac prudenti dispensatore, deinde ipso beato prædicato, ostendit quod de ipsis dixerit parabolā: futurū enim erat vt ipsi fidelium dispensatores fierent, dentes ipsis in tē pore demēsum doctrinæ cibum. Lege autē 18. iuxta Matt. capite dicti illius enarrationem, Quisnā est fidelis seruus & prudens: & ibi horum omnium inuenies explanationē.

Beatus ille seruus, quem cum venerit dominus eius, inuenerit ita facientem. Vere dico vobis, quod omnibus quæ possidet præficiet illum. Ibi etiam hæc patefacta sunt.

Quod si dixerit seruus ille in corde suo: Cunctatur dominus meus venire, & cœperit percutere seruos & ancillas, edere ac bibere & inebriari: veniet dominus serui illius die qua non sperat, & hora qua

nescit: ac dissecabit eum, partemque eius cum infidelibus ponet. Cap. 12. A
Consequenter etiam prædicto capite hæc dicta ac declarata sunt.

Ille vero seruus qui nouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, nec fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis.
De futuris pastoribus est hic sermo, exterrens eos qui omnem dei voluntatem nouerunt, nec se præparant, hoc est non faciunt iuxta beneplacitum eius. Et protestatur quod vapulabunt multis, pœna plagis, id est misere torquebūtur, quia scientes despexerunt. Nota.

Qui vero non nouit, fecit autem digna plagis, vapulabit paucis.
Atqui ignorabat voluntatem domini: sed tamen ita quoq; vapulabit: quū enim scire potuisset, non sciuit: neq; tamen tantum vt prior: ille siquidem desperavit, hic vero segnis fuit: grauior autem est segnitie contemptus. Significat autem fidelem, ignorantem ex ignauia ac ruditate dei voluntatem. Infideles enim non ex segnitie dei voluntatem ignorant, sed voluntario errore ac immutabili prauitate. B

Omni vero cui multum datum est, multum quæretur ab eo. Et hoc de pastoribus dictum est: his enim magna gratia intellectus diuinæ voluntatis data est, ad eorum qui pascuntur vtilitatem: ideo etiam tanquam ab his, qui multa acceperūt talenta, multum lucri ab eis quæretur. Quod autem pastoribus data sit gratia, etiam Paulus dicit scribens ad Timotheum: Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ tibi data est cum impositione manuum presbyterij. 1. Tim. 4. C

Et cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Exemplaris quidem sermo: est autem & hic de eisdē: cui enim multam summam ad negotiationem commendauerunt, plus lucri ex negotiatione petent ab eo. Ita & Christus cui multum gratiæ commendauit, plus petet ab eo. Ei enim concredita est non solum propria salus, verum etiam populi.

Ignem veni mittere in terram. Ignem nunc dicit fidem ac sui dilectionem, demonstrans vehementiam ac ipsius efficaciam, quam decimonono capite euangelij secundū Matthæum appellauit gladiū: ibi ergo quære dicti illius enarrationem, Ne putetis quod venerim pacem mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. Nota. Matt. 10

Et quid volo si iam accensus est? Et quid amplius volo? Si etiā

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 12.

D accensus est quid amplius in mundo expecto? Hæc autem dicens significabat quod in discipulis iam accensus erat, & acceosus deinceps nō extingueretur, & orbem percurreret vniuersum, quódque iam ipse à præsenti vita trāsiret.

Sed baptismate habeo baptizari. Manifestius prædicit de morte sua. Baptismate baptizandus sum, quod est per sanguinem: baptisma, dixit sui occisionem, tanquam nostri purificationem.

Et quodammodo coarctor, donec perficiatur. Et veluti anxius sum propter tarditatem. Ostendit autem quod festinaret mori pro nobis, & voluntarie seipsum traderet.

Putatis quod pacem venerim missurus in terram? Non, dico vobis, imo separationem. Quære veluti superius diximus, decimonono capite euangelij secundum Matthæum dicti illius enarrationem, Ne putetis quod venerim pacem missurus in terram: non veni pacem mittere sed gladium.

E *Erunt enim ex hoc quinq; in domo vna diuisi: tres aduersus duos, & duo aduersus tres.* Hæc iuxta historiam narratione nō egent, sed tantum secundum anagogen interpretāda sunt. Vna enim domus, anima est viri fidelis: quinq; vero, sunt quinque eius potentiæ: puta mēs, intelligētia, opinio, phāntasia, & sensus: quæ ante fidei sermonē vnitę erant: hoc est in voluptatum amore concordes. Postquam autem ad eas sermo ille pernenit, diuisæ sunt tres rationales, mēs, intelligentia, & opinio: aduersus duas irrationales, puta phāntasiam, & sensum, nō concordes cum ipsis in affectione: hæ vero irrationales contra tres prædictas rationales, nō cōsonæ cum eis in immobilitate circa affectiones, donec ratio vincat irrationalitatem. Præterea & alio modo. Quum homo habeat quinque prædictas animæ potentias, & quinque sensus corporis, visum, auditū, olfactum, gustum, & tactū: domus esse potest ipse homo. Erunt autē in ea quinq; diuisi, videlicet tres rationales animæ potentiæ, mens, intelligentia, & opinio, aduersus reliquas duas, phantasiam, & sensum: duo vero præcipui corporis sensus visus & auditus, contra reliquos tres, olfactum, gustum, & tactum: repugnantes illi, ac subiicere contendentes.

F † *Diuidatur pater aduersus filium, & filius aduersus patrem: mater aduersus filiam, & filia aduersus matrem: socrus aduersus nurum suam, & nurus aduersus socrum suam.* † Hæc prædictis nō sunt coaptāda, sed ab alio principio legenda, ac secundū historiam interpretanda: significant enim diuisionē fidelium ab infidelibus: & quod propinquissimæ generis habitudines separabuntur. Lege autē decimonono capite euangelij secūdum Matthęū dicti illius interpretationem, Veni enim vt diffidere faciam hominem aduersus patrem suū, & cetera quæ præsentibus verbis plurimū conformis est. Iuxta anagogen vero pater esse potest mens †: filius autē eius, praua cogitatio, aduersus quam mouebit seditionem, negans ipsam tanquam nociuam. Mater vero cor: filia eius, praua cupiditas aduersꝰ quā etiā ipsa insurget & ab ea auelletur. Socrus autem sit synagoga Iudæorum: nurus eius, ecclesia Christianorum, vtpote nupta Christo, qui dictæ synagogæ iuxta humanitatem filius erat, nempe ab ipsa generatus.

† *Græcus enim vōc, id est mentis masculinum est sicut ἐγὼ, id est cogitatio neutrum, καρδία vero, id est cor fœmininum, sicut ἐπιθυμία, id est cupiditas vel concupiscentia.*

† *Quomodo quum quinque prius dixerit, nunc sex adfert, tres enim binarios adducit: Non diuidit quinarium in senarium, qui à quinario creatur: sed mysticum quiddam demonstrat ille quinarius senarium vero assumit exempli gratia. Quid est ergo quod per quinarium significatur: irreconciliabilitas, fœdersique carentia post fidē, inter res qui ante susceptam fidem vnitę erant. Sicut in quibusdam quinque puta duobus hominibus & tribus rebus, aut duabus rebus & tribus hominibus, difficilis quædam est ac impossibilis conciliatio: quum duo homines de tribus rebus dissentiunt, aut ē contrario tres de duabus: omnino enim necesse est, vt vna trium duobus diuidatur hominibus, vel duæ res in tres secentur, quum nullus eorum diuisam sortiri velit: Ita & in his qui cognatione aut coniunctione vniti erant, dissentientibus circa fidem ac diuisis, & implacabiliter se habentibus. Erunt inquit duo super tribus id est tanquam duo homines super tribus rebus dissidentes, & rursum tanquam tres homines super duabus rebus. Deinde ponit etiam exempla cognationum ac habitudinum eorum, qui propinquissimi sunt, & sibi mutuo maxime familiares, sed diuisi acutissimo fidei gladio, quæ per prædicationem inducitur: quorum duo binarium sunt sanguine coniunctorum, tertia vero coniuncto est affinium.*

Præterea circa idem alio modo. Duæ habitudines aduersus tres personarum combinationes. & rursum tres personarum combinatio-

Cap. 12.

† A

Nota.

‡ ‡

B

‡

†

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Capita. D

ret aduersus duas habitudines: dupla siquidem habitudo est duorum extremorum processus iteratus, vtpote à patre ad filium, & à filio ad patrem, & ita in ceteris. Triplex vero personarum combinatio est, pater & filius, mater & filia, soror & nurus. Quod autem Grece dicitur κατὰ significat contra vel aduersus, vt contra vel aduersus tres aut duos, ad significandam separationem vel alienationem.

Dicebat autem & ad turbas: Quum videritis nubem orientem ab occasu statim dicitis, Imber venit, & ita fit: & quum austrum flantem, dicitis quod æstus erit, & fit. Hypocritæ faciem cæli & terræ nostis probare: hoc autem tempus quomodo non probatis? Facies cœli & terræ superficies est huius & illius. Dicit ergo, Diiudicãtes apud vos prælagia, superficiem cœli & terræ nostis di-

E scernere, & ex eius obseruatione quod futurũ est ꝓdicere: hoc autẽ tẽpus, mei videlicet aduentus, quomodo non discernitis ex obseruatione legalium librorum ac prophetalium, in quibus signa & prælagia posita sunt, quibus ipsum facile dignoscitur ab his qui aduertunt. Est autem hic sermo ad scribas, quanquam simpliciter ad turbas dictus sit.

Cur autem à vobis ipsis non iudicatis quod iustum est? Ad alium transiuit sermonem, & exemplo notissimo admonet à satana liberari siue aboperibus eius, dicens, Quare & à vobisipsis non diiudicatis quod honestum est, quum facile sit ad diiudicandum?

Quum enim vadis cum aduersario tuo ad magistratum, in via da operam vt liberaris ab illo. Da operam: siue adferas laborem,

F diligentiam, certamẽ, vt ab illo liberetis. Per aduersarium autem satanam indicat communem inimicum. Per magistratum vero, deum tãquam omnium dominum, ad quem abducimur cũ inimico, de malis operibus nostris causam dicturi. Viam autem, præsentem vitam instabilem intelligit, in qua cum huiusmodi aduersario nostro ꝓficiscimur.

Mat. 5. Hæc quoque sententia alio proposito tractata est capite quinto euangelij secundum Matthæum.

Ne forte pertrahat te ad iudicem. Diabolus enim etsi dei inimicus est, tamen eius vltor est, prout Dauid docuit dicẽs,

Psal. 8. Diabolus. Vt destruas inimicum & vltorem.

Et iudex tradat te exactori. Angelo qui carceribus prepositus est.

Et exactor coniiciat te in carcerem. In supplicium.

Dico tibi

Dico tibi non exibis inde, donec extremum etiam minutum exoluas. Cap. 13. A Nota. Donec omne id sustineas ad quod condemnatus eras, hoc est, nunquam inde exibis: ad hoc enim condemnantur huiusmodi vt semper puniãtur. Nihil autem prohibet, vt quæ dicta sunt intelligantur iuxta sensum qui datus est prædicto quinto iuxta Matthæum capite.

CAPVT XLVII. DE GALILAEIS, ET IIS QVI IN Siloe, &cæ.

Aderant autem quidam eodẽ in tempore nuntiantes ei de Galilæis quorum sanguinẽ Pilatus miscuerat cũ sacrificiis. Cap. 13. B Hi Galilæi quũ partes tuerẽtur Iudæ Galilęi, accusati sunt tanquã q à Cæsare defecissent, & Galilæã seditione aduersus ipsum repleuissent. Quũ ergo quodam tẽpore cõgregati essent ac sacrificarent, audiuit hoc Pilatus, & ita feruens, mittit in eos milites: ipsisque iugulatis, sanguinem illorum miscuit sacrificiis ipsorum. Quæ itaque ad rem gestam spectant, ita se habent. Aderãt ergo quidam Iudæi nuntiantes Christo de illis, scire cupientes vtrum tanquam peccatores vltra omnes suæ regionis Galilæos hæc passi essent: ita enim ipsi existimabant.

Et respondens Iesus dixit eis: Putatis quod hi Galilei præ cunctis Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis: sed nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. C Quum omnes simpliciter essent peccatores, soli illi passi sunt, vt & ipsi darent pœnas, & cæteri deprehensi corriperentur. Nisi ergo conuertamini à mouenda seditione aduersus tegem vestrum, Christum videlicet, subiiciendo vos ipsi, & à malitia ad virtutem: omnes similiter peribitis: hoc est etiam vos in sacrificiis interficiemini, in quibus extollimini ac gloriamini. Et ita factum est. In festo enim paschæ, obsidione capti, à Romanis cæsi sunt.

Aut illi decẽ & octo supra quos cecidit turris in Siloe & occidit illos, putatis quod hi debitores fuerint super omnes homines habitantes Ierosolymis? Non, dico vobis: sed nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. Etiam de his erat quæstio: an ꝓpterea casum adeo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 13. acerbū passi fuissent, quòd essent peccatores vltra cūctos, qui Ierosolymis habitabāt: hic enim debitores appellauit peccatores. Ostendit itaq; & de ipsis, ac protestatur, quod nisi cōuertantur, omnes similiter peribunt: hoc est & ipsi acerbū accipient finem, sicut etiam acceperunt, à Romanis misere capti. Hinc ergo discamus, quòd tēporalis fratrum nostrorū exterminatio, diuinæ in omnes iræ exēplū est, facta ad correctionem nostram, propter summam dei bonitatem nō propter sola illorū peccata. Deinde & parabolam adfert, qua ostendat, quod nisi resipuerint, peribūt.

Parabola. *Dixit autem parabolam hāc: Ficum habebat quidam in vinea sua plantatam, & venit quærens fructum in ea, & nō inuenit. Dixit au*
E *tem ad vineæ cultorem: Ecce tres anni sunt ex quo venio quærens fructum in hac ficu & nō inuenio, succide illam: vt quid etiam terram occupat?* Per ficum infrugiferam iudicat synagogā Iudeorum, foliis quidem lætiuentē ac virentē, verbis videlicet legalibus ac propheticis, sed fructū non ferentē, puta virtutem. Vinea autem mundus est, vtpote plātatus vt fructū deo proferret iucundissimum: cultor vero vineę Christus, curā scilicet gerens huiusmodi vineę, ac plantator fidelius: habere autem ficū dicitur pater: hunc namq; solum fatetur Iudæorū synagoga dominū suū. Tres vero anni, tres sunt Iudæorū gubernationes, ea videlicet qua sub iudicibus regebātur, ea qua sub regibus, & ea qua sub pontificibus. Ait ergo: Succide illam, vtquid etiam terram reddit ociosam?
F *At ille respondens ait ei: Domine sine eam & hoc anno, donec fodiam circa illam, & mittam stercora.* Precatur pro Iudæis, vt qui ex Iudæis humanitatē assumpsit: & pro cognatis iuxta carnem obsecrat, vt vel hoc anno relinquantur, videlicet tempore quo docebat: donec effoderet duritiem, quæ in anima eorum erat instrumento admonitionis, & mitteret stercora impinguantia, hoc est doctrinam quæ ad fructificationem pinguem reddit.

Nota.

Et si fecerit fructum. Defectiua oratio est: deficit enim, Bene se habet res, vel bene quidem.

Sin minus, in futurum succides illam. In futurum tempus, significat autem tēpus quo Iudæā obsederunt Romani: tunc enim generaliter synagoga Iudæorum excidit à terra illa: ac loco eius Christianorū ecclesiam plātauit, quæ fructum

semper affert. Quod si quis dicat: Non semper infrugifera erat synagoga Iudæorum in prædictis tribus gubernationibus: quidam enim inter eos fructum attulerunt etiam tempore quo docebat Christus. Dicemus quod multorum malitia, paucorum occultat virtutem: & ex eo quòd in ipso abundat quiduis iudicatur. Cap. 13. A

CAPVT XLVIII. DE MVLIERE CONTRACTA SPIRITVM INfirmitatis habente.

Docebat autem in vna synagogarum sabbathis. Et ecce mulier erat habens spiritum infirmitatis annis B *decem & octo.* Dæmoniū imbecillitatis nō sinens illam viuere cum salute.

Erat quæ contracta, nec omnino poterat caput erigere. Intuitus autem illam Iesus vocauit eam ad se. Misericordia motus vocauit illam.

Et ait illi: Mulier liberata es ab infirmitate tua: imposuitque illi manus: & continuo erecta est, ac glorificabat deum. Creditura erat mulier & grata futura. Siquidem etiā propter ipsum venerat, & sanata gratias agit. Ideo velociter eam curauit: verbo quidem vt deus, manuum vero impositione tanquā homo. Figurabat hæc mulier communem humanitatem, satanæ insultibus debilitatam, & ab affectibus in terram inclinatam, ac humi ad terrena contractam: nec omnino potentem ad cœlestia diuina ac intelligibilia caput sursum erigere: cuius ita misere habentis, misertus est qui eā formauerat: & per euangelium ad se vocauit ac erexit: vt viā quæ in cœlum ducit recta transiret.

Natura sensum. C

Respondens autem princeps synagogæ, admodum egre ferens quod sabbatho curauerat Iesus, dixit turbæ: Sex dies sunt quibus licet operari: in his ergo venite vt curemini: & non die sabbathi. Christo nihil dixit, veritus eximiam eius virtutem.

Respondit ergo illi dominus: Hypocritæ vnusquisque vestrum sabbatho non soluit bouem suū aut asinum à præsepe & ducit aquatum? Hanc ergo filiā Abrahæ quam alligauit satanas ecce decem & octo annis, non oportuit solui à vinculo isto die sabbathi? Hypocritas nominauit eos qui cū principe synagogæ erant: vtpote sin

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 13.

D gentes se legem sabbathi honorare, sed hoc prætextu suã inuidiam defendẽtes, ac sanitatem quæ sabbathis daretur prohibẽtes: quia sabbatho potissimum curabat, ideo quod tunc concursus esset turbarum: & tunc vehementer admirationi habebatur. Aut hypocritas dixit quia fingebant se scire legem, eius autem intellectũ ignorabant: si enim curam irrationalis iumenti permittebat, multo magis rationalis, quum longe pretiosior sit homo iumento.

Quumque hæc diceret, erubescebant omnes aduersarij eius. Propter reprehensionem cui contradicere non poterant.

Et omnis turba gaudebat super vniuersis rebus gloriosis quæ fiebant ab eo. Tanquam ab inuidia libera, & tanquam ab ipso affecta beneficio.

E

CAPVT XLIX. DE PARABOLIS.

De grano sinapis.

Dicebat autem: Cui similis est regnum cælorum: & cui assimilabo illud? Simile est grano sinapis quod acceptum homo misit in hortum suum: & crevit & euasit in arborem magnam & volucres cæli nidificabant in ramis eius.

Mat. 13. Hanc similitudinem vocauit Matthæus parabolam, quam tertiam ordinauit vigesimoquarto euangelij sui capite: & in ipso lege eius enarrationem.

Defermento.

F

Rursus dixit: Cui simile dicam regnum dei? Simile est fermento quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentatum est totum. Hoc est tota farina. Hanc quoque similitudinem ille dicto capite nominans parabolam, quarto loco collocauit, & quære etiam ibi eius interpretationem.

CAPVT L. DE EO QVI DOMINVM INTERROGABAT AN pauci essent qui salutem consequerentur.

ET pertransibat ciuitates ac vicos docens & proficiscẽs Ierosolyma. Dixit autẽ illi quidam: Domine an pauci sunt qui salutem consequuntur? ειπε dixit, ponitur hoc loco ρ interrogauit. Quidã autẽ interpretãtur ειπε it, id est dixit, Sane: vt sit sensus, Dixit: Sane pauci sunt qui saluantur.

Cap. 13.

Ipse vero dixit ad eos: Contendite intrare per angustam portam. A Ad interrogationem quidẽ non respõdit, eo quod superflua esset & insipiens. Quid enim prodest discere pauci ne sint an multi qui saluentur: solum autem dixit modum quo posset quispiam saluus fieri, & docuit quod ad salutem ingredi oporteat per angustam portam: hoc enim potius necessarium erat discere. De angusta autem porta dictum est quinto iuxta Matthæum capite: & ibi quære dicti illius interpretationem: Intrate per angustam portam.

Quia multi, dico vobis, quærent intrare, nec poterunt. Qui nõ per angustam portam, sed per latam plateam gradiuntur. Ibi B autem & de platea inuenies.

Quum autem surrexerit paterfamilias, clauserítque ostium, & cœperitis foris stare ac pulsare, dicentes: Domine domine aperi nobis: & respondens dicet vobis: Nescio vos vnde sitis. Tunc incipietis dicere: Comedimus coram te ac bibimus, & in plateis nostris docuisti. Ponit per parabolam timorem his imminẽtẽ qui suam negligũt salutem. Effingit enim patremfamilias sedentem, suosque amicos recipientem, deinde surgentem ac domus suæ ostium claudentem, nec aliis ingredi permittentem. Ipse ergo Christus paterfamilias intelligitur: domus autẽ regnũ cœlorum. Per hoc ergo quòd sedet, & amicos recipit, significatur vsque ad mundi cõsummationem expectare, & eos C qui digni sunt recipere: per hoc verò quod surgit & ostiũ claudit: finis mundi denotatur. Qui autẽ foris stãt, dici possunt infideles Iudæi quærentes intrare, ac dicẽtes ad deũ: Comedimus ac bibimus coram te: sacrificantes enim edebant ac bibebãt in templo: & in plateis nostris docuisti, platheas appelliãtes synagogas in quibus de eos docebat, per legales ac propheticos libros loquens, quum hi in synagogis legebantur. Possunt quoque qui foris stant dici fideles negligentes: qui comederunt ac biberunt corã eo, pretiosum eius corpus, sanctúmque ipsius sanguinẽ: & in quorum euangeliis ac cõgregationibus docuit per euangeliũ, alliãsq; scripturas à deo inspiratas.

Et dicet: Dico vobis: Non noui vos vnde sitis. Quemadmodum cognoscit cognoscentes se, ita rursum volũtarie ignorat illos, qui voluntarie ipsum ignorant: ac reprobat illos, qui se

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.13. reprobant. Voluntarie autem reprobant ipsum nō solū in-
D fideles Iudæi, sed fideles etiā negligentes: illi quidē volū-
tarie excæcati, ac voluntarie obsurdescētes ad miracula &
doctrinas ipsius. Hi vero ex ignauia, eius præceptā spernē
tes: quanquam nouerūt quod qui ea spernit, ipsum spernit.

Discedite à me omnes qui operamini iniustitiam. Hoc est pec-
catum: quicunque enim peccat, iniuria afficit, aut scipsum
tantum, aut etiam alterum.

Nota. *Ibi erit fletus & stridor dentium.* Ibi: hoc est tunc in illo tē-
pore erit fletus, qui consolationem non recipiet: & stridor
dentium, ex intolerabili dolore proueniens.

Quum videritis Abraham & Isaac & Iacob, omnesque prophe
E *tas in regno cælorum, vos autem expelli foras.* Hoc præsertim ad
Iudæos dictum est qui insolescebant eo quòd de semine
essent Abrahæ ac cæterorum.

Et venient ab oriente & occidente & aquilone & austro: & ac-
cumbent in regno dei. Venient ad fidem, & vt deo sese gratos
exhibeant, qui ex gētibus conuertētur à quatuor mūdi p-
tibus, ortu & occasu, septentrione ac meridie. Per aquilo-
nē namq; septentrionalis pars significatur, per austrū vero
meridies: accubitum autem dicit requiem ac fruitionem.

Et ecce sunt nouissimi qui erunt primi. Fideles ex gentibus: qui
nunc quidem postremi videtur: vtpote qui filiū agnouerūt:
erunt autem tunc primi, propter synceram eorum fidem.

Et sunt primi qui erunt nouissimi. Infideles Iudæi nunc qui-
dem primi videntur, vtpote qui primi deum agnouerunt:
F nā filius meus (inquit) primogenitus Israel: tūc aūt postre
mi erunt propter eorum infidelitatem. Intelligitur autem
sermo & de fidelibus, qui in præsenti vita esse vidētur po-
stremi, erunt autem primi in futuro sæculo: & rursum ecō-
trario.

CAPVT LI. DE HIS QVI SVA-DEBANT VT SECEDERET propter Herodem.

EODEM *die accesserunt quidam pharisæi, dicentes*
ei: Exi vt vade hinc, quia Herodes vult te occidere.
Audito quod eiiciendi essent foras, quódque

futuri essent postremi, accensi sunt ira: & simulata beneuo Cap.13.
lentia suadent illi vt exeat ac secedat: hoc quidem prætex- A
tu ne ab Herode occidatur: in veritate autem ne præsens
ac miracula edens, glorificetur & attrahat turbam.

Et ait illis: Ite & dicite vulpi illi: Ecce eiicio dæmonia ac sanitates
perficio hodie & cras, tertioque die consummor. Cognita eorū ver-
sutia, clementer ac scite respondet, dicens: Ite & dicite vul
pi illi: hoc est dolo morūmq; difficultati quæ in vobis est. Nota.
Quāquā enim hic sermo Herodi videtur attribui, ad ipsos
tamē respicit. Hodie vero & Cras, etsi enumeratorū dierū
significatiua appatēt, attamen temporis significāt breuita-
tem. Solemus enim quando modicum tēpus indicare volu
mus, hodie & cras dicere. Similiter etiam quod dicit, Ter
tio die consummor, indicat se non multo pòst moriturū.
Hæc autem dixit vt iram ac inuidiam eorum mitigaret.

Tamen oportet me hodie & cras † & perendie ambulare. Oportet B
me hodie & cras, siue modico tempore operari quæ di †
xi: & perendie ambulare: id est insequenti die transire à vi
ta præsenti, siue postmodum occidi à vobis, qui Ierosolymis principatum tenetis. †

Quidam aiunt Hodie & Cras eum dicere de diebus quibus mira-
cula ibi erat editurus, tertium vero eum qui post hos erat futurus, in
quo consummandus erat, ac iter Ierosolyma versus inchoaturus, vt in
ea moreretur.

Quia fieri non potest vt pereat propheta alibi quàm Ierosolymis.
Ironice hoc dixit obiurgās Ierusalem tanquā prophetarū
homicidam. Est autem huiusmodi sententia sermonis: Quū
me dicat prophetam, vtique occidet: impossibile enim est C
siue insuetum, vt propheta alibi occidatur quàm in ea.

Ierusalem Ierusalē quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te
missi sunt. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis ni
dum suum sub pennas et noluisti. Hæc etiam scripsit Matthæus Nota.
quinquagesimosexto capite: & in eo lege ipsorum exposi- Mat.23.
tionem. Nidum autem vocat pullorum multitudinem.

Ecce relinquitur vobis domus vestra. Deserta videlicet, sicut
addidit Matthæus: vbi etiam hoc dictum cōsequenter de-
claratum est.

Dico autem vobis: Non me videbitis donec dicatis: Benedictus qui
venit in nomine domini. Quousque veniat tempus quum hoc

Cap.14. dixeritis. Horum autem omnium in eo l... consequenter
D interpretationem inuenies.

Cap.14. *Et factum est quum introisset in domum cuiusdam principis pharisæorum sabbato ad capiendum cibum, & ipsi obseruabant eum.* Et hic pharisæus tanquam prophetam vocauit eum ad conuiuium, opinionem venari cupiens, quod ipsi nō inuideret. Erant enim quidam inter pharisæos semimali, & qui cæteris erant præstantiores. Sequutus est autem & hic Christus occasionem vtilitatis pharisæi, faciens in domo eius prandium. Cæteri vero obseruabant eum, an faceret quippiam in sabbato quod præter legem esset.

E

CAPVT LII. DE HYDROPICO.

Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Erat stans nec audens petere curationem propter sabbatum & pharisæos: solum autē apparet, vt quū ille vidisset, miseratiōe moueretur erga ipsum, ac hydropisi liberaret.

Et respondens Iesus ait ad legisperitos ac pharisæos. Qui etiam ibi simul erant inuitati.

Vide mirabilem. *Dicens: An licet sabbato curare? At illi tacuerunt.* Etiam alibi simile quid interrogati obmutuerūt: neque enim dicere
F poterant, quod prohibuisset lex benefacere in sabbato.

Ipse vero apprehensum sanauit eum ac dimisit. Apprehendit, hoc est tetigit eum.

Et respondens illis dixit: Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & nō continuo extrahet illum in die sabbati? Hoc enim lex permittebat. Quod si irrationale animal à periculo extrahi non prohibebat in sabbato, multo magis rationale, cuius commodo viuebat irrationale, O profundam sapientiā quomodo variis temporibus sabbato tribuens sanitates, diuersis ad id vsus est responsionibus, omnibúsque insolubilibus, docens quod à corporalibus operibus iubebat lex quiescere, non à spiritualibus.

Nota. Nota.

Et non poterant ad hæc respondere illi. Quum manifesta esset veritas.

CAPVT LIII. DE NON AMANDIS PRIMIS ACCVbitibus.

Cap.14. A

Dicebat autem et ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent. Intendens, id est, obiurgans aut indignans, quia primos accubitus eligebant: tunc enim eos hoc facere videbat.

Dicens ad eos. Ad vnumquemque illorum.

Quum ab aliquo inuitatus fueris ad nuptias, ne accumbas in primo loco: ne quando honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is qui te & illum inuitauit dicat tibi: Da huic locum, et tunc incipias cum rubore postremum locum tenere. Admonet ne se honoratioribus B Parabolica admonitio. præponant, neque ante alios sese collocent. Per parabolā autem admonitionem contexēs, absque inuidia eos redarguit: nam huiusmodi sunt parabolicæ admonitiones. Per nuptias vero omne prandium omnémque cœnam significauit: inuitari enim ad nuptias honorificentius videbatur, quàm ad prandium aut cœnam vocari.

Sed quando inuitatus fueris, vade accumbe in postremo loco, vt quū venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice ascende superius: Tunc erit tibi gloria coram simul tecum discumbentibus. Dilatat sermonē ostendens & confusionem ab impudentia nasci, & gloriā à verecundia: & vtrinque ad modestiam adhortatur. Deinde infert etiam vniuersalem sententiarum collectionem C ad confirmationem adhortationis, dicens:

Omnis enim qui sese extollit, deiicietur: et qui sese deiicit, extolletur. Nota. Ille quidem deiicietur, Hic autem extolletur, non tantum apud homines recte iudicantes, verum etiam multo magis apud deum.

Dicebat autem et ei qui se inuitauerat: Quum prandium feceris aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos tuos, neque vicinos diuites, † nequādo et ipsi te vicissim inuitēt, ac rependatur tibi beneficium. Sed quū feceris conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos: et beatus eris, quia non possunt repēdere tibi: rependetur enim tibi in resurrectione iustorum. Vide totius vtilitatis argumentum. Conuiuium fecit: postquam enim admonuit quæ ad inuitatos maxime pertineret, admonet etiā quod expedit conuiuatori. Non dixit autem, Quū nuptias

† Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.14. feceris, sed, Quū prādiū feceris aut cœnā. In nuptiis enim
D necessāriū est amicos, & fratres, & cognatos, & vicinos di
uites inuitare ad honorē nuptiarū. Quidā tamen per pran
dium & cœnā nuptias intelligi dicunt. Est autem docēdi
mos non tantum mala prohibere, sed vtilia quoque consu
lere: illa ne fiant, hæc vero vt fiant. Nō autē in cōtumeliā
amicitiæ, fraternitatis, cognitionis, aliorúmq; similiū hæc
admonuit: sed vt quod melius est cognoscentes, id præpo
namus: & ne benignitatem his qui non indigent, repēsio-
nis intuitu vendamus: Deum enim potius quàm hominē
curare oportet, & à deo potius retributionem quærere,
quàm ab hominibus. Congruum etiam est vt spiritualis cō
uiuator pauperes conuocet, qui videlicet scientia indigēt,
E debiles præcordiorum dissolutione, & qui in actiua vita
claudi sunt, & qui in cōtemplatiua cæci: Nam qui tales nō
sunt, hoc conuiuio non indigent.

† *Si quidem qui pusillanimes sunt vocant amicos & fratres, cognatos ac vicinos diuitet, vt cito ab eis sibi rependatur: qui vero magno sunt animo, longe honestius ac honorificentius operantur, quod demonstrauit dominus per eos, qui hoc faciunt erga infirmos & indigētes ac mutilos, à quibus non est retributio, quibus deus in futura vita se daturum esse mercedem pollicitus est.*

CAPVT LIIII. DE INVITATIS AD CŒNAM.

F

Vumque hæc audisset quidam de simul accumbētibus, ait illi: Beatus qui prandium sumit in regno dei: At ipse dixit ei: Homo quidam fecit cœnam magnam †, & vocauit multos. Parabolam subinfert vt ostēdat, quod nullus qui ei non obedierit fruetur regno dei. Hominem itaque vocauit deum & patrem, tanquam humanum ac hominum amatorem. Cœnam vero magnam ineffabilem regni dei fruitionem, quam ideo cœnam vocauit, quòd finē nesciat. Nam quinquagesimo primo iuxta Matthæum capite prandium appellauit. Et vocauit multos, puta duodecim tribus Israel: ipsæ enim ante omnes gentes vocatæ erant, vtpote populus à deo electus.

† *Vnus est rerum creator & pater deus magnam fecit cœnam, hoc*

est dispensationem euangelicā ad quam omnes cōuenirent. Cœnā autē Cap.14.
vocat non prandium, quia in postremis temporibus & ad vesperā se- A
culi. Parauit ergo peccatorum depositionē, spiritus sancti participationem, adoptionis splendorē, regnum cælorū ac vaticinia euangeliorum.

Et misit seruum illum suum hora cœnæ vt diceret inuitatis: Venite, quia iam parata sunt omnia. Seruum patris dicit seipsum, eo quod serui formam acceperit: non tamen simpliciter seruum, sed cum articulo, seruum illum, qui secundum humanitatem ad Iudæos missus est, vt eos ad prædictam fruitionem vocaret per euangelium.

Et cœperunt omnes simul excusare. ἀπὸ μιᾶς ab vna, puta pactione vel fœdere: hoc est in vnum & communiter: nos Simul vertimus.

Primus dixit ei: Villā emi, & necesse mihi est exire vt videā illā: B
rogo te habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinq;, & eo ad probandum illa: rogo te habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non possum venire. Diuersæ excusationes nihil aliud indicant, quàm varios animi morbos & affectiones, propter quas dicta fruitione priuati sunt: Nā hic quidem ista detentus, alter autem illa, tertius vero alia, euangelium repulerunt, per quod hanc oportebat assequi fruitionem, tanquam propositis & electionibus suis contrarium. Et hic ἐρωτῶ non interrogo significat, sed Obsecro. Nota.

Et reuersus seruus ille renunciauit hæc domino suo. Hæc dixit, non quod pater recusationem illorum ignoraret, sed propter parabolæ cōsequentiam: moris enim iis est qui ad vo- C
candum aliquos emisi sunt, reuerti ac renuntiare de illis.

Tunc iratus paterfamilias dixit seruo suo: Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, claudos & cæcos introduc huc. Qui recusauerunt, erant pontifices & scribæ ac pharisæi, & quisq; honoratiores populi: hi vero qui loco illorū introducti sunt, communes & abiecti ac plebei: qui indicantur à prioribus pauperes ac debiles, claudi & cæci, vtpote incōpositi & indocti, qui potius Christo docenti obedierunt. Vel etiam de iis, qui sensibilibus huiusmodi affectionibus erant obnoxij intellige: qui ab eis liberati per fidem, introducti sunt ad dictam fruitionem. Nota.

Et ait seruus: Domine factum est vt imperasti, & adhuc locus est. Humanus ac benignus sermo est, suggerēs etiā de gētibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 14. D *Dixitque dominus ad seruum: Exi in vias & sepes & compelle intrare.* Viæ sunt habitationes gentium, vtpote non munitę lege ac diuina custodia seu visitatione, sicut habitatio Iudæorū: vel tanquā à dæmonibus cōculcatæ. Similiter & sepes, tanquam peccatorum spinis stipatæ: vel tanquā circuitum igne dignum habētes. Cogi vero iussit eos qui ex Gētibus erant, nō quod violentia inferri præceperit, sed subindicans quod vehementiorem ac cōstantiorem adhiberi prædicationem eis oporteat, vtpote fortiter à dæmonibus detentis, & in profundis erroris tenebris dormientibus.

Vt impleatur domus mea. Vult enim omnes introduci propter immensas suæ bonitatis diuitias.

E *Dico enim vobis, quod nullus virorum illorum qui vocati erant, gustabit cœnam meam.* Vt qui inobedientes fuerunt, ac vocationem siue prædicationem spreuerunt. Ob hunc ego sermonem tota parabola cōposita est, quemadmodū in principio eius diximus.

Ibant autem turbæ multæ cum eo. Alio videlicet tempore.

Et dixit illis: Si quis venit ad me & non odit patrem suum & matrem, & vxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Sciens ipsos quidem se sequi velle, quum tamē vinculis amicitiæ ad huiusmodi personas retinerētur, manifeste protestatur quod quisquis ad se per fidē venit, nec prædictas odit personas, quū ad dilectionē erga deum sibi fuerint impedimēto, & ad iter ad Christum: vel quod infideles sint, vel quod mūdana sapiāt, F non potest ipsius esse discipulus. Siquidem qui illis obedit, Christo inobediens est: illi nāque carnaliter eū viuere volunt, ipse vero spiritualiter eum conuersari docet. Honorandi siquidem sunt pater & mater, vetū deus prior illis in honore habendus est. Per propinquiores autem personas omnem dilectam personā significauit. Addidit & quod magis est: Adhuc autem & animam suam, hoc est, suam quoq; ipsius voluntatē, vbi diuinæ fuerit cōtraria volūtati. Oportet enim vere Christi discipulū in spiritualibus certaminibus, à carnis & animę siue volūtatis amore penitus auelli.

Et quisquis non baiulat crucem suam & venit post me, non potest meus esse discipulus. Quisquis non baiulat in memoria mortem suam: per crucem enim mortem significauit, quia tunc

mortis instrumentum erat crux, sicut etiā tricesimotertio iuxta Matthæū capite dictum est. Quisquis non baiulat sui mortificationem eā videlicet quæ est carnis suæ aduersus voluptates. Quia vero auersio vitæ à voluptatibus, quodāmodo conuersio quædam est ad laboriosam conuersationem, consolatur & docet per exemplum, quod oporteat eum qui vult eius esse discipulus præparare seipsum ad tolerantiam omnis tentationis. Scriptū est enim: Si accesseris vt seruias domino, prepara animā tuam ad tentationē. Cap. 14. A Mat. 16. Eccle. 2.

CAPVT LV. PARABOLA DE AEDIFICATIONE TVRRIS.

B *Quis enim est ex vobis qui volit turrim ædificare, quin prius sedens computet sumptus, an habeat quibus opus est ad perficiendum: ne postquam posuerit fundamentum nec potuerit perficere, omnes qui viderint incipiant illudere ei, dicentes: Hic homo cœpit ædificare, nec potuit consummare?* Sicut is qui turrim sensibilem cupit ædificare, debet primum sumptus pecuniarum numerare: ita quoque volens turrim intellectualem ædificare, puta virtutum compactionem, debet metiri primum sufficientiam quam habet ad tentationes, vt præparatus ferat facilius quum inciderint. Deinde, & alio exemplo ad tolerantiam excitat. Alia parabola

Aut quis rex proficiscens, vt committat prælium aduersus alterū De rege *regem, nonne sedens prius consultat an possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit contra se.* Pari quoque C modo quemadmodum rex ad prælium proficiscens debet primū consultare, ita & hic primū cōsultare debet, an possit cū paucis euāgelij suceptis resistere satanæ, qui cū multis dęmonibus & machinis ac affectionibus venit cōtra se.

Alioqui adhuc illo longe agente, legatione missa rogat ea quæ pacis sunt. Rursum leuitē significat precatur aut petit. Hęc autē addidit, non adhortans vt q non possint occurrere, pacem ineāt cum satana: quonam enim modo id fieri potest, quum ille homines enecet, ac pdat animas? Sed exēpli cōsequentia vsus est, sicut etiam fecit superius: simul etiā ad confusionem eorum qui postquā facti sunt discipuli, emolliuntur. Nam & hic est modus loquendi ad generositatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.15. D excitans quo dicere solemus: Melius est hoc vel illud facinus non inchoare, quàm nõ perficere, posteaquã inchoauerit: præsertim quũ hic sit sermo de eo qui vere discipul⁹ est aut esse cupit. Qui enim non renunciat, veluti docuit Christus non est vere discipulus: qui autem non est vere discipulus, sed nomen ferens discipuli, opera vero habens quæ non respondeant illius operibus, pacem facit cum satana, perpetrando quæ illi grata sunt.

Ita ergõ omnis ex vobis qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Ita: sicut superius protestatus est, dicens: Si quis non facit hæc & illa, nõ potest meus esse discipulus.

De sale. E *Bona res est sal.* Salem nunc vocat aptum ad docendum sermonem. Scripsit autem & Marcus circa finem vicesimiseptimi capitis sui euangelij, Bona res est sal: & ibi quære huius enarrationem.

Mar.9. *Quod si sal ipse insulsus fuerit, per quid condietur.* Eodem capite etiam de hoc dictum est.

Neq; in terram neq; in sterquilinium vtilis est. Terram nunc dicit discipulos, vtpote impinguatos ac cõmodo affectos. Dicit ergo: Si sermo aptus ad docendum prauis dogmatibus corrumpatur: neque iis qui discunt conueniens aut vtilis est neque iis qui docent.

Nota.

Foras proiiciunt illum. Tanquam inutilem.

Cap.15. F *Qui habet aures ad audiendum audiat.* Hoc frequenter declaratum est.

Appropinquabant autem ad eum omnes publicani & peccatores vt audirent illum. Et murmurabant scribæ & pharisæi dicẽtes: Hic peccatores recipit & cibum capit cum illis. Etiam decimoquarto
Mat.9. iuxta Matthæum capite dixerunt discipulis eius: Quare cũ publicanis & peccatoribus cibum capit magister vester?

CAPVT LVI. PARABOLA DE CENTVM OVIBVS.

Alia para-bola. *Dixit autem eis parabolam hanc, dicens: Quis ex vobis homo est qui habet centum oues, & si perdiderit vnam ex illis, nõne relinquit nonaginta nouem in deserto, & vadit ad illam quæ periit, donec inueniat eam?* Parabolice os illis

occludit, docens ꝙ non propter iustos humanitatẽ assumpserit, sed propter peccatores. Hanc autem parabolã scripsit & Matthæus tricesimooctauo sui euangelij capite, & ibi lege eius enarrationem quæ pulchre posita est. Cap.15. A Matt.18.

Quumq; inuenerit, imponit in humeros suos gaudens. Euidens signum dilectionis est ac prouidentiæ, quam habebat erga genus nostrum.

Et veniens in domum conuocat amicos ac vicinos dicens: Congaudete mihi quia inueni ouem meam quam perdideram. Domum eius intellige cœlum, Qui habitas, inquit, in cœlis. Amicos autem ac vicinos dicit angelos: amicos tanquam ea diligentes quæ ille diligit: vicinos, tanquam illi propinquos. Hæc autem per parabolã nunc significat, ostendens quod in tali inuentione etiam angeli dei congaudent, vtpote & ipsi benigni erga homines. Psal.122. Nota. B

Dico vobis quod ita gaudiũ erit in cœlo super vno peccatore resipiscente, magis quàm super nonaginta nouem iustis qui nõ indigent pœnitentia. Ita quomodo? Sicut docuit parabola. Perditur itaq; rationalis ouis, quũ à diuinis præceptis procesque separatur: inuenitur autem, quũ per pœnitentiam resipiscit, & in illis reponitur. Deinde alteram quoq; adducit parabolam, de gaudio quod de eius qui perierat inuentione exoritur.

De drachma. *Aut quæ mulier habens drachmas decem: & si perdiderit drachmam vnam, nõne accẽdit lucernam, & verrit domum, quæritque diligenter donec inueniat? Et quum inuenerit, conuocat amicas ac vicinas dicens: Congaudete mihi quia inueni drachmam quam perdideram.* C

Sicut prædicta facit mulier, ita fecit & filij dei humanitas, siue benignitas. Perdidit enim drachmam vnam puta humanam naturam, quum affectionibus obruta esset. Accẽdit lucernam: hoc est, ostendit in mundo suam carnẽ, iuxta Gregorium Theologum splendentem non solum fulgure diuinitatis, verumetiam lumine puritatis, & illuminantẽ eos qui errore obtenebrati erant. Verrit domũ, siue purgauit hominũ habitaculũ, puta mundũ, quum diffusas in eo peccati tenebras abegit, iacẽtesq; affectionũ sordes extulit. Et quærendo diligenter, circũeundo ciuitates ac vicos, & mittẽdo discipulos in mundũ vniuersum, inuenit quod quærebat: & cõuocauit amicas ac vicinas, puta administratorios exercitus, ad communionem huiusmodi gaudij. Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 15. D *Ita dico vobis gaudium erit coram angelis dei super vno peccatore resipiscente.* Gaudium erit non solum super multis, sed etiam super vno. Id autem ostendit deum vehementer sitire cuiuslibet peccatoris pœnitentiam. Drachmas autē nominauit ordines, vtpote dei regis characterem habentes, ac imaginem. Quidam itaque centū esse omnes ordines senserunt, ad parabolam cētum ouiū attendentes: quidā vero alteram decem drachmarum parabolam in patrocinium assumentes, decem hos esse dicūt: nouem quidem cœlestes iuxta Dionysium Areopagitam: Thronos, Cherubim, Seraphim, Dominationes, Potestates, Virtutes, Principatus, Archangelos & Angelos: decimum vero terrenum puta homines. Ego vero opinor & Centum & Decem in his parabolis non significare numerorum diuersitates, sed tantum multitudinem ordinum perfectam: est enim perfecta multitudo & centum & decem: Multitudinem autem ordinum perfectā esse dicimus: quia tot sunt quot esse oportuit. Sed quomodo dixit, Inueni drachmam quam perdideram, quum nō omne genus resipuerit? Dicimus quod quantumcunque fuit quod inuenit, id drachma erat perdita: hoc enim merito drachmam perditam appellauit.

Nota. De ordinibus angelorū & hominum.

E

CAPVT LVII. DE DVOBVS FILIIS QVORVM IVNIOR LVXVrioſe vixit.

F *Dixit autem: Homo quidam habebat duos filios, & ait adolescentior illorum patri: Pater da mihi portionem substantiæ quæ mihi obuenit.* Aliam quoque inducit plurimæ vtilitatis parabolam: quæ vim pœnitentiæ eorum qui peccauerunt submonstrat & diuine benignitatis magnitudinem: & per hanc peccatores ad pœnitentiam adhortatur: hominem quidem appellans patrem ac deum qui humanus est, duos autem filios eius omnem iustū, omnemq; peccatorem: est enim & iustorū pater & peccatorum, vtpote per lauacri regenerationē ab ipso adoptatorum, de fidelibus enim sermo est. Iuniorē vero nominauit peccatorem, † vt qui pueriliter sapit facileque fallitur: qui etiam

Alia parabola.

†

etiam substantiæ partem quæ sibi obueniebat petiuit: hoc est, liberum arbitrium quod ei ex natura debebatur. Quilquis enim pueriliter sapit, liberum poscit arbitrium. † Aut obtingentem substantiæ partem dicit debitam ex baptismo gratiā. Cuinis enim baptizato diuina datur gratia. Substantia autem siue diuitiæ dei, sunt charismata, id est, dona quæ diuidit fidelibus.

Cap. 15. A †

† *Non quia tempore iunior, sed quia sensu indigens, inanisque inconstans.*

† *Ac si diceret: Nolo regeat me seruandi necessitas: liberum est enim mihi arbitrium si volo, modestus sum si volo cognitusque. Pater ergo candide impertit: vult enim dominus vt sibi voluntarie seruiatur. Deinde peregre profectus est. Quo? Non à loco ad locum, sed mente discessit à deo, & deus ab illo: propter quod etiam facta est illi fames valida: non fames panis & aquæ, sed fames audiendi verbi dei: quia fames bonorum vehemens est.* †

Amos 8 B

Et diuisit illis substantiam. Liberum videlicet arbitriū illis diuisit. Substantiam namque aut facultates filiis diuidere nihil aliud est quàm libero arbitrio illos relinquere: neminem enim cogit deus qui ipsi nolit obedire. Aut etiam diuisit eis congruentia dona prout dictum est.

Et post dies paucos adolescentior contractis omnibus peregre profectus est in regionem longinquam. Senior quidem apud patrem remansit, tanquā prudens: iunior vero congregatis omnib⁹, puta libero arbitrio, ac dei dono: vel omnibus suis volūtatibus: id est, dominus illorū constitutus, peregre profectus est ad peccatum, quod à deo longe separatur: longe enim fiunt à deo qui peccant: nō loci segregatione sed virtutis.

Nota. C

Ac ibi dissipauit substantiam suam. Corrupit donum quod à baptismo susceperat, puta animæ nobilitatem, ad virtutes aptitudinem. Hæc enim & similia erant eius substantia ac diuitiæ.

Viuendo luxuriosè. Prodigaliter, intemperanter, libidinosè, lasciue.

Quumque omnia consumpsisset. Quum abiecisset aut respuisset quæcunque habebat à deo dona.

Facta est fames valida in regione illa. Vbi enim diuini timoris frumentū non seritur, ibi fames valida, non panis sed virtutis: vbi sterilitas omnis mali, ibi sterilitas omnis boni.

Capit. 15.

D *Et ipse cœpit egere.* Fame premi, dilapso ab eo omni bono, fulaque incontinentia derelicta.

Et abiit & adhæsit vni ciuium regionis illius. Ciues regionis illius puta peccati sunt dæmones. Distractus ergo à patre, O magnam dementiam, adhæsit inimico: & qui non sustinuerat parere deo humanissimo, seruiuit inhumanissimo dæmoni.

Atque is misit eum in villam suam vt pasceret porcos. Ita dæmones remunerant eos qui sibi adhærent. Significat autē sermo extremam miseri seruitutem, cui indignissima præcipiuntur. Propterea enim dilatat Christus parabolam, & minutatim amplificat quæ calamitatis erant: vt discamus qualia patiantur ij qui à dei præceptis recedunt, & suis voluntatibus gradiuntur. Potest quoque villa dæmonis dici indigna conuersatio: porci vero voluptates ac lutulentæ cogitationes: quas miser pascere ac fouere iussus est.

Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quibus porci vescebantur. Siliquæ iuxta anagogen voluptates sunt, quibus dictæ cogitationes nutriuntur. Quemadmodum enim illi quæ ad breue spatium gustui dulcescunt, deinde vt plurimum constringunt: ita & in his quod suaue est, primum & ad tempus habent: quod autem amarum & acerbum, posterius est ac æternum.

Nec quisquam illi dabat. Nullus illi dabat ad satietatem: huiusmodi enim dæmones neminem sinunt satiari voluptatibus ne citius à peccato quiescat: semper enim excitant appetitum ac defatigationem suscitant.

F *In se autem reuersus.* Sui compos effectus: hoc est, tanquam expergiscens ab ebrietate grauique somno, & respiciens.

De pñia † *Dixit: Quam multi mercenarij patris mei abundant panibus: ego vero fame pereo.* † Mercenarios intelligimus eos qui adhuc sunt catechumeni: & nōdum per baptismum adoptati quibus merces fidei datur, puta adoptio: panes vero, doctrinas animarum nutritiuas. Dicit ergo ab intimo cordis: O quot mercenarij patris mei no modo cibū habent animarū, sed & delitias: id enim significat Abūdare: ego autē q filius sum, fame pereo. Hæc & ea quæ sequuntur parabolice narrans saluator, veræ pœnitentiæ figuram nobis tradit.

Cap. 15.

Surgens ibo ad patrem meum. † Surgens à casu peccati. A

† *Honeste eō reuertar vnde male exiui.*

Dicam ei: Pater peccaui in cœlum. † Præponens videlicet illi terram, siue bonis cœlestibus terrena. †

† *Timeo enim firmamenti aspectum tanquam accusatoris vocem.* †

Et coram te. † Hoc est in te, vt qui tuam voluntatē postlabui meæ. †

† *Verear tuæ diuinitatis lucem intueri: fordidet enim habeo corporis & animæ oculos.* †

Nec posthac dignus sum qui vocer filius tuus. Quia tali patre indigne conuersatus sum.

Fac me sicut vnum de mercenarijs tuis. † Ex quo primo ordine excidi, dignare me vel secundo: tantum ne penitus abiicias me. Placabilis est sermo, & cor attingens paternum. † B

† *Hoc est, ne me ab atrio tuo expellas domine: ne inuentum me rursum creantem, inimicus tanquam captiuum abducat.* †

Et surgens venit ad patrem suum. Venit hoc est, veniebat sumpta fiducia de illius misericordia: oportebat enim nō solū bene velle, sed & quæ animo concepta sunt operari.

Quem autem longe adhuc abesset, vidit illum pater eius. Visum compatientis acutissimum. Simul vt quis respiscere in animo cogitauit, hunc etiā simul ipse vidit: paratus semper ad eorum qui conuertuntur susceptionem, & ab exordio statim pœnitentiæ illos recipiens. Hinc ergo parabola incredibilem manifestat misericordiam, ac incomparabilem cœlestis patris amorem, & quātam qualemque demonstret erga eos qui conuertuntur compassionem. C

Ac misericordia motus est. Pater enim erat: nec id tātum, sed & deus misericordiæ.

Et accurrens ruit in collum eius, & osculatus est eum. Præ nimio gaudio, non expectauit vt ille veniret, sed prius occurrit: neq; id vtcunq;, sed & accurrit, vt appareat amoris vehemētia: & ruit in collū eius, certiorē eū reddens, quod omne peccatū illi remisisset: & osculatus est eū, tanquā desideratū filium, qui vsque ad pœnitentiā sceleratus fuerat & abominabilis. O admirandam reconciliationem. Quid dicam, aut quid loquar de ineffabili dei benignitate? Nā vbi ad immensum illius pelagus respicio, sermo mihi perijt, neque quid loquar mihi reliquū est: solum autem hoc clara Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 15. ac libera voce clamo, quod res magnas efficit pœnitentia,
D facile eum flectens qui facilis est vt flectatur, benignũ videlicet deum nostrum. Homini vero maxime cõgrua sunt prædicta, quæ cum fecisse dicit ad manifestiorem cõpassionis ac reconciliationis ipsius doctrinam, quum etiam in principio parabolæ hominem eum supposuerit.——

At autem illi filius: Pater peccaui in cœlum & coram te, nec posthac dignus sum qui vocer filius tuus. Quæ dicere confitebatur erat, ea nunc toto corde dicit, vt hinc discamus, quod oporteat etiam post reconciliationem toto corde fateri quod peccauerimus, nosque ipsos condemnare.

Dixit autem pater ad seruos suos. Ad ecclesiæ sacerdotes:
E nam hi deo ministrant ad eorum qui conuertuntur salutem.

Proferte stolam primam & induite illum. Primam, pretiosissimam, quæ est purificatio aut gratia qua custodiatur, quam perdidit à patre separatus, fidem, veritatis cognitionem & induite illum, qui seipsum exuit.

Stola purificationis.

Et date annulum in manum eius. Arrhabonem familiaritatis erga deum, aut signaculum ad operationem eius, ne ipsa inuidiis appetatur.

† *Et calceamenta in pedes.* † Id est, custodiam ad iter conuer
Ephe. 6. sationis suæ.

† † *Vt hic calciatur in præparatione euangelij pacis, conculcet serpentes ac scorpiones, hoc est, contrarias potestates.*

Et adducite vitulum illum saginatum & occidite. Vitulus sa-
F ginatus sanctum Christi corpus est: vitulus quidem, tanquam non domatus iugo ac pondere peccatis saginatus vero, tanquã virtutibus impinguatus, ac seruatus, vt pro peccatoribus immoletur.

Vitulus saginatus.

Et epulantes lætemur. Edere quoque ipse dicitur ad lætitiæ communicationem.

Quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Mortificationem quidem ac perditionem dicit eã, quæ à peccato procedit: viuificationem vero ac inuentionem, eam quæ à pœnitentia.

Cœperunt epulari. Hoc manifestum est.

Senio filio.

Erat autem filius eius senior in agro. In agro virtutum, exercens ac colens illas.

Quamque veniens appropinquasset domui, audiuit concentum & Cap. 15.
choros. Talis quidem, venit felicitate pœnitentiæ: perfe- A
ctione autem appropinquat domui dei, & audit mulieres cõcentum propter filij erga patrem concordiã, quæ per pœ- Nota.
nitentiam concors factus est: choros vero propter gaudium quod inibi erat: Nam in domo dei sonus est pure festa celebrantium.

Et accersito vno de seruis, interrogauit quid hæc essent. Vno angelorum accersito. Per angelũ enim reuelatur diuina mysteria, ideo vocat nunc seruos: nam angeli sunt serui dei.

Ipse dixit illi: Frater tuus venit. Adest conuersus.

Et macta uit pater tuus vitulum illum saginatum, quia saluum illum recepit. Abiecto morbo per pœnitentiam.

Indignatus est autem, nec volebat introire. Assimulat hanc parabola indignantẽ, nec intrare volentem: non quod inuiderit, nullus enim mœror iustis de salute fratrũ, sed vt ob B
oculos ponat immensam dei bonitatem. Ostendit siquidẽ huiusmodi indignatio, quod tanquã demonstrat erga eos qui resipiscunt gratiã & gaudium † vt cæteris inuidiã mouere posset. Hoc autem fecit & parabola operariorũ mercede conductorum, quadragesimo secundo iuxta Matth. capite: nam in illa quoque primi murmurabant.

† *Allusio est apud Græcos inter χάρηνα χαρὰν, hoc est gratiam & gaudium.*

Pater ergo eius egressus rogabat illum. Vtpote filiorum amator ac prudens: & eum qui conuersus est habens in honore, & eum qui permansit rogans.

At ille respondens dixit patri: Ecce tot annis seruio tibi, nec vnquã C Nota.
præceptum tuum transgressus sum, & nunquam dedisti mihi hœdum, vt cum amicis meis lætarer. Non dicunt hæc aut similia sancti deo, sed consequẽter ad indignationem assimulata est & hæc causæ redditio, ob causam quã prædiximus. Solet enĩ inuidi de similibus cõqueri. Quidam ergo per hœdũ, minimã voluptatẽ intelligẽtes, per amicos vero volũtates: alunt illũ dixisse: Mihi ne minimã quidẽ voluptatem vnquã permisisti, vt cũ voluntatibus meis lætarer. Nobis autẽ non est curiose ferutandũ quis sit hœdus, aut qui sint amici: nã periculosæ sunt in talibus subtiles quæstiones ac disputationes, sicut in multis parabolis protestati sumus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.16. D *Sed quum filius tuus hic, qui deuorauit substantiam tuam cū meretricibus venit, occidisti ei vitulum illum saginatum.* Etiam hæc eiusdem sunt consequentiæ, & similiter effecta sunt. Dei vero substantiam dicit dona vel gratiam veluti superius significatum est: meretrices autem, voluptatum amores.

At ille dixit ei: Fili tu semper mecum es. Nunquam à me discedendo, sed mandata mea semper implendo.

Et omnia mea tua sunt. Quum enim talis sis, omnia mea hæreditario iure possidebis: huiusmodi nanque filii in hæreditatem accipiunt regnum patris & dei. Ne ergo tristeris, nam in vllo affectos es iniuria. Et ita mansuete illum consolatus, deinceps etiam de his respondet, quæ in fratrem
E eius facta sunt.

Lætari autem & gaudere oportuit, quoniam frater tuus hic mortuus erat & reuixit: perierat, & inuentus est. Ostendit necessariam fuisse lætitiam & gaudium. Quis enim quū mortuum viderit reuixisse, non lætatur? & quis vbi id quod perierat inuenerit, nō gaudet? Vidisti quemadmodū & quādo peregre profectus est patiently sustinuit, & conuersum immēso excepit gaudio: nec solum substantiæ rationem non repetiit, sed & donis illum dignatus est, nec solum non exprobrauit, sed insuper pro eo respondit. Vere magna est domine benignitas tua, nec vllus explicare sufficiet sermo ad gratiarum actionem illius. Vtinam autem & nos qui æqualiter cum prodigo sumus peregre profecti, ac diuitias
F consumpsimus, æqualem cum eo conuersionem demonstremus, & æquali benignitate digni habeamur.

CAPVT LVIII. DE DISPENSATORE INIQVO.

Cap.16. parabola ad Christianos. D *Iebat autem ad discipulos suos: Homo quidam erat diues qui habebat œconomum, & hic delatus est apud illum, vt qui dissiparet bona illius.* Parabola hæc Christianis attributa est, qui non volunt omnino possessiones ac pecunias despicere: admonens illos, vt in pauperes sint benefici. Dicta est autem ad discipulos, quia & hi sunt dispensatores. Repræsentat etiam hominē diuitem, puta deum humanum, nulloq; indigentē: œconomū

vero siue dispensatorem, omnē qui possidet diuitias: tales Cap.16.
enim non sunt domini sed dispensatores. Dicit namque A
deus: Meum est aurum, meum est argentum. Delatus est autem apud deum malus dispensator de mala dispensatione, vt qui dilapidaret quę dei erant, in ea quæ non oportuit, nec superflua pauperibus distribueret.

Et vocauit eum dixitque illi, Quid hoc audio de te? Redde rationem dispensationis tuæ. Hæc illi per diuinas dixit scripturas, quæ de futuro docent iudicio, & de redditione rationis.

Neque enim poteris dispensare, Morte propemodum te transferente.

Ait autem dispensator intra se: Quid faciam, quia dominus meus auferet à me dispensationem? Fodere non valeo, mendicare erubesco. B
Post mortem enim nemo poterit operari: nam præsens tēpus operationis est, futurum vero retributionis, & deprecari erit inutile.

Scio quid faciam. Eruditus à scripturis.

Vt quum amotus fuero à dispensatione, recipiāt me in domos suas. Hi quos scio, & quos nunc dicturus est.

Et aduocato vnoquoque debitorum domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit, Centum batos olei. Dixitque illi, Accipe cautionem tuam, & sedens cito scribe quinquaginta. Deinde alteri dixit, Tu vero quantum debes? Qui ait, Centum cores tritici. Dixitque ei, Accipe cautionem tuam, & scribe octoginta. Quisnā debitor sit olei, & quis tritici, quisve vnusquisq; debitor, & C
quę cautio debiti, & quare prior scripsit quinquaginta, posterior vero octoginta, ac similia quæ in præsenti reperiūtur parabola, superfluum est inquirere: siquidē ad nihil aliud efficta sunt, quam vt ostendatur, quòd dictus dispēsator, dum dispensationis tēpus habuit, prudenter domini rebus ad suum cōmodum abusus est, & per eas in futurum sibi salutem procurauit, vt hinc discant qui habent diuitias, quod oporteat eos, quum illarum dispensatores constituti sint, dum vitæ tempus habent, prudenter dei rebus ad suum abuti commodum: & per illas, pauperibus beneficiendo, in futurum salutem sibi acquirere. Batus itaque mēsura erat olei, corus vero tritici mensura.

Et laudauit dominus dispensatorem iniquum, quod prudenter fecisset. Quid manifestē consequatur, auditoribus reliquit eo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.16.

gitandum. Nam si dominus iniustitia affectus laudauit iniquum dispensatorē, qui videlicet suā ipsius salutē ex iniustitia procurauerat: multo magis de⁹ qui in nullo iniustitia afficitur, laudabit iustum siue iustitiæ dispensatorē, qui videlicet suam ipsius salutem ex iustitia dispensauerit: id enim habet iustitia, vt superflua pauperibus diuidantur.

Nota.

Quia filij huius seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua. Filios huius seculi dicit mundo adhærentes: seculū enim nunc mūdum appellauit: filios autem lucis vocat eos, qui seipsos à mundo separauerunt. Et dicit illos prudentiores esse istis in hoc solo, quod de futuro illis cura est, sicut dicti dispensatoris exemplum demonstrauit. Exhortatur autem sermo eos, qui de futuro negligentes sunt.

Et ego dico vobis: Facite vobis amicos de iniquo mammona. Mammona apud Hebræos diuitiæ dicūtur. Iniquū autem dixit siue iniquitatis, quod ex iniquitate recōdatur: q̄ in hoc est, quia superflua pauperibus nō diuidūtur. Quū ergo inquit hactenus male dispensaueritis, & cōcreditas vobis iniquitatis diuitias male expenderitis: vel tādē sero facite vobis ab ipsis amicos pauperes, ad imitationē modo dictæ parabolæ. *Vt quum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Vt quum per mortem hinc demigraueritis, præparent vobis locum ad æterna tabernacula, ipti prius hospites ibi facti.

Qui fidelis est in minimo, & in multo fidelis est: & qui in minimo iniquus est, etiam in multo iniquus est. Qui fidelis est in minimo, etiam multo dignus est. Dicit autem minimum, terrenas diuitias: multum vero, cœlestes.

Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis. Male videlicet dispensando.

Quod verum est, quis credet vobis? Veras regni dei diuitias.

Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Similiter & alienum nominat terrenas diuitias, quippe quæ apud illum non permaneant, qui ipsas est assequutus nostrum autem cœlestes: vt quæ apud illum permanent, qui ipsas accipit.

Nullus minister potest duobus dominis seruire: aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vni adhærebit, & alterum contēnet. Hæc etiam dixit quinto capite euangelij secundum Matthæum: & in eo lege dicti illius enarrationē, Nemo potest

Matt.6.

Cap.16.

duobus dominis seruire.

A

Non potestis deo seruire & mammonæ. Consequenter ibi & de hoc dictum est, & data interpreatio.

Audiebant autē hæc omnia & pharisæi qui erāt auari, & deridebant illum. Vilipendebant eum, ipti viles ac detestandi.

Et ait illis, Vos estis qui iustificatis vosipsos coram hominibus. Qui vos ipsos iustos putatis.

Deus autem nouit corda vestra. Peccatis plena & execranda.

Quod enim hominibus excelsum est, abominandum est coram deo. Siquidem inquit, etiā si in alio nullo deliqueritis, quām q̄ coram hominibus sublimiter sapere videmini, id abominatio est coram deo, ac detestandos facit superbos.

Lex & prophetæ vsque ad Ioannem. Lex prophetādi & prophetæ, qui videlicet de me prophetauerunt, vsque ad Ioannem prophetauerūnt: nam hoc addidit Matthæus, Post hac autem neque lex neque prophetæ, sed quid?

B

Matt.11.

Ab eo tempore regnum dei annuntiatur. Non obscure prophetatur, sed palam annuntiatur: ipse enim Ioannes illud primum annuntiauit, dicens: Resipiscite, instat enim regnum cœlorum. Regnum vero dei nunc dicit fidem quæ in ipsum est, vtpote arrhabonem regni cœlorum siue fruitionis cœlestium bonorum.

Mat.3.

Et quilibet in illud vim facit. Omnis sapiens ad illud sibiipsi vim infert à mūdi amore ac infidelitate abstract⁹. vos aūt quū insipientes sitis & segnes, merito increduli pmanetis.

Facilius est autem cælum & terram præterire, quàm legis vel vnū apicem cadere. Legem hoc in loco appellauit omne vetus testamentum, in quo frequenter prædictū est, quod illi à dei familiaritate excciderent. Dicit ergo, Facilius cœlū ac terra corrumpentur, quàm vel minima pars eorū quæ per scripturam prænuntiata sunt de casu illorum ob infidelitatem, concidat aut irritum permaneat.

C

Quisquis repudiat vxorem suam & alteram ducit, adulterium committit: & qui repudiatam à viro ducit, adulterium committit. Nūc quidem nō interrogatus hæc dixit, in quosdā inuenies, qui in huiusmodi reb⁹ delinquebāt: quadragesimo vero capite euāg. secūdū Matth. interrogatus à pharisæis vtrū licet homini diuortiū facere cū vxore sua qualibet ex causa, latio rē dedit responsionē: lege ergo ibi totā eius enarrationē.

Mat.19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 16.

CAPVT LIX. DE DIVITE ET LAZARO.

D

Homo quidam erat dives. Quum multa frequenter de paupertatis amore docuerit, nunc per parabolam etiã timorem duris corde ac tenacibus diuitibus incutit: de his quæ adhuc futura sũt, tanquã de præteritis narrãs: nondũ enim eorum quæ in vita sunt peracta, datur retributio, quũ nondũ adsit iudicium, aperte manifestans, quæ nã vltiones excipiãt diuites, qui nullo compassionis affectu mouentur: & quæ refrigeria suscipiant pauperes, qui labores toleraue-
E runt. Alia etiam vtilia per hanc discimus parabolam.

Qui induebatur purpura & bysso. Preciosissimis ac speciosissimis vestibus corpus ornabat.

Et epulabatur quotidie splendide. Precioſe.

Erat autem quidam mendicus nomine Lazarus. Diuitis quidẽ nomẽ nõ ædidit, vtpote odio digni. Scriptũ est enim, Nec memor sim nominũ eorum per labia mea: mẽdici vero nomen addidit tanquam amore digni. Aiunt autẽ quidam ex traditione Hebræorũ, quod iuxta ea tẽpora dives ille fuerat Nineuĩs appellatus, & mendicus iste Lazarus: postquã
F autem vterque mortuus est, formauit Christus parabolã de rebus ab illis gestis, & futuras ipsorum retributiones quasi iam factas narrauit, timorẽ iis qui diuiti illi adhæserant, immittens vt diximus, eis vero qui ad pauperem hunc attinebant, consolationem: & his autem & illis vtilitatem.

Qui iacebat ad ianuam eius vulcerosus, cupiens saturari de micis quæ cadebant à mensa diuitis: sed & canes veniebant & lingebant vulcera eius. Adeo debili erat corpore, vt neque canes posset abigere. O crudelitatem ac præstupore indolentiam, per quam in tantis constitutus bonis, in tot malis ac calamitatibus positum despiceret, idque ad ianuam suam iacẽtem. Et rursum ô egregiam fortitudinem ac tolerantiam, quod quum ille ita se haberet, hic ita affectus non maledi-
ceret neque murmuraret.

Accidit autem vt moreretur mendicus, & deportaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Vt hospitem Lazarum apud hospitalẽ Abraham intuitus dives, otor hospitum, haberet hoc ad cõ

futationem suæ inhospitalitatis. Obserua etiã quod peccatorum animę violente ac dure repetũtur: Stulte inquit, hac nocte repetunt animam tuam à te: iustorum vero pie ac reuerenter ab angelis tanquam satellitibus abducuntur. Cap. 16. A

Mortuus est autẽ & dives ac sepultus est. De mendico non dixit quod sepultus sit, eo quod, vile esset pauperis sepulchrũ de diuite verò maxime, propter precioſitatem sepulchri diuitis.

Atque in inferno sublatis oculis quũ esset in tormẽtis, videt Abraham eminus & Lazarum in sinu eius. Infernũ dicit locũ supplicij. Ex hac autẽ parabola discimus, quod in futuro seculo non solũ peccatores vidẽt iustos & iusti peccatores, sed & agnoscunt: & peccatores quidem iustorũ vident fruitiones, quo magis doleant videntes quibus sint priuati bonis: iusti vero peccatorũ vidẽt supplicia, quo amplius gaudeãt intuentes quanta effugerunt tormẽta. Agnoscũt autem se inuicem, vt sciant inter quos sunt hi de quibus ante mortẽ ignorabant. Tunc autem deũ non obsecrant iusti pro peccatoribus, scientes quod cum diabolo & angelis eius cõdẽ nati sunt. Et quemadmodũ pro dæmonibus supplicare vanũ esset & inutile, ita quoque & pro his, sicut dixit Gregorius Dialogus †. Non dolent autem quanquam compatiẽtes sint: tũc enim fugit ab eis dolor, mœror, ac gemitus, vt C pure lætẽtur. Hæc quidem dicit Gregorius Dialogus. Alij vero patres dicunt, neq; à peccatoribus videri iustos, neq; à iustis peccatores: illi siquidem in luce degunt, hi autem in tenebris: longe autem distant à se inuicem lux & tenebræ. Præterea quũ illi sint omnino lux, nequaquã cupiunt, ad tenebras prospicere: hi vero quũ omnino sint tenebræ, nõ possunt lucem aspicere. Nã & peccatoribus doloris esset consolatio lux ipsa, & iustis imminutionem voluptatis adferrent tenebræ. Dicunt itaque in hac parabola proponi hoc lege parabolica, & vt terribilior ac magis persuadibilis fieret sermo. Oportet autem & hæc & illa scire: sanctorum enim sunt, & nihil pietatem lædunt.

† *Gregorium primum Romanum pontificem Græci cognominarũt Dialogum, vt manifestum est ex concione quadam de orando pro defunctis, quæ Damasceni operibus inseritur. Opinor autem id cogno-* †

Supra. 12. B

Nota statum futuri seculi.

† Nota uim et opimo. nis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D minis ipsos illi tribuisse, quo hunc à Theologo vel Nysseno distinguerent, habentes fortassis huius libellum Dialogorum in Græcam linguã versum.

Et ipse clamans dixit, Pater, Abraham miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremũ digiti sui in aquam, ac refrigeret linguã meam, quia crucior in flamma hac. Vide quantum eum sapere fecit cruciatus: quem enim prope iacentem despexerat, hunc eminus acute videt. Nec tamen Lazarum deprecabatur: suspicabatur nanque quod malorum ipsi inflictorũ, aduersus se memor esset: sed Abraham obsecrat opinatus, ꝙ nunc lateret quæ circa se contigerant. Quemadmodũ au-

E tem Lazaro quum in tot malis positus esset, calamitatum erat augmentum intueri diuitem in tot bonis: ita nunc diuiti in tantis degenti miseriis, additio suppliciorum est videre Lazarum in tantis bonis.

Dixit autem Abraham, Fili recordare quod receperis bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic solatio fruitur, tu vero cruciaris. Inhumanitatem huic non improperat, sed mansuete respõdet. Scriptum est enim, Animã humiliatã ne turbaueris. Et hunc nominat filium, vtpote patriarchã seu progenitor ipsius, & tanquã senex. Non dixit autẽ: Accepisti bona tua, sed Recepisti. Nam recipere ob ea ponitur quæ debentur: & hinc omnino significatur, quod & di-

Nota. ues quanquam peccator erat, aliquam tamen habebat virtutem, pro qua bona debita adhuc viuens receperat: & La-

F zarus quanquam iustus erat, aliquod tamen vitium habebat, propter quod adhuc viuens debita mala receperat. Siquidem nullus hominum expers est virtutis aut omnino malus: nullúsque expers est vitij aut omnino bonus: ideóque iam morientes discesserunt, ille quidem meram habens malitiam, hic autem puram habens virtutem.

Nota hoc. Et super hæc omnia inter nos & vos hiatus ingens firmatus est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint: neque inde ad nos transcendere. Hiatum magnum dicit firmissimum dei præceptum, tanquam ad modum hiatus prohibens horum & illorum commixtionem.

Ait autem: Rogo ergo te pater. Etiam hic ponitur ἐρωτᾶω pro obsecro.

Vt mittas ipsum in domum patris mei: habeo enim quinque fra-

tres, vt testificetur illis, ne & ipsi veniant in locum hunc cruciatus. Cap. 17. Locus
Repulsam passus in eo quod pro se orabat, pro fratribus supplicat insinuans, quod sicut ipse ante mortem, ita & illi pro fabulis ducunt minas, quæ in scripturis habentur de futuri seculi suppliciis: & propterea solam voluptuosam vitam insequuntur. A eterne d. omnib. omn.

Dicit illi Abraham, Habent Mosen & prophetas. Mosaicos libros ac prophetias: neque enim ita tibi curæ sunt fratres vt deo, qui fecit illos, & sexcentos eis adhibuit præceptores.

Audiant illos. Quum vitam suadeant virtuti conformẽ.

At ille ait: Non pater Abraham. Non audiunt illos.

Sed si quis ex mortuis ierit ad eos, resipiscent. Libris quidem non habent fidem, vtpote scriptis ab his qui vinebant & necdum ea viderant quæ in futuro sunt seculo: si quis autem ex mortuis ierit ad illos, credent, tanquam ei qui viderit vniuersa. B

Ait autem illi, Si Mosen & prophetas nõ audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent. Siquidem Iudæi quia Mosen & prophetas non audiebant, neque iis qui à mortuis resurrexerant credebant: quin & Lazarum Marthæ & Mariæ Ioan. 12. Nota. fratrem qui à mortuis surrexerat, & de rebus quæ in infer-
no erant loquebatur, potius occidere volebant. Cap. 17.

Ait autem ad discipulos suos, Fieri non potest quin veniant offen- De offendiculis.
dicula, væ tamen illi per quem veniunt. Hoc est, necesse est vt veniant. Dixit enim trigesimoseptimo etiam iuxta Matthæum capite. Væ mũdo ab offendiculis: necesse est enim Mat. 18.
vt veniant offendicula, veruntamen væ homini illi per quẽ venit offendiculum: & in eo lege interpretationem quæ C pulchre posita est.

Expedit illi, vt mola asinaria alligetur ad collum eius, & proiiciatur in mare, potius quàm vt offendiculo sit vni de pusillis istis. Ibi etiam hæc paulo ante dicta sunt, & aperte declarata.

Cauete vobis ipsis. Cauete ne quo modo cuiquam sitis offendiculo, aut à quoquam offendiculum patiamini.

Quod si peccauerit in te frater tuus, corripe illum. Fraterne illum increpa, & more eius qui corrigit.

Et si resipuerit, remitte illi. Pœnitentia enim promeretur, vt veniam impetret. Nota remissionem.

Etsi septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fue-

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 17. D rit dicens, *Pœnitet me: remittes illi.* Oportet enim nos qui infirmi sumus, & affectionibus vincimur, condolere his qui similiter affecti sunt. Hic autē septies, idē significat quod frequenter: hoc est quoties in die post peccatum pœnituerit eum, toties remitte illi: & ita idem indicat quod Septuagies septies. Aliter etiam: Septies quidē de vnoquoque die dictum est, Septuagies septies autē, de omnibus simul.

Et dixerunt Apostoli domino, Appone nobis fidem. Appone ei quam habemus deficientē: siue ꝓfice in nobis fidē quæ in te est. Fides siquidem partim à nobis inducitur iuxta id quod dicitur, Fides tua te saluam fecit: partim vero à deo
Mat. 9. datur. Ait enim Apostolus Paulus, Alij quidem per spiritū
1. Cor. 12. datur sermo sapientiæ: alij sermo scientiæ secundum eun-
Fides. E dem spiritum: alij vero fides per eundem spiritum. Hoc ergo scientes petunt eam fidem, quæ à deo datur, quam etiā acceperunt post superuentionem spiritus sancti in specie ignitarum linguarum. Ideo priusquā hanc accepissent exprobrabatur illis, quod pusilli essent fide: imperfecti enim
Mat. 8. ad fidem erant: addita vero à deo fides, perfectio erat & confirmatio fidei prius illatæ.

De sinapi. *Ait autem dominus: Si haberetis fidem sicut granum sinapis, diceretis sane huic sycamino, eradicare & transplantare in mare, & obediret vtique vobis.* Si haberetis fidem adeo acutam, vehementem ac feruentem, sicut est granum sinapis: nam illud
Fidei potentia talis est qualitatis, moueretis sane & arbores, illasq; in ma
F re plantaretis. Hoc autem dixit, laudans perfectam fidem, & magnam eius significans potentiam. Dixit autem de si-
Mat. 17. de & grano sinapis etiam trigesimoquinto iuxta Matthæum capite, alio tamen intellectu.

Quis autem ex vobis habens seruum arantem aut pascentem, qui regresso ab agro statim dicat, Transi & accumbe, ac non potius dicit illi, Para quod cœnem, & præcinge te ac ministra mihi, donec comedero ac bibero, & postea tu comedito ac bibito? numquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quæ ei imperata fuerant? Non opinor. Sic & vos quum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus. Postquā præcedentibus sermonibus ad boni operationem discipulos exacuit: hoc nunc exemplo, iactationis affectum qui hanc consequitur, vellit, docēs quod sicut nullus seruum suum arantem aut pa-

scentem, & ex agro domum reuertētem, honore dignum Cap. 17.
ducit ob huiusmodi laborē, sed rursum iubet, ac debitam A
adhuc exigit seruitutem, & nec sic illi gratiam habet: ad eundem sane modum & deus. Itaque secundum iustitiæ ser-
monem his qui præcepta non adimplent, periculū immi- Nota.
net: ipsa vero implentibus, gratia nulla, nec propterea extolli oportet. Quod bene sciens Paulus Apostolus dicebat: Si euangelium prædico, non est quod inde glorier: necessitas siquidem mihi incūbit: væ enim mihi est si euangeliū 1. Cor. 9.
non prædicauero. Attamē quum bonus sit deus, seruis tāquam mercenariis vtitur, & seruitutem illorum mercede rependit: ac debitum obsequium tāquam facinus egregiū susceptit, & præmiū tribuit, quod labores etiā excedat. Vincit nanque bonitas eius id, quod iustum est & æquum.

CAPVT LX. DE DECEM LEPROSIS. B

Et factum est dum iret Ierosolyma, & ipse transibat per mediam Samariam & Galilæā: quumque ingrederetur quendam vicum, occurrerent ei decem leprosi. Nouem quidem erant Iudæi, vnus autem Samaritanus, morbi vero cōmunicatio tunc eos adunauerat, audito quòd pertransiret Christus.

Qui steterunt procul. Tanquam immundi.

Et eleuata voce dixerunt: Iesu præceptor miserere nostri. Ieshúa, hoc est domine præceptor aut magister.

Quos vt vidit, dixit illis: Ite ostendite vos sacerdotibus. Nondum mundauit eos, sed mittit sacerdotibus manifestādos, C
vt inter eundum mundarentur. Hoc autem fecit probans fidem illorum. Illi vero credendo quòd eūdo posset illos mundare, ibant non diudicantes de eius præcepto. Mani festabātur autē sacerdotibus qui mundati erant, vt ab illis mundi dicerentur: & tunc iuxta legem hostiā offerebant. Nota.

Et accidit vt inter eundum mūdati sint. Vnus autem ex illis vt vidit quod mundatus esset, regressus est cum magna voce glorificans deū. Magnum quendam ac magnæ potentiæ credens esse Christum, nondum tamen natura deum.

Et procidit in faciem ad pedes eius, gratias illi agens. Quum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 17. enim mundatus esset, iam appropinquabat.

Et hic erat Samaritanus. Respondens autem Iesus dixit, Nonne decem mundati sunt? Et nouem illi vbi? Non sunt reperti qui redierint, vt darent gloriam deo, nisi hic alienigena. Hinc ostendit ꝙ magis grati sunt gētiles quàm Iudæi: hi enim beneficium continuo oblivioni tradentes, ingrati & erga patrem & erga filium apparebant.

Et ait illi, Surge, vade, fides tua te saluum fecit. Atqui etiā illos fides eorum saluos effecerat: sed fideles quidem decē fuerunt, solus autem hic gratus fuit.

Interrogatus autem à pharisæis, quando veniret regnum dei. Regnum dei. Quia frequenter docuerat initare regnum dei, de seipso hoc dicens: nunc interrogant eum quando regnaturus esset, irridentes eum, vt qui vilis appareret, & in proximo ab eis interficiendus esset.

Respondit illis, & ait, Non veniet regnum dei cum obseruatione, Cum prospectu humano.

Neque dicent, Ecce hic, ecce illic. Quod faciunt in terrenis regibus.

Ecce enim regnum dei intra vos est: Regnum dei dicit seipsum, vtpote regem ac deum. Intra ipsos autem erat, tanquā in medio eorum conuersans: de quo & præcursor dixit illis, Medius vestrum stetit quem vos non nostis. Ioan. 1. Nota.

Ait autem ad discipulos: Venient dies quando desiderabitis videre vnum diem filij hominis, & nō videbitis. Pharisæis licet irrisorie interrogantibus, mansuete tamen consuetaque respondit clementia: discipulis vero iam prænuntiat quod breui occidendus, non esset amplius cum eis conuersaturus: nam hoc indicat quod ait futurum esse, vt concupiscāt vnum ex diebus vitæ ipsius.

Et dicent vobis, Ecce hic, aut ecce illic: nolite exire, neque sectari. Mat. 24. De his manifestius scripsit Matthæus quinquagesimo septimo capite dicens, Tūc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus aut illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & cætera. Lege ergo ibi etiam horum interpretationem.

Sicut enim fulgur coruscans è regione quæ sub cœlo est, inalteram quæ sub cœlo est fulget. Ab orientis parte quæ sub cœlo est, in Occidentē quæ sub cœlo est fulget. Ait enim Matthæus in illo

in illo capite, Sicut enim fulgur exit à partibus Orientis, & apparet vsque ad partes occidentis & cætera: lege ergo ibi interpretationem, & disce quid significet huiusmodi exemplum. Cap. 17.

Ita erit & filius hominis in die suo. Ita erit & ipse orbi vniuerso manifestus. Diem vero suum, dicit diem secundi aduentus sui. Illud autē caput etiā de his manifeste differit.

Primum autem oportet ipsum multa pati, & reprobari à natione hac. Prauorum Iudæorum.

Et sicut accidit in diebus Noe, ita erit & in diebus filij hominis: edebant, bibebant, vxores ducebant, & dabantur nuptum, ad eum vsque diem quo intrauit Noe in arcam: & venit diluuium, ac perdidit vniuersos. Manifestius scripsit exemplum hoc Matthæus quinquagesimo octauo capite: & ibi quære huius intellectum. Gen. 7. Gen. 19.

Similiter quoque sicut accidit in diebus Lot: edebant, bibebant, emebant, vendebant, plantabāt, ædificabant. Caterum quo die exiuit Lot è Sodomis, pluit ignē & sulphure de cœlo, ac perdidit vniuersos. Secundum hæc erit die quo filius hominis reuelabitur. Quemadmodū eos qui fuerunt temporibus Noe & Lot, in delitiis agentes ac securos perdidit, illos quidem diluuium, hos vero ignis & sulphur, cœlitus repente demissa: ita & eos qui tempore secundi aduentus erunt, in delitiis agentes ac securos, perditio repentina deprehendet. Θεῖον autem, siue θεῖόν (quod nos sulphur dicimus) egregium est ignis nutrimentum. Nota.

In illo die qui fuerit in tecto & vasa eius in domo, ne descendat ad tollendum ea. Qui à terrena conuersatione subleuatus, & sublimis vita fuerit effectus, cuius affectus in mundo relicti sunt, quibus ad peccati operationem vtebatur, ne descendat vt tollat eos, sed maneat in celsitudine, & expectet descendentem dominum. C

Et qui in agro, similiter non conuertatur ad ea quæ à tergo sunt. Qui in vita sunt anachoretica siue segregata aut separata. Hæc autem præcipit propter seductiones pseudoprophetarum Antichristi quæ tunc frequentes erunt, & vehementem ipsius Antichristi deceptionem.

Memores estote vxoris Lot. Quid videlicet illi acciderit. Quū enim de ipsi Lot significasset vt à Sodomis omnino Ibidem.

Cap. 18. D fugeret, propter incendium diuinitus immittēdum, quod illa oppressurum erat: ac præcepisset, vt nec in tergum respiciendo progrederetur, respexit vxor eius in tergum, & facta est statua salis: statua quidem in exemplum eorū qui à salutari via ad priores mores reuertuntur: salis autē propter peccati acerbitatem.

De amore aīæ. *Quicunque quæsierit animam suam seruare, perdet eam.* Quicūque quærierit animam suam liberare ab inductis illi ꝓpter religionem ab Antichristo periculis, perditioni futuri supplicii tradet illam, vt quæ fidem prodidit.

Nota. *Et quicunque perdiderit eam, vitam illi parabit.* Quisquis per martyrij mortem ipsa fuerit priuatus, hic vitam illi parabit, siue seruabit eam in futuro seculo.

E *Dico vobis: in illa nocte erūt duo in lecto vno, vnus assumetur, & alter relinquetur: duæ erunt molentes simul, vna assumetur & altera relinquetur.* In illa nocte, quæ? In ea quæ erit tempore secundi aduentus ipsius. De his autem qui erunt in agro, & quæ erunt molentes, manifeste dictum est quinquagesimo octauo iuxta Matthæum capite: & ibi quære dicti illius enarrationem. Tunc duo erunt in agro.

Tempus secundi Aduentus Chri

Et respondentes dicunt illi: Vbi domine? Quo assumentur?

De aquilis. *At ille dixit eis: Vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ.* Hoc est in occultum mei, ad satellitium ac præmissionem. Aquilas siquidem nominauit iustos tāquā virtutibus sublimes & regios: corpus vero seipsum, tanquam huiusmodi aquilas congregantem. Quod autem hic habetur σῶμα corpus, Matthæus scripsit πτῶμα, hoc est cadauer.

Iusti.

F

CAPVT LXI. DE IVDICE INIQVO.

Cap. 18. *Dicebat autem & parabolam ad illos huc spectantem, quod oportet semper orare.* Die videlicet & nocte, congruis & ordinatis temporibus.

Orare deum debemus sine intermissione

Nec defatigari. Non deficere orantes.

Dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui deum non timebat, nec hominem reuerebatur. Vidua autem erat in ciuitate illa, & veniebat ad ipsum dicens: Vindica me de aduersario meo, & nolebat aliquandiu. Neque deum timebat iubentem eos vindicare, qui iniuria affecti sunt: neque hominem reuerebatur, qui iudicibus indignatur oppressos despicientibus.

Cap. 18. A *Post hæc autem dixit intra se: Etsi deum non timeo, nec hominem reuereor: quia tamen mihi molesta est hæc vidua, vindicabo illam, ne in finem veniens exturbet me.* In finē, hoc est prorsus aut tādem. Exturbet autem, id est grauiter aspiciat aut cogat: nā hæc significat verbum ὑπωπιάζῃ.

Ait autem dominus: Audite quid iudex iniustitiæ dixit. Puta quod quanquam non propter dei timorem, nec hominis reuerentiam, at saltem propter molestiam ac interpellationis continuitatem, vindicaturus esset illam.

Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte. Interrogat hoc tanquam necessarium vt quiuis fateatur.

B *Etiam quum tolerans fuerit super illis.* Quanquam deus super illis primum tolerans sit, siue quasi despicere aliquanto tempore videatur, vt ipsi probentur.

Dico vobis quod faciet vindictam illorum cito. Omnino post tolerantiam faciet. Quidam vero iuxta anagogen intelligunt iudicem iniustitiæ deum: qui deum nō timet, quum non sit alius deus præter ipsum: nec hominem reuereatur, vtpote carens respectu personarum. Ciuitatem vero, ecclesiam dicūt fidelium: Viduā autem, quamlibet animam separatam à dæmonis coniunctione: Contrarium vero illius, diabolum. Ostendit ergo parabola, quod res sit maxime expediens orationis perseuerantia. Chrysostomus vero impium ac inhumanum dicens hunc iudicē, reiicit huiusmodi anagogen.

Iesa. 45.

Nota.

C *Verumtamen filius hominis quum venerit, an reperturus est fidem in terra?* Quum venerit in secundo aduentu. Interrogat autem & de hoc, non quod ignoret, sed ostendens quod tūc pauci fideles inuenientur.

CAPVT LXII. DE PHARISAEO ET PVBLICANO.

Dixit autem ad quosdam qui in se confidebant quod essent iusti, & aspernabantur ceteros parabolam istam: Duo homines ascenderunt, in templum vt precarentur, vnus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.18.

pharisæus & alter publicanus. Apte vnum proposuit pharisæum & alterum publicanum: pharisæi siquidem iusti videbantur, & publicani peccatores.

Pharisæus stans hæc apud se orabat: deus gratias tibi ago quod non sim sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Talia orans nihil aliud agebat quàm quod seipsum laudabat, cæteros vero homines ac publicanum spernebat. Atqui scriptum est, Laudet te vicinus, & non os tuũ, alienus & non labia tua.

Ieiuno bis in sabbato. Sabbatum dicit hic totam hebdomadam.

Decimas do omnium quæ possideo. Pauperum gratia.

Et publicanus procul stans, nec oculos ad cælum volebat attollere. Non solum indignum se iudicans vt prope staret, verum etiam vt in cœlum intenderet.

Sed percutiebat pectus suum † *dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.* Spretus à pharisæo sese magis hinc condemnabat, & percutiebat pectus suum, ostendens quod plagis dignus esset.

† *Verberans enim pectus crimina confitetur, & tanquam morbum medico manifestans, precatur sibi misericordiam exhiberi.*

Dico vobis: Descendit hic iustificatus in domũ suã potius quàm ille. Hoc est, & non ille. Siquidem qui sese adeo iustificauerat, à deo condemnatus est: & qui sese adeo condemnauerat, à deo iustificatus est: & illius quidẽ eminẽtias omnes seu bona opera euacuauit iactantia: huius autem omnes defectus replenit humilitas siue propria deiectio. Vide ergo quomodo breui tempore cordis affectus & oris sermo, illius quidem multorum annorum iustitias, huius vero multorum annorum iniustitias corruperunt. Hinc itaque discamus & nos, quomodo precari oporteat, & à miserabili statione, & ab habitu miseratione digno, & à verbis placantibus potius flectamus, nec irritemus deũ horum contrariis.

Quia omnis qui sese extollit, deijcietur: & qui sese deijcit, extolletur. Hæc omnino manifesta sunt.

De infãtibus. *Afferebant autem ad eum & infantes, vt eos tangeret. Videntes autem discipuli increpabant illos. At Iesus conuocatis illis dixit, Sinite pueruulos venire ad me, & ne prohibueritis eorum talium est enim regnum dei.* De his scripsit & Matthæus in fine quadragesimi capitis, & ibi hæc omnia explanata inuenies.

Cap.18.

Amen dico vobis: quicunque non acceperit regnum cælorum sicut puerulus, non intrabit in illud. Hoc & Marcus scripsit ad finẽ vigesimi octaui capitis: & ibi quære enarrationem.

CAPVT LXIII. DE DIVITE QVI DOMINVM interrogauit.

ET interrogauit eum quidam princeps dicens: Magister bone quid faciam, vt vitam æternam possideam: Ait autẽ illi Iesus: Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi vnus, nempe deus. Mandata nosti: Ne occidas, ne mœchaberis, ne furtum facias: ne falsum testimonium feras: honora patrem tuum & matrem tuã. De his dictum est quadragesimo primo capite euangelij secũdum Matthæum, & in illo omnium declarationem inuenies ad singula verba positam.

At ille dixit: Hæc omnia custodiui ab infantia mea. His autem auditis Iesus, ait illi: Adhuc vnum tibi deest: Omnia quæcunque habes vende, & distribue pauperibus, habebisque thesaurum: & veni sequere me. Similiter & de his ibi ad singula quæque verba dissertum est.

Quum autem ille hæc audisset mœrore affectus est, quia dives erat valde. Intuitus autem Iesus quod mœrore affectus esset dixit: Quàm difficile qui pecuniã habent in regnum dei intrabunt. πῶς, quàm vel quomodo: vel confirmatiuum est, ac si dicat, Vere. Et quod dicitur οἱ χρήματα ἔχοντες, qui habent, sumitur pro Retinẽt, aut Recondunt nec vtuntur: quum pecuniæ χρήματα dicantur, propter χρῆσιν, hoc est vsum: & omnino ipsis χρήσασθαι, id est vti oporteat ad id quod opus est, nõ includere, sicut etiam in dicto iuxta Marcũ capite prædiximus. Lege autẽ de his supradicto quoq; capite euangelij secundum Matthæum.

Facilius enim est camelum per foramen acus transire, quàm diuitẽ in regnum dei intrare. Dixerunt autem qui audiebant: Et quis potest saluus fieri? At ille ait: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum. Præterea & hæc omnia manifeste declarata sunt eodem capite. De Petri verbis.

Dixit autem Petrus: Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.18. te. *Ipse vero ait illis: Amen dico vobis, quod nemo est qui reliquit domum vel parentes, vel fratres aut vxorem, aut filios propter regnum dei, qui non recipiat multo plura in tempore hoc, & in futuro seculo vitam æternam.* Consequenter eodem capite de his omnibus diligenter tractatum est, & pulchre expositum.

Assumpsit autem duodecim dixit illis: Ecce ascendimus ad Ierosolyma: & complebuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis: tradetur enim gentibus, & illudetur, & contumelijs afficietur & conspuetur: quumque flagellauerint, occident eum: & tertio die
Mat.20 *resurget.* Dixit hæc & Matthæus in fine quadragesimisecũdi capitis: sege ergo dicti illius enarrationem. Et quum ascenderet Iesus Ierosolyma assumpsit duodecim discipu
E los suos seorsim in via, &c.

Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditũ ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur. In fine enarrationis dictorum verborum etiam de his facta est mentio, & ibi quære explanationem.

CAPVT LXIIII. DE CAECO.

Factum est autem dum appropinquaret Iericho, cæcus quidam sedebat iuxta viam mendicans. Audita vero turba prætereunte, interrogabat quid hoc esset. Responderunt autem illi, quod Iesus Nazarenus pertransiret, & clamauit dicens: Iesu fili Dauid miserere mei. Filium Dauid dixit ipsum, in honorem eius: honoratissima siquidem erat apud Hebræos huiusmodi appellatio.

Et qui præibant increpabant eum vt taceret. Silentium impo-
F nebant ne molestus esset magistro.

Ipse vero multo magis clamabat: Fili Dauid miserere mei. Multo amplius clamabat, vt vel perseuerantia flecteret.

Stans autem Iesus iussit illum addoci ad se: quumque ille appropinquasset, interrogauit eum dicens. Quid tibi vis fa iam? Ipse vero ait, Domine vt visum recipiam. Interrogauit eũ, ne quis putaret, quòd aliud accipere volenti, aliud daret. Non expetiuit autem ab eo fidem: nam fidei erat perseuerans clamor.

Et Iesus ait illi, Respice visum. Fides tua te saluũ reddidit. Et continuo visum recepit, ac sequebatur eũ glorificans deum. Cunctusque populus vt vidit, dedit laudem deo. Fidem habebat nõ quòd deus esset, sed quod se sanare posset: sequebatur vero ipsum tãquam gratus, & ita beneficium rependens.

CAPVT SEXAGESIMVMQVINTVM Cap.19. A
DE ZACCHAEO.

Et ingressus perambulabat Iericho: Et ecce vir nomine Zacchæus, atque is princeps erat publicanorum, & idem erat diues, quærebátque videre Iesum quis esset, nec poterat p turba, quod statura pusillus esset. Et præcurrens ascendit in caprificum, vt videret illum. † Caprificus arbor erat in via sita. Cap.19. †

† *Nam quum ille dominum Iesum conspicere optaret, & ob id in caprificum ascendisset, salutis fructum in eo germinauit.*

Quia illac erat transiturus. Et quum venisset ad locum. Vbi sita erat caprificus.

Suspiciens Iesus vidit illum. Oculis humanitatis: nam prius viderat eum oculis diuinitatis.

Et ait illi, Zacchæe festinans descende, hodie enim in domo tua oportet me manere. Cognouit enim eum ad obedientiam esse B paratum, & feruentem ad fidem, faciléque à vitio mutabilem esse ad virtutem: ideo etiam vocat, & accedit vt illum lucrifaciat.

Et festinans descendit ac suscepit eum gaudens. † Gaudens nõ † solum quod eum vidisset vt optauerat, sed quod etiam ab illo vocatus esset, quòdque ipsum suscepisset, quod nunquam fore sperauerat.

† *Vnde & statim misericors factꝰ est, & pauperũ ac pietatis amator.*

Quumque viderent omnes, murmurabant dicentes quod intrasset, a- †
pud hominem peccatorem diuersaturus. Mãsurus ac recubiturus. C
Publicani enim apud omnes habebantur peccatores propter suam auaritiam ac iniustitiã. Indignabãtur ergo Christo, quemadmodum etiam propter Matthæũ Publicanũ, ac alios huiusmodi variis in locis. Ignorabant autẽ modũ & causam ob quam Christus cum illis conuersaretur: ideo etiam hos ipse despiciebat, quũ propter huiusmodi res offenderentur. Oportet enim modicũ offendiculũ parui ducere, vbi cuipiam magna salus accedit. nec propter tẽ modicam magnum perdere emolumentum.

Stans autem Zacchæus dixit ad Iesum, Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus: & si quid alicuius defraudaui, reddo quadruplum. O velocem mutationem, auarus factus est li

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.19 D beralis: iniustissimus, iustissimus. O salutem quã sese ipse docuerat: neq; enim adhuc à Christo didicerat: dimidiũ bonorum dedit pauperibus in beneficiũ: dimidium vero retinuit, nõ vt possideret, sed quo per id exolueret in quadruplũ, lucra fraude quæsita. Quod enim hoc in loco habetur *ἐσυκοφάντησα*, nõ significat vane aut stulte calumniatus sum, sed, Ex iniustitia & calumnia acquisiui. Quadruplũ autẽ reddit secundũ legem quæ quatuor oues ob vnam sublatã exolui iubebat. Audiamus qui iniuriam facimus, & vel ea quę iniuste patta sunt, affectis iniuria restituamus: vel similem medelam illis qui iniuriam irrogauerunt offeramus.

Dixit autem Iesus ad illum: Hodie salus domui huic contigit. Domum dicit eos qui in domo erant. Hodie, inquit, salus con
E tigit, eiecta iam perditione, quæ in ea morabatur propter anaritiam & iniustitiam.

Eo quod & ipse filius sit Abrahæ. Hoc propter eos dixit q murmurabant quod intrasset apud peccatorem virũ diuersaturus. Ait ergo, Hodie salus domui huic contigit: oportebat siquidem saluum fieri Zacchæum, quia & ipse ex genere est Abrahæ. Significat autem inductus hic sermo quod propter eos potissimum humanitatem assumpserit, qui ab Abraham descendebant.

Venit enim filius hominis vt quæreret & saluum faceret quod perierat. Quod periit ex genere Abrahæ. Ait enim, Nõ sum missus
Mat.15. E nisi ad oues perditas domus Israel. Ego vero & Zacchęus sum statura spirituali pusill*: adhuc enim humi circa terrena trahor: cupio autem Christum intueri manifeste & sicut expedit: verum ita ipsum intueri non possum nisi ea quæ
Nota. mihi ad hoc impedimẽto sunt fugiam, & ascendã in arborẽ, id est, supra terrena eleuer, attollárque ad cœlestia: tunc enim & ipse me ingenue aspiciet, vocabitque ad se, & mãsionẽ apud me faciet: talis siquidem efficitur domus dei.

Hæc illis audientibus adiiciens dixit parabolam, eo quod esset prope Ierusalem, & existimarent confestim regnum dei manifestandum. Audientes quidam ex Iudęis eum frequenter dicẽtẽ, quod instaret regnũ dei, suspicabãtur quod propterea nunc ascẽderet Ierusalẽ vt regnaret in ea, quod ipse sciens, per parabolam corrigit erronẽã illorum opinionem: ostendens regnũ suum non esse ex hoc mundo, sed cœleste ac æternũ

Cap.19. A

CAPVT LXVI. DE HOMINE QVI PROFECTVS EST VT acciperet sibi regnum.

Dixit ergo, Homo quidam præclaro genere natus, profectus est in regionem longinquam. Seipsum significat, hominem quidem, vt qui humanitatem assumpsit: præclarum verò genere, vtpote filium dei. Profectus est autem in regionem longinquam, post resurrectionem ex mortuis, ascendens ab eis in cœlum †: siquidem tã quam iam facta dicit ea quæ futura sunt. Nota.

† *Nam regio longinqua alia præter terram est cœlum.*

Vt acciperet sibi regnum. Quod vt homo accepit, de quo dixit Dauid, Dominus regnauit. Et rursus, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum. *Psal.92.* B

Et reuerteretur. In secundo aduentu suo. *Psal.109*

CAPVT SEXAGESIMVMSEPTIMVM DE HIS QVI DECEM MINAS acceperunt.

Vocatis autem decem seruis suis dedit eis decẽ minas. Numerus in hoc loco denarius multitudinis duntaxat manifestatiuus est, tã de seruis quàm de minis. Mina autẽ genus erat argentei numi. Seruos ergo dicit oẽs fideliũ præceptores: minas vero spiritualia dona. C

Et ait ad illos, Negotiemini donec veniam. Negotiemini per dona salutem hominum.

Ciues autem eius oderant eum. Cognati eius Iudæi.

Et miserunt legationem post illum dicentes, Nolumus hunc regnare super nos. Nam & prius dixerunt ad Pilatum: Non habemus regem nisi Cæsarem: & postmodum orabant ad deum & patrem, vt extingueretur etiam eius memoria. *Ioan.19. Iotem.11.*

Et contigit vt ipse rediret accepto regno. De secundo aduentu est hic sermo, quando reuerteretur cum potestate magna & gloria, sedebítque super sedem gloriæ suæ. Nota.

Iussitque vocari ad se seruos illos quibus dederat pecuniã, vt sciret

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.19. *quantum quisque negotiatus esset.* Nam tunc rationem ponens
D reddet vnicuique iuxta opera sua.

Venit autem primus dicens, Domine mina tua decem minas acquisiuit. Per denarium numerum etiam hic multitudinē siue magnitudinem lucri significauit.

Et ait illi, Euge bone seruе, quia in minimo fuisti fidelis. Bene precantis est, vel laudantis, contrarium Væ. Bene tibi sit, quia in vna mina diligens fuisti.

Habeto potestatem super decem ciuitates. Per potestatem super decem ciuitates, variam beneficij magnitudinem ac
E honorem demonstrauit.

Et secundus venit dicens, Domine mina tua fecit quinque minas. Dixit autē & huic, Tu quoque esto super quinque ciuitates. Cōformiter ad mensuram studij cuiusque mensuratur & honor ac beneficium.

Et alius venit dicens, Domine ecce mina tua quam habui repositā in sudario. Sudarium anagogice ocium ac segnitiem & inutilitatem hoc in loco demonstrat.

Timebam enim te, quod homo austerus sis, tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti. Putabat enim quod sola negotiantium diligētia absque dei auxilio totum efficeret : & quum esset austerus, repeteret ab aliis lucra in quæ ipse nihil contulerat. Hanc autem responsionem figurauit para-
F bola, volens ostendere quod tales nihil rationabile possint respondere, sed quæcunque responderint contra seipsos conuertentur: Nam audi quæ sequuntur.

Ait autem illi, Ex ore tuo iudico te serue male. Ex verbis tuis.

Sciebas quod ego homo austerus sim, tollens quod nō posui, & metens quod non seminauerim: & quare non dedisti pecuniā meam ad mensam? Ad mensarios. Hi dici possunt, qui norunt diiudicare bonum à malo. Ait ergo, Quum talem me cognoscebas, quā-
Nota. quam talis non essem, quare non potius exposuisti datum tibi donum meum ad mensarios: oportebat enim quod in te erat facere, reliquū vero mihi relinquere: efficere interim id quod erat facilius, quod autem difficilius mihi permittere. dico sane repetitionem.

Et ego veniens cum vsura vtique exegissem illam. Repetissem.
Mutuū ergo est doctrina: vsurā verò huiusmodi mutui, virtutes sunt quæ ex doctrina oriuntur. Lucrum autem quæ-

lemcunq; nominauit vsuram, communi vsus cōsuetudine. Cap.19.
Et astantibus dixit. Ministrantibus videlicet angelis. A

Tollite ab eo minam, & date illi qui decem minas habet. Tollite ab eo gratiam docendi, & date illam ad accessionem honoris ei qui decem minas habet.

Et dixerunt ei, Domine habet decem minas. Habet sufficientē honorem.

Dico vobis, quod omni habenti dabitur, & abundabit. Qui adstabant dixerunt, Habet sufficientē honorē. Ipse vero ait, Omni studium ac diligentiam habenti, dabitur honor etiam abundantior, quàm illi conuenit.

Ab eo autem qui non habet, etiam id quod habet auferetur ab eo. Ab eo qui studium nō habet ac diligentiam, vt dictū est, etiā id quod habet, gratia videlicet docēdi auferetur, tanquam ab illo qui ea non vtitur. Sed quare de solis tribus seruis dixit, relictis cæteris? Quia ex his facile est etiā de B
aliis cōiectare: quotquot enī negotiati sunt, cōformes ad lucrū susceperunt honores: quotquot vero ociosa ac inutilia seruauerūt dona, similia cum prædicto passi sunt. Sexagesimo autem iuxta Matthæum capite, quum similem di- Mat.25
xisset parabolam, in fine addidit, Et inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentiū: & ibi horum dictorum interpretationem legito.

Verumtamen inimicos meos illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc & interficite coram me. Hæc cædes aut designat Nota.
supplicium Iudæorum in futuro seculo, aut omnimodam eorum subuersionem sub Vespasiano & Tito.

Et his dictis præcedebat ascendens Ierosolyma. Festinans ad pas- C
sionem & crucem.

CAPVT LXVIII. DE PVLLO.

ET factū est quū appropinquasset ad Bethsphage & Bethaniā ad montē Oliueti, misit duos ex discipulis suis dicens: Ite in castellū quod è regione est, in quod introeuntes inuenietis pullum alligatum, super quem nullus vnquam hominū sedit, soluite illū & adducite. Et si quis vos interrogauerit, quare soluitis? ita dicetis ei, Quia hic dominus necessarius est. Et hoc inuenies 45. iuxta Matthæum capite, Matt.21

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.19. in quo tota huius enarratio ad verbum exposita est.

D *Abierunt autem qui missi erant, & inuenerunt sicut dixerat eis. Quum autem ipsi soluerent pullū, dixerunt domini eius ad ipsos: Quare soluitis pullum? At illi dixerunt: Quia hic domino necessarius est. Et duxerunt illum ad Iesum.* Ibi etiam de his dictum est.

Et superiecti sua vestimenta sua, super pullum imposuerunt Iesum. Eunte autem illo substernebant vestimenta sua in via. Hæc substernebant plurima turba, sicut dixit Matthæus: nam & ista quoque inuenies eodem capite.

Quumque iam appropinquasset ad descensum montis Oliuarum, cœperunt omnis multitudo discipulorum gaudentes laudare deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus. De miraculis quæ ipso tempore viderāt. Erat enim miraculū, de pullo illiusque dominis prædicere: & quum ipse esset indomitus, adeo composite ac modeste incedere, turbam ad tantū illius honorem attrahi, ac huiusmodi faustam de eo effertī acclamationem & similia.

E *Dicentes: Benedictus qui venit rex in nomine domini.* Matthæus autem dixit, quòd turbæ quæ præcedebant & quæ sequebantur clamabant dicentes hoc: & ibi lege totam enarrationem illorum verborum vsque ad eum locum: Quumq; intrasset ipse Ierosolyma, commota est vniuersa ciuitas.

Pax in cœlo, & gloria in excelsis. In ea interpretatione etiā hæc enarrata sunt. Videntes enim discipuli turbas hæc facientes, & ita clamantes, simul ac similiter vociferabātur, vnà cum eis numine afflati.

Et quidam pharisæorum de turba dixerunt ad eum: Magister increpa discipulos tuos. Et respondens ait illis: Dico vobis quod si hi tacuerint, lapides clamabunt. Lege consequenter prædicto capite illius dicti interpretationem, Turbæ autem dicebant: Hic est Iesus propheta: ibi enim hæc declarata ac manifestata sunt.

Et postquam appropinquauit, intuitus ciuitatem fleuit super illa. Sciens illam propter immensa vitia destruendam, humano modo ipsam præ immensa sua bonitate defler, etiam hinc ostendens, qualia haberet erga ingratos Iudæos viscera.

Dicens: Si cognouisses & tu, & quidem in isto die tuo quæ ad pacem tuam. Defectiuus sermo est: deficit enim: Nequaquam perires. Cōsueuerunt enim sacra verba præsectus veho

mentia abrumpere. Quod autē ait, tantundem est ac si diceret: Si cognosceres & tu in die hoc, id est in hoc tēpore quo ego hic conuersor: tum enim est, quia propter te potissimū humanitatē assumpsi, & peregrinus effectus sum. Si cognosceres inquam quæ ad pacem tuam pertinēt, quæ te erga deum pacificant, quę sunt aut fides in me filium eius, aut meæ prædicationis susceptio, nequaquam perires. Quod autem interponitur, Et quidem, superfluum est tanquam proprietas hebraicæ compositionis. Cap.20. A

Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Abscondita sunt hæc ab oculis animæ tuæ: siue contempta, neglecta.

Quod venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo. Hæc tanquam ab exordio propriè legenda sunt. Nam ipsum Quod, propheticum est hic & narratiuum. Dies itaque dicit obsessionis: inimicos vero illius, Romanos, qui postmodum in eam sæuierunt. B

Et cingent te, ac coangustabunt te vndique, & solo prosternent te ac filios tuos in te. Et filios tuos in te, videlicet solo prosternent.

Nec relinquent in te lapidem super lapidem. Hoc est, lapidum compositionem siue structuram.

Eo quod non cognouerit tempus visitationis tuæ. Quia non agnouisti tempus curæ tuæ, tempus namque peregrinationis meæ erat tempus curæ salutis tuæ. Iesa.56.

Et ingressus in templum cœpit eicere vendentes in eo & ementes, dicens illis: Scriptum est, Domus mea domus orationis est, vos autem fecistis illam spelunca latronum. Latius de his scripsit Matthæus in fine quadragesimiquinti capitis: & ibi quære enarrationem. Iere.7. C

Et docebat quotidie in templo. Principes autem sacerdotum ac scribæ quærebant eum perdere, & primores plebis: nec inueniebant quid illi facerent: vniuersus enim populus pendebat ab ore eius, quum audiret illum. Quum ab eo doceretur.

CAPVT LXIX. DE SACERDOTIBVS ET SCRIBIS AC seniotibus q dominū interrogabāt.

ET accidit q sodam dierum illorum quum ipse populum doceret Cap.20. *in templo & euangelizaret, insteterunt sacerdotes & scribæ cum senioribus populi, & dixerunt ad illum: Dic nobis qua*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 20. D autoritate ista facis? aut quis est, qui dedit tibi istam autoritatem? Dictum est de his quadragesimo octauo capite euangelij secundum Matthæum.

Respondens autem dixit ad eos: Interrogabo vos & ego vnũ quæstionem, & respondete mihi: Baptismus Ioannis erat è cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant apud sese dicentes: *Si dixerimus, E cælo, dicet: Quare non credidistis illi? Si dixerimus, Ex hominibus: vniuersus populus lapidabit nos: persuasum enim habet Ioannem fuisse prophetam.* Consequenter in illo capite etiam hæc manifestata sunt.

Et responderunt se nescire vnde. Iesus vero ait illis: Neque ego dico vobis, qua autoritate ista faciam. Similiter etiam hæc & E ibi lege enarrationem.

CAPVT LXX. DE VINEA.

Parabola.

Cœpit autem ad populum dicere parabolam hanc: Homo plantauit vineam ac locauit eam colonis, & peregre egit ad multa tempora. Hæc parabola quinquagesimum est caput euangeli, secundum Matthæũ: & ibi quære huius enarrationem, ad minutula vsque appositam.

Quumque opportunum esset, misit seruum suum ad colonos, vt de fructu vineæ darent ipsi: coloni vero cæsum ipsum dimiserunt inanem. F *Et rursus alium seruum misit: illi vero hunc quoque cæsum & contumelijs affectum emiserunt inanem. Rursum misit & tertiũ. At illi hunc etiam insuper vulneribus eiecerunt.* In illo capite hæc quoque declarata sunt.

Dixit autem dominus vineæ. Quid faciam? mittam filium meum dilectum, fortassis hunc intuiti reuerebuntur. Similiter & hæc.

Quum autem vidissent eum coloni, cogitauerunt intra sese dicentes. Hic est hæres, venite occidamus eum, vt nostra fiat hæreditas. Et eiectum eum extra vineam occiderunt. Pari modo & hæc.

Quid ergo faciet illis dominus vineæ? Veniet ac perdet colonos illos, dabitq; vineam alijs. Quod quum audissent dixerunt, Absit. Etiam de his diligenter ibi dictum est.

Psal. 117. *At ille intuitus eos dixit, Quid ergo est illud quod scriptum est, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, is factus est in caput anguli?* Præterea & de his.

Omnis qui ceciderit super lapidem illum, conquassabitur: super quẽ Cap. 20. *cunque autem ceciderit, comminuet eum.* Prædicto capite post- A quam etiam illud addidit, quòd de hac Dauidica prophetia hic relictum est, postquam etiam dixit: Ideo dico vobis, quòd tolletur à vobis regnum dei, & dabitur nationi facienti fructus eius: tunc intulit, Et qui ceciderit super hunc lapidem confringetur: super quemcunque verò ceciderit, conteret eum. Sunt itaque ea quæ Matthæus habet exacte recitata, quæ autem apud Marcum & Lucã haben- Mar. 12. tur compendiose tradita, quemadmodum frequenter diximus. Apud omnes itaque euangelistas hæc inuenimus dis- Hoc. pensationem, vt quisque eorum interdum quidem diligẽter, interdum autem compendiose retulerint. Propositum autem verbum dicto capite iuxta Matthæum declaratum B est: & ibi quære enarrationem.

Et quærentes principes sacerdotum & scribæ iniicere in illum manus eadem hora, & timuerunt: cognouerunt enim quod in ipsos dixerit parabolam hanc. Hæc item manifestius scripsit Matthæus prædicto capite.

Et obseruantes emiserunt insidiatores qui se iustos simularent, vt caperent eum sermonem, quo traderent eum principatui & potestati præsidis. Ait Matthæus in fine quinquagesimi capitis. Tunc Mat. 22. abeuntes pharisæi consiliũ ceperunt, vt illaquearẽt eum in sermone, & cætera. Lege ergo illorum enarrationem, & ibi etiam præsentium verborum declarationem inuenies.

CAPVT LXXI. DE HIS QVI DOMINVM INTERROGABANT OCCASIONE CENSVS. C

Et interrogauerũt eũ dicẽtes, Magister scimus quod recte dicis & doces, nec respicis personam, sed viam dei in veritate doces. Licet nobis cẽsum dare Cæsari an non? Quinquagesimo secundo capite de his manifestius scripsit Matthæus, & ibi similiter quære interpretationem.

Cognita vero illorum versutia dixit ad eos, Quid me tentatis? Ostẽdite mihi denarium: cuius habet imaginem & inscriptionem? Respondentes autem dixerunt, Cæsaris. Et ait illis: Reddite ergo quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.20. D *sunt Cæsaris Cæsari,& quæ sunt dei deo. Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram populo, mirabatque super responsō eius tacuerunt.* In illo etiam horum facta est mentio, dataque interpretatio.

CAPVT LXXII. DE SADDVCAEIS.

Accedentes autem quidam Sadducæorum qui negāt esse resurrectionē interrogauerūt eum dicentes, Magister Moses scripsit nobis. Si cuius frater mortuus fuerit habēs vxorē,isque sine liberis mortuus fuerit, E *vt accipiat frater eius vxorē, & suscitet semē fratri suo. Septē ergo fratres erāt, & primus sumpta vxore mortuus est absq; liberis: & secūdus accepit vxorē,isque mortuus est sine liberis: tertius quoq; accepit illā: similiter autē & cæteri septē, liberos non reliquerūt & mortui sunt. Nouissima vero omniū mortua est & mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit vxor? septē enim habuerunt eam vxorem.* Caput hoc quinquagesimumtertium est apud Matthæum: & ibi quære totam enarrationem.

Et respondens ait illis Iesus: Filij huius seculi ducunt vxores, & nuptum dant. Hoc est, Filij huius mundi, huius vitæ.

Qui vero digni habebuntur vt seculum illud consequantur ac resurrectionem ex mortuis, neq; ducent vxores, neq; nuptum dabuntur, neque enim amplius mori poterunt, siquidem æquales angelis erunt, & filij dei erunt, quum futurum sit vt sint resurrectionis filij. Apud F Matthæum etiam horum facta est mentio, dataque interpretatio, vbi dicitur, In resurrectione enim neque contrahent matrimonium, neque nuptui tradentur.

Exo.3. *Quod autem surgant mortui & Moses innuit iuxta rubum.* Id est significauit in scriptura de rubo: hæc autem scripta sunt in libro Exodi.

Quum dicit dominum deum Abraham & deum Isaac & deum Iacob: Deus autem non est mortuorum, sed viuentium: omnes enim illi viuunt. Etiam de his prædicto iuxta Matthæum capite dictum est: & ibi quære enarrationem.

Respondentes autem quidam scribarum dixerunt: Magister bene dixisti. Et amplius non audebant eum quicquam interrogare. Ibi horum quoque facta est mentio, vbi dicitur, Quumque audissent turbæ stupuerunt de doctrina eius.

Caput

CAPVT LXXIII. INTERROGATIO DOMINI AD IVDAEOS, quomodo dicant Christum filium esse Dauid.

Cap.21. A

Vt autem ad illos: Quomodo dicūt Christum filiū esse Dauid, quū ipse Dauid dicat v libro Psalmorū: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellū pedū tuorū? Dauid ergo dominū eū vocat, & quomodo filius eius est? Psal.109 Matthæus autem quinquagesimoquinto sui euangelij capite ait, quod congregatis phariſæis interrogauit eos Iesus dicens, Quid vobis videtur de Christo cuius filius est, & cæteraibique omnia rationabiliter enarrata sunt. B

Audiente autē omni populo ait discipulis suis: Cauete à scribis qui volunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foris, primas sedilia in synagogis, ac primos discubitus in conuiuiis. Lege prædicto Matthæi capite dicti illius enarrationē: Dilatant phy- Mat.23 lacteria sua & magnificant fimbrias palliorum suorum, ac de omnibus inuenies.

Qui deuorant domos viduarum, & occasione prolixe precantur: hi accipient grauius iudicium. Quinquagesimo sexto euangelij secundum Matthæum capite dixit etiā ad scribas & phariſæos, Væ vobis scribæ & phariſæi hypocritæ, quia deuoratis domos viduarum & cæterailege ergo illorum interpretationem. C

CAPVT LXXIIII. DE VIDVA QVAE DVO MINVTA OBTVLIT.

Cap. 21. *Respiciens autem vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylaciū diuites. Vidit autē & quandā viduā pauperculā mittentē illuc duo minuta: & ait, Vere dico vobis, quod vidua hæc paupercula plus omnibus misit: omnes enim illi ex eo quod sibi exuberat miserūt in munera dei: hæc autem ex penuria sua vniuersam substantiam quam habebat misit.* De hac Mar. 12. & Marcus quadragesimoprimo sui euangelij capite disseruit: & ibi quære totam enarrationem.

P

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.21. D *Et quibusdam dicentibus de templo quod pulchris lapidibus ac donis ornatum esset, dixit, Ex his quæ videtis, venient dies in quibus nō relinquetur lapis super lapidem, qui non diruatur.* De his diligēter dictū est in fine quinquagesimi sexti iuxta Matth. capitis, vbi habetur. Et egressus Iesus exiuit de templo: sequutiq; sunt eū discipuli eius, vt indicarent ei structuras templi.

Mat. 24.

CAPVT LXXV. DE CONSVMMATIONE

E *Interrogauerunt autem eum dicentes, Præceptor quādo ergo hæc erunt? & quod signum quādo hæc futura sunt?* Dicit Matthæus. 57. capite quod sedēte eo in monte oliuarum accesserunt ad eū discipuli seorsim dicentes, Dic nobis quando hæc erunt? & quod signum aduentus tui & consummationis seculi? & ibi ista quære.

At ille dixit, Videte ne deceamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes, Ego sum, & Tempus instat. Ne igitur sequamini illos. Ibi etiam horum facta est mentio, & data declaratio.

Quum autem audieritis bella & seditiones, nolite terreri: oportet enim primum hæc fieri sed non statim finis. Tunc dicebat eis, Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & terræmotus magni erunt in singulis locis, & fames ac pestilentiæ, terroresque & signa a cælo magna erunt. Ibi etiam de his dictum est.

F *Verum ante hæc omnia mittent manus suas in vos & persequentur, tradentes in synagogas & carceres, tractos ad reges ac præsides, propter nomen meum.* Similiter & de his.

Continget autem vobis in testimonium. In protestationem, in redargutionem eorum qui non crediderunt, ne dicere possint in die iudicij quòd prędicationem non audierint. Aut contingent vobis quæ ab illis inferentur in martyrij gloriā. (Nā Græci dicunt, Continget vobis εἰς μαρτύριον, id est in martyrium, aut in testimonium.)

Habete igitur fixum in cordibus vestris non esse præmeditandam defensionem, ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt contradicere aut resistere omnes qui aduersantur vobis. Os appellat verba: sapientiam verò intelligentiā verborū.

Trademini autem à parentibus & cognatis, amicis ac fratribus: &

morte afficient quosdam ex vobis. Et eritis inuisi omnibus propter nomen meum. Prædicto capite etiam de his iniuriis. Cap.21. A

Et capillus de capite vestro non peribit. Et vere multi fidelium in ignem iniecti, ne capillos quidem perdiderunt. Manifestū ergo est, quòd si cuius pars aliqua corporis amputata sit, hoc diuina permissione sustinuit: siquidem interdum propriam ostendebat potentiam, quandoque autem carni permittebat, vt iuxta naturam pateretur. Quum ergo dixerit, Et capillus de capite vestro non peribit, significauit, quod omnipotens esset, quódque illis auxiliaretur, ac alacritatem immitteret. Dauid. Nota potentiam Dei.

Per patientiam vestram possidete animas vestras. Possidete siue seruate, quòd si animas, omnino & corpora. Scriptum est enim prædicto capite, Qui autem perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. B

Quum autem videritis circundari ab exercitibus Ierusalem, tunc scitote quòd imminet desolatio eius. Matthæus verò prædicto capite aliud scripsit signum dicens, Quum videritis abominationem & cetera, lege ergo totam dictorum illorum enarrationem.

Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes. In illo etiam de his quærito.

Et qui in medio eius, discedant. Rursum idem dicit ad confirmationem sermonis.

Et qui in regionibus, non intrent in eam. Hoc prætermiserunt Matthæus & Marcus, sicut & hic aliud quod illi dixerunt, puta: Qui in tecto, non descendat vt tollat quicquam de domo sua: & qui in agro, non reuertatur vt tollat vestimenta sua. Mar.13. C

Quia dies vltionis hi erunt. Videlicet dominicæ cædis.

Vt compleantur omnia quæ scripta sunt. Vt compleantur omnia quæ in libris Danielis aliorumque prophetarum de huiusmodi Ierosolymorum expugnatione scripta sunt. Danie.9.

Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis diebus. Apud Matthæum hoc etiam dicto capite manifestatum est.

Erit enim afflictio magna super terram, & ira in populo hoc, cadentque acie gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & Ierusalem calcabitur à gentibus, donec compleantur tempora gentium. Dicit Matthæus quòd erit tunc afflictio magna, qualis nō

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 21. D fuit à principio mundi ad hoc vsq; tẽpus, neq; fiet: ex interpretatione ergo quæ ibi posita est, etiam hæc cognoscẽtur.

Et erunt signa in sole & luna & stellis & super terram angustia gentium, per desiluxum † resonante mari ac fluctuu: arescentibus hominibus præ timore & expectatione quæ superuenient orbi terrarum. Nam virtutes cælorum mouebuntur. Hæc de secundo aduentu suo dicit. Quære autem similiter apud Matthæum dicti illius enarrationem. Statim autem post afflictionem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit splendorem suum, & stellæ cadent de cœlo: ac dicti sequentis: & de his etiam inuenies.

† *Quære quam posuimus annotationem iuxta capite iuxta Matthæũ.*

E 24. *secundum numerum latinorum ad illud dictum, Statim autem post afflictionem dierum illorum & cætera.*

Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate & gloria magna. Rursus ibi suo ordine lege enarrationes quæ necessariæ sunt vsq: ibi, A ficu autẽ discite parabolã.

His autem fieri incipientibus suspicite & leuate capita vestra quoniam appropinquat redemptio vestra. Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam & omnes arbores, quum protrudunt iam gemmas, cernentes ex vobismetipsis scitis quod iam prope sit æstas. Sic & vos quum videritis hæc fieri, scitote quod iustus regnum dei. Rursus ibi reliqua enarratio legenda est vsq: ibi: Amen dico vobis, nequaquã præteribit generatio hæc, donec omnia ista fiãt in eã & horũ facta est mẽtio, & data interpratio, vt par erat.

F *Amẽ dico vobis. Non præteribit generatio hæc donec omnia fiãt. Cælum & terra præteribunt, verba autem mea non præteribunt.* Ibi etiam de his dictum est.

Attendite autem vobis ipsis ne quando grauentur corda vestra crapula & ebrietate, ac curis huius vitæ: & repentinus superueniat vobis dies ille. Tanquam laqueus enim superuenient in omnes, qui sedent super faciem uniuersæ terræ. Vigilate itaque omni tempore precantes, vt digni habeamini effugere omnia hæc quæ uentura sunt.

Quinquagesimo octauo euangelij iuxta Matthæum capite quære enarrationem eius quòd dicitur, Vigilate ergo quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit: nam in eo etiam de his facta est mentio, dataque enarratio. Signandum est autem, quod non sola ebrietas, sed & curæ seculares animam absorbent, mentemque demergunt.

Et stare ante filium hominis. Adstare Christo cum angelis. Cap. 22. A

Erat autem docens in templo. Propter eorum vtilitatem qui illuc concurrebant.

Noctibus vero exibat & diuersabatur in monte qui vocatur Oliuarũ. Hora.

Ne mente distraheretur, & quia aptus erat ad precãdũ, nec minus quoq; ob secretionẽ discipulorum institutionẽ: nã manifestũ est quòd illuc cum eis exibat & conuersabatur.

Omnis quoq; populus diluculo veniebat ad eũ, vt in templo audiret illũ. Si populus ille hoc faciebat, multo magis nos qui populus magis illi familiaris sumus oportet diluculo venire ad eũ, vt in templo audiamus illum per scripturas sanctas docẽtem: nec solum vt audiamus, sed etiam vt obediamus.

CAPVT LXXVI. DE PASCHA.

B

Cap. 22. *Appropinquauit autem dies festus azymorum, qui dicebatur Pascha.* Festum azymorum etiam dicebatur ipsum Paschæ festum, quia in pascha carnibus agni & azymis vescebantur: quum itaque tunc primum azyma gustarẽt, ipsum pascha nominabant etiam azyma. Aliud tamẽ proprie festum erat azymorum die sequenti post paschæ festum, de quo latius dictum est sexagesimotertio capite euangelij iuxta Matthæum vbi dicitur, Primo autem azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes ei, Vbi vis paremus tibi ad edendum pascha? Pascha. Matt. 26

C *Et quærebant summi sacerdotes & scribæ quomodo eum occiderent, timebant enim populum.* Quærebant quomodo occiderẽt eũ occulte, aut nacta bona occasione felicem: timebãt enim populũ, si palam aut nulla data occasione illum occiderẽt.

Intrauit autem satanas in Iudam cui cognomẽ erat Iscariotes, qui è numero erat duodecim. Ioannes vero dicit, quòd post offulam tunc introiuit in illum satanas. Non est autẽ in hoc contradictio. Primum siquidẽ experiẽtia probabat satanas, ac miserum explorabat: postmodum vero agnito quòd repudiatus esset & incorrigibilis, ausus est in eum ingredi, sicut etiam in euãgelio iuxta Matthæũ diximus, no tamẽ quòd insanire eũ faceret aut agitaret, sed quòd illi dominaretur, & tãquam seruo vteretur. Iscariotẽ hunc dicit ad differẽtiã alterius Iudæ. Addidit etiã quòd è numero duodecim erat, Ioan. 13. Iudæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 22. vt ostenderet, quod de primo erat discipulorum choro.

D *Et abiit ac locutus est cum principibus sacerdotum & magistratibus, quem admodum illum traderet eis.* Magistratibus qui templum custodiebant. Nã & hi pecuniis persuasi cum homicidis coniurauerãt. Traderet autem, hoc est traditurus esset.

Et gauisi sunt, ac pacti sunt se argẽtũ ei daturos. Sicut petebat.

Et ille spopondit. Hoc in loco ὡμολόγησε, idem est quod Pactus est, similiter & ex animo promisit.

Ac opportunitatem quærebat, vt traderet eum illis sine turba. Sine tumultu.

Venit autem dies azymorum, in quo oportebat occidi pascha. Verbum Venit, significat hic Instabat. Dixit autem, Venit, propter magnam propinquitatem. Aliud enim est quod supe
F rius dixit ἤγγικεν appropinquauit, & aliud ἐνέστηκεν imminebat, quod hic significatur per verbum ἦλθε. Venit. Siquidem propinquius est ἐνέστηκεν quàm ἤγγικεν. Ideo vbi posuit ἤγγικεν, erat ante duos dies paschæ. Nam ante duos dies loquutus est Iudas cum principibus sacerdotũ & magistratibus: vbi autem significatur ἐνέστηκεν, est ante vnum diem.
Marc. 14 Nam ante vnum diem misit Petrum & Ioannem ad parandum pascha, sicut apud Matthæum & Marcum didicimus.

Et misit Petrum ac Ioannem dicens: Euntes parate nobis pascha vt edamus. Secundum legem.

Nota. *At illi dixerunt ei: Vbi vis paremus?* Neque enim ipse proprium habebat diuersorium, neque illi: vtpote omnibus ĩ derelictis.

Ipse verò ait illis: Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vo
F *bis homo hydriam aquæ bajulans, sequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi magister: Vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis meis edam? Et ipse vobis ostendet cœnaculum magnum stratum, illic parate.* Sexagesimotertio euangelij secundum Matthæum capite quære dicti illius interpretationem, At ille dixit: Ite in ciuitatem ad quendam & cætera: in illa enim de his omnibus dictum est.

Abeuntes autem inuenerunt sicut dixit eis, ac parauerũt pascha. Quũ autem hora aduenisset, accubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Conlegenter ibi etiam de his inuenies.

Et ait illis: Desiderio desideraui hoc pascha comedere vobiscũ antequã patiar. Festinatione festinaui hoc anno pascha comedere vobiscũ antequã crucifigar, sine ante tempus paschæ: Cap. 22.
nam in eo crucifigendus erat, sicut apud Matthæum legi- A
sti in dicti illius enarratione, Vespera autem facta discumbebat cum duodecim.

Dico enim vobis: Posthac non edam ex eo, donec compleatur in regno dei. Sexagesimoquarto euangelii iuxta Matthæum capite quære dicti illius enarrationẽ, Dico autẽ vobis quòd non bibam posthac ex hoc fructu vitis vsque in diẽ illum, quum illum bibam vobiscum nouum in regno patris mei: lege totum, & de omnibus particulatim inuenies.

Et accepto poculo quum gratias egisset dixit: Accipite hoc & diui B
dite inter vos. Hinc incœpta est mystica cœna.

Dico enim vobis quòd nequaquam bibam de fructu vitis, donec regnum dei veniat. In prædicta interpretatione etiam horum facta est mentio cum his quæ sequuntur.

Et accepto pane quum gratias egisset, fregit ac dedit eis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in mei recordationẽ. Similiter & poculum ipsum post quam cœnauit dicens: Hoc ipsum poculũ nouũ testamentum est in meo sanguine, quod pro vobis effunditur. Verũtamẽ ecce manus tradentis me mecũ est in mẽsa. Lege prædicto capite dicti illius enarrationem, Edentibus autem illis sumpto Iesus pane quum gratias egisset, fregit, deditque discipulis: similiter autem & sequentes interpretationes vsque ad eum locum quo dicitur, Et dictis laudibus C
exierunt in montem Oliuarum: & de his omnibus exacte inuenies: nihil enim indiscussum relictum est. Quod vero dicitur, Quod pro vobis effunditur ad poculum referendũ est: porro poculum est sanguis eius.

Et filius quidem hominis secundum quod definitum est vadit, tamẽ væ homini illi per quem traditur. Matthæus sexagesimotertio capite sic habet, Filius quidem hominis abit sicut scriptum est de ipso & cætera: ibi ergo etiam hæc manifestata sunt.

Et ipsi cœperunt conquirere inter se quis hoc facturus esset. Matthæus quidem & Marcus ante panis ac poculi diuisionem aiunt ipsos de hoc dubitasse: Lucas vero & Ioannes post diuisionem. Manifestum est ergo quod & ante & postea fa- Ioan. 13.
ctum sit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.22. D

CAPVT LXXVII. DE CONTENTIONE QVIS esset maior.

Mat.20. *FActa est autem & contentio inter eos quis eorum videretur esse maior.* Etiam alibi de huiusmodi re curiose inquisierant, sicut manifestius scripsit Matthæus trigesimoseptimo sui euangelij capite: sed tunc quidem de hoc erat, quis nam maior esset in regno cœlorum: hic autem alia de causa contentio siue inquisitio inter eos incidit: iam enim certiores facti de morte magistri, inquirebant quis eorum videretur esse maior, vt cæterorum fieret magister.

At ille dixit eis, Reges gentium dominantur eis. Docet sane quod is qui præponendus esset, non deberet dominari tãquam dominus, nam id reges terræ faciunt inflati principatu, & elati propter eos quibus dominantur.

Nota. *Et qui potestatem habent super eas, benefici vocantur.* Tanquam iudicati maiores, aut etiam tanquam gloriæ cupidi.

Vos autem non ita, sed qui maior est inter vos fiat sicut iunior: & qui princeps est, sicut is qui ministrat. Fiant hæc quantum ad animi modestiam. Iuniorem autem dicit postremum.

Vter enim maior est, qui accumbit, an qui ministrat? nonne qui accubuit? At ego in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Seipsum in exemplum sermonis præbet. quũ enim ipsi accumberet, tãquam maiores ab eo habiti: ille ministrabat quasi postremum seipsum ducens, quum & pedes eorum lauaret.

F *Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum.* Dispono vobis regnum, hoc est promitto. Regnum vero cœleste intelligit, cuius spe roborabat eos etiam ad magnitudinẽ ac tolerantiam.

Nota. *Vt edatis ac bibatis super mensam meam.* Mensam videlicet illam regiam ac cœlestem. Possunt autem dici mensa, bona æterna & ineffabilia, quæ diligentibus deum præparata sunt, cibus vero ac potus, est illorum fruitio.

Et sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel. Hoc etiam illis promisit quadragesimoprimo euangelij iuxta Mat.19 Matthæum capite, vbi scriptum est, Iesus autem dixit eis:

Amẽ dico vobis, quod vos qui secuti estis me & cætera: ibi ergo lege horum interpretationem. Cap.22. A

CAPVT LXXVIII. DE EXPETITIONE SATANAE.

DIxit autem dominus, Simon Simon, ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Illi enim moris est præstantiores expetere ad palæstram, sicut Iob. Cribrare vero, id est turbare, mouere, concitare. Cribrum siquidem quod frequentius κόσκινον siue σειτάκριτον vocatur, à quibusdam etiam σείειν dicitur à quo verbũ σεισμὸς cribro vel concutio. Nam in cribro triticum transfertur & concutitur ac confunditur. Prædicit autem eis de futura tentatione, quando omnes relicto eo fugerunt.

Ego vero pro te rogaui ne deficiat fides tua. Rogaui, inquit, patrem meum tanquam homo, ne perdas tandem fidem tuã quam in me habes, in tempore negationis. B

Et tu aliquando conuersus confirma fratres meos. Conuersus, post negationem videlicet per fletum amarũ: hoc est in pristinum locum denuo restitutus. Fratres autẽ eius dicit reliquos Apostolos, aut illos qui per eos erant credituri.

At ille dixit ei, Domine tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire. Oportebat quũ hæc ab ipsa veritate audisset, fortitudinem atque auxilium ab eo peteret: at ille præ feruore contradicit potius, asserens se nihil tale passurum.

Ipse vero ait, Dico tibi Petre, non canet hodie gallus priusquã ter abneges te nosse me. Hodie, inquit, eo quod instabat nox diei illius. Scribit autem Matthæus sexagesimoquarto capite quod dixerit illi Iesus: Dico tibi Petre quod in hac nocte priusquam gallus canat, ter me abnegabis: & ibi lege enarrationem. C Mat.26.

Et dixit illis: Quando misi vos sine loculis & pera, num aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Atqui tũc de loculis nulla est facta mentio. Verum per aurum & argentum etiã hoc simul innuit. Quum enim illa possidere vetasset, manifestũ quod & hoc prohibuerit: vbi nãq; non est thesaurus, vtique superfluum est thesauri repositorium. In peram siquidem panem immittebant: in marsupium vero coriaceũ, quod ga- Mat.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D ἀργύριον vocant, æs siue obolos reponebant: in loculos autē, aurum & argentum.

Dixit autem eis: Sed nunc qui habet loculos, tollat: similiter & peram. Tunc quidem necessario egestatem eis imposuit, vt ad illam accingerentur: postquam vero hoc actū est, aufert nunc necessitatē, & permittit eis vt loculos habeant & peram, quo virtus eorū appareat, qui nulla cogēte necessitate sectātur inopiam: & primum quidem ipse tenebat illos, non sinens vt aliquo egerent, propter eorum imbecillitatē: postmodū vero dimisit ipsos, vt sibiipsis essent auxilio, quasi iam robustiores effectos: nam hoc per loculos ac pe-
E ram significatur. Quum ergo prohibuit eos habere loculos & peram ac similia, tunc nullo indiguerūt, vt eius potentiam ac gratiam agnoscerent: quando vero permisit vt illa haberēt, tunc & esurierunt & sitierūt & nuditatem passi sunt, vt ipsorum fortitudo ac tolerantia cognoscatur. Verum quomodo dixit, Qui habet loculos, quum nullus illorum haberet? Capitur itaque Habet, pro habere potest.

Qui habet loculos, hoc est scientiam, tollat & peram thesaurum videlicet virtutū: nam habentis scientiam, necessaria sunt & virtutum diuitiæ: qui ergo non habet vtrunque, vendat tunicam suam, id est exponat corpus laboribus virtutum, & emat gladiū, hoc est dimicet aduersus affectiones & dæmones.

Et qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Qui non habet, nunc videlicet Quod autem sequitur, Vēdat tunicam suam, & emat gladium, per emphasim dixit, solū o-
F stendens esse tempus vltionis: venientibus, quantū nūquā alias, persequutionibus: non quod gladiis vim propelli vel leː nam Petrum ita vlcisci volentem postmodū prohibuit. Intelligi autem & alio modo potest, vt dictum primum, sit de Iuda, siquidem solus ille loculos habebat, tāquam ab auaritia in seruitutem redactus: iubet itaque vt ipse qui loculos habet, tollat similiter & peram, hoc est de seipso curet, quum iam à diuina prouidentia sit abiectus: secundum vero dictum, sit de cæteris Apostolis: nam ipsis qui non habebant, iubet vt vendant tunicam & emant gladium, id est tradant corpus & mortem recipiant.

Dico enim vobis, quod adhuc hoc quod scriptum est oportet perfici in me, Et cū iniquis reputatus est. Quod scriptū est in ꝓpheta.

Cap.22. Tanquam iniquum enim & facinorosum in medio iniquo-
A rum & facinorosorum latronum crucifixerunt illum.

Etenim ea quæ sunt de me, finem habent. Quæ de me scripta sunt in lege ac prophetis, iam perficiuntur.

At illi dixerunt: Domine ecce duo gladij hic. Quum non intelexissent quid sibi volebat hoc verbo, Qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium, ostendunt duos gladios quibus vsi fuerant ad immolationem ac diuisionem agni, cupientes eius discere intentionem.

Ipse vero ait illis, satis est. Hinc adhuc magis patet, quod non gladiis vlcisci se volens, iusserat emere gladios: nam si idvoluisset, quomodo nunc dixisset, Satis est: siquidē neque centum gladij suffecissent ad irruentium multitudinem. Itaque quod dixit, Satis est, ostenstit quòd nulla erat gladiorum necessitas.

Et egressus ibat quemadmodum solitus erat in montem Oliuarum: B *sequebantur autem illum & discipuli eius. Quumque esset in loco dixit illis: Orate ne intretis in tentationē. Et ipse auulsus est ab eis, quātum iactus est lapidis, positisque genibus orabat dicēs: Pater si vis trāsferre poculum hoc à me, verumtamē non mea voluntas, sed tua fiat.*

Cætera quidē manifesta sunt: de oratione vero quære 64. euangelij iuxta Matthæum capite dicti illius enarrationē, *Mat.26.* Et progressus pusillum procidit in faciem suam, ac cætera quæ sequuntur.

Apparuit autem illi angelus de cælo confortans eum: factusque in agonia protendebat orationem: & factus est sudor eius sicut grumi sanguinis decurrentis in terram. Eodem capite horum omniū C facta est mentio, datāque interpretatio, & ibi lege verbi illius declarationem, Et relictis illis abiit iterum, & orauit tertio eundem sermonem dicens.

Et quum ab oratione surrexisset, veniēsque ad discipulos suos, repe-
rit eos dormientes præ mœrore, & ait illis, Vt quid dormitis? surgite
& orate, vt non intretis in tentationem. Consequenter dicto capite lege ea quæ sequuntur, & ab illis etiam hæc manifestissime cognosces.

Adhuc autem eo loquente, ecce turba, & qui dicebatur Iudas vnus de duodecim præcedebat illos, & appropinquauit Iesu vt oscularetur eū: hoc enim signū dederat illis, Quemcunque osculatus fuero, ipse est.

Sexagesimoquinto euāgelij secundū Matth. capite de his

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.22. exacte tractatum est. Præcedebat autem eos, siue antecedebat tanquam ductor.

Iesus autem ait illi: Iuda osculo filium hominis tradis? Videntes autem hi qui circa ipsum erant quod futurum erat, dixerunt ei: Domine percutiemus ne gladio? Et percussit vnus quispiam ex eis seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dextram. Respondens autē Iesus dixit, Sinite huc vsque. Tactaq; illius auricula sanauit eū. Similiter & in illo lege ea quæ sequuntur, & horum omnium pulchras inuenies ambiguitatum solutiones.

Dixit autem Iesus his qui venerant ad se principibus sacerdotum ac magistratibus templi & senioribus. Tanquam ad latronem existis cū gladiis ac fustibus? quum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me. Etiam de his ibi dictum est, ac diligenter tractatum.

Sed hæc est hora vestra. In qua à deo potestatem in me accepistis.

Nota. *Et potestas tenebrarum.* Tenebras vocat hic diabolum: accepit enim & ipse tunc potestatem aduersus eum. Similiter autem & Pilatus cui dixit, Nō haberes vllam potestatē aduersum me, nisi esset tibi datum è supernis, veluti scripsit Ioannes. Tunc autem simul omnes vim ac potestatem ac-
Ioan.19. ceperunt ipsum afflictionibus ac morti subiiciendi, vt impleretur dispensatio salutaris incarnationis.

Comprehensum autem eum duxerunt, & induxerunt in domū principis sacerdotum. Pari modo ibi de his etiam quære.

Petrus vero sequebatur eminus. Quum autem accendissent ignem in medio aulæ, vnaque consedissent, sedit & Petrus inter illos. Præterea & de his: quum enim latius scripserit Matthæus, particulatim in illo omnia manifestata sunt.

Intuita autem illum ancilla quædam sedentem ad lumen. Quod ab igne resplendebat.

Defixit in eum oculis dixit, Et hic cum illo erat. Ipse vero abnegauit dicens: Mulier non noui illum. Et post pusillum alius videns eum dixit, Et tu ex illis es. Petrus vero ait: Homo, non sum. Et intermallo facto quasi horæ vnius, alius quidā affirmabat dicens, Vere & hic cū illo erat, nam & Galilæus est. Ait autem Petrus, Homo nescio quid dicis. Lege etiā quæ de his scripsit Matthæus sexagesimo sexto capite, eorūq; solutiones: deinde paululum retrocede, & quære dicti illius enarrationē, Et ingressus intro sedebat cum ministris, vt videret finem.

Cap.23. A *Et protinus adhuc eo loquente, cecinit gallus: conuersusque dominus respexit Petrum: Et recordatus est Petrus sermonis domini quomodo dixerat ipsi, Priusquam gallus vocinerit ter abnegabit me. Et egressus foras Petrus flevit amare.* Consequenter dicto capite etiam hæc manifestata sunt.

Et viri qui tenebant illum, illudebant ei cædentes: & circumtecto eo percutiebant faciem eius, & interrogabant eum dicentes: Vaticinare, quis est ille qui te percussit? Et alia multa conuitiantes dicebant in eum. In fine sexagesimiquinti capitis de his scripsit Matthæus. Lege quoque sexagesimosexto capite ipsius, dicti illius enarrationem quod dicitur, Et egressus foras flevit amare: in fine.

B *Atque vt illuxit conuenerunt seniores populi, principesque sacerdotum, & duxerunt illum in concilium suum dicentes: Si tu es Christus, dic nobis. Ait autem illis: Si vobis dixero, non credetis: quod si etiam interrogauero, non respondebitis mihi, neque absoluetis. Ex hoc tempore erit filius hominis sedens à dextris virtutis dei. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es filius dei. Ipse vero ait ad illos: Vos dicitis quod ego sum. At illi dixerunt: Quid amplius nobis opus est testibus? ipsi enim audiuimus ex ore ipsius.* Lege predicto sexagesimoquinto iuxta Matthæum capite ab eo loco, Et respondens summus sacerdos dixit ei, Adiuro te & cætera, quousque dicatur, Tunc expuerunt in faciem eius: nam in illis declarationibus etiam hæc manifestata sunt.

Cap.23. C *Et surgens vniuersa multitudo eorum, duxit illum ad Pilatū. Cœperunt autem accusare illum dicentes: Hunc inuenimus peruertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari, dicentem se Christum regem esse.* Lege sexagesimoseptimo capite euangelij iuxta Matthæum dicti illius interpretationem, Iesus autem stetit coram præside. Matt.27

Pilatus vero interrogauit eum dicens, Tu es rex Iudæorum? At ille respondens dixit ei: Tu dicis. Pilatus autem ait ad principes sacerdotum & turbas: nihil inuenio noxia in hoc homine. At illi insualescebant dicentes: Commouet populum docens per vniuersam Iudæam exorsus à Galilæa vsque ad hunc locum. Pilatus vero audita Galilæa, interrogauit vtrum homo Galilæus esset. Et vt cognouit quod ad Herodis ditionē pertineret, remisit illum ad Herodē, qui & ipse Ierosolymis erat in illis diebus. Cōsequēter ibi etiam de his inuenies.

Cap. 23. D *Herodes autem viso Iesu gauisus est valde: cupiebat enim à multo iam tempore videre illum, eo quod audiret multa de ipso, & sperabat signum aliquod se visurum ab eo fieri. Interrogabat ergo eum multis sermonibus.* Videlicet cauillatoriis & in modum tentantis.

Ipse vero nihil illi respondit. Vtpote tentanti & resp̃sione indigno. Sciens etiam eum velle signum videre, non vtilitatis causa, sed oblectationis: nec tanquam diuinas virtutes, sed velut aperta prodigia: nō fecit apud eum signum.

Stabant autem summi sacerdotes & scribæ acriter accusantes eū. Simul enim & ipsi ad Herodem remissi erāt, sicut in progressu inueniemus.

CAPVT LXXIX. DE CONTEMPTV HERODIS.

E *Spreuit autem illum Herodes cum exercitibus suis: & quum illusisset, indutum eum veste splendida, remisit ad Pilatum.* Haec omnia forsan illi fecit tanquam regi Iudæorum.

Et facti sunt amici Pilatus & Herodes inter se mutuo eodem die, quia antea simultas inter eos interfuisset. Pilatus ergo cōuocatis principibus sacerdotum & magistratibus ac plebe dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem tanquam auertentem populum: & ecce ego coram vobis cum inquisissem, nihil inueni criminis in homine isto ex his de quibus accusatis eum. Sed neq; Herodes quidem: nam remisi vos ad ipsum, & ecce nihil dignum morte actum est ei. Correptum ergo
F *ipsum absolnam.* Correptionem hic vocat mediocrem flagellationem ad mitigandum ac deprimendum furorem illorum: vt arbitrati eum superasse, cessarent ab vlteriori insania: at illi ita nihilominus efferebātur, hoc vnum solum præ oculis immobiliter habentes, vt quam citissime occideretur, quemadmodum etiam prædicto capite dissertum est.

Necesse autem habebat absoluere eis in festo vnum. Exclamauerunt autem simul cum vniuersa multitudine, dicentes, Tolle hunc & absolue nobis Barrabam, qui erat propter seditionem quandam factā in ciuitate & homicidium, coniectus in carcerem. Matthæus vero ait dicto capite, In festo autē consueuerat Præses absoluere turbæ vnū vinctum quē voluissent & cætera: lege ergo interpretationem illorum.

Cap. 23. A *Rursus ergo Pilatus loquutus est ad illos volens absoluere Iesum. At illi clamauerunt dicentes, Crucifige, crucifige eum. Ipse autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit hic? nullum crimen morte dignum inueni in eo, corripiam ergo ipsum absoluam. At illi instabant vocibus magnis, petentes vt crucifigeret eum, & invalescebant voces eorum ac summorum sacerdotum.* Matthæus & alia quædam scripsit dicto capite.

Pilatus ergo adiudicauit fieri petitionem eorum. Absoluit autem eum qui propter seditionem & homicidium coniectus fuerat in carcerem quem petebant, Iesum vero tradidit voluntati eorum. Ibi quoque de his dictum est. Voluntas autem eorum erat vt crucifigeretur.

B *Et quum abducerent eum apprehenderunt Simonem quendam Cyrenaum venientem ab agro, & imposuerunt illi crucem, vt ferret post Iesum.* Etiam de hoc dictum est ibidem.

CAP. LXXX. DE MVLIERIBVS DOMINVM PLANGENTIBVS.

Sequebatur autem eum magna multitudo populi ac mulierū, quæ etiam plangebant & lamentabantur eum. Conuersus autem ad illas Iesus dixit: Filiæ Ierusalem ne fleueritis super me, sed super vosipsas flete & super filios vestros. Nota.

Ne fleueritis propter me, sed propter vosipsas flete & propter filios vestros.

C *Quoniam ecce venient dies in quibus dicent, Beatæ sterilles, & ventres qui non genuerunt, ac vbera quæ non lactauerunt.* Dies dicit obsidionis & expugnationis Ieroſolymorū: in quibus beatificabuntur ab eis quæ genuerunt illæ quæ non peperunt: vtpote quæ non audirent aut viderent varias filiorū suorum strages. *Ioseph. Iudæ de bel. Iud. cap. li. 6. & 7 tom.*

Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos: & collibus, Operite nos. Incipient hæc dicere Iudei, non ferentes pericula innumera ac vehementissima.

Si enim in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Si in me qui vitam habeo diuinam, hæc faciunt Romani à Iudæis instigati: in vobis qui mortem vobis ex peccato parastis, quid ab illis fiet? Nota exposit. huius loci.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 23. *Ducebantur autem & alij duo scelerati, vt cum eo interficerentur. Quumq; peruenissent in locum qui dicitur Caluaria, ibi crucifixerunt eum & latrones, vnum quidem à dextris, alterum vero à sinistris.* Matthæus alia quoque scripsit: illa lege & aperte de his etiam inuenies. Nam in euangelio iuxta Matthæum de domini afflictionibus nullo prætermisso suaque serie omnium exacte data est interpretatio.

Iesus autem dicebat, Pater remitte illis. Pro crucifixoribus Iudæis orans tanquam homo, compassionis formam hominibus demonstrauit, quam erga illos habere oportet, qui ipsos iniuria afficerent. Dubitauerunt autem quidã sumpta hinc occasione. Si enim remissum erat eis peccatũ, quomodo postmodũ Romanis ob illud ad internecionẽ traditi sunt? Quibus nos dicimus, quod non pro omnibus precatio facta est, sed pro his dutaxat, qui nihil mali deinceps perpetraturi erant. Qui vero quum sol obscuraretur, & velum scinderetur, terraque commoueretur, ac petræ finderentur, aliàque signa in resurrectione eius fierent, malitiã addiderunt, & fortuita hæc esse cogitantes, diuinę resurrectioni calumniam maligne struxerunt: non pro his orauit, ideo etiam hi omnino traditi sunt inimicis.

Iosephus loco prædicto.

Nota.

Non enim sciunt quid faciunt. Inuidia videlicet temulenti. Quidã vero dicunt quod nõ pro Iudæis sed pro Romanis militibus, qui in crucifixione subministrabant, orationẽ fecerit: hi enim ignorabant quæ de ipso lex ac prophetæ pro-

Mat. 27. dixerant. Considera autem quod dicendo in præcedentibus, Pater mi si non potest hoc poculum transire à me, fiat voluntas tua, videtur cædes filij secundũ patris fieri voluntatẽ: nũc verò cũ dicat, Pater remitte illis, videtur cõtra filius fieri volũtatẽ: neq; enim aliàs irã ipsius mitigaret, quã cõtra homicidas habebat. Quid ergo dicẽdũ est? Quod in se quidem inuoluntaria erat, propter nostrã tamen salutẽ erat volũtaria. Quemadmodũ & strennui militis plagas, in se consideratas acerbas ducimus, propter strenuitatem tamen, quã aduersus inimicos ostendit, dicimus esse suaues.

Diuidentes vero vestimenta eius, miserunt sortem. Et stabat populus spectans. Prædicto euangelij iuxta Matthæum capice quære dicti illius interpretationẽ. Quumque crucifixissent eũ, diuiserunt vestimẽta eius sortẽ mittentes: vbi pulchræ

datæ

datæ sunt solutiones ad qstiones, q̃ respõsonẽ merentur. Cap. 23. A

Et deridebant eum principes cum eis dicentes: Alios saluos fecit, seipsum saluum faciat, si hic est Christus dei electus. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei ac dicentes: Si tu es rex Iudæorum, serua teipsum. Matthæus vero dicit, Qui autẽ prætereibant, conuitia iaciebant in eum & cætera, vbi latius dictum est. Similiter autem & de aceto ac felle vinoque myrrhato, in illo capite ad verbum elucidatum est.

Erat autem & inscriptio scripta super eum literis Græcis & Latinis ac Hebraicis: Hic est rex Iudæorum. In eo capite etiam de his exacte dissertũ est, vbi dicitur: Et imposuerũt super eam caput eius causam ipsius scriptã: Hic est Iesus rex Iudæorũ. B

CAPVT LXXXI. DE LATRONIS POENITENTIA.

VNus autem malefactorum qui pendebant, conuitia iactabat in eum dicẽs: Si tu es Christus serua teipsum & nos. Respondens autem alter increpabat eum dicens: Neque tu times deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidem iuste, digna enim factis recipimus, hic vero nihil male gessit.

Nota.

Rursus in illo ait Matthæus: idipsum autẽ & latrones qui crucifixi erant cum eo exprobrabant ei: vbi pulchras proposuimus ambiguitatum solutiones. Damnationẽ autem nunc vocat iudicium & crucis condemnationem.

Et dicebat Iesu: Memento mei domine dum veneris in regnũ tuũ. C

Quod supra mundanum est. Nam verisimile est eum quoque audiuisse de sermone quẽ ad Pilatum dixerat, Regnũ meum non est ex hoc mundo.

Et ait illi Iesus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso.

Nota promissionem hm.

Quomodo petente latrone sui memoriã in regno saluatoris assequi, ipse aliud quiddam, quod supra id erat, promisit, conuersationẽ videlicet in paradiso? Quia latro ignorans quod esset eius regnũ, non ad determinatũ aliquid & cognitũ fecerat petitionẽ sed solum per huiusmodi petitionem precabatur, vt bonũ aliquod consequeretur. Christus vero sciens eius intentionẽ promisit quod illi omniũ optatissimũ videbatur. Nouerat enim latro paradisum è doctrina Mosaica: & tunc quidem dedit ei conuersationẽ in pa-

Cap.23. D radiso tanquam arrhabonem regni sui, quod est fruitio ineffabilium ac æternorum bonorum, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Nondum enim quisquam iustorum accepit promissionem, veluti magnus docuit Paulus. Postmodū vero & hoc tradet regnum tempore vniuersalis retributionis. Sed quomodo dixit, Hodie mecum eris in paradiso? quia tanquam deus qui replet vniuersa, vbique simul erat, & in sepulchro, & in inferno, & in paradiso, & in cœlo.

Diximus iam alibi quòd Græcorū doctrina sequatur nempe Græcus.

Erat autem ferme hora sexta, & tenebræ factæ sunt super vniuersam terram vsque ad horam nonam, & obscuratus est sol.

De hoc quære prædicto iuxta Matthæum capite.

Et velum templi scissum est medium. Ibi quoque de hoc inuenies.

E *Et clamans voce magna Iesus ait: Pater in manus tuas commendabo spiritum meum: & hoc dicto expirauit.* Similiter etiam ibi de his dictum est, vbi habetur, Iesus autem quum iterū clamasset voce magna emisit spiritum. Et hoc nobis effecit dominus, ne deinceps iustorum animæ descenderent in infernum, sed magis ad deum ascenderent. Nā per manus dei intelligimus deum ipsum. Ait autem & Apostolus:

1. Pet. 4. Qui patiuntur secundum dei voluntatē fideli creatori cōmendent animas suas. Primum vero ad deum ascendit anima Iesu: deinde ad inferos descendit, vt animas quæ ibi detinebātur liberaret. Verum quo pacto dixit Mariæ post

Ioan. 20. resurrectionem, Nōdum ascendi ad patrem meum? Quia

F tunc corpore nondum ascenderat.

Videns autem Centurio quod factum erat, glorificauit deum dicens, Vere homo hic iustus erat. Et omnes turbæ quæ simul accesserant ad spectaculum istud, & viderant quæ contingebant, percutientes pectora sua reuertebantur. Quære prædicto euangelij iuxta Matthæum capite vbi dicitur, Centurio autem & qui cum eo erant seruantes Iesum & cætera: nam ibi hæc quoque declarata sunt.

Stabant autem omnes noti eius procul, & mulieres quæ eū sequutæ fuerant à Galilæa hæc videntes. Consequenter etiam ibi de his dictum est.

CAPVT LXXXII DE PETITIONE CORPORIS DOMINI.

Cap.24. A

ET ecce vir nomine Ioseph senator, vir bon⁹ & iust⁹: hic nō consenserat cōsilio ac factu eorū, ciuitate Iudæorū, qui expectabat & ipse regnū dei. Hic accessit ad Pilatū, petiitq; corpus Iesu & deposito inuolutū illud sindone, ac posuit ipsū in monumēto quod erat in lapide excisum, in quo nondū quisquā positus fuerat. Etiam de his omnibus ad verbum disputatum est sexagesimooctauo iuxta Matthæum capite. *Corpus dñi.*

Et dies erat parasceues, & sabbathum illucescebat. Splendescebat, oriebatur.

B *Subsequutæ autem mulieres quæ cū eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum & quomodo positum erat corpus eius. Reuersæ vero parauerunt aromata & vnguenta.* Ibi quoq; horū facta est mentio in illius loci enarratione quo dicitur, Erat autē ibi Maria Mag. & altera Maria sedētes ex aduerso sepulchri.

Et sabbatho quidem quieuerunt secundum præceptum. C *Vna autem sabbathorum profundo diluculo venerunt ad monumentum ferentes quæ parauerant aromata, & nonnulla cum ipsis.* Quære apud Matthæum dictum illud: Vespera autem sabbathorū Cap.24. Mat.28. quæ lucescit in vnum sabbathorum & cætera, & lege illius interpretationem, ac præterea illa quæ sequuntur, & omnia euangelistarum dicta ab hoc loco inuenies consonantiæ causa proposita ac declarata.

Inuenerunt autem lapidem à monumento reuolutum: & ingressæ non inuenerunt corpus domini Iesu. Et factum est dum mente consternatæ essent super hoc, & ecce duo viri steterunt iuxta illas in vestibus fulgurantibus: quumque expauissent & declinarent vultum in terrā, dixerūt ad illas: Quid quæritis viuentē cū mortuis? Non est hic, sed surrexit. Memētote quō locutus sit vobis, quū adhuc esset in Galilæa, dicens: oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorū, & crucifigi, ac tertio die resurgere. Et concordatæ sunt verborum illius. C

Ibi etiam hæc vt diximus proposita sunt, & data est interpretatio, vbi habetur, Ecce dixi vobis.

Et reuersæ à monumento nunciauerunt hæc omnia ipsis vndecim, cæterisq; omnibus. Erāt autē Maria Magdalene & Ioanna & Maria Iacobi ac cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc, Mulieres.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 24.

Et visa sunt coram illis tanquam deliramentum verba eorum, nec crediderunt ipsis. Similiter & hæc proposita sunt ac declarata, vbi habetur: Illi autem sumptis pecuniis fecerunt sicut edocti erant.

Petrus vero surgens cucurrit ad monumentum. Quum cæteris prudentior esset ac feruentior, non sustinuit.

Quumque prospexisset, vidit linteamina sola posita. Linteamina dicit funeralia, sindonem videlicet.

Et abiit ad seipsum. Ad suum diuersorium. Nam & Ioannes de Petro ac seipso ait. Abierũt ergo rursus ad seipsos discipuli.

Admirans quod factum erat. Intellexit enim nõ esse trãspositum, siquidem alioqui fuisset cum linteaminibus trãspositum. Apparet ergo, quod tertio venerit Petrus ad monumentum: primum quidem solus: postmodum vero cum Ioanne, prout ipse Ioannes scripsit. Quum autem reuersi essent, rursus coactus est solus currere: neque enim hunc sustinere permisit amoris vehementia intensumque desiderium, quo præceptori primus inter alios discipulos optabat occurrere, & negationis perfectam accipere xeniã: quando etiam apparuit illi dominus, veluti in sequentibus inueniemus. Trina ergo vice ad sepulchrum accedens trinam curauit negationem.

Et ecce duo ex illis ibant eadem die in castellum quod abierat spatio stadiorum sexaginta ab Ierosolymis, cui nomen Emaus. Vltimo capite euangelij secundum Marcum quære vbi ponitur. Post hæc autem duobus ex ipsis ambulantibus apparuit in alia forma euntibus rus & cætera: & lege illorum enarrationem: conducit enim ad proposita Lucæ verba. Dixit autem, Ex illis, hoc est, simpliciter ex omnibus illis.

Et ipsi loquebantur inter se de omnibus quæ contigerant. De cruce tumultuque horrendis quæ tunc facta erant, de sepulchro & his quæ à mulieribus renunciata fuerant, ac de resurrectione domini.

Et accidit dum confabularentur ac conquirerent, & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis. Cognitionem vocat indaginem puta: Quomodo quum talis esset, huiusmodi passus est? & quomodo quum mortuus ac sepultus esset, resurrexit?

Oculi vero illorum tenebantur ne eum agnoscerent. In hoc solum tenebantur, ne eum agnoscerent.

Nota. D

Amoris vehementia in Petro.

Mar. 16. F

Nota.

Cap. 24. A

Dixit autem ad eos, Qui sunt ii sermones quos confertis inter vos ambulantes, & estis tristes? Cõfertis siue obiicitis & inquiritis.

CAPVT OCTVAGESIMVM TERTIVM DE CLEOPA.

RESpondens autem vnus cui nomen Cleopas dixit illi, Tu solus diuersaris in Ierusalem, & non cognouisti quæ in ea facta sunt his diebus? Cognito ex voce & habitu quòd & ipse Iudæus esset, improperant non quòd solus ipse diuersaretur Ierosolymis, sed quod solus ignoraret, quæ omnibus ibi diuersantibus nota erant: & increpando dicunt, Tu solus ex omnibus qui Ierosolymis habitant, diuersaris in Ierusalem ignorans quæ in ea facta sunt his diebus?

Nota. B

Et ait illis, Quæ? Ignorantiam fingit, vt etiam ex ore illorum audiat, quæ à corde eorum cognoscebat, & ita obiurget ac increpet illos.

At illi dixerunt ei, De Iesu Nazareno qui fuit vir propheta, potens opere ac sermone, coram deo & omni populo. Virum prophetã illum fuisse opinabantur imperfecta adhuc fide. Per opus itaq; signa intellige: per sermonem vero, doctrinas.

Quomodo tradiderunt eum summi sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Hoc in loco κρίμα iudicium, capitur pro condemnatione.

Nos autem sperabamus ipsum esse qui redempturus erat Israel. Sperabamus quòd ipse esset redemptor noster qui à scripturis annunciabatur.

Nota. C

Atque cũ his omnibus tertius dies est hodie ex quo hæc facta sunt. Cum his omnibus, hoc est, factis his omnibus.

Sed & mulieres quædam ex nobis attonitos nos reddiderunt, quæ diluculo pernenerant ad monumentum, & non inuento corpore eius venerunt, dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere. Mulieres quædam ex nobis siue nostræ, aut fideles sicut & nos. Dicit autem illas, quæ cum Maria Magdalene erant, & ipsam Magdalenen. Attonitos, inquit, nos reddiderunt vtpote incredibilia asseuerantes.

Et abierunt quidam ex his qui nobiscum erant ad monumentum

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 24. Petrus videlicet & Ioannes vt prædiximus.

Et ita inuenerunt quemadmodum dixerant mulieres, ipsum vero non viderunt. Ita inuenerunt, hoc est, non inuenerunt corpus eius.

Et ipse dixit ad eos: O insensati & tardi corde ad credendū in omnibus quæ loquuti sunt prophetæ. Insensatos illos dixit, tacite ad sui cognitionem excitatus: Tardos vero corde, vtpote tardos ad credendum ea quæ prophetæ loquuti fuerāt de morte & resurrectione ipsius.

Nonne hæc oportuit pati Christum, & intrare in gloriam suam? Hæc quæ videlicet loquuti fuerant prophetæ. Gloriam suam, quæ videlicet suæ erat diuinitatis. Est autem interrogatorius sermo.

Quumque incepisset à Mose & omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. A Mose, siue à Moisaicis libris.

Et appropinquauerunt castello quò ibant, & ipse præ se ferebat se longius ire. Simulabat se longius ire, tanquam vulgaris comes fuisset itineris.

Et coegerunt illum dicentes: Mane nobiscum, quoniā aduesperascit & inclinatus est dies. Inclinatus est ad occasum.

Et intrauit vt maneret cum illis. Factumque est dum accumberet cum eis sumpto pane benedixit, & quum fregisset, porrigebat illis, & aperti sunt oculi eorum: agnouerūtque eum. Quum vidissent assuetam ac cognitam panis benedictionem: nam tunc permissi sunt vt eum agnoscerent.

Et ipse euanuit à conspectu illorum. Ne amplius tardarent, sed citius ad discipulos reuerterentur: volebat namq; eodem die omnibus simul apparere.

Et dixerunt inter se: Nonne cor nostrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis scripturas? Incendebatur, saliebat, mouebatur ac vibrabat.

Quumque surrexissent eadem hora, reuersi sunt in Ierusalem. Surrexerunt eadem hora, non tamen reuersi sunt eadem hora: nam erat via sexaginta stadiorum. Verisimile est autē, quod declinante sole cucurrerint præ nimio gaudio totū interuallum ad noctem vsque, septem videlicet millia & dimidium, quæ in prædictis erant stadiis.

Et inuenerunt congregatos vndecim, eósque qui cum illis erant,

Qui cum illis erant, puta septuaginta, aut simpliciter omnes. Sed quomodo dixit quòd inuenerūt congregatos vndecim? Siquidē Iudas Iscariotes iam abiectus erat: & Thomas tunc præsens non erat. Ait enim Ioannes: Thomas autem vnus ex duodecim qui cognominabatur Didymus non erat cum illis quando venit Iesus. Dicendum est ergo, ex quo Mathias aderat qui loco Iscariotis sorte electus est, etiam ipsum iam connumerauit, tanquam cum vndecim Apostolis cooptatum. Cap. 24. A Ioan. 20. Nota.

Dicentes: Surrexit dominus verè, & visus est à Simone. Quære rursus vltimo capite euangelij secundum Marcum vbi dicitur, Post hæc autē duobus ex ipsis ambulantibus, apparuit in alia effigie euntibus rus & cætera: ac lege illorum enarrationem, quæ ad præsens dictum plurimum conducit.

Et ipsi narrabāt quæ gesta erāt in via, & quomodo fuissent ab ipsis cogniti in fractione panis. Hæc autem illis loquentibus, ipse Iesus stetit in medio eorum, & ait illis, Pax vobis. Consequenter ibi etiā de his inuenies. Considera autē quòd & discedens pacē illis reliquerit, sicut scripsit Ioānes: rursumq; rediens pacē tribuit: pacem inquam, quæ & rem & nomen dulce habet. B Ioan. 14. Pauli nomē.

Expauefacti verò & conterriti existimabant spiritum se videre, & ait illis: Quid turbati estis? & quare cogitationes ascendunt in corda vestra? Expauefacti, id est turbati. Cogitationes autem de hoc ascendebant, verum videlicet spiritus esset id quòd videbatur siue spectrum. Ostendit ergo quòd cordiū esset cognitor. Deinde aliud quoque dat signum. Nota.

Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum. Et quomodo ab his eum cognoscere poterāt? Quia clauorum adhuc ferebant foramina.

Contrectate me & videte quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Contrectate per tactum. C Nota.

Et hoc dicto demonstrauit eis manus et pedes. Ioannes verò ait: Ostendit eis manus & latus suum. Primum siquidem ostēdit eis manus & latus, deinde etiā pedes. Nam vterq; euangelistarum ex his quæ dixit, ostendit etiam id quòd tacuit, veluti iam cognitum. Ioan. 20.

Adhuc autem illis non credentibus præ gaudio et admirantibus. Id enim læpenumero fieri solet.

Dixit eis, Habetis hic aliquid edulij? At illi obtulerunt ei partē

Cap. 24

piscis assi, & aliquid de fauo apiario. Et accepit, ac in conspectu eorum comedit. Non q; deinceps indigeret, sed ad maiorē fidē, maiorémq; confirmationē, ne spectrum videretur. Sicut autē supernaturaliter comedit, ita supernaturaliter quæ comederat digessit. Scire verò oportet, quòd quædam à saluatore dispensatorie facta, nō sunt regula ac præscriptio naturæ: nullus siquidem alius post corporis immortalitatem cicatrices habebit, aut cibum sumet.

Dixit autem eis: Hi sunt sermones quos locutus sum ad vos, quū adhuc essem vobiscum. Suggerit quoq; illis ea quæ prædixerat de seipso, vt etiam hinc agnoscāt quòd ipse sit. Hi sunt inquit sermones quos loquutus sum ad vos, quum adhuc essem vobiscum. Hi, quales?

Supra. 18

Quòd oporteret impleri cuncta quæ scripta sunt in lege Mosis & prophetis & psalmis de me. Tunc aperuit mentem illorum, vt intelligerent scripturas, Et ait illis: Sic oportebat pati Christum, ac resurgere à mortuis tertio die, Et prædicari nomine eius pœnitentiam ac remissionem peccatorum in omnes gentes, incipiendo ab Ierosolymis initio. In prædicando videlicet.

Nota.

Vos autem estis testes horum. Passionis ac resurrectionis, totiúsque meæ dispensationis.

Et ecce ego mitto promissum patris mei super vos. Patris sui promissum vocat spiritus sancti in specie ignitarum linguarū descensionem: nam hanc promisit per prophetam Ioel, qui dixit: Et erit in diebus illis nouissimis, ait dominus omni potens, Effundo de spiritu meo super omnem carnē: præcipue videlicet Apostolicam.

Ioel. 2.

Promissū spiritus sancti.

Vos autē sedete in ciuitate Ierusalē, quoadusque induamini virtute ex alto. Coarctamini simul Ierosolymis, nō seperati, ppter ibecillitatē qua adhuc tenemini, & timorē vestrū, quoadusq; induamini in modū armaturę, virtute ex alto cœlo, vel alta diuinitate per prædictā spiritus sancti descensionem.

Manete.

Eduxit autem illos foras vsque in Bethaniam. Non tunc, sed quadragesimo die post resurrectionem: nam quæ interim facta sunt prætermittit euangelista.

Et elevatis manibus suis, benedixit eis: factúmque est dū benediceret illis, discessit ab eis, ac ferebatur in cœlū. Suscipiete illū nube, vt ipse scripsit præsens euāgelista libro Apostolicarū actionū.

Act. 1.

Christus fertur in cælum.

Et ipsi adorato eo regressi sunt Ierosolyma cum gaudio magno,

Cap. 24.

Propter illius resurrectionē, & propter spē dictæ promissionis. In dicto autē libro scriptum est, quòd regressi sunt Ierosolyma à monte qui vocatur oliuarum. Manifestum ergo est, quòd Bethaniæ vnitus sit mons Oliuarum.

Erántque semper in templo laudantes ac benedicentes Deum. Temporibus videlicet quibus congregari solent: erāt semper in templo, quando in eo esse licebat. Vtinam autem & nos deum semper laudemus ac benedicamus: & ita finem præsentis vitæ iocundum ac beatū inueniamus per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen.

SIMILIS ENARRATIO IN EVANGELIVM SECVNDVM Ioannem.

De Ioanne Euangelista.

QVis certe fuerit Ioannes euāgelista à prioribus euāgelistis didicimus, puta quòd frater Iacobi, filius Zebedæi à vico Bethsaida regionis Galilææ, arte piscator. Neque autem prius, neq; postea literas didicit, sed penitus idiota erat: attamē talem eū nouimus, qualem esse decebat illum, qui à Christo edoctus esset. Siquidē quum in cœna super pectus domini recubuisset, talem hausit scientiam, qualem alius nemo sortitus est. Et verè de cœlo tonuit, & de penetralibus exclamauit: nō tanquam alte vociferans, sed quasi de rebus altis clamans: & linguā cum spiritu mouens. Hic igitur quū in tria aliorū euangelia, quæ sibi à quibusdam fidelibus allata erant, incidisset: vidisséque hos tres in eo maxime sermone versatos, qui de saluatoris erat humanitate, cęterū dogmata quę de diuinitate eius erant prætermisisse, ipsa quidē euāgelia admiratus est ac laudauit, & vera eos dixisse ac fide digna testatus est. Ipse autē motus à Christo ad præfēs opus accessit, & quædā narrat, quæ etiā ab aliis scripta erāt, ne videatur euangelium suū ab aliorum euangeliis separasse: præcipua tamē illi cura fuit, quæ ab aliis relicta erant addere, ac de diuina saluatoris gratia plura ponere, sicut necessariū esse ob insurgentes hæreses indicauit. Alij siquidē ob auditorū imbecillitatem illa prætermiserant, nōdū cōfirmata prædicatione: hic autem crescēte iam fide, ac fidelibus in-

Ioan. 13.

Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.1. D tellectu capacioribus, de hac definiuit, additis etiam quibusdam capitibus, quæ antea silentio fuerant præterita. Præsens autem euangelium multis annis post capta Ierosol, ma conscripsit.

Caput primum iuxta latinorum enumerationē.

E

N principio erat verbum. Nomen ἀρχὴ plura significat: hic autem proprie significat idē quòd Sēper. Huic vero ἀρχὴ cōiuncta dictio ἦν Erat, ipsum omnino reddidit incognitū. Quo enim reduces mēte tua illud Erat, quòd ante omnia & vbiq; præcurrēs, non sinit cogitationē tuā inuenire terminū. Et ī creaturis quidem, Erat, præteritū tempus manifestat. In triade verò increata, hoc etiā significat dictio Sēper. Et in intellectuali sane ac sensibili creatura, de nullo suscipi potest, vt dictū sit, Semper erat: siquidem omnia postmodū facta sunt: sed id soli beatę trinitati aptatur: nam sola ipsa infecta est siue increata. Similiter quoque nomē λόγος Verbum, multa significat. Nunc autem proprie significat dei filium. Dicitur nāque verbum prout dicit Gregorius Theologus, quòd ad patrem ita se habeat, sicut verbum ad mentem: non tātum ob generationem quæ omni affectu caret humano: verū etiam propter cōnexionem & manifestationē. Omnia inquit, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. Poterit quoque dicere quispiam, quòd etiā sit quasi definitio ad suum definitum: nā & hoc significat dictio λόγος: Qui enim vidit filium, inquit, vidit & patrem, hoc est intellexit, vt sit ipse filius tanquā breuis ac facilis finitio naturæ patris. Omne enim quod genitum est, eius qui genuit tacens verbū est. Quum autem dixerit euangelista, *In principio erat verbū*, demonstrauit quòd semper erat: nec erat tempus aliquod aut seculum, quo ipsum non erat: ipse enim effector est tēporum ac seculorum. Quare autem non dixit, In principio erat filius? Ne quæ irrepat suspitio carnalis aut temporalis generationis. Ob id siquidē quum ipsum nominasset verbum, atque hinc omni tēpore, omniq; affectu generationem ipsius supernaturalem carere docuisset, abiectis quoque cæteris indecentibus, circa eā suspitionibus, postmodum in sequentibus ipsum etiam libere filium dicit. Volēs quoque ostendere non modo ipsum semper fuisse siue æternum, sed etiam inseparabilem ac coæternum patri, ait:

Verbum.

Ioan.15.

Ioan.14.

Cap.1. A

Et verbum erat apud deum. Non dixit, quòd erat in loco: non enim in loco continetur, qui circunscribi non potest: neque quòd in deo, ne statim in primordiis, personarū cōfusionem quis imaginetur, sed quòd apud deum siue apud patrem, vt & quod propriū est personarū appareat, quódque inseparabiles sint pater & filius: & omnino manifestū est, quòd etiam spiritus sanctus: siquidem in principio erat trinitas, simúlque erat trinitas.

Et deus erat verbum. Quum verbi nomine vsus fuisset ad docendum in superna generatione intemporalitatē, affectuúmq; carentiam, curat deinceps ac tollit damnū quòd ad hoc nomen subrepit: puta ne quis blasphemet, putās ta leverbum esse quale nostrum est, siue interni, siue id quod proferimus: neque enim tale est, sed substantiale, eiusdem cum patre naturæ ac dignitatis. B

Hoc verbum erat in principio apud deum. Quū dixisset quod semper erat, quódq; à patre inseparabile, & quod de⁹ erat: breui mirandóque modo, theologiam quam de hoc exposuit, in summam redigit: compendium diuinæ de eo cognitionis nobis prębens. Dicētibus autem, quod omnis filius patre posterior est, respondebimus. Quum dicitis, Omnis filius, iā id quod quæritur dissoluitis. Siquidē dei filius nō est talis, qualis est Omnis filius, sed vere supernaturalis. Præterea contentiose asserentibus eum qui ab aliquo est, necesse omnino esse vt sit posterior eo à quo est, respōden dū est, quod etsi hoc dicant, solis tamen radius quū ab ipso sit, nō est eo posterior: nunquam enim sol sine radio apparuit. Quod si in sensibilibus ita est, quidnam dicere quispiā poterit de his quæ maiora sunt, quàm vt dici possint? Ex quo autem deum ipsum esse prædicauit, dat etiam ei diuinitatis insigne: dico sane creandi potentiam: dij enim, inquit, qui cœlum & terram non fecerunt, pereant. Id autem, ne putetur patre minor esse. C

Iere.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1.

D *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est.* Quum omnia per ipsum facta dixisset: ne putaretur id de sensibilibus tantum dixisse, subdidit: Et sine ipso factū est nihil quod factum est, hoc est nihil eorū quæ facta sunt siue sensibile sit, siue intelligibile. Excluditur autē spiritus sanctus: neque enim factus est vt inter alia comprehendatur, sed infectus aut increatus, sicut & filius & pater. Sola nanque diuina trinitas infecta siue increata est. Quū autem demonstrauerit filiū creatorē omnis visibilis atque inuisibilis creaturæ, nō exclusit patrem à creandi dignitate, sed docuit tantum filium esse creatorem sicut & patrē: id enim tribus commune est, quū sit diuinitatis insigne, vt prædictum est. Ideo quoque in diuina scriptura creadi potentia quandoque de patre dicitur, quandoque de filio, interdum vero de spiritu sancto, tāquam videlicet pātre volente, filio autē operante, spiritu sancto vero cooperante.

infrà. 5. Dicit siquidem capite etiam septimo, Pater meus ad hoc vsque temporis operatur, & ego operor. Quidā vero delirī partem illam, Per ipsum, filij minorationem intellexerūt, dicentes, id nō creationis, sed subministrationis esse significatiuum. Nec viderunt quod id de patre quoque vsurpatur. Ait enim Apostolus, Fidelis deus per quē vocati estis in societatem filij eius. Ne quis autem incredulus sit, ambigens quomodo hæc & similia per ipsum facta sint, dicit:

1. Cor. 1.

In ipso vita erat. Qua non solum hæc produxit, verūetiam conseruat, vt in esse permaneant. Nam quod de patre dictum est, de ipso quoque dici potest: In ipso viuimus, mouemur & sumus. Quum autem audieris quod in ipso vita

Act. 17.

F erat, ne cōpositum eum suspiceris, sed vitæ fontem: nā potius etiam totum ipsum vitā nominat, dicens, & vita erat

Infr. 4. lux hominum. Alibi quoq; dicit ipse Christus, Ego sum vita. Qui autem Spiritui sancto resistunt, eiúsque naturam diminuūt, post id quod dicitur, Sine ipso factum est nihil, distinctionem statuunt: deinde quod sequitur simul legunt, Quod factum est, in ipso vita erat: vt spiritū sanctum factū esse demonstrent: nam de ipso loqui dicunt huiusmodi verbum. Facile autē refelluntur. Primum quia pars illa, Quod factū est, indistincte posita, omne quod factum est indicat. Deinde quia etiam vita dicitur esse lux: subdit enim quod

Cap. 1.

vita erat lux hominum: post paululum autem de Ioanne loquens ait: Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de luce. Manifestum est autem, quod Ioannes non de spiritu sancto, sed de filio tulit testimonium, sicut in sequentibus inueniemus.

A

Et vita erat lux hominum. Etiam ipse filius erat lux hominum, vtpote mentem ipsorum illuminans, & ab errore deducens ad veritatem. Quod autem ipsum filium lucē nominauit, ipse quoque filius alibi dicit, Ego sum lux mūdi. Dicitur itaque & lux & vita: vita quidem tanquam viuificans ac continens vniuersa: lux vero, quasi illuminans, & exhilarans mentem hominum, qui ipsum recipiunt. Quidam autem vitam ac lucem dicunt euangelicam prædicationem, quam hominibus adduxit, vtpote causam vitæ spiritualis ac cognitionis lucis.

Inf. 8.

B

Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Lucem quidem vocat prædicationem, propter dictam causam, & propter veritatem: tenebras vero errorem, propter falsitatem. Dicit ergo, Prædicatio in errore lucet, & error eam non comprehendit. Gregorius autem Theologus dictum verbum aliter intelligit sermone quē facit in sancta lumina. Verum potest & hanc & illam recipere interpretationem. Quum ergo hactenus euangelista de filij diuinitate differuerit, consequenter hinc euangelium aggreditur.

Fuit homo missus à deo cui nomen erat Ioannes. Lucas autem scripsit, Factum est verbum dei super Ioannem Zachariæ filium in deserto.

Luc. 9.

C

Hic venit in testimonium vt testimonium perhiberet de luce. Lux intelligitur hoc in loco Christus, propter causam prius redditam: Perhibuit autem Ioānes testimonium de diuinitate ipsius, sicut in sequentibus patebit. Quum autem Christus huius testimonio non egeret, subiungitur etiam causa testimonij: addit enim.

Vt omnes crederent per illum. Quemadmodum enim carne vestitus est, ne nuda diuinitate appositā omnes perderet: ita quoq; testimonio vsus est, vt Iudæi cognati Ioannis vocem audientes, per eā crederent facilius in eum de quo testificabatur: Omnia siquidē ad hominum salutem disposuit. Ioannes itaque testimonium perhibuit vt omnes cre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1. derent, non omnes tamen crediderunt: Fides enim non
D est coacta sed voluntaria.

Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de luce. Adhuc missionis causam declarat. Neq; enim venit vt lucere: nō erat siquidem ipse lux, sed vt testimonium perhiberet de luce. Simul quoque ne putaret quispiam eum qui testimonium ferebat, maiorem ac fide digniorem eo de quo ferebatur testimoniū, vt plerūque solet accidere. Verum quia recens erat Ioannis testimonium, ne similis quædam oriretur suspicio & de eo de quo ferebatur testimonium, ait.

† *Erat lux vera † quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum* †. Semper erat, iuxta suprapositum recōditiorem
E intellectum: siquidem tanquam deus semper erat: tanquā homo vero, esse incepit. Verum si omnem hominem venientem in mundum illuminat, quomodo tot relicti sunt non illuminati? Sane quod ad ipsum attinet, omnes illuminat: qui autem non illuminati manent, à propria hoc patiuntur voluntate: Nam lucis beneficium, quod ad solem attinet, super omnes simpliciter diffunditur. Quod si qui luce frui nolunt, ipsi sibi causa sunt quod non illuminentur. Veram quoque lucem dixit, tanquam incomparabilem ac super omnes, & quæ proprie lux est.

† *Dicitur quoq; vera imago, & vera sapientia, & vera vita: non ad calumniam aliarū sanctarum imaginū neq; sapientiæ quæ à scripturis diuinis est neq; vitæ præsentis, vt ne dicā futuræ: sed talis figura sermonis: id quod incomparabile est, per amplitudinem manifestat.*

† *Sine venientem in verum mundum virtutum.*

In mundo erat. Non tanquam loco circunscriptus, sed tanquam omnia replens. Quum autem dixisset, In mundo erat, ne quis suspicaretur mundo contemporalē esse, quod accidit Paulo Samosatenī, addidit.

Et mundus per ipsum factus est. Manifestum est autē quod factor ante id quod factum est, fuerit.

Et mundus eum non cognouit. Mundum hunc dicit eos, qui mundana sapiunt, qui mundo affixi sunt, qui à sensibilibus rebus abduci nequeunt, nec quicquam supra hęc intelligere possunt. Qui enim tales non sunt, ipsum priusquam etiam in carne aduenisset, cognouerunt. Et hinc est quod ad Apostolos vigesimoquarto iuxta Matthæum capite dixit

Christus, Multi prophetę & iusti desiderauerūt videre quę Cap. 1.
videtis, & nō viderūt: & audire quæ auditis, & non audie- A
runt. Quod si ipsum nō cognouissent, nō desiderassent videre, vt dictū est vel audire. Itaque cognouerunt quidem eum, eiusque in carne mysterium: verum id supernaturaliter: desiderauerunt autem & sensibiliter videre ipsum mirabilia operantē, & audire ipsum docentem: & simpliciter in humana specie. Intelligitur quoque quod indignatus euangelista super eorum cæcitate qui ipsum ignorauerunt, dicit, Et mundus per ipsum factus est, & mundus eum nō cognouit: hoc est, qui facti sunt, factorem nō cognouerūt.

In sua venit, & sui eum non receperunt. Adhuc verbum amplius manifestat. Nam Sua, mūdus est, nempe factura ipsi⁹. Nota
Sui quoque sunt homines, vtpote etiā opera ipsius, & tan- B
quam ad ipsius imaginem formati. Venit igitur in eos, siue ad eos tanquam homo: siquidem tanquam deus, in mundo erat. Declaratur autem & alio modo: quod ex quo Christus à Iudæis secundum carnem natus est, Sua, sunt horum conuersationes. Sui vero ipsi sunt, tanquam ipsius cognati, eiusdemque gentis. Nam & ipse dixit, Non sum missus nisi *Mat. 15.*
ad oues perditas domus Israel. In sua igitur venit, non ob propriam necessitatem: Deus enim nullius eget, sed propter suorum salutem. Sui autem eum non receperunt, quū veniisset vt eis beneficia præstaret, sed more insanientium saluatorem tanquam inimicum abiecerunt.

Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri, credentibus in nomen eius. Quotquot receperunt eum suscipiendo doctrinam ipsius: dedit eis potestatē filios dei fieri: C
nō statim fecit eos dei filios, ne per ignauiam perdāt gratiā: sed dedit ipsis potestatē fieri, quo diligētiores reddātur. Quid ergo, nōne omnes potestatē habent, vt filij dei fiāt? Nō omnes, sed hi tantū quibus datū est: solum autem datū est credentibus in ipsum. Ideo quoq; manifestās quos dederit, subdit, Credētibus in nomē eius, hoc est in ipsum. Itaque ipsius quidē est dare potestatem: illorū vero, vti ea. Aliud est autem per baptismū aliquem à deo adoptari, & aliud per euangelicorum præceptorū obseruātiam filium dei fieri: nam illud principium est, hoc autem finis: & illud sane dei donum est, hoc vero studij facinus egregium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1.

D *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri sed ex deo nati sunt.* Attenuat quidem humanam generationem tanquam naturalem, eam vero quæ ex deo est extollit tanquã supernaturalem, vt cognita deiectione primę, & exaltatione secundę: intellecta quoque beneficij magnitudine: digne gratias agamus, & laboremus ne ipsũ nostra ignauia perdamus. Quum autem dixisset, Non ex sanguinibus, subiecit manifestius. Neque ex voluntate carnis. Deinde hoc etiam amplius interpretatur addens, Neque ex voluntate viri. Sanguis enim & caro, vir est. Voluntatem vero intelligit nunc coitus concupiscentiam.

Generatio naturalis et supernaturalis.

† *Et verbum caro factum est* †. Vbi dixisset homines ex deo natos esse, ait filium etiam dei factum esse hominem. Nã hoc indicat quod ait, Verbum caro factum est: vt qui illud admirabatur, magis etiã hoc miretur, vtpote excellẽtiori modo magis admirandum, quia & hoc illius causa est. Ad hoc siquidẽ dei filius homo factus est, vt homines filij dei fierẽt. Quum vero audieris, Verbũ caro factum est, ne trãs mutationẽ diuinæ essentiæ intelligas. Ipsa etenim immutabilis est ac impatibilis, sed quod verbũ permanens quod erat, factum est quod non erat: siue manẽs deus, factus est homo per carnis assumptionem, animatus videlicet. Tribus autem modis id quod iã est, fieri dicitur: Vno quidem modo natura eius quod est, in id quod fit trãsmutatur: iuxta quem modũ lac efficitur caseus: & lutum efficitur testa. Altero vero quando manente eius quod erat substãtia immutata, aliud per accidens efficitur: iuxta quem modũ æs efficitur statua: & homo efficitur iustus vel iniustus, aliaq; similia. Tertio vero modo, quãdo salua ac immutata vni' substãtia, alia quoq; additur substantia: & hoc modo miles efficitur armatus. Primo ergo modo non est verbũ factum caro: non enim natura mutata est. neq; secundo: nõ enim per accidens caro facta est, sed ipsa quoque substantia. Restat igitur vt quod dictũ est, tertio modo intelligatur. Nã more militis, carne vestitus bellum nostrum deuicit. Dixit autem Factum est, vt blasphemiã tolleret nugantium ac dicentium, quod caro imaginatũ est verbum. Vius enim hoc verbo, Factũ est, confirmauit quod vere & non phantastice incarnatum est. Verum ne diuinæ substantiæ mutationem

Nota. A parte totum.

Diuina essentia.

Nota.

Quot modis id quod est, fieri dicitur.

Cap. 1.

nem intelligas, dicit.

A † *Non poterat aliter dei erga nos dilectio ita manifestari, sicut facta carnis mentione: & quod propter nos vsque ad id quod pius est sese deiecerit: caro siquidem longe vilior est anima.*

Et habitauit in nobis. Habitauit in nostra carne, in ea quę nobis propinqua est, in ea quæ à nobis assumpta est. Quod si aliud est is qui habitat, & aliud habitatio: verbum secũdum substantiam & naturam aliud mansit à carne. Nam secundum coniunctionem & vnionem, vnum est verbum susciptens, caroque susceptа, seruatis etiam post vnionem, immutatis atque inconfusis duabus ineffabiliter naturis.

Nota.

Et vidimus gloriam eius. Gloriam verbi, virtutem diuinitatis, quæ per carnem tanquam per velũ illuxit: quę autem erat illa? Certe nũquam antea visa variaque miracula: perlucida ac supernaturalis transformatio: & tempore passionis solis præter naturã obscuratio, formidabilis veli scissio, horribilis terræ motus, petrarum scissiones, monumẽtorum apertiones, mortuorum suscitationes: quodque omnium caput est, mirabilior quam dici aut cogitari potest domini resurrectio, & post hanc quæcunque glorioſa Apostoli deinceps conspexerunt.

B

Gloria Verbi, Virtus diuinitatis.

Gloriam tanquam vnigeniti à patre. Gloriam, non qualis est sanctorũ beatorũ vel angelorũ, sed gloriam vere vnigeniti. Nam hic dictio ὡς Tanquam, idẽ significat quod Vere. Vnigeniti autẽ à patre, siue, natura filij dei. Vnigenitũ enim à matre nominari, declarat hunc natura filiũ virginis: dici vero vnigenitũ à patre, hunc natura dei filium prædicat.

C

Plenum gratiæ & veritatis. Confirmans amplius quod verbum caro factum, nihil ob hoc diminutum sit, ait: Plenum erat gratia diuina & veritate: gratia quidem in admirandis operibus: veritate autem in doctrina. Et preterea gratia, quia cuncta poterat: veritate vero, quia nihil in eo phãtasticum erat.

Nota.

Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat. Etsi ego inquit, quibusdam non satis fide dignus videor, Ioãnes ante me testimoniũ de ipsius diuinitate perhibet: Ioannes inquam ille, cuius nomen magnũ ac celebre erat apud omnes Iudæos. Nec solũ testificatur, verum etiam clamat, siue cum libertate vociferatur, ac metu omni sepositо præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1.

D dicat. Audi vero quid testificetur & clamet.

Hic erat de quo dicebam: Post me venturus est qui ante me fuit. Dixit enim hoc, aliaq; similia Iudæis de Christo antequã ipse appareret aut manifestaretur tanquam propheta, vt fama eius præoccuparentur: & quum postmodũ appareret, facilius testimoniũ de illo reciperetur. Siquidẽ Matthæus scribit eum dixisse: Qui post me venit, fortior me est, cuius non sum dignus calceamẽta portare. Quid est autem, Post me venturus est qui ante me fuit: hoc est, post paululum ad vos venturus est, qui licet vt homo nondum apparuit, gloria tamen ac maiestate me præcedit: nam maxime glorificandus & exaltandus est. Quod autem futurum est, more prophetiæ, quasi iam factum sit, dixit. Deinde ponit etiam

E causam huiusmodi sublimitatis.

Quia prior me erat. Quia me tanquam deus præcedebat.

Et de plenitudine eius nos omnes accepimus. Quum ipsum dixisset plenũ gratia & veritate, ac fontem omnis boni perennem & inexhaustum esse demonstrasset, ait: Nos etiam omnes discipuli de tali ipsius plenitudine per participationem accepimus.

Et gratiam pro gratia. Nouum testamentum pro veteri. Quod autem de his loquatur, ex sequentibus manifestum est: interim autem scito quod & hoc & illud Gratiã nominauit, quia vtrunque gratis accipientibus datũ est, deo ipsis propria sua misericordia gratificante, nõ ob præcedentes illorum virtutes rependente. Quemadmodum autem

F dicuntur lex & lex, testamentũ ac testamentum, multaque alia nomina habent communia: ita quoque gratia & gratia nominantur. Hæc autem æquiuoca sunt non synonyma: illa siquidem quæ veteris sunt, rudem expressionem duntaxat significant & imitationem, quæ autem noui, perfectionem: & illa sane omnibus conueniunt, hęc autem solis viris: vel potius illa viris, ista vero angelis. Differentiã consequenter ipsorum ab his qui ea administrauerũt ostendit.

Quia lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta. Lex quidem, siue vetus testamentum per Mosen mediatorem data est, gratia vero siue nouũ testamentum per Iesum Christum nullo altero mediãte. Et Moses quidem seruus erat: quodque à deo accepit, hoc dedit: Chri-

stus autem dominus erat, & ipse tanquam deus nouũ condidit testamentum. Quantum est igitur Mosis à Christo discrimen, tantum sane & horum. Superius certe Gratiam & gratiam dixit ob causam ibidem dictam: hic autem nouũ duntaxat testamentum gratiam nominauit, vtpote verius gratiam. Nam solum ipsum peccatorum condonat remissionem, regenerationem, adoptionem, regnum cœlorum tribuit, ac bona quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Vbi vero dixisset Gratia, addidit, Et veritas, infallibilem ipsam esse attestans ac perfectam: illã siquidem gratia erat imperfecta. Lex enim, vt ait Apostolus, nihil ad perfectum adduxit: hæc autem perfecta, vtpote perfecte operãs. Quanto ergo maiori gratia B digni habiti sumus, tanto ad maiorem obligamur virtutẽ, ne tanto beneficio indigne conuersantes, dignum tanta ignauia supplicium sustineamus.

Deum nemo vidit vnquam vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Qua consequentia venerit ad hoc euangelista, aduerte. Postquam differentiam demonstrauit legis & gratiæ, rationabilem etiam differentię causam addit: quod legem quidem attulit Moses, homo qui deum non vidit: etenim deum nemo vidit vnquã, ideoque lex inferior est, vtpote ab homine delata. Gratiam vero siue euangelium vnigenitus filius qui versatur in sinu patris, semperq; deũ videt, nempe deus ipse, illud enarrauit, ordinauit, ac docuit: ideoque potior est gratia, quippe à deo facta, qui deũ intuetur, & ea quæ dei sunt cognoscit. Sed quomodo dixit, Deũ nemo vidit vnquam? Nam & Iesaias deũ vidit se- *Iesa. 6.*
dentem super solium excelsum & eleuatum: Iezeciel autem vidit ipsum sedentem super Cherubim. Daniel præterea ipsum vidit sedentem antiquum dierum: & alij quo- *Dan. 7.*
que ipsum viderunt. Sed id non veluti secundum naturam erat, sed sicut iuxta similitudinem apparebat. Nam si ipsum iuxta suam naturam vidissent, nequaquam variis modis vidissent: simplex enim & sine figura est, & neque sedet, neque stat, neque ambulat: nam hæc corporum sunt. Vnde & dicit: Ego visiones multiplicaui, & in manu pphe- *Osee 12.*
tarũ assimilatus sũ: visiones diuersas ac similitudine significãs. Nominatur autẽ vnigenit⁹ filiꝰ, qꝰ solus patris natus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1.

sit, soloque patre genitus. Pater quoque solũ est pater, non etiam filius alicuius, vt alij sint patres: filius etiam solũ natus est, non pater etiam alicuius, vt plures essent filij. Ad hæc quia vnico ac proprio modo natus est, q nec dici, nec cogitari potest, non corporum more. Dicitur autem filius, quod eiusdem sit cum patre substantiæ: nec solum hoc, sed quia etiam ab eo est. Sinũ vero dixit patris, nõ quod deus sinum habeat: nam sinus corporum est: sed per hoc quod dicit, Qui est in sinu patris: proprium & consubstãtiale filij significauit. Potest quoq; & alio modo dici, quod prioris dicti videlicet, deũ nemo vidit vnquã, confirmatio est id quod sequitur, Vnigenitus filius qui est in sinu patris ipse enarrauit, hoc est ipse docuit quod deum nemo vidit vnquã. Nã de hoc variis locis Christus loquutus est, sicut in sequentibus manifestum erit. Nulla itaq; creatura deum videt, non materialis tantum, sed & immaterialis: siquidẽ ipsis quoque immaterialibus virtutibus inuisibilis est deus in sua natura, licet prout sibi conceditur deum videant.

videre Bed.

Et hoc est testimonium Ioannis. Hoc inquam de quo nunc in progressu dicturus est.

Quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis sacerdotes & leuitas, vt interrogarent eum, Tu quis es? Testimonium videlicet datũ quando miserunt Iudæi, &c. Siquidẽ pontifices & sacerdotes populi, quum circa Christi partum admirãda audissent: sumpto præterea de sapientia ac prudentia illius experimento, quando duodecim annorũ factus immixtus est doctoribus, audiẽs illos & interrogãs, veluti scripsit Lucas: obstupescebant, inuidiaq; agitari cœperunt. Quum autem & Ioannem postea multa ac mirabilia de ipso ad suũ baptisma accedẽtibus dixisse audissent, intellexerũt enim quod talia de illo diceret, magis turbati sunt: missisq; ab Ierosolymis sacerdotibus ac leuitis siue ministris interrogauerũt eum, Tu quis es? non tanquã id ignorantes: nã cunctis nota erant quæ circa natiuitatem eius cõtigerant: quæq; in eius circũcisione ac nominis impositione, ita vt omnes dicerẽt, Quis nã puer hic erit? Sed præ malitia ignorantiã simulant. Nec dicunt, Quis es, sed Tu quis es: ac si dicerẽt: Si maior te est quẽ tu prædicas, tu ergo quis es? erga quem magnopere affecti sumus, & de quo magnificam habemus

Lucæ 2. Matt. 3. Lucæ 3.

opinionem, quémque vehemẽter colimus. Putabãt enim inspiciẽter, quod licet in cæteris vigilantius excubare videretur, attamen humanũ quiddam tanquã homo sentiret, ac gloriæ amore illectus, Christũ se esse responderet, & deinceps ipsius seu fama extingueretur, ob quã omnes oriebãt anxietates. nã & hac de causa nõ vulgares quosuis miserũt, sed sacerdotes & leuitas, idq; ex Ierosolymis vtpote pstãtiores atq; astutiores cũctis, qui ex aliis erant ciuitatibus.

Cap. 1. A

Et confessus est et non negauit. Confessus est, veritatem scilicet: nam verax erat ac solidus.

Et confessus est dicens: Non sum ego Christus. Virtutem eius cõfirmans, rursum idem repetit. Neq; enim solum ambitionis omnino nihil passus est, aut dominicam nõ arripuit gloriam, sed nec eam quæ à multis dabatur respexit. Et vide prudẽtiam. Non dixit quis esset quod postmodũ fecit, sed ad mentem eorum accedens, & quid velint agnoscẽs, recte id à principio abstulit, quod ipsum sperabant responsurum. Dixit enim, Non sum ego Christus.

B

Et interrogauerunt eum: Quid ergo, Elias es tu? Et dicit: Non sum. Iam conatu frustrati, ad aliud conuertuntur, intentũmque suum adumbrare volentes dicunt: Quid ergo, Elias es tu? vt videantur simpliciter ac sine malitia interrogare: Siquidem expectabant etiam venturum Eliã. Scriptum est enim apud Malachiam prophetam: Mittam vobis Eliam Thesbiten, qui conuertet cor patris ad filiũ. Rursum ergo rogant, ne suspecti habeantur.

Elias. Mal. 4.

C

Es tu ille propheta? Et respondit, Non. Non dicunt, Es tu propheta: nam sciebãt eum esse prophetam: sed es tu ille propheta, de quo scripsit Moses? Scripsit enim eis dicens, Prophetam suscitabit vobis dominus, ipsum vt me audietis. Ille autem erat Christus.

Deut. 18.

Dixerunt ergo ei: Quis es, vt responsum demus his qui miserunt nos? Quid dicis de teipso? Ait: ego vox clamantis in deserto, Dirigite viã domini, sicut dixit Isaias propheta. Quum ad omnia patienter respondisset, nunc etiã dicit quis sit. Ego, inquit, sum illa vox de qua scriptum est, Vox clamantis in deserto: Dirigite viam domini, & cætera. Hoc autem verbum pulchre exponitur tertio iuxta Matthæum capite: quære itaque ibi expositionem ipsius.

Isa. 40. Nota. Matt. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D *Et qui missi fuerant, erant ex Phariſæis.* Significauit etiã ip ſorum ſectam, repræſentans obliquam eorum curioſitatẽ.

Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque propheta? Quum perficere nõ potuiſſent quod intendebant, accuſatione nituntur hunc attrahere, vt vel timore cogeretur dicere, quod nõ erat. Rurſum autem magnam demonſtrat æquitatem.

Reſpondit eis Ioannes dicens: Ego baptizo in aqua, medius autem veſtrum ſtetit, quem vos non noſtis. Eo enim tempore Chriſtus immixtus erat populo: nam quaſi vnus è vulgo veniebat ad baptiſmum, quod diuina reuelatione Ioãni innotuerat. Id autem quod addit, Quem vos non noſtis, de illius diuinitate dictum eſt.

E *Ipſe eſt qui poſt me venturus eſt, qui ante me fuit.* De quo videlicet verbum iſtud dicebam. Eſt autem ſuperius declaratum.

Cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam eius corrigiam calceamenti. Sublimiter id quod eſt in Chriſto incomparabile hinc demõſtrat, dicẽs: Neq; inter poſtremos eius ſeruos numerari meteor, propter magnitudinẽ cõſideratæ in eo diuinitatis. Poſtremis nãq; miniſtris aptari ſolent huiuſmodi miniſteria. Quære autem ad principium euãgelij iuxta Marcũ dicti illius expoſitionẽ quo dicitur, Et prædicabat dicens: Mar. 1. Venit is qui me fortior eſt poſt me, cuius nõ ſum idoneus vt procumbẽs ſoluam corrigiam calceamentorum ipſius.

F *Hæc in Bethania facta ſunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans.* Emendatiora exẽplaria In Bethabara ſcribunt: nam Bethania nõ eſt ſita trans Iordanẽ aut in deſerto, ſed prope Ieroſolyma. Demonſtrat autem locũ, oſtendens quod multis præſentibus Ioannes ea quæ de Chriſto erãt prædicabat. Omnia vero quæ interim acciderunt prætermittẽs: Puta quomodo baptizatus eſt, quomodo cœlit⁹ accepit teſtimonium: ieiunium præterea quadraginta dierum in deſerto ac tentationes, tanquam ab aliis iam euãgeliſtis narrata, refert deinceps quæ poſt deſcẽſum eius à deſerto cõtigerunt, & ab illis relicta ſunt.

Poſtero die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe. In craſtino poſt deſcenſum eius à deſerto ſcilicet: adhuc enim circa Iordanẽ permanebat Ioãnes. Quare autẽ venit ad ipſum?

Quia ſuſpicabantur quidam veniſſe tanquam peccatorem Cap. 1. A
ad baptiſmum in pœnitentiam more aliorum. Venit ergo nunc ad Ioannem, vt occaſionem illi daret corrigẽdi perfectiori teſtimonio huiuſmodi ſuſpitionem.

Et ait: Ecce agnus dei. Agnum ipſum appellauit, ad memoria eis adducens vmbras veteris teſtamenti, ac Iſaiæ prophetiam: tanquam diceret, Ecce agnus in lege figuratus, & Iſaie. 16 exod. 12.
ab Iſaia annunciatus. Deinde addit etiam id quod præcipuum eſt eius, puta quod à deo miſſus ſit ad immolandum pro ſalute hominum. Vel dei, hoc eſt, diuinus, propter ſuã diuinitatem.

Qui tollit peccatum mundi. Agnus ſiquidem qui in lege ſa- Agnus Lo gis.
crificabatur, vnius Iſraelitici populi auferebat peccatũ tanquam figura, ſignum & vmbra veritatis. Agnus autem dei B
immolatus, totius mundi aufert peccatum, & tanquam veritas, eos qui in mundo ſunt purificat. Ille ſiquidẽ irrationalis erat, hic vero rationalis: nec ſolum hoc, verum etiam diuinus. Peccata autem non tantum animæ dicit maculas, à quibus liberi ſunt, qui eius ſeruant præcepta: verum etiã corporeas infirmitates, à quibus ægrotantes liberat. Dicẽs autem, Qui tollit peccatum mundi, ſoluit prædictam ſuſpitionem. Nam qui aliorum aufert peccata manifeſtum eſt, quòd ipſe non habeat peccata: qui autem peccatis non eſt obnoxius, alia omnino cauſa venit ad baptiſmum, quã ipſe Baptiſta paulo poſt referet. Rurſum alibi dicit, Ante me Sup. cap.
fuit: &, Prior me erat: ſeipſum intrepide tanquam ſeruum C
deiiciens, illum autem quaſi dominum incomparabiliter extollens.

Et ego neſciebam eum. Ne putarent quod illum iam olim cognoſcens talia de eo ferret teſtimonia, gratiam illi præſtans tanquam cognato, ait: Ego ignorabam eum priuſquã ad Iordanem veniret, vtpote temper in deſerto verſatus. Atqui quam adhuc in matris eſſet vtero, cognouit eum, & præ gaudio exultauit, quemadmodum ſcripſit Lucas. Verũ id non fuit naturaliter, ſed ſupernaturaliter tunc eum cognouit, & quo modo nullus omnino hominum cognouit. Nũc autẽ triplici cognitione cognouit: puta per viſum, per auditum, præterea prophetica notitiam, quarũ nulla Chriſtum cognoſcebat, priuſquam ad Iordanẽ veniret, deinde autẽ

Cap. 1. D

tiplici hoc modo cognouit eum. Siquidē prophetice ei reuelata sunt quæ de ipso erāt: ideo & dixit: Qui post me vēturus est, ante me fuit. Vidit quoque eū: illum namq; prohibebat dicēs: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Mat. 13. Audiuit præterea vocem de illo dicentem: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacitum est, sicut alij euangelistæ docuerunt.

Sed vt manifestaretur Israēli, propter hoc veni ego in aqua baptizans. Ecce dixit etiam causam, ob quam venit & ipse vt baptizaret, & Christus vt baptizaretur: Vna siquidē eadémq; fuit & huius causa & illius: videlicet vt manifestaretur Christus Israelitis. Nā à deo missus fuerat Ioānes ad Iordanē, vt baptisma pœnitentiæ prædicaret, quo propter baptisma multi concurrerēt, & adstans Christus in medio multorū, E vtpote baptizandus, testimonium acciperet, inferne quidē à Ioanne, superne vero à patre & spiritu sancto: atq; hinc ipsos attrahens, mysteria docere, ac mirabilia operari inciperet: neque enim ita concurrissent omnes, neque ita testimonium audiuissent, nisi hoc factum fuisset.

Nota. *Et testimonium perhibuit Ioannes dicens, Vidi spiritum descendentē tanquam columbam de cœlo, et mansit super eum. Et ego nesciebam eum, sed qui misit me ad baptizandum in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto.* Rursum ait, Nesciebam eum, vt F proprium testimonium ab omni suspitione remoueret. Verum quando dixit ei deus, Super quem videris spiritū descendentem, &c. Quando quæ de Christo erant ipsi reuelauit, illo nondū manifestato: tunc siquidem & hæc, & alia dixit. Postea vero ipsum quoq; demonstrauit ad baptismū accedentem. Præsens itaq; euangelista ea, vt dictū est prætermisit, quæ circa domini baptisma ab aliis euāgelistis cōscripta sunt. Matthæus vero hæc cæteris latius enarrauit: lege ergo illa ad perfectiorem habendam cognitionem.

Et ego vidi. Spiritum, videlicet descendentem, & manentem super eum.

Et testimoniam perhibui, quod hic sit filius dei. Et vbi hoc perhibuit testimonium: neque enim vsquam scriptum est. Omnino sane hoc testificatus est: relictum est autem ab euangelistis, quemadmodum & alia multa,

Cap. 1. A

Postero die iterum stabat Ioannes & ex discipulis eius duo: & intuitus Iesum ambulantem ait: Ecce agnus dei. Non vulgari modo neque casu hæc de ipso loquitur: sed quia nondum ludęorum insensibilitatem attigerat: nemo enim quicquam de ipso interrogauerat, rursum hæc de ipso dicere cogitur, mentémq; eorū iteratis vocibus expergefacere quasi dormientē. Et quemadmodum sponsus nihil interim sponsæ Nota. loquitur, nec eā per seipsum accipit, sed dux spōsæ omnia disserit, eámq; illi traditurbi vero hāc ipse acceperit, ita eā immutat, vt illa priorū omniū obliuiscatur. Ita & nūc Christus adhuc tacet, Ioānes vero cuncta operatur, ideo etiam amicus spōsi vocatus est, tāq; qui nuptiis præest, omniáque administrat quæ ad spōsum pertinet. Vbi vero accepit desponsatam sibi ecclesiā, ita eam sibi copulauit, vt illa continuo omniū obliuiscereturEt sicut spōsa nequaquā ad spōsum accedit, sed hic ad illam, etiā si fuerit ipse regis filius, B illa vero omniū abiectissima. Ita & hic accidit: iste quum tantus esset, ad eam quę despectissima erat accessit, & cōiunctus non permisit vt hic deinceps remaneret, sed susceptam in paternam deduxit domum, hoc est, in cœlum.

Et audierunt eum duo discipuli loquentem, ac sequuti sunt Iesum. Inter multos auditores hi soli audisse dicuntur, auribus videlicet animę, quum alij vtiq; audissent auribus corporis. Ex discipulis namque Ioannis soli hi duo tunc animo prę sentes erant, quum tamen alij multi adstarēt. Sequuti sunt autem eum, cupientes eius habere notitiam.

Conuersus Iesus quum vidisset ipsos sequentes, ait illis, Quid quæritis? Non tanquam ignorans, qui hominum penetrat cogitationes, sed vt interrogādo familiares sibi redderet, ac fi- C dutiam daret. Verisimile est enim quod erubescebant, & quasi ignoti formidabant,

At illi dixerunt ei: Rabbi, quod dicitur, si quis interpretetur, Magister, vbi habitas? Quum nondum ab eo quicquā audissent, magistrum siue præceptorem eum appellant: atq; hinc eausam cor sequerentur manifestant, videlicet vt quę forēt vtilia audirent, vtque sese in discipulos ingererent. Dicunt autem, Vbi habitas? volentes diutius & in quiete cū eo cōuersari.

Dicit eis, Venite et videte. Non dat habitationis signa, vo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1. lens vt illi sequerentur, quo maiorem haberent fiduciam.
D *Venerunt & viderunt vbi manerat, & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat fere decima.* Horam significat, & in his innuens discipulatus desiderij, & in illo humanitatē, quod neq; propter tēpus auersi sunt, quū iā sol ad occasum declinaret: neq; tēpus, aut aliud quippiā causati sunt. Quod si alibi dicit se non habere vbi caput suū reclinaret, non hoc simpliciter de domo dixit, sed de propria domo: neq; enim propriā habebat, sed alienis vtebatur. Dicit itaq; euangelista mansisse ipsos apud eum die illo: q̄ aūt instructi sint, tā
E vna nocte profecerunt, vt ad aliorum venationem sequēti die procederent. Oportet igitur & nos ob nullū tergiuersari tēpus ab audiēdis his quæ diuina sunt, sed omnia his posteriora ducere. Alia siquidem mundana vniuersa tēpus habent: ad hæc vero omne tempus esto conueniens.

Andreas frater Simonis Petri erat vnus è duobus qui audierāt à Ioanne, & secuti fuerant eum. Alterius siluit vocabulum, siue quia insignis non erat vel cognitus: siue ipse qui hæc scribit erat, vt quidam dicunt.

Reperit hic prior fratrem suū Simonē, & ait illi, Inuenimus Messiam †, quod est si interpretetur, Christus. Sermo est admodum
† lætantis: Inuenimus quem quærebamus, quem venturū spe
F tabamus, quem scripturæ annunciauerunt: nam ab his hūc esse cognouit, à quibus ad sacra introductus est. Considera vero, quod hi etiam quū piscatores essent scripturis animū aduertebant: nos autem qui de eis collo-quimur, in eisque
† versamur, nequaquam tamen adeo animum attendimus.

† *Mediatorem videlicet, genus à deo ac hominibus ducentem.*

Et duxit eum ad Iesum. Postquam videlicet dixerat quę ab eo audierat. Siquidē hoc germanę fraternitatis est, hoc syncerę amicitiæ, vt boni participē assumat & frattē. Fortassis autem non retulit quæ ab eo mysteria audierat, sed tātum vbi dixisset, Inuenimus Messiam, duxit eum ad Iesum, id solum studens, vt ipsum duceret, Christōque traderet sciēs quod ille doceret eum vniuersa.

† *Intuitus autem illum Iesus dixit, Tu es Simon filius Iona. Tu vocaberis Cephas †, quod est, si quis interpretetur, Petrus.* Quæ dignitatis sunt deinceps à vaticinio aperire incipit. Siquidē nō

minus alliciunt homines prophetiæ aut futurorū annūciatio, quam signa. Præterea minus etiā patent inuidiæ: nā signa calumniabātur insipiētes. In Beelzebul, inquiunt, eiicit dæmonia. De prophetiis vero nihil tale dixisse leguntur. Et circa Simonem quidē & Nathanael hoc vsus est modo. De Andrea autem & Philippo nihil vaticinatus est. Siquidē Andreas Ioānis testimonio attract⁹ est: Philippus vero vidēs illos qui ipsum sequebātur, ad fidē & ipse adductus est. De Petro quidē prophetauit cuius esset filius, & quo vocandus esset nomine. Quære preterea ad perfectiorē intelligentiam tertio iuxta Matthæū capite dicti illius enarrationem. Ambulās Iesus circa mare Galilææ vidit duos fra- *Matt. 4.*
tres, Simonem qui vocatur Petrus, & Andreā fratrem eius, *Marc. 3.*
mittentes rete in mare. Ad hæc octauo iuxta Marcū capite verbi illius interpretationē. Et imposuit Simoni nomē B
Petrus. Sed & loci illius explanationē decimo capite euangelij secūdum Lucā, Piscatores autem descenderant ex il- *Luca. 5.*
lis, & abluebant retia. Omnia enim cōferunt ad ea quæ hic ponuntur. Hunc itaque nominauit Petrum: sicut Iacobū & Ioannē filios tonitrui: ostendens se eum esse qui in veteri *Nota.*
quoq; testamēto nomina adaptauerat, Abram vocās Abraham, Saram † vero Sarram, & Iacob Israel. Nam quibusdā †
ab ortu nomina imponebat, quibusdam autem postmodū. Quorum enim virtus à primo, quod aiunt, capillo fulgebit, his ab initio nomen imponit: quorum autem postea, his etiam postea.

† *Munsterus dicit legendum esse* כיפא *Cepha, quod sonat petram,* †
& dictionem esse Chaldaicam. C

† *Iuxta septuaginta translationem quæ prius Sara dicebatur, postea dicta est Sarra litera videlicet additione, sicut etiam factum est in* †
nomine mariti. In Hebraica autem & Chaldaica litera, Abraham quidem dictus est litera additione, Sara vero quæ prius Sarai, litera Sed ademptione

Postero die voluit Iesus exire, & reperit Philippum, ac dicit illi sequere me. Erat autem Philippus à Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri. Postero sane die voluit exire, at nō postero die repe rit Philippū, sed postmodum postquam Petrū & Andream, Iacobum ac Ioannē attraxerat, quemadmodū ab aliis euāgelistis licet colligere. Sed quā ob rem non meminit quo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.1. modo eos attraxerit ambulans circa mare Galilææ? Quia
D Matthæus & Marcus hoc tradiderunt, sed quia illi præter-
Matt.4. miserant quæ circa Philippum acciderant, hæc nunc iste
Mar.1. manifestat. Ait autem illi Iesus, Sequere me. Sciens quidē
& hunc iam animo sequutum, quum de eo audisset ab his
qui sequebantur, sed reuerentia detineri, soluit eum me-
tu. Dicit autem euangelista qua sit Philippus ciuitate oriū-
1.Cor.1. dus, puta à Bethsaida vili ac ignobili: vt scias quòd ignobi
lia mundi elegerit deus.

Reperit Philippus Nathanael. Postquàm videlicet Christum sequutus erat.

Et ait illi, Quem scripsit Moses & prophetæ in lege inuenimus.
E Sumpto de ipso experimento, statim prædicator efficitur: sciensq; Nathanael in legis ac prophetarum scripturis diligentissimum: siquidem erat in eis maxime versatus, quē admodum & ipse Christus attestatur, & res ipsa demōstrauit: ad Mosen ac prophetas eum remittit, confirmans inde suum de Christo testimonium esse fide dignum.

Iesum filiū Ioseph. Adhuc enim filius eius esse putabatur.

A Nazaret. A Nazaret ideo dicebatur, quòd ibi nutritus esset.

Et dixit ei Nathanael: A Nazaret potest aliquid boni esse? Quū
Mich.5. prophetam audiret dicentem, Et tu Bethlehem terra Iuda
nequaquam minima es inter principatus Iudæ: ex te enim
exibit dux, qui regat populum meum Israel, è Bethlehem
Christum expectabat: nunc autem audiens eum Nazarenū
F esse, turbatus est & admirabatur, non inueniens Philippi
verbum conuenire prophetiæ, ideóque opinatus hunc cir
ca locum esse lapsum, benignā fingit obiectionem, innuēs
non ita ipsum inuentum esse, sed eum esse à Nazaret, pla-
ne quodammodo per modum interrogationis repellit, suā
ostendens circa scripturas diligentiam, & infallibilitatem
figurarum. Est autem simile ac si diceret, Vtrū fieri potest,
vt à Nazaret adeò exigua & abiecta sit quippiam boni? Nā
Nota. Galilæa à Iudæis male audiebat: porrò Nazaret Galilææ
ciuitas erat. Dicebat autem hoc certissimus, quòd non à
Nazaret, sed à Bethlehem expectaretur Christus.

Dicit ei Philippus, Veni & vide. Modum quo hoc dixerat ignorans, putansque illum simpliciter ciuitati Nazaret de-

trahere, ducit ipsum ad Christum tāquam statim creditu- Cap. 1.
rum, si modo doctrinam ac cōuersationem eius gustasset. A

Vidit Iesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo, Ecce vere Israelita. Laudauit ipsum quasi intelligentem quę legerat: id enim est veræ Israelitæ. Nam pontifices & scribæ quique illos cōtingebant, non attendentes ea quæ legebant, falso nomine Israelitæ dicebantur.

In quo dolus non est. Dolum vocat, veritatis contectionem vel obscurationem à malitia.

Dicit ei Nathanael, Vnde me nosti? Non est laudibus inflatus, sed rogat vnde eum talem esse cognosceret, qualem dicebat.

Respōdit Iesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, quū B
esses sub ficu videbam te. Ille quidem tanquam hominem adhuc rogabat, ipse vero quasi deus illi respondet: nā se vidisse dicit quod nullus vidit. Priusquā autē occurrisset ei Philippus, fuerat sub ficu, nullo præsente aut ipsum vidente. Dedit itaque signum quod cognosceret ac videret quæ hominibus visa non forent: ideoque & tēpus dixit & locū ac arborem. Simul etiam indicauit se omnino audisse quæ dixisset, Vtrum à Nazaret posset quippiam esse boni: & ex hoc magis intellexit ipsum esse Christum. Cogitabat enim quod aliter non eum laudasset, sed potius repulisset. Cæterum & à Prophetia, & à laude ipsum esse credidit. Prophe Prophetia.
tia verò non de futuris tantum est, verum etiam de præte- C
ritis: sicut Moses de mundi constitutione: & de præsentibus, vt quum dixit Christus quæ sint in corde hominum. Gen.1.

Respondit Nathanael, & ait illi: Rabbi tu es filius Dei, tu es rex Israel. Vides animam præ nimia lætitia exultantē, his q; verbis ipsum amplectentē: Tu inquit, ille ipse es qui expectābatur. Sed quare Petrus q̄ post tanta miracula tantamque doctrinā confessus est ipsum esse dei filiū, beatus dictus est: Nathanael vero qui & ante miracula, & ante doctrinā hoc ipsum fecit, nō est dictus beatus? Quia licet hoc ipsum loquutus est, non tamen eadem mente. Nam Petrus cum natura Dei filium esse cōfessus est: Nathanael vero, dei filium adoptione: & ille quidem proprie deum, hic autem per gratiā, quod manifestū est ex eo quod subditur, Tu es rex Israel. Qui enim natura dei filiꝰ est, nō Israeli- Nota.

Cap. 1. tarum solum, sed & omnium rex est. Neque hinc solũ manifestum est, verum etiam ab his quæ respondit Christus, ad perfectionem confessionem hunc inducens ac docens, ne tibi quasi puro homini auscultaret.

Respondit Iesus & dixit ei: Quia dixi tibi, Videbam te sub ficu, credis? maiora his videbis. Vt perfectius credas. Nam quum parua adhuc audisset, parum credebat.

Et dixit ei: Amen amen dico vobis: posthac videbitis cælum apertum, & angelos dei ascendentes & descendentes † super filiũ hominis. Nota Angeli. Siquidem tanquam super legitimum dei filium ascendebant & descendebant angeli dei ad eum, ministrantes illi: hoc quidem circa tempus passionis, illud autem tẽpore E resurrectionis & assumptionis. Cui autem in modum seruorũ ministrant angeli, hic nõ simpliciter homo est, sed & deus ac dominus. Amẽ amẽ dico vobis fidelibus, Posthac videbitis. post ingenuã veramque fidem. Hæc autem sunt maiora illa de quibus dixerat, Maiora his videbis. Visionẽ vero intellige etiam cognitionẽ. Hæc enim omnes discipuli cognouerunt: hi quidem videntes, illi autẽ ab his qui viderant audientes. Quod ergo in aliis, hoc etiam nũc facit. Siquidem duo vaticinia protulit: vnum certum dicens, Priusquam te Philippus vocaret, quum esses sub ficu, videbam te: aliud vero ambiguum, puta quod visuri essent cœlos apertos & cætera, & à certo confirmat ambiguum. Ideo etiã Nathanael tacuit, Christus vero substitit, ac siluit, F expectans verbum eius, finẽs vt dicta apud se renolueret. Vbi enim semen in terram bonam seminasset, reliquit: vt per ocium postmodum nasceretur.

† *Primum dixit Ascendentes, significans quòd vsque tunc cum eo præsentes fuerant, eaque ministrauerant.*

CAPVT PRIMVM DE NVPTIIS IN CANA.

Cap. 2. *T die tertio nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ.* Tertio post Christi à deserto descensum.

Et erat mater Iesu ibi. Vocata tanquam familiaris ab his qui nuptias celebrabant.

Vocat⁹ est autẽ & Ies⁹ ac discipuli ei⁹ ad nuptias.

Et ipsi quasi familiares. Accessit autẽ Saluator non habito Cap. 2. respectu ad suam dignitatem, sed ad hominum vtilitatem. A Siquidem qui nuptias cõdiderat, venit vt eas honoraret, suaque præsentia sanctificaret: & quum serui formã assumpsisset, non dedignatur seruorũ interesse nuptiis, licet qui eum vocauerant non haberent congruentem de eo opinionem. Simpliciter enim tanquam notũ, vnumque è plurib⁹ illum vocauerant.

Et deficiente vino dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. Quum careret vino, hoc est quum opus esset vino, siue quũ iam vinum defecisset (Nam habet Græca litera ὑστέρησεν τοῦ οἴνου). Neque enim ad id vsq; temporis vllũ fecerat miraculum. Quum ergo cognouisset mater quæ circa ipsum e- B rant, quodque Ioannes propter eũ venerat, ac de illius diuinitate testimonium tulerat, & quod cœlitus de eo testimonium acceperat. Simul etiã videns quod discipulos acceperat: intellexit quod reuelari ex eo tempore inciperet. Sumpta igitur fiducia deprecata est eũ pro deficientis vini miraculo: & his qui vocauerant gratiam volens rependere, & suam gloriam volens per filij potentiã demonstrare. Nota. Ideoque eam corripit, non quasi vilipendens, sed corrigẽs tanquam intempestiue precantem. Nam quod eã plurimũ honoraret, & ex aliis multis manifestum est, & ex eo quod ipsius compleuit exhortationẽ. Corripuit itaq; eam docẽs nondum talia esse ũrenda, quanquã miracula verbo posset operari. Obediuit autem, eam tãquam matrem honorans. C

Dicit ei Iesus: Quid mihi & tibi est mulier? Quid ad nos attinet id pro quo deprecaris? quid ita nos vrget? Potest pre terea & alio modo intelligi. Quid mihi tecum commune est? ego siquidem vtpote deus noui quæ tempora edendis miraculis sint congrua: tu vero illa ignoras quasi homo. Non dixit autem mater, sed mulier tanquam deus. Nota.

Nondum venit hora mea. Nondum adest tempus meũ ad edendum quod quæris miraculum: tunc autem aderit quũ hi qbus opus est miraculo, cognouerint quod talia possim operari, & ipsi me fuerint deprecati. Nunc autẽ matre adhortante non solum intempestiuũ esset, verum etiam su- *Infra 7.* spectum, & querulosis facillime pateret calumniæ. Hæc 8. & 17. autem, Nondum venit hora mea: Non potuerunt eum ap Tempus miraculorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1.

prehendere, quia nondū venerat hora eius: Nullus iniecit
D in eum manus, quia nōdum venerat hora eius: Pater venit
hora, aliaque similia, non ostēdunt quod necessariis tem-
porum horarumque obseruationibus subiaceat: nā quo id
pacto fieret, quum horū effector sit? sed hæc de contingē-
tibus opportunitatibus dicta sunt: demonstrantia, quod o-
mnia ratione ac ordine fieri oporteat. Quū ergo dixisset,
Nondum venit hora mea, miraculum tamen operatus est:
& matrem vt dictum est honorans, & ostendens, quod tē-
poribus non seruiat aut subiaceat, sed eis dominetur.

Dicit mater eius ministris, Quicquid dixerit vobis facite. Quum
verbi scopum ac rationem intelligeret: quodque non im-
E potentiæ excusatio erat, sed ne videretur sese miraculis in
gerere, & spectaculo exponere, matris autem exhortatio-
nem non despiceret: mensæ ministros admonet vt sibi ad-
sint, & ipsi quoque alio modo cum ea deprecentur.

*Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificatio-
nem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas.*
Hydriæ vasa sunt aquæ: Metretę vero mensuræ. Erant au-
tem positæ secundum purificationem Iudęorum: id est pa
ratæ ad eorum purificationem, vt si qui forte immūdi red-
derentur, non longe eundum esset ad fontes.

*Dicit eis Iesus, Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vsque ad
summum.* Mensæ ministros, facit etiam ministros miracu-
li, vt ipsi testes rei essent. Non iussit autem vt vasa vinaria
F implerentur, sed aquales siue hydriæ, ne qui suspicarentur
quod relictis fecibus mixtio aquæ facta esset. Quare autē
non ipsemet solo verbo etiam hydrias impleuit, sed mini-
stris hoc imperauit? Ne phātasma esse videretur: sed si quis
miraculum calumniaretur, vt qui aquam hauserant, silen-
tium illis imponerent.

*Et ait illis: Haurite nunc & ferte architriclino. Et tulerunt. Vt
autem gustauit architriclinus aquam factam vinum, & non sciebat
vnde esset, ministri autem sciebant qui hauserant aquā: vocat sponsum
architriclinus & dicit ei, Omnis homo primum ponit bonum vinum,
quumque inebriati fuerint, tunc id quod deterius est, tu seruasti bonū
vinum vsque modo.* Architriclinum dicit conuiuij præfe-
ctum, qui conuiuium procurat. Triclinia enim vocaban-
tur aulæ conuiuiorū. Non ergo simpliciter aquam conuer-
tit in

Miracolum conuersionis aquæ in vinū

tit in vinum, sed in bonum vinum, sicut architriclinus ipse Cap. 2.
testatus est. Nam huiusmodi admiranda Christi opera lōge A
erant naturalibus præstantiora. Quòd igitur aqua versa sit
in vinum, ministri testes fuerunt: quod autem in bonū etiā
vinum, architriclinus ac sponsus: vt deinceps miraculū la-
tere non posset, quod testimoniis adeo manifestis proba-
retur. Verisimile est autem & sponsum dixisse, Quid nam
est hoc? veruntamen id prætermisit euangelista vtpote nō
necessarium. Vtinam autem & ego qui frigidus sum, laxus
& effusus, nihil in hoc ab aqua differens, in calorem con-
uerterer spiritualem, virtutis cōstrictionem, ac morum fir-
mitatem, vt & alios lætificare possem.

Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ. Non solū B Initium signorum.
scripto prodidit miraculū, sed etiam docuit principiū hoc
fuisse signorum. Nam quia id scitu dignum erat, & ab aliis
præteritū, scripsit illud, vtpote ad hoc vtile, ne fides adhi-
beatur his quæ dicuntur pueri Christi miracula: hoc enim
fuit initium signorūilla verò sunt opus viri qui à veritate
aberrauit. Nā si puer mirabilia operatus fuisset, id statim
omnibus innotuisset, neq; Israelitis fuisset opus Ioanne vt
eum manifestaret. Siquidē Ioannes ipse dixit, Vt manife- Sup. 1.
staretur Israeli, propter hoc veni ego in aqua baptizans.
Merito ergo expectauit decentem viros ętatem, ne phan-
tasmata esse putarent ea quæ fierent. Nā si plurimi id sus-
picabantur quū in legitima ac perfecta ætate mirabilia o-
peraretur, multo magis in imperfecta, & priusquam tem-
pus conueniens aduenisset, quum inuidia tabescerent, in C
Saluatorem insurrexissent: & ita non solum increduli fuis-
sent dispensationi incarnationis, sed etiam euangelium
impedissent. Quære etiam tertio iuxta Matthæum capite,
quam ob causam post trigesimum annum venerit Christus Mat. 3.
ad baptisma, vbi dicitur, In diebus illis venit Ioannes Bap
tista prædicans in deserto Iudęę, & causas inuenies aptis-
simas, ac rationi maxime consonas.

Et manifestauit gloriam suam. Potentiam & virtutē suam,
magnitudinem diuinitatis suæ. Verum quomodo aut quo
pacto hoc fuit, quum pauci ad id quod factū erat aduertis-
sent, soli videlicet ministri & architriclinus ac sponsus cū
discipulis eius? Quod in se erat, manifestauit eā per huius-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 2. modi miraculum: quanquam enim pauci tunc aduertebãt:
D postea tamen diuulgatum est miraculum, multosque attraxit. Quod autem die illo nullus aliorum crediderit, ex sequentibus manifestum est, Nam subiunxit:

Et crediderunt in eum discipuli eius. Qui etiam antea ipsum admirabantur. Vides quod tunc oporteat fieri signa, quum futurum est, vt spectatores beneuoli sint & animum aduertant.

Post hæc descendit Capernaum ipse & mater sua & fratres sui, mansérunt que ibi non multis diebus. Descendit Capernaũ, vt quiescere faceret ibi matrem. Fratres sui autẽ, lege, non
E natura, filij videlicet Ioseph, qui lege & non natura pater illius erat.

CAPVT SECVNDVM DE EIECTIS E TEMPLO.

ET prope erat pascha Iudæorũ, ascenditq; Iesus Ierosolyma, & reperit in templo vendentes boues & oues ac columbas, & numularios sedentes. Quumq; fecisset flagellũ è funiculis, eiecit omnes de templo, oues simul ac boues, & numulariorũ effudit æs, mensasq; subuertit. Similia quoq; scripsit Matthæ. in hac quadragesimiquinti capitis: & illorũ lege enarrationem, plurimum ad hæc cõferentem, κερματισταὶ autem proprie dicuntur permutato-
Mat. 21. F res, quos Matthæus κολλυβιστὰς nominauit, hoc est numularios. Et sicut κόλλυβος obolus est, qui pro permutatione monetæ datur, id est (vt vulgo dicitur) cambium: sic & κόλλυβα congeries est obolorũ, aut minutorũ numorum quibus fit permutatio. Præterea φραγέλλιον genus est flagelli: erat autem contextum: nam & eorũ qui eiecti sunt, conuersatio contexta erat absurdis verbis ac operibus: & rursũ eiiciẽtis conuersatio cõtexta erat ex supernaturalibus verbis ac operibus, siue rebus diuinis & humanis. Opus itaq; operatus est multa plenum autoritate. Nã quia sabbatho curaturus erat, multaq; similia facturus, q̃ Iudæis legis trasgressio videbantur: ne hæc tanquã deo contrarius facere videretur, hinc primũ huiusmodi aufert suspicionẽ. Qui enim tantum zelum erga domũ dei demonstrauit, tantaq; vehe

mentia ac indignatione propter hanc vsus est, vt nulli omnino parceret, sed seipsum in periculum cõiiceret, & tũ caupones illos, tum Iudæos id ipsis permittentes in se exacuit, omnia sustinere paratus pro honore templi, nequaquam posset templi domino esse contrarius. Cap. 2. A

Et his qui vendebãt columbas dixit: Auferte ista hinc, & ne facitis domũ patris mei domum negotiationis. Non factis solũ, sed & verbis ostendit deo se non esse contrariũ. Sed ipse quidem deum natura patrem suum vocauit: Iudæi autem adoptione patrẽ ipsum nominasse putantes, non sunt hoc verbo turbati. Sed neq; his quę fecit exasperati sunt: siquidem arguebat illos conscientia ac cõfundebat, ostendens quòd iuste hæc & fecisset & dixisset. Domum autem negotiationis, hoc est cauponam aut tabernam. Prædicto vero Matthæi capite dixit, Speluncam latronum. Ex quo adnotare possumus, quod zelum ac libertatem arguendi bis demõstrauerit aduersus eos qui in templo cauponabantur, & in principio euangelij & circa finem. Quæ ergo in principio euangelij contigerunt, Ioannes hoc loco conscripsit: quæ vero circa finem, Matthæus. B

Recordati sunt autem discipuli quod scriptum est, zelus domus tuæ comedit me. Nam id scriptũ est in libro Psalmorum. Zelũ autẽ dicit nũc iustã indignationẽ. Comedit, hoc est valde amplectitur & inflãmat me. Scire autem oportet, quod homines facto flagello nõ verberauit, sed ipsos quidẽ exterruit ac expulit: oues vero ac boues verberauit & eiecit. Psal. 68. C

Respondérunt ergo Iudæi & dixerunt ei, Quod signum ostendis nobis quod hæc facias? Scientes sese cõdemnatos, ipsum quidem reprehendere ausi nõ sunt, sed dixerunt ei: Quũ hæc faciat, hinc quum dominiũ tibi vindices, quod signum ostendis nobis tuæ autoritatis? O ingentem dementiã: quũ beneuolos esse oporteret, ipsumq; laudare, qui domũ dei tanta purgaret ignominia, autoritatis signum quærunt, inuidia tabescentes, & signum carpere volentes. Nam alibi quoque dixerunt, In qua potestate hęc facis? Nota.

Respondit Iesus & dixit eis, Soluite templum hoc, & in tribus diebus erigam ipsum. Potentiæ suæ autoritatis signum dat eis, puta tertij diei resurrectionẽ. Nam templum dicit corpus suum ipsum enim domꝰ est & templũ nõ animæ solũ, verũ- Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 2.

D etiam diuinitatis. Soluite autem dixit, non adhortans eos ad sui interfectionem, sed quia cognouit quod facturi erant, figuratiuo sermone prædixit. Soluite ergo, siue in terram subuertite, ab anima separate, & coniunctionem quæ cum illa est dissoluite.

Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est templum istud, & tu in tribus diebus illud eriges? Ipse autem dicebat de templo corporis sui. Prior quidem structura viginti annis à Solomone absoluta est, altera verò per quadraginta & sex à Zorobabel. Priori nanque à Babyloniis destructa, cœpta est posterior circa annum primũ regis Cyri: deinde E inuidia & calumnia circummorantium Samaritanorũ impedita, ita quadraginta annis permansit. Circa secundum vero annum Darij Hystaspis missus Zorobabel in sex annis ipsam perfecit: & ita annis quadraginta & sex ædificatum est templum, qui numerantur ab initio ædificationis vsque ad consummationem.

4. Re. 6. 7.
1. Esd. 4. 5. 6.
3. Esd. 7.
Ædificatio Templi.

Quando ergo surrexit à mortuis, recordati sunt discipuli eius quòd hoc dixerit, & crediderunt scripturæ eius. Quum autem hoc diceret hæsitabant quid nam diceret, nec credebant. Multa quoque talia loquitur, primum quidem audientibus incerta, postmodũ verò manifesta, vt ostendatur præuidisse quę dicebat. Et quare ænigma non dissoluit dicens quod templum intelligeret corpus suum? Quia tunc ei fides habẽda F non erat. Siquidẽ duo tunc obstabant: vnum quidem resurrectionis opus, alterum vero quòd deus esset, qui tale templum inhabitaret.

Quũ autem esset Ierosolymis in pascha in die festo, multi crediderũt in nomen eius, videntes signa eius quæ faciebat. Crediderunt in eum non tamen firmiter: nam illi firmius credebant, qui non propter signa tantum, verum etiam propter doctrinã eius credebant: nam signa crassiores attrahebant, doctrina verò ac prophetiæ mente subtiliores. Ideo quoque cõstantiores sunt hi, quibus etiam aptatur id quod dicitur: Luca 11. Beati qui non viderunt & crediderunt.

Nota.

Ipse autem Iesus non credebat seipsum eis. Neque credebat, neq; tanquam legitimis discipulis confidebat: quare?

Eo quòd ipse nosset omnia. Omnem hominẽ siue constans esset siue inconstans. Vel, omnia quæ in omnibus sunt. †

† *Hæc diuersa oritur interpretatio, quòd* πάντα *pro quo in vulgari* Cap. 3.
translatione legitur Omnes: Græcis accusatiuus est masculinus singu- A
laris, aut neutrius generis pluralis, & ita verti potest in Omnem aut
omnia. Plurima tamen exemplaria Græca habent πάντας, *hoc est Om*
nes, & ita legisse videtur qui vulgatam edidit translationem.

Non erat opus ei, vt quis testimonium ferret de homine. De qualicunque homine.

Ipse enim sciebat quid esset in homine. In quocunque homine, vtpote cordium cognitor deus.

CAPVT TERTIVM DE NICODEMO.

B

Erat autem homo ex pharisæis Nicodemus nomine, princeps Cap. 3.
Iudæorum. Hic venit ad Iesum nocte. Timebat enim palam accedere propter Iudæorum suspitionem, qui auersuri erant accedentes ad eum.

Et dixit ei, Rabbi scimus quòd à deo veneris in magistrum. Putabat enim quod propheta esset missus à deo ad docendum.

Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi deus fuerit cum eo. Quum prophetam eum putaret, merito arbitrabatur hęc eum non propria facere potestate, sed esse à deo precibus obtenta.

Respondit Iesus & dixit ei, Amen amen dico tibi, Nisi quis su- C
perne natus fuerit, non potest videre regnum dei. Existimabat Nicodemus se nosse deum, ac de eo recte sentire. Ostendẽs autẽ Christus quod longe à veritate aberraret, ait. Nisi quis regeneratus fuerit per regenerationẽ diuini baptismatis, non potest scire siue cognoscere eius dignitatẽ ac magnitudinem. Nunc enim seipsum dicit deũ, id tamen obscure, quo insolentiam deuitet. Diuina siquidem gratia quæ per sacrum datur baptisma, & mentem roborat, & recte videre tribuit, dissipata imbecillitate, quæ obtenebrabat.

Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci quum sit se-
nex? num potest in ventrem matris suæ iterum introire & nasci?
Quid hoc Nicodeme: Rabbi ipsum vocas, & à deo venisse dicis, nec tamẽ credis quæ dicit? O Iudaicam crassitudinẽ. Audiuit regenerationem, sed spiritualem: non potuit hanc

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap 3. concipere, sed carnalem intelligit, & merito dubitat, mo-
D dúmque scisciatur.

Respondit Iesus, Amen amen dico tibi, Nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum dei. Modum manifestat dicens, quòd ex aqua & spiritu, videlicet sancto: non tamen clare hoc dicit, quo alterius interrogaret. Sepius enim occulte mentem excitat, vt diligentiorē ac curiosiorē reddat auditorem. Nicodemus siquidē impossibilē dicebat regenerationē, Christus vero omnino possibilem: nec id solum, sed & necessariā: adeo vt sine ea regnū dei nullos possit intrare, hoc est, eius dignitatem ac magnitudinē cognoscere, aut diuinā attingere fruitionē. Intelligitur autē
E verbū de his qui post Christū baptizatū fuerūt. Reliquum est igitur, vt & Apostoli regenerati sint per aquā sane, à Ioanne, per spiritū vero, quia ad eos in specie ignitarū aduenit linguarū. Scribunt autem quidā, Apostolorū temporibus proximi, quod Christus Petrum ac virginem matrē baptizauerit: Petrus vero reliquos omnes Apostolos.

Nota.

Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu spiritus est. Non carnalis inquit generatio est, sed spiritualis: nam quod ex carne natū est, carnalis est progenies: quod autem natum est ex spiritu, spiritualis generatio est. Carnalis itaq; natiuitas est sensibilis: spiritualis vero, intellectualis: nec oportet quod intellectuale est sensibiliter indagare: neque humano modo opus quod diuinum est. Siquidē ex
F quo prior generatio facta est inutilis, data est secunda regeneratio excellior & honorabilior. Dei op⁹ est prior, dei op⁹ est & posterior. De⁹ enim spiritus est. Quū igitur audieris quod spiritus regenerat, ne modum quæras. Nam si incomprehensibilis est in vtero formatio, longe incomprehensibilior est quæ in aqua fit: quod si de illa non ambigimus, omnipotenti dei sapiētiq credētes, de hac multo magis credere oportet. Sicut autē in prima hominis formatiōe subseruiuit terræ elementum, quum vniuersa in manu essent creatoris, ita & nunc subseruit aquæ elementum, quū vniuersa sint in voluntate spiritus. Quòd si me interroges, quare nunc aquæ rediuersō te interrogabo, quare tunc terra. Poterat siquidē sine terra fieri homo. Nam & q̄ sine verbo nihil faciat deus cōfiteor: & quod solus omnium verba

Cap. 3. exacte nouit, & dico & credendum suadeo. Quod autē in
A carnali generatiōe est vterus, hoc in spirituali est aqua: sed
Nota. ibi quidem ad generationē opus est tempore, hic autē nō ita: quia carnalia in tempore perfectionē assumunt, spiritualia vero statim perfecta creantur. Perfectū itaque verbū per aquæ ministerium soli deo manifestum est: hoc autē à sanctis patribus vtcunque cōprehensum est: quia diuina in eo signa adimplentur, sepultura videlicet ac resurrectio. In eo nāque tāquam in quodam sepulchro, capite mergimur, vetúsque homo tepelitur ac demergitur: deinde quū exilimus, nouus resurgit & ostenditur. Quemadmodum enim nobis facile est demergi & exilire: ita deo facile est veterem hominem sepelire, nouúmque excitare. Hoc autē tertium fit, vt scias potentiam patris & filij ac spiritus sancti
B omnia efficere. Dubitant autem quidam. Nam si quod natum est ex spiritu, spiritus est, Christi certe caro spiritus erit. De virgine enim dicit angelus, Quod in ea natū est, à spiritu sancto est. Quibus nos dicim⁹, quod hoc dixerit docens quòd à viro non esset, nū quin esset à muliere. Dicit enim Apostolus, Factum ex muliere, caro videlicet de carne. Natus est ergo à carne virginea, ne ab humana natura esset alienus. Nam si & hoc facto quidam non credunt incarnatum, quomodo in impietatem non cecidissent, si ita factum non esset? In virgine ergo natus est à spiritu sancto, siue supernaturaliter, quia non à viro. Nam hoc significat quod dicitur, A spiritu sancto.

Matt. 1.

Galat. 4.

C *Non mireris quod dixerim tibi, Oportet vos nasci superne.* Videsne cum nondum à crassitudine diuelli sed turbari, primum reprimit: deinde facili conatu hunc ad exemplū ducit sensibile, propter illius imbecillitatem, & medium inter corpoream crassitudinem & incorpoream subtilitatem: vt hinc mentem eius reducat. Dicit ergo.

Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat. Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Spiritum dicit nunc ventum. Est autem intentio eius. Sicut ventus vbi vult spirat, hoc est vbi motus fuerit: volūtas enim vēti, motio est, & vocem eius audis siue sonum aut stridorē: nō cognoscis autē vnde venit aut quò abit. Sic est omnis qui natus est ex spiritu: incōprehensibilis est videlicet quo ad hu

Nota.

Cap. 3.

D iusmodi generationem. Quod si sensibilis spiritus impetū ac viam non potes cōprehendere, cuius sensum recipis, tū quia sonū eius audis, tū quod te calefaciat aut frigefaciat: multo magis intelligibilis. Si ergo vim illi⁹ corporei spiritus licet nō cōprehendas, credis tamen: quomodo hūc incorporeum propterea nō credis, quod non cōprehendas?

Respondit Nicodemus: & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? Adhuc Nicodemus in Iudaica manet imperfectione, nihil valens supra sensum intelligere, etiam manifesto huiusmodi exemplo proposito. Dicit ergo: Quomodo possunt hæc fieri, quæ de prædicta regeneratione dixisti? Vnde & Christus iam obiurgantis more cum eo disserit.

Respondit Iesus & dixit ei: Tu es præceptor Israelis et hæc ignoras? Nequaquā malitiæ condēnat eum Christus, sed ignauiæ ac ruditatis. Oportebat enim eum qui præceptor erat, hæc à

E

Exod. 14. 4. Reg. 5. scripturis cognoscere. Signa siquidem regenerationis spiritualis continent libri Iudæorum, puta quæ de rubro mari scribūtur, in quibus aquæ typus erat mare, nubes vero spiritus. Et quę de leproso Naaman, quādo in Iordane lotus est, & reuersa est caro sua ad ipsum sicut caro pueri paruuli. Aliáq; plurima similia. Habebant insuper & prophetias.

Psa. 15. 31 & 102. Dixit enim Dauid, Et annuntiabunt iustitiam eius populo qui nascetur, quem fecit dominus. &: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata. &: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Aliorum siquidem prophetiæ præ multitudine in præsentia relinquantur.

F *Amen amen dico tibi, quia quod scimus loquimur.* Vel de seipso & patre hoc dicit, vel de seipso solo. Quanquam tu nō credas, nos tamen quod probe nouimus, hoc loquimur.

Et quod vidimus testamur. Idem confirmationis causa repetit, quod scimus testamur: neque enim sensibilem aspectū intelligas, qum nondum factum esset.

Et testimonium nostrum non accipitis. Hoc non indigne ferēs dixit, sed leniter quod fiebat enarrans, & modeste quod futurum erat predicens, & quasi protestans ac docens nos, ne quum erga aliquos disputamus, indigne feramus, clamemus, aut exasperemur, si non persuadeamus: nam iræ materia ac principium clamor est: patienter vero respondere, est conati vt credibile facias quòd dixeris,

Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo si dixero vobis cœlestia creditis? Frequenter quum verba facturus est, quę suæ cō Cap. 3. A gruant maiestati, his propter auditorum crassitudnem ac imbecillitatem relictis, humiliora dispensatorio modo cō descendendo profert: quod sane etiam nunc fecit. Nam ex quo de spirituali generatiōe loquutus est, de sua ipsius etiā generatione quę fuit ante secula, quęq; omnem & mentē & sermonem excedit, dicere volebat. Videns autē Nicodemum neq; spirituale posse intelligere, nihil de illa dicit, sed causam talis silētij docet, quod sit videlicet propter auditorum incredulitatem. Horum ergo incredulitati aut imbecillitati tribuēdū est, quod sępius mediocria aut humilia loquatur. Terrena autem intelligunt hic quidam de vento B Nota. dictū esse, ac si diceret: Si terrenum proposui exemplū, & nō creditis, quomodo si cœleste aliquid aut sublimius dixero, credetis? Alij vero, Terrena, de regeneratione dictū astruunt: interpretantes quod terrenam hanc dixerit, etsi cœlestis sit ac diuina, tanquam super terram impleta, & cō parando ad suam ineffabilem generationem. Nam ad illius celsitudinem hęc terrena est & humilis.

Et nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo. Quia supe rius dixit Nicodemus. Scimus quòd à deo veneris in magistrum: hoc ipsum nunc corrigit, ac si dicat: Nec me talem existimes præceptorem, quasi vnum aliquem ex prophetis, Nullus siquidem illorum ascēdit in cœlum, siue ingressus C est in cœlū, nisi ego qui è cœlo descendi, ideóq; sublimiora defero dogmata. Alio preterea modo dixit, Qui descendit de cœlo: quia in veteri testamēto diuersimode, variáq; dispensatione dicitur deus ascendere ac descendere, velut Gene. 18. est illud, Descendens videbo si iuxta clamorem illorū operati sunt. &, Ascendit deus ab Abraham vt cessauit loqui ad eum: multáque similia. Nota.

Filius hominis. Qui secundum humanitatem filius est hominis. Scire autem oportet, quod à diuinitate seipsum frequenter nominat, & etiam sępius ab humanitate.

Qui est in cœlo. Qui iuxta diuinitatē in cœlo est siue cœlestis. Vide autem quomodo, etsi sublimia videantur verba, non tamen maiestati suę conformia sunt. Nam & quum in cœlo est, terram non relinquit: & de cœlo descendēs, non

Universidad de Deusto Biblioteca

abest à cœlo, sed vbiq; est, quum diuinitas circunscribi nō
D possit. Talia tamen loquitur, parcens auditoris imbecilli-
Num.21. tati, & paulatim ipsius mentem eleuare volens.

Et sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitā æternam. Quum maximum retulisset beneficium, quod ho-
minibus per baptismum confertur, narrat & aliud nō mi-
1.Cor.1. nus, quod per baptismum datur. Quæ duo Paulus quoq; si-
mul posuit scribens ad Corinthios: Num pro vobis crucifi
xus est Paulus, aut in nomine Pauli baptizati estis? Nā hęc
duo ineffabilem eius ostendunt dilectionē, quod & rege-
Nota. nerationem contribuit, vt mūdaret nos à peccatis nostris,
& crucifixus est, vt in æternum viuamus. Innuit itaque cru-
E cifixionem suā, ostendens quod eam præcognouerit, & ex
consequenti voluntarie ad eam propter hominum salutē
ti à Mose serpentis sumpsit exēplū, docēs quod vetera no-
uis cognata sint, eorūmque figuræ. Est autem de serpēte hi
storia talis: In eremo olim serpentes morsu necabant Israe
litas, iussit ergo deus Mosi, vt factum serpētē æneum ex-
Serpens æneus figura Christi. altaret in ligno, ad quem intenderēt qui morsi erant ac sa-
narentur. Erātq; serpēs æneus durus, figura corporis Chri
sti, duri ac seueri contra peccatum: ille absq; veneno, & hic
sine veneno peccati: ille i ligno elevatus, & hic i ligno cru
F cis exaltatus: ille morsis à serpente & in se intēdētibus vi-
tam præbens, hic morsis à serpentis spiritualibus vitā tri-
buens sempiternā, si fide in ipsum intendant. Propter hoc
ergo per similitudinem dixit, Sicut Moses exaltauit serpē
tē & cætera. Deinde causam addit talis exaltationis. Sicut
enim eleuauit ille serpentem, vt in eum intendētes vitam
haberent: ita & hic exaltatus est, vt in eum intēdentes siue
credentes, vitam habeant sempiternā. Sed ibi sane serpēs
propter serpentes mordentes, hic autem homo propter ho
mines morsos. Ibi quia propter serpētes prouenerat nocu
mentū, per serpentem erat & cura: hic vero, quoniam per
hominem intrauit mors in mundū, datur & vita per homi
nem: eúmq; mortuum, vt is qui mortem induxerat more-
retur. Dicēs autem, Vt omnis qui credit in eum nō pereat,
sed habeat vitam æternam, omnino se deum esse ostēdit,

culus mors præstat aliis vitam æternam: moritur siquidem Cap.3.
tanquam homo, præstat autem vitam æternam tanquam A
deus: & qui aliorum prohibet perditionē, ipse nequaquam
perire potest. Crux ergo vitæ æternæ fons est. Vnde quod Crux.
cogitario non facile recipit, fides recipit, quæ cogitationis
imbecillitati neruos addit. Patet ergo fidei vtilitas.

Nam deus sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam.
Deus sic dilexit mundum: siue adeo homines amat, vt pro
hominibus filium suum dilectum in mortem tradiderit: vt
omnis qui credit in eū, viuat perēniter vita beata, quæ san
ctis congruit. Ostendit ergo quod de mente sua sicut & pa
tris fuerit crucifixio: Vna siquidem eadémque voluntas est
patris & filij ac spiritꝰ sancti. Rursum quod additur, Vt om B
nis qui credit in eum nō pereat, sed habeat vitam æternā,
confirmatio verbi est. Sed quā ob causam dilexit deus mū-
dum? Plane ob aliud nihil, quàm propter immēsam bonita Nota.
tem suam. Erubescamus igitur intuētes eius dilectionem: Nota.
Nam ipse neque filio suo vnigenito pepercit propter nos,
at nos etiā pecuniis parcimus, ne eas propter ipsum expē-
damus: quod certe omnem excedit ingratitudinē, vt opus
eius immēsæ sit bonitatis, nostrū vero immensæ ingratitu
dinis. Erga filiū quoq; simili vtimur perfidia. Homini nā-
que qui se pro nobis exposuit periculo, prompte omnē tra
dimus substātiam: Christo vero qui pro nobis mortuus est, C
neque hanc benevolentiæ mensuram exhibemus: sed fra-
tres eius minimos despicimus esurientes, aliáque plurima
sustinentes: magis autem ipsum, qui mala illorum per com
passionem pro suis ducit.

Non enim misit deus filium suum in mundum, vt condemnet mundum, sed vt saluetur mundus per eum. Aliam quoq; dei ostendit
humanitatē ac ineffabilē quam erga nos gerit curā. Neque
enim solum dedit filiū suum vnigenitū, sed & iudiciū rei
cit, ac in secūdum eius distulit aduētum. Duo siquidē Chri duo Christi aduentus.
sti sunt aduentus: qui iā factus est, & qui futurus est. Non
sunt autem hi duo ad eosdē fines: Est enim primus non vt
inquirat, sed vt remittat quæ ab hominibꝰ perpetrata sunt:
Secūdus vero non vt remittat, sed vt inquirat. Hic ergo de
primo loquitur. Atqui etiam primus cōdemnationis erat.

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.3. si quod verũ est fateri volumus: nam ante hũc lex naturalis erat,& lex scripta ac prophetæ:doctrinæ & signorũ exhibitiones,aliáque multa quæ vitę instituta corrigerent: & consequens erat vt omnium transgressiones punirentur. sed quum admodũ humanus esset,nõ statim de malis inquirebat,sed ignoscebat:nã si inquisisset, omnes simul abrepti essent:omnes siquidem peccauerant.Nũc ergo venit vt de præteritis veniã tribuat,& de futuris securos reddat. Ioan.15. Postmodum autem veniet vt condemnet,& de his qui nõ crediderunt vltionem sumat.Si non venissem,inquit,& locutus eis fuissem,peccatum non haberent:nunc autẽ excusationem non habent de peccato suo.

Mota. E *Qui credit in eum non condemnatur.* Qui legitime credit,vel qui seruat etiam eius præcepta. Nam de his qui tales non Titum.1. sunt ait Apostolus, Cõfitentur se scire deum,factis autem negant.

Qui autem non credit iam condemnatus est: quia non credit in nomen vnigeniti filij dei. Nam sicut illum fides exemit condemnationi,ita hunc incredulitas ante iudicium cõdemnauit. homicida enim,& quicũq; delinquit,ex naturã peccati statim condemnatus est,sed postmodum sentẽtia principis. Alio quoque modo.Quia iudicium non erat præsens, sed futurum,condemnationis timorem prope adduxit.In nomẽ autem,hoc est,in ipsum:nam & hoc idioma est scripturæ Hebraicæ, vbi de deo loquuntur, capere nomen eius, pro ipso,religionis gratia.

Hæc est autẽ condẽnatio,quia venit lux in mundum,& dilexerũt homines magis tenebras quã lucẽ. Hæc est infidelium condẽnatio:propter hoc condemnantur quia veniente ad eos luce scientiæ ac veritatis(dicit autem hoc de seipso) dilexerũt magis tenebras ignorantiæ ac mendacij,quam lucem. Nã qui absente luce manet in tenebris, excusationem fortasse aliquam habebit:quanquam & hunc oportuit non ita se habere,sed lucem quærere:qui vero veniẽte ad se luce adhuc in tenebris residet, omni priuatur excusatione: auersum enim animũ ad lucem claudit, & voluntariè tenebris offunditur:nec solũ ad lucẽ nõ venit, sed ediuerso quũ magis lux ad se veniat,fugit,& à sua auertitur salute. Deinde etiam causam ponit propter quam dilexerunt tenebras.

Cap. 3. *Erant enim mala eorum opera.* Ideo ergo lucem fugerunt, A ne ea manifestaret. Atqui non venit vt inquirat sed potius vt ignoscat:& ideo accurrere magis oportebat.

Nam omnis qui male agit,odit lucem. Quandiu mala operatus fuerit, quandiu in his permanserit.

Et nõ venit ad lucẽ, ne manifestẽtur opera eius. Timẽs videlicet.

Qui autẽ operatur veritatẽ, venit ad lucẽ. Qui operatur quod rectum est,qui recte conuersatur,venit ad lucẽ,amat lucẽ.

Vt manifestentur opera eius. A luce:neque enim etubescit, aut veretur ea.

Quod per deum sint facta. Quod secundum deũ sint,quod deo placentia.Quod autem dictum est,Vt manifestentur, Infra.4. non est intelligendum quasi hoc in facto suo quærat, sed B tanquam rei consequentia hoc faciente: solet nanque lux manifestare quæ proxima sunt.

Post hæc venit Iesus & discipuli eius in terrã Iudeam & ibi morabatur cum eis, ac baptizabant. Ipsi baptizabant non ille.Dicit enim in sequentibus euãgelista,quod ipse Iesus nõ baptizabat,sed discipuli eius. Siquidem vt eos qui crediturі Supra 1. erant nec concurrebant,hoc modo congregarent, (quod in Simone fecit Andreas,& in Nathanael Philippus) baptizare iussi sunt,vt multos simul coadunare possent: quos etiam ea quæ de Christo erant edocentes, Saluatori qui prope aderat offerebant. Quædam autem exemplaria habent,Et baptizabat,quod etiam ipsum,intelligitur, quod non per seipsum sed per discipulos suos hoc faceret. C

Erat autẽ & Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim,quia aquæ multæ erant ibi: & veniebant ac baptizabantur. Nondum enim coniectus erat Ioannes in carcerem. Aenon & Salim,loca quędã erant ita nominata.Præterea Ioãnes baptizabat donec in carcerẽ cõiiceretur ,vt continue posset docere de Christo & baptizatos ad eũ transmittere. Et ne zelo aut ira cessasse videretur,sed potiꝰ de eo crederetur quod Christi discipulis cooperaretur,baptizatosque ad eũ adduceret.Et tertio,ne discipulos suos ad maiorem æmulationẽ accenderet.Nam si millies clamans, semperq; primas Christo cõcedens,& tantũ sese deiiciens,non persuasit eis quod illiꝰ præcursor esset,si deinceps baptizare cessasset,ꝓculdubio omni postposito pudore sub ptextu honorandi magistri,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 3.

D eumque præponẽdi, contra Christum & Apostolos multa deblateraſſent. Quod etiam ſciens Chriſtus tũc præcipue cœpit prædicare, quum Ioannes è medio ſublatus eſt. Vnde & Chryſoſtomus, Propterea, inquit, opinor præpropera illi conceſſam eſſe mortem, vt omnis affectus multitudinis in Chriſtum transfunderetur: nec deinceps diuide rentur variis de vtroque ſententiis. Quod ſi quis requirat quid amplius habebat baptiſmus diſcipulorũ ſupra baptiſmum Ioannis: Reſpondemus quod nihil: vterque enim ſimiliter gratiæ ſpiritus expers erat, & vtriſq; vna erat cauſa, vt videlicet baptizatos Chriſto adducerent.

CAPVT QVARTVM DE PVRIFICATIONE.

E

Facta eſt autem quæſtio ex diſcipulis Ioãnis cũ Iudæis de purificatione. Facta eſt diſputatio ex diſcipulis Ioannis aduerſus quendã Iudæũ à Chriſti diſcipulis baptizatũ. Quæſtio autẽ erat de purificatione ſiue baptiſmate, tanquam baptiſma eorum amplius quiddam haberet ſuper baptiſma diſcipulorum Chriſti, æmulatione ſiquidem acceſſi, id perſuadere conabantur.

Nota.

Et venerunt ad Ioannem ac dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecũ trãs Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti: ecce is baptizat. Quum Iudæum vincere non poſſent, venerunt ad magiſtrum ſuũ

F ac dixerunt: Ille de quo tanta ac talia teſtificatus es, quem tuo teſtimonio glorificaſti: hic tuum munus contra te exercet, tuamque rapit gloriam. Et inſuper exaſperare illum cupientes, addiderunt.

Et omnes veniunt ad eum. Te relicto.

Nota.

Reſpondit Ioannes & dixit: Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo. Non poteſt homo à ſeipſo tale quippiam accipere, vtpote cœleſte ac diuinum: nã terrenũ ac humanum ſæpius etiã à ſeipſis accipiunt. Hoc autẽ dicens, occulte quidem oſtẽdit Chriſtũ non ſimpliciter hominem eſſe, ſed etiam deum: manifeſte vero demõſtrauit quod à deo acceperat vt glorificaret, omnesq; attraheret. Deinde quia Ioãnis teſtimonium ad Chriſti immutationẽ aſſumpſerant, retorquet ipſum cõtra eos, & ab eo magis o-

Cap. 3.

ſtendit illum ſibi præpoſitum. Ait enim.

A *Ipſi vos teſtes eſtis quod dixerim, Non ſum ego Chriſtus ſed miſſus ſum ante illum.* Miſſus ſum ante illum, ſiue miniſter ac ſeruus eius. Si ergo meum producitis teſtimonium, illud maiorem huic eſſe teſtificatum eſt.

Qui habet ſponſam ſponſus eſt. Ipſe qui ſponſam habet, ſpõſus eſt vel dominus. Spõſa ſiquidem populus eſt fideliũ, ſiue eccleſia myſtice per fidẽ coadunata: ſponſus vero Chriſtus, hanc ineffabiliter ſibi coadunans & approprians ac eligens. Vnde & ſaluator rẽ hanc nuptias alibi appellauit. *Mat. 9. & 22.*

Amicus autem ſponſi qui ſtat & audit, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Superius quidem ſeipſum ſeruũ ac miniſtrũ, hic autem amicũ illius vocat: nõ ſeipſum extollens aut iactans, ſed in hoc negotio gaudiũ demonſtrans p amici ap

B pellationẽ. Neq; enim ita gaudẽt ſerui in nuptiis domino rũ ſicut amici. Quod ergo dicit, tantundẽ eſt ac ſi diceret, Ille qdẽ ſpõſus eſt ac dominus: ego vero amicus ac ſpõſæ ductor, q ſtans iã & nuptiis intendens pficiendis, quodq; mihi iuſſum eſt adimplẽs, & exinde audiẽs ipſum cũ ſpõſa colloquentẽ, illãq; cõponentẽ ac inſtruentẽ, gaudeo, pptet hãc ei⁹ vocẽ, q adeo dulcis eſt, adeo efficax, adeo ſalutaris.

Nota.

Hoc ergo gaudium meum impletum eſt. Quum illi ſponſam tradiderim, ac cõmiſſum mihi miniſterium, vt dictum eſt, impleuerim. Illi ergo putabant præceptorem ſuum exaſperandum, & ad æmulationẽ irritãdum: ipſe vero quum prædicta diceret, oſtendit q̃ non ſolum non æmularetur eum

C qui gloria ſuperaret, ſed gauderet potius, vt qui hoc procuraſſet. Deinde etiam de futuro prophetat.

Illum oportet creſcere, me autem minui. Minui quemadmodum lucifer orto ſole. Vides quo pacto paulatim ac ingenioſe illorum inuidiam cohibeat, ac impoſsibilia tentantes oſtendat? Ideo enim adhuc eo viuente & baptizante diſpoſitũ eſt vt ita fieret, quo ipſum excellentiẽ Chriſti teſtem haberent fide dignum & in nullo contradicere poſſent: vnde nec à ſeipſo hæc dixit, ſed illis impellentibus.

Qui de ſuperis venit ſuper omnes eſt. Qui cœleſtis eſt maior omnibus eſt: & ideo ego quoq; minor ſum. Vel aliter Qui cœleſtis eſt nullo eget, & ita nec meo eget teſtimonio, ipſe ſibi ſufficiens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 3.

D *Qui è terra profectus est, terrenus est.* Sicut illud de illo, ita & istud de isto dicit: nã qui è terra profectus est, terrenus est siue inferior illo: siquidem cœlum supernum est & excelsum: terra vero inferna & humilis.

Et de terra loquitur. Atqui diuina loquebatur. Sed quemadmodum Christus in præcedentibus dixit, Si terrena dixi vobis & non creditis, terrenum vocans diuinam regenerationem: non quod terrena esset, sed in comparatione æternæ generationis suæ, quæ omnem sensum, omnemq; excedit intellectum: Ita & nunc Ioannes de terra se loqui dicit, in comparatione supernaturalium Christi sermonũ: ostendens sua esse parua ac vilia, si ad ea quę illius erant

E conferantur. Nam sicut per cœlum significat excelsum, ita per terram depressum ac humile.

Qui de cælo venit, super omnes est. Idem rursum dicit, sermonem confirmans.

Et quod vidit, quodque audiuit, hoc attestatur. Metaphoricus

Nota. sermo est ab his qui ea quæ testificantur, visu & auditu acceperũt. Neq; enim ipsi opus erat cognitione quæ à visu vel auditu ꝓcederet, quũ natura sciret omnia, vtpote perfectus deus qui nullo indiget. Sed quia perfecta in nobis cognitio ab his producitur, atq; illum iudicamus fide dignũ, qui ea de quibus testificatur, visu accepit vel auditu: ab his quæ apud nos sunt, cõprobat etiam quæ sunt illius. Dicẽs ergo, Quod vidit, quodque audiuit, hoc attestatur: humili modo ꝓpter auditorum imbecillitatem loquutus est. ve-

F rum nihil aliud innuit, quam si dixisset, Vera testificatur. Siquidem volentes de aliquo affirmare quod vera dicat, asserimus eum id testificari quod vidit & audiuit. Quando

Iuſ.5.7.8 igitur ipsum audieris dicentem, Sicut audio iudico. & rursum, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. & iterum, Quæ audiui ab eo hæc loquor in mundum: & quæcunque sunt similia: scito talia dispensatorie dixisse, solum vt videatur vera dicere, eo quod congruam de eo opinionem nondum haberent auditores.

Et testimonium eius nemo accipit. Nullus infidelium. Hoc autem de insensatis Iudæis dixit Ioannes, præsertim autẽ de discipulis suis, qui eum in ambitionem & inuidiam impellere conabantur.

Qui ac-

Cap. 3.

Qui accepit eius testimonium is obsignauit quod deus verax sit. A
Obsignauit siue confirmauit, demonstrauit quod pater vetax sit. Deinde quod dictum est probat.

Is enim quem deus misit verba dei loquitur. Siquidem ex quo is qui missus est, verba dei loquitur, consequens est, vt qui testimoniũ eius sumpserit eiq; crediderit, confirmet ac demonstret ꝙ deus verax sit, qui ipsum misit, & cuius sunt ea Nota
q̃ loquitur verba. Qui autẽ nõ suscipit eũ, nec credit ei, cõtrariũ facit: nec aliud agit, q̃ manifeste contra deũ pugnat. Vide quomodo hinc eos terreat, quum discant, quod qui illi inobediens est, deo inobediẽs est qui misit ipsum. Post quam ergo demonstrauit eius doctrinam esse fide dignã, idque à patre: demonstrat nunc idem & à spiritu sancto.

Non enim huic ad mensuram dat deus spiritum. Non mensu- B
ratã dat ipsi pater spiritus virtutẽ, sicut aliis sanctis: sed hãc Spiritus mensine mensura habet ac totã, tanquam eiusdem naturæ. Spiritum enim nunc dicit spiritus efficaciam ac virtutẽ. Siquidem mensurari non potest spiritus: virtus autẽ ipsius mensuratur ac diuidit dicitur, iuxta eorum qui illã participant dignitatem. Demonstrauit ergo doctrinam illius esse fide dignã à patre & spiritu sancto: non quasi illinc egeat testium approbatione, qui soli sibi sufficiens est, eiusdem cum eis dignitatis & naturæ: sed quia patrem cognoscebant, & quod spiritus esset credebant, filium autẽ ignorabant, opinionẽ quam de hoc esse oportebat ab illis confirmat: talia dispẽsatorie loquens, & paulatim eos ducere tentans. Oportet C
ergo quę in scripturis posita sunt, nõ simpliciter percurrere: sed & dicentis intẽtionẽ inquirere & auditorũ imbecillitatẽ: Siquidẽ neqt præceptores omnia dicunt vt volunt: Non potui, inquit, loqui vobis tanquam spiritualibus, sed 1.Cor.3.
tanquam carnalibus lac vobis potũ dedi non solidum cibum. Non potuit autem, propter illorum impotentiam.

Pater diligit filium. Quia prius dixerat, Quem deus misit: ne ex hoc putarent alterius cum esse naturę subseruientis ac subiectæ: curat id quod dictum est, & hunc prædicat filium eius esse qui misit eum. quod si filius, certe & eiusdẽ substantiæ: etsi dilectus, vtique omnis qui ei resistit, patri eius resistit.

Et omnia dedit illi in manum. Tãquam deus omnia habe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.4. D bat: Omnia siquidem per ipsum facta sunt: hæc tamen etiam dedit ei tanquam homini. Conuenienti autem quodam dictum est, diligit, & dedit, sicut inter homines dicitur. Solent nãq; patres diligere filios, eisq; tradere quæ sua sunt.

Sup.1. *Qui credit in filium, habet vitam æternam.* Credendo in doctrinam filij, eique obediendo.

Qui vero non credit ei, non videbit vitam. Diximus superius quod vita æterna sit & dicatur vita beata quæ sanctis conuenit.

Sed ira dei manet super eum. Non dixit ira filij, quanquam filius sit iudicaturus: sed patris iram comminatur, magis eos timere volens. Quod autem addit, Manet super eum, tantundem est ac si diceret, Nequaquam ipsum effugiet, semper cum puniet.

E *Vt ergo cognouit dominus audisse pharisæos, quod Iesus plures discipulos faceret & baptizaret quàm Ioannes: quanquã Iesus ipse non baptizaret sed discipuli eius: reliquit Iudæam, & abiit in Galilæam.* Reliquit Iudæam, amputans ipsorum inuidiam.

Cap.4. † *Oportebat autem eum transire per Samariam.* † Ostendit euangelista feciſſe eum rẽ quandã non quasi ex proposito, sed tanquam occasione data: in his videlicet quæ cũ Samaritis acta sunt, propter Iudæorum aduersus Samaritanos contemptũ. Erat autẽ Samaria regio quædam varias habẽs

4.Re.17 ciuitates & pagos. In hac autẽ olim Israelitæ habitabant: deinde post diuersa bella rex Assyriorũ eam deuastauit, & captos duxit in Babylonẽ, ac è Babyloniis, Medis, & Chal-

F dæis mixtos homines cõgregans in ea habitare fecit. Volens autẽ deus ostendere quod non propter impotentiã, sed peccatis exigentibus traditi essent Babyloniis, leones barbaris eã inhabitantibus immisit: quod rex audiẽs & intelligens, mittit ad eos sacerdotẽ Israelitarũ qui traderet etiã illis dei legem, vt à peste leonũ liberarentur. Ex eo ergo tẽpore partim ab impietate recesserũt: postmodũ vero perfectè idola reliquerunt. Verũtamen aliquantulũ adhuc erat ipsis discrimen à Iudæis. Nam solis Mosi libris susceptis, cæterorum non magnam habebant rationem.

† † *Dicendum est vnde Samaritani sint appellati. Samaria mons e-*

Iesa.7. *rat sicut etiam dicit Iesaias, Caput Ephraim Samaria. Qui autem*

4.Re.15. *inhabitabant non Samaritani, sed Israelitæ dicebantur. Temporis au-*

dem progressu quum irritassent dominum, & regnaret Phacee, ascendens Theglathphalasar multas tulit ciuitates, & in Elam iruit, ipsoque interfecto, Oseæ regnum tradidit. Postmodum vero ascendens Salmanasar reliquas tulit ciuitates fecitque tributarias: hic autẽ ad Aethiopum confugit auxilium: quod audiens Assyrius parato exercitu ipsum interemit, neque gentem diutius ibi manere permisit: sed hos duxit in Babyloniam, & inde variis gentibus eductis, in Samaria habitare fecit, vt proprijs subditis locum possidentibus, firmum sibi relinqueret principatum. Volens autem deus suam ostẽdere potentiã, quodque non propter impotentiam tradiderit Iudæos, sed propter eorum peccata, Barbaros leones immisit: temporis autem progressu idola cum suis impietatibus abiecerunt.

Cap.4. A

4.Re.17.

Nota.

B

CAPVT QVINTVM DE SAMARITANA.

VEnit ergo in ciuitatem Samariæ quæ dicebatur Sichar iuxta prædium quod dedit Iacob Ioseph filio suo.

Gene.48 Prædium illud erat, quod extra sortem dedit Iacob Ioseph, & dicebatur Sikima.

Erat autem ibi fons Iacob. Puteum vocat fontem, quia è subterraneo loco manabat: dicebatur autem ipsius Iacob, eo quòd ipsum fodisset.

Iesus ergo fatigatus ex itinere sedebat sic super fontem. Hora erat ferme sexta. Fatigatus iuxta humanitatis proprietatem. Quũ enim pedes incederet, adeo vehementer ambulabat, C vt etiam fatigaretur. Quid est autẽ quod additur, Sedebat sic? Simpliciter videlicet, put sese locus offerebat: vel, humi. Demõstrat siquidẽ sermo, quod omni fastu careret. Sedebat autẽ corpus reclinans, & iuxta fontẽ recreans. erat enim meridies quando sol vehementius humana attingit corpora. Simul etiã discipulos expectabat, qui abierant vt cibos emerent. Vide autẽ euãgelistæ diligentiã: neq; enim dixit, Hora erat sexta, sed ferme sexta, instruens nos, ne etiam minima parui pendamus, sed in his quæ sese offerunt veritatem sectemur. Siquidem ne affirmando erraret, dictionem correxit, & coniecturaliter loquutus est.

Venit mulier à Samaria vt aquã hauriret. Inde enim hauriebant aquã ac bibebant, qui dictam ciuitatem inhabitabãt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.22. D

CAPVT LXXVII. DE CONTENTIONE QVIS esset maior.

Mat.20.

FActa est autem & contentio inter eos quis eorum videretur esse maior. Etiam alibi de huiusmodi re curiose inquisierant, sicut manifestius scripsit Matthæus trigesimoseptimo sui euãgelij capite: sed tunc quidem de hoc erat, quis nam maior esset in regno cœlorum: hic autem alia de causa contentio siue inquisitio inter eos incidit: iam enim certiores facti de morte magistri, inquirebant quis eorum videretur esse maior, vt cæterorum fieret magister.

At ille dixit eis, Reges gentium dominantur eis. Docet sane
E quod is qui præponendus esset, non deberet dominari tãquam dominus, nam id reges terræ faciunt inflati principatu, & elati propter eos quibus dominantur.

Hota. *Et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur.* Tanquam iudicati maiores, aut etiam tanquam gloriæ cupidi.

Vos autem non ita, sed qui maior est inter vos fiat sicut iunior: & qui princeps est, sicut is qui ministrat. Fiant hæc quantum ad animi modestiam. Iuniorem autem dicit postremum.

Vter enim maior est, qui accumbit, an qui ministrat: nonne qui accubuit? At ego in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Seipsum in exemplum sermonis præbet. quũ enim ipsi accumberet, tãquam maiores ab eo habiti: ille ministrabat, quasi postremum seipsum ducens, quum & pedes eorum lauaret.

F *Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum.* Dispono vobis regnum, hoc est promitto. Regnum vero cœleste intelligit, cuius spe roborabat eos etiam ad magnitudinẽ ac tolerantiam.

Hota. *Vt edatis ac bibatis super mensam meam.* Mensam videlicet illam regiam ac cœlestem. Possunt autem dici mensa, bona æterna & ineffabilia, quæ diligentibus deum præparata sunt, cibus vero ac potus, est illorum fruitio.

Et sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel. Hoc etiam illis promisit quadragesimoprimo euangelij iuxta
Matt.19 Matthæum capite, vbi scriptum est, Iesus autem dixit eis:

Amẽ dico vobis, quod vos qui secuuti estis me & cætera: Cap.22. A
ibi ergo lege horum interpretationem.

CAPVT LXXVIII. DE EXPETITIONE SATANAE.

DIxit autem dominus, Simon Simon, ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Illi enim moris est præstantiores expetere ad palæstram, sicut Iob. Cribrare vero, id est turbare, mouere, concitare. Cribrum siquidem quod frequentius κόσκινον siue σιτοκρήτιον vocatur, à quibusdam etiam σῆθον dicitur à quo verbũ σείειν cribro vel concutio. Nam in cribro triticum transfertur & concutitur ac confunditur. Prædicit autem eis de futura tentatione, quando omnes relicto eo fugerunt.

Ego vero pro te rogaui ne deficiat fides tua. Rogaui, inquit, pa- B
trem meum tanquam homo, ne perdas tandem fidem tuã quam in me habes, in tempore negationis.

Et tu aliquando conuersus confirma fratres meos. Conuersus, post negationem videlicet per fletum amarũ: hoc est in pristinum locum denuo restitutus. Fratres autẽ eius dicit reliquos Apostolos, aut illos qui per eos erant credituri.

At ille dixit ei, Domine tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire. Oportebat quũ hæc ab ipsa veritate audisset, fortitudinem atque auxilium ab eo petere: at ille præ feruore contradicit potius, asserens se nihil tale passurum.

Ipse vero ait, Dico tibi Petre, non canet hodie gallus priusquã ter abnegues te nosse me. Hodie, inquit, eo quod instabat nox diei C
illius. Scribit autem Matthæus sexagesimoquarto capite Mat.26.
quod dixerit illi Iesus: Dico tibi Petre quod in hac nocte priusquam gallus canat, ter me abnegabis: & ibi lege enarrationem.

Et dixit illis: Quando misi vos sine loculis & pera, num aliquid defuit vobis? Aiunt illi: Nihil. Atqui tũc de loculis nulla est facta mentio. Verum per aurum & argentum etiã hoc simul
Mat.10. innuit. Quum enim illa possideret vetaret, manifestũ quod & hoc prohibuerit: vbi nãq; non est thesaurus, vtique superfluum est thesauri repositorium. In peram siquidem panem immittebant: in marsupium vero coriaceũ, quod ga-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4. tium à Iaacob descendisse: olim autem progenitoribus eaptis, ac Babyloniam in seruitutem ductis, hos Samaritanis commixtos, & cum eis versatos, longo tempore, variisque calamitatibus ad eorum mores transmutatos. Aut vocabãt patrem Iaacob, eo quod & hinc à Chaldæis genus traxerat. Dicit ergo nunc Samaritana: Quod si de hac non loqueris aqua: num tu maior es patre nostro Iaacob, qui dedit nobis puteum hũc tam celebrem, vt meliorem possis dare aquã? Quod autem additur. Et ipse ex eo bibit, & filij eius & pecora eius, ad ipsius putei laudem dictum est. Nam si meliorem alium habuisset, nequaquã cum tota familia ex hoc bibisset. Reliquũ est igitur, vt si possis dare meliorẽ, maior sis Iaacob. Hæc itaq; Samaritana de Iaacob cũ eo loqui perseuerat, optans quod quærit inuenire: Iudei vero etiam lapidare eum tentabãt, dum Abraham faceret mentionem. Quomodo ergo æquum esset, vt huiusmodi repelleret mulierem studiosam, discendi auidam, ac iuuari cupientem.

Respondit Iesus & dixit ei: Omnis qui bibit ex hac aqua sitiet iterum. Siti aquæ.

Quicunq; autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Nequaquam sitiet vnquam incredulitatis siti.

Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ. Per fontẽ significauit perpetuitatem ac integritatem huiusmodi aquæ.

Salientis in vitam æternam. Scaturientis ad vitam æternam, eo quòd vitam præbeat æternam. vide autem quod quum mulier dixisset, Num tu maior es patre nostro Iaacob, non dixit, vtique maior sum: videretur enim seipsum iactare: sed ab his quæ dixit, hoc intulit. Nam differentia aquarum differentiam infert prebentium illas, quum naturaliter aqua illa consumatur, hæc autem perpetuo maneat.

Dixit ad eum mulier, Domine da mihi hanc aquam, vt non sitiam neque veniam huc ad hauriendum. Paulatim ad dogmatis celsitudinẽ prouehitur. Ab aque enim quam tribuit præstantia, hũc esse maiorẽ Iaacob credit, quódq; excellentioris naturę aquam tribuat, intelligit: nondum autem perfectè cognoscit, aut quis sit qui hanc doneț, aut quid illa sit aqua, percipit: suspicatur tamen id quod datur tale quippiã esse, quod sitim hanc sensibilem perimat. Non est ergo leuis hæc mulier: neq; enim vtcunq; suscepit ea quę dicebantur, sed post

longã interrogationẽ: neq; rursum incredula ac cõtentiosa. Nam quum maiorem eum inuenisset quàm Iaacob, non permãsit in præsumpta opinione. Atqui Iudæis dixit Christus; Qui venit ad me non esuriet: & qui credit in me non sitiet in æternum: illi autem non solum non crediderunt, sed & offendiculum ex eo passi sunt. Cap. 4. A *Infra 6.*

Dixit ei Iesus: Abi voca virum tuum, & veni huc. Quum instaret & apprehendere vellet, ait: Abi voca virũ tuum & veni huc, simulans quòd etiam illum cum ea communicare oporteret in dono. Atqui nouerat eam virum legitimũ non habere, vtpote omnia sciens: id tamen volebat ipsam dicere, vt apprehensa occasione, quæ circa eam acciderãt prophetaret, ipsamq; corrigeret. Vult enim vaticiniorum ac miraculorum occasiones ab his quæ contingunt accipere: vt & vanæ gloriæ suspitionem deuitet, & eos sibi familiariores reddat. Siquidem alio modo dicere, Frequenter nupta fuisti, & nunc viro iuncta es illegitimo, intempestiuum videbatur atque superfluum: accepta verò ab ea causa, tempestiuum erat atque consequens. B Nota.

Respondit mulier & dixit ei: Non habeo virum. Putans simpliciter cum homine loqui, occultata rei turpitudine, falle re eum conabatur.

Respondit ei Iesus: Bene dixisti, Non habeo virum. Quinque enim viros habuisti: et nunc quem habes, non est tuus vir: Hoc vere dixisti. Accepta vt dictum est occasione propheteț, eamq; arguit, ad amussim omnino manifestos ac legitimos eius viros enumerans, & eũ qui nunc occultus erat ac illegitimus manifestans. Nam quinque viros palam & successiue habuerat, siquidem hoc permissum erat: quinto autem mortuo, nullus eam manifestè in vxorem accipere voluit. Ipsa verò non ferens concupiscentiam, sibi occulte coniunctum habebat. Quinque ergo viri fuerant ipsius, quia manifestè cõiunctis: is autem cui nunc commiscebatur suus non erat, eo quòd occultus esset. C

Dicit ei mulier: Domine video quod propheta es tu. Non indigne tulit quòd manifestè argueretur, neque pro iniuria duxit increpationẽ, sed admirata perfectam eius cognitionẽ, vere prophetam eum esse deprehendit: video inquit siue intelligo. Et exinde nihil mũdanum aut tẽporale eum in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.4. terrogat, sed statim de dogmatibus. Ait enim.

Patres nostri in monte hoc adorauerunt: et vos dicitis, quòd Ierosolymis est locus vbi oporteat adorare. Patres dixit Abraham & Isaac. Vetus siquidem historia tradit Abraham in illo monte obtulisse Isaac deo in holocaustum. Aut patres dixit Iacob & filios eius. Nam Iacob ibi constituit altare & adorauit deū. Mulier itaque quæstionem proposuit putans Samaritanorum dogma melius esse quàm Iudæorum, & honoratiorem locum esse montis illius, quàm Ierosolyma. Christus verò primum eleuat vtriusque loci dignitatem, eo quòd breui futurum esset, vt cultus diuinus in vtroque cessaret: deinde Iudæos præponit, & postmodum diuini cultus dogma manifestat.

Gen. 22

Ait illi Iesus: Mulier crede mihi, venit tempus quando neque in monte hoc, neque Ierosolymis adorabitis patrē. Ex hoc prædicit dissolutionem Samaritici simul & Iudaici cultus, quam passi sunt, exterminati post Christi passionem à Romanis.

Vos adoratis quòd nescitis: nos adoramus quod scimus. Quāquam enim eundem deum colebant Samaritani & Iudæi: tamen Samaritani ignorabant quòd omnium gentiū esset dominus: opinabantur siquidem quod solis Samaritanis atque Iudæis dominaretur: Iudæi verò cognoscebant, quòd omnium gentium esset dominus omnipotens. Ideo dixit ad illam, Vos adoratis quòd nescitis, hoc est cuius potestatē non cognoscitis: & seipsum Iudæis connumerauit, dicēs: Nos adoramus quod scimus, quia & ex Iudæis erat progenitus, & Samaritanæ Iudæus videbatur. Deinde etiam inducit quod maius est.

Quia salus ex Iudæis est. Samaritanorum salus ex Iudæis est nam ab illis didicerunt deum cognoscere, & idola respuere. Aut alio modo: Salus mūdi ex Iudæis est, quum ab eis Christus sit incarnatus.

Sed venit tempus & nūc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate. Vbi Iudæos Samaritanis præposuisset, rursum nunc Iudæis præponit: Christianorum suspitione careat prælatio, & non appareat Iudæis gratificari tanquam Iudæus. Vbi autem dixit, Venit tempus: ne putaret illud differendum, subiunxit, Et nunc est: siue iam imminet, instat. Veros item adoratores dicit eos, qui in se credunt, qui de ecclesia sunt, tanquam vere colentes, & nō in vmbris seruiētes, sicut Iudæi & Samaritani: nā omnis horū seruitus vmbra erat & figura veritatis. Veri ergo adoratores adorabunt patrē non in corpore, sed in spiritu, hoc est non per corporales victimas, sed per spirituales nec in vmbris & figuris, sed in veritate: nec cultū loco circunscribētes, veluti Iudæi & Samaritani, sed in omni loco dominationis eius benedicentes dominum. De solo autem patre facit nunc mentionem propter mulieris imbecillitatē: neque enim repentinum dogma proponere ei oportebat.

Nam & pater tales quærit qui ipsum adorent. Puta non figuratiuos sed veros: nō corporaliter sed spiritualiter immolantes. Dicens autem Quærit, ostendit quod legalis immolatio displiceret, & sane olim condescendendo statuerat illam, & vsque ad id tempus sustinuerat, propter Hebræorum imbecillitatem & etasitudinem.

Spiritus est deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Spiritus hoc est incorporeus: ideo etiam colentes eum, spiritualiter colere oportet, non in vmbra, sed in veritate: hęc enim conueniens est, ac deū decet. Spiritualis autē cultus siue latria est animi modestia, Sacrificiū inquit deo spiritus contritus: & oratio, Sacrifica, ait, deo sacrificiū laudis: Et vt vno verbo dicā omnis virtus spiritualis, Tūc acceptabis, inquit, sacrificiū iustitię: vbi dictio iustitię, pro omni virtute accipitur, per quā homo iustus efficitur.

Ait illi mulier, Scio quòd Messias venturus sit: qui dicitur Christus: vbi ille venerit, annuntiabit nobis omnia. Inhiabat ad eorum quæ dicta sunt sublimitatem, sed modo desperat posse de illis audire. Sed vnde Samaritanis expectatio aduentus Christi? A Mosaicis scripturis. Scripsit enim Moses, Prophetam suscitabit vobis deus de fratribus vestris: tanquam me illum audietis.

Dicit ei Iesus, ego sum qui loquor tecum. Iudæis instantibus ac dicentibus, Quoadusque animam nostram suspensam tenes, dic nobis an tu ns Christus, non respondit hoc manifeste: huic autem protinus seipsum manifestauit: nā hæc æquior illis erat. Siquidem ipsi non vt crederent discere quærebant, sed vt reprehenderent: ipsa vero statim postquam didicit credidit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4.

D *Et in hoc venerunt discipuli eius.* In hoc, id est his dictis. *Ac mirabantur quod cum muliere loqueretur.* Quod quum talis esset, cum vili muliere disputaret.

Nemo tamen dixit, Quid quæris, aut cur loqueris cum illa? Tacuerunt honorem ipsi deferentes: siquidē instructi erāt ne omnia magistri facta curiose inquirerent: simul etiā sciebant quòd spiritualibus illius vulneribus pharmacū apponeret.

Reliquit ergo hydriam suam mulier, abiitque in ciuitatem, & ait hominibus: Venite, videte hominē qui dixit mihi quæcunque feci, nū hic est Christus? Veneratad sensibilem fontē, & inuenit intellectualem: atque accēsa est igne spiritualium vndarum, adeo vt & hydriam relinqueret & necessitatē propter quā accesserat, curreretq; in ciuitatē, ac populum omnē ad Ie-

Nota.

temporalia cūcta despicere. Et videte mulieris sapientiā.

E Non dixit, Venite, videte Christum, quum tamen crederet esse Christū: ne de huiusmodi re à seipsa iudicare videretur: maximū enim videbatur cognoscere eum qui expectabatur, sed alios vocat iudices. Vtq; illos magis attrahat, offert eis veluti quandā escam, suorū videlicet peccatorum detectionem. Sciebat enim, quòd si sermones illius vel solū gustarent, protinus & ipsi irretirentur: Num hic est Christus? hoc est: Num fortāsis hic est? Nam hæsitando loquitur tanquam addubitans vt ab illis detur sententia.

Exierunt ergo de ciuitate, venerūntque ad illum. Interea rogabant eum discipuli eius dicentes, Rabbi, comede. Videtes eum ab itinere defessum, & ab imminente solari ardore, rogabant eū.

F Nam hoc in loco ἠρώτων idem significat quòd deprecabantur: id autem vehementis est amoris non temeritatis.

At ille dixit eis, Ego cibum habeo vt comedam quem vos nescitis. Dicebant ergo discipuli inter se, Num quis attulit ei quod ederet? Ipse quidem cibū dicebat hominum salutē: discipuli verò de cibo sensibili intelligētes, hæsitant inter sernam illum interrogare verebantur. Tunc ergo verbum interpretatur.

Dixit eis Iesus, Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me, & perficiam opus illius. Voluntas patris qui ipsum miserat, & opus illius Christo iniunctū, salus est hominum: hāc autem vocat cibum suū, ostendēs per hanc vocem desiderium, quòd de hominū habebat salute. Nam sicut qui edit,

cibum concupiscit: ita & ipse hominum salutē. Dicit autem Cap. 4.
se à patre missum, vel tanquam homo, vel sicut verbū quod A
à patre generatur, vel patri honorem deferendo.

Nonne vos dicitis, Adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? ecce dico vobis, attollite oculos vestros, et videte regiones, quoniam albæ sunt iam ad messem. Discipuli quidem de sensibili messe dicebant, ipse verò de intellectuali nunc loquitur, & hanc ostendit instare. Regiones appellans multitudinē venientium ad se Samaritanorum: albas autem dicit eas, tāquam Nota.
ad fidem paratos illos. Nam & fides messis est, quæ ab infidelitate metitur vel separatur, & confertur ad Christum. Quemadmodum enim albæ segetes paratæ sunt ad mes- B
sem, ita & illi ad fidem.

Et qui metit mercedem accipit. Et qui tales metit regiones, retributionem à deo sumit: vniuersalius namq; loquitur hic de omnibus Samaritanis ac Iudæis qui erant credituri.

Et congregat fructum ad vitam æternam. Qui sensibilē metit agrum, congregat fructum ad vitam temporalem, hic autē ad vitam æternam.

Vt et qui seminat simul gaudeat, & qui metit. vt congregato ibi tali fructu, & qui seminauit simul gaudeat, & qui messuit, videntes scilicet eum ibi congregatum, ac mercedem ex eo referentes: ille quidem tanquam qui seminauit, iste vero sicut q messuit. Seminātes itaq; sunt prophetæ, Mo- C
ses & qui post illum fuerunt, vt qui vaticinia de Christo seminauerunt: metentes autem Apostoli, qui messuerunt homines ab infidelitate, ac retulerunt ad horrea æternorum tabernaculorum.

In hoc enim est sermo verus, quod alius est qui seminat, & alius qui metit. verus est sermo prouerbij.

Ego misi vos ad metendū, quod vos non laborastis. Id est, ad quod vos non laborastis.

Alij laborauerunt, & vos in laborem eorum introistis. Hæc dicit ostendens, quòd opus illis commissum facile & in proptu est, ac confidenter iam eis inde immittens: vtpote perfecto eo quod laboriosius est: Seminare namque, eū labore fit & tarditate, metere verò cū requie & velocitate: & sementis fructus est messis. Frequenter autem vsus est in euāgelio fi- Nota.
guratiuis ac metaphoricis dictionibus, efficacioré reddēs

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4. doctrinam,& memoriam eorum quæ dicuntur stabiliorē,
D per notas similitudines & exempla:tum quòd iucūdius id
in aures ingreditur,tum quòd profundius cordi imprimi-
tur:& sermones quidem sunt sensibiles : intellectus vero
spirituales.

Ex ciuitate autem illa multi Samaritanorum crediderunt in eum, propter sermonem mulieris quæ testificabatur dicens, Dixit mihi quæcunque feci. Quæcunque:intellige de vitijs,& de eo qui nō erat vir eius. Aut etiam alia fortassis multa dixit ei,quę erant occulta.

Quum ergo venissent ad eum Samaritani,orabant illum vt maneret apud se. Et mansit ibi duos dies:ac multo plures crediderunt propter sermonem ipsius. Hic rursum ἐρώτων,idem significat quod
E Obsecrabant.Sermonem autem ipsius, hoc est doctrinam illius.

Et mulieri dicebant:Iam non propter verba tua credimus:ipsi enim audiuimus & cognouimus,quod hic vere sit saluator mundi Christus. Ex his quæ eum docentem audiuerant,cognouerunt quod hic vere esset saluator mundi Christus, quòd orbe perdito
Samaritæ. venisset hic vt ipsum saluaret. Fuerunt autem Samaritani multo æquiores Iudæis: illi enim exiuerunt ad eum & orabāt illum,vt veniret ad se,quúmque nullum vidissent signum,credidērūt in eum, Iudæi vero ad se magis venīētē
F persequebantur,& apud se manere volentē, grauiter ferebant,quúmque multa vidissent signa,non credebāt. Quomodo ergo æquum erat vt hos præteriret? aut qua iustitia fieri poterat,vt illis qui se odio habebant adesset,hos autē qui amabant deseret? Alio autē tempore Samaritani non exceperunt eum,vtpote amicum Iudæorum, qui aduersus
Luc. 9. se inimicitias exercebant. Nam hoc scripsit Lucas trigesimosecundo capite.Sed illi erant alij ab istis:illi siquidē vicum quendam Samariæ inhabitabant, isti vero ciuitatem.

Post duos vero dies exiit inde, & abiit in Galilæam: ipse enim Iesus testatus est,quòd propheta in patria sua honorem non haberet. Cur non abierit tunc resta Capernaū,quæ patria ipsius habebatur,causam reddit:quia videlicet hi qui in ea morabā tur animum non applicabant,nec obtēperabant illi,vtpote familiares:siquidem familiaritas facile causat despectū. Quomodo autem testatus sit Iesus quòd ꝓpheta in patria

sua honorem non habeat,quære in fine vigesimiquarti ca- Cap. 4.
pitis euangelij iuxta Matthæū & inuenies. Nazaret quidē A
patria eius erat,patria videlicet matris ipsius, in quo etiā Mat. 13.
nutritus fuerat. Capernaum vero habebatur patria illius, Capernaum.
quod in ea habitaret. Ait enim Matth.quòd relicta Naza- Mat. 4.
ret,veniens habitauit Capernaum.

Quum ergo venisset in Galilæam,exceperunt eum Galilæi,visis omnibus quæ fecerat Ierosolymis in die festo. Galilæam intellige reliquas Galilææ ciuitates ac vicos, præter eam quæ proprie ciuitas eius dicebatur.Festum vero pascha,veluti secū do capite significatum est.

Nam & ipsi venerant ad festum. Nam omnes simul Iudæi Ierosolymam vndique concurrentes festum celebrabant.
Venit ergo rursum Iesus in Cana Galilææ vbi fecerat ex aqua vinū. In Galilæam quidem venit propter eorum inuidiam qui Iudæam inhabitabant: in patriam autem suam non abiit, B
quia ei non auscultabant: & ne maior eis accederet condemnatio. In Cana venit:primum quidē inuitatus ad nuptias,nūc vero vt fidem quæ ex facto prius miraculo acceſserat,sua præsentia confirmaret: imō potius eos attraheret,veniens non vocatus,ac patriæ suæ eos præponens.

CAPVT VI. DE REGIO.

ERAT quidam Regius cuius filius infirmabatur Capernaum. Regius dicebatur,vel quod regio esset genere,vel quod dignitatem nactus erat à qua Regius cognominabatur,vel quod minister esset regius. Quidam itaque dicunt hunc C
fuisse Centurionem de quo apud Matthæum & Lucam facta est mentio. Non est autem ita. Siquidem vt alias eorum differentias omittamus,ille Centurio erat, hic Regius illius seruus ægrotabat,huius filius: & ibi morbus erat paralysis,hic autem febris.

Hic audito quod Iesus veniret à Iudæa in Galilæam,abiit ad eum,& rogabat illum vt descenderet ac sanaret filium eius,erat enim iamiámque moriturus. Rursum ἐρώτα, significat,Deprecabatur.

Ait ergo Iesus ad eum,Nisi signa & prodigia videritis, nequa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4.

D quam credatis. Nō interrogatiue, sed affirmatiue legendū. Nam hoc dixit generaliter quidem deprimēdo Iudeos cū Samaritanis collatos: quod illi absque signis & prodigiis credidissent: particularius autem Regium obiurgādo: etsi enim fidei erat quod abiisset & deprecatus esset, ac vrgeret eum. Siquidem euangelista quoque ait, quod quum dixisset Iesus, Vade filius tuus viuit, credidit homo sermoni quem dixerat ei: nondū tamen recte credebat: & hoc manifestum est, eo quod interrogauerit quando ægrotanotem reliquisset febris: volebat nanque discere vtrum casu, an Christi iussu hoc factum esset.

E *Dicit ad eum Regius, Domine descende prinsquam moriatur filius meus. Ait illi Iesus, Vade filius tuus viuit. Credidit homo sermoni quem dixerat ei Iesus, & ibat.* Descende, inquit, priusquam moriatur: existimabat enim quod post mortem eum resuscitare non posset.

vide minaculum.

Iam autem ea descendente serui occurrerunt ei, ac nuntiauerunt dicentes, Filius tuus viuit: Scisciatus est ergo ab eis horam in qua melius habuisset. Quanquam ἀμείνων dicatur scitus, industrius, aut eloquens: hic tamen comparationum κατ' ἐξοχὴν significat facilius, leuius, tolerabilius.

Et dixerunt ei, Heri hora septima reliquit eum febris. Nā prope Cana erat Capernaum: itaque non potuerunt eodē die proferre nuntium de salute filij eius.

F *Cognouit ergo pater quod in illa hora in qua dixerat ei Iesus, Filius tuus viuit.* Quod in illa hora, puta reliquerat eū febris.

Et credidit ipse & domus eius tota. Nunc perfecte credidit vbi sanatus est filius ipsius. Merito ergo obiurgauit eum Christus, qui cor illius nouerat, dicens: Nisi signa & prodigia videritis, nequaquam credetis. Signa quidem proprie

Signum et Prodigium.

sunt, quæ secundum naturam fiunt, vt sanare ægrotum: prodigia vero, quæ supra naturam, vt viuificare mortuos, visum præstare cæcis, quanquam abusiue etiam dicātur e diuerso.

Hoc iterum secundum signum edidit Iesus quum venisset à Iudea in Galilæam. Et prius quum dixisset, Venit rursum Iesus in Cana Galilææ vbi fecerat ex aqua vinū, nō frustra miraculi fecit mētionem: sed vt ostenderet, quod etiā facto illo signo Samaritanis inferiores in fide inuēti sunt. Et nūc

quoque dicens, Hoc iterum secūdum signum edidit Iesus, similiter carpit illos, quia etiam secundo signo viso, nō potuerunt ad mensuram peruenire fidei Samaritanorum, qui nullum viderant. Hoc autem dixit Secundum, non quod post primum nullum aliud ediderit in tota Palæstina, sed quod post primum, hoc secundum in Cana factum sit. Cap. 5. A

Post hæc erat festum Iudæorum. Pentecoste. Cap. 5.

Et ascendit Iesus Ierosolyma. Continue in festis ad hanc ciuitatem ventitabat: partim quidem vt cum cæteris festū celebraret secundum legem: partim vero vt simpliciū multitudinem attraheret. Nam in festis ex omni plebe confluebant.

Est autem Ierosolymis in Probatica, piscina quæ dicitur Hebraice Bethesda †. Est Ierosolymis piscina in loci situ, qui dicitur Probatica: aut simpliciter ita dicto iuxta veterum traditionem, aut vt quidam dicunt, quod oues (quæ Græcis πρόβατα appellantur) olim illuc congregarentur, quæ in festis erat immolandæ: & harum intestina in aqua illa purgarentur. B

† *Imò potius legendum* בית צירא *Bithsaida, hoc est, domus piscationis: & est loquutio ac phrasis Chaldaica. Sic etiam dicunt domum feminis ægrum: domum iumenti, stabulum: & sic de aliis.*

Quinque porticus habens. Fornices aut testudines: has autem in circuitu habebat. Sicut ergo diuina prouidētia quæ ibi operabatur, piscina fabricata erat, ita & porticus propter ægrotantes.

In his decumbebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus nanque statuto tempore descendebat in piscinam, & turbabatur aqua: qui ergo primus introisset in piscinam post turbationem aquæ, sanus fiebat à quocunque demum fuisset morbo. Per enumeratos morbos alij quoque significati sunt. Dicens autem, Statuto tempore descendebat, docuit quod nō semper fiebat miraculū, sed certis temporibus: hominibus quidem incognitis, verum frequenter vt opinor in anno: propter hoc siquidē in porticibus decumbebat multitudo magna languentiū. Verum cæteri sane vtpote claudi & aridi poterant tēpus obseruare: nam videbant turbari aquam: cæci autem quomodo faciam aquæ turbationē cognoscebant? Habebant certe ministros q id obseruarent. Illa vero piscina figura erat pisci C

Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5. D ne sacri baptismi: sicut enim illa morbos sanabat, ita & ista: sed illa quidē corporales, hæc verō spirituales: illa statuto tempore, hæc autem semper: illa descendente angelo, hæc aduenięte spiritu sancto: nam maiora sunt noua veteribꝰ.

CAPVT VII. DE EO QVI TRIGINTA ET OCTO ANNOS MORbo tenebatur.

Erat autem ibi homo quidam, qui triginta & octo annos morbo tenebatur. Morbus vero erat paralysis. Alius tamen erat hic à paralytico, de quo apud Matthęum fit mentio, sicut in enarratione decimitertij capitis illius euāgelij apertissime significatum est.

Mat. 9. E

Miracle.

Quum hunc vidisset Iesus decumbentem, & cognouisset quod multo iam tempore egrotaret, ait illi, Vis sanus fieri? Eum qui multo tempore assiduus fuerat ac tolerantissimus, cæteris præponit: tum quod miseratione dignior esset, tum etiam docens quod inter eos qui superno egēt medicamine, deum magis flectunt qui sunt constantissimi. Non dixit autem, Vis vt te curem: quia erat ab arrogantia alienus, & quia is qui morbo tenebatur ipsum nequaquam cognoscebat: ideo etiam nec fidem ab eo requisiuit. Interrogat autem, non vt disceret: superuacaneum enim erat de re manifesta discere: sed vt per responsionem omnibus ostendatur eius constantia: vide enim quid respondeat.

F

Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, vt quū turbata fuerit aqua mittat me in piscinam: sed interim dum venio ego, alius ante me descendit. Suspicabatur quod hoc propterea ipsum interrogabat, vt argueret quod præ segnitie frustrare tur sanitate: aut quod in hoc prodesse sibi vellet, vt eum in piscinam immitteret: ideo etiam respondet, quod ob id sanitem non consequeretur, quia hominem nō haberet. Dicens autem: Dum venio ego alius ante me descendit, suā ostendit perseuerātiam, qua tot annis frustratus, adhuc tamen perseuerabat & non desperabat, idq; non segnis, sed detrusus & offensus, nec sic negligētior efficiebatur. Nos autē breui aliquo tēpore diligenter deo adstantes, si non assequimus

assequimur quod optamus, statim omittimus ac recedimꝰ, pigrioresque reddimur. At laboriosum est, inquiens, continue orare. Et quæ virtus non est laboriosa? Verum si labo rem habet, ita & lucrum adfert. Cap. 3. A

Ait illi Iesus: Surge, tolle grabbatum tuum & ambula. Nō solum erigit, sed & grabbatum tollere iubet, vt miraculū esse credatur, & non appareat phantasia aliqua. Nūi enim mēbra firmiter compacta forēt, nequaquā grabbatū ferre possent. Hoc autem pluries fecit, eorum qui impudentes esse vellent ora obstruēs. Nā & in paralytico de quo apud Matthæum similiter fecit: & in panibus eadem de causa, vt plurima fragmenta relinquerentur, ordinauit: & ei qui à lepra mundatus est, iussit vt se sacerdoti ostenderet: & quum ex aqua vinum feciſſet, præcepit vt hauirent, ferrentque architriclino: & quum mortuam suscitasset, precepit vt darent illi quod ederet: insensatis suadens per omnia huiusmodi se non esse impostorem, sed verum saluatorem cōmunis hominum naturæ. Mat. 9. 8. & 14. B Supra 2. Nota Luca 8.

Et confestim sanus effectus est homo, tulitq; grabbatum suum & ambulabat. Simul & audiuit, & sanitatem sentiēs erectus est itaque nullius habita ratione, tulit lectum suum & ambulabat.

Erat autem sabbathum die illo. Dicebant ergo Iudæi illi qui sanatus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabbatū. Respondit ei: Qui me sanū fecit, ipse mihi dixit, Tolle grabbatū tuum & ambula. Vide libertatem: neque enim solum non obediuit illis, sed & benefici autorem prædicauit, ac omnibus præstantiorem demōstrauit dicens: Ipse mihi dixit, ipū obediui: siquidem eum qui me talem fecit maiorem cunctis ducere decreui. C

Interrogauerunt ergo eū: Quis est homo qui dixit tibi. Tolle grabbatum tuum & ambula? Is autem qui sanatus erat nesciebat quis esset: Iesus enim subduxerat se, quum turba esset eo in loco. Simul vt hominem sanauerat, subduxerat se propter turbā: partim quidem fugitans laudem æquorum, partim vero inuidiā amputans iniquorū. Solet enim frequenter solus eius conspectus cui quis inuidet, multā infundere flammā iræ. Hora.

Post hæc reperit eum Iesus in templo, & ait illi, Ecce sanus factus es, nō pecces deinceps, ne quid deterius tibi contingat. Quum iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5.

D & miraculi rumor defecisset & tumor Iudæorum, occurrit ei qui sanatus fuerat, volens animã quoque illius meliorẽ reddere, reperit eũ no in ocio & segnitie, sed in tẽplo, orã tem vt opinor, ac deo gratias agẽte: & admonet illũ ne deinceps peccet, ostendens ꝙ propter peccata egrotabat. Minatur autẽ grauius puniendũ, si peccauerit: docẽs eos q̃ post pœnã peccati rursus delinquũt, atrocius puniẽdos tãquã insensatos ac cõtemptores, siue in præsenti vita, siue in futura, siue in vtraq;. Quod si peccatorũ supplicijũ durauit hic triginta & octo annos, quidnã poterit quispiã dicere de futuro supplicio: vtiq; ꝙ æternũ erit ac fine carens. Neq; tamẽ oẽs morbi à peccatis oriũtur, neq; omnes peccatores ægrotãt. Paralyticus quoq; de quo apud Matth. fit E mentio, ꝓpter peccatũ ægrotabat: ideo etiã dixit illi, Remissa sunt tibi peccata tua. Per tales autẽ admonet omnes: eos quidem qui nondũ ægrotauerunt, vt timeant ne morbo corripiãtur, & ita corrigãtur: eos vero qui iã morbo subiacuerunt, vt timeãt ne deterius ægrotẽt, & deinceps cautius viuant. Quisq; ergo nostrũ, si iã ægrotauit, dicat apud sese, Ecce sanus factus es, nõ pecces deinceps, ne quid deterius tibi cõtingat. Quod si nõdũ morbo detẽtus est, apostolicũ oraculũ apud se decãtet, Bonitas dei ad pœnitẽtiã te inuitat, sed iuxta duritiam tuã & cor impœnitẽs, irã tibi recondis. Nõ solũ autẽm corporis membra adstringens suã ostendit diuinitatem: sed etiã dicẽs, Nõ pecces deinceps: siquidẽ omnia se nosse significauit, quantũuis etiã arcana. F *Abiit homo & nuntiauit Iudæis, quod Iesus esset, qui se sanasset.* Abiit & nũtiauit: nõ tanquã iniquus vt ꝓderet, sed tanquã gratus, vt benefactorẽ diuulgaret: nam beneficiũ ac minæ sufficiebant, vt eũ in officio cõtinerẽt: nec his tãtũ alligatus erat, verũ etiã timebat ne quid deterius pateretur. Præsertim quòd si eum ꝓdere voluisset, nequaquã dixisset ꝙ Iesus esset qui se sanasset: sed quod Iesus esset, qui dixisset ei, Tolle grabbatum tuum & ambula. Ipse ergo quia timẽ incurrere se putabat si tacuisset, beneficium prædicauit. Gratus itaque ac libere loquens censendus est hic homo, omnique carens accusatione.

Ac propterea persequebantur Iesum Iudæi, volebãtque eum occidere, quod ista faceret in sabbato. Quantum ad id quod apparebat, propter hoc: quantum vero ad id quod occultum erat propter inuidiam.

Peccata.

Nota.

Mat. 9.

Rom. 2.

Cap. 5. A

Iesus autem respondit illis, Pater meus ad hoc vsque tempore operatur, & ego operor. Vtrinque seipsum deo æqualẽ esse ostendit: & dicens deũ patrem suum, & dicens se operari sicut illum: ne deinceps tanquam puro homini auscultarent ei, sed tanquam deo. Itaq; quod dicitur, Ad hoc vsq; tẽporis, cõtinuitatẽ operationis significat. Quum autem duplex intelligatur dei operatio: vna siquidem significat naturarũ ab exordio creationem, altera autem post illã gubernationem ac prouidentiam, earumq; conseruationẽ. Primo quidem significato, cessauit die septimo ab omnibus operibus suis: secundo vero semper operatur, creaturam gubernãs, prouidens, ac conseruans illam. Nec vetat vlla lex legislatorem semper operati creaturarum suarum salutẽ. Obserua autẽ quod de sabbati solutiõe vaiis locis accusatus, interdum quidem tanquam deus respondet: prout nunc quidem vero tanquam homo: volebat namque vt crederetur vtrunque, puta & sua diuinitas, & incarnatio.

duplex operatio.

B

Propter hoc ergo magis quærebant eum Iudæi occidere, quod non modo sabbatum solueret, sed & patrem suum diceret deum, æqualem se deo faciens. Dicens enim pater meus, legitimum se ostendebat: legitimus autem filius æqualis est patri quoad substantiam & naturam.

Respondit ergo Iesus & ait illis: Amen amen dico vobis, nõ potest filius à se facere quicquam, nisi quid viderit patrem facientem. Quia sublimia de seipso dicẽs persequutionem sustinebat, quod illi ad eorum quæ dicebantur celsitudinẽ peruenire non possent, sed tanquam deo cõtrarium eum persequerẽtur, condescendit imbecillitati mentis illorum, & humilia dispensatiue de se loquitur, vt per hæc facile suspicerẽtur: deinde rursus ad sublimia sermonem reducit, & iterũ hinc ad humilia demittit: rursumque ad id quod sublimius est, denuo ad id quod humilius: & ita per sublimia simul & humilia verba, tum æqualitatem demonstrãtia, tum minoritatem demonstrare apparentia, suum texit sermonẽ, atque hunc iudicio dispensat, vt & q̃ mente sunt acutiores ac benigni, sumant à sublimibus intellectũ cõuenientem etiam de humilibus: & qui obtusiores sunt aut insulsi, ab humili-

C

Nota.

Psal. 111.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5.

bus consolationē accipiant, & quasi de homine hæc intelligentes, non turbentur. Verumtamen quanquā verba sint humilia, hoc etiam modo sub his excelse occultantur sententiæ: & verbis quidem causam tradere videtur aduersariis, sensibus vero nequaquam. Quid ergo nunc dicit? Nō potest filius à se facere quicquam, nisi quid viderit patrem facientem: his quidem qui sunt intellectu crassiores, potētiæ minorationem præ se fert hic sermo, propter dictā dispensationem: subtilibus autem æqualitatē potius & identitatem, propter veritatem. Non potest enim non ob potētiæ defectum, sed propter inseparabilitatem: nam impossibile est filium quicquam facere, quod nō facit pater: quia non est alia filio potentia ab ea quæ patris est, sed eadem: quod si eadem est, æqualis certe filius est patri. Ait autem Gregorius Theologus, quod earundem rerum formas intelligendas præbet pater, filius vero perficit, non tanquā seruus aut insipiens, sed tanquā dominus ac prudens, & vt magis proprie dicatur, modo paterno, siue iuxta patris dominium ac scientiam. Propter prædicta ergo dictum est, Non potest filius à se facere quicquā, niſi q d viderit patrē facientem. Quod si non propter hæc, quomodo potentia non potest? aut quomodo sapientiæ est opus præceptore? quomodo etiam omnia per ipsum facta sunt? siue quo pacto etiam hominibus non erit imbecillior, qui multa à seipsis faciunt? Nam & virtutem à nobisipsis eligimus & vitium. Multa quoque variis ex locis consequentur absurda. De prædicto sane verbo subtilius disputauit Gregorius Theologus sexto secundi libri capite.

Ioan. 1.

Quæcunque enim ille fecerit, hæc quoque filius similiter facit.

Rursum ab humilibus trāsit ad sublimia, vt prædictum est: nam si quæcūque ille fecerit, hæc filius similiter facit, vtique hic æqualis est illi. Præponitur autem non vulgari modo dictio Similiter, sed vt discamus quod cum æquali scientia & dominio facit, vt prædictum est.

Pater namque diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.

Iterū à sublimibus ad humilia descendit. Diligit autē filiū, nō solum tanquā vnigenitū, sed etiā tanquam eadē facientē, & nihil quod pater nolit operantē. Neq; vero superius dictionem Viderit, de filio: neq; hoc in loco dictionē De

monstrat, de patre, humano modo intelligere oportet sed diuino & supernaturali. Neque enim filius videt sicut discipulus, neque pater demonstrat sicut præceptor: sed hic quidem demonstrat sicut mens quæ formas earundem rerum intelligendas præbet: ille autem videt, sicut sermo qui ea quæ ad intelligendum data sunt, perficit: & ita eis communes sunt omnes diuinæ res & causæ. Cap. 5. A

Et maiora his demonstrabit ei opera, vt vos admiremini. Nam quia paralytici membra confirmauerat, magnum quidē erat quod factum erat: sed etiam mortuū excitaturus erat, & ideo ait quod etiam maiora his demonstrabit ei opera, vt vos amplius admiremini, & ad credēdum adducamini. Nota.

Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Ab humilibus rursus ascendit ad sublimia. Nā si vt ille, ita & hic quos vult viuificat, æqualis vtique potentiæ filius est cum patre. Viuificare itaque sicut pater, potentiæ docet æqualitatem: quod autem additur, Quos vult, autoritatis immutabilitatem. Verum si & potest, & autoritatē habet, quomodo non potest filius à se facere quicquā? Nō potest ergo sine patre, quia vna & eadem est ipsius potentia & voluntas. B

Siquidem neque pater iudicat quenquam, sed iudicium omne dedit filio, vt omnes honorent filiū, sicut honorant patrem. A sublimibus iterū descendit ad humilia. Et hic ergo verbum dedit, intelligendū est prout deum decet: talia enim vt diximus dispēsatiue dicit: nō solū curans ex hoc imbecillitatē Iudæorū: verū etiam vt causam videamus, & ne naturalē non esse filium suspicemur, neq; in Sabellij morbū decidamus, qui eundem esse patrem & filium ac spiritū sanctū intelligit, & vnicam esse sanctæ trinitatis personam insane prædicat. Quando vero dedit iudicium filio? De hoc quando id fuerit, res est admodum occulta: & quanquam audenter respōdere oporteat quod simul vt hic genitus est: attamen quando hic genitus est? Quando pater genitus non est. Non potest siquidem, nō potest inquam inueniri temporis aut seculi alicuius intelligentia qua ad extremum aliquod peruenire possimus, etiā si maxime vrgeamus. Iudicium autē omne dedit filio, vt timētes propter hoc, honorēt eū sicut honorant patrē. Et quū Omne dixit, significauit & iudiciū C

Cap. 5.

D puniendi & iudicium honorandi quos voluerit. Nec tamẽ patrem iudicandi autoritate priuauit. Nã si omnia quæ habet pater, filij sunt, præterquam genitũ nõ esse, manifestũ est, quod etiã omnia quę habet filius, patris sunt, præterquã esse genitum. Iudicat ergo filius, approbante quidẽ patre, cooperante autẽ & spiritu sancto, veluti sane intelligimus in omnibus eius operib⁹. Verũ scire oportet, quod dictiones Sic, Sicut & similes, in increata quidẽ trinitate æqualitatẽ significãt, in creatis vero sæpius etiam similitudinẽ, ac partialem quandam assimilationem. Quare autẽ dedit iudiciũ filio? Quia hic hominem formauit, perditúmq; reformauit, ac salutaria dedit præcepta: & vt qui homo factus

E est, homines iudicaret, non solum tãquam deus qui hominũ nouit naturam, verũetiam vt homo qui in ea forma tẽtatus est. Et quare filius formauit hominem? Quia ipse est sapientia, verbum, & potentia patris. Et quare filius & non pater nec spiritus sanctus humanitatem assumpsit? Quia oportebat, vt qui in supernis filius erat, maneret etiã in infernis filius, ne duo essent filij: & quia oportebat etiã creatorem renouare confractam suam creaturam: & quia opus erat vt rationale per rationem siue verbum liberaretur ab irrationalitatis affectionibus: & quia decebat per immutabilẽ patris imaginem, eum qui ad dei imaginẽ factus fue-

F rat, eámque mutauerat, ad pristinam reparari dignitatem, vt ita conuenienti modo omnia fierent. Verum si eum honorauerimus sicut honoramus & patrẽ, omnino etiam patrem hunc appellabimus? Nequaquam, sed filium eum scientes, patrem nõ appellabimus, ne proprietates cõfundamus: honorabimus tamen sicut patrem: nã de honore sermo est, nõ de appellatione. Abusiue vero & hunc patrẽ vocamus, tanquam creatorem & procuratorẽ ac magistrum nostrum. Vidisti sapientissimã & admirabilem cõtexturam sublimiũ humiliũmq; verborum: vt & de his quæ tunc facta sunt sermo facile susciatur, & his nullo sint impedimẽto ea quæ posmodũ fient. Nisi enĩ sese demittẽs humilia dixisset, quare etiã sublimia attexuisset. Nã q de se magna dicere debet, quum parua loquutus fuerit, pro excusatione habet dispensationem: siquidẽ dispensatorie hoc facit. Quẽ vero parua dicere cõuenit, quã ob causam magna

Nota consideratione de Trinitate.

loquitur? nõ enim dispensatiõis, hoc est, sed extremæ arro A
gantiæ. Quod si etiam minor erat filius, sicut Ariani nugabantur, quare æqualem patri honorem expetebat: nec tantum expetebat, verum etiam terrorem incutiebat, dicens.

Qui non honorat filium, non honorat patrem qui misit illum. Qui non honorat, modo quo superius dixit: hoc est, sicut patre. Addidit autem, Qui misit illum, non sui minorationem significans, sed ora Iudæorum obturans. Propter hoc etiam continue ad patrem refugit, ponens interim & suæ naturæ nobilitatem. Siue enim omnia secundum sui dignitatẽ loquutus fuisset, nequaquã susceptissent, existimantes eum deo esse contrarium, quũ etiam ob pauca huiusmodi verba illũ persequerentur, vellẽntque lapidare: siue omnia sese demittendo loquutus fuisset habito illorũ respectu, mul B
ti sane detrimentum inde susciepissent. Ideo vt diximus, miscet ac temperat doctrinam: vt enim facilẽ reciperetur, non tantum excelsa loquebatur, quantum humilibus permiscebat. Itaque quum voces humiles reperimus, dispensatorias eas existimemus, vel etiam eius humanitati adaptemus, sicut & excelsas diuinitati.

Amen amen dico vobis, qui sermonem meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam. Rursum dispensatorie loquitur. Neque enim dixit, Et credit mihi, ne gloriari videretur. Non solum autem hic, sed in sequentibus quoque frequenter inueniemus, quo pacto & metu & promissione, vt sibi credatur admoneat. Nota.

Et in condemnationem non venit, sed transibit a morte in vitam. C
Non condemnabitur in iudicio nec punietur. Non negat autem quin morituri sint credentes, sed de morte loquitur perpetua, similiter & de vita æterna.

Amen amẽ dico vobis quod venit tempus, & nunc est, quando mortui audient vocẽ filij dei, & qui audierint viuent. Promittit nunc quod non longo post tẽpore viuificaturus sit mortuos, sermonémque opere comprobaturus. Ad Samaritanã quoque dicens similiter, Venit tẽpus siue hora, pari modo addidit, Et nunc est, significans futuræ rei propinquitatem. Mortui autẽ audituri sunt vocẽ eius: quomodo? Simulac ipse voluerit, conuersa cuiusq; anima ad propriũ corpus, mortui qui audierint, vita rursus in mundo viuent. Hic ergo vbi dixit Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.5. excelsa, seipsum dei filium vocando, rursum sermonē obscurat attexens humilia.

Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vt vitam haberet in semetipso. Verbum dedit, humile est & dispensatorium. Habet autem vitam in semetipso, hoc est, admodum fontis scaturire facit vitam.

Et potestatem dedit ei iudicium faciendi. Iudicium eorū quæ ab vnoquoque in vita peracta sunt. Frequēter autem repetit iudicium, magis eos exterrens, vt paulatim iudicē hunc esse credentes, ad eum accurrant, mansuetum sibi iudicē inde parantes.

Quia filius hominis est, nolite mirari hoc. Quia homo est, qui iudiciu sumpsit hominū, & prædicta de seipso docuit, quæ magna & non tantum supra hominē sunt, sed supra angelos quoq;, & ad solum deum pertinēt, nolite mirari: prædictum est enim quod etiam filius dei sit: Non ergo offendi oportet: nam quæ odiosa apparent propter humanæ naturæ humilitatem, ea appareant tolerabilia propter diuinæ naturæ celsitudinem. Deinde aliam quoque de seipso proponit tremendam & arcanam potestatem.

Quia venient tempus in quo omnes qui in monumentis sunt, audient vocē eius: & prodibunt qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt in resurrectionem condemnationis. Tempus dicit cōsummationis seculi & vniuersalis iudicij: eos autem qui sunt in monumentis dicit mortuos, quos simul omnes repente ac virtute arcana coaptabit, animabit, ac excitabit voce sua siue iussu, quo tunc per archangelum clamabit, In iussu, inquit, in voce archangeli, & in tuba dei. Atqui non omnes sunt in monumentis, sed ab his qui sunt in monumentis, etiam eos significauit qui non sunt in monumentis, ab his videlicet qui naturaliter sepulti sunt, eos etiam qui naturaliter sepulti non sunt. Ex monumentis autem prodibunt hi quidem in resurrectionem vitæ æternæ, illi vero in resurrectionem condemnationis: isti ad fruitionē sempiternam, illi ad supplicium perpetuum. Alibi autē dixit, Et abibunt hi in supplicium æternum, iusti vero in vitā æternam.

Non possum ego à meipso facere quicquam, sicut audio, iudico. Quemadmodū superius de operando dicebat, Non potest

filius à se facere quicquam, nisi quid viderit patrem facientem: ita & nunc de iudicando ait, Non possum ego à meipso facere quicquā, sicut audio iudico: hoc est, nō iudico à meipso, sed sicut audio à patre, vel sicut pater: qp etiā equalitatem ad patrem ac indifferentiam innuit. Sicut enim in superioribus videre, ita & hic audire, intelligendū est dispensatorie, & vt deo conueniat. Siquidem neque videre ei opus est neque audire: quum deus nulla re indigeat.

Et iudicium meum verum est, quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Iuste, inquit, iudico, quia non iudico secundum voluntatem meam, neque ego propriam habeo voluntatem, sed secundum patris voluntatem: nā illa etiam mea est: vna siquidem & eadem est patris & filij volūtas: si ergo pater iustus est iudex, & filius vtiq; iustus est iudex. Oportet itaque in huiusmodi verbis quę demissionem ac dispensationem significant, non ad ipsa tantum respicere, sed etiam ad causam ipsorum: in his enim causa est imbecillitas mentis audientium, & ne deo contrarius videretur, sicut variis in locis diximus.

Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum. Oportet eos qui sacras legunt scripturas intentionem loquentis habitúmque audientis exquirere, tempora quoq; ac loca aduertere, insuper idiomata obseruare: nec simpliciter & vno modo cuncta aggredi, si legitimos sensus velint deprehendere, & nō in nudis manere verbis, ac falli circa electiones. Siquidē propositus statim cāpus thesaurū habet copiosum: habet autem hunc multa obrutū obscuritate. Quis enim repēte turbari nō posset audiēs Christum dicentem, Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est vērū? Siquidē ipse dixit, Ego sum veritas: quod si veritas verum non loquitur, quisnā erit qui vera loquatur? Si quæ de seipso testificatus est, vera non sunt nobis, omnino perit prædicationis summa. Nāvt cætera finamus, quæ sunt innumera & fidem contingētia: vbi nam ponemus ea quæ paulò ante de seipso testificatus est qp filius sit dei, quod æqualis illi natura, potētia & volūtate: quod creator, quod viuificator, quod iudex aliáque similia? Quid ergo dicendum est? Quod quia talia de seipso testificatus fuerat, cognouit Iudæos habere in animo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 5. opponere se ei ac dicere. Si tu testimoniū perhibes de teip
D so, testimonium tuum non est verum. Nemo siquidem qui
de seipso fert testimonium, fide dignus est apud homines,
propter suspitionem de nimio suiipsius amore, ideo preue
nit ac dixit, quod illi dicturi erant, dicens. Si ego testimo-
nium perhibeo de meipso, testimonium meum nō est ve-
rum, vt vobis apparet. Itaque testes adducit, etiam in hoc
se demittēs ad imbecillitatem illorum, & ex abundāti cau
tione silentium illis imponens. Quod ergo ait, Testimo-
nium meum non est verum, non quasi affirmādo dixit, sed
Infra. 8. quod illi hoc dicere pararent. Quod autem hæc ita se ha-
E beant, inde manifestum est. Quum enim in sequentibus lo
quutus fuisset dicens, Ego sum lux mundi: dicentibus pha-
risæis, Tu de teipso testimonium perhibes, testimoniū tuū
non est verū, contradixit dicens, Et si ego testimoniū per-
hibeo de meipso, testimoniū meum verum est. Manifestū
ergo est quod illud, oppositionis illorum erat, hoc autē in-
tellectus eius. Siquidem illi putabant eum non esse fide di
gnum, qui de seipso ferret testimonium, vtpote hominem:
ipse vero ediuerso sese fide dignum dixit, tanquam deum.
Primum itaq; dissoluit excogitatam ipsorū oppositionem,
dicens id quod ipsi dicere parabant, & ostendens quod co
F gitationes eorum cognosceret. Deinde etiam testes addu
cit manifestos, & quibus contradici nequeat: Ioannē ope-
ra propria, ac patrem. Primum autem ponit debilius testi-
monium puta Ioannis.

Alius est qui testimonium perhibet de me, & scio quod verum sit testimonium quod testificatur de me. Scio hunc, inquit, quod apud omnes sit fide dignus, nempe propheta dei, & à deo accipiens quæ loquitur. Deinde ne quis opponat dicens, Quid si ad gratiam testimonium perhibuit? hanc etiam tol lit obiectionem dicens.

Vos misistis ad Ioannem, & is testimonium perhibuit veritati. In primordiis euangelij sui post sermonem de eo habitū, dixit euāgelista, Miserūt Iudæi ab Ierosolymis sacerdotes
Supra. 1. & leuitas, vt interrogarent eū, Tu quis es, & cætera. Tunc
Testimonium Ioannis. ergo multa & magna testificatus est de Christo. Ideo nunc dicit, Vos misistis ad Ioannem interrogantes eū: non au-
tem misistis, nisi eum fide dignū cognouissetis: testimo

C ap. 5. nium ergo eius refellere non potestis.
A

Ego autem non ab homine testimonium accipio. Hoc est, humano testimonio non indigeo, quum sim deus. Et quomodo in testimonium adduxit Ioannem qui homo erat? Primum quidem quia testimonium eius non erat ipsius, sed dei. Ait enim, Qui misit me ad baptizandum in aqua ipse mihi dixit. Deinde & aliam ponit causam. Vide enim.

Sed hæc dico vt vos salui sitis. Non quod humano, inquit, egeam testimonio, sed de Ioannis testimonio dispentatorie loquor: vt ei credentes qui & est, & vobis apparet fide dignus, salui sitis.

Ille erat lucerna ardens & lucens. Lucerna accensa à diuino Lucerna.
B spiritu, & lucens his qui in tenebris erant peccati. Lucernā autē eum vocauit, tanquam obscuratum excellenti lumine
Supra. 3. solis iustitiæ. Ipse siquidē de Christo dicebat, Illū oportet crescere, me autem minui. Aliam quoq; ob causam appellauit eū lucernam, quia videlicet non ex se doctrinæ lucē habebat, sed ex gratia sancti spiritus. De hoc autē vt opinor prædixit per os Dauid, Parauī lucernā Christo meo.
Psal. 131.

Vos autē voluistis ad tempus exultare in luce eius. Obiurgat hos quod non vlq; ad finem studiose illū obseruauerint: voluistis, inquit, quodam tempore exultare in luce doctrinæ illius, quando omnes vndiq; ad eū concurrebatis, & postmo dū refrixistis, quanquā hactenus illum admiraminī: nisi enim refrixissetis, testimonio vtiq; illius credidissetis. Digni igitur estis qui redarguamini, quod licet hūc fide di-
C gnū confiteamini, eius tamen testimonio nō credideritis.

Ego vero testimoniū habeo maius testimonio Ioannis. Opera enim quæ dedit mihi pater vt perficiā ea ipsa inquam opera quæ ego facio, testificantur de me, quod pater miserit me. Siquidem Ioānis testi- opera Christi.
monium poterat quispiam calumniari tanquā ad gratiā factum: quanquā hoc vere dici nō poterat aduersus virū qui omni eū diligētia suo fungebatur munere, & apud omnes vehemēti in admiratione habebatur: Verū opera omni suspitione libera, cūctorū ora contentiosa obturabāt, puta paralytici cōfirmatio, cæteraq; miracula: quū apud eos essent qui curati erant, & plenā eis fidē faciebant. Opera, inquit, quæ ego facio testificātur de me, q̄ pater miserit me. Nō dixit autē, Testificantur quod æqualis sim patri, sed quod

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 5.

pater miserit me. Atqui & hoc & illud testificabantur. Verũ etsi maius erat vt crederetur æqualis esse patri: minus tamẽ potuit, nempe id quòd tunc maxime intendebatur. Volebat namque primo credi, quòd se deus misisset: hoc enim credito, reliquum facilius erat ad credendum. Sed quomodo opera testificabantur, quod deus eum misisset? Testificabantur id tanquã opera solius diuinæ virtutis. Siquidem qui deo contrarius esset, huiusmodi facere nõ poterat: nam licet miraculis contradicere impudenter attẽtabant, sicut vigesimosecundo iuxta Matthæum capite scriptum est, dicentes, Hic non eiicit dæmonia nisi per Beelzebul principem dæmoniorum: sed ibi citius os illis obstruitur, & vane nugari conuincuntur.

Mat. 12.

Et qui misit me pater, ipse testimonium perhibuit de me. Vbi de ipso testimonium perhibuit? In sequentibus significabit quòd in scripturis: quãquam etiam dum baptizaretur testimonium de eo perhibuit dicens, Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacitum est. Et rursus quum trãsformaretur. Sed quũ baptizaretur licet audierunt, dubitabant: quum autem transformaretur, ne audierunt quidem ipsi. Idcirco prætermisis huiusmodi testimoniis, ad scripturas eos trãsmittit, quas semper in manib⁹ habebãt, nec fas erat illis contradicere: sed hoc in progressu facit: nunc autẽ ne expertã dei testimonium à propria voce, & à propria persona dicentes, Neq; vocẽ eius audiuimus vnquã, neq; speciem eius vidimus: confitetur quòd illi dicturi erant, cõfitendo verò, ad rectam eos doctrinã reducit: dãs intelligẽdum quòd neque vox sit apud deum neq; species: siquidẽ hæc corporum sunt. Deus autem incorporeæ est naturæ, aut potius supra corpus & supra naturam.

Mat. 3. & 17.

Neque vocẽ eius audistis vnquam, neque speciem eius vidistis. Atqui multi vocem eius frequenter audiuerunt, & speciem eius viderunt, sicut in scripturis de diuersis scriptum est variis in locis. Sed vox illa & species fuit non secundum dei naturam, sed in hominis similitudine.

Et sermonem eius non habetis manentem in vobis. Et quid, inquit, dico de voce quæ propria ipsius vox esset, aut specie propriæ ipsius personæ, quum neque sermonẽ eius habeatis manẽtem in vobis, quem per legẽ ac prophetas loquutus est, & putatis hunc vos habere manentem in vobis, & de ipso gloriamini. Deinde cõfirmat quòd dixit, hoc modo illud ostendens.

Cap. 5. A

Quem enim ille misit: huic vos non creditis. Nam quũ sermo qui per legẽm datus est ac ꝓphetas clamet, quòd pater filium suum miserit ad salutem vestram, & quòd vos illi credere oporteat, vos autem huic quem ille misit nõ creditis, omnino non auscultatis prædicto eius sermoni: quum autem illi põ auscultetis, non habetis eũ siue donũ ipsius: auolauit enim à vobis. Verũ ne dicant, Si ergo vocem eius non audiuimus, quomodo ille testificatus est de te, ait:

Scrutamini scripturas. Legales ac propheticas: inde enim est testimonium à patre. Vide autem quòd nõ dixerit, Legite, sed Scrutamini: illi siquidem legebant, at non scrutabantur, idcirco eos scrutari iubet: nam quum ea quæ de eo sunt obscure scripta sint vtiliter & dispensatorie propter imbecillitatem progenitorum ipsorum, ne excíderent ad deorum multitudinem, iubet nunc eos fodere, vt ea quæ alte in modum thesauri recondita sunt, possint inuenire.

Scripturæ. B

Quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Putatis habere, verum nõ habetis: quia superficietenus solum eas legẽtes, nõ inuenitis illum certum vitæ æternæ fontem qui est Christus. Quia ergo putatis in scripturis vitam æternam habere, & propter dictam causam non habetis: scrutamini profunde vt inuentam habeatis.

Nota. C

Et ille sunt quæ testificantur de me. Testificãtur, inquit, de me in persona patris, vtpote arcano modo à patre inspiratæ his qui eas scripserunt. Coniunctio Et, abũdat, quod in Hebraico idiomate frequens est.

Et non vultis venire ad me vt vitam habeatis. Vitam videlicet sempiternam. Deinde ne suspicarentur quod amore gloriæ talia diceret, ait:

Gloriam ab hominibus non accipio. Non amans eam, aut ea indigens: neque enim sol lucernæ lumine indiget. Verum quam ob causam hæc dicebat? Vt omni modo ad fidem eos attraheret, per quam habituri essent vitam æternam.

Sed cognoui vos quod dilectionem dei non habeatis in vobis. Vos, inquit, tanquam deum diligẽtes me repellitis, quod meipsum faciam deo æqualẽ: Sed mẽdacij arguimini: ego

Cap. 5. D enim noui vos quòd deum nõ diligatis. Quomodo? Quis de quo ille testimonium perhibet, & per Ioannem, & per opera, & per scripturas, hunc vos non recipitis. Quemadmodum ergo primum arbitrati quod essem deo contrarius, me repellebatis: ita nunc demonstrata à dictis testibus veritate debuissetis accurrere. Sed frustra iactatis quod dei zelo me auersamini. Nam quũ id inuidia faciatis, hoc modo istam occultare nitimini.

Ego veni nomine patris mei, & non recipitis me. Nomine patris mei, siue missus à patre meo, sicut ipse testatur & ego confiteor, & non suscipitis me.

Si alius venerit nomine proprio illum recipietis. De Antichristo hoc dicit, qui veniet nomine proprio, siue à seipso, tanquam ipse deus esset qui super omnes est. Taxat ergo impudentiam Iudæorũ, quòd eum repellerent, quum se diceret nosse deum, & ab eo missum esse, nec conuinceretur deo esse contrarius: illum vero qui se diceret non nosse deum, & à seipso venire se iactaret, ac manifestissime dinosceretur esse deo contrarius, recipetent. Deinde ponit & causam infidelitatis eorum, quod propter gloriæ amorem non crederent: nolentes enim Christum supra se honorari à multitudine, obsurdescebant, & aures vluo claudebant ad veritatem: omniaque faciebant, ne à gloria quã habebant apud multitudinem exciderent.

Quomodo vos potestis credere, qui gloriam à vobis mutuo accipitis?

F Nam ipsa impedimento est.

Et gloriam quæ à solo deo est non quæritis. Quam solam quærere oportet, ea quæ est ab hominibus posthabita, etsi vos contrarium faciatis. Postquam ergo vndique silentium illis imposuit, omnique venia indignos esse demonstrauit, accusatorem deinceps illis adhibet, puta ipsum Mosen legislatorem eorum.

Num putatis quod ego vos accusaturus sim apud patrem? Iuxta vsitatam ac consuetam interrogationem est hic sermo, acsi dicat, Etsi me id oportebat facere, non tamen faciam, quia clemens sum.

Est Moses qui accusat vos. Vtpote non credentes his quæ de me scripsit: & ita nec illi credentes.

In quem vos speratis. Tanquam in ductorem populi, tuto

rem ac mediatorem in his quæ ad deum sunt. Sicut autem Cap. 5. de scripturis dicebat, Putatis in ipsis vitam æternam habere: ita quoque nunc de Mose ait, In quem vos speratis. Nam ab his quæ ipsi sua ducebant, illos aggrediebatur. A

Si enim crederetis Mosi, crederetis vtique mihi: illum enim ille de me scripsit. Si fide dignum eum duceretis, crederetis vtique mihi: vobis enim præcepit ille, vt me audiretis.

Si autem scriptis eius non creditis, quomodo verbis meis credetis? Si illius scriptis incredoli estis, quem vehementer vos honorare ac laudare iactatis: quomodo meis verbis credetis, quæ vehementer inhonoratis & contumeliis appetitis? Sicut ergo prius de Ioanne quem admirari videbantur, eõuicti sunt quod eum despicerent: ita & nunc de Mose cui credere sibi videbantur, ostendit quod ei essent increduli: B & sagaciter semper in caput illorum torquet, quæcunque pro ipsis facere videntur. Quis ergo transgressor est, is ne qui coaccusatorem habet ipsum legislatorem, an ij qui illum habent contra se accusatorem?

Post hæc abiit Iesus trans mare Galilææ quod est Tiberiadis. Cap. 6.
Mare Galilææ siue Tiberiadis. Nam stagnum Tiberiadis vocat mare Galilææ, sicut in euangelio iuxta Matthæum dictum est. Abiit autem illuc cedens furori principum populi, accenso ob prædicta verba. Mat. 7.

Et sequebatur eum turba magna, quia videbant signa quæ edebat in his qui infirmabantur. Quare signa particularia non enumerat? Quia hic euangelista circa doctrinas & cõciones C Nota.
ac dogmata magis versatur. Propter signa autẽ nõ propter dogmata turba hæc sequebatur, crassius affecta: illa vero de qua apud Matthæum, obstupescebat in doctrina eius.

Ascendit autem in montẽ Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. Ascendit in montem, docens nos requiescere à tumultu ac turbatione quæ in medio populi est. Nã ad philosophiã sacram apta est solitudo. Frequenter quoq; solus ipse mõtem petit, & pernoctans orat, docens nos quòd eũ q maxime ad deũ accedit, oporteat ab omni liberũ esse turbatione, & locum inquirere liberũ à tumultu & turbatione.

Instabat autem festa dies festus Iudæorum. Et quomodo nõ ascendit & ipse ad diem festum, sed quum omnes Ierosolyma proficiscerentur, ipse vadit in Galilæam, nec solus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.6. D ipse,sed & discipulos adducit?Quia figuratiuam legem tacite iam dissoluebat, occasione sumpta ab inuidia Iudæorum. Non post longum enim tempus finem erat impositurus figuratiuo paschæ,vero deinceps tradito.

Quum sustulisset ergo oculos Iesus, & vidisset quod turba multa veniret ad se,ait ad Philippum: Vnde ememus panes vt isti comedãt?

Mat.14. Dictum est de his in fine vigesimiquinti capitis euangelij iuxta Matthæum vbi habetur,Iesus autẽ dixit eis:Non est illis necesse egredi,date vos illis quod edant.

Hoc autem dicebat tentans eum, ipse enim sciebat quid esset facturus. Ibi quoque de hoc disputatum est. Quod autẽ ait, Tentãs eum,humano quidem modo intelligitur iuxta datam ibi enarrationem:diuino autem modo, vt tãtundẽ sit ac si dicatur, In desperationem de remedio eũ coniiciés: vt desperationẽ fassus,diligentius cognosceret fuisse miraculum quòd ipse facturus erat:nam si vtcunque factũ esset,nequaquam tale apparuisset. Siquidem tanquam deus nouerat qui d responsurus esset Philippus. Aiunt autẽ quidã,quod deus aliquẽ tentare dicitur duobus modis: vel vt imbecillitatẽ eius arguat,sicut nunc in Philippo: vel vt illius fortitudinẽ ostẽdat,quemadmodum olim in Abrahã scriptum est enim quòd etiam tentauerit deus Abraham, quando offerre ei filium suum in holocaustum præcepit.

Tentatio dei.

Gene.22.

Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis,vt vnusquisque eorum pausillum quippiam accipiat. Vide

F imbecillitatem mentis Philippi, qui virtutem diuinitatis eius intelligere non poterat.

CAPVT OCTAVVM DE QVINQVE PANIBVS.

Dicit ei vnus ex discipulis eius Andreas frater Simonis Petri, Est puerulus hic vnus qui habet quinque panes ordeaceos & duos pisces. sed hæc quid sunt inter tam multos?

Vigesimosexto capite euangelij iuxta Matthæum etiam de hoc disputatum est. Excelsiorem itaque mentem habebat Andreas quàm Philippus:ad id tamen quòd perfectum erat non attingebat. Cogitabat enim quod ex paucioribus pauciora faceret, ex pluribus autem plura.Ideo

ra.Ideo etiam addebat, Sed hæc qd sunt inter tãtos? Cap.6. A

Dixit autem Iesus,Facite vt homines accũbant. Erat itaque gramen multum in loco illo. Accubuerunt ergo viri numero ferme quinquies mille. Prædicto capite latius de his dictum est. Non sunt autẽ turbati discipuli,sed protinus cognito quod miraculũ operaturus esset,absq; vlla hæsitantia obediuerunt. Miracula.

Accepit ergo Iesus panes,quumque gratias egisset dedit discipulis, discipuli vero accumbentibus:similiter & ex piscibus quantum volebant. In eo capite etiam de his inuenies.

Vt autem impleti sunt,ait discipulis suis,Colligite quæ superfuerũt fragmenta ne quod pereat.Collegerunt itaque & impleuerunt duodecim cophinos fragmentis ex quinque panibus ordeaceis, quæ superfuerant his qui comederant. Similiter & de his. Iussit autẽ colligi quę superfuerant,non ostentationis grãtia,sed ne phãtasia appareret quod factum erat. Ex subiecta autem materia & panes multiplicauit & pisces:non quod materia indigeret: sicut neq; post resurrectionẽ opus illi fuit materia,sed vt ora Marcionistarum obstrueret,qui creaturã calumniantur delirantes, asserendo non esse à deo factam. B

Infra.11.

Illi ergo homines quum vidissent quod fecerat Iesus signum, dicebant,Hic est vere propheta ille qui venturus erat in mundum. O manifestam gulositatem:quũ innumera prius vidissent, quæ hoc erant mirabiliora,nihil tale confessi sunt: quum autem impleti sunt, tunc hunc esse prophetam dixerunt, qui ex Mosis promissione ab eis expectabatur.

Iesus ergo quum cognouisset quod venturi essent, seque rapturi, vt Deut.18.
crearent ipsum regem, rursum secessit in montem ipse solus. Papæ quanta est gulæ tyrannis, quanta est mentis istorũ leuitas ac mutabilitas: repleto enim ventre omnia illis erant, & propheta,& regno dignus.Christus vero fugit: ostendens fugiendas esse dignitates humanas, ac terrenos honores, & despiciẽdos esse q hic clari sunt. Atqui propheta dicit: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus.Sed regnum dixit ce- Zacha.9. p.c.
lesse de quo ipse quoque Christus ait,Regnum meum non Ioan.18.
est ex hoc mundo. Christi.

C Nota.

At vbi iam vespera esset,descenderunt discipuli eius ad mare, & conscendentes nauem venerunt trajecto mari Capernaum.
Descenderunt nõ sponte sua,sed ab eo coacti.Dixit enim Matthæus prædicto.16.capite, Statimque compulit Iesus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 6.

discipulos vt conscenderent nauigium,& se præcederent in vlteriorem tipam donec dimisisset turbas: quumque dimisisset turbas ascendit in montem seorsim ad orandũ. Facta autem vespera solus erat illic. Horum omniũ causas ibi significauimus,& illas lege: in quibus tamen omissum est, quòd postquam turbas dimisisset, cum stupore signum admirati sunt, vbi ad se mente rediissent,& reuerti decreuerunt ac rapere eum, vt crearent ipsum regem.

CAPVT IX. DE AMBVLATIONE IN MARI.

Et iam tenebræ erant, nec venerat ad eos Iesus: mare autẽ vento magno flante intumescebat. Quũ ergo remigassent ferme stadia viginti quinq; aut triginta, vident Iesum ambulantẽ super mare & appropinquantẽ nauí, ac timuerunt. At ipse ait illis, Ego sum, nolite timere. Voluerũt ergo sumere eũ in nauí, & ilico appulit nauis terræ ad quã ibãt. Non venerat ad eos: hoc est nõ apparuerat eis, sicut postmodũ fecit, sed pmisit eos tentari. In fine autẽ præmemorati vigesimi sexti capitis euãgelij secũdum Matthæum,& vigesimoseptimo de his omnibus inuenies. Quæ vero sequũtur prætermisit Ioannes, vtpote ab aliis conscripta. Itaq; ea scribit q̃ ab aliis omissa erãt. Nos ergo alios enarratores sequuti, ostendimus hãc fuisse deãbulationem super mare quã Matthæus & Marcus scripserunt. Chrysostomus verò coniectans ait hanc alia fuisse ab illa: verisimile enim esse, quod illa pti⁹ fuerit. Deinde post aliquot dies turbæ decreuerunt vt raperẽt eum, veluti dictum est: quo cognito rursus Christus in montem discessit cum discipulis, ibiq; solus secessit siue in quiete fuit: discipuli vero inde descenderunt ad mare, de hoc admoniti: & conscensa nauí venerunt Capernaum, putantes eum pedestri itinere venturũ: sed rursum non multo post in mari ad illos venit: & propter hoc, inquit, euangelista ait, Et iã tenebræ erãt, nec venerat ad eos Iesus: ac deinceps accidisse dicit reliqua, sicut hic scripsit: & in illa quidem deambulatione exterritos discipulos exclamasse, in hac vero solũ timuisse, quòd timor iã assuetudine minor fuerit. Et ibi quũ

Cap. 6.

dixisset, Ego sum, nolite timere, nondum certiores factos fuisse: ideoq; Petrus dicebat: Domine si tu es, iube me vt ego veniam ad te super aquas: hic autem protinus certiores factos esse, quod iam assueti essent. Et tunc non quieuit ventus donec ingressus esset in nauim: nunc vero vbi tantum loquutus est, facta est tranquillitas: & ne nauim quidem ingressus est, sed quum vellent eum in nauim accipere, repẽte nauis peruenit ad terram,& ipse post illam.

Secuenti die turba quæ stabat ad mare, quũ vidisset quod nauicula alia non fuisset ibi nisi vna illa in quam ingressi erant discipuli eius, & quòd non intrasset cum discipulis suis Iesus in naviculam, sed soli discipuli eius abiissent: aliæ vero superuenerant nauiculæ à Tiberiade iuxta locum vbi comederant panem, postquam gratias egerat dõminus. Vbi ergo vidit turba quòd Iesus non esset ibi neque discipuli eius, ascenderunt & ipsi in nauiculas & venerunt Capernaum quærentes Iesum. Turbam quæ stabat ad mare dicit eos qui venerãt vt raptum ipsum crearent regem: nam quum illũ nõ inuenissent, stabant in littore cogitãtes quid actum esset. Videtur ergo mancus esse hic sermo: nam quũ illum nondum quiescere fecerit euangelista, rursus aliunde incepit dicens: Vbi ergo vidit turba quod Iesus nõ esset ibi,& c Est autẽ forma hæc abbreuiationis. Quod autẽ sequitur, Aliæ vero superuenerant nauiculæ à Tiberiade iuxta locum vbi comederãt panẽ postquam gratias egerat dominus, interloquutio est ad significandum, quod postmodum illę venerint: tandem enim desperantes suspicati sunt, quòd pedestri itinere circa mare abiisset: ideo & ipsi venerunt Capernaum quærẽtes eum: nam ibi plurimum diuersari solet.

Quumque inuenissent eum trans mare, aiunt illi, Rabbi quãdo huc veneisti? Non interrogauerũt eũ quo modo venisset vt tãtum signum discerent, neque de regno dixerunt, sed his relictis cœperunt assentari dicentes, Quando huc venisti, ignorans quod nos à te penderemus? Assentabantur autẽ vt mensam iterum eis apponeret: nam semel satiati,& negligentes, cæteris omnibus iam consumptis, de secundariis cogitabant: quanquam nõ omnes in similibus deliquerãt. *πέρα* vero (sicut & trans latine) dicitur de vtroque terminorum maris directe oppositorum: significante huiusmodi vocabulo nunc hoc littus, nunc vero illud.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 6.

D *Respondit eis Iesus & ait, Amen amen dico vobis, quæritis me, nõ quod signa viderit is, sed quia comedistis de panib⁹ & saturati estis.* Non expedit vbique mansuetum esse ac lenem, sed quum discipulus crassus ac segnis fuerit, tũc præceptori opus est stimulo ac sermone obiurgatio ad tangendũ & excitandũ illum, quod hic fecit Iesus: simul quidẽ increpans eos tanquam assentatores, simul etiam mentem eorum detegẽs, & vtrinque illos corrigens. Ait enim, Quæritis me non quod signa vobis ostenderim, sed quod vos pauerim ac saturauerim: non vt visis signis credatis, sed vt cibos edẽtes saturemini, quod est mancipiorum ventris ac guloſorum. Leniter autem & parce illos arguit, nec in reprehensione instat, sed statim doctrinam adiungit.

Nota.

E *Operemini non cibum qui perit sed qui manet in vitam æternam.* Curã habete non cibi corruptibilis sed incorruptibilis: nõ qui carnem pascat, sed animã nutriat: hic autem est fides, vt in progressu dicturus est. Operationẽ vero pareũtis cibi, hoc in loco appellat eam quę necessaria non est, sed superfluã, siue permanentem & continuã solicitudinem cibi sensibilis, nã quæ necessaria est, non prohibetur. Ideo etiã Paulus in multis epistolarum locis, non solũ permisit propriis operari manibus, verũ etiam præcepit dicens, Si quis non vult operari, is nec edat. Sicut ergo de Martha dicens Christus, Martha Martha solicita es ac tumultuaris circa multa, atqui vnũ est necessarium, non prohibuit hospitalitatẽ, sed pręposuit diuinorũ sermonũ auditionẽ: ita & nũc dicens, Operemini non cibum qui perit, sed qui manet in vitam æternam, non præcipit tantum operari cibũ animę, quanquam sit magis necessarius, sed admonuit corporalẽ cibum obiter curare, animæ vero toto studio. Operemini inquit toto animo, omni cura, continue: non iam hoc, tam illud, sed hoc amplius, illud vero minus.

2. Thes. 3. Luce 10.

F *Quem filius hominis dabit vobis.* Quem ego dabo vobis ad operandum, quem ipse demonstrabo acquirendum. Ne autem iactare se videatur, rursum ad patrem recurrit, dicens.

Nota.

Hunc enim pater consignauit deus. Consignauit, siue in hoc appoſuit, vt hunc cibum daret vobis. Vel demõstrauit, suoq; testimonio manifestauit. Nã & ostẽdere quoq; dicitur signare, acsi videlicet suo testimõio signauerit verũ esse deũ

Cap. 6.

Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus vt operemur opera dei? Opera dei vocant quæ deo accepta sunt. Interrogant autẽ non vt ea operẽtur, sed vt etiam ipsi videantur discipuli, & ita ad cibi suppeditationem attrahant.

A Nota.

Respondit Iesus & ait illis, Hoc est opus dei, vt in eum credatis quem ille misit. Nam prius variis in locis docuit quod à deo missus esset.

Dixerunt itaque illi, Quod ergo tu facis signum vt videamus & credamus tibi? quid operaris? Considera magnã demẽtiam: paulo ante cibo saturauit illos, & protinus obliti tanti miraculi signũ requirunt: deinde genus etiã requisiti signi addunt.

Psal. 77.

Patres nostri manna comederunt in deserto, sicut scriptum est, Panem de cœlo dedit eis ad edendum. Scriptum est in libro Psalmorum. Quum autem multa signa coram patribus ipsorũ facta essent, huius maxime meminerunt propter ventris tyrannidẽ, existimantes fore, vt ipsum quoq; ad simile signum faciendum irretirent, puta vt & se cibo satiaret. Sed ô obliuioſi ac ingrati, nónne paulo ante panes & pisces ad satietatem in loco deserto edistis? Simul quoque mihi hic obserua & adũlationem ipsorum & inuidam malitiã. Neque enim dixerunt quòd Moses illud fecisset signum, ne hunc deprimere viderentur si Mosen ei compararent: neque quòd deus ipsum edidisset, ne hunc deo æquarẽt: sed absolute dixerunt, Patres nostri comederunt mãna in deserto. Quid ergo is qui disponit sermones suos in iudicio? Non arguit eos, sed blãde respõdet: Opottet enim vt prędictum est, interdum quidem arguere, interdum verò dispensatiue clementem esse.

B Nota veritis tyrannidem

C

Psal. 111.

Dixit ergo eis Iesus. Amen amen dico vobis: Non Moses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo. Quia putabant manna esse panem ab eo quòd proprie cœlum appellatur, eo quod scriptum esset, Panem de cœlo dedit eis: corrigit erroneam eorum opinionem. Nã ibi scriptura acrem improprie vocauit cœlum: quemadmodum etiã dicũtur volucres cœli: Et rursum, Intonuit de cœlo dominus. Ait ergo, Non Moses dedit tũc nationi vestræ panem qui proprie de cœlo sit, sed pater meus nũc dat vobis panẽ ab eo quòd proprie cœlum appellatur. Nam sicut pater proprie dicitur cœlestis, ita & filius cœlestis, & proprie panis,

de pane & mãna.

Cœlum.

Psa. 8. 17

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.6.

vtpote cor hominis confirmans.

Eum qui verus est. Siquidē ille panis figuratiuus erat, ego inquit, præfigurans qui sum ipsa veritas. Quemadmodū enim ille de super descendens, eos qui participabāt pascebat ac roborabat, ita & ego sed ille ab aere, ego autē à vero cœlo: ille quidē corpora pascebat ac roborabat, ego vero animas. In sequentibus autem ponit generalioré differentiam inter figuratiuum panem, & eum qui verus est.

Panis enim dei est qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo. Proprie panis dei, siue diuinus est, qui vere de cœlo descēdit, & vitam æternam dat mundo credenti: quum ille vitā ad tempus daret, non mundo, sed solis Hebræis. Vitā autem æternam intellige non simpliciter, qua viuent communiter omnes homines, sed beatam quæ erit in cōtinua requie.

Dixerunt ergo ad eum, Domine semper da nobis panem istum. Adhuc sensibile intelligentes huiusmodi panē, præ vētris ingluuie hunc petebant, non semel, sed semper accipere.

Ait illis Iesus, Ego sum panis vitæ. Panis viuificās, & quivt dictum est, dat vitam æternam: nam ea proprie dicitur vita, quæ æterna est: quæ enim ad tempus durat non vita est, sed vitæ imago. Panem autem vitæ, suam vocat diuinitatem: siquidem ipsa panis est qui de cœlo descendit. Tandē verò etiam corpus suum vocat panem.

Qui venit ad me non esuriet: & qui credit in me, non sitiet vnquā. Venit quisquam ad eum per fidē: ipsa enim est via ad illū. Non esuriet inquit, fame quæ ab infidelitate procedit, & non sitiet vnquam, siti quæ ab incredulitate nascitur, sed gratia diuina repletus, & ipse deinceps nullius indigebit, sed aliis potius necessaria subministrabit, docens ac erudiens illos.

Sed dixi vobis, quod & vidistis me, & non credidistis. Vidistis me, siue cognouistis quis ego sim, & à testimonio Ioānis, & à signis quæ edidi, & à testimonio scripturarum quas vobis aperui, sed voluntarie malum operantes non creditis. Quando autem hoc illis dixit? Verisimile quidem est hoc dictum esse, etsi scriptum non sit.

Omne quod dat mihi pater ad me veniet. Hoc sermone demōstrat q̄ pater adducit ei credentes. Siquidē dicit & Paulus,

Per quem vocati estis in societatē filij eius. Ait ergo, Omne illud ad me veniet, quod dat mihi pater: hoc est, Omnis qui datus fuerit mihi à patre, omnis qui deductꝰ ab eo fuerit, hic veniet ad me, hic credet in me, & non quilibet simpliciter. Inde autem confirmat quod vult pater vt credant in eū. Itaque qui in eū non credit, aduersatur dei volūtati. Dat autem & pater filio ducens eos ad fidem eius: & filius patri, adducens eos ad illum per fidem. Verū si venit is ad filium qui datur à patre, culpa ergo carebit qui non venit, vtpote nō datus à patre. Sed pater illos dat, in quibus præcedit bona voluntas: neque enim hæc per se facere potest vt credant, absente dei adminiculo, neque illud auxilium, nisi præsens sit & bona voluntas.

Cap.6. A 1.Cor.1.

Et eum qui venit ad me non eiciam foras. Neque hic, à mea familiaritate, neque ibi à regno cœlorum: eum, qui nonvtcunque, sed recto animo ad me venit. B

Quia descendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Non vt faciā volūtatem quæ mea est, siue propriam, neq; enim habeo propriam, sed voluntatem eius qui misit me, hoc est communem, quæ & mea est & illius, quorum sicut est vna diuinitas, ita est & vna voluntas. Descendit autem de cœlo, secundum diuinitatem. Voluntas 1ª.

Hæc est autem voluntas eius qui misit me patris, vt quid perdam ex omnibus quæ dedit mihi sed resuscitem illa in nouissimo die. Atqui omnes tūc resuscitabit, & qui salui erūt, & qui peribūt, tam fideles, quàm infideles. Sed resurrectionē hoc in loco appellat eam quæ erit ad requiem, non quæ ad supplicii. Et ex his ostendit communem esse patris & filij voluntatem, vt omnes salui fiant: ob id nanque & ille misit, & hic aduenit: ille dat credentes, & hic seruat acceptos. C Nota.

Hæc est autem voluntas eius qui misit me, vt omnis qui videt filiū, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitem illum in nouissimo die. Eūdem declarat sermonem, frequentius eum inducens, ne facile reticiatur, & vt firmius discant futurā esse resurrectionem, ac fidei quæ in ipsum est repensionē, spiritualiúmque certaminum quæ hic tolerantur retributionem, quasi non sunt fruituri in præsenti vita, at saltem in futura. Omnis autem qui videt filium, oculis videlicet fidei, hoc est qui credit in eum. Voluntas 2ª pars.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.6. *Murmurabant ergo Iudæi de eo quod dixisset, Ego sum panis qui de*
D *cœlo descendi: & dicebant: Nonne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos*
patrem nouimus & matrem? quomodo ergo iste ait, De cœlo descendi?
Nota. Quando panem dedit eis, impleuitque ventrem, & prophetam esse dicebant, & regem creare volebant: vbi vero de cœlesti pane & spirituali cibo, vitáque æterna disseruit,
Philip.3. turbabantur, ac genus ipsius attenuabant, de quibus bene dixit Paulus: Quorum deus venter est. Nam fingebant se indignari quod dixisset, De cœlo descendi: quum verius indignarentur quod rursum eos nō pauisset sicut sperauerant. Si enim ob illud indignati fuissent, interrogassent vtique quomodo panis esset, quomodo de cœlo descēdisset? Christus autem non dixit, Non sum filius Ioseph, neq;
I quicquam de genere suo docuit, sciens quod illi nondum audire poterant admirandum sui partum, & multo minus æternam sui generationem ac natiuitatem: ideo dispensatorie de his rebus sermonem prætermisit, ne vno offendiculo sublato aliud excitaret.

Respondit ergo Iesus & ait illis, Ne murmuraueritis inter vos.
Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum.
Accessum ad se dicit non qualemcunque: siquidem & illi, & multi alij ad ipsum veniebant: sed eum qui ex fide est.
Quod autem dicit, hoc est: Merito non creditis mihi, ne-
Sup.eod. que enim attracti estis à patre, vtpote indigni: nemo enim
F potest venire ad me, siue credere in me, nisi pater qui misit me traxerit eū. Nam & superius dixit: Omne quod dat mihi pater ad me veniet: & illius dicti lege enarrationem, quum etiam ad propositum verbum conferat.

Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Eum videlicet qui ad me venerit, vel in me crediderit. Rursum ergo repetens, Et ego resuscitabo eum, propriā demonstrat dignitatem, & per talium sermonum frequentiam, carpit illorū
Iesaiæ 31. insensibilitatem. *Scriptum est in prophetis: Et erunt omnes edocti à deo.* Addidit hoc confirmans, quod pater illos attrahat qui ad se veniūt. Omnes, inquit, qui ad eum venientes, & in eum credentes ac volentes: siquidem nullum attrahit nolentem.
Nota. *Omnis ergo qui audiuit à patre & didicit, venit ad me.* Qui audiuit intellectuali modo. Ne enim suspicarētur ipsi rudes

& crassi quòd sensuali modo audiat quisquam à patre, vi- Cap.6.
A deri eum humano modo, ait:

Non quod patrem quispiam viderit. Vt sensibiliter ab eo audire possit: Deum enim nemo vidit vnquam.

Nisi is qui est à deo. Nisi is qui natus est à deo. Hoc enim nunc significat Esse à deo. Et quare id non posuit manifestius? Propter illorum insensibilitatem: si enim quum dixisset, De cœlo descendi, offendiculum passi sunt, quidnam illis accidisset, si id etiam planius dixisset? *Supra.5.*

Hic vidit patrem. Vtpote eiusdem naturæ, substantiæ, & scientiæ, & qui est in sinu patris. Atqui etiā spiritus sanctꝰ videt eum, tanquam & ipse eiusdem naturæ, substantiæ &
B scientiæ, & qui est in patre: sed nondum tempus erat, vt de spiritu sancto doceret: nam qui de filio adhuc non crediderant, nequaquam de spiritu sancto credidissent.

Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Hoc etiam superius dixit, quum ait, Vt omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitam æternam. *Sup.eod.*

Ego sum panis vitæ. Præterea & hoc in superioribus dixit. Est autem panis vitæ tanquam doctrina nutriens animas, vitámque conseruans, & hanc æternam. Paulatim autē hos adducit, ac leniter quæ ad diuinitatem suam spectant, aperit. *Panis vitæ.*

Patres vestri comederunt manna in deserto & mortui sunt. Quia in superioribus dixerant, Patres nostri manna commederunt in deserto, nunc comparationem facit inter illud manna & hunc panem, qui videlicet de cœlo descendit, & est panis vitæ.

Et hic est panis qui de cœlo descendit, vt ex ipso edat aliquis & nō moriatur. Qui de cœlo descēdit, vt nutriat, ac immortales reddat. Deinde sermonem explanat, & docet quis sit panis quem dicit

Ego sum panis vitæ. Semper viuens ac vitam præbens.

Qui de cœlo descendit. Quo ad diuinitatem. Superius quoq; idem de seipso variis in locis dixit, iteratione excitans eos, vt interrogarent, quomodo esset panis vitus seu viuificans, & quonam modo de cœlo descendisset. Verum illi solam ventris curam spectantes, cætera omnia superflua ducebant, quemadmodum prædiximus. Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D *Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternum.* Si quis doctri
næ illius particeps fuerit. Nam qui eam participat, ex eo
comedit: siquidem & ipsa cibus est animam nutriés. Viuet
in æternũ, siue semper, vtpote nunquã moriturus morte a-
nimæ: mors autem animæ est separatio à deo, quèadmodũ
etiã mors corporis est ipsius ab anima separatio. nam ipsã
anima corpus viuificat, animã vero deus. Atqui plures pe
rierũt qui doctrinæ Christi fuerunt participes: sed illi tali
participatione male vsi sunt: nunc autem de his est sermo,
qui ea bene vsi sunt, non de illis qui eam prauorum cõmix
tione dogmatum, aut cõuersationis prauitate corruperũt.
Ostẽdit ergo quod præstantiorem illis cibũ tribuat, quàm
fuerit manna quod comederunt patres eorum in deserto:
E illi siquidem postquam comederunt mortui sunt: qui vero
ex hoc edunt, viuent in æternum.

Et panis quem ego dabo, caro mea est. Duobus modis Christus
dicitur esse panis, secundum diuinitatẽ videlicet & huma
nitatem. Postquam ergo docuit de modo qui secũdum di
uinitatem est, nunc etiam docet de modo qui est secundũ
humanitatem. Non autẽ dixit, Quem do, sed Quem dabo:
daturus nãq; erat in vltima cœna, quando sumptum panẽ
actis gratiis fregit, deditque discipulis, & ait, Accipite, co
medite: hoc est corpus meũ. Quære ergo sexagesimũquar-
tum caput euangelij secundum Matthæum: & vbi positũ
est, In remissionem peccatorum, lege totam enarrationẽ:
F ac inuenies quomodo corpus eius sit panis.

Quam ego dabo pro mundi vita. Dabo in mortem. Hic enim
crucifixionem suam præsignat. Dicens autem, Quam ego
dabo, vltroneam fuisse significat huiusmodi passionem.

*Decertabant ergo inter se Iudæi dicentes, Quomodo potest hic nobis
dare carnem ad comedendum?* Turbabantur non potentes ser-
moni credere, quod hoc impossibile videretur. Nam quũ
omnia secundum naturã inquirerent, nihil quod supra na-
turam erat admittebant.

*Dixit ergo eis Iesus, Amen amen dico vobis: nisi comederitis carnem
filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitã in
vobis.* Illi quidem hoc impossibile iudicabant: ipse vero o-
mnino possibile ostendit: neque id tantũ, sed etiam neces
sarium: quod etiam fecit ad Nicodemum. Addit autem &

de sanguine, significans de pane ac poculo, quæ vt dictum Cap. 6.
est, datutus erat discipulis in vltima cœna. Rursus autem A
vitam dicit æternam siue beatam.

*Qui edit meam carnem & bibit meum sanguinem habet vitam æ-
ternam.* Cohæret in sermone de sacramentis immoratur,
rei necessitatem ostendens, puta quod hoc omnino fieri
oporteat.

Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Crebro sermonem de
vita & resurrectione repetit, cupiens eum menti auditorũ
imprimi. Quæ ergo variis in locis præmisimus, ea nunc
in summam colligenda sunt. Ex quo omnes homines resu
scitandi sunt, omnésque perpetuo victuri: intelligere con-
uenit resurrectionem iustorum quidem, eam quæ erit in
fruitione: peccatorum vero, quæ in supplicio. Rursum vitã
æternam iustorum, eam quæ erit in requie: peccatorum au
tem, quæ in tormentis.

Caro enim mea, verus est cibus, & sanguis meus verus est potus. B
Verus est cibus, siue aptissimus, vtpote animam, quæ pro-
priissima hominis pars est, nutriens: & similiter de sangui
ne. Aut hoc dixit, confirmans quòd non ænigmatice neq;
parabolice loqueretur.

*Qui edit meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet &
ego in illo.* In me manet, vnitur mihi per trãsumptionem
& communicationem meæ carnis meique sanguinis, &
vnum corpus mecum efficitur, ac particeps vitæ quę in me
est: quod si ille in me est, vtique & ego in illo.

Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem. † Sicut
qui semper viuit pater, misit me, ita & ego immutabiliter C
viuo, eo quod à viuente patre natus sim.

† *In cognitionem nos inducit quod principium habeat, & non sit
absque principio sicut pater. Aut etiam alio modo: Propter patrẽ, id
est, quia pater viuit: nisi enim ille viueret, neque ego viuerem: quia ve
ro ille viuit, & ego viuo: & nisi ille haberet quæcunque habet, neque
ego haberem quæcunque habeo. Siquidem nobis omnia sunt eadẽ, ex-
ceptis personalibus proprietatibus.*

Et qui edit me, ipse quoque viuet propter me. Quemadmodum
ego viuo, quia natus sum à viuẽte patre, ita & qui edit me,
ipse quoque viuet, eo quòd me qui vita sum ederit, vitãm-
que participauerit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hic est panis qui de cælo descendit. Hic, puta qui vitam præstat sempiternam.

Non sicut comederunt patres vestri manna & mortui sunt. Nō mortui sunt qui illum ederunt, videlicet sicut patres vestri comederunt manna & mortui sunt. Verū sicut hi qui manna illud comederunt, carne mortui sunt, ita & qui panem hunc edunt, carne moriuntur. Sed hi soli quum in spe vitæ æternæ moriantur, non videntur mori, sed obdormire.

Qui edit hunc panem viuet in æternum. Merito sermoni de pane ac de vita immoratus est, sciens illum quidem necessarium, hanc vero dulcem hominibus: panem sane corporalem corporalibus, spiritualem autem spiritualibus: similiter & vitam corporalem corporalibus, spiritualem vero spiritualibus.

Hæc loquutus est in synagoga docens in Capernaum. Multi ergo ex discipulis eius hs auditis dixerunt: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Durus est, hoc est, ægre admitti potest: Hic sermo, puta de ipso comedendo: quis illū potest admittere? Qui vero hoc dicebant, è discipulis quidem eius erāt, nō tamen è duodecim, sed è septuaginta. Quidam vero ex his fuisse aiunt, qui aliàs ab eo edocti erant: nam & alij multi frequenter sequebantur illum. Qui ergo descessuri erant, sibi scilicet patrocinabantur, quum potius conuenienti tempore remansisse oportuerit ac obedisse in eo quod difficile videbatur, & non desperasse: nam ita duodecim illi fecerunt. Candidi siquidem discipuli est, omnia quæ iubet præceptor absque curiositate excipere, & vbi sese offert opportunitas, verecunde de his interrogare, quæ eius excedunt intelligentiam.

Sciens autem Iesus quod de hoc murmurarent discipuli, ait illis, Hoc vobis est offendiculo? Sane & hoc diuinitatem eius demōstrabat, puta quæ apud illos occulta erāt ferre in medium: nam occulte apud se murmurauerant.

Si ergo videritis filium hominis eo ascendentem vbi prius erat. Deficit. Quid dicetis? Loquitur autem de futura sui in cœlum assumptione. Ascendentem, quo ad humanitatem: vbi prius erat quo ad diuinitatem. Qui enim potest hanc carnem reddere cœlestem, potest vtique & ipsam cibum hominum efficere.

Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quicquam. Spiritum nūc vocat intellectum spiritualem eorum quæ dicta sunt. Similiter & carnem, intelligere ea carnaliter. nō enim de carne ipsius quæ viuificat nūc sermo est. Ait ergo, hæc spiritualiter intelligere vitam præbet quam supra dixit: carnaliter vero ea intelligere, non prodest quicquam.

Verba quæ ego loquor vobis spiritus & vita sunt. Spiritualia & viuifica sunt: oportet nāque non simpliciter ea intueri, id enim est carnaliter intelligere, sed aliud quippiam imaginari, & interioribus oculis ea aspicere tāquam mysteria, nam hoc est, spiritualiter intelligere.

Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Nouerat enim ab initio vesus qui essent qui non crederent, & quis traditurus esset ipsum. Non solum præscientiam, sed & clementiam suam ostendit: quia non à tempore quo murmurare cœperunt, verum etiā ab initio cognoscebat credentes, & tamen omnes pariter docebat.

Et dicebat: Propterea dixi vobis, quod nullus potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a patre meo. Propterea, quia videlicet sunt quidam qui non credunt. Continue autem deum patrem suum nominat, docens quod non sit filius Ioseph, sicut illi putabant.

Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retrorsum, & iam non cum eo ambulabant. Ex hoc, id est, ab eo tempore abierunt retrorsum, hoc est, ablati sunt ab eo, qui videlicet antea murmurabant. Retrorsum autem intellige mihi ad vitam priorem, ad quam reuersi sunt.

Ait ergo Iesus ad duodecim, Num & vos vultis abire? Nō dixit, Abite & vos: nam id repellentis esset, sed blande interrogauit, ostendens sibi opus non esse ministerio illorum, neque se circunducere illos ad ostentationem, quod & nullum velit inuitum retinere. Sed neque ægre tulit aut redarguit illos qui retrorsum abierāt, veluti facere solemus, ducentes huiusmodi factum, contemptum aut iniuriam: quia omnia gloriæ amore facimus.

Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine ad quem abibimus? Petrus fratrū amator, p̄ fratribus omnibus respondet, Domine ad quem abibimus? vehementem erga illum amorē demonstrans, quòd videlicet neminē habeant quę ei prę-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 7. D ponant, non parentes, non cognatos, non amicos, & vt semel dicam, neminem inter omnes. Deinde ne hoc dixisse videatur quasi non sit qui eos suscipiat, subiunxit.

Nota. *Verba vitæ æternæ habes.* Verba quæ vitam conciliant æternam. Vides quòd verba non erant quæ præbuerant offendiculum, sed auditorum segnities: & quia carnaliter ea intelligebant, non spiritualiter. Consequens etenim ac necessarium fuerat, vt illa dicerentur propter Iudæorum de manna sermonem. Oportuit autem auditores aut spiritualiter ea intelligere, aut si id necdum poterant, his primum susceptis, postmodum de his diligenter interrogare.

Matt. 16. E *Et nos credidimus & cognouimus quod tu es Christus filius dei viui.* Tricesimotertio iuxta Matthæum capite dixit idem, Tu es Christus filius dei viui. Sed tunc quidem Christus illum beatum prædicauit propter causam ibi dictam: nunc vero quia communiter dixit, Nos credidimus & cognouimus, separat ab illis Iscariotem tanquam iam fluctuantem.

Respondit eis, Nonne ego vos duodecim elegi? Hoc interrogatione legendum est.

Iudas diabolus. *Et vnus ex vobis diabolus est. Dicebat autem Iudam Simonis Iscariotem: nam hic traditurus erat eum, quum esset vnus ex duodecim.* Nunc ego vos, inquit, duodecim elegi: & tamen vnus ex vobis in nullo mea adiutus electione, vtpote liberum habens arbitrium ad virtutem & vitium, diabolus est, siue diaboli cus, & diaboli minister. Significat itaque in voluntate ac electione hominis situm esse vt saluetur aut pereat. Quidam F vero diabolum hoc in loco intellexerunt insidiatorem. Nihil ergo nouum quod Iudas quum eligeretur bonam habuerit voluntatem, postea autem sit immutatus, tanquam libero vsus arbitrio.

Cap. 7. *Et versabatur Iesus post hæc in Galilæa: non enim poterat in Iudæa versari, quia quærebant eum Iudæi interficere.* Non enim poterat, id est, non erat securus vt versaretur in Iudæa tanquam de homine enim hoc dixit euangelista: nam sicut homo nunc formidat, non mortem fugiens, sed homicidis parcens, & quia tempus suæ passionis nondum aduenerat. Siquidem oportebat eum interdum quidem manere inexpugnabilem, vtpote deum, quandoque vero tanquam hominem dispensatorie cedere.

Cap. 7. A *Erat autem in proximo dies festus Iudæorum Scenopegia.* Hic celebrabatur in memoriam diei quo primum Moses diuinum fixit tentorium, quod à Beseleel fabricatum est. Exo. 40.

Dixerunt ergo illi fratres eius. Filij Ioseph, qui adoptione pater eius erat. Josts.

Transi hinc & vade in Iudæam, vt & discipuli tui videant opera tua quæ tu facis. Fingunt quidem de bonis suadere tanquã cognati & amici familiares, finis vero eorum prauus erat, ab inuidia procedens: conabantur siquidem illum in Iudæam pellicere, vt ab illis occideretur qui eum quærebant interficere. Causam autem prætexebant, quod oporteret discipulos quoque eius qui ibi erant, siue turbas quæ illum in Iudæa sequebãtur, intueri signa quæ ipse ederet.

Nemo enim in occulto facit quippiam, & quærit ipse palam esse. B Iuxta faciliorem intellectum & qui in promptu est, videntur illum incitare vt transeat, iuxta profundiorẽ vero, scõmata in eum iaciebant, tanquam in timidum simul & gloriæ cupidum. Siquidem in occulto quidem quippiam facere, timidi est: quærere autem palam esse siue manifestum & glorioſum, gloriæ cupidi est.

Si hæc facis, manifesta teipsum mundo. Si hæc signa vere & non apparenter facis, manifesta teipsum omnibus Iudæis. Suspicabantur nanque signa hæc phantastice fieri. Hinc ergo manifestum est quòd etiam ibi miracula ediderit, q̃ omnia prætercurrit Ioannes quemadmodum alia multa festinans magis ad ea quę nouam aliquam afferebant narrationem, & quorum alij nullam fecerant mẽtionem. Deinde causam etiam dicit talis suspitionis. Scripsit Ioannes multa nouã, quæ alij non fecerunt mentiõ. C nem.

Neque enim fratres eius credebant in eum. Neque ipsi credebant in eum tanquam in deum. Attamen hi qui tunc tales erãt, magni postmodũ effecti sunt, multaq; à multis ꝑ illo passi sunt, Iacobus videlicet & Iudas. Quid ergo is qui eorũ corda nouerat? Non reprehendit illos tanquã malos & insidiatores, sed patienter respõdet ad intentionẽ ipsorũ. Nota.

Ait ergo illis Iesus, Tempus meum nondum adest. Tẽpus quo conuenit vt ego in Iudæam vadam occidendus ad quod vos laboratis, nondum adest: quid me vrgetis ante huiusmodi tempus?

Tempus autẽ vestrum semper est paratum. Tempus quo vos

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.7. in Iudæam abeatis semper in prõptu est, mihi impedimẽ-
D to est tempus quod nondum adest: vobis autem nihil est impedimento, quum iam vnà cum Iudæis sentiatis.

Non potest mundus odisse vos. Vtpote amicos suos & vnà secum sentientes: quia vos ad eum accedetis. Mundũ autẽ dicit Iudæos mundana sapientes.

Me vero odit, quia ego testimonium fero de eo, quod opera eius mala sint. Mihi autem inimicus est, quia ego ostendo quod opera eius mala sunt: ideo ego nunc non accedo ad ipsum occidendus, sed quũ tempus aduenerit. Ostẽdit ergo quod ob id potius oderant ipsum Iudæi quod illos argueret quã quam ipsi dicerent se eum odisse quod legis transgressor

Supra 5. esset, deoque contrarius: & quod non solum sabbathũ solueret, sed & patrem suum diceret deũ, æqualem sese faciẽs
E deo. Tu vero mihi considera quàm mãsuete tulerit fratrũ consilium quo insidiis appetebatur. Nos vero non ita, sed statim indignamur ac moleste ferimus, omnibusque modis tales vlciscimur: quo ergo pacto discipuli eius erimus?

Vos ascendite ad diem festum istum. Hoc est, prædictum, puta scenopegiorum. Vos qui amici estis Iudæorum, qui periculum nullum timetis.

Ego nondum ascendam ad diem festum istum. Non dixit, Nõ ascendam, sed nondum ascendam. hoc est, non nunc ascẽdam, eo quòd nunc viuat ac vigeat excandescentia Iudæorum. Irrationalis nanque temeritatis est sese in manifestũ coniicere periculum.

F *Quia tempus meum nondum impletum est.* Tempus vitæ meæ qua in terra viuo. Quanquam enim circa futurum paschã crucifigendus erat: adhuc tamen oportebat miracula operari ac docere, multosque ad fidem attrahere. Non est ergo sermo timoris, sed dispensationis: nam si tunc in Iudæã abiisset, omnino ipsum occidere tentassent: quod si captus tanquam homo occisus fuisset, datũ fuisset impedimentũ his quæ dicturus aut facturus erat: si vero non fuisset captus sed tanquam deus euasisset, incarnationi eius nõ fuisset habita fides. Tempus itaque debito modo disponit.

Hæc autem quum illis dixisset, mansit in Galilæa: vt autem ascẽderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad festum. Cum eis non ascendit propter dictã causam, & ne manifestaretur eũ Iudeis:

deis: postmodum autem ascendit, quum iam furor illorum Cap.7.
A reprimi inciperet, vt scirent qui timorem eius arguebant, quod timidus non esset, sed cõgrua dispẽsatione vteretur.

Non manifeste, sed velut in occulto. Quasi latenter: adhuc enim verebatur, expectans donec perfectè deferbuisset ferocitas illorum, & ne cognosceretur etiã à fratribus suis.

Iudæi ergo quærebant eum in die festo. Pulchra sane illorum opera in diebus festis, quum illos cædis faceret occasionem. Quum enim in festo occidere eum proposuissent, vtpote tunc etiam aduenturum propter publicum cõuentũ, eo nõ inuento hinc inde errabant.

Et dicebant, Vbi est ille? Neque eum suo nomine volebãt appellare propter odium: ostendit tamen sermo quedam iræ tumorem.
B

Et murmur multum de eo erat in turbis. Turbatio & contradictio.

Quidam sane dicebant, Bonus est. Qui videlicet mente corrupti non erant.

Alij vero dicebant, Non sed seducit mundum. Qui mente corrupti erant. Mundum autem dicit multitudinem.

Nullus tamen de eo palam loquebatur propter metum Iudæorum. Nullus eorum qui dicebãt, Bonus est, loquebatur de eo palam, siue audientibus magistratibus, propter timorẽ illorum.

Quum autem iam dimidium festi peractum esset, ascendit Iesus in templum & docebat. Ascendit quidem quum cognouisset extinctam esse illorum ferocitatem. Docebat autem ostẽdens sui admirationem. Postquam dimidium festi peractũ
C erat, quarto videlicet die scenopegiorum: nam septem diebus illa celebrabant.

Et mirabantur Iudæi dicentes, Quomodo hic literas nouit quum non didicerit? Admirabantur non ea quæ docebat, sed quomodo literas nosset, quum non didicisset. Considerabant enim ea quæ docebat omni sapientia esse plena: nec talia eum posse dicere existimabant absque cognitione literarum. Oportuit autem cognoscere quòd deus esset ipsa sapientia, & qui omnem adinuenerat viam prudentiæ.

Respondit eis Iesus & ait, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Quod dicit mea, veritatem ostendit: quod autẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.7. D ait, Non mea, dispensationem ad honorandum patrem ac deum, & ad ostendendam modestiã, vtq; facilius ipsa reciperetur. Neq; tamen ob id falsum est, qa dispensatorium: Nã quæ filij sunt, omnino sunt & patris: sicut etiã quæ patris, omnino sunt & filij: vtraq; enim sunt ambobus cõmunia, vtpote æqualibus. Alio quoq; profundiore intellectu. Quæ mea apparet esse doctrina, nõ est mea ppria, neq; enim vllam habeo propriam, sed patris est, vtpote illo eadẽ per me docente, propter naturæ ac voluntatis identitatẽ & qa verbũ illi⁹ sum, quanq; enim ego alia sim hypostasis. ita tamẽ dico ac facio omnia, vt nos vnũ esse intelligatis.

Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet de doctrina, vtrũ ex deo sit, an ego à meipso loquar. Voluntatem dei vocat nunc E operati virtutem, & prophetiis quæ de ipso sunt attendere: virtus siquidem purgat mentem, prophetiæ vero ipsam lucide docent. A seipso autem loquitur, qui ea quæ suæ sunt voluntatis loquitur. Deinde etiam syllogismum induxit. cui nullatenus possit contradici.

Qui a seipso loquitur, gloriam propriam quærit, qui vero quærit gloriam eius qui misit illum, hic verax est. Gloriam intelligit hoc in loco honorem: quam vbiq; patrem ac deũ præponebat, & ad illum omnia referebat, etiam propria opera: qui ergo gloriam suam non quærebat, quam ob causam aliena docturus erat: qui autem aliena nõ docet, sed quæ illius sunt Sup.3. qui misit ipsum, omnino verax est. Et vide quomodo omnes ad fidẽ quæ in se est attrahebat, ac dicebat, Qui nõ honorat filium, nõ honorat patrem qui misit illum: siquidem F ex hoc propriã gloriam quærere videbatur: nõ tamen quasi propriæ amator gloriæ hæc dicebat aut faciebat, sed quasi hominum cupiens salutem: nam hanc per fidem quæ in ipsum erat procurare oportebat. Pater nanq; dixit, Hic est Mat.3. filius meus dilectus in quo mihi complacitum est, ipsum audite, aliaque multa huiusmodi per prophetas.

Et iniustitia in illo non est. Neque enim iniustus est, qui eius quærit gloriã qui misit illũ. Quidam autem iniustitiam hoc in loco mendacium intellexerunt. Plurimæ itaque erant causæ cur humilia Christus loqueretur: tũ ne ingenitus esse putaretur: aut deo cõtrarius crederetur: ad hæc propter auditorum imbecillitatem: præterea vt homines do-

ceret modestos esse, & nihil de seipsis magnificum dicere: demum vt tanquã homo loqueretur, ac propter alia huiusmodi. Vnica autẽ causa erat cur sublimia loqueretur, celsitudo videlicet diuinitatis. Quia vero hi Iudæi duo crimina ipsi impingebant, puta legis transgressionem, & quod deo esset cõtrarius: quod sabbathũ solueret, ac patrem suũ diceret esse deũ, æqualem sese faciens deo, veluti septimo capite prædictum est. De vno quidem ibi respondit eis, ostenso quod deo contrarius non esset: de altero autẽ nunc respondet, & ostendit illos potius esse legis trãsgressores.

Nõne Moses dedit vobis legem? Legem vniuersaliter appellat legalia præcepta, quæ dedit Moses, quum à deo ipsa detulisset, & ea illis scripsisset. Interrogat ergo, Nõne Moses dedit vobis legem, quem honoratis, & pro quo belligeratis, cui loquutus est deus?

Et nemo vestrum facit legem. Facit, siue seruat. Deinde etiã addit quomodo non seruent legem:

Quid me quæritis interficere? Quum lex dicat, Non occides, quid me occidere nitimini: neque legẽ seruantes, neque Mosen veriti, q eã vobis tradidit: impudentiæ siquidẽ est legis accusare transgressores alia legis transgressione.

Respondit turba & ait, Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Hoc dicit turba volens rem gratam præstare magistratibus, & eum qui omnem excedit honorem iniuria afficiunt, in gratiam primatum qui iniuria digni erant. Negant autem se illi procurare cædẽ, propter sceleris grauitatem: C & vt incaute deinceps ambulans, traderetur insidiatorib⁹.

Respondit Iesus & ait illis, Vnum opus feci, & omnes miramini. Vnum opus dicit illius in sabbatho curationẽ qui triginta & octo annos in infirmitate vixerat, de quo septimũ narrat caput. Et omnes miramini, siue turbamini, aut tumultuamini: nã hi erant qui ex eo tempore inlanientes quærebant eum interficere. Deinde ait, Moses tradidit vobis circuncisionem & sabbatho circuncidunt, quando videlicet octauus infantis dies sabbatho occurrerit. Iam ergo argumentatur. Si sabbatho circunciditur homo, quomodo ergo de circuncisionis opere Mosen non accusatis, quod opus fieri præceperit in sabbatho?

Propterea Moses dedit vobis circumcisionem, non quod ex Mose

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 7. D *sit, sed ex patribus: & in sabbatho circunciditis hominem.* Dictio Propterea, non est hic causæ redditiua, sed vulgari modo ac supfluè Hebraico more ponitur. Dicit ergo, Moses tradidit vobis circuncisionẽ, & in sabbato circunciditis homi nẽ. Quæ autẽ in medio sunt verba addidit, ostendẽs quòd licet Moses illã tradiderit, attamen ante illum fuerat. Ait enim. Non quod ex Mose sit. Tradidit vobis illã, nõ quod à sua legislatione principium sumat: nõ quod tunc incepe-
Gen. 17. rit: sed ex patribus est, qui tempore Abraham fuerunt. nam illi primum data est in præceptum: & tamen quum aliũde adscititia videatur, firmior sabbatho efficitur.

Nota mihi-nem. *Si circuncisionem accipit homo in sabbatho ne lex Mosis soluatur, mihi indignamini quod totum hominem sanum fecerim in sabbatho.*

E Vt nouũ contemnatur lex Mosis quæ de circuncisione est. Ipsam autem dixit Mosis tanquam ab eo traditam, sicuti diximus. Ait ergo, Si circuncisionẽ accipit homo in sabbatho, mihi irascimini quòd totum hominem sanum reddiderim in sabbatho: quum Mosi non sitis indignati, qui ante me permisit circuncisionem fieri in sabbatho? Totum autem hominem dixit: nam quum totum eius corpus paralysi dissolutum fuisset, totum reddidit sanum. Aut ostẽdit quòd nõ corpus tantum, sed & animam eius curauerit.

Nota. *Nolite iudicare secundum aspectum.* Ne iudicaueritis ex acceptione personarum, illi quidem tanquam apud vos magno & præclaro remittentes accusationes, me vero quasi

F vilem & inglorium accusantes.

Sed iusto iudicio iudicate. Non ad personas spectantes, sed ad res ipsas. Item & aliter. Circuncisio quidem solum Hebræis signum erat: quod autem à me factũ est, integra fuit sanitas ac veritas eius quod significabatur.

Dicebant ergo quidam ex Ierosolymitis, Num hic est quem quærũt occidere? Et ecce palam loquitur, & nihil illi dicunt. Siquidem silentium illis imposuerat.

Num vere cognouerunt principes quod hic vere Christus sit? Tunc enim & principes in turba erant.

Sed hunc nouimus vnde sit, Christus vero quum venerit, nemo cognoscit vnde erit. Atqui principes vestri interrogati ab He-
Mat. 2. rode, vbi nasciturus esset Christus, dixerunt ei, In Bethlehem Iudææ: quin & prophetiã quæ hoc significaret addi-

derunt: quomodo erga nugamini, dicentes quod Christus Cap. 7.
quum venerit nemo cognoscit vnde erit? Præterea si hũc A
nostis vnde sit, quo modo quidam ex vobis dicunt, Hunc non nouimus vnde sit? Hoc modo malitia non intelligit infra. 9.
quod sibipsi contradicat ac plane mentiatur: nam est quædam animæ ebrietas. Quod si quis dictum illud: Vnde sit, non de loco & patria, sed de genere & patre intellexerit, dicere poterit eos dixisse: Huius quidem genus & patrem nouimus, puta Ioseph, vt credebatur: Christi vero genus & patrem nemo cognoscit, eo quod nõ sint hæc literis prodita, vt dici possit.

Clamabat ergo Iesus in templo docens ac dicens, Et me nostis, & vnde sim nostis. Clamabat confundens eos, dum illi de industria male agerent: simul etiam omnibus manifestans quæ B Nota.
ab ipsis occulte dicebantur. Dicit autem, Et me nostis quis sim, quia deus: & nostis vnde sim, quia à patre deo: quãquã vos scire fingatis, quod à Ioseph sim progenitus. Dicebat autẽ quòd illi ipsum nouerant à testimonio Ioãnis, de quo Testimonia de Chr.
dixit, Alius est qui testimoniũ perhibet de me; ab operibus Sup. 5. ipso.
suis, de quibus ait, Ipsa opera quæ ego facio testimonium perhibẽt de me: & à scripturis, de quibus similiter ait, Illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Et quomodo di-
Matt. 11. xit vicesimo iuxta Matthæum capite, Nemo nouit filium nisi pater? Quia illud de natura diuinitatis suæ dixit, hoc autem simpliciter de notitia quod deus sit deique filius.

Et à meipso non venio. Etiam hoc, inquit, nostis: nam & id prædicta docent testimonia, & maxime quia gloriam propriam non quæro, sed gloriam eius qui misit me.

Sed est verax qui misit me, pater ac deus qui videlicet misit me, sicut promiserat per prophetas: quod si verax est qui misit, vtique & verax est qui missus est, quum eiusdem sint naturæ.

Quem vos non nouistis. Vtpote negantes illum operibus. Titum. 1
Ait enim & Apostolus, Confitentur se nosse deum, factis autem negant.

Ego autem noui eum, quod ab ipso sim. Quia ex ipso sum, ex ipso natus sum. Nam & in superioribus dixit, Nõ quod patrem quispiam viderit, nisi is qui à deo est.

Et ille me misit. Contigue de missione loquitur, volẽs il

Universidad de Deusto Biblioteca

lis persuadere, quòd à deo missos esset, nec deo contrarios esset, sicut antea diximus. Simol etiam ad medendum diuinis verbis quibus illos offenderat, quæ frequenter verbis humano more dictis permiscebat.

Quærebant ergo eum apprehendere. Nam ægre audierant dicentem, Quem vos non nouistis.

Et nemo in illum misit manum. Tenebantur siquidem ab vnita ipsi diuina virtute.

Quia nondum venerat hora eius. Qua teneri ac pati decreuerat.

Multi autem è turba crediderunt in illum. A prædictis signis, & à sermonibus modo dictis capti.

Nota.

Et dicebant, Christus quum venerit, num plura faciet signa iis quæ hic facit? Crediderunt quidem, non tamen perfectè: nam dicentes, Christus quum venerit, ostendebant se non firmiter credidisse eum esse Christum, sed dubio modo, vtpote abiecti & leues. Aut id ex suppositione dixerunt: Ponamus postmodum venturum esse Christum, veluti dicunt principes sacerdotum: Christus ille quem ipsi dicunt, quum venerit, num hoc magis admirandus erit? nequaquam.

Audierunt pharisæi turbam hæc de illo murmurantem. Audierunt, sequenti videlicet die. Murmurantem vero, siue cum murmure aduersus principes loquentem.

Miserunt que ministros pharisæi ac principes sacerdotum, vt apprehenderent eum. Tanquam commouentem populum ad seditionem. O dementiam, magis autem insaniam. Quum ipsi frequenter tentassent nec potuissent, ministris rem commiserunt: vt de furore consolationem acciperent, suam autem imbecillitatem occultarent.

Dixit ergo Iesus: Adhuc modico tempore vobiscum sum. Multitudini quidem loquebatur: intendebat autē ad ministros qui missi erāt: est enim placationis verbum ad correptionē insaniæ illorum. *Adhuc modico tēpore vobiscum sum*, significans tempus vsque ad pascha: hoc ergo solum expectate.

Et vado ad eum qui misit me. Quum assumar in cœlum.

Quæretis me, & non inuenietis. Siquidem verisimile est, quod multi eorum recordati ipsius, quæsierunt eum auxiliatorem, & maxime dum Ierololyma caperentur.

Et vbi ego sum, eò vos non potestis venire. Vbi tunc ero. Significat autem sessionem ad dexteram patris. Cap. 7. A Nota.

Dixerunt ergo Iudæi inter sese, Quoniam hic iturus est, quod nos nō inueniemus eum: num in dispersionem Græcorum iturus est, & docturus Græcos? Quis est hic sermo quem dixit, Quæretis me, & nō inuenietis, & vbi ego sum, eo vos non potestis venire? Affecti quodāmodo sunt ad sermones eius quibus placabātur, & quærūt inter sese, non intelligentes ea quæ dicebantur. Dispersionem verò Græcorum dicebant Gentes, quæ vbique terrarum dispersæ erant, & nullo prohibente inter se commiscebantur, quum ipsi solum inhabitarent Palæstinam, & à lege prohiberentur cæteris commiscēri gentibus. Nota. B

In nouissimo autem die magno stabat Iesus, & clamauit. Si quis sitit veniat ad me & bibat. Primus ac postremus dies dicti festi scenopegiorum magni habebātur, quia in his studiosius in vnum collecti diuinis vacabāt, eos qui in medio erāt in delitiis consumentes. Tunc ergo quum vnusquisque completo iam festo in domū suam recessurus erat, decreuit volentibus dare viaticum ad salutem: & clamauit, ostendens qua libertate loqueretur, & vt omnes audirēt: multi enim erāt. Dixit autē, Si quis sitit, siti doctrinæ, veniat ad me & bibat potionem spiritualem: neque enim eos conuoco, qui non sitiunt, sed qui ardēter appetunt huiusmodi potionē.

Qui credit in me sicut ait scriptura flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ventrē hic dicit cor: veluti quū dicitur, Et legem tuā in medio ventris mei: flumina vero aquæ, spiritus abūdātiam, diuinæ gratiæ plenitudinem: Viuæ autem, hoc est semper operantis, semper motæ: nam quum diuina gratia animæ insederit, fons efficitur, sempérque scaturit. Petrus siquidem & Paulus, & quotquot illorum similes fuerūt, diuinam gratiam in corde inundantem habentes, nō flumē, sed flumina concipiebāt, multo fluxu scaturiētia, quæ quicquid accederet attrahebāt, & infidelium vaniloquia vndis obruebant ac demergebant. Quinto autem capite dixit ad Samaritanam, Aquā quā ego dabo, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam: & ibi rursum lege similium verborum enarrationem. Post dictum autem, Sicut ait scriptura, ponenda est distinctio. Multifariam enim præcepit scriptura credere in illum. C Psal. 2. Supra. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 7. *Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum.*
D Hoc, puta, Flumina de ventre eius fluent aquæ viuę. De spiritu vero, siue de spiritualibus gratis.

Nondum enim erat spiritus sanctus. Nondum erat in illis qui in ipsum credebant: nondum datus erat discipulis eius.

Quia Iesus nondum erat glorificatus. Quia nondum glorificatus erat per crucem: nam crucem vocat gloriam, siquidem quū cæteris omnibus esset opprobrium, vtpote magnorū criminum supplicium, soli Christo gloria facta est: vltio videlicet magni amoris quo nos dilexit. Quis namque, modo grato sit animo, audito quòd is qui omnem excedebat
E honorem, tantam propter hominum salutē sustinuit ignominiam, non glorificabit eum? Ante crucem itaque discipulis non dedit spiritum sanctum, sed potestatem spiritū immundorum, vt illos eiicerent, & curarent omnem morbum omnémque languorem: post crucem verò dedit spiritū sanctū. Quū enim peccassemus ac deo aduersati fuissemus, inimici eius eramus, gratia vero spiritus sancti, donū est, donum autem amicis datur: oportebat ergo primum offerri pro nobis victimam, fierique reconciliationē ac inimicitiæ solutionē, quæ erat cædes agni rationalis ac mors Christi: & tunc donum dari.

Multi ergo ex turba audita sermone dicebant, Hic est vere propheta.
F De quo scripsit Moses, vt sæpe diximus. Et vere hic erat: sed ipsi simpliciter eum prophetam esse opinabantur sicut Mosen, & non tanquam deum.

Alij autem dicebant, Hic est Christus. Et vere hic erat: sed & hi nudum hominem esse existimabant.

Alij vero dicebant, Nunquid à Galilea venit Christus? Atqui neque hic in Galilæa natus est.

Nonne dixit scriptura quòd ex semine Dauid, & de Bethlehē castello vbi erat Dauid venit Christus? Atqui & hic inde erat: sed ipsi voluntaria malitia patriā huic diuulgabāt esse Nazaret, vnde erat mī, & q putabatur pater eius, ne si ex Bethlehē esse diceretur, ꝓpter ꝓphetiā Christus esse crederetur.

Seditio itaque orta est in turba propter eum. Vnaquaq; parte ꝓ sua opinione rixante.

Quidam autem ex ipsis venerunt vt apprehenderent eum. Tanquam seductorem videlicet.

Cap. 7. A *Sed nullus misit in eum manus.* Vtpote inuisibiliter cohibitas, veluti superius ostensum est.

Venerunt ergo ministri ad principes sacerdotum ac phariseos, & dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum? Responderunt ministri, Nunquam homo sic loquutus est sicut hic homo. Abierunt quidem cum ligaturi: reuersi sunt autem admiratione sermonum eius alligati. Illi ergo qui miserant, quum multos eius audissent sermones, multáque vidissent miracula, ac prophetias de eo legissent, iudicantes sese sapientes, nihil profecerunt: qui verò missi erant, omnino ediuerso ab vna concione capti sunt: nam mentem habebant incorruptā. Non ergo mentem solum ac prudentiam eorum admirari dignum est, sed & loquendi libertatem. Neque enim dicunt, Dimisimus illum ne fieret dissensio in populo, neque aliā fingunt excusationem, sed ipsam dicūt veritatem, ac illius prædicant sapientiam.

Responderunt ergo illis pharisæi, Num & vos seducti estis? Vide inuidiæ dementiam. Nam quum interrogare oportuisset, ac dicere quid loquutus esset, ipsi nihil horū præstolantur, sed statim eis adulantur: parcentes etiā & nō austeris verbis vtentes: timebāt enim ne perfecte illi adhærerent.

B *Num quis ex principibus credidit in eum aut ex phariseis? sed turba hæc quæ non nouit legem.* Quin hæc maior est vestri accusatio, quòd turba credidit, vos autem non credidistis. Legem verò simpliciter appellant totam sacram scripturam.

Execrandi sunt. Atqui lex illos execratur, qui legem contemnunt: vos ergo execrandi, qui legem contemnitis: illi verò legem seruant credentes in eum: iubet namque lex C credere in deum.

Ait Nicodemus ad eos, is qui venerat ad ipsum nocte, quum esset vnus de numero eorum. Num lex nostra condemnat hominē, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat? Addidit euangelista, Quum esset vnus de numero eorum: ostendēs quòd etiam quidam è principibus crediderat: licet ipsi dicerent nullū ex principibus credidisse in ipsum. Arguit ergo eos Nicodemus, quòd legis essent transgressores: occulte tamen & paucis verbis: nondum enim conueniente adeptus erat loquendi libertatem. Nā si non condemnat lex priusquā audiat & cognoscat ipsi verò condēnabant eum antequā au-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 8. dissent & cognouissent, legem vtique transgrediebantur.

D *Responderunt & dixerunt ei, Num & tu Galilæus es?* Nõ ideo illi ex auxilio quòd eiusdem sis regionis & patriæ? Vide quàm aspere ac ferociter respondeant.

Scrutare & cognosce, quod ex Galilæa propheta non surrexerit. Sa ne illum sine discussione condemnare non oportebat: ipsi verò iniuriose dicunt: Interroga & disce, neque enim nosti Nota. scripturas. Verum si eas non nouit, quomodo vos de legis transgressione arguit? Scire autem oportet, quòd ea quæ ab hoc loco habentur vsque ad eum quo dicitur, Iterũ ergo loquutus est illis Iesus dicẽs, Ego sum lux mũdi: in exactioribus exemplaribus, aut non inueniũtur aut obelo cõ fossa sunt, eo quòd illegitima videantur & addita. Et huius

E argumentum est, quòd nullus ea sit interpretatus: nobis tamen animus est etiam hæc declarare, quòd vtilitate nõ careant, sicut & Caput de muliere in adulterio deprehensa, quod inter hæc ponitur.

Et abiit vnusquisque in domum suam. Indignati ob sermonẽ Nicodemi, ac timentes ne forte etiam quispiam alius simi lia diceret.

Iesus autem perrexit in montem Oliuarum. Declinans noctur nas insidias.

Cap. 8. *Summo vero diluculo iterum venit Iesus in templum, & omnis populus venit ad eum, sedensque docebat illos.* Populum hic appellat eos qui dicebant, Hic est vere propheta: itémq; eos qui

F dicebant, Hic est Christus: quod non ferentes Iudæi, vide quid malignentur.

Adducunt autem scribæ & pharisæi mulierẽ in adulterio deprehẽsam: quumque statuissent eam in medio dixerunt ei tentantes, Magister hanc inuenimus actu adulterium perpetrãtem. ἐπ' αὐτοφώρῳ, hoc

Nota. est manifeste & deprehense, ita vt negari non possit.

In lege autem præcepit nobis Moses, vt huiusmodi lapidarentur: tu ergo quid ais de illa? Hoc autem dicebant tentantes eum, vt haberent ex eo crimen aduersus illum. Cognoscentes enim eum misericordem esse ac compatientem, cogitabant quòd esset illi parciturus: & ita habituri essent aduersus eum accusationem, vtpote legis transgressione illi parcentem, quæ secũdum legem lapidanda erat.

Iesus vero deorsum inclinatus, digito scribebat in terra. Quod

frequenter facere solent, qui respondere nolũt importuna Cap. 8.
indignãq; rogãtibus: cognita enim illorum machinatione A
fingebat se in terra scribere, nec his attẽdere quæ dicebãt.

Quum autem perseuerarent interrogantes eum, erexit se, & ait illis: Qui vestrum sine peccato est, primus in illam iaciat lapidem. Vide sapientiam eius qui ipsa est sapientia. Nam sagaciter illorum decepit machinationes: simul & seruando legem & parcendo mulieri. Siquidem ei qui ex ipsis à peccato immunis esset, permisit, vt eam lapidare inciperet: sciens om nes peccatis esse obnoxios.

Rursumque inclinatus scribebat in terra. Vt dum ipse in eos B non respiceret, erubescerent lenius redarguti: vtque ita il lo in scribendo occupato, liceret eis sensim abscedere, an tequam manifestius condemnarentur: nam sua summa be nignitate etiam ipsis parcebat.

At illi quum audissent, singulatim alius post alium exibant initio facto à senioribus vsque ad postremos. Nullus enim seipsum à pec cato immunem dicere poterat.

Et relictus est Iesus solus ac mulier quæ in medio erat. Quum autẽ erexisset se Iesus vidit eam & ait, Mulier vbi sunt accusatores tui? nemo te condemnauit? Recedentes namque dimiserant eam in tactam, vtique non condemnatam, quòd ad se pertinebat, alioqui oppressissent eam.

Quæ dixit, Nemo domine. Ait autem Iesus, Neque ego te condẽno. C
Nam si illi quum homines sint te non cõdẽnauerũt, multo Nota.
magis ego qui deus sum, legisq; dominus, te nõ condẽno.

Abi & iam posthac ne peccaueris. Satis enim erat talis diuulgatio & corã tot aduersariis erubescẽtia pro supplicio: ma xime quum sciret, quòd illam toto corde pœniteret.

Iterum ergo loquutus est illis Iesus dicens, Ego sum lux mundi.
Vtpote mentem hominum illuminans, & ab errore ducẽs Lux mundi.
ad veritatem, à peccato ad virtutem: & tanquam illuminans ac exhilarans animas eorum: quemadmodum in prooemio præsentis euangelij disseruimus, vbi dicitur, Et vita erat Supra. 1.
lux hominum. Hoc autem dixit propter diuersas de se opi niones illorum.

Qui sequitur me non ambulat in tenebris. In errore & peccato.
Sed habebit lucem vitæ. Æternæ.
Dixerunt ergo ei pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes, testi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

monium tuum nõ est verum. Respondit Iesus & ait illis, Etsi ego te-
Cap.8. D stimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum. Quæ-
re circa media septimi capitis, vbi dicitur, Si ego testimoniũ
perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum:
Supra.5. in illius siquidem enarratione etiam huius facta est mentio. Quidam vero aiunt, quod illud tanquam homo dixerit, hoc autem tanquam deus: ostendens se non nudum esse hominem prout ipsi suspicabantur.

Quia ego scio vnde venerim. A patre deo.

Et quò vado. Ad eundem ipsum, post finem huius dispensationis. Quia vero scio quod à patre deo venerim, & ad eum ipsum vado, vtique filius dei sum & deus. Itaque fide
E dignus sum & ipsa fides, sicut & ipsa veritas.

Vos autem nescitis vnde venio, & quo vado. Nescitis, sicut ostenditis, sicut simulatis, hoc est nescire videmini, in veritate tamen scitis: ideo etiam superius dixit, Et me scitis: & vnde sim scitis.

Vos secundum carnem iudicatis. Carnaliter, sensualiter, crasso modo, ad id solum quod apparet intuentes, nihil q; sublimius ac spirituale cogitantes. Sciens autem eos dicturos, Et quare, si potes, non punis nos qui ita iudicemus, ait:

Ego non iudico quenquam. Non iudico nunc. Nam & in su-
Supra.3. perioribus tertio capite dixit, Non enim misit deus filiũ suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mũdus per ipsum: & rursum lege dictam ibi enarrationem. Ne autem iterum dicant, Propterea dicis, Non iudico,
F quia nos condemnare non audes, infert:

Quod si etiam ego iudicem, iudicium meum verum est. Verũ est, siue rectum, & iam vere condemno vos. Deinde etiam dicit quomodo verum sit iudicium suum.

Quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Quia solus non sum qui iudico, sed ego & pater: siquidẽ omnia nobis sunt communia: & quia quod ego iudico, hoc & pater: vna enim ambobus est voluntas vt prædictum est: & pater vos condemnat, qui non credatis filio suo quem ipse misit.

Deut.19. *Verùm in lege vestra scriptum est quod duorum hominum testimonium verum est.* Vestra quemadmodum vos iactatis: nã me transgressorem dicitis. Quod si duorum hominũ testimonium verũ est, inde colligere ipsi potestis, quod multo ma

Cap.8. A ior duorum iudicũ iudicium verum est & maxime talium. Huiusmodi autem obscura frequẽter loquitur propter eorum imbecillitatem: vt illis quidem occulta sint, robustioribus vero Christianis manifesta. In omnibus ergo similibus causam hanc agnoscito.

Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso. Rursum ad id quod dixerant, Tu testimonium perhibes de teipso, hunc facit sermonem, dicẽs: Ego testimoniũ perhibeo de meipso, etiam si nemo perhibeat de seipso, ego siquidem tanquam deus: nemo autem tanquam homo.

Et testimonium perhibet de me, qui misit me pater. Si ego vo- Iesa.49.
bis fide dignus non videor. Fert autem testimoniũ dicens Supr.5.
per prophetam: Posui te in lucem gentium: siue, vt lux sis gentium. Prædictum est autem septimo etiam capite, quomodo pater de ipso ferat testimonium: vbi dicitur, Et qui misit me pater ipse testimonium perhibuit de me. B

Dicebant ergo ei, Vbi est pater tuus. Dicebant hoc fingentes se ignorare quemnam diceret patrem, ac tentantes.

Respondit Iesus, Neque me nostis, neque patrem meum. Quemadmodum simulatis: nam in veritate nostis, quemadmodũ superius ostensum est. Aut hoc dixit, qa simulabant se scire quod filius esset Ioseph. Dicit ergo, Si me ita cognoscitis vt fingitis, neque me nostis: non sum enim filius Ioseph: neque patrem meum, nam Ioseph non est pater meus.

Si me cognouissetis, & patrem meum vtique cognouissetis. Nam vnius sumus ambo naturæ. In decimosexto etiam capite dixit ad Philippum, Qui vidit me, vidit & patrem, siue cognouit, intellexit. Nam visionem & cognitionem dicit nõ Infra.14.
C sensibilem sed intelligibilem. Sed quia me non nosse vos simulastis, consequens etiam est, vt & patrẽ meum vos non nosse fingatis.

Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio. Hæc verba libere dicta. Significauit autem locum, ostendens dicendi libertatem ipsius doctoris. Gazophylacium vero thesauri repositorium erat, de quo latius diximus quadragesimoptimo iuxta Marcum capite.

Docens in templo. Publicè: nam in templo etiam erat ga- Mar.12.
zophylacium.

Et nemo apprehendit eum. Quum ita libere loqueretur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 8. *Quia nondum venerat hora eius.* Qua comprehendi & capi
D posset. Adhuc enim oportebat eũ miracula operari ac docere, multosque ad fidẽ attrahere, sicut in præcedentibus
Supra 7. diximus. Continuo autẽ hoc dicit, ostendens, quod frequẽter id tentantes non potuerunt, & quod nunquam potentiores ad eum apprehendendũ fuissent, nisi ipse voluisset.

Dixit ergo iterum Iesus, Ego vado. Transeo à terrena vita.

Et quæretis me. Etiam superius hoc dixit, & ibi declaratum est.

Et in peccato vestro moriemini. Ego veni vt vos liberarem ab omni peccato vestro: quia vero noluistis, ia abeo, & de-
inceps in omni peccato vestro moriemini, q̃ ab eo liberaE ri nolueritis. Peccatũ autẽ intellige etiã id quod aduersus ipsum erat, qa interfecturi ipsũ erant, in quo mortui sunt, nẽpe propter illud iugulati à Romanis Vespasiano & Tito.

Quò ego vado, vos non potestis venire. Hæc frequenter dicit, animas illorum concutiens & exterrens.

Dicebant ergo Iudæi, Num interficiet seipsum? quia dicit, Quo ego vado, vos non potestis venire. Quod optabant, hoc etiam suspicabantur. Quid ergo Christus? Tollit huiusmodi suspitionem, ostenditque quod peccatum sit seipsum interimere.

Et ait illis, Vos ab infernis estis. Ex terra, non quod corpus eorum terrenum esset, sed quia prudentia illorũ esset ter-
Rom. 8. rena & praua. Nam & Paulus dicens, Non estis ex carne:
F carnem appellat prudentiam carnalem.

Ego de supernis sum. De cœlo: non quod ipse de cœlo venisset, sed quia prudentia eius cœlestis esset ac diuina. Deinde sermonem suum explanat.

Vos de hoc mundo estis, ego non sum de hoc mundo. Mundum hic dicit mundanã, prauam, ac terrenam prudentiã. Quẽadmodum enim Spiritus dicitur spiritualis sapiẽtia, & Caro, carnalis: ita & Terra ac Mundus, terrena ac mundana. Ait ergo, Ego non sicut vos sapio, vt meipsum interficiam.

Dixi ergo quod in peccatis vestris moriemini. Adhuc eos exterrere volens persuadere.

Si enim non credideritis quod ego sim, moriemini in peccatis vestris. Si non credideritis quod ego sim, videlicet Christus filius
Mar. 16. dei, moriemini in peccatis vestris, detenti ab eis. Nam qui

nõ crediderit, & p baptismũ à sorde peccati ablutꝰ fuerit, Cap. 8.
omnino in illa morietur, & cum ea resurgẽs dabit pœnas. A

Dixerunt ergo ei, Tu quis es? Subsannantes hoc dicebant ac tentantes.

Et ait illis Iesus, In primis quod etiam loquar vobis. Defectiuꝰ est sermo iuxta consuetum loquendi modum. Tale est autem ac si diceret, Omnino superfluum est etiã quod vobis loquar: nã omni sermone indigni estis, vtpote tẽtatores.

Multa possum de vobis loqui & iudicare. Multa de vobis in accusationem dicere possem, & iudicare ad puniendũ, sed nunc nolo, quia nec pater meus vult. Prædixit enim, quod non miserit deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per eum.

Sed qui misit me verax est. Qui misit me, non vt nunc iu- *Supra 3.* B
dicem, sed vt saluem. Aut verax est, quum me lucem mundi nominauit. Ecce, inquit, posui te in lucem gentium, ve- *Iesa. 49.*
lut superius significatum est.

Et ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Audiui ab eo etiam hoc inter alia, quod ego sim lux gentium: & inter alia etiam hoc dixi, quod ego sim lux mũdi. Quod ergo audiui, hoc dixi.

Non cognouerunt quod patrem eis dicebat. Non cognouerunt q̃ de patre eis dicebat, q̃ sibi natura pater esset. Verisimile enim est quod dubitantes inter se rogabant: Quis est qui C
misit illum? Atqui frequenter eis de illo differebat. Vide quomodo sermonibus eius attendebant, imo potius quo modo mente capti erant. Merito ergo dixit illis, In primis quod etiam loquar vobis.

Dixit ergo eis Iesus, Quum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quod ego sim. Quum sulpenderitis me quasi homi- Nota.
nẽ in cruce, tũc cognoscetis quod ego sim, videlicet filius dei & deus. Natanquam deus dixit, Ego sim. Cognoscetis Nota.
autẽ hoc à signis quæ tũc fiet, quibus conradiet nõ poterit, & à resurrectione mea à mortuis, insuper etiã ab ira diuina, quæ tunc genus cõprehendet Iudæorũ. Siquidem post- *Luca 23.*
quam illum crucifixerunt, & stupenda illa signa facta sunt, scribit Lucas, quod oẽs turbæ quæ simul accesserãt ad spectaculũ istud, & videbant quæ fiebant, percutiẽtes pectora sua reuertebãtur. Cognoscebãt enĩ quod vere diuinꝰ homo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap 8.
D
esset,& illi compateretur creatura:quum autem loqui non auderent propter timorem principū,percutiebant pectora sua,significantes dolorem interiorem.Suspicabatur nāque futurum esse, vt malū aliquod irremediabile propter illum omne genus Iudæorum concuteret. Nam & Centurio,& qui cum eo erant seruātes Iesum, vt ait Matthæus, quū vidissent quæ fiebant,vehementer territi sunt,dicentes,Vere dei filius erat iste.Sed & ipsi principes Iudæorū cognouerunt tunc,quod dei filius erat,& deus,quanquam propriā conculcauerunt cōscientiam, nimia inuidia ac insania. Ait enim rursum Matthæus. Ecce quidem de custodibus venerunt in ciuitatem & renuntiauerunt principibus sacerdotum vniuersa quæ acciderant: & congregati cū senioribus accepto consilio,pecunias multas dederunt militibus dicentes,Dicite:Discipuli eius nocte venerunt,& furati sunt eum nobis dormientibus,& cætera. Præterea quoque Iosephus,qui & ipse Iudæus erat peritissimus,scribēs calamitates Iudæorum, quæ ab eo tempore cœperunt,ac Ierosolymorum captiuitatem, fatetur propter Christū effusam esse aduersus eos diuinam iram:& occisa esse à Romanis tam multa ipsorum millia Quia enim quum eos curare vellet,agnoscere eum noluerunt, ideo affecti supplicio,quis esset cognouerunt.

Mat.27.

Mat.28.

E

Testimonium Iosephi de Christo.

Et à meipso facio nihil,sed ita vt docuit me pater meus,hæc loquor. Nam si illud tūc cognoueritis, omnino etiam hoc scietis, quod à meipso facio nihil,sed omnia quæ vult pater, quū enim æqualis illi sim,hæc volo quæ ille vult:vna siquidem est voluntas,sicut & vna potentia : & quod ea quæ docuit me hæc loquor:nam ille mens est,ego autem verbum : de operibus namque dixit etiam superius , Non possum ego facere à me quicquam: & lege etiam dicti illius interpretationem.De sermonibus vero iterum dixit, Mea doctrina non est mea,sed eius qui misit me:& de hoc etiam lege explanationem.

F

Supra 5.

Supr.7.

Et qui misit me mecum est. Ne putaremus quod maior esset is qui misit,curat huiusmodi suspitionē dicens,Et qui misit me mecum est,tāquam inseparabilis.misisse siquidē dispensationis est:esse autē cum eo qui misit,cohærentiæ siue conglutinationis.Nā sancta trinitas quæ æqualiter omnem im-

Cap.8.
A
nem implet locum,à seipsa non secernitur.

Nō reliquit me solū pater,quia ego quæ placita sunt ei facio semper. Si hoc vt homo ait,tantundem est ac si dicat: Quod quum deus vbique sit iuxta illud , Nónne cœlum & terram ego impleo?magis tamē in his esse dicitur, qui eo digni sunt. Si autem vt deus:propter sanctæ trinitatis inseparabilitatem hoc dicit,quæ propriis quidem distinguitur personis, vnitur autem diuinitatis ac substantiæ identitate.Id vero, Quæ placita sunt ei facio semper, aut tanquam illi obediens secundum humanitatem dicit, aut tanquam illi æqualis secundum diuinitatem ac voluntatem.Quod si ea quæ placita sunt ei facio semper,gratum illi vtique est accedētes etiam sabbato curare . Intellige autē quæ depressa sint verba tanquam dispensatoria propter imbecillitatem Iudæorum,sicut in superioribus retulimus: nam huiusmodi magis vulgus attrahebant,sicut & alibi exemplum. Vide enim quod sequitur.

Ier.23.

B

Et ac ipso loquente multi crediderunt in eum. Quando ad humiliorem sese demittebat sermonem,tunc credebant: nō tamen vt oportebat credebant , sed vulgari modo credebant humilioribus eius sermonibus, non recipientes sublimiores.Quod sciēs Christus,nititur illos corrigere, quod suum est vbique faciens:licet ipsi citius ab eo recedebant, & ad iniurias magis desiccebant.

Dixit ergo Iesus ad eos qui crediderant sibi Iudæos. Ad eos qui tunc vt dictum est crediderant.

C

Si vos manseritis in sermone meo,vere discipuli mei eritis . Si vos permanseritis sicut alij non permanserunt , de quibus dixit euangelista. Multi ex discipulis eius abierūt retrorsū, & iam non cum eo ambulabant.Si vos,inquit,perseueraueritis in sermone meo,siue in doctrina mea,quam ego docebo vos,tunc vere discipuli mei eritis nondū enim estis.

Supr.6.

Et cognoscetis veritatem. Hoc est, me: ego enim, ait, sum veritas.Cognoscetis à me veritatem . Nam omnia legalia figura,vmbra & imago sunt veritatis.

Et veritas liberabit vos. A peccatis.

Respōderunt ei,Semen Abrahæ sumus,& nemini seruiuimus vnquam:quomodo tu dicis, Liberi efficiemini? Omittentes dicere, Quid ergo,Falsa est lex?falsa ne est Iudæorum scientia?hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 8

quidem non dicunt: neque enim hæc illis curæ fuerũt, sed de iniuria corporalis generositatis indignantur, suspicantes quod tanquam seruis alicuius hominis dixerit ipsis, Liberabit vos. Merito ergo dicebat Ioannes, Ne videamini dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Huiuscemodi sane erant Iudæorum gloriationes. Nam quum de propriis virtutibus gloriari non possent, progenitorum nobilitatem opponebant. Quid ergo Christus? Non cõuicit eos quod sæpius seruissent Ægyptiis & Babyloniis, aliisq; diuersis gentibus: sed hanc quidem prætermisit seruitutẽ, vt quæ nihil animæ generositati officiat: de peccato vero ait, quod illi nocet, seruituti eam subiiciens, cuius est miserrima seruitus, à qua non alius liberabit præter Christũ ac doctrinam illius.

Mat. 3.

Nota.

Respondit illis Iesus, Amen amen dico vobis, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Ostendit quod superius significauerit animæ seruitutem ac peccati, non eam quæ vi humana contingebat. Ne autem dicerent, Moses nos ab hac liberabit: per similitudinem ostendit, quod quum sit ille seruus, talem non habeat potestatem: sed ipse, vtpote filius.

Seruus autem non manet in domo in æternum: filius manet in æternum. Seruus nõ accipit in hæreditatem domĩ dominii sui, filius accipit ipsam in hæreditatem. Itaque non habet ille potestatem liberandi, quum sit seruus: ego habeo potestatem liberãdi, quũ sim filius, & maneam in domo patris mei in æternum, & hæreditate accipio potestatem ipsius. Nam & superius dixit, quòd iudiciũ omne dedit filio. Ac rursum, Et potestatem dedit ei etiam iudicium faciendi.

Supra 5.

Si ergo filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Nunc enim nõ vere liberi estis, quum serui facti sitis peccato: quando vero vos filius liberauerit, nemo qui cõtradicat. Deus qui iustificat, quis est qui condemnet? corporalem siquidem libertatem dat etiam homo: spiritualem vero solus filius, tanquam proprie dominus: quia proprie etiam hæc est libertas. Deinde relictis cæteris eorum peccatis, cogitationem quam apud se tractabant in medium adducit: nouerat enim iam eos resilisse, & blande dicit.

Rom. 8.

Noui quod semen Abrahæ estis, sed quæritis me interficere. Manifeste quidẽ nõ dixit, Non estis, adhuc eis parcẽs: verum

latenter hoc significauit. Nam quia me occidere quæritis, non estis. Ille siquidẽ neminẽ iniuste peremit. Sicut enim libertas ab operibus quæ liberum decent ostenditur, ita & cognatio. Ponit autem & cædis causam. Cap. 8. A

Quia sermo meus non habet locum in vobis. Sermo meæ doctrinæ, quum sit sublimis, non habet locum in vobis, qui mentem habetis à prauitate coarctatam ac humi detractam. Ecce enim repulistis quæ paulo ante exceperatis, hæc ferre non potentes. Ne autem dicant, A teipso hæc loqueris, subiungit:

Ego quæ vidi apud patrem meum loquor. Quod cognoui apud patrem meum, quod ab eo didici.

B

Et vos ergo quod vidistis apud patrem vestrum facitis. Homicidium videlicet: nam patrem illorum significat, nũc diabolum. Quemadmodũ enim à paternitate Abrahæ repulit eos operum dissimilitudo: ita ad diaboli paternitatem asserit illos operum similitudo: siquidem & ille homicida est, de quo manifestius dicet in sequentibus.

Nota.

Responderunt & dixerunt ei, Pater noster Abraham est. Non intelligetes quem diceret patrem ipsorum, rursum ad Abrahæ cognationem confugiunt, Christus itaque manifestius eos obiurgat.

Ait illis Iesus, Si filij Abrahæ essetis, Abrahæ vtique opera faceretis. Iustitiam.

C

Nunc autem quæritis me interficere. Cogitationem illorum frequenter arguit, confundens eos, vt corrigantur.

Hominem qui veritatem loquutus sum vobis, quã audiui à patre. Verba hæc Vidi, & Audiui, dispensatorie accipienda & intelligenda sunt.

Hoc Abraham non fecit. Vt quæreret occidere hominẽ, qui veritatem loquutus fuisset ac innocentem.

Vos facitis opera patris vestri. Homicidium & si quod aliud est malum.

Dixerũt ergo ei, Non è fornicatione nati sumus: vnum patrem habemus deum. Quia iusta ratione ostendit eos indignos esse paternitate Abrahæ, in qua plurimũ gloriabantur, insipienter deinceps ad dei paternitatem recurrũt: eo quod dicat scriptura, Filius meus primogenitus Israel. Et hoc autẽ honore iustis eos deiicit argumentis. Sed quo nam modo ip

Exo. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.8. D si temere deum patrem suum appellant, quum Christo dicenti patrem suum esse deum indignarentur? Quia ille natura suum esse patrem dicebat. Quod autem dicit, Nos è stupro nati non sumus: intelligitur propter gentes, quę ab Ismael descendebant, qui ex seruili congressu Abrahæ, ex Agar videlicet ancilla natus erat, quum ipsi ab Isaac descenderent, qui ex legitimo Abrahæ matrimonio, ex Sara domina ipsius Agar erat progenitus. Dicunt autem aliqui, quod ad inferendam ipsi iniuriam hoc dixerint execrabiles illi, eo quod dicerēt nō esse eum natura filium Ioseph. Quando autem attenuare eum volunt, tunc filium Ioseph ipsum appellant: interdum quidem hoc, interdum vero illud nugantes, & nunquam veritati adhærentes. Atqui multi eorū è stupro nati erant, multis namque illegitimis nuptiis Iudæi copulabantur: verum silet etiam hoc properans ad id quod maius est.

Vn Agnem ortum habuerunt.

Ait illis Iesus, Si deus pater vester esset, diligeretis vtique me: nam ego à deo exiui. Natus vel missus sum.

Et veni. Ad vos.

Neque enim à meipso veni. A propria voluntate, quū propriam non habeam voluntatem, vt sæpius dictum est.

Nota.

Sed ille me misit. Vt pater filium, vt mens verbum.

Quare loquelam meam non agnoscitis? Quare ea quæ à me dicuntur non intelligitis? Deinde addit & causam, cur ipsi non intelligerent illa.

Quia non potestis audire sermonem meum. Non potestis, figuli fict nunc, Non vultis. Quia non vultis, inquit, intelligere sermonem meum, qui de sublimi doctrina est, propter animæ vestræ prauitatē, quæ humi detracta est, & nihil sublime imaginatur. Quia vero dicere auti fuerant patrem suum esse deum, quum Abrahæ cognatione indigni essent, libere loquitur, & in eos tanquam immedicabiles manifestius infligit vulnus, quod ipsorum impudentiæ respondeat, inflationem ac elationem arrogantium reprimens.

F

Vos ex patre diabolo estis. Vos ex patre illo estis nēpe diabolo: vester ille pater est, diabolos videlicet.

Nota.

Et desideria patris vestri vultis explere. Patris illius vestri: desideria autem illius sunt, homicidium & mendacium, siue obliqua & corrupta vita, veluti consequenter dicet.

Cap.8. A *Ille homicida erat ab initio.* Interfecto primo homine Adā: nam ipse mortem illi propinauit: deinde etiam occiso filio illius Abel, siquidem ipse fecit fratrem eius Cain in eū insurgere, quum prius ad inuidiam illum mouisset. Gen.3.4.

Et in veritate non stetit. Non permansit, hoc est, in rectavia non quieuit, sed odit huiusmodi conuersationem.

Quia non est veritas in eo. Sed euersio mendacium.

Quum loquitur vt mendacium, ex propriis loquitur. Propria loquitur. Nam proprium eius est mendacium: siquidē ipse primus adinuenit illud, & primus illo vsus est, quando ad Euam mentitus est, dicens illi per serpentem, Non morte moriemini. Et Eritis sicut dij. Gen.3.

Diabolus mendax.

Quia mendax est. Ex eo tēpore, & in posterum mentiens.

Et pater ipsius. Mendacij, vt qui primus illud adinuenit, sicut dictum est.

Ego autem quia veritatem dico, non creditis mihi. Nam si mendacium dicerem crederetis vtique mihi, tanquam id diceti quod proprium est patris vestri: quia autem doceo veritatem, non creditis mihi, vtpote alienum ab eo docēti. Veritatem autem vocat, quum alias doctrinas, tum quod filius ipse sit dei. B

Quis ex vobis arguit me de peccato? Si ita non est quòd quia veritatem dico non creditis mihi, dicite: quis vestrum arguit me de peccato, quod à me fiat, vt propter illud videamini non credere?

Porro si veritatem dico quare vos non creditis mihi? Si neque idcirco, quia veritatem dico nō creditis mihi, neq; quispiam vestrū arguit me de peccato, sane veritatem dico. Si autē veritatē dico, quare vos non creditis mihi? Postquā ita conuicit eos de industria peccare, vlterius ratiocinatur. C

Qui ex deo est, verba dei audit: propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Qui ex deo est, verba dei recipit, eisque paret: vos nō recipitis, ex deo igitur nō estis: & ex cōsequēti mētimini, dicētes patrem vos habere deum, & ex deo esse. Loquendo itaque de creatione, omnes ex deo sunt: iuxta modū vero familiaritatis, soli illi qui verba dei audiunt, eisq; obediunt, & à moribus quod rationale est ostendunt.

Respondérunt Iudæi & dixerunt ei, Nonne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Per interrogationē le-

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.8 D gendum est Vocabant autem eum Samaritanū, vtpote nō exactè seruantem legem, sicut illis videbatur, neque traditiones seniorum: tales siquidem erant Samaritani. Demonium vero habentem, tanquam dei honorem in seipsum deriuantem: nam tales sunt dæmones: sed hic tanquam is, qui in veritate deus erat, illi vero quasi seductores.

Respondit Iesus, Ego dæmonium non habeo. Deum non dehonesto sicut dæmones, nec ipsum honore suo deiicio.

Sed honoro patrem. Honorans nanque patrem ostendo vos non habere deum patrem, neque ex deo esse. Siquidem ignominia est eius qui homines benevolentia prosequitur, patrem esse homicidarum.

Et vos contumelia me affecistis. Samaritanū ac dæmoniacum appellantes. Itaq; patrē honorans ostendi vos deū non ha
E bere patrem: vos autē filium ignominia afficientes, honore priuastis, & patrem. Prædictum enim est quòd qui non
Sup.5. honorat filium, non honorat patrem qui misit illum.

Ego autem non quæro gloriam meam. Vindictam contumeliæ meæ.

Est qui quærat & iudicet. Pater propter quem honore me priuastis, & ad quem filij ignominia transire cernitur. Nā etsi omne iudicium dedit filio, non tamen quod se honore priuauerit, sed quòd verbum patris sit filius. Vide autem quod quando patrem sibi dixerunt esse deū: libere respōdit, & grauiter eos obiurgauit: quando vero contumelia eum affecerunt, modeste respondit ac manjucte. Hinc e-
F nim nos docuit, vt admissa in deū vindicemus, in nos autem negligamus. Nam & ipse factam in se iniuriam prætermittens, ad admonitionem conuertitur.

Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortē
Sup 6. *non videbit in æternum.* Quære in hoc nono capite vbi dicitur, Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternum, & illius lege enarrationē: nam ex hoc intelliges de qua nunc morte loquatur de qua quum illi non intellexissent, rursus eum contumelia afficiunt.

Dixerunt ergo ei Iudæi: Nunc cognouimus quod dæmonium habeat. Nunc magis. Dixerunt autem hoc quasi deo se fecisset ipse maiorem.

Abraham mortuus est & prophetæ. Qui dei sermonem

Cap.8. seruauerunt.

A *Tu quis, Si quis sermonem meum seruauerit mortem non gustabit in æternum. Num tu maior es patre nostro Abraham qui mortuus est? & prophetæ mortui sunt. Quem teipsum facis?* Consequēs sane erat vt dicerent. Num tu maior es deo? vetum non hoc dicunt: ne deo ipsum comparantes, viderentur eū potius honorare. Volunt autem ipso etiam Abraham minorē illum ostendere. Nec dixerunt simpliciter Abrahā, sed patre nostro Abraham, rursum gloriantes, & de cognatione Abraham sese iactantes.

Respondit Iesus. Si ego glorifico meipsum gloria mea nihil est. Nihil est, sicuti vos suspicamini: nam hoc ad illorum cogitationem loquutus est: simile illi dicens, Si ego testimonium
B perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum, *Supra.5.*
quod iuxta medium septimi capitis positum est, & eius lege enarrationem.

Est pater meus qui glorificat me. Si ego inquit, magnifico meipsum, videor vobis mētiri: est pater meus qui magnificat me. Nam prædicto quoque capite similiter dixit, Et qui misit me pater ipse testimonium perhibuit de me. Primum autem viam præstruit his quæ dicturus est, ne gloriari videatur. Vult enim adstruere quod maior sit quàm Abraham: nam hoc in præsenti non dixit, propter ipsorū impudentiam.

Quem vos dicitis deum vestrum esse, & non cognouistis eum. Nō cognouistis eum, vtpote operibus illum negantes. Dicit *Titum.1.*
enim & Apostolos, Confitētur se nosse deum, factis autem C
negant. vel etiam eo quòd nō agnoscatis filium eius. Di- *infra.14.*
ctum est enim, Si me cognosceretis, & patrem meum vtique cognoscceretis. vel eo quòd non seruetis eius sermonē: nam si cognoscceretis eum, sermonem eius seruaretis.

Ego autem noui eum. Non solum quum ex ipso sim & eiusdem substantiæ, naturæ & scientiæ, sed etiam tāquam ser- *Supra.7.*
monem eius seruās. Nā & superius dixit, Est verax qui misit me, quē vos nō nostis: ego vero noui eū, quia ab eo sum.

Et si dixero quod non noui eum, ero similis vobis, mendax. Vos enim mentimini, dicentes deum vestrum esse, quū non cognoscatis eum, vt prædictum est. Notitiam autē & cognitionem dicit, nosse simpliciter, & cognoscere, quod si deus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.8. & pater, nō scire dei naturam: nam ipsa non solum cognoscei nequit, verum etiam omnino intelligibilis est & inaccessibilis, nec tantum hominibus, sed & cœlestibus virtutibus.

Sed noui eum, & sermonem eius seruo. Vides quod dei sermonem seruare, signum sit quod quis deū cognoscat. Timeamus igitur qui dei præcepta non seruamus, tanquam cum eis constituri qui deum ignorant. Deinde probat quod maior sit quàm Abraham,

Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum. Exultauit, siue concupiuit. Diem autem suum dicit diem passionis.

Et vidit & gauisus est. Gauisus est propter salutem mundi. Nota. Præcognouit nanq; mysterium crucifixionis Christi. Desideranit videre diem ipsius & vidit illum præfiguratum & Gene.22 adumbratum, in die quo filium suum Isaac obtulit in holocaustum. Didicit enim quod sicut ipse non pepercit filio suo dilecto propter deum, ita neque deus parciturus esset filio suo dilecto propter hominem. Et quemadmodum ille portauit ligna holocausti sui, ita & ipse portaturus esset lignum mortis suæ. Verumtamen sicut illo non passo suppositus est aries: ita & hoc manente impassibili, humanitas eius occisa est. Quod si diem eius videre desideranit, vtiq; hoc erat tanquam maioris.

Et dixerunt Iudæi ad eum, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Putabant enim eum ferme esse quinquagenarium, propter multam eius peritiam & experientiam. Quædam autem exemplaria habent, Quadraginta, quod videtur esse verius.

Nota. *Dixit eis Iesus, Amen amē dico vobis priusquam Abram fieret, ego sum.* Tanquam deus. Et non dixit, Ego eram: sed, Ego sum, qui semper sum. Fieri siquidem rei creatæ est: Sum vero, increatæ & creatæ.

Tulerunt ergo lapides vt iacerent in eum. Veloces ad cædem. Exasperati sunt enim putantes iniuria affectum esse Abraham: simul etiam vbi cognouissent, quod dei æternitatē sibi vendicaret.

Iesus autem occultatus est. Per diuinitatis potentiam inuisibilis eis effectus.

Cap.9. *Et exiuit de templo.* Vt illorum sedaret furorem.

Pertransiens per medium illorum. Quum illi eum videre non possent. Et quare non dissoluit illorum virtutem, & manifeste recessit? Quia nec sic crediturí erant. Etenim tempore passionis supinos illos deiecit, eorúmque aspectus obscurauit, & non crediderunt: nam anima reproba nihil est peius: licet enim signa videat ac prodigia, suam tamē semper retinet impudentiam. infra. 18.

Et ita præteribat. Ambulabat ita non apparens illis.

CAPVT DECIMVM DE CAECO A NATIVITATE.

B

Cap.9. *Et præteriens vidit hominem cæcū à natiuitate.* Cōfirmando quod dixerat, fidémque faciēs quod deus esset, statim venit ad miraculum maximū, & vsque ad id tēporis nunquam factū. Siquidem & alij cæci visum receperunt, verum qui à natiuitate cæcus fuisset, nullus vsque ad id tempus. Ideo etiam qui visum recepit, dicebat, A seculo non est auditum, quod aperuerit quispiam oculos cæci nati. Inf. eod.

Et interrogauerunt eum discipuli eius dicentes, Rabbi quis peccauit, hic an parentes eius vt cæcus nasceretur? Interrogant, non quod hoc aut illud omnino suspicarentur, quemadmodum infipientes Iudæi: nam hunc peccasse antequam natus esset, impossibile erat: porro pro parentibus puniri iniustū: sed finis sermonis talis est. Paralyticus quidem propter peccata sua ægrotabat, sicut ibi didicimus: de hoc autem quid dicis? quis peccauit, hic an parentes eius? nos enim neque hoc, neque illud dicere possumus, omnino conturbati, cōsilióque destituti. C Mat. 9. Sup. 5.

Respondit Iesus, Neque hic peccauit neque parentes eius. Non omnino à peccatis hos dicit esse immunes, sed quantū ad id vt cæcus fieret, & illos & hunc sine peccato esse asserit. Hinc itaque discimus quod pro parētibus qui peccauerūt Nota. non puniuntur filij. Quanquā enim in libro Exodi de deo scriptum est, Reddens peccata patrum in filios, in tertiam Exod. 20.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 9.

& quattam generationem: hoc tamen propter solos illos dictum est, qui ab Israelitis progeniti, essent idolis immolaturi. Nam quia imitati fuerunt impietatem parentū suorum, qui in Aegypto idololatræ fuerant, merito supplicium illorum reddidit eis: siquidem quorum æqualia fuere delicta, horum æqualia quoque sunt supplicia. Postmodum vero legem statuens, ait per Mosen, Non morientur filii pro patribus, neque patres pro filiis. Et rursus per Iezechiel dicit, Quæ vobis est parabola hæc in terra Israel vt dicatis, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerūt? Viuo ego dicit dominus, si erit deinceps parabola hæc, sed eorum qui comederint vuam acerbam dentes obstupescent.

Deut. 24. Iezec. 18.

Sed vt manifestentur opera dei in ipso. Opera dei vocat formationem oculorum cæci de puluere. Quia enim in cōfesso erat opus fuisse dei, formationem corporis Adam de puluere: hic etiam oculos cæci, pulcherrimam corporis partem format de puluere: vt hinc indubie deus appareat, vtpote æque potens vt deus: nam qui pulcherrimam partem ita formauit, posset & totum formasse. Aut opera dei dicit occultam diuinitatis suæ potentiam, quæ tunc magis apparuit. Quid ergo? nisi hic damno affectus fuisset, non poterant aliter manifestari dei opera. Poterant quidem, sed neque hic damno affectus est, imo potius beneficium accepit: per cæcitatem oculorum corporis, apertos habens animæ oculos. Nam quæ illorum est vtilitas, si hi clausi sint? Licitum itaque fuit creatori cæcum hunc creare, non puniendo sed dispensatorio modo, vt opera dei manifestarentur, & hic ex eo apertos haberet animæ oculos. Quidam vero dictionem, vt, nō causalem esse dicunt, sed eius quod futurum erat significatiuam, puta quòd opera dei manifestanda erant in ipso. Et simile esse aiunt quod dicitur, In iudicium ego in mundum veni, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant: aiunt enim significare, quòd qui non vident videbunt, & qui vident excæcabuntur: siquidem non propterea venit, vt qui vident cæci fiant. Præterea & Paulus dicit, Lex subintroiuit, vt abundaret delictum: neque enim propter hoc subintroiuit, sed ait quod subsequutum est, vt abundaret delictum, & multa

Nota.

Infra 10.

Roma. 5.

huiusmodi. siquidem & hoc scripturæ idioma est, loquendique proprietas. Cap. 9.

Me oportet operari opera eius qui misit me. Me oportet operati opera quæ me patris esse filium ostendant, & æqualem deo: me oportet manifestare meipsum, quod hominū sim amator, vt homines per huiusmodi opera ad fidem quę in me est attracti, non pereant: quādoquidem enim carnem assūpsi, impossibile est eos aliter saluos fieri, nisi per fidē qua in me credant.

Donec dies est. Donec præsens durat seculum, donec vita hæc constitit, donec hominibus operari conceditur.

Venit nox quando nemo potest operari. Venit futurum retributionis seculū. Quod autem operationem dicat hic, qua in ipsum crederetur, ex eo manifestum est, quod superius dixerit, Hoc est opus dei vt credatis in eum quem ille misit. Christus nanque præsens seculum vocauit diem, eo quod operationi aptum est: futurum vero, noctem quia in eo nō fient opera. Paulus autē ediuerso, Noctem dixit præsens seculū propter errorē & ignorantiā ac tenebras perturbationum animi: diem vero, futurū, eo quod nihil horum habebit. Ait enim, Nox præcessit, dies autē appropinquauit. B Supra. 6. Roma. 13.

Quamdiu fuero in mundo, lux sum mundi. Et eos qui obtenebrati sunt oportet illuminari per fidem, priusquam à mūdo transeam. Decimoquinto autem capite latius de hoc loquitur. Quid ergo, nouum in cœlo est, non est lux mundi? Est vtique, sed nunc de conuersatione sua in terra dicit, simul & ad fidem adhortans, & propinquam esse mortem suam significans. Infra. 12. C

His dictis exspuit in terram, & fecit lutum ex sputo, illeuitque lutum super oculos cæci. Quare solum puluerem sumptum non illeuit? Quia solus puluis sine aliquo humore non linitur. Et quam ob causam sputo & non aqua lutum fecit: vt sputo adscriberetur miraculum. Nota miraculum inauditum à Siloe.

Et ait illi, Vade laua in piscina Siloe. Lauari iubet, ostendēs quòd nulla sit puluerīs necessitas: sed eo vsus est solum, vt ostendat se esse, qui ab initio corpus Adam de puluere formauit. Mittit autem eum ad piscinam Siloe, quæ longe distabat, vt appareret fides ac prompta cæci obedientia: neq; enim vlla erat apparentia, quòd piscina illū esset curatura.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 9.

D Quod si quis interpretetur, sonat Missus. † Quod vocabulum Silohe videlicet, quod est Hebraicum, interpretatione so-
† nat Missus: ideo vt opinor, quod tunc cæcus illò fuerit mis sus: præsignabat namque piscinæ appellatio id quod futu-
rum erat.

† שילה Salach Hebrais significant Misit. Inde שילח Siloach, id est, Missus.

Abiit ergo & lauit, & venit videns. Abiit nihil hæsitans, sed confestim obedies. Atqui verisimiliter dicere poterat. Quid hoc sibi vult? non potuit me curare? num fortasis illuuit me, frustraque mittit? nam frequenter ibi lotus, nihil
I accepi vtilitatis. Item & aliter. Si futurum est vt lotum me sanet, quid opus est vt in dicta piscina lauer? si verò illa me curatura est, q̃ fuit luti necessitas? Sed nihil huiusmodi aut dixit, aut cogitauit: sed simpliciter credēs quòd ea q̃ ad salutem suam conuenirent, & fecisset & iussisset, obediuit & abiit, & per talem fidem non est sua spe frustratus.

Vicini itaque & qui viderant eum prius quod cæcus esset, dicebant. Num hic est qui sedebat & mendicabat? Alij dicebant, Hic est. Alij vero, Similis ei est. Ille dicebat, Ego sum. Dicebant ergo ei, Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit ille & ait, Homo qui appellatur Iesus, lutum fecit, ac inunxit oculos meos, dixitque mihi. Vade ad piscinam Siloe & laua: quumque abissem & lauissem, visum recepi.

F Quid ais? Homo talia facere potest? nondum enim cognoscebat eu etiam esse deum. Non dixit autem, Expuit in terram: nam tunc non viderat. sed, Lutum fecit & inunxit oculos meos: hoc namque senserat, ac sensu tactus cognouerat. Sed vnde didicit quòd Iesus diceretur? Interrogauit procul dubio eos qui tunc præsentes erant. Verisimile enim est quod etiam prius de miraculis illius audierit, ideo etiam incunctanter illi paruit, vt dictum est.

Hora.

Dixerunt ergo ei, Vbi est ille? Nam requirebant illum qui insaniâ ipsorum aufugerat: & quasi totum id audissent, inuestigant eum.

Ait, Nescio. Nam quum inunxisset, & ad piscinam abire iussisset, continuo discesserat, fugiens plausum de miraculo.

Adducunt ad pharisæos eum qui quondam fuerat cæcus. Erat autē sabbathum quando lutum fecerat Iesus, & aperuerat illius oculos.

Quum illum non inuenirent, hunc adducunt, vt demon- Cap. 9.
strent quod sabbathum soluerit. A

Rursum itaque interrogauerunt eum & pharisæi, quomodo visum recepisset. Ipse verò ait illis: Lutum imposuit mihi super oculos & laui & video. Non interrogauerunt, Quomodo visum re-
cepisti, sed quomodo aperuit oculos tuos? dantes occa- †
sionem calumniandi eum de opere prohibito, scilicet in sabbatho: ipse verò quàm ad eos loquens qui iam audiuerant, sermonem abbreuiat.

† *Videtur indubie auctor noster hoc loco legisse quod postea habetur,* πῶς ἠνέῳξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς, *Vnde tibi etiam dicit illos ad primum quæsitum venerit. Pari modo & Chrysostomus & Theophylactus legisse videntur. Aut hoc intellige de his qui antea interrogauerant eũ,* B
Quomodo aperti sunt tibi oculi?

Dicebant ergo ex pharisæis quidam, Hic homo non est à deo, quia sabbathum non obseruat. Nō est à deo, missus videlicet, vel non est ex deo.

Alij dicebant, Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? & dissensio erat inter eos. Nam qui ex deo non est, ex diabolo est, & omnino peccator est. Dissentio itaque & tunc, & pri
us facta est: siquidem, Non veni, inquit, vt mittam pacem
in terram, sed gladiũ. Sed non perseuerauit, rursum enim Mat. 10.
vniti sunt instantibus phariſæis.

Aiunt cæco iterum, Tu quid dicis de eo, quia aperuit oculos tuos? Hoc aiunt non illi qui dixerant, Non est à deo, sed qui ab
his diuiti erant: nec enim illi patrocinari videretur, eum
qui virtutis eius experimentum sumpserat constituunt am C
biguitatis iudicem.

At ille dixit, Propheta est. Prophetas vocabant diuinos Prophetæ.
vitos. Aperte ergo dicit, quòd à deo esset, nec iam timuit dicentium, quòd non esset à deo. Firmus enim erat, & veritatis amator, ac æquus homo.

Non crediderunt ergo Iudæi de ipso quod cæcus fuisset, ac visum recepisset. Qui dixerant, Non est à deo. Sed ô insensati, si nō ita est q̃ quum cæcus esset visum recepit, quo modo Chri
stum calumniamini, quod illum sabbatho sanauerit.

Donec vocauerunt parentes eius qui visum receperat, & interrogauerunt eos dicentes, Hic est filius noster de quo vos dicitis quod cæcus natus est? Vide malitiã, rigide interrogant putantes il-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 9. los exterrere: vt dum hi negassent, tenebris offunderetur
D miraculum: & aiunt: De quo vos dicitis quòd cæcus natus
est: mentientes videlicet & dolosè simulantes, vt ipsi Iesu
gloriam quæratis.

Quomodo ergo nunc videt? Si cæcus natus est.

Responderunt autem illis parentes eius, & dixerunt, Scimus quod hic est filius noster, & quod cæcus natus est: quomodo autem nunc videat, nescimus: aut quis eius aperuerit oculos, nos nescimus. Quum de tribus interrogati fuissent: vtrum hic esset filius eorum, vtrum cæc' natus esset, & quomodo nũc videret: de duobus confitentur: quomodo autẽ nũc videat, ignorare se dicunt, timentes Iudæos, sicut in progressu manifestabitur.

E *Ipse ætatem habet, ipsum interrogate: ipse de seipso loquetur.* Sese extra periculum constituentes, ad eum qui curatus erat interrogationem remittũt, vt qui in eiusmodi quæstione fide dignior eis esset.

Hæc dixerunt parentes eius, quia timebant Iudæos: iam enim conspiraverant Iudæi, vt si quis confiteretur eum esse Christum, extra synagogam eiiceretur. Conspiraverant, pactum fecerant.

Propter hoc parentes eius dixerunt, Ætatem habet, ipsum interrogate. Rursus idem dicit, perstringens illos tanquam timidos, & qui ignorare se simulaverant, ne extra synagogã siue congregationem eiicerentur: filio autem totius certaminis onus imposuerant.

Vocaverunt igitur rursum hominem qui cæcus fuerat, & dixerunt
F *ei, Da gloriam deo.* Glorifica deum, vtpote ab eo sanatus, & non Iesu.

Nos scimus quod hic homo peccator est. Absente illo hoc di-
Supra 8. citis scelestè: nam quum ille præsens esset, & vos paulo ante interrogaret, Quis ex vobis arguit me de peccato, ne mutire quidẽ potuistis, ora à veritate obturata habentes.

Respondit ergo ille & ait, An peccator sit nescio, unum scio quod quum cæcus fuerim, modo video. Non dixit dubitãdo, An peccator sit nescio, sed nugas huiusmodi more dubitantis repellens. Nam in progressu manifestius hoc ostẽdit dicẽs, Scimus quòd peccatores deus non audiat.

Dixerunt autem ei iterum, Quid fecit tibi? quomodo aperuit oculos tuos? Quum ab omni parte repulsi essent, nec quicquam eorum quæ voluerant, effecissent: rursum ad primũ quæsi-

tum reuertuntur: ideo etiam is qui curatus fuerat arguens Cap. 9.
illos, non iam timide, sed liberius loquendo respondet. A

Respondit illis, Dixi vobis iam, nec audistis. Nec credidistis.

Quid rursum vultis audire? Quam ob causam rursus audire quæritis?

Num & vos vultis discipuli eius fieri? Dicens, num & vos, ostendit quòd ipse paulo ante factus esset, & confidenter id fatebatur, non metuens illorũ insaniam: adeo fortis est veritas, vt eos libertate repleat, qui ipsam elegerint: mendaciũ verò adeo imbecille, vt eos quoque qui fortes sunt, reddat timidos.

Convitiati sunt ei, ac dixerunt, Tu es discipulus illius: nos vero Mo- Nota.
si sumus discipuli. Neque Mosis: nam si Mosis esletis, vti- B
que & Christi esletis. Si crederetis, inquit, Mosi, crederetis *Sup. 5.*
vtique mihi.

Nos scimus quod Mosi loquutus est deus: hũc autem nescimus un-
de sit. Vnde missus sit. Atqui variis in locis docuit vos, q
sint ferentes de se testimonium: puta Ioannes, opera quæ
facit, & pater qui & deus. At certe de Mose auditis, nõ au-
tem videtis: huius verò opera non auditis solum, verũ etiã
videtis, & nostis quod oculi sint auribus fide digniores.

Respondit homo & ait illis, In hoc sane mirabile quiddã est, quod
vos nesciatis unde sit, & tamen meos aperuit oculos. Quod quum Nota.
vobis ignotus sit & inglorius, meos aperuit oculos, taleque edidit miraculum. Nam si de ingeniosis esset & gloriosis, nequaquam tãtum esset miraculum. Itaque magnus C
quispiam est, quanquam vos nesciatis vnde sit.

Scimus quod peccatores deus non audiat, sed si quis dei cultor fue-
rit, & voluntatem eius fecerit, hunc audit. Vide contexturam & quomodo mirabiliter argumẽtetur, ac sermonẽ augeat. Vere enim non exterioribus tantũ oculis illuminatos est, sed & interioribus. Nam quia in præcedentibus dixerant, Nos scimus quod hic homo peccator est: tunc quidẽ more dubitantis sermonem repulit, nũc vero tanquam libertate plenus, ostendit hunc non esse peccatorem, sed potius dei cultorem, ac dei voluntatem adimplentem. Siquidẽ adhuc cum hominem esse suspicabatur, vt diximus. Peccatores autem deus non audit, in huiusmodi videlicet miraculis.

A seculo non est auditum, quod aperuerit quispiam oculos cæci na-

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 9. D ti, nisi esset hic à deo non potuisset facere quicquam. Quicquã si-
mile. Cæci namque oculos alij etiam aperuerant, cæci ve-
ro à natiuitate, nullus. Magnitudo itaque miraculi diuinũ
quempiam esse eius effectorem ostendit. Nam qui maius
aliquod edit miraculum, quàm sint vniuersa humana mi-
racula, vtique maior est cunctis hominibus.

Responderunt ac dixerunt illi, In peccatis omnino natus es, & tu
doces nos? Non tulerunt manifestam redargutionẽ ac præ-
claram victoriam: conuersa autem malitia in suum ipsorũ
caput, indignati sunt illi dicentes: Peccator omnino natus
es, siue ab initio, à prima statim ætate. Insipienter namque
opinabantur, propter peccata aliqua esse natum cæcum, vt
E ostenderetur eum esse peccatorem. Atqui etiam si pecca-
tor erat, sermones eius ꝓbare oportuit, si veri essent: quid
enim absurdi dixerat.

Nota malitiã judaic. *Et eiecerunt eum foras.* Ab ecclesia & concione repule-
runt præconem veritatis, tãquam Christi discipulum. Quũ
enim miraculum calumniari non potuissent, imo potius
ediuerso celebre illud vehementi ac curiosa inuestigatio-
ne reddidissent, suum effundunt furorem aduersus eũ qui
curatus fuerat.

Audiuit Iesus quod eiecissent eum foras, quumque inuenisset eũ,
ait illi, Tu credis in filium dei? Venit vt maius conferret be-
neficium illi qui propter se fuerat eiectus, quodque bono-
rum caput est tribuit, sese illi præbens cognoscendum, ac
F verum efficiens discipulum. Quod autem ait, Tu, propter
illos dixit qui non credebant.

Respondit ille & dixit, Et quis est domine vt credam in eum?
Spe bona ad sermonem erectꝰ est, tãquam paratus ad cre-
dendum: & discere quærit quisnam sit: neque enim sciebat
quis esset.

Dixit autem illi Iesus, Et vidisti eum, & qui loquitur tecum ip-
se est. Vidisti eũ: non prius, sed nunc. Non dixit, Ego sum
qui aperui oculos tuos. Vult enim simplicitatem ac præ-
parationem fidei illius ostendere, ad eorũ qui præsentes erãt
vtilitatem: ac confusionem eorum, qui quum multa edocti
essent, multaque signa conspexissent, nõ tamen adhuc cre-
debãt. Nam hoc solo audito, Et qui loquitur tecũ ipse est,
statim credidit: sermo namque animam illius repente teti

git: quumque bonam illam inuenisset, ad cognitionem ac Cap. 9.
fidem eam illuminauit. Vide enim. A

At ille ait, Credo domine, & adorauit eum. Adorauit con-
firmans se credere.

Et dixit Iesus, In iudicium ego in mundũ hunc veni, vt qui nõ vident
videant, & qui vident cæci fiant. Atqui superius dixit, Non Sup. 3.
misit deus filium suum in mundũ vt iudicet mundum: Sed
iudicium vocat hic condemnationem. Ad condemnatio-
nem inquit quorundam ego incarnatus sum: nam inter-
pretans sermonem addit, Vt qui non vident, hoc est iudi-
cantur cæci mente propter scripturarum ignorantiam, hi
videant lumẽ veritatis, apertis animæ eorum oculis, ab ea
quæ in me est fide. Qui autẽ perspicaces videntur propter B
scripturarũ notitiam, hi potius non videant, clausis eorum
interioribus oculis ab infidelitate. Dictionẽ verò Vt, neq;
hic oportet intelligere causaliter: nõ enim ꝓpter hoc ve-
nit, vt qui vident cæci fiãt, quemadmodũ etiã de Vt, in præ
cedentibus significauimus, sed ꝙ futuri sit significatiua: futu-
rũ inquit est, vt qui nõ vident videant, & qui vidẽt cæci
fiãt. Aut, In iudiciũ ego in mundũ veni, hoc est ad discer-
nendũ, ad separationẽ horũ ab illis, vt appareat: in his qui
dem prospectus liberæ volũtatis, quę à bonitate procedit:
in aliis vero mentis excæcatio, quæ à malitia egreditur.

Et audierunt hæc quidam ex pharisæis qui erant cum eo. Qui
quondam fuerant cum eo, postmodum autem separati e-
rant. Nam quidam pharisæi sequebantur, vt viderent & au C
ditent quid faceret ac loqueretur.

Et dixerunt ei, Num & nos cæci sumus? Nam sicut alibi di-
cebant, Nemini seruiuimus vnquam: &, E stupro nati non
sumus: ita & nunc ad sensibilia tantum inhiabãt, & de cor- Supr. 8.
porali solum cæcitate illos pudebat: ideo de hac interro-
gant, cognoscentes quòd propter eos dictus esset sermo.

Ait illis Iesus, Si cæci essetis, neq; haberetis peccatum haberetis.
De infidelitate videlicet: nam respondere possetis, Non
vidimus signa.

Nunc vero dicitis, Videmus. Vos hoc dicitis: ego autem
nõ: si enim videretis, crederetis sane miraculis q̃ ego corã
vobis operor. Sed quantum ad apparentiam, videtis: quã-
tum verò ad veritatem, non videtis, mente excæcati. Iuxta

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 10. D similitudinem namque mens videt, & mens audit, cætera autem omnia cæca sunt & surda.

Peccatum ergo vestrum manet. Manet absq; venia: quia dicentes vos videre nec videtes, voluntarie excæcamini ab inuidia & malitia. Ostendit ergo q̃ corporalis visus de quo gloriatur hos cõdemnat. Simul quoq; eũ qui antea cæcus fuerat hinc consolatur, ac firmiore in fide reddit. Ne autẽ dicãt, Non ideirco tibi nõ credimus, q̃ non videamus, sed quia tu populum seducis: ostendit per parabolã quòd non seductor sit, sed pastor. Et primũ quidem signa ponit seductoris ac corruptoris: Deinde cõsequẽter pastoris & saluatoris, vt ex his cognoscatur, vtrum seductor sit an pastor.

E Cap. 10. *Amen amẽ dico vobis, qui non intrat per ostium in caulas ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.* Anagogice hic per ostium intelligimus leges siue scripturas, eo quòd ad dei cognitionem inducat, & transitũ omnem qui aduersus diuinum cultũ est, hæreticis ac Gentibus excludant, populumq; à dæmonum insidiis custodiant. Caulas vero curã ac prouidẽtiam ouium. Oues autem Israelitas, populum dei. Nos autem, inquit, populus eius & oues pascuæ eius. Qui ergo nõ p scripturas ad curã populi dei ingreditur, vtpote non vtens eis, nec iuxta illas gubernãs, sed ascendẽs aliũde, quasi ostiũ transiliens, aut per aliũ irrumpens introitũ, ille nõ pastor sed fur est & latro: fur quidẽ tanquã volẽs ea ad se detinere quæ non cõueniunt: latro autẽ tanquam deuastans. Huiusmodi fuerũt ante eum Iudas & Theudas: F post eũ verò pseudochristi & Antichristus, & si q̃ sunt alij seductores. Attingit quoq; scribas ac pharisæos q̃ docebãt doctrinas ꝑceptas hominũ, legem autẽ transgredi debebant. Vidisti quomodo furẽ, latronem ac seductorẽ descripserit: cõsidera etiã pastoris insignia, quibus dignosci possit.

Nota.

Ioseph. li. anti. 18 cap. 1. & 2. & lib. 20. ca. 4. Act. 15.

Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Qualis ipse erat vtpote scripturis vtẽs, & secundũ eas gubernãs: quanq; enim etiã in sabbatho operaretur, ea tamẽ diuina erat opera, quã lex prohiberet humana siue tẽporalia ac secularia.

Huic ostiarius aperit. Ostiarius iuxta anagogen Moses erat, vt cui concreditæ sunt diuinæ leges. Tali ergo Moses aperit, & ad ouium curam admittit, vtpote cognoscens eum. Scripsit enim vt eum audirent.

Cap. 10. A *Et oues vocem eius audiunt.* Obediũt, parent, ac sequũtur: agnoscunt enim illã. Oues autẽ dixit, eos videlicet q̃ vere oues sunt, digni vt pascantur. Nã sicut q̃ per ostium intrat, hic pastor est: ita & q̃ vocẽ eius audiũt, vt dictũ est, hi oues sunt. q̃ verò nõ ita se habent, ab ouium ordine auulsi sunt.

Et propria oues vocat nominatim. Etiam hoc pastoris signũ est, Cuiusque ouis diligentem ostendere curam: neque enim illas vocat nominatim, qui singulas diligenter non agnoscit, ob summam de vnaquaque curam.

Et educit eas. Ad pascua: pascua autẽ rationaliũ ouiũ, doctrina est diuinorũ sermonũ, quæ animam nutrit ac pascit.

Et quum proprias oues emiserit ante eas vadit. Recto eas tramite deducens, & pro eis pugnans. Atqui pastores contrariomodo faciunt, sequentes oues quarũ habent curã. Verũ pascendi ars huius pastoris maxime admiranda est: nam & oues sunt rationales. Siquidẽ etiam quando discipulos emittebat, dicebat: Ecce ego mitto vos tanquã oues in medio luporum: pastores vero extra lupos mittunt oues. Vadit autem ante eas, & tanquam is qui primus conuersationis viam calcauit, & sicut qui ea fecit quæ docet. B *Mat. 10.*

Et oues eum sequuntur. Per vestigia eum sequuntur, eadẽ incedentes via, ipsiusque legibus parentes.

Quia nouerunt vocem eius. Quæ est ex scripturis quibus assuetæ sunt, ex cognitis vocibus.

Alienum autem non sequentur sed fugient ab eo, quia nõ nouerũt vocem alienorum. Alieni sunt qui non intrãt per ostiũ, Non nouerunt autẽ vocem illorum oues, vt quæ non sit à scripturis quibus assuetæ sunt, vt dictũ est, sed à ventre ipsorũ. C

Hoc proverbium dixit illis Iesus. Hanc parabolam. Nota.

Illi vero non cognouerunt quæ essent ea quæ loquebatur ipsis. Obscure enim loquebatur, attentiores eos reddens. Deinde alio modo seipsum & ianuam vocat & pastorem.

Dixit ergo eis iterum Iesus, Amen amen dico vobis, ego sum ostiũ ouium. Per quod ingrediuntur oues ad supernam mansionem. Neq; enim quisquã aliter ingreditur nisi per ipsum, & per fidem quæ in ipsum est, ac per eius doctrinam.

Omnes quotquot venerunt fures sunt & latrones. Quotquot à seipsis venerũt, quotquot venerunt non p̃ prædictũ ostiũ, vt Iudas & Theudas, & si quis alius huiusmodi: prophetæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 10.

namq; non à ſeipſis venerunt, ſed à deo miſsi ſunt: nec alı
D unde, ſed per oſtiũ intrauerunt. Scire enim oportet, quòd
frequenter ſcriptura vniuerſalem repreſentãs formã, par-
ticularem inſinuat intelligentiã. Nam quod nunc dicit O-
Pſal. 13. mnes, non ſimpliciter ſignificat omnes qui ipſum præcel-
ſerunt. Simile etiã eſt quod ait Dauid, Omnes declinauerunt,
Eccle. 1. ſimul inutiles facti ſunt: tales ſiquidem non erãt qui
Pſal. 118. etiam tunc deum colebãt. Et illud Solomonis, Omnia ſunt
vanitas: neq; enim talis eſt virtus. Eſt autẽ vbi Omnis, idẽ
E ſignificat quod nullus, vt in dicto illo Saluatoris, Et niſi
breuiati fuiſſet dies illi, nõ fieret ſalua omnis caro. i. nulla
caro. In illo quoq; Dauidico verſu, Et nõ dominetur mihi
omnis iniuſtitia, hoc eſt nulla. Multa quoque ſunt ſimilia.

Sed non audierunt eos oues. Qui vere erant oues. Et hinc
manifeſtum eſt, quòd non comprehenderat etiam prophe
tas: nam hos audierunt.

Ego ſum oſtium. Verbi repetitione ſermonem cõfirmat.
Nota. *Per me ſi quis introierit, ſaluabitur.* Per mea præcepta ſi
quis ambulauerit, ſaluabitur aſcendẽs in ſuperną mãſionẽ.

Et ingredietur, & egredietur. At omnem mundi locum:
quod de Apoſtolis factum eſt.

Et paſcua inueniet. Non ſpiritualia ſolum, ſed & tempo-
ralia: nam omnia quæ ſunt credentium, eis data ſunt.

Fur non venit niſi vt furetur, & mactet, ac perdat. Nõ venit
F propter ſalutem ouium, ſed tantum ad furandum, mactan
dum, ac perdendum. Ná & ij qui furto ablati ſunt à Theu-
da & Iuda, iugulati ſunt & continuo perierunt.

Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeãt. Vitãhic
Vita. quidẽ, eã quæ ſecundũ deũ eſt, qua abundantior eſt regnũ
cœlorum: ibi vero beatã, quibus abundantiora ſunt quę o-
culus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis nõ
aſcẽderunt: aut etiam perfecta ſanctæ trinitatis cognitio.

Ego ſum paſtor bonus. Verus. Superius namque Oſtiũ ap-
Paſtor pellauit ſeipſum propter cauſam ibi dictam: hic autem Pa-
ſtorem, tanquam ea quæ paſtoris ſunt præſtantẽ, quæ præ-
termittentes paſtores Iudæorum reprehenduntur per Ie-
Iezec. 34. zechielem: de quibus paulo poſt dicemus. Præterea
etiam tanquã ſermonibus arctis paſcendi ad ſupernã con-
gregans mãſionem. In aliis quoque locis Ouis vocatur, &

Agnus, ac Victima & Pontifex, aliiſque mille nominibus, Cap. 10.
iuxta varios diſpenſandi modos. A

Paſtor bonus animam ſuam ponit pro ouibus. Rurſum ea ponit
quæ tum paſtorem tum mercenarium deſignent.

*Mercenarius autem & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues pro-
prię, videt lupum venientem, & relinquit oues ac fugit, & lupus ra-
pit ac diſpergit ipſas oues.* Interpretatur quis dicatur Mercena
rius, is videlicet cuius non ſunt oues propriæ. Lupus vero Homina
anagogice is eſt qui perdit, & qui de malo gloriatur, ac dia Diabol.
bolus, qui etiam Leo dicitur, Draco, Serpens, Scorpius, A-
ſpis ac Baſiliſcus, multiſque aliis nominibus, iuxta illius va
rias malitiæ verſutias.

*Mercenarius vero fugit quia mercenarius eſt, & oues non ſunt illi
curæ.* Nam vbique propriam quærit ſalutem, aliorum ne- B
gligens: qui autem vere paſtor eſt contrarium facit, pro-
priam negligens, ouium quærit ſalutem. Duos itaq; poſuit
corruptores ſeu vaſtatores: eum videlicet qui venit vt fu-
retur & mactet, ac perdat: alterum vero qui videt lupum
venientem & deſerit oues ac fugit. Per primum quidem
Theudam ac Iudam inſinuans: per ſecundum autẽ Iudęo-
rum magiſtros, eorum curam non habentes qui ſibi cõcre-
diti erant, imo gregem potius prodẽtes. Quod etiam illis
exprobratur, vt dictum eſt, per prophetam Iezeciel dicen
tem, O paſtores Iſrael, num paſtores ſeipſos paſcunt? nõne
oues ipſas paſcunt paſtores? Deinde opera quoq; paſtoris
recenſet quę prætermittebant: quia neque errantem ouem
reducebant, neque perditam requirebant, neque contritã C
alligabant, neque debilem curabant: quia ſeipſos, nõ oues
paſcebant. De vtriſq; ergo quæ dixit, ſeipſum in exemplũ
conſtituit. De primis quidem in eo quod ſe ait veniſſe vt
vitã habeant, & abundantius habeant: de ſecundis vero in
eo quod animam ſuam ponat pro ouibus. Siquidẽ ex hoc,
quod animam ſuam ponat pro ouibus, cõfirmat etiã quod
venerit vt vitã habeant, & abundantius habeãt. Dicit enim
& Paulus, Si quum inimici eſſemus, reconciliati ſumus deo Roma. 5.
per mortẽ filij eius, multo magis reconciliati ſalui erimus. Roma. 8.
Et rurſum, Qui proprio filio nõ pepercit, ſed pro nobis tra
didit illum, quomodo nõ cum illo omnia nobis donabit?

Ego ſum paſtor bonus. Et quomodo nõ dixerũt illi quod &

Universidad de Deusto
Biblioteca

D prius. Tu de teipso testimoniũ perhibes: Quia tũc respõsionem acceperant quæ ipsorũ ora etiã deinceps obturaret.

Et cognoscat me pat. Per præscientiam tanquam deus. Ait enim Moses, Nouit dominus qui sint eius. Et Paulus, Non repulit dominus populum suum quem præscijt.

2. Tim. 2. Roma 11

Et cognoscor à meis. Per verũ cognitionẽ tãquã ab intelligẽtibus. Nã eũ cognouerũt à testimonio Ioannis, ab opib⁹ ipsius, & à testimonio patris, de quibus 7. capite prædictum est. Ostẽdens autẽ cognitionẽ suã ab illorũ cognitione lõge differentem, quam æquauit cognitioni patris, dicens.

Supra 7.

Sicut cognouit me pater, & ego cognosco patrem. Cognitionem E dicit eam quæ secundum naturam est, de qua etiam vigesimo iuxta Matthæum capite dixit, Nemo cognoscit filium nisi pater, neque patrem quisquam cognoscit nisi filius.

Mat. 11.

Et animam meam pono pro ouibus. Animam meam pono, relinquo, morior pro ouibus, vtpote pro meis: seductor verò nequaquam mori eligit pro his qui à se seducuntur.

Nota.

Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili. Ouili Mosaicę legis: dicit autem de Gentibus.

Illas quoque oportet me adducere. Congregare sub meam pascendi doctrinam.

Et vocem meam audient. Obedient, parebunt.

Et fiet vnus grex. Ex Iudæis & Gentibus congregatus.

Vnus pastor. Horum & illorum, Christus.

Propterea diligit me pater quia pono animam meã. Quia morior pro ouibus meis, quæ etiam ipsius sunt: quia hominũ F amator sum, sicut & ipse. Dispẽsatori⁹ itaq; sermo est, q nõ hilominus amborũ demonstrat æqualitatẽ. Quid ergo, pri⁹

Nota.

Mat. 3. Supra. 5.

nõ diligebatur? vtiq; omnino, quia filius & dilect⁹, faciẽsq; patris volũtatem. Nã de eo dixit pater, Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacitum est: sed hoc tanquã notum prætermisit: nã variis in locis de hoc docuit: tũ alibi, tũ etiam vbi dixit, Pater diligit filium. Nũc verò de ea dilectionis causa loquitur, quòd pro hominibus moriatur.

Vt iterum sumam eam. In hoc quoq; loco Vt, nõ est causalis, sed declaratiua eius quòd omnino futurum est. Neque enim propter hoc ponit vt iterum sumat illam, sed ponit quidem pro mundo, sumit autem vt se deum manifestet.

Nemo tollit eam à me. Inuito, hoc est, nemo me morti tradit nolentem.

A

Sed ego pono illam à meipso. Vltroneus tanquam hominum amator. Sermoni autem immoratur, significans mortem suam quæ per crucem futura est, & resurrectionem ex mortuis.

Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo rursus sumendi eam. Potestatem habeo tanquã deus omnipotens, omnémq; habens virtutem. Vane igitur ac frustra laborãt insidiatores, me nolẽte: quãquã postmodũ dementes exprobrãdo dicebãt, alios saluos fecit, seipsũ nõ põt saluũ facere.

Mat. 27.

Hoc præceptum accepi à patre meo. Vt ponã animam pro omnibus, vt moriar pro mundo. Nam propterea illum occidẽrũt, quod homines docebat, & illos è tenebris educebat ad lucem, à peccato ad virtutem, à morte ad vitam. Quũ ergo superius dixisset, Propterea diligit me pater, quia pono animã meam: volũtatem quam ad mortẽ habebat significauit: hic vero dicens, Hoc præceptũ accepi à patre meo: ostendit patris condemnationem, vt ipse moreretur. Si autẽ præcepto op⁹ fuit, quomodo dicebat, Ego pono illã à me ipso? Et, potestatẽ habeo ponendi eã? & ante ista, Ego sum pastor bonus? nam talis præcepto non indiget. Nihil ergo aliud ostendit patris præceptum, quã solam conformitatẽ ad patrem: huiusmodi siquidem dispẽsatoria sunt propter auditorum imbecillitatem, veluti frequenter diximus.

B

Sup. eod.

Dissensio igitur iterum facta est inter Iudæos propter hos sermones. Dicebant autem multi ex ipsis. Dæmonium habet & insanit, quid eum auditis? Dæmoniacum ac insanum eum dicebant, quasi maiora homine loquentem, quum hinc potius cognoscere oportuisset quod deus esset.

C

Alij vero dicebant, Hæc verba non sunt dæmoniaci. Numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire? Hæc arguebant non esse dæmoniaci, à supernaturali miraculorum operatione. Christus vero non coarguit eos qui sibi contumeliã inferebant: nam superius abunde illis respondit, quando dixerũt, Nõne bene dicimus nos quod Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Præterea contumelioſos huiusmodi sermones non ex directo in illum effundebãt, sed inter se tali modo nugabantur. Tacens itaque docuit nos, ne ad iniurias conuertamur, quæ non directe in nos effunduntur: non solum

Nota.

Supra. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.10. enim motus non est ad huiusmodi sermones, sed neq; ma
D lorum aduersus eos meminit, sicut ex sequentibus manife
stum est. Alio item modo: Tacuit videns illos qui ab his
dissidebant pro se respõdentes: & quia hi ne sermone quidẽ
erant digni, quitanto viso miraculo ita calumniabãtur.

Facta sunt autem Encænia Ierosolymis. Dedicatoria templi: siquidem quotannis solenniter diem illum colebant, quo iterum sub Zorobbabel ædificatum, post reditum ex captiuitate perfectum est.

3.Esd.7 *Et hyems erat.* Non solum ob aeris intemperiem, sed etiã
E ob infidelitatem. Tempus autem innuit propter dedicationem primæ ædificationis templi: nam illa circiter autumno celebrabatur.

Et ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Nam & ipse festo aderat.

Circumdederunt ergo eum Iudæi. Sperantes ab eius sermonibus aliquam se accepturos cõprehendẽdi occasionem, siquidem quum de operibus nihil eũ possent arguere, à verbis prætextum aliquem inuenire cupiebant, neque enim ipsi à malitia cessabant, neque ipse à clemẽtia quiescebat.

Et dixerunt ei. Fraudulenter & dolose.

Hora. *Quousque animam nostram suspendis?* Suspensam ac dubiam tenes inter fidem & infidelitatem.

F *Si tu es Christus dic nobis libere.* Manifeste, verbis non obtectis. Atqui plane sciebant, quod hoc dixisset: ideo etiam
Supr.9. in superioribus decretũ fecerãt, vt si quis confiteretur eũ esse Christum, extra synagogam ejiceretur, sed nunc sinistra mente hoc interrogant, audire volẽtes, quomodo hoc diceret, vt disputatione ita procedente, magni quippiã rursum de seipso loqueretur, & occasionem, vt dictum est, illum comprehendendi acciperent. Ipse vero huiusmodi cognita vafritie, neque nũc hos tentantes arguit: docẽs non ad omnia coarguendos esse tentatores: sed multa patiẽter esse ferenda. Neque dixit, Quomodo me tanquam fide d
gnum interrogatis, cuius testimoniũ repulistis dicẽtes, Tu de teipso testimonium perhibes, testimoniũ tuum non est verum: quem legis transgressorem appellastis, deo cõtrarium ac seductorem: peccatorem, Samaritanum, dæmoniacum ac insanum, talibũsque multis nominibus, quem lapi-

dibus appetitis & persequimini, ac occidere festinatis. Ve Cap.10.
rum nihil dixit huiusmodi, nec malorum meminit, docẽs A
iniuriarũ obliuionem erga eos qui condẽnare properarẽt, sed mansuetissime ad interrogationem respõdet. Tu vero mihi considera peruersam ac contentiosam Iudæorũ mentem. Siquidem quando concionatur ac sermonibus docet, dicunt, Quod signũ ostendis nobis? quando vero miraculũ operatur, ac demonstrationes operibus exhibet, dicunt, Si tu es Christus, dic nobis libere. Quũ sermones docẽt, opera requirũt: operibus clamantibus, sermones petũt: ad contrariũ semper malignè transmutati. Quia ergo dementiæ erat operibus eum prædicãtibus, à sermonibus querere testimoniũ, vide quo pacto respondeat, simul quidẽ manifestans quod non discendi causa interrogarẽt, simul etiã significãs opera sua amplius ac vehemẽti⁹ clamare q̃ verba.

Respondit eis Iesus, Dixi vobis & non creditis. Dixi vobis de
B quo interrogatis, nõ verbis solum, verumetiam operibus: sed non creditis: vane ergo & curiose interrogatis.

Opera quæ ego facio nomine patris mei, hæc testimonium reddunt de me. Testificantur quòd ego sim. Rursus autẽ addit, Nomine patris mei: ne deo contrarius videatur. Nomẽ vero hoc in loco quidam dixerunt diuinitatẽ: quidam autẽ fortitudinẽ: alij vero potentiam. Nominatur enim & deus. & fortis & potens, aliisq; modis similibus. Si quid autẽ patris est, idẽ est & filij. Quia ergo à solo verbo se credituros esse simulabant, leniter ostẽdit quòd dolose agerent, ac si diceret, Si operibus non creditis, quomodo verbis credetis.

Quia non estis ex ouibus meis. Ego siquidem vniuersa quæ Sup.5.
boni pastoris sunt præstiti: vos autem à cognatione ouiũ C
mearum vosipsos separastis.

Sicut dixi vobis, oues meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas & sequuntur me. De his superius dictum est.

Et ego vitam æternam do eis nec peribunt in æternum. Et de hac Hora.
vita frequenter dictum est, & data interpretatio.

Nec rapiet eas quisquam de manu mea. Quisquam ex his qui illis insidiantur. Manum vero dicit virtutem ac potestatẽ suam. Hoc autẽ dixit, quia statuerant Iudæi, vt si quis confiteretur eum esse Christum, extra synagogam ejiceretur. confirmat enim quod frustra laborent. Supr.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 10.

D *Pater meus qui dedit mihi, maior omnibus est.* Maior omnibus insidiatoribus, vt dictum est. Rursus ergo quod ait, Dedit mihi, dispensatorium est.

Et nemo potest rapere de manu patris mei. Ne autem tanquam impotens videatur auxilium à patre poscere, subintulit:

Nota. *Ego & pater vnum sumus.* Vnum potentia, siue eiusdem potentiæ quod si vnum potentia, vnum sane & diuinitate & essentia & natura. Dicens itaque, Ego & pater, dualitatem significauit personarum, diuersitatem hypostaseon: subdés autem Vnum sumus, diuinitatis vnitatem, identitatem essentiæ, naturæ & potentiæ.

E *Sustulerunt igitur rursus lapides Iudæi, vt lapidarent eum.* Quia natura filium dei se dicebat: nam hoc significat, Vnum sumus. Vide ergo quomodo conuicti sint, quod non discendi causa interrogarent, sed occasionis alicuius arripiédæ, qua eum comprehenderent, vt diximus. Et quare dedit eis occasionem? Quia volebat eos à seipsis cõuici quòd tentarent, malũq; machinarentur. Præterea nõ oportuit omnia dispensatorie loqui, sed etiam denudare in parte veritatẽ.

Respondit eis Iesus, Multa bona opera ostendi vobis ex patre meo. Quæ me patri æqualem ostendunt.

Propter quod eorum operum me lapidatis? Propter quod opus quod me non ostendat patri esse æqualem. Opera ergo me patri æqualem esse prædicant, & ego taceo.

F *Responderunt ei Iudæi dicentes, Ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blasphemiam, & quia tu homo quum sis facis teipsum deum.* Interim ergo bona esse eius opera fatebantur: quod si bona sunt eius opera, hæc eadem testantur, quod non blasphemet dicens sese deum esse: sunt enim dei opera, & nõ puri hominis.

Respondit eis Iesus Nonne scriptum est in lege vestra, Ego dixi dij estis. Hoc in loco Legem appellat librum Psalmorum: nã id in illo scriptum est. Lex autem dicitur liber iste, quia ea quæ in eo habentur oracula sunt à deo afflata, & quia homines instruunt & corrigunt.

Psal. 115. *Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura: de eo quẽ pater sanctificauit & misit in mundum, vos dicitis, Blasphemas, quia dixi, Filius dei sum?* Solui, hoc est, excidere,

Cap. 10.

relici. Sanctificauit autẽ, hoc est separauit, elegit. Quod autem dicit idẽ est ac si diceret: Si deus illos dixit deos quũ homines essent, de me dicitis, Blasphemat, quia dixi, Filius dei sum? de me inquam, quem pater separauit, elegit ac misit in mundum. Humilis autem ista loquitur. Primum nanque deprimit & concedere videtur sermonem, ac humiliora loquitur, quo furorem illorum consoletur ac mitiget: deinde subdit etiam sublimiora.

A Nota.

Si non facio opera patris mei nolite credere mihi: si autem facio, & si mihi non creditis, operibus credite. Ab operum æqualitate, æqualitatem ac identitatem cum patre ostendit.

B

Vt cognoscatis & credatis quod pater in me est, & ego in eo. In me pater conspicitur: nihil enim aliud sum ego, quàm quod pater est, permanens tamen filius: & nihil aliud pater est quàm quod filius, permanẽs tamẽ pater. Qui ergo filiũ nouit, & patrem nouit: & qui patrẽ cognouit, filiũ cognouit. Vel aliter: filius est in patre, tanquã imaginis pulchritudo in archetypo: pater vero in filio, tanquam exemplaris pulchritudo in imagine: imaginem autem patris dicimus filium, non qualemcunque, sed per omnia similem.

Aduerte.

Quærebant ergo rursum apprehendere eum, & exiuit de manu eorum, abiitque iterum trans Iordanem in locum vbi fuerat Ioãnes baptizans, & ibi manebat. Vbi magnum aliquod signum fecisset, fugiebat propter populi plausum ac laudem. Vbi etiam magnum quippiam de seipso loquutus esset, secedebat propter rabiem inuidorum illi concedens, vt per suam absentiam cessaret ac quiesceret. Abiit autem in locum vbi Ioãnes baptizabat, vt præsentium memoriæ suggereretur signum quod factum fuerat cum baptizaretur, ac Ioannis testimonium quod de eo testificatus fuerat, & ita crederẽt, quod sane etiam factum est. Vide enim.

C Nota.

Et multi venerũt ad eum, & dicebant: Ioannes quidem signum fecit nullum, omnia vero quæcunque de hoc dixit Ioannes vera erant. Cõsidera quomodo inter se argumẽtabantur. Ioannes quidẽ signũ fecit nullum, hic autem multa: maior ergo hic est illo. Deinde aliud quoq; sumunt excellẽtiæ signũ: quia etiã quæcunque de hoc dixit Ioannes vera erant, rebus ipsis iã demõstrata. Dixerat autẽ, Qui post me vẽturus est, fortior me est, aliáque multa & magna. Alibi etiã, Et ego vidi, & *Matt.* 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.11. testimoniũ perhibui quod hic sit filius dei. Aliter præterea declaratur simpliciter hic sermo. Ioannes quidẽ signũ
D Supra 3. fecit nullum: attamen omnia quæcunque de hoc dixit vera erant, & ideo testimonium eius fide dignum est.

Et crediderunt ibi multi in eum. Vidisti quantũ eis profuerit
Exod.19. & 20. locus, & à peruersis hominibus separari? nam frequenter ob hoc educit ipsos, & ab illorum conuersatione abducit, quod etiam in veteri testamento feciſſe apparet, quum longe ab Aegyptiis in deserto Hebræos informauit ac correxit.

CAPVT VNDECIMVM DE LAZARO.

E

Cap.11. *Aegrotabat autem quidam nomine Lazarus à Bethania de castello Mariæ & Marthæ huius sororis.* Deinde etiam signum addit quo Maria cognoscatur.

Erat autem Maria quæ unxit dominum unguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus aegrotabat. Huiusmodi opus notam ac celebrem effecerat.

Miserunt ergo sorores eius ad eum. Non abierunt sed miserunt, vtpote fiduciam habentes: nam multa illis erat cũ eo familiaritas. Præterea tanquam mulieres debiles, & veluti luctu detentæ. Siquidem quòd non despicientes miserint, postmodum significauerunt quando venienti multa cũ festinatione occurrerunt.

F *Dicentes, Domine ecce quem amas aegrotat.* Hoc dixerunt cupientes eum ad misericordiam attrahere. Nam adhuc tanquam hominem audiebant, magnum quidem, non tamen etiam deum.

Iesus autem vt audiuit, dixit, Morbus hic non est ad mortem. Nõ dirigitur ad eã quæ proprie mors est, sed ad somnum ali-
Nota. quem: nam quæ proprie mors dicitur, vsque ad communẽ omnium durat resurrectionẽ: hic vero & mors dici potest & non mors: illud quidem propter diuisionẽ animæ & corporis, hoc autem propter mox futuram resuscitationem.

Sed pro gloria dei. Patris.

Vt glorificetur filius dei per eum. Nam gloria patris, gloria filij est. Itẽ & hic dictiones pro, & vt, non causales sunt, sed

significatiuæ eius quod euenturum erat. Nam pater & filius glorificandi erant per eum. Quidam vero per gloriam
Cap.11. A glorificandi erant per eum. Quidam vero per gloriam intelligunt crucem, hoc est, pro crucifixione dei, vt crucifigatur filius dei per eum. Cognita nanque à Iudæis Lazari resuscitatione, huiusmodi magnitudine miraculi ad insanabilem exarserunt insaniam: & festini exurrexerunt vt illum occiderent.

Diligebat autem Iesus Marthã, & sororem eius Mariam, ac Lazarum. Non tantum propter fidem earum, verum etiam propter alias ipsarum virtutes.

Vt ergo audiuit quod aegrotaret, tunc quidem mansit in loco vbi erat duobus diebus. Prædictam misit responsionem qua eas consolaretur: ipse vero adhuc permansit expectans donec
B animam exhalaret ac sepeliretur, vt nemo dicere posset quod ipsum nondum mortuum excitaſſet, sed ebrium aut viribus defectum, seu numine afflatum.

Deinde post hoc ait discipulis, Eamus in Iudæam iterum. Prædicit hoc quo arguat illorum timiditatem ab infidelitate emanantem, & vt hoc præcognito non turbarentur subito re insperata. Erat autem Bethania in Iudæa.

Dicunt ei discipuli, Rabbi nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? Nunc, id est, paulò ante. Nam & pro illo metuebant, & magis pro seipsis.

Respondit Iesus, Nõne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem mundi huius videt: si quis autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. Exemplo
C eos exhortat, quod quẽadmodũ si quis ambulauerit ĩ die, videlicet in vnaquauis duodecim diei horarũ, non offendit & cætera: ita etiam si quis in luce virtutis ambulat, non offendit, incidens in aliquod periculum, quia lucẽ virtutis Nota. videt, & viæ ducem habet. Si quis autem ambulauerit in tenebris malitiæ, offendit, quia lux non est in eo. Vos itaque in luce ambulãtes non offendetis. Atqui etiã ipsi offenderunt, seu periculũ passi sunt, sed non tunc. Dũ enim Infra 8. comprehenderetur dixit, Si me quæritis, sinite hos abire: nam de illo tempore nunc sermo est. Intelligitur autem & alio modo, Si quis ambulauerit in die nõ offendit, & cætera: hoc est, Si quis ambulauerit in me aut mecũ, qui sum lux & dies: nã quandiu, inquit, in mundo sum, lux sum mũ- Supr. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 11.

di, non offendit ad vllum periculum, potentia siquidem
D ac virtus mea deducit illum.

Hæc dixit & post hæc ait illis, Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt à somno excitem eum. Dixerunt ergo discipuli eius: Domine si dormit saluus erit. Dixerat autem Iesus de morte eius, illi vero putauerunt, quod de dormitione somni diceret. Ipse dicebat, Amicus noster, ostendens necessariam esse ad eum profectionem. Illi vero dicebant, saluus erit siue sanabitur, volentes eius consilio obstare: nondū enim metu abiecerant. Quod autem dicit, Vt à somno excitem eum, facilitatē resurrectionis ostendit. Hinc itaq; illos intelligere oportuit, quod de morte & resurrectione eius diceret. Quomodo enim profecturus erat stadia quindecim vt eū à somno excitaret? sed opinabātur enigma aliquod esse, qualia multa dicebat.

E *Tunc ergo dixit eis Iesus manifestè, Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis, quod non fuerim ibi.* Gaudeo quod non fuerim ibi: gaudeo autē propter vos vt plenius credatis, quum videritis eū resurgentem. Nam si ibi fuissem, vel non fuisset mortuus, vel non tantum apparuisset miraculum, vel suspitioni fuisset subiectum, vt prædiximus.

Sed eamus ad eum. Ne malinoli erga amicos videamur. Hæc autem, Non eram ibi: & Eamus, ac similia, tanquam homo dicit.

Dixit ergo Thomas qui cognominatur Didymus ad cōdiscipulos: Eamus & nōs ac moriamur cum eo. Apparet quidem magnæ fermo audaciæ, verū potius est timiditatis ac infidelitatis:
F diffidebat nanque quod non offenderent, vt prædixerat, & propterea opinabatur omnes simul cum præceptore occidendos esse. Non tamen increpauit eum Christus, tolerās adhuc eius imbecillitatem. Didymus vero quasi geminus dicebatur, quod simul cum fratre natus esset.

Quum igitur venisset Iesus, inuenit eum iam quatuor dies habentem in sepulcro. Ipse quidem mortuus fuerat postquam sorores ad Christum miserant eodem sane die: hic vero māsit in loco vbi erat duobus diebus, illo videlicet ac sequenti: tertio autem dixit discipulis, Lazarus amicus noster dormit & cęterum quarto abiit quū expectasset donec oleret, vt magis manifestaretur suæ magnitudo potentiæ. Sorores autē nō amplius ad eum miserunt, de fratris vita iā desperantes.

Cap. 11.

Erat autem Bethania iuxta Ierosolyma, fere stadiis quindecim. A
Multique ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam vt consolarentur eas de fratre suo. Græce quidem dicitur περὶ τοῦ τεθνηκότος αὐτοῦ: est autem Græcanici sermonis idioma, idē significans quōd ad Martham & Mariam. Verum quo pacto consolabantur illas, quum indubie amaret Iesum? Aut propter nobilitatem illarum: aut propter aliasvirtutes: aut propter calamitatis magnitudinem. Præterea non erant hi ex eis qui omnino mali erant, quod ex eo manifestum est, quia multi crediderunt in eum.

Martha ergo vt audiuit quod venisset Iesus occurrit ei: Maria vero domi sedebat. Ipsa sola vt hoc audiuit. Non communicauit autem sorori, ne illa quoque exeunte, tumultum con
B citarent, qui ad consolandum venerant.

Dixit itaque Martha ad Iesum, Domine si fuisses hic frater meus non fuisset mortuus. Sed ego nunc scio quod quæcunque poposceris à deo, dabit tibi deus. Si fuisses hic frater meus non fuisset mortuus: petiuisses nanque à deo ne ipse moreretur, & indubie auditus fuisses, vtpote dei amicus. Nondum enim cognoscebat q̄ licet vt homo aberat, tamē vt deus præsens erat.

Ait illi Iesus, Resurget frater tuus. Dixit ei Martha, Scio quod resurget in resurrectione in nouissimo die. Quod ergo dixerat, Scio quod quæcunque poposceris à deo, dabit tibi deus: non dixit quod eum resuscitaturus esset, sed ne à deo abiiceretur. Siquidem nondum conuenientem de Christo habebat opinionem, sicut nec discipuli, qui tamen tot ac tanta & audierant & viderant.
C

Dixit ei Iesus, Ego sum resurrectio & vita. Virtus resurrectionis & fons vitæ, qui exuscito vitamque tribuo, tanquā deus. Primum itaque modeste loquutus est dicens, Resurget frater tuus: at illa non intelligente, detegit iam occultam suam potestatem, & attollit mentem eus.

Qui credit in me etiam si mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum. Etiam si nunc moriatur præsenti morte, viuet vita qua in futurum viuitur, hoc est, beata. Et quia adhuc viuit præsenti vita, nequāquā morietur futura morte, hoc est, misera. Hæc dicens ostēdit illam esse veram vitam, veramque mortem, vtpote inuariabiles, & omni inter se successione carētes, & de illis maxi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.11. mè curandum esse.

D *Credis hoc?* Me esse resurrectionem ac vitam, &c.

Ait illis, Vtique domine: ego credo quod tu sis Christus filius dei qui in mundum venturus erat. Quod magna de seipso dixerit, cognouit: quomodo autē ea dixerit, ignorauit: & propterea vnū interrogata, aliud respondet. Sed vnde id sciebat quod respondit? Ab his qui in eum credebant. Nam & quod superius dixerat, Scio quod resurget in resurrectione in nouissimo die, ab ipso Christo didicerat, & à discipulis ipsius. Nam frequēter cum illis apud eas hospitabatur.

Et hoc dicto abiit & vocauit sororem suam Mariam clanculum dicens, Magister adest, & vocat te. Expectans magnū aliquod bonum à sermonibus eius, currit & vocat clanculum so-
E rem, ne qui præsentes erant Iudæi cognoscerent, ac insidiatoribus fortalsis eum proderet. Dixit autem, vocat te, vt illa citius occurreret.

Illa vt audiuit, surgit cito & venit ad eum. Præ vehementi quo eum prosequebatur honore.

Nondum enim venerat Iesus in castellum, sed erat in eo loco, vbi occurrerat ei Martha. Erat adhuc ibi, docens eos qui secum erant, & docendi prætextu expectabat illas, ne accedere videretur tanquam gloriam à miraculo captans. Aut hoc dixit euangelista, ostendens quod & quæ vocauit, & quæ vocata est, adeò velociter cucurrerunt, vt eum illuc præuenerint.

Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & consolabātur eam: quum
F *vidissent Mariam quod cito surrexisset & exisset, secuti sunt eā dicentes, Vadit ad monumentum vt ploret ibi.* Sequuti sunt eam, veriti ne quid fortalsis contra seipsam perpetraret. Facti sunt autem testes miraculi, etiam non asciti.

Igitur Maria venit vbi erat Iesus: & viso eo procidit ad pedes Iesu dicens illi, Domine si fuisses hic, non esset mortuus frater meus. Quanquam sorore feruentior erat erga Christū honorem: siquidem ipsa procidit ad pedes eius: eadem tamen dicit, eandem de illo habens opinionem.

Iesus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum. Nō ea dixit ad illam, quæ sorori dixerat: tum propter eos qui simul aduenerant, tum etiā quod sciret futurum esse, vt per ocium eadem ab

dem ab illa disceret. Iam autem commota in ipso humana Cap.11.
natura ad compassionem. (Solent nāque qui humani sunt, A
alios vidēdo lachrymantes, excitari ad misericordiā). Infremuit spiritu, hoc est, affectum cohibuit, ipsum reprimens: torue ac austere præ turbatione intuitus est: nec cum lachrymis interrogaret. Nam spiritus, dicitur hic turbationis affectus. Quum autē infremuisset, turbauit seipsum, siue cōcussit: contingit enim vt concutiantur superiores corporis partes eorum qui ita infremunt. Quidam vero spiritum intelligentes diuinitatem eius, interpretantur quod acriter humanæ naturæ comminatus est per diuinitatem: & concussit eam comminatione perterritam.

Et dixit, Vbi posuistis eum? Dicunt ei, Domine veni & vide. La- B
chrymatus est Iesus. Tanquā homo & interrogat & lachrymatur, aliaq; facit quæcunq; hominē esse ipsum cōfirmāt: tanquam deus verō quatriduanum ac olidum iam mortuū suscitat, cæteraq; operatur quæcunq; testātur eum esse deum. Vult enim vtraq; sui naturam agnosci, & ideo nūc quidem humano more, nunc vero diuino, varia demonstrat.

Dicebant ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum. Videntes eum lachrymantem.

Quidam autem ex eis dixerunt, Non potuit hic qui cæci oculos a-
peruit, facere ne hic moreretur. Impotentiam ei exprobrant, & C
ironice dicunt, Qui cæci oculos aperuit: eo quod istud nō fecerit, nec illud fecisse arbitrantes. Ignorant siquidem id quod facturus est illo maius esse: nam maius est mortem quæ iam aduenerit ac dominata sit, repellere, quàm accedentem prohibere.

Iesus ergo rursum fremens in seipso, venit ad monumentum. La-
chrymatus quidem est, sinens naturam quę sua sunt ostendere: modicam lachrymandi super mortuos mensurā tradens nobis. Deinde rursum infremit, ac affectum cohibet, vetans ne vltra modum progrediatur.

Erat autem spelūca & lapis impositus erat super eum. Ait Iesus,
Tollite lapidem. Quare non suscitauit eum imposito lapide? Vt qui lapidem sustulissent, & primi graue sensissent odorem, potissimum miraculo testimoniū exhiberent. Siquidem etiam propter hoc nō reliquit eum absens, sed cū multis venit ad monumentū, & reuinctū fasciis sepulchra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 11. libus ac sudario excitauit, iussitque vt solueret eum, ad in-
D fallibilem miraculi demonstrationem: vt ab his omnibus veritas testimonium acciperet: & ne rursum quemadmodū de cæco vlla remanere posset ambiguitas.

Dicit ei Martha soror eius qui mortuus erat, Domine iam olet, quatriduanus est enim. Iam olet, & ideo impossibile est eum resuscitare iam corruptum. Nam prædictum est, quod nondum de eo conuenientem habebat opinionē: nec ea quæ sibi ille dixerat intellexit.

Ait illi Iesus, Nonne dixi tibi, quod si crederis videbis gloriā dei? Verisimile est enim, hoc etiam eum dixisse illi: Aut hoc tibi volebant quæ illi dixerat.

E *Sustulerunt ergo lapidem à loco in quo iacebat mortuus.* Sustulerunt eum à loco in quo iacebat.

Iesus autē eleuatis sursum oculis dixit, Pater gratias tibi ago quia audisti me. Vide dictiones Sursum, &, Gratias ago: vtrà deo missus esse credatur. Ipse siquidem in progressū docet hanc esse causam. Dicebant enim Iudæi, Nō est hic à deo. sed quomodo dixit, quia audisti me, quū precatus non sit? Non est precatus, ostendens quod precatione opus illi nō esset. Dixit autem, Quia audisti me, insinuans voluntatis identitatem: Gratias tibi ago, quia voluisti quod ego volo.

Ego vero sciebam quod semper me audis. Semper vis quæ volo: nam eadem vtrique voluntas est ac mens eadem. Deinde addit & causam huiusmodi gratiarum actionis humiliumque verborum.

F *Sed propter turbam quæ circumstat dixi.* Dixi, Gratias tibi ago quia audisti me, propter imbecillitatem circustantiū.

Vt credant quod tu me miseris. Nam hoc maxime necessarium erat, qui enim credit quod deus eum miserit, eius etiam credet sermonibus: quum aliis, tum his quibus se dei esse filium ostendit: qui autem non credit, quod deus eum miserit, is neque eius sermones suscipiet.

Et his dictis clamauit voce magna, Lazare veni foras. Voce magna clamauit, ostendens quod animam vocet nō plentem sed procul absente: vtque omnes q̄ præsentes erāt, audirent hāc autoritatiuę potestatis iussionē: & quū in opus deductam videret, sublimiter de eo tanquā de deo sentirent. Non dixit autem, Resurge, sed, Veni foras: cū eo qui

mortuus fuerat tanquam cum viuente colloquens. Siquidē Cap. 11.
apud deum etiam mortui viuunt. Hoc ergo est quod dice- A
bat, Venit tempus, & nunc est, quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent. Vide enim quid sequatur.

Et prodiit qui fuerat mortuus, manus & pedes habens vinctos fasciis sepulchralibus. Vinculis quibus mortui obuinciri solēt. O maximum ac duplum miraculum. Nō solum qui iā olebat resurrexit, sed etiam qui obuinctus erat exiuit à monumento. Itaque gratiarum actio, dispensationis erat, iussio ac opus autoritatis: illa propter præsentium imbecillitatē facta est, hæc autem propter eius potentiam & virtutem accidit. Propterea in præcedentibus dicebat, Si nōn facio Sup. 10.
opera patris mei, nolite credere mihi: si autem facio, & si B
mihi non vultis credere, operibus credite.

Et facies eius sudario erat obuincta. Parua fasciola, qua ad hoc vsque tempus vtuntur Hebræi ad tegmen capitis.

Ait illis Iesus: Soluite eum & sinite abire. Vos eum soluite, vt & tactus ferat testimoniū quod non phantasma, sed ipse vere sit. Et finite abire, ne cū eo ambulans laudis ac plausus causa fiat: vtque per ocium perfectius seruetentur eum qui voluerint. Vtinam autem & mens mea in affectionum monumento sepulta, eatumq; fasciis alligata, ac insensibilitatis lapidem superpositū habens, & iam olida grauiq; peccatorum odore, verbi sermone resurgeret.

Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam, & viderant quæ fecisset Iesus, crediderunt in eum: quidam vero ex eis abierunt ad phariseos, dixerunteque eis quæ fecisset Iesus. Non tanquam admi- C
rantes, sed quasi de præstigiatore calumniantes: hi autem sunt qui dicebant: Nō potuit hic qui cæci oculos aperuit, facere ne hic moreretur?

Congregauerunt ergo pontifices & pharisæi consilium, ac dicebant: Quid faciemus? quia hic homo multa signa edit. Si reliquerimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, tollentque nostrum locum & gentem. Tollent siue perdent. Speciosum autem prætextū imponere volentes infidiis quas aduersus saluatorem struebant, ac populum contra eum commouere molientes, timorem causabantur Romanorum, quia si omnes crediderint in eū, existimabitur tyrannidem meditari: &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 11.

D nientque Romani, ac perdent vniuersos, tanquam tyrānidis ac defectionis participes. Atqui ipse defectionem nō docuit, quin potius censum Cæsari exolui permisit: quōqi populi regem vellēt eum cōstituere, aufugit, & frugaliter oberrabat, ac vitam probissimā omnibus proponebat: quæ magis est tyrannidis interitus. At ipsi quanquā non expectabant nec timebant, sed præ inuidia perditionem Romanorum in prætextum assumebant: ea tamen passi sunt quæ causabantur: nō quia Christo obsequuti sunt, sed quia ei nō paruerunt. Nam propter illū traditi sunt, vt etiam testatur Iosephus. Et ipsi quidem prætextum sumpserunt occidendi illū, ne à Romanis internecioni traderentur: quia vero occiderunt, internecioni traditi sunt, & quę fecerunt

E vt effugerent, ea quia fecerunt, non effugerunt.

Vnus autem quidā ex ipsis Caiaphas nomine cum esset pontifex anni illius. Quum in legis transgressionem impegissent, is qui potens erat, à Romanis pontificatum in annum emebat & ipse quidem principatum suo anno obtinebat: qui vero ante eum tenuerant, assidebant illi, simulque cum eo consultabant, dicti & ipsi pontifices, quod etiam ipsi principatum tenuissent, de quibus etiā in euangelio iuxta Mat thæum significauimus.

Mat. 26. Luca 3.

Dixit illis, Vos nescitis quicquam. Quod vtile sit, quod expediat, adeō segniter affecti.

Nec perpēditis quod expediat nobis vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso non dixit.

F Hoc: Quidnam? Vt vnus homo moriatur pro populo.

Sed cum esset pontifex anni illius prophetauit quod futurum esset vt Iesus moreretur pro natione. Non quod dignus esset, vaticinatus est, sed quod pontifex esset anni illius: non propter propriam virtutem, sed propter pontificalem dignitatem. Adhuc enim diuina gratia in templo permanebat: quę ore illius vtens, cor non tetigit. Prophetauit autem quod futurum esset, vt Iesus moreretur pro natione Iudæorum. Pro

Mat. 15. ipsis nāq; mortuus est, vt eos saluos faceret? dicebat enim,

Supr. 10. Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. Et rursum, Et animam meam pono pro ouibus. Ne autē pro ipsis solis mori putetur, addit euangelista:

Nec tantum pro natione, sed vt filios dei dispersos congregaret in

vnum. Sicut enim non pro solis Iudæis incarnatus est, verū Cap. 11.
etiam pro cæteris: ita tunc & mortuus est nō pro solis illis, A
sed & pro his. Nam quæ docebat & faciebat, etiam pro his erant: vt quum illi in primis didicissent, veluti qui etiā primi deum cognouerant: postmodū & alios docerent. Filios itaque dei gentes nominauit, vt qui filij erāt futuri. Et hoc Genes.
siquidem Christus oues suas, ab eo quod futurum erat appellauit. Dispersos autem ob varia de deo dogmata, eo q̄ bonum non haberent pastorem. Congregaret in vnū gregem, in vnam fidem. Cæteri vero non quasi vaticiniū, sed
quasi consilium suscipientes, suffragiis illud comprobant. B

Ab illo ergo die decreuerunt vt occiderent eum. Atqui etiam prius illum occidere tentabant, vt prædictum est, sed nunc cum consilio & deliberatione sententiā decreuerunt: nūc cum omni animi promptitudine & studio annisi sunt.

Iesus ergo iam non propalam ambulabat inter Iudæos, sed abiit inde in regionem iuxta desertum in ciuitatem quæ dicebatur Ephraim & ibi versabatur cum discipulis suis. Iam non manifeste ambulabat, sed abiit in regionē quæ deserto vicina erat, videlicet in ciuitatē quæ dicebatur Ephraim, de tribu Ephraim, Nota.
nam humano more seipsum seruabat, dum adhuc tempus expectaret. Quomodo ergo putas turbabantur discipuli videntes illum humano more sese seruantem.

Instabat autem pascha Iudæorum, & ascenderunt multi Ierosolymam de regione ante pascha. De regione Ierosolymorum. C

Vt purificarent se. Secundum legem.

Quærebant ergo Iesum, & dicebant inter se stantes in templo, Quid videtur vobis quod non venerit ad diem festum? Pulchra putificatio cum insidiis & ad homicidium promptitudine. Festū itaque commutauerunt in illius venationem.

Dederant autem & pontifices ac pharisæi præceptum, vt si quis cognouisset vbi esset, indicaret quo comprehenderent eum. Admiran- Nota.
dum pōtificum præceptum, proditio ad mortem. O sceleſtos, quibus primordiis festum honorant? quibus animis eę dem spirantibus celebraturi sunt?

Iesus ergo ante sex dies paschæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit à mortuis. Fecerunt autem illi cœnam Cap. 12.
ibi, & Martha ministrabat: Lazarus vnus erat ex numero discumbentium cum eo. Ipse quidem eō venit, paulatim Ierosolymam

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap.11 D appropinquans, quũ iam suæ passionis tempus instaret, simul autẽ vt discipuli Lazarũ qui à mortuis surrexerat eũ lantem inspicerent. Sorores vero cœnam ei parauerunt tã quã magistro & benefactori summo, ac plusquã humano.

CAPVT DVODECIMVM DE EA QVAE VNXIT DOMINVM vnguento.

Maria ergo sumpta libra vnguenti nardi pistici preciosæ. Pisticæ, hoc est puræ, & ad puritatẽ ac munditiem ordinatæ: aut etiam appellatio quædam est hæc vnguenti.

E *Vnxit pedes eius.* Tanquam domini sui, tã quam dei.

Et extersit capillis suis pedes eius. Ostendens magnitudinem, qua eum prosequebatur, reuerentiæ ac fidei. Lege quoque Matt.26 sexagesimum secundum caput euangelij secundum Matth. quod etiam ad præsentia conducit.

Domus autem impleta est ex odore vnguenti. Nam & mundus suaui Christi Iesu odore implendus erat.

CAPVT XIII DE VERBIS IVDAE.

Dixit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Simonis Iscariotes qui erat eũ traditurus, Quare hoc vnguentũ non venit trecentis denariis & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quod de egenis sollicitus esset: sed quia fur erat, & loculos

F *habebat, ac ea quæ mittebantur portabat.* De hoc manifeste dictum est prædicto capite, vbi habetur, Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc euangelium & cætera: & eorum tõtam quære interpretationem. Non autem arguit Christus Iudæ propositum, magna clementia nitens eum conuertere. Verum quomodo sciens ipsum furem, permisit omnino seruare marsupium? Propter illius imbecillitatem vt inde suam fouens auaritiam, ob eam nõ incideret in præceptoris proditionem.

Ait ergo Iesus: Sine illam: in diem sepulturæ meæ seruauit istud.

In diem sepulturæ meæ seruauit vnguentum, siue in tẽpus Cap.12. A sepulturæ meæ: tanquam vaticinata propinquam esse mortem meam. Hoc autem planius scripsit Marcus, quòd & de Mar.14. alia muliere dictum est. Ait enim: Præuenit vt vngeret corpus meum in sepulturam. Moris siquidẽ erat cum vnguentis sepelire corpora vt conseruarentur. Nota.

Pauperes enim semper habetis vobiscum: me autem non semper habebitis. Apud Marcum vero dixit, Semper pauperes habetis vobiscum, & quum volueritis potestis illis benefacere. Dicendo autem, Me non semper habebitis, suggessit illis de cæde sua quæ paulo post futura erat.

Cognouit ergo turba multa ex Iudæis quod ibi esset: & venerunt B *non propter Iesum tantum, verum etiam vt Lazarum viderent quem suscitauerat ex mortuis. Consultabant autem pontifices vt & Lazarũ interficerent, quoniam propter illum multi abibant ex Iudæis & credebant in Iesum.* Christum occidere quærebant sumpto prætextu quod soluerit sabbathum, & se deo æqualem faceret, quódque multi in eum crederent. Lazarum verò quare? an quia reuixerat? quod ergo crimen est reuixisse? Itaque tota res est inuidia. Nam inuidebant non benefactori tantum, verum etiam beneficio affectis: ideo quoque cæcum foras eiecerant, & Lazarum interficere volebant: adeo erant nõ inuidi tantum, sed & veloces ad cædem. Propterea de eis quoque dicebat propheta, Manus eorum sanguine plenæ sunt. Mordebat etiam illos quòd instante festo plurima turba illud relinqueret & ad eum curreret. Nota impietatem Iudæorum.

Postero die turba multa quæ venerat ad diem festum quum audissent C *quod veniret Iesus Ierosolyma, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei.* Ne propter se Lazarum occiderent, Ierosolyma venit: simul autem vt populus cum ramis sibi occurreret, & consternarentur insidiatores, possentque ad mentem suam redire. Acceperunt autem ramos in signum victoriæ, his eum tanquam mortis victorem venerantes. Psal.13. Esaiæ.7.

Et clamabãt: Hosanna benedictus qui venit in nomine domini rex Israel. Hoc maxime Iudæos præcabat, persuasam esse turbam quòd à deo veniret. Quære autem quadragesimo quinto iuxta Matthæũ capite vbi dicitur, Turbæ verò quæ præibant & quæ sequebãtur clamabant dicentes, Hosanna filio Dauid, & eius lege interpretationem, ac sequentium Mat.21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.11. D duorum dictorum, pulchre admodum propositam.

CAPVT XIIII. DE ASELLO.

Asinus autem inuenit asellum sedit super illum. Rursum in illo quære expositionem principij capitis, totámque perlege quum sit plurimum necessaria. Nactus est autem asellum, ab his quos miserat discipulis adductum, quemadmodum cæteri scripserũt euangelistæ. Illi verò omnia quæ de Lazaro erant, quæque sequuntur vsq; ad asinam & pullam prætermiserunt, quẽ admodum & alia multa, tum miracula, tum dogmata: siue F omnino obliti, siue potius diuiniori aliqua dispensatione, vt haberet & hic post ipsos quæ propria scriberet in euangelij confirmationem. His ergo relictis, dicunt, Matthæus quidem quod vbi appropinquassent Ierosolymis, venissétque Bethsphage ad montem Oliuarum, tunc Iesus misit *Mar.11.* duos discipulos &c. Marcus verò, Dum appropinquant Ierosolymis ad Bethsphage & Bethaniam iuxta monté Oli- *Luc.19.* uarum, mittit duos é discipulis suis. Similiter autem & Lucas. Apparet ergo quod egressus à domo Lazari quum adhuc Bethaniæ esset, misit discipulos, duxerúntque asinã & pullum. Ideo cæteri quidem euangelistæ tanquã simpliciter procedente versus Ierosolyma Christo, narrant: nó interrumpẽtes sermonem itineris versus Ierosolyma, per eã F quæ de Lazaro esset mentionem. Ioannes verò, quæ silétio prætermissa erant, latius scripsit: de pullo autẽ ac sequenti itinere compendiosius, quòd iam cõscripta essent. Hoc autẽ etiam considerare oportet, quòd hi qui palmarũ ramos gestabant, exierunt obuiã, qui verò ramorum multitudinem ab arboribus cædebant ac sternebant in via, postquã occurrissent cædebant, de quibus Matthæus & Marcus dixerũt.

Zach.9. *Matt.21.* *Sient scriptum est, Nolis timere filia Sion, ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ.* Noli timere, nam mansuetus est, & non sicut multi qui tibi dominati sunt, minax, & iniustus, ac tyrannus. Quære autẽ vbi prædicto capite dicitur. Hoc autẽ totum factum est, vt compleretur quòd dictum est per prophetam & cætera: ibi siquidem interpretationem inuenies. Quod si Ioannes nomen mansuetus omisit, ne admire-

ris: frequenter enim dictiones aliquas veteris testamẽti relinquũt, aut quasi memoriæ non occurrẽtes, aut quasi per ea quæ sequuntur declaratas. Nam quũ super pullum sedeat asinæ, mansuetus vtique est ac modestus. Sed & Sedẽs ac Ascendens, idem significant, quum per eandem dictionem Hebraicam tignificentur. Rursúmque pullus asinæ asinus est, & pullus filius subiugalis. Cap.12. A

Hæc autem discipuli eius primo non cognouerunt. Hæc, puta talia prophetica dicta, non cognouerunt ante crucem, quòd de eo prædicta fuissent.

Sed postquam glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt quod hæc propter eum scripta essent: & hæc ei fecissent. Postquam glorificatus est per crucem & resurrectionem: tunc per spiritus sancti descensionem recordati sunt, quod hæc prophetica omnia propter eum scripta essent siue de eo, & quod hæc omnia quæ scripta sunt fecerant ei Iudæi.

Testimonium igitur perhibebat ei turba quæ erat cum eo quando Lazarũ vocauit de monumento, & excitauit eum à mortuis. Testimoniũ perhibebat de signo quod circa Lazarũ ediderat. B

Propterea etiam obuiam venit ei turba, quia audierat eum hoc edidisse signum. Turba quidem eorum qui tunc crediderant, testimonium perhibebat: turba vero eorum qui audierãt, obuiam ei cum illis processit.

Pharisæi ergo dixerunt inter se, Videtis quod nihil proficitis? ecce mũdus post eum abiit. Mundum dicunt multitudinem. Post eum abiit, hoc est sequitur eum. Si igitur per pharisæos intelligas insidiatores, sibiipsis indignãtur quod præ segnitie nihil proficiant: si vero eos qui crediderant, sed fide propter aliorum timorem occultabant, indignantur apud se insidiatoribus quod frustra laborarent, nihilque proficerent. C

CAPVT XV. DE GRAECIS QVI ACCESSERVNT.

Erant autem quidam Græci ex his qui ascenderant in die festo. Multi siquidem Græci cultum amantes Iudæorum, & cupientes fieri proselyti ascendebant & adorabant in festo.

His ergo accesserunt ad Philippum qui erat à Beth-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.12. *saida Galilææ, & rogabant eum, dicentes, Domine volumus Iesum videre.* Quum de eius fama audissent, cupiunt eum videre.

Venit Philippus & dicit Andreæ. De Græcis istis, tanquã maiori.

Rursumque Andreas & Philippus dicunt Iesu. Iesus vero respondit eis Venit tempus vt glorificetur filius hominis. Quia tunc futurum erat vt moreretur, quũ Iudæi de eius morte sententiã tulissent, Gentes vero ad eum accedere cœpissent. Nunc autem & hoc & illud factum est: nam & dicti Græci è Gẽtibus erãt. Ait, Venit tempus vt moriar: siquidẽ post mortẽ ac resurrectionem glorificãdus erat in omnibus Gẽtibus, prædicato euangelio in vniuerso mundo. Quũmq; extinxisse sibi visi sunt Iudæi eius gloriã, tunc in vniuerso orbe magis resplenduit. Quia ergo Iudæi cũ deliberatione sententiam de eius morte tulerant, indignum erat dei iustitia vt diutius apud incurabiles permaneret, eósq; qui ad sanationem parati erant despiceret. Et quare tunc ad Gẽtes nõ transiit? Vt omnem Iudæorum de perfidia responsionẽ circumcluderet: non solum enim ipse nõ transiuit, sed nec discipulos in viam Gentium abire permisit: passusq; ab ingratis innumera non reliquit illos docẽs, sanãs ac modis omnibus beneficia præstans, donec illum occiderunt.

Amen amen dico vobis nisi granum frumenti decidens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multũ fructum affert. Discipulos consolatur ostendens per exemplum, quod vtile sit ac necessarium vt ipse moriatur: nã ita modum tritici mors eius multos adferet fructus, eritq; fertilis ac vtilis. Propter prædictam enim causam post mortẽ suam discipulos suos missurus erat in omnes gentes, vt iã mors eius vita esset Gentium. Mortem autem tritici intelligo mihi corruptionem ipsius. Deinde illos quoque accẽdit, vt mortem despiciant, nec in propositis periculis retinendæ vitæ cupidi sint, supra fidem quæ in ipsum est.

Nota. *Qui amat animam suam perdet eam.* Qui tempore martyrij vitæ retinendæ cupidus est, obsequens animæ suæ plusquã oporteat, amans eam male concupiscentem. Ne gradiaris, ait, in concupiscentiis animæ tuæ. Qui amat eam supra deum, perdet eam in futuro seculo, hoc est, in supplicium coniiciet, vt qui fidem prodiderit

Eccle.1.

Cap.12. *Et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitã æternam custodiet eam.* Qui contrarium facit, hoc est, qui retinẽdæ vitæ non nimis cupidus est & cætera. Similia quoque dixit iuxta finẽ decimononi iuxta Matthæum capitis, & aliis in locis.

Si quis mihi ministrauerit, me sequatur. Me sequatur per imitationem. hoc est, si quis meus voluerit esse discipulus, me imitetur. Quemadmodum enim necesse est ministrum sequi dominum, ita quoque discipulum oportet sequi præceptorem.

Et vbi sum ego ibi & minister meus erit. Aut idem rursum protestans dicit, aut postquam de præsenti malorum tolerantia dixit, de futura etiam addidit fruitione, Qui me sequitur in cœlum conscendet.

Et si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater. Glorificabit eum, tanquam ministrum legitimi filij sui. Hoc autẽ dixit, quoniam adhuc patrem esse maiorem eo putabant. Ne quis autẽ dicat quod facile de morte philosopharur, vt qui extra humanam sit imbecillitatem, ostendit quod & ipse tãquam homo indutus est naturæ infirmitate, ideo primo naturæ cõcedit, vt quod suum est patiatur, deinde seipsum ad tolerantiam confortat, propter id quod necessariũ est ac vtile. Vide enim quid dicat.

Nota. *Nunc anima mea turbata est.* Humano modo commota angore trepidat propter instantem mortem.

Et quid dicam? Hæret præ timore.

Pater serua me ex hac hora. Libera me ex hoc terribili ac funesto tempore. Postquam hæc vt homo dixit, humana formidine circundatus, seipsum resocillat ac confortat dicẽs:

Sed propterea veni in horam hanc. Propterea seruatus sum in hoc tempus, vt nunc morerer: iam itaque viriliter ferre oportet. Relicta ergo nobis naturalis timoris mensura ac fortitudinis monumento, rursus ait.

Nota. *Pater glorifica nomen tuum.* Quod apud cœlestes virtutes glorificatum est, glorifica etiam illud corã hominibus terram incolentibus, per ea quæ in morte mea futura sunt signa: glorifica illud per gloriam nominis mei, siquidẽ mea gloria tua est.

Venit vox de cœlo, Et glorificaui, & rursus glorificabo. Glorificaui in his quæ facta sunt signis: & rursus glorificabo in his

Universidad de Deusto
Biblioteca

D quæ in morte tua fient.

Quum audisset ergo turba quæ astabat, dicebat tonitruum esse factum. Qui vocem non intellexerant, sed solum duntaxat eius perceperant,

Alii dicebant, Angelus ei loquutus est. Qui vocem intellexerant.

Respondit Iesus & ait, Nō propter me vox hæc facta est sed propter vos. Non propter me, vt discam quod non scio. Nam omnia quæ patris sunt noui, sed propter vos, vt id discatis de quo dubitatis, puta quod à deo sim: quomodo enim super me vox de cœlo descendisset, nisi à deo essem? quomodo E præterea deus nomen suum & glorificasset, & rursus glorificaturus esset per me?

Nunc iudicium est huius mundi. Iam nunc hominum huius
Rom. 3.5. mūdi vltio fit per meā punitionem. Aliis siquidem omnibus hominibus mors, peccati pœna est. Nā omnes, inquit, peccauerūt, & per peccatum mors introiuit: mihi vero nequaquam, quia nunquam peccaui. quum ergo diabolus etiā mihi qui peccati expers semper permansi, mortem intulit: nunc præsenti tempore irrogatæ mihi iniuriæ pœnas luit, quippe tyrannidis subuersionē: nam mulcta ipsa siue punitio, mundi huius est vltio: præsens itaque rependio, contumeliæ quā mihi intulit vltio est, & violentiæ aduersus primos generis propagatores totúmque genus irrogatæ.

Nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Extra huiusmodi principatum quem fraude acquisiuit. Nam quia olim vete-
F rem Adam per ligni cibum è regno mundi eiecit: nouus nunc Adam ipsum per crucis lignum è mundi regno eiicit, progenitoris inobedientiam sua curans obedientia.

Et ego si exaltatus fuero a terra, omnes trahā ad meipsum. Si addactus fuero in crucem, omnes vndique qui fidem susceperint per eam traham ad meipsum. Et vere in cruce exaltatus, latronem primum attraxit, & centurionem, eósque qui se cum illo seruabant, hinc cœpit attrahere. Trahā, inquit, tanquā à tyranno detentos, ipso primum tyranno de-
Mat. 3. iecto. Hanc autem attractionem alibi Raptum vocauit dicens, Quomodo potest quis ingredi in domū fortis ac va-
Supra, 6. sa eius diripere, nisi primum alligauerit fortem, & tūc domū eius diripiet? Atqui superius dixit, Nemo potest veni-

te ad me, nisi pater qui misit me traxerit eū: hic autem ait, Cap. 12. A
Omnes traham ad meipsum, non contraria significans, sed quæ patris sunt sibi concilians, ac communia omnia ostendens, & æqualitatem per talia demonstrans.

Hoc autem dicebat significans qua morte esset moriturus. Hoc: Quidnam? Si exaltatus fuero, siquidem exaltationem in cruce innuebat.

Respondit ei turba, Nos audiuimus ex lege quod Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis, Oportet exaltari filium hominis? Etiam hic Legem, simpliciter, diuinam appellāt scriptorā: Nam frequentibus eius in locis immortalitas diuinitatis *Psal. 109 & 116.* Christi significatur: quemadmodū etiā mortalitas humanitatis eius, & maxime in Psalmis Dauidicis. Et vide dolosū *Iesa. 40.* eorū conatum quū enim superius de morte disputantem B audissent ac dicēte Oportet exaltari filium hominis (quāquam hoc euangelista non addiderit, siquidem variis in locis hoc eis loquutus est) quum etiam nunc addiderit, Si exaltatus fuero: intellexerunt quod exaltationē diceret mortem: licet non de ea quæ per crucē heret conciperent: & hinc sperabant conuinci posse ipsum non esse Christū: tāquam dicentes, Nos audiuimus ex scriptura, quod Christus non moriatur: & quomodo tu dicis, quod ipsum mori oporteat? Deinde ne hoc de eo dicere videantur, aiunt.

Quis est iste filius hominis? Etenim si Christus est, non moritur: quòd si moritur, non est Christus. Atqui ô dementes, debilis est ratio vestra: nam & hoc & illud verū est: immortalis quidem est diuinitate, mortalis autē humanitate. Sed C
Christus nunc non docuit quomodo immortalis esset, sed quomodo mortalis: sciens eos non suscepturos de suaam mortalitate sermonem. Considera nanque quod quum etiam vocem quæ de cœlo venerat audissent, ac dixissent, Angelus ei loquutus est, adhuc tamen malignantur, ideo simpliciter eos admonet.

Dixit ergo eis Iesus, Adhuc modicū tempus lux vobiscum est, ambulate donec lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant. Lucem dicit seipsum. Nam & in præcedentibus dicebat, Ego sum *Sup. 8.9.* lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris. Modicum autem tempus id dicit, quod ad mortem vsque decrat. Præ humanitate ergo ac benignitate protestatur &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 12. admonet illos, vt in luce ambulent, hoc est sequantur eum
D cum lumine præeuntem, viamque commonstrantem, & eius credant sermonibus. Per tenebras vero errorem intelligo, quo eos seduxerunt illorum pontifices, postquã Christum interfecerunt, affirmantes quod seductor fuisset. Intelliguntur quoque simpliciter Tenebræ, error Iudæorũ, qui corporalem cultũ seruantes, arbitrabantur se deo placere, ac saluos fieri. At qui hæ tenebræ iam illos habebant: sed ait, Non vos comprehendant, id est, ne vsque ad finẽ dominentur vobis.

Et qui ambulat in tenebris nescit quò vadat. Errat, offendit, præcipitatur.

Donec lucem habetis, credite in lucem. Sermonẽ explanauit.
E *Vt filij lucis sitis.* In primordiis quoque euangelij dixit hic euangelista, Quotquot autem receperunt eũ, dedit eis
Sup. 1. potestatem filios dei fieri, credentibus in nomen eius. Sed ibi quidem intelligimus, quod filij fiant patris: hic autem quod filij ipsius filij: vt discas quod vna sit patris & filij operatio, & amborum omnia esse communia.

Hæc loquutus est Iesus, ac discessit abscondit se ab eis. Sciebat nanque iram illorum turbatam esse ac irritatam: ideo abscodit se, ne amplius inflammaretur, sed magis eius secessione sedaretur.

Multa si-gna. *Quum autem tam multa signa fecisset coram eis, non credebant in*
F *eum.* Tam multa: quot autem ille ediderit, prætermisit hic propter eorum multitudinem.

Vt sermo Isaiæ prophetæ compleretur. Etiam hic dictio, vt,
Nota. nõ est causalis, sed euentum dicit, siue eius quod futurum est cõpletionẽ. Et vbicũque dicitur, vt sermo prophetæ cõpleretur: Vt prophetia cõpleretur: dictio Vt, & Græcæ dictiones ἵνα ὅπως ac similes, dictam eandem habent significationem: quanquam in aliis euangelistis hoc nõ manifestauimus. Neque enim quia dixerũt prophetæ, ideo facta sunt quæ dixerant: sed quia futurum erat vt fierent, propterea prædixerunt prophetæ. Nã scripturæ idioma est vt prædixerimus, quo significat infallibilitatem prophetiæ & omnimodam eius completionem.

Isa. 53. *Quem dixit, Domine quis credidit auditui nostro?* De his qui non crediderunt hoc dixit propheta: Auditũ dicens horũ

ac similium, prophetiam de Christo, quã prophetæ quũ audissent, auribus animatũ suarũ à diuino spiritu immissam, prophetarunt: dicit ergo quod nullus tahũ illi crediderit. Cap. 12. A

Et brachium Domini cui reuelatum est? Brachium patris est filius, vtpote potẽtia ac robur eius. Ait enim Paulus, Christus dei potentia. Nihil horum cognitum est, non propter sui absconsionem, sed propter illorum excitatem. Ipse siquidem in modum solis, lucem suæ diuinitatis ostẽdebat, & per sermones, & per opera. Illi vero malitia deprauatũ habentes aspectum, non illustrabantur. 1. Cor. 1.

Propterea non poterant credere quia iterum dixit Isaias. Etiam hic Propterea, non causale est, sed futuri declaratiuũ: quia futurum erat vt credere non possent, siue non vellent: nam si voluissent, vtique credidissent. Non posse siquidem etiã significat Non velle, sicut in præcedentibus docuimus. Aut, B Non poterant credere, prohibiti à malitia & excitate sua. Quid ergo iterum dixit Isaias?

Excæcauit oculos eorũ, & indurauit cor illorum. Et hoc scripturæ idioma est, dei permissione quasi opus eius appellare. Siquidem Excæcauit, & induravit, significant, excæcari ac indurari permisit tanquã incurabiles: neminẽ enim vi attrahit, propter liberũ cuiusque arbitrium. Simile etiã est quod dicitur, Indurãs indurabo cor Pharaonis. &, Declinare fecisti semitas nostras à via tua. &, Errare fecisti nos domine à via tua: frequentiaq; sunt huiusmodi in veteri testamento idiomata. Tale quoq; est quod apud Paulũ dicitur, Tradidit illos deus in reprobũ sensum. &, Tradidit illos in affectiones ignominiæ. Nam deus non solũ neminẽ hoc facit, sed nec relinquit, nisi eum relinquamus. Ait C nanque. Peccata vestra diuisionem faciunt inter me & vos. Rursumque dicit, Ignorasti legem dei tui, ignorabo & ego te. Et Dauid, Ecce qui elongant se à te, peribũt. Ad hæc saluator ipse in Euangeliis ad Ierusalem, Quoties volui cõgregare filios tuos, & cætera, & noluistis. Isa. 6. Nota. Exo. 4. 7 Psal. 43. & 106. Isa. 63. Rom. 1. Isa. 59. Psal. 72. Mat. 23.

Vt non videant oculi, & corde intelligant & conuertãtur, & sanem eos. Rursum Vt, nõ est causæ redditiuũ, sed futuri demonstratiuũ, qa futurũ erat vt oculis nõ viderent, & corde non intelligerent, neq; cõuerterentur, nec sanarẽtur. Oculos autẽ dicit intellectuales: nã oculis nõ videre, declara-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 12. tut per id quod subditur, Corde non intelligere. Hæc tamen verba alio modo declarata sunt in euangelio iuxta
D Matthæum, alio dicta tempore.
Mat. 13. Esa. 6. *Hæc dixit Esaias quando vidit gloriã eius, & loquutus est de eo.* Hæc puta de cæcitate ac indurationè & cætera. Gloriã autem eius dicit glorioſam illam viſionem, quando vidit dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & ea quæ circa ipſum erant, terribilia ac magnifica erant. Tunc enim filiũ vidit: & hæc poſtmodum dixit ac loquutus eſt de eo, quum tunc hæc ab eo audiſſet. Nam de Chriſto erant, quod excæcandi & indurandi erant, non viſuri nec intellecturi quod deus eſſet, neque conuertendi ab errore, vt ſanarentur vulnera animarum ipſorum.
E *Verumtamen etiam ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter phariſæos non confitebantur, ne extra ſynagogam eiicerentur. Dilexerunt enim gloriã hominum magis quàm gloriam dei.*
Sup. 5. Siquidem principes non erant, ſed ſerui glotiæ humanæ. Propterea etiam dominus illis dicebat, Quomodo poteſtis vos credere quum gloriam à vobis mutuo ſumatis, & gloriam quæ à ſolo deo eſt non quæratis.
Ieſus ergo clamauit & dixit, Qui credit in me, non in me credit, ſed in eum qui miſit me. Mitigata Iudæorum ira apparuit iterum & docet. Quod autem dicit tantundem eſt ac ſi dicat, Qui credit in me, credit in eũ qui me miſit: nõ ſolum quia vna eſt natura & diuinitas amborũ, verum etiam quia honor ei qui miſſus eſt exhibitus, redundat in eum qui miſit.
Nota. F Et quod ait, Non credit in me, videtur quidẽ negationis, ſed magis eſt exhortationis ad credendum. Simile quoque
Mat. 9. eſt & illud, Qui ſuſceperit me, non me ſuſcipit, ſed eũ qui miſit me. Nam & hæc idiomatis ſunt, aliaque huiuſmodi. Scire autem oportet, quod aliud eſt credere ei, quàm credere in eum: illud ſiquidem eſt credere ſermonibus eius, quod de cæteris etiam hominibus dicitur: hoc autem eſt credere in diuinitatem eius, quòd de ſolo deo dicitur.
Et qui videt me, videt eum qui miſit me. Viſionem eam dicit quæ mẽtis eſt, ac ſi dicat, Qui meã cognouit dignitatẽ, eam quoq; cognouit quæ patris eſt: nã vna & eadem eſt in nobis diuinitas: & ego patris imago ſum, p omnia illi ſimilis. Videt autẽ quiſpiam Chriſti diuinitatem, non ex natura ſua:

ra ſua: diuina ſiquidem natura inuiſibilis eſt, ac penitus in- Cap. 12.
intelligibilis, iuxta illud. Deum nemo vidit vnquam, ſed A
ex operibus diuinis eiuſque ſermonibus. Supra 1.
Ego lux in mundum veni. Lux intellectualis ſoluens tenebras intellectus, per diuinã opera ac verba, diuinitatis radios ſanis oſtendens oculis.
Vt omnis qui credit in me non maneat in tenebris. Quæ ſunt in errore peccati. Frequenter enim eadem cõteſtando dicit, aſſiduitate volens durum illorũ cor emollire, & quicquid ad ſe attinet, in medium adducens: propterea ſiquidem etiam clamabat.
Et ſi quis audierit verba mea & non crediderit, ego non condemno eum. In præſenti ſæculo. B
Neque enim veni vt condemnem mundum, ſed vt ſaluem mundũ. Supra 3.
Dixit etiã tertio capite, Non miſit deus filium ſuũ in mundum vt condẽnet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per eum: & ibi quoque lege enarrationem quę optima eſt.
Qui ſpernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet ipſum. Qui mihi non paret, nec ſuſcipit verba mea, habet qui ſe conuincat ac condemnet: quis ſit autem is, audito.
Sermo quem loquutus ſum, ille condemnabit eum in nouiſſimo die. Quis autem ſit hic ſermo, aduerte.
Quia ego ex meipſo non ſum loquutus, ſed pater qui miſit me, ipſe mihi præceptum dedit, quid dicam, & quid loquar. Quia dicebãt G
non eſſe eum à deo, & propterea nõ obediebant ei, ait: In nouiſsimo die ſermo quem loquutus ſum dicens, quod ex meipſo non ſum loquutus, ſed pater qui miſit me, ipſe mihi præceptum dedit quid dicã & quid loquar, ille condemnabit eũ, loco accuſatoris conſtitutus, conuincens, omnẽque amputans occaſionem, quem operibus confirmaui, ex omni parte oſtendens quod deo non ſim contrarius.
Et ſcio quod præceptum eius vita ſit æterna. Vtpote vitã concilians æternam, tanquam ad vitã adducens æternã. Sunt ergo inexcuſabiles, qui ea nõ ſuſcipiũt quæ mihi præcepta ſunt vt loquar, videlicet verba mea, doctrinam meã: & ſibipſis ſunt inimici, vtpote vitam non ſuſcipientes æternam. Hæc vero, Quid dicam & quid loquar, idem ſignificant. Multa autem ſunt huiuſmodi apud ſacram ſcripturam.
Quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mihi pater, ſic loquor. Et per

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 13. D

prædictam & per præsentem sententiam, rursum inducit eos ad fidem, parcens adhuc illis præ immensa benignitate. De huiusmodi autem humilitate verborũ dispensatorie

Sup. 8. dictorum, variis in locis diximus. Illa nanque, A meipso non veni. &, Ex meipso nõ sum loquutus. &, Ipse mihi præceptum dedit quid dicam & quid loquar, ac similia: manifestius quidem confirmant, quod deo non sit contrarius: secretius vero innuunt, quod patri sit æqualis.

Nota.

Cap. 13. *Ante diem festum paschæ sciens Iesus quod venisset hora ipsius, vt transiret ex hoc mundo ad patrem.* Nam postquam mortuus est ac resurrexit, à terra in cœlum migraut.

Quum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

E Suos, vocat discipulos, vtpote domesticos propter obedientiã. Sui autẽ appellati quoq; sunt omnes Iudæi, tanquam cognati: imò etiam omnes simul homines, tanquã creaturę ipsius. Addidit autem, Qui erant in mundo. Nam qui iã

Nota. in virtute mortui erant, eius etiã proprij dicebantur, Abraham videlicet Isaac & Iacob, quique tempore illorum iusti erant. Quũ dilexisset ergo discipulos ad id vsque tẽporis, tunc magis dilexit eos Nam, in finẽ, idem significat quod vehementer. Quia enim iam moriturus erat, eosque relicturus, dilectionem intendit ad accensionem vehementioris memoriæ ipsius. Signum vero intentionis fuit lotio pedum illorum: nam qui aliquem feruenter amat, ne extremum quidem eius ministerium deuitat.

F *Et cœna facta.* In diuersorio, in instrato cœnaculo: quia

Mat. 26. facta vespera, sicut dixit Matthæus, accubuit cum duodecim. Quære ergo hanc sententiam sexagesimo tertio eius capite, ac lege omnem quæ ibi data est expositionem.

Quum diabolus iam immisisset in cor Iudæ Simonis Iscariotæ vt traderet eum. Iam tunc cogitationẽ immisisset, quando vnguẽtũ effudit super caput Iesu mulier, de qua scripsit Matthæus. Quære ergo iuxta finẽ sexagesimi secundi capitis ipsius vbi dicitur, Amẽ dico vobis, vbicunq; prdicatũ fuerit hoc euangeliũ in vniuerso mundo &c. & lege finem datæ ibi expositionis. Hoc autem interposuit euangelista cũ stupore admirans excellentem Christi clementiã, quia huius etiam pedes lauit, qui in proximo erat eum traditurus.

Sciens Iesus quòd omnia dederit ipsi pater in manus. Tanquam

filio legitimo & vnigenito. Humano autẽ more dixit, Omnia dedit ipsi pater in manus, Christum ipsum imitãs, qui frequenter huiusmodi de se dispensatorie solet dicere, sicut variis in locis diximus. Sicut autem pater tradit filio, sic & filius patri. Ait enim Paulus, Quum tradiderit regnũ deo & patri. Cap. 13. A 1. Cor. 15.

Et quod ad deum exisset, & ad deum iret. Tanquam filius dei ac deus. Ait ergo, Sciens seipsum omnipotentem ac dei filium: licet tantæ esset potestatis, talisque dignitatis, ad extremam tamen descendit humilitatem, tum dilectionem erga discipulos ostendens, tum eos animi modestiam edocens.

B

CAPVT XVI. DE LOTIONE PEDVM.

Surgit à cœna, & ponit vestimenta. Non omnia, sed exteriorem amictum, aut etiam indumetum quod vesti illi exteriori adhærebat, quo succinctior esset ad id quod facere parabat.

Nota.

Quumque accepisset linteum, præcinxit se. Linteo sese præcinxit ad extergendos lauandorum pedes.

Deinde misit aquam in peluim. Ipse etiam aquam ferebat, & vniuersa cum omni promptitudine propriis manibus faciebat: vt & nos ministrantes, cuncta cum omni promptitudine per nosipsos faciamus, in illum respicientes: neque C extollamur: quid enim sumus nos si ad deum conferamur. Linteum itaque, peluim ac hydriam à patrefamilias procul dubio in eum tunc vsum accepit.

Et cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus. Venit ergo ad Simonem Petrum. Quia lauare cœpit ac postmodum venit ad Petrum: apparet quod primùm lauerit pedes Iscariotæ: simul quidem beneficio afficiens ac honorãs proditorem suum vsque ad mortem, vt & nos similiter faciamus: simul etiam compungi volens illum, qui talia aduersus talem gubernatorem cogitaret.

Et ait ei ille, Domine tu mihi lauas pedes? Tu qui filius dei es? In stuporem versus hoc dixit, ac vehementer cum reuerentia veritus.

Universidad de Deusto Biblioteca

Cap. 13. *Respondit Iesus & dixit ei, Quod ego facio tu modo nescis.*
D Quod ego ac re doceo.

Scies autem postea. Quomodo hoc manifestauero. Nam paulo post de hoc dictur⁹ est, Si ego laui vestros pedes dominus & magister, & vos debetis inuicem alij aliorum lauare pedes. Vel scies postea, quũ me videris in cœlum assumptum, quum venerit super vos paracletus: tunc enim scies qualis quale fecerim opus & quare.

Ait illi Petrus, Non lauabis pedes meos in æternum. Hoc est nunquam, assueuerabat enim honorans illum ac venerans.

Respondit ei Iesus, Si non lauero te, nõ habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus, Domine nõ pedes tantum, sed & manus & caput. Non dixit quam ob causam hoc faceret, sciens illum non posse eo modo persuaderi, sed potius magis repugna
E turũ: sed quũ præ nimio amore repugnaret, & hoc illi persuadet: comminatus nãque excisionem, protinus eũ inclinauit, fecitque vt ille amplius petat, quàm prius ab eo petebatur: & tantũ se offerat ad id ministerium perferendũ, quantum prius ad repugnandum, imò etiam amplius. Nõ tantum, inquit pedes, sed & manus & caput: ita nimia dilectione & primum obsistebat, & postmodum concedebat.

Dicit ei Iesus. Qui lotus est non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis. Ne opinarentur lotionem hanc, purificatione quandã esse, quale & baptisma: huiusmodi opinionẽ exẽplariter soluit dicens, Qui lotus est, nõ
Hota. indiget lauari nisi solos pedes quibus calcando lauacrũ egreditur, sed est mundus totus, vtpote iã lotus. Et vos mũdi estis, nẽpe mundati iã per doctrinam quã vos docui, & abiecta omni prauitate ac malitia. Nam & Chrysostomus
F interpretans illud, Et vos mundi estis: ait etiam adiectum esse, Propter sermonem quem loquutus sum vobis. Itaque doctrina non opus est vobis, vt mundemini ab his quibus iam emundati estis, nisi vt solis pedibus lauemini, propter causam quam nunc non scitis, scietis autem postea.

Sed non omnes. Non omnes mundi estis.

Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum, propterea dixit, Non omnes mundi estis. Nouerat eum qui præcipitatus & contaminatus erat.

Quum ergo lauisset pedes eorum, receptisq; vestimentis suis ac-

cubuisset, iterum dixit eis, Scitis quid fecerim vobis? Ignoran- Cap. 13.
tes interrogat, quo attentiores reddat, nam postquã factũ A
est, vult nunc docere quod ignorabant.

Vos vocatis me dominum ac magistrũ & bene dicitis, sum etenim. Sum ista, tanquam deus. Nam cũ discipulis loquens sese detegit. Dicens itaque, Vos dicitis: vos me ita appellatis: sermonem inuidia carere fecit. Addẽs autem, Sum, huiusmodi confirmauit appellationes, nec ad gratiam, sed propter veritatem dictas demonstrauit. Iam ergo hinc ratiocinemini:

Si ergo ego laui vestros pedes dominus & magister, & vos debetis inuicem alij aliorum lauare pedes. Non dixit, Si ego qui natura dom⁹ sum, laui vestros pedes qui natura serui estis, multo magis vos inuicẽ cõserui, debetis alij aliorũ la- B
uare pedes. Neq; dixit, Si ego pditoris laui pedes multo magis vos insidiatorũ: sed hæc per opera significans, horũ disputationem reliquit auditorum conscientiæ.

Exemplum enim præbui vobis. Exemplum deiectionis in dilectione, hoc opere tradidi vobis.

Vt quemadmodum ego feci vobis, & vos faciatis. Ex dilectio- Nota.
ne deiecti, ac subditis ministrãtes. At vero ipse quidẽ erat maior quam intelligi ac dici posset: nos autẽ sumus terra & cinis, puluis & cœnum, aut si quid his vilius est. Quãdo vero non tantũ ad minores non deiicimus nos, sed neque ad maiores: nec solum pedes seruorũ non lauamus, sed neque amicorum, quum etiam insidiatorũ lauare debeamus: qua obsecro condẽnatione digni non erimus: qui nõ C
solum Christi non imitamur exemplum, verum etiã econtrario erigimur, & ex diametro extollimur, nec quod debitum est exoluimus. Et vos, inquit debetis inuicẽ alij aliorum lauare pedes.

Amen amen dico vobis, non est seruus maior domino suo: neque legatus maior est eo qui misit illũ. Itaque si ego qui incõparabiliter maior sum, meipsum adeo deieci, multo magis vos. Et hoc autẽ ineffabilis humanitatis ipsi⁹ est, quod sese dederit in exẽplũ, creatorẽ videlicet creaturis: & quodãmodo se coparauerit qui incõparabilis est. Dixit autẽ & hanc sentẽtiã decimonono capite iuxta Matthæũ: ibi ergo quæ *Mat. 10.*
re quod dicitur, Nõ est discipulus supra magistrũ suũ, &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.13. D *Si hæc nouistis, beati eritis si feceritis ea.* Si hæc nouistis quæ dicta sunt, nouistis autem ea quum à me didiceritis: beati eritis si feceritis ea, neque enim nosse sufficit, sed & facere oportet.

Non de omnibus vobis dico. Puta. Si feceritis ea. Nam de Iuda hoc dicebat, qui non solum ea facturus nō erat, sed nec aliud quicquam eorum quæ præcepta erant, de proditione iam coram habens.

Ego scio quos elegerim. Noui tanquam deus, quinam ex electis meis facturi sunt ea, & quis sit qui nō faciet. Superq; quoque dixit. Et vos mundi estis, sed non omnes, variisq; temporibus multa huiusmodi loquutus est, quæ solius proE ditoris pungerent conscientiam, simúlque docerent quod eum non lateret proditor, & illum ad pœnitentiā ac correctionem euocarent: verum non persuaserunt. Cur autē etiam proditorem elegerit, diximus octauo iuxta Marcum capite: & ibi quære quod dicitur. Et ascendit in montem, & vocauit quos ipse voluit & cætera, totámque illorū verborum lege enarrationem.

Mar.3.

Psal.40. *Sed vt scriptura compleatur: Qui edit mecum panem, sustulit aduersum me calcaneum suum.* Etiam in hoc loco dictio Vt, manifestatiua est eius quod futurū erat. Hoc quoque sicut & alia

Nota. propter proditorem dicit. Nam futurum erat, vt compleretur scriptura Dauidica, quæ ait, Qui comedit panes meos ampliauit aduersum me supplantationē. Septuaginta ergo ex Hebraico sensu banc ita interpretati sunt: Christus vero eādem nunc ex eodē interpretatus, aliis dictionibus eandē vim obtinentibus eadē & ipse dicit. Siquidem idem F sibi volunt, Qui edit, quum euāgelista Christi verba referens habet ὁ τρώγων: &, Qui comedit, quum septuaginta dicunt ὁ βιβρώσκων: & Ampliauit, sicut Sustulit, eodémq; modo se habēt & reliqua. Ait ergo de Iuda, Qui apud me pascitur, qui de eadem mensa mecū cōmunicat, neq; ob hoc ipsum me reueretur, ampliauit ac sustulit, hoc est cōfirmauit siue mouit aduersum me calcaneū & supplantationē, siue dolū ac insidias, eo quod cum inimicis sit loquutus. Solet nanq; qui currentes deiicere nitūtur, calcaneo insidiari, ideo calcaneus ac supplantio dolum ac insidias denotat.

Nunc dico vobis priusquam fiat, vt quum factum fuerit credatis quod ego sum. Vt quum fuerit completa huiusmodi scriptura, credatis quod ego sum de quo illa vaticinabatur. Cap.13. A

Amen amen dico vobis, qui recipit quemcunque misero, me recipit: qui autem me recipit, recipit eū qui me misit. Iuxta finem quoque deciminoni capitis euangelij secundum Matthæum dixit, Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eū qui me misit. Nunc autē etiā idē dicit, volens amplius illos cō solari, quod futurū esset, vt paulò post percurrerent orbē. Mat.10.

Hæc quum dixisset Iesus, spiritu turbatus est. Spiritum dicit affectum mœroris ac turbationis, quo mouebatur ob proditoris perditionem: nam præ nimia compassione turbabatur, vehementer enim super eo dolebat. De Lazaro etiā dictum illud declarantes, Infremuit spiritu, spiritum diximus turbationis affectum. Sup.11.

Et testificatus est ac dixit, Amen amē dico vobis, quod vnus ex vobis tradet me. Testificatus est siue protestatus de proditiōe.

Aspiciebant ergo sibimet inuicem discipuli hæsitantes de quo diceret. Siquidem miserum nondum publicare volebat, expectans B adhuc eius conuersionem.

Recumbebat autem vnus ex discipulis Iesu in sinu ipsius, quem amabat Iesus. Ipse erat qui hæc scribebat, velut Nota significauit idem in fine euangelij. Hunc autē diligebat Iesus, plus videlicet cæteris, vt qui plus diligi dignus erat, ob virtutis magnæ prærogatiuam, quam ipse modestiæ causa occultauit. Dicitur autem tanquā à puero curā habuisse puritatis, vt nē turpem quidem cogitationem vnquam in cor suum ascendere permiserit: turpis autem cogitatio nō de motu naturali accipienda est, sed de phātasia voluntaria: ideo etiam virgo postmodū cognominatus est. Hoc vero priuilegium dei quoque genitrici datum erat. Dicit autē Chrysostomus quod etiam amplius eū diligebat, propter excellentem animi humilitatē ac mansuetudinē, quas adeptus erat postquam de præeminentia correptus fuerat. Siquidem hæ virtutes etiam Mosen exaltauerunt. Cōsidera vero & hoc quomodo sol⁹ è discipulis in magistri afflictionibus permanserit, donec spiritum exhalasset: ob hęc ergo etiā amplius eum diligebat, ac tēpore illo in sinu eius recumbebat, tanquam filius in sinu patris: appropinquans similiter ei propter virtutis propinquitatē. Siquidem verisi-

Joannes. Nota. C Num.12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.13. mile est, quod præcogoita iam magistri morte, mœst⁹ ad-
D modum erat, & propterea post pedum lotionē alcit⁹ fuerat, ibique recubuerat: cōsolationis ergo gratia hęc scripsit non gloriationis: nam fugiens iactantiam, suiipsius nomē conticuit. Verum quum cæteri euangelistæ prætermisissent quæ de intinctione & offula Iudæ data contigerant: narraturus hoc, incidit necessariò in horum enarrationē. Nam quia hortatu Petri clam interrogauerat quisnā esset, qui eum traderet, necesse erat dicere quomodo recumberet, vt clam cæteris posset interrogare, & quo pacto ausus est ibi recūbere ac secreto interrogare. Aut recubuisse se dicit in sinu eius, immensam illius manifestās humilitatē,
E qui immensæ erat gloriæ: se vero diligi ait, significās & se gratum, & illum humanum. Confitetur ergo quod diligebatur: causam vero cur diligeretur non addit, simul & gratus & modestus.

Innuit ergo huic Simon Petrus, vt sciscitaretur, quisnam esset de quo diceret. Ipse quidem ausus non est interrogare, propter
Mat.26. causam quam sexagesimoquarto iuxta Matthæū capite diximus: Ioanni vero hoc commisit, tanquam à præceptore maxime dilecto, qui tunc in sinu eius recumbebat.

Quum ergo ille recumberet ita super pectus Iesu, ait illi, Domine quis est? Ita, sicuti recumbebat, hoc est, non eleuatus, sed tantum conuersus. Ioannes itaque ex simplicitate ac dilectione recumbebat: nondum enim natura Deum esse cognoscebat: ipse vero permittebat, etiam in hoc animum
F illius oblectans.

Respondet Iesus, Ille est cui ego intinctum panem porrexero, et intinctum panem dat Iudæ Simonis Iscariotæ. Quære prædicto iuxta Matthęum capite, vbi dicitur, Dico autē vobis, quod non bibam ex hoc fructu vitis vsq; in diem illū: & cætera: & lege totam enarrationem: nā in ea de his & iis quæ sequuntur ad verbum dictum est.

Et post offulam tunc introiuit in illū satanas. In finē illius enar-
Nota. rationis de hoc plane inuenies. Ingressus est autem in illum, non quod vt dęmoniacum agitaret, sed quod dominaretur ac seruituti eum subiiceret, veluti septuagesimosexto capite euangelij secundum Lucam diximus Vel
Luc.22. etiam per cogitationes in illum ingressus est.

Ait ergo illi Iesus, Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo intellexit Cap.13.
discumbentium ad quid dixerit ei: Quidam enim putabant quia loculos habebat Iudas, quod diceret ei Iesus. Eme ea quæ ad festum nobis necessaria sunt: aut egenis vt aliquid daret. In ea enarratione etiam hæc omnia pulchre declarata sunt.

Accepta autem ille offula, exiuit continuo. Similiter & hoc.

Erat autem nox quando exiuit. Significauit tempus euangelista, ostendens quod neq; nox eum retinuit.

Ait Iesus, Nunc glorificatus est filius hominis. Superius dixit
Supra.12. capite decimoquinto, Venit tempus vt glorificetur filius hominis. Hic autem, Nunc glorificatus est filius hominis. Ex hoc, inquit, tempore glorificatus est, afflictionibus pro mūdo toleratis: nam gloria sunt domino afflictiones quas pro seruis tolerat. Tanquam factum autem dicit id quod futurum est, quia paulò post comprehendendus & passurus erat. Quod si domino gloria sunt afflictiones toleratę
B pro seruis, multo magis seruis gloria sunt, quæ pro domino sustinent.

Et deus glorificatus est per eum. Pater glorificatus est per filium, per conuersationem qua tāquam homo pro salute hominum conuersatus est. Nam sicut filio gloria est habere talem patrem, ita sane & patri gloria est habere talem filium. Præterea quoque homines videntes admiranda quę
Nota. faciebat, glorificabant deum, quemadmodum dicunt euāgelistæ.

Quod si deus glorificatus est per eum, & deus glorificabit eum per seipsum. Glorificabit filium per seipsum, edens prodigia tē
C pore passionis tremenda ac stupenda signa: etiam hinc ostendens quod legitimus esset eius filius. Nā & propterea
Supra.8. in superioribus dixit, Quum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quod ego sim, vbi latiorem ac manifestiorem dedimus enarrationem.

Et continuo glorificabit eum. Continuo in ipsa cruce. Hoc autem dixit ne de gloria illa opinatētur, quam habebit in secundo suo aduentu, de qua frequenter eos docuit. Hæc vero dicens, monet stertentes eorum cogitationes, & suadet ne solum non molestę ferant, sed & gaudeant propter gloriam eius quæ paulò post futura est.

Filioli adhuc modico tempore vobiscum sum. Futura iterum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.13. illis prædicit, vt postea recordati cognoscãt, quod omnia
D manifeste sciens prædixerit: & ne repente superuenientia
turbent illos non expectantes. Filiolos vero vocauit eos,
non solum tanquam creator eorum, verumetiam tãquam
magister ipsorum Dicens autem, Filioli adhuc modico tẽ
pore vobiscum sum, vehementius suspendit desideriũ eo-
rum.

Quæretis me Postquam mortuus fuero. Iudæis vero quũ
dixisset, Quæretis me, addidit. Et non inuenietis: discipu-
lis autem hoc non addidit: nam hi inuenturi eum erant
post resurrectionem. Et illis quidem insaniam mitigans,
E dixit: Quæretis me: his autem ardentius immittens desi-
derium.

*Et sicut dixi Iudæis, Quò ego abeo vos non potestis venire: etiam
vobis dico nunc.* Sed illis quidem tanquam indignis hoc di-
xit: his vero tanquam nondum morituris.

Præceptum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Atqui vetus
Leui.19. erat præceptum, Diliges proximum tuum sicut teipsum: ve
rum quod nunc datur, maius illo est: subdit enim:

Sicut dilexi vos, ita & vos diligatis inuicem. Hæc est nouitas:
illud siquidem præcipiebat proximum diligere tanquã se-
ipsum: hoc autem etiam plusquam seipsum. Nã ita dilexit
Hoc præ- nos Christus, vt nec sibiipsi parceret, sed pro nobis more-
ceptũ. retur. Quidam vero aliter interpretãtur: quod scilicet ve-
tus præceptũ erat, Diliges proximum tuum, & odio habe-
F bis inimicum tuum: nunc autem tradit omnes esse diligẽ-
dos, videlicet etiã inimicos: siquidem ipse omnes dilexit
discipulos, vt neque Iudam sibi parantem insidias odio ha
beret, sed potius turbaretur spiritu, hoc est, affectu mœro-
ris ac tristitiæ propter illius perditionem.

*In hoc cognoscent omnes, quod mei discipuli sitis si dilectionem ha-
beritis inter vos mutuam.* Sicut & ego erga vos: quia verus
discipulus præceptorem imitatur. Hic manifestus est Chri
stiani character, hoc plane insigne: nam vera dilectio oim
caput est virtutum. Quid ergo, an non multo magis demõ
strant miracula, Christi discipulum? Nequaquam: dixit e-
nim iuxta finem quinti capitis euangelij secundum Mat-
Mat.7. thæũ, Multi dicent mihi in illo die, Domine domine non-
ne per nomẽ tuum prophetauimus, & per nomen tuũ dæ-

monia eiecimus, & per nomen tuum virtutes multas feci Cap.14.
mus? & tunc confitebor illis. Nunquam noui vos: & lege A
totam quæ ibi posita est enarrationem. Atqui miracula ma
xime orbem allexerunt. Verum id erat, quia dilectio eos
qui edebant miracula, præcedebat.

*Dicit ei Simon Petrus, Domine quo abis? Respondit illi Iesus. Quò
ego abeo non potes me nunc sequi, postmodum vero me sequeris.* Pe-
trus quidem interrogauit non tantum scire volens, quan-
tum sequi cupiens. Christus autem cognitam habens eius
mentem, ad eam respondit: nõ dixit enim quò abiret: sed,
Non potes me nunc sequi, insinuabat autem de morte. B

*Dicit ei Petrus, Et quare non possum te nunc sequi? animam meã
pro te ponam.* Quid agis ô Petre? Quum ille dicat, Non po
tes, tu dicis, Quare non possum? Proinde experientia te
docebit ne contradicas.

*Respondit illi Iesus, Animam tuam pro me pones? Amẽ amẽ di
co tibi, non cantet gallus donec ter me negaueris.* Quære sexagesi-
moquarto iuxta Matthæũ capite vbi dicitur, Respondens
autẽ Petrus dixit illi, Etsi omnes offendãtur per te, ego ta Mat.26.
men nunquam offendar: & lege ibi dictam enarrationem,
præterea & eas quæ sequũtur vsque ad eum locum vbi ha-
betur, Similiter autẽ & omnes discipuli dixerunt. Quod si
variationem aliquã ferunt verba, nihil mirum. Hæc siqui-
dem dicta sunt priusquam exirent in montẽ Oliuarũ: illa
vero postquã illuc exiuerant: nam quũ bis obstitisset Pe- C
trus, bis de negatione protestatus est illi Christus: & de
prima quidem repugnatione ac protestatione scripserunt
Matthæus & Marcus, de secunda vero Lucas & Ioannes.

Ne turbetur cor vestrum. Quum dixisset dominus ad Pe- Cap.14.
trũ, Postmodum me sequeris: &, Ter me negabis, propter
vtrumque turbati sunt, timentes ne quando ipsi ab eo am-
putarentur vel exciderent, solo Petro sequẽte: aut ne quan
do ipsi quoque eum negarent, quemadmodum & eorum
præfectus. Reprimens ergo illorum anxietatem, primum
quidem timorem negationis consolatur, deinde etiam de
timore amputationis siue excisionis.

Credite in deum, & in me credite. Credite firmiter in deum
patrem & in me, ac fides quæ in nos erit, seruabit vos in-
superabiles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 14. *In domo patris mei mansiones multæ sunt.* Quæ sufficiant ad
D suscipiendum vos, vt semper sitis nobiscum.

Quod si secus esset, dixissem vobis, vado paraturus vobis locum.
Nota. Quòd si non essent multæ mansiones ac splendidũ habitaculum, dixissem vobis quod vado ad parandũ mãsionis locum vobis qui mei estis & omnibus digniores: hoc omnino sane mihi curæ est, vt vbi sum ego & vos sitis. Prædixit
Supr. 12. enim eis dicens, Vbi sum ego, illic & minister meus erit.

Et si abiero vt præparem vobis locum, iterum veniam & assumã vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Hoc etiam dixissem vobis, quòd si abiero vt præparem vobis locum & cætera. Itaque nec sic oportuit animo deiectos esse: quia vero iam
E olim præparata est multitudo mansionũ, ac dignis sorte distributæ sunt, fidutiã habere oportet, & non desperare. Potest & aliter dici: quòd etiam si abiero vt præparẽ vobis locum, videlicet vt innouem vobis ascensum in cœlum, quò nullus vnquam hominum ascendit, rursum venio secundo aduentu, & assumã vos ad meipsum, resuscitatos ex mortuis, vt conregnetis mihi in æternum. Quanquã enim mortui ante eũ ascenderunt, sed non cũ corporibus: & si simul
† cum eo sunt, at non simul regnant †. Quia vero sciens motus cordium ipsorum, cognouit cupere illos scire quò iret, & viam quæ eo duceret quò iret, ait:

† † *Iam sæpius diximus illud esse dogma Græcorum, de quo vide ante libri exordium in epistola ad lectorem.*

Et quò ego vado scitis, & viam scitis. Ex his quæ frequenter
F dixi vobis, & hoc & illud nostis, si recordamini. Ad patrẽ namque ibat, à quo etiam exiuerat: via autem ipse est per quem imus ad patrem, veluti in sequentibus dicturus est.

Dicit ei Thomas, Domine nescimus quo vadis, & quomodo possumus viam scire? Putabat namque sensibilem aliquem locum esse quo iret, & eodem modo viam esse similem.

Nota. *Ait illi Iesus, Ego sum via, & veritas & vita.* Via quidẽ, quia per me gradimini: veritas autẽ, quia vera loquor, & ea infallibiliter erũt: vita vero, quia morti quoque dominor. Si ergo ego via sum, ducã vtique vos: si etiam veritas, non mẽtior: quòd si & vita, neque mors à me separabit.

Nemo venit ad patrem nisi per me. Nouo verò capite dixit,
Sup. 6. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit

eum: ille siquidem trahit, hic autem ducit, & ambo cooperantur ad hominum salutem. Cap. 14. A

Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis. Superius quidem dicens, Et quò ego vado scitis, & viã scitis: significauit quòd & patrẽ & se cognoscerent: hic autem adiiciens, Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis, ostendit quòd & se & patrem ignorarent. Id autem multis in locis facit: nã quia vtrumq; cognoscebãt, at non vt conueniebat, (postmodũ enim descendens spiritus sanctus, perfectam præbuit eis cognitionem) interdũ quidem dicit quòd cognoscunt, quia vtcunque cognoscũt: quandoque vero quod non cognoscunt, quià non vt oportet cognoscunt: Nunc verò ait, Si cognouissetis me vt oportet, cognoscetis: quis sim quantum ad intellectum, & patrem meum B
vtique cognouissetis: nam quum mihi sit æqualis, & à me inseparabilis: qui me cognouit, & patrem cognouit.

Et nunc cognoscitis eum. Quom me cognoscatis, quanquã non vt oportet, cõsequens est, vt & ipsum similiter cognoscatis. Chrysostomus vero Cognoscetis interpretatur, puta, non post multum tempus, cognoscetis eum vt oportet, vbi super vos spiritus sanctus descenderit.

Et vidistis eum. Etiam potentiam eius vidistis per meam potentiam, per diuina signa quæ edidi: nam quæ ego possum, hæc & ille.

Dicit ei Philippus, Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Et sufficit nobis, vt qui te iam antea cognouimus. Quia ergo quæ fuit nosse patrem, ostẽdit Christus quod eum iam nosset. C

Ait illi Iesus, Tanto tempore vobiscum sum, & nõ cognouisti me Philippe? Interrogationis sermo est, tanto tẽpore vobiscũ sum, diuina signa operans, & ab his non cognouisti me, quis sim dignitate & potẽtia? quòd deus omnipotẽs? Sane omnino cognouisti me, & cõsequens ergo est, vt & patrem cognoueris: nam imago per omnia similis sum ego patris. Nota.

Qui vidit me, vidit & patrem. Qui meam cognouit dignitatem & potentiam, cognouit & patris dignitatem ac potẽtiam: sumus namque per omnia similes, & vnus per alterum mutuo cognoscimũr.

Et quomodo tu dicis, Ostende nobis patrem? Quomodo co-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 14. gnoscere cupis quem iam cognouisti? quomodo quæris & habes? Alio quoque modo intelliguntur hæc verba, quod
Iesa. 6. quærebat Philippus videre patrem sensibilibus oculis, au-
Iezec. 10. diens fortalsis à multis frequenter visum esse prophetis,
Dan. 7. specie ac figura humana, addit: Et sufficit nobis, vt q ipsum filiũ iã videret ac nosset. Christus autem ostẽdit quod
D neque se vidisset neque nosset secundum diuinitatis natu
ram. Dicit ergo ei prolata negatiue sententia, Tanto tem-
pore vobiscum sum & non cognouisti me Philippe: nã di-
uina natura videri non potest nec cognosci. Qui vidit me,
vidit & patrem: qui vero me videre non potest, neque pa-
trem videre potest. Et quomodo tu dicis, Ostende nobis
E patrem, quum nec me videris, nec cognoueris, quanquam
te opinaris & vidisse & cognouisse me?

Non credis quod ego in patre & pater in me est? Quod mutuo vnus per alterum cognoscimur, tanquam omnino similes. Quære autem circa finẽ decimi capitis vbi dicitur, Vt co-
Sup. 10. gnoscatis & credatis quod pater in me est, & ego in eo: & lege eius enarrationem.

Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor. Sed à patre: quod si à patre, vtique à meipso: nam quæ mea sunt, etiam
Nota omnia hic q̃ dicit de patre. illius sunt: & quæ illius, etiam mea sunt. Omnia siquidem communia & æqualia possidemus. Dicens autem de ser-
monibus, dicit etiam de operibus.

Pater autem in me manens, ipse facit opera. Ad finem prædi-
F cti capitis dixit, Si non facio opera patris mei, nolite cre-
dere mihi: hic vero ait, Pater facit opera, quæ videlicet ego operor. Et tunc autem & nũc idem significauit, nẽpe quod eadem & possint & velint. Pater ergo loquitur per filium tanquam per suum sermonem: operatur vero per filium, tanquam per suam potentiã. Præterea in me manens, hoc est à me non separatus, vel per me designatus.

Credite mihi quod ego in patre, & pater in me. Credite mihi dicenti quod ego in patre, & pater in me conspicitur.

Alioqui propter ipsa opera credite mihi. Si vero non creditis mihi propter sermones meos: vel propter opera ipsa credite mihi, quum supernaturalia sint ac diuina. Similter quoque ad finem prædicti capitis dixit, Quod si mihi non creditis, operibus credite.

Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & Cap. 14.
ipse faciet. Non dixit, Maiora facere possum his quæ feci, A
sed quod mirabilius est, etiam aliis tribuam, vt talia operentur. Deinde addit quod adhuc maius est, dicens.

Et maiora his faciet. Hoc autem demonstratio est potentiæ eius qui dedit, non eius qui signa edit: nam qui p Christi nomen maiora facit opera q̃ Christus ediderit, Christi potentiam prædicat.

Quia ego ad patrem meum vado. Vestrum, inquit, est deinceps miracula operari, quia ego ad patrem meum vado, vt in propriam restituar gloriam. Hæc autem omnia ad consolandũ eos dicebat, quod tristes essent, ac grauiter ferrẽt, quia sermones de resurrectione eius non intelligebant. B

Et quicquid petieritis nomine meo, hoc faciam. Quicquid petieritis inuocato nomine meo. Dixit autem Faciam, suam ostendens potentiam.

Vt glorificetur pater per filium. Patris siquidem gloria est filij omnipotentia.

Si quid petieritis nomine meo, ego faciam. Ego tanquam cum patre æqualiter omnipotens. Idem autem dixit, sermonẽ maxime confirmans. Quia vero illos petere oportet qui eum diligunt: docet quomodo illũ diligere oporteat, quia non solo verbo, sed & opere. Nota.

Si diligitis me, præcepta mea seruate. Nam dilectionis meæ signum est obseruatio præceptorum meorum: eorum vero obseruatio est completio aut operatio illorum. Quia C
autem verisimile erat corporalem eius conuersationem, assuetaque colloquia eos expetere: adhuc consolatur illorum dolorem, dicens:

Et ego rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis. Hinc incipit discipulis notitiam dare de spiritu sancto. Alium inquit paracletũ tanquã me, siue admonitorem ac præceptorem in certaminibus virtutis: solatium ac subsidiũ in afflictionibus. Dicens itaque Aliũ, ostendit personarũ differentiam. Dicendo autem paracletũ siue consolatorem, docuit naturæ identitatem, siquidem consolatores sunt & filius & spiritus sanctus. Non tamen dixit Mittã, ne dei aduersarius esse videretur, & quasi alicuius alterius virtute facere sermones: sed nunc quidem rogaturũ se patrem pro-
Nota de spiritu sancto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.14. misit,& propter dictã causam,& vt fide dignus haberetur.
D In sequẽtibus autem propriam ostendit dignitatem dicẽs,
Infra.16. Si ego non abiero, paracletus non veniet ad vos:si autem
Infra.20. abiero,mittam vobis eum Et rursum accipite spiritum sanctum. Sed quomodo ab alio datur ac mittitur, qui vbique præsens est,suaque diuidit singulis prout vult charismata? Non tanquam seruus datur ac mittitur,sed tanquam eiusdem,naturæ,& eadẽ volens cum patre ac filio. Non enim sicut hęc in creaturis significant,ita &in trinitate increata.
De Initiat. † Et datur quidem à patre,vtpote ab illo procedens †, mitti
E tur vero à filio quasi cooperans & non contrarius. Nunc itaque dari ac mitti ait spiritum sanctum: in sequentibus autem etiam huius ostendit potestatem dicens, Quum autem venerit ille,& cętera.

† *Tangit hic dogma Græcorum, de quo vide ante libri exordium in epistola ad lectorem.*

Vt maneat vobiscum in æternum. Qui nec post mortem vestrã separetur. Deinde etiã docet quis sit alius paracletus.

Spiritum veritatis. Hoc est verum siue præcipuum,quantum ad alios spiritus. Nam & angelus dicitur spiritus & anima & ventus ac pleraque alia. Ne autem alium spiritum audientes,suspicentur etiam illum esse in carne, ac sensibilibus visibilem oculis,ait:

Nota. *Quem mundus non potest accipere.* Non potest accipere sensibiliter.

F *Quia non videt eum.* Corporaliter, quum sit incorporalis.

Nec cognoscit eum. Quum illum non videat. Intelligitur autem & aliter:quòd is cui mundana curæ sunt, nõ potest illum suscipere,quia nõ videt eum,siquidem excæcatus est oculis intellectualibus:nec cognoscit eum,quũ nihil sublime possit intelligere.

Vos autem cognoscitis eum. Propemodum illum cognoscitis. Nam post breue tempus discedet ac docebit vos. Vel, Cognoscitis eũ ex mei cognitione. Sicut enim qui nouit me,nouit & patrem:ita rursum qui nouit me, nouit & spiritum sanctum. Nam tres vnius sunt substantiæ ac naturæ, potentię ac dignitatis.
Sancta Initiat.

Quia apud vos manet. Sicut enim pater mecũ est,ita & spiritus sanctus. Inseparabilis siquidem est beata trinitas.

Et in vobis

Cap.14. *Et in vobis erit.* Non moriens sicut ego: neque enim incarnatus est sicut ego. Quia verò quum tam multa dixisset, nondum tristitiam illorum repulerat:quia grauiter adhuc ferebant ac mœrebant, vt qui iam orphani relinquerẽtur, huiusmodi curat mœstitiam.
A

Non relinquam vos orphanos. Paternæ miserationis verbũ est multam adferens cõsolationem ac oblectationem. Ne quaquam vos relinquam orphanos,qui filij mei estis.

Veniam ad vos. Veniam rursum post tertij diei resurrectionem, quanquam non vt prius conuersans.

Adhuc modicum & mundus iam me non videbit. Quum tãquam homo moriar.

Vos autem videbitis me. Apparentem vobis per intermis- B
sa tempora,conuersantẽ semper vobiscum alio paracleto.

Quia ego viuam. Viuam rursus à mortuis resurgens.

Et vos viuetis. Non statim mecum interfecti, sed mea virtute multo adhuc tempore conuersati. Vel, Vos viuetis etiam post mortem vita beata.

In illo die cognoscetis vos, quod ego in patre meo sum. In illo die,resurrectionis meæ videlicet,cognoscetis quod ego à patre meo indiuisus sim,eadem potens cum illo.

Et vos in me,& ego in vobis. Et quòd vos etiam in me,custoditi ac roborati: & ego in vobis,custodiens ac roborans vos. Hæc autem cognoscetis,repressis inimicis, vobisque libere lõquentibus,ac euangelio in dies florente. Christus itaque in patre,ratione eiusdem potentiæ: Apostoli verò C
in eo,& ipse in illis,ratione auxilij. Siquidẽ nouit frequenter scriptura eisdem verbis de deo & homine positis, non similiter vti. Nam & Christus & nos filij dei ac dei dicimur,& imago ac gloria dei: sed magna est differentia, & multa variis in locis similia inueniuntur. Nota.

Qui habet præcepta mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Neque enim sufficit ea tantum habere, sed & facere illa oportet. Quum autem hoc primum dixisset, nunc rursum idem dicit,ostendens quod dilectionis ipsius signum non est,dolere de separatione eius: nam id timiditatis potius est,sed præcepta eius seruare. Dilectionis signum.

Qui autem diligit me,diligetur à patre meo, & ego diligam eum, Et ego,tanquã post resurrectionem in pristinam restitutus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 14. dignitatem. Considera verò consequentiam admirabilẽ.
D Qui seruat inquit præcepta mea, diligit me: qui autem diligit me, diligetur à patre meo: quem verò pater dilexerit, & ego omnino diligam, vtpote ambobus eadem & volentibus & suscipientibus.

Et manifestabo ei meipsum. Interdum quidẽ humano more, quandoque vero diuino splendore. Hoc autẽ audiens Iudas Iacobi qui & Lebæus dicebatur & Thaddæus, putauit quòd veluti mortui sæpius faciunt, in somniis manifestaturus esset seipsum: ideoque turbatus, non est ausus explicare quòd volebat, puta Hei nobis quia morieris, & in modum mortui manifestandus es: sed alio modo per interrogationem suam ostendit turbationem.

E *Dicit ei Iudas non Iscariotes, Domine & quid factũ est, quòd manifestaturus es nobis teipsum & non mundo?* Quid factum est? grauiter ferentis est ac turbati. Quid accidit quòd nobis manifestandus es in somnijs, & non mundo colueto more? nam quia nolebant vt moreretur, admirandam ac desperatam putabant mortem eius.

Respondit Iesus & dixit ei, Si quis diligit me, sermonem meũ seruabit: & pater meus diliget eum, & ad illum veniemus, ac mansionẽ apud eum faciemus. Ad eum qui me diligit, ego & pater veniemus, hoc est ita apparebimus sicut pater meus, & nõ sicut mortui: & mansionem apud eum faciemus: more diuino in eo habitantes, quòd somniorum non est.

Qui non diligit me, sermones meos non seruat: & sermo quem audistis non est meus, sed eius qui misit me patrem. Ostendit quod is
F qui sermones suos non seruat, nec se nec patre diligit. Ait enim, Qui non diligit me, sermones meos nõ seruat: quæ autem dico, nõ mea sunt, sed patris mei. Itaq; qui meos nõ seruat sermones, nec patris seruat sermones: q vero patris non seruat sermones, neq; patrẽ diligit, siquidem dilectionis signum est obseruatio præceptorum. Quomodo autem sermo quem loquitur, sit eius & nõ sit eius, ita prædiximus. Verùm quia sciebat eos quædam non intelligere, in quibusdam autem etiã dubitare: promittit & eorum quę ignorabant, & eorum de quibus ambigebant intelligentiam.

Hæc locutus sum vobis apud vos manens. Hæc quę obscura videntur. Addidit autem, Apud vos manẽs: rectam hinc

Cap. 14. ostendens, quòd paulo post abit ad patrem.
A *Paracletus autem spiritus sanctus quem mittet pater nomine meo, ille vos docebit omnia.* Quę videlicet ad vos spectant. Nomine meo autem, id est vt hic me referat, & meis fungatur vicibus. Nam quia ipse completa dispensatione ascendit ad patrem, reliquũ erat vt loco eius descenderet spiritus sanctus, ne paracletus siue exhortator nobis deberet, sicut ait Gregorius Theologus. Et quare tunc nõ docuit quæ ad illos pertinebant? Quia amplius ferre non poterant, sicut dicet in sequentibus.

Et suggeret vobis omnia quæ dixi vobis. Perfectius ad memoriam reducet, nam verisimile est eos quædam obliuioni tradidisse.

Pacem relinquo vobis. Alij quidem homines morientes B
pecunias ac possessiones domesticis relinquunt: Christus verò pacem suis relinquit pacẽ, cuius & res & nomen dulce. Pacem inquit, relinquo vobis, vt pacifici erga vos mutuo sitis & erga me, & ita vobis nulla mundi turbatio quicquam nocebit, neque impedimento erit.

Pacem meam do vobis. Quæ à me amatur, quæ propter illa quæ animæ prosunt conceditur, non mũdi pacem quæ ob ea quæ nocent animæ seruatur.

Non quomodo mundus dat ego do vobis. Siquidẽ mundus siue mundana sapientes, pacẽ mutuo dãt mali causa: ego vero pacem do vobis boni causa. Aut aliter: mũdus pecunias ac possessiones suis largitur: ego vero pacẽ do vobis qui mei
C estis. Quia autem dicendo, Pacem relinquo vobis, quo separationẽ indicabat, maiorẽ eis intulerat turbationẽ, ait:

Ne turbetur cor vestrum, neq; formidet. Vides quòd non tantum amoris magnitudine mouebantur, quantum formidine: putantes se discerpendos ab illius inimicis.

Audistis quod dixerim vobis, Vado & venio ad vos. Nõ solũ dixi q vado, sed etiã q venio ad vos. Quid ergo formidatis

Si diligeretis me, gauderetis vtique quod dixerim, Vado ad patrem, Quia de mea nondum certiores facti estis potẽtia: & quia morior, putatis me post mortem non posse vos conseruare, deberis tamẽ gaudere quòd dixerim, Vado ad patrem, qui potẽs est vos ab omnibus insidiis eripere, cognoscentes quòd omnino legatione fungar pro vobis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 14. *Quia pater meus maior me est.* Maior me est, vt vos putatis,
D tanquam manifestius in scripturis promulgatus. Hæc autē
omnia dicit indulgens suspitioni ac imbecillitati illorum,
& ex ipsa non recta eorum opinione arguens illos. Nam
in veritate pater maior quidē est, at non potentia, sed solo
principij modo, quia filio principium est generationis: si-
quidem ex patre est filius.

Et nunc dixi vobis priusquam fiat, vt quum factū fuerit credatis.
Dixi vobis quæ sunt de mea profectione, ac rursum de
meo reditu, & de alio paracleto, vt quū fieri videritis, cre-
datis quòd omnia & nouerim & possim. Ita consolaturus
eos, rursum tristia dicit: horum frequentia illos exercens
E ne periculorum tempore turbarentur. si quidem quod ex-
pectatum est, leuius ferri solet.

Iam non multa loquar vobiscum: venit enim princeps mundi.
Mundum appellat hic malitiam, principem vero diabolū:
non enim cœlo ac terræ dominatur, sed malitiæ, quod o-
mnia strauerit ac peruerterit. Ipse autem dicitur etiā prin
ceps tenebrarū siue peccati. Ait ergo, Venit aduersum me
diabolus cum peruersis Iudæis, data sibi à supernis pote-
Luce 22. state. Nam & apud Lucam dixit ad eos qui se comprehē-
debant: Hæc est hora vestra & potestas tenebrarum.

Et in me non habet quicquam. In aliis quidem hominibus
peccatum est causa mortis: nullus siquidem peccati expers
est, ideo nullus immortalis: in me verò nō habet vllā mor-
F tis causam: ego enim absque peccato sum: & propterea cō-
demnabitur, sicut prius decimoquinto capite enarrauim⁹,
Supr. 12. vbi dicitur, Nunc iudicium est huius mundi: nūc princeps
huius mundi eiicietur foras.

Sed vt cognoscat mundus quod diligam patrē. Sed morior vt
cognoscant omnes quod diligam patrē, obediēs illius vo-
luntati: voluntas autē eius est, vt moriar ꝓ salute hominū.

Et sicut præcepit mihi pater, sic facio. Vt cognoscant quòd
præceptum eius moriens adimpleam.

Surgite eamus hinc. Videns discipulos admodū metuē-
tes, & se iam comprehendi ac interfici imaginātes: & pro-
pterea crebro retrorsum se conuertendo, nō satis his quæ
dicebātur aduertere: siquidem maximum illis angorē in-
ducebat, tum locus publicus, tum nox, & præcipue quod

dixisset, Venit princeps mundi: transfert illos in locum a- Cap. 15.
lium tutiorem, quo existimantes in tuto esse, absque vllo A
merū auderent: nam magna audituri erant dogmata. De-
inde rursum ait.

Ego sum vitis vera. Id est eximia, incorruptibilis, spiritua- Cap. 15.
lis: siquidem hæc frequenter significat nomē ἀληθινὸς. Ali-
ter quoq; dicitur Vitis vera: quia pro fructu profert verita
tem. Seipsum itaque vitem nominat, vtpote præbentē dul
cedinem ac humani cordis lætitiā, ipsam videlicet prædi-
cationem, quam etiam scriptura vinum appellat, & tanquā
radicem discipulorum: palmites verò discipulos, quasi ex
ipso germinantes, sermone doctrinæ, & per eum nutritos
ad fructificationem maturorum botrorum siue virtutum, B
vt & ipsi similiter præbeant vinum doctrinæ.

Et pater meus agricola est. Curator: non tamen radicis sed
palmitū. Vere hæc vitis eximia est, in qua de solis palmi-
tibus curam habere oportet: patri autem curam eorum at-
tribuit tanquam deo, ostendens quòd his qui fructificant
auxilio est, eósque punit qui fructum non ferunt.

Omnem in me palmitem non ferentem fructum tollit. Omnem
palmitem qui ex me germinauit, mihique per fidē vnitus
est, nec fructum affert, excidit tanquam inutilem ac digni
gne. Omnis itaq; Christianus qui infructuosus est, à Chri
sto excisus est, quanquam per fidē illi comunctus esse vi-
deatur, & æterno igni reseruatus est.

Et omnem qui fert fructum purgat, vt fructum affatim afferat copiosiorē.
Purgat eum per tentationes, permittens vt in eum induc- C
cantur, illæ namque quòd damnum adfert, expoliunt, ac
omne robur maioremq; virtutum fertilitatem accersunt.
Ne autem aliquos ex ipsis intrusuposos esse suspicentur,
atque de seipsis iterum turbētur, huiusmodi præuenit tu-
multum, dicens:

Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.
Purgati meo quo vos docui sermone. Vides quod licet vi-
tis sit, est tamen etiam agricola: est enim hæc agricultura
communis patri ac filio, veluti sane & alia. Ne autem præ
nimia formidine excideret à fide ac habitu quo erga se
affecti erant, laxatam iam animam astringit, sibique con-
glutinat, dicens:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 15.

Manete in me, & ego in vobis. Manete in me firmiter mihi
D conglutinati per fidem indubitatam, habitúmque indissolubilem, & ego manebo in vobis, potentia vobiscum permanens, vólque amplectens, aut continens vos sicut vitis palmites, ac fructiferos reddens.

Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis. Neque vos fructificare potestis, si à mei coniunctione distrahamini.

Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Explanat parabolam. Et considera quomodo dixerit, Qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum. Nam frequenter manet quis coniunctus in Chri
E sto per fidem, non manet autē Christus in eo, auersans illum tanquam indigne se gerentem: hic fert quidem fructum, at modicum: vnum aut alterum opus bonum obiter perficiens. Videmus autem & in vineis huiusmodi palmites, qui, dum illis non gaudent vineæ, miserabiles quosdā ferunt racemulos.

Quia sine me nihil potestis facere. Tanquā germina quæ virtute à radice procedente non fruuntur. Quum autem superius dixerit, Nō potestis ferre fructū, niū in me maseritis: nunc etiam periculum dicit eius, qui in se non manserit.

Nisi quis in me manserit, eicietur foras sicut palmes. Tanquam sarmentum inutile.

Et exarescet. Et perdet quem habebat ex radice gratiæ humorem.

F *Et colligent eos.* Et congregabunt angeli huiusmodi sarmenta in die iudicij.

Et in ignem conijcient. Gehennæ.

Et ardebunt. Inflammabuntur, non tamen comburētur. Non manentes autem in se, dicit non eos solum qui ab illo sunt amputati aut abscissi, sed & illos qui non firmiter cum eo copulantur.

Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Nihil enim indignū petet, qui in dei præceptis versatur. Considera verò hoc esse Christum in discipulis manere, verba eius in illis manere siue seruari, aut opere perfici.

In hoc glorificatus est pater meus, vt fructum copiosum afferatis.

Glorificat' est, hoc est glorificabitur. Vt afferatis, id est, si Cap. 12.
A attuleritis. Multa siquidē sunt apud scripturam huiusmodi idiomata.

Et efficiamini mei discipuli. Perfecti efficiamini. Obseruandum igitur quod is qui fructum affert copiosum, hic perfectus efficitur Christi discipulus. Glorificari autē dixit patrem & gaudere, in copiosa fructificatione, & perfecto discipulatu ipsius: adhortās eos ad hanc rem, tanquam ad id quod domino gratum est.

Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. Eo modo quo me dilexit pater tanquā videlicet facientem voluntatem suam: ita & ego dilexi vos, tanquam scilicet facientes voluntatē
B meam. In præcedētibus quidem data est à nobis distinctio de Sicut, Quemadmodū & similibus, quod quum de patre, filio, ac spiritu sancto dicuntur, æqualitatem significāt: quū verò de deo & hominibus, similitudinem designant, verum similitudo non vbique per omnia quadrat.

Manete in dilectione mea. Rursum astringit illos ad se.

Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: sicut & ego patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Et quo- Nota.
modo moriēris velut homo carens auxilio? Quia vult hoc pater & ego pro hominum salute: quia hanc quoque rem duco gloriam. Sicut ergo ego dilectus à patre tamen pro vobis moriorr: sic & vos ita à me dilecti, moriemini tamen pro me. Nam huiusmodi mors iuxta beneplacitum est, nō
C ex odio aut imbecillitate.

Hæc locutus sum vobis vt gaudium meū in vobis maneat. Hæc consolatoria verba loquutus sum vobis, qui ob meā discessum tiamini mortē vt gaudiū quod erat propter me, quo de me gaudebatis, donec aduenirent hæc tristia, non corrumpatur, sed in vobis maneat, quum certiores facti fitis, quod non relinquam vos orphanos, sed iterum veniam ad vos.

Et gaudium vestrum compleatur. Et vt gaudium vestrū, quod de me est, compleatur, sicut ab exordio eius expectabatis, sperantes semper mecum conuersari.

Hoc est præceptum meū, vt diligatis vos inuicem, sicut dilexi vos. Præcepta de dilectione.
Vt diligatis vos inuicem adeo vehementer, vt etiā pro vobis inuicem moriamini: ego enim sic dilexi vos, vt etiam pro vobis iā moriar. Frequenter autem talia dicit, vt cordi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.15 D bus eorũ charitatem indelebiliter insculpat. vide autẽ admirandum vinculum: liquidem ostensum est quod mandio in Christo procedit ex eius dilectiõe, & obseruatione mãdatorũ illius: præceptũ vero eius est, vt diligamus nos inuicem. Ergo: diligere nos inuicem, est in Christo mãere: & seruare dei præcepta, est diligere deum, sunto: inter se cõnexæ dilectio quæ est erga deum, & quæ est erga nos inuicem. Dicens autem, Sicut dilexi vos, ostendit quod voluntarie propter illorum dilectionem moriatur.

Maiorẽ hac dilectionẽ nemo habet, vt quis animã suam ponat pro amicis suis. Maiorem hac quæ adeo magna est, vt etiã animam pro amicis relinquat, sicut ego nunc facio. Itaque nõ ex imbecillitate, sed ex vestri dilectione morior, ac dispẽ
E satorie à vobis separor: nolite ergo cõtristari. Et quia amicos eos ostẽdit, nunc etiam dicit quomodo sint amici sui.

† *Vos amici mei † estis, si feceritis quæcunque ego præcipio vobis.* O incomparabilem humanitatem. Nunquam quispiam seruum benignum facit sibi amicum: Christus autem etiã hoc facit: magis autem & fratrem eũ efficit. Nuntiate, inquit fratribus meis, vt abeant in Galilæam: atque patri hunc in filium asciscit: simulque regni cœlorum hæredem constituit.

† *Etiam hoc loco præsens ici, estis, pro futuro secus: eritis accipitur, veluti post pauca dicet author, sicut paulo ante dixit: Et dãdo glorificatus est capi pro glorificatur, & qui pro adferatis, pro Attuleritis, & frequenter alibi.*

Iam non dicam vos seruos. Et quando illos dixit seruos? Quando docens occultabat suæ diuinitatis potentiam. In
F præcedentibus etiam dixit, Vos vocatis me dominũ & magistrum, & bene dicitis: sum etenim.

Quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Quid faciat occul
Supra.13 tum.

Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo nota feci vobis. Renunciani vobis omnia tanquam amicis, quæcunque videlicet ferre potuistis: quæcunque æquũ erat vt audiretis: amico nanque & non seruo credit quispiã arcana. A tqui superius quũ diceret, Vos amici mei estis si feceritis quæcunque ego præcipio vobis, ostendit quod nõdũ erant, sed futuri tunc quum ea facerẽt: quomodo ergo hic

dixit, Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre Cap.15.
meo nota feci vobis? Verbum Estis, siue eritis, pro Permanebitis accipito, ac si dicat. Quum iam sitis, etiam in futurum permanebitis si feceritis, &c. Deinde & aliud ponit signum quod eos haberet amicos suos. A

Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Negatiue sermo, pronuntiandus est nõ interrogatiue, Vos nõ elegistis me sed ego elegi vos in amicos: ego ad amicitiam vestrã accurri.

Et posui vos. Et plantaui vos in dilectione mea, in fide quæ in me est.

Vt vos eatis. Vt extendamini etescentes.

Et fructum adferatis. Veluti superius significatum est. Aut Fructum, spiritualia charismata: aut multitudinem eorum, qui studio illorum saluandi sunt. B

Et fructus vester maneat. Maneat incorruptus, perpetuus.

Vt quicquid petieritis patrem nomine meo, det vobis. Nomine meo, hoc est tanquã mei, tanquam Christiani. Vel, inuocato nomine meo, sicut etiam in præcedentibus declarauimus, vbi dicebat, Et quicquid petieritis nomine meo hoc faciã. Ac tursus, Si quid petieritis nomine meo, hoc faciã: ex quibus ostensa est potentiæ æqualitas patris & filij.

Hæc mando vobis vt diligatis vos inuicem. Hæc loquor vobis, puta quod morior pro vobis, & quod ego ad amicitiam vestram accurri non improperans, sed incitans vos ad mutuam inter vos dilectionem. Quia vero turbabãtur tanquam iam ab omnibus Iudæis odio habiti, deinceps consolatur etiam eorum tristitiam.

Si mundus vos odit, scitote quod me priusquam vos odio habuerit. C
Mundum dicit malos Iudæos. Sit, inquit, vobis in consolationem, quod ego priusquam vos facrim odio habitus: & gaudete magis, quia mecum in odio malorum cõmunicatis. Deinde aliam quoque ponit consolationem: quod si è numero malorum essent, mali vtique eos diligerent.

Si de mundo essetis, mundus quod suum esset diligeret. Quod suum esset, hoc est, sibi simile: gaudet nanque simili simile.

Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Itaque odio haberi vos à malis, demonstratio est virtutis, quemadmodũ etiã à talibus amari, signũ est malitiæ. Quia vero abiectam eorũ mentem ere-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.15. xiturſum ipſos ab his quæ contra ſe fiebant conſolatur.

D *Memento te ſermonis quem ego dixi vobis.* Et quis ſit ille ſermo aduerte.

Supra.13 *Non eſt ſeruus maior domino ſuo.* Nam hunc ſermonem in
Mat.10. præcedentibus dixit eis: nec id ſemel, ſed variis in locis. Ait ergo, Non eſtis vos me meliores.

Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur. Conſeques enim
Nota. eſt, vt ſi mei eſtis diſcipuli, bono ſitis animo ad ſimilia eũ præceptore ſuſtinenda, & per veſtigia me ſequendum.

Si ſermonem meum ſeruauerunt, & veſtrum ſeruabunt. Neque grauiter feratis quod vos perſequantur, aut quod veſtros contemnant ſermones: quæ enim in me oſtenderunt, hæc etiam in vos oſtendent: & ſufficit, inquit, ſeruo vt ſit ſicut
E dominus eius.

Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum. Hæc omnia: puta perſequentes, & ſermonem veſtrum non ſeruantes. Si ergo diligitis me, gaudebitis omnino, quia hæc propter me patimini, quia & ego propter vos: & vos quidem pro domino, ego vero pro ſeruis. Deinde ponit & aliam conſolationem.

Quia non nouerunt eum qui miſit me. Quia contemnunt eũ qui me amandauit, hoc eſt, patrem quoque contumelia afficiunt. Gaudete itaque nobiſcum affecti contumelia. Poſt hæc Iudæos omni prinat venia, quòd de induſtria perperã
F operati ſint, taliãque perpetrauerint

Si non veniſſem & locutus fuiſſem eis, peccatũ non haberent: nũc autem non habent quod prætexant peccato ſuo. Si non docuiſſem eos, peccatum non haberent perſequendo ac contumelia afficiendo & me & vos qui mei eſtis, vtpote non dicẽtem quis eſſem, nec id à ſcripturis oſtendentem.

Qui me odit, is & patrem meum odit. Explanat & auget peccatũ illorũ dicẽs, quod filij iniuria, patris eſt iniuria. Poſtquam autẽ dixit de doctrina ſua, dicit etiam de ſignis ſuis.

Si opera non feciſſem inter eos, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et vere ipſi teſtes erant dicentes, Nunquam ap-
Mat.9. paruit ſic in Iſrael, aliàque ſimilia.

Nunc autem & viderunt. Huiuſmodi opera.

Sup.eod. *Et oderunt & me & patrem meum.* Superius namque dixit,
Supra.5. Qui me odit, is & patrem meum odit. Et rurſum alibi, Qui

non honorat filium, non honorat patrem qui miſit illum. Cap.15.
A *Sed vt compleatur ſermo qui in lege eorum ſcriptus eſt, Oderunt me gratis.* Etiam hic dictio Vt, non eſt cauſalis, ſed futuri ſignificatiua, quod futurum ſit, vt hic ſermo compleatur. Legẽ vero dicit librum Pſalmorum in quo ſcriptum eſt, Et ſermonibus odij circundederũt me & oppugnauerũt me gra- *Pſal.108*
tis, ſiue fruſtra, abſque ratione, propter ſuã malitiam. Ne autem dicant Apoſtoli, Si te perſecuti ſunt, & ſermonẽ tuum non ſeruauerunt: ſi quum talia edocti ſunt, talibq; vi derunt, nihil illis profuit: ſi te & patrem tuum oderunt: ſimilia quoque aduerſum nos demonſtrabunt: quam igitur ob cauſam ad tales nos mittis? inducit conſolationem, dicens quod ſpiritus ſanctus cooperabitur illis.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM
DE PARACLETO.

B

Qũ autem venerit paracletus quem ego mittam vobis à patre ſpiritũ veritatis, qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. De mea diuinitate. Nam quum pater teſtimonium perhibuerit de me, ſpiritus ſanctus quoque multifariam teſtimoniũ omnino perhibebit. Teſtificabitur autem lucens in cordibus veſtris ad maiorem certitudinem: & miracula operans ad nomen meum. Vide autem quod mittit quidem eum & filius, tanquam eiuſdem cum patre honoris: verum id à patre, puta procedentẽ. Procedit itaque à patre, tanquã de eius ſubſtã- † *Rurſum & hic aperuit dogma Græcorũ.*
tia †. Ideo etiã omnia quæ patris ſunt, nouit ſicut & filius. Quod ſi roget quis, cur etiam filius non dicitur ipſe ſpiritus, quum etiam ab eodem ſit patre, Dicemus quia nõ natus eſt quemadmodũ filius, ſed alio modo procedit. Ideo Nati quidem vocabulum filio conuenit, Procedentis vero ſpiritui. Rurſum ſi pergat interrogans, quid ſit illa proceſſio, pergemus & nos dicentes, inuertendo paululũ quod Nota.
ait Gregorius Theologus: Dic tu generationem filij, & nos naturam eloquemur proceſſionis ſpiritus: & ex æquo pugnabimus, in dei myſteria tanquam per tranſennam proſpicientes. Quare autem filius & ſpiritus non dicũtur fratres, quum eundem habeant patrem? quia non eodẽ modo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.16. ex illo sunt: siquidem ille nascitur, hic vero procedit.

D *Et vos testes estis, quia ab initio mecum estis.* Testes sermonum & operum meorum, ac meæ diuinæ potentiæ: fide digni, quia ab initio prædicationis meorumque miraculorū mecum estis: & omnino multos ad fidem adducetis: neq; enim omnes similiter mali sunt.

Cap.16. *Hæc locutus sum vobis ne quid offendamini.* Quum malos videritis persequentes vos, ac iniuria afficientes, sed cognoscentes quod paracletus vobis auxilietur, bono animo, ac viriliter agatis.

Supra 9. *Extra synagogas vos eicient.* Prædictum est enim, quòd statuerunt Iudæi, vt si quis confiteretur ipsum esse Christum extra synagogam eiceretur.

Sed venit tempus, vt quisquis interfecerit vos, videatur cultum
E *præstare deo.* Sed procedente tempore, inquit, adeo insanient, tantóque studio vestram affectabunt mortem, vt eū qui vos occiderit, putent sacrificium ac victimam obtulisse deo, & opinentur coluisse eum magis, eique placuisse, vt qui seductores ac pestiferos occiderit.

Et hæc facient, quia non nouerunt patrem neque me. Propter quos hæc fulti-
bitis: & satis est vobis ad consolationem, quod hæc propter nos patiamini. Non nouerunt autē patrem neque me, idque voluntarie, sponte videlicet deteriora sectantes.

Sed hæc locutus sum vobis, vt quum tempus illud aduenerit reminiscamini eorum, quod ego dixerim vobis. Vt quum venerit tem
F pus persequutionis ac mortis vestræ, reminiscamini eorū, quæ videlicet loquutus sum vobis: hinc vt recordemini, q̄ ego prædixerim vobis omnia, tanquā vulnera cognoscēs: & vt à vera tristiū prænunciatione, fidelé me his beatis etiā in bonorum promissionibus. Nam deceptor nō ea prædicit quæ à deceptione abducunt, sed ea tantum quæ attrahunt. Hæc vero & similia frequenter eis inculcat, vt dū passi fuerint no turbentur, quū hoc præscierint: neque torpescant scientes quod propter deū passuri sint. Magnum siquidem remedium est his qui pro virtute decertant, cognoscere pro quo sit certame. Et nobis ergo pro honesto patiē tibus consolationi sit, cognoscere quod pro honesto patimur. Nam si pro honesto quis pati gaudet, multo magis

Cap.16. pro deo & pro virtute.

Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram. Quia A
vobiscum eram & ita passuri non eratis quandiu vobiscum essem. Nunc autem hæc dico, quia separor à vobis: & iam instant vobis pericula. Atqui etiam ab initio quando vocauit eos, & in Apostolatū ordinauit, dixit eis, Ecce ego mitto vos tanquam oues in medio luporum: &, Tradēt vos ad concilia, & in synagogis suis verberabunt vos, & ad reges & præsides ducemini propter me & eritis odio habiti ab omnibus propter nomē meum. Itemque, Ne vobis ab his timueritis qui occidunt corpus, ac multa huiusmodi: quomodo ergo ait, Hæc vobis ab initio nō dixi? Quia dicto, hæc, in præsenti alia ab illis significat: dico sane, Sed venit siue appropinquat tempus vt quisquis interfecerit vos, vi deatur cultum præstare deo: nam hæc dixit nunc, quæ pre- B
cedentibus erant formidabiliora. Mat. 10.

Nunc autem abeo ad eum qui misit me, & nemo interrogat me, Quo abis? Videns eos intantum tristitia absorptos vt muti efficerentur, nec responsum ei dare possent, exprobrat eis silentium à tali tristitia ortum, dicens, Nunc autē abeo ad eum qui misit me, & nemo interrogat me, Quò abis? Atqui Petrus interrogauit eum dicens, Domine quo abis? Sed ibi sane Petrus dicens, Quo abis, de loco interrogauit: hic vero, Quo abis, significat: Quid agis? Solent namque qui egre ferunt, ita reuocare eum qui repente prosilit ad mortem. Oportuit ergo & discipulos dicere, Quo abis? siue, Quid agis nos relinquens? Potest quoque & alio modo dici, quòd quum Petro irrogante non respondisset quo abiret, oportuit eos rursum interrogare. Sup. 13. C

Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implenit cor vestrum. Admodum contristati estis, & propterea tacetis.

Sed ego veritatem dico vobis. Vtpote ipsa veritas. Quanquam enim mille modis anxij sitis, veritatem dicam, nec tristia occultabo, sicut ij qui ad gratiam loquūtur. Deinde consolando ostendit vtilem eis esse suam profectionem.

Expedit vobis vt ego abeam: si enim non abiero paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Vos quidē optatis vt ego verser vobiscū, verum aliud vobis expedit. Pro- Nota.
curatoris est autem non indulgere dilectis quum inutilia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 16.

D concupiscunt. Nã quia desuper ita sanctæ trinitatis visum
est, vt pater quidem ad filium eos attraheret: filius autẽ il-
los doceret, ac spiritus sanctus ipsos perficeret: & iam duo
completa erant, oportebat & tertium perfici, consumma-
tionem videlicet spiritus sancti. Non erat autem æquũ vt
hoc fieret nisi postquam filius recessisset. expedit itaq; vo-
bis vt ego abeam. Sicut enim si ego non abiero paracle-
tus non veniet ad vos: ita etiam si paracletus non vene-
rit ad vos, nequaquam perficiemini. Necesse est ergo vt e-
go abeam, completo iam opere quod me facere oportuit,
vt alius exhortator adueniat, vosque perficiat.

Quumque ille venerit, arguet mundum de peccato & de iustitia,
E *& de iudicio.* Arguet, hoc est, condemnabit tãdem malos,
inexcusabiles penitus demonstrabit, quando me mortuo
eximias apparabit doctrinas, & vt signa fiant maxima ad
mei nominis inuocationem. Quid ergo posthac aduersum
me dicent, quod sit rationi consentaneum? Cuius etiam
mortui nomen talia præstare poterit? profecto nullius. De-
inde ea etiam explanat de quibus illos arguet.

De peccato quidem, quia non credunt in me. Nam irremissibi-
le erit peccatum, adhuc in me non credere.

De iustitia autem, quia ad patrem meum abeo, & posthac non vi-
debitis me. Iusti nanque iudicium est, accedere ad deũ, si-
mulque cum eo esse. Nam hoc significat, Et posthac nõ vi-
debitis me. Itaque nisi iustus essem, non accederẽ ad deũ:
quomodo nanque peccator ac seductor, legis trãsgressor,
F deique aduersarius, peruenirem ad eũ qui iustus est, verax,
legislator ac deus? Sed vnde manifestum erit quòd ad deũ
abeat & cum eo sit? Vnde? A spiritus sancti testimonio, per
illustrationem vt dictum est ac signa, quæ per nomen eius
edentur. Posthac autem non videbitis me, cum hac videli-
cet ignominia & abiectione. Siquidem viluri eum erant,
sed non vt prius.

De iudicio vero, quia princeps mundi huius iudicatus est. Quia
diabolus condẽnatus est, & à potentatu suo eiectus, nõ po-
Nota tens posthac meũ omnino ferre nomẽ, sed statim fugiẽs:
quomodo obsecro id illi contingeret, si amicũ eum habe-
rem veluti dicunt mali, quòd per Beelzebul principẽ dæ-
moniorum eiiciam dæmonia, quodque dæmoniũ habeã,

Cap. 16.

& cætera huiusmodi? Vt autem sermonem summatim col-
ligamus: Quum venerit paracletus arguet mundũ de pec-
cato, quia peccant qui adhuc nõ credunt: de iustitia autem
quia iustus ego sum & non peccator, sicut ipsi dicunt: de
iudicio vero siue condemnatione, quia condemnatus est
princeps dæmoniorum, tanquam inimicus, & non amicus
meus.

Adhuc multa habeo quæ vobis dicam, sed nõ portare nõ potestis.
Quum adhuc imperfecti sitis: & nondum per horrendam
passionem, ac inopinatam resurrectionem meam profece
ritis, neque induti sitis virtute ex alto.

Quum autem venerit ille paracletus qui est spiritus veritatis, du-
cet vos in omnem veritatem. Ad hoc vt sciatis omnem veri-
tatem diuinorum dogmatum, quam videlicet expedit vo-
bis cognoscere. Deinde ne auditis talibus de spiritu san-
cto, maiorem existimarent esse spiritum, & in extremam
inciderent impietatem, medelam adiungit, dicens.

Non enim loquetur à semetipso. Sicut neque ego, quemad-
modum variis in locis explicauimus. Siquidem nihil vllt
sanctæ trinitatis personæ proprium est, præter innascibi-
litatem, natiuitatem & processionem, sed omnia eis com-
munia.

Sed quæcunque audierit loquetur. Quecunque audierit à pa-
tre, sicut etiam frequenter de meipso dixi, significans sub-
stantiæ ac naturæ identitatem, æqualitatem, & omnimo-
dam similitudinem. Quemadmodum enim filius impletio
legis est ac prophetarum, veritate confirmãs, quæ prius fi-
guratiue scripta erant: ita quoque & diuinus spiritus im-
pletio est euangelii, ea quæ filij sunt adimplens. sicut & fi-
lius ea quæ patris sunt.

Et quæ futura sunt annunciabit vobis. Ne incaute præcipi-
temini, etiam prophetiæ ac præcognitionis gratia dignos
efficiet.

Ille me glorificabit. Per nomen meũ vires præbens: meæ
incarnationis mysterium planius vobis manifestans.

Quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. De mea scientia:
ea videlicet quæ patris est. Accipiet autem, hoc est, audiet.
Dicit tamen hæc, demittens sese ad discipulorũ imbecillita-
tem. Nam accipere & audire, creaturarum sunt: siquidẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.16.

D increata trinitas nouit omnia, & nunquam vllo indiget. Deinde interpretatur quod dixit, De meo.

Omnia quæ habet pater, mea sunt: propterea dixi quod de meo accipiet, & annunciabit vobis. Nam cũ omnia quæ patris sunt mea sint, vnum autem horum sit hæc scientia: merito dixit quod de meo accipiet, hoc est, conformia mecũ & audiet & annunciabit vobis, nihilque dissonum, vtpote mihi per omnia æqualis. Quæcunq; ergo docuerit mea sunt, & meorum adimpletiua sermonum & operũ. Et quare non venit spiritus sanctus, dũ adhuc esset cum eis filius? Primum quidem, quia sufficiebat filius, qui cum eis versabatur. Preterea vero, quia necdum occiso agno qui pro mundi peccato

E immolatus est, nondum solutum erat peccatũ: hoc autem nondũ soluto, Dei ergo homines reconciliatio nondũ facta erat: nondũ vero facta reconciliatione, non oportuit dari gratiã spiritus sancti. Vbi vero facta est reconciliatio, & Apostoli ad pericula mittebantur, ac certamina aggrediebantur, & vnguẽtis erat necessitas, tunc demũ alius venit exhortator. Et quare non statim post resurrectionem venit? Vt in multo illius positi desiderio, cum multa eum gratia susciperent. Etenim donec cũ eis erat Christus, in afflictione non erant: at vbi recessit, nudati & in multo timore ac mœstitia cõstituti, multa cũ hilaritate ac iocunditate spiritum sanctum erant susceperi. Quemadmodũ autem pater ea quæ sunt, in esse potuit producere, filius tamẽ ea produxit, vt eius discamus potentiã ac diuinitatem: ita quoq;

F filius poterat quæ alterius erant paracleti in discipulis operari, ea tamen operatus est spiritus sanctus, vt eius quoque discamus potentiã ac diuinitatẽ. Nã quia de patre quidem nullus hæsitabat, de filio autẽ ac spiritu sancto ignorantia tenebantur: propterea ille sane per incarnationẽ cũ eis conuersatus est, hic vero alio modo pfecit. Preterea de patre quidẽ multa audierant: filium quoque sæpius diuina operantem conspexerant: spiritus sancti autem dignitatẽ, neque auditu, neque aspectu cognoscebant. Ab hoc itaque perficiuntur, vt eius quoq; diuinitatem cognoscant. Propterea etiam in diuino baptismate viuificans trinitas assumitur: non quod vna sola persona ad regenerationem nõ sufficiat, sed vt per inuocationis communicationem, Deitatis

Cap.16.

tatis communicatio significetur. A

Pusillo tempore, & non videbitis me. Sub terra sepultum.

Et rursum pusillo tempore, & videbitis me. Vbi à mortuis resurrexero.

Quia ego vado ad patrem. Passionis mysterium appellat vbique translitum, ostendens quod non multo tẽpore morti erit subiectus. Itaque postquam læta de altero paracleto promisit, rursum tristia inducit, idque frequenter & fecit iam & facit, lætis tristia permiscens, vt hinc quidẽ consolentur deiectos, hinc vero stantes exerceat. Nam qui in verbis horrenda primum meditati fuerant, ea postmodum in rebus tolerabilius latuti erant.

Dixerunt ergo quidam ex discipulis eius inter se, Quid est hoc quod B *dicit nobis, Pusillo tempore, & non videbitis me: & rursum pusillo tẽpore, & videbitis me: & Quia vado ad patrem? Dicebant ergo, Quid est hoc quod dicit, Pusillo tempore? Nescimus quid loquatur.* Siquidem parabolam eis videbatur aliquam etiam hic dicere, sicut & in euangelio iuxta Matthæum prædiximus. Fortas- *Mat.17.* sis autem & tristitiæ vehementia insensibilitatem hanc eis iniecerat: & qui frequenter hæc audierant, sic affecti erãt, quasi nihil vnquam horum audissent.

Cognouit ergo Iesus quod volebant eum interrogare: & ait illis, De hoc quæritis inter vos quod dixi, Pusillo tempore, & non videbitis me: & rursum pusillo tempore & videbitis me? Deinde quod quærebant interpretatur.

Amen amen dico vobis, Plorabitis & lamentabimini vos. C

Non videntes me, sub terra videlicet sepultum.

Mundus vero gaudebit. Mali scilicet, tanquã à me liberati.

Vos autem contristabimini. Ad aliquod tempus. Videte autẽ quomodo dixerit, Plorabitis & lamentabimini ac contristabimini: ad tolerantiam amplius eos exercens, per continuationem eorum quæ mœrore afficiant.

Sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Quum me iterum videbitis ex mortuis resuscitatum. Deinde ponit etiã vulgare ac certissimum exemplum de gaudio quod mœrorẽ e medio tollit.

Mulier cum parit tristitiam habet, quia venit hora eius. Tempus laboriosum dolorum.

Cum autem pepererit puerulum, iam non meminit angustiæ, pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 16. *pter gaudium hinc ortum, quod natus sit homo in mundum.* Quem
D admodum breuis ille mœror, qui mulieri in partu laborati prouenit à partus doloribus, magnum parit de edita prole gaudium: ita quoq; vobis temporalis de morte mea mœror, perpetuum generabit de resurrectione mea gaudiũ.

Et vos ergo nunc quidem tristitiam habetis: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrũ, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Nemo à vobis auferet: tunc enim nõ amplius moriar, nec desinceps me priuabimini. Quomodo autem de muliere dixit, quod gaudet quia natus est homo in mundum: quum non propterea gaudeat, sed quod sibi natus sit puerulus? Hoc dixit, quoniã ab initio dixit de⁹, Crescite & multiplicamini ac replete terrã: & in primis quidẽ homo nascitur
E in mundũ: ex cõsequenti vero etiã ad obsequium parẽtum. Simul autẽ & mysticum quiddã hinc significatur, q⁹ Christus per mortem genitus, quasi per quẽdam vterum, & solutus mortis doloribus natus sit nouus homo in mundum nouum: primogenitus ex mortuis in regnum cœlorum.

Et in illo die me non rogabitis quicquam. In illo die, hoc est, quum venerit paracletus, nõ rogabitis me quicquã eorum quæ nunc rogatis, puta, Quò abis? &, Ostende nobis patrẽ ac similia: de omnibus à paracleto edocti. Vel etiã aliter. Non necesse habebitis mecũ versari corporaliter: nã hoc significat, Me non rogabitis quicquã, sed tantũ nomẽ meũ nominãtes, cũcta accipietis quæ petieritis: subiũgit enim:

† *Amen amen dico vobis, quæcunque † petieritis patrem meum in*
Nota. F *nomine meo dabit vobis.* Cuius autem nomen tãta potest, certissime deus est. Ideo etiã Dauid variis in locis illud laudans, nunc quidẽ ait, Quãm admirabile est nomen tuũ in
Psal. 8. 148. vniuersa terra: nunc vero, Exaltatũ est nomen eius solius. Aduertendum est autem quòd interdum quidem dationẽ eorum quæ petuntur patri attribuit: quandoque vero sibi ipsi, sicut & alia sane, propter æqualitatem, eandemque potentiã: hic autẽ & patri & sibiipsi. Nã ait, In nomine meo. Et pari modo dicendum, vbicunque hoc adiunctum est.

† † *Quæcunque conferunt & vtilia sunt.*

Hactenus non petistis quicquam in nomine meo. Atqui quan-
Act. 10. do eos misit data potestate aduersus spiritus immundos, vt eicerent illos, & curarent omnem morbũ, omnemq; lan-

Cap 16. guorem, in nomine ipsius operabantur. Verum tunc non
A petebant patrem in nomine ipsius.

Petite & accipietis vt gaudium vestrum sit implenum. Vt postquam cognoueritis quanta possit nomen meum, gaudium habeatis perfectum, siue multum, aut copiosius.

Hæc per prouerbia dixit. Hoc est obumbrata, & non omnino manifesta, quia adhuc metu & mœrore affecti, his quæ dicuntur nõ potestis aduertere, aut amplius percipere.

Sed venit tempus quando non iam per prouerbia loquar vobis, sed palam de patre annunciabo vobis. Instat tempus resurrectionis meæ, videlicet quãdo aperte ac manifeste docebo vos, iam in lætitia constitutos. Siquidem post resurrectionem per quadraginta dies apparebat eis, & docebat de regno
Act. 1. dei, sicut narrat liber Actorum.
B

In illo die in nomine meo petetis. Diem & horam solet frequenter ipsum tempus appellare. Sæpius autem de petitione in nomine suo dicit: certiores eos reddẽs de ipsius virtute, & fiduciam iniiciens.

Et non dico vobis quod ego rogabo patrem pro vobis. Et nõ dicam vobis tunc, Precabor patrem pro vobis.

Ipse enim pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quod ego à deo exiui. Nam ipse pater tunc vos amabit sicut ego, permanentes videlicet in amore ac fide erga me.

Exiui à patre & veni in mundum: iterum relinquo mundum & vado ad patrem. Verba hæc, Exiui & veni, Relinquo & vado ac similia, demittendo se dicit, propter infirmitatem intelligentiæ discipulorum, veluti frequenter diximus. Nam
C tanquam deus & in patre erat & in mundo; siquidem tes loco non circunscripta est diuinitas. Itaque exiui à patre, significat esse eum de substantia patris, siue legitimum patris filium. Veni in mundum, significatiuum est incarnationis ipsius: & similiter quod ait, Relinquo mundum. At illud, Vado ad patrem, demonstrat restitutionẽ prioris potentiæ ac gloriæ ipsius.

Dicunt ei discipuli eius, Ecce nunc aperte loqueris, & prouerbium nullum dicis. Nunc manifeste loqueris, & nihil obtectũ dicis: intelleximus enim quæ nunc dixisti.

Nũc scimus quòd scis omnia, nec opus est tibi vt quis te interroget. Hoc dicunt consolatione nõ modica accepta ab his, quos

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 16. D loquutus est, sermonibus, vtpote intelligētes quod rursum resurrecturus esset, rursumque eos docturus: & quod pater ipsos amaret. Illud siquidem auxilij spē præbebat, hoc autem rectæ fidei certitudinem: nam tunc potissimum hæc intellexerunt. Aiunt ergo, Nūc scimus quod scis omnia, etiā hominū arcana: nec opus est tibi vt quis te interroget de his quæ discere voluerit, sed præueniēs dissoluis quod quærit. Nam & nobis conquirentibus quid esset. Pusillo tē pore non videbitis me, & rursum pusillo tempore & videbitis me & cætera: non interrogatus interpretatos es ea, & quiescere fecisti mentem nostram.

Per hoc credimus quod à deo existi. Respondit eis Iesus, Modo creditis? Ipsi siquidem tanquam gratiam aliquā illi præstantes dixerūt, ex hoc perfecte credimus, quod à deo missus sis, q̄ filius dei sis: ipse vero exprobrans eis imperfectam adhuc fidem, ait: Modo perfecte creditis. Necdum adhuc: arguet enim ac conuincet vos tempus quod iam instat.

Ecce instat tempus & iam venit, vt dispergamini vnusquisque in sua, & me solum relinquatis. Tempus dicit impetus eorum, qui cum proditore venturi erant, quando omnes discipuli eius relicto eo fugerunt, veluti scripsit Matthæus: tunc enim timor imperfectam eorum fidē ostendit, quū ad modicum tempus offendiculū passi sint de passione ipsius.

Et non sum solus, quia pater mecum est. Semper mecum versatur, vtpote inseparabilis.

F *Hæc loquutus sum vobis vt in me pacem habeatis.* Hæc loquutus sum vobis, non perfectam vobis tradens notitiam, sed ne propter cogitationes patiamini in me offendiculū, aut turbemini quādo comprehendar, ligabor & abducar, aliaque humano more patiar.

In mundo pressuram habebitis. Non solum quando patiar, verum etiam quàm diu in mundo hoc fueritis: nā præsens vita stadium est ac locus exercitationis athletarum dei, si-
Mat. 7. ue exploratio eorum qui me diligunt. Prędictum est enim q̄ arcta est porta & stricta via quæ ducit ad vitam. Ne autem deiiciantur audientes, quòd tota vita passuri sint afflictiones, confortat eos dicens.

Sed bono sitote animo, ego vici mundum. Hoc est, malitiam ac
Sup. 12. malum illum qui huius pater est. Nam prædictū est, quòd

princeps mundi huius iudicatus est, siue deuictus est. Ne Cap. 17.
ergo timueritis: consequens enim est, vincente præcepto- A
re, etiam discipulos qui eum imitantur vicisse. Qui ergo malis afficiunt & occidunt corpus, superabuntur ab anima vestra, atque id quod capi potest tollent: ab ea vero quæ capi nequit, manifeste deuincentur.

Hæc loquutus est Iesus, sustulitque oculos in cælum. Post admo- Cap. 17.
nitionem ad orationem, tanquam homo conuertitur, instruens homines, vt in tentationibus ad deū respiciāt: omnibūsque relictis ad eum confugiant, & ab eo petant auxiliū. Hic itaq; sursum eleuat oculos, docens intentionē ac indistractionem in orationibus. Alibi vero procidit in faciem, statuens deiectionem ac cordis contritionem tempore orationis. Venit enim non tantum vt seipsum ostenderet, sed & virtutem traderet: non verbis solum, sed & B
operibus. Nam hoc veri præceptoris est.

Et dixit, Pater venit hora. Passionis aut mortis, de qua dixe- Sup. 7.
rat, Tempus meum nondum adest: tempus quod deus qui assumpsit, hominē assumpto definiuit.

Glorifica filium tuum. Afflictionibus quas pro mūdo per- Nota.
petiar. Nam mihi qui dominus sum, gloria est pati pro seruis vt hinc homin. innotescat quo affectus sim hominū amore: vt accurrant omnes gētes, & me deum esse cognoscant. Ait enim Paulus q̄ sic dilexit nos, vt traderet seipsū Galat. 2.
pro nobis. Vel, Glorifica me edēs tempore passionis prodigia ac terribilia, admirandāque signa: & ex his ostendēs quod naturalis sim filius tuus. Hæc quoque dicta sunt vbi C
habetur, Nunc glorificatus est filius hominis. Supra. 12.

Vt filius tuus glorificet te. Per suam gloriam: nam credentibus in me gentibus, & tu glorificaberis, siquidem credent in te & glorificabunt te, qui proprio filio tuo pro eis non peperceris: meāque gloria erit & tua. Quærens ergo glorificari, ostendit quod ad crucem sponte veniat. Deinde etiam causam dicit, propter quam glorificari quærat.

Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis. Sicut, pro quia. Ait ergo, Glorifica filium tuum, quia dedisti ei potestatē omnium gentium, vt ab eis glorificetur. Scriptum est enim, Et Psalm. 2.
dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuā terminos terræ. Glorifica filium tuū, qui complacitum est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.17 D tibi notum eum fieri ac glorificari vniuerso orbi. Quærere autem glorificari ac dicere dedisti & similia, demittendo se dicit ac dispensatorie, sicuti variis in locis disputauimus: aut etiam tanquam homo hoc ait.

Vt quotquot dedisti ei, det illis vitam æternam. Quantum in se est. Nam licet quidam non crediderint, id tamen illorum culpa est: siquidem patri complacitum est, vt filius haberet omnium potestatem per fidem, & omnes sub iugum precepterum eius fierēt. Filius quoque vniuersis per Apostolos dedit euangelium, Deiq; notitiā, quæ est vita æterna, vtpote vitam cœlestiam æternam: qui autem non sunt subiecti, neque illud susceperūt, ipsi sibi perditionis causa sunt: neminem enim cogit inuitum. † Nam virtus voluntaria est.

E † *Gratis suauis est illusio quæ in dicunt ἀφετὴ γάρ ἐστι ἑκούσιος, voluntaria enim est virtus.*

Nota. *Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum.* Et vere vita æterna est dei cognitio, fide ac operibus coniunctis. Nam fides, inquit, sine operibus mortua est. Vt cognoscant deum, te solum verū deum & me. Solum autem verū deum dixit patrem, ad differentiam falso dictorum deorū: non verorum quidē, sed tamen dictorū. Non autem seipsum excluit quin verus esset deus. Nā quo nā pacto id facere potuit, qui se veritatē
Supra.14 vocat dicens, Ego sum veritas: & se patri prædicat æqualē,
Sup.10. cum multis aliis in locis, tum vbi ait, Ego & pater vnum sumus? Non hoc ergo nunc etiam de seipso dixit: vt quod ex his quæ frequenter docuit notum est. Siquidem neq; spiritus sancti hic memnit: vtpote de quo significauerat in his
F quæ docuerat, nempe quum esset ille paracletus, qui duceret eos in omnem veritatem sicut prædictum est.

Ego te glorificaui super terram. Super terram dixit, nā in cœlo glorificatus fuerat, ex natura habens gloriam, & ab angelis adoratus. No ergo de illa loquitur gloria, quā ex substantia sua hæreditario iure possidet: nā illā, etsi nemo eū glorificet, plenam habet: sed hanc dicit quæ ab hominum cultu resultat. Nempe tale est & illud, Glorifica filium tuū.
Sup. eod. Et vt scias quod de hac gloria loquatur, subiungit:

Opus consummaui quod dedisti mihi vt facerem. Prædicationē euāgelij. Atqui tes adhuc in principiis erat: quomodo ergo

dicit, Cōsummaui? Quia quicquid suarū erat partium iam impleuerat. Aut futurum dicit tāquam præteritū. Vel hoc dixit, quia iam radicem bonorū iecerat, quæ omnino fructum erat proditura. Ipse ergo patrem glorificauit in terra, vtpote data iam de eo notitia vniuerso orbi per euāgelium quod per Apostolos in vniuerso mundo prædicandū erat. Nam in omnem inquit terram exiuit sonus eorū, & *Psal.18.* in fines orbis terræ verba eorum. Eum quoque glorificauit, omnia ei adscribendo, tam doctrinas quam signa.

Et nunc glorifica me tu pater apud temetipsum gloria quam habui priusquam hic mundus esset apud te. Ego quidem glorificaui te in terra, vt significatum est: tu vero glorifica me gloria diuinitatis, quam habui ante mundi constitutionem. Glorifica me hominem apud teipsum, regali solio dignum apud te iudicās: de quo ait ꝓpheta Dixit dominꝰ domino meo, *Psal.109* hoc est pater filio, sede à dextris meis. Glorifica me gloria quam habui vt deus, priusquam hic mundus esset apud tuā potestatem: priusquam hic mūdus fieret id est ante omnia B & semper. Quod autē dicitur, Et nūc, hoc est deinceps. Et nos ergo hac fruemur gloria, si eum fuerimus imitati. Ait *Roma.8.* enim Paulus, Si cōpatimur vt & glorificemur. Omnino sane innumeris digni sunt lachrymis, quicquid propositū sit huiusmodi gloria, sua segnitie ab ea exciderint, & more insanientium ac demētiū sibiipsis insidias paraverint. Nā etsi nullum esset suppliciū, miserrimi tamen iudicarentur: qui quum sibi paratum fuisset, vt cum filio dei coregnarent & conglorificarentur: ipsi sese talibus priuassent bonis. Non sunt enim condignæ afflictiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ manifestabitur erga nos C

Manifestaui nomen tuum hominibus. Postquam dixit, Opus consummaui, explanat nunc sermonem. Atqui Iudæis manifestatum erat nomē eius: nouerāt enim quod deus esset, sed hoc de aliis dicit gētibus, quibus id ignotum erat. Aut nomen dicit paternum, quod pater sit filii naturalis, nam quum id eos lateret, ab ipso manifestatum est.

Quos dedisti mihi de mundo, tui erant. Tanquam dei.

Et mihi eos dedisti. Tanquam æquali. Fit autem de Apostolis sermo: quo etiam hic ostendit quod non sit deo contrarius, quòdq; patris est voluntas, vt credāt in filiū. Nam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 17. D si vt quidam nugantur, quando patris erant, non erant filij consequens est, vt quum eos dederit filio, alienauerit eos: quod absurdum est. Dedisti inquit mihi: iuxta quem modum etiam prius dixerat: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eū. Sed quomodo dixit, Quos dedisti mihi de mundo, quum prius dixerit ad eos, De mū do non estis? Ibi quidem malos appellauit mundum: hic verò fabricam ipsam mundialem.

Supra. 6.

Sup. 15.

Et sermonem tuum seruauerunt. Voluntatem tuam compleuerunt, credendo in me.

Nunc cognouerunt quod omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt. Nunc, postquam videlicet didicerunt, cognouerunt quòd E omnia quæ dedisti mihi, hoc est, quæcúque dico ac doceo, abs te sunt, tua sunt præcepta, & nihil mihi propriū est aut alienum à te. Deinde etiam dicit vnde hoc cognouerunt.

Quia verba quæ dedisti mihi dedi eis: & ipsi acceperunt, ac vere cognouerunt quòd à te exiui, & crediderunt quod tu me misisti. Hoc cognouerunt ex verbis quæ dedi eis. Siquidē aperte docebam tua esse quæcunque dicebā ac docebam. Et ipsi acceperunt, facile persuasi. Hæc autē & similia loquitur ad patrem, ostēdens discipulis quē erga illos haberet amorē. Nam qui non tantū sua tribuit, sed & alium ad hoc precatur, vehementissimum ostendit desiderium.

Ego pro eis rogo. Pro eis te precor tanquam homo. Nam & hic & in sequenti sententia capitur ἐρωτᾶν pro Obsecro.

Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Nō pro mundo vniuerso precor, sed pro his qui credūt in me. Nā qui in me non credunt, nolunt vt pro eis orē. Fre- F quenter autēponit verbū Dedisti, vt firmius discant quòd patris voluntas sit, vt credatur in filiū. Verum quia, Dedisti, &, Tui sunt, ac similia, insipientibus prauas generatura erant suspitiones, nēpe quòd maior & antiquior esset patris potentia: has soluit dicens:

Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt. Vides honorū æqualitatē: nam hoc significat nunc ista conuersio. Quum enim dixit, Tui sunt, ostendit quod etiā hi qui sibi dati sunt, pateruæ sint potestatis, ne quis ergo potentiore putaret patrē, addidit, Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt. Itaque etiā antequam darentur, filij erant, & postquam dati sunt,

patris permāserunt, hoc est semper amborū, vtpote æqua- Cap. 17.
lium in honoribus & bonis. Eos ergo mihi dedisti qui mei A
erant. Dedisti verò, dixi dispensatorie, vt cognoscāt quòd non præter voluntatem tuam hos attraxerim.

Et glorificatus sum in eis. Etiam potestatem habens in his quæ tua sunt, sicut in his quæ mea: quemadmodum & tu in his quæ mea sunt, sicut in his quæ tua. Vel, glorificatus sū in discipulis qui mihi dati sunt, agnoscentibus me dominum suum, & adorantibus ac prædicantibus me deum.

Et iam non sum in mundo. Paulò post moriturus. Rursum autem sermonem de morte sua inducit, commēdaturus eos B
tanquam homo deo ac patri. Ait ergo, Iam non sum in mū do, sicut hactenus cum eis conuersans & confirmās, inungens ac consolans illos.

Et hi in mundo sunt. Nondum moriētes, & propterea tuo egent auxilio. Quum autem dixisset, Iam non sum in mundo, interpretatur hoc dicens:

Et ego ad te venio. Sicut filius ad patrē, consummato iam opere vt dictum est.

Pater sancte serua eos per nomen tuum quo donasti me. Per nomen tuum omnipotens, quod & ego natura habeo. Nā & ego deus sum. Iterum autem ait, Donasti, ne deo videretur esse contrarius. Vel, quod dedisti mihi tanquam homini.

Vt sint vnum. Vnitate fidei quæ in me est, & mutua dilectione, de qua superius multa eis præceperat. *Sup. 10.*

Sicut nos. Prædixit enim, Ego & pater vnum sumus. Prius autem aliis in locis differuimus, quod κατὰ Sicut, & similia, de sancta quidem trinitate dicta, æqualitatem significent de deo vero & hominibus, similitudinem quandam. Vnum ergo sunt pater & filius, sicut essentia & aliis, ita etiam concordia. Dicit itaque, Sicut nos, propter indiuisionem ac inseparabilitatem. C

Quum essem cum eis in mundo ego seruabam eos per nomen tuum. Quum essem in mundo vt homo, qui semper in eo sum vt deus, tunc ego seruabam eos per virtutem tuā siue per te: nam mea virtus, tua est: & ego & tu vnū sumus. Hæc autem & similia loquitur, & tanquā homo, & propter discipulorum imbecillitatem. Siquidem quia multis de eius auxilio auditis: &, Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & *Sup. 6.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.17. D gaudium vestrum nemo tollet à vobis: nõdum perfecte à mœrore liberati erant: patri deinceps pro eis loquitur, vt patri quoque commendati, bono essent animo. Quum enim imperfecti essent, non ita sublimibus ac diuinis verbis credebant, quemadmodum humilioribus ac more humano dictis.

Quos dedisti mihi custodiui, & nemo ex ipsis periit, nisi filius perditionis. Iudas proditor amantissimus perditionis, dilectus ab ea, illamque diligens. Perditionem † vero intellige casum & alienationem à deo: aut etiam diabolum ipsum, vtpote perdentem illos qui ei obediunt. Periit autem Iudas spontanee propter voluntatis prauitatem. Atqui etiam alij E de septuaginta perierunt: verum non tunc: nam solus proditor tunc periit.

† *Potius phrasis dicatur esse Hebraica sicut diximus ante libri exordium, hoc est filius perditus.*

Vt scriptura compleretur. Dauidica, quæ frequenter de eius perditione loquitur, & præcipue psalmo cetesimooctauo. Et hic ergo dictio Vt, non est causæ significatiua, sed eius quod omnino futurum erat, puta quod scriptura compleretur.

Nunc autem ad te venio. Rursum repetit. Ad te venio: sicut &, A deo exiui: hæc frequentissime illis confirmans, simul etiam consolationem hinc non vulgarem tribuens.

Et hæc loquor in mundo, vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis. Hæc loquor quum adhuc in mundo sum: hæc, F quæquam? Ad te venio: & Serua eos. Hæc ergo inquit loquor, vt habeant gaudiũ de me, perfecte certiores effecti, quod me non retinebit infernus, & te habebunt adiutorẽ. Quanquam enim credebant, nondum tamen mente cõpositi, cogitationibus adhuc fluctuabant, nec quiescere poterant. Vel, Hæc loquor humilia ac more humano, vt cessante interim infirmitate mentis eorum, absolute gaudeant, ne me deõ contrarium esse suspicentur.

Ego tradidi eis sermonem tuum: & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo sicut ego non sum de mundo. Tradidi eis sermonem tuum euangelicum, & mali oderũt eos, vt qui nõ sint ex ipsis, quantum ad innocentiam aut simplicitatẽ. Nã & in præcedẽtibus dixit ad eos, Si de mundo fuissetis, mũ- Sup.15. dus quod suũ esset, diligeret. Nam, Mundum, & ibi & hic

vocat malos, propter mundi ac voluptatum amorem. Itaq; Cap.17. A quum propter sermonẽ tuum odio habeãtur, custodi illos.

Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo. Orationem propter eos explanat, vt confidentiori magis sint animo, vtpote non statim morituri priusquam prædicauerint: & quasi patris custodia fruituri. Et hic ἐρωτῶ significat obsecto.

De mundo non sunt. Idem adhuc frequenter dicit: sine vlla immutatione prius illis testificans, ne turbẽtur si odio habeantur: scientes omnino contrariam esse virtuti malitiã. Simul quoq; laudat eos apud patrem: etiam hinc ostendẽs illis dilectionem suam erga ipsos. Dicit ergo cœlestes eos esse ciues, non mundana sed cœlestia sapientes.

Sicut ego non sum de mundo. Etiam consolatur eos similitu B dine ad seipsum: & ad tolerantiam excitat.

Sanctifica eos per veritatem tuam. Sanctos facito ipsos per spiritum sanctissimum, per veritatem dogmatum: nã vera dogmata sanctificant hominem. Deinde manifestat quid dicat, Veritatem.

Sermo tuus veritas est. Sermo dogmatum tuus, siue à te per spiritum sanctum illis infusus. Nã superius dixit, Spiritus Sup.16. veritatis ducet vos in omnem veritatem. Aliter quoq; intelligite. Sanctifica eos per veritatem tuam, hoc est, segrega eos per euangelium tuum: sermo nanque tuus, puta euãgelicus, veritas est. Patris autem ait esse sermonem: sicut etiam in præcedentibus dixit, Ego ex meipso non sum loquutus, sed pater qui misit me, ipse mihi præceptum de- C dit, quid dicam & quid loquar.

Sicut me misisti in mundum, ita & ego misi eos in mundum. Si- Sup.13. cut tu hominum cupiens salutem, me misisti: ita & ego illã cupiẽs, misi eos. Vel sicut tu qui pater meus es, misisti me, ita & ego qui pater eorũ sum, misi eos. Sed tu quidem natura pater meus es, ego vero pater eorum tanquã creator & prouisor ac magister. Quod autem futurum est, tanquã & factum dicit: eo quod iã paulo post esset eos missurus.

Et pro eis ego sanctifico meipsum. Ego voluntarie immolo meipsum. Nam hoc in loco victimam dicit sanctificationem. Sanctum enim dicitur & ipsa hostia: multa quoque dicuntur sancta, tanquam signum sanctitatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.17. *Vt & ipsi sanctificati sint per veritatem.* Vt & ipsi immolati
D sint per veram hostiam: legalis siquidē victima figura erat,
non veritas, vt & ipsi immolati sint, capite videlicet ipsorū
Psal.43. immolato. Vel etiam, tanquam & ipsi immolati. Hābiti su
Rom.11. mus, inquit, sicut oues cædi deputatæ. &, Exhibete mēbra
vestra hostiam viuentem. Potest enim etiam sine cæde im
molari hostia. Ne quis autem eum putaret hæc pro solis A
postolis dicere, subdit:

Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro iis qui per sermonem
eorum credituri sunt in me, vt omnes vnum sint. Simul quoq; eos
iterum consolatus est, ostendens quòd per eorum prædica
tionem alij quoque fient discipuli.

E *Sicut tu pater in me, & ego in te: vt & ipsi in nobis vnū sint.* Si
cut tu in mei & ego in tui dilectiōe: vt & ipsi in nobis, siue
in fide quæ est in nos, vnū sint. Nā qui in fide quę est in nos
sup.14.15 vnum sunt, etūt quoque in mutua inter se dilectione vnū.
Dixit enim, Qui habet præcepta mea & seruat ea, hic est
qui diligit me. &, Hoc est præceptum meum, vt diligatis
vos inuicem. Quum ergo à dilectione & concordia inceperit, rursum in hac conclusit sermonem: ostendens quod
Deo chara sit ac magno studio affectanda dilectio.

Vt mundus credat quod tu me miseris. Vt credens Apostolis,
Nota. credat quòd tu me miseris: quam hoc prædicaturi sunt: & ni
hil adeo erit impedimēto prædicationi, sicut diuisos esse
prædicatores fidei diuersitate, ac mutua iter se inimicitia.
Si enī inter se pugnauerint, dicent eos nō esse pacifici ma
F gistri discipulos: quod si nō pacifici, nec à te missi. Si vero
cōcordes fuerint, & præcepta mea custodierint, omnes co
gnoscent quod mei sint discipuli, & quod tu me miseris.

Et ego gloriam quam dedisti mihi, dedi eis. Quæ à doctrina &
miraculis procedit: aut quæ à concordia: neq; enim ex hac
minus quàm ex illis glorificantur. Dedi autem, dixit etiam
hic, & suam insinuans dignitatem, & æqualem cum patre
honorem: quemadmodum frequenter aliis in locis.

Vt sint vnum sicut nos vnum sumus. Hoc superius quoq; dictū ac declaratum est: & nunc idem dicit, vehementer cupiēs imprimi cordibus eorum, tanquā maxime necessariū.

Ego in eis, & tu in me. Ego in eis manep, & tu in me, hoc
est, ego & tu in eis manemus. quomodo ergo nō eos cōses

sabimus? Alibi quoque dixit, Si quis diligit me, sermonem Cap. 17.
meum seruabit, & pater meus diliget eū, & ad eum venie- A
mus, ac mansionem apud eum faciemus. Sed ego quidem *Sup.14.*
in eis diuino modo propter fidem, tu vero in me paterno
modo propter naturam.

Vt sint perfecti in vnum. In vnitatem, in concordia. Quemadmodū enim seditio dissoluit, sic & concordia cogregat.

Et vt cognoscat mundus quod tu me miseris. Iterum ergo idē
dicit, vt firmius concordes sint: certiores effecti, quod hoc
maxime ad fidem attrahat homines.

Et dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Nam signum fuit dilectionis eorum, quòd nec proprio filio tuo propter eos pepercerit. Hic quoque dictio Sicut, nō æqualitatem, sed similitudinem quandam significat, quemadmodum in pre- B
cedentibus ostendimus. Frequenter autem hoc ponit, cōsolans eos per similitudinem quam erga ipsum habent, & fiduciam præbens. Ad hunc vsque locum de dilectione ac concordia sermonem extendit: deinceps vero de brabiis quoque & coronis disserit, quæ post præsentem vitam illis repositā sunt, vt ampliorem sumant fiduciam.

Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum.
In regno videlicet conregnantes mihi.

Vt videant gloriam meam quam dedisti mihi. Gloriā diuinitatis quam dedisti mihi, non tanquam minori aut posteri genito, sed tanquam principium, siue is qui me genuit. Quando autem dedit? Quando scilicet genuit. Quando ve
ro genuit? Quæstio quādo hoc fuerit, sermonem habet in- C
comprehensibilem: simul enim & erat & genuit: nec fuit tempus quo pater erat, & non erat pater. Quia autem verbum Dedisti quum sit sese demittentis, quibusdam patitu rum erat offendiculum, quo videretur minoritatem addere filio, huic quoque medetur, dicens:

Quia dilexisti me ante constitutum mūdum. Hoc est ante secula. Nam ita significare solet scriptura æternitatem. Non dixit autem, Vt sint participes gloriæ meæ, sed Vt videant. Illud nanque supra illorum facultatem erat: hoc vero tota illorum fruitio est, quod etiam dicit Paulus, Detecta facie gloriam Dei contemplantes. Siquidem vere maxima est gloria, eius videre gloriam. *2.Cor.3.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 18. *Pater iuste* Iustum eum nunc dicit, vtpote volentem non
D à solis Iudæis, verum etiã ab omnibus hominibus agnosci, vt omnes salui fierent, & nullus per ignorantiam periret: nam id extremæ iustitiæ est ac bonitatis.

Et mundus te non cognouit. Gentiles quidem nullo modo, quum adorent idola: Iudæi vero non cognouerũt te, quia sponte peccantes, negant te meum esse patrem.

Ego vero te cognoui. Natura.

Et hi cognouerunt quod tu me miseris. Discipuli mei hoc cognouerunt ex his q̃ eos docui, & diuino modo opatus sum.

Et notum feci eis nomen tuum. Nomẽ paternitatis. Hæc autem etiam superius dixit, & nunc iterum repetẽdo dicit.

E *Et notum faciam.* Amplius per spiritum sanctũ. Vides q̃ sicut pater loquitur per spiritum sanctum, ita & filius notũ facit per ipsum discipulis quæ voluerit? ex quibus rursum honoris æqualitas ac cõcordia sanctæ trinitatis ostẽditur.

Vt dilectio qua dilexisti me in eis sit. Notum faciam, inquit, amplius nomen tuum, vt quum hoc cognouerint ac didicerint quod naturalis sim filius tuus, & natura dilectus: huiusmodi dilectio quæ ingenua est & per naturam, sit in eis per cognitionem.

Et ego in eis. Et ego in eis magis sim per fidem maiorẽ, vtpote perfectius eis notus. Iterum ergo in dilectionem terminauit, hanc imponens sermoni consummationem. Nam perfectio virtutum est dilectio.

Cap. 18. *Et ac quum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis transfer-*
F *rentem Cedron, vbi erat hortus, in quem ingressus est ipse & discipuli eius.* Quære sexagesimoquarto capite euangelij iuxta
Mat. 26. Matthæum, vbi ponitur, Et dictis laudibus exierunt in mõtem Oliuarum: nã ibi de his enarratũ est. Sed & de iis quæ sequũtur latius & exactiꝰ in illo Euãgelista significatur.

Sciebat autem & Iudas qui tradebat eum locum. Deinde etiam dicit, vnde hoc sciebat.

Quod frequenter conueniret illuc Iesus cum discipulis suis. Frequenter versaretur ibi.

Iudas ergo sumpta cohorte, & à pontificibus & pharisæis ministris, venit illuc cum laternis & facibus & armis. Arma adduxerunt, timẽtes eos q̃ sequebãtur Iesum: nam & propterea intempestiuo noctis tẽpore aduenerunt. De his autem dictum est sexagesimo quinto iuxta Matthæũ capite vbi dicitur, Et adhuc eo loquẽte, ecce Iudas vnus de duodecim venit: nã quæ in medio sunt prætermisit Ioannes, tanquã ab aliis enarrata, quod frequenter ac multis facit in locis.

Cap. 18. *Iesus itaque sciens omnia quæ ventura erant super se, egressus ait*
A *illis, Quem quæritis? Responderunt ei Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus, Ego sum. Stabat autem & Iudas qui tradebat eum cum ipsis. vt ergo dixit eis, Ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terrã.* Sciens tanquam Deus volueris quæ ventura erant super se, egressus intrepide interrogauit eos tanquam homo. Stabat autem & proditor cum ipsis: & neque hic potuit eũ indicare præ conscientia, aut propter eius vocem. Ostendit quod nolentem non solum non possent eũ apprehendere, sed neque omnino videre. Prædicto autem capite de his quoque mentio consequenter facta est.

Iterum ergo interrogauit eos, Quem quæritis? At illi dixerunt, Iesum Nazarenum. Respondit Iesus, Dixi vobis quod ego sim. Ipse seipsum manifestat docens discipulos, neque in periculis mentiendum, & certiores reddens, quod spontanee seipsum tradat inimicis.

Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Vt compleretur sermo quem dixerat, Ex iis quos dedisti mihi non perdidi quenquam. Vt compleretur sermo: hoc à seipso dicit Euangelista. Nam superius ad patrem loquens dixerat, Quos dedisti mihi custodiui, & nemo ex ipsis periit, nisi filius perditionis. Itaque *Supr. 17.*
neminem ex eis perdidi, tantũdem significat sicut Nemo ex ipsis periit. Nemo enim, inquit, periit mea causa, hoc C
est, non perdidi quenquam ex eis mea causa.

Simon ergo Petrus quum haberet gladium, exeruit eum, & percussit pontificis seruum: amputauitque auriculam eius dextram. Erat autem nomen serui Malchus. In illo capite etiã de his dictũ est vbi habetur, Et ecce vnus ex his qui erant cum Iesu extenta manu, exemit gladiũ suum. Addidit autẽ Ioannes & nomen vulnerati, partemque vulnerata, ob rei manifestationem: non solũ quod repente curauerit illum Iesus, sicut
Luca 22. à Luca didicimus, verum etiam quod paulo post esset eum alapa percussurus, sicut significauit Chrysostomus.

Dixit ergo Iesus Petro, Mitte gladium tuum in vaginam. An nõ bibam poculum quod dedit mihi pater? Poculum mortem vide-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 17. licet. Dicit ergo, An nõ suscipiam mortem quam permisit
D pater inferri mihi? nam hoc significat. Dedit mihi: ac si dicat, Imo maxime, tanquam eadem volens quæ pater. In dicto autem capite consequenter etiam de his disseruimus.

Cohors igitur & tribunus ac ministri Iudæorum comprehenderũt Iesum: & ligauerunt eum, ac duxerunt eũ ad Annam primũ. Erat enim socer Caiaphæ, qui erat pontifex anni illius. Præ voluptate de hac re gloriabantur, tanquam de trophęo constituto: & abduxeruot eum primum ad Annam, vt qui à Caiapha eius anni pontifice quasi pater honorabatur propter affinitatem. Quære in præmemorato capite vbi habetur, At illi
E apprehensum Iesum abduxerunt ad Caiapham põtificem: & lege positam ibi enarrationem.

Supra, 11. *Erat enim Caiaphas is qui consilium dederat Iudæis, quod expediret vnum hominem mori pro populo.* Ne auditor vincula audiens turbetur, eius memoriã ad Caiaphæ vaticiniũ reuocat, significans quod moriebatur ꝓ eo quod populo expediebat, siue ꝓ salute hominũ, veluti Caiaphas prophetauerat.

Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius discipulus. Ipse est alius ille discipulus. Quære in dicto capite enarrationem illius sententiæ, Petrus autem sequebatur eũ procul vsque ad atrium principis sacerdotum.

Discipulus autem ille erat notus põtifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis. Petrus vero stabat ad ostium foris. Vide modestiam ac fraternum amorem. Ne quis enim aut ipsum laudet quòd simul introierit, aut Petrum vituperet, quòd foris manserit: dicit quòd sibi quidem tanquam familiari põtificis permissus sit introitus: Petrus vero tanquam incognitus exclusus est: & tamẽ adhuc ad ostium permanebat: quod Petro potius datur laudi.
F

Exiuit itaque discipulus ille alter, qui erat notus pontifici: & loquutus est cum ostiaria, introduxitque Petrũ. Ait ergo ancilla ostiaria Petro: Num & tu ex discipulis es hominis huius? Dicit ille, Non sum. Quære ꝺdicto capite: Et ingressus intro sedebat cum ministris, vt videret finem: & lege quæ ibi dicta sunt, quũ sint maxime necessaria. Præterea quoq; sexagesimo sexto capite illius sententiæ enarrationem, Petrus autem sedebat foris in atrio, & accessit ad eum vna ancilla & cætera.

Stabant vero serui & ministri qui prunas accenderant, quia frigus

Cap. 17. *erat, & calefaciebant se. Erat autem cum eis Petrus stans & ca-*
A *lefaciens se.* Ostendit quod ipse in interiori atrio cum præceptore versãs, omnia videbat & audiebat: Petrus verò cùm esset in exteriori, nihil horum sciebat.

Pontifex itaque interrogauit Iesum de discipulis ipsius, & de doctrina eius. De discipulis quidem vbinam essent, & quam ob causam congregasset eos: De doctrina vero quid doceret & quare. Hæc autem interrogauit volens eum arguere, tanquam nouæ rei inuentorem ac seditiosum, quasi cõciliabula quædam facientem, nouaque dogmata inferentem. Atqui frequenter eum docentem audierat.

Respondit ei Iesus, Ego palam loquutus sum mundo. Manifestè omnem docui populum, non solum discipulos.

Ego semper docui in synagoga & in tẽplo, quo omnes Iudæi conue- B
niunt, & in occulto loquutus sum nihil. Nihil quale tu suspicaris, seditiosum & quod Deo non sit gratum. Quid ergo, an non frequenter occulte loquebatur discipulis? Vtique, sed nihil tale quale pontifex putabat.

Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt, quid loquutus sim ipsis. Ecce hi sciunt quæ dixerim ego. Non contumacis verba sunt, sed de dogmatum veritate confidentis. Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt: non discipulos, sed alios etiam qui non crediderunt.

Quum autem hæc dixisset, vnus ministrorum assistens dedit alapã C
Iesu dicens, Sicine respondes pontifici? Horreto cœlum, stupesce terra: tum ob seruorum perfidiam, tum ob domini clemẽtiam. O audacissime, quid nam respondit contumacius? an non potius honorem detulit pontificatui, qui pontificem maligne de his quæ nouerat interrogantem nõ arguerit? Quum ergo posset omnes concutere & obruere, aut alio acerbo modo perdere, patienter fert, verbaque proloquitur quæ omnem possint dissoluere feritatem, quanquã nõ eam quæ illorum erat. Nota.

Respondit ei Iesus, Si male loquutus sum, profer testimonium de malo: sin bene, cur me cædis? Profer testimonium, hoc est, ostẽde quid sit male prolatum, argue eũ qui sit male loquutus. Quærunt autẽ quidam, quomodo non obuerterit Christus & alteram maxillam impingenti alapã, sicut Apostolis faciendum præceperat, sed potius indignatus est? Nos autẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 18. D dicimus, quod illud præceptū de non vlciscendo, fuit indictum propter seditiones quæ inde oriebantur: nunc tamē neque Christus eum vltus est qui alapā impegerat, quin potius quū eū non repulerit, neq; ipse resilierit, ad alias quoque plagas parat⁹ erat, sed partes suas defendit, ne quo mō si tacuisset, contumax videretur, de quo etiā accusabatur.

Misit eum Annas ligatum ad Caiaphan pontificem. Stabat autem Simon Petrus & calefaciebat se. Dixerunt itaque illi, Num & tu ex discipulis eius es? Negauit ergo ille, & ait, Non sum. Dicit vn⁹ ex seruis pontificis, cognatus eius cuius amputauerat Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterū ergo negauit Petrus. Sexagesimo quinto euangelij iuxta Matthæum capite de his diligenter disputatum est, vbi habetur, Et ingressus intro sedebat cum ministris vt videret finem.

E *Statimque gallus cecinit.* Quære sexagesimo sexto dicti euangelistæ capite, vbi similiter dicitur, Statimq; gallus cecinit: nam ibi de hoc manifeste dictum est.

Ducunt ergo Iesum à Caiapha ad prætorium. Erat autē mane: & ipsi non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, sed vt ederent pascha. Mat. 27. Horum quoque facta est mentio in fine prædicti capitis, vbi dicitur, Mane autem facto consilium inierunt omnes principes sacerdotum ac seniores populi aduersus Iesum vt eum morti traderent.

Exiuit itaque Pilatus ad eos & ait, Quā accusationē adfertis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei, Nisi esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Dixit ergo eis Pilatus, Sumite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum. F Hæc quoq; omnia ibi declarata sunt sequenti capite vbi positum est, Iesus autem iterū coram præsidet: lege ergo & illa. Sed quomodo quum dicant eum esse malefactorem tacet? Quia de hoc non interrogabatur: itaque patienter sustinet.

Dixerunt itaque ei Iudæi, Nobis non licet interficere quenquam. Cruce videlicet. Hoc autem dixerunt, nō tantū quasi subiecti dominio Romanorū, & propria priuati potestate: quā tum volentes Christum cruce occidi, miserrima scilicet ac ignominiosissima morte, quod lex eis nō permittebat. Nā q; alio modo perimerent, ostendit Stephanus lapidatus. Act. 7.

Vt sermo Iesu compleretur quem dixit, significans qua morte esset moriturus. Hoc dixerunt vt sermo Iesu compleretur. Cō-

plendus enim erat, inquit sermo eius quem loquutus fuerat dicens, Si exaltatus fuero à terra, omnes trahā ad meipsum. sicut etiam ibi significauit euangelista, addens quod hoc dicebat, Significans qua morte esset moriturus, hoc est ænigmatice mortem designans. Cap. 18. A Sup. 12.

Ingressus est ergo rursum in prætorium Pilatus: & vocauit Iesum, dixitque illi, Tu es rex Iudæorum? Respondit ei Iesus, A temetipso tu hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me: Respondit Pilatus, Nunquid ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi. Dicto capite etiam de his per ordinem inuenies, in illius dicti enarratione. Et interrogauit eum præses dicens, Tu es rex Iudæorum?

Quid fecisti? Respondit Iesus, Regnum meum non est ex hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri vtique mei decertarent ne traderer Iudæis: nunc autem regnum meum non est hinc. Dixit ergo ei Pilatus, Num itaque rex es tu? Respondit Iesus, Tu dicis quod rex sim ego. B Ibi etiam hæc consequenter sortita sunt enarrationem.

Ego ad hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimoniū perhibeam veritati. Quum à principio interrogasset Pilatus, Tu es rex Iudæorum: ac respondisset dominus, Regnum meū non est ex hoc mundo, & seipsum regem ostendisset, quanquam non terrenum: rursum interrogauit Pilatus, Nū itaque rex es tu? ac deinceps se iterum esse respondit. Deinde cōfirmans se vera loqui ait. Propterea natus sum, p- C pterea incarnatus sum, & veni in hunc mundum, vt doceā veritatem. Sicut ergo in cæteris vera loquor, ita sane & in hoc: vel, ad hoc natus sum, hoc est, quum rex sim, ad regnā dum incarnatus sum, & propterea veni in mūdum, vt doceam veritatem, quod quum sim rex sempiternus, incarnatus sum vt super eos regnem qui credunt in me.

Omnis qui est ex veritate audit vocem meam. Omnis qui est ex veritate, qui amat veritatem, obedit verbo meo, credit doctrinæ meæ.

Ait illi Pilatus, Quid est veritas? Discere cupiēs interrogat, Quid est veritas, cui tu testimoniū phibes, quā doces? Scies autem quōd mora opus esset ad quæstionē ad quam hortabatur, subsistit ab interrogatione: & cōfestim egressus nititur hunc ab impetu Iudæorum liberare. Vide enim:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 19. D *Et quum hoc dixisset, iterũ exiuit ad Iudæos, & ait illis, Ego nullum crimen inuenio in eo.* Rursum prædicto capite lege illius dicti enarrationem, Et interrogauit eum præses dicẽs, Tu es rex Iudæorum? in quã Lucæ quoque verborum facta est mentio, per quæ etiam præsens dictum cognoscitur.

Est autem cõsuetudo vobis, vt vnum absoluã vobis in paschate: vultis ergo absoluam vobis regem Iudæorum? Quære in eodem vbi dicitur, In festo autem consueuerat præses absoluere turbæ vnum vinctum quem voluissent: ibi enim de hoc quoque dictum est.

Clamauerunt itaque omnes dicẽtes, Non hunc sed Barrabam. Erat autem Barrabas latro. Eodem capite scribit Matthæus, Principes autem sacerdotum & seniores persuaserũt turbis vt peterent Barabbam, Iesum vero perderẽt: & illius lege enarrationem,

Cap. 19. *Tunc ergo apprehẽdit Pilatus Iesum & flagellauit: & milites plectentes coronã de spinis, imposuerũt capiti eius, & veste purpurea circumdederunt eũ, ac dicebant, Aue rex Iudæorũ: dabantq; ei alapas.* Dicto capite consequenter etiam hæc omnia ad verbum manifestata sunt. Ista autem Ioannes sub breuitate narrat, tanquã ab aliis iam scripta: studens & hic recitare quæ cæterita erant. Et cur omnino eorum meminit quæ ab aliis memorata sunt? Quia aliter nequaquam apte scribere poterat, quæ scripta non erant.

Exiuit ergo iterum foras Pilatus, & ait illis, Ecce adduco vobis eum foras. Hoc est extra prætorium.

F *Vt cognoscatis, quod nullum in eo crimen inuenio.* Hoc dicit tentans mentem eorum.

Exiuit ergo Iesus foras gestans spineam coronam & purpureum vestimentum. Eduxit eum ludibrij stola vestitum: vt hunc in tanto videntes opprobrio, satiarentur ac placarentur.

Et ait illis, Ecce homo. Homo dixit præ compassione, vt & ipsi compassione mouerentur.

Quum ergo vidissent pontifices ac ministri, clamauerunt dicentes: Crucifige, crucifige eum. Tanquam feræ canes, eo solum viso, furibunde oblatrabant, quasi feræ bestiæ, quæ senatores sentientes statim incurrunt: nam inuidia ebrij, in eædem aduersus eum debacchabantur.

Nota.

Ait illis Pilatus, Accipite eũ vos, & crucifigite: ego enim non in-

uenio in eo crimẽ. Vos inquit, qui iniusti estis. Permittit autẽ eorũ potestati, indignatus de violẽtia ac impudẽtia illorũ. Cap. 19. A

Responderunt ei Iudæi, Nos legem habemus, & secundum legẽ nostram debet mori, quia filium Dei se fecit. Naturalem videlicet. Hoc autem dixerunt iniustitiam repellentes. Itaque rursum ad aliam trãsierũt accusationem. Quid ergo Christus? Quum de talibus eum accusarent, tacebat, dictum complẽs propheticum, non aperuit os suum.

Isaiæ. 53 Nota.

Quum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. Ne quo modo in veritate Deus esset, & eum disperderet, ita ab ipso affectus contumelia.

Rursum ius ingressus est in prætorium, & dicit ad Iesum, Vnde es tu? Tam non interrogat, Quid fecisti, sed, Vnde es tu, è cœlo an è terra? B

Iesus autem responsum non dedit ei. Nam quod discere quærit, iam didicerat, quando audierat, Regnum meum non est ex hoc mundo. Et sicut tunc molliter affectus nihil eũ iuuerat: ita & nunc futurum erat, vt nihil iuuaret, quũ ignauus esset ac meticulosus.

Ait itaque ei Pilatus, Mihi non loqueris? nescis quod potestatem habeam crucifigendi te, & potestatem habeam absoluendi te? Et terreretur & terret: iritatus enim quòd tibi, ne ipsum quidẽ fouenti, respõdeat, deinceps vibrat potestatem. Sed ô insensate: si potestatem habes ipsum absoluendi, quomodo non absolutus, quum scias eum carere crimine, & frequẽter hoc testimonium de eo perhibueris.

Respondit Iesus, Non haberes potestatem vllam aduersum me, nisi esset tibi datum è supernis. Respondit factum obiurgans, qui illi ob potestatem accrescebat, & ait, Non haberes potestatem vllam aduersum me, nisi esset tibi datum è supernis: significans diuina quadam dispensatione se pati. Ne autẽ hoc audito arbitraretur sese absolui crimine, subiunxit. C

Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Quia potestatem habes, nec absoluis me, non es immunis à peccato, quanquam minus sit peccato eorum qui me tibi tradiderunt: siquidem illi homicidæ sunt scelerati, tu vero mollis facileque credulus.

Nota.

Ex eo quærebat Pilatus absoluere eum. Sermonibus eius perterritus. Iudæi vero qui diuina eius signa frequenter con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 19. D ſpexerant, amplius inſaniebant.

Iudæi autem clamabant dicentes, Si hunc abſoluis, non es amicus Cæſaris. Quicunque ſe regem facit, contradicit Cæſari. Intuiti obiectam legem fuiſſe inutilem, & intelligétes quod eum vellet abſoluere, ad accuſationem iterum tyrannidis diuertunt, quã timore Cæſaris non poſſet paruipẽdere Pilatus. Non es amicus ſiue benevolus. Contradicit vero, hoc eſt aduerſatur. Verũ quomodo hic tyrannidẽ meditatur? vnde hoc poteſtis oſtẽdere? an áveſte purpurea? à diademate? ab habitu? aliúue apparatu aut inſignib⁹? an nõ omnia obiectionis erant, ſiue alimentum, ſiue indumenta, ſiue domum ac conuerſationem aut cætera ſpectetis? eum quode E cim tantum circumiens diſcipulis, iiſque admodum humilibus & abiectis, imo & plærunque ſolus.

† *Pilatus ergo audito hoc ſermone, duxit foras Ieſum ſeditque pro tribunali, in loco qui dicitur Lithoſtrotos, Hebraice autẽ Gabatha.* † Arbitratus ſeſe offenſurum Cæſarem ac periclitaturum, ſi huiuſmodi accuſationem indiſcuſſam prætereundo contẽneret, duxit Ieſum extra prætoriũ, ac publice ſedit pro tribunali, vt vniuerſos haberet ſuæ inquiſitionis teſtes.

† גבתא *Gabatha Latinis ſonat eminens ſiue excelſum. Veriſimile eſt eorum fuiſſe ſtratum lapidem eminens, iudicio accommodũ. Eſt & dictio Chaldaica.*

Erat autem paraſceue paſchæ hora vero ferme ſexta. Diẽ ac horam ſignificauit oſtendens quod non ſolum ipſo die paſchę, verum etiam die iam declinante, feſtique veſpera appropinquante, quando paſcha immolabant, funeſtum tribunal conuocabant, pro paruo ducentes piaculo, huiuſmodi tribunal accedere. F

Et ait Iudæis, ecce rex veſter. Relicta diſcuſſione iterum ad placandum eos conuertitur: Ecce inquit rex veſter: ecce ſtat accuſatus, non eſt abſolutus, ne formidetis. Et quanquã littera habeat *Vide* videfrequenter tamen ſcriptura ponit *Ide* pro *Vide* eccerſicut etiam ſuperius quum dixit, Ecce adduco vobis eum foras.

At illi clamauerunt, Tolle tolle, crucifige eum. O intredibilẽ feritatem ac inſaniam.

Ait illis Pilatus, Regem veſtrum crucifigam? Hoc dixit quaſi ſubſannans Chriſtum, vt Iudæorum curaret feritatem.

Reſponderunt pontifices, Non habemus regem niſi Cæſarem. Quia Cap. 19. A
Chriſti regnum repellentes, Cæſaris poteſtatem elegerũt: poſtmodum diuina viſitatione ac protectione nudati, tradi- *Ioſeph⁹ li. 7. de bello Iud. ca. 18 dicit. octauo die Septembris.*
diti ſunt ad internecionem, idque rurſum ipſo paſchæ die quo clamauerunt, Non habemus regem niſi Cæſarem.

Tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigeretur. Victus eorum inſtanti contentione. At quibus eum tradidit? Vtique contaminatis ac perfidis, ſeditioſis & homicidis.

Acceperunt autem Ieſum & duxerunt in prætorium. Quære ſexageſimoſeptimo iuxta Matthæũ capite vbi habetur, Et poſtquam illuſerunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum veſtimentis ſuis: ac lege enarrationem.

Atque is bajulans crucem ſuam, exiuit in locũ qui appellatur Calua- B
ria, qui dicitur Hebraice Golgotha, vbi eum crucifixerunt. Ibi horum quoque in ſequentibus facta eſt mentio, dathq; explanatio. Ferebat autem crucem in humeris tanquam ſtrẽnuus miles lanceam, qua deiecturus erat aduerſarium.

Et cum eo alios duos hinc & hinc, medium autem Ieſum. In illo capite etiam de duobus his manifeſte dictũ eſt, vbi ponitur, Tunc crucifiguntur cum eo duo latrones vnus à dextris, & alter à ſiniſtris. Iudæi itaque hunc ſimul cum malefi cis, crucifigere ſtuduerunt, vt cõmunicatione ſupplicij bonam huius famam, mala illorum fama denigraret. Huius autem gloria intantum ſplenduit, vt quum tres penderẽt, quũ ſtupenda illa ſigna facta ſunt, ſoli huic omnes illa ad- C
ſcripſerunt: tantúmque abfuit vt illorum participaret ſuſpitionem, vt potius vnum eorum ad ſuam fidem attraxerit, & omne machinamentum in caput Iudæorum conuerſum ſit, patrémque eorum diabolum.

Scripſit autem & titulum Pilatus, poſuitque ſuper crucẽ. erat autem ſcriptum, Ieſus Nazarenus rex Iudæorũ. Hunc ergo titulũ multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatem erat locus vbi crucifixus eſt Ieſus: & erat ſcriptum Hebraice, Græce, & Latine. Dicebãt ergo Pilato pontifices Iudæorum, Nolí ſcribere rex Iudæorum ſed quod ipſe dixerit, rex ſum Iudæorũ. Reſpõdit Pilatus, Quod ſcripſi ſcripſi. Similiter & hæc pariter omnia in illo capite cõgruam ſortita ſunt interpretationem, vbi dicitur, Et poſuerunt ſuper caput eius caulam ipſius ſcriptam. Hic eſt rex Iudæorum. Titulus.

Milites ergo quum crucifixiſſent Ieſum, acceperunt veſtimẽta eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 19. D *& fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem: & tunicã. Erat autem tunica inconsutilis à summo contexta per totum. Dixerũt itaque inter sese. Ne scindamus eã, sed sortiamur de illa cuius sit: vt scriptura compleretur quæ ait, Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem.* Præterea & hęc, vbi dicitur, Quũque crucifixissent eum, diuiserunt vestimenta eius: nã ibi omnia nullo prætermisso enucleata sunt.

Psal. 21.

Milites itaque hæc fecerunt. Stabant autem iuxta crucẽ Iesu mater eius, & soror matris eius Maria vxor Cleopæ: & Maria Magdalene. Atqui vnigenita erat dei mater: verum Ioseph & Cleopas fratres erant. Moris autem erat apud Hebræos, fratrũ quoque vxores appellare sorores propter virorũ fraternitatem, Itaque eam quæ pariter cum ea vxor erat, sororem nominauit. Sed Ioseph quidem & Cleopas viri earũ, natura fratres erant: ipsæ autem eorum vxores, affinitate sorores. Stabant vero iuxta crucem, tunc nactæ securitatẽ: primum enim omnes discipulæ eminus conspiciebant, veluti cæteri docuerunt euangelistæ. Lege & eodem capite dicti eius enarrationem. Iesus autem quum iterum clamasset voce magna, emisit spiritum.

E

Quum vidisset ergo Iesus matrem, astantemque discipulum quem diligebat. Tunc enim & ipse simul adstabat, quum iam hostes Iudæi discederent.

Dicit matri suæ. Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Iam moriens matrem commendat discipulo summe dilectam, maxime dilecto: virginem virgini: instituens nos vt curam habeamus parentũ ad extremũ vsq; spiritum, quando non solum non sunt ad virtutem impedimento, imo potius nobiscum ad salutaria exercentur. Nã quando inempestiue molesta erat, dicebat, Quid mihi & tibi est mulier? &, Quæ est mater mea? Nunc vero magnũ demonstrat amorem. Ecce filius tuus, hoc est, hic meo loco tibi erit. Ecce mater tua, siue, tu eris ei pro me: oportet te huius sicut matris habere curam. Matris itaque curã habuit, discipulũ vero honore maximo honorauit, ac interim hanc longanimitatis dedit mercedem. Quare autem alterius quoque mulieris curam nõ habuit? Quia illa procuratorem habebat, mater vero neminem: & vt sciamus ꝙ oporteat huiusmodi parẽtes præ cæteris honorare, quia pe-

F

Nota.

Supra. 2. Matth. 12.

Cap. 19. A pererunt, quia aluerunt, quia mille pericula passi sunt. Cõsidera autem quod ante passionem quidem vehemẽter angebatur, nunc vero sine turbatione alloquitur: siquidẽ ibi naturæ infirmitas, hic autẽ patientię vehementia apparet. Quemadmodum enim concupiscentiam cõmixtionis corporũ, licet vehementer nobis ad successionẽ generis insitã, philosophiæ dediti extinguimus: ita quoque vitæ cupiditatẽ, quanquã plurimum, ne nosipsos interimamus, nobis inditam, philosophiam sequentes Christianam frãgimus: & tunc turbatio quæ ex nimio vitæ amore procedebat, à philosophia Christiana supprimitur: ac ita fit vt vincantur pericula. Nihil autẽ amplius testamento cauit: partim quidem propter temporis angustiam: partim autem, quia temporale quidem nihil habuit, de spiritualibus vero prius communiter omnibus præceperat.

Nota.

Et ex illa hora accepit eam discipulus in suã. Iuxta magistri præceptum. B

Postea intuitus Iesus quod omnia iam consummata essent. Reliqua omnia quæ suæ erant dispensationis.

Vt compleretur scriptura dicit, Sitio. Vas igitur erat positum aceto plenum. Illi autem impletam aceto spongiam, & Hyssopo appositam obtulerunt ori eius. Nam solum hoc reliquum erat. Scripturam autem dicit Dauidicã, quæ ait, Et dederunt in escã meam fel, & ad sitim meam potauerunt me aceto. Quæte autẽ prædicto capite sententiam illam, Dederunt ei ad bibendum acetum cum felle mixtum: & lege quæ ibi dicta sunt. Hyssopo vero appositam siue hyssopi arundini, quam ad manum reperetunt: idque propter crucis altitudinem. Illudebant autem ei offerentes acetum. C

Psal. 68.

Quum ergo accepisset Iesus acetum dixit, Consummatum est. Omnibus numeris completa sunt omnia, sic vt iam nihil deficiat.

Et inclinato capite tradidit spiritum. Non postquam expirauit, caput inclinauit, quod in nobis accidit: sed postquã inclinauit caput, expirauit, vt discamus ꝙ quãdo voluit mortuus est, quum omnia consummata essent, tũc spiritum in manꝰ patris tradidit, veluti significauit Lucas octogesimo primo capite: & in eo lege illius sententiæ interpretationẽ, Et clamãs voce magna Iesus ait, Pater in manꝰ tuas cõ

Mors Christi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 19.

mendabo spiritum meum.

Petitur Iudæi quoniam parasceue erat, ne remanerent in cruce corpora sabbatho: erat enim magnus dies ille sabbati. In cuiusque cruce. Nam quia parasceue erat, si tunc non tollebantur, futurum erat, vt & sabbatho in cruce remanerent, illáq; pendendo peruenirét ad illud sabbathũ: & inde videretur haberi cõtemptui. Magnum autem dicit diem illũ sabbathi, quod non solum honoraretur vt sabbathum, verum etiam propter festum azymorũ, quod casu in eo cõtigerat, & ita duplex festum erat. Huiusmodi autem sabbatha, dicebãtur sabbatha sabbathorum, tanquam veneranda venerandorũ, festa festorum: ob festi duplicitatem, vt dictum est.

Sabbathũ.

E *Rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura, ac tollerentur.* Hic rursum κρᾶτησαν, significat Precati sunt, petiuerunt vt confringerentur eorum crura, quo citius morerentur.

Venerunt ergo milites. Quibus id à Pilato iussum erat.

Et primi quidem fregerunt crura. Qui in dextera Christi crucifixus erat.

Et alterius qui crucifixus erat cum eo. Christo videlicet.

Ad Iesum autem quum venissent, vt viderunt eum iam mortuũ, non fregerunt eius crura. Postremo ad eum venerunt, maiori contumelia, in gratiam Iudæorum, ipsum volentes afficere.

Sed vnus militum lancea latus eius fodit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Res supra naturã, ac manifeste docens, quod

F maior quàm homo esset qui fuerat vulneratus: siquidem à mortuo homine, etiam si millies quis eum pupugerit, non exibit sanguis. Foditur itaque licea in latere Saluator, quia peccato vulneratum est latus Adæ: siue vt Euã, lateris sui vulnere, à plaga lateris sanaret. Sanguinem autem & aquã scaturire facit, duo designans bãptismata: vnum quidẽ per sanguinis martyrium, alterum vero per aquæ regenerationem: atque horum duxu peccati fluxum demergit. Praeterea & aliter. Nam duos scaturire facit fontes: aqua quidem purificans ecclesiam, sanguine vero eam enutriens. Siquidem per aquam renascimur, per sanguinem autem & carnem pascimur, quæ diuina sunt ac mystica. Itaque quum ad tremendum accesseris poculũ, persuadeto tibi quod ex dominico bibis latere: & eo modo sis affectus. Deinde vo

Nota.

misterio sanguinis & aquæ.

Cap. 19.

lens huiusmodi confirmare miraculum ait.

Et qui vidit testimonium perhibuit. Qui vidit hæc, scripsit ista, non quod ab aliquo audierit. A

Et verum est testimonium eius. Vt qui ea vidit de quibus testatur, & præsertim qui de magistri scribit contumelia. Nã contumelia erat, lateris apertio, quanquam ad banc sequutum sit miraculum. Nota.

Et ille scit quod vera dicat. Exacte rem nouit, vt qui tunc præsens fuerit & viderit, etiam si Iudæi eum mentiri obiiciant.

Sed vt vos credatis. Sed hæc scripsit, vt vos qui fideles estis etiam de hoc credatis.

Facta sunt autem hæc vt scriptura compleretur. Quæ in Mosaica lege scripta est, & ait: Exod. 12.

Os non comminuetis ex eo. Nã licet de figuratiuo agno scriptum esse videatur, de vero tamé scriptum erat, præsignãs id quod nunc factum est. B Nota. Num. 9.

Rursumque alia scriptura † dicit. Prophetica. †

† *Verisimile est dictum hoc à Iudæis electum esse post prædicatum euangelium: siquidem nusquam inueniur. (Dicit hic nusquam inueniri, quia Græce solum nouerat: porrò in Græca trãslatione septuaginta interpretum non habetur. Legimus tamen illud in Latina ex Hebræa translatione Zachariæ duodecimo.) aut aliam dicit scripturam, librorum qui apocryphi censentur.* Zach. 12

Videbunt in quem pupugerunt. Videbunt ipsum de cœlo descendentem in die iudicij. Videbunt, inquit, filium hominis venientem in nubibus cœli cum potestate & gloria multa. Mat. 24. Mar. 13. Luc. 21.

C

CAPVT DECIMVMOCTAVVM,

DE PETITIONE CORporis domini.

POst hæc rogauit Pilatũ Ioseph ab Arimathæa, *qui erat discipulus Iesu, sed occultus propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus Iesu.* Lege quæ sunt enarrata in fine p̃memorati sexagesimi septimi capitis vbi habetur: Quũ serũ aũt factũ esset, venit homo diues ab Arimathæa nomine Ioseph. Mat. 27.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.20. *Et permisit Pilatus. Venit ergo & tulit corpus Iesu* †. *Venit autē & Nicodemus, vt qui venerat ad Iesum nocte primum, ferens mistu-*
D *ram myrrhæ & aloes, ad libras fermè centum. Acceperunt itaque corpus Iesu, & obuinxerūt illud lintеis cum aromatibus, sicut mos est Iudeis sepelire.* Sexagesimooctauo capite euangelij secundū Matthæum per ordinem de his etiam omnibus inuenies.
Supra.3. Quando autem Nicodemus venerit ad Iesum nocte, dictum est tertio capite præsentis euangelij.

† † *Imitemur nobilem hunc senatorem seu consiliarium, nobiscū consulentes ac deliberantes de dominici corporis participatione: & preciosę virgines suę virtutum odore, mundāque conscientię sindone illud inuoluentes, ac cordis monumento nouo, omnique immunditia purificato, sepelientes.*

Erat autem in loco vbi crucifixus est, hortus: & in horto monumen-
E *tum nouum in quo nondum quisquam positus fuerat. Ibi ergo propter parasceuen Iudæorum, quia prope erat monumentū, posuerunt Iesum.* Prædicto capite euangelij iuxta Matthæum de hoc quoq; scriptum est. Volebant itaque hunc in alio digniore monumento quod longius à ciuitate distabat collocare: sed propter parasceuen Iudæorum, quæ videlicet à Iudæis ad vesperam obseruabatur, quo tempore fas non erat aut lōgius ambulare, aut amplius operari, magis autem quia & pascha aduenerat, in propinquo posuerunt eum, diuina gratia ita dispensante, vt & discipulæ conspicerent vbi poneretur,
F & discipuli possent propter propinquitatem proficisci, ac viderent quæ postmodum facta sunt miracula.

Cap.20. *Vna autem sabbathorum.* In prædicto capite vbi dicitur, Vespera autem sabbathorum, quæ luescit in vnū sabbathorum: lege quæ sunt enarrata.
Mat.28.

Maria Magdalene venit summo mane quum adhuc tenebræ essent ad monumentum, videtque lapidem sublatum à monumento. Cucurrit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulū quem diligebat Iesus, & ait illis. Tulerunt dominum de monumento, & nescimus vbi posuerunt eum. Hoc etiam loco, quæ circa alias mulieres acta supra prætermittit, tanquā ab aliis dicta: quæ vero Mariæ Magdalenæ acciderūt, vtpote ab aliis silentio prætērita, exponuntur. Lege itaque prædicto capite ab eo loco, vespera autem sabbathorum, quæ luescit in vnum sabbathorum, vsque dum dicitur, Vndecim verò discipuli

Cap.20. profecti sunt in Galilæam: & omnia ad verbum explanata
A inuenies, eandemque quatuor euangelistarum consonantiā, ac corpus historiæ vnū. Petro autem & Ioanni loquitur Magdalene illi quidem tanquā omnium summo, huic verò tanquam dilecto, & qui amplius quàm cæteri diligebāt Iesum: soli enim inter omnes sequuti fuerant eum, quum ligatus abducebatur ad Annam & Caiphan.

Exiuit ergo Petrus & alius discipulus, & venerunt ad monumentum. Nulli aliorum quicquam dicentes: insuper & Iudæos ac custodes præ feruore contemnentes.

Current autem duo simul. Simili feruore & se, & cætera despicientes.

Et ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, venitque prior ad
B *monumentum.* Tanquam robustior vigore corporis.

Quumque se inclinasset, vidit linteamina posita. Funeralia, puta sindonem.

Non tamen introiuit. Tremore detentus, aut his iam cōtentus.

Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum. Nullo iam metu oppressus, quo prioris culpam timiditatis abtergeret, aut diligētius scrutari volēs. Inuicē itaque se ambo vicerunt: Ioannes quidē præcurrēdo: Petrus verò in monumentū introeundo. Quære etiam octogesimosecundo euangelij iuxta Lucam capite vbi dicitur, Petrus verò surgens cucurrit ad monumētum: ac enarrationem lege super id quod habetur, Admirans quod factum erat, ad hunc locum maxime necessariam.
Luca 24.

Vidit que linteamina posita, ac sudarium quod erat ad caput eius,
C *non cum linteaminibus positū, sed separatim involutum in vnū locū.* Quorum vtrunq; signū etiam erat infallibile resurrectionis. Negi enim ti quis eū transposuisset, certe denudasset: neque si furatus esset, curam habuisset vt & sudarium inuolueret, poneretque in vnum locum, sine in alterum à linteaminibus separatum, sed ita vt situ erat corpus, aut trāsposuisset, aut furatus fuisset: veritus superfluum tempus in negocio cōsumere, ne quo modo in furto deprehenderetur, extremūque lueret supplicium. Præterea etiam quum myrrha cū qua sepultus erat, maximè esset ei adglutinata, & sindonem tenacissime ei adhærere faceret, sic vt iā coa-

Nicodemus.

Nota.

Signa resurrectionis.

Nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 20. lita, nullo modo posset auelli: propterea hæc seorsim à so
D inuicem posita erant. & sudarium inuolutum erat, vt discernemus quòd cum autoritate, omniq; securitate surrexerat. Sudarium autem erat parua quædam fasciola, quali etiam facies Lazari, qui fuerat mortuus erat obuincta.

Tunc itaque ingressus est & alter discipulus, qui venerat prior ad monumentum. Vocatus à Petro.

Et vidit & credidit. Quum resurrectionis signa vidisset indubitata.

Luce 24. Mar. 16. *Nondum enim nouerant scripturam, quod oporteret eum à mortuis resurgere.* Causam reddit cur prius non crediderint mulieribus, quæ eis resurrectione annuntiauerant, sed visa sunt
E coram ipsis tanquam deliramentum verba earum: sed neq; duobus ex eis qui abierant rus: & dicit quòd nondum intelligebant scripturam, de eius resurrectione docentem: hæc autem mul iplex est, in diuersis psalmis Dauidicis sermonibusque propheticis sparsa.

Abierunt ergo rursus discipuli ad semetipsos. Ad suum diuersorium.

Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Venerat enim post Petrum & Ioannem, quum non potuisset simul cum eis currere, & nec reuertentibus occurrit, vt quippiam firmius etiam ipsa disceret.

Dum ergo fleret, inclinauit se in monumentum, & videt duos angelos amictos albis. Palliis videlicet: hi autem erant, qui etiã prius ei apparuerant, & iis quæ cum ea erant. Quomodo ergo hi non apparuerunt Petro & Ioanni? Quia futurum erat vt illis tanquam prudentioribus ad fidem sufficerent ea quæ viderant.

Sedentes † vnum ad caput, & alterum ad pedes illic vbi posuerat corpus Iesu. Sedebant quidem propter eam splendidi vero alacriter, propter gaudium.

† *Christi sepulchro adsistunt angeli ad credulitatem permanentes: atque surrexisse docerent, & non furto subtractum esse.*

Et dicunt ei illi, Mulier quid ploras? Quum ipsa non auderet eos interrogare, illi ei loquuntur.

Ait illis, Quia tulerunt dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Putabat enim ab his qui sepelierant eũ fuisse transpositum.

Quumq; hæc dixisset cõuersa est retrorsum, & videt Iesum stantẽ. Cap. 20.
Et quomodo priusquã vllum accepisset responsum ab his A
qui eam interrogauerant, repente conuersa est retrorsum? Quia subito apparẽte Christo post eã, angeli viso domino suo statim surrexerunt, cum tremore more seruorum in eũ intuẽtes. Cõuersa est ergo vt videret quis illis apparuisset.

Et non sciebat quod Iesus esset. Apparuit enĩ ei alia specie, & viliori ac communiori habitu, ne repente cõsternaretur.

Dixit ei Iesus, Mulier quid ploras? quem quæris? Illa existimans quod hortulanus esset †, ait ei, Domine si tu asportasti eum, dicito mihi vbi posueris illum, & ego eum tollam. A communi habitu, & quia in horto erat, arbitrata est hortulanum esse. Neq; enim vocem eius agnouit, more insueto prolatam. Putabat autem vt dictum est, transpositum eum esse in tutiorem a- B
lium locum, & ab hortulano asportatum. Dic mihi, inquit, vbi posueris eum, & ego eum tollam, in alium repositura locum, ab insidiis tutiorem.

† *Qui generalium tantum & corruptibilium creatorem ac prouisorem putat dominum, hic pro hortulano eum cognoscit. Idcirco etiam huius contactum fugit dominus, quod apud illum nondum ascenderit ad dignitatem ac æqualitatem patris: siquidem eo indigne sunt, qui cũ huiusmodi opinione ad eum accedunt.* †

Dicit ei Iesus, Maria, Conuersa illa ait ei, Rabboni, quod dicitur Magister. Nunc composita voce, specie & habitu vt facilius cognosceretur, dedit ei horum notitiã, statimque illũ agnouit, clamans præ lętitia, Magister. Sed quomodo conuersa dicit, si iam cum eo loquebatur? Quia quũ id dixisset C
quod loquebatur, cõuersa est ad angelos, vt videret an adessent: vel vt interrogaret, quid illos in stuporẽ adduxisset: statimq; Christo eã vocante, rursus ad ipsum conuersa est.

Dicit ei Iesus, Noli me tangere. Nam se ad tangendum pedes eius aptabat, sicut solebat. Prohibet autẽ ne deinceps accedat ad eum modo quo prius, quum iam diuinior facta sit caro eius.

Nondum enim ascendi ad patrem meum. Hoc ad nullũ alium dixit hunc, vt ait Chrysostomus, nisi vt solũ intelligeret quod sublimior sit, magisq; venerãdus. Nam qui nititur cum corpore ad deum patre attendere, manifestum est quòd corporis fragilitatẽ abiecerat. At qui paulo ante ipsa & altera

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 20.

D Maria tenuerat pedes eius, sicut scripsit Matthæus: sed tūc quidem non prohibuit, permittens vt fierent tactu certiores non esse phantasma. Nūc autem non permittit, quia & visionis & tactus oblita erat, nec crediderat.

Sed vade ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad patrem meū patremque vestrum & deum meum, Deumque vestrum. Atqui non statim ascensurus erat, sed post quadraginta dies, quomodo ergo dicit, Ascendo? Vtique vt amplius mentē eius in sublime erigeret: & adhuc confirmans se sublimiorē ac diuiniorem esse, ac studēs vt deinceps maiori eū veneratione animum ei intenderet & auscultaret. Præterea verbū Ascēdo, significat Ascendere volo, quòd tamen ad longius tēpus extendi potest. Discipulis autem ad memoriam reuocat id, quod frequēter priusquā traditus esset, illis dixerat.

E Fratres verò suos nominauit, tāquam & ipse homo, & cognatus eorum iuxta humanitatem. Alio tamen modo patrem dixit patrem suum, & alio discipulorum: suum quidē natura tanquam eiusdem substantiæ: discipulorum verò, ratione creationis ac prouidentiæ tanquam creaturarum, ac prouidentia dignorum. Deum autem & suum & discipulorum, vtpote hominum. Et quare non simpliciter dixit, Et deum nostrum, sed etiā hic distinxit? Quia licet homo factus est & frater eorum natura humanitatis: honore tamen plurimum ab eis differebat, & diuinitatis vnione ac

F impeccabilitate.

Venit Maria Magdalene renuntians discipulis quod vidisset dominum, & ea sibi dixisset. Et quod ea sibi dixisset, quæ videlicet ei loquutus fuerat. Et quia verisimile erat discipulos quū hæc audissent, aut nō credere mulieri, sicut nec prius: aut credentes (nempe quum narraret consonia his quæ viderāt Petrus & Ioannes) dolere quòd ipsi huiusmodi aspectu digni habiti non fuissent: eodem die etiam illis apparet. Primo namq; desiderio eorū exacuit: deinde eis desiderabilius sese præbuit iam videre concupiscentibus.

Quum ergo sero esset die illo qui erat vnus sabbatorum, & fores essent clausæ vbi erāt discipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus & stetit quasi in medio. Ad vesperā venit, quando magis timebant, & quum simul essent congregati, & quidem ianuas nō pulsauit ne turbarētur, sed clausis illis introiuit, tanquam

tanquam deus, & quasi corpore suo leui ili & subtili ac im- Cap. 20.
mortali effecto. Stetit autem in medio, vt omnibus esset A
conspicuus.

Et ait illis, Pax vobis. Hoc est, ne turbemini. Etiam moriens pacem illis reliquerat. Pacem inquit meam relinquo vobis. Mulieribus ergo quæ discipulæ erant, gaudium ante omnem sermonem tribuit, eo quòd ad mœrorem gen illud fuerat condemnatum: discipulis verò pacem, propter suspectum bellum à Iudæis ac gentibus. *Sup. 14.*

Quumque hoc dixisset, ostendit eis manus ac latus suum. Quære vltimo iuxta Lucam capite quod dicitur, Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via & cætera, vsque ad eum locum vbi habetur, Adhuc autem illis non credentibus præ gaudio & admirantibus: & illorum lege enarrationes ad præsentia dicta admodum vtiles. *Luca 24.*

Gauisi sunt ergo discipuli viso domino. Vides operibus confirmatos esse sermones? Siquidem ante passionem dixerat eis, Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum. *Supr. 16.*

Dixit itaque eis iterum Iesus, Pax vobis. Postquam comederat datam sibi partem piscis assi, & de fauo apiario, sicut scripsit Lucas, certiores facti sunt: & præ gaudio iam vt verisimile est turbatos, reprimit, vt his quæ dicturus est animum aduertant.

Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Etiam ante passionē *Supr. 17.*
dixit ad patrem, Sicut me misisti in mundum, & ego misi illos in mundum: & lege quæ ibi dicta sunt. Animos itaque C
illorum erexit, tradēs eis opus suum, ac sibi successores eos constituens.

Hoc quum dixisset insufflauit †, & ait illis, Accipite spiritū sanctum. Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: quorum retinueritis, retenta sunt. Atqui superius dixerat, Nisi ego abiero paracletus non veniet ad vos: quomodo ergo dat hic spiritū sanctum? Insufflauit quidem dans gratiam susceptiuā spiritus sancti, aptosque efficiēs ad eius susceptionē: dicit autem, Accipite spiritū sanctū: non nunc, sed quādo descenderit. Aut spiritū sanctum vocauit gratiam spiritualem remittendi ac ligandi peccata: & hoc tunc illis tribuit, quod & miraculis manus erat. Nam quū paralytico dixisset, Remissa sunt tibi peccata tua, dixerūt scribæ, Quis potest re- *Mar. 2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 20. D Mat. 18. mittere peccata nisi vnus, nempe deus? Verum & ante passionem dixerat eis, Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta in cœlo: sed tunc quidem hoc illis promisit, nūc autē tribuit. Quære autē circa mediū noni capitis præsentis euangelij, vbi dicitur, Nondū erat spiritus sanctus: quia Iesus nōdum erat glorificatus: & lege totam illorum enarrationem. Insufflauit itaque, tanquam fons gratiarū: & vt etiam hinc discamus ipsum esse qui primum ac vitale spiraculum insufflauit in Adam. Retentionem verò intelige ligationem, veniç carentiam. Tanquam rex ergo Duces exercitus destinans, ita discipulos præ omnibus, huiusmodi stipat potestate.

Sup. 7.

E † † *Qui propter dæmonum terrorem in sublimitate diuinarum contēplationum firmiter confirmantur: & sensus ad modum ostiorum claudunt: ignoto modo accedentem excipiunt diuinum sermonem, absque sensitiua operatione eis apparentem: & pacē quidem nomine immobilitatem ad affectus tribuentem: insufflationis verò gratias spiritus sancti ac mysteriorum suorum signa demonstrantem.*

† *Thomas autem vnus ex duodecim qui dicitur Didymus nō erat cum eis quando venit Iesus.* Vetisimile enim est eum à tempore quo dispersi fuerant discipuli, ac relicto præceptore fugerant, nondum cum illis conuenisse.

Thomas.

† † *Quanquam alterat Thomas tamen per fratres Apostolos particeps & ipse fuit gratiæ insufflati in illos spiritus sancti, sicut ait diuus Cyrillus. Quidam tamen dicunt, quod postmodum postquā vidit manus ac latus saluatoris, & circa resurrectionē credidit: tunc accepit & ipse huiusmodi gratiam, vt in nullo horum, inferior esset ceapostolis.*

F *Dixerunt ergo ei alij discipuli, Vidimus dominum.* Dixerunt ei, quum ad eos veniisset.

Ille autem dixit eis, Nisi videro in manibus eius vestigium clauorum: & mittam digitum meum in vestigium clauorum: & mittam manum meam in latus eius, non credam. Quemadmodū vulgi more ac temere credere, leuitatis est: ita quoq; vltra modū scisitari, ac nimis curiosè indagare, crassæ mētis est. Propterea etiā Thomas arguitur. Nam quum fide digni essent condiscipuli, remque confirmarent, non credidit: non tātum fidem illis non præstans, quantū impossibilem ducēs hanc resurrectionem. Siquidem ipse eū videre quærit: nec

id tantum, sed & vestigium clauorum: neque hactenus sistit curiositas, sed & mittere digitum in vestigiū clauorū, manūq; in latus eius, ne forte phantasma esset. Audierat enim, vt apparet à condiscipulis, q̄ manus ac latus suū eis ostendisset. Tactum itaque fide digniorem ducit aspectu. Cap. 20. A

Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus & Thomas cum eis. Intus, in diuersorio, vbi erant congregati.

Venit Iesus ianuis clausis. Venit certiorem redditurus eum qui non credebat: & neque vnū despicit, licet mente crassior esset cæteris. Et quare non tunc fecit illum certiorem quum Thomas prædicta requirebat, sed post dies octo? Vt interim à condiscipulis instructus, facilius persuaderi posset ad fidem. Apparitio Christi. A Nota.

Stetitq; in medio, ac dixit: Pax vobis. Sicut & prius. Rursum enim omnia facit, quæcunque eo absente fecerat. B

Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuū huc, & vide manus meas, & admoue manum tuam & immitte in latus meum. Quū nihil Thomas diceret, anticipat eum, præbens quæ ille petierat, ac ostendens quòd etiam tunc præsens fuerit & audierit, tanquam deus, quum hæc ille loquebatur. Siquidem eisdē quoque vsus est verbis. Thomas incredulus.

Et ne sis incredulus sed fidelis. Indignatus hoc dicit, quasi non ex diligentia, sed ex incredulitate contradixerit.

Et respondit Thomas ac dixit ei, Dominus meus & deus meus. Videns in manibus eius vestigiū clauorū, & latus ipsius apertū, continuo credidit, non expectans dū contrectasset. C

Dicit ei Iesus, Quia vidisti me credidisti, Beati qui non viderunt & crediderunt. Quum enim Petrus & Ioannes nondū eū vidissent, à linteaminibus tamen ac sudario relicto resurrexisse crediderūt. Alij quoq; discipuli, quū postmodū Petrus eum vidisset, illiſq; renunciasset, nondū videntes crediderunt. Inuenerunt, inquit Lucas, cōgregatos vndecim & eos qui cū illis erant, dicentes, Surrexit dominus vere, & visus est à Simone. Et quomodo dicit idē euangelista, quòd dū apparuit eis, expauefacti & conterriti existimabāt spiritū se videre, &c. & quòd adhuc illis nō credētibus præ gaudio, & admirātibus dixit eis, Habetis hic aliquid edulij & cæt. Quia tunc hæc passi sunt, nō quòd eū resurrexisse nō crederent, sed quod dubitarent vtrū ipse esset qui eis appare- Supr. 20. Fides Iesu. plorum. Luca 24.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 21. D bat: ac diligentius consideraret: Comprehendit autē beatitudo hæc etiā illos, qui per prædicationem credunt. Quū ergo dicit aliquis, Beati qui temporibus illis fuerūt ac Christum viderunt: consideret quod Beati qui non viderunt & crediderunt. Sed quomodo corpus incorruptibile vestigia habebat plagarum, ac tactui subiacebat? Quomodo: Supernaturaliter & dispēsatorie: edebat siquidem ac bibebat ad maiorem discipulorum certitudinem.

Nota.

Alia Sign.

Multa itaque & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. De his omnino loquitur quę post resurrectionem facta sunt: propterea namque dixit, in conspectu discipulorum suorum. Quemadmodum E enim ante resurrectionem plurima fieri oportuit, vt crederent eum esse filium dei: ita & post resurrectionem, vt certiores fierent quod resurrexisset. Aut etiam sermo cōmunis est: & de his loquens quæ ante resurrectionem, & de his quæ post eam facta sunt.

Quare hęc scripta sunt.

Hæc autem scripta sunt, vt credatis quod Iesus est Christus filius dei. Non inquit ad ambitionē hæc scripsimus: ita enim & alia scripsissemus, quum multa essent: sed ad solam necessitatem, vt credatis, quod hic Iesus est Christus filius dei, qui à prophetis annunciatus est.

Et vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Hoc est per eū: nam ipse vita est: vitam inquam, sempiternam habeatis.

Cap. 21. F *Postea manifestauit se iterum Iesus discipulis ad mare Tiberiadis.* Neque enim continue cum eis versabatur vt prius, sed per temporum intervalla accedebat. Quod autē dicitur, Manifestauit, & Apparuit, & Visus est ac similia, ostendunt quod iuxta naturam incorruptibilitatis corporis, inuisibilis erat corruptibilibus oculis: verum demittendo se & dispensatorie manifestabatur. Hoc autem mare in Galilęa erat: animo siquidem resumpto, eò profecti sunt.

Nota.

Manifestauit autem sic. Venunc dicturus est.

Erant simul Simon Petrus & Thomas qui dicitur Didymus ac Nathanael, qui erat à Cana Galilææ: filiique Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus, Vado piscatum. Aiūt illi, Venimus & nos tecum. Nam quum neq; semper cū eis esset Saluator, vt dictū est, neq; alius aduenisset paraclet⁹, neq; perfecte eis cōmissa esset prædicatio: quū nihil esset quod

agerent, reliquo tempore piscabantur, priorem exercētes Cap. 21. A artem: quanquam non amore lucri vt prius.

Exierunt ergo, & statim que ingressi sunt nauim. Quæ Petri erat, aut filiorum Zebedæi, aut alicuius eorum quos nouerant.

Et nocte illa nihil ceperunt. Dispensatorie hoc factum est, veluti in sequentibus dicemus. Verisimile est autem alios quoque discipulos terrestri itinere fuisse sequutos, sicut ait Chrysostomus, amoris gratia, vtique spectatores essent, ac probe ocium collocarent, & simul cum eis pernoctarent.

Mane autem iam facto stetit Iesus in littore: non tamen cognouerūt discipuli quod Iesus esset. Fortasis quòd splendidiori apparet specie, propter immortalitatem, aut dispensatorie ab eis cognitus non est.

Dicit ergo eis Iesus, Pueri numquid opsonij habetis? vasilia id est, pueros illos vocauit iuxta consuetudinem. Moris siquidem erat ita operarios appellare: propter illorum robur ac strenuitatem ad labores. Loquitur autem cum eis, quasi volens aliquid ab eis emere. B

Responderunt ei: Non. At ille dixit eis, Iacite in dexteram partē nauigij rete, & inuenietis. Nec adhuc cognouerunt eum esse, quod tamen eos intelligere oportuit. Nā quomodo vulgaris homo aut loci⁹ id nosse potuisset, quòd iacētes in dexteram nauigij partem, inuenturi essent? Expresse autem ad dexteram iacere præcepit, ne fortuita videretur captura.

Hom. significum.

Iecerunt ergo. Simpliciter obtemperantes: aut arbitrati signo quopiam illum nosse pisces aliquos ibi natare.

Et iam illud trahere non poterant præ multitudine piscium. Absente quidem Saluatore nihil ceperūt: præsente vero, multitudinem concluserunt, vt cognoscamus quòd sine illo nihil quod vtile sit perficimus: cū eo autē, plurima. Oportet ergo, vt præceptis eius obedientes laboremus, & ad dexteram iaciamus: nam hæc pars laudi datur. Quare autem & vndecimo iuxta Lucam capite quòd dicitur, Similiter autē & Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant soci⁹ Simonis & cæteri, ac illorum lege enarrationem. Inuenies enim anagogica præsentibus admodum congrua. C Luce 5.

Dicit ergo discipulus ille quē diligebat Iesus Petro: Dominus est. A prospero id euentu intelligens, & quod tanquam ex illius iussu conclusi essent pisces.

Universidad de Deusto

Cap. 21.

D *Simon itaque Petrus quum audisset quod dominus esset, tunica succinxit se, erat enim nudus: & misit se in mare.* Perspicacior quidem erat Ioānes magnitudine puritatis: Petrus vero feruentior vehementia amoris: ideo agnoscit quidem eū Ioānes ante Petrum, sed egreditur ad eū Petrus ante Ioannē. Vbi enim solum audisset esse dominū confestim quæ in manibus erant proiicit, nec sustinens vt nauigio ad eū perueniret, sese in mare iacit, quo citius accederet. ἐπενδύτην autē (pro quo Tunicam vertimus) vocant tuniculam quandam manicis carentem, quæ corpus ad genua vsque contegat: & hac vtebantur qui in mari degebāt: Nam simul & agilitatē eis tribuebat, & inter aquas ornatū. Erat quippe nuda, alia carens veste: nam hac sola ad corpus discincta induta erat: neq; enim cōueniebat, vt omnino nudus esset propter turpitudinem: succinxit autem illam, pudore domini.

E *Ceteri vero discipuli nauigio venerunt: non enim longe aberant a terra: sed circiter cubitis ducentis, trahentes rete piscium.* Venerunt attrahendo funes quibus rete trahebatur.

Vt ergo descenderunt in terram, vident prunas positas, piscemque superpositum & panem. Piscem quidem prunis superpositum, panem vero seorsim positum: vtique producta ex his quæ non erant: vt hinc quoque suam ostendat potentiam, ac benuole eos per cibum a labore refocillet.

Ait illis Iesus, Afferte de piscibus quos nunc comprehendistis.

F Vtpote sciens quod comprehendissent. Nam & prius tanquam sciens quòd comprehensuri essent, dixerat, Iacite in dexteram partem nauigij, & inuenietis. Et ne phantasticū videretur negotium: vtque videntes piscium multitudinē ac magnitudinem, & quomodo non esset scissum rete, magis etiam admirarentur.

Ascendit Simon Petrus. Ascendit in nauim, tanquā artis peritior, sequentibus videlicet cum etiam cæteris.

Et traxit rete in terram plenum magnis piscibus, numero centum quinquaginta tribus. Dicunt aliqui per centum quidem eos designari, qui ex Gentibus saginandi erant: per quinquaginta autem, eos qui de Iudæis, plures siquidem ex Gentibus credituri erant, quàm ex Iudæis: per tres vero, sanctā Trinitatem in quam crederent.

Et quum tot ac tanti essent, non est scissum rete. Nō quod esset

forte, sed quod dominus etiam illud fortificaret. Cap 21.

A *Dicit eis Iesus, Venite, prandete.* Hora prandij iam appetente: nam illorum laboribus successura erat requies. Verisimile est autem quosdam ex comprehensis piscibus assatos fuisse ad omnium refectionem discipulorum: reliquos vero pauperibus fuisse distributos.

Et nemo discipulorum audebat interrogare eum, Tu quis es? quum scirent quod Dominus esset. Faciem quidem videntes immutatam, & quæ in maximum eos induceret stuporē, volebāt eum interrogare, verum non audebant, quum a signis quæ dicta sunt, scirent quod Dominus esset.

Venit itaque Iesus, sumitque panem & dat eis, ac piscem similiter. Iam in cœlum non suspicit, neque humana illa facit: ostendens quod etiam ipsa dispensatorie faciebat.

Hac iam tertia vice manifestatus est Iesus discipulis suis, postquā surrexit a mortuis. Prima quidem quum esset vespera diei illius quo resurrexit, secūda autē post dies octo, tertia vero hoc die. Apparet itaque quòd post hoc tempus abcederint in montē, in quo constituerat eis, quando videlicet rursum admoniti sunt à domino. Manifestatus est autē & mulieribus, quæ discipulæ erāt: & duobus illis de quibus apud Mat. cum, & Petro, ac Cleopæ cum socio ipsius. Verū discipulis simul, hac iam tertia vice manifestatus est. Neque enim cō tinuē cum eis versabātur. Hic autem nō dixit, quod & ipse comederit: ideo sane, vt opinor, quod hoc etiam significaturus erat Lucas libro Actorum, vbi ait Petrus: Comedimus & bibimus cum eo postquam surrexit à mortuis.

C *Quum ergo prandissent, ait Iesus Simoni Petro: Simon Iona diligis me plus his? Dicit ei, Etiam domine tu scis quod amem te.* Simon fili Iona diligis me plus quàm hi? hūc autem solum interrogat, tanquam principem & os discipulorum. Verum cur id quod nouit interroget, in sequentibus dicemus.

Ait illi, Pasce agnos meos. Discipulos dicit agnos suos, tanquam pastor eorum, quos etiam oues rursum vocat. Quæritergo dilectionis erga se demonstrationem, puta curam eorum: & animam ipsius, quam pro præceptore se posituram promiserat, petit vt pro discipulis ponat.

Dicit ei rursum secundo, Simon Iona diligis me? Ait illi, Etiā domine, tu scis quod amem te. Dicit ei, Pasce oues meas. Dicit ei tertio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 21

D *Simon Iona amas me? Mœrore affectus est Petrus quod dixisset sibi tertio, Amasne: & ait illi, Domine tu omnia nosti, tu scis quod amē te.* Christus quidem terna vice interrogās & idē iubēs, manifestat se maximi facere præsidentiā super discipulos suos: & hanc omni cura ducit maiorem: Petrus autem trinam timens interrogationē, & suspicatus ne forte putaret se amare, non tamen amaret: nam & prius putauerat se nū quam esse negaturum, & tamen negauit, & modestiorē ipsum ac meliorem effectus ille reddiderat, mœrore affectus est, turbatus est, & iam ipsum, vt qui omnia nosset priusquā fierent, testem facit & ait. Tu omnia nosti, & præsentia & quæ futura sunt, tanquam deus: tu scis quòd nunc toto cor de te amem: & nihil amplius dicit, ignorans quid futurū sit. Nam paulo ante quum contradixisset, conuictus est, quam habuerit de se fiduciam. Agni itaque & oues dicuntur discipuli propter simplicitatem ac promptitudinem ad hoc vt immolētur. Et rursum agni quidē imperfectiores, oues autem perfectiores. Petro itaq; pascendi curā ac gubernationem committit, vt qui & prius amaris illis lachrymis negationis maculam abluerit, & nunc rursum pro trina negatione trinā esserat confessionem: & tunc quidem opere, nunc autē verbo, lapsui qui verbo factus est, medetur. Deinde parabolice prænuntiat ei mortis genus, quòd per crucem esset & ipse moriturus: ostendens quòd non tanquam ignorans, aut illi non credens dicebat, quæ dicebat, quum optime nosset feruorē dilectionis eius erga se, sed vt & ipse & omnes cognoscerent, quod plurimi faceret præsidentiam super discipulos suos, veluti superius significatum est.

Amen amen dico tibi, quum esses iunior cingebas te, & ambulabas quò volebas. Quum esses imperfectior sub imperfectioni Mosaica lege constitutus: parabas te ad id quod cupiebas, & vitam agebas vt volebas.

Vbi vero senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, ac ducet quo tu non vis. Vbi autem in virum perfectum profeceris, in mensuram ætatis spiritualis, sub perfecta lege euangelica consummatus, extendes manus tuas ad crucē: & alius te cinget, ac ducet ad mortē, quam etsi volos volun tate: natura tamen non voles: siquidē compatitur corpori

anima propter naturam, & audita mortis mentione, abhor ret, deo ita dispēsante vtiliter, sicut etiā alibi significatum est, ne homines in infortuniis facile sese occiderent. Nā si valet hostis frequenter aliquos ad propriam impellere eē dem: tametsi anima adeo fortiter ad corporis coniunctionem affecta sit, quid futurum est si hoc non esset: multi profecto ad sui procederent interfectionem. Cap. 21. A

Hoc autem dixit significans qua morte glorificaturus esset deum. Gloria siquidem est, non discipuli tantum qui moritur, sed & dei, mors qua quis propter eum supplicio afficitur: eius quidē qui occiditur, quia pro deo moritur: dei autē, quod talem habeat discipulum.

Et quum hoc dixisset, ait illi: Sequere me. Hinc rursum ostendit, quod præ cæteris sibi familiarē eum faciat, ac ampliori dignetur honore, vt etiam promptior fiat. Quod si quis dicat: Quomodo ergo Iacobus Ierosolymitanam accepit sedem: Dicemus quod Petrus orbis constitutus est præceptor: quum ergo tam præceptor quàm discipuli deambularent, dixit ei: Sequere me, vt videlicet etiam crucifigaris, & æqualem sustineas mortem. B Petrus præceptor orbis

Conuersus autem Petrus, videt discipulum quem diligebat Iesus sequentem. Incedentem post Petrum: calu enim proximus ei deambulabat.

Qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit: Domine quis est ille qui tradit te? In cœnā mystica sicut ibi significatum est. Reducit autē nobis ad memoriā interrogationem: ostēdens quantā Petrus loquēdi adeptus esset libertatē, postquam de negatione relipuerat. Nā qui tunc ausus nō erat interrogare, sed dilecto discipulo ad hoc vtebatur: hic nō solum præsidentiam erga fratres sibi commissam accepit, verumetiam de dilecti statu confidenter interrogat. Sup. 13. C

Hunc intuitus Petrus dicit ad Iesum: Domine, hic autem quid? † Num & ipse te sequetur: num eadem nobiscum mortis via gradietur? nū similiter morietur? Siquidem intellexit quid innuisset, dicens: Sequere me: quāmque Ioannē vehementer amaret, cupiebat eum æqualis mortis allumere consortem: & tanquā Ioanne interrogare nō audente, ipse interrogat, viceīmque rependit. Quid ergo Christus? Priuatum amputans affectū, ac instruens nihil vlterius esse perscru- †

Cap. 21. tandum, ostendit vario modo disponenda esse quæ illos
D contingerent.

† *Quum audisset Petrus (vt quidam aiunt) quod pro Christo esset moriturus, dixit: Et Ioannes quidnam & ipse moriturus est? Christus autem id quidem non negauit: nam quisquis natus est, etiam morietur: sed ait, Si eum velim manere vsque ad mundi consummationē: & tunc de me testificari, quid ad te? Dicunt itaque eum viuere: & sub Antichristo occidendum cum Elia & Enoch prædicantem Christū. Quod si monumentum eius ostendatur, quid inde? Viuus nanq; illuc ingressus est, deinde translatus: quēadmodum etiam Enoch & Elias.* Euertit itaque Euangelista falsam illorum opinionem qui existimant non esse moriturū hūc discipulum: nam ita falsum est: hominem videlicet esse immortalem, Nam etsi Enoch & Elias nō sint mortui sunt
E tamen mortales. *Ita ergo & hic quanquam moritus non sit, attamen morietur. Falsum itaque est, quòd non moriatur: sic intellectum, quòd videlicet sit immortalis. Alij autem affirmant: quòd mortuus sit: & dictum illud, Si eum velim manere donec veniam, intelligunt, quòd re mansurus erat in Iudæa Ioannes, donec veniret Christus contra Iudæos, percussurus eos per manus Romanorum: & ita Petrum à Ioanne separandum: vt etiam maiori fructu diuersis locis prædicarent. Omnes igitur opiniones retulimus, vt harum rerum studiosi nullam ignorarent. Qui autem dicunt eum esse mortuum, in tunc modum refellūt. Foderunt inquiunt, foueam, & in eam posuerunt lapides: deinde illū illis demiserunt, ac operuerunt. Post aliquot autem dies scrutati sunt foueam illam, & cum non inuenerunt. Verum quia eum illic deposuerunt,*
F *dicunt eum fuisse mortuum.*

Ait illi Iesus: Si eum velim manere donec veniam, quid ad te. Si eum velim in viuis manere donec secundo aduentu veniam quid illi tecum in hoc commune est?

Tu me sequere. Tu tuam mortem considera, nihil de illius morte inuestigans.

Exiit itaque sermo inter fratres. Quis sermo?

Quod discipulus ille non moreretur. Verisimile est nanque & eos audisse quæ Petro dicta erant. Diuulgatus est hic sermo, videlicet quod non moreretur: quia errabant, nec sermonis assequebantur intentionem. Deinde corrigit rumorem erroneum.

Et non dixit ei Iesus, quod non moreretur: sed, Si eum velim manere donec veniam, quid ad te? Quod non significat eum non

moriturum: sed aliam habet intentionem, vt prædictū est. Cap. 21.
Quis ergo relinquitur sermo asseuerantibus eum non esse A
mortuum, quum iam ipsemet luculenter clamet quod errent qui hoc suspicantur.

Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus verum esse testimonium eius. Et scimus qui ea nouimus, quòd verum perhibeat testimonium. Apparet enim quod & alij hoc intelligebant. Itaque tanquàm vehementer fretus veritate hoc dicit: Noui siquidem quod aliquibus videbitur fortasis suspecta dicere, eo quod ab aliis euangelistis horum non sit facta mentio.

Sunt autem & alia multa quæ fecit Iesus. Hoc etiam superius dixit de signis.

Quæ si scribantur per singula, nec ipse opinor mundus, caperet eos, B
qui scriberentur, libros. † Hyperbolicus est sermo, ostendens immensam multitudinem eorū quæ à domino facta sunt. vtuntur autem sermone hyperbolyco & hi qui scribunt, & qui loquuntur, quando rei magnitudinem ostendere decreuerunt. Hic autem addēs etiam verbum, Opinor, auxit hyperbolē, ac suadibile fecit, quod incredibile videbatur: insinuans, quod ob maximam eorum multitudinem ita dixerit, Siquidem & alia multa fecit, vtpote omnipotens: nā ei facilius erat facere, quàm nobis dicere. Sola autē ea scripserunt quæ ad religionem ac fidē vtiliora erant, magisq; necessaria: quod hoc considerarent hi qui scripserūt, quod qui his quæ scripta sunt non credit, neque pluribus fidē habebit: ei vero qui hæc suscipit, alia necessaria non erūt. V- C
tinam autem & nos perfecti ministri perfectissimæ trinitatis habeamur, ac vitam bono fine cōcludamus, per Christum Iesum dominum nostrum. Amen.

† *Non caperet eos dictus mundus also etiam modo: non propter literarum multitudinem sed propter rerum magnitudinem. neque de loco loquitur sed de modo.* †

CONFVTATIO IVDAICAE CVIVSDAM IMPOSTVRAE de legali Iesu Christi sacerdotio ex Suida desumptæ, per Ioannem Hentenium Nechlinienſem Hieronymianum.

PRODIIT ante aliquot annos ficticius quidam de legali Iesu Christi sacerdotio libellus, qui tanto plausu à plurimis exceptus est, vt non modo in Italiã, sed & secundo Lutetiæ, & tertio in Germania typis sit excusus: quum tamẽ meo iudicio non solũ Christo Iesu nihil solidæ addat gloriæ, licet id præ se ferre videatur, quin potius ipsius ad nos legationis vniuersum diruat fundamentum, nempe ostendens ipsum nõ esse Messiam in lege promissum: quod ex his quæ postmodum subiiciemus cunctis fiet manifestum. Considerãdum autem est quod Christus testimonium dæmonum vere dicentium, ipsum esse sanctum illum dei, non receperit, sed magis silentium illis imposuerit: instruens nos ne temere quæuis, à Christi plusquam capitalibus hostibus susciMar. 1. piamus, etiam si ad eius honorem & gloriam non parũ facere videantur, scientes quòd subdola quadã vafritie nobis tandem imponere conentur. Principio vero libellum ipsum sicut ex Suidæ lexico in dictione Iesus ad verbũ versus est, proponemus, loca ipsa quæ censuram exigere vidẽtur, literis in margine designantes, quæ suo deinde ordine apertissime scripturæ testimoniis confutabimus.

Religiosissimi regis Iustiniani temporibus homo quidã fuit, qui quum Iudæorũ princeps Theodosius dicebatur, quum Christianis quamplurimis, tum vero ipsi regi quem modo nominauimus, in primis notus erat. Iisdem verò tẽporibus erat homo Christianus Philippus nomine, quæstu

argentarius, is & Theodosio familiaris & summa necessitudine coniunctus illũ sæpe adhortabatur, & vt Christianus fieret crebro admonebat. Quodã igitur die Philippus apud Theodosiũ hanc orationem habuit. Quid causæ dicam Theodosi clarissime, qui quũ sapiens sis, & legem diligenter tenens, ea quæ à prophetis de Iesu Christo prædicta ac pronunciata sunt, non ignores, tamẽ adduci non potes, vt illi credas, & Christianus fias. Non enim induci possum vt credã, idcirco te Christianũ fieri nolle, atque id deprecari, quod scriptorum sanctorum de communi omnium nostrũ domino Iesu Christo prædictiones & oracula ignota tibi esse arbitrer. Propterea igitur tuis animam tuam saluare, in Iesum Christum seruatorem ac dominum nostrum constanter crede, ne in perfidia tua permanẽs æterni iudicij reum te facias. Quæ quum Iudæus ab homine Christiano accepisset, vehementer probauit: & quũ multis verbis amico gratias egisset, hoc pacto respondit: Tuã secundum deũ charitatem amplector ac probo, quod animæ meæ salutis studiosus ac cupidus, magnopere laboras, & vt Christi fidem sequar adhortaris. Quocirca quasi deo, qui occulta nouit, spectante, aperte & vere tecum loquar. Christũ ego & à lege & à prophetis iam pridem prædictũ ac prænũciatum, & à vobis Christianis cultum & adoratũ in hunc mundum venisse, & ipse plenissime credo, & tibi homini amicissimo, & vtilitatis meæ studiosissimo audacter confiteor. Verũ humana quadã & terrena ratione victus, Christianus non efficior. In quo meo ipsius iudicio meipsum condẽno: nunc enim quũ sim Iudæus, & principatũ inter Iudæos teneã, multis honoribus ac donis color, omnibus denique ad hãc vitã necessariis abũde perfruor. Sic autem mihi persuadeo, nisi catholici quidem tẽpli Põtifex fiam, aut amplioribus etiã magistratibus à vobis afficiar, accidere non posse, vt tantopere apud vos colar atq; obseruer. Quare ne his quidem excidam, quæ iucunda atque delectabilia iudicantur in hac vita, futuram beatitudinem sperno: meque id prauè facere intelligo.

Ac ne me forsitam mentiri putes, proponam tibi audacter arcanũ, quod apud nos Hebræos sedulo adhuc occul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatū est, ex quo certo scimus eū qui à vobis adoratur Christus, ipsum illum esse de quo leges & prophetæ cecinerūt: Nun solum, inquam, ex his quæ ante scripta sunt de Iesu tē ita se habere cognoscimus, sed ab eo quoqi quod apud nos & perscriptum & occultatum mysterium cōtinet. Cujus quidem hæc ratio est. Antiquis sane temporibus, quibus templum Ierosolymis condebatur, consuetudo Iudæis fuit ex numero literarum, quæ duæ & viginti apud Palestinos habentur, sacerdotes in tēplo constituere, vnde & sacros libros numero totidem habemus. Erat igitur in templo codex repositus, in quo singulorum sacerdotū nomina erant inscripta, nec eorum solum, sed etiam parentum. Horum ergo si quis diem suum obiisset, reliqui in templū conueniebant, & de communi suffragio atque sentētia, in locum indemortui alterum substituebant, viginti & duorum sacerdotum numerū explentes. In ipso codice statim inscribebatur: hoc die mortuum esse illum, qui ex illis parentibus ortus esset: & pro illo, illum, quicunque is fuisset, suffectum esse. Qui mos quum apud Iudæos obtineretur, accidit ea tempestate, qua Iesus in Iudea moram trahebat, vt vnus ex sacerdotibus vita decederet, idq; antequam Iesus seipsum aperiret, & homines, vt in ipsum crederēt, docere cœpisset. Coiere igitur reliqui sacerdotes, vt in locū indemortui, subrogarent alterum. Quūque singuli, qui sibi sacerdotio dignissimus iudicio videretur, proponerent, reliqui eum quasi imperfectum ac mācum, nec eius virtutis compotem, quæ sacerdotem deceret, repellebant. Nam & si sapiens & integer esset, legē vero & prophetas ignoraret, non satis idoneum cui sacerdotium committeretur, iudicabant. Multis igitur repulsis, vnus ex eis excitatus, quum in medio constitisset, his verbis vsus fuisse dicitur. Ecce, inqt, multi à vobis nominati, huic sacerdotio & muneri minime idonei sunt inuēti. Nolite ergo reiicere me, si vnum vobis proposuero, quem ego potissimū substituēdum censeo. Non enim dubito, quin vestrum nemo suffragium meū improbet. Permittentibus autem cæteris, Volo, inquit, Iesum Christum Iosephi fabri filium, si vobis ita videtur, substituere. Qui ætate quidē iuuenis, sapientia vero ac opere & moribus optime ornatus est: quo quidē ego vel oratione, vel vita, vel morum integritate præstantiorē adhuc arbitror visum fuisse neminem. Nec quenquam vestrum, qui Ierosolymā incolitis esse puto, cui hoc vel ignotum sit, vel non multo ante obseruatum. Quæ quū reliqui sacerdotes accepissent, re comprobata, Iesum in collegiū eorum cooptauerunt, & sacerdotio omnium dignissimum iudicarunt. Sed erant nonnulli, qui Iesum ex tribu Leui ortum negarent, & ex tribu Iuda originem ducere vehemētes contenderent. Iosephi enim filium esse omnes suspicabantur. Sic enim apud Iudæos ferebatur, Ioseph ex tribu Iuda esse nō ex tribu Leui: quare, quòd ita placuisset ex tribu Leui Iesum non esse sacerdotem fieri prohibebant. At is qui de Iesu protulerat verbū, mixtum esse eiusdē genus affirmabat. Antiquitus enim in vetustis familiis cōfusionem quandam factam esse, & duarum tribuum inter se commixtionem asserebat, atq; inde Iosephi genus deduci aiebat. Quo audito, reliqui sacerdotes decretū confirmauerunt. Et quum in vnum conuenissent, communi consilio Iesum, qui in locum indemortui in collegiū adoptaretur, omnium dignissimū iudicarunt. Quumque moris esset, vt nō modo eius qui sacerdos creatus esset, sed parentū quoque nomina codici inscriberentur, quū eorum quidam fugesserūt, Iesu parentes accersiri oportere, & ab eis nomina cognoscere, simulque percunctari, si eum qui ad sacerdotium productus esset, ex se natum confirmarent: placuit hoc omnibus. Sacerdos igitur qui Iesum nominauerat, Iosephum patrem Iesu decessisse dicebat, matrem solam superesse. Statuerunt igitur de communi sententia, matrem Iesu in collegium accersire, & ab ea cognoscere, si ea ex so Iesum peperisset, & quod mariti nomen fuisset. Ita ergo matrem Iesu in collegium accersitam, hoc pacto his de rebus sciscitati sunt. Postea quā sacerdos ille, quicunque fuerat, vita functus est, & in eius locum filium tuū creare volumus sacerdotem: est autem consuetudo, parētum nomina in codicem referre, dic nobis si Iesus filius tuus est, & si eum peperisti? Quod quum Maria accepisset, sacerdotibus

Nota impostura Iudaicam.

respondit: Iesum quidem filium meū esse fateor, ego enim eum in lucē edidi. Testes sunt viri ac mulieres, quæ in parriendo adfuerunt. Patrem vero in terra nullum ei esse, ac nullum vnquam fuisse, licebit vt lubet, donec à me vobis satisfactum esse putetis, exquirere. Nam quū virgo essem, & in Galilæa moram traherem, angelus domini vigilante me & non dormiente, cubiculum vbi ineram ingressus, nunciauit mihi ex spiritu sancto filium me parituram, iussitque vt ei Iesu nomen imponerem. Virgo igitur quū essem, post hanc visionem statim concepi, & filium peperi, & post partum virgo permansi. Quibus auditis, sacerdotes obstetrices sane fideles ac peritas accersendas curauerūt: & vtrum Maria vere adhuc virgo esset, curiosius exquirerent, mandauerunt. Obstetrices ergo periculo facto, re perspecta ac cognita, Mariam virginem esse, sacerdotibus affirmauerunt. Nec defuerunt quæ in partu, casu adfuerant, & parientem viderant mulieres: quarum omnium testimonio, Iesum Mariæ filium cognouerunt. Quibus acceptis, sacerdotes stupore affecti, Mariæ responderūt rursus ab ea sciscitantes: Dic nobis, inquiunt, audacter, vt ex tuo ore cuias sit, & cuius filius sit, diligentius audiamus, & eius nomen in codicem referamus. Quos enim tu parentes nobis ediderīs, hos & non alios, nos codici inscribemus. Respondens Maria. Equidem, inquit, sacerdotibus, illum peperi, nec qui in terra pater eius sit, scio: sed ab angelo sic accepi, dei filium hunc esse. Filius igitur meus est, quam Mariam dicunt, & dei filius: Ego vero quum nemo me cognouerit, virgo sum. His cognitis, sacerdotes codicem attulerunt, & Iesu nomen ita subscripserunt. Hoc die diem suum obiit sacerdos, quocunque is nomine appelletur, filius horum aut illorum, quoscunque parentes habuisset: & communi omnium nostrum suffragio substitutus est ei Iesus filius dei viuentis & Mariæ virginis. Codex autem diligenter seruatus est, & ex templo ereptus ab his qui circa templi & vrbis captiuitatem, inter Iudæos principatum obtinebant: & Tyberiade repositus est. Atque hoc quidem arcanum paucis admodum & his quidem gentis nostræ studiosissimis & fidelissimis cognitū: quamobrem mihi

Nota.

Annunciatio Mariæ Virginis.

G

H

mihi quoque vt principi & Iudæorū gentis magistro, reuelatum est. Non enim solum ex lege & prophetis abunde percepimus, Christū quem vos Christiani adoratis, ipsum esse, qui dei viui filius sit, & ad mundi salutē in terram venerit: sed ab ea quoque, quæ in hunc vsque diem seruatur, & Tyberiade reposita est, descriptione. Hoc homo Christianus quum ab homine Iudæo audisset, diuino quodam zelo permotus, dixit, Quin tu statim religiosissimo ac fidelissimo regi hæc referas. Equidem ista quæ modo dixisti, ad eum statim deferam, vt Tyberiadem mittat: & codicem quem dicis, ad redarguendam Iudæorum perfidiam, quam primum perferendum curet. Tum Iudæus: Quid tibi, inquit, in mētem venit, his de rebus ad regem referre, & tamen id quod tantopere studes non assequi? Nā si hæc feceris, magnum profecto bellum excitabitur, multi occidentur: ac si se victos Iudæi senserint, mihi crede, locum in quo repositus est codex comburent, & re infecta, id quod vehementer studebamus, non assequuti incassum laborauerimus, cruoris ac stragis tantummodo causam attulerimus. Hæc autem tibi amicissimo idcirco aperui, vt non ex iustitia, sed stulta quadam opinione, & inani cupiditate, religionem hanc vestram me deprecari, ac omnino recusare, firmiter credas. Hæc de Iudæo Christianus quū audisset, & quæ ab eo dicerentur, vera sibi esse persuasisset, regi Iustiniano rem quam acceperat indicandam non censuit: ne dei zelo fidelissimus rex percitus, bellum Iudæis inferret, & multum cruoris effunderet, & tamen quod summo studio cuperet, non obtineret: multis tamen notis ac familiaribus ea quæ à Iudæo acceperat, communicauit. Quæ nos ab his qui de Philippo argentario hæc ipsa audiuerant, quum diligenter cognouissemus, summa cura ac studio operam dedimus, vt diligēter sciremus essent ne vera quæ in huiusmodi descriptione Iudæus Philippo retulisset. Accurate igitur omnia perscrutati, inuenimus Iosephum scriptorem Iudæum elegantissimum, qui bellum Iudaicum monimentis mandauit, cuius in Ecclesiastica historia Eusebius Pamphilus sæpe meminit, in suis monimentis aperte testificari, ac dicere Iesum in templo

I

Iosephi lib. de bello Iudaico.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnà cum reliquis sacerdotibus caste & sancte agere solitũ. Hæc nos quum ab homine antiquo, & scriptore elegantissimo Iosepho scripta, ac testata esse inueniremus, ac tẽpore non multo post Apostolorum tempora fuisse inueniremus, magnopere laborauimus, si quid ex sacris scripturis hæc ipsa confirmaret, vt inueniremus. Legitur 1. Reg. 2. in fine: Et suscitabo mihi dicit dominus sacerdotem fidelem, qui omnia quæ sunt in corde meo faciat, & ædificabo ei domũ fidelem, & transibit in conspectu meo omnibus diebus. Item Psalm. 109. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Quis autem futurus esset cui æternum sacerdotium deus pollicebatur, Zacharias etiam nomine posito aptissime docuit cap 3. sic enim dicit, Et ostendit mihi dominus deus Iesum sacerdotẽ magnũ, stantẽ ante faciẽ angeli domini, & Satan stabat à dextris ipsius, vt aduersaretur ei. Rursus sub finem. Audi itaq; Iesu sacerdos magne. Porrò quod Christus in synagogis & docuerit & legerit, multis etiam comprobatur testimoniis. Lucæ. 2. Inuentus est Iesus in templo sedens in medio doctorum audiens illos, & interrogans eos. Stupebant autẽ omnes qui eum audiebant super intelligentia & responsis eius, & viso eo admirati sunt. Item Lucæ 4. Et ipse docebat in synagogis eorum, & glorificabatur ab omnibus. Et venit Nazaret vbi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem suam die sabbathorum in synagogam, & surrexit vt legeret, & traditus est ei liber Iesaiæ prophetæ, & cætera. Item Matth. 5. Quum sedisset aperuit os suũ, & docebat eos. Marci. 6. Et facto sabbatho cœpit in synagoga docere. Diligentius igitur Iudæorum instituta animo seputantes, in eam sententiam venimus, vt nisi aliquod religionis ac ceremoniæ munus apud Iudeos Christus habuisset, nequaquam librum illi in synagoga, vt audiente populo legeret, allatum atq; ei datũ crederemus. Neque enim apud nos Christianos cuiquam prophano licet in Ecclesia aliquid de scripturis sanctis legere, nisi in sacerdotum numerũ allectus esset. Itaque & ex Iosephi historia, & ex Lucæ euangelio, aliisque locis cognouimus Theodosium Iudæũ Philippo argentario, cuius initio mentionem fecimus,

nihil fictum aut falsum narrasse, sed arcanum, quod ante à Iudæis suppressum & occultatum fuerat, Philippo tanquã homini amicissimo & coniunctissimo veritsime & fidelissime, vt amicum & maxime necessariũ decebat aperuisse.

FINIS.

Vanquã vniuersa quæ in hoc libello continentur nugæ sint ac meræ somnia, ea tamẽ solum imorobabimus quæ ad rem propius accedunt atque aperta in se habere videntur falsitatem. Primum ergo vbi suã de Iesu Christi sacerdotio narrare incipit fabulam, ait: Antiquis sane temporibus. Quod felix faustumq; A sit à prodigioso quodam mendacio rem ipsam exorditur, nempe sacerdotes qui templo sacrisque ministrabant, non excessisse numerum 22. quod falsum esse facile colligi potest. Siquidem sacerdotium Hebræorum constitis filiis Aharon ac posteris eius vniuersis à deo datum fuit statuto perpetuo, vt habes Exo. 29 & 30. Leui 8. & 1. Reg. 2. ac 2. Paralipo. 26. Hi vero in classes. 24. erant distributi: penes quos 24. ordines vniuersa sanctio sacerdotalis erat, vt scribitur. 1. Par. 24. Itaq; si etiã in singulis classibus vnicus fuisset sacerdos adhuc numerũ excessissent. 22. Porrò quod lõge plures fuerint, satis ex eo liquet, q̃ 1. Pa. 23. numeratur generiẽ Leuitici à viginti annis & supra. 38. millia virorũ, quorũ bona pars erat sacerdotum. Nono quoque capite eiusdẽ numerantur. 1760 sacerdotes. Ezræ. 2. capite habes 4289. præter turbam illam quæ cũ Ezra rediit, de qua Ezræ. 8. Item. 2. Paralip. 26. supputantur. 80. præter summum sacerdotem quum expelleretur rex ab altari. 2. Paral. 26. habes. 4709. Sed cesso, quoniam passim extant sacerdotũ myriades. Nec hoc loco de classibus loquimur, quæ tamen vt diximus etiã viginti quatuor erãt, sed de numero sacerdotum: quum Christus in locum mortui suffectus dicatur. Hæ autem classes & earũ ordines vsq; ad Christi tempora perseuerabant: quum Lucæ 1. Zacharias sit de vice Abia, cuius octaua sors erat; dicatque Lucas Zachariã sortitum fuisse

Universidad de Deusto
Biblioteca

B ministrandi munus secundum consuetudinem sacerdotij.

Erat igitur in templo codex repositus. Vanissima sunt hæc. Post tot enim tẽpli ruinas à Chaldæis, Græcis, & Romanis illatas, quî potuit hic codex ad posteros incolumis peruenire? Præterea secundi Paralipomenon tricesimoquarto, vnicus tantum codex, isque legis supererat, quem forte fortuna sacerdos Helchias in templo repperit, quũ illud rudentibus repurgaret. Sub Chaldæis omnia sunt deuastata, præterea de quibus secundi Machabæorũ secundo, nempe tabernaculũ, arcam & altare. Græci quoque passim libros legis exurebant: primi Machabæorũ primo. Denique sub Romanis tandem omnia funditus corruerunt. Thalmud audem paulò ante tẽpora Iustiniani (cuius hic fit mẽtio) collectus est: nihilque veteris historiæ, præter sacram, firmæ autoritatis est apud Hebræos, nisi in Thalmud cõtineatur. Atqui hunc librũ in Thalmud non extare, ipsemet Iudæus fatetur, q Tyberiade ceu Midę thesauros occultari docet, quũ Thalmud passim extet. Cõstat itaque codicẽ hũc essingere, nugas esse vanissimas. His adde nequaquã verũ esse, quod forte eligantur sacerdotes, quin potius id generi Aharonitico deferebatur: iuxta quã viginti quatuor illas classes forte quidẽ eligebatur, qui è tanto numero singulis hebdomadis ministraret, sed habita generis ratione, iuxtaque classium illarum ordinem, de quibus primi Paralipomenon vicesimoquartò, & Lucæ primo.

C Accidit ea ætate qua Iesus in Iudæa moram trahebat. Christum initio tricesimi anni docendi munus auspicatũ fuisse, signaq; cœpisse ædere, satis liquet Lucæ tertio. Hæc ergo quæ hic narrantur ante tricesimum ætatis annum accidisse necesse est, quum mox dicat Iudæus, Idq; antequã Iesus seipsum aperiret, & homines, vt in ipsum crederent, docere cœpisset: eundemque iuuenem vocet: quum autem prædicare inciperet, nõ inuenis, sed vir perfectæ erat ætatis, nempe triginta annorum. Hinc geminus error colligitur. Prior quod aduersus placita suorũ doceat, quum teste vniuersa synagoga & sacris literis. 1. Paralip. 23. & Num. 4. ac Hieronymo nostro in præfatione in Iezechielem, nullus ante tricesimum annũ ad sacerdotij munus eligi potuisset:

ob idque tricesimum annum ætatem sacerdotalem vocabant, vt apud nos vicesimumquartum. Posterior error ex euangelistis aperte deprehenditur. Nam quum CHRISTVS testimonio euangelistarum ante tricesimum annum nõ fit diu versatus in Iudæa, sed prænunciatus quidem Nazaret, natus Bethlehem, educatus Capernaum & Nazaret: visitabat quidem ter quotannis Ierusalem iuxta legis præscriptum Lucæ secundo, post auspicatum autem docendi munus sæpe in Iudæa versabatur: sed non, quod hic fingit, ante tricesimum ætatis annum. Adde quod hic ciuem Ierosolymitanum videtur CHRISTVM statuere, quum infra dicat in collegium ilico cooptatum, faciléque matrem accersitam & interrogatam: ac omnia quæ CHRISTI erãt fingit D omnibus exploratissima.

Iesum Christum Ioseph fabri filium. Præter decorũ agit: qui in concione sacerdotum, IESVM ignotum adhuc appellat CHRISTVM†, & tamen subiungit, quod fabri sit filius: quum huic sententiæ tam sit reclamatum & ab Hebræis, qui CHRISTO ὁμόχρωστοι erãt, & posteri etiamnum pertinacissime pernegent. Adiurat CHRISTVM summus sacerdos, Matthæi vicesimosexto: per deum viuum, nũ ipse sit CHRISTVS: & quia id videtur asserere, discissis vestibus blasphemiæ crimen illi impinguit. Itẽ Marci decimoquarto blasphemus censetur, quod id palam professus fuerit. Lucæ vicesimotertio accusatur, quod se dixerit Christũ regem esse. Præterea Ioannis decimo tentantes dicebant, Quousq; animam nostram suspensam tenes, si tu es Christus, dic nobis palam: quomodo ergo sacerdos hic iam vocat Iesum Christum?

†Vt vepũ fatea mur quã quã in li bello latino habeatur Christũ, in Græcis tamẽ exempla ribus nõ inueni.

Nec quenq; vestrum esse puto &c. Perinde sermonẽ attẽ E perat hic impostor ac si Christus, tanquam ciuis Ierosolymitanus, ante tricesimũ annũ omnibus fuisset notissimus quũ toto eo tempore Capernaũ & Nazaret vixisset, vt antea dictum est. Præterea omniũ testimonio non vitam solũ ac mores, sed & sapiẽtiã illi⁹ celebratã fuisse asseuerat. Verum aduertatur hæc sententia historię euãgelicę. Nã Ioan. 7. Quomodo, inquiũt, hic literas scit, quum non didicerit Mar. 6. Mar. 13. Lu. 4. aliásq; frequẽter, quũ vehemẽter admi

Universidad de Deusto
Biblioteca

rãtur, tum offenduntur etiam, quòd faber, fabrique filius, apud eos educatus, in tantam subito euaserit sapiẽtiã. Atqui si literas tunc nõ nouit, quo pacto admissus est ad functionem sacerdotalem? si vero nouit, quare in posterũ tantopere admirantur? Hęc itaque enarratio verisimilis nequaquam est. Iesum in collegium eorum cooptauerunt & cætera. Tria occurrunt circa hæc & ea quæ post pauca sequuntur, in quibus potissime desudandum est à nobis.

Primum quòd CHRISTVS non fuerit in collegium sacerdotum cooptatus. Secundum quòd non fuerit mixtum genus illius. Tertium quòd genus ipsius Ioseph nullo modo possit ex Leui deduci. Hæc enim sunt potissima huius disputationis capita: quæ Iudæus veteratorie & subdole nititur euertere: quo liberius ac procacius in posterũ Iesum Nazarenum esse Messiam possit inficiari. Sed detecta est fraus huius impostoris, quid ille per insidias moliatur. Cuius sententia pro viribus est à nobis euertẽda, eo auspice cuius res agitur. Ioseph genus (vt hinc ordine retrogrado exordiamur) ex Leui nullo modo deductum esse satis liquet ex Matthæi Lucæque genealogijs, quorum alter ad Dauid vsque per Nathã, alter per Solomonem genus deducit: & vterq; ad Iudam, non ad Leui. Matth. etiam capi. primo, dicit illi angelus, Ioseph fili Dauid noli timere & cætera. Perpetnóq; acclamatum est CHRISTO promiscue ab omnibus, IESV fili Dauid, propter parentem etiam putatiuum, quũ adhuc mysterium ignorarent, nempe quod Ioseph lege vxoria ac putatiuus tantum pater esset: carebátque prorsus controuersia Ioseph ex Dauid fuisse propagatum, nec vnquam genus Ioseph fuit in dubium reuocatũ. Facilóque hac rima elabi possent Iudæi, qui nullũ non mouent lapidem quo Iesum inficientur Messiã, si genus eius quoquo pacto ad aliam tribum quàm Iuda pertineret: quũ Messias de tribu Iuda, & de genere Dauid toties fuerit illis ꝓmissus. Quare falsa est hæc sententia, quæ Ioseph de genere Leui putat vllo modo propagatũ. Licebitq; hoc addere ex ἀναγνωρισμῷ, quod Matthæus propterea tam accurate genus Ioseph deducit, quũ ille nihil ad Christum pertineat, ettiã iuxta carnis cõditionem, quo prorsus omnis tergiuer-

sandi occasio abesset. Ad hęc, ne mysterij ignari (nẽpe dei, non hominis esse filium, more aliorum, antequam id aperte proderetur) Iesum Nazarenum tanquam pseudochristũ aspernarentur. Illisque etiam satisfactum esset, qui rudes adhuc vel non assequerentur dicta prophetarum, vel nondum plane exploratum haberent, Christum non ex virili semine, sed mystico spiramine propagatum. Ceterum Christum vere fuisse de semine Dauid & tribu Iuda, nec mixtũ habuisse genus, quod hic fabulatur, & secundo loco tractãdum erat, hisce colligitur argumentis. Matthæi primo & Luce tertio genus eius vsq; ad Dauid ac Iudam, recto tramite deducitur. Matth. 1. dicitur: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid. Romano. 1. Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Hebr. 7. Manifestum est quòd ex Iuda ortus sit Dominus noster. Luc. 1. Dabit ei dominꝰ deus thronum Dauid Patris ipsius. Ioannis septimo. Nonne dixit scriptura, quod ex semine Dauid & cætera, venit Christus? Sunt & alia innumera testimonia, quibus apertissime conficitur Christum de semine Dauid fuisse, & de tribu Iuda. Sic enim est illi acclamatum in vrbis Ierusalẽ ingressu: Hosana filio Dauid: & cæci clamabant, Iesu fili Dauid & cætera. Denique hoc citra controuersiam omnibus fuit persuasum. Habuit quidem Maria Elizabeth cognatã Aharonitici generis Luce primo, sed inde non conficitur Christi genus fuisse permixtum, si quispiam de tribu Iuda duxisset Aharonitidem, aut vice versa: qua de re consule doctorum commentaria Lucæ primo.

Supereſt tertia controuersia, nempe Christum nullo pacto fuisse cooptatum in numerũ sacerdotum legaliũ: quod sic colligitur, Aharoniticum sacerdotiũ solis posteris Aharon debebatur, vt in primę particulę confutatione probauimus: quare nulli dabatur qui recta ex tribu Iuda & genere Dauid prognatus esset. Adhuc. 2. Paralip. 26. quum rex Ozias de tribu Iuda & semine Dauid ortus, eam functionẽ occupare voluisset, prohibitus est à sacerdote summo, aliisque octoginta, orta quoque diuinitus in eius fronte subita lepra: quod illa solis Aharoniticis esset debita. Præterea si sacerdos fuit Christus, quo pacto à se sanatos ad sa

Universidad de Deusto
Biblioteca

cerdotes mittit, iuxta Mosi præsciptum Matth. 8. Marci. 1. Lucæ. 5? Adde quod quum abusus templi castigare voluisset, quę functio plane sacerdotum esse videbatur, ab his reclamatum est qui aderant dicentibus, In qua potestate hęc facis? & quis dedit tibi potestatem hanc? Matth. 21. Mar. 11. Lucę. 20. Turba etiam miratur illius doctrinæ genus, quod non ita doceat vt scribæ & pharisæi, sed tanquam autoritatem habens. Quod si sacerdos fuit, quando quæso hostias obtulit? thus adolevit? panes comedit propositionis? Sed de his satis. Pauli solum testimonium in medium adferã, qui hac de re accurate satis disputat Hebræo. 7. cuius verba hæc sunt. Nam his de quo hæc dicuntur (Christus nempe) de alia tribu fuit (hoc est Iuda) de qua nullus altario præsto fuit: ac mox subiungit: Manifestũ est enim quòd ex Iuda ortus sit dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus statuit Moses. Contendit etiam ibidem deberi legẽ transferri, nouámque institui, quum translatum sit sacerdotium, nempe Leviticum in eũ qui est iuxta ritum Melchisedec: quæ Pauli doctrina plane diluta esset, si Christus esset Aharoniticus sacerdos. Adde quum Psalm. 109. scriptũ sit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, quæ verba Paulus Hebræo. 1. de Christo interpretatur, plane liquet sacerdotium Christi non fuisse Aharoniticũ. Itaque perspicuum est Iudaicam esse impostũram, quòd Christus in numerum sacerdotum fuerit cooptatus.

Transeo multa quæ aut pro certis asserit, quum incerta sint, imo coniecturas habeant in contrarium, vt quum ait Ioseph ante inchoatum à Christo prædicandi munus è viuis discessisse, aut falsa potius pro veris, vt quum Mariam suborat testes producentem viros ac mulieres, qui sibi parienti adfuerint. Rursumque postmodum ait non defuisse mulieres quæ in partu adfuerant, & parietem viderãt: ac si virgo more aliarum peperisset, ac obstetricũ opera fuisset vsa: vel in plurium comitatu ibi ea nocte fuisset: quum Lucas secundo capite dicat ipsam virginem, suum infantem, statim vt ædidit, pannis inuoluisse, & in præsepe reclinasse: isque recensent quos viderint ibi comites ipsi pastores, inuenerunt inquit Ioseph & Mariam, & infantem positũ

in præsepi. Ecce quos habuit virgo sui partus spectatores. In eo verò quod ait obstetrices curiosius exploravisse, num Maria adhuc virgo esset, ac re ipsa perspexisse ac cognouisse quod ita esset, adeo absurde ac impie loquitur, vt nec cogitatus effugiat turpitudinis notam: quare in rebus adeo sordidis non arbitror diutius immorandum.

Iesus filius dei viuentis. Fatemur id esse verissimum ac G
fidei nostræ basim potissimam, Iesum Christum filium esse dei viuentis. Sed hanc Iudæi enarratione falsam esse persancte ausim detestare, esseque impostũram Iudaicam: nempe quòd hæc in eorum libris habeantur, publicóque decreto senatus sacerdotalis sancita sint. An non propter vnicã hanc vocem, quòd se diceret filium dei viuentis, sacerdotibus omnibus maxime erat inuisus? Nam Ioan. 19. ita habetur, Nos legem habemus, & secũdum legem debet mori, quia filium dei se fecit. Extant & alia testimonia in euangelica historia, quibus liquet calumniis eorum sæpe expositum fuisse propter hanc asseverationem. Ioã. 10. Matt. 26. Marci decimoquarto. Et quum suffixus esset in cruce, ita conuiciabantur ei, Si filius dei est, descendat nunc de cruce & cætera. Itaque non est verisimile extare hæc in monumentis eorum. H

Tyberiade repositus est. An non hãc à Vespasiano fuisse expugnatam priusquam filius Titus Ierosolyma adoriretur, locupletissimus testis est Iosephus. 2. & 3. excidij Iudaici libris? quum Tyberiade præfectus esset exercitus, captus est, reliquiæque omnes Iudæorum partim occisæ, partim in captiuitatem ductæ sunt: quúmque toties coacti sint solum vertere, librorum etiam genealogiarum, historiarum, aliarúmq; rerum memorabilium iacturam fecerunt, quãto magis huius codicis? Ridicula etiam est ratio, qua Iudæus Philippo persuadet, ne arcanum hoc Cęsari detegat: perinde ac si miseri & captiui Iudæi possent Cæsari bellũ mouere, aut in bello resistere: nec alius esset modus eos adoriendi, quàm solo bello.

Accurate igitur omnia perscrutati inuenimus Iosephũ I
& cætera. Hactenus Iudæus: nunc Christianum loquentem audiamus, siue is Suidas sit, siue quiuis alius, Christia-

nus tamen, qui pio quidem zelo, sed indiscreto, hæc vera esse sibi persuasit. ac sedulo conatur frigidissimis argumentationibus Iudæi Theodosij sententiam stabilire. Itaque deinceps tanquam cum Christiano nobis agendū est. Sunt autem hæc illius argumenta. Primo autoritati Iosephi historiographi Iudæi innititur, quem ait asseuerare Iesum in templo vnà cū reliquis sacerdotibus caste & sancte agere solitū. Sed hac de re (si modo bona fide vertit Ruffinus) ne verbum quidem inuenies in Iosepho, quem sæpius legi ac relegi, sed nusquam hæc inueni. Semel tantum meminit Iesu. 8 lib antiqui. 6 capite quem prædicat magnifico sane elogio: sed sacerdotij Iesu, aut quod in templo versatus fuerit, ne vestigium quidem extat in Iosephi commentariis. Porro Iosephum non alia scripsisse, quàm quæ vulgo circunferuntur, autores sunt Hieronymus in libello de ecclesiasticis scriptoribus, & Eusebius de historia ecclesiastica.

Citat præterea testimonium ex. 1. Reg. cap. 2. cuius verba sunt hæc, Et suscitabo mihi dicit dominus sacerdotem fidelem & cætera, qui nec iuxta septuaginta, nec iuxta Hebræos hoc testimonium bona fide retulit, & falso de Christo interpretatur: quū potius de Sadoc sacerdote summo, suffecto in locum Abiathar intelligatur, vt habes. 3. Reg. 2. vbi dicitur completa esse hæc prophetia. Et similiter. 1. Paralip. 29. Sadoc in pontificem eligitur, summum nēpe sacerdotem, quum alioqui iam ante esset sacerdos, vt patet. 3. Reg. 1. 2. Adhæc quo nam pacto hæc de Christo intelligi possunt, quum hunc sacerdotem quem hic pollicetur suscitandum, ob id erigat, vt ambulet inquit, coram Christo meo hoc est, illi ministret qui Christus domini erit: quo loco de Solomone cæterisque regibus vaticinatur. Porro cō textus Hebraicus ita habet: Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum & iuxta animam meam agat, & ędificabo ei domum (hoc est familiam & posteritatem) fidelem, ambulabitq; coram Christo meo cūctis diebus. Septuaginta non dissident ab Hebraica veritate: hic vero autor, vt suo seruiret proposito, omisit χριστοῦ, & loco horum verborum ἐνώπιον χριστοῦ μου, substituit ἐνώπιόν μου coram me, siue in conspectu meo, ne suam ipsius euerte-

ret sententiam. ¶ Citat adhuc verba Psal. 109. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Quæ vtique de spirituali & interno sacerdotio, non de externo & Aharonitico intelligenda esse copiose docet Paulus Hebræ. septimo, hunc enarrās locum, vbi docet Christum nouū genus sacerdotij sortitum imitatione Melchisedec, repudiato illo typico ac præcursore sacerdotio. Fatemur quidē IESVM vnctum fuisse, sed spirituali vnctione, & oleo exultationis vltra consortes suos: de quo Psal. 44. Act. 4. & 10. quomodo, inquit Petrus, IESVM Nazarenum vnxerit deus spiritu sancto & virtute: Hebræ. primo. Iesa. 61. & Danie. nono. Quum ipsis quoque Iudæis testibus externa vnctio vnum fuerit ex quinque rebus sactis, quæ defuerūt in secundo templo. Fuit itaque IESVS sacerdos, sed spiritualis, spiritualesque offerens hostias, nos quoque spirituales efficiens sacerdotes Apoc. 1. primo, & 1. Pet. secundo.

Præterea citat testimonium Zacha. tertio. Et ostēdit, inquit, mihi dominus deus IESVM sacerdotem magnum. Verum hæc non de IESV CHRISTO Mariæ filio dicta sunt, sed de Iesu filio Iosedec, cuius mentio fit Aggei. 1. & 2. Ezrę etiam. 3. & 5. qui summum gerebat sacerdotiū, quo tempore reliquię Iudęorum libertate donarētur à Cyro. IESV autem Nazareno non posse quadrare, contextus ipse satis indicat, quum ad IESVM hoc loco ita loquatur dominus. Ecce feci transire à te iniquitatem tuam: & mox dilucidius, Audi nunc IESV sacerdos magne, tu & socij tui qui sedent ante te, quia viri portenti sunt, quia ego adduco seruum meum Germen, vbi vulgata versio habet Orientem, sicuti & Græci ἀνατολήν. Hebręi vero צמח zemah, hoc est Germen, cuius nomine omnes Messiā intelligunt, vt habet etiam Ionathas Chaldęus paraphrastes: sicut etiā Ierem. 33. Iesa 4 & Zacha. 6. Messias eodem Hebraico vocabulo appellatur. itaq; quum huic Iesu & sociis deus seruum suum Germen polliceatur se missurum, qui fieri potest vt hic sit IESVS Nazarenus, qui verus est Messias, quū illi fiant apertissimę promissiones de vero messia.

Postremo loco citat quędam Euangelistarum testimonia, quibus ostenditur IESVM CHRISTVM publice

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Synagoga docuisse & legisse: & maxime quod Luc. 4. dicatur, In Synagoga surrexisse vt legeret, & datus est ei liber Iesaiæ, quumq; ex eo legisset, complicatum librũ reddidit ministro, ac sedens cœpit eos docere: hæc autem propria dicit esse sacerdotum, sed falsò. Legimus enim Paulũ, qui sacerdos non erat, sed de tribu Beniamin, rogatũ etiã Acto. 13. vt in synagoga Antiochiæ Pisidiæ plebem exhortaretur, ac doceret vnà cum Barnaba, quum tamẽ ignoti essent: quod non modo tũc feciſſe legitur, sed & Acto. 14. & 17. Iuxta consuetudinem suam, inquit, Paulus introiuit ad eos, & per tria sabbata disserebat eis è scripturis. Quare à docendi functione nullus excludebatur, si egregia polleret doctrina, quanuis non esset de tribu sacerdotali: quod etiam pluribus in locis videre est apud Christianos. Illæbẽ vero docere hymnos modulari. Leuitarũ potius erat quàm sacerdotum. Itaque quum doctrinæ Christi rumor per totam Galilæam & Capernaum spartus esset, tantáque signa edidisset, rogauerunt eum populares sui, vt in patria Nazaret doceret, signáque ederet. Non ergo docuit ex officio sacerdotali: sed quia ad hoc missus fuit à patre, vt quæreret & saluum faceret quod perierat. Neque ergo ex Iosepho, neque ex vllo sacræ scripturæ testimonio colligitur Iudæum Theodosium vera dixisse, imò apertissimis scripturæ testimoniis probatum est illum ficta falsaque narrasse, simplicitatisque Philippi argentarij veteratorie illusisse. Corruit igitur, opinor, dolus de sacerdotio Christi Aharonitico, Christi tantum sacerdotium spirituale manet, manebitque in æternum: Cui gloria, honor, & imperiũ in omne æuum. Amen.

PARISIIS,

EX CALCOGRAPHIA IOANNIS Sauetier, Anno Salutis Christianæ 1560.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca